This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

B 431530

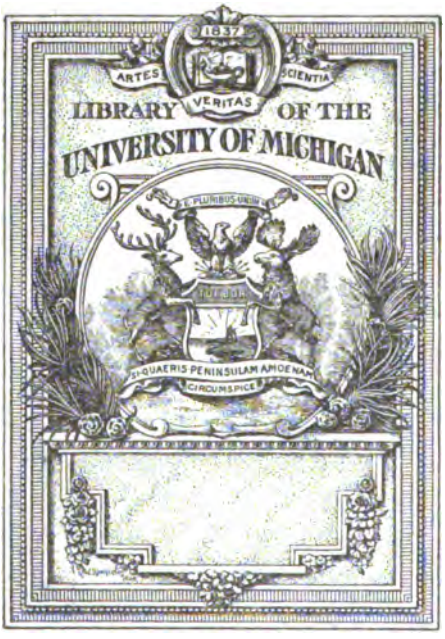
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
E PLURIBUS UNUM
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

878
S6
L54

CAIUS SILIUS ITALICUS

EXCUDEBAT JULIUS DIDOT

NATU MAJOR, REGIS TYPOGRAPHUS.

Silius Italicus, Tiberius Catius 2 2 5-70

CAIUS SILIUS
ITALICUS.

PUNICORUM
LIBRI SEPTEMDECIM

AD OPTIMAS EDITIONES COLLATI

CUM VARIETATE LECTIONUM

PERPETUIS COMMENTARIIS

PRÆFATIONIBUS ARGUMENTIS ET INDICIBUS

CURANTE

N. E. LEMAIRE

VOLUMEN SECUNDUM ET ULTIMUM.

PARISIIS

COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE
POESEOS LATINÆ PROFESSOR

MDCCCXXIII

TABULA

RERUM QUÆ IN HOC POSTERIORI ET ULTIMO VOLUMINE CONTINENTUR.

Pag.

C. Silii Italici Punicorum lib. XII. *Argumentum.* 1

lib. XIII. *Argumentum.* 70

lib. XIV. *Argumentum.* 144

lib. XV. *Argumentum.* 215

lib. XVI. *Argumentum.* 283

lib. XVII. *Argumentum.* 339

Ad Lectorem Præmonitio. 397

COMMENTATIO DE SILII VITA ET CARMINE. . . 399

Sectio prima. *De genere, studiis, honoribus, vita et morte C. Silii Italici* 399

Sectio secunda. *De Carminis indole, de argumenti tam delectu, quam tractatione; et de auctoribus, quos poeta secutus sit.* 410

Sectio tertia. *De præstantia carminis Siliani, et de utilitate ex eo capienda.* 428

Sectio quarta. *Historia literaria carminis Siliani, et recensus Codicum MSS.* 432

Præfatio Drakenborchii. 432

Sectio quinta. *Catalogus editionum C. Silii Italici.* . 446

Sectio sexta. *De hujus editionis ratione et consilio.* . 463

C. SILII ITALICI VITA, auctore Crinito. 473

Testimonia veterum de Silio ejusque carmine. . . . 475

Pag.

TESTIMONIA ET JUDICIA RECENTIORUM. 478

ARGUMENTA XVII LIBRORUM SILII ITALICI, auctore Hermanno Buschio Pasiphilo. 487

Ambrosii Nicandri Toletani in singulos libros SILII catalepses. 494

Præfatio Heynii. 497

INDEX universus rerum et verborum in SILIUM ITALICUM. 505

ADPENDIX, sive Diatribe de stylo poetico, et potissimum SILIANO. 660

C. SILII ITALICI

PUNICORUM

LIBER DUODECIMUS.

ARGUMENTUM.

Mitescente jam hieme Hannibal a Capua movet, vicinisque oppidis trepidationem injicit; 1—14. Sed luxus milites ita enervaverat, ut vix arma ferre possent; 15—26. Cupidus maritimi oppidi potiundi, quo cursus navibus tutus ex Africa esset, primum Neapolim petit, quæ urbs Græca, doctorum virorum secessu illa ætate celebris et Parthenope olim a tumulo Sirenes adpellata, ab eo, famæ suæ timente, omnibus quidem viribus, at inrito conatu obpugnatur; 27—59. Inde Cumas, aliam urbem maritimam, ducit, ubi templum Apollinis, a Dædalo in colle exstructum, contemplatur; sed copias, Campana luxuria marcentes, nequidquam acuit ad pristinam virtutem, et a Ti. Sempronio Graccho repellitur; 60—103. Obsidione igitur Cumarum soluta, Puteolos repente movet castra, et, dum ea quoque urbs frustra operibus cingitur, ipse tractum perlustrat propinquum, Baias, Lucrinum Avernique lacum, Acherusiam paludem, vastas in litore speluncas, loca sulfure ac bitumine scatentia ignibusque subterraneis æstuantia, Prochyten, Inarimen, Vesuvium, Misenum promontorium, Baulos et æstum maris, quæ omnia ei a primoribus Capuæ monstrantur; 104—160. A Puteolis Nolam agmen convertit, et scalas admovet muris: enim vero M. Claudius Marcellus, instructo ad portas sub adventum hostium exercitu, eruptionem facit, et, Pœnis fugatis, ducem eorum ad singulare certamen provocat; 161—198. Quod non detrectare Hannibalem fama nominis sui suadet; sed Junonis admonitu ab eo avocatur, et acerba ignaviæ increpatione fœdam suorum fugam sistit; 199—211. Restituta acie ac pugna, a Pediano, Patavino, qui

non minus belli artibus atque virtute quam literarum studio excellebat, Cinyps, formosissimus Pœnorum galeaque Æmilii Pauli consulis, qui in prælio Cannensi occiderat, ornatus, telo transfigitur et spoliatur; 212—252. Marcellus, laudata victoris virtute, in ipsum Hannibalem hastam conjicit, cujus tamen ictum excipit Gestar; 253—265. Quo adtonitus periculo Pœnus ad castra trepide refugit, et vehementer in milites invehitur: Marcellus autem, qui primus Romanos docuerat, Hannibalem vinci posse, magna hostium edita strage prædaque ingenti facta, Nolam se recipit, et ad cælum tollitur laudibus; 266—294. Primo tandem victoriæ nuntio recreatis Romæ civibus, non minore animo res domi, quam militiæ, geritur, et censores notant eos, qui post Cannensem pugnam Metello auctore consilium de relinquenda Italia inierant, quique, quum a Pœnis, ut de captivis redimendis agerent, frustra Romam missi essent, jurassentque se regressuros, extemplo in castra hostium redierant, ut hac fraude se exsolverent jurejurando; 295—305. Simul omnia in bellum consilia convertuntur, et in summa pecuniæ inopia matronæ aurum ornamentaque sua in ærarium deferunt: quæ voluntaria conlatio et certamen adjuvandæ rei publicæ excitat ad æmulandum animos primum Patrum, dein equestris ordinis et reliquæ plebis; 306—319. Spes quoque Romanorum confirmatur a legatis Delphos missis, qui responsum renuntiant, res eorum jam meliores facilioresque fore, eamque ob causam Diis, maxime vero Jovi, sacra esse facienda: quæ res divinæ supplicationesque confestim in Capitolio fiunt; 320—341. Dum hæc Romæ atque in Italia geruntur, Hampsagoras ejusque filius Hostus in Sardinia (cujus insulæ situs, forma, nomina, origo, bona et indoles una cum coloniis, a Sardo, Trojanis seu Iliensibus, Iolao, duce Thespiadarum, et Aristæo illuc deductis describuntur) a T. Manlio Torquato prætore fugantur, et silvarum latebras quærunt; 342—375. Punica deinde classe adpulsa Hasdrubali se jungunt, et cum Romanis decertant prælio, in quo Ennius centurio et poeta, Rudiis natus oriundusque a Messapo rege, ingentem Sardorum Pœnorumque cædem facit; 376—402. In eum hastam conjicit Hostus; sed ictus ab Apolline avertitur, et Hostus in acie cadit: qua filii nece audita Hampsagoras mortem sibi consciscit; 403—419. Per idem fere tempus Hannibal Acerris Nuceriaque direptis atque incensis, capit Casilinum, et Petiliam, alteram Saguntum, ad solum exurit; 420—433. Inde Tarentum expugnat

præter arcem, a Romanis occupatam, et naves Tarentinorum, sinu exiguo intus inclusas, quum claustra portus hostis haberet, plaustris machinisque admotis per mediam urbem ad mare transvehit; 434—448. Certior tamen factus per nuntios de obpugnatione Capuæ, obsidione arcis Tarentinæ absistit, raptimque contendit in Campaniam; 449—462. Obviam ei veniunt duo Romanorum exercitus, quibus duces stultitia et temeritate pares, M. Centenius Penula et Cn. Fulvius prætor, præsunt, quique ad internecionem cæduntur; nec quidquam iter victoris moratur nisi Ti. Sempronii Gracchi proconsulis, ab hospite suo Lucano in insidias præcipitati, exsequiæ, quas ipse celebrat, ut famam conligat humanitatis; 463—478. Interea Romanorum duces omnem belli vim in Capuam vertunt, nuntio adcepto de Hannibalis adventu, qui in valle occulta post Tifata montem huic urbi inminentem considet; 479—488. Is vero ubi videt per castra hostium non perrumpi ad Capuam posse, multa secum consilia volventi subit animum impetus, caput ipsum belli Romam petendi; 489—506. Itaque deductas nocte ad Vulturnum flumen copias trajicit ante lucem, et spe Romæ potiundæ ad maturandum iter incendit; 507—523. Tum præter Cales in Sidicinum, mox in Allifanum et Casinatem, deinde præter Aquinum in Fregellanum, et per Frusinatem Anagninumque in Labicanum venit agrum: inde, Algido, Tusculo Gabiisque relictis, ad Anienem fluvium castra admovet, et Iliæ Nymphisque adventu suo terrorem incutit; 524—544. Nec minor trepidatio est Romæ, ubi matronæ, in publicum effusæ, passim discurrunt, Patres vero ingentem metum torvo vultu dissimulant, et præsidia passim in collibus murisque disponuntur; 545—557. Inter hæc Hannibal, qui, continuo itinere confecto, ne nocturnum quidem tempus ad quietem sibi reservaverat, cum Numidis mœnia situmque urbis obequitans contemplatur, donec ab equitibus inmissis a Fulvio Flacco, qui cum exercitu a Capua profectus Romam venerat, submovetur, atque in castra redigitur; 558—573. Postero die sub lucem omnes copias in aciem educit, et ad pristinam virtutem tuendam excitat, docens Roma capta bellum esse confectum; 574—586. Neque detrectant certamen Romani, infantium vagitu, gemitu ac precibus parentum, et Fulvii adhortatione exstimulati; 587—602. At instructis utrimque exercitibus Jupiter crassas repente cælo obducit tenebras, et a monte Capitolino fulmina in Hannibalem jaculatur; 602—626. Is liquefactis armis in castra iratus se recipit; quo facto

mira serenitas cum tranquillitate oritur, et subplicatio Jovi habetur in Capitolio; 627—645. Postridie prima luce acies instructas eadem tempestas dirimit, quam eadem excipit serenitas; 646—667. Pœnus inanem fulminis vim ridet, vanumque militum timorem increpat; 668—685. Ut vero Romam adeo securam metuque vacuam esse comperit, ut milites sub vexillis in subplementum Hispaniæ profecti sint, ira incensus urbem obpugnare statuit; 686—690. Quam ob causam Jupiter agit cum Junone, ut non amplius alat ferociam ejus, sed potius coerceat; 691—700. Dea Hannibali in conspectum venit manifesta, ejusque visum acuit, ut Deos cernere possit, qui colles Romæ campumque Martium tueantur; 701—725. Quo adspectu perculsus Pœnus castra ab urbe refert, minitans se mox rediturum esse; 726—730. Eum ut abeuntem vident Romani, primum fraudem subesse rati non omnem deponunt timorem: mox hoste ex oculis sublato, læti sacra Diis faciunt, et certatim portis ruunt ad visenda loca, ubi castra posuerant Pœni; 731—752.

Jam terra glaciale caput, fecundaque nimbis
Tempora, et austrifero nebulosam vertice frontem
Inmitis condebat hiems, blandisque salubre
Ver Zephyris tepido mulcebat rura sereno.
Prorumpit Capua Pœnus, vicinaque late
Præmisso terrore quatit: ceu condita bruma,
Dum Rhipæa rigent Aquilonis flamina, tandem
Evolvit serpens arcano membra cubili,

2. *astrifero* R. 1. — 7. *Riphœa, Rhiphœa, Rhiphea, Ryphœa* alii. Sed vid. ad

1... 3. Poeta exornavit Liviana (lib. XXIII, 19), *mitescente jam hieme, eductus, ex hibernis miles.* Notio *hiemis*, cujus, ut personæ, et *caput* et *tempora* et *vertex* adumbrantur, ac veris adventus luxuriantius exprimitur, quam a Virg. Ge. I, 43 seq. II, 330 seq.; IV, 51 seq.; Lucr. I, 10, 11; Hor. Od. I, IV, 1, 2 et al. — *hiems glaciale caput condit terra*, docte pro, frigus terram subit, terra clausa vel adstricta glacie *mulcetur*, h. e. solvitur. — 4. *sereno*; v. ad V, 58. — 5. *vicina* loca *terrore quatit*, ἐκπλήττει, percellit. — 6... 8. Commoda et præclara comparatio, quam poeta debet Maroni Æn. II, 471 sqq.

Et splendente die novus emicat, atque coruscum
Fert caput, et saniem sublatis faucibus efflat.
At Libyci ducis ut fulserunt signa per agros,
Desolata metu cuncta, et, suadente pavore,
Vallo se clausere simul, trepidique salutis
Exspectant ipsis metuentes mœnibus hostem.
Sed non ille vigor, qui ruptis Alpibus arma
Intulerat, dederatque vias, Trebiaque potitus
Mæonios Italo sceleravit sanguine fluctus,
Tunc inerat: molli luxu madefacta meroque,
Inlecebris somni torpentia membra fluebant,

XI, 459, *flamina*, scilicet κατὰ; sed *flamine* poetam scripsisse crediderim. — 9. *spondente die* Col. Tell. et R. 2, quod recepit Lefeb. putans *diem* esse tempus, sive tempus anni, ὥραν. Sed Silius expressit Maroniana *in lucem* et *arduus ad solem* Æn. II, 471, 475, et Ge. III, 439, ubi vid. Ill. Voss. Nova cutis maxime micat, coruscat, repercussis radiis solis, ad quem caput extollit serpens. — 10. *afflat* Ox. et Put. — 16. *Inpulerat* conj. N. Heins. coll. Lucan. I, 69; VII, 16, et aliis locis, quæ laudavit ad epist. Ulixis Sabiniani v. 68. Sed vid. not. — 18. *Molli luxu labefacta meroque, Et somni illecebris t. m. f.* opinabatur N. Heins. coll. I, 256; III, 557; Virg. Æneid. IV, 395; VIII, 390; Lucret. IV, 1112; Val. Fl. VII, 175 et al. Sed Drak. bene monet, τὸ *madefacta* apprime convenire ac conjungi (ubi v. Heyne) et minus apte inf. XVII, 448 seq. repetiit. Serpentes vere ineunte exuvias ponunt, et e latibulis prolabuntur. Cf. Barth. ad simil. loc Stat. Theb. IV, 95 seq. Denotatur simul novus militum *vigor* (cf. mox v. 15), longa quiete conlectus, forte et furor, quo certe serpens maxime ardet exuviis positis. Cf. Virg. Ge. III, 435 seq. — *serpens condita bruma*, hiberno tempore, sub terra, glacie constricta. — *Rhipæa*, pro quovis monte et quidem prælto. Cf. ad IV, 363, et XI, 459. — *arcano cubili*, in quo per hiemem delituerat. — 10. *sublatis faucibus*, erecto capite ac collo, ut apud Virg. Ge. III, 426 (ubi v. Cerda) et Æn. II, 474; V, 277, ubi v. Heyne. — *saniem sublatis faucibus efflat*, conf. supra VI, 185 sqq. Hoc duriuscule dictum videbatur Barthio Adv. IV, 10. Sed locutionem illam multis poetarum locis firmarunt N. Heins. et Drak. — 12. *Desolata*; v. ad III, 429, et Gron. Obss. IV, 21. — 13. *trepidi salutis*; conf. ad II, 234.

15 sq. Poeta expressit Liv. XVIII, 18 extr., sed inpr. verba Marcelli ipsiusque Hannibalis ibid. cap. 45. — *ruptis Alpibus arma Intulerat*, scil. Alpinis gentibus, de quo vid. sup. III, 540 sqq., vel *Alpes* potius docte pro his gentibus positæ.

17. *Mæonios fluctus*, Trasymenum lacum. Cf. ad IV, 719 seq., 738; V, 9 sq. — *sceleravit*, δυσσε pro infecit, quia sacer quasi sanguis Romanorum, et atrox cædes illa fuit. — 18 sq. Vid. Var. Lect.

Quîs gelidas suetum noctes thorace gravatis
Sub Jove non æquo trahere, et tentoria sæpe
Spernere, ubi hiberna ruerent cum grandine nimbi,
Ac ne nocte quidem clipeive ensesve reposti,
Non pharetræ aut jacula, et pro membris arma fuere;
Tunc grave cassis onus, majoraque pondera visa
Parmarum, ac nullis fusæ stridoribus hastæ.
Prima instaurantem sensit certamina mitis

et τῷ *fluebant*, (quum *luxu fluere* dicatur homo eo enervatus Liv. VII, 29 et 32) et voci *mero*. Sic et *fluere mollitia*, vel *diffluere luxuria* dixit Cic. et poetæ passim *vino madere*, *madidum esse*, *irrigari*, *dilui*, *tingui*, *proluere se*; βρέχεσθαι, τέγγεσθαι, quin et *madet mens* Lucret. III, 477, quem Drak. præter alios laudavit. *Madefacta* et *madida* etiam dicuntur vel omnino repleta, plena, propr. vino, (ut *madere*, seu *madidum esse vitiis*, *artibus*, *jocis*, *Socraticis sermonibus* apud Gell. XIII, 8; Martial. I, XL, 3; IV, XIV, 12; Hor. Od. III, XXI, 9, ubi vid. Jani) vel quæ madida sunt aqua, et hinc mollia, effeminata. Utraque notio h. l. apta. Ceterum possis etiam distinguere post *madefacta*, et jungere *mero torpentia m. f.* Membra, largiore meri usu in somnum delabsa, torpent; unde *merum* poeta egregie per adpositionem vocavit *somni illecebras*. Sed præstiterit hæc verba tam ad *luxum*, quam ad *merum* referre. N. Heinsius *luxum* de Venere tantum adcipit, et Ernesti *illecebras somni* verecunde pro Venere poni putat. Neutrum defendere ausim. — 23. *clipeive* Put. et Tell. Vulgo *clipei*, claudicante versu: quam tamen licentiam non insolentem forte in poeta esse, monet Lefeb. — 24. *arma fovere* haud dubitanter emend. N. Heins. coll. VIII, 92, 128; IX, 43; Lucan. IV, 152, et al. Sed vid. not.

20. Cf. I, 242... 267. — 21. *trahere*, exigere, traducere, *noctes*, quæ *gelidæ*, hibernæ, et hinc longæ sunt. — *Sub Jove*, aere, seu cælo, sub dio, ὑπὸ Διὸς, *non æquo*, iniquo, sævo, aspero, turbulento, seu tempestuoso et frigido. Conf. Horat. Od. I, 1, 25; XXII, 19, 20.

24. *pro membris arma fuere*, arma tam militi, quam membra necessaria; Cell. Commentarii instar est locus Cic. Quæst. Tusc. II, 16, quem Dausq. jam laudavit et poeta haud dubie imitatus est: « Qui labor et quantus agminis? ferre plus dimidiati mensis cibaria; ferre, si quid ad usum velint; ferre vallum. Nam scutum, gladium, galeam, in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus. Arma enim membra militis esse dicunt: quæ quidem ita geruntur apte, ut, si usus ferat, abjectis oneribus, expeditis armis, ut membris, pugnare possint. » Conf. Lips. de Mil. Rom. V, 11; Opp. T. III, p. 321 seq. — 26. *fusæ hastæ*; v. ad I, 267. — *nullis stridoribus*, adeoque sine vi. Conf. ad I, 334; IV, 576.

27. In his et reliquis, quæ ad finem fere hujus libri traduntur, poeta maxime recessit ab ἀκριβείᾳ historica, solumque sequutus impetum suum ex iis, quæ Livius lib. XXIII, XXIV, XXV, et XXVI, adcurate ac copiose narravit, illa tantum selegit, nullaque ordinis

Parthenope, non dives opum, non spreta vigoris:
Sed portus traxere ducem secura volentem
Æquora, quæ peteret veniens Carthagine puppis.
Nunc molles urbi ritus, atque hospita Musis
Otia, et exemtum curis gravioribus ævum.

28. Verba *non spreta vigoris* corrupta videbantur Barthio Adv. IV, 10; ubi hanc putabat poetæ mentem esse, non propter opes, nec quod gloriam ex victoria quæreret, Hann. ad Neapolin movisse, sed portus gratia. Negandi vero particula contrarium infert. Hinc et *tum spreta vigoris* corrig. N. Heins. *non læta*, vel *non feta vigoris* Burm. *non aspra* (pro *aspera*) *vigoris* Marcil. ad Hor. Epod. V. Sed omnibus his non opus; neque ea forte in mentem venissent viris doctis, nisi de urbe otio ac mollitie diffluente cogitassent. Sed poeta ipse memorat v. 41 seq. et 53 seq. Neapolitanos fortiter olim Hannibali repugnasse, nunc vero (v. 31, 32.) in otio vivere; cf. not. — 30. *quos peteret* suspic. N. Heins. ut ad *portus* referretur. Sed doctior forte vulgata. — 31. *Nunc* Col. Ox. et Tell. cum edd. Marsi, quod recte probavit N. Heins. coll. v. 396 sq. et Virgil. Æn. II, 21, (quibus locis add. sup. I, 293) ut poeta agat de suo tempore, quo studia maxime Neapoli exculta sint. Idem et *Jam molles* legi posse arbitrabatur; cf. ad XI, 41.

temporumque ratione habita, memoravit, quæ graviora viderentur ornatumve epicum admitterent, et in Italia, non extra eam, in Hispania, gestæ essent. De hoc poetæ more disserui in Comm. de vita et carm. Sil. sect. II, fin. Hannibal «ad mare, proxime Neapolim descendit, cupidus maritimi oppidi potiundi, quo cursus navibus tutus ex Africa esset;» Liv. XXIII, 15. Cf. et cap. 14. — 28. *Parthenope* vetus nomen Neapolis. Vid. ad VIII, 534. Neapolim, non quod dives esset, nec quod incolarum virtutem sperneret, potissimum ac præ aliis tentare statuit Hannibal, sed ut portum haberet, in quem secure naves, quæ commeatum ac subsidia Carthagine subveherent, adpellere possent. Ita Draken. et jam ante eum Dausq. — 31, 32. Neapolim inde a Sullæ temporibus summi doctique viri secedebant, ut ibi otio Musarum fruerentur, et levioribus studiis, in Græcis gymnasiis, theatris, agonibus, etc., operam darent: unde et supra v. 27, *mitis Parthenope;* conf. Ovid. Met. XV, 711; Martial. V, 78; Petron. Sat. c. 5; Virg. Georg. IV, 564; Stat. Silv. III, v, 85; Gesner. ad Horat. Epod. V, v. 43 inpr.; Strab. V, pag. 378, et Camilli peregrini Campan. felic. Diss. II, §. 21. Withof. monet, veram verborum constructionem esse hanc: *Non Parthenope, dives opum, dives vigoris, spreta* fuit ab Hannibale ideoque invasa, *sed portus traxere ducem;* ut sensus sit: Hannibalem invasisse eam urbem, non ob contemtum virium ejus, sed ob situm portus.

32. *Otia hospita*, familiaria, grata, *Musis*, viris doctis. Ea esse Virgilio amata, et ad hujus monimentum (de quo vid. infra in hoc vol. Commentationem de Silii vita et carmine Sect. I, fin.) poetam respexisse suspicabantur Dausq. et Cellarius.

Sirenum dedit una suum memorabile nomen
Parthenope muris Acheloias; æquore cujus
Regnavere diu cantus, quum dulce per undas
Exitium miseris caneret non prospera nautis.
Hæc pone adgressus (nam frontem clauserat æquor)
Mœnia, non ullas valuit perfringere Pœnus
Tota mole vias, frustraque inglorius ausi
Pulsavit quatiens obstructas ariete portas.
Stabat Cannarum Graia ad munimina victor
Nequidquam, et cautæ mentis consulta probabat
Eventu, qui post Dauni stagnantia regna

Huc Put. *Hinc* Parm. Vulgo *Nam*. Male! — 33. *et* ante *memorabile* inseruit Nicander: in scriptis certe et omnibus ante Juntinam edd. non legitur, *sacrum et memorabile nomen* conj. Withof. *suis... muris* castigandum opinabatur N. Heins. non inprob. Drak. ut vel *τὸ suis* positum sit pro *ejus*, scilicet Neapolis, (quem reciproci usum vindicari dicit a Perizon. ad Sanctii Minerv. II, 11; Victor. ad Cic. Ep. ad Att. XII, 28; Rittersh. ad Gunth. Ligur. I, 452; Gifan. in Ind. Lucret. voc. *dispansus*, Barth. Adv. XII, 13; ad Rutil. I, 292, et Muncker. ad Hygin. fab. CXXI) vel Neapolis dicatur urbs Parthenopes Sirenis, quæ *suis muris*, seu suæ urbi, ex se nomen inposuerit, ut *Sirenum domus* Petron. Sat. c. 5. — 38. *Non ulla valuit p. P. Tutas mole vias*, vel *non ullas Tuta mole vias* corrig. N. Heins. coll. vss. 70 et 108, ut *moles tuta* sint mœnia oppidi. At vid. not.

33 sqq. Cf. ad VIII, 534. — *Sirenes Acheloiades*, h. e. Acheloi filiæ; nam matris nomen non idem ab omnibus editur, de quo v. Heyne ad Apollod. I, III, 4, p. 37, et I, VII, 10, pag. 113; Muncker. ad Hygin. p. 10, 13, 187 et 210. De earum nominibus, forma, cantu, et tribus petris, non longe a Capreis, Surrentino prom. objectis ac propter naufragia olim infamibus, v. sup. ad VIII, 534; Eustath. et Didym. ad Hom. Odyss. μ, 39 sq. Muncker. ll. cc. Heyne l. l. nec non ad Virg. Æneid. V, 864 sq. et Tibull. IV, 1, 69. — *muris*, urbi, Neapoli. — *diu*, jam inde ab Argonautarum et Ulyssis temporibus: quod notum ex Apollon. IV, 891 sq.; Hom. Od. μ, 39 sq. et al. — *Exitium dulce*, dulci Sirenum cantu genitum. — 39. *Tota mole*, omni conatu ac molimine, totis viribus, ut inf. vers. 143, et XI, 27; Drak. Conf. ad III, 46, et IV, 449. — *inglorius ausi*, qui frustra aliquid conatur, et ignominiose incepto desistere cogitur.

41. *Graia munimina*, Græca urbs, Neapolis. Vid. ad VIII, 533, 534. Sed. h. l. contemtim ita dicitur, ut *Graia manus* et *Graiæ urbes*, v. 49 et 69. Cf. ad III, 178. — *Cannarum victor*, tantus vir, qui prælio Romanos ad Cannas vicerat; quo rei indignitas augetur. — *Stabat*, hærebat, ut inf. v. 69 et 105, vel ut passim *sedere* adhibetur. Vid. ad X, 597. — 42 sq. *Eventu* infelici hujus rei, irrita obpugnatione

Sanguine Tarpeias ire abstinuisset ad arces.
« En, qui nos segnes, et nescire addere cursum
Fatis jactastis, quod vobis scandere nuper
Non acie ex ipsa concessum mœnia Romæ;
Intrate, atque epulas promissas sede Tonantis
His, quæ Graia manus defendit, reddite tectis. »
Talia jactabat, famæque pudore futuræ,
Inritus incepta primus si absisteret urbe,
Audebat cuncta, atque acuebat fraudibus enses.
Sed subitæ muris flammæ, totoque fluebant

48. *æde Tonantis* maluerit N. Heins. Sed *sedem T.* etiam eadem Jovis dici posse, vel Tarpeium montem, in quo ejus templum fuerit, jam monuit Drak. coll. X, 432; XI, 85; XII, 517 al. Add. XIII, 55. — 51. *primis* Col. et Ox, *incepti* Mars. in not. Vulgata lectio haud dubie corrupta. *Irritus inceptus prima si a. u.* conj. Barth. Adv. IV, 10; *Irritus incepti*, vel *insessa*, vel *obsepta primus si a. u.* Dausq. *Irritus incepti* (ut VII, 131, et similia passim millies) *primi*, vel *prima si a. urbe* N. Heins. Posterius et mihi in mentem venit, idque ed. Lefeb. et prob. Drak. ut sensus sit, Neapolin primam in Italia urbem fuisse, quam obpugnaverit Hannibal. — 53. *e muris* conj. N. Heins. et mox *pluebant*, quod recepit Lefeb. qui illud a Petrarcha lib. VI, ex h. l. petitum putat; conf. Stat. Theb. VIII, 417, et sup. ad I, 311. Nec tamen video, quid sit, quod vulg. displiceat, vid. not. ad II, 131, et

Græci et inbellis oppidi, et sibi et militibus *probabat* cautionem ac prudentiam, qua olim consilium Romæ obpugnandæ repudiaverit, de quo v. X, 330 sq., 337 sq., 375 sq. Eodem argumento mox in concione ad milites habita v. 45 seq. utitur ad eamdem ignaviam, quam ipsi antea exprobrassent, increpandam. — *qui* docte pro conj. *quod*, ut passim, et Gr. ὅς, — *post Dauni stagnantia regna Sanguine*, post victoriam Cannensem, in Apulia. Cf. ad I, 291. — *Tarpeias arces* Romam dicit, designans simul difficultatem gravitatemque conatus. Vid. ad I, 7, 541; VI, 604.

45 seq. Singula acerbe dicta, inpr. v. 48. — *addere cursum fatis*, prospera fortuna victoriaque uti. Conf. ad I, 268; IV, 731, et VII, 241. — 48. *epulas promissas sede Tonantis*, in Capitolio. Vid. ad X, 375 sq., 49. Cf. ad v. 41.

50. *pudore*, sollicitus et metuens *famæ futuræ*, vel de fam. fut. — 51. Vid. V. L. — 52. *acuebat enses*, vim armorum augebat, *fraudibus*, stratagemate; quia noctu clam tentavit scalis admotis in urbem transilire; Mars. quem tacite sequutus est Ernesti. Sed ita certe admodum obscure loquutus est poeta, quum in toto h. l. nihil occurrat præterea, unde suspicari possis, tale consilium a Pœno captum esse. Præstiterit *fraudes* adcipere de veneno. Conf. ad I, 219, 323, et inpr., 325. Alibi *fraudes* dicuntur insidiæ (v. ad VII, 134), quæ tamen ab h. l. alienæ.

53. Neapolitani flammis et telis

Aggeris anfractu tela inprovisa per auras.
Haud secus, occuluit saxi quos vertice fetus
Ales fulva Jovis, tacito si ad culmina nisu
Evasit serpens, terretque propinquus hiatu;
Illa, hostem rostro atque adsuetis fulmina ferre
Unguibus incessens, nidi circumvolat orbem.
Tandem ad vicinos Cumarum vertere portus
Defessos subiit, varioque lacessere motu

inpr. Heyne Obss. in Tibull. I, x, 68. — 55. *quæ* pro *quos* reponendum putabat N. Heins. et *quum* Dausq. In utramque conjecturam ego quoque incidi, et posterior præferenda videtur, quia sequitur *illa*, et antiqua scriptura *quom* facilius vitiosam lectionem *quos* gignere potuit. — 61. Vulgo legitur *Defessus subigit*, quod Ernesti servavit et ita interpretatur : cogit, imperat militibus ad Cumas se *vertere*. Quam rationem, etsi valde contortam, concoquerem tamen, modo *mili-*

muros defenderunt, instar aquilæ serpentem a nido coercentis; Ernesti V. C. qui etiam recte jam monuit, comparationem satis quidem aptam esse, aliisque multis usurpatam (quos vellem nominasset vir doctiss. nam imagines quidem ab aquila petitas passim reperire memini, non vero eamdem comparationem), sed illud vanum et tumidum videri, quod *ungues* dicantur *fulmina ferre adsueti*, quasi nunc de illo phantasmate poetico, nec potius de vera aquila sermo esset; neque excusari poetam, eo quod antea *alitem Jovis* dixerit, quæ poetica sit aquilæ descriptio. Cf. sup. X, 108, 109, ubi poeta similiter, nimio ornatus sectandi studio ductus, peccavit. Ceterum h. l. etiam notanda est nimia historiam turbandi licentia, quam poeta, ut passim, sibi sumsit: nam quæ Livius XXIII, 37 de Cumarum obpugnatione tradit, huc transtulisse videtur. — 56. *Ales fulva Jovis*, ut ap. Virg. Æn. XII, 247; Draken. coll. Ælian. H. A. IX, 10, notat, non omnem aquilam *Jovis alitem* dictam esse, sed herbis, non carne, vescentem.

58 sq. Ælian. H. A. II, 40. Ζηλοτυπώτατον δὲ ἦν ζῶον αὐτὸς περὶ τὰ νεόττια· ἐὰν γοῦν θεασώταί τινα προσιόντα, ἀπειλεῖν ἀτιμώρητον οὐκ ἐπιτρέπει· παίει γὰρ τοῖς πτεροῖς αὐτὸν, καὶ τοῖς ὄνυξι λυμαίνεται, καὶ ἐπιτίθεται οἱ πεφυσημένως τὸν δίκην· οὐ γὰρ χρῶται τῷ στόματι. Quæ ultima verba aperte contra Silium esse monet Draken. Si vero poeta per errorem labsus est, debet illum Maroni Æn. XI, 756, quem locum habuit ante oculos, sed variavit. At bene Ernesti: talia, inquit, in poeta non sunt urgenda, ne dicam Ælianum in his et similibus fabulas sæpe pro naturæ veritate vendere.

60. Cf. Liv. XXIII, 36, 37. Quæ in Livio inde a cap. 15, leguntur, poeta vel plane silentio prætermisit, vel infra demum, confusis temporibus, memoravit, v. c. obpugnationem Nolæ v. 161 sqq. — *Cumarum portus*, conf. Var. Lect. ad v. 65. — 61. Vid. Var. Lect. — *lacessere*, movere, et hinc tentare, experiri, *fortunam*, incertum ejus

Fortunam, et famæ turbando obstare sinistræ.
Sed custos urbi Gracchus, tutela vel ipsis
Certior arcebat muris, iterumque sedere
Portis, atque aditus iterum sperare vetabat. 65

tum vel in his vel in præcedd. verbis mentio fieret. Quæ difficultas tollitur, si levi mutatione *Defessos* reposueris auctore Barth. Adv. IV, 10; *subiit* Col. unde *Defesso subiit* (h. e. succurrit, in mentem venit) conj. N. Heins. prob. Drak. *Defessum subiit* ed. Lefeb. Sed neutra emendatione nodus ille solvitur. Hinc scripsi *Defessos subiit*, qua lectione admissa nihil superest, quod displicere et lectorem obfendere possit. *Defessos* milites ad Cumas *vertere*, ducere, *subiit*, cœpit, conatus est Hannibal. Sic *subisti pellere tela*, et *torquere carinam*, dixere Stat. Silv. V, II, 105, et Claudian. de cons. Mall. Theod. 46. — 65. Reduxi vulgatam, etsi suspectam, lectionem, quoniam nulla VV. DD. conjectura mihi satisfacit. *Sedere* pro adsidere, vel obsidere positum existimabat Cell. quod non plane repudiandum videtur: nam verba simplicia centies pro compositis, et hæc pro illis occurrunt, inpr. in scriptoribus posterioris ævi. *Portus* Col. quod etiam conjecerat Dausq. idque adridere potest coll. v. 29, et verbis Liv. XXIII, 36: *Hannibal, quia Neapolim non potuerat, Cumas saltem, maritimam urbem, habere cupibat;* conf. not. ad v. 27 seq. Sed eamdem notionem poeta jam v. 60, expresserat, et hinc consilium urbis obpugnandæ declaraverat voce *portus* nomini ejus adjecta. Itaque voc. *iterum* ejusque repetitio ad ea, quæ v. 37, 40, traduntur, spectare videtur, et ut sup. *mœnia*, *viæ* ac *portus* Neapolis, sic h. l. *muri*, *aditus* et *portus* Cumarum memorantur. Præterea de obpugnatione urbis sermo est, quam Hannibal frustra tentabat, a Graccho repulsus, de qua plura vid. ap. Liv. XXIII, 37; *iterumque sedere Ad portas*, vel potius *portus*, (ut *sedere ad Suessulam*, *Trebiam*, *Ticinum*, *mœnia Romæ* et similia apud Liv. VII, 37; XXII, XXIII, XXVI, 11; Virg. Æn. V, 440 et al.) scribendum putabat N. Heins. qui tamen suspicabatur, aliquid forte apud Silium excidisse, quoniam *vetabat* ad *sedere* referri non posset. *Portarumque aditus* malebat Withof. *iterumque tenere Portus*, *atque*, etc. conj. Burm. non inprob. Drak. qui tamen eamdem difficultatem hac distinctione removisse sibi videbatur: *iterumque sedere*, *Portus atque a. i. s. vetabat;* si modo *sedere* exponeretur, nihil agendo tempus sine fructu perdere, (vid. not. ad X, 598) et ad hoc verbum intelligeretur *jubebat*, vel *cogebat*, quum dudum notaverint eruditi, veteres interdum duabus pluribusve vocibus unum verbum addidisse, quod uni tantum responderet, omisso, quod alteri conveniret. Distinctionem illam, a Dausq. jam propositam, præter Drak. recepere Lefeb. et Ernesti,

eventum. Cf. inf. XV, 36 et supra ad I, 268; IV, 731; Heyne ad Virg. Æneid. X, 10, et Cl. Doering. ad Eclog. vett. poett. latt. p. 259, ubi monet, eum dici *fatum lacessere*, qui quasi ὑπὲρ μόρον temere aliquid tentet; de qua locutione Homer. Vid. Koppen ad Iliad. β, 155, et Ernesti ad Odyss. α, 34, 35.

62. *turbando*, vario impetu et motu, quo hostes conturbaret, ut si uno in loco male res cessisset, in altero tamen forte felicior esset; Ern.

63. Ti. Sempronius *Gracchus*, Cos. anno urbis, 538 (cf. ad IV, 495), *tutela vel ipsis muris certior*, firmius præsidium, propter insignem virtutem, quæ nota est ex Liv. XXII, 57; XXIII, 19, 24 sq., 30, 37; XXIV, 10, 14 seq., 43; XXV, 1, 3, 15 seq. — De v. 64 et

Lustrat inops animi, rimaturque omnia circum
Alite vectus equo, rursusque hortatibus infit
Laudum agitare suos : « Pro Dî, qui terminus, inquit,
Ante urbes standi Graias, oblite tuorum
Factorum miles? quis erit modus? Alpibus adstat
Nimirum major moles, et scandere cælum
Pulsantes jubeo scopulos : quamquam altera detur
Si similis tellus, aliæque repente sub astra
Exsurgant rupes, non ibis, et arduus arma
Me ducente feres? Tene, heu! Cumanus hiantem

qui hanc quoque interpretationem adscivit, et eumdem contulit Phædri locum Fab. IV, 17, 31, *non veto dimitta, verum cruciari fame*, scilicet jubeo. Neque etiam ignoro vel diffiteor, a scriptoribus tam Græcis quam Latinis sæpe duobus pluribusve membris unum jungi verbum, cujus plenus significatus ad unum modo membrum referri possit : sed tum ex hoc verbo generalis vel cognata notio, non vero contraria, petenda et ad reliqua membra transferenda est, nisi hæc duritie additis vocc. *verum, sed* et similibus mitigetur, ut ap. Phædr. l. l. vel ap. Liv. III, 55, *negant quemquam sacrosanctum esse, sed eum, qui eorum cuiquam nocuerit, sacrum sancire;* conf. Liv. III, 48, pr. XXII, 12; Cic. ad Div. VIII, 10 (*de quo negant Cæsarem laborare, sed Pompeium valde nolle*) *Vetare* est id. qd. *jubere non*, et *negare* id. qd. *dicere non*, eaque notio generalis vel pars tantum pleni significatus ad alterum membrum referenda : at tum semper adjectis conj. *sed, verum* al. contraria designatur sententia; conf. sup. ad VI, 179; Faber et Burm. ad Phædr. l. c. Gron. Obss. IV, 2; Manut. ad Cic. pro Quintio c. 26, et ad Div. IV, 5; Janii A. P. p. 270, et inpr. Stroth. ad Liv. III, 48, 55 et 67, ubi multa exempla, quum Græca tum latina, congessit. Neque tamen in vulgata lectione adquiesco. Poeta forte scripsit *iterumque nocere Portis*, scilicet pulsando et quatiendo, ut sup. v. 40, vel *iterum quassare Portas*, vel, quod his præstiterit quodque minus a vulgata scriptura recedit, *iterumque ferire Portas*, h. e. pulsare, quatere, (cf. sup. v. 40) ut *ferire murum arietibus* ap. Sallust. Jug. 76 al. 79, et similia passim obvia. — 66. *rimaturque* scripti; *rimatur omnia* priscæ edd. errore operarum, unde Nicander, ut laboranti versui mederetur, primus *rimatur et omnia* edidit in Juntina, et inde alii. — 68. *qui* legitur in Oxon. et priscis edd. quas Drak. consuluit, forte et in aliis libris et scriptis et editis, quorum lectionis varietatem h. l. non adtentisse videtur N. Heins. *quis* primum exstat in Junt. Ego restitui *qui*, tum ob auctoritatem codd. tum propter ea, quæ dixi ad II, 645. — 75. *tone*,

65, vid. Var. Lect. — 69. *Standi*, v. 41. — 69. *urbes Graias*, v. ibid.

70 sq. Acerbe et ἰρωνικῶς objurgat milites, minora pericula pertimescentes, superatis majoribus,

71. *Nimirum*, ut al. *scilicet;* vid. ad V, 114. — *scandere cælum Pulsantes jubeo scopulos*, quod nunc vobis injungo oneris non minus grave est, quam quod olim tulistis, quum scanderetis Alpes. — *scopulos pulsantes cælum*, Alpes. Cf. ad XI, 136 et 217.

75. *hiantem*, oscitantem, h. e. ignavum (v. ad XI, 35) : sed præstiterit, opinor, hiantem præ stu-

Agger adhuc murusque tenet? Gracchumque, moveri
Non ausum portis, parvo in discrimine cerno?
An vobis gentes, quæcumque labore parastis,
Casu gesta putent? Per vos Tyrrhena faventum
Stagna Deum, per ego et Trebiam, cineresque Sagunti
Obtestor, dignos jam vosmet reddite vestra,
Quam trahitis, fama, et revocate in pectora Cannas. »
Sic ductor fessas luxu adtritasque secundis
Erigere, et verbis tentabat sistere mentes.

heu! Col. Vulgo *tenet heu!* quod revocavit Lefeb. ut per emphasin iteretur *tenet*, et pronomen more Silii omissum sit. — 76. *Gracchusque* Paris. nescio quæ, teste Dausq. — 77. Vox *Non* semper me obfendit; nam Gracchus eruptione ex oppido simul duabus portis facta, stationes hostium fudit fugavitque in castra, vid. Liv. XXIII, 37. Id vero novum est argumentum, quo Hannibal utitur ad ignaviam militum increpandam; conf. not. Nunc video, eamdem difficultatem sensisse Lefeb. qui reposuit *Nunc*. Non male, nisi præstiterit *En*, quod sarcasmo adfectuique irati H. aptius, et Silio in deliciis est. — 78. *A vobis* quidam. — 79. *Casu ut gesta putent* malebat N. Heins. *Vos per Tyrrhena*, etc. primus edidit Nicander apud Juntam. Sed vid. ad I, 658. — 81. *vestræ* Col. unde *dignos vestræ famæ* scribendum putabat N. Heins. Conf. not. ad VIII, 383. Mihi potius pron. *vestra* languere videtur, quoniam jungitur verbis *quam trahitis*, et *vosmet* modo præcessit. Neque etiam facile expedias formulam loquendi *famam trahere;* utrum sit possidere, an secum quasi ducere, an, quo sensu Ern. adcepit, huc usque comparasse. Nihil horum satisfacit, et crediderim potius legendum esse, *dignos jam vosmet reddite, gestis* (h. e. ex vel a rebus gestis) *Quam trahitis, fama*. Sic *famam trahere a censu* dixit Juvenal. XI, 23; *nomen e causis* t. Plin. XV, 14, et similia alii, ut et *ducere nomen*, etc. *ex* vel *ab aliqua re*. — 82. *in pectore* primus edidit Marsus. Male. Conf. Heins. ad Claudian. in Rufin. II, 79. — 84. *Arrigere* tacite et contra

pore, quasi tam arduus sit conatus et urbs inexpugnabilis. Conf. Virg. Ge. II, 508. — 76. Verborum h. l. delectum gravitatemque poeticam desiderari, jam monuit Ern. — *parvo in discrimine*, quasi nihil periculosi conatus sit, eruptione facta. Cf. Var. Lect.

78. An pro nihilo habetis, *gentibus* exteris, si fama ad eas pervenerit de re male a vobis gesta vestraque ignavia, *quæcumque labore*, virtute, *parastis*, *casu*, fortuna cœptis adspirante, *gesta* videri? — *labor*, ærumnæ, inpr. bellicæ, res fortiter gestæ, etiam bellum et pugna, ut πόνος et μόχθος, vid. Cort. ad Sallust. Cat. VII, 4, p. 50. Musgrav. ad Eurip. Hecub. 1292.

79 seq. Cf. I, 658 seq, et V, 82 sq. — 79 seq. *Tyrrhena Stagna*, Trasymenus, lacus Etruriæ: *stagna Deorum faventum* pro Dei. Cf. IV, 725... 738, 828; V, 4... 23. — 82. *Quam trahitis, fama*, v. Var. Lect.

83. *fessas luxu adtritasque secundis;* conf. ad III, 506. — 84. *sistere mentes*, firmare, confirmare animum, ut fere apud Virgilium Æn. VI, 859, et forte Livium III, 20 extr. Sed v. Stroth. ad Liv. II, 29, et III, 16.

Atque hic perlustrans aditus, fulgentia cernit
Arcis templa jugo, quorum tum Virrius, altæ
Inmitis ductor Capuæ, primordia pandit.
« Non est hoc, inquit, nostri, quod suspicis, ævi :
Majores fecere manus. Quum bella timeret
Dictæi regis, sic fama est, linquere terras
Dædalus invenit, nec toto signa sequenti
Orbe dare, ætherias aliena tollere in auras
Ausus se penna, atque homini monstrare volatus.
Suspensum hic librans media inter nubila corpus
Enavit, Superosque novus conterruit ales.

librorum fidem scripsit Lefeb. *mentes*, non *mentem*, scripti. — 85. *hinc perlustrans*, postquam nempe militum animos adhortando erexerat, conj. N. Heins. coll. III, 45, 46. — 86. Vulgo *Virius*, ut et v. 104; conf. ad XI, 65. — 87. *Inmeritus*, vel *Ante omnes ductor*, (ut inf. v. 299) vel *Intuitus ductor* opinabatur N. Heins. *Infidus ductor* Burm. Sed vid. not. — 89. *bella timeret* Col. *timeret* scripti et R. 2; cum aliis vetustis edd. teste N. Heins. Sed priscæ edd., quas Drak. consuluit, in vulgatum *regna teneret* conspirant, nisi quod *tenerent* legitur in ed. Benes. et in marg. R. 1. Vox *regna* e Virg. Æn. VI, 14, margini adscripta, et deinde recepta videtur; *bella* in cod. Col. legi solus notavit N. Heins. non, quod mireris, Modius. Sed recte, opinor, monuit Withof. vulgatum *regna* retinendum esse, quod et loco citato Virg. firmetur, et aptissimum sit h. l. quod Minos non opus habuerit, Dædalo in regno suo adhuc commoranti bellum inferre, adeoque Dædalus timuerit regna, non bella Minois, ideoque fugerit.

85. Hæc ornatus sectandi studio efficta a Silio ad ductum Maronis, Æn. VI, 9... 19: ad quem locum, a poeta nostro majore verborum copia expressum, v. Heyne in not. et Excursu III. — *fulgentia*, apud Virg. *aurea tecta*. — 86 sq. *templa*, templum Apollinis, in *jugo arcis*, montis (v. ad I, 7) ad Cumas; de quo v. Heyne l. l. — *Virrius Inmitis*, inmitia minatus Romanis, et *ductor Capuæ*, princeps Campanorum, vel dux olim et caput, seu princeps legationis. Conf. XI, 65 sq., et Liv. XXIII, 6.

89 seq. Cf. Virgil. Æn. VI, 14... 19, ubi v. Heyne, et ad Apollod. pag. 890 sq.; *Mém. de l'Acad. des Inscr.*, T. XIII; Juvenal. Sat. III, 25, et Gierig. ad Ovid. Met. VIII, 183 sqq. — 90 *Dictæi regis*, Minois Cretensis; nam *Dicte* mons Cretæ; unde Jupiter *Dictæus*. Ed.

91. *signa*, vestigia fugæ, *dare sequenti*, Minoi ipsum persequenti. — 92 sq. *aliena penna*, pennis, avibus, non homini, propriis, *pennis non homini datis*, Horat. Od. I, III, 35. Sic *alieno* et contra *suo Marte pugnare* de equitibus dixit Liv. III, 62 extr. et *alienis mensibus*, Virg. Ge. II, 149.

94. *librans*; v. ad I, 317. — 95. *Enavit*, ut mox *Pennarum remi*; v. ad III, 682. Sic etiam ταρσοὶ et πτερά; v. Dorville ad Charit. pag.

Natum etiam docuit falsæ sub imagine plumæ
Adtentare vias volucrum; lapsumque solutis
Pennarum remis, et non felicibus alis
Turbida plaudentem vidit freta: dumque dolori
Indulget subito, motis ad pectora palmis,
Nesciuș heu! planctu duxit moderante volatus.
Hic pro nubivago gratus pia templa meatu
Instituit Phœbo, atque audaces exuit alas.»
Virrius hæc: sed enim ductor numerabat inertes
Atque actos sine Marte dies, ac stare pudebat.
Ingemit adversis, respectansque inrita tecta
Urbe Dicarchæa parat exsatiare dolorem.
Hic quoque nunc pelagus, nunc muri saxea moles
Obficit audenti, defensantumque labores.
Dumque tenet socios, dura atque obsepta viarum
Rumpere nitentes, lentus labor; ipse propinqua

105. *atros* pro *actos* Put. — 106. *invia tecta* conj. N. Heins. vel *irrita cœpta*, quod recepit Lefeb. Sed exquisitior et doctior est vulgata lectio, vid. not.

104. — 96. *Natum*, Icarum; qui mythus vel tironibus notus. — 97. *solutis*, solis ardore liquefactis.

99 sqq. *plaudentem*, lapsu percutientem, *freta*, mare Icarium. Commentum luxuriantis ingenii, nec tamen inlepidum. — *planctu moderante duxit*, produxit, *volatus*, volandi vires aluit, dum manibus ad pectus admotis, etiam alas movebat; Ern. Recte, puto, si sensum, respexeris; sed Silianæ verborum ubertati convenientius forte est, verba *moderante duxit* simpl. adcipere pro moderatus est, direxit, et hinc adjuvit. — 102. *meatu*, volatu, ut ap. Petron. 122. Cf. Heins. ad Claud. R. P. II, 74.

104. Hannibal *inrita tecta*, h. e. Cumas, quas frustra obpugnabat, relinquit, *respectans*, adeoque invitus (v. inf. ad v. 594), et *Puteolos* exercitum admovet. De vero profectionis tempore et causa v. Liv. XXIV, 12, 13. Quæ præterea ibi memorantur, poeta silentio præterit, eorumque loco ea substituit, quæ a poetis fabulose traduntur de Tartaro, Cimmeriis tenebris, campis Phlegræis, Gigantibus et inferorum fluviis ac lacubus; quos mythos peperit antiqua tractus Cumani, Baiani ac Puteolani natura, ubi passim colles vel silvis inadcessis continuisque consiti, vel variis specubus perfossi erant, totusque ager inter Cumas et Baias bitumine, sulphure calidisque aquis scatebat; de quo vid. Heyne Excurs. II ad Virg. Æn. VI, et Strab. V, p. 244, 245. — 105. *stare;* vide supra ad vers. 41.

107. De *urbe Dicarchæa;* v. ad VIII, 533.

Stagnorum terræque simul miracula lustrat.
Primores adsunt Capuæ: docet ille, tepentes
Unde ferant nomen Baiæ, comitemque dedisse
Dulichiæ puppis stagno sua nomina monstrat.
Ast hic Lucrino mansisse vocabula quondam
Cocyti memorat, medioque in gurgite ponti
Herculeum commendat iter, qua discidit æquor
Amphitryoniades, armenti victor Hiberi.
Ille, olim populis dictum Styga, nomine verso
Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Avernum;
Tum, tristi nemore atque umbris nigrantibus horrens,
Et formidatus volucri, letale vomebat
Subfuso virus cælo, Stygiaque per urbes

118. Vulg. *dispulit æquor*, quod primus edidit Nicander, et Dausq. etiam improbavit. — 119. *victor* Col. Vulgo *vector*. N. Heins. emendabat *abductor*, vel *rector*, vel *ductor*. — 121. Verbum *monstrat* suspectum videri potest vel in h. versu vel sup. v. 115. Sed hujus incuriæ culpa in ipso forte poeta residet.

113... 115. Conf. ad VIII, 539. — *Dulichiæ puppis*, Ulyssis, qui præter Ithacam vicinas quoque Ionii maris insulas, et in his Dulichium, seu Dulichiam, imperio tenebat. Cf. ad I, 379.

116 sq. Silius *Cocytum* in *Lucrino*, et v. 120 sq. *Stygem* in *Averno* quærit, viam autem ad inferos v. 126 sq. per Acherusiam paludem, in quo discrepat a Marone, quod jam monuit Heyne in Exc. IX ad Virg. Æn. VI, ubi docet, quantopere poetæ in fluminibus inferorum varient seu turbent. — *Lucrinus* lacus, prope Baias, inclytus ostreis et portu Julio, quo Augustus eum cum lacu Averno et ipso mari conjunxit; de quo v. Heyne ad Virg. Ge. II, 161 sq., et Cluver. Ital. ant. IV, 2, p. 1121.

119. Cf. I, 276 sq. Hercules inter Lucrinum lacum et mare aggerem, vel viam muniisse fingitur, qua Geryonis boves traduceret, et qua arceret lacum, ne in mare influeret. Vid. Strabon. V, p. 169 al., 236 al., 375; Diodor. IV, 22; Cic. Agrar. II, 14; Propert. I, 11, 2; III, XVIII, 4; Lycophr. V, 697; Cluver. l. l. p. 1122. Hunc aggerem Agrippa refecit et exornavit, de quo v. Plut. vit. Marcell. pag. 215 sq., *commendat*, ostendit cum laude Herculis.

120. *Ille*, alius e primoribus Capuæ. Cf. Virg. Æn. VI, 237 sq. (ubi v. Heyne in Exc. II); Strab. V, p. 169 al., 235 sq. al., 244 al., 374; Cluver. l. l. p. 1126 et sup. not. ad VI, 154. — 121. *Avernum nunc celebrem* et *mitia stagna*, dicit poeta, quoniam Agrippa immensam, quæ lacum cingebat, silvam excidendam curaverat, et lætiorem tristi loco dederat faciem. Vid. Strab. l. l. — 124 sq. *Stygia Religione sacer*, propter νεκυομαν-

Religione sacer sævum retinebat honorem.
Hinc vicina palus (fama est, Acherontis ad undas
Pandere iter) cæcas stagnante voragine fauces
Laxat, et horrendos aperit telluris hiatus,
Interdumque novo perturbat lumine manes.
At juxta caligantes, longumque per ævum
Infernis pressas nebulis, pallente sub umbra
Cimmerias jacuisse domos, noctemque profundam
Tartareæ narrant urbis: tum sulfure et igni
Semper anhelantes coctoque bitumine campos
Ostentant: tellus, atro exundante vapore

127. *voramine* Col. a *vorare*, judice Lefeb. — 130. *At juxta caligantes, longumque* Col. et R. 2, nisi quod in hac *justa* legitur errore typ. Vulg. *Ac juxta caligante situ*, quod quum metri legibus repugnaret, D. Heinsius τὸ *Ac* sustulit, quem sequutus est Rapheleng. prob. Richter. Specim. Obss. Crit. p. 74. Illud *ac* etiam omissum in ed. Basil., at *juxta* post *situ* positum. *Juxta ac caligante situ* Cell. *caligante*, omisso τῷ *situ*, Put. teste N. Heins. sed, si Lefeb. fides habenda, *At mixta caligant'a locumque*. 135. *Ostentant* Tell. quam veram lectionem, quod mireris, primus Nicander revocavit in ed. Junt. *Obstentant* Put. *Ostentat* Col. et Oxon. cum priscis edd. At proxime præcessisse *narrant*, et mox sequi *tradunt*,

τῶν his locis institutum, et *sævum honorem*, sacra, quibus et evocari Manes et placari solebant. Conf. Strab. et Heyne ll. ll. — *Stygia*, magica. Vid. ad I, 94.

126 sq. *palus* Acherusia, Cumis vicina (Plin. III, 6), ubi *iter ad undas Acherontis*, aditus ad inferos. Cf. XIII, 397 sq., et Heyne l. c. — *Hinc palus laxat*, etc., pro, hinc Hannibali a primoribus Capuæ monstratur palus, quæ laxat, etc. — 129. Cf. Ovid. Met. II, 261, et Burm. ad Petron. c. 120.

130 sqq. *Cimmerii*, in convalle inter Baias et Cumas, et in litore circa Misenum, ubi cautes passim excavatæ et cavernæ, quæ priscis hominibus pro domibus erant, unde nata fabula de Cimmeriis perpetuisque, quibus eorum terra prematur, tenebris; quod jam monuere Ephorus apud Strab. l. c. et Heyne l. l. quem vid. etiam cum Broukh. ad Tibull. IV, 1, 64 seq. *Cimmerium oppidum quondam juxta lacum Avernum*, Plin. III, 5, seu 9. — *jacuisse*, sitas fuisse in convalle, vel depressa valle inter montes. *Jacere* et *sedere* dicuntur loca depressa et profunda. Cf. sup. ad VI, 645; Broukh. ad Tibull. I, III, 67, et Drak. ad Liv. XXXIII, 17, et ad h. l. ubi laudavit Ovid. Fast. II, 392, et Lucan. II, 416; IV, 52.

133. *narrant* et mox *ostentant* scil. primores Capuæ Hannibali. Vid. sup. v. 113 sq. Cf. sup. ad v. 104 sq.; Cluver. Ital. ant. p. 1144; Vitruv. II, 6. — 134. *anhelantes campos*, exæstuantes cum sonitu et veluti gemitu quodam, ut mox *tellus suspirans*; Ern.

135 seq. Conf. VI, 146 seq. —

Suspirans, ustisque diu calefacta medullis,
Æstuat, et Stygios exhalat in aera flatus.
Parturit, et tremulis metuendum exsibilat antris:
Interdumque cavas luctatus rumpere sedes,
Aut exire fretis, sonitu lugubre minaci
Mulciber inmugit, laceratæque viscera terræ
Mandit, et exesos labefactat murmure montes.
Tradunt Herculea prostratos mole gigantas
Tellurem injectam quatere, et spiramine anhelo
Torreri late campos, quotiesque minantur
Rumpere compagem inpositam, expallescere cælum.
Adparet Prochyte sævum sortita Mimanta:
Adparet procul Inarime, quæ turbine nigro

jam monuit Draken. — 138. τὸ *Parturit* mendosum videbatur Barth. Adv. IV, 10 (ubi leves has adtulit rationes: « illud *exsibilat* minime de igni capere potes, nec ad id, quod sequitur, intelligendum, quum ibi *inmugit* legatur, neque tellurem *exsibilare* dicere licet; quare necesse est, ad τὸ *flatus* referas ») et N. Heins. Ille emendabat *Pars ruit*, pars flatuum intus conceptorum exhalatur, cum furore et magno impetu; hic *Par furit*, vel *Perfurit*, ut hæc verba referri possint ad illa de Vulcano, quæ sequuntur, *Mulciber inmugit*, et prius agatur de flamma ac vapore hic locorum exundante, nunc de fremitu, qui sub terris audiatur, ut ap. Petron. c. 120: *Est locus, exciso penitus demersus hiatu Parthenopen inter magnæque Dicarchidos arva, Cocyta perfusus aqua, nam spiritus, extra Qui furit effusus, funesto spargitur æstu.* Hæc conjectura non improbanda videtur, nisi potius vel hic vel præc. versus ejiciendus est et glossam redolet: sensu certe parum differunt, et *æstuat* respondet τῷ *parturit*, ut *exhalat* τῷ *exsibilat*. Non ignoro quidem, me in poeta luxuriantis ingenii versari; at vix crediderim, eum tam abrupte dixisse, *tellus æstuat et exhalat, parturit et exsibilat*. Lefeb. monet, Barthium et Heins. mirum quantum ineptire, et Ernesti, eorum conjecturis non opus esse: sed neuter rationes adjecit. Verbum *parturit* τῷ *rumpere* obponi et ad Vulcanum referendum, adeoque minorem distinctionem in fine versus ponendam esse, existimabat Withof. — 140. *fretis* Col. Ox. R. 2, *fletis* Put. et Tell. Vulgo *foras*. — 143. *gigantas* pro *gigantes* primus edidit Drak. ex emendat N. Heins. vid. ad IX, 309. — 145. *minatur* primus reposuit Aldus, errore forsan operarum. — 147. *Munanto* Ox. *Numanton* Put. *Numanta* priscæ edd. solemni varietate vid. ad III, 494, et IV, 276. Veram scripturam primus restituit Wolf. in ed. Basil. et defendit Delr. ad Senec. Herc. Fur. v. 980.

136. *Suspirans*; v. ad IV, 777.—141. Cf. ad IV, 275 sq., et VIII, 537... 541; Heyne ad Virg. Æn. III, 571... 582, ex quo loco etiam orationis colores potissimum petiisse videtur Silius. — 143. *Herculea mole*, vi ac virtute (v. ad IV, 599) Herculis, cujus præcipuæ in Gigantomachia partes fuere. Vid. Apollod. I, VI, 1, 2, et II, VII, 1, ibique Heyne. — 146. *compagem terræ*, h. e. terram. — *cælum*, deos.

Fumantem premit Iapetum, flammasque rebelli
Ore ejectantem, et, si quando evadere detur,
Bella Jovi rursus Superisque iterare volentem.
Monstrantur Vesvina juga, atque in vertice summo
Depasti flammis scopuli, stratusque ruina
Mons circum, atque Ætnæ fatis certantia saxa.
Nec non Misenum servantem Idæa sepulcro
Nomina, et Herculeos videt ipso in litore Baulos:
Miratur pelagique minas terræque labores.
Quæ postquam perspecta viro, regressus ad altos
Inde Pherecyadum muros, frondentia læto

150. *eructantem* conjicere possis. Sed vid. Burmann. ad Valer. Flacc. lib. II, vers. 30, et Heins. ad Ovid. Metam. lib. V, v. 353. — 152. *Vesvina* Put. quod reduxit N. Heins. pro vulg. *Veseva*, cujus voc. prima syllaba a poetis corripitur. *Besvina* Col. vid. not. ad VIII, 654. *Vesuvina* tamen in Put. legi testatur Lefeb. — 153. *stratusque ruina*, h. e. obstratus saxis exesis et late ejectis, ex probabili conj. N. Heins. *statusque* Put. Vulgo *fractusque*. — 154. *Ætnæ saxis certantia saxa*, hoc est immensæ altitudinis, conj. Dausq. et *D'orleans* ad Tac. Ann. IV, p. 499, ubi tamen vulgatum quoque non prorsus respuit, et recte ita explicat, ut Vesuvius eadem fata, quæ Ætna habere dicatur, globos scilicet saxaque ignea eodem modo volvens. — 159. *Phereciadum* Col. prob. N. Heins. At vellem, ratio-

149. *Iapetus* ab aliis in Titanas, ab aliis in Gigantas refertur: hi enim a poetis confundi solent.

152. *Vesvina juga;* v. ad VIII, 654. Incendium Vesuvii sub Tito, quo Plinius major periit, non primum, sed maximum fuit. Eum sæpius ac diu ante conflagrasse, Strabo, Vitruvius aliique memorant. Infra, XVII, 593, « Evomuit pastos per secula Vesbius ignes. »

153 sq. Vid. Var. Lect. — 155. *Misenum*, vid. ad VIII, 538. — *servantem Idæa Nomina*, Trojanum nomen, quod adcepisse dicitur a Miseno, tubicine Æneæ, ibi sepulto. Vid. Virg. Æn. VI, 212... 235. — *videt*, Hannibal. — *Bauli*, nobilis villa, inter Baias lacumque Lucrinum (v. Martial. IV, 63; Tac. Ann. XIV, 4, et Dio Cass. LIX, p. 652), ubi *Hercules* caulas bubus Geryonis fecisse dicitur, unde h. l. *Herculei*, et *Bauli* quasi *Boaulia*, a βοῦς et αὐλή. Vid. Serv. ad Virg. Æn. VII, 662; Symmach. Epist. I, 1; Lips. ad Tac. l. c.; Cluver, Ital. ant. IV, 2, pag. 1124; Holsten. ad Cluver, p. 236. *Tirynthiam aulam* dixit Stat. Silv. II, 11, 109.

157. *pelagi minas*, fluctus cum impetu ingruentes, et *terræ labores*, litus adpulsu maris labefactatum, et ruinam minans, cautes excavatas et prominentes; Ern. Ego potius crediderim, *terræ labores* dici loca bitumine, sulphure calidisque aquis scatentia et subterraneis ignibus æstuantia. Cf. sup. v. 112, et III, 46 sq.

158. Hannibal rediit Puteolos. Cf. v. 110 seq. — 159. *Pherecya-*

Palmite devastat Nysæa cacumina Gauri : •
Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolam.
Campo Nola sedet, crebris circumdata in orbem
Turribus, et celso facilem tutatur adiri
Planitiem vallo : sed, qui non turribus arma
Defendenda daret, verum ultro mœnia dextra
Protegeret, Marcellus opem auxiliumque ferebat.
Isque ubi Agenoream procul adventare per æquor,
Et ferri ad muros nubem videt; « Arma, cruentus
Hostis adest, capite arma, viri, » clamatque, capitque.
Circumstant rapidi juvenes, aptantque frementi
Sanguineas de more jubas : sonat inde, citato

nes adjecisset, *et* post *muros* perperam additur in priscis edd. non in scriptis libris, et bene illud extrusere D. Heins. Raphel. et Cellar. — 168. *ferri* scripti et R. 2, quod etiam conj. Dausq. *fere* R. 1. Vulg. *ferre*, et sic quoque ed. Lefeb. sed errore typ. *pubem* Rapheleng. ed. — 169. *capite* scripti et R. 2. Vulg. *rapite;* at sequitur *capitque*. — 170. *Circumdant rapide* malebat N. Heins. et v. 171; *volat* pro *sonat*. Sed *sonat* Marcellus, i. e. clara voce, ita ut audiri possit, dicit, quæ a Ne-

dum contr. pro *Pherecyadarum*. Ingeniosa est h. l. Drakenb. conjectura : « Puteolanos, inquit, ita dictos esse crediderim a Pherecyde Pythagoræ præceptore : is enim, quamvis Syrius (immo Scyrius) fuerit, tamen per aliquod tempus in insula Samo habitavit (v. Diog. Laert. I, 116), et Puteoli a Samiis conditi sunt (v. Stephan. Byz. v. Ποτίολοι et Euseb. Chron. Olymp. LXIV); neque hæc cuiquam nimis longe petita videri debent. » Cf. ad I, 5, 6. Marsus ita dictos putabat Cumanos Neapolitanosque a Pherecyde, quo duce in Italiam navigassent. Hujus autem nemo, quod sciam, mentionem fecit.

160. De *Gauro;* v. ad VIII, 532 in not. et Var. Lect. ubi docui, locum illum non cum nostro pugnare. Neque opus est ratione Capaccii (antiq. Puteol. c. 22) ab Ernesti probata, qua tres montes in Campaniæ finibus Gauri nomine adpellati censentur, primus prope Massicum et Minturnas, alter circa Nuceriam et Surrentum, in quo navalis materia sit cæsa, tertius prope Avernum et Lucrinum. — *Nysæa*, vitifera. Conf. ad VII, 198.

161. De obpugnatione Nolæ et Marcelli virtute. Conf. Liv. XXIII, 14... 16, et de *Chalcidica Nola* sup. ad VIII, 534. — 162. *sedet* in *campo*, planitie, ad montium radices prope Vesuvium. Cf. ad v. 132, et VI, 645, 647. — 167 seq. Cf. IV, 94 sq. — *Agenoream nubem*, Pœnorum copias. Vid. ad I, 15, et 311, *æquor*, campos.

170 sq. Cf. V, 131, et ad V, 165 seq. De acie a Marcello instructa conf. Liv. XXIII, 16. Poeta vero alios substituit duces, et diversas Nolæ expugnationes confudit, in quarum tertia Neronis partes fue-

Agmina disponens passu, « Tu limina dextræ
Servabis portæ, Nero : tu converte cohortes
Ad lævam patrias et Larinatia signa,
Clarum Volscorum Tulli decus : ast ubi jusso,
Per tacitum ruptis subita vi fundite portis
Telorum in campos nimbum : ferar ipse revulsa
In medios, equitumque traham certamina, porta. »
Dumque ea Marcellus, jam claustra revellere Pœni,
Et scalis spretos tentabant rumpere muros.
Insonuere tubæ passim, clamorque virorum,
Hinnitusque, simul litui, raucoque tumultu
Cornua, et in membris concussa furentibus arma.
Fertur acerba lues disjectis incita portis,
Effusæque ruunt inopino flumine turmæ;

rone et Tullio fieri velit; Drak. — 174. *Larinantia* Oxon. et ed. Dausq. — 179. *revellere* Col. et R. 2, quod tamen, quia modo præcessit, corruptum et e glossa ortum videri potest. Vulg. *evellere*. — 180. *tentare irrumpere* emend. Lefeb. Sed *rumpere* poetis etiam est id. qd. inrumpere, intrare, ut ap. Val. Fl. II, 37; Virg. Æn. XII, 683, et al. Conf. not. ad I, 54. — 182. *Hinnitusque* (equorum) Col. *Invitusque* Oxon. Vulgo *Tinnitusque simul litui*, quod ipsum quoque recte dicitur et apte, vid. not. ad XIII, 146. — 184. *undique* pro *incita* Puteol. unde recepere Drak. et Ern. suadente N. Heins. Sed quomodo hoc ex illo oriri potuerit, difficile dictu est, et τὸ *undique* glossam potius redolet vel emendationem ; *disjectis portis* (ut VII, 523 et 568) Put. Tell. et R. 2, recte, quoniam de erumpentibus sermo est, *d. turmis* Col. perperam e v. seq. Vulgo *d. telis*. — 185. *flumine* scripti, si fides habenda N. Heins. Sed Lefeb. contendit, in omnibus et scriptis et editis libris legi *turbine*, quod idcirco reduxit. Verba certe *turbine turmæ* auribus ingrata

re, teste Liv. XXIV, 17, quod jam monuit Ern. De *Nerone* et *Tullio ;* cf. VIII, 404 seq., 412 sq. — 174. *Larinatia signa*, auxilia Frentana. Vid. ad VIII, 402. — 175. Conf. ad VIII, 404 sq. — *jusso* pro jussero, ut ap. Virg. Æn. XI, 467 (ubi vid. Heyne) et *dixis* ap. Plaut. Mil. glor. III, II, 29; Drak. — 176. *Per tacitum ;* v. ad VII, 527. — 177. *Telorum nimbum ;* v. ad I, 311.

180. *spretos muros*, quia intra muros Romani se receperant (v. Liv. XXIII, 16), adeoque nullus armatus in iis conspiciebatur; Ernest. — 181 sq. Cf. V, 188 sq.

183. *concussa arma*, clipei percussi. De armis cum impetu quodam adprehensis a militibus, prælium inituris, intelligit Ern. quo sensu Virgil. Æn. VIII, 3 (quem locum Silius imitatus sit), dixerit *inpellere arma*. Vid. ibi Heyne.

184. *Fertur lues portis ;* id. qd. mox *effusæ ruunt turbæ* Romanorum. — *Fertur ;* v. ad I, 261, *lues ;* cf. ad I, 174, et X, 603. — 185. *Effusæ ruunt flumine*, ut mox v.

Inprobus ut fractis exundat molibus amnis,
Propulsum ut Borea scopulis inpingitur æquor,
Ut rupto terras invadunt carcere venti.
Nec, torrente, Libys, viso armorumque virumque
Dejectus, sperare valet : dux Dardanus instat
Adtonito, prægressus equo, tergisque ruentum
Incumbens hasta, socios nunc voce fatigat :
« Perge, age, fer gressus : dexter Deus; horaque nostra est.
Hac iter ad muros Capuæ. » Nunc rursus in hostem

sunt, et τὸ *flumine* tum elegantius est, tum aptius τῷ *effusæ*, vid. not. et Heins. ad Claud. in Rufin. II, 427, ubi etiam *turbæ* e scriptis recipiendum putavit. Eum sequuti sunt Cell. Drakenb. et Ern. Ego vulgatum *turmæ* revocavi cum Lefeb. et vers præc. ad pedites, hunc vero ad equites refero. Silius expressit Liv. XXIII, 16; *Patefacta repente porta, Marcellus signa canere, clamoremque tolli, ac pedites primum, deinde equites, quanto maximo possent impetu, in hostem erumpere jubet.* — 187. *aut Borea* malebat N. Heins. Tum vero vs. sq. etiam *Aut*, vel *Et rupto* scribendum erit. Silium contra in illo ter repetito *ut* elegantium captasse putabat Drak. — 189. *terrente* R. 2, et hinc alii, *viso* Put. quod recepit Drak. ut sensus sit : Hannibal, viso militum in se ingruentium torrente dejectus, victoriam sperare non audet, *visu* Ox. R. 1, Med. et recent. edd. Vulgatam lect. *terrente visu* non improb. Drak. si exponatur : Hannibal non sperare potest, se truci vultu (qualis describitur sup. XI, 337 sq.) arma et viros dejecturum, seu repulsuram esse. Ita quoque Ernesti verba *armorum v. dejectus sperare valet* interpretatur, ut *dejectus* sit vox substant. non participium, ne *sperare* nude ponatur et dura efficiatur sententia, *torrente nisu* Col. et ex eo Lefeb. qui coll. XVI, 248, et Virgil. Æn. XI, 852, hanc putat esse h. l. sententiam, eleganter et graphice expressam; Hanu. dejectus vehementissimo impetu Romanorum, non valet sperare. Nihil horum satisfacit, et poetam scripsisse crediderim : *Nec, torrente, Libys, viso armorumque virumque Dejectus spe*, (ut ap. Cæs. B. G. I, 8) *stare valet*, cf. mox v. 195, 196. Si quis tamen nostram lectionem retinere malit, ea sic videtur explicanda : *viso torrente*, multitudine *armorum virumque*, Romanorum, cum impetu inruentium, (vid. not. ad v. 185) *dejectus animo* (ut ap. Virg. Æn. X, 858) non bene *sperare valet*. — 190. *Dejectum* Mars. et inde alii. — 191. *prægressus* Col. ut *prævectus* V, 170, ubi vid. Var. Lect. Vulg. *progressus*. Quidam jungunt *adtonito equo*, et Drak. malebat legere *dux D. instat Adtonitis*, militibus Punicis. Sed τὸ *Adtonito* referendum ad præc. *Libys*. — 192. *asta* Med. et Rom. 1, ad cujus marginem docta manu emendatum est *astat*. — 193. *fert* h. e. regit *gressus dexter Deus* corrig. N. Heins. Sed *fer gressus* eodem sensu dici, quo XV, 559, monuit Drak. — 194. *ad muros*, non *in muros*, scripti.

189, *torrente*. Vid. ad II, 151, et III, 159. — 186... 188. Triplex comparatio parum grata, et luxuriantis ingenii indicium. Singulas exornavit Silius sup. IV, 520 seq.; V, 395 sq., et VII, 569 sq. — *rupto carcere*; conf. Virg. Æneid. I, 54. 189 seq. Vid. Var. Lect. — *dux Dardanus*, Marcellus. Vid. ad I, 14. — 192. *voce fatigat socios*, auxilia. Conf. ad I, 63. — 193. *dexter Deus*, ut I, 514, et V, 227. — *hora*

Conversus, « Sta; quo raperis? non terga tuorum,
Te, ductor Libyæ, increpito : sta : campus, et arma,
Et Mars in manibus : dimitto a cæde cohortes;
Spectemur soli : Marcellus prælia posco. »
Sic rector Latius; juvenique invadere pugnam
Barcæo suadebat honor pretiumque pericli.
Sed non hæc placido cernebat pectore Juno,
Cœptoque avertit suprema in fata ruentem.
Sistere perculsos ille et revocare laborat.
« Talesne e gremio Capuæ tectisque sinistris
Egredimur? state, o miseri, quîs gloria summa
Dedecori est : nil vos hodie (mihi credite) terga
Vertentes fidum exspectat : meruistis, ut omnis
Ingruat Ausonia, et sævo Mavorte parastis,

196. *sta* scripti et R. 2, *stat campus* in vulg. *stet campus* emend. Dausq. non inprob. Barth. Adv. IV, 10, qui tamen malebat *stent* et *Mars his manibus*. Sed τὸ *sta* διυρῶς repetitur, et *in manibus* dicitur, ut apud Val. VI, 460, Stat. Thebaid. X, 29; Lucan. VII, 253, et al. vid. not. ad VII, 35. — 197. Τὸ « abest a Col. et hinc ab ed. Lefeb. *e cæde* Put. *dimitte* conj. N. Heins. et v. 205, *summo Dedecori*. Idem v. 208, pro *sævo*, quod mox sequitur, reponendum pu-

nostra est; v. ad I, 118. — 195 sq. Verba Marcelli, quibus Hannibalem ad singulare certamen provocat. — 198. *Marcellus;* v. ad II, 29.

199 sq. *invadere pugnam;* cf. ad IX, 12. — *Barcæo juveni;* v. ad I, 72. — 201 sq. Ministerio deorum uti Silium more poetarum epicorum, sæpe jam vidimus. Vid. infra Commentationem de Silii vita et carmine, sect. II fin. — 203. *perculsos*, trepidos milites suos. — 204. Imitat. Liv. XXIII, 45, ubi tamen de altera Nolæ obpugnatione agitur : nam diversas hujus urbis obpugnationes poeta confundit. Simili quoque acerbitate fugientes et ignavi milites increpantur sup. v. 68 sqq. et alibi passim, ut pudore et memoria pristinæ virtutis ad eam acuantur. Non video itaque, cur ducem haud deceat increpare milites, sed potius conqueri aliisque modis fortitudinem in pectora revocare, eurque absurda sit v. 204, Hannibalis interrogatio, quod putat Ernesti. Non ignorabat ille, Capuam virtutis bellicæ scholam non fuisse, sed miratur, tantopere milites ibi degenerasse a pristina virtute, et interrogationi magna vis inest exprobratioque acerba. — *e gremio Capuæ;* v. ad II, 574, et III, 678.

205. *quîs gloria summa*, rebus præclare olim gestis parta, *dedecori est*, quoniam nunc labem ei æternam adspergitis; quibus minori dedecori ac pudori fuisset, gloriam non cepisse, quam perdidisse et ignavia fœdasse. Magna est vis et gravitas verborum, nec minor v. 207 seq. — *meruistis*, di-

Ne qua spes fusos pacis vitæque maneret. »
Vincebat clamore tubas, vocisque vigore
Quamvis obstructas sævus penetrabat in aures.
Polydamanteis juvenis Pedianus in armis
Bella agitabat atrox, Trojanaque semina, et ortus,
Atque Antenorea sese de stirpe ferebat,
Haud levior generis fama sacroque Timavo
Gloria, et Euganeis dilectum nomen in oris.
Huic pater Eridanus, Venetæque ex ordine gentes,
Atque Apono gaudens populus, seu bella cieret,

tabat *lævo*, quod recepit Lefeb., vel *fædo*, vel *sævo*. — 212. *Pulydamanteis* præter alios scribendum censebat Heins. ad Ovid. Met. XII, 547, quod in Πολύδαμας prima corripiatur. Sed idem recte monet ad Ovid. Epist. Her. V, 94, membranas veteres in locis Ovidii, Silii, Propert. III, 1, 29, et Pers. I, 4, constanter pro vulgata stare scriptura, et Græcis non modo Πολύδαμας et Ion. Πουλύδαμας, sed etiam dialecto Dor. et Æol. Παλύδαμας dici, ut Κοράλλον, Κουράλλον et Καράλλον. Ὄλυμπος, Οὔλυμπος aliaquæ similia. Idem jam animadvertit Dausq.

gni estis, quibus nunc arma inferat omnis Italia deposito timore, quo adhuc torpebat: nisi *meruistis* est id. qd. *parastis*, ut sensus h. l. sit: *sævo Mavorte*, ærumnis bellicis et cruentis, quas de populis Italiæ reportastis, victoriis nihil aliud consequuti estis, quam ut hi omnes nunc metu vacui arma capiant, et ne pacis quidem vitæque, nedum belli feliciter perficiendi, spes vobis reliqua sit. — 211. *obstructas*, tumultu bellico vel clangore tubarum; et *sævus*, cum summo nisu et contentione clamans; Ern.

212. Episodium, nimia verborum ubertate passim expressum, et, ut similia aliis locis, intextum haud dubie a poeta in gratiam amici sui, *Q. Asconii Pediani* Patavini, cujus patria, mores et ingenium adumbrantur. Cf. Fabricii Biblioth. lat. L. II, c. 6, T. II, p. 65, ed. Ern. et Voss. de histor. lat. pag. 143. Pedianus genus duxisse fingitur a *Polydamante* (de quo v. Hom. Iliad. μ, 60 sq., 210 sq.; o, 522, ξ, 449, 518, σ, 260, χ, 100) et *Antenore Trojano*, Patavii conditore, de quo et de *Euganeis*; vid. ad VIII, 602 sq. *Polydamanteis* autem simpl. pro *Trojanis* dictum videtur.

213. *Bella agitabat*, ut I, 394, et X, 307. Verba *semina et ortus* et *stirpe* languent. Luxurianter etiam Patavina regio designatur, memoratis quinque gentibus ac fluviis.

215. *sacri* dicuntur fluvii et fontes ob numina, quæ in iis habitare putabantur. Vid. Spanhem. ad Callim. H. in Apoll. v. 112. — De *Timavo*, fl. Patavio et Antenore, vid. Heyne Exc. VII ad Virgil. Æneid. I, 244.

217. *pater Eridanus*; vid. ad I, 606. — *Aponus* fons prope Patavium, de quo v. Sueton. Tib. 14; Cassiodor. II, 39, et Claudian.

Seu Musas placidus doctæque silentia vitæ
Mallet, et Aonio plectro mulcere labores,
Non ullum dixere parem; nec notior alter
Gradivo juvenis, nec Phœbo notior alter.
Qui postquam, effusis urguens vestigia frenis
Pœnorum, juxta galeam atque insigne peremti
Adnovit spolium Pauli... puer illa gerebat,
Non parvo lætus ductoris munere, Cinyps,
Dilectus Pœno Cinyps, quo gratior ora
Non fuit, ac nulla nituit plus fronte decoris;
Quale micat, semperque novum est, quod Tiburis aura
Pascit, ebur, vel qui miro candoris honore
Lucet in aure lapis, rubris advectus ab undis.

220. *Aonio plectro* Col. Recte. Vulgo *Aonios*, et sic quoque ed. Drak. errore typ. — 221. *duxere parem* suspicabatur N. Heins. prob. Drak. — 222. Hunc versum, qui a vulgatis libris abest, revocavit Modius e cod. Col. in quo tamen *natior* invenit N. Heins. qui conj. *gratior*, vel *carior*. At vid. ad XI, 512. — 225. Vulgo post *Pauli*, et *decoris* v. 228; et *undis* v. 231, puncta ponuntur. Sed apodosis sequitur demum v. 234 sq. et verba *puer illa gerebat... advectus ab undis* pro parenthesi habenda sunt; quæ quoniam longa est, memoriæ juvandæ causa protasis v. 232 et 233, repetitur; conf. inf. ad v. 441. Hinc distinctionem mutavi. — 227. *ora*, Col. R. 1, Parm. Med. Marsi et Martini Herbip. edd. *hora* cum adspirat. Ox. Conf. Heins. ad Claud. de laud. Stilic. II, 136, *ore* Put. et vulg. edd. — 231. *ab*

Epigr. VIII. Pedianus ille et belli artibus, et literarum studio excellebat: quæ sententia argute et luxurianter ornatur; Ern. — 219. *doctæ silentia vitæ*, otium literatum. Cf. ad III, 145. — 220. *Aonio plectro*; vid. ad VIII, 594, et Jani ad Horat. Od. I, XXVI, 11. — *mulcere labores*; v. ad IV, 748, et VI, 386. — 222. *Phœbo*, Apollini, Musarum poetarumque præsidi et chorago, auctori carminis et tutelæ ingeniorum, cui ars vaticinandi et enthusiasmus tribuitur.

224. *insigne* Æmilii *Pauli* Cos. — *peremti* in pugna Cannensi. Hoc insigne potest esse sagum aliaque Æmilii arma, ut *insignia*, v. 241. At ex v. 232, 237, 251, 253, intelligitur, non aliud præter galeam insigne cónsulis designari. — 226. *ductoris*, Hannibalis, *munere*; vid. ad V, 321 sqq.

227 sqq. Imitat. Virg. Æneid. I, 588... 593 et inpr. X, 132... 138, ad quæ loca vid. Heyne. — 229. Ebur Tiburtino aere et vi auræ e calidis sulphureisque Albulis ipsoque Aniene (qui per Tiburtinum agrum fluit, et quidem *sulfureis undis*, inf. v. 539), surgentis, candidius fieri, semperque candidum colorem retinere; numquam pallescere, vel luteum fieri et flavescere dicitur. Cf. Martial. IV, 62; VII, 12, al. 13; VIII, 28, Propert. IV, VII, 81, ubi v. Broukh.

231. *lapis*, unio, margarita (ut

Quem postquam, egregium cristis et casside nota
Fulgentem, extremo Pedianus in agmine vidit,
Ceu subita ante oculos Pauli emersisset imago
Sedibus infernis, amissaque posceret arma,
Invadit frendens; « Tune, ignavissime, sacri
Portabis capitis, quæ non sine crimine vester
Invidiaque Deum gestaret, tegmina, ductor?
En Paulus! » Vocat inde viri ad spectacula manes,
Et fugientis agit costis penetrabile telum.
Tum, delapsus equo, galeam atque insignia magni
Consulis abrumpit dextra, spoliatque videntem.
Solvitur omne decus leto, niveosque per artus
It Stygius color, et formæ populatur honores.

Indis primæ edd. — 234. *Ceu*, non *Cum*, Col. Ox. Parm. — 242. *spoliatque jacentem* conj. Burm. At vid. not. — 244. *honoræ* Rasm. unde *et formæ populator honoræ* corrig. N. Heins. quod legitur in R. 1, et Med. Verius tamen putabat esse *et formæ populatur honorem*, ut ap. Iscan. de bell. Troj. IV, 70, At *honores* doc-

ap. Catull. 70; Claud. Cons. Hon. IV, 598, et Tibull. I, IX, 39, ubi v. Brouhk.), *qui lucet in aure* (de quo aures margaritis ornandi more v. Intpp. ad Petron. Sat. c. 55), *advectus ab undis rubris*, a mari Indico, quod *rubrum* et *erythræum* dicitur, et unde optimi uniones (v. Relandi Diss. de mari rubro §. 5) extrahebantur; Drak. Cf. Martial. V, 37 al.; XXXIX, 4; VIII, XXVIII, 14; Stat. Silv. IV, VI, 18. — 236. *Tune*, etc., ut ap. Virg. Æn. XII, 947; Lef.

239. *En Paulus*, en me tamquam alterum Æmilium ejusque vindicem. — *Vocat viri*, Pauli, *manes*, ut læti spectarent vindictam, et quasi inferias, quibus Manes adesse putabantur. — 240. *penetrabile telum*; v. ad VII, 649. — 241. *delapsus*, desultans; impetum et celeritatem desilientis ex equo expressit; Ern. — 242. *spoliat videntem*, adhuc viventem, unde vers. 276 *vivis avulsa tegmina bellantum*, Drak.

243. Nimium et luxuriantem in formæ laudibus se præstitit poeta, præsertim quum vs. 227 sq. subficere possent, et Venerem moribundam, an militem pingat, ægre distinguas; ita colores undique adreptos in una hac imagine consumsit, ita v. 243 sq. omnia ludens variat vertitque dicendo, et v. 247 seq. ad absolvendam luxuriem ornandi etiam comparationem addit; Ernest.

244. *color Stygius*, mortis, pallidus, qualis est umbris; immo lividus, quod τῷ *niveos* obponatur. Ern. — *formæ honores*; v. ad IV, 755, et Heyne ad Virg. Æn. I, 591, qui locus Silii animo oculisque obversatus videtur.

Ambrosiæ cecidere comæ, violataque cervix
Marmoreum in jugulum collo labente recumbit.
Haud secus Oceano rediens Cithereius ignis,
Quum sese Veneri jactat splendore refecto,
Si subita invadat nubes, hebetatur, et, atris
Decrescens tenebris, languentia lumina condit.
Ipse etiam, capta, Pedianus, casside, nudos
Adtonitus stupet ad vultus, irasque coercet.
Tum, galeam magno socium clamore reportans,
Inmitem quatiebat equum, spumantia sævo
Frena cruentantem morsu, cui turbidus armis

tius dixit Silius pro honore, ut Virgil. Æneid. I, 591. — 245. *tum lactea cervix* emend. N. Heins. nostra verba nihili esse putans: et dubius hærebat Drakenb. Si quid mutandum, reponerem *et violacea cervix*. At vid. not. — 248. *sacrat*, vel *saccat* pro *jactat* Col. — 251. *rapta casside* maluerit N. Heins. coll. vers. 258. — 253. *ad socios* primus edidit Nicander apud Juntam.

245. *Ambrosiæ comæ*, divinæ et pulcherrimæ, vel unguentis optimis delibutæ, ut XV, 24. Cf. Cerda et Heyne ad Virg. Æn. I, 403, ubi tamen proprie, de dea, epith. adhibetur. — *violata cervix*, vulnerata, læsa vulnere, et quidem altero forte, quum Pedianus saucio galeam detraheret (nam per costas, non per cervicem telum adegerat); aut, quæ colorem amisit, Draken. Sic et Ern. deformatam intelligit, colore in morte mutato. Idem mihi in mentem venit: at nunc, re accuratius perpensa, exspecto potius ac desidero epithet. ornans, ut *nivei artus*, *ambrosiæ comæ*, *Marmoreum jugulum*. Suspicor itaque, *violatam cervicem* esse violaceam, vel, ut Horatii verbis utar Od. III, x, 14, *tinctam viola*, h. e. quæ colorem violaceum, adeoque flavum, vel candidum, vel purpureum, habeat, cui sit *color candidus violam sentiens*, Plin. XXXIV, 13, extr. Cf. Heyne ad Virg. Æn. XII, 67, et Intpp. Horat. Epist. II, 1, 207. Perperam Lefab. « *cervix*, pars pro toto, de *capite labanti*. » Nota mirum hic paliloqiam, *cervix* labente *collo* in *jugulum* recumbit, Drak. — 246. *Marmoreum jugulum*, candidum, ut λύγδινος τράχηλος (Anacr. XXVIII, 27), Διρὴ λυγδινία καὶ στίλβεα μαρμαίροντα (Anthol. Gr. VII, epigr. 201), Δάκτυλα μαρμαίροντα (Nonn. Dionys. XV, 331) Drak. qui et multa e Rom. poetis exempla congessit post Dausq. Conf. Cerda et Heyne ad Virg. Ge. IV, 523.

247 sq. Cf. VII, 639, 640, et ibi not. — *Cythereius ignis*, Lucifer, Veneris stella. — 248. *sese jactat*, superbiens quasi splendore ac pulchritudine; vel placet, ut sup. VII, 640. *Laudatur Veneri*. Cf. Ernesti Clav. Cic. v. *jactare*. — 251 sq. Cf. VII, 470 sq.

254 sq. *Inmitem... morsu*, ἵππον θυμοειδῆ, λυσσητάδα, D. Heins. — *Inmitem*, ferocem, indomitum. —

Obvia Marcellus rapido tulit ora tumultu :
Adnoscensque, « Decus macte o virtutis avitæ,
Macte Antenoride, nunc, inquit, rapta petamus,
Quod superest, Libyci ductoris tegmina; » et ardens
Terrificis sævam fundit stridoribus hastam.
Nec forsan voti vanus foret, obvia ni vis
Gestaris obposito tenuisset corpore telum.
Qui dum vicinis ductorem protegit armis,
Transabiit non hunc sitiens gravis hasta cruorem,
Ingentesque minas mutata morte peregit.
Avehitur raptim ductor, discrimine leti
Turbatus, cursumque furens ad castra capessit.
Jamque, fugæ inmodicus, tendit certamine gressum
Præcipitem versis Pœnorum exercitus armis.

258. *Antenorida* tacite edidit Lef. ex emendat. N. Heins. Cf. ad III, 650, et Serv. ad Virg. Æn. III, 475. — 266. Suspicor legendum esse *discrimine vitæ*, (quæ lectionis varietas et vocc. *leti* ac *vitæ* permutatio passim reperitur v. c. ap. Virg. Æn. X, 511) vel *Avehitur parvo ductor discrimine leti Turbatus*; cf. Heyne ad Virg. Æn. IX, 143; X, 511, et Heins. ad Ovid. Met. VII, 426. — 267. *furens*, quod conjecerat Dausq., est in scriptis, teste N. Heins. cui et *fremens* in mentem venit. At Lefeb. reduxit vulgatum *ferens*, et hæc notat : « In nullo cod. vidi *furens*, et *ferens* parum tute mutatur in *furens* : idiotismus est solentissimus auctori. »

spumantia... morsu, ut ap. Virgil. Ge. III, 203, et Æneid. IV, 135. — *turbidus*; conf. ad I, 477. — 257. *Decus macte*, etc., ut X, 278, et IV, 475, ubi v. not. — 258. *Antenoride*; cf. v. 214. — 259. *tegmina* capitis, galeam, ut I, 402 et al. nam galeam Cinypi abstulerat Pedianus. — 260. *stridoribus*; vid. ad I, 334, et IV, 567. — *fundit hastam*, v. ad I, 267.

261 sq. *non foret*, fuisset, *vanus voti*, ut *inritus incepti*, VII, 131. — *vis Gestaris*, fortis Gestar. Vid. ad IV, 599. Nota Homeri et inde poetarum consuetudo, heroum armigeros, vel vicinos milites alios substituendi, qui tela excipiant, divinitus quidem, ne heros ipse feriatur; Ern. — 264. *Transabiit*, ut ap. Virgil. Æn. IX, 432. — *sitiens cruorem hasta*; vid. ad V, 274. — *non hunc sitiens gravis hasta cruorem*; cf. VII, 630.

265. Telum et ictus Marcelli mortem, quam minitabatur, intulit quidem, sed Gestari, non, cui destinata erat, Hannibali. — 266. *discrimine leti*, ut *mutata morte*. Cf. Var. Lect.

268. *certamine*, ὁμιλῇ, ut VI, 327 (cf. XVI, 494), vel potius certatim ut I, 184, et apud Virg. Georg. III, 103. Certatim veluti agmine facto fugiunt, vel certantes inter se de fuga et cursu; Ern. — *tendit gressum*, ut v. 512, XVI; 494, 629; Virg. Æn. I, 410, 656.

Adsequitur telis hostis, longasque viritim
Exsatiant iras cladum, cæloque cruentos
Certatim ostentant et Dîs ultoribus enses.
Ille dies primus docuit, quod credere nemo
Auderet Superis, Martis certamine sisti
Posse ducem Libyæ. Raptant currusque, virosque,
Massylamque feram; et vivis avulsa reportant
Tegmina bellantum, atque abeunt, sub cuspide terga
Contenti vidisse ducis. Tum Martis adæquant
Marcellum decori : graditur comitante triumpho
Major, quam ferret quum victor opima Tonanti.
Inde furens, postquam vallo vix depulit hostem,
Ductor Agenoreus; » Quando hanc, quantoque cruore
Hostili labem eluerim? mea terga videre
Contigit Ausoniæ? mene, inquit, summe Deorum,
Post Trebiam statuis tam turpi funere dignum?

273. *primus*, non *primo*, Col. et Put. Cf. ad II, 235. — 277. *sub casside* conj. Dausq. — 285. *mene... statui*, scilicet decet, vel æquum, seu par est, emend. N. Heins.

270 sq. *longas iras cladum*, iram, quam diu gesserant Romani, propter clades, a Pœnis sibi inlatas. In his verbis et iis, quæ mox sequuntur, magna vis inest.

273 seq. « Ingens eo die res, ac nescio, an maxima illo bello gesta sit : non vinci enim ab Hannibale vincentibus difficilius fuit, quam postea vincere, » Liv. XXIII, 16, extr. « Marcellus primus et Syracusas capi posse docuit, » Valer. Max. IV, 1, 7. Cf. et Claudian. B. Get. v. 138 sq. — 273 sqq. *quod*, vel *superis* adfirmantibus *credere nemo auderet*, de eo, quod incredibile est, et nimis lætum fortunatumque, quam ut aliquis illud exspectare ac sperare potuisset, adeoque, ubi nuntiatur, credere queat. Comparant Virg. Æneid. V, 17; IX, 6; Ovid. Trist. IV, VIII, 43 sq., et Stat. Theb. V, 724, ubi vid. Barth. et Lutat. — *ducem Lybyæ*, ejus impetum continuamque fortunam. — *sisti*, cursum fortunæ et victoriarum ejus inhiberi *posse*.

276 sqq. *Massylam feram*, elephantos. Cf. ad I, 101; III, 459; IV, 611. — *vivis avulsa Tegmina bellantum*; cf. sup. v. 242. — *sub cuspide*, ut *sub ictu* IV, 42, ubi v. not. — *vidisse terga ducis*, fugientem Hannibalem ac terga vertentem, ut v. 283; Valer. Max. II, 7, ex. 2, et Petron. Sat. c. 123; Drak. 280. Vid. ad I, 133.

282. Hæc oratio et personæ temporique adcommodatissima est, et plenissima gravitatis atque adfectus. Silio præivit Virgilius in loco præclaro Æn. X, 668 sq. cujus tamen vim et pathos non prorsus adsequutus est. — 285. *Tre-*

Vosque, invicta diu, nunc, heu! sine Marte, juventus
Debellata bonis Capuæ, non degener ipse
Gestorum Ausoniis verti victricia signa,
Vobis terga dedi : vidi, quum ad bella vocarem,
Non secus atque Italo fugere a ductore paventes.
Quid reliquum prisci Martis tibi, qui dare terga
Me revocante potes? » Fundebat talia Pœnus;
Et Latiæ sese Nolana ad mœnia turmæ,
Portantes spolium insigni clamore, ferebant.
At, consueta graves per longum audire suorum
Eventus, Roma, et nunquam recreata secundis,
Adlato tandem faustæ certamine pugnæ,
Erigitur, primoque Deum se munere tollit.
Ante omnes pigra in Martem, fugiensque laborum,

Recte puto : nam elliptica talis oratio, quod jam monuit Drak. qui tamen vulgatam lect. sine necessitate non repudiandam putabat, iratis et indignantibus, quique turbato sunt animo, maxime convenit; cf. Virg. Æn. I, 37; Gron. ad Stat. Theb. IX, 65; Lambin. ad Horat. Epod. VIII, 1, et Sat. II, IV, 83; *jam* pro *tam* R. 1, 2; Ben. et Marsi sec. ed. quod edidit Lefeb. *turpi* pro vulg. *tristi* e scriptis et R. 2; recepi cum eodem, probb. N. Heins. et Drak. *tam turpi crimine dignum* suspicari possis coll. simili loco Virg. Æn. X, 668 et 681, ubi Heyne monet, fugæ flagitium a viro forti *crimen* adpellari. — 289. *ad* abest a Put. unde *quum bella vocarent* (de qua locutione vid. ad X, 112, et not. ad IV, 508) conj. N. Heins. cui tamen vulgata scriptura videbatur verior, quam Draken. firmavit coll. II, 452; VII, 103; IX, 647; XII, 345; XVI, 53. — 294. *spolium* (scilicet galeam Pauli v. 224 sq.) e Col. recepi suadente N. Heins. Vulgg. *spolia*. — 295. *At jam sueta* non male conj. Withof. — 296. *recreata*, non *recreare*, Col. Tell. Rom. 2.

biam, victoriam ad Tr. — *funere*, morte Cinypi inlata; de quo cf. v. 225 sq. Vid. et Var. Lect.

286. Heus tu, *juventus debellata*, victa et debilitata *bonis Capuæ*, luxu Campano, non ego *Ausonios* fugi, veluti *degener gestorum*, et pristinæ virtutis meæ oblitus, immo vero *vobis*, propter vestram ignaviam, qua me deseruistis, et ad fugam quasi coegistis, *terga dedi*, acerba increpatio Hannibalis, cum qua callide suæ virtutis defensionem conjungit; Ern. — *sine Marte*, inbellis. *Mars* pro virtute, ut v. 291. — 292. *Fundebat talia* verba, ut IV, 526; X, 231; XIII, 539. — 293 sq. *sese ferebant*, vid. ad IV, 261.

298. « Post Cannensem illam calamitatem primum Marcelli ad Nolam prælio populus se Rom. erexit, » Cic. Brut. c. 3. — *primo Deum munere*, prima victoria, Deorum favori debita.

299. Silii errores et turbas jam notavit Ernesti his verbis : « Duplex hominum ignavorum, qui pœnas dare Romanis debebant, genus indicatur, primum ii, qui auctore

Dum bellum tonat, et sese furata juventus
Dat pœnas latebræ : tum, qui dulcedine vitæ
Invenere dolos, jurataque fœdera Pœno
Conrupere, notant, et purgant crimine gentem.
Punitur patriam meditati linquere terram
Consilium infelix sceleratæque culpa Metelli.
Talia corda virum : sed enim nec femina cessat
Mente æquare viros, et laudis poscere partem.
Omnis, præ sese portans capitisque manusque
Antiquum decus ac derepta monilia collo,
Certatim matrona ruit, belloque ministrant.
Haud tanta cessisse viros in tempore tali
Laudis sorte piget; factoque in secula ituro

304. *meditati... Metelli* Col. et Ox. *meditari* Put. et Med. *meditatum* R. 1, *meditantum* Marsus et alii eum sequuti. — 305. *Concilium* emend. Heins. ad Claud. in Eutrop. II, 325, in marg. Male : Eidem *sceleratæ* mendosum videbatur : at Drak. monet, poetam, quum Metelli consilium mitiori, quam par esset, vocabulo *culpæ* vocasset, ingravasse insuper, culpam *sceleratam* dicendo; mitius enim esse *culpam*, quam *scelus*, et has idcirco voces ubique ab Ovidio, inpr. Trist. IV, 1, 24, distingui. — 306. *cessat*, non *cessit*, scripti, R. 1, 2, Med. — 309. *derepta*, non *direpta*, scripti; conf. ad IX, 29; X, 318. — 310. *ruunt* tacite scripsit Lefeb. Leviori mutatione *ministrat* reponi potest. Sed nec ea forte opus est. — 311. *tantæ* malebat N. Heins.

Metello post pugnam Cannensem ex Italia migrare parabant, deinde illi, qui jurejurando adacti, ut negata captivorum permutatione in castra Pœnorum redirent, id jusjurandum violassent. De illo genere Silius memoravit sup. X, 415 sqq., et Liv. XXII, 53, de hoc Liv. XXII, 61; Cic. Off. III, 32; Gell. VII, 18. At Silius varias Nolæ obpugnationes commiscuit, veluti una tantum facta fuisset. Nam quæ de pœna transfugarum et perjurorum narrat a Romanis sumta, ea Livius demum lib. XXIV, 18 memorat, quum tertia Nolæ expugnatio facta esset. » — 300. *bellum tonat;* v. ad IV, 436 in Var. Lect. — *sese furata*, v. ad X, 74. — 303. *notant*, h. l. proprie dicitur de nota censoria. Vid. Liv. XXIV, 18. — *notant* scil. Romani, et quidem Censores, eos, *qui dulcedine*, etc. — 305. Cf. X, 423.

306. Eadem memorant Liv. lib. XXVI, 36, et Flor. II, VI, 23, sed diu post Nolæ obpugnationem facta sunt; unde poetam iterum non adcurate tempora distinxisse, monet Ern. Similia tamen jam prius variisque temporibus facta refert Livius v. c. lib. XXIII, 48, 49, quin eodem tempore lib. XXIV, 18, et de matronis lib. V, 25, 50.

311. *in tempore tali;* v. ad VII, 227. — 312. *facto in secula ituro;*

Lætantur tribuisse locum. Tum celsa Senatus
Subsequitur turba : in medium certamine magno
Privatæ cumulantur opes : nudare penates,
Ac nihil arcanos vitæ melioris ad usus
Seposuisse juvat : coit et sine nomine vulgus.
Corpore sic toto ac membris Roma omnibus usa,
Exsangues rursus tollebat ad æthera vultus.
Addunt spem miseris dulcem Parnasia Cirrha
Portantes responsa viri : nam læta ferebant
Exaudisse adytis, sacra quum voce tonaret
Antrum, et mugiret Phœbo jam intrata sacerdos.
« Solvite, gens Veneris, graviores corde timores :
Adversa, et quidquid duri sub Marte manebat,
Exhaustum est vobis : restant leviora laborum,
Et sine pernicie terror. Dîs vota precesque
Ferte modo, et tepidos aris libate cruores.
Neu date terga malis : aderit Gradivus, et ipse

320. *Cirrha* non est in Colon. *Parnasida Cirrha* (ut apud Ovid. Metam. XI, 165, et similiter *Argolis, Tænaris, Cecropis* et alia) corrig. N. Heins. qui conf. ad Ovid. Epist. Her. VI, 81; VIII, 72, ej. Art. Am. I, 172 et al. Id. prob. Drak. cui *Parnasia responsa* languere videbantur. Vulgg. *Parnassia* : at in codd. melioris notæ scribitur *Parnasus* et *Parnasius*, vid. Perizon. ad Ælian. V. H. VIII, 11; Pier. et Heins. ad Virg. Ecl. X, 11; Casaub. ad Pers. Prol. v. 2. Græcis tamen tam Παρνασσὸς, quam Παρνασὸς et Παρνησὸς dicitur. — 323. *intacta* Put. unde *instincta* (ut ap. Lucan. V, 150) conj. Lefeb. — 325. *Adversi et q. duro sub M. m.* Put. *Adversi en quidquid duro s. M. m.* vel *Adverso en q. duri s. M. m.* (ut ap. Ovid. Fast. I, 60) suspicab. N. Heins.

vid. ad II, 511. — 317. *sine nomine;* vid. ad VIII, 508, et IX, 373. — 319. *Exsangues*, v. ad XI, 150.

320. Poeta exornavit, quæ ap. Liv. XXII, 56, et XXIII, 11 leguntur, et jam paulo post Cannensem cladem facta sunt; adeoque et in his tempora turbavit. — 321. *Portantes*, adferentes a *Cirrha*, Delphis (propr. navali Delphorum), *responsa Parnasia*, oraculi Delphici. Cf. ad III, 97. — 323. *Antrum* in Parnaso, cui tripos inponebatur, et ex quo Pythia dei adflatum excipiebat, χάσμα, de quo v. Diodor. XVI. — *mugiret*, ut apud Virg. Æn. VI, 99, ubi vide absolutissimam bacchantis sibyllæ descriptionem. Ed. — *Phœbo intrata sacerdos;* v. ad I, 124, et III, 697.

324. *gens Veneris*, Romani, a Trojanis et Ænea, Veneris filio, oriundi.

327 sq. *Dis vota precesque Ferte;* conf. ad VIII, 264 in V. L. — 329. *Neu date terga malis;* vid. ad III,

Delius avertet propiora pericula vates,
Trojanos notus semper minuisse labores.
Sed vero, sed enim ante omnes altaria fument
Centum festa Jovi : centum cadat hostia cultris.
Ille trucem belli nubem sævasque procellas
In Libyam violentus aget; spectabitis ipsi
Ægida turbato quatientem in prælia mundo. »
Atque ea Parnasi postquam clamata sub antris
Adlatum, vulgique Deus pervenit ad aures,
In Capitolinas certatim scanditur arces,

331. *meminisse* Puteol. R. 1, Mediol. *miserasse* conj. N. Heins. coll. Virgil. Æneid. lib. VI, vers. 56. Sed cur poetam non deceat, variare verba? — 335. *violentus* Col. Tell. et R. 2, quod recepi cum Lefeb. pro vulg. *violenter*, quod glossam redolet. Illud doctius est: *violentis* Oxon. — 337. *Atque*, non *Ast*, Col. *Parnasi*, non *Parnassi*, omnes antiqui; conf. ad v. 320.

507. — 330 seq. Imitat. Virg. Æn. VI, 56. Apollo semper Trojanos juvit, quod ex Homero notum. — *Delius vates*, ut ap. Virg. Æn. VI, 12. Cf. ad v. 222, et Jani ad Horat. Od. III, IV, 64. — 332 sq. *Sed vero sed enim*, v. ad I, 33. — *ante omnes deos*. — *Centum altaria fument Jovi*; conf. Virg. Ecl. I, 44; Æn. I, 416 seq., et sup. ad I, 91. — *centum*, multa; numerus definitus pro infinito. De ἑκατόμβῃ adcipiunt alii : at tum *centum cultros* paulo argutius dixisse poetam, quia non opus sit, ut hi victimarum numerum exæquent, monet Ernesti. D. Heinsius hæc notavit : « Ego de ἑκατόμβῃ sumo : nam per *cultros centum* centum hostias αἰνίττεται. Erat autem numerus ille mirum in modum receptus, præsertim in sacris antiquorum et religionibus. Sic dii ἑκατομπέδους ναοὺς, βωμοὺς et ἀνδρῶνας, vel παρθενῶνα ἑκατόμπεδον habebant (vid. Harpocrat.), et Jupiter ægida ἑκατονθύσανον. Neque tamen me fallit, τὸ ἕκατον et ἑκατόμβη et hic ἀοριστίαν optime et τὸ πολὺ designare posse. Ab Lacedæmoniis autem profectum videtur, qui, centum urbes quum haberent, ἑκατόμβαια celebrabant; cujus auctorem Cononem quemdam fuisse reperio. »

334 seq. Hannibal ex Italia in Libyam revocabitur et bellum transferet. — *belli nubem*; vid. ad I, 311. — *procellas*, ut VI, 105, et XI, 91. — 336. *turbato mundo*, commoto cælo, vel turbatis ipsis Superis, ut *terræ* pro hominibus ponuntur; Dausq. et Drak. Cf. ad III, 611; Gron. Obss. I, 9; Castal. ad Rutil. Itin. I, 117; Taubman. ad Virg. Georg. I, 5; Heins. ad Ovid. Met. II, 157. Sic et κόσμος, de quo v. Wesseling. ad Diodor. T. I, p. 225, et Photius c. 249. Turbas bellicas, ab H. in Hispania motas, simpl. intelligit Ern. coll. v. 62. Imago Jovis qualis Martis sup. I, 433 seq.; IV, 430 seq., et Palladis IX, 442 sq., ubi vid. not.

337. *clamata*, per oraculum edita : ut *tonare*, et *mugire* sup. vers. 322 seq. — 338. *Adlatum*, ut I

Sternunturque Jovi, et delubrum sanguine honorant.
Tum Pæana canunt, responsaque fida precantur.
Interea adsuetis senior Torquatus in armis,
Sardoas patrio quatiebat milite terras.
Namque, ortum Iliaca jactans ab origine nomen,
In bella Hampsagoras Tyrios renovata vocarat.
Proles pulchra viro, nec tali digna parente,
Hostus erat: cujus fretus fulgente juventa,
Ipse asper paci, crudos sine viribus annos,
Barbarici studio ritus, refovebat in armis.
Isque ubi Torquatum raptim properata ferentem

343. *Sardoas p. quatiebat m. turres*, ut XIII, 36, 107, 267; Hor. Od. IV, 6, et Lucan. VI, 136, maluerit N. Heins. qui tamen *terras* quoque et *campos quati* exemplis sup. I, 297, probaverat. — 345. *Hampsicora*, seu *Hampsicoras* in membranis legitur Liv. XXIII, 32, 40 et 41: in vulgatis *Harsicoras*; vid. ibi Drak. qui scriptorum fidem sequutus est: *Hypsagoras*, vel *Hapsagoras* scribendum putabat Dausq.— 347. *Hostus erat, cujus* Col. *Ortus erat Cumis* Ox. Put. R. 1, Parm. Med. Vulgo *Osous erat, cujus*; conf. v. 403, 413, et sup. ad I, 437. — 348. *Asper pacis*, ut *lenis belli* in vet. exemplari Stat. Theb. VII, 26; Rom. 1; Ben. et inde Lefeb.

456. — *Deus*, responsum oraculi.

340. *Sternuntur*, prosternunt se, προσκυνοῦσι et supplicant Jovi. — *honorant delubrum*, propr. Jovem, in cujus honorem sacra fiunt.

341. *Pæana canunt*, hymnum in honorem Apollinis. Cf. Spanh. ad Callim. H. in Apoll. 21 et 98.

342 seq. Memorantur res a T. Manlio Torquato in Sardinia gestæ, præeunte Liv. XXIII, 32, 34, et inpr. 40 et 41. De *Hampsagora*, principe Sardiniæ, defectionem moliente, ejusque filio, *Hosto*, seu Hiosto v. Liv. ibid. Ernesti et nunc emblema historicum adnoscit, et, qui rerum gestarum ex causis suis nexum quemdam argumentique unitatem requirant, eos hoc transitu poetæ, quo in medias res easque diversissimas abripiat lectores, obfendi arbitratur. Silius tamen h. l. minus tempora et res tum gestas turbat quam supra, et voce *interea* transitus satis apte designatur, ut apud Liv. quoque passim. — *adsuetis in armis*; nam ante b. Punicum II, in consulatu jam subegerat Sardos et de iis triumphaverat. Vide Liv. XXIII, 34; Eutrop. III, 1. — *patrio*, Romano, Italico.

344. Poeta, qui doctrinam ubivis ostentare solet, respexisse videtur *Ilienses*, Ἰλιεῖς (*Teucros*; v. 362), antiquissimos celeberrimosque Sardiniæ populos, qui Ilio diruto huc confugisse traduntur. Ὅσοι τε Τρῶες ἐς τῆς νήσου τὰ ὄρεα ἀναφεύγουσι.— Ἰλιεῖς μὲν ὄνομα καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι ἔχουσι, Pausan. X, 17. Cf. Diodor. V, pag. 296; Mela II, 7; Liv. XL, 19; XLI, 10, 16; Polyb. V, 78 et 111; XXIII, 3; Plin. III, 7, ubi v. Harduin. — 348. *asper*, alienus, infestus, ut apud Virg. Æn.

Signa videt, pugnæque avidas adcendere dextras,
Fraude loci nota, tenebrosa per avia saltus
Evolat, et, provisa fugæ compendia carpens,
Virgulta tegitur valle ac frondentibus umbris.
Insula, fluctisono circumvallata profundo,
Fastigatur aquis, compressaque gurgite terras
Enormes cohibet nudæ sub imagine plantæ.
Inde Ichnusa prius Graiis memorata colonis,

351. *accendere*, h. e. adhortari, Put. R. 1, Parm. Med. Cf. IV, 169; IX, 244, (ubi vid. Var. Lect.) Claud. in Rufin. II, 173, et 296; ad quæ loca vid. Barth. et Heins. Vulgatum *accedere* reduxit Lefeb. non inprob. Drak. modo jungas *pugnæ avidas dextras*, h. e. milites pugnandi cupidos. Sic *dextræ* sup. XI, 539, inf. XVI, 18, et al. vid. Gron. Diatr. Stat. c. 40, p. 263. — 352. *tenebrosa* Col. unde recepi: *nemorosa invia* inf. v. 376; *salebrosa* conj. N. Heins. Vulgo *latebrosa*. — 353. *profusa* primus edidit Marsus, et perperam defendit Dausq. ut sit longa semita; *fuga* Oxon. *captans* Modius e Col. — 354. *Virgulta... valle*, h. e. virgultis obsita, (ut ap. Sallust. in Fragm. p. 1009, ed. Cort.) Ox. vel potius, si Lefeb. fides habenda, tres scripti et R. 2, vid. not. ad I, 173. Vulgo *Occulta valle*, ut VII, 133, et ap. Liv. X, 14; XXVI, 5; XXVIII, 11. Sed τὸ *virgulta*, quod elegantius est et doctius, quam ut ab indoctis librariis excogitari potuerit, præferunt Barth. (Adv. IV, 10,) Heins. Draken. Lefeb. et Ern. — 356. *Fastigatur* Col. unde recepi cum Lefeb. qui exponit, ex aquis earumque verticibus altissimis eminet. Sed vid. not. ad V, 50. *Sensim fastigans compressa cacumina nectit*. Ibi Drak. laudavit Cæs. B. G. II, 8; IV, 17; B. Civ. II, 10; Plin. XXIV, 19; Elmenh. ad Appulei. Florid. p. 346, et Savaro. ad Sidon. Apollin. Epist. III, 6. Vulgo *Castigatur*, h. e. comprimitur, coercetur, constringitur et nonnullibi coartatur, ne continua sit, aut procurrat latius in pontum. Ita bene Barth. Adv. XXII, 14, et Draken. qui lectores remisit ad Gron. Diatr. Stat. c. 24; Dresem. ad Iscan. bell. Troi. I, 157; Barth. ad Stat. Theb. IX, 687, et Burm. ad Petron. Sat. c. 47: Homer. ἰμάσσιν Iliad. β, 782: contulit D. Heins. — 357. *sub margine* Marsus edidit errore librariorum, et hinc alii.

VIII, 365. — *crudos sine viribus annos*; v. ad I, 405. — 351. Vid. Var. Lect. — 352. Conf. ad v. 376 seq. — 353. *compendia fugæ*, ut contra *dispendia fugæ*, apud Stat. Theb. I, 320; Lef. *carpens*, v. ad I, 570. — 354. *Virgulta valle*; v. V. L. — *umbris*, ut IV, 679, ubi v. not.

355. descriptio venusta Sardiniæ, de qua locus class. est Pausan. X, seu Phocic. c. 17, unde poetam profecisse haud dubitat Ern. Cf. etiam Claud. B. Gild. 507 sq.; Salmas. Exerc. Plin. p. 70, et Cluver. Sardin. ant. c. 1, p. 481 sqq. — 356. Insula non lata, sed longa est. Cf. Var. Lect.

357 seq. Sardinia olim a specie *plantæ* pedis, quam præbet, ἀπὸ τοῦ ἴχνου, dicta Ἰχνοῦσα et Σανδαλιῶτις. « Sardiniam ipsam Timæus Sandaliotin adpellavit ab effigie soleæ, Myrsilus Ichnusam a similitudine vestigii, » Plin. III, 7, seu 13. Ὄνομα τὸ ἀρχαῖον, ὅτι μὲν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἐγένετο, οὐκ οἶδα. Ἑλλήνων δὲ οἱ κατ' ἐμπορίαν ἐσπλέοντες Ἰχνοῦσαν ἐκάλεσαν, ὅτι τὸ σχῆμα τῇ

Mox, Libyci, Sardus, generoso sanguine fidens
Herculis, ex sese mutavit nomina terræ.
Adfluxere etiam, et sedes posuere coactas
Dispersi pelago, post eruta Pergama, Teucri.
Nec parvum decus, advecto cum classe paterna
Agmine Thespiadum, terris, Iolae, dedisti.
Fama est, quum laceris Actæon flebile membris
Supplicium lueret spectatæ in fonte Dianæ,

366. *in* deest in Oxon. et Put.

νήσῳ κατ' ἴχνος μάλιστά ἐστιν ἀνθρώπου, Pausan. l. l. Cf. Strab. V, p. 155, ibique Casaub. Scalig. ad Manil. IV, 629; Claudian. loc. cit. et Auctor libri mirab. auscultat. p. 1159.

359. Pausan. l. c. Πρῶτοι διαβῆναι λέγονται ναυσὶν ἐς τὴν νῆσον Λίβυες. ὑγεμὼν δὲ τοῖς Λίβυσιν ἦν Σάρδος ὁ Μαχαίρδος ΗΡΑΚΛΕΟΤΣ ἐποιομασθέντος ὑπὸ Λιγυστίων τε καὶ Λιβύων..... Καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Σάρδου τούτου μετέβαλεν ἡ νῆσος. Οὐ μέντοι τοὺς γε αὐτόχθονας ἐξέβαλεν ὁ τῶν Λιβύων στόλος· σύνοικοι δὲ ὑπ' αὐτῶν οἱ ἐπελθόντες ἀνάγκῃ μᾶλλον, ἢ ὑπὸ ἰσονομίας ἐδίχθησαν. « Sardinia a Sardo filio Herculis adpellata, » Martian. Capella lib. VI. — 361 seq. Vid. ad v. 344. — *Adfluxere;* conf. ad VIII, 604, in Var. Lect.

363 sq. *Thespius* (al. Thestius) Thespiarum in Bœotia conditor et rex, cujus L filias Hercules gravidas reddidit, et ex quibus L susceptis filii, quorum *Thespiadarum* pars in Bœotia remansit, pars in Sardiniam missa est, duce *Iolao*, filio Iphiclis (qui Amphitruonis et Alcmenæ filius Herculisque frater fuit) ac perpetuo Herculis comite. De hac colonia v. Diodor. IV, 29; Strab. V, p. 155 (ubi cf. Casaub.) et Pausan. lib. X, 17: de Thespio, Thespiadis, Iphicle et Iolao Heyne ad Apollod. pag. 123, 324, 331, 439, 467, 486, 487, 490, 498; de Iolao Diodor. IV, 24, 29, 30, 40. Pausan. Arcad. c. 14; Eliac. c. 8; Phoc. 29; Bœot. 23, et Att. c. ult. Hinc Ἰολαεῖς, vel Ἰολάειοι dicti, *Iolaenses* (Strab. l. c. et Diodor. V, p. 296), diversi ab Iliensibus, quod ignorabat, vel negabat Salmas. Exerc. Plin. p. 70, et ad Solin. p. 29 et 99.

365 sqq. Ultimam coloniam in Sardiniam deduxit *Aristacus*, Apollinis et *Cyrenes* filius, qui, quum *Actæon* filius, ab irata *Diana*, quam nudam vidisset, in cervum mutatus esset et a canibus laceratus, doloris inpatiens patria exsulavit et Thebis migravit Ceam, deinde in Libyam, Sardiniam, ubi diu commoratus est, et Thraciam, Vid. Diodor. IV, 83 seq.; Solin c. 10, et Sallust. Fragm. De tristi *Actæonis* fato et fabula varie a poetis relata v. Spanhem. ad Callim. H. in Lavacr. Pall. vers. 108... 113; Muncker. ad Hygin. f. 180, 181, et Heyne ad Apollod. p. 564 seq. de *Aristæo* Heyne ibid. p. 558, et ad Virg. Ge. I, 14; IV, 283 sq., 317... 558. — De aliis autem coloniis in

Adtonitum novitate mali fugisse parentem
Per freta Aristæum, et Sardoos isse recessus :
Cyrenen monstrasse ferunt nova litora matrem.
Serpentum tellus pura, ac viduata venenis;
Sed tristis cælo, et multa vitiata palude.
Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis late freta, pallidaque intus

370. *inviduata* Ox. prob. Barth. qui exponit, prorsus viduata, *et viduata* Put. *viduata veneni* emend. N. Heins. coll. II, 247. Sed v. exempla ibi laudata, et Bentl. ad Hor. A. P. 60. — 371. *tristi cælo* scribendum censebat N. Heins. Sed vulgata doctior est. — 373. *squalidaque intus Arva* corrig. idem Heins. prob. Drak. qui *pallida Arva* quæ sint, non satis se intelligere fatetur; cf. not. ad I, 211. Sed exquisitior est vulgata lectio, et *pallida arva* sunt, quæ nimio solis ardore nimiaque siccitate *torrida*, pallent, quorum seges, frondes, gramina, etc. *pallescunt*, h. e. nativum perdidere colorem. Sic *vitio cæli pallet ægra seges*, dixit Ovid. Fast. I, 688, et *Ceres non sic pallet adusta gelu, Quantum, si culmos Titan incălfacit udos* ibid. IV, 918; *pallescunt frondes* Ovid. Art. III, 704; cf. Senec. Œdip. 45; Rutil. I, 479, et Passerat. ad Prop. I, XV, 39: Ernesti monet « ad naturam factum epitheton *pallida*, hoc est exusta nimio sole, quo sensu *pallorem anni* dixit Plin. II, 30. » Hunc locum jam contulerat Lefeb. qui non mirum esse dicit, si *pallida* illic arva, ubi *triste* est *cælum* quia ἀηρ δύλυρὸς, et ubi sol vix puro splendet lumine. Plinius

Sardiniam deductis, v. c. Hispanorum, duce Norace, conditore Noræ, Locrensium, Pœnorum, etc. Vid. Pausan. Strab. et Diodor.

370. Cf. Strab. V, p. 155, ibique Casaub. « Venenum ibi non nascitur, nisi herba per scriptores plurimos et poetas memorata, » Isidor. Orig. XIV, 7. Hæc est *herba Sardonia*, de qua v. Solin. 4 (10), Plin. XX, 11; Martin. et Heyne ad Virgil. Ecl. VII, 41. Præterea ibi solifugæ, seu solipugæ, seu solpugæ, venenatum genus formicarum, de quo v. Solin. l. c. et Plin. XXII, 25; XXIX, 4. — *viduata venenis*, expers veneni, et quidem omnis, non serpentini tantum.

371. *cælum* Sardiniæ est *triste*, h. e. aer noxius et gravis propter *paludes* et salinas, violentos austros montesque altissimos (unde quidam *Insani* dicuntur), qui salubrem Boreæ flatum avertunt. Cf. ad XI, 540. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα διὰ μέσης αὐτῆς ὄρη χθαμαλώτερα· ὁ δὲ ἀὴρ ὁ ἐνταῦθα δολερός τε ὡς ἐπίπαν ἐστὶ καὶ νοσώδης, Pausan. l. c. Cf. Mela II, 7; Tac. Ann. II, 85 extr.; Martial. IV, LX, 6 (ubi pestilens Sardinia Tiburi obponitur), et Strab. l. c. 372... 374. Pars insulæ, quæ Italiam et septemtr. spectat (in quo tractu sunt *Insani Montes*), montosa et aspera. Τῆς νήσου τὰ πρὸς τῇ ἄρκτου καὶ ὑπείρου τῆς κατὰ Ἰταλίαν ἐστὶν ὄρη δύσβατα, τὰ πέρατα συνάπτοντα ἀλλήλοις. Pausan. loc. cit. « quæ respicit Arcton, Inmitis, scopulosa, procax, subitisque sonora Flatibus : Insanos infamat navita montes. Hinc hominum pecudumque lues, hinc pestifer aer Sævit, et exclusis regnant aquilonibus austri, Claud. b. Gild. 511 sq.

373 sq. Vid. Var. Lect. — *Exer-*

Arva coquit nimium, Cancro fumantibus Austris.
Cetera propensæ Cereris nutrita favore.
  Hoc habitu terræ nemorosa per invia crebro
Torquatum eludens hostis, Sidonia pugnæ
Tela exspectabat, sociosque laboris Hiberos.
Qui postquam adpulsis animos auxere carinis;
Haud mora, prorumpit latebris; adversaque late
Agmina inhorrescunt, longumque coire videtur;
Et conferre gradum : media intervalla patentis
Conripiunt campi properatis eminus hastis.
Donec ad expertos enses, fidissima tela,

tamen de pallore solis deficientis loquitur. — 374. *nimio cancro atque humentibus*, vel *uventibus Austris* emend. N. Heins. Id vero a vulgata scriptura nimis recedit, et *humentes Austri* h. l. non conveniunt. Drak. hanc poetæ mentem esse putabat, Sardiniam tam inclementi sole tamque torrido cancro infestari, ut omnem humiditatem omnesque nubes, quas Auster secum advehere soleat, siccet, et in fumum ire cogat. Ernesti vero ita vulgatam lectionem interpretatur : « venti ardentes nimio sole, calidissimi : fumus enim ignem consequitur; unde *fumantia saxa* de monte ignivomo Virg. Æn. VIII, 417. » Neutra ratio ita comparata est, ut in ea adquiescere possis, et *fumus* a vento alienus esse videtur. Silius forte scripsit *Cancro candentibus Austris;* conf. I, 193, 194, 256, 258. — 375. *favoris* Put. *propenso favore*, et v. 376 *creber* maluerit N. Heins. — 377. *Hostus*, et 378 *Vela*, et 379 *Cui postquam* emend. idem. — 381. *videntum* Put. *videntur*, vel *jubentur*, et v. 383 *campi ut properatis* conj. N. Heins. — 384. *exsertos enses* idem

cet scopulis freta, ut *fatigare* et *lassare*. V. ad I, 208 et 363.

375. Reliqua Sardiniæ pars fertilissima : unde etiam in horreis Romæ Italiæque refertur. Cf. Pausan. l. c.; Mela II, 7; Polyb. I, 79 et 82. Cic. pro l. Manil. c. 12; Valer. Max. VII, VI, 1.

376 sq. « Hostus temere prælio inito fusus fugatusque... Alius exercitus primo per agros silvasque fuga palatus... (cf. sup. v. 352 sq.) debellatumque eo prælio in Sardinia esset, ni classis Punica cum duce Hasdrubale in tempore ad spem rebellandi advenisset, » Liv. XXIII, 40, ubi etiam verba, quæ sequuntur, sunt conferenda.

381. *Agmina inhorrescunt* armis, conf. VIII, 570, et ad I, 423. Longum militibus videtur tempus eundi in hostes, quos ideo eminus jam telis lacessunt; Drak. Ardor pugnandi describitur, quem saltem simulacro pugnæ explent; et singula cum delectu, at luxuriantius expressa, Ern. — 383 seq. *Corripiunt;* v. ad I, 570. — *properatis*, properanter missis. Sic ap. Liv. II, 46 : « Pilis inter primam trepidationem abjectis temere magis quam emissis, pugna jam in manus, jam ad gladios, ubi Mars est atrocissimus, venerat. » Cf. ad IX, 314 in Var. Lect. — 384. *expertos enses*, ut *expertam clemen-*

Perventum : dira inde lues; cæduntque, caduntque,
Alternique animas sævo in mucrone relinquunt.
Non equidem innumeras cædes totque horrida facta
Sperarim tanto digne pro nomine rerum
Pandere, nec dictis bellantum æquare calorem.
Sed vos, Calliope, nostro donate labori,
Nota parum magni longo tradantur ut ævo
Facta viri, et meritum vati sacremus honorem.
Ennius, antiqua Messapi ab origine regis,
Miscebat primas acies, Latiæque superbum
Vitis adornabat dextram decus : hispida tellus
Miserunt Calabri; Rudiæ genuere vetustæ :
Nunc Rudiæ solo memorabile nomen alumno.

et jam ante Livineius recte, opinor, scribendum putavit. Id recepere Cellar. ac Lefeb., et probavit Draken. coll. Stat. Theb. X, 450, et XI, 377; vid. sup. ad IX, 314, et h. l. not. Heins. ad Val. Fl. III, 246, et Claud. in Rufin. II, 400, ubi præterea *Deventum*, sed memoriæ haud dubie vitio, scripsit, quod nolim in locum τοῦ *Perventum* a Cell. substitutum esse. — 385. *dira inde lues, cæduntque caduntque* Col. et R. 2; conf. V, 623; Lucan. IV, 558; Heins. ad Valer. Fl. III, 246; IV, 426. Vulgo *dura inde lues, ceduntque c.* — 387. *fata* opinabatur N. Heins. quoniam *facta* mox sequuntur; sed quatuor demum versibus interjectis. — 391. *ut*, non *in*, scripti et R. 2. — 393. *Mesapi, Mersapi, Mesappi* alii. Sed *Messapi* Col. Cf. Intpp. ad Virg. Æn. VII, 691; Gruter. Insc. p. 297; Turneb. Adv. XXII, 3. — 395. *dextram* est ex emendat. Gron. in Diatr. Stat. Vulgo *dextra*.

tiam, dixit Liv. III, et similia alii : experientia vero hæc causa est, cur *enses* a poeta dicantur *fidissima tela;* Dausq. Cf. tamen Var. Lect. — 386. Cf. Virg. Ge. IV, 238.

387 sq. Cf. IV, 525 seq., et IX, 340 sqq. — 388. *tanto pro nomine rerum*, tantis rebus. Cf. ad V, 161.

390. *vos, Calliope;* vid. V. L. et not. ad III, 222. — 391. Fac, o Musa, ut laudes Ennii, magni viri, meis carminibus ad memoriam posteritatis tradantur.

393 sqq. Elogium Q. Ennii poetæ, quem Silius fortiter pugnantem inducit. Ennius obiit anno ætatis LXXII, U. C. 585, et XXXIII post confectum b. Punicum II. Natus est *Rudiis* prope Tarentum (unde Tarentinum eum prodit Hieron. Chron. Euseb. Olymp. 135) in *Calabria* (quæ *Messapia* Græcis et Iapygia vulgo dicitur) et a *Messapo rege* originem duxisse perhibetur. Vid. Fabric. Bibl. Lat. lib. IV, cap. 1, et Heyne in Exc. VIII ad Virg. Æneid. VII, 691. — *Rudiæ*, hodie *Ruia*, seu *Musciagna* in *Terra d' Otranto*. — *Miscebat acies;* vid. ad I, 69. — *Latiæ superbum Vitis decus;* vid. ad VI, 43. Ennius poeta centurionis olim munere fungebatur in Sardinia.

397. conf. sup. ad vers. 31 in V.

Is prima in pugna (vates ut Thracius olim,
Infestam bello quateret quum Cyzicus Argo,
Spicula deposito Rhodopeia pectine torsit)
Spectandum sese non parva strage virorum
Fecerat, et dextræ gliscebat cædibus ardor.
Advolat, æternum sperans fore, pelleret Hostus
Si tantam labem, ac perlibrat viribus hastam.
Risit nube sedens vani conamina cœpti,

399. *Infaustam Argo* male corrig. Dausq. Infaustus potius Cyzicus fuit, non Argonautæ, nisi quod inprudentes et ignari illum, hospitem suum, obtruncarunt. *Infectam* Merula in vita Ennii p. XII. Vulgatum tuetur Drak. et *infestum* exponit infestatum, qui infestatur, coll. Gell. IX, 12, (*Infestus adpellatur, qui malum infert cuipiam, et contra, cui alunde impendet malum*, etc.) Non Marc. verbo *Infestum* et Barth. Adv. XXII, 9; conf. not. ad II, 99. Sed vid. not. ad h. l. *Cyzicus*, non *Cizicus*, Col. *Argo*, non *Argon*, Col. Med. Mars. et Martin. Herbip. — 401. *Spectandum is sese*, ut τὸ *is* repeteretur, malebat N. Heins. — 402. *dextris cædibus*, emend. Barth. Adv. IV, 10, ut sensus sit: successu pugnæ virtus augebatur. At vulgata lectio bene se habet, et τὸ *dextræ* tam cum *ardor*, quam cum *cædibus* jungi potest. *Dextra* passim pro virtute, et manu viri fortis. — 403. *spernens* Col. et Oxon. *hostis* Col. et R. 1; *Hostus* R. 2, et ita legendum duxerat N. Heins. Vulgo *Oscus*; cf. ad v. 347. — 404. *perlibrat turbidus* (v. sup. not. ad I, 1. — 398 seq. Cf. Claud. de laud. Stilic. lib. III; Præf. v. 11 sqq. — *prima in pugna*, inter προμάχους, vel ἀριστῆς *vates Thracius*, Orpheus, Argonautarum comes, cui apte comparatur Ennius.

399. *Cyzicus* rex Dolionum in insula Propontidis, quæ olim Dolionis, et ab eo Cyzicus dicta est (Plin. lib. V, cap. 32; Strab. XII, pag. 575; Apollon. II, 767; Flor. III, 5), *Argo* navem h. e. Argonautas, qui, quum hospitio benigne ab eo excepti discessissent, noctu tempestate orta ad eamdem insulam rejecti erant, *bello quassit*, h. e. adortus est putans eos hostes esse (unde h. l. *infestam*, h. e. quos infestos, vel hostes esse arbitrabatur), et quidem Macrienses, vel Macrones, Pelasgicæ stirpis: ipse vero a Jasone, ignaro quis esset, occisus est et postero die sepultus. Cf. Var. Lect. Apollon. I, 948 sqq.; Orph. Argon. v. 499... 593; Hygin. f. 16 et 273; Conon. Narr. 41; Apollod. I, IX, 18; Euphorion ap. Parthen. Erot. c. 28; Valer. Fl. lib. II et III; Mela I, 19. — 400. *Rhodopeia*, Thracia, epith. orn. — *pectine*, lyra, ut V, 205 et al.

403. *æternum fore* se, h. e. nomen suum, gloriam sibi a. fore, *si pelleret*, repelleret vel adeo occideret, *tantam labem*, hostem tam exitiabilem: nisi malis, si tantam calamitatem ac perniciem, quam Ennius Pœnis virtute sua moliretur, averteret, propulsaret, scil. cæde ejus. — 404. *labes*, ut al. *lues*, *pestis*, *pernicies*, al. Cf. ad I, 174. VIII, 21; X, 603. — *perlibrat*, v. ad I, 317.

405 sq. Iterum θεὸς ἐπὶ μηχανῆς, in periculo, quod magno viro in-

Et telum procul in ventos dimisit Apollo.
Ac super his : « Nimium, juvenis, nimiumque superbi
Sperata hausisti : sacer hic, ac magna sororum
Aonidum cura est, et dignus Apolline vates.
Hic canet inlustri primus bella Itala versu,
Adtolletque duces cælo; resonare docebit
Hic Latiis Helicona modis, nec cedet honore

477) vel *fervidus* (ut V, 320, IX, 129, 422) opinabatur N. Heins. Sed cf. II, 124; Virg. Æn. IX, 431, et Ovid. Met. V, 32. Drak. — 407. Hæc verba varie emendavit N. Heins. *nimium que superbe S. h.;* (quod etiam conj. Scalig. et recepit Cell.) *superbi Sperati hausisti; superba Sperata h.;* (ut et non nemo apud Dausq.) *nimiumque superbi Irrita spes ausi est,* vel *Spes ablata ausi est,* vel *Spe fata hausisti.* Si quid mutandum, equidem maluerim, *Nimium en vanam nimiumque superbam Spem mente hausisti,* ut ap. Virg. Æn. X, 648. Turnus *animo spem turbidus* (forte *turgidus*) *hausit inanem.* Vulgatam lectionem, quæ omnino corruptâ videri potest, tuetur Dausq. et Barth. Adv. IV, 10. Ille intelligebat *superbi* viri *sperata,* ut *monstrata* supra (conf. V, 364); hic : nimium superbi et nimium juvenis sperata animo concepisti. Reliqui intpp. h. l. tacent. Withof. ingeniose emend. *nimiumque superbi Sperare hæc ausi est :* qua ipsius sententia nil literis vicinius, clarius certiusque dici potest. — 408. *auxisti* pro *hausisti* Tell. et R. 2. — 409. Τὸ *est* primus omisit Marsus operarum lapsu, et recte jam restituerunt Gryphius, Nutius, D. Heins. et alii, etsi hiatum illum exemplis firmavit Barth. Adv. XX, 18, et ad Calpurn. ecl. V, 12. — 412. *Latiis* R. 1, Parm. Med. Vulgo *latis,* solenni aberratione; cf. Heins. ad Claud. de Raptu Pros. II, 177, ad Ovid. Met. I, 560, et Fast. II, 555; V, 241. Merula in fragm. Ennii p. 2; Grot. ad German. Arat. Phœn. p. 3. Silium tamen h. l. Hesiodi tantum, nec potius Homeri meminisse, recte obfendit Barth. Ad. IV, 10, et Wesseling. Obss. varr. L. II, c. 30, p. 280, 281. Hinc ille emendabat *Ascræo Smyrnæve seni;* hic vero, *nec cedet Homero,* quod omnino adridere potest; nisi potius verba *Ascræo seni* a docta manu ex Virg. Ecl. VI, 70, margini olim adscripta in textum inrepserunt, et vera lectio fuit, *nec cedet honore Cumæo,* vel potius *Smyrnæo famave seni;* conf. not. ad VIII, 594. Comparatio certe Ennii cum Hesiodo parum apta est, quam non eodem carminum genere inclaruerit : nam quod græcam Evhemeri historiam de origine Deorum latine et quidem

minet, ut passim. — *Apollo* tutor et præsidium vatis. — *Risit vani conamina cœpti,* præclara idea et magnifica, ut apud Horat. Od. III, XXIX, 30 (ubi vid. Jani) et Psalm. II, 4. Languent tamen *conamina cœpti.* — 407. *super his* sc. dixit. Vid. ad I, 60 in Var. Lect. *Sacer,* quia vates est. Cf. Jani ad Horat. Od. III, 1, 1... 3; IV, IX, 28.

408 sq. *sororum Aonidum;* v. ad VIII, 594; XI, 436, 464. Sic apud Virg. Æn. VI, vs. 662 : *Phœbo digna loqnuti.* En.

410 sq. Præclari versus de Ennio, carminis epici apud Romanos parente, qui eo Annalium Rom. libros XVIII scripsit. Conf. insignis locus Lucret. I, 118 sq. quem Silius ante oculos habuisse videtur.

411. *Adtollet cælo,* ut I, 1. — 412. *Latiis modis,* romano, seu latino carmine epico. Conf. Horat. Od. III, XXX, 13, 14, et Epist. I,

Ascræo famave seni. » Sic Phœbus, et Hosto
Ultrix per geminum transcurrit tempus arundo.
Vertuntur juvenis casu perculsa per agros
Agmina, et effusæ pariter dant terga catervæ.
Tum pater, audita nati nece, turbidus iræ,
Barbaricum atque inmane gemens, transfigit anhelum
Pectus, et ad manes urget vestigia nati.
At Libyæ ductor, Marcello fractus, et acri
Contusus pugna, campos damnarat, et arma
Verterat ad miseras non æqui Martis Acerras.
Inde, ubi permisit flammis atque ensibus urbem,
Nuceriæ, nihilo levior nec parcior ira,
Incussit sese, atque æquavit mœnia terræ.
Post Casilina sibi, multum obluctatus iniquis
Defendentum armis, ægre reseraverat astu

prosa oratione reddidit, nihil facit ad rem. — 413. *Hosto* Col. et R. 2, *Hosco* Tell. Vulg. *Osco;* cf. ad v. 347, et 403. — 417. *Tum* scripti. Vulgo *Dum.* — 424. *iræ* conj. N. Heins. et Gronov. Obss. I, 17, idque tacite recepit Lefeb. Conf. ad IV, 542; *iras* Put. — 426. *iniqui* Col. — 427. *animis* corrig. Dausq. quia præsidium Rom. quod Casilini fuerit, magna animorum pertinacia oppidum defenderit. Recte; sed et *armis;* vid. Liv. XXIII, 18. Mihi potius τὸ *astu* alienum ab h.

III, 12, 13; II, 11, 143 al. — 413. *Ascræo seni,* Hesiodo, cujus patria Ascra, vicus Bœotiæ, ut ap. Virg. Ecl. VI, 70, et Ge. II, 176. — 414. Cf. V, 447; Liv. XXIII, 41. — 416. *effusæ;* v. ad II, 151. — 417. *turbidus iræ,* ut IX, 23; v. ad I, 477.

418. *Barbaricum,* incondito clamore, qualis barbarorum esse solet. Cf. III, 346. — 419. *urget vestigia,* exquisite pro festinat, morte adcelerata; Ern.

420. Cf. Liv. XXIII, 17. — *fractus,* victus a *Marcello* ad Nolam, ut vidimus sup. v. 266 sqq. — 421. *Contusus;* v. ad I, 34. — *campos,* justa prælia in campis apertis.

422. *Acerras;* vid. ad VIII, 535. — *non æqui Martis,* non pares viribus Pœnis. « Acerranis plus animi quam virium erat, » Liv. l. c. — *miseras,* quas, noctu ab incolis desertas, Hannibal diripuit atque incendit. Aliam causam tradit Val. Max. IX, 6, ext. 2. — 423. Conf. Heins. ad Claudianum de bello Gildonico, v. 126.

424. Conf. Liv. XXIII, 15, quo auctore hoc ante pugnam Nolanam factum. De *Nuceria;* vid. ad VIII, 532. — 425. *Incussit sese,* omnem iram ac vim inmisit *Nuceriæ.* Conf. Virgil. Æn. I, 69 et ibi Heyne.

426. Copiosius hæc memorat Liv. XXIII, 17... 20. — *iniquis,* ut *non æqui,* v. 422; nam parvum Casilini erat præsidium Rom. — 427.

Limina, et obsessis vitam pensaverat auro.
Jamque, in Dauniacos transfundens agmina campos,
Flectebat rabiem, quo præda vel ira vocasset.
Fumabat versis incensa Petilia tectis,
Infelix fidei, miseræque secunda Sagunto,
At quondam Herculeam servare superba pharetram.
Verterat et mentem Tyria ad conata Tarentus,
Portisque intrarant Pœni : sed enim arce corusca,
Fisa loco, manus Ausoniæ stipata sedebat.

l. videtur; nam Hannibal non dolis, sed fame Casilinum expugnavit. Poeta forte scripsit : *et* (h. e. etiam), vel *vix re reseraverat arta;* conf. II, 103; V, 477; VII, 280. — 428. *obsessos* Oxon. *at obsessus v. p. auro* emend. Barth. Adv. V, 6. Non male! conf. II, 35. Sed doctior forte et exquisitior est vulgata lectio; vid. not. — 429. *Dauniacos* (ut *Iberiacis* XIII, 510) est ex emendat. Scalig. et N. Heins. qui putabat, *Dauniagos* vitiose scriptum fuisse, et hinc *Dauniviagos campos* enatos, quæ vulgaris lectio est : *transfundens* scripti, prob. N. Heins. qui olim *effundens* correxerat; *profundens* opinabatur Livineius. Vulgo *perfundens*, et sic quoque ed. Ernesti, sed operarum, opinor, lapsu. — 430. *vocassent* malebat N. Heins. — 433. *At* Col. Put. R. 1, Mediol. Mars. et al. edd. *Ah* conj. Dausq. Vulgo *Ac*.

Conf. Var. Lect. — 428. *Limina*, portas oppidi. — *obsessis vitam pensaverat*, donaverat adpenso *auro*, ut fere Florus III, xv, 6, dixit *caput Gracchi percussoribus auro pensatum*. Cf. Var. Lect. et de re ipsa Liv. XXIII, 19.

429 sq. Cf. Liv. XXIV, 20, ubi tamen narrantur, quæ post receptum a consulibus Rom. Casilinum facta sunt, unde poeta duplicem hujus oppidi expugnationem et tempora iterum confudisse videtur. — *Dauniacos campos*, Apuliam. Vid. ad I, 291.

431. Conf. Liv. XXIII, 20 et 30. — *Petilia*, vel *Petelia* (Gr. Πετηλία et ita passim in numis, nunc *Strongoli*, si fides habenda Holsten. p. 307), in Bruttiis sita, et *fide* Romanis servata non minus inclyta, sed nec minus *infelix Sagunto. Petelini uni ex Bruttiis manserant in amicitia Rom.*, etc. Liv. XXIII, 20.

433. Petilia condita a Philocte-te, perpetuo comite Herculis, qui moriens illi *pharetram*, arcum et sagittas hydræ veneno imbutas dono dederat. Vid. Strab. VI, p. 254; Virg. Æn. III, 401 sq. (ubi conf. Serv. aliique Intpp.); Tzetz. et Potter. ad Lycophr. v. 55 et 911; Diodor. IV, 39, et Hygin. f. 102, ubi cf. Muncker. — *superba servare pharetram*, ut sup. III, 374.

434. De expugnatione Tarenti plura v. ap. Liv. XXV, 7... 11; Polyb. VIII, 26... 36, ed. Schweigh. et Appian. hist. Hannibal. c. 32... 34. — *Verterat et... Tarentus*, h. e. a Romanis ad Pœnos defecerat.

435 sq. *Portis intrarant;* vid. ad VI, 498 in Var. Lect. — *arcem* tenebant Romani. « Arx loco plano posita, non altitudine tuta, sed et mari, quo in peninsulæ modum pars major circumluitur, prærultis rupibus, et ab ipsa urbe muro et

Hic, miranda movens, classem, quæ condita portu
Adstabat, (namque angustis e faucibus æquor
Erumpit scopulos inter, patuloque recessu
Infundit campis secretum gargite pontum)
Inclusas igitur, quibus haud enare dabatur,
Arce superposita, claustris maris extulit astu,
Perque aversa tulit portatas arva carinas.
Lubrica roboreis aderant substramina plaustris,

437. *Hac* Parm. *Hinc*, vel *Huic* (*mirum*) *amovit classem* legi jubebat N. Heins. Sed sola distinctionis mutatione obscuritatem h. l. removit Gronov. ad Senec. de Ira I, 3, ubi et reliquos versus erudite illustravit. — 438. *angustis se faucibus æquor Erumpit* invitis licet codd. scriptis corrigendum videbatur N. Heins. idque tacite recepit Lefeb. vid. ad VII, 355. — 440. *Infundit* Col. *Diffundit* R. 2; Vulg. *Effundit*. — 441. Hunc versum expungendum putabat Barth. Adv. V, 6. Sed Gronov. l. c. bene docuit, eo contineri repetitionem verborum *classem*, *quæ condita portu Adstabat*, similesque repetitiones, propter interpositionem juvandæ memoriæ causa inventas, passim occurrere; interdum vero ipsas voces prius positas repeti, interdum iis alias ejusdem potestatis substitui; conf. idem ad Liv. II, 12; XXV, 27, et loca a Drak. laudata, sup. IX, 530 sq. inf. XIII, 38 sq. XVI, 686 sq. Virg. Æn. IX, 210 sq. et al. — 442. *extulit æstu* conj. Dausq. Male. Recte vero *expulit* N. Heins. prob. etiam Drak. quia *tulit* mox sequitur: nisi malis *exsuit* cum Gronov. ad Senec. de Ira I, 3. — 443. *portatas arva carinas* Col. ut jam h. l. castigaverat Scalig. ad oram edit Heins. Vulgo *portatus arva*, vel *in arva*. Withof. conj. *claustris maris extrahit astu Perque aversa vehit p. a. c.* — 444. *sede-*

fossa ingenti septa,» Liv. c. 11. — *corusca* forte propter illas rupes prærealtas et murum. N. Heinsius eam putabat *coruscam* dici, ut sup. v. 85, *fulgentia Arcis templa jugo*, Ernesti vero, ut urbe paulo elatiorem, et e longinquo, inprimis a mari, conspicuam. — *sed enim*; v. ad I, 33.

437. Romani tenebant arcem et *claustra portus*; Tarentinorum autem *naves sinu exiguo intus inclusæ* erant: hinc eas Hannibal plaustris machinisque subductas per mediam urbem transvexit, et altera ejus parte inmisit in mare, ut non amplius urbs, sed arx commeatibus maritimis excluderetur. Ita Liv. c. 11, et Polyb. VIII, 36. Cf. Scheffer. de re nav. III, 3, et Var. Lect. — 438. *faucibus* portus, adeo *angustis*, ut ponte jungerentur clauderenturque. Vid. Strab. VI, p. 278, et Appian. de reb. Hannib. c. 34.

443. *tulit portatas*; vid. ad IX, 99. — 444. *Lubrica substramina*, ut ap. Virg. Æn. II, 235, *rotarum lapsus*. Πορεῖα ὑπόστρωτα dixit Polyb. l. c. Ernesti intelligit terga boum recens cæsorum, per quæ machinæ ducerentur faciliori negotio, ita ut magis *prolabi* quam pertrahi viderentur. *Labi* enim ea monet dici, quæ lubrico in solo, vel propria lubricitate sua moveantur, ut apud Virgilium, Æneid. lib. I, v. 147, et II, 225.

Atque, recens cæsi tergo prolapsa juvenci,
Æquoream rota ducebat per gramina puppim.
Et jam, per colles dumosque ad litus adacta,
Innabat pelago veniens sine remige classis.
Nuntius interea vectis non more carinis
Terrentem freta curarum fervoribus inplet,
Dum procul Œbalios amet expugnare nepotes,
Et primus rostris sulcet navalibus arva,
Adsessos Capuæ muros, claustra ipsa revelli
Portarum, ac totum miseris incurrere bellum.
Linquit cœpta ferox, pennasque addente pudore
Atque ira simul, inmani per proxima motu
Evolat, et minitans avida ad certamina fertur.
Haud secus, amisso tigris si concita fetu

rant Col. *sidunt*, vel *iterant*, vel *addunt* emend. N. Heins. *substamina* scripti. — 445. *perlapsa* conj. Scalig. et recepit Cell. — 449. *sine more* corrig. N. Heins. vid. not. ad X, 31. Sed quum simpl. dicatur *more aliquid facere* (vid. Heins. ad Phædr. I, 12), etiam dici posse *more non facere* monet Drak. — 451. *avet* edidit Nicander et hinc alii; *Œbalios penates* conj. N. Heins. qui tamen ipse fatebatur, sibi videri nihil necesse mutare. Ceterum vulgo perperam punctum post *inplet* positum, etiam in ed. Drak. *Nuntius* vss. 451... 454 continetur. — 452. *Ut* scripti, R. 1, Parm. Med. — 453. *Assessos*, vel *Adsessos* Col. Oxon. R. 1, Parm. *Adfessos* Put. et Med. *Obsessos* Mars. et inde alii, vid. ad IX, 624. — 454. *incumbere* malebat N. Heins. putans tamen, vulgatam lect. alio Silii loco, IV, 651, firmari. — 456. Post *inmani* distinguendum censebat N. Heins. quem sequutus est Drak. Non multum interest. — 457. *nava ad certamina* (vid. ad I, 549) legendum putabat N. Heins. et *avide* Drak. quod tacite inserit Lefeb. Sed adject. doctius pro

445. Conf. Virg. Æneid. V, 328 seqq. — 447. Hæc poeta absurde prope et contra veritatem historicam finxit, ut strategematis miraculum augeret; Ern.

449 sqq. Hannibal Tarentinæ arcis obpugnatione absistit raptimque contendit Capuam, quam obsideri a Romanis compererat. Cf. Liv. XXV, 13 sq., inpr. XXVI, 4, 5, quibus locis accuratius omnia fusiusque narrantur. — 450. *Terrentem freta*, mare. Vid. ad I, 49, et III, 463. Tarentini dicuntur *nepotes Œbalii*, h. e. Spartani, quorum coloniam Tarentum deduxit Phalantus. Vid. ad VII, 665.

451. *Œbalus* priscus Lacedæmonis rex, Tyndarei pater, unde et *Tyndarium Tarentum* dixit Silius inf. XV, 320. Cf. ad I, 6.

752. Primus in terra quasi navigat. Sed idem jam fecerat Lysander. v. Frontin. Strateg. I, v, 7.

455. *pennas addente pudore*, ut *pedibus timor addidit alas* apud Virg. Æn. VIII, 224.

458. Comparatio satis frequens

Emicet, adtonitæ paucis lustratur in horis
Caucasus, et saltu tramittitur alite Ganges;
Donec fulmineo partus vestigia cursu
Conligat, et rabiem prenso consumat in hoste.
Obvius huic sparso Centenius agmine raptim
Funditur, audendi pravus, facilisque periclis.
Sed parvum decus Hannibali: nam, vitis honore
Perfunctus Latiæ, subito stimularat agrestes,
Semiermemque manum sternendam objecerat hosti.
Bis septem demissa neci, nec substitit agmen,
Millia: bis septem, quæ non sollertior ense,

adverbio positum videri potest; confer inf. v. 715. — 462. *Colligat* et *consumat* scripti. Vulgg. *Colligit* et *consumit*. — 463. *Obvius hinc* Put. — 464. *facilisque pericli* Put. quod recepit Lefeb. — 466. *subitos* malebat N. Heins. — 467. *Semermemque* alii, etiam Draken. Lefeb. Ern. Sed vid. ad III, 16. — 468. *dimissa* Put. At vid. not. — 469. In hoc loco, quem Intpp. silentio prætermittunt, semper obfendi. Si lectio sana est, post *bis septem* suppl. demissa neci. Sed præter hanc duritiem aliæ quoque eæque multo majores concoquendæ sunt, quod scilicet res plane diversa ac nova tam abrupte subnectitur, et poeta a veritate historica nimis deflectit. Hi nodi tamen levi vulgatæ lectionis, quæ ex compendio scripturæ orta videtur, mutatione solvi possunt, et vix dubito quin poeta scripserit: *Plus septem demissa neci* (*nec substitit agmen*) *Millia. Bis septem quoque* (scilicet millia) *non*

apud poetas, et nunc apte ad bestiæ atrocitatem verbis expressa, si a luxurie quadam recesseris, qua cursus celeritatem tribus modis variavit; quamvis, meo quidem sensu, *paucæ* illæ *horæ* nunc valde frigent, et vim summæ celeritatis et impetus infringunt; Ern. Enimvero luxuries illa hoc loco minus displicet, ubi celeritatis notio potissimum erat exprimenda, neque *paucæ horæ* admodum frigent, quoniam de Caucaso, altissimo Asiæ monte ac parte Tauri, qui simul designari videtur, sermo est. Conf. Plin. VIII, 18, seu 25; Stat. Theb. IV, 316 seq.; Dempster. ad Rosin. Antiq. Rom. II, 11 et supra ad IV, 331 sq. — 459. *Emicet*, ut II, 238; III, 85; IV, 468 al. *adtonitæ*, ab adtonita, ob metum amissi fetus. — *lustratur* discursu, ut II, 266; Virg. Æn. II, 528 al. — 461 sq. *fulmineo cursu*; vid. ad I, 421. — *Conligere vestigia* exquisite pro reperire, adsequi; Ern. 448; conf. Stat. Theb. VIII, 577; Cic. ad Heren. IV, 8 al.

463. Conf. Liv. XXV, 19 et sup. ad v. 27 seq. nam res a Silio memorata ab h. l. aliena est. — 464. *facilis periclis*; vid. ad I, 615.

465 seq. *vitis honore Latiæ*, ut VI, 43, ubi v. not. — *agrestes semiermemque manum*; v. Liv. l. c.

468. *demissa neci*; v. ad I, 439. — *nec substitit agmen* victoris, Hannibalis. Cf. v. 471 sq. — 469. Cf. Liv. XXV, 21, et Var. Lect. — *non sollertior ense*, apud Liv. l. c.

Sed genus insignis, justis ducebat in armis
Fulvius : ast æque per corpora fusa jacentum
Raptum iter est, victorque moram non passus eundi :
Exsequiæ tantum famam nomenque volentem
Mitificæ mentis tenuerunt funere læto.
Namque per insidias (infandum!) et ab hospite cæsus,

sollertior ense... Fulvius : ast æque per corpora, etc. Centenio octo tantum millia militum data esse, ex Liv. XXV, 19, intelligitur. Idem tradit ibid. cap. 21, duodeviginti millibus hominum præfuisse Fulvium, et ex iis duo millia haud amplius evasisse. Inde v. 469, *bisque novem* suspicari possis. Sed quis poetam rediget ad tantam subtilitatem? —472. *euntis* Oxon. Put. omnesque edd. ante Basil. Wolfii. Id concinnius videbatur Barth. Adv. V, 6, quod recte mirabatur N. Heins. qui vulgatam lect. defendit, additis tamen his verbis : « Si quid mutandum sit, rescribam *moram non passus ovandi*, ne quidem tempus triumpho ducendo inpendens. » Quod nollem excidisset tanto viro : non enim de duce Rom. sed de Hannibale agitur, et quomodo is et in Italia de triumpho cogitare poterat? *eunte* Ven. Marsi, quod monuit N. Heins. sed negavit Drak. — 474. *Mitificæ* Col. et Put. *Artifice* Oxon. Vulgo *Horrificæ*. Dausq. conj. *Honorificæ* et *Justificæ*, quæ cadaveri justa facit; Barthius Adv. V, 6; *Rectificæ*, æquitatis respiciens, vel potius *nomenque levantem Horrificæ mentis*, famam crudelitatis, qua omnibus exosus erat, levare cupientem sepeliendis hostium ducibus; N. Heinsius *novemque foventem Mitificæ mentis*, sed ipse *volentem* non temere mutandum censebat. — 475. *ab hospite cæso* Col. et Oxon. *ab h. cesso* Put. *in h. cæso* R. 1, Parm. Med. Nibil mutandum videbatur N. Heins. et Drak. vel cuiquam alii. Sed lectio vulgata *primum* suspecta sit tot tantisque auctoritatibus; *deinde* a genio linguæ lat. aliena est et scabram efficit orationem; (nam, *ab hospite cæsus*, *cæco circumdatus astu*, *Occiderat*, vix dixerit poeta, et copula *et* certe post *cæco* inserenda) *denique* historiæ contraria

dux stultitia et temeritate Centenio par. — 470. *insignis* (κατὰ) *genus*, nobilior Centenio. De gente Fulvia v. meas Tabulas Geneal. — *justa arma* et justus exercitus Fulvii prætoris, non tumultuarius ac semiermis, neque precario ipsi traditus, ut Centenio, centurioni primipili. — 471. *jacentum;* v. ad II, 574.

472. *Raptum iter est;* vid. ad I, 570. — *moram non passus eundi*, inpatiens moræ, quam itineri faciendo inpendebat; Heins.

473. Commentarii instar est Liv. XXV, 16, 17. Conf. et sup. ad X, 559 sq. Citum Hannibalis iter morabantur Ti. Sempronii Gracchi Procos., qui *hospitis Lucani* dolo perierat, *exsequiæ*, quas Hannibal ipse celebrabat, *volens*, h. e. optans, cupiens, desiderans, captans (ut Gr. θέλων), *famam mitificæ*, h. e. mitis (ut apud Apul. de Mundo extr. et Prudent. Hamart. 963, et περὶ στεφ. hymn. VII, 42, ubi vid. Heins.) *mentis*, humanitatis et miserationis. — 474. *funere;* vid. ad V, 156. — *læto*, non modo quod Gracchus hostis fuerat et dux fortis bellique peritus, adeoque metuendus, sed quod armatus exercitus circa rogum ejus cucurrit cum tripudiis Hispanorum motibusque armorum et corporum. Vide Livium, loc. cit. — 475. Cf. Var. Lectiones.

Conloquium et promissa petit dum perfida gentis
Lucanæ, Gracchus, cæco circumdatus astu,
Occiderat, laudemque Libys rapiebat humandi.
Sed non, ut scitum celerare ad mœnia Pœnum,
Adstabat res ulla loco. Jam consul uterque
Præcipites aderant; Nola vis omnis, et Arpis
Ævi floridior Fabius rapida arma ferebat;
Hinc Nero, et hinc volucris Silanus nocte dieque
Inpellebat agens properata ad bella cohortes.
Undique conveniunt, pariterque obponere cunctos
Uni ductores juveni placet. Arduus ipse
Tifata insidit, propior qua mœnibus instat

est: Gracchus enim non ab hospite cæsus, sed in insidias præcipitatus ibique a Magonis militibus occisus est. Præterea non placet, nec, si bene novi Silium, probabile est, eum sic nude *hospitem* dixisse, sine epitheto, quo insignis ejus perfidia et inprobitas designaretur; ut taceam, verba *cæsus occiderat* languere. Forte legendum *ab hospite falso* h. e. fallaci, ut *falsus homo* dicitur Sallust. Cat. 10, al. — 480. *Sat stabat* conj. Dausq. et edidit Lefeb. *Restabat spes ulla loco*, vel *Hoc stabat spes illa loco* emend. N. Heins. Vulgata lectio utique mendum redolet, sed eam retinere malui, quam dubia pro certis venditare. Withof. corrig. *Cessabat res ulla; loco jam consul uterque P. aderant Nola, vis omnis et Arpis.* Certe post *Arpis* distinguendum putabat, quum ex Polyb. et Livio constet, consules Nola, et Fabium Arpis venisse. At vulgata interpunctio eamdem exhibet sententiam. — 482. *rabida arma* Col. ut sup. VII, 253. Sed vulgata lectio h. l. aptior. Confer V, 98: *ferebat* Col. ut mox *Inpellebat* de Nerone et Silano. Vulgo *ferebant*, quod servavit Lefeb. — 483. *volucris ἀρχαϊκῶς* Col. unde recepi, quod et tacite fecit Lefeb. Vulg. *volucres*. *Silanus* Col. Junise gentis cognomentum, quod tubum vel fistulam significat; N. Heins. Cf. Fest. verb. *Tullios*, et Lucret. VI, 1263; Cels. III, 18; Hygin. f. 169. Vulg. *Syllanus*; quæ vox nihili est. — 487. *insidit* Col. *insedit*

477. *cæco astu*; v. ad V, 3.—478. *laudem Libys rapiebat humani*, tum honoris et famæ gratia, tum raptim et ὡς ἐν παρόδῳ funus curabat: ipsa autem verba nihil prope nisi versum explent; nam res ipsa ex antecedd. nota erat; Ern.

479 seq. Cf. Liv. XXVI, 5, ubi tamen pro *Fabio* et *Silano* Fulvius memoratur. — *ut scitum*, cognitum, auditum est. — *mœnia*, Capuam. — *non Adstabat res ulla loco*, summa omnium perturbatio erat; Ern. coll. Liv. l. c. *res nec explorata Romanis* (quæ tamen verba in ed. Drak. et Ern. non leguntur) *ingentem præbuit terrorem*. Vid. Var. Lect. — 481. Conf. Liv. XXIII, 46, et XXIV, 46. — *vis omnis*, exercitus Nolæ in præsidio relictus. — 482. *Ævi floridior*; cf. ad I, 61. — 484. *Inpellebat agens*; cf. V, 623. — 486. *Uni juveni*, Hannibali. Cf. ad IX, 562.

487. *insidit*, cum quarto casu junctum. Vid. ad V, 3 in V. L., et

Collis, et e tumulis subjectam despicit urbem.
Verum ubi, tum sese circumfundentibus armis,
Vallatas socium portas, unaque negari
Intravisse sibi, Capuæque erumpere cernit,
Anxius adventus, nunc ferro frangere cœtum
Obstantum meditatur; init nunc avia cœpto
Consilia, atque astu quærit tot millia portis
Abstrahere artatis, cinctosque resolvere muros.

Parm. et Ben. etiam bene, *incidit* Ox. et Put. *incedit* R. 1, et Med. *invadit* Mars. et hinc alii. — 490. *unaque* scripti et ed. Parm. *unamque* R. 1, Mediol. Marsi et Martini Herbip. *unique* ed. Junt. et inde aliæ, quod perperam retinuit Lefeb. — 491. *Capuæque* scripti et priscæ edd. ante Junt. in qua Nicander primus *Capuaque* reposuit. *Capuæque inrumpere* emend. N. Heins. vid. ad II, 378. Sed vid. not. — 492. Verba explicatu difficilia *anxius adventus* Intpp. silentio prætermittunt, excepto Ernesti V. C. cui videtur obscura brevitate elata formula pro, sollicitus præsenti fortuna sua, qua ad Capuam utebatur. Si lectio sana est, verborum hunc crediderim sensum esse: dolebat Capuam venisse. Sed tum poeta male dixit *anxius*. Suspicor potius, eum scripsisse *Anxius eventus*, vel *Anxius en mentis*; nisi malis *Ambiguus* (h. e. dubius) *mentis*, (ut *ambiguus consilii* ap. Tac. Hist. II, 83) quod tamen a vulgata scriptura magis recedit. — 493. *init* Col. *et huc* Oxon. *et hunc* Put. *huic* Ben. Vulgo *et huic*. Deinde *non* pro *nunc* Ben. *avia cœpti* malebat N. Heins. ut *devia recti* VIII, 316. Sic et *devius æqui* I, 57. At hæc verba etiam cum sexto casu jungi monet Drak. *ardua cœpto*, vel *cœpti* placebat Burm.

Heins. ad Valer. Fl. V, 536. Sic passim ap. Liv. Hannibal « in valle occulta post Tifata montem imminentem Capuæ consedit, » Liv. lib. XXVI, 5. Cf. id. VII, 29, et sup. ad IV, 363.

489. Conf. omnino Liv. XXVI, 7. — *armis*, ut VII, 61 et sup. v. 482. — 490. *Vallatas*, cinctas a Romanis *portas sociorum* suorum, incolarum Capuæ. — *una*, simul, *sibi negari*, se prohiberi a Romanis urbem obsidentibus, *intravisse*, intrare Capuam, *et Capuæ*, Campanis, sociis suis, scilicet negari *erumpere* portis. Lefeb. notandam h. l. dicit audaciam trium militum e Val. Max. III, 11, 20. — 492. *Anxius adventus*; v. V. L. Sollicitus de adventu suo, quod breviter et obscure dicitur pro: quomodo iis, quorum causa advenisset, auxilium ferret incertus; Lenz.

493. Hannibal « abscedere inrito consilio et movere a Capua statuit castra. Multa secum, quoniam inde ire pergeret, volventi, subiit animum impetus, caput ipsum belli Romam petendi, » etc. Liv. l. c. Cf. Polyb. IX, 3, 4. — *avia cœpto*, diversa a priori consilio, scil. ferro et impetu in hostes inrumpendi; Ernest. qui recte monet, omnem hunc locum (a v. 490... 495) laborare duritie quadam auribus elegantioribus et Virgilianæ concinnitati adsuetis molesta. *Cœptum* vero non consilium est, sed conatus sc. Capuæ obsidione liberandæ, quam ob rem iter erat ingressus.

Sic igitur secum, curasque ita corde fatigat:
« Quo, mens ægra, vocas? rursusne pericula sumam,
Non æquus regione loci? Capuaque vidente
Terga dabo? an, residens vicini vertice montis,
Exscindi ante oculos patiar socialia tecta?
Non ita me experti Fabius Fabiique magister
Turbatum, Hesperio quum clausos milite colles
Evasi victor, sparsosque per arva juvencos
Jactare adcensis stimulavi cornibus ignes.
Haud dum omnes abiere doli: defendere nobis
Si Capuam ereptum est, dabitur circumdare Romam. »
Hæc postquam placita, et tenuit sententia mentem,
Non exspectato, Titan dum gurgite lucem

498. *Non æqui* arbitrabatur N. Heins. Miror vero, τὸ *Capuaque* nemini displicuisse: equidem *Capuave* scribendum crediderim, quæ permutatio frequentissima est. Novum ac plane diversum designatur consilium, quod Hannibalis animo obversabatur. — 501. *Fabiique* Col. et ed. Parm. Vulgo *Fabioque*. — 502. *Turbatum* est ex emend. N. Heins. *Turmarum* Parm. *Turbarum* in reliquis libris. *Hesperio* Parm. et Ben. ut jam olim conj. N. Heins. *asperior* Col. *Hesperior* Oxon. *experior* Put. Vulgo *expertor*. Vulgatam lect. male correxerunt Dausq. et Barth. Adv. V, 6. Ille tentabat *Fabioque magister Turbarum inceptor*, vel *Fabiique m. Turbarum expertem*; hic *Fabiique magister Turmarum* vel *Turbarum*, *experto clausos cum milite campos*, etc.; sed cum Modio amplectendam potius censebat scripturam cod. Colon. *Turbarum asperior*, promtior ad turbanda omnia. Withof. emend. *Non ita me experti Fabius Fabioque magister Turmarum*, etc. quoniam Minucius non fuerit *Fabii* dictatoris *magister*, sed sub eo magister equitum, in *turmas* divisorum. — 507. *Hæc postquam placita intentæ*, vel *adtonitæ sententia menti* opinabatur N. Heins. — 508. *exspectatum* Ben. — 509. Suspicor poetam scripsisse, *inpellit en agmen Voce manuque*, (ut ap. Virg. Æn. V, 241 et al.) *viris et cœpta inmania pandit*: nam verba, quæ sequuntur, in itinere dicta videntur iisque milites ad illud adcelerandum incenduntur. — 511. *rumpe* pro *vince* R. 1,

496. — *curas fatigat*; vid. ad I, 675. — 497. *rursus*, ut ad Nolam. — *periculum sumere* pro subire etiam dixit Tac. Hist. III, 69 et al.

498. *Non æquus regione loci*, impar Romanis, qui opportuna loca tenent; Cell. et Ern. — 499. *vicini montis*; v. ad v. 487. — 501. Imitat. Virg. Æn. XI, 396 sq. — *magister* equitum, Minucius. — 502 sqq. Cf. sup. VII, 272 seq. et 310 sq. — *Turbatum*, confusum et consilii inopem. — *Hesperio*, Italo Romano. Vid. ad I, 4. — 503. *victor*, voti compos, ἐπιτυχών. Vid. Heyne ad Virg. Æn. II, 329; VIII, 61; X, 409; XI, 565, et Georg. III, 9; Burm. ad Valer. Fl. IV, 528, et ad Petron. c. CXII. — *victor*, superior iis arte ac fraude; Lenz.

507. *tenuit sententia mentem*, ei stetit; stabilem habuit sententiam.

508. *Non exspectato* ablat. absol. ut *audito* V, 106, ubi v. not.

Spirantes proferret equos, inpellit in agmen
Voce manuque viros, et cœpta inmania pandit:
« Perge, age, vince omnem, miles, virtute laborem;
Et, quantum humani possunt se tendere passus,
Arduus adcelera. Romam petis: hoc iter Alpes,
Hoc Cannæ stravere tibi: eia, incute muris
Umbonem Iliacis, Capuæque repende ruinas;
Quam tanti fuerit cadere, ut Palatia cernas,
Et demigrantem Tarpeia sede Tonantem. »
Instincti glomerant gressus. Roma auribus hæret,
Roma oculis: creduntque ducis sollertibus actis
Aptius id cœptum, quam si duxisset ab ipso
Fatali Æneadis campo. Vulturna citata
Transmittunt alnò vada, postremique relinquunt

Parm. Med. — 512. *possint* maluerit N. Heins. — 514. *stravere*, non *statuere*, Col. et Put. — 515. *Terrorem* pro *Umbonem* suspicari possis: aries certe h. l. aptior umbone. — 517. *demigrantem* est ex emendat. Modii. In plerisque libris legitur *denigrantem*, in quibusdam *denigrante*. *Et de Tarpeia nigrantem* (νεφεληγερέτην) *sede T.* vel *Et de nigranti Tarpeia sede T.* conj. Dausq. — 518. *Instincti* Col. Oxon. Put. et priscæ edd. *Instructi* Tell. R. 2, Marsi edd. et hinc aliæ. Male! vid. ad VIII, 242. — 520. *quasi* quidam, *durasset* Put. unde *ductasset* in mentem venit N. Heins. et v. 521, *cavata alno* ex Virg. Ge. I, 136. — 522. *alno*

509. *equos* Solis *spirantes lucem*, cf. Virg. Æneid. XII, 115, ibique Heyne. — *inpellit in agmen*, convocat, militum concionem facit; Ern. quod ab usu loquendi alienum videtur. Cf. V. L. — 513. Præclari versus, quibus magnum inest pathos. — 514 sq. *incutere Umbonem*, ut sup. II, 256. Cf. V. L. — *Iliacis*, Romanis. — 516. Non magna est jactura Capuæ, si possessio quasi Romæ præsensque ejus potiundæ spes ea redimitur.

517. Conf. ad II, 365, 592, et Klotz. ad Tyrt. p. 78.

518. *Instincti*, incitati et incensi, Drak. Cf. Var. Lect. — *glomerant gressus*; vid. ad III, 336. Bene Ernesti: « Exquisita ratio militum adplausus significandi, *Roma auribus hæret*, *Roma oculis*; at quam tenuis et diluta sententia est, *credunt ducis*, etc. Laudant milites Hannibalem, quod nunc demum, nec statim post pugnam Cannensem Romam petere instituerit. Quis, quæso, nunc hanc militum sententiam desideret? Aptior ea erat tranquillæ deliberationi, quam huic tempori, quo cuncti ardore Romam vincendi flagrant. Contrariam adeo Livius XXVI, 7, Hannibalis et militum sententiam adfert: « Cujus rei (sc. Romam petendi) semper cupitæ occasionem prætermissam post Cannensem pugnam et alii vulgo fremebant, et ipse non dissimulabat. »

521 seq. *campo* Cannensi. — *Æneadis*, Romanis. — *Vulturna*

Tardandis Italis conruptas igne carinas.
Tum Sidicina legunt pernicibus arva maniplis,
Threiciamque Calen, vestras a nomine nati,
Orithyia, domos : hinc Allifanus Iaccho
Haud inamatus ager, Nymphisque habitata Casinis
Rura evastantur : mox et vicinus Aquinas,
Et, quæ fumantem texere giganta, Fregellæ
Agmine carpuntur volucri. Fert concitus inde
Per juga celsa gradum, duris qua rupibus hæret
Bellator Frusino, et surgit suspensa tumenti
Dorso frugiferis Cerealis Anagnia glebis.
Jamque adeo est campos ingressus et arva Labici,
Linquens Telegoni pulsatos ariete muros,

Col. et Tell. Vulg. *alvo*, quod tuebatur Marcilius ap. Dausq. quia *alvus* Græcis ac latinis γαστὴρ νεώς· *alveo* (h. l. navi, ut inf. XIV, 428; Virgil. Æn. VI, 412, ubi vid. Cerda) legendum putabat Dausq. quæ vox et sup. IV, 602, inf. XIV, 428, passimque apud Virgil. dissyllaba est, (vid. Barth. ad Stat. Theb. V, 1) sed semper in fine versus. — 526. *Allifanus* R. 1, et Med. *Ælifanus* Col. Vulgo *Alifanus;* vid. ad VIII, 535. — 527. *inaratus* primus edidit Marsus et deinde alii: quod operose, sed frustra tuebatur Dausq. *Casinis* Col. Vulg. *Casini*. — 529. *At* Col. unde *Ac* legendum videbatur N. Heins. — 531. *thuris* pro *duris* Col. — 534. *Labyci* Col. Sed *Labicus* semper in optimis libris, et Gr. Λαβῖκος, vid. not. ad

vada; v. ad I, 52, et VIII, 528. — *alno;* v. ad III, 458. — *citata*, celeriter. — 523. « Fulvium Vulturnus tenuerat amnis, navibus ab Hannibale incensis, rates ad trajiciendum exercitum, in magna inopia materiæ, ægre comparantem, » Liv. XXVI, 9. — 524 seq. Describitur iter H. præeunte Livio l. c. Cf. Polyb. IX, 5. — *Sidicina arva Threiciamque Calen* et *Orithyia;* v. ad VIII, 511, 512. — *arva legunt*, ut VII, 132. — 526 sq. *Allifanus Iaccho Haud inamatus ager;* vid. ad VIII, 535. — *Iaccho Haud inamatus;* conf. I, 237; Bentl. ad Horat. Od. II, VI, 18, et Gronov. Diatr. Stat. c. XLIII. *Casinis;* vid. ad IV, 227. — *Nymphis habitata*, quia ad Lirim fl. sita. — 528. *Aquinas*, incolæ Aquini pro oppido, de quo v. ad VIII, 403. — 529. *Fregellæ;* v. ad V, 542. — *fumantem texere giganta*, quoniam in regione bituminis et sulphuris plena sitæ, Ern. cf. ad VIII, 537... 540.

530. *carpuntur;* vid. ad II, 458. — 531. *juga celsa* inter Fregellas. et Frusinonem. — *hæret*, ut al. *pendere*, et mox *suspensa;* vid. ad I, 128; III, 556; VI, 645; VIII, 565.

532. *Frusino;* vid. ad VIII, 398. — 533. Cf. ad V, 543; VIII, 392, et Heyne ad Virg. Æn. VII, 684.

534. *Labici;* v. ad VIII, 366. — 535. *Telegonis muros* Tusculum. Vid. ad VII, 692. — *Linquens* hanc urbem regionemque, quæ, quam-

Haud dignam inter tanta moram : nec amœna retentant
Algida, nec juxta Junonis tecta Gabinæ.
Præceps ad ripas inmani turbine fertur,
Sulfureis gelidus qua serpit leniter undis
Ad genitorem Anio labens sine murmure Thybrim.
Hic ut signa ferox dimensaque castra locavit,
Et ripas tremefecit eques, perterrita pulsis
Ilia prima vadis sacro se conjugis antro
Condidit, et cunctæ fugerunt gurgite Nymphæ.
At matres Latiæ, ceu mœnia nulla supersint,
Adtonitæ passim furibundis gressibus errant.
Ante oculos adstant laceræ trepidantibus umbræ,

VIII, 366. — 540. Vulgo *Tibrim*, vel *Tybrim*. Sed vid. ad VIII, 367. — 546.

vis amœnissima, non tamen morabatur iter Hannibalis *inter tanta* molimina, in tantis cœptis.—537. *Algidum* opp. et *Algidus* mons nemorosus et pascuus (h. l. *amœnus*) Latii in Æquis, XVIII M. P. a Roma distans. Vid. Jani ad Horat. Od. I, xxi, 6; III, xxiii, 9; IV, iv, 58. — *Algida*, ut *Taygeta*, *Gargara*, *Mœnala*, etc. Vid. ad IV, 363. — *Gabii*, oppidum Latii, medio fere inter Romam et Præneste loco situm, ubi *Juno* inprimis colebatur. Conf. Virgil. Æn. VII, 682, et ibi Heyne.

538. *Præceps fertur*, properat inde Hannibal. Vid. ad IV, 261.— *turbine*, impetu, velocitate.—539 sq. *Anio serpit ad genitorem Thybrim;* influit in Tiberim. Mirantur Drak. et Ernesti Anienem dici h. l. *serpentem leniter* et *labentem sine murmure*. Sed v. ad IV, 224 in V. L. Lenz. monet, poetam ad verbum expressisse Tibull. I, vii, 13, 14. — *Sulfureis*, flavis, luteis, ut VIII, 400, nam *gelidus* etiam vocatur; Ern. Rectius forte Draken. propter aquas Albulæ (fluminis Piceni in Marchia Anconitana, hod. *Ragnola*) in Anienem influentes et sulfureas. Vide Barth. ad Stat. Silv. I, iii, 75, et intpp. Suet. Aug. 82, et Ner. 31. Cf. sup. ad v. 229, et ad VIII, 400. — *genitorem*, quia in Tiberim influit (ut *patre Benaco* dixit Virg. Æn. X, 205), vel quia hic major fluvius est. Conf. I, 606 sq. ibique not.

541. Cf. Liv. XXVI, 10, et Polyb. IX, 5, 9. — 542 seq. Terror etiam fluviis eorumque Nymphis tribuitur. Cf. I, 48; III, 463 seq.; IV, 443 sq., 601; VII, 413 sq.

543. *Ilia*, vel Rhea, Amulii jussu Aniene, vel Tiberi mersa, et hinc ab aliis huic, ab aliis illi nupta fingitur. Vid. Jani ad Horat. Od. I, ii, 13... 20. — 545 sq. Conf. Liv. XXVI, 9, cujus elegans gravitas multo magis placet, quam ornatus Silianus; Ernest. v. et Polyb. IX, 6. — *furibundis gressibus;* vide Nostrum supra ad I, 458.

547. *laceræ umbræ*, quæ etiam nunc servant vulnera, quibus olim

Quæque gravem ad Trebiam, quæque ad Ticina fluenta
Obpetiere necem, Paulus Gracchusque cruenti,
Flaminiusque simul, miseris ante ora vagantur.
Clausit turba vias. Stat celsus et asper ab ira,
Ingentemque metum torvo domat ore Senatus.
Interdum tamen erumpunt sub casside fusæ
Per tacitum lacrimæ; quidnam Fortuna minetur,
Quidve parent Superi? Pubes dispersa per altas
Stat turres, atque huc ventum sub corde volutat,
Ut jam Roma satis credat, defendere muros.
Pœnus ut ad somnos vix totam cursibus actæ
Indulsit pubi noctem, vigil ipse, nec ullam
Ad requiem facilis, credensque abscedere vitæ,
Quod sopor eripiat, tempus; radiantibus armis
Induitur, Nomadumque jubet prorumpere turmas.
Inde, levis frenis, circum pavitantia fertur

Hic versus proxime sequenti perperam postponitur in c. Col. — 556. *atque eventum sub c. v. Et jam R. s. credit d. m.* emend. Dausq. Sed nihil magis perspicuum esse his versibus, jam monnere Bart. et N. Heins. — 559. *ipse*, non *ille*, scripti et R. 2. — 563. *levis freni* opinabatur N. Heins.

occubuerunt: tali enim habitu umbræ ad inferos descendere credebantur, quali erant tempore mortis; Drakenb. Cf. Advers. Heinsii in Broukhusiana editione Tibull. pag. 461, et Cerda ad Virgil. Æn. II, 272... 279.

549. *Gracchus*, de quo v. supra v. 475 sq. — 551 sq. *Stat*, in foro, ubi magistratibus præsto est (Liv. l. c.), in viis et in turba hominum. — *celsus Senatus*, ut sup. v. 313, nisi malis, in muris. Magno animo est in tantis periculis; Cell.—*asper ab ira*; cf. XVI, 521, et ad II, 139. — *domat*, dissimulat.

554. *Per tacitum*; vid. ad VII, 527. — *quidnam Fortuna minetur*, sc. tristes et anxii expendunt, tacite quærunt. — 555. *Quidve parent Superi*, ut I, 136. — 556. *sub corde volutat*, secum cogitat, *huc ventum* esse, rem eo jam rediisse, *ut Roma satis credat*, satis habeat, contenta sit et esse debeat, *defendere muros*.

558. Cf. Liv. XXVI, 10. — *pubi cursibus actæ*, militibus raptim actis et itinere fessis. — 560 sq. *credens abscedere... tempus*, verba somno deditis notanda. — 562 sq. «Cum duobus millibus equitum a porta Collina usque ad Herculis templum est progressus, atque, unde proxime poterat, mœnia situmque urbis obequitans contemplabatur,» Liv. l. c.

563. *levis frenis*, quæ celeritatis vel artis laus nunc aliena; et arguta doctrina est, qua dicit *quadrupe-*

Quadrupedante sono perculsæ mœnia Romæ.
Nunc aditus lustrat, clausas nunc cuspide pulsat
Infesta portas, fruiturque timore paventum.
Nunc, lentus celsis adstans in collibus, intrat
Urbem oculis, discitque locos, causasque locorum.
Ac legeret visu cuncta, et penetraret in omnes
Spectando partes, ni magno turbine adesset
Fulvius, haud tota Capuæ obsidione relicta.
Tum demum castris turmas inflexit ovantes
Spectata ductor satiatus pectora Roma.
Atque, ubi nox depulsa polo, primaque rubescit
Lampade Neptunus, revocatque Aurora labores,

567. *lentus* scripti. Vulg. *lætus*. — 572. *inflexit* Col. Put. Parm. *influxit* Oxon. teste N. Heins. sed, si Barthio Adv. V, 6, fides habenda, *suffluxit*. *inflixit* R. 1, et Med. *induxit* ad marg. R. 1; *infœlix* Mars. et Mart. Herbip. *suffexit* Nicander et alii; *suffixit* Gryph. et al. *subduxit* conj. Burm. *suspexit*, *suffecit* et *suffexit* Dausq. qui et *suffixit* tuebatur. — 573. *Spectanda* Putean. et hinc Lefeb. coll. XI, 260. Sed nunc Hannibal jam spectaverat urbem.

danti sono ferri pro obequitare; Ern. Sed verba sic jungenda: «levis frenis fertur circa mœnia Romæ, perculsæ sono quadrupedante,» h. e. quadrupedum, equorum: neque video, cur non celeriter obequitasse censendus sit Hannibal, urbem contemplaturus, etsi propius ad eam adcesserit. Cf. supra v. 66 seq., et Virgil. Æneid. VIII, 596.

566. *fruitur*, delectatur, Drak. coll. Martial. lib. VIII, XXX, 3, et Claud. in Rufin. I, 237. At malim exponere, utitur: in rem suam convertit, et fructum inde percipit. — 567. *lentus adstans in collibus*, lento obtutu, ut admirabundus, colles contemplans; Barth. Adv. V, 6, et Ernesti, coll. II, 639. Immo, stans in collibus, ut *urbem oculis intrare*, introrsus perspicere possit. Voce autem *lentus* securitas designatur. Vide supra ad II, 489, et Brouk. ad Tibull. I, v, 45.

568. *discit locos, causasque locorum*, explicari sibi loca quæque, et unde singula nomen adceperint, jussit; Mars. Conf. ad XI, 261.

569 seq. Cf. Liv. XXVI, 10. — *legeret*, legisset, *visu*, oculis quasi percurrisset, cognovisset, ut ap. Virg. Æn. VI, 755. — 571. Q. *Fulvius* Flaccus, a Capua obsessa Romam cum exercitu profectus, ceteris ducibus Romanis ibi relictis, unde *haud tota*, etc. Conf. Liv. XXVI, 8... 10.

574. Cf. Liv. XXVI, 11; Virg. Æn. III, 588 sq.; IV, 6, 7, *aurora polo dimoverat umbram*; et VII, 148. — 575. *Aurora revocat labores* Solis, eum ad cursum diurnum vocat; Lenz. coll. Ovid. Met. II, 144. Immo, Aurora labores suos, cursum suum, *revocat*, repetit, re-

Effundit rupto persultans agmina vallo,
Et quantum clamare valet: « Per plurima vestra,
O socii, decora, et sacras in sanguine dextras,
Vobis ite pares, et tantum audete sub armis,
Quantum Roma timet: reliquam hanc exscindite molem;
Nil, quod vincatis, toto restabit in orbe.
Neu populi vos Martigenæ tardarit origo;
Intratam Senonum capietis millibus urbem,
Adsuetamque capi: fortasse curulibus altis
Jam vos, exemplo proavorum, ad nobile letum
Exspectant de more senes, mortique parantur. »
Talibus hinc Pœnus: sed contra Œnotria pubes
Non ullas voces ducis aut præcepta requirit.

577. *vestra* scripti, unde recepi probb. N. Heinsio et Drakenborch. ut per suam ipsorum famam et gloriam milites hortetur Hannibal. Vulgo *nostra:* non male! — 578. *saturatas sanguine* corrig. N. Heins. *satiatas s.* Drakenb. — 579. *Votis ite pares* edidit Nicander et deinde alii, quod perperam prob. Barth. Adv. V, 6, quia vix tantum vovere ausi sint olim, quantum nunc Fortuna obtulerit, vid. not. In Put. cod. tamen ita jam legi contendit Lefeb. *ne* pro *ite* R. 2. — 582. *Ne* Col. quod tacite recepit Lefeb. *Heu* R. 1, et Mediol. — 585. *ad* Col. bene. Vulg. *ac*, quod servavit Lefeb. — 587. *hic* Mars. et inde alii, *contraque* pro *sed contra* Put.

novat. — 576. *Effundit*, ut II, 151, ubi v. not. — 577. *quantum clamare valet*, scil. clamat: Oro vos, vel obtestor *per plurima*, etc. Vid. ad I, 658. — 578. *sacras in sanguine dextras*, dura brevitate dictum pro, per dextras vestras sanguine hostium fuso *venerabiles;* Ern. Conf. ad VII, 9, et h. l. Var. Lect. — *sacras in sanguine dextras*, sacratas, inbutas, cædibus; et *vobis pares*, ita ut vobis dignum est, et pristinæ virtuti vestræ respondet; Lenz. — 579. *Vobis pares ite*, tam fortes, ut olim et hactenus, vos præstate. Cf. Heins. ad Ovid. Epist. Her. XX, 62 et inf.; XV, 445. — 581. *restabit*, supererit; nam Roma capta, urbes et provinciæ Romanorum imperio subjectæ, sponte Pœnis se submittent. Nihil est itaque, quod τὸ *restabit* cum Dausq. exponas, resisteret, repugnabit. — 582. *populi Martigenæ;* conf. Virg. Æn. I, 276; VI, 873 al. — 585. *exemplo proavorum*, ut olim, Roma a Gallis Senonibus, Brenno duce, capta, quod vel tironibus notum ex Liv. lib. V, cap. 41 pr. et Flor. I, 13. — *nobile letum*, quia in honorum insignibus moriebantur; Lenz. Malim referre ad genus mortis, quæ forti et obstinato ad eam animo adpetita, memorabilis et gloriosa fuit. — 586. *morti parantur*, ad mortem, ad moriendum se parant.

587. *Œnotria pubes.* Romana

Sat matres stimulant, natique, et cara supinas
Tendentum palmas lacrimantiaque ora parentum.
Ostentant parvos, vagituque incita pulsant
Corda virum, armatis infigunt oscula dextris.
Ire volunt, et pro muris obponere densi
Pectora, respectantque suos, fletumque resorbent.
Ut vero inpulso patefactæ cardine portæ,
Et simul erupit motis exercitus armis,
Funditur inmixtus gemitu precibusque per altos
Ad cælum muros plangor, sparsæque solutis
Crinibus exululant matres, atque ubera nudant.
Fulvius antevolans agmen, « Quis nesciat, inquit,
Non sponte ad nostros Pœnum venisse penates?
A portis fugit Capuæ. » Subnectere plura
Conantem tristis cæli cum murmure vasto

592. *defigunt* Puteol. — 596. *motis* Colon. Vulg. *junctis*, nisi quod *victis* in Puteol. pro *juctis*. — 598. *plangor* est ex emend. N. Heins. *clangor* scripti et vett. edd. — 600. *nescius* et mox *vestros* Put. — 603. *his dictis* pro *tristis* legendum

juventus. Cf. ad I, 2. — 589. Scena miserationis plena, e Liv. XXVI, 9, adumbrata, at paulo absolutior: qualibus locis inmorentur velim, qui Silium morosius fastidiunt; Ern. Eumdem Livii locum Silius expresserat sup. v. 545 seq. Cf. et Liv. VII, 11 med. — 591 sq. *pulsant Corda*, ut ap. Virg. Georg. III, 106. Cf. ad II, 213 (in V. L.) et 580. — 593. *Ire volunt* pubes, armati, et *pro muris;* ante muros; Lenz. Immo pro salute urbis.

594. *respectant suos*, quos sc. inviti relinquunt: ut apud Quintil. Decl. X, p. 174. « Invitus ille vanescebat ex oculis, multum resistens, sæpe respiciens, » etc. Conf. ad VIII, 108. — *fletum resorbent* reprimunt. Cf. Senec. Herc. OEt. 1285, et Stat. Theb. V, 654.

598. Conf. VI, 560 sqq. — 599. *ubera nudant* planctus causa; Lenz. Nonne potius quia vestes lacerant?

600 sqq. Brevis, at apta tempori et efficax admonitio: non timendus est hostis, qui *non sponte*, h. e. expulsus e Capua (immo repulsus a Capua, quam obsidione liberare non potuerat) venit et veluti in fuga versatur; Ern. Silius vero Fulvio tribuit, quæ Fabius dixit ap. Liv. XXVI, 8.

603. Poeta exornavit Livianam (lib. XXVI, c. 11) descriptionem tempestatis, qua prælium bis diremtum: quod cum judicio fecisse censendus est, quum res ipsa tanti fuerit momenti. Colores imaginis potissimum petiit e Virgil. Ge. I, 322 sqq., et Æneid. I, 84 sq.; IV, 160 seq. Hujus tamen tempestatis nulla mentio fit ap. Polyb. IX, 6, 7, ubi aliæ memorantur causæ,

Turbavit fragor, et subita de nube procellæ.
Jupiter, Æthiopum remeans tellure, minantem
Romuleo Pœnum ut vidit subcedere vallo,
Cælicolis raptim excitis, defendere tecta
Dardana, et in septem discurrere jusserat arces.
Ipse e Tarpeio sublimis vertice cuncta,
Et ventos simul, et nubes, et grandinis iras,
Fulminaque, et tonitrus, et nimbos conciet atros.
Concussi tremuere poli; cælumque tenebris
Clauditur, et terras cæco nox condit amictu.
Instat tempestas oculis, hostique propinquo
Roma latet: jactæ in turmas per nubila flammæ

censebat N. Heins. cui *τὸ tristis fragor* displicebat. Drak. contra monet, *τὸ tristis* etiam cum voc. *cæli* posse jungi, *triste* autem *cælum* dici in nubes ac tempestates coactum, ut *lætum* ac *hilare* serenum. Sed bis in uno versu adject. jungi cum substant., nullis interpositis vocibus, plane abhorret a more poetarum, qui ubivis fere ea disjungunt. Si lectio mutanda, *dictis* reponerem sine *his*, vel *dirus*. Vid. tamen not. ad XI, 540. — 607. *Cælicolas excitos* emend. Gron. Obss. I, 17, quod locutio *jubere alicui* in optimis scriptoribus, vel numquam, vel rarissime saltem sit obvia; confer Burm. ad Petron. c. LXXI; Duker. ad Liv. XXIII, 21; XXVI, 41; Drak. ad Liv. XXXII, 16; Gron. ad Liv. XLII, 43; Oudend. ad Cæs. B. C. III, 98; Ernesti ad Tac. Ann. IV, 72; XI, 32; XIII, 15, clav. Cic. voc. *jubeo*. Enimvero Perizon. ad Sanctii Minerv. l. II, c. 4, extr. recte monet, omnia istæc et plura ejusmodi loca, a se et Sanctio laudata, non temere conjecturis sollicitanda videri, et, si vel maxime solœca sit locutio, nullam tamen h. l. mutandi causam esse, quum *τὰ Cælicolis excitis* possint esse ablativi absoluti. — 609. *juncta... simul* corrig. N. Heins. *nutu* pro *cuncta* reposuit Lefeb. coll. vers. 724. Non male! *junctim* pro *cuncta*, vel *cunctos Et ventos simul* non male conj. Withof. — 611. *concitat* Put. — 612. *Concussi* scripti, Parm. et al. edd. vett. *Concussu* R. 1, Med. et al.

cur Hannibal abjecerit spem urbis capiendæ, et inde discesserit. — *tristis fragor;* v. V. L.

605. *Jupiter Æthiopum remeans tellure* fingitur exemplo Hom. Iliad. α, 423 sq., et Odyss. α, 22 sq., sed minus apte, nec nisi doctrinæ ostentandæ causa. A deorum quoque majestate abhorrere videtur, quod jubentur *discurrere in septem arces*, h. e. colles, in quibus sita est Roma; vid. Georg. II, 535. Id tamen coll. vs. 707... 725, minus displicebit. — 609. *e Tarpeio vertice*, monte Capitolino, Jovi inpr. sacro Cf. X, 360 sqq.

610. *grandinis iras* docte pro grandine, quam iratus mittit.

613. *Claudi cælum* dicitur *tenebris*, vel nubibus ac frigore, ut contra *aperiri*, *recludi*, *reserari*, *resolvi* luce, sole ac calore. Vide Weitz. et Burm. ad Valer. Fl. I, 655; Cerda et Heyne ad Virg. Ge. I, 393; IV, 52, et Æn. I, 155, 394; VIII, 523. — *cæco*, atro, nigro,

Stridorem servant, membrisque insibilat ignis.
Hinc Notus, hinc Boreas, hinc fuscis Africus alis
Bella movent, quantis animos et pectora possint
Irati satiare Jovis. Fluit agmen aquarum,
Turbine confusum piceo et nigrante procella,
Atque omnes circa campos spumantibus undis
Involvit. Celsus summo de culmine montis
Regnator Superum sublata fulmina dextra
Libravit, clipeoque ducis non cedere certi,
Incussit. Summa liquefacta est cuspis in hasta,
Et fluxit, ceu conreptus fornacibus ensis.
Ambustis sed enim ductor Sidonius armis
Sistebat socios, et cæcum e nubibus ignem,
Murmuraque a ventis misceri vana docebat.

616. *membrisque*, non *membris*, Colon. — 618. *quantamque* Puteol. — 619. *ruit agmen a.* malebat N. Heins. idque Drak. videbatur multo aptius exprimendo desuper cadentium imbrium ac procellarum impetum. Sic et Schol. Statii Theb. I, 356, legit ap. Virg. Ge. I, 322. Sed vid. ibi Burm. — 622. *celsi*, vel *Cæli* (h. e. Cœlii montis) corrig. N. Heins. neutrum bene. Cœlius mons ab h. l. alienus, (conf. v. 609) et *celsus* doctius quam *celsi*. *Celsus* est in monte celso consistens, ut VII, 124, et *arduus* sup. v. 486, vel *sublimis* sup. v. 609, Drak.

amictu, ut V, 36. — 616. *insibilat ignis*, vivaciter, ut *σίζων* ap. Hom. Odyss. IX, 394.; Dausq.

617. Venti promiscue ponuntur, omisso Euro. Sic Aquilo non memoratur Virgil. Æn. I, 85, ubi v. Heyne Exc. III. — *fuscis alis*; v. ad I, 589, et III, 524. Hæc vero verba non ad solum Africum, sed etiam ad Notum ac Boream referenda esse, jam monuit Drak.

618. *Bella movent*; conf. VII, 569 sqq. — 619. *agmen aquarum*; vid. Salmas. Exerc. Plin. p. 59, et Heyne ad Virg. Ge. I, 322.—*Fluit* ex alto, e cælo, magna vis pluviæ *confusa*, coacta, conlecta in nubibus piceis; Lenz, coll. Virgil. Ge. I, 322 sqq. Immo, effusus est imber, *confusus*, commixtus, conjunctus cum *turbine*, vel *procella*, vehementiore vento. Ita Liv. VI, 32, et XXIII, 44, *ingentibus procellis fusus*, scil. *effusus imber diremit pugnam*, scil. *pugnantes*.

620. *Turbine piceo*; cf. II, 630 seq.; V, 37, et VI, 321 sq.; Virg. Æneid. III, 573 (ubi v. Heyne) et Ge. I, 320. — *nigrante procella*; cf. Virgil. Æneid. IV, 120. — 622. *montis* Capitolini. Conf. v. 609.

624. *non cedere certi*, ut IV, 448. — 625 seq. Cf. simil. loca, a Draken. laudata, Lucan. VII, 158 sq., et Claudian. Consulat. Honorii, lib. VI, 344 seq.

627. *sed enim*; v. ad I, 33.—628 sq. *Sistebat socios*, revocabat milites suos in aciem prodeuntes. Hæc ad verbum fere translata e Virgil.

Tandem post clades socium cælique ruinam,
Non hoste in nimbis viso, non ense, referri
Signa jubet castris, mæstasque resuscitat iras.
« Ventis debebis nimirum hiemisque procellis
Unum, Roma, diem : sed non te crastina nobis
Lux unquam eripiet; descendat Jupiter ipse
In terras licet. » Infrendens dum talia fatur,
Ecce serenato clarum jubar emicat axe,
Purgatusque nitet discussis nubibus æther.
Æneadæ sensere Deum, telisque repostis
Submissas tendunt alta ad Capitolia dextras,

633. *hiemique, procellisque* conj. N. Heins. ut sit versus hypermetros, quales apud Maronem frequenter occurrant; conf. ad IV, 187. *Nimbis*, vel simile quid malebat Withof. pro *ventis*, ne hæc vox cum synon. *procellis* jungatur : quod tamen in poeta, nedum in Silio, neminem obfendere debet. — 636. *accensus* pro *infrendens* R. 1, 3, Parm. Med. Ben. haud dubie e glossa. *miscendus* Oxon. Vulgo male post *infrendens* interpungitur.

Æn. IV, 209 seq., ubi vid. Heyne, qui verbum *miscere* alio sensu, quam Silius cepit. Cf. inf. XVII, 327 sq. Ex his locis Drak. colligebat, hanc Carthaginiensium de tonitru et fulmine opinionem fuisse. Enimvero designatur potius Hannibalis intrepidus et invictus animus, contemtusque deorum. Cf. omnino sup. I, 58 (ubi v. not.) et 250... 255. Idem Drak. coll. Plin. II, 43, monet, fulmina hæc *vana* proprie et ex disciplina augurali *bruta* vocari, *ut quæ nulla veniant ratione naturæ*. — *Sistebat*, a fuga retinebat; Lenz. — 630. *post clades socium*, per tempestates et fulmina factas; Lenz. — *cæli ruinam;* v. ad I, 251. — 633. *hiemis;* v. ad III, 197. — *nimirum*, ut sup. v. 71, et *scilicet*, V, 114.

635. Ζεὺς καταιβάτης, de quo vid. Burm. Diss. Poeta immemor fuisse videtur eorum, quæ supra v. 609 finxerat, Lenz. qui etiam docte disputavit de Jove Elicio ac Descensore (Ζεὺς Καταιβάτης) in *Magazin für Philologen*, Tom. II, p. 48 sqq. et in Obss. ad Ovid. Fast. III, 179 (*Braunschw. Schul. Encyclop.* p. 118 sq.) — 637 seq. « Ubi recepissent se in castra, mira serenitas cum tranquillitate oriebatur, » Liv. XXVI, 11, qui tamen postero demum die id factum memorat, quum eodem loco acies instructas eadem tempestas diremisset, ut inf. v. 664 sq. — *jubar* solis, ut ap. Virg. Æn. IV, 130. — *axe*, cælo. Vid. ad VIII, 650.

639. *Æneadæ*, Romani, *sensere Deum*, cognoverunt voluntatem mentemque benignam Jovis. Cf. IV, 120. — 640. Silius ante oculos habuit Virg. Æn. IX, 657, *Agnovere deum et sensere;* Æn. XI, 477... 485, ut hic Hom. Iliad. ζ, 86 sq., 269 seq., 305 seq. Preces saltem inde petitæ. — *Submissas tendunt dextras;* v. ad I, 673, et IV, 409.

Et festa cingunt montis penetralia lauro.
Tum vultus, modo non parvo sudore madentes,
Nunc lætos Jovis adspectant. « Da, summe Deorum,
Da, pater, ut sacro Libys inter prælia telo
Concidat : haud alia potis est occumbere dextra. »
Sic adeo orantes pressere silentia, postquam
Abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris.
Quem simul adtollens rutilantem lampada Titan
Obruit, et vitæ rediit mortalibus usus,
Pœnus adest, nec se castris Œnotria pubes
Continet. Haud dum enses stricti, mediumque jacebat
Tantum ad bella loci, quantum transmittere jactæ
Subficerent hastæ, quum fulgor hebescere cæli

650. *claustris* emend. Burm. prob Drak. quia non in castris, sed in urbe fuerint Romani. Enimvero Livius lib. XXVI, 10, memorat, Fulvium inter, Consulesque circa portas Collinam Esquilinamque castra posuisse, et c. 11, utramque aciem recepisse se in castra, quæ forte die prælii longius ab urbe mota sunt; confer Polyb. IX, 6, 7, qui tradit, Consules primum castra ante urbis mœnia communisse, et mox posuisse decem stadia ab hostium castris. — 651. *mediique* præstat judice N. Heins.

641. In publica lætitia aræ ac templa deorum coronari, solebant, suspensis in horum postibus sertis, frondibus et infulis. Cf. inf. v. 743; Heyne ad Virg. Æn. II, 248 seq.; Gierig. ad Ovid. Met. VIII, 264; Toup. Opusc. T. II, p. 102; Barth. ad Stat. Silv. IV, VIII, 1; Koeppen. ad Hom. Iliad. α, 39. — *montis penetralia*, templum Jovis in monte Capitolino. — 642. De hoc tristi prodigio v. ad I, 86, 98, et VIII, 645. — *vultus* statuæ.

644. *sacro telo*; v. ad I, 253, et IX, 538. — 645. Hæc magnifice dicta de Hannibale, sed indigne de Romanis, qui tamen non omnes ita sensisse, vel certe dixisse censendi sunt.

646. *silentium premere*, ut tenere, obtinere. — 647. *Abstulerat terras*, earum adspectum, *Hesperus*, Vesper. Cf. IX, 327. — 648. « Postero die eodem loco acies instructas eadem tempestas diremit. Ubi recepissent se in castra, mira serenitas cum tranquillitate oriebatur, » Liv. XXVI, 11. — *Quem* Hesperum *simul*, simulac, *Titan obruit*, luce radiisque suis vicit, ejus adspectum abstulit et splendorem restinxit, vel obscuravit. Conf. Stat. Achil. I, 293, et Tac. Agric. 17. — *adtollens lampada*, graphice, proferens lucem; Ern.

650. *Œnotria pubes*, ut v. 587. — 651. *Haud dum enses stricti*; cf. ad v. 384, et ad IX, 314, in Var. Lect. Vid. ad IV, 101 seq. — 652. *bella*, prælium. Vid. ad I, 621.

653. *Subficerent*, valerent, possent, ut ap. Virg. Æn. V, 22 al. In

Per subitum cœpit, densæque subire tenebræ;
Atque dies fugere, atque armari ad prælia rursus
Jupiter. Incumbunt venti, crassusque, rotante
Austro, nimborum fervet globus. Intonat ipse,
Quo tremat et RRodope, Taurusque, et Pindus, et Atlas:
Audivere lacus Erebi, mersusque profundis
Adnovit tenebris cælestia bella Typhœus.
Invadit Notus, ac, piceam cum grandine multa
Intorquens nubem, cunctantem et vana minantem
Circumagit, castrisque ducem subcedere cogit.
Verum ubi depositis sepsit sese aggere telis,
Læta serenati facies aperitur Olympi,
Nullaque tam mitem credas habuisse Tonantem
Fulmina, nec placido commota tonitrua cælo.
Durat, et adfirmans non ultra spondet in ipsos

654. *redire* (scil. ut pridie) *tenebræ* malebat Burm. ne *subitum* et *subire* in eodem versu legantur. — 658. *Quod tremat* ex Put. et R. 2, recepit Lef. tamquam elegantius, et quod sic certe Hor. loquutus sit. Quem vero ejus locum respexerit nescio, forte Od. III, XXI, 19, ubi *tremere* cum quarto casu jungitur, quod tamen poetis solenne est, v. sup. not. ad II, 53. Alius Hor. locus nostro similior, Od. I, XXXIV, 9 sq. vulgatæ lectioni favet. *Quot* Tell. — 660. *regna* pro *bella* Tell. — 662. *contantem* R. 1, *conantem* ed. Junt. et inde aliæ, *moventem* pro *minantem* quædam edd. vett. — 666. *jam* primus edidit Nicander et hinc alii. — 668. *obfirmans* legendum putabant Cort. et N. Heins. aut *adfirmans* eodem sensu adcipiendum, ut ap.

tempestatis instauratæ imagine expende artem non contemnendam poetæ colores variandi, quæ est pars ingenii Siliani maxime insignis et ferax; Ern. — 654. *Per subitum*; v. ad VII, 527.

656. *Incumbunt* terris, in eas inruunt, ingruunt. Conf. Heyne ad Virg. Æneid. I, 85, et Ge. II, 311; III, 197; Jani ad Horat. Od. I, III, 31. — *crassus globus* flammarum, fulmina *nimborum*, spissis atrisque nubibus excussa. Cf. sup. IV, 441. Conf. V, 384... 388; Virgil. Georg. I, 328 seq., et Horat. Od. I, XXXIV, 5... 12. Sensus h. l. est: Tonitru tota natura et terræ tam altissimæ quam profundissimæ infimæque, nec non remotissimæ (nam *Atlas* terminus orbis terrarum versus occidentem) partes contremuere. — 659. *Erebi lacus*, infera loca et manes. — 660. De *Typhœo*; v. ad VIII, 540. — 661 seq. *Invadit ducem*, Hannibalem. — *vana minantem*; v. ad I, 306 in V. L. — 665... 667. Poeta bene variavit, quæ sup. v. 637 sq. dixerat.

668 sqq. Bene Ernesti Vir. Clar. « Spernens irata numina Hannibal spondet militibus suis, si modo fortes futuri sint, similem diem in posterum numquam rediturum esse. Non poterat superba inpie-

Venturam cæli rabiem; modo patria virtus
In dextras redeat, nec Romam exscindere Pœni
Credant esse nefas : ubi nam tunc fulmina tandem
Invicti latuisse Jovis, quum sterneret ensis
Ætolos campos? ubi, quum Tyrrhena natarent
Stagna cruore virum? « Pugnat pro mœnibus, inquit,
Si rector Superum tot jactis fulmine telis,
Inter tot motus cur me contra arma ferentem

Catull. Epigr. 77, et Cic. ad Att. I, 7, ubi *in iracundia adfirmatior.* in vett. quibusdam exemplaribus non *obfirmatior. ipso* Oxon. — 669. Vulgo *Venturam crebroque diem*, quæ mendosissima esse, vix est quod moneam : *crebra* Col. Hinc optime Lefeb. reposuit *Venturam cæli rabiem*, quod recipere non dubitavi; cf. II, 290, et Virgil. Æneid. V, 802. Minus certe probabiles sunt aliorum intpp. conjecturæ. *Ventorum e cælo rabiem*, vel, quod nostram lectionem proxime adcedit, *Venturam cælo rabiem*, emend. Dausq. *non u. s. in ipsos*, *Venturam retroque luem*, (non contra ipsos venturam luem, sed retro contra hostes ituram) vel *in ipsos Venturam*, *retro ire luem*, vel *diem*, filiam jovis, quum ipse *Diespiter* dicatur, Barth. Adv. V, 6: *Sævituram æthræ rabiem*, vel *Venturam hanc æthra rabiem* N. Heins. *Ventorum restare diem* Livineius. — 670. *ne* ed. Junt. et aliæ inde expressæ. — 672. *latuisse*, non *jacuisse*, Col. *Invisi Jovis* conj. N. Heins. inprob. Draken. qui hæc notat : « Quum Hannibal se Romanos ad Trasymenum lacum ac Cannas devicisse glorietur, Jovem, qui eos tuebatur, per ironiam *Invictum* vocat. — 675. *fulminis alis* non male opinabatur N. Heins. h. e. fulminibus alatis, ut *ni Jupiter æthere vulso Pacificas rubri torsisset fulminis alas* ap. Claud. R. Pros. II, 229; cf. not. ad VIII, 476. P. Burmannus malebat, *pugnat pro m. i. Si rector Superum*, *cur tactis fulmine telis Inter tot motus cur me*, etc. ut τὸ *cur* repetatur; vel *Superum*, *tot tactis fulmine telis*, *Inter tot mortes*, etc., ut insultet Jovi, qui, fulmine tactis armis et telis, plurimos milites in terram prostraverit, Hannibalem vero non adflixerit. Vulgata certe lectio, *jactis fulmine telis*, langnet.

tas hominis luculentius et invidiosius adumbrari. Scilicet artem nunc poetæ, non rei dignitatem exploramus. » Egregie autem singula respondent personæ partibusque Hannibali a poeta adsignatis. Conf. I, 58 (ubi v. not.) et 250... 255. — *Durat;* cf. ad II, 463; VI, 308; Virg. Æn. I, 207, ubi v. Cerda et Heyne.

672. *Invicti Jovis;* vid. Doering. ad Cat. 64, 204. — *sterneret*, stravisset sc. hostium cadaveribus.

673 seq. *Ætolos campos*, ut I, 125. — *Tyrrhena Stagna*, Trasymenus lacus in Etruria. — 675. *telis;* v. ad I, 253, et IX, 538. Cf. V. L. — 676. Cur me sibi resistentem Jupiter non puniit? non numen ergo esse, cui Pœni cedant, sed ventorum et tempestatis fortuitum casum, patet; Cell. Ordo verborum est : *Si rector Sup., tot jactis*, quum tot homines dejecit, *fulmine pugnat pro mœnibus*, *cur me contra* Jovem *arma ferentem adflixisse telis*, fulminibus, *piget inter tot motus*, in tanta tempestate et clade? Sed præstiterit interpunct. vulgari servata legere *ful-*

Adflixisse piget? ventis hiemique fugaces
Terga damus : remeet, quæso, mens illa vigorque,
Qua vobis, quum pacta Patrum, quum fœdera adessent,
Integrare acies placitum. » Sic pectora flammat;
Donec equum Titan spumantia frena resolvit.
Nec nox composuit curas, somnusve frementem
Annus adire virum, et redeunt cum luce furores.
Rursus in arma vocat trepidos, clipeoque tremendum
Increpat, atque armis imitatur murmura cæli.
Ut vero adcepit, tantum confidere Divis
Ausonios Patres, submissaque Bætis ad oras

679. *vobis*, non *nobis*, Col. R. 2, Parm. — 681. *resolvat* R. 1, Parm. Med. Rectius, judice N. Heins. — 684. *Τὸ arma*, vel, quod mox sequitur, *armis* mendosum videtur, certe aures obfendit.

mine teli, hoc est, telo, seu fulmine; Lenz.. — 677. *hiemi*, ut III, 197. — 678 seq. Hæc spectant ad initium belli Punici II, quo fœdus ruptum, et arma iterum capta sunt; quod etiam Lenz. monuit. Cf. I, 8... 11. — 681. Cf. VI, 1 sq.

684. *trepidos*, bis tempestate repulsos. — 685. *Increpat clipeo*, ut Mars ap. Virg. Æn. XII, 332, *Sanguineus mavors clipeo increpat*, ubi v. Heyne. Ita et fulmina adcensis ignibus imitatur v. 700, ut vanam tempestatis ipsiusque Jovis vim eludat trepidosque erigat milites, qui cum numine sibi pugnandum credebant.

686 sqq. « In religionem ea res apud Pœnos versa est. Minuere etiam spem Hannibalis aliæ, parva magnaque res : magna illa, quod, quum ipse ad mœnia urbis Romæ armatus sederet, milites sub *vexillis in supplementum Hispaniæ* profectos audivit; parva, etc. His motus ad Tutiam fluvium castra retulit; » Liv. XXVI, 11. Poeta autem ita rem variavit, ut potius eam ob causam *violentius institerit*, et Jovis demum Junonisque interventu a vesano conamine et consilio, Romæ Capitoliique Jovi sacri, obpugnandi deterritus sit. Quod commentum et Hannibalis et Urbis dignitati consentaneum est, atque desumtum ex Virg. Æn. II, 588... 623, ubi Venus Æneam ab audaci consilio Trojæ defendendæ revocat. Ibid. v. 604 sq. Venus Æneæ, ut inf. v. 707 sq. Juno Hannibalis visum acuit, ut varias urbis partes et Deos, qui ipsi eas evertant, videre possit. Colles tamen Romæ et campus Martius, quos Juno Pœno ostendit, a Diis tutelaribus ac præsidibus defenduntur, non diruuntur. Livius bis tantum, epitomator vero ejus, ut Silius, ter Hannibalem impetum in Romam fecisse memorat. Polybius neque repetiti impetus, neque tempestatis mentionem facit : unde tota hæc historia Lenzio V. C. fabulosa videtur. Ed. — 687. *Bætis ad oras*, in His-

Auxilia, et noctu progressum mœnibus agmen :
Sic agitare fremens obsessos otia, jamque
Securam Hannibalis Romam, violentior instat.
Jamque propinquabat muro, quum Jupiter ægram
Junonem adloquitur curis, mulcetque monendo :
« Nullane Sidonio juveni, conjuxque sororque
Cara mihi, non ulla unquam sine fine feroci
Addes frena viro? fuerit delere Saguntum,
Exæquare Alpes, inponere vincula sacro
Eridano, fœdare lacus : etiamne parabit
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces?
Siste virum : namque, ut cernis, jam flagitat ignes,
Et parat adcensis imitari fulmina flammis. »
His dictis, grates agit, ac turbata per auras
Devolat, et prensa juvenis Saturnia dextra,
« Quo ruis, o vecors? majoraque bella capessis,
Mortali quam ferre datum? » Juno inquit, et atram

698. *Prorumpere* Puteol. — 703. *majorane* præstiterit. — 704. *datum*, non

paniam. Cf. ad I, 146. — 689. *fremens*, etc., indignans, Romam obsessam tam securam esse et metu vacuam. — 693. *conjuxque sororque* secundum mythum antiquissimi temporis, quo sorores etiam fratribus nubebant. Confer Virg. Æneid. lib. I, 47, ibique Heynium et Cerdam.

695 sqq. Cf. VI, 600 sq. — *Addes frena*, bellandi pugnandique ardorem injicies. Cf. I, 36 seq. — *Fuerit*, ut *Fas fuerit* VI, 604. Vid. ad I, 163. — *Exæquare*, adscendere et superare. — *inponere vincula Eridano* ut *claudere cadaveribus*, vel *cæde* Eridanum, vel Trebiam sup. IV, 621; VI, 708; XI, 138. Ita et Ernesti V. C. hæc verba interpretatur. Marsus vero ad pontem retulit, quo H. junxerit fluvium et transierit. Sic *magno vincula Ponto jacta* (h. e. Hellesponto a Xerxe injecta) dixit Virgil. Cul. 30. — *inponere vincula Eridano*, subigere regionem juxta Padum; Lenz. coll. III, 511; Claudian. Laud. Stil. III, 23; Ovid. Fast. I, 285. Ed. — *Eridano* pro Trebia et Ticino. Vid. ad I, 132, et XI, 138. — *sacro*; v. ad v. 215. — *fœdare* sanguine *lacus*, Trasymenum lacum. — 698. Capitolium. — 700. Cf. ad v. 685.

701. *grates agit* Juno Jovi, quod Hannibalem, cui favebat, coercendi, atque ita Jovis iræ eripiendi et a periculo liberandi occasionem sibi dederit; Ern. — *grates agit* Jovi, quod non prostraverit Hannibalem fulmine, sed sibi ejus eripiendi copiam dederit; Lenz.—

Dimovit nubem, veroque adparuit ore.
« Non tibi cum Phrygio res Laurentive colono;
En, age; namque, oculis amota nube parumper,
Cernere cuncta dabo, surgit qua celsus ad auras,
Adspice, montis apex, vocitata Palatia regi
Parrhasio plena tenet et resonante pharetra,
Intenditque arcum, et pugnas meditatur Apollo.
« At, qua vicinis tollit se collibus altæ
Molis Aventinus, viden', ut Latonia virgo
Adcensas quatiat Phlegethontis gurgite tædas,

datur, scripti; *atrum Dimovit nimbum* suspicari possis, quia mox *nube* sequitur. — 710. *tumet et* Tell. unde *Parrhasio, plena, tumet*, (vid. ad lib. II, v. 626) *en, resonante pharetra* reposuit Lefeb. cujus hæc verba sunt: « Frigide in Drakenborch. et aliis *tenet et*. Certe si intendat arcum, debet illum *tenere;* nec opus id dixisse. » Enimvero Apollo non *tenet arcum*, sed *Palatia*, hoc est collem Palatinum occupat, et τὸ *en*, quod Lefeb. in deliciis est, modo præcessit. — 712. *At qui* scripti et vett. edd. — 713. De quantitate ultimæ syll. voc. *vide* et *viden'* multa disputant Intpp. ad Val. Fl. V, 595; Heins. ad Ovid. Ep. Her. XII, 71,

turbata; v. ad I, 477. — 705. Juno, densa nube, qua involuta adcesserat, dimota, ipsa specie divina se videndam præbet Hannibali. Sic Dii heroibus hominibusque a se amatis in conspectum veniunt. Vid. Heyne Exc. XIII ad Virg. Æn. I, 402 sq., et cf. Æn. II, 589 seq.

706 sqq. Cf. sup. ad v. 686 sq., et Virg. Æn. II, 601 sqq. — *non tibi res* est et pugnandum *cum Phrygio Laurentive colono*, cum Romanis et hominibus, sed cum Diis tutelaribus Romæ. Conf. ad I, 106, 110, 514; II, 352. — 709 sq. *vocitata Palatia regi Parrhasio*, montem Palatinum. Vide ad VI, 631 sq. — *vocitata regi;* conf. IV, 59, ibique Var. Lect. — *Parrhasio*, Arcadio: nam Parrhasia urbs et Parrhasius mons Arcadiæ. — 711. *Apollo* præsidet monti Palatino et *Palatinus* olim dictus a splendido marmoreoque templo, quod Augustus in Palatio in memoriam victoriæ Actiacæ exstruxerat, et cui addita porticus cum bibliotheca Latina Græcaque. Vide Suet. Aug. 29; Dio LIII, 1, p. 496; Propert. II, 31, et IV, 6. — *pugnas meditatur;* cf. ad V, 315, et Heyne ad Virg. Æn. X, 455.

713. Hæc efficta, quoniam in monte Aventino inter reliqua opera publica ædesque sacras eminebat templum Dianæ commune, Romanorum Latinorumque sumtibus consilio Servii Tullii exstructum, unde Diana etiam *Aventina* dicta, et mons Martial. XII, XVIII, 3, *collis dominæ Dianæ*. Cf. Liv. I, 45; Dionys. Hal. I, p. 25; Alex. Donati Roma vetus et recens, c. 13, pag. 213, et Nardini Roma antica lib. VII, c. 8, p. 445. — 714. Ita Erinnys supra II, 610 (ubi v. not.) et ap. Virg. Cul. 245. — 714. *tædas Adcensas Phlegethontis gurgite*, h.

Exsertos avidæ pugnæ nudata lacertos?
Parte alia, cerne, ut sævis Gradivus in armis
Inplerit dictum proprio de nomine campum.
Hinc Janus movet arma manu, movet inde Quirinus,
Quisque suo de colle Deus : sed enim adspice, quantus
Ægida commoveat nimbos flammasque vomentem
Jupiter, et quantis pascat ferus ignibus iras.
Huc vultus flecte, atque aude spectare Tonantem,
Quas hiemes, quantos concusso vertice cernis
Sub nutu tonitrus! oculis qui fulgurat ignis!
Cede Deis tandem, et Titania desine bella. »
Sic effata, virum indocilem pacisque modique,

et Bentl. ad Horat. Epist. I, 1, 91. — 715. *Exsertos* (*avide*) *pugnæ*, etc. conj. Dausq. vel *avide*, quod prob. Barth. Adv. V, 6, et recepere Cell. Drak. Lefeb. Fru. Sed et sup. v. 457, *avida certamina* dici, vel utroque loco *rabida* scribendum esse, monuit N. Heins. Conf. sup. ad v. 457. — 718. *arma* pro *inde* Put. — 719. *quantus* Col. Ozon. Tell. R. 2, *quantos* Put. Vulgo *quantum*, vid. not. — 724. *fulgurat*, non *fulguret*, scripti.

e. letales, vel proprie, quia Diana etiam Hecate est, adeoque Dea inferna; Lenz. — 715. *nudata pugnæ*, ad pugnam, *κατὰ lacertos exsertos*, nisi malis jungere *nudata lacertos exsertos pugnæ*, ad pugnam; more venatricum et bellatricum, ut Dianæ ac Nympharum, quarum humerus pectusque dextrum in numis et statuis nudatum conspicitur. Vid. sup. ad II, 78 sq.; Heyne ad Virg. Æn. I, 492 et inpr. XI, 649; Spanhem. ad Callim. H. in Dian. v. 212, 213.

716. Mars campum Martium obtinet. — 717. *Inplerit* armis, currù et comitatu (conf. ad IV, 324 sq., 430 seq.); vel potius, armorum et currus strepitu, ut IV, 436; vel denique, ut IX, 448, *clipeo campum involvens*. — *proprio*, ut VIII, 422. — 718. *Janus* tuetur Janiculum, et *Quirinus* collem Quirinalem. — 719 sq. Jupiter in monte Capitolino se parat prælio. — *quantus Ægida commoveat*; vid. ad I, 642.

720. Conf. Virg. Æn. VIII, 354, ibique Heyne. Docte autem ægis ipsa dicitur *vomere nimbos flammasque*, h. e. fulmina, quæ Jupiter dextra jaculatur, dum læva concutit ægidem. — 723. *hiemes*, ut III, 197. — *concusso vertice*, capite tuo. — 724. *Sub nutu*, potestate Jovis, ad ejus quasi nutum paratos, ut IV, 712. Nam de nutu, quo Jupiter totum tremefacit Olympum (Hom. Iliad. α, 528 sq.; Virg. Æn. IX, 106; X, 115), vix cogitandum videtur. — 725. *bella Titania*, h. e. bellum cum Diis, quale Titanes gesserunt; bella temeraria et infausta. Eo. — *desine bella*; vide Heinsium ad Ovid. Art. Am. II, 725.

Mirantem Superum vultus et flammea membra,
Abstrahit, ac pacem terris cæloque reponit.
Respectans abit, et castris avulsa moveri
Signa jubet ductor, remeaturumque minatur.
Redditur extemplo flagrantior æthere lampas,
Et tremula infuso resplendent cærula Phœbo.
At procul e muris videre ut signa revelli
Æneadæ, versumque ducem; tacita ora vicissim
Ostentant, nutuque docent, quod credere magno
Non audent hærente metu; nec abire volentis,
Sed fraudem insidiasque putant, et Punica corda:
Ac tacitæ natis infigunt oscula matres,
Donec procedens oculis sese abstulit agmen,
Suspectosque dolos demto terrore resolvit.
Tum vero passim sacra in Capitolia pergunt,

736. *volentis* Col. et Marsi edd. *volentem* Put. Vulgo *volentes*. — 738. *tacitæ*, non *tacite*, R. 1, ad marg. Parm. Ald. Marsi, Junt. et Gryph.

727. *flammea membra* ad oculos inprimis referenda, qui flammei et flammantes dici poetis solent in iratis et atroci vultu conspicuis; Ern. Sed eo potius *vultus flammei* spectant, utrumque vero maxime ad insignem splendorem multamque lucem, in qua Dii, quos Juno Hannibali videndos præbuerat, hominibus a se amatis heroibusque (nam alii mortales ne adspectum quidem eorum ferre possunt) manifesti nonnumquam in conspectum veniunt. Cf. Heyne Exc. XIII, ad Virgil. Æn. I, 402 sqq. — 728. *Abstrahit*, invitum, et cum vi, a Roma, vel ejus obpugnatione et audaci conatu, avertit. Sic *avellere Pœnum* sc. invitum ac nolentem, inf. XVI, 637. Conf. ad III, 591 in Var. Lect. — *reponit*, reddit, restituit. Cf. ad V, 535.

729 seq. *Respectans*; v. sup. ad v. 594, et ad VIII, 108. — *avulsa Signa*, ut vers. 733, *revelli Signa*, noto more, cum castra moverentur. — 731 seq. Cæli serenitas extemplo oritur vel redit discussa tempestate. Conf. sup. v. 637 sq., 664 sq. — 732. Cf. II, 663 sq., et ibi not. — *cærula*, ut I, 21. — *infuso Phœbo*; conf. Gronov. Obss. II, 7.

733. Bene Ernesti: «Egregius locus expressa veritate naturæ. Romani Hannibalem abeuntem vident. Jam respirant, idque primum vultu et ore taciti significant. Nam *metus hæret* adhuc in animis, et fraudis suspicionem alit. Sensim tollitur timor, sublato ex oculis hoste. Tum demum lætabundi sacris faciundis vacant.» — 737. *Punica corda*; v. ad I, 5, et II, 56.

738. Versus hic bene opponitur Virg. illi Æn. VII, 518. Ed.

Inque vicem amplexi permixta voce triumphum
Tarpeii clamant Jovis, ac delubra coronant.
Jamque omnes pandunt portas; ruit undique lætum,
Non sperata petens dudum sibi gaudia, vulgus.
Hi spectant, quo fixa loco tentoria regis
Adstiterint: hi, qua celsus de sede vocatas
Adfatus fuerit turmas: ubi belliger Astur,
Atque ubi atrox Garamas, sævusque tetenderit Hannon.
Corpora nunc viva sparguntur gurgitis unda:
Nunc Anienicolis statuunt altaria Nymphis.
Tum festam repetunt, lustratis mœnibus, urbem.

743. *coronant* scripti, Rom. 2, Benes. et al. Vulgo *decorant*, cujus verbi syll. ab optimi ævi poetis corripitur, quidquid contra dicat Daumius de caus. amiss. rad. ling. lat. p. m. 473. — 749. *Hannon* Col. Ox. Tell. R. 2; *Hanno* Ben. et al. *Amno* quidam. *Amon* Put. *Hammon* Mars. et alii, qui exponunt, Nasamones milites. — 752. *festa* primus edidit Marsus in Ven. poster. forte operarum incuria, *festa*, pro *festā*.

743. *delubra coronant*; v. ad v. 641. — 744 sqq. Imitat. Virg. Æn. II, 26 sqq. Diluta verbis gravitas Maroniana; at iniquior *Clément* (*Essai critique*, T. 1, p. 58), quod in singulis verbis Silium carpebat; Ernest.

746. *regis*, Hannibalis. Vid. ad IV, 196. — 747 sq. *celsus de sede Adfatus fuerit turmas*; cf. sup. v. 567, 577 seq. et 622 in Var. Lect. — *Astur*, Hispani, pars exercitus Pœnorum. Cf. I, 231 seq. — 749. *Garamas* pro Afris, altera exercitus parte. Cf. ad I, 142, 414; III, 313. — *atrox* et *sævus*, fortis; vid. ad I, 2. — *Hannon* forte pro supplemento Carthagine vel ex Hispania misso, cui præfuisse videtur. — *tetenderit* scilicet tentoria; vid. ad III, 274.

750 sq. Nota expiatio et lustratio, ante sacrificia, preces solennes, ludos aliasque festivitates. Conf. Virg. Æn. III, 278 seq.; IV, 635. — *viva unda*, pura, gelida et fluente. Cf. VIII, 125; Virg. Æn. II, 719. — 751. *Nymphis Anienicolis*, Anienis, ad cujus ripam Hannibal castra posuerat. — 752. *festam urbem*, ut XI, 270. — *lustratis mœnibus*, amburbio. Conf. Lucan. I, 592 sq.; Vopisc. Aurel. 20, et Fest.

C. SILII ITALICI

PUNICORUM

LIBER DECIMUS TERTIUS.

ARGUMENTUM.

Hannibal lente ad Tutiam rivum castra refert, ubi muliebrem ignaviam exprobrat militibus suis, qui, nullo vulnere adcepto, imbre ac tempestate perterriti præliis excesserint; 1—18. Ita sensim restituit ardorem pugnandi, jamque Romam redire parat; 19—29. At edoctus a Dasio quodam, transfuga Romano, Urbem illam inexpugnabilem esse propter Palladium (cujus historia narratur 35—81), ad lucum Feroniæ pergit ire, et, spoliato ibi templo, divitiis ea tempestate inclito, ad Bruttium usque agrum, ad fretum Rhegiumque agmine progreditur; 30—93. Interea Q. Fulvius consul Roma redit Capuam, et, copiis suis ad perfidiam Campanorum vindicandam excitatis, turres arietesque cum vineis urbi admovet; 94—110. Animus suis crescit oblato omine fausto cervæ mille annorum, numinis loco a Campanis cultæ, quæ noctu luporum incursu consternata ex oppido profugit, et a Romanis captâ Dianæ inmolatur; 111—137. Quo facto Fulvius Capuam corona cingit, et obsessis trepidantibus Taurea, longe omnium Campanorum fortissimus eques, provectus ante hostium stationes equo, Claudium Romanum, non inferiorem rei artisque militaris gloria, ad singulare in campo certamen provocat, quo Claudius superior factus refugientem ad urbem Tauream prosequitur, et patenti hostium portæ invectus, per alteram, stupentibus miraculo Campanis, incolumis evadit; 138—178. Quo virtutis exemplo exstimulati Romani omnes eodem furore Capuam obpugnant, et Fulvius Numitorem, unum e tergeminis, qui variis armis excubias agebant, hasta transfigit; 179—212. Tum Virrius porta se proripit cum mul-

tis civibus, et Veliternum Mariumque Calenus, robustus homo, hunc deinde Scipio, ac Volesus Ascanium obtruncat; 213—248. Campani tamen, qui in castra hostium inruperant, refugiunt in urbem et portas claudunt, quorum claustra et obices Romani moliuntur; 249—257. Tandem obsessi, gemitu parentum exterriti, consilia deditionis agitant, quæ Virrius, defectionis a Romanis auctor, inpedire conatur; 258—269. At postquam surdas pulsavit aures, qui perfidiæ scelerumque sibi conscii a Furiis agitantur, eum sequuntur domum, ubi epulati cum illo venenum omnes sumunt, et se invicem complexi eodem rogo cremantur; 270—298. Postero die Campani, ubi jam Milonem in murum evasisse vident, portas aperiunt, et lacrimis precibusque misericordiam Romanorum inplorant; 299—313. Horum exercitus ira incensus jam urbis evertendæ signum exspectat: sed quo minus ea diruatur inpedit religio et Jupiter ipse, cujus jussu Pan animos victorum mitigat; 314—350. Templa tamen domusque, pretiosa supellectile ornatæ, diripiuntur; Milo corona murali donatur; omnes, quorum de sententia maxime descitum ab Romanis constabat, securi percutiuntur; et Taurea, per pectus gladio transfixus, ante pedes Fulvii moribundus procumbit; 351—380. Per idem tempus Cn. et P. Scipiones in Hispania pereunt: quo tristi nuntio adcepto Scipio juvenis, qui tum Puteolis commorabatur, dolore confectus inferos adire in animum inducit, ut ibi parentis patruique umbras conveniat; 381—396. Itaque ad vicinas Averni fauces antrumque tendit Cumanum, ubi Autonoes sacerdotis monitu sacris rite factis manes evocat; 397—444. Quo facto primum ei obviam procedit, ne cruore quidem gustato, umbra Appii Claudii consulis, ad Capuam ex vulnere mortui, qui ab eo petit, ut cadaver suum non in patriam ad majorum sepulcra deportandum, sed quam primum terræ mandandum curet, quod Scipio promittit; 445—487. Mox adventat umbra Sibyllæ Cumanæ, quæ hausto victimarum sanguine futura juveni exponit fata (488—515), et vastam Orci voraginem (516—530), decem ejus portas vel septa (531—561), fluvios inferorum (562—578), monstra eorum (579—594), taxum ingentem, bubonum, strigum, Harpyiarumque sedem (595—600), Plutonem, jus dicentem de regibus (601—612), et varias umbras ostendit; 613 sqq. Primum adcedit Pomponia mater, quæ ex Jove, in anguem converso, se peperisse filium, et in puerperio mortuam esse docet; 613—649. Ei subcedunt pater patruus que, qui res a se in Hispania gestas extre-

maque fata memorant, et læti audiunt, in suum honorem cenotaphia in campo Martio exstructa, resque perditas in Hispania a Marcio restitutas esse; 650—704. Deinde Scipioni a Sibylla monstrantur Æmilius Paulus, Flaminius, Gracchus, Servilius (705—718), Brutus, Camillus, Curius, Pyrrhus (719—728), Lutatius, Hamilcar, qui valde lætatur de bello, quod a filio suo feliciter cum Romanis geri comperit (729—751); Decemviri, Alexander M. qui ad res audacter fortiterque gerendas juvenem exhortatur (752—775); Crœsus, Homerus, quem multæ sequuntur mirantes animæ (776—797), Achilles, Hector, Ajax, Nestor, Atrides, Ulysses, Castor (798—805); tum et feminæ, tam gloria ac virtutibus, quam flagitiis nobilitatæ, Lavinia, Hersilia, Carmentis, Tanaquil, Lucretia, Virginia, Clœlia, Tullia, Tarpeia et virgo Vestalis, incestus damnata (806—849); postremo manes Marii, Sullæ, Pompeii ac Cæsaris, ex inferis ad superos mox prodituri; 850—867. Quas umbras ubi Scipio vel vidit, vel adloquutus est, ultima Hannibalis fata ei sciscitanti Sibylla prædicit; 868—893. Inde vates ad suam in inferis sedem, juvenis vero lætus ad socios portumque redit; 894, 895.

Segne iter emenso vix dum Tarpeia videri
Culmina desierant, torvos quum versus ad Urbem
Ductor Agenoreus vultus remeare parabat.
Castra locat, nulla lædens ubi gramina ripa
Tutia deducit tenuem sine nomine rivum,

2. *torvo vultu* Med. forte rectius, judice Lefeb. Sed Silium similibus Græcismis ubique delectari recte monuit Draken. Conf. Heins. et Burm. ad Valer. Fl. III, 343. — 4. *radens* scribendum esse opinabatur N. Heins. ut designaretur, Turiam, vel Tutiam, rivum tenuem et exiguum, quum ripas non haberet, pro ripis *gramina radere* (vid. not. ad IV, 350), h. e. per plana et campos labi. At vid. not. — 5. *Tutia* Tell. R. 2, Med. Marsi, Mart. Herbip. Junt. Ald. Gryph. Nut. unde recepi cum Lefeb. et Ern. *Tucia* Oxon. Put. R. 1, *Tuscia* Parm. *Turia* ed. Basil.

2, 3. Conf. Juvenal. VII, 161... 164. — 4. Hannibal « ad Tutiam fluvium castra retulit, sex millia passuum ab urbe, » Liv. XXVI, 11. — *nulla ripa*, sine alveo, ripam nullam fingens, et plano fere campo rivuli instar profluens, ideoque *gramina lædens*; Lef. et Ern. Cf. Var. Lect. — 5. *sine nomine*; v. ad VIII, 508, et IX, 373. Rivi

Et tacite Tuscis inglorius adfluit undis.
Hic modo primores socium, modo jussa deorum,
Nunc sese increpitat: « Dic o, cui Lydia cæde
Creverunt stagna, et concussa est Daunia tellus
Armorum tonitru, quas exanimatus in oras
Signa refers? qui mucro tuum, quæ lancea tandem
Intravit pectus? si nunc exsisteret alma
Carthago ante oculos, turrita celsa figura,
Quas abitus, miles, caussas, inlæse, dedisses?
« Imbres, o patria, et mixtos cum grandine nimbos
Et tonitrus fugio. » Procul hanc expellite gentis
Femineam Tyriæ labem, nisi luce serena
Nescire ac liquida Mavortem agitare sub æthra. »

et hinc aliæ recentt. forte et sic Col. ac vulgg. edd. Liv. XXVI, 11, ubi tamen Sigonius *Tutiam* ex vetustis libris prætulit, quam lect. retinuere Gron. Drakenb. et Ern. Conf. Cluver. Ital. ant. II, 10, 710. Præter Silium et Livium nemo mentionem facit hujus fluminis sive rivi, quem Dausq. perperam confundebat cum Thuriis, magnæ Græciæ urbe, quæ et Sybaris dicebatur. Notior est Turia, seu Turias et Turius, Hispaniæ fl. (hod. *Guadalabiar*) de quo vid. Plin. III, 3; Mel. II, 6; Sall. Hist. II. — 12. *si nunc se sisteret* maluerit N. Heins. inprob. Lefeb. qui confert I, 585. — 15. *grandine* scripti. Vulgo *sanguine*. — 16. *gentes*, vel *menti* conj. N. Heins. et *genti* Drak.

tenuitas luxuria orationis exprimitur. De *Tutia* v. Var. Lect. — 6. *Tuscis undis*, Tiberi. Cf. supra ad VIII, 362.

7. *jussa deorum*, deos inmissa tempestate cœpta ejus interrumpentes; Ern. coll. XII, 605 seqq. At inpr. intell. jussa Junonis, forte et, quos hæc ei ad pugnam Romamque tuendam paratos ostenderat, deorum; unde voluntatem eorum conligebat. Vid. sup. XII, 701... 728. Bene et apte Hannibal, turpem nunc discessum animo secum reputans, indignatione exarsisse, et Romam redeundi consilium cepisse fingitur.

8 sq. *Lydia stagna*, Trasymenus Etruriæ lacus. Cf. ad IV, 719 seq. — *Daunia tellus*, Cannensis campus in Apulia, v. ad I, 291. — 10. *exanimatus*, anxius, timidus.

12 sq. *alma Carthago*; v. ad III, 203. — *turrita celsa figura*, ob alta mœnia et Byrsam arcem, in celsissima rupe sitam. — 14. *abitus* a Roma. — *miles inlæse*, qui turpiter ac timide discessisti, sine certamine ac vulneribus. Similis fere est prosopopœia patriæ loquentis ap. Cic. orat. in Cat. I, 7 et 11. Ed.

15 sq. *Imbres... fugio*, verba militum, quibus turpis defensio continetur. — 16 seqq. *hanc labem, Nescire Mavortem agitare*, turpem ignaviam, quæ acie dimicare non audet, *nisi luce serena ac sub æthra liquida*, h. e. pura, clara, serena.

Terror adhuc inerat Superum, ac redolentia in armis
Fulmina, et ante oculos irati pugna Tonantis.
Parendi tamen, et cuicumque incumbere jusso
Durabat vigor, ac, sensim diffusus ad aures,
Signa reportandi crescebat in agmine fervor.
Sic, ubi perrupit stagnantem calculus undam,
Exiguos format per prima volumina gyros,
Mox, tremulum vibrans motu gliscente liquorem,
Multiplicat crebros sinuati gurgitis orbes;
Donec postremo laxatis circulus oris
Contingat geminas patulo curvamine ripas.
At contra Argyripæ pravum decus (inclita namque

24. *perrupit* Oxon. et Put. Vulgo *perrumpit*. — 28. *postremus* ad marg. Rom. 1. — 30. *Argiripæ pravum decus* Colon. unde veram lectionem Silio restituit N. Heins. Tertia syll. voc. *Argyripa* corripitur, ut supra l.b. IV, v. 554, et inf. XVII, 322, ad exemplum Virg. Æneid. XI, 246, ubi vid. Heyne. *Agripe parvum decus* Put. *Agrippæ parvum d.* R. 1, Parm. Med. *Argirippa* Marsi ed. Ven. *Agrippæ haud parvum d.* edd. Marsi, Junt. Ald. et al. *Agrippa haud parvum d.* ed. Wolfii Basil. et inde aliæ. Eædem aliæque aberratt. vid. ap. Virgil. l. l.

19 seq. *inerat* in mentibus militum. — *redolentia in armis Fulmina*; cf. XII, 625... 627. — 21. *incumbere jusso*, ut *incumbere labori* IV, 818. — 24 sqq. Imago ardoris pugnandi paulatim crescentis Silio propria, et luxurie quidem orationis, sed graphice adumbrata, quæ recte laudabatur a Scalig. Poet. VI, 6. Cf. supra ad VII, 141 sqq.; Drakenb. bene comparavit verba Senec. Nat. Quæst. I, 8. « Quum in piscinam lapis missus est, videmus in multos orbes aquam discedere, et fieri primum angustissimum orbem, deinde latiorem, ac deinde alios majores, donec evanescat impetus, et in planitiem inmotarum aquarum solvatur. » Perperam autem Dausq. examussim h. l. delineari putabat ludum puerilem (forte illum, qui describitur a Minuc. Fel. in Octav. c. 3, ubi v. Intpp.), et parum apte laudabat Senec. Herc. fur. 683 sq.

28. Donec in utraque ripa gyri desinunt, evanescunt, et veluti absorbentur: nam tum *patulum* curvamen oritur, quum gyrus a ripa interrumpitur et quasi aperitur; Ernesti. Enimvero *patulum curvamen* est late patens, orbis latior. Idem V. C. hoc comparandi genus exemplo Maronis excusat, quum potius suavissimum sit. Vid. Scalig. l. c. Heyne ad Virg. Æneid. VIII, 22 seq., et Lowth. ibi laud. Cf. inf. XIV, 189 seq. et sup. VII, 141 sq.

30. Pœnum a reditu avocat Dasius transfuga, docens, Romam inexpugnabilem esse propter Palladium, cujus historiam intexit poeta ornatus sectandi doctrinæque

Semina ab Œnea ductoris stirpe trahebat
Ætoli), Dasio fuit haud ignobile nomen,
Lætus opum, sed clauda fides, seseque calenti
Addiderat Pœno, Latiæ diffisus habenæ.
Is, volvens veterum memorata antiqua parentum,
« Longo, miles, ait, quateret quum Teucria bello
Pergama, et ad muros staret sine sanguine Mavors,
Sollicitis Calchas (nam sic fortissimus heros
Poscenti socero sæpe inter pocula Dauno
Narrabat memori Diomedes condita mente),
Sed Calchas Danais, nisi clausum e sedibus arcis
Armisonæ curent simulacrum avellere Divæ,
Non unquam adfirmat Therapnæis Ilion armis

31. *Œnea* scripti, *Æneæ* R. 1, Parm. Med. Vulgo *Œnei*. — 32. *Autolidas id fuit ignobile nomen* Col. et Put. ex quorum vestigiis felici et admodum probabili conjectura veram lectionem revocavit N. Heins. qui bene suspicabatur, nomen hic latere viri cujusdam, et intelligenda hæc esse de Dasio Altinio Arpinate, principe civitatis opulentoque homine, qui, secutus primo partes Punicas, postea ad Romanos defecerit; vid. Liv. XXIV, 45. Noti quoque alii Dasii proditores, Brundusinus et Salapinus, e Liv. XXI, 48, et XXVI, 38. De constructione hac, *Dasio fuit haud i. nomen*, vid. not. ad XI, 58, *Ætholidas inter fuit* R. 2. Vulgo *Œtolidas inter fuit haud i. n.* Male! *Œnidas* (hoc est Ætolos) *inter fuit* conj. Dausq. quod recepit Cell. qui et *Ætolos* reponi posse notavit. — 43. Secunda syll.

ostentandæ studio, sequutus varios auctores, nescio quos, sed inpr. Virg. Æn. II, 164 sq. Cf. ibi Heyne in Excursu IX, et ad Apollod. p. 744... 752; Spanhem. ad Callim. H. in Lav. Pall. v. 39. Totum tamen commentum h. l. aptissimum est. De *Argyripa* (propr. *Argyrippa*) v. ad IV, 554; de *Œneo* sup. III, 367; et de *Dasio*, h. l. V. L.— *pravum decus*, homo nobilissimis natalibus ortus, sed pravus fidei et moribus corruptis; N. Heins.

31 sq. *Semina*, originem. — *ductoris Ætoli*, Diomedis, nepotis Œnei. Cf. ad I, 125, et XI, 505.

33 seq. *Lætus opum*, ut ap. Valer. Fl. III, 659, ubi v. Burm. — *clauda fides*, ut *manca virtus*, Cic. Fin. III, 9. — *calenti Pœno*; conf. ad XV, 337. — *Latiæ habenæ*, Romanorum rebus et imperio. — 35. *volvens*, ut ap. Virg. Æn. I, 262.

36. *miles*, Græci. — 37. *staret*; v. ad IV, 44.

38. *Calchas* vates notissimus ex Hom. Iliad. α, 69 al. — *Sollicitis Calchas... Sed Calchas Danais*; cf. ad XII, 441 in Var. Lect. — 41. *e sedibus arcis*, e templo *Armisonæ Divæ*, Palladis, in arce Ilii sito.

43. *armis Therapnæis*, Spartanis, h. e. Græcorum, inter quorum principes erat Menelaus, frater Agamemnonis et rex Lacedæmon. Cf. ad I, 6; VI, 303, et VIII, 412.

Cessurum, aut Ledæ rediturum nomen Amyclas.
Quippe deis visum, ne cui perrumpere detur,
Effigies ea quas unquam possederit, urbes.
« Tum meus adjuncto monstratam evasit in arcem
Tydides Ithaco, et, dextra molitus in ipso
Custodes aditu templi, cæleste reportat
Palladium, ac nostris aperit mala Pergama fatis.
Nam postquam Œnotris fundavit finibus urbem,

voc. *Therapnæis* corripitur, vid. ad VI, 303, et Heins. ad Ovid. Met. VI, 468. *Ilion Cessuram* malebat N. Heins. quem vide ad Ovid. Epist. Her. I, 48, et Met. XIV, 47; Conf. et Bentl. ad Horat. Od. III, III, 23. Sic et *Excisa ferro est Pergamum* dixit Seneca Troad. v. 14, ubi vid. Gron. Sed tam Ἴλιον, *Ilium* et *Ilion*, quam Ἴλιος et *Ilios* scribitur, vid. Heins. l. c. — 47. *evndit* Put. — 48. *amolitus* conj. N. Heins. Sed vid. not. — 50. *male* e R. 2, recepit Lefeb. et sic scribendum putaverat N. Heins. prob. Drak. ut sententia h. l. esset, ut damnum et perniciem nostram effecit, ut Troja capi potuerit. Eodem tamen sensu Ernesti vulgatam adcepit lectionem, quæ et placebat Burm. coll. v. 61, neque displicebat Drak. si *mala* exponerentur infelicia, et v. 51; *Sed*, non *Nam*, legeretur. — 51. *Nam* Col. Oxon. R. 1, Parm. Mediol. Mars. et Mart. Herbip. quod h. l. pro *en*, *ecce*, ut passim in Virg., positum notat Lefeb. Cf. Heyne ad Virg. Ge. IV, 445, et Æn. VI, 378. Vulgo *Sed. OEnotriis* Ald. Gryph. et alii. At vid. not. ad VIII,

44. *Ledæ nomen*, Helenam, Ledæ filiam, ut *nomen Echionium* ap. Virg. Æneid. XII, 515, ubi v. Serv. et Heyne. — *Amyclas*, Spartam, vel Laconiam.

47. Quidam poetæ *palladium* a Diomede et Ulysse (conf. tabula Iliaca num. 95), alii a solo Ulysse (v. Gorlæi Dactyl. P. II, n. 95, Fabrett. Comm. ad Tabul. Iliac. p. 364, et Begeri Thes. Brand. T. I, p. 94), ante Trojam captam, alii vero post captam demum urbem (quod ex Pausan. Phocic. c. 26, intelligitur) Trojanis furto ablatum fuisse memorant; Draken. Cf. Heyne Exc. IX ad Virg. Æn. II, et Mezir. *Comm. sur les Ep. d'Ovide*, T. I, p. 67.—*adjuncto Ithaco*, cum Ulysse. Cf. ad I, 14, et II, 180.

48. *Tydides*, Diomedes, *meus* cognatus. Conf. v. 31. — *molitus*, cædens, interficiens, Ernesti; quæ verbi vis admodum dubia est. Rectius forte Lefeb. perrumpens impetu facto, vel N. Heins. amoliens. Sic *moliri montes sede sua*, *obices*, *portam*, *fores*, etc., dixere Liv. IX, 3; VI, 33; XXIV, 46; XXV, 36; XXVII, 28; Tac. Ann. I, 39 et alii dixere. Cf. ad I, 645; IV, 788; V, 385, et ad rem Virg. Æn. II, 166.

49. *cæleste Palladium*, διϊπετές. Cf. Heyne ad Apollod. p. 744.

50. Cf. Var. Lect. et Virg. Æn. II, 169 sq. De Palladio autem Lavinium a Diomede, et inde Romam translato, v. Spanhem. ad Callim. H. in Lav. Pall. v. 39, et de Diomedis sedibus in litore Apuliæ Daunorumque finibus, ubi Dauni regis filia in matrimonium ducta (cf. inf. v. 70) Argos, seu Argyrippam *urbem* (Ἄργος ἵππιον) condidit, Heyne Exc. I, ad Virgil. Æn. XI, 243 sq. — 51. *OEnotris*;

Æger delicti, Phrygium placare colendo
Numen, et Iliacos parat exorare Penates.
Ingens jam templum celsa surgebat in arce,
Laomedonteæ sedes ingrata Minervæ :
Quum medios inter somnos altamque quietem,
Nec celata deam, et minitans Tritonia virgo :
« Non hæc, Tydide, tantæ pro laudis honore
« Digna paras, non Garganus, nec Daunia tellus
« Debentur nobis : quære in Laurentibus arvis,
« Qui nunc prima locant melioris mœnia Trojæ.
« Huc vittas castumque refer penetrale parentum. »
Quis trepidus monitis Saturnia regna capessit.
« Jam Phryx condebat Lavinia Pergama victor,
Armaque Laurenti figebat Troia luco.
Verum ubi Tyrrheni perventum ad fluminis undas,
Castraque Tydides posuit fulgentia ripa,

46. — 60. *vobis* R. 2. Enimvero ipsa Pallas non Arpis, sed Lavinii et deinde Romæ vult coli. — 61. *nomina* Put. *meliori* malebat N. Heins. et sic tacite edidit Lefeb. — 62. *Huc vittas* Col. Tell. R. 2, *Huc intras* Oxon. et Put. *Huc nitras* R. 1, Parm. Med. Deinde *castumque* Col. R. 1, Parm. Med. Ben. Vulgatæ lectionis, *Huc intra captumque*, auctor est Marsus, *raptumque* (a Diomede et Ulysse) malebat Burm. Sed vid. not. — 67. Hic versus N. Heinsio suspectus erat, quia

v. ad I, 2, et VIII, 46. — 52 seq. *Æger delicti*, propter Palladium furto abductum; unde et *inpius* Virgil. Æn. II, 163 dicitur. Conf. Heins. ad Valer. Fl. III, 737. — *Phrygium Numen, et Iliacos Penates*, Palladem. Cf. ad I, 43. — 54. *surgebat*, exstruebatur, ut VII, 747; Virgil. Æn. I, 437 al. — 55. *Laomedonteæ*, ut VII, 437. — *sedes*, ut XII, 48, ubi v. V. L. — 57. *Nec celata deam*, forma divina, ut *vero ore* XII, 705, ubi v. not. — *Tritonia virgo;* cf. ad III, 323. — 59. *Garganus* et *Daunia tellus*, Apulia. Vid. ad I, 291, et IV, 561.

60 seq. Quære Æneam, qui in Laurenti agro novam Trojam exstruxit (v. Heyne Exc. III ad Virg. Æn. VII), et Palladium Trojanis redde. — 62. *vittas et penetrale* signum palladis (v. ad I, 668; Cic. Nat. D. II, 27, et Virgil. Æneid. II, 168) : nisi *vittas* Vestæ cum N. Heins. intelligere malis. Cf. Heyne not. et Exc. IX ad Virgil. Æn. II, 296. — *castum penetrale*, signum Palladis, virginis perpetuæ : cujus solenne epith. est, ut et sacrorum.

64. *Phryx*, Trojanus; *victor* Turni, Æneas. — *Lavinia Pergama*, novam quasi Trojam, quam a conjuge sua Lavinium dixit. — 66. *Tyrrheni fluminis;* cf. v. 6, et ad VIII, 362. — 67. *Castra*, classem in statione positam, *fulgentia*, ut

Priamidæ intremuere metu : tum, pignora pacis
Prætendens dextra ramum canentis olivæ,
Sic orsus Dauni gener inter murmura Teucrum :
« Pone, Anchisiade, memores irasque metusque;
« Quidquid ad Idæos Xanthum Simoentaque nobis
« Sanguine sudatum Scææque ad limina portæ,
« Haud nostrum est : egere dei duræque sorores.
« Nunc, age, quod superest, cur non melioribus, ævi,
« Ducimus auspiciis? dextras jungamus inermes.
« Fœderis, en, hæc testis erit. » Veniamque precatus
Trojanam ostentat trepidis de puppe Minervam.
Hæc ausos Celtas inrumpere mœnia Romæ
Conripuit leto; neque tot de millibus unum
Ingentis populi patrias dimisit ad aras. »
His fractus ductor convelli signa maniplis
Optato lætis abitu jubet : itur in agros,

Diomedes non manu venerit armata (conf. v. 78), et *fulgentia castra* ab hoc loco aliena. At vid. not. — 68. *pignore* Colon. Sed elegantior adpositio; N. Heins. — 69. *candentis* priscæ edd. et v. 71, *Anchisiadæ*. Male! *Anchisiadæ* putabat N. Heins. quod tacite recepit Lefeb. vid. ad lib. III, v. 650. — 75. *ævum* Putean. — 76. *inermes* quatuor scripti et R. 2. Vulgo *inertes;* cf. Heins. et Heyne ad loca similia Virg. Æn. X, 595; XI, 414, 672; XII, 311. — 78. *trepidus* Col. Male! conf. v. 68. — 81. *aras*, non *oras*, Col. Oxon. et R. 2. Eleganter *aras patrias* poeta dixit pro patria. Cf. Heins. et Heyne ad Virg. Æneid. XI, 269, ubi lectio *patriis aris* etiam Silii imitatione firmatur.

XII, 435, *arx corusca;* Drak. Cf. Cerda et Heyne ad Virg. Æn. III, 519; IV, 604; 5, 669; Heusing. ad Corn. Nep. Alcib. 8.

69. Imitat. Virg. Æn. VIII, 116, 128; XI, 101, 332. — *canentis olivæ*, ut *pallentis* ap. Virg. Ecl. V, 16; Drak. — 70. *Dauni gener;* cf. ad v. 50 seq. — 71. *memores iras metusque;* v. ad III, 65, et Heyne ad Virg. Æn. I, 4.

72. *Idæos*, Trojanos fluvios. — 73. *Sanguine sudatum;* cf. II, 455, ibique not. Cf. Virg. Æn. III, 350 sq. — 74. *Haud nostrum est*, etc., haud nostra, sed deorum et Parcarum voluntate, fato, actum est. — *sorores duræ*, ut I, 281, ubi v. not. — 76. *dextras jungamus inermes*, noto pacis, amicitiæ et fœderis signo. Cf. Var. Lect. — 77. *hæc*, θωρηκῶς. — 79 sq. Res notissima e Liv. V, 49. Conf. sup. I, 624 sq., et IV, 150 sq. Poeta vero cladem Gallorum palladio, non virtuti Camilli tribuit. — 81. *aras patrias;* v. Var. Lect.

82. Conf. Liv. XXVI, 11. — *His* Dasii verbis *fractus ductor*, Hannibalis animus, furor, impetus, con-

Dives ubi ante omnes colitur Feronia luco,
Et sacer humectat fluvialia rura Capenas.
Fama est, intactas longævi ab origine fani
Crevisse, in medium congestis undique donis,
Inmensum per tempus opes, lustrisque relictum
Innumeris aurum, solo servante pavore.
Hac avidas mentes et barbara corda rapina
Polluit, atque armat contemtu pectora divum.
Avia tunc longinqua placent, quæ sulcat aratro
Ad freta porrectis Trinacria Bruttius arvis.

84. *Dives ubi amnoso*, vel *antiquo-luco* legendum esse et sequentia id confirmare opinabatur N. Heins. — 86. *fani* Colon. Vulgo *Fauni*: Male! — 90. *Hac* Colon. Rom. 1, Parm. Med. *Hanc* Oxon. et Puteol. *Hec* Marsus errore librariorum, qui tamen vulgatam lect. *Hæc* peperit. — 91. *contemtus* malebat Burm.

siliumque fractum, vel ipse a sententia abductus est. — *convelli signa*, ut XIII, 729, 733.

84. *Feronia*, dea Latii Indiges (v. Heyne ad Virgil. Æneid. VII, 800; VIII, 564, et Struv. Synt. Ant. Rom. c. 1, p. 162), cujus triplex in Italia lucus cum fano memoratur: primus ad Tarracinam, seu Anxur in Latio et via Appia (de quo v. Virg. l. c. Horat. sat. I, v, 24, et Cluver. Ital. ant. II, 2, p. 460); alter in Etruria inter Lunam et Pisas ad Vesidiam fl. (si fides habenda inscriptioni apud Gruter. p. 220); tertius, de quo h. l. agitur, in eadem Etruria, inter Veios et Tiberim, in agro *Capenate*, ad radices Soractis montis, de quo v. Liv. XXVII, 4, 5; Virg. Æn. VII, 697; Cluver. II, 3, p. 547. *Fanum* hoc divitiis inclitum, ibique forum totius Italiæ mercatumque frequentem, Deam vero in illo communiter a Sabinis et Latinis cultam fuisse, tradunt Liv. I, 30; XXVI, 11, et Dionys. Hal. II, 6; III, 32. Cf. sup. ad V, 175 sq. Capena, seu Capenas et Capenus (Frontin. p. 121) notum Etruriæ oppidum, sed fluvius *Capenas* ignotus. — 85. *sacer*, tamquam adcola et custos sacri nemoris ac fani; Mars. Conf. et ad XII, 215. — 89. *solus pavor*, h. e. religio (v. ad I, 82), *servabat*, tuebatur opes templi, ab iis diripiendis homines absterrebat. Dausqueius non male comparabat locum Diodori, lib V: Ἴδιον δέ τι συμβαίνει καὶ παράδοξον παρὰ τοῖς ἄνω Κελτοῖς περὶ τὰ τεμένη τῶν Θεῶν γιγνόμενον· ἐν γὰρ τοῖς ἱεροῖς καὶ τεμένεσιν ἐπὶ τῆς χώρας ἀνειμένος ἐρρίπτας πολὺς χρυσὸς ἀνατεθειμένος τοῖς Θεοῖς· καὶ τὸν ὀγκωρίαν μηδεὶς ἅπτεσθαι τούτου διὰ τὴν δεισιδαιμονίαν, καὶ περ ὄντων τῶν Κελτῶν φιλαργύρων καθ' ὑπερβολήν. Conf. et Virg. Æn. VII, 60. — 91. *armat contemtu pectora*, ut IV, 249.

92 sq. Cf. Liv. XXVI, 12 pr. — *sulcat aratro*, ut *Thracus arant* ap. Virg. Æn. III, 14, et similia passim. Vid. ad VIII, 564. — 94. *Haud lætus*, tristis: enim enim invitum, et deorum portentis territum, ac

Dum Libys haud lætus Rhegina ad litora tendit,
Victor, submoto patriis a finibus hoste,
Fulvius infaustam Campana ad mœnia clausis
Portabat famam, miserisque extrema movebat.
Tum prensans passim, cuicumque est nomen in armis:
« Dedecus hoc defende manu! cur perfida, et urbi
Altera Carthago nostræ, post fœdera rupta,
Et missum ad portas Pœnum, post jura petita
Consulis alterni, stat adhuc? et turribus altis
Hannibalem ac libycas exspectat lenta cohortes? »
Miscebát dictis facta, et nunc robore celsas
Educi turres, quîs vinceret ardua muri,
Cogebat, nunc conjunctas adstringere nodis
Instabat ferroque trabes, quo frangeret altos
Portarum postes, quateretque morantia claustra.

94. *haud lætus* (ut ap. Liv. XXVI, 12, pr. *repentino adventu*) emend. N. Heins. et edidit Lefeb. Non male; vid. tamen not. *Regina* Oxon. cum nonnullis ex primis edd. non improb. Drak. cujus nota est hæc: « Qui nomen a ῥήγνυμι deducunt, quod fama sit, eo in loco impetu maris Siciliam ab Italia abruptam esse, *Rhegium* malunt: his vero, qui a *Rege* derivant propter loci splendorem, *Regium* placet, ut Grævio ad Cic. Epist. Fam. XII, 25. Antiqui lapides literati, nunc addita, nunc detracta adspiratione, utramque orthographiam agnoscunt. » — 97. *miserique* Mars. et quidam alii. — 99. *urbis* Col. — 101. *admissum* Oxon. cum priscis edd. — 106. *conjunctis* Put.

tandem Dasii narratione permotum, Romæ capiendæ spem posuisse, et inde movisse, ex initio hujus et fine superioris libri constat; Drak.

97. *miseris*, obsessis Capuæ civibus *extrema* mala *movebat*, parabat. Ernesti: ita urbem obsidebat, ut spes nulla salutis civibus relinqueretur. — 98. *prensans*, rogans. Vid. ad lib. VI, v. 461 sq. *cuicumque est nomen in armis*, fortissimos militum, viros spectatæ virtutis.

99. Verba Fulvii. — *Dedecus defende*, ut V, 490, ubi v. not. Ernesti: injurias a Campanis nobis factas armis ulciscimini. Sed *dedecus* eo spectat, quod tam perfida urbs tam diu nequidquam obsidetur. Cf. sqq.

100. *fœdera rupta*; conf. XI, 29 seq. — 101 seq. *missum ad portas Pœnum*, Hannibalem arcessitum, quum Campani ad eum deficerent, de quo vid. XI, 132 seq., et XII, 449 sq. — *post jura petita Consulis alterni*; conf. XI, 55 sqq. — 103. *lenta*, secura, sine metu, et inotio. Cf. ad II, 489. — 104. *robore*, e ligno, ligneas. — 106. *conjunctas adstringere nodis*, palilogia, de qua v. ad IX, 99. — 107. *trabes*, arietes. — 108. *morantia claustra*, ut VII, 130.

Hic latera intextus stellatis axibus agger,
Hic gravida armato surgebat vinea dorso.
At postquam properata satis, quæ commonet usus,
Dat signum, atque alacer scalis transcendere muros
Imperat, ac sævis urbem terroribus inplet,
Quum subito dextrum obfulsit conatibus omen.
Cerva fuit, raro terris spectata colore,
Quæ candore nivem, candore anteiret olores.
Hanc agreste Capys donum, quum mœnia sulco
Signaret, grato parvæ mollitus amore,
Nutrierat, sensusque hominis donarat alendo.

111. *At* Colon. et Putean. Vulgo *Ac*. — 114. *Tum* emend. Dausq. Sed vulgata quoque lectio bene se habet; *offulsit* Colon. Conf. Heins. ad Virgil. Æneid. IX, 110, 731, et Valer. Flacc. IV, 482. Vulg. *effulsit*. — 115. *Teucris* pro *terris* scribendum censebat N. Heins. — 118. *parvam molitus* emend. idem, putans *moliri* esse id. qd. moderari, fingere, regere, ut *moliri parva tela manu, iter, terras*, ap. Senec. in Hippol. Œdipo et Troad. 682, quæ tamen exempla ad hanc verbi vim probandam nihil faciunt. Neque hanc conjecturam mihi persuasit

109. Dausq. Cell. et Ernesti intelligunt turres et machinas, quarum lateribus *stellati axes*, h. e. rotæ radiatæ fuerint adnexæ. Sed de *aggere* sermo est; unde *axes stellati* videntur potius ligna dici sive tigna, cancellatim, ad instar stellæ radiatæ vel potius radiorum rotæ, directa, transversa et decussata, quibus latera aggeris varie ligabantur. Ipsa autem verba petita sunt e Lucano, III, 455. Conf. Lips. Poliorcet. II, 3. — 110. *dorsum armatum*, dicuntur milites, vineis tecti; vel tectum vineæ permunitum, et, ut utar verbis Veget. IV, 15, *duplici munitione, tabulatis* (f. *tabulis*) *cratibusque contextum* (quod tamen tabulatum magis proprie pluteorum fuit); aut vinea dicitur *gravida dorso armato*, quia a tergo et dorso armatum militem revelat et ostendit. Ita Lips. Poliorc. I, 7. — *gravida*, ut *fœta armis* et *gravis* apud Virg. Æneid. lib. II, 238, et VI, 516, ad quæ loca vide Heyne. — *surgebat*, ut v. 54.

115. Commentum ornatus studio carmini intextum, et deprompтum e Virg. Æn. VII, 483 sqq. sed Siliana orationis luxurie expressum. Conf. Heyne ad Virg. l. c. et Calpurn. VI, 32. — *Cerva*, in Virg. *cervus*. Cf. ad III, 39, in V. L.

116. Cf. Virg. Æn. XII, 84, ibique Cerda et Heyne. — 117 seq. *Capys*, de quo vid. ad XI, 30. — *mœnia sulco Signaret*, ambitum eorum locumque urbis novæ aratro definiret, h. e. Capuam conderet. Res nota ex Isidor. Orig. XV, 2; Serv. ad Virgil. Æn. V, 755, et Intpp. Ovid. Fast. IV, 819. — *mollitus*, captus. Quod feram captam occidi noluerat; Burman. — 119. Verba Virg. Æn. VII, 487... 490, ornatu parum apto et jucundo va-

Inde exuta feram, docilisque adcedere mensis,
Atque ultro blanda adtactu gaudebat herili.
Aurato matres adsuetæ pectine mitem
Comere, et humenti fluvio revocare colorem.
Numen erat jam cerva loci; famulamque Dianæ
Credebant, ac tura deum de more dabantur.
Hæc, ævi vitæque tenax, felixque senectam
Mille indefessos viridem duxisse per annos,
Seclorum numero Trojanis condita tecta
Æquabat: sed enim longo nox venerat ævo.
Nam, subito incursu sævorum agitata luporum,
Qui noctis tenebris urbem (miserabile bello
Prodigium) intrarant, primos ad luminis ortus
Extulerat sese portis, pavidaque petebat
Consternata fuga positos ad mœnia campos.
Exceptam læto juvenum certamine ductor
Mactat, Diva, tibi, tibi enim hæc gratissima sacra,
Fulvius, atque adsis orat, Latonia, cœptis.

Lefeb. coll. Ovid. A. A. II, 319. — 123. *renovare* Nicander et post eum alii edidere. — 129. *sed enim*, non *sed jam*, scripti; confer not. ad I, 33. Deinde *nox* scripti, R. 1, Parm. Med. *mox* R. 2. Vulgo *mors*, ex interpretamento, vid. ad II, 574. Vocab. tamen *nox* nude positum pro morte nunc, præsertim de cerva, recte, opinor, displicuit Ernesto V. C. ut et N. Heins. inf. v. 270. — 136. *Mactat, Diva, tibi enim gratissima sacra* Col. mendose! *Macta, Diva, tibi, tibi enim hunc, gratissima sacra* conj. N. Heins. *tibi, tibi enim hanc* non male reposuit Lefeb. coll.

riata. — 120. *exuta feram*, ferina natura, seu feritate exuta, deposita, h. e. mansuefacta. Cf. ad VI, 100, et VII, 496. — 124 sq. Conf. ad VI, 283... 288, et Gron. Obss. I, 13.

126. Quæ Plinius, VIII, 32 seu 50 (ubi vid. Harduin.) et alii de grandi cervorum ætate tradant, fabulosa esse, jam monuit Aristot. Hist. An. IX, 6; et hodie satis constat, raro triginta annis majores inveniri. — 127. *Mille* tamen cervorum *anni* a nemine, quod sciam, memorantur, et poeta nimis rem auxit. — 129. nox, mors. Vid. Var. Lect. — 131 seq. *miserabile bello Prodigium*, ut sup. VIII, 638, ubi v. not. — 134. *Consternata*; conf. Heinsium ad Ovidii Metam. lib. II, 314.

135. Cogita milites omine fausto lætos inter se certasse, quis primus caperet cervam; Ern. *Excipere* verbum proprium venatoribus, qui feras dolo ac fraude capiunt, ut δίκτυσθαι. Vid. Burm. ad Quint. Inst. Or. II, 12, et Phædr. I, 11, 6, ubi cf. etium Hartman. in Chrestom. Phædr.

Inde, alacer fidensque Dea, circumdata clausis
Arma movet, quaque obliquo curvantur in orbem
Mœnia flexa sinu, spissa vallata corona
Adligat, et telis in morem indaginis ambit.
Dum pavitant, spumantis equi fera corda fatigans,
Evehitur porta sublimis Taurea cristis
Bellator, cui Sidonius superare lacerto
Ductor et Autololas dabat et Maurusia tela.
Is, trepido ac lituum tinnitu stare neganti
Imperitans violenter equo, postquam auribus hostis
Vicinum sese videt, et clamore propinquo,

loco simillimo Virgil. VIII, 84, ubi vid. Heyne de usu voc. *enim*. — 141. *terris* Parm. — 142. *Tum* R. 1, Parm. Mediol. *pavitans* scripti, R. 1, Parm. Med. — 145. *dabat*, non *dedit*, Col. *parere lacerto* conj. N. Heins. *superante* ad marg. Sălii sui notaverat Corte laudaveratque Markl. Epist. crit. p. 40. Sed vid. not. — 146. Vulgo *alituum*. Male! *et lituum* Mars. ed. Ven. *ac lituum* est ex emend. Dausq. et N. Heins. non est lectio c. Col. quod N. Heins. testari falso monet Drak. *Is trepido alipedi, ac hinnitu stare n.* perperam quoque conj. Dausq. et *Is trepido lituum tinnitu* Scaliger. quod recepit Cellar. *strepitu ac lituum tinnitu*, etc. emend. Burm. quod admodum adrideba. Draken. non mihi: nam ὁμοιοτέλευτα *strepitu et tinnitu* auribus ingratissima sunt, et simplicissima est N. Heinsii medicina. De *lituum tinnitu* vid. ad XII, 183. *Trepidus* autem *equus* est properus, festinans, inquietus; quod jam notavere Dausq. et Drak. conf. ad VII, 222. — 147. *violentus* R. 1, et Ben. forte verius, judice Lefeb. — 148. *et* Col. Put. R. 2. Vulgo *ac*, quod pro confestim, seu propere h. l. positum putabat Dausq. *huic* conj.

138 sqq. «Capua etsi nihilo segnius obsessa per eos dies fuerat, tamen adventum Flacci sensit,» Liv. XXVI, 12. — *spissa vallata corona Adligat*, urbem corona cingit; noto obpugnandi modo, de quo v. Lips. Poliorc. I, 4, *telis in morem indaginis ambit*, tam arte Capuam obsidet, ut venator saltus ac ferarum latibula *indagine*, h. e. ingenti retium cassiumque serie, cingere solet, ne ulla elabendi occasio detur; quo sensu et inf. XIV, 368, *navalis indago* dicitur navium corona ac ordo; Drakenb. Cf. X, 80, et Cerda ad Virg. Æneid. IV, 121.

142. Poeta, confuso temporum rerumque ordine, huc transtulit narrationem Liv. XXIII, 46 sq. de Taureæ Campani singulari certamine cum Claudio Asello, fortissimo Romanorum milite. — *pavitant*, Campani arte obsessi. — 143 seq. *sublimis cristis*, heroum more. Cf. Heyne ad Virg. Æneid. I, 468, et Köppen ad Homer. Iliad. β, 816. — *superare lacerto dabat*, quum præposuit ceteris; Marsus. Male! Recte Lefeb. fatebatur, concedebat, Hannibal, Tauream Mauris præstare lacerti viribus. Withof. emendat: *cui sidonios superare lacerto Robur, et*, etc., ut more poetarum res inanimata aliquid dare dicatur. — 146 et 148. Vid. V. L.

« Claudius huic, inquit (præstabat Claudius arte
Bellandi, et merita mille inter prælia fama),
Huic, inquit, solum, si qua est fiducia dextræ,
Det sese campo, atque ineat certamina mecum. »
Una mora Æneadæ, postquam vox adtigit aures,
Dum daret auspicium jusque in certamina ductor.
Prævetitum namque et capital, committere Martem,
Sponte viris. Erumpit ovans, ut Fulvius arma
Imperio solvit, patulumque invectus in æquor
Erigit undantem glomerato pulvere nubem.
Indignatus opem amenti, socioque juvare
Expulsum nodo jaculum, atque arcessere vires,
Taurea vibrabat nudis conatibus hastam.
Inde, ruens ira, telum contorquet in auras.

N. Heins. ut ter repetatur, *en* edidit Lefeb. quæ mutatio et levissima est et haud dubie vera. — 149. *huc* Put. quod recepit Lefeb. qui eam ob causam et v. 151, *Huc* reposuit. — 153. *vox accidit aures* non male conj. Drak. coll. Plaut. Stich. I, II, 31; Curt. IV, 4; Heins. ad Valer. Fl. II, 452, et Ovid. Fast. V, 360; Gifan. Ind. Lucret. in voce *Accidere*, Colv. et Elmenh. ad Apul. Met. V, p. 160. Neque tamen vulgatam lect. damnabat. — 154. *jusque* Col. *atque* Put. *suus* perperam corrig. Carr. Vulgo *usque*, inepte, judice etiam Dausq. — 155. *Prævehitur* Oxon. *in certamina ductor Prævehitur, namque ex Capua* R. 1, Parm. Med. *Prævetitum namque et capital* recte Col. et Put. *namque et capita* Oxon. *Prævetitum namque capiti* Mars. et Mart. Herbip. *Prævetitum capitis pœna* Ben. ut conj. Dausq. *Prævetitum capiti pœna* Nicander in Junt. edidit et ad ejus exemplum alii. — 162. *contorsit* Put. *furens ira*, vel *ruens teneras telum contorsit in auras* opinabatur N.

153 seq. « Hæc ubi Asello nuntiata sunt in castra, id modo moratus, ut consulem percunctaretur, liceretne extra ordinem in provocantem hostem pugnare? permissu ejus arma extemplo cepit; » Liv. l. l. — *Æneadæ*, Romano. — *auspicium* (ut XVII, 563) *jusque in certamina*, potestatem ac veniam pugnandi, N. Heins. quem vide ad Ovid. Amor. I, 1, 5.

155. *capital*, ἀρχαϊκῶς pro *capitale*, scilicet facinus, seu crimen, pœna capitis luendum. Vid. Ernesti clav. Cic. De pœnis militum, qui pugnam nisi jussi inierant et discesserant a signis, v. Lips. Mil. Rom. IV, 4. — 156 seq. *arma imperio solvit*, pugnandi potestatem dederat. — 158. Conf. ad lib. V, cap. 535.

159 sq. Taurea, ut vires lacerti (conf. v. 144) ostentaret, hastam ope *amenti*, vel *nodi*, vibrare noluit, sed *nudis conatibus*, sine illorum ope, sola lacertorum vi, jecit. Cf. ad I, 219, 318; IV, 14, 291. — *Indignatus opem*, non dignatus, respuens, tamquam rem indignam et inhonestam.

At non idem animus Rutulo : speculatur, et omni
Corpore perlustrat, qua sit certissima ferro
In vulnus via : nunc vibrat, nunc comprimit hastam,
Mentiturque minas : mediam tunc transiit ictu
Parmam, sed grato fraudata est sanguine cuspis.
Tum strictum propere vagina detegit ensem.
Et jam ferrata rapiebat calce volantem
Taurea cornipedem, fugiens minitantia fata.
Nec Rutulus levior cedentis perdere terga :
Nam profugo rapidus fusis instabat habenis.
Utque metus victum, sic ira et gloria portis

Heins. quem vide ad Virgil. Æneid. IX, 699. — 163. *speculatur* est ex emend. N. Heins. pro vulg. *spectatur;* conf. ad VII, 123, *ab omni* Tell. R. 1, Ben. *speculatur in omni Corpore, perlustrat*, etc. edidit Lefeb. Forte leg. *spectatur in o. C. perlustrans.* — 165. *librat* maluerit N. Heins. et tacite recepit Lefeb. non inprob. Drak. quum *vibrabat* proxime præcesserit; cf. ad I, 351; III, 319; IX, 523. — 166. *tunc transiit* Col. ut ap. Iscan. bell. Troj. VI, 51, sup. X, 253, et alibi *intrare* ac *penetrare*. Vulgo *transigit*, quod servavit Lefeb. et *nunc*, pro quo tamen et in Oxon. *tunc* legitur, *transfigit* Put. et R. 2; *Mentitusque minas mediam tunc transigit ictu P.* corrig. N. Heins. — 168. *deripit ensem* e c. Tell. recepit Lefeb. coll. Hom. Iliad. μ, 190, υ, 284, et sic conjecerat Burm. — 169. *quatiebat* opinabatur N. Heins. (cf. ad VII, 696, 697, ac not. ad II, 71) et *fodiebat* (ut VI, 212; VII, 67; Virg. Æn. VI, 882) Draken. qui tamen τὸ *rapiebat* multum facere arbitrabatur ad festinationem Taureæ, qua se pugnæ subduxerit, augendam. — 171. *prendere* Col. probb. Modio et N. Heins. idque recepere Draken. et Ern. Vulgatum tamen *perdere* recte, opinor, tuentur Dausq. Barth. Adv. VIII, 7 (ubi Claudium dicit leviorem fuisse, quam ut perdere Taureæ terga, h. e. amittere, tangere non potuisset; vel eum non levem ad perdenda Taureæ terga, sed adtentum, ut ante in duello, rem summa prudentia gessisse), Burmann. et Lefeb. quos sequutus sum. vid. not. *pergere* Put. Hunc versum sequenti jungebat Burm. et *Jam* legebat pro *Nam*. Deinde *cedentia terga* maluerit N. Heins. quod utique elegantius est: vid. a Draken. coll. VIII, 1; XV, 729; XVI, 55, et Heins. ad Ovid. Epist. Her. II, 93, et Met. I, 541; Broukh. ad Prop. III, VII, 57. — 172. *rapidum effusis habenis*, et v. 178, *aversaque* (remotiori) *porta* emend. N. Heins. At vid. nott.

163 sq. Hæc eleganter et ad naturam apte memorari, jam monuit Ern. *Rutulo*, Italo, Romano, Claudio Asello. — *comprimit*, retinet ictum, ut VI, 538; IX, 650.

166. *Mentitur minas*, similis est minanti h. e. jaculanti, simulat se jam jacturum esse hastam, ut metum incutiat hosti.

169. Vid. Var. Lect. h. l., et VII, 696. — 171. *Rutulus*, Romanus, *levior*, velocior (v. ad III, 394), *non perdere*, h. e. non perdebat, premebat (ita jam Lefeb. coll. Virgil. Æn. II, 530; XII, 754). — *terga cedentis;* cf. ad I, 422. — 172. *fusis habenis*, ut VII, 696, et passim apud poetas.

Victorem inmisit, meritique cupido cruoris.
Ac dum vix oculis, vix credunt mentibus, hostem
Confisum nullo comitante inrumpere tectis,
Per mediam propere trepidantum interritus urbem
Egit equum, adversaque evasit ad agmina porta.
Hinc ardore pari nisuque incurrere muris
Ignescunt animi, penetrataque tecta subire.
Tela simul flammæque micant: tunc saxeus imber
Ingruit, et summis adscendunt turribus hastæ.
Nec pronum audenti virtutem excellere cuiquam:

182. *adduntur turribus* legendum censebat idem N. Heins. coll. VI, 21; IX, 105; XV, 722; Stat. Thebaid II, 579, *et missæ succedunt t. h.* Markl. Ep. crit. p. 42; *summis accedunt*, vel *fundantur* Draken. et *descendunt* Burm. ut non Capuæ turres intelligantur, sed machinæ in modum turrium, quas obsessores muris admoverint, et unde hastas miserint in defensores. Eodem sensu vulgatam lect. cepit Ernesti V. C. qui tamen ad exemplum Lefeb. monet, voc. *adscendunt* frustra sollicitari a viris doctis, neque agi de obsessis, sed de obsidentibus. De iisdem etiam intelligi illi adeperunt hæc verba, etsi alio sensu, quam Lefeb. qui coll. Virg. Æn. IX, 568, exponit, hastæ jactantur ad fastigia turrium Capuæ. Ita et ego dudum hæc verba intellexi; at semper quoque veritus sum, ne aures poeticæ concinnati adsuetæ iis offenderentur: nam hastæ missæ non bene *turribus adscendere* dicuntur. Silius forte memor fuit loci Virg. Æn. II, 237. *Scandit fatalis machina muros*, et, quod de equo illo in urbem inlato vel inmisso præclare dicitur, perperam transtulit ad hastas. — 183. Vulgata lectio est: *Nec pronum audendi virtutem e. c.* Eam in re dubia servavi, librorum auctoritatem sequutus, nisi quod *audenti* pro *audendi* e c. Put. recepi. Inde sententia non inepta exoritur: *non cuiquam*, nemini, *audenti virtutem excell re* al is, *pronum*, facile id erat; nisi malis, *nec pronum*, facile, *cuiquam audenti*, forti viro, *v. excellere*; vel denique, *nec pronum audenti*, fortibus erat, *v. excellere cuiquam*. Tò *virtutem* retinui, quoniam Silius quam maxime græcismos amat: neque tamen intercedo, quo minus *virtute* reponatur, ut legitur in c. Put. (in quo tamen *et scendere* perperam pro *excellere*) et ed. Ben. *audendi virtutem extendere* conj. N. Heins. vel, ut Dausq., *audendi virtute excellere*, quod recepere Draken. Ern. et Lefeb. qui exponit: « nullus vult ut ab alterius virtute sua superetur virtus. » *Nec pronum*

175. *credunt*, Campani. — 178. *porta adversa*, e regione obposita illi, per quam Claudius Capuam intraverat; Drak. Recte. Cf. Liv. XXIII, 47 extr.

179 sq. Summa luxuries poetica est, qua jam communis omnium pugnandi ardor describitur; Ern. — *Ignescunt*, incensi sunt, *ardore*, cupiditate pugnandi. Conf. ad III, 136 et 305. — *pari*, communi; vel potius eodem, quo Claudius intraverat urbem; ejus exemplo incitati. — *tecta*, Capuam. — 181. *saxeus imber*; v. ad I, 311.

182 sq. Vid. Var. Lect. Withof. emendat *adstantum turribus*, hoc est, ingruunt hastæ militum romanorum, qui summis in turribus pugnantes adstabant.

Æquarunt iræ dextras : dictæa per auras
Tranat, et in medium perlabitur urbis arundo.
Lætatur non hortandi, non plura monendi
Fulvius esse locum; rapiunt sibi quisque laborem.
Quos ubi tam erectos animi videt, et superesse
Fortunæ sibi quemque ducem, ruit impete vasto
Ad portam, magnæque optat discrimina famæ.
Tres claustra æquævo servabant corpore fratres,
Quis delecta manus centeni cuique ferebant

audenti virtutem ostendere c. emend. Burm. hoc sensu : cuiquam forti et audenti non facile erat, virtutem suam præcipuam ostendere, quum omnes simul et confusim pugnarent, et *iræ æquarent dextras*, h. e. omnes eodem furore et ira pugnarent. Recte sententiam h. l. percepit Burm. sed eadem quoque vulgatæ lectioni inest (quin eodem modo et Ernesti lectionem sibi probatam interpretatus est), neque adsequor, cur non tam bene *virtute excellere* dicatur, quam *virtutem ostendere*. — 188. *jam* maluerit N. Heins. — 189. *Fortunæ* ex ed. Ven. Marsi recepit Drak. suadente N. Heins. *Fortuna* Parm. Ald. Florent. et Gryph. edd. prob. Dausq. Vulgo *Fortunam :* quod non spernebat Barth. Adv. XXII, 8, modo *superesse* exponeretur præesse, de quo vid. Gell. I, 22; malebat tamen legere *Fortuitum sibi q. d.*, quemque, ut Fortuna datum, rebus suis ipsummet ducem futurum. Idem Adv. VIII, 7, scribendum censebat, *et super esse Fortunam s. q. d.*, super h. e. præter Fortunam esse sibi quemque ducem seu instar ducis. Hanc distinguendi explicandique rationem amplexus est Lefeb. coll. perperam Virg. Æn. XII, 714, nec laudato sententiæ hujus auctore. Ea nihil contortius esse monet Ernesti, qui nostram lectionem ita interpretatur : quemque fortunæ suæ auctorem esse. Sed poetam, qualis Silius est, *superesse* dixisse pro *esse* vix crediderim. Illa vero divisio forte non respuenda, si *super* pro *insuper*, scilicet videt (vid. ad I, 60 et 340) et verba *esse Fortunæ sibi quemque ducem* eo sensu posita adceperis, quo Livius lib. XXII, 5 (quem locum Silius ante oculos habuisse videtur) dixit : *sibi quisque dux adhortatorque factus ad rem gerendam*. Sic tamen *Fortuna* præstiterit; nisi aliud mendum latet. — 190. *parat* conj. N. Heins.

184. *Dictæa arundo;* vid. ad II, 90. — 185. *Tranat;* v. ad III, 682.

187. *rapiunt sibi quisque laborem*, eleganter, ut XI, 197, 491; XII, 478. Cf. ad I, 569. — 188 sq. Vid. Var. Lect. — 190. *magnæ optat discrimine famæ*, quo sensu Curtius, VIII, 13 extr., dixit *gloriam sibi ex periculis arcessere.*

191. Narratio variarum cladium, ad Capuam factarum, in qua poeta magis ingenio suo ad quævis mira (quis enim non illud statim studio quæsitum putet, quod tres fratres, iidemque varia armorum genera tractantes in uno loco excubias agunt?) et atrocia narranda prono indulsit, quam historiæ fidem servavit; Ern. Silius turbato temporum rerumque ordine, ut passim, inpr. lib. XII, huc transtulit, quæ Livius lib. XXVI, c. 5, 6, de pugna ad Capuam commissa tradit, et quæ sup. XII, 488, carmini intexere debuerat. — *æquævo corpore fratres*, ut *tergemini fratres* sup. IV, 355. — 192. Imitat. Virg. Æn. IX, 161 sq.; Drak. *ferebant*,

Excubias, unaque locum statione tenebant.
Forma ex his Numitor, cursu plantaque volucri
Præstabat Laurens, membrorum mole Laburnus.
Sed non una viris tela : hic mirabilis arcu;
Ille hastam quatere, ac medicatæ cuspidis ictu
Prælia moliri, et nudo non credere ferro;
Tertius aptabat flammis ac sulfure tædas.
Qualis Atlantiaco memoratur litore quondam
Monstrum Geryones inmane tricorporis iræ,
Cui tres in pugnam dextræ varia arma gerebant;
Una ignes sævos, ast altera pone sagittas
Fundebat, validam torquebat tertia cornum,
Atque uno diversa dabat tria vulnera nisu.
Hos ubi non æquis variantes prælia consul
Conspexit telis, et portæ limina circum
Stragem, ac perfusos subeuntum sanguine postes,
Concitat intortam furiatis viribus hastam.
Letum triste ferens auras secat Itala taxus,

194. *volucris* Col. — 195. *Taburnus* corrig. N. Heins. quia Silius nomina militum a fluviis montibusque ut plurimum soleat derivare (vid. ad I, 306), et Taburnus sit mons Samnii, a Marone Ge. II, 38, et Æn. XII, 715, memoratus, nec remotus admodum a Capua. — 199. *armabat* conj. Burm. ut *enses veneno armari* dicuntur passim; *actabat* Tell. quod placet Lefeb. ut veteres dixerint *agere*, *actare*, *actitare*, ut *jacere*, *jactare*, *jactitare* : certe anteced. pro conseq. vel *aptabat* pro *aptabat et vibrabat* positum monet. — 202. *paria*, h. e. totidem, *arma* opinabatur N. Heins. Sed cuivis dextræ *arma varia* h. e. diversi generis, alteri ignes, alteri sagittas, tertiæ *cornum* seu hastas (vid. not. ad II, 124) tribui, et hinc Geryoni comparari tergeminos, quibus *non una tela* seu arma fuerint (cf. v. 196), jam monuit Drakenb. Rectius *in pugnam* emend. N. Heins. quod recepi, quia et linguæ convenientius et auribus suavius est, atque in duobus antiquis, nescio quibus, *pugnā* legi monet Lefeb. qui *pugnas* reposuit; conf. ad VII, 67. — 208. *ac*, non *et*, Col.

tenebant, *Excubias unaque locum statione tenebant;* conf. Burm. ad Val. Fl. V, 252.

197. *medicatæ cuspidis* et *nudo ferro;* vid. ad I, 219; VII, 453, et Heyne ad Virg. Æn. XII, 857.

199. Cf. IX, 336. — 200 sq. Cf. ad I, 277 seq. — *Atlantiaco litore*, in Erythia ins.; v. Heyne ad Apollod. p. 71 et 386 seq. — 201. *Geryones;* v. ad III, 422 in Var. Lect.

203 sq. *sagittas Fundebat;* v. ad I, 267. — 206. *non æquis*, non paribus et iisdem, sed variis. Sic ap. Virgil. Æneid. lib. II, vs. 714 est, *non passibus æquis.* Ed. — 210.

Et, qua nudarat, dum fundit spicula ab alto,
Arcum protendens, Numitor latus, ilia transit.
At, non obsepto contentus limine Martem
Exercere levis bello, sed turbidus ausi,
Virrius incauto fervore eruperat amens
Reclusa in campum porta, miseramque furori
Vincentum obtulerat pubem! ruit obvia in arma
Scipio, et oblatum metit insatiabilis agmen.
Tifata umbrifero generatum monte Calenum
Nutrierant, audere trucem; nec corpore magno
Mens erat inferior: subsidere sæpe leonem,
Nudus inire caput pugnas, certare juvenco,
Atque obliqua trucis deducere cornua tauri
Adsuerat, crudoque aliqua se adtollere facto.

211. *spicula fundit* Put. — 213. *obsepti contentus limine M. E. tenus valli*, vel *brevi vallo*, vel *levi bello*, putabat N. Heins. — 221. *sibi subdere sæpe leonem* emend. Barth. Adv. VIII, 7, et *subsistere* (h. e. sustinere impetum, ut ap. Liv. I, 4, extr. et IX, 31) Gronov. Obss. I, 17, ubi tamen in curis secundis vulgatam scripturam defendit, et *subsidere* exponit venatu et insidiis capere, propr. in insidiis subsidere (Liv. I, 14) seu latere, more venatorum, qui ita feras obvias clamore in laqueos præcipitant, et inde *subsessores* vocantur v. c. Senec. Hippol. v. 52; conf. Gron. l. l. Heins. et Heyne ad Virg. Æn. XI, 268; Passer. ad Prop. I, VIII, 15; Lucan. V, 226. Marsus simpl. explicat sternere, non inprob. Ernes. quum eo tandem redeat illa ex insidiis occupatio. — 224. *crudoque aliqua se a. facto* Col. vid. not. *crudoque oblique se a. fato* Ox. Parm. Med. Mars. Mart. Herbip. c. *obliquo se a. fato* Put. *crudo oblique et se a. fato* Junt. Ald. Gryph. Illud *oblique*, quod jam Draken. monuit, male ab oscitante librario ex vs. præc. hic revocatum; conf. ad VIII, 466, *crudoque olim sè a. fato* Basil. Wolfii et inde plurimæ aliæ; *crudoque olim* (quum juvenis esset) *se adtollere cæstu* corrig. Burm.

taxus; cf. ad IV, 255, 567. — 211. *fundit*, ut v. 204.

214. *levis bello*, inbellis, nullarum virium, nullius artis ac momenti in bello. Vid. ad VIII, 515. — *turbidus ausi*, audax. — 215. *Virrius*, de quo vid. ad XI, 65 seq.; XII, 86. — 218. *metit*; cf. ad IV, 213, 462.

219. *Tifata*; v. ad XII, 487. — 220. *audere trucem*, audacissimum; noto græcismo. Audacia et vires Caleni mox omnibus fere poeticæ orationis coloribus adumbrantur. — 221. *subsidere leonem*; v. Var. Lect. — 222. *Nudus caput*, sine galea. Cf. ad III, 358. — 223. *deducere* Barthius, Adv. VIII, 7, exponit tenuare et in rectam seriem deflectere, ut *deductum carmen*, quod subtile nunoque tenore fluens dici possit: sed rectius Gronov. Obss. I, 17, ad terram detrahere, coll. Suet. Claud. 21; Ovid. Met. IX, 84; Plin. VIII, 45. — 224. *crudo facto*; v. ad I, 405; V, 423. — *adi-*

Is, dum præcipites expellit Virrius urbe,
Seu spreto, seu ne fieret mora, nudus in æquor
Thorace exierat, leviorque premebat anhelos
Pondere loricæ, et palantes victor agebat.
Jamque Veliternum media transegerat alvo,
Jam, solitum æquali ludo committere equestres
Scipiadæ pugnas, Marium tellure revulso
Perculerat saxo: miser inplorabat amicum
Cum gemitu exspirans, scopulusque premebat hiantem:
Sed, validas sævo vires duplicante dolore,
Effudit lacrimas pariter cornumque sonantem
Scipio, solamen properans optabile in armis
Hostem prostrato morientem ostendere amico:
Tranavit, liquidas volucris ceu scinderet auras,
Hasta viri pectus, rupitque inmania membra;
Quanta est vis agili per cærula summa liburnæ,
Quæ, pariter quoties revocatæ ad pectora tonsæ

pam qui cæstibus pugnant, in digitos pedis erecti sunt (conf. Virg. Æn. V, 426, Stat. Theb. VI, 747; Valer. Fl. IV, 267), et *crudus cæstus* ut ap. Virg. Æn. V, 69; Stat. Theb. VI, 730 al. Non male, judice Drak. qui tamen lectionem c. Col. præferebat, quum *το olim* primum in ed. Basil. vidisset. — 235. *Effudit* scripti. Vulgo *Effundit*, quod revocavit Lefeb. et in duobus scriptis legi testatur. — 238. *volucris liquidas ceu* Put.

qua sc. via et ratione, seu ex parte, ut ap. Virg. Ecl. III, 15; conf. Intpp. ad Plaut. Epidic. I, II, 49, et Heins. ad Ovid. Trist. III, IV, 75.

226. *nudus*, sine *thorace*. Conf. ad IV, 313. — 227. *levior*, velocior ac expeditior (conf. ad III, 394), quum sine lorica esset, *premebat* et urgebat Romanos, cursu et armorum pondere fessos.

230. Marium, æqualem *Scipiadæ*, Scipionis. Vid. ad VII, 107.

232. *Perculerat saxo;* cf. ad IX, 395. — 233. *hiantem*, bene de eo, qui *scopuli*, h. e. saxi pondere premitur, et hianti ore auram captat.

235. *Effudit cornum sonantem;* cf. ad I, 267; II, 124, et IV, 567.

237. *Hostem morientem* tamquam *solamen in armis*, viris in acie cadentibus. Cf. II, 258.—238. *Tranavit;* v. ad III, 682.

240. Comparatio hæc, qua velocitas hastæ declaratur, acutissima recte videbatur Barthio Adv. XXII, 8 et Ern. qui tamen in 243, ludentem poetam adnoscit. — *Liburnæ*, seu *Liburnicæ* sc. naves, levissimæ ac *agiles*, velocissimæ, quibus Liburni, Illyrici et Epiri populus, mare infestabant. — *cærula;* v. ad I, 21. — 241. Conf. XI, 489, et

Percussere fretum, ventis fugit ocior, et se,
Quam longa est, uno remorum præterit ictu.
Ascanium Volesus, projectis ocius armis,
Quo levior peteret muros, per aperta volantem
Adsequitur planta: dejectum protinus ense
Ante pedes domini jacuit caput; ipse sequutus
Conruit ulterior procursus impete truncus.
Nec spes obsessis ultra reserata tueri
Mœnia; convertunt gressus, recipique precantes
Infandum! excludunt socios: tum cardine verso
Obnixi torquent obices, munimina sera.
Acrius hoc instant Itali, clausosque fatigant.

246. *desectum* malebat N. Heins. Sed vulgatam lect. bene firmavit Drakenborch. imitat. Virgil. Æneid. lib. IX, v. 770. — 250. *precantes*, non *petentes*, Col. *Recipine precantes, Infandum! excludant socii?* perperam emend. et edidit Lefeb. qui *excludant socii* et interrogative in c. Tell. legi monet. Præstiterit forte *excludunt socios, qui cardine verso*, porta clausa, *Obnixi torquent obices*, eos refringere conantur. — 252. *munimina sera* Col. Oxon. Put. B. 2, probb. Draken. Lefeb. et Ern. ut Silius dicat, sero Campanos adcepta clade et spe salutis amissa obice portam muniisse, quum satius fuisset eam loco non movisse obductamque tenuisse. Vulgo *munimina seræ;* non improb. Drak. modo *obicis* scribatur: nam si *sera* subsunt. est, prior vocis syll. ubivis corripitur, neque obices sunt munimina seræ, sed portarum: *munimina ahena* corrig. Barth. Adv. VIII, 7. *Obnixi intorquent obicis munimen ahenæ*, vel *munimina ferreæ*, vel *ferrea* N. Heins. Hoc præ ceteris placebat Drakenb. ut obices non totæ ex ferro (v. IV, 23, 24), sed laminis ferreis æneisque munitæ, ne dissecari possent (vid. Casaub. ad Æneæ Tactic. c. 17, unde *postes ærati, ferrati, cardo æratus, porta ahena*), intelligantur, et versus sit hypermetros, de quo vid. ad IV, 187. Possit etiam τὸ *e* in *ferrea* elisum videri, de quo vid. Heins. ad Ovid. Met. VII, 223, ubi etiam de h. l. egit. Si quid tamen mutandum, malim cum Burm. reponere *munimina sæva*, quæ so-

Ovid. Met. XI, 461 sq. — 242 sq. *se, Quam longa est*, spatium mensuræ ac magnitudinis suæ, etsi longissimum est.

245. *leviar*, ut v. 171 et 227. — *per aperta*, apertum, seu patentem campum, *volantem*, ut *per apertum fugientes cervos* dixit Horat. Od. III, XII, 8. — 246, 247. Verba Maroniana Æn. IX, 770 sq.

248. *procursus impete*, ex nisu et impetu procurrendi: res ad miraculum usque exaggerata; Ern.

249. seq. Poeta expressit Liv. XXVI, 5, 6 (cf. ad v. 191 sq.) et Virgil. Æn. XI, 883 sq. — *obsessi* Campani, qui duce Virrio eruperant in campum reclusis portis (cf. v. 215 sq.), quum *mœnia reserata* tuendi spes relicta non esset, fuga repetunt urbem, et primi intrant, postremi vero ab his, qui confestim portas claudunt, ne hostis simul inrumpat, excluduntur.

251 sq. Vid. Var. Lect. — 253. *clausos* in urbe; nisi malis exclu-

Et, ni cæca sinu terras nox conderet atro,
Perfractæ rabido patuissent milite portæ.
Sed non in requiem pariter cessere tenebræ.
Hinc sopor inpavidus, qualem victoria movit:
At Capua, aut mæstis ululantum flebile matrum
Questibus, aut gemitu trepidantum exterrita patrum,
Tormentis finem metamque laboribus orat.
Mussat perfidiæ ductorque caputque Senatus.
Virrius, a Pœno nullam docet esse salutem,
Vociferans, pulsis vivendi e pectore curis;
« Speravi sceptra Ausoniæ, pepigique, sub armis
Si dexter Pœnis Deus et Fortuna fuisset,
Ut Capuam Iliaci migrarent regna Quirini:
Qui quaterent muros Tarpeiaque mœnia, misi:
Nec mihi poscendi vigor abfuit, alter ut æquos
Portaret fasces nostro de nomine consul.
Hactenus est vixisse satis, dum copia noctis.

cios excludebant; quod et mihi in mentem venit. — 255. *rapido* (h. e. raptim admoto urbi et fugientibus instante) e scriptis recepere Draken. et Ern. Ego vulgatam lect. *rabido* reduxi cum Lefeb. Nam Romanos Campanis institisse poeta jam dixerat v. 253, unde furor, quo portas perfringere conantur, h. l. aptior est. — 256. *in requiem pariles* opinabatur N. Heins. — 257. *movit* Col. *norit* Put. Vulgo *novit*. Possis et *fovit* auctore N. Heins. — 261. *Mussat perfidia, et ductorque*, vel *ut ductorque*, vel *Mussat perfidiæ structorque* legendum censebat idem. — 268. *Nec... afuit* Col. Vulgo *Hoc affuit*, vel *abfuit;* male! *æquus* ed. Basil. Wolfii et inde aliæ. — 270. *mortis* pro *noctis*, vel *dum copia voti est* corrig. N. Heins. Conf. sup. ad v. 129. Vulgo post *satis* punctum ponunt, et Scaliger ita distinguebat

sos intelligere, qui, clausa porta, a Romanis premebantur cædebanturque, de quo v. Liv. XXVI, 6.

254. Cf. V, 36, et XII, 613. — 256 sq. Campanorum somnus erat turbulentus, Romanorum placidus ac dulcis.

258 seq. Has deditionis causas Silius finxit, quia a tali reipublicæ Campanæ statu non abhorrebant, et erant ornatui poetico aptiores; Ern. Alias adfert eloquentior Liv. XXVI, 12 sqq. — 261. Cf. omnino Liv. XXVI, 13 sq. « Virrius, defectionis ab Romanis auctor, » Liv. l. c. — Cf. XI, 65 sq.; XII, 86.

264 sqq. Conf. XI, 59 sqq. — *sceptra Ausoniæ*, alterum Consulem Rom. e Campanis creatum iri. — *dexter*, ut V, 227. Sic Æn. II, 433, *si fata fuissent*, *ut caderem*. Ed. — 268. *vigor*, animus, audacia.

270. *Hactenus est vixisse satis;* v. ad IV, 795. — *dum copia noctis*, mortis mihi consciscendæ. Cf. sup. ad v. 129 in Var. Lect.

Cui cordi comes æterna est Acherontis ad undam
Libertas, petat ille meas mensasque dapesque;
Et, victus mentem fuso per membra Lyæo,
Sopitoque necis morsu, medicamina cladis
Hauriat, ac placidis exarmet fata venenis. »
Hæc ait, et turba repetit comitante penates.
Ædibus in mediis consurgens ilice multa
Exstruitur rogus, hospitium commune peremtis.
Nec vulgum cessat furiare dolorque pavorque.
Nunc menti seræ Decius redit, et bona virtus
Exsilio punita truci: despectat ab alto
Sacra Fides, agitatque virum fallacia corda.

seqq. *Dum copia noctis, Cui cordi, comes* (*æterna est A. ad u. L.*) *petat ille*, etc. Ita Cell. qui hanc poetæ mentem esse credebat: dum moram adhuc nox concedit, cui cordi et commodum est, me sequatur ad ferale convivium. — 273. *vinctus mentem* conj. N. Heins. quem vid. ad Ovid. Met. XI, 238. Id recepit Lefeb. Sed mentis potius alienatio designatur, vid. not. Præterea et *vinciri* et *vinci* vino ac somno recte dici monet Drak. — 275. *ac* Col. Vulg. *et*. — 278. *auspicium* melius videbatur D. Heins. Vulgatum recte defendit Dausq. coll. III, 627, et aliis, qui sepulcrum adpellant *diversorium, portum corporis* et *καταγωγίον*, v. c. Prudent. Hamart. Enn. ap. Cic. Tusc. I, 44, et Antiphane. Præterea h. l. de convivio agitur. — 281. *Exsilio punita. Truces despectat* conj. N. Heins.

271 sqq. « Quibus vestrum ante fato cedere, quam hæc tot tam acerba videant, in animo est, iis apud me hodie epulæ instructæ paratæque sunt, » etc. Liv. l. l. c. 13. — 273. « Alienatis mentibus vino ab inminentis sensu mali venenum omnes sumserunt, » Liv. c. 14. — 274. *necis morsu*, dolore, ut XVII, 345, ac *morsus curarum* et *exsilii* ap. Ovid. ex Ponto I, 1, 73; III, 43. Conf. sup. ad VII, 271, et Ernesti clav. Cic. — *medicamina cladis*, venenum, quod cladem arcet et *fata exarmat*, h. e. crudele mortis genus nobis inminens et supplicium ab irato hoste timendum propulsat. Conf. verba Virrii ap. Liv. loc. cit. « Romanos Roma circumsessa... a Capua non averterunt: tanta aviditas supplicii expetendi est... nos idem fecissemus, si data fortuna esset. Itaque quando aliter Diis inmortalibus visum est, quum mortem ne recusare quidem debeam; cruciatus contumeliasque, quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, effugere morte, præterquam honesta, etiam leni, possum, » etc.

280 sq. Cf. XI, 158... 258 et 377 seq. Versus præclari de fide constanter servanda. *Fidei* Deæ ministerio poeta usus erat et sup. II, 479 sqq. Saguntinis ibi propitia, Campanis perfidis h. l. infesta bene fingitur. — *ab alto*, de cælo.

282. *Sacra Fides*; v. ad I, 481,

Vox occulta subit, passim diffusa per auras :
« Fœdera, mortales, ne sævo rumpite ferro :
Sed castam servate Fidem; fulgentibus ostro
Hæc potior regnis : dubio qui frangere rerum
Gaudebit pacta, ac tenues spes linquet amici,
Non illi domus, aut conjux, aut vita manebit
Unquam expers luctus lacrimæque; aget, æquore semper
Ac tellure premens, aget ægrum nocte dieque
Despecta ac violata Fides. » Adit omnia jamque
Concilia, ac mensas contingit, et, abdita nube,
Adcumbitque toris, epulaturque inproba Erinnys.
Ipsa etiam Stygio spumantia pocula tabo

283. *auras* scripsi et R. 2, quod recepi cum Lef. Vulgo *aures;* cf. not. — 287. *tenuis* suspicabatur N. Heins. idque recepit Lef. e c. Put. et R. 2. Sed Drak. jam monuit, ex mente Silii omni eum luctu et ærumnarum genere mactatum iri, non qui tenuem et minus potentem amicum, quum ei adhuc subpetat spes, relinquat, sed qui amicum in rebus dubiis ac *tenui spe* (ut ap. Liv. XXV, 38; Cic. pro Rosc. Com. 14 al.) deserat. — 291. *namque* Col. idque ex conj. D. Heins. recepit Cell. Sed *τὸ jam* h. l. aptius et Silio in deliciis est. — 292. *et* deest in Put. *ut abdita* edidit Lefeb.

et ad II, 479 in Var. Lect. — 283. *Vox occulta* Fidei, in nubibus abditæ; nisi malis Erinnyos, quod ex v. 291 seq. probabile fit. — *subit*, ut al. *venit*, h. e. audita est, *passim diffusa per auras;* cf. IV, 260, ubi v. Var. Lect.

285 sq. *castam servate fidem;* cf. ad I, 481; II, 700 sq. — *fulgentia ostro regna* pro imperiis summis, splendidissimis, inusitate dictum et incommode, nisi sub regnis munera intelligas, ad quorum splendorem purpura pertinet; Ernest. Idem. V. C. verba *dubio rerum* dandi casu adcipit pro, ei, cujus spes dubiæ, tenues sunt, ut mox dicitur. Ego *dubio rerum* docte positum crediderim pro, in dubio rerum statu et eventu, in rebus dubiis, ut *in dubiis* sup. I, 562.

289. *Erynnis* advocatur in desperato consilio Virrii, noto more poetarum : nam Furiis agitantur homines scelerum sibi conscii, et illæ ipsæ sunt ultrices perfidiæ aliorumque flagitiorum; Ern. A Furiis quoque homines, tam probi quam inprobi, in furorem aguntur, iisque tribuitur, quod insania efficit. Cf. ad II, 595, et 609 sqq. Ibi lampada Phlegethontis in undis tinctam quassat Erinnys, qua instincti Saguntini rogum exstruunt; h. l. *pocula Stygio tabo*, h. e. atro ac mortifero veneno, vel potius ex Styge hausto, cujus aqua certe epota illico necat (v. Plin. II, 103 seu 106; lib. XXX, 16; XXXI, 2, seu 19; XXXIX extr. Pausan. Arcad. c. 18; *l'Hist. de l'Acad. des Inscr.*, T. IV, p. 554). Cf. inf. XIV,

Porrigit, et large pœnas letumque ministrat.
Virrius interea, dum dat penetrare medullas
Exitio, adscenditque pyram, atque amplexibus hæret
Jungentum fata, et subici jubet ocius ignes.
Stringebant tenebræ metas, victorque ruebat.
Jamque superstantem muro, sociosque Milonem
Voce adtollentem pubes campana videbat.
Pandunt adtoniti portas, trepidoque capessunt
Castra inimica gradu, quîs leto avertere pœnas
Defuerant animi : patet urbs, confessa furorem,
Et reserat Tyrio maculatas hospite sedes.
Matronæ puerique ruunt, mœstumque Senatus
Concilium, nullique hominum lacrimabile vulgus.

298. *Jungentum* Colon. *Jungent tum* Oxon. Vulgo *Jungere tum*. Deinde *subici* tres scripti et Rom. 2. Vulg. *subjici*, claudicante versu. — 300. *muros*, et v. 304. *Defuerunt* malebat N. Heins. — 307. *illacrimabile vulgus*, vel *multis-*

99. — 294 seq. *spumantia Porrigit* Virrio ac XXVII senatoribus, et ita *large pœnas letumque ministrat*, omnes necat ac perfidiam eorum punit. — *ministrare* verbum conviviale. Cf. ad II, 674 in V. L. et Burm. ad Petron. Sat. c. 31.

296 sq. « Venenum omnes sumserant : inde misso convivio, dextris inter se datis, ultimoque complexu, conlacrimantes suum patriæque casum, alii, ut eodem rogo cremarentur, manserunt, » etc., Liv. XXVI, 14. — *dum dat*, concedit, *Exitio*, veneno letifero, dum sinit veneni vim *penetrare medullas*. — *Exitium*, *pernicies*, *pestis*, *lues*, ὄλεθρος, dicitur poetis omne, quod noxium et exitiosum est. Vid. ad I, 174. « Inpletæ cibis vinoque venæ minus efficacem in maturanda morte vim veneni fecerunt, » etc., Liv. l. c. — 298. *Jungentum fata*, senatorum, qui cum ipso perfugebantur fato, seu voluntariam mortem obpetebant. — *subici* ; v. ad I, 113.

299. *Stringebant tenebræ metas*, ut V, 24, ubi v. not. — *victorque* Romanus *ruebat*, inrumpebat, vel muros adscendebat ; quod primus fecisse fingitur *Milo*, de quo cf. v. 365. Is *socios voce adtollit*, dum læto eos clamore et hortatu ad murum adscendendum excitat.

302 sqq. « Postero die porta Jovis, quæ adversus castra Romana erat, jussu proconsulis aperta est... et C. Falvius legatus senatum Campanum (qui non cum Virrio et XXVII senatoribus necem sibi consciverant) *ire in castra ad imperatores Romanos jussit*, » etc. Liv. XXVI, 14. — 306. *Tyrio hospite*, hospitio, amicitia et fœdere, cum Pœnis juncto.

307. *nullique hominum lacrimabile vulgus*, ut ap. Hom. οἱ τυχόντες et ἀλλοστοι, qui in bello, vel nullum, vel ἄφατον, commune cum

Stabant innixi pilis exercitus omnis,
Spectabantque viros et læta et tristia ferre
Indociles, nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum, nunc fœdantes in pulvere crinem
Canentem, et turpi lacrima precibusque pudendis
Femineum tenues ululatum fundere in auras.
Atque ea dum miles miratur inertia facta,
Exspectatque ferox sternendi mœnia signum,
Ecce repens tacito percurrit pectora sensu

que hominum lacrimabile v. emend. Dausq. — 308. *omnis*, non *omnes*, ed. Gryph. Raphel. et R. 1, ad marg. prob. N. Heins. ut metro consulatur. Vide eum ad Ov. Met. IX, 425, et nos sup. ad XI, 232. — 310. *propexis in pectore barbis* suspicari possis coll. Virg. Æn. X, 838. Sed vulgata quoque lectio recte se habet. — 313. *effundere* conj. N. Heins.

multis, non singulare, nanciscuntur sepulcrum; D. Heins. Aptior est Drak. nota: Merito suo hæc plebem Campanam pati, nec dignam esse, quæ defleatur, innuere vult Silius: nam ingens eam momentum ad defectionem adtulisse patet ex lib. XI pr., et Liv. XXIII.

308. *innixi pilis*, ut apud Virg. Æn. IX, 229. Conf. ad IV, 550. — *exercitus* Romanorum *stabat exspectans signum mœnia* diruendi, v. 315. — 309 sq. *et læta et tristia ferre Indociles* præclare dicuntur cives Capuæ, qui olim, fortuna superbi, poposcerant, ut alter Consul Rom. e Campanis crearetur (vid. XI, 59 seq.), et nunc, saluti suæ desperantes, femineo plangore urbem complent; qui itaque luxuria diffluentes neque secundam neque adversam fortunam sapienter ferre didicerant, in illa animi nimis elati ac insolentis, in hac nimis fracti ac humilis. Cf. VIII, 544 sq.

310 sq. Cf. ad VI, 560 seq., et XII, 597 seq. De *propexis*, h. e. promissis *barbis*, vid. Heins. ad Ovid. Amor. III, 1, 7, et Fast. I, 259, et de hoc summi mœroris indicio Intpp. ad Suet Calig. 24; de præcepto autem grammaticorum, qui barbam de homine, *barbas* de animalibus dici notant, Burm. ad Petron. Sat. c. 99, et Beroald. Adnot. in Serv. p. m. 265, quos Drak. laudavit. Poetas præterea plurali ac singul. numero indifferenter uti vel tironibus notum est. — 313. *ululatum fundere;* v. ad XII, 292.

316. Poeta urbem servatam dicit partim ob religionem Jovisque voluntatem, partim v. 323, ut Livius, XXVI, 16, « propter præsentem utilitatem et agrum, quem omni fertilitate terræ satis constabat primum in Italia esse. » Aliæ causæ latent in vs. 318... 322, qui spectant ad illa Liviana ibid. « non sævitum incendiis ruinisque in tecta innoxia murosque; et cum emolumento quæsita etiam apud socios lenitatis species, incolumitate urbis nobilissimæ opulentissimæque, cujus ruinis omnis Campania

Relligio, et sævas componit numine mentes;
Ne flammam tædasque velint, ne templa sub uno
In cinerem traxisse rogo: subit intima corda,
Perlabens sensim, mitis Deus: ille superbæ
Fundamenta Capyn posuisse antiquitus urbi,
Non cuiquam visus, passim monet: ille refusis
In spatium inmensum campis habitanda relinqui
Utile tecta docet: paullatim atrocibus iræ
Languescunt animis, et vis mollita senescit.
Pan Jove missus erat, servari tecta volente
Troia, pendenti similis Pan semper, et imo
Vix ulla inscribens terræ vestigia cornu.

319. *traxisse* Col. Oxon. et Tell. cum Parm. Ben. Ald. Florentina Juntarum, Nut. Gryph. Raphel. *struxisse* Put. Vulgo *transisse*. De singul. num. *cinerem* conf. Heins. ad Ovid. Epist. Her. I, 24. — 327. *imo* Col. ut conj. Gron. Obss. I, 17. Vulgo *uno*: male! *unco* corrig. Barth. Adv. VIII, 7. At vid. not.

ingemuisset.» Nec male poeta templorum et antiquitatis urbis rationem habuit. Quæ vero finxit vers. 326... 347, ad ornatum poeticum pertinent. — 317. *componit mentes*, ut XI, 350. — 318. *velint*, ut II, 518.

321. Conf. ad XI, 30 et 297 sq. — 322. *Non cuiquam visus*, more Deorum, qui nube vel caligine involuti cum mortalibus agere solent. Cf. Heyne Exc. XIII ad Virg. Æn. I. — *refusis*, expansis, *In spatium immensum campis*, cf. ad III, 464. — 325. *senescit*, inminuta est. Cf. ad II, 457.

326. *tecta Troia*, ut *Dardana mœnia* XI, 30, ubi v. not. — 327 sq. Locus class. de *Pane* ejusque habitu, in quo poeta Hymnum Hom. ante oculos habuisse videtur, quocum conferendus est Orphicus Hymn. X, et Val. Fl. III, 47 seq. De utroque hymno et de tota fabula v. Hermanni Mythol. Lyricorum p. 188 seq., et *Heyne antiq. Aufsätze Fasc.* II, p. 53 sqq. Incessus deorum plerumque fingitur levis, celer, suspensus, pendulus (*schwebend*), *pendenti ac volanti similis*, ut se per auras *librent* (cf. v. 337), et *vix terræ inscribant vestigia*, h. e. eam pedibus adtingant. Vid. Heyne Exc. XIII ad Virg. Æn. I, et Köppen ad Hom. Iliad. δ, 75 seq.; ε, 778; ν, 62 et 70. Dii præterea agrestes ac silvestres sunt agiles, leves, veloces, leviter salientes, ἰλαφροί, κοῦφοι (v. ad III, 394, et Jani ad Horat. Od. I, XVII, 1), unde et Pan ipse σκιρτητὴς, περίδρομος et σύγχορος νυμφῶν dicitur in Orph. Hymno X. — *imo cornu*, ungulis corneis: *imo*, ad differentiam ejus, quod summum est et in fronte protuberat; quod jam monuit Gronov. Obss. I, 17. Nam Pan non modo duo *cornua parva* in *fronte* habet (cf. v. 332 et de origine hujus commenti sup.

Dextera lascivit cæsa Tegeatide capra
Verbera læta movens festa per compita cauda.
Cingit acuta comas, et opacat tempora, pinus,
Ac parva erumpunt rubicunda cornua fronte:
Stant aures, imoque cadit barba hispida mento.

330. *festo ludo* et *Verbera feta* (hoc est fecunda, ut ad Lupercos et Lupercalia adludatur, quibus steriles matronæ se percutiendas dederint) *emend.* N. Heins. h. l. et *cæsæ Tegeatica capræ Vellera secta movens festo per compita ludo* in curis secundis ad Ovid. Fast. V, 102. Ego nihil mutandum crediderim, excepta *festa cauda*, pro qua *festo cursu*, seu *saltu*, seu *ludo* reponendum videtur. — 331. *opaca* mendose ed. Marsi Ven. posterior et inde aliæ. — 332. *erupunt* conj. N. Heins. ad Ovid. Met. XV, 621, et Fast. V, 102. Sed in notis ad h. l. nihil mutandum censet et confert Oppian. Cyneg. III, 474, de cameloparda*li*, Ἐκ δὲ μίσης κεφαλῆς δίδυμον κέρας ἰθὺς ὀρούει. Putabat tamen h. l. et *vara cornua* pro *parva* legi posse, de quibus vide eum ad Ovid. Amor. I, 3. Bene autem monet Drak. in bove quidem *vara* et distorta cornua laudari, et parva in vitio poni; at Pani non bovina cornua, sed caprina tribui, quæ retro flexa et parva sint, non *vara*. — 332. *imoque* Col. quod displicebat N. Heins. quum *imo cornu* paulo ante

ad I, 415, et Herman. l. c. p. 188), unde δικέρωτης dicitur Hom. l. c. et Ζεὺς ὁ κέρασπις, Orph. sed etiam pedes cornutos, *cornipedem plantam* inf. v. 338, unde et ipse vocatur *cornipes*, *capripes*, αἰγοπόδης, Hom. αἰγομέλης, Orph. κεροβάτης, Hesych. et Suid.

329. *Dextra* tenet ac *movet verbera*, *cæsa capra*, h. e. flagellum ex pelle caprina factum. — *lascivire* hic notare videtur petulans et protervus esse, ita ut omnis absit obscœnitas; Drak. coll. Liv. I, 5 (*nudi juvenes, Lyceum Pana venerantes, per lusum atque lasciviam currunt*), Budæo ad Pand. p. m. 619, et Gron. Obss. III, 4. — *Tegeatide*, epith. orn. Tegeæa, seu Tegeatica, h. e. Arcadica, a Tegea, urbe Arcadiæ: nam Pan ἐπιχώριος Arcadiæ Deus, qui in ea ejusque oppidis montibusque, inpr. Mænalo, Lycæo, et Parthenio, potissimum colebatur. Conf. inf. v. 345 sq., et Spanhem. ad Callim. H. in Dian. v. 87... 89.

330. Poeta adludit ad Lupercalia, festum Panis (unde forte *festa cauda*), quo discurrebant Luperci et scuticis, e corio caprino factis, percutiebant manus ac terga obviorum, præcipue mulierum, quæ ita fecundæ fieri credebantur: quod vel tironibus notum ex Ovid. Fast. II, 425 seq., et V, 102, ubi v. Heins. Cf. V. L.

331. Conf. Ovid. Epist. Her. V, 137, et Met. I, 699; XIV, 633; Heyne ad Virgil. Ge. I, 20, atque Ecl. X, 24; Heins. et Burman. ad Valer. Fl. III, 50, et, ubi ratio hujus commenti redditur, Geopon. Græc. XI, 10. — 332. Conf. ad v. 327 sq. Observent tirones cum delectu eleganti posita verba *erumpunt*, *stant*, *cadit* pro vulgari, habet cornua in fronte, erectiores aures, barbam; Ern. — *fronte rubicunda*, moris, ebuli succo et minio. Vid. Serv. et Heyne ad Virg. Ecl. II, 31; VI, 22; X, 27.

333. *Stant aures*, erectæ sunt et acutæ. Sic *stare* I, 527; IV, 142,

Pastorale deo baculum, pellisque sinistrum
Velat grata latus teneræ de corpore damæ.
Nulla in præruptum tam prona et inhospita cautes,
In qua non, librans corpus, similisque volanti
Cornipedem tulerit præcisa per avia plantam.
Interdum inflexus, medio nascentia tergo
Respicit adridens hirtæ ludibria caudæ.
Obtendensque manum solem infervescere fronti
Arcet, et umbrato perlustrat pascua visu.
Hic, postquam mandata dei perfecta, malamque
Sedavit rabiem, et permulsit corda furentum,

(v. 327) præcessisset. Hinc vulgatum *summo* (h. e. extremo, ut ap. Martial. XII, 78, *Stans summos resupinus usque in ungues*) retinendum, vel potius *simoque* castigandum putabat, quam ingeniosam conj. recepit Lefeb. neque inprobavit Drak. nam Pani, Faunis, Satyris ac Silenis nasus mentumque resimum tribuitur ipsique *simi* vocantur, ut capellæ et capri, quorum facie fingi solent. De hac voce vid. Heins. ad Ovid. Fast. III, 754, et Met. XIV, 95. — 335. *rapta*, h. e. corpori damæ derepta, pro *grata* malebat N. Heins. quem vid. ad Ovid. Met. III, 52; XV, 304, et Fast. V, 102: *teneri* pro *teneræ* tacite reposuit Lefeb. invitis libris; conf. tamen Serv. et Heyne ad Virg. Ecl. VIII, 28, et Ge. III, 539. — 337. *In quam* recte, puto, emend. Lefeb. — 344. *perfulsit* et *præfulsit* quidam.

620; V, 319, 521 et al. Contra *cadit barba*, promissa est, et *hirsuta* (qualis conspicitur in Mus. Florent. T. I, t. 86, n. 6. Begeri Thes. Brand. T. III, pag. 448. *Mariette, pier. grav.* T. II, P. II, p. 27); unde Pan. ἠϋγένειος, Hom. quod leonis et pardi epitheton est Iliad. ο, 275; ρ, 109 al. — 334. *Pastorale baculum* Pani tribuitur, quia armenti pastorumque curam gerere credebatur; Drak. inde et νόμιος dicitur Hom. *baculum* pro vulg. *baculus*. Vid. Heins. ad Ovid. Met. II, 681.

335. Pan nebride, vel stellata pelle pardi, seu leopardi, indutus fingitur. Cf. Phurnut. de N. D. c. 27. Serv. l. c. et *Montfauc. Suppl. aux Antiq. expl.* T. I, pl. 64. Pan λαῖφος δ' ἐπὶ νῶτα δαφοινὸν λυγκὸς ἔχει apud Hom. Hymn. v. 23 de quo v. Hermanni Mythol. Lyric. not. 351.

336. Describitur Pan οὔρειος (Eurip. Iphig. in Taur. 1126), ὀρεσιβάτης (Sophocl. OEd. Tyr. 1110), et *montivagus;* Drakenb. Conf. Hom. Hymn. v. 6 sqq. et Ovid. Fast. II, 285 seq. — 337. *librans corpus similisque volanti;* conf. sup. ad v. 327, et I, 317; V, 284; XII, 94.

338. *Cornipedem præcisa;* cf. ad v. 328.

341 sq. Videtur Silius imaginem ante oculos habuisse, quum hæc scriberet; Ernest. Ita non Pana quidem, sed alium quemdam exhibet gemma (in Gorlæi Dactyl. P. II, n. 9), Drak.—*Obtendens;* cf. ad III, 613 in Var. Lect. — 343. *mandata dei*, Jovis, v. 326.—344. *permulsit corda furentum*, nam Pan Deus hilaris, λιγυρῇσιν ἀγαλλό-

Arcadiæ volucris saltus et amata revisit
Mænala; ubi argutis longe de vertice sacro
Dulce sonat calamis, ducit stabula omnia cantu.
At legio Ausonidum, flammas ductore jubente
Arceri portis, stantesque relinquere muros,
(Mite decus mentis) condunt ensesque facesque.
Multa deum templis domibusque nitentibus auro
Egeritur præda, et victus alimenta superbi,
Quisque bonis periere, virum de corpore vestes
Femineæ, mensæque alia tellure petitæ,

345. *volucer* legendum censebat N. Heins. Sed vid. ad X, 351. — 346. *Tegeæ de vertice sacro* (nam *Mænalus in Tegea*, teste Vibio Sequest. qui tamen poetas magis, quam geographos sequi solet) conj. idem; et v. 347, *sonans*, quod tacite, sed recte, opinor, recepit Lefeb.

μενος φρένα μολπαῖς, et ἡδυγέλως, Homer. Hymn. 24, 37, nec non Πειθοῦς pater. Πᾶνα δέ μιν καλέεσκον, ὅτι φρένα πᾶσιν ὄτρυνε, ibid. v. 47, quæ tamen etymologia est inepta.

345. Cf. ad v. 329, et I, 27. — 346. *Mænala*, ut *Taygeta* IV, 363, ubi v. not. Pan, Deus pastoralis, canit *calamis*, fistula, σύριγγι, et hujus quoque inventor fuisse fingitur; quod notum vel ex Ovid. Met. I, 689... 705; Virg. Ecl. II, 31 seq.; Pausan. Arcad. c. 38. — *argutis Dulce*, dulciter, *sonat calamis*, ut in Hom. Hymno, v. 15, δονάκων ὑπὸ μοῦσαν ἀθύρων Νύσιον... χείρι μελίγηρυν ἀοιδήν, et v. 24, λιγυρῇσιν ἀγαλλόμενος φρένα μολπαῖς. — *de vertice sacro*, Mænali, montis ipsi sacri. — 347. *ducit cantu*, adficit, et oblectat, eoque movet et ad obsequium suaviter trahit; Cell. et Drakenb. coll. XV, 458. Claud. Cons. Mall. Theod. 20, et Præf. in Rufin. I, 13. Sed Pan potius cantu fistulæ *stabula*, h. e. oves et armenta (v. ad III, 383), ut Amphion et Orpheus cantu lyræ feras, lapides aliasque res inanimas, *duxisse*, ad se adlexisse, fingitur, quod ad summam cantus vim atque præstantiam adumbrandam spectat. Cf. ad I, 96; XI, 441 sq., 464 seq., et Broukh. ad Prop. III, 1, 41.

348. Romani jussu Fulvii non delent Capuam. Cf. v. 315 sq.

351 sq. Poeta, qui adripit quidquid potest, si id modo ornatum epicum capit, exaggeravit, quæ de conlatis spoliis memorat: apud Liv. XXVI, 14, ejus rei levia tantum vestigia reperiuntur; Ernest. Nescio tamen, utrum historico id magis an poetæ vitio vertendum sit: nam spolia opulentissimæ urbis immensa fuisse probabile est. Conf. XI, 38 seq. Sed vid. Liv. XXVI, 34.

353 sq. *Femineæ vestes*, non tam ob formam, quam materiam, scil. subsericæ, Coæ, aliæque, quas vix feminas, multo minus viros decere Romani putabant: nam Silius h. l. ad sui seculi mores respexisse videtur; Drak. coll. locis simil. Lu-

Poculaque Eoa luxum inritantia gemma.
Nec modus argento, cælataque pondera facti
Tantum epulis auri; tum passim corpora longo
Ordine captiva, et domibus depromta talenta,
Pascere longinquum non deficientia bellum,
Inmensique greges famulæ ad convivia turbæ.
Fulvius, ut finem spoliandis ædibus, ære
Belligero revocante, dedit, sublimis ab alto
Subgestu, magnis fautor non futilis ausis:
« Lanuvio generate, inquit, quem Sospita Juno
Dat nobis, Milo, Gradivi cape victor honorem,
Tempora murali cinctus turrita corona. »

360. *gregis* edidit Nicander, et post eum alii. — 363. *auctor* pro vulg. *fautor* legendum putarunt Scaliger, N. Heins. et jam nescio quis ap. Dausq. Hæc conject. firmatur loco simil. Virgil. Æneid. lib. XI, v. 339, et recepta est a Cell. Drakenb. Lefeb. Ern. Ego tamen non video, cur Silio nihil liceat mutare ac variare, nec cur vulg. lect. displiceat, modo *fautor* sit Fulvius, qui virtutem Milonis ample adficiebat præmio et ita alios ad eamdem excitabat, non ut Dausq. notavit, Milo. — 364. *Lanuvio* Gol. Vulgo *Lavino*, solenni errore; conf. ad VIII, 361, in not. et V. L. Antiquiorem scripturam esse *Lanivium* monuit Jani ad Hocan. I, 163 sq., et Petron. Sat. c. 119. Idem putabat, poetam quoque, ut sup. XI, 40, ad colorem vestium respexisse videri posse; quod mihi non persuasit. Cf. Intp. ad Juvenal. II, 65 seq. — *mensæ alia tellure petitæ*, citreæ, quas ex Africæ silvis advectas Romani insano pretio emebant; Drak. coll. Intpp. ad Petron. l. c. Meurs. de luxu Rom. c. 9, et Kobierz. de luxu Rom. II, 10. Vid. et VV. DD. ad Juven. I, 75 et 137.

355 sqq. De poculis *gemmeis* ac *cælatis*, v. Intpp. ad Juvenal. I, 76, et V, 38 sq. Draken. laudavit Kobierz. l. c. Meurs. de luxu Rom. c. 8; Cerd. ad Virg. Ge. II, 506, et Æneid. I, 728. — *pondera auri, epulis tantum facti*, vasa aurea magni ponderis, in usum convivalem facta. — 359. Pecunia subficiens sumtibus in bellum, quamvis diuturnum, faciendis. — 360. Silius respexit ad innumeram servorum turbam, inpr. ad convivia, quam ditiores Romani alebant; Draken. qui contulit sup. XI, 274 seq.; Quintil. Declam. XIII, pag. 237; Reines. et Burm. ad Petron. Sat. c. 37 et 47; Kobierz. l. c.

361 sq. *ære Belligero*, tuba. — 364. Fulvius coronam muralem dono dat *Miloni*, qui primus muros adscenderat; de quo v. supra v. 300 sq. Conf. XV, 257. Poetam autem h. l. adlusisse ad Milonem, dictatorem *Lanuvinum*, quem Cicero defendit, jam notarunt Cell. et alii. — De *Lanuvio* et *Junone Sospita* v. ad VIII, 360 seq.

365. *Gradivi honorem*, præmium virtutis. — 366. *Tempora turrita*; nam corona muralis turres aut

Tuin sontes procerum meritosque piacula prima
Adciit, et justa punit commissa securi.
Hic atrox virtus (nec enim obculuisse probarim
Spectatum vel in hoste decus) clamore feroci,
Taurea, « Tune, inquit, ferro spoliabis inultus
Te majorem animam? et jusso lictore recisa
Ignavos cadet ante pedes fortissima cervix?
Haud unquam hos vobis dederit Deus. » Inde, minaci
Obtutu torvum contra et furiale renidens,
Bellatorem alacer per pectora transigit ensem.
Cui ductor : « Patriam moriens comitare cadentem.
Qui nobis animus, quæ dextera, quidve viritim
Decernet Mavors : tibi, si rebare pudendum
Jussa pati, licuit pugnanti obcumbere letum. »

rat. Od. III, XXVII, 3. — 366. *cunctis* Marsi edd. unde ad multas alias propagatum est. — 368. *Accint* Oxon. et Put. *Accit, et interea* primæ edd. — 369. *probarim* Silio restituit Modius e c. Col. probb. N. Heins. Drak. et Lefeb. qui tamen in c. Col. *precarim* legi monent, *p̄carum* Oxon. *precatur* priscæ edd. *prātu* Tell. Vulgo *probatum :* sed proxime subsequitur *Spectatum;* unde *probatur* conj. Markl. Ep. crit. p. 45. — 371. *Tune* Col. R. 1, Parm. Mediol. ut etiam conj. Scaliger. Vulg. *tunc*. Deinde *inulto* malebat N. Heins. — 372. *viso lictore* Oxon. quæ lectio non minus bona videbatur Barth. Adv. VIII, 7. Male! conf. ad IX, 504. — 374. *vobis* Col. Vulgo *nobis*. — 378. *quæ dextera cuique viritim* opinabatur N. Heins. Possis et *quæve viritim*, scilicet dextera sit, vel *quidve virilis*. — 379. *Decernat* R. 1, et Ben. Non male! Dausqueius hic aliquid desiderari putabat, quod ita suhplebat, *Decernet Mavors, tellus Campana videbit, Romaque; justi erimus : tibi si rebare*, etc. Sed vid. not. — 380. *Justa* dedit Nicander in Junt. et inde alii. Deinde *pugnantum*, vel *pugnantem occumbere leto* conj. Dausq. Posterius etiam placebat N. Heins. vel *pugnanti leto*, ut *bellantem somnum* VII, 229. Sed Drak. jam bene monuit, in vulg. lect. nihil posse jure displicere (tibi pugnanti licuit o.

pinnas murorum præferebat. Cf. de coronis, militum præmiis, loc. class. Gell. V, 6, et Lips. de Mil. Rom. V, 17.

367. Cf. Liv. XXVI, 15, 16. — 369 sqq. *atrox virtus;* v. ad I, 58, et VI, 378. — *virtus, Taurea inquit*, h. e. Taurea, vir fortissimus. Cf. ad IV, 599. — 371... 379. Imitat. Virg. Æn. X, 739 sqq., ubi v. Heyne.

378. Fulvius respondet ad verba Taureæ, v. 371 seq. *Qui nobis sit animus* ac virtus, *quidve* animi *viritim*, cuique nostrum, *Decernet Mavors*, decernetur bello, ex belli exitu intelligetur; vel, ut ap. Virg. l. c. *Ast de me Divum pater viderit*. Lefeb. comparavit Hom. Iliad. υ, 435, et χ, 365. Withof. haud dubie legendum putabat; *Qui nobis animus, quæ dextera, quidve viri sim, Decernet Mavors; tibi*, etc. *quid viri*, in quantum sim vir. Ed.

Dum Capua infaustam luit haud sine sanguine culpam,
Interea geminos terra crudelis Hibera
Fortuna abstulerat, permiscens tristia lætis,
Scipiadas, magnumque decus, magnumque dolorem.
Forte Dicarchea juvenis dum sedit in urbe
Scipio, post belli repetens extrema penates,

l.) et *occumbere letum* non minus recte dici, quam *o. leto*. — 381. *infandum* Put. *infandam luas culpam* corrig. N. Heins. quum non satis sit dixisse consuli de tanta perfidia *infaustam culpam*. Idem tamen vulgatam lect. probabat sublata distinctione majori, quæ in omnibus fere libris post *culpam* posita est ante Drak. in qua hic versus recte connectitur cum proxime seq. — 385. *consedit* primus edidit Marsus et inde alii; *cum sedit* R. 2, *tum sedit* putabat N. Heins. et mox forte *belli*

381. Recte Ernesti V. C. « In Hispania interea Cn. et P. Scipiones ceciderant. Vid. Liv. XXV, 36; coll. XXVI, 18. Hinc Silius occasionem adripit in longum episodium excurrendi, quo Scipionem filium adiisse inferos, ut ibi umbras parentis et patrui spectaret, narrat ad exemplum Virgilii Æn. VI, quo tamen, sive opportunitatem hujus episodii inferendi, sive modum tractandi enarrandique, artem et gravitatem vel dignitatem rerum et verborum, consideremus, inferior mansit, quamvis suo modo multa bene et graviter expressit. » Ad excusandum tamen ac defendendum poetæ consilium valent pleraque eorum, quæ in Commentatione de Silii vita et carmine ad fin. sect. II, et in notis Argumento lib. VI subjectis, disputavi, quæque Heyne monuit in Exc. I, ad Virg. Æn. VI, et in nota Argumento ejus libri subjecta; ad quæ lectores brevitatis studio remittimus. Notandum in primis est, Scipionem Africanum alterum quasi hujus carminis heroem esse, qui gloriam quoque confecti belli Punici II sibi comparaverit; neque Silium temere Maronis instituisse vestigiis, sed, quod doctum poetam decet, multa passim variasse, ad exemplum potissimum Homeri. Qui vero v. 385 sq. nimis abrupto transitu obfenduntur, carmen Silianum perperam exigunt ad leges, vel ἱστορίας, vel perfectæ narrationis historicæ; de quo v. ad Comment. de Silii vita et carmine, init. sect. II.

383. *Fortuna permiscens tristia*, necem Scipionum omniumque fere, quibus præfuerant, copiarum, *lætis*, tot tantisque rebus per octo fere annos ab illis feliciter gestis; quas poeta mox *magnum decus*, ut *tristia* illa *magnum dolorem* adpellat. Præstat tamen verba *permiscens tristia lætis* de Fortuna universe posita adcipere, et illa *magnum decus, magnum dolorem*, ad Scipiones referre, qui *magnum decus* Romanorum vocantur propter virtutem, et *magnus dolor*, quum periissent, non tam Romanorum, quam totius Hispaniæ; de quo v. Liv. XXV, 36 extr. *Scipiadas*, ut VII, 107, ubi v. not.

385. *Dicarchæa in urbe*; vid. ad VIII, 533, et XII, 107 sq. — *sedit*, commoratur, tempus terit in otio. Cf. ad III, 142, et X, 597. — 386.

Huc tristis lacrimas et funera acerba suorum
Fama tulit: duris quamquam non cedere suetus,
Pulsato lacerat violenter pectore amictus.
Non comites tenuisse valent, non ullus honorum
Militiæve pudor: pietas irata sinistris
Cælicolis furit, atque odit solatia luctus:
Jamque dies, iterumque dies absumta querelis.
Versatur species ante ora oculosque parentum.
Ergo excire parat manes animasque suorum,
Adloquioque virum tantos mulcere dolores.
Hortatur vicina palus, ubi signat Averni
Squalentem introitum stagnans Acherusius humor.
Noscere venturos agitat mens protinus annos.
Sic ad Cymæam, quæ tum sub nomine Phœbi
Autonoe tripodas sacros antrumque tenebat,

externa. Illud recepit Lefeb. — 394. *parentum*, non *parentis*, scripti, prob. N. Heins. ut et parentibus adcenseatur patruus, ut inf. v. 403; conf. Liv. XXVI, 41. Idem monet, *parentum* etiam construi posse cum *suorum*, quod subsequatur, amota distinctione. — 400. *Sic ad Grynæam* Put. et Paris. prob. Scalig. nec inprob. N. Heins. Conf. ad IX, 57; *Crineo antro* Put. inf. v. 498, *Sic ad Gryneam* R. 1, Parm. Med. *Sed ad Crineam* Ox. Vulgo *Sic et Grynæam*. Sed *Cymæam* Col. probb. N. Heins. et Draken. Conf. ad VIII, 531. Deinde *sub numine* malebat N. Heins. et *Autonoen*. — 401. *sacrum* edd. vetustiss. *sacrumque* ad marg. R. 1.

post belli extrema, finem, h. e. post expugnationem Capuæ. Conf. inf. v. 454. — *penates*, patriam, Romam, domum. — 390. *tenuisse*, luctum ejus sedare, *non honorum pudor;* quasi vero in honoribus id esse deberet, ut a luctu se abstineret, qui illis conspicuus esset: alia ratio *militiæ* est, quæ profecto fortis animi præsidia adfert; Ernesti. Enimvero qui honoribus fungitur, inferioribus, quique militibus præest, iis exemplo esse debet ac solet.

391 seq. Similes querelas inpatientes et pæne inpias adversus Deos passim legimus in similibus veterum locis, et ap. Kirchmann. de fun. Rom. p. 168 sq. qui multos congessit; Ernesti. Recte; quod tamen nemini mirum videbitur, qui loca illa non ad nostram de divina natura cogitandi rationem, sed ad notiones, quas veteres sibi de ea animo et informasse et informare debuisse notum est, exegerit. — 394. *parentum;* vid. Var. Lect. — 395. *excire manes animasque suorum;* vid. ad I, 97 seq.

397 seq. Conf. ad XII, 121 et 126 sqq.

400 seqq. *Autonoe*, sacerdos Phœbi, ut jam Ernesti monuit, adumbrata ex Homerica Circe, quæ Ulyssem simili modo instituit (Odyss. κ, 488 sqq.), et diversa

Fert gressus juvenis, consultaque pectoris ægri
Pandit, et adspectus orat contingere patrum.
Nec cunctata diu vates, « Mactare repostis
Mos umbris, inquit, consueta piacula nigras
Sub lucem pecudes, reclusæque abdere terræ
Manantem jugulis spirantum cæde cruorem.
Tunc populos tibi regna suos pallentia mittent.
Cetera, quæ poscis, majori vate canentur.
Namque tibi Elysio repetita oracula campo
Eliciam, veterisque dabo inter sacra Sibyllæ

405. *Mox* Marsi Ven. posterior et inde plurimæ edd. *furvas* pro *nigras* reposuit Lefeb. invitis libris et ne admonito quidem lectore; cf. VIII, 119, et ad V, 220.

ab alia Sibylla vate (v. inf. v. 409 sq., 444 et 488 sq.), ut ap. Virg. Deiphobe sacerdos a Sibylla, secundum sententiam Holdsworthi et Spencii, quibus tamen refragatur Heyne, qui in Exc. V ad Æn. VI, ad unam feminam omnia refert, ut Ovid. Met. XIV, 104 seq. — *Cymæam;* cf. ad VIII, 531. — *sub nomine*, præsidio, tutela, patrocinio. Cf. ad I, 93 in Var. Lect. et Burm. ad Ovid. Trist. II, 551; IV, 11, 9. — *tripodas sacros antrumque tenebat*, ut Pythia, quæ tripodi insidens Delphis vaticinabatur. De *antro* Sibyllæ cf. Heyne Exc. III ad Virg. Æn. VI.

404 sqq. De evocatione Manium et Homeri imitatione v. ad I, 97, 98; Hom. Od. κ, 524 sq., et Heyne Exc. XIV, ad Virg. Æn. VI. Qui ad Manes et inferos adcedunt, eos *piaculari* sacro placare solent. Cf. Homer. l. c. Heyne et Cerda ad Virgil. Æn. VI, 153 seq. quæ loca Silius imitatus est. — *nigras pecudes*, cf. ad I, 119, et Hom. l. c. — *Sub lucem*, post mediam noctem, more hujus sacri. Cf. v. 413 et 420 sqq. ad VIII, 124; Cerda et Heyne ad Virg. Æn. VI, 252, 255 et 535 sq. Perperam D. Heins. verba *sub lucem*, h. l. et VIII, 124, exponit, ore vultuque ad lucem solemque surgentem converso, coll. Sophocl. OEd. Col. 468, et Electra 425 quibus locis Schol. monet, τὰ καθάρματα, lustrationes, expiationes, etiam somniorum, et similia sacra ita fieri.

406 sq. *reclusæ abdere terræ cruorem;* vid. ad I, 98, et conf. inf. v. 427... 434; Homer. Od. λ, 25 seq. (quem locum Silius ante oculos habuit), Ovid. Met. VII, 243 sq.; Horat. Sat. I, VIII, 28 seq.; Orph. Argon. 569 sq., et Cuperi Obss. I, 12. — *spirantum*, id est, palpitantium, ut I, 121.

408. *suos populos*, πλυτὰ ἔθνεα νεκρῶν, Odyss. κ, 526. — 409. *majori vate*, mox *veteri Sibylla*, cujus animam Autonoe evocatura erat.

411. *veteris Sibyllæ*, ut *anus* v. 494, propter grandem ejus ætatem, de qua et de variis Sibyllis v. Heyne Exc. IV et V ad Virgil. Æn. VI; Petiti et Gallæi libellos de Sibyllis, Intp. ad Propert. II, 11, 16; XXIV, 34, et alios.

Cyclopas, Scyllamque, et pastos membra virorum
Odrysiæ telluris equos. « Contende tueri,
Eductumque tene vagina interritus ensem.
Quæcumque ante animæ tendent potare cruorem,
Dissice, dum castæ procedat imago Sibyllæ.
Interea cerne, ut gressus inhumata citatos
Fert umbra, et properat tecum conjungere dicta :
Cui datur ante atros absumti corporis ignes,
Sanguine non tacto, solitas effundere voces. »
Adspicit, et subito turbatus Scipio visu :
« Quinam te, qui casus, ait, dux maxime, fessæ
Eripuit patriæ; quum tales horrida poscant
Bella viros? nec enim dextra concesserit ulli

quam sequuntur. — 443. *tendent* scripti. Vulg. *tendunt*. — 444. *Dissice* Col. Put. (in quo tamen *disice* legi adfirmat Lefeb.) et R. 2, *disyce* R. 1, *Discite* Oxon. et Med. unde *discute* suspicari possis. Vulgo *Disiice;* conf. ad IX, 538. — 449. *turbatus*, non *turbatur*, scripti et R. 2.

Ovid. Met. I, 1 sq.; Hesiod. Theog. 116 seq. — 441 sq. *Odrysiæ telluris*, Diomedis Thracis, *equos pastos membra virorum*, ἀνδροφάγους. Cf. ad III, 38, et IV, 431.

442. Cf. Hom. Odyss. κ, 535 sq.; λ, 48 sq.; Virg. Æn. VI, 260, 290. 443. *potare cruorem;* cf. mox ad v. 448, et ad I, 98. — 444. *imago*, umbra, εἴδωλον. Cf. ad I, 97.

445. Appius Claudius Pulcher consul, ad Capuam vulneratus et mortuus (vid. Liv. XXVI, 6, 16), sed nondum crematus ac sepultus (v. 447), cujus umbra ad Scipionem prima venit, effictus ad similitudinem Elpenoris apud Homerum Odyss. λ, 51 seq., et Palinuri apud Virgilium Æneid. lib. VI, 337 sq.

448. *Sanguine non tacto*, cruore victimarum non hausto, quo simplices infirmæque umbræ vires, vitam et reminiscendi vim recipiunt: veteres enim credebant, vitam ac vitalem vim in sanguine inesse. Cf. inf. vers. 494 sq., 621, 706, 735; Hom. Odyss. λ, 36, 50, 89, 95, 97, 141, 147, 152 al. et sup. ad I, 98. Umbræ vero, quæ nuper demum in inferos descenderunt, plus virium habent, quam quæ diutius ibi commoratæ sunt. Sic Elpenor, etsi non, ut reliquæ umbræ, sanguinem bibit, cum Ulysse loquitur fatorumque suorum recordatur Odyss. λ, 59 sqq. Animæ quoque heroum sine usu cruoris conloquuntur Odyss. ω, 15 seqq. — *solitas effundere voces :* nam propr. umbræ stridorem edunt, τρίζουσαι ποτέονται ὡς νυκτερίδες, Odyss. ω, 5 seq.

450. Cf. v. 654, Hom. Odyss. λ, 57, 170; ω, 106, et Virg. Æneid. VI, 341. *Quinam... qui;* cf. ad II,

Appius, aut astu : decimum lux retulit ortum,
Ut te, quum Capua remearem, vulnera vidi
Mulcentem, hoc uno mæstum, quod adire nequires
Saucius ad muros, et Martis honore careres. »
Contra quæ ductor : « Fesso mihi proxima tandem
Lux gratos Phaethontis equos avertit, et atris
Æternum demisit aquis : sed lenta meorum,
Dum vanos ritus, cura, et sollemnia vulgi
Exsequitur, cessat flammis inponere corpus,
Ut portet tumulis per longum membra paternis.
Quod te per nostri Martis precor æmula facta,
Arce, quæ putris artus, medicamina, servant;
Daque vago portas quamprimum Acherontis adire. »

459. *dimisit* Col. Male! — 460. *curant* Put. *curat* primus dedit Marsus et hinc alii, *sed lenta meorum Cura est, dum vanos ritus sollemnia vulgi E.* conj. Dausq. et *Dum varios ritus, curam, et*, etc. Dempster. ad Rosin. Ant. Rom. Lib. V, c. ult. At v. not. — 464. *quæque* Med. Deinde *patrios* Put. et vulgo *patriis*. Sed *patris* Col. R. 1, 2, Parm. Med. unde *putres* recte, opinor, emend. Dausq. et N. Heins. Ego ἀρχαϊκῶς et levissima mutatione scripsi *putris*, unde et τὸ *patris*, et vulgatum *patriis* ortum videtur. *Phariis* scribendum censebat Barth. Adv. VIII, 7, ut Appius Ægyptiorum condituras, medicamina exotica, deprecetur, et more Romano tumulari cupiat. *Urge, quæ patriis* (terris, in patrias terras reportandos) *artus* (integros) *m. servant;*

645 in Var. Lect. — 454 sq. *Mulcentem vulnera;* cf. ad V, 368, et VI, 91.

457 seqq. *Lux proxima*, dies proximus ei, quo me postremo vidisti, *mihi gratos Phaethontis equos avertit*, lucis vitæque usum abstulit, h. e. eo mortuus sum. — *atris aquis*, ad Stygem et in orcum *demisit*. Cf. ad I, 439.

459 seqq. *Lenta cura meorum cessat*, h. e. Romani, amici ac propinqui mei ob curam dignitatis meæ cessant *corpus* meum *flammis inponere*, *dum vanos... exsequitur*. — *ritus vanos* et umbris inutiles, quibus cadaver in patriam ad majorum sepulcra putabatur referendum esse, ideoque *medicaminibus* (v. 464), h. e. condimentis servandum, ne *putresceret;* bene Mars. Cell. et Ern. His addatur Draken. nota : Appius magnificos exsequiarum adparatus *vanos ritus* vocat, quod contentus esset, si cadaver suum, quocumque ritu fieret, quam primum terræ mandaretur, ut campos Elysios et loca beata intrare posset, unde inhumati diutissime arcebantur. — *lenta cura*, quod a Capua ad Romam longius iter erat; Ern. Sed eo potius spectant verba *per longum*, scilicet iter, vide vs. 462.

464. *putres artus*, qui, nisi medicamentis servarentur, putri tabo et sanie liquerent; Drak. Cf. inf. v. 487. — 465. Cf. Virg. Æn. VI,

Tum juvenis : « Gens o veteris pulcherrima Clausi,
Haud ulla ante tuam, quamquam non parva fatigent,
Curarum prior exstiterit : namque ista per omnes
Discrimen servat populos, variatque jacentum
Exsequias tumuli et cinerum sententia discors.
Tellure (ut perhibent) is mos mutuus Hibera,

vel *Arce* (quo citius cremer) *quæ putres*, etc. vel *Urge*, *quæ putres*, etc. vel denique *Arce*, *quæ patrios artus*, etc. tentabat Dausq. Sed vid. not. — 466. *Clausi* ed. Ven. Marsi. Recte, vid. not. *Dauni* Put. Vulgo *Claudi*. — 467. *Haud ulla ante mihi*, vel *animum quamquam non parva fatigant*, et v. 468, *nam justa per omnes Discrimen servant* p. conj. N. Heins. — 469. *cadentum*, et v. 471,

325 seq. (ubi v. Heyne et sup. ad I, 154; IV, 669; V, 156.)

466. *Gens;* conf. ad II, 185. De Atta, vel Atto *Clauso*, auctore gentis Claudiæ (cujus familia sunt Appii), qui e Sabinis migravit Romam, ibique *Appius Claudius* dictus est, v. Liv. II, 16; sup. ad VIII, 412; Heins. ad Ovid. Fast. IV, 305, et meas Tabulas genealog. — 467. Conf. Hom. Odyss. λ, 80. *Nulla mihi cura prior erit ante tuam*, quam cura tuæ sepulturæ. Withof. corrigit : *Haud ulla ante tui hanc, quamquam non parva fatigent*, etc. hoc est, *ante hanc tui*, scilicet curam, vel sepeliendi officium.

468. Totum hunc locum e Lucret. III, 883... 906, expressum censet Lefeb. ego potius ex Cic. Tusc. Qu. I, 45. Bene vero Ernesti V. C. « Omnem hanc recensionem variorum generum mortuos tractandi et sepeliendi, quæ apud diversos populos obtineant, semper maxime absurdam judicavi. Non potest ulla probabilis ratio inveniri, quare poeta hæc Scipionem disputantem induxerit. Certe, si in solatium Appii dicta quis putaverit, ridiculus consolandi modus mihi videtur. Credo poetam, quum vellet doctrinam expromere, et variandi ornatus artem ostentare, non sensisse, quam absurde et contra dignitatem carminis epici id faceret. Eum omnem locum, si quem alium, ex carmine Siliano, ut absit, optaverim. » Idem Vir Ill. monet, τὸ *namque* nihil habere, ad quod referatur. Sed *namque* h. l. dicitur, ut γάρ ab initio orationis (v. Heyne ad Virg. Æn. VI, 378, et Ge. IV, 445); vel ut δὴ γάρ τοι, vero, vel enim vero, atqui, quo sensu *enim* occurrit ap. Virgil. Æn. V, 850; VI, 52; VIII, 84; X, 874, ad quæ loca v. Heyne. *Enim*, *nam* et *namque* centies ap. Cicer. et alios transitioni servire, præter alios notavit Ernesti ad Tac. Hist. IV, 11, et in clav. Cic. Cf. sup. ad I, 33. — *ista* cura sepeliendi, *discrimen servat*, diversa est apud populos diversos : quæ sententia mox argute variatur verbis; Ern. — 469. — *jacentum;* v. ad lib. II, 574, et Klotz. ad Tyrt. p. 93.

471. De variis variorum populorum sepeliendi ritibus multa veterum loca congessit Kirchman. de fun. Rom. App. c. 2 sqq. Conf. not. ad III, 341 sq. Withof. corri-

Exanima obscœnus consumit corpora vultur.
Regia quum lucem posuerunt membra, probatum est
Hyrcanis adhibere canes. Ægyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora, et a mensis exsanguem haud separat umbram.
Exhausto instituit Pontus vacuare cerebro
Ora virum, et longum medicata reponit in ævum.

Telluri ut p. est mos a. Iberæ maluerit idem. — 475. *odoratu* Tell. *odorato taxo* ingeniose emend. D. Heins. h. e. reconditorio, e taxo fabrefacto, θηκαίῳ οἰκίσματι Herodot. II, 86; *odorata capsa*, h. e. arca ligneâ, in quâ cadaver includitur, conj. Burm. vel *odorato gypso*, quod Kircherus ex Herodoto (forte III, 24) notaverit, Ægyptios gypso induxisse cadavera. At vid. not. — 478. *medicata* Col. *moricata* Tell. *mercata* Oxon. Put. et priscæ edd. *myrrhata* edd. Marsi et inde aliæ, quod glossema τοῦ *medicata* videbatur Drakenb. *reponére* malebat N.

git: *Tellure* (*ut perhibent, is mos antiquus*) *Ibera exanima*, etc.

473 seq. Vid. eadem nota, Cuperi Obss. I, 8, et Cicero Tusculan. Qu. I, 45. — *probatum est*, more receptum, Cell. νενόμισται. D. Heins.

475. De ratione, qua Ægyptii mortuorum corpora condierint, loca class. sunt Diodor. Sic. II, 5, et Herodot. II, 86, ubi præter alia hæc leguntur, ποιεῦνται ξύλινον τύπον ἀνθρωποειδέα, ποιησάμενοι δὲ ἐσεργνῦσι τὸν νεκρὸν, καὶ κατακλείσαντες οὕτω θησαυρίζουσι ἐν οἰκίσματι θηκαίῳ, ἱστάντες ὀρθὸν πρὸς τοῖχον, unde Silius dixit *stantia*. Pro lignea effigie, vel arca et capsa h. l. *saxum odoratum*, unde Drak. τὸ *saxum* refert ad opus arcuatum, sub quo cadavera sepulta fuerint, et in quod se descendisse referat de la Valle (Itiner. P. I, c. 25); Dausq. autem ad pyramidas (tum *corpora* regum intell. ut v. 473), et Epith. *odoratum* ad ipsum corpus unguentis conditum. Cf. Var. Lect.

476. In conviviis ad memoriam mortalitatis sceleton circumferunt; Cell. Ad luxum hoc pertinere, monet Dausq. Conferunt loc. insignem Herodot. II, 78, et Plut. Conv. VII Sap. ὁ δὲ Αἰγύπτιος σκελετὸς, ὃν ἰσφέροντες εἰς τὰ συμπόσια προτίθενται, καὶ παρακελεῦσι μιμνῆσθαι τάχα δὲ τοιούτους ἐσμέν. Kirch. de Fun. Rom. lib. I, c. 8, comparavit Lucian. de luctu: ταχύμισυ δ' ὁ Αἰγύπτιος οὗτος μέν τοι, λέγω δὲ ἰδὼν, ξυράνας τὸν νεκρὸν σύνδυπτον καὶ συμπότην ἐποιήσατο. Æthiopes quoque mortuos doliis, vel arcis vitreis ligneisve inclusos mensis adponere solebant. Conf. Herodot. III, 24; Diodor. T. I, p. 128. Middleton Monum. erud. ant. p. 253; Salmas. ad Solin. T. II, p. 850, et inpr. Intpp. ad Petron. Sat. c. 34.

477. Bene Cell. « Hoc Ægyptiis tribuit Herodot. II, 86. Σκολιῷ σιδήρῳ, incurvo ferro per nares cerebrum extrahere, in ejusque locum pharmaca inferre. Ab his Ponticæ gentes habuere, quia Colchi colonia Ægyptiorum, eodem Herodoto auctore, II, 104. » — 478. *medicata*, ut *medicamina*, v. 464, et *odorato*, v. 475.

Quid, qui reclusa nudos Garamantes arena
Infodiunt? quid, qui sævo sepelire profundo
Exanimos mandant Libycis Nasamones in oris?
At Celtæ vacui capitis circumdare gaudent
Ossa (nefas) auro, ac mensis ea pocula servant.
Cecropidæ ob patriam Mavortis sorte peremtos
Decrevere simul communibus urere flammis.
At gente in Scythica subfixa cadavera truncis
Lenta dies sepelit, putri liquentia tabo. »
Talia dum memorant, umbra veniente Sibyllæ,

Heins. — 481. *Exanimos* scripti. Vulgo *Exanimes*. — 487. *tabe* malebat N. Heins. ad III, 342, ut ap. Lucan. II, 166; VI, 88; VII, 808; VIII, 778; Conf. Ernesti

479. Antiquissimi rudesque populi sepulcra non lapidibus seu pavimentis sternere, et arcuato opere exstruere, vel parietibus circumsepire, sed scrobes in terra cavare solebant, quibus *nuda* cadavera *infodiebantur* potius quam sepeliebantur. Conf. Kirchman. de fun. Rom. III, 15 pr. De *Garamantibus* v. ad I, 414.

480 seq. Idem Strabo, XVI de Chelenophagis, et XVII de Meroes adcolis tradit; Dausq. *sepelire profundo*, projicere in mare: nam *sepelire*, ut θάπτειν, de quovis cadavera condendi modo, de combustione, etc., dicitur. Conf. mox. v. 487, et Cuper. Obss. I, 7. De *Nasamonibus* v. ad I, 408.

482 sq. Idem Thracibus tribuere Flor. III, 4; Scythis Strab. VII, p. 458 (al. 298); Solin. c. 15 et 23; Mel. II, 1; Herod. IV; Plin. VII, 2. Essedonibus Melam et Solin. ll. cc. sed et Boiis Liv. XXIII, 24, jam monuere intpp. Cf. Dempster. ad Rosin. Ant. Rom. III, 30.

484 sq. Athenienses illis, qui in prælio ceciderant, publicum sepulcrum extra urbem in Ceramico erigebant; Drak. qui laudavit Lesbon. in Protrept. p. m. 210, et Meurs. Ceram. gemin. c. 22 et 23 (in Thes. Gronov. T. IV). Conf. et Kirchman. de fun. Rom. II, 25, et inf. ad v. 659.

486. Hunc ritum, mortuos, et nonnunquam adeo vivos, ex arboribus, vel patibulis suspendendi, Tibarenis quoque Porphyrius et Hieron., Colchis vero tamquam proprium tribuunt Ælian. V. H. IV, 1; Nicol. ap. Stob. serm. 120, et Apollon. Arg. III, 200... 209, ex cujus loco class. intelligitur, viros tantum ita ab iis suspensos, mulieres autem terra obrutas esse. Cf. ibi Schol. (qui hæc ex Nymphodoro hausta notat), Cuper. Obss. I, 7, et Kirchm. de Fun. Rom. App. c. 2 extr. — 487. *Lenta dies*, ut *longa dies*, ap. Ovid. Met. XIV, 148; Drak. Cf. Bentl. ad Horat. Epist. I, 1, 21. — *sepelit*, consumit. Cf. ad v. 480. — *putri tabo*, sanie, putredine. Cf. vers. 464, et Var. Lect.

488 seq. Conf. v. 409 seq. —

Autonoe, « Finem hic, inquit, sermonibus adde
Alternis! hæc, hæc veri fecunda sacerdos,
Cui tantum patuit rerum, quantum ipse negarit
Plus novisse Deus : me jam comitante tuorum
Tempus abire globo, et pecudes inponere flammis. »
At gravida arcanis Cymes anus adtigit ore
Postquam sacrificum, delibavitque cruorem,
In decus egregiæ vultus intenta juventæ,
« Ætherea fruerer quum luce, haud segniter, inquit,
Cymæo populis vox nostra sonabat in antro.
Tunc te permixtum seclis rebusque futuris
Æneadum cecini. Sed non sat digna mearum
Cura tuis vocum : nec enim conquirere dicta,
Aut servare fuit proavis sollertia vestris.
Verum age, disce, puer, (quando cognoscere cordi est)
Jam tua, deque tuis pendentia Dardana fatis.
Namque tibi cerno properatum oracula vitæ
Hinc petere, et patrios visu contingere manes.

ad Tac. Ann. II, 69. Nil interest. — 491. *quanto* conj. Barth. Adv. VIII, 7, et *quantum ipse negarit Prænovisse Deus* N. Heins. refrag. Lefeb. quum similiter *multum ditior* et *multum majora* inf. v. 683 et 708, dicatur. — 494. *Cymæa anus* Put. *Crines avus* Oxon. R. 1, Med. *Crines anus* aliæ edd. priscæ; *Cymeïas* opinabatur N. Heins. non improb. Drak. Conf. ad II, 117, et VIII, 531. — 496. *egregiæ*, non *egregium*, scripti. — 503. *quoniam* pro *quando* Col. quæ tamen vulgatæ lectionis glossa videbatur Drak. Deinde *est* in scriptis. Vulgo omittitur. — 505. *properatim* Put. *properandum* emend. Scalig. quod recepit Cell. *Namque tibi cer-*

492. With. malebat *se* pro *plus*; sed conject. Barthii *quanto* pro *quantum* verior ipsi modestiorque videbatur. — 494 sq. *gravida arcanis* ut *veri fecunda*, v. 490, vel *noxa gravido*, v. 542, et *feta furore*, v. 592. Cf. Heins. ad Ovid. Fast. III, 238. — *Cymes anus*; vid. ad VIII, 531. — *anus*; cf. ad v. 411. — *adtigit ore... cruorem*; v. supra ad v. 448.

496. Vultum intendens in Scipionem, juvenem formosum.

498. *Cymæo antro*; cf. ad VIII, 531. — 499. In libris Sibyllinis olim Romanorum et tua fata exposui; sed eos contemsistis : quibus verbis adluditur ad Tarquinium Superbum, ad quem quum delati essent novem libri fatidici, sex combustis, tres tantum servavit; Ern.

504. Magna Scipionis laus. — 505. *cerno*, *tibi*, h. e. a te *properatum* fuisse, ut peteres oracula; Lefeb. Video itineris tui hoc consilium esse, ut fata tua cognoscas;

Armifero victor patrem ulcisceris Hibero,
Creditus ante annos Marti, ferroque resolves
Gaudia Pœnorum, et missum lætabere bello
Omen, Hiberiacis victa Carthagine terris.
Majus ad imperium post hæc capiere, nec ante
Jupiter absistet cura, quam cuncta fugarit
In Libyam bella, et vincendum duxerit ipse
Sidonium tibi rectorem : pudet urbis iniquæ,
Quod post hæc decus hoc patriaque domoque carebit. »
Sic vates, gressumque lacus vertebat ad atros.
Tum juvenis, « Quæcumque datur sors durior ævi,
Obnitemur, ait : culpa modo pectora cessent.
Sed, te oro, (quando vitæ tibi causa labores
Humanos juvisse fuit) siste, inclita virgo,
Paullisper gressum, et nobis manesque silentum
Enumera, Stygiæque aperi formidinis aulam. »
Adnuit illa quidem; sed, « Non optanda recludis

tum properatæ oracula vittæ conj. N. Heins. — 508. *Martē* Put. et R. 2, unde *Martem* edidit Lefeb. cujus hæc nota est : « Nempe ut XVI, 686, *puero credita bella*, et IV, 425, *teneræ qui prælia dextræ credebat puer*. Junior erat Scipio ut consul crearetur, quum ivit in Hispaniam : ideo hac victa et pacata non triumphavit, qua privatus enim eam recuperaverat. Post creditum ipsi bellum Hispanicum, majus ad imperium vocatus fuit, ut ait poeta v. 511, atque victo Hannibale triumphavit, quia tum non ut privatus, sed qua consul bellum gessit. Nil intellexit hic Drakenb. qui legit *marti*, ut vulgati libri. » Sed vereor ne hæc difficiliora intellectu sint quam vulgata lectio. — 511. *posthac* Col. *rapiere* malebat N. Heins. ut celeritas designaretur, qua Scipio ante annos ad Consulatum evectus sit. Non male! — 513. *abduxerit*, vel *huc duxerit* emend. idem. Possis et *duxerit illuc*. — 515. *Quod post hæc... carebit* scripti. *Quod post hos... carebit* Tell. et R. 2. Vulgo *Quod tu post... carebis*. — 517. *Dum* Col. *Cum* putabat N. Heins. — 523.

Ern. — 507. Vaticinium Sibyllæ, ut Tiresiæ ap. Hom. Odyss. λ, 99 seq. — *patrem*, patris necem. Cf. v. 382 sq. — 508. *ante annos*, quatuor et viginti ferme annos natus, *Marti creditus*, cum imperio et ad bellum missus in Hispaniam. Cf. Liv. XXVI, 18.

510. *Carthago* Hispaniæ capta *omen* fuit superandæ Carthaginis in Africa; Cell. — 511. *Majus imperium*, Consulatum. Confer. Liv. XXVIII, 38. — 514 sq. Hæc spectant ad accusationem et exsilium Scipionis, de quibus v. Liv. XXXVIII, 50... 53. — *iniquæ*, ingratæ in virum de patria tam bene meritum.

522. *Stygiæ formidinis aulam*. Orcum horrendum. Οἰκία θνητοῖσι καὶ ἀθανάτοισι Σμερδαλέ', εὐρώεντα, τά τε στυγέουσι θεοί περ, Hom. Iliad. υ, 64 seq. — 523. *recludis*, actus

Regna, ait : hic tenebras habitant, volitantque per umbras
Innumeri quondam populi : domus omnibus una.
In medio vastum late se tendit inane;
Huc, quidquid terræ, quidquid freta, et igneus aer
Nutrivit primo mundi genitalis ab ævo,
(Mors communis agit) descendunt cuncta : capitque
Campus iners, quantum interiit, restatque futurum.
« Cingunt regna decem portæ; quarum una receptat
Belligeros, dura Gradivi sorte creatos.
« Altera, qui leges posuere atque inclita jura
Gentibus, et primas fundarunt mœnibus urbes.
« Tertia ruricolas Cereris, justissima turba

recludes Put. *recludit* Tell. a m. sec. *optanda recludi* conj. N. Heins. quod et mihi in mentem venit. At vid. not. — 524. *habitant* scripti et R. 2, ut jam conj. Dausq. Vulgata lectio *agitant* ex ant. scriptura *abitant*, sine adspiratione, orta videbatur Drak. Mox *per auras* Put. — 527. *aer* quatuor scripti. Vulg. *æther*, non inprob. Drak. quia *æther* ab *αἴθω uro* proprie *igneus* dicatur, ut sup. I, 135. — 532. *cruda sorte* conj. N. Heins. Deinde *crematos* sine auctoritate ac perperam reposuit Lefeb. Ego maluerim *dura Gradivi sorte necatos*, ut sup. v. 484. *Mavortis sorte peremtos*.

pro conatu, ut inf. v. 728; I, 14, et XI, 551. — 525. Ἐπὶ ἐθνὲ ἀγείρετο μυρία νεκρῶν, Hom. Odyss. λ, 631.

526 sqq. In tota hac inferorum descriptione discrepat Silius ab Homero et Marone, nec satis constat, quos potissimum auctores sequutus sit. Cf. Heyne Exc. VIII ad Virg. Æn. VI, qui suspicatur, ei v. 531 sqq., ubi decem portas, vel septa in illis constituit, circulos Platonis ante oculos fuisse. Ernesti V. C. putat, Homeri quoque σιδηρείας πυλας, Iliad. ϑ, 15, poetæ ingenio hoc phantasma subjicere potuisse. Sed hæ sunt Tartari portæ (Virgil. Æn. VI, 552, 573, 631, sexta porta inf. v. 542 sq. et *ostia Ditis*, v. 587), a Tartaro autem diversi Orcus et Hades. Conf. Senec. Herc. fur. v. 673 sqq.

529. *agit* omnia huc, in hanc inferorum voraginem detrudit.

530. *Campus iners*, ut *pigra vorago*, v. 562. Cf. ad VI, 146.

531. In hac inferorum descriptione poeta passim quidem colores ab Homero et Virgilio mutuatus est, sed multa quoque variavit, et, quæ illi jam copiose ornateque extulerant, sapienter contraxit primisque velut lineis designavit. — *regna* inferorum. — 532. Cf. Virg. Æn. VI, 660 sqq., quem locum Silius manifeste imitatus est, sed ita variavit, ut cuivis piorum generi singularem adsignaverit locum, non omnia in Elysium transtulerit, et pro *sacerdotibus piis* substituerit ruricolas.

533 sq. Conf. Horat. Sat. I, III, 105, et Art. poet. v. 399. — 535.

Quæ venit ad manes, et fraudum inlæsa veneno.
« Exin, qui lætas artes vitæque colendæ
Invenere viam, nec dedignanda parenti
Carmina fuderunt Phœbo, suą limina servant.
« Proxima, quos venti sævæque hausere procellæ,
Naufraga porta rapit; sic illam nomine dicunt.
« Finitima huic, noxa gravido et peccasse fatenti,
Vasta patet populo : pœnas Rhadamanthus in ipso
Expetit introitu, mortemque exercet inanem.
« Septima femineis reseratur porta catervis,
Liventes ubi casta fovet Proserpina lucos.
Infantum hinc gregibus, versasque ad funera tædas
Passis virginibus, turbæque in limine lucis

542. *hinc* Put. — 544. *noctemque* Oxon. teste et prob. N. Heins. Sed in excerptis hujus cod. duplicibus lectionem istam non notatam vidit Drakenb. — 546. *Umentes* Colon. unde *Humentes* edidere Drakenb. et Ern. *Viventis* Ox. et Put. *Lucentes* emend. Barth. Adv. VIII, 7, et *Uventes* N. Heins. Conf. ad I, 259, et II, 469. Vulgo *Liventes*, ut in Tell. R. 1, 2; Mars. Ben. et al. quod restitui cum Lefeb. non inprob. Drak. quia poetæ loca infera semper *liventia* fingant, vid. not. — 547. *versasque*, non *versas*, scripti. — 548. *Passim* Marsi Ven.

Cf. locum præclarum Virg. Ge. II, 458... 540, de vitæ rusticæ amœnitate et innocentia, ibique Heyne. *Cereris justissima turba*, et *fraudum inlæsa veneno;* cf. Virg. l. c. vers. 467, 473, 474, 499. — 536. *fraudum veneno;* v. ad III, 580. — *inlæsa*, non imbuta et conrupta.

537 sqq. Cf. Virg. Æn. VI, 662 seq. et ibi Heyne. *Exin*, etc., de porta, seu septo quarto agitur.

540. *Proxima*, quinta porta. Cf. ad IV, 668 seq. — 542. Brevis fit mentio Tartari, ut mox 550 seq. Elysii, quoniam utrumque jam ornatissime descripserat Virgil. Æn. VI, 548... 627 et 637... 893. Conf. ibi Heyne in not. et Exc. VIII.

543. *Rhadamantus*, judex in inferis ap. Virg. Æn. VI, 566 sq. et seriores poetas, a quibus demum fabula de tribus inferorum judicibus inventa est. Vide Heyne Exc. XI ad Virg. Æn. VI. — 544. *mortem inanem*, mortuos, umbras inanes, *exercet*, vexat, pœnis. Conf. Virg. Æn. VI, 543, 739, et supra ad I, 260, 363 et 675.

546. *Liventes*, atros, *lucos:* nam loca infera et quæ in iis sunt, poetis plerumque *atra*, *nigra*, *liventia*, *pallida*, furva dicuntur. Cf. ad I, 119; X, 137; Brouk. et Heyne ad Tibull. III, 1, 28. — *Proserpina*, Dea, feminarum catervis præficitur. — *casta;* cf. Virg. Æn. VI, 402, ibique Heyne.

547 sqq. Imitatio dulcissimi loci Virg. Æneid. VI, 426 seq., ubi v. Heyne. — *hinc est iter*, etc., porta octava. — *versas ad funera tædas Passis*, in ipso nuptiarum adpa-

Est iter exstinctæ, et vagitu janua nota.
« Tum, seducta loco, et laxata lucida nocte,
Claustra nitent, quæ secreti per limitis umbram
Elysios ducunt campos: hic turba piorum,
Nec Stygio in regno, cæli nec posta sub axe:
Verum, ultra Oceanum sacro contermina fonti,
Lethæos potat latices, oblivia mentis.
« Extrema hinc, auro fulgens, jam lucis honorem
Sentit, et admoto splendet ceu sidere lunæ.
Hac animæ cælum repetunt; ac, mille peractis,
Oblitæ Ditem redeunt in corpora, lustris.
Has passim nigrum pandens Mors lurida rictum
Itque reditque vias, et portis omnibus errat.

poster. et Paris. operarum errore, in reliquas edd. ante Drak. propagato. — 554. *contermina* scripti, *certamina* R. 1 et 2. Vulgo *certamine:* unde *sacro certamine fontis* corrig. Dausq. Male! — 555. *potant* Put. quod verius videbatur N. Heins. et Lefeb. Conf. ad XI, 232. Sed *turba... posta... contermina... potant* vix bene dicitur. — 557. *admotæ lunæ* malebat N. Heins. — 560. *Hac* Col. et a m. sqc. Tell.

ratu mortuis; Drak. Conf. ad II, 184. — *in limine lucis*, initio vitæ. Cf. V, 423; Lucret. II, 959; Senec. Herc. fur. 1132. — 550. Cf. ad v. 542, et Virg. Æn. VI, 637 seq. — *laxata nocte*, dissolula, sine caligine, *lucida claustra*, conf. Virg. Æn. VI, 640, ubi v. Heyne. — 551. *Claustra*, porta, seu septum nonum.

553 seq. Elysium non, ut apud Virg. Æn. VI. 637 sq. sub terra et in *Stygio regno*, h. e. in Orco, loco tenebris circumfuso, neque *sub axe cæli*, in orbe stellarum fixarum, vel lunæ (de qua opinione v. Natal. Com. III, 19), sed in insulis Fortunatis, ad extremum occidentem et *Oceanum* (non, ut ap. seriores poetas, in ipso Oceano), collocatur, ut ap. Hom. Odyss. δ, 563 sq., et Hesiod. Ἔργ. 170 seq., ubi v. Cleric. Cf. Heyne ad Virgil. l. c. et Hermanni Mythol. T. I, p. 407 sq.

555. Hæc sunt ipsa verba Virg. Æn. VI, 715. *Lethe, sacer fons*, h. e. fluvius, ad Lethen, Hispaniæ fl. qui in Oceanum influit, effictus; Ern. Cf. ad I, 236. Commentum de hoc fluvio est Platonicum. Vid. Heyne ad Virg. Æn. VI, 703, 705, 749, et Exc. XIII. Pythagoræ tribuitur a Lactant. Inst. III, 18; §. 16, et Orpheo a Diodoro I, p. 58 et 61.

556... 559. Hic locus concinnatus e Virg. Æneid. VI, 719... 751, ubi purgatio *animarum*, in nova *corpora* transiturarum, copiosius ornatiusque exponitur. Cf. de ea Heyne in notis et Exc. XIII. — *Extrema*, decima porta. — *mille peractis lustris*, non *annis*, ut apud Virg. Æn. VI, 748, ubi v. Heyne.

560 seq. Iisdem coloribus *Mors*

« Tum jacet in spatium sine corpore pigra vorago,
Limosique lacus : late exundantibus urit
Ripas sævus aquis Phlegethon, et, turbine anhelo
Flammarum resonans, saxosa incendia torquet.
Parte alia torrens Cocytos sanguinis atri
Vorticibus furit, et spumanti gurgite fertur.
At, magnis semper Divis regique Deorum
Jurari dignata palus, picis horrida rivo,
Fumiferum volvit Styx inter sulfura limum.
Tristior his Acheron sanie crassoque veneno

567. *vecticibus* R. 1, et ad marg. manu docta emend. *verticibus*; conf. not. ad III, 475.

adumbratur sup. II, 548 (ubi v. not.) forte et VI, 53. In aditu inferorum *Letum* constituit Virgil. Æneid. VI, 277. Commentum vero Silii non minus ingeniosum videtur.

562. De fluminibus inferorum, quorum nomina Silius more poetarum temere posuisse videtur, v. Heyne Exc. IX ad Virgil. Æn. VI, ubi præter alia docet, Platoni in Phædone (p. 83, B. ed. Frf.) vetustiorum Theologorum exemplo (v. Hesiod. Theog. 740 seq., 807 sq.) Tartarum *voraginem* esse, in quam omnia flumina confluant et unde rursus effluant. Quod commentum animo Silii obversatum esse suspicari possis cum Ernesti V. C. cui tamen verba *sine corpore* nimis argute dicta videntur de voragine, quum in tractu inferorum nullum omnino corpus, solæ umbræ reperiantur. Cf. ad VIII, 145, et Heyne ad Virg. Æn. VI, 292.

563 sq. De *Phlegethonte*, a φλέγειν, vel φλεγέθειν dicto, cf. inf. v. 836 sq., et Virg. Æn. VI, 550 seq. Πυριφλεγέθων, dicitur Hom. Odyss. κ, 513, et Platoni in Phædone, p. 84. Notandæ autem h. l. verborum ambages.

566. In *Cocyto* Silius dissentit a reliquis poetis, qui eum plerumque lacrimarum flumen faciunt a κωκυτός, ut Claud. in Ruf. II, 491 sq. et R. Pros. I, 86; Stat. Theb. VIII, 30, nam v. 577, alium *lacrimarum amnem* anonymum ponit, incerta auctoritate usus; Draken. (ad v. 577) et Ern. De illa nominis etymologia, cf. Serv. ad Virg. Æn. VI, 132 et, qui primus ejus mentionem facit, Plato l. c. de ipso fluvio sup. ad XII, 116 sq.

568. Hoc notum ex Hom. Odyss. ε, 185; Iliad. ξ, 271 sq.; ο, 37 sq.; Hesiod. Theog. 400, 774 sqq.; Virg. Æn. VI, 324; IX, 104 sq. — 569 seq. *palus*, quoniam ei similis et tarda est, unde et *lacus* dicitur. Cf. Virg. Æn. VI, 134, 369, 414. — *picis horrida rivo... limum*; cf. Pausan. VIII, 18; Virg. Æn. IX, 105; X, 114. — 571 seqq. Imitat. Virg. Æneid. VI, 295 seq., ubi v. Heyne Exc. IX, et not. ad v. 107. — *Tristior*, atrocior, funestior:

Æstuat, et, gelidam eructans cum murmure arenam,
Descendit nigra lentus per stagna palude.
Hanc potat saniem non uno Cerberus ore.
Hæc et Tisiphones sunt pocula, et atra Megæra
Hinc sitit, ac nullo rabies restinguitur haustu.
Ultimus erumpit lacrimarum fontibus amnis
Ante aulam, atque aditus, et inexorabile limen.
« Quanta cohors, omni stabulante per atria monstro,
Excubat, et manes permixto murmure terret!
Luctus edax, Maciesque malis comes addita Morbis,
Et Mæror pastus fletu, et sine sanguine Pallor,
Curæque, Insidiæque, atque hinc queribunda Senectus,
Hinc angens utraque manu sua guttura Livor,
Et deforme malum ac sceleri proclivis Egestas,
Errorque infido gressu, et Discordia gaudens
Permiscere fretum cælo : sed et ostia Ditis
Centenis suetus Briareus recludere palmis,

574. *Hanc optat* edidit Mars. et deinde alii. — 576. *Hic* ed. Marsi Ven. poster. et inde aliæ, *restinguitur*, non *exstinguitur*, Col. *atra Megæræ rabies* putabat N. Heins. — 579. *Quanta*, non *Quarta*, scripti et R. 2. Deinde *atria* Col. Ox. Tell. R. 2. Vulgo *avia*. — 580. *terrent* malebat N. Heins. — 587. *sedet* Put. — 588.

quam tristitiam in Acherontis imagine satis graphice et absolute poeta expressit, nisi quod rei fœditas fastidio et nausea animum inplet; Ern. *sanie;* cf. ad VI, 187.— *nigra*, sic *nigri æquoris* Hor. II, XXVII, vs. 23. Ed.

573. Drak. notat, Acherontem rapidum et Stygem lentum describi a Seneca Herc. fur. 712 sq., unde *raptus* forte pro *lentus*, h. l. legendum censet Lefeb. — 574. *non uno ore:* nam Cerberus vulgo triceps fingitur, πεντηκοντακάρηνος Hesiod. Theog. 312, et ἑκατοντακέφαλος Pind.; unde *centiceps* Hor. Od. II, XIII, 34. — 577. Cf. ad v. 566.

579 sq. Silius expressit, sed additis aliis, aliis variatis et exornatis, locum Virg. Æn. VI, 273 sq., ubi v. Heyne. Conf. supra II, 548 sqq., ubi iidem sunt Mortis comites. — 581. *Luctus edax;* vid. ad VII, 271. — 584. Imago *invidiæ*, quæ nescio an alibi reperiatur. Aliis eam coloribus adumbravit Ovid. Met. II, 760... 808.

585. Cf. Heyne ad Virg. Æneid. VI, 276. — 587. *Permiscere fretum cælo*, ut fere XV, 714; XVII, 377; Virg. Æneid. I, 133; V, 790; XII, 705. Imitat. Virg Æneid. VI, 285 sq — 588. De *Briareo* ἑκατογχείρῳ, cf. Hom. Iliad. α, 402 seq. (ubi v. Koeppen.) Virg. Æn. VI, 287, et X, 565 seq. de eodem et reliquis Centimanis, Cotto ac Gyge, Herman. Mythol. T. I, p. 56

Et Sphinx, virgineos rictus infecta cruore,
Scyllaque, Centaurique truces, umbræque Gigantum.
Cerberus hic ruptis peragrat quum Tartara vinclis,
Non ipsa Alecto, nec feta furore Megæra
Audet adire ferum, dum fractis mille catenis
Viperea latrans circumligat ilia cauda.
« Dextra vasta comas nemorosaque brachia fundit
Taxus, Cocyti rigua frondosior unda.
Hic diræ volucres, pastusque cadavere vultur,
Et multus bubo, ac sparsis strix sanguine pennis,
Harpyiæque fovent nidos, atque omnibus hærent
Condensæ foliis : sævit stridoribus arbor.
« Has inter formas conjux Junonis Avernæ,
Subgestu residens, cognoscit crimina regum.

excludere Basil. Wolfii et hinc aliæ. — 592. *non feta* Oxon. et Putean. — 595. *Dextra*, non *Dextera*, scripti, R. 1, ad marg. et R. 2; *numerosaque* maluerit N. Heins. At vid. not. — 597. *pastus cadavera* Put. ut sup. v. 440; Virgil. Ge. III, 528, (ubi vid. Heins. et Heyne) et Æn. II, 471. Sed vulgatam quoque lect. bene se habere (vid. Ind.) et omnes fere libros pro ea stare monet Drak. — 600. *nutat* pro *sævit*, primus edidit Nicander. Tò *sævit* tuebatur N. Heins. coll. IV, 98; Virg. Æn. V, 257, et Val. Fl. IV, 455, ubi vid. ejus not. — 602. *Suggesto* Put.

seq. — 592. *feta furore;* cf. ad v. 494. sic *feta furentibus austris* ap. Virg. Æn. I, 51. Ed.

595 seq. Hoc phantasma Silio, certe Senec. Herc. fur. 686 sq. (ex quo loco simill. nostrum expressum non male putat Lefeb.) subjecit Virg. Æneid. VI, 282 seq., ubi Heyne jam monuit, ab utroque ulmum, Somniorum sedem, satis commode in taxum et sedem bubonum, strigum Harpyiarumque mutatam esse. Taxus feralis arbor et pestifera, ideo inferis tributa, et a Lucano quoque VI, 645, Ditis domo; Cell. — *comas;* vid. ad IV, 682. — *nemorosa*, ut *instar nemoris* V, 482. Cf. Ovid. Met. VIII, 744, et Epist. Her. XV, 160.

598. *Striges* aves diri ominis (ut *bubones*) et nocturnæ, quæ ubera infantium exsorbere fingebantur. Vid. Intpp. ad Ovid. Fast. VI, 130 seqq.; Harduin. ad Plin. XI, 39, seu 95 extr.; Burm. ad Petron. 36, 63 et 134; Heyne ad Tibull. I, v, 52, et Virg. Æn. XII, 862 sq.

601. Novo phantasmate Silius *reges* a *conjuge Junonis Avernæ*, h. e. Plutone judicatos infert; Ern. Umbrarum tamen judicem Statius et alii Plutonem inducunt. Vid. ad v. 604 in V. L. — *Juno Averna*, Proserpina, ut apud Ovid. Met. XIV, 114, et *Juno inferna* apud Virg. Æn. VI, 138, ubi v. Heyne.

602. *Subgestu* (θρόνῳ, Homer. Iliad. υ, 62) *residens*, ut ap. Montfauc. *Ant. expl.* T. I, P. I, *pl.* 37, *n.* 3. *Rude solium* ei tribuitur a

Stant vincti, seroque piget sub judice culpæ :
Circumerrant Furiæ, Pœnarumque omnis imago.
Quam vellent numquam sceptris fulsisse superbis!
Insultant duro imperio non digna nec æqua
Ad superos passi manes : quæque ante profari
Non licitum vivis, tandem permissa queruntur.
Tunc alius sævis religatur rupe catenis :
Ast alius subigit saxum contra ardua montis :

603. *seræque culpæ* malebat N. Heins. — 604. *Pœnarumque* scripti pro *pœnarumque : nam* pœnas a Minoe, vel Plutone umbris inrogatas ab iis expetunt Ποιναὶ, Ἀλάστορες καὶ Ερινύες. Conf. not. ad II, 551, et Barth. ad simil. loc. Stat. Theb. VIII, 21 sq. *Forte sedens media regni infelicis in arce Dux Erebi, populos poscebat crimina vitæ, Nil hominum miserans iratusque omnibus umbris. Stant Furiæ circum, variæque ex ordine Mortes, Sævaque multisonas exercet Pœna catenas.* — 610. *subicit* Tell. et R. 2, *subjicit* Ben. Deinde *contra* scripti. Vulgo *perque.*

Claud. R. P. I, 79, et sella in Maffei gem. ant. P. II, t. 36.

604. De *Furiis* pauca dixit Silius sapienter, quia ornatissime jam omnia extulerat Virg. Æneid. VI, 555 sq., 570 sq. — *Pœnarumque ;* v. Var. Lect.. — 605. Imitat. Virg. Æn. VI, 436, ubi v. Heyne.

606 seq. *manes* eorum, qui ad *superos*, apud vivos, inter homines, in terra (ut ap. Virg. Æneid. VI, 481), sub *duro imperio* regum indigna et iniqua *passi* erant, nunc iis *insultant*, libere illos adcusant et graviter, vel adeo αἰνίζονται, ut ap. Senec. Herc. fur. 737 sq. « Vidi cruentos carcere includi duces, Et inpotentis terga plebeia manu Scindi tyranni. » Hunc locum imitatus est, et mirifice amplificavit vir cl. *Fénélon*, *Télémaque*, lib. VIII; unde pauca excerpere operæ pretium videtur : « Ces ombres d'es- « claves ne craignaient plus l'om- « bre de Nabopharzan; elles la te- « naient enchaînée et lui faisaient « les plus cruelles indignités... « Enfin Télémaque aperçut les « rois qui étaient condamnés pour « avoir abusé de leur puissance... « On les entend gémir dans ces « profondes ténèbres, où ils ne « peuvent voir que les insultes et « les dérisions qu'ils ont à souffrir : « ils n'ont rien autour d'eux qui ne « les repousse, qui ne les contre- « dise, qui ne les confonde... Dans « le Tartare ils sont livrés à tous « les caprices de certains esclaves, « qui leur font souffrir à leur tour « une cruelle servitude... O insen- « sé, celui qui cherche à régner ! » etc... Ed.

609 Imitat. Virgil. Æn. VI, 616 sqq., ubi Heyne monuit, non necesse esse, ut poeta solum Ixionem et Sisyphum respexerit. — *alius religatur rupe*, ut Prometheus, qui, ob ignem in terram delatum, non Caucaso tantum monti, sed in inferis quoque rupi adfixus fingebatur, de quo v. Aristot. Poet. c. 17. — 610. *alius*, ut Sisyphus, de quo v. Jani ad Hor. II, 14, 19, 20. — *subigit*, agit in montem. Cf. XV, 218, et Gron. ad

Vipereo domat hunc æterna Megæra flagello.
Talia letiferis restant patienda tyrannis.
« Sed te maternos tempus cognoscere vultus,
Cujus prima venit non tardis passibus umbra.
Adstabat fecunda Jovis Pomponia furto.
Namque, ubi cognovit Latio surgentia bella
Pœnorum, Venus, insidias anteire laborans
Junonis, fusa sensim per pectora patrem
Implicuit flamma : quæ ni provisa fuissent,
Sidonia Iliacas nunc virgo adcenderet aras. »
Ergo ubi gustatus cruor, admonuitque Sibylla,
Et dedit alternos ambobus noscere vultus,
Sic juvenis prior : « O magni mihi numinis instar,

611. *alterna Megæra* emend. N. Heins. Sed Drak. recte interpretatur, Megæra æternum, semper domat, ut *Conditus Inarimes æterna* (h. e. æternum) *mole Typhœus* ap. Lucan. V, 101; conf. ad III, 36. — 612. *faciferis* Put. teste N. Heins. qui eam ob causam *fatiferis* conjiciebat. Sed *lætiferis* in hoc cod. legi contendit Lefeb. vid. etiam Draken. si tanti est. — 615. *Jovi* Tell. quod placet Lefeb. — 618. *Junoni* Tell. non inprob. Lefeb. ut *insidiis antevire Junoni* sit idiotismus Ciceron. quo sensu *capere ante dolis* dixerit Virg. Æn. 1, 673. Præstiterit *fusam... patri Implicuit flammam*, quod facile a librariis in *fusā patrē I. flamma* mutari potuit. Vid. not. — 620. *Sidonis* e conj. N. Heins. recepit Lefeb. Deinde *Italicas* Put. ex interpretamento.

Liv. XXVI, 7. — 611. *Vipereo domat flagello;* conf. Virg. Æn. VI, 570 seq. — *æterna Megæra;* vid. Var. Lect.

613 sqq. Sic matris umbram videt Ulysses et cum ea conloquitur Odyss. λ, 140 seq., 615 sq.; v. ad IV, 476, *fecundo* olim *Jovis furto*, ut VII, 487, ubi v. not. *Latio surgentia bella*, ut ap. Virg. Æn. IV, 43. — 617. Non male Venus, ut adversus Junonis machinationes et consilia tueretur Romanum imperium, et Scipio, vindex ejus, nasceretur, Jovem amore Pomponiæ inflammasse fingitur; quod commentum et Veneri consentaneum est, et ad insignem Scipionis laudem valet.

618 seq. Exquisitius *ossibus inplicare ignem*, dixit Virgil. Æn. I, 660, ubi v. Heyne. Conf. sup. II, 516 seq. — 620. Vestales virgines ex Carthaginiensibus caperentur, h. e. Romano imperio potiti Pœni forent; Cell. Virgines Punicæ in altaribus Rom. sacrificarent; Mars. quod, etsi eodem redit, rectius videtur Ern. qui bene monet, hanc argutam et longinquius petitam Silii rationem esse imperium Rom. designandi. Excusari tamen potest, quum ab igni Vestæ æterno Palladioque, in ejus æde servato, imperii salus pendere crederetur. Cf. simil. loc. sup. I, 542 sq. ibique not.

621. *gustatus cruor;* cf. Odyss.

Cara parens, quam, te ut nobis vidisse liceret,
Optassem Stygias vel leto intrare tenebras.
Quæ sors nostra fuit, cui te, quum prima subiret,
Eripuit sine honore dies, et funere carpsit? »
Excipit his mater: « Nullos, o nate, labores
Mors habuit nostra: æthereo dum pondere partum
Exsolvor, miti dextra Cyllenia proles
Imperio Jovis Elysias deduxit in oras;
Adtribuitque pares sedes, ubi magna moratur
Alcidæ genetrix, ubi sacro munere Leda.
« Verum age, nate, tuos ortus, ne bella pavescas
Ulla, nec in cælum dubites te tollere factis,
Quando aperire datur nobis, nunc denique disce.
Sola die caperem medio quum forte petitos
Ad requiem somnos, subitus mihi membra ligavit

629. *partus* Putean. unde *ætherei partus* suspicabatur N. Heins. *partu*, per adpositionem, ed. Marsi Ven. poster. et inde aliæ, *partum Exsolvero* Rom. 1, in cujus marg. manus docta emend. *Exsolvo*. — 631. *in* scripti et Rom. 2 Vulgo *ad*. — 633. *sacro numine* Putean. unde *limine* conj. N. Heins. — 635. *te adtollere* Put. Tell. et R. 2. — 636. *nobiscum denique disce* Col. — 637. *medio* scripti pro vulg. *media*, quod tamen poetis familiarius esse monent Drakenb. et

λ, 152, et sup. ad v. 448. — 626. *cui*, sc. mihi, seu nobis. — *te, quum prima subiret... dies:* nam in partu mortua mater, et filius utero ejus excisus, si fides habenda Plinio VII, 9; Solin. c. 4, et Tertull. de animo c. 25. Cf. mox v. 629 seq.; 637... 646. Hinc Drak. conjiciebat, matrem P. et L. Scipionum, cujus meminerit Polyb. X, 4. Publii novercam, et Lucii, fratris minoris natu, matrem fuisse. — 627. *honore* et *funere* pro exsequiis; Ern. Sed *funus* certe pro morte dictum, et *dies te funere carpsit*, ut supra V, 591, ubi v. not.

628. *labores*, ut VI, 386. — 629. *æthereo pondere partum*, divinitus genitum; Ern. At junge *æthereo pondere Exsolvor κατὰ partum*, h. e. te, ex Jove conceptum, partu edo, pario. — 630. *Cyllenia proles*, Mercurius, Jovis filius in Cyllene monte natus (cf. III, 203), ψυχοπομπὸς, seu πομπαῖος, de quo vide Heyne ad Virgil. Æneid. IV, 243; Jani ad Horat. Od. I, 10, vs. 17, et Hermanni Mythol. T. I, p. 128.

633. Verba *sacro* (h. e. Jovis) *munere* etiam ad *Alcidæ genetricem*, Alcmenam, refero, quæ post mortem Jovis jussu a Mercurio in Elysium deducta ibique Rhadamantho nupta perhibetur. Vide Antonin. Liber. cap. 32. Similia forte de *Leda* commenti sunt poetæ nescio qui.

Amplexus, non ille, meo veniente marito,
Adsuetus facilisque mihi: tum luce corusca,
Inplebat quamquam languentia lumina somnus,
Vidi (crede) Jovem: nec me mutata fefellit
Forma Dei, quod, squalentem conversus in anguem,
Ingenti traxit curvata volumina gyro.
Sed mihi post partum non ultra ducere vitam
Concessum: heu, quantum gemui, quod spiritus ante,
Hæc tibi quam noscenda darem, discessit in auras!»
His alacer colla amplexu materna petebat;
Umbraque ter frustra per inane petita fefellit.
Subcedunt simulacra virum concordia, patris
Unanimique simul patrui: ruit ipse per umbram,
Oscula vana petens juvenis, fumoque volucri
Et nebulis similes animas adprendere certat.
«Quis te, care pater, quo stabant Itala regna,
Exosus Latium Deus abstulit? Hei mihi! nam cur
Ulla fuere adeo, quibus a te sævus abessem,

Broukh. ad Propert. III, IX, 50. — 640. *coruscas* Col. unde *coruscans* conj. N. Heins. *coruscum* reposuit Lefeb. sine auctoritate, etsi non male. — 650. *consortia* malebat N. Heins. quia *unanimi* mox subjungitur. At quoties Silius bis pluriesque idem dixit! — 654. *Qui* tacite edidit Lefeb. Cf. ad II, 645. *Queis* quidam male. Deinde *quod stabant* Col. et *cum stabant* Med. — 655. *Latium* scripti. Vulgo *Latio*.

640 sqq. *luce corusca vidi Jovem;* conf. ad XII, 705. De hoc commento v. ad IV, 476. — 647. *Hæc*, quæ ad divinam originem tuam spectant. — 648 seq. Conf. Hom. Odyss. λ, 205 sq.; Virg. Æn. II, 792 sq., et VI, 700 sq., ad quæ loca v. Heyne. — *per inane*, ut I, 97, et X, 151.

650. *simulacra*, εἴδωλα. Cf. ad I, 97, et Broukh. ad Prop. I, XIX, 11. — *patris et patrui*, P. et Cn. Scipionum, qui in Hispania perierant, quorumque causa Scipio juvenis descenderat ad inferos. Cf. sup. ad vers. 381 sq. — 651 sqq. Cf. Cerda et Heyne in not. et Var. Lect. ad Virgil. Æn. II, 794; VI, 702, et Ge. IV, 499. — 654 sq. Color orationis ut sup. v. 450, ubi v. not. — *quo stabant Itala regna;* cf. ad III, 173.

656. Hæc mihi frigent, saltem his verbis expressa: et cur *sævus?* quum opem ferre patri absens non posset; Ern. Enimvero satis apte de eo queritur Scipio, quod patri non præsens adfuerit in Hispania, ut eum mortis periculo, sicut in pugna ad Ticinum (conf. IV, 454 seq.), iterum eripere potuerit. — *sævus* itaque et inpius sibi videtur

Momenta? obposito mutassem pectore mortem.
Quantos funeribus vestris gens Itala passim
Dat gemitus! Tumulus vobis, censente Senatu,
Mavortis geminus surgit per gramina campo. »
Nec passi plura, in medio sermone loquentis
'Sic adeo incipiunt. Prior hæc genitoris imago :
« Ipsa quidem virtus sibimet pulcherrima merces;
Dulce tamen venit ad manes, quum gratia vitæ
Durat apud superos, nec edunt oblivia laudem.
« Verum age, fare, decus nostrum, te quanta fatiget
Militia. Heu, quoties intrat mea pectora terror,
Quum repeto, quam sævus eas, ubi magna pericla
Contingunt tibi! per nostri, fortissime, leti
Obtestor causas, Martis moderare furori.
Sat tibi sint documenta domus! octava terebat
Arentem culmis messem crepitantibus æstas,

661. *plures medio* Col. *plura et medio* emend. N. Heins. — 664. *gratia vitæ* scripti et R. 2, ut *gratia facti* et *factorum* apud Virg. Æn. VII, 232, et Tac. Ann. III, 53; Lefeb. Vulgo *gloria vitæ*, quod firmabat Drak. verbis Cic. Philipp. V, 13. *Neque enim ullam mercedem tanta virtus præter hanc laudis gloriæque desiderat.* Parum interest. — 665. *Duret* et *edunt* priscæ edd. Post *superos* colon. ponit Lefeb. ut sensus sit : tum non edunt oblivia laudem. — 670. *causa* Col. *causam* opinabatur N. Heins. — 671. *Sat tibi sint* Col. ut ap. Prop. IV, 11, 81. Vulgo *Sat tibi*

esse, quatenus a patre discessit, neque cum eo, ut pium filium decebat, in Hispaniam profectus est.

657. *obposito pectore*, ut sup. II, 117. — *mutassem mortem*, pro te subiissem, vel a te depulissem, ut sup. II, 118, *præripere letum*; Ern. Cf. ad XII, 265. — 659 sq. Viris de republ. præclare meritis nonnumquam Romæ ex senatusconsulto sepulcra et cenotaphia in campo Martio, vel Esquilino, ut Atheniensibus, qui in bello pro patria ceciderant, publico sumtu in Ceramico, extruebantur; de quo v. Kirchman. de fun. Rom. II, 25, et sup. ad v. 484.

663. Stoicus erat Silius; Lef. Omnium sententiarum in hoc poeta numerossisima est hæc his tribus versibus, quam nemo felicissimorum poetarum rotundius, latinius, nervosius, sapientius umquam extulerit; Barth. Adv. XXII, 8, quem vide etiam ac simil. loc. Claud. de Cons. Mall. Theod. v. 1 seq.

664. *Dulce venit ad manes*, etc., dulcis est nuntius, qui Manibus adfertur, gratam memoriam suam in terris superesse ac vigere.

665. *edunt oblivia laudem*; cf. ad VII, 271.

671 sqq. Confer. VI, 122; Liv. XXV, 32... 36, et XXIV, 41, 42. — *Octava... tellus*, octavo anno *cuncta Tartessia tellus*, tota Hispa-

Ex quo cuncta mibi calcata, meoque subibat
Germano devexa jugum Tartessia tellus.
Nos miseræ muros et tecta renata Sagunto,
Nos dedimus Bætin nullo potare sub hoste.
Nobis indomitus convertit terque quaterque
Germanus terga Hannibalis. Pro barbara numquam
Inpolluta fides! peterem quum victor adesum
Cladibus Hasdrubalem; subito venale, cohortes
Hispanæ, vulgus, Libyci quas fecerat auri
Hasdrubal, abrupto liquerunt agmine signa.
Tunc hostis socio desertos milite, multum
Ditior ipse viris, spisso circumdedit orbe.
Non segnis nobis nec inultis, nate, peracta est
Illa suprema dies, et laude inclusimus ævum. »
Excipit inde suos frater conjungere casus :

bi sunt, non male, judice Drak., ut sup. VI, 122. — 674. *Carthesia* R. 1, et Med. *Carchesia* Put. unde *Corteta*, vel *Carpesia* suspicari aliquem posse monet Draken. Cf. Heins. ad Ovid. Met. XIV, 416. *Tarthesia* et *Thartesia* alii. — 681. *Libyci quas fecerat auri* scripti, eleganter, judice N. Heins. et Barth. Adv. VIII, 7. Vulg. *Libyco quas fecerat auro*, scilicet venales, h. e. conruperat; forte rectius : illud certe insolentius dictum videtur etiam Ern. An præstiterit, *Libyco quas emerat*, vel *ceperat auro?* — 685. *est* ex scriptis. Vulgo omittitur. — 686. *laudi indulsimus*

nia (conf. VI, 1 ; XV, 5), a me et fratre meo expugnata. *Octava terebat messem æstas;* v. ad VIII, 61. — *æstas terebat messem*, exquisite pro, æstate terebatur messis in area. Cf. Hor. Sat. I, 1, 45. — *calcata;* conf. ad III, 85. — *subibat devexa jugum*, sub jugum mittebatur.

675. Scipiones Saguntum « vi pulso præsidio Punico receperunt, cultoribusque antiquis restituerunt, » Liv. lib. XXIV, c. 42, coll. XXVIII, 39. — 676. *Bætin potare dedimus*, etc., effecimus, ut Saguntini in Hispania essent tuti ab hoste, nam *Bætis* Hispaniæ fl. Cf. ad I, 146; VIII, 367, 564. -- 677. Hasdrubal sæpius a nobis victus. Cf. Liv. XXIII, 26... 29.

678 seq. Cf. omnino Liv. XXV, 33, de perfidia Celtiberorum. — *adesum Cladibus;* v. ad VII, 271.

683. Cf. Liv. XXV, 34 sqq. — 686. *laude inclusimus ævum*, cum laude fortiter pugnans vitam finivi; Drak. qui recte monet, *includere* pro simpl. *claudere* positum esse, et *includere* pro finire dixisse Propert. II, XII (al. 15), 54 (ubi v. Passerat.), et Senec. Epist. XII (ubi v. Gronov.), ut *claudere* Sil. inf. XV, 655 al. et *excludere* Stat. Silv. II, præf. Conf. IV, 172, et XVII, 119.

687. Cf. Liv. XXV, 36. — *Exci-*

« Excelsæ turris post ultima rebus in artis
Subsidium optaram, supremaque bella ciebam.
Fumantes tædas, ac lata incendia passim,
Et mille injecere faces. Nil nomine leti
De Superis queror : haud parvo data membra sepulcro
Nostra cremaverunt in morte hærentibus armis.
Sed me luctus habet, geminæ ne clade ruinæ
Cesserit adfusis obpressa Hispania Pœnis. »
Contra quæ juvenis turbato fletibus ore :
« Dî, quæso, ut merita est, dignas pro talibus ausis
Carthago expendat pœnas. Sed continet acres
Pyrenes populos, qui, vestro Marte probatus,
Excepit fessos, et notis Marcius armis
Subcessit bello : fusos quoque fama ferebat
Victores acie, atque exacta piacula cædis. »
His læti rediere duces loca amœna piorum :
Prosequiturque oculis puer adveneratus euntes.

ævum conj. N. Heins. *at* vel *sed* malebat Drak. — 693. *in Martem hortantibus armis* Put. — 700. *Marcius* ex emend. N. Heins. Conf. ad VI, 403. Vulgo *Martius*.

pit insolentius dictum pro continuavit, perrexit, finita oratione fratris cœpit. Cf. Heins. et Burm. ad Ovid. Met. VII, 476. — 688. *rebus in artis*, ut II, 103; V, 477 al. — 689. *optaram*, elegerum. Vid. Cerda, Heins. et Heyne ad Virg. Æn. I, 425 et 552, Ern. clav. Cic.

692. Ludentem verbis poetam audio, non Cn. Scipionem; Ern. Splendidissimas exsequias consequutus sum : turris enim mihi pro rogo fuit, simulque cum eo arma combusta sunt, ut in funeribus heroum fortiumque virorum; Drak. et D. Heins. qui comparant sup. X, 559 seq. (ubi v. not.) inf. XV, 390 seq.; Hom. Odyss. λ, 74, et Iliad. ζ, 418; Virg. Æn. VI, 217; ubi verba sunt Donati : « virorum fortium arma et cætera, quæ carissima haberent, cum ipsis veteres consumebant. » Kirchman. de fun. Rom. III, 5. — 693. *in morte hærentibus*, mihi mortuo, vel cadaveri adhærentibus.

695. *adfusis;* cf. ad IV, 251 in Var. Lect. *expendat*, ut VI, 588.

698 sq. Cf. Liv. XXV, 37, « vestro Marte probatus et notis Marcius armis : » nam de eo Liv. l. c. « inpiger juvenis, ad cujus summam indolem adcesserat Cn. Scipionis disciplina, sub qua per tot annos militiæ artes edoctus fuerat. » 704. Cf. Virg. Æn. VI, 476. — *adveneratus*, de officio, quo prosequimur amicum, cum significatione honoris, ut utar verbis Heynii ad Tibull. I, v, 33.

Jamque aderat multa vix adnoscendus in umbra
Paullus, et epoto fundebat sanguine verba :
« Lux Italum, cujus spectavi Martia facta,
Multum uno majora viro, descendere nocti,
Atque habitanda semel subigit quis visere regna? »
Cui contra tales effundit Scipio voces :
« Armipotens ductor, quam sunt tua fata per Urbem
Lamentata diu! quam pene ruentia tecum
Traxisti ad Stygias Œnotria tecta tenebras.
Tum tibi defuncto tumulum Sidonius hostis
Constituit, laudemque tuo quæsivit honore. »
Dumque audit lacrimans hostilia funera Paullus,

705. *muta umbra*, et mox *at epoto* reposuit Lefeb. cujus hæc nota est : « *Muta*, quia umbra corporis sepulti vel cremati, nec biberat sanguinem. At umbra Appii, qui non sepultus, poterat loqui, non epoto sanguine, sup. v. 448. Jam vero *muta* erat *umbra*, ut in Virg. Æn. V, 264, *umbræ silentes*. Aliis *multa* inepte. Dic, in sua umbra *muta*, quia tot vulneribus confossus fuerat, ut ni loquutus fuisset, non agnovisset eum Scipio. » Sed cur inepta est vulgata lectio? Verba vel sic jungi et exponi possunt : *Paulus aderat vix adnoscendus in multa umbra*, propter multitudinem umbrarum; vel, quod præstat, ita : *Paulus in multa umbra*, inter multas umbras, *aderat, vix adnoscendus* propter multa vulnera, quæ eum deformabant : nam umbræ, quæ ipsis fuerant in terris, cupiditates et adfectus animi, vitæ instituta, arma, vulnera, etc. retinent, et mortui iisdem notis, quibus vivi, cognoscuntur; conf. Hom. Odyss. λ, 37... 41, et 386 sq. Virg. Æn. VI, 494 seq. quem locum Silius ante oculos habuit. — 708. *nocti* Col. *nosti* Oxon. Put. R. 2. Vulg. *nunc te*, scilicet ante fatum, cui mox *semel* respondet, unde prob. Cell. At exquisitius τὸ *nocti*, vid. not. — 709. *subicit* R. 2, *subiit* Tell. — 710 *Cui* Col. *Qui* Oxon. et Put. Conf. ad XII, 379. Vulgo *Quem*. — 716. *lacrimas* R. 1, Lefeb. « Sic forte amassem e v. 387, ni in Virg. Æn. VI, 686, ploraret etiam Anchisæ

705. Æmilius *Paulus*, qui in acie Cannensi ceciderat. Similis est de Deiphobo locus Virgil. Æn. lib. VI, 494 sq. — *vix adnoscendus;* vid. Var. Lect. — 706. *epoto fundebat sanguine verba;* cf. sup. ad v. 448. — 707. *Lux Italum*, ut *lumen* VI, 130, ubi v. not. — 708. *descendere nocti*, ut *demittere neci*, vel *umbris*. Cf. ad I, 439, et infra v. 759. *Nox*, loca infera, perpetuis tenebris obsita, ut contra XIV, 243. *dies* pro locis superis; Drak. qui multa poetarum exempla congessit.

709. Conf. Virgil. Æn. VI, 531 seq. — 713. *Œnotria tecta*, Italiam et Romam. Cf. ad I, 2. — 714 sq. Cf. X, 520 sqq. — *laudem tuo quæsivit honore;* conf. ad lib. XII, vss. 473, 478.

716. *funera hostilia*, exsequias ab hoste ipsi factas esse : quæ humanitas Paulum ita movet, ut lacrimas non teneat, etsi Scipio id laudis cupiditate factum dixerat.

Ante oculos jam Flaminius, jam Gracchus, et ægro
Absumtus Cannis stabat Servilius ore.
Adpellare viros erat ardor, et addere verba:
Sed raptabat amor priscos cognoscere manes.
Nunc meritum sæva Brutum inmortale securi
Nomen, nunc Superos æquantem laude Camillum,
Nunc auro Curium non umquam cernit amicum.
Ora Sibylla docet venientum, et nomina pandit.
« Hic fraudes pacis Pyrrhumque a limine portæ
Dejecit, visus orbus. Tulit ille ruentem
Thybridis in ripas regem, solusque revulso

umbra. » Quasi id non passim obvium esset. — 722. *Superos æquantem* scripti, R. 2, Parm. Mars. in notis, et ad marg. R. 1, ut I, 611, et inf. v. 789, 803. *Superis æquatum* Ven. Marsi et Cell.; non male, judice N. Heins. qui et *Superis æquandum* conjecit, *æquantum* Tell. et R. 2. Vulgo *Superis æquantem*: sed *Superis æquatum*, vel *se æquantem*, vel *Superos æquantem* emend. jam Dausq.

717 seq. *Flaminii* mors nota ex lib. V, 655 sq. *Gracchi* ex XII, 475 sq., et *Servilii* ex VIII, 664 sq., et X, 222 seq. — *stabat ægro ore*, tristi vultu.

720. Judicium consiliumque, quod poeta in hoc animarum recensu sequebatur, eo spectabat omnino, ut ex antiqua patriaque potissimum historia exempla virorum, gloria rerum gestarum, ingenii ac virtutum præ ceteris conspicuorum, seligeret, omissis iis, quæ Maro in necyia sua recensuerat, et sic tam argumenti dilectu, quam ornatu exquisitiore et doctrina, civium suorum animos teneret.

721. *sæva securi*, qua suos et sororis filios feriri jussit, quod notum ex Liv. II, 5. Cf. Virg. Æneid. VI, 819 et 825. — 723. *Curium non umquam auro amicum*, quoniam aurum Samnitium repudiavit, de quo vid. Val. Max. IV, 3; Aurel. Vict. 33; Juvenal. XI, 78. Sententia languido ornatu elata; Ern. Similiter *amica luto sus* dicitur Horat. Epist. I, II, 26, et similia al. — 725 sq. *Hic visus orbus*, Appius Claudius Cæcus, qui pacem cum Pyrrho ineundam gravi oratione dissuasit, quam Plut. in Pyrrho, p. 394, excerptam tradit; de quo Flor. I, XVIII, 20, ac Ovid. Fast. VI, 203 seq. conferendi; Cellar. Withof. conjicit, *Rejecit visus orbus*.

726. *ille*, Horatius Cocles, qui Porsenam *regem tulit*, h. e. impetum ejus et Clusinorum sustinuit in primo aditu pontis sublicii, eoque *pone*, post tergum suum, *revulso* a Romanis, *regna redeuntia*, reges, h. e. Tarquinios (v. ad III, 383, et X, 486), redituros, reditum Porsenæ ope parantes ac sperantes (actus pro conatu; v. sup. ad v. 523), *exclusit* mœnibus Romæ. Res nota ex Liv. II, 10. Conf. sup. X, 483 sq. Hanc pœne fabulosam audaciam, et quasi Hercu-

Pone ferox ponte exclusit redeuntia regna.
« Si tibi dulce virum, primo qui fœdera bello
Phœnicum pepigit, vidisse, hic inclitus ille
Æquoreis victor cum classe Lutatius armis.
Si studium et sævam cognoscere Hamilcaris umbram,
Illa est (cerne procul) cui frons nec morte remissa
Irarum servat rabiem : si jungere cordi est
Conloquium, sine gustato det sanguine vocem. »
Atque ubi permissum, et sitiens se inplevit imago,
Sic prior increpitat non miti Scipio vultu :
« Taliane, o fraudum genitor, sunt fœdera vobis?
Aut hæc Sicania pepigisti captus in ora?
Bella tuus toto natus contra omnia pacta
Exercet Latio, et, perruptis molibus Alpes
Eluctatus adest, fervet gens Itala Marte
Barbarico, et refluunt obstructi stragibus amnes. »
Post quæ Pœnus ait : « Decimum modo cœperat annum

730. *inclitus* scripti, (teste N. Heins.) R. 2, Ben. *modius* Ox. R. 1, Med. Marsi, Mart. Herbip. aliæque edd. Utraque lectio in c. Tell. reperta a Lef. qui tamen non monuit, quænam a m. pr. fuerit. *Martius* Basil. Wolfii et inde aliæ. — 731. *ultor* pro *victor* Put. Deinde *Lutatius* scripti R. 1, Parm. Med. et al. Vulgo *Luctatius*, quod vel metro adversatur; conf. ad VI, 687. — 733. *mesta* pro *morte* Ox. *meste* Put. *mœsta* Parm. *cæde* R. 1, *veste* et *in hoste* alii, teste Lefeb. nescio qui. Deinde *remissam* conj. vir doctus, haud dubie Livineius, quod Cortius ad marg. edit. suæ notavit. Sed vulgata lectio exquisitior est, vid. not. — 737. *mitis* quatuor scripti et R. 2, male. — 739. *Haud* prætulerit N. Heins. sublata interrogationis nota. *Atque* Put. quod recepit Lefeb. — 741. *præruptis* Putean. quod non displicebat N. Heins. qui tamen malebat *perruptæ molibus Alpis*, ut *Alpis* unitatis numero dicatur, quod poetis non infrequens esse, multis exemplis docuit Drak.

leum laborem, sibi quoque habet gallica historia in fortissimo equite Bayard. Ed.

729 sq. Cf. ad I, 33 sq., et VI, 684 seqq. — 732 seq. Hamilcaris umbra idoneo cum delectu juxta Lutatium cernitur, cum quo ille vana pacis fœdera pepigerat; unde sensum v. 738 sq. expedias licet; Ern. — 733 sq. Cf. ad V, 673. — *frons remitti*, vel *explicari*, *solvi* et *exporrigi* dicitur, quæ serena ac læta est, ut contra, quæ gravis ac tristis, *contrahi*, *adtrahi*, *adduci*.

735 sq. Conf. sup. ad v. 448. — 738. *fraudum genitor;* vid. ad III, 126 in Var. Lect. — 739. *captus;* conf. ad VI, 689 in V. L. — 742. *fervet Marte*, ut ap. Virg. Æn. VIII, 676. — 743. *refluunt obstructi stragibus amnes*, ut sup. I, 47, 48.

744. Cf. I, 77... 119, et ad II,

Excessisse puer, nostro quum bella Latinis
Concepit jussu; licitum nec fallere Divos
Juratos patri : quod si Laurentia vastat
Nunc igni regna, et Phrygias res vertere tentat;
O pietas, o sancta fides, o vera propago!
Atque utinam amissum reparet decus! » Inde citato
Celsus abit gressu, majorque recessit imago.
Exin designat vates, qui jura sub armis
Poscenti dederint populo, primique petitas
Miscuerint Italis Piræo litore leges.
Lætatur, spectatque virum insatiabilis ora
Scipio, et adpellet cunctos, ni magna sacerdos
Admoneat turbæ innumeræ : « Quot millia toto
Credis in orbe, puer, lustras dum singula visu,
Descendisse Erebo, nullo non tempore abundans
Umbrarum huc agitur torrens, vectatque capaci
Agmina mole Charon, et subficit inproba puppis. »
Post hæc, ostendens juvenem, sic virgo profatur :
« Hic ille est, tellure vagus qui victor in omni

746. *placitum* Put. — 751. *incessit* Put. quod ex Virg. Æn. I, 405, ad quem locum Silius adluserit, petitum putat Lef. At h. l. non de Dea sermo est. — 758. *dum secula* Put. Conf. Heins. ad Claud. R. P. II, sub finem. — 762. *juvenem* Col. et

349 sq. — 745 sq. *Concepit bella*, v. ad I, 109. — 747 seq. *Laurentia regna;* vid. ad I, 110. — *Phrygias vertere res*, evertere, delere Rom. imperium. Cf. I, 514; II, 352.

750. Cf. I, 61 sq., 106 sq. — 751. *major imago;* cf. ad VIII, 145, et Ovid. Fast. II, 503.

752. Decemviri legibus scribendis designantur, quorum historia nota ex Liv. III, 31, 35. — *sub armis*, quia tum penes Decemviros summa reipubl. erat; Ern. Sed jungenda, opinor, verba *populo jura poscenti sub armis:* nam de lege a Terentio lata nonnumquam tanta inter patres plebemque contentio fuit, ut altera pars vi pelleretur foro. Conf. Liv. III, 9 et 11.

753 seq. *petitas Piræo litore*, Athenis : nam *Piræus* portus pagusque Atheniensis. — *Italis*, Italicis legibus.

757... 761. Conf. Virg. Æn. VI, 305... 330. — 759. *Descendisse Erebo;* v. ad v. 708, et I, 439. — 760 seq. *Umbrarum torrens*, ut *undæ* IV, 159, ubi v. not. Conf. ad IX, 250 sq. — *inproba puppis*, id. qd. — *capax moles*, h. e. magna cymba. Cf. ad I, 58, VI, 525.

762. *juvenem*, Alexandrum Ma-

Cursu signa tulit; cui pervia Bactra Dahæque;
Qui Gangem bibit, et Pellæo ponte Niphaten
Adstrinxit; cui stant sacro sua mœnia Nilo. »
Incipit Æneades: « Libyci certissima proles
Hammonis, quando exsuperat tua gloria cunctos
Indubitata duces, similique cupidine rerum
Pectora nostra calent, quæ te via, fare, superbum
Ad decus et summas laudum perduxerit arces. »

Tell. Vulgo *juveni*, scilicet Scipioni, quod non inprob. Drakenb. — 764. *cursim* emend. Modius et N. Heins. Nihil mutandum, vel *vago cursu* legendum censebat Drak. Deinde *Dahæque* scripti et R. 1. Vulgo *Dacæque* contra metri leges; conf. Intpp. ad Virg. Æn. VIII, 728; Gronov. ad Senec. Thyest. 370 et 603; Grot. ad Lucan. II, 296; *Dacæque* emend. Delrio ad Senec. l. c. — 768. *quando* Col. quod jam conj. Dausq. Vulg. *quanto*. — 770. *fare* Col. et Tell. Vulgo *scire*. — 771. *ar-*

gnum. — 764 sq. Victoriæ Alexandri in Scythia, India et Armenia designantur. Cf. III, 612 sq.

764. *Bactra* (nunc *Balck*) caput Bactrianæ, regionis extremæ imperii Parthici, in qua et in Sogdiana Alexander octo oppida condidit aliaque diruit, teste Strab. p. 517. — *Dahæ*, seu Daæ, Nomades in Scythia, ultra Hyrcanos et Caspium mare. Cf. Var. Lect.

765. *Niphates*, mons Armeniæ, sed h. l. fluvius, ut ap. Lucan. III, 245; Juvenal. VI, 409, et Martial. XII, 21, cujus tamen geographi mentionem non faciunt. Cf. Intpp. ad Hor. Od. II, IX, 20. — *Pellæo ponte*; v. ad XI, 381. — 766. *sua mœnia*, Alexandria Ægypti; *sua*, suo nomine dicta; et *Nilo* ad distinctionem: octodecim enim Alexandrias enumerat Stephanus; D. Heins. — *Nilus*, hoc loco *sacer* dicitur, non tam perpetuo fluviorum epitheto (v. ad XII, 215), quam quia ab Ægyptiis summi numinis loco coli (vid. Plut. de Is. et Osir. Opp. T. II, pag. 353; Heliodor. Æthiop. IX, pag. 423; Max. Tyr. Diss. XXXVIII, pag. 393), et vel Oceani (Diodor. I, p. 8; Heliodor. l. c. p. 445), vel Osiridis ac Jovis nominibus condecorari solebat (Plut. Sympos. VIII, Qu. 8, pag. 729; Ælian. Anim. X, 46; Schol. ad Pind. Pyth. IV, 99; *Jablonsky Panth. Ægypt.* II, 1, 4; IV, 1, 14), unde in ejus honorem templa quoque exstructa et festa (Niloa) instituta. Vid. Stephan. v. Νεῖλος, Heliod. l. c. p. 423; Spanhem. de V. et Pr. N. T. I, p. 174.

767 seq. *Æneades*, Romanus, Scipio. — *Libyci proles Hammonis*; vid. ad I, 415, et IV, 478; Gell. XIII, 4; Ælian. V. H. V, 12; IX, 37; Plut. in Alex., Arrian. et Intpp. ad Curt. IV, 7; VIII, 5 et 10. — *certissima proles Hammonis*, ut ap. Virg. Æn. VIII, 301. — 771. *summas laudum arces*, summas laudes, summum gloriæ fastigium. Drak. laudat Savaron. ad Sidon. Apoll. carm. XXIII, 140, et epist. VIII, 6; Barth. ad Claud. Paneg. Mall. Theod. v. 6.

Ille sub hæc : « Turpis lenti sollertia Martis.
Audendo bella expedias : pigra extulit artis
Haud umquam sese virtus; tu magna gerendi
Præcipita tempus : mors atra inpendet agenti. »
Hæc effatus abit. Crœsi mox advolat umbra,
Dives apud superos; sed mors æquarat egenis.
Atque hic, Elysio tendentem limite cernens
Effigiem juvenis castam, cui vitta ligabat
Purpurea effusos per colla nitentia crines,
« Dic, ait, hic quinam, virgo? nam luce refulget
Præcipua frons sacra viro, multæque sequuntur
Mirantes animæ, et læto clamore frequentant.
Qui vultus! quam, si Stygia non esset in umbra,
Dixissem facile esse Deum! » « Non falleris, inquit
Docta comes Triviæ : meruit Deus esse videri,

ces, non *artes*, Col. et Parm. — 773. *artis* Col. Vulgo *astris*. — 774. *tum magna g. Præcipitat t.* Put. *dum m. g. Præcipitas*, vel *ut Præcipites* (h. e. quamvis p.), vel *ni Præcipitas* tentabat N. Heins. Sed vulgata exquisitior et nervosior brevitas. — 777. Hic versus abest a R. 1, et Marsi Ven. sec. — 779. *Effigiem castam* h. e. umbram sacerdotis, ex emend. N. Heins. qui et *juvenis casti*, h. e. Homeri, conj. ut Dausq. quia Homerum cæcum a puero fuisse tradant Suidas et alii. Sed idem senex mortuus est. Vulgo *castæ*, quod servavit Lefeb. qui ita distinxit *Effigiem juvenis, castæ cui*, scilicet effigiei. — 782. *multæque frequentant*, et mox *clamore sequuntur* tacite edidit Lefeb. forte operarum lapsu. — 784. *quam* Col. et Oxon. Vulgo *quem*. Possis et *facie* pro *facile*, judice N. Heins.

772. Brevitas gravitasque sententiarum magnum et virum et poetam decet. — 773 sq. *bella expedias*, conficias. — *extulit sese*, emersit ex *artis* rebus, vel potius, in iis excelluit, eminuit. Cf. ad II, 103. Withof. male suspicabatur *actis* pro *artis*. Ed. — 777. Cf. V, 264 seq., et ibi not.

778. Præclarus de Homero locus, ad quem Silius ea transtulit, quæ de Musæo ac Marcello dixerat Virg. Æn. VI, 667 sq., et 861 sqq. ad quæ loca v. Heyne. — *tendentem*; v. ad VI, 335. — 779. *juvenis*, Scipio. — *Effigiem*, umbram, imaginem, simulacrum. Cf. Brouckh. ad Prop. I, XIX, 11, et, qui de h. l. copiose disputavit, Cuper. Apotheos. Hom. pag. 20, it. Heins. et Barth. ad Stat. Silv. II, 1, 191; Scalig. ad Catull. p. 22. — *castam*; v. ad I, 481, et II, 698. — *vitta*, insigne deorum, vatum, sacerdotum, virorumque sacrorum et sanctorum. Conf. Heyne ad Virg. Æn. VI, 665 (ubi *nivea vitta* pro *purpurea*), et XII, 120.

781. *quinam*; cf. ad II, 645 in V. L. — 782. *frons sacra*; v. ad XII, 408. — 784 sq. Junge *quam facile dixissem, Deum esse* eum! — 786.

Et fuit in tanto non parvum pectore numen.
Carmine complexus terram, mare, sidera, manes,
Et cantu Musas et Phœbum æquavit honore.
Atque hæc cuncta, prius quam cerneret, ordine terris
Prodidit; ac vestram tulit usque ad sidera Trojam. »
Scipio, perlustrans oculis lætantibus umbram,
« Si nunc fata darent, ut Romula facta per orbem
Hic caneret vates, quanto majora futuros
Facta eadem intrarent hoc, inquit, teste nepotes!
Felix Æacida, cui tali contigit ore
Gentibus ostendi! crevit tua carmine virtus. »
Sed quæ tanta adeo gratantum turba requirens,
Heroum effigies majoresque adcipit umbras.

792. *persultans* R. 2, quod recepit Lef. ut respondeat τῷ *pererrat* ap. Virg. Æn. IV, 363. — 796. *Æneïde* scripti. *Æacidæ* edd. Marsi et quædam aliæ. Sed cf. ad III, 650. — 798. N. Heinsius recte metuebat, ne locus esset luxatus: nec tamen medelam ei adferre conabatur. *grassantum*, h. e. ruentium magno concursu, non male reposuit Lefèb. putans, Silio ante oculos fuisse Virgil. Æn. VI, 710, 712 et 305, 318. Sed præstiterit, opinor, *adeo stridentum*, h. e. tantum stridorem edentium: nam *majores* sunt *umbræ*. Animæ vero vel umbræ *strident*, seu stridunt, τρίζουσι, τρίζουσαι, ποτιτονται ὡς νυκτερίδες. Conf. Stat. Theb. VII, 770; Horat. Serm. I, VIII, 41; Homer. Odyss. ω, 5 seq. — 799. *adspicit* corrig. Dausq.

comes et sacerdos *Triviæ*, Hecates, seu Proserpinæ, Sibylla. Cf. Virg. Æn. VI, 13, 35, 69. De Homero, pro deo culto, vid. Cuper. l. c. et ipsum illud marmor, ἀποθέωσιν ejus continens; de *numine* vero, quod poetis inest, Ovid. Amor. III, IX, 17 sq., et Fast. VI, 5 sq.; Drak.

790. *prius quam cerneret*, ante descensum ad inferos, h. est, ante mortem, *hæc cuncta*, δεικτικῶς, loca infera et quæ in iis sunt. — *terris*; vid. ad III, 75 in V. L. — 791. *Prodidit*, descripsit in Odyss λ. — *vestram Trojam*: nam Romani a Trojanis oriundi.

793. *Romula*, ut ap. Hor. Od. IV, V, 1, ubi v. Jani. Sic et *Dardanus* sup. I, 14, ubi v. not.

794 sq. Quanto clariora Romanorum facta forent apud posteros hoc præcone Homero; Cellar. Recte: sed sententia haud bene expressa, et vereor ne *intrarent* librariis debeatur.

796 sq. Poetæ animo, quod jam Marsus, Dausq. et alii viderunt, obversabantur verba, quæ Alexander M. ad Achillis tumulum in Sigeo dixisse fertur: « O fortunate adolescens, qui tuæ virtutis Homerum præconem inveneris. » Vid. Cic. pro Arch. c. 10; Plut. et Arrian. I. — *Æacides*, Achilles, Æaci nepos.

798 seq. Scipio *requirens*, quærens, *quæ tanta sit turba adeo gratantum*: *adcipit*, audit, cognoscit,

Inde viro stupet Æacide, stupet Hectore magno,
Ajacisque gradum venerandaque Nestoris ora
Miratur, geminos adspectat lætus Atridas,
Jamque Ithacum, corde æquantem Peleia facta.
Victuram hinc cernit Ledæi Castoris umbram:
Alternam lucem peragebat in æthere Pollux.
Sed subito vultus monstrata Lavinia traxit.

800. *Ire viro* scripti et priscæ edd. Ulcus hic Chironium latere, et *In torvo*, vel *In primo stupet Æ.* legendum putabat N. Heins. Sic *stupere in aliquo* dixere Val. Fl. I, 262, et Hor. Serm. I, VI, 17. *Hinc viso*, vel *In Phthio*, vel *In diro*, vel denique *Inde fero stupet Æ.* conj. Burm. *Irato st. Æ.* corrig. Hœufft in Periculis poet. quod est Achillis epith. ap. Homerum, Horat. Ep. II, II, 42; Ov. Am. II, XVIII, 1; Claud. Cons. Stilic. I, 99. Non male, modo minus ab antiqua vel vulg. lectione aberraret. *Inque uno* emend. Corte vel potius Livin. *Inque viro* Ernesti. *Ercè viro* reposuit Lefeb. qui se diu dubium hæsisse dicit, antequam auctorem in ipso auctore detexerit. Sed vereor, ut acu rem tetigerit, mirorque, eum non τὸ *En*, quod ipsi in deliciis est, pro *Inde*, et tum *diro* pro *viro* maluisse, quod certe præstiterit, etsi nondum mihi satisfacit, et epitheton Achillis, ut mox *magno*, omnino latere videtur. Olim suspicabar *Inmiti stupet Æ.* ut ap. Virg. Æn. I, 30; III, 27. Nunc pluribus conjecturis indulgere nec lubet nec vacat. Withof. conjicit, *jam claro*, vel *inde truci*, aut *acri*, aut *alto*. — 802. *aspectat* scripti, *geminosque aspectat* conj. Dausq. et *geminos jam spectat* N. Heins. Vulgo *aspectans*. — 805. *Alterno in æthere*, et mox *subitus vultus* malebat N. Heins. Vulgatam lect. *Alternam lucem* bene tuebatur Drak. coll. Virg. Æn. VI, 121, et Ciris v. 397; Hom. Odyss. λ, 302.

docetur a Sibylla (ut contra *dare* pro *dicere*) eas esse *effigies heroum* (v. ad v. 779) et *majores umbras*; cf. ad v. 751, et VIII, 145, *gratantum* sibi, h. e. lætantium. Sed v. Var. Lect.

800. Nota hic Achillis et Hectoris conjunctionem.

Les plus grands ennemis, les plus fiers adversaires,
Réunis dans ces lieux n'y sont plus que des frères.
Voltaire, Henriade, ch. VII. Ed.

801. *Ajacis gradum*, ut Αἴαος μακρὰ βιβάς, dicitur Homero, Iliad. Β, 213, loco insigni, qui Silii animo obversatus videtur. — 803. *Ithacum*, Ulyssem (vid. ad II, 180), *corde*, eloquentia, versutia, prudentiaque, *æquantem facta Peleia*, res gestas et virtutem Pelidæ; non minus prudentia insignem, quam Achilles virtute. Notus ex Homero Ulysses πολύτροπος, πολύμητις, πολυμήχανος, Διὶ μῆτιν ἀτάλαντος.

804. Cf. ad IX, 295. — *Victuram*, mox in cælum redituram.

805. *Alternam lucem*; cf. Var. Lect. — 806. Silius, ut nullam varietatis et poetici ornatus adhibendi occasionem prætermitteret, illustres etiam feminas recenset: in quo exemplum quoque Virgil. Æneid. VI, 445 seq. sequutus est. Bene autem ita rem variavit, ut non ex mythis, sed prisca Romanorum historia petierit exempla, et pro heroinis substituerit clarissimas gentis suæ feminas. — *vultus* Scipionis ad se convertit *Lavinia*, Æneæ conjux; quæ tamquam auctor generis romani commode memoratur.

Nam virgo admonuit, tempus cognoscere manes
Femineos, ne cunctantem lux alma vocaret.
« Felix hæc, inquit, Veneris nurus ordine longo
Trojugenas junxit sociata prole Latinis.
« Vis et Martigenæ thalamos spectare Quirini?
Hersiliam cerne : hirsutos quum sperneret olim
Gens vicina procos, pastori rapta marito
Intravitque casæ, culmique e stramine fultum
Pressit læta torum, et soceros revocavit ab armis.
Adspice Carmentis gressus : Evandria mater
Hæc fuit, et vestros tetigit præsaga labores.
Vis et, quos Tanaquil vultus gerat? hæc quoque castæ

814. *Intravitque casæ* Colon. *Lustravitque casæ* Oxon. Putean. Rom. 1, Parm. Med. *Instravitque casæ* edd. Marsi et Mart. Herbip. quam proxime vero. Vulg. *Lustravitque casam.* — 817. *cecinit* conj. Drak.

807. *virgo*, Sibylla, *admonuit, tempus esse, cognoscere*, etc.—808. *lux alma*, ut ap. Virg. Æn. I, 306 (ubi v. Heyne), et VIII, 455. Cf. sup. ad III, 203. — *vocaret* sc. ad superos : nam orto sole infera loca a vivis relinquenda, et a Manibus repetenda sunt. Silius ad verbum fere expressit Virgil. Æn. VI, 538 sq., ubi v. Heyne.

811. *Martigenæ Quirini*, ut *Mavortius Romulus* ap. Virg. Æn. VI, 778. — *thalamos*, consortem thalami, uxorem. Cf. ad III, 383.

812. *Hersilia* nota e Liv. I, 11, et Ovid. Met. XIV, 848. Conf. de raptu Sabinarum Liv. I, 9, 13, et Ovid. Fast. III, 179... 228. — *hirsutos procos*, priscos Romanos, horridam incultamque vitam agentes. Cf. ad I, 613 in Var. Lect.

813. *Gens vicina*, Sabini. — *pastori*, Romulo, *rapta* est Hersilia, ut ejus conjux esset. — 814. *casa* Romuli in Capitolio, ubi diu superstes fuit. Conf. Vitruv. II, 1; Ovid. Fast. l. c. v. 184 seq. Cerda ad Virg. Æn. VIII, 654; Prop. II, XVI, 20, et IV, 1, 6 sqq. — *Intravit casæ*; conf. ad VI, 498 in Var. Lect. Verba *culmi stramine fultum torum* pastoritiæ horridæque vitæ consentanea. Silius forte respexit loca Ovid. Fast. III, 185, et Virg. Æn. VIII, 654; qui tamen versus, nisi mala manu inlatus, certe corruptus est. — 815. *soceros revocavit ab armis*, quod Hersiliæ etiam tribuit Ovid. Fast. III, 206 seqq.; Livius, I, 11, pr. et 13 pr. tradit, Cæninenses Antemnatesque Hersiliæ, Crustuminos vero mulierum Sabinorum precibus reconciliatos esse Romanis. Suam quoque huic facto immortalitatem apud nos pictura asseruit. Ed.

816. Cf. ad VII, 18. — 817. Cf. Virg. Æneid. VIII, 340 sq. ibique Heyne. — *tetigit* quædam leviter, non omnia cecinit; Lefeb. *labores*, ut V, 561.

818 seq. Silius expressit Liv. I,

Augurio valuit mentis, venturaque dixit
Regna viro, et dextros adnovit in alite Divos.
« Ecce pudicitiæ Latium decus, inclita leti
Fert frontem atque oculos terræ Lucretia fixos.
Non datur, heu! tibi, Roma, nec est, quod malle deceret,
Hanc laudem retinere diu. Virginia juxta,
Cerne, cruentato vulnus sub pectore servat,
Tristia defensi ferro monimenta pudoris,
Et patriam laudat miserando in vulnere dextram.
Illa est, quæ Thybrim, quæ fregit Lydia bella,
Nondum passa marem, quales optabat habere
Quondam Roma viros, contemtrix Clœlia sexus. »
Quum, subito adspectu turbatus, Scipio poscit,
Quæ pœnæ caussa, et qui sint in crimine manes.
Tum virgo : « Patrios fregit quæ curribus artus,
Et stetit adductis super ora trementia frenis,

824. *Verginia* Col. quæ scriptura in lapidibus literatis frequentius quam *Virginia* reperitur; et Græcis constanter est Οὐεργίνιος; Drak. — 833. *Tum viryo: En, patrios* emend. N. Heins. Non male.

34 : Tarquinio « aquila pileum aufert, et rursus capiti apte reponit : quod augurium adcepisse læta dicitur Tanaquil, perita, ut vulgo Etrusci, cælestium prodigiorum mulier. Excelsa et alta sperare complexa virum jubet, » etc. — *castæ mentis*, qualis vatibus est. Cf. ad I, 481; et II, 698. — *dixit*, prædixit, vaticinata est; vocab. propr. de vate. Vide Heins. ad Ovid. Ep. Heroid. V, 33, et Passerat. ad Prop. I, IX, 6. — 820. *in alite*, ut V, 405.

822 sqq. Apta pudicitiæ pudorisque imago. Justo dolori indulget poeta, cujus ævo vix pudicæ mulieres, nedum talia pudicitiæ exempla reperiebantur. — *Lucretia*, vel pueris nota e Liv. I, 57 sq., et *Virginia* e Liv. III, 44... 48.

828 sq. Cf. sup. X, 492 sqq. — *Lydia bella*, ut *Lydia castra* X, 484.

831. Scipio procul, a sinistra forte, videt *Tartarum*, de cujus sede et de *pœnis*, quas damnati in eo luunt, v. Heyne in not. et Exc. VIII ad Virg. Æneid. VI, 557 seq. Harum tamen pœnarum et Tartari Silius jam sup. v. 542 seq., et 601 sq. mentionem fecerat; unde nunc contentus est pœnas mulierum memorasse. Quoniam enim inde a v. 809, feminas optimi exempli recensuerat, nunc pessimi alias iis adjungit, ut nulla varietatis ornatusque materies prætermittatur. — *poscit*, requirit, quærit.

832 Cf. Virg. Æneid. VI, 560, 561. — 833 seqq. *Tullia* ejusque scelera notissima e Liv. I, 46 sqq. Conf. Ovid. Fast. VI, 603 seq. —

Tullia, non ullos satis exhaustura labores,
Ardenti Phlegethonte natat: fornacibus atris
Fons rapidus furit, atque ustas sub gurgite cautes
Egerit, et scopulis pulsat flagrantibus ora.
Illa autem, quæ tondetur præcordia rostro
Alitis, (en quantum resonat plangentibus alis
Armiger ad pastus rediens Jovis!) hostibus arcem
Virgo (inmane nefas) adamato prodidit auro
Tarpeia, et pactis reseravit claustra Sabinis.
Juxta (nonne vides? neque enim leviora domantur
Delicta) inlatrat jejunis faucibus Orthrus,
Armenti quondam custos inmanis Hiberi,

845. *Orthrus* Col. et Oxon. *Orchus* Put. unde *Orthus* conj. Balbus ad Val. Fl. III, 555, et Lefeb. Vulgo *Orrus*, quo nomine Cerberum designari putabat Barth. Adv. XXII, 8, et Geryonem Marsus. At vid. not.

stetit, vel ipsa *super ora* patris, vel in curru, qui substitit *adductis frenis*. Utroque scelus augetur: sed neutrum alibi legere memini, et is, qui jumenta ageret, frenos potius inhibuisse dicitur, ne per patris corpus ageretur. Itaque vel τὸ *adductis* pro simpl. *ductis* positum, vel atrocitas sceleris a Silio aucta videtur. — *non ullos labores*, nullum pœnarum exquisitissimarum genus (cf. ad VI, 386, et XII, 78). — *satis exhaustura*, satis diu luitura.

836 sq. Cf. v. 563 seq., et Virg. Æneid. VI, 550 sq. — *fornacibus*, subterraneis receptaculis ignis, qui inde prosilit. — 838. *scopulis*, saxis *flagrantibus pulsat ora* Tulliæ; cujus pœna apte efficta.

839 sqq. *Tarpeia* ejusque flagitium notum e Liv. I, 11. Pœnam ejus poeta non male comminiscitur secundum fabulam de Prometheo, cujus cor, continuo renascens, aquila, ut Tityi vultur, exedere fingitur. De illo v. Hesiod. Theog. v. 521 seq. de hoc. Hom. Od. λ, 575 seq., et Virg. Æn. VI, 597 sq. Eumdem mythum respexit Silius inf. v. 873. — *tondetur*, ἀναπείρεται, κατατείρεται, ut simili loco Virgil. Æneid. VI, 598, et Senec. Agam. 18. Sed quantum a Virgilio distat Silius! Ed. — *Armiger Jovis*, ut X, 108 et al.

843. *pactis*, qui mercedem cum ea pacti erant. — 844. Describitur mira, et modo memoratæ similis pœna incestus, quam virgo Vestalis solvit. — *domantur*, puniuntur.

845. *Orthrus*, quod jam D. Heins. monuit, biceps canis Geryonæ et Cerberi frater comesque in inferis (v. Stat. Silv. II, 1, 230, qui locus inde lucem adcipit), qui Ὄρθος, dicitur Apollodoro et Qu. Calab. VI, 253. Ὄρθος, Eustathio, Hesiodo, ejus et Apollonii Schol. Ὄρος, Palæphato c. 40 (ubi conf. tamen Fisch.), et Gergittius Polluci V, 5. Cf. Heyne ad Apollodor. p. 390.

Et morsu petit, et polluto eviscerat ungue.
Nec par pœna tamen sceleri: sacraria Vestæ
Polluit, exsuta sibi virginitate, sacerdos.
« Sed satis hæc vidisse, satis: mox deinde videnti
Nunc animas tibi, quæ potant oblivia, paucas
In fine enumerasse paro, et remeare tenebris.
Hic Marius (nec multa dies jam restat ituro
Æthéream in lucem) veniet tibi origine parva
In longum imperium consul; nec Sulla morari

847. *pollutam* reposuit Lef. ut ad Vestalem referatur, quod librarii more suo ad proximum substant. retulerint. *præacuto ungue* conj. N. Heins. quum mox sequatur *Polluit*, eamdemque vocem reddendam censebat Martiali, VIII, 58, pro *picata*, vel *piperata*. — 852. *enumerasse* Col. et Oxon. Vulgata lectio *enumerare*, quam revocavit Lefeb., glossam redolet et aures obfendit. — 854. *veniens ab*

847. *morsu petit* virginem. — *eviscerat*, ut apud Virg. Æn. XI, 723, et Cic. Tusc. Qu. I, 44 (in loco Ennii), et II, 9; Drak.

849. Minuciam designari suspicatur Lefeb. coll. Liv. VIII, 15. Sed aliarum quoque Vestalium incestum et pœnas memorant Liv. XXII, 57; XXVIII, 11; XLI, 2, et alii. — 850. Withof. distinguebat: *mox deinde* (scilicet addit vates): *vidènti*, etc.

851 sq. Cf. sup. ad v. 555 seq. Mirum phantasma est Silli, quod res gestas Marii, Sullæ, Pompeii et Cæsaris ita vates prædicit, ut illas ex Orco in terras mox prodituros narret; Ernesti. Quod cur mirum sit, non adsequor: nam Marius XL circiter anno post bellum Punicum II natus est, ejusque temporibus vixit Sulla, nec ita multo post Pompeius et Cæsar. Neque etiam mirus est omnino recensus posteritatis, quem multo prolixiorem dedit Virgil. Æn. VI, 748, 893, in quo Cæsaris quoque et Pompeii mentio fit v. 827 seqq. — *paucas* ejusmodi *animas* sapienter et cum dilectu poeta recensuit, non multas: nam primum Maro hoc argumentum jam summo ornatu summaque arte ac copia tractaverat; deinde quæ ille hac occasione in gratiam Cæsarum dixit, Silius jam vaticinio inseruerat sup. III, 593 seq. reges vero Albani ac Romani cum aliis, quorum Virgilius meminit, jam ante b. Punicum I vixerant, et ab eorum recensu poeta doctus, cui alia magnorum virorum exempla suppeditabat historia antiqua, abstinuit, ut res variaret, non easdem repeteret; denique hic liber copiosiore rerum futurarum commemoratione in nimiam molem excrevisset.

854. De *origine parva consulis Marii* cf. Juvenal. VIII, 245 seq. ibique Intpp. *veniet in longum imperium;* nam septies consul fuit. — *veniet tibi;* v. ad I, 46 in Var. Lect. — 855 sqq. *Sulla* non potest *morari jussa* et *fatum nulli Divum mutabile*, h. e. leges fati et tempus (*mille lustra*, v. 558) iis definitum,

Jussa potest, aut amne diu potare soporo.
Lux vocat, et nulli Divum mutabile fatum.
Imperium hic primus rapiet : sed gloria culpæ,
Quod reddet solus : nec tanto in nomine quisquam
Exsistet, Sullæ qui se velit esse secundum.
Ille, hirta cui subrigitur coma fronte, decorum
Et gratum terris Magnus caput : ille Deum gens,
Stelligerum adtollens apicem, Trojanus Iulo
Cæsar avo; quantas moles, quum sede reclusa
Hac tandem erumpent, terraque marique movebunt!
Heu miseri, quoties toto pugnabitur orbe!

origine parva scribendum videbatur N. Heins. et v. — 856. *Justa*. Sed cave quidquam mutes. — 864. *quantos montes* Put. — 865. *Hanc* Col. quod perperam recepit Lefeb. Conf. ad I, 268, et h. l. not. — 866. *pugnabitis* Col.

quo perfecto *lux vocat* animas, h. e. illis in nova corpora et ad superos redeundum est : nec *diu* amplius *potabit amnem soporum*, aquam Lethes bibet, h. e. mox nascetur; quo sensu etiam de Mario dicitur *nec multa dies jam restat ituro ætheream in lucem*. Cf. sup. ad v. 554... 559. Ita, nisi me omnia fallunt, hic locus explicandus est, non, ut Ernesti putat : Sulla non potest impedire leges fati, quod Marium Romæ destinavit.

858... 860. Sulla *primus* dictaturam perpetuam *rapiet*, in quo *culpandus* quidem erit, sed laudandus quoque propterea quod *solus* eam sponte et brevi tempore post deponet legibusque remp. reddet; Cæsar contra et Cæsares, vel imperatores, summam in republica potestatem ad exemplum ejus suscipient, sed illa se abdicare nolent. Res notissima ex historia Rom. *Sullæ secundum* potestate, eo inferiorem (ut ap. Virgil. Æn. XI, 441 al.), vel secundum ab illo.

861. Imitat. Virg. Æn. VI, 827... 836. — *Ille*, quem vides, est Pompeius *Magnus*. — *hirta frons* majestati conciliandæ, Barth. Adv. XXII, 8. Cf. inf. XVI, 121. — 862. *ille* Julius *Cæsar Trojanus, Deum gens*, qui originem refert ad *Iulium* Trojanum, Æneæ filium, Veneris nepotem. Cf. ad II, 185, et Virg. Æn. I, 286 sq.; VI, 835 sq. De *stelligero apice* v. Suet. Cæs. c. 88; sup. ad III, 629, et Broukh. ad Prop. IV, VI, 59. — 863. *Iulo avo*, auctore generis.

864 seq. Silius ad verbum fere expressit locum Virgilii de bello civili, inter Pompeium et Cæsarem gesto, Æneid. VI, 828 sqq. — *sede hac* in inferis *reclusa*, post ingressum vitæ et reditum ex inferis. — *tandem*, post mille lustra, sup. v. 558. — *erumpent* exquisite de cupiditate, qua ardent quasi, ad vitam redeundi et rebus gestis inclarescendi. — 866. *Heu miseri*

Nec leviora lues, quam victus, crimina victor. »
Tum juvenis lacrimans : « Restare hæc ordine duro
Lamentor rebus Latiis : sed luce remota
Si nulla est venia, et merito mors ipsa laborat,
Perfidiæ Pœnus quibus aut Phlegethontis in undis
Exuret ductor scelus, aut quæ digna renatos
Ales in æternum laniabit morsibus artus? »
« Ne metue, exclamat vates, non vita sequetur
Inviolata virum : patria non ossa quiescent.
Namque ubi, fractus opum, magnæ certamine pugnæ
Pertulerit vinci, turpemque orare salutem,
Rursus bella volet Macetum instaurare sub armis.

868. *hæc dura* malnerit N. Heins. et ego. — 878. *Macetum* Col. et R. 2, *Macetu*

Romani. His verbis et v. 868 seq. bene ac commode deploratur bellorum civilium calamitas; et mox δεινᾶς *crimina* dixit poeta.

867. Et *victus* Pompeius interficietur, et *victor* Cæsar : quod notum vel ex Sueton. Cæs. 35 et 82; Appian. b. Civ. II, 84 sq., et 111... 117.

869. *luce remota*, vita finita, post mortem in inferis. — 870. *venia* criminum. — *mors ipsa laborat*, doloribus, calamitate, h. e. mortui quoque et animæ in inferis plectuntur et patiuntur mala. Hæc formula docta est et exquisita, non dura, ut notat Ern.

871 sq. Cf. simil. loc. de pœnis, a *Pæno*, Hannibale, olim luendis, et extremis ejus fatis, sup. II, 699 sqq. — *in undis exuret scelus*; cf. XVII, 564, et Virg. Æn. VI, 742, ibique Heyne. — 873. Cf. sup. ad v. 839. — 875. *Inviolata vita*, est vel flagitiis non contaminata, a scelere pura, vel quæ malis non urgetur aut vexatur, adeoque jucunda et felix : hoc aptius est loco nostro. — *patria non ossa quiescent*; vid. ad II, 574 et 701 sq. — *magnæ pugnæ* ad Zamam, de qua v. inf. 292 sq., 386 sq.; Liv. XXX, 29 sqq.

877. Expressit poeta verba Liv. XXX, 35 extr. « Hannibal fassus in curia est, non prælio modo se, sed bello victum, nec spem salutis alibi, quam in pace inpetranda esse; » et cap. 36 : « Decem legati auctore Hannibale missi ad petendam pacem... orantes inplorantesque fidem et misericordiam Scipionis. » Cf. Polyb. XV, 18 et de ipsis conditionibus pacis Liv. l. I, c. 37. Hannibal clam nuncios literasque ad Antiochum Syriæ regem misisse eumque ad bellum Romanis inferendum sollicitasse credebatur. Cf. Liv. XXXIII, 44.

878. *Macetes*, Μάκητες, vel *Macetæ* (tum *Macetum* pro Macetarum) Macedones, ut inf. XIV, 5; XVII, 415, 633, sic dicti a Μακηνία, parte Macedoniæ. Conf. Intpp. ad Gell. IX, 3 pr., et Justin. VII, 1; Scalig. Lect. Auson. I, 23, et Gron.

Damnatusque doli, desertis conjuge fida
Et dulci nato, linquet Carthaginis arces,
Atque una profugus lustrabit cærula puppe.
Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.
« Proh! quanto levius mortalibus ægra subire
Servitia, atque hiemes, æstusque, fugamque, fretumque,
Atque famem, quam posse mori! Post Itala bella
Assyrio famulus regi, falsusque cupiti
Ausoniæ motus, dubio petet æquora velo;
Donec, Prusiacas delatus segniter oras,
Altera servitia inbelli patietur in ævo,
Et latebram munus regni. Perstantibus inde

Ven. sec. Marsi. Vulgo *Macedum* solenni lapsu, v. not. — 879. *desertus* Put. — 884. In omnibus edd. quas in manibus habui, versus hic ita legitur : *Servitia atque hiemes, æstus, fugamque fretumque*, contra metri leges Quare vehementer admiror viros doct. hunc locum tacite præternisisse, et quum versum manifeste claudicantem reciperent, nihil admonuisse. Equidem metro consului, addito *que*, quod et orationis junctura postulabat. Ed. — 886. *fassusque* Parm. *cassusque* conj. N. Heins. — 889. *inbelli* scripti, *in bellis* R. 2. Vulgo *inbellis*. Deinde *pa-*

ad Senec. Herc. fur. 980. — *Macetum arma* pro Syris dixisse videtur Silius, quia Antiochus M. abnepos fuit Seleuci Nicatoris, ducis Macedonum, qui post Alexandri M. mortem regnum Syriæ obtinuit. An respexit fœdus inter Antiochum Philippumque ictum, bellumve Philippicum, quod Antiochico occasionem dedit? Cf. Polyb. lib. III, 2, 7, et 32; XV, 20; XVIII, 22. Sed illa ratio præstiterit: Silius autem epithèta longius petita amat. Vid. ad I, 6.

879... 882. Hannibal a Romanis adcusatus Carthaginem relinquit et in Asiam ad Antiochum M. perfugit. Conf. Liv. XXXIII, 47... 49. *Taurus* maximus mons Asiæ minoris, cujus pars est *Cilicia*.— *Cilicis Tauri* ut apud Ovid. Met. II, 217. Nota est *Cilicia* extra et intra Taurum, aspera, seu τραχεῖα et campestris. 883 sqq. Conf. II, 223 sq. ibique not.

886 seq. *Assyrio*, Syrio (ut XI, 41), *regi*, Antiocho M. *famulus*, cui operam suam addicet, ut deinde Prusiæ, unde v. 889, *altera servitia;* quod jam notavit Drak. Cf. Liv. XXXIV, 60. — *falsus cupiti Ausoniæ motus*, frustratus spe in bello Antiochico adversus Romanos posita, quod male cessit. Cf. Liv. XXXVI, 19 seq. — *dubio velo*, dubius quo contendat.

888. Ad Prusiam regem Bithyniæ confugiet, et, ne Romanis tradatur, venenum sumet, quod ante præparatum ad tales casus habebit. Cf. Liv. XXXIX, 51. — *inbelli in ævo*, in senectute. Confer cum hoc loco verba Juvenalis, sat. X, 160 seq., ubi eadem suo quisque

Æneadis, reddique sibi poscentibus hostem,
Pocula furtivo rapiet properata veneno,
Ac tandem terras longa formidine solvet. »
Hæc vates, Erebique cavis se reddidit umbris.
Tum lætus socios juvenis portumque revisit.

tiatur quædam edd. *in aula* pro *in ævo* suspicabatur N. Heins. — 893. Hic versus abest a nonnullis edd. — 894. *reddidit* Col. Vulgo *retulit*, quod revocavit Lefeb. — 895. *lætus* scripti et B. 2. Vulg. *lætos*.

modo expressit: « atque ibi magnus Mirandusque cliens sedet ad prætoria regis, Donec Bithyno libeat vigilare tyranno. » Ed.

892. Conf. II, 705 sqq. — 893. Verba Maroniana Ecl. IV, 14, et morientis Hannibalis apud Liv. XXXIX, 51. Hunc Hannibalis exitum multi poetæ in scenam protulerunt, e quibus ante alios mihi nominandus est *Firmin Didot*, qui infensissimum nomini romano hostem vividis coloribus totum expressit, eumque morientem pulcherrimo hoc versu prosecutus est: « Rome! Annibal mourant te livre « enfin la terre. » Ed.

894. Verba Homeri Od. λ, 194 et 626, ut v. 895; Virgil. Æn. VI, 900. Nemini persuadere volumus, ut credat Silium ex apertis Virgilii et Homeri voluminibus hæc similia verba nunc descripsisse: sed tamen poetam illorum lectione imbutum ex hac similitudine adnoscimus, quod genus imitationis maxime intelligi volumus, quum de imitatione loquimur; Ernesti.

C. SILII ITALICI

PUNICORUM

LIBER DECIMUS QUARTUS

ARGUMENTUM.

Silius nunc bellum, a Romanis, Marcello duce, in Sicilia gestum, commemoraturus, primum hujus insulæ situm, fertilitatem, poetas, veteres incolas (qui fuere Læstrigones, Cyclopes, Sicani ex Hiberia, Ligures eo ducti a Siculo, Cretenses cohors Minois, Trojani, Acestes scilicet et Helymus, Messenii ex Peloponneso, a quibus Zancle dicta est Messana, et Corinthii, quorum imperator Archias coloniam duxit Syracusas), loca ignibus subterraneis æstuantia, insulas Æolias, et tria promontoria recenset; 1—78. Tum belli causas et originem tradit. Mortuo enim Hierone, miti rege ac fido Romanorum socio, regnum ad Hieronymum, nepotem ejus, translatum erat; puerum, vixdum libertatem, nedum dominationem, modice laturum, inflatumque adsentationibus eorum, qui illum non Hieronis tantum, sed Pyrrhi etiam regis, materni avi, meminisse jubebant; 79—95. Qui quum ad Pœnos defecisset, et propter crudelitatem superbiamque cum omni stirpe regia a conjuratis esset occisus, pars Siculorum Pœnis, pars Romanis favebat; 96—109. In hac turbatione rerum variisque animorum motibus M. Claudius Marcellus Prætor, qui jam ter consul fuerat, classem in Siciliam adpellit, et, de discordiis civilibus certior factus, bellum comparat; 110—124. Cum omni exercitu proficiscitur in Leontinos, et facilem ab inbelli populo victoriam reportat: in qua pugna Asilus, miles Tyrrhenus, Beryam Pœnum, veterem dominum, jam humi prostratum, adnoscit, et, quia benigne olim ab eo tractatus erat, a morte revocat; 125—177. Leontinis expugnatis Marcellus movet extemplo castra ad Syracusas, et legatis, quos præmise-

rat, ut pacis conditiones ferrent, re infecta reversis, terra marique urbs obpugnatur; 178—191. Auxilia Syracusanis mittunt duce Grospho Messana, Catane, Camarina, Hybla, Selinus, Myle, Eryx, Centuripæ, Entella, Thapsos, Acræ, Agyrium, Tyndaris, Agrigentum, Gela, Halæsa, Palici, Acesta, quique Acim, Hypsam, Alabim, Achaten, Chrysam, Hipparim, Pantagiam et Symæthum fluvios, adcolunt, præterea Termæ Himerenses et Henna; 192.—247. Romanos contra adjuvant Petræa, Callipolis, Enguion, Hadranum, Ergetum, Melite, Calacte, Cephalœdis et Tauromenium; 248—257. Reliquæ Siciliæ urbes a Pœnorum partibus stant, Agathyrna, Trogilos, Facelinæ Dianæ Fanum, Panormos, Herbesos, Naulocha, Morgentia, Menæ, Amastra, Tisse, Netum, Mutyce, Achætus, Drepane, Helorus, Triocola, Arbela, Ietas, Tabæ, Cossyra, Mute, Megara, Gaulum; 258—276. Syracusæ ipsæ, quæ ex quatuor urbibus maximis constabant, armatorum multitudine, muris et in primis magno portu, munitissimæ erant, et præterea militibus memoria victæ olim Atheniensium classis a ducibus incenditur animus, plebi autem ab Hippocrate et Epicyde, prætoribus, Carthagine natis et Pœnis materno genere; 277—291. Marcellus itaque, spe deditionis abscissa, omnem adparatum obpugnandarum urbium admovet muris, et Cimber turrim Syracusanorum miræ altitudinis incendio delet; 292—315. Omnia vero consilia cœptaque Romanorum disjicit ars unius hominis, Archimedis, celeberrimi spectatoris cæli siderumque, mirabilioris tamen inventoris ac machinatoris bellicorum tormentorum operumque, quibus ea, quæ hostes ingenti mole agunt, ipse perlevi momento ludificatur; 316—352. Interea adventat classis Punica, quæ, juncta Syracusanæ, cum Romana concurrit; 353—384. Inter cunctas naves eminet prætoria Himilconis, qui ipse gubernatorem Romanum, et mox Taurum, in locum ejus succedentem, sagittis configit; 384—407. In hanc vero navem Corbulo ex turri, navibus pluribus junctis inposita, ignes conjicit, quibus ubivis diffusis, Himilco, in minus navigium ope funis delapsus, e manibus hostium effugit; 408—451. Bato gubernator pectus suum gladio transigit; 452—461. Daphnis, formosi pastoris hujus nominis progenies, hauritur flammis; 462—476. Ornytos in adusto transtro natat; 477—480. et Scyron aquæ innans rostro navis transfigitur; 481—486. In ipsum quidem Marcellum impetum faciunt Lilæus et Podætus, juvenis ferox multarumque artium peritissimus: at

illi manus amputantur bipenni, hic hasta transjicitur; 487—515. Parte alia navis Punica, in qua Crantor et Polyphemus vehuntur, concurrit cum Romana, quæ tandem nimio Pœnorum, in eam inruentium, pondere depressa mergitur; 516—559. Multis deinde navibus jam igni conreptis Himilco fugam capessit, et capta hostium navigia ad litus ducuntur; 559—579. Hac Romanorum victoria Syracusanis animus frangitur, et urbs jam facilis captu fuisset, nisi subito intoleranda vis æstus, tempore autumni in locis natura gravibus, genuisset pestilentiam, qua animi avertuntur a belli consiliis, et multi Romanorum, Siculorum Pœnorumque absumuntur; 580—617. Mali hujus vi paulatim inminuta, animum recipiunt Romani, et, quia ferro potius quam morbo mori cupiunt, summo ardore invadunt urbem, quæ et primo impetu expugnatur; 618—640. Victores mœnia ingressi inmensa pretiosarum rerum operumque artis vetustæ præda potiuntur; 641—665. Marcellus autem militibus, ut a cædibus temperent, ædificiisque parcant tam sacris quam profanis, edicit, et lacrimans miseratur tristem sortem urbis atque Archimedis, quem in tanto tumultu intentum formis, quas descripserat in pulvere, miles ignarus, quis esset, interfecerat; 665—679. Certatim deinde lætantur Romani et Syracusani, illi de victoria, hi de Marcelli humanitate; 680—684.

Flectite nunc vestros, Heliconis numina, cantus
Ortygiæ pelagus Siculique ad litoris urbes.
Muneris hic vestri labor est, modo Daunia regna
Æneadum, modo Sicanios adcedere portus,

1. *Heliconia numina*, ut supra *Heliconia turba*, opinabatur N. Heins. — 3. Præstiterit forte *hinc*, ab hoc tempore. — 4. *Sicanos* R. t, Parm. et Med. ut passim.

1. Transitus ad novas res, et quidem in Sicilia a Claudio Marcello gestas. Conf. Virg. Æn. VII, 641; X, 163. — 2. *Ortygia* insula, a Syracusis mari disjuncta angusto, et deinde urbi ponte adjuncta ejusque pars, quæ et Νῆσος, seu Νᾶσος, *Nasus*, *Insula*, dicebatur. Vid. Cic. Verr. IV, 53; Virg. Æn. III, 692 seq.; Liv. XXV, 24, 29, 30 et al.

3 seq. Bellum, quod a me describitur, ab hoc inde tempore *sparsis in oris* (v. 9), h. e. diversis

Aut Macetum lustrare domos et Achaia rura,
Aut vaga Sardoo vestigia tinguere fluctu,
Vel Tyriæ quondam regnata mapalia genti,
Extremumve diem et terrarum invisere metas.
Sic poscit sparsis Mavors agitatus in oris.
Ergo, age, qua litui, qua ducunt bella, sequamur.
Ausoniæ pars magna jacet Trinacria tellus,
Ut semel expugnante Noto et vastantibus undis
Adcepit freta, cæruleo propulsa tridente.
Namque per occultum cæca vi turbinis olim
Inpactum pelagus laceratæ viscera terræ

5. *Macetum* Col. vid. ad XIII, 878. Vulgo *Macedum*. Deinde *Achaïa* Oxon. quod pro vulg. *Achaica* reposuit Drak. quia optimi quique poetæ illud malint, ut et *Troïus*, *Balearius*, *Bacchius* aliaque similia; conf. XV, 306. Intp. Virgil. Æn. II, 462; Jani ad Horat. Od. I, xv, 35; Heins. ad Ovid. Ep. Her. I, 28, et ad Met. II, 727; III, 517 al. — 6. *tinguere* scripti, *tingere* R. 2. Vulg. *cingere*, quod frustra tuebatur Dausq. — 7. *magalia*, vel rectius *magaria* pro *mapalia* scribendum videtur. *Mapalia* vel omnino nihili sunt, vel diversa a *magaribus*, agrestibus ædificiis stativis, inpr. suburbiis Carthaginis, nam Orientalibus מגור, vel مغارة, *habitatio* dicitur; conf. omnino Heyne ad Virgil. Æn. I, 421, in Var. Lect., Petit. ad Plaut. Pœn. Prol. v. 86; Schweighæus. ad Appian. de reb. Pun. c. 117. De *mapalibus* vid. loc. class. inf. XVII, 89, 90, et Liv. XXX, 3, extr. Conf. sup. ad II, 85, et III, 290 seq. — 8. *Extremumve* scripti et R. 2. Vulg. *Extremumque*.

ac remotis in regionibus a Romanis gestum est. Quæ terræ poeticis coloribus designantur. Observanda etiam varietas verborum *adcedere*, *lustrare*, *vaga vestigia tinguere fluctu*, *invisere*. *Daunia regna Æneadum*, Apulia, vel tota Italia. Vid. ad I, 291. *Sicanii portus*, Sicilia, de qua hic liber agit.

5. *Macetum domus*, Macedonia, ubi cum Philippo bellatum. Conf. XIII, 878, et XV, 286 seqq. — *Achaïa rura*, Græca regio, Ætolia. Bella ab Ætolis, gente ingenio inquieta, primum adversus Philippum, deinde adversus Romanos gesta, e Livio nota sunt. Cf. inf. XV, 286 sq. — 6. *Sardoi fluctus* pro Sardinia. *magalia*, Libya, ubi olim Pœni, *gens Tyria*, regnarunt. Conf. Var. Lect. — 8. *Extremum diem et terrarum metas*, Hispaniam. Conf. ad I, 141, et VII, 172.

11. Sicilia, Italiæ olim conjuncta, sed postea motu terræ diremta. Conf. Virg. Æn. III, 414 sqq.; Cluveri Sicil. ant. I, 1, et Claud. de raptu Pros. I, 140 seq., ubi v. Gesn. Hanc opinionem defendit Fazelli de reb. Sic. sed inpugnavit *Valguerner de Sic.* incol. — *Trinacria tellus;* conf. ad V, 489. — 13. *cæruleo tridente*, ut *Neptunia cuspis* in simili loco Valer. Fl. II, 618, ubi v. Burm. — 14. *per occultum*, ut *per subitum* et al., vid. ad VII, 527. — *cæca vi;* Cf. ad V, 3. — 15.

Discidit, et, medio perrumpens arva profundo,
Cum populis pariter convulsas transtulit urbes.
Ex illo, servans rapidus divortia, Nereus
Sævo dividuos conjungi pernegat æstu.
Sed spatium, quod dissociat consortia terræ,
Latratus fama est (sic arta intervenit unda)
Et matutinos volucrum tramittere cantus.
Multa solo virtus : jam reddere fœnus aratris,
Jam montes umbrare olea, dare nomina Baccho,
Cornipedemque citum lituis generasse ferendis,
Nectare Cecropias Hyblæo adcedere ceras.

16. *Discidit* scripti et edd. ante Junt. in qua Nicander *Disjicit* perperam primus edidit. *Dissicit* conj. Colvius ad Appul. pag. 108. Sed vid. supra ad XI, 455. — 17. *convulsis* Colon. Oxon. et Rom. 2, unde recepit Lefeb. — 18. Suspicari possis *rabidus Nereus*, et mox *dividuas* terras, Italiam et Siciliam. — 19. *æstus* scripti. — 23. *fœnus* Col. *sevus* Oxon. *scimus* Put. Vulgo *semen*. — 24. *Dea* pro *olea* Oxon. R. 1, Med. non inprob. Barthio Adv. IX, 3, ut Pallas subintelligatur. *Deæ* Put. — 26. *accedere* est ex emendat. Barthii Adv. IX, 3; N. Heinsii,

viscera laceratæ terræ, ut I, 232, et V, 396.

18. *Ex illo* tempore. *Nereus*, mare. — 20 sqq. Tam angustum ibi fretum est, ut et canum *latratus* et *cantus* gallorum invicem audiri dicatur; quod et de Bosporis duobus tradit Plin. IV, 1, quem locum comparavit N. Heins. *volucrum*, gallorum gallinaceorum, ut ὄρνις et ὀρνιθες ap. Theocrit. XXII, 72; XXIV, 63, et al. Drak.

23. Fertilitas Siciliæ notissima. Cf. I, 214; Liv. XXVI, 40; XXVII, 5; Cic. orat. frument. et pro l. Manil. 12. — *virtus*, præstantia, ut ἀρετὴ ap. Strab. VI, p. 419 al., 213; Ern. — *reddere fœnus aratris* de terra, vel solo frugifero, ut ap. Cic. de Sen. 15; Plin. H. N. V, 6; XVIII, 17; Manil. V, 273 sq.; Sen. Hippol. 455, et aliis locis, quæ Drak. laudavit. Conf. sup. ad VII, 160. — 24. *dare nomina Baccho*, vina varii generis ac nominis gignere; ut Mamertina, Potulana, Tauromenitana, de quibus v. Plin. XIV, 6; Dausq.

25. Equos bello aptos alit. Cf. Virg. Æneid. III, 704. — 26. Mel Hyblæum, Hyblæ, in Sicilia, factum, *adcedit*, h. e. non cedit *Cecropio*, i. e. Attico, ex Hymetto, monte Atticæ. Cf. inf. v. 199, 200. — *Nectar* dicitur, quidquid dulce est ac suave, vinum, lac, et h. l. mel, ut *ceræ*. Conf. Virg. Ge. IV, 162 et 164. — *Hybla* non montis nomen, ut vulgo putant, sed trium in Sicilia urbium : *majoris* prope Centuripas in Catinensium agro (hod. *Paderno*); *parvæ*, quæ et *Galeotis* ac *Megara; minoris*, quæ et *Hera*, vel *Hiræa* dicebatur. De parva Strab. VI, p. 185 al., 267 al., 410: Τὰ Μέγαρα οὐκ ἔτι ἐστὶ, τὸ δὲ τῆς Ὕβλης ὄνομα συμμένει διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ Ὑβλαίου μέλιτος. Cf. Serv.

Hic et Pæonios arcano sulfure fontes,
Hic Phœbo digna et Musis venerabere vatum
Ora excellentum, sacras qui carmine silvas,
Quique Syracosia resonant Helicona Camena.

Salmasii ad Solin. p. 106 (p. 75, ed. post.) et Gron. Obss. III, 7. Vulgo *accendere*. — 27. Secunda syll. voc. *Pæonios* corripitur, ut passim ap. poetas, quod mirum videri potest, vid. Heyne ad Virgil. Æn. VII, 760. — 28. *digna*, non *dignum*, scripti, R. 1, 2, *venerabere* est ex emend. Gronon. Obss. III, 7, et N. Heins. Vulg. *venerabile*, vid. not. *Hæc Phœbo digna et Musis (venerabile!) vatum Ora* (locus, insula, regio) *excellentum*, vel *Hic et Pæonius arcano sulphure fons est, Hæc Phœbo digna et Musis, fecundaque vatum Ora* e. opinabatur Barth. Adv. IX, 3. Neutra ratio probanda.

ad Virg. Ecl. I, 55, et Cluver. Sicil. I, 11; II, 8. Sed Drak. inf. ad v. 200 non male monet, Silium aliud sensisse, quum v. 200 *Hyblam* inter urbes Romanis faventes, et v. 273 inter eas recensuerit, quæ a Pœnorum steterint partibus. De *Hymettio* melle v. Plin. XI, 13, et Strab. IX, pag. 397. — *adcedere*, ut *adsurgit* ap. Virg. Ge. II, 98, et *non Hymetto mella decedunt* apud Horat. Od. II, VI, 14, quem locum Silio hæc scribenti succurrisse non dubitabat N. Heins.

27. *Pæonios fontes*, aquas calidas, ut sunt Thermæ, seu aquæ Selinuntiæ, Segestanæ, Himerenses, Perticianenses et ad Thermas, coloniam Romanorum prope Selinuntem. Θερμῶν ὑδάτων ἀναζολαὶ κατὰ πολλοὺς ἴχνει τόπους ἡ νῆσος, etc., Strab. VI, p. 189. *Pæonios*, medicos, medicabiles, salutares, ut ap. Virg. Æn. VII, 769 al. a *Pæone*, Deo et deorum medico, quod nomen seriores poetæ Apollini tribuere, de quo vid. Koeppen ad Hom. Iliad. ε, 401, et Valcken. ad Eurip. Hippol. 1472. — *sulfure arcano*, occulto et virium occultarum. Cf. ad v. 55 sqq.

28 sqq. *vatum*, Stesichori Himeræi, Cleonis Siculi (Curt. VIII, 5), Empedoclis Agrigentini, Epicharmi, qui plerumque *Siculus* dicitur, quia vix trimestris in Siciliam venit, Phormi (v. Suid.), Moschi et inpr. Theocriti, Syracusanorum. Conf. Virg. Ecl. IV, 1... 3, et VI, 1, ad quæ loca v. Heyne. — *Ora vatum*, ut XIII, 796; Hor. Serm. I, IV, 43, et Ὅμηρος, τὸ Καλλιόπας γλυκερὸν στόμα, Mosch. Id. III, 72. Πιερίδων τὸ σοφὸν στόμα, θεῖον Ὅμηρον, vel Στησίχορον ζαπλαθὲς ἀμέτρητον στόμα Μούσης in Anthol. Gr. lib. III, c. 25, epigr. 4, et 62; Drak. — *Phœbo digna*, quæ cecinere carmina Phœbo digna. Cf. sup. XIII, 538. — *venerabere*, cum admiratione et veneratione adnosces, mirabere, Gron. Obss. III, 7. — *silvas* ad carmen Bucolicum et Theocriteum refert Ern. coll. Virgil. Ecl. IV, 3. Ad Theocritum quidem potissimum, nec tamen solum respexisse crediderim poetam, et *silvæ sacræ* videntur potius nemora esse Musis sacra in *Helicone* et ad radices hujus montis, cujus mox mentio fit, quo sensu *lucos pios* dixit Horat. Od. III, IV, 6, ubi v. Jani. — *resonant*, resonare faciunt, ut ap. Virg. Æn. VII, 12.

Promtæ gens linguæ : ast eadem, quum bella cieret,
Portus æquoreis sueta insignire tropæis.
Post dirum Antiphatæ sceptrum et Cyclopia regna,
Vomere verterunt primum nova rura Sicani.
Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
Adscitum patrio terræ inposuere vacanti.
Mox Ligurum pubes, Siculo ductore, notavit
Possessis bello mutata vocabula regnis.
Nec Cres dedecori fuit adcola : duxerat actos

31. *quum bella cierent* malebat N. Heins. quo sensu *arma* ac *bella vocare* dicuntur; conf. not. ad lib. IV, vers. 508. — 33. *Cyclopia* Colon. *Cerlopia* Putean. Vulgo *Cyclopea*. Sed vid. Heins. ad Virgil. Æneid. I, 101 et 665. — 34. *Sicani* Put. Vulgo *Sicano*. Male! *primo* etiam vel *primi* malebat N. Heins. — 36. *Abscitum* Oxon. quod perperam probabat Barth. Adv. IX, 3, quia nomen demtum fluvio, ut ejus memoria penitus exoleseeret, et novæ terræ adsuesceretur melius. — 39, 40. *Nec res dedecori fuit : accola duxerat actos Mœnibus e cen-*

31. Siculi loquaces dicacesque fuisse dicuntur, unde et σικυλίζειν ac *gerræ Siculæ* in proverbium venerunt. Iidem *acuti* vocantur a Firmico Astron. I, 1; *faceti* a Cic. de Orat. II, 54; *genus hominum acutum* ab eod. in Verr. I, Cf. Fazellus de reb. Sic. I, 1. — 32. Siculi non lingua tantum, sed manu quoque promti. Cf. Fazelli l. c. et inf. v. 281 sq.

33. Locus class. de priscis Siciliæ incolis. Cf. Strab. VI; Thucyd. VI pr., Cluver. Sicil. I, 2, et Dorvill. Sicil. Primi Siciliæ incolæ fuere *Læstrigones* et *Cyclopes*. Læstrygonum rex fuit *Antiphates* tyrannus. Vid. ad VII, 276, et lib. VIII, 529 sq. De *Cyclopum* sede in Sicilia v. Heyne ad Virg. Æn. I, 201, et III, 569 sqq.

34. Post Cyclopas inmigrarunt *Sicani*, Iberica gens, ex Hispania pulsa a Liguribus, qui late olim tenebant oram maritimam Iberiæ, Galliæ et Italiæ. Cf. Justin. IV, 2; Heyne ad Guthrian. histor. T. III, p. 73, et in Exc. I ad Virg. Æneid. VII quæque ibi laudavit loca Thucyd. VI, 2; Dionys. I, 22, et Diodor. V, 6. — *Vomere verterunt rura*, ut *metunt* VIII, 564, ubi v. not.

35 sq. *Pyrene*, mons Hispaniæ, pro ipsa Hispania. — *ab amne patrio*, ἀπὸ τοῦ Σικανοῦ ποταμοῦ τοῦ ἐν Ἰβηρίᾳ, Thuc. l. c. qui Hispaniæ fluvius videtur idem esse, qui vulgo *Sicoris*, et nunc *Segre* vocatur. Solinus Siciliam dictam tradit Sicaniam a Sicano rege, qui magnam Iberorum manum advexerit.

37 sq. Siculi (*Ligurum pubes*, de qua denominatione v. Heyne l. c.), ab Aboriginibus et Pelasgis pulsi ex locis quæ inter Tiberim et Lirim incolebant, duce *Siculo* binis trinisve ante bellum Trojanum ætatibus in Siciliam trajecisse dicuntur. Vid. Dionys. lib. I, 22, et Heyne Exc. II ad Virg. Æn. VIII.

39. Deinde Cretenses venerunt in Siciliam, quo Dædalum perse-

Mœnibus e centum non fausta ad prælia Minos,
Dædaleam repetens pœnam : qui fraude nefanda
Postquam perpetuas judex concessit ad umbras,
Cocalidum insidiis, fesso Minoia turba
Bellandi studio Siculis subsedit in oris.
Miscuerunt Phrygiam prolem Trojanus Acestes,
Trojanusque Helymus, structis qui, pube sequuta,

tum... Minos Colon. Ita quoque codices scripti et priscæ edd. nisi quod in Oxon. *duxerat avos Mœnibus eventum*, in Put. *duxerit actus Mœnibus ereptum*, in R. 1, Parm. ac Med. *duxerat arctos Mœnibus hærentum*, in edd. Marsi et Martini Herbip. *duxerat actos M. Eteretum*. Pessime locum primus corrupit Nicander in ed. Junt. novo inserto versu, *Nec res dedecori fuit aut mutasse pudebat Sicanum Siculo nomen : mox adcola Minos Duxerat Eteretum non fausta ad bella cohortes :* quam scripturam edd. recentt. expresserunt. Vocem *Eteretum* quum nihili esse videret Dausq., emendabat *Dux Eteocretum, non fausta ad bella cohortans, Dædaleam repetit pœnam*. Rectius Cluver. in Sicil. ant. I, 2, et Salmas. ad Solin. p. 105 al. 74. *Duxerat et Cretum... cohortes;* Scaliger ad marg. edit. D. Heinsii Raphel. *Duxerat et Cretam;* Cellar. *Duxerat e Creta.* Sed veram Silio lectionem restituit N. Heins. ex conjectura et libris priscis; *actum* pro *actos* reposuit Lefeb. quasi *Cres adcola* non collective dici possit. — 41. *pœnam* idem Nicander primus edidit. — 43. *casso*, vel *misso* conj. Dausq. pro *fesso*. Sed poeta docte loquutus est pro *turba fessa bellandi studio*. — 45. *Acestu* R. 1, in cujus marg.

quutus erat Minos : qui quum ibi in balneo periisset, fervida aqua a filiabus *Cocali* regis capiti infusa, Cretenses in hac insula remanserunt. De Dædali fuga, cf. ad XII, 89 sq., et de Minois morte Conon ap. Photium, Tzetz. Chil. I, 19; Bausan. in Achaicis, Athen. I, 8; Diodor. IV, 81; Strab. VI, p. 419 et 427; Euseb. in Chron. ubi vid. Scalig. p. 51, Meurs. in Creta III, 3; Boess. ad Ovid. Ib. v. 291; Lefeb ad h. l. ita : « Verius hæc tradit Valer. I, 704 seq. non insequutus est Minos. Error a nomine urbis *Minoa*, quæ non a Mino rege, sed sic adpellata a Phœnicibus, apud quos sonat *habitatio*, hebr. *Minoa*, vel *Minua*. Dicta etiam hæc urbs *Makera* a *ker*, *kir*, Celtice *Cær*, urbs. Inepte Græci omnia turbarunt. » Sed ineptius Lefeb.

40. *Mœnibus*, urbibus, *e centum :* nam ἑκατόμπολις Κρήτη. Conf. Clarke ad Hom. Iliad. β, 649; Jani ad Hor. Od. III, XXVII, 33; Heyne ad Virg. Æn. III, 106. — 41. *Dædaleam*, a Dædalo.

42. Vulgo non Minos II, sed primus, illius avus, *judex* inferorum factus creditur. Sed hi passim confunduntur. Cf. Heyne ad Apollod. p. 535 et 537.

45 sqq. *Acestes* et *Helymus* Trojani jam ante Trojæ excidium pervenisse in Siciliam, ibique *Acestam* (Ἀκέστης, Ἀιγέστας, *Ægestam*, *Egestam*, *Segestam*) et Ἔλυμα condidisse dicuntur. Cf. inf. v. 220; Virg. Æneid. V, 36 sq., 73 sq., 711 sq., 718, 749 sq. ibique Heyne in not. et Exc. I ac III. *Acestam* vero ab Ægesta, vel Egesta et Segesta diversam, et hanc inter Syracusas et

In longum ex sese donarunt nomina muris.
Nec Zanclæa gerunt obscuram mœnia famam,
Dextera quam tribuit posito Saturnia telo.
Sed decus Hennæis haud ullum pulchrius oris,
Quam quæ Sisyphio fundavit nomen ab Isthmo,
Et multum ante alias Ephyræis fulget alumnis.
Hic Arethusa suum piscoso fonte receptat
Alpheon, sacræ portantem signa coronæ.

Acestus emend. manus docta. — 49. *zelo* pro *telo* Ox. — 50. *Hennæis* Col. *Hannæis* Ox. *Hannælis* Med. *Ethneis* Put. *Ætneis* Cell. ex emend. Scalig. Vulgo *Ennæis*; conf. ad I, 93. — 51. *ab Hista* Col. Oxon. R. 1, Parm. Med. — 53. *recepit* primæ edd. præter R. 2. Sed *receptare* dicitur, ut *inperitare*, *cœptare*, *facta-*

Pachynum in orientali, illam in occidentali Siciliæ latere inter Erycem et Drepanum sitam fuisse, putabat Salmas. ad Solin. p. 78 sqq. — *structis*; cf. Bentl. ad Hor. Od. III, III, 65.

48 sq. Postea Messenii ex Peloponneso venerunt in Siciliam, ibique *Zanclen* condiderunt, quæ urbs a Saturni *telo posito*, h. e. falce ibi abjecta nomen adcepit. Conf. omnino supra ad I, 662, et Cluver. Sicil. ant. I, 6.

50. Græci etiam, et quidem Corinthii duce Archia, in Siciliam trajecerunt, a quibus conditæ *Syracusæ*, caput Siciliæ. Conf. Strab. VI, p. 186 (al. 269 et 413); VIII, p. 380 (al. 583); Tertull. de Pall. c. 2; Pausan. Eliac. I, 7; Scalig. ad Euseb. Chron. a. 1283; Cluver. l. c. I, 12; Thucyd. VI, 3. Corinthus autem in *Isthmo* sita, condita a *Sisypho* (v. Apollod. I, IX, 3, et Euseb. Chron.), et primum Heliopolis dicta, deinde Pagos, posteaque *Ephyra*: unde ornatum h. l. expedies. — *Hennæis oris*, Siciliæ. Cf. ad I, 93. — 51. *Quam quæ* urbs, Syracusæ. — *ab Isthmo* Achaiæ. Cf. inf. v. 341, 642. — 52. *multum ante alias* Siciliæ urbes.

53. *Arethusa*, fons Siciliæ ad Syracusas, quocum jungitur *Alpheus*, Elidis fluvius, qui subter terram ac mare in Siciliam procurrere perhibetur; de quo v. Plin. II, 97 et 103; XXXI, 5, seu 30; Strab. VI, p. 187 al., 270 et 415; Intpp. ad Ovid. Met. V, 494... 641, et Virg. Ecl. X, 1... 5; Æn. III, 694 seqq.; Senec. Nat. Qu. III, 26; Gesner. ad Claud. R. P. II, 60; *D'Orville*, Sicula I, p. 198; Cluv. Sicil. ant. I, 12, p. 156... 163. — *piscoso fonte*; Cf. Cic. Verr. IV, c. 53. — 54. *Alpheum portantem*, secum in Siciliam auferentem *coronas*, in Olympiis ludis, qui ad Pisam et Alpheum agebantur in Elide, in hunc fluvium conjectas; cujus fabulæ etiam meminit Strabo, VI, p. 190 al., 275 al., 422: Τὸ ὕδωρ πρὸς τὴν Ἀρκαδικὴν Ἀβίαν (leg. ex L. VIII, p. 236, Ἀσέαν, vicum Megalopolitidis, ubi fontes Alphei et Eurotæ vicini sunt) ὑποβρύχιον ἐλθὸν ὀψέ ποτε τόν τε Εὐρώταν καὶ τὸν Ἀλφειὸν ἀναδίδωσιν, ὥς τε καὶ πιστευθῆναι μυθῶδές τι, ὅτι τῶν ἐπιφημισθέν-

At non æquus amat Trinacria Mulciber antra;
Nam Lipare, vastis subter depasta caminis,
Sulfureum vomit exeso de vertice fumum.
Ast Ætna eructat tremefactis cautibus ignis
Inclusi gemitus, pelagique imitata furorem
Murmure per cæcos tonat inrequieta fragores
Nocte dieque simul: fonte e Phlegethontis ut atro
Flammarum exundat torrens, piceaque procella
Semiambusta rotat liquefactis saxa cavernis.
Sed quamquam largo flammarum exæstuet intus
Turbine, et adsidue subnascens profluat ignis,

re; Drak. — 58. *ignis Inclusi gemitus* scripti. Vulgo *ignes, I. gemitus*, etc. — 64. *exæstuet* et mox *profluat* Col. Vulgo *exæstuat* et *profluit*: in Put. et priscis edd. *perfluat*, in Oxon. *superfluat*, in Cell. perperam *profugit*. Dausq. conj. *profurit*,

τῶν στεφάνων ἑκατέρω καὶ ῥιφέντων εἰς τὸ κοινὸν ῥεῦμα, ἀνακαίνεται κατὰ τὸν ἐπιφημισμὸν ἑκάτερος ἐν τῷ οἰκείῳ ποταμῷ. Hinc Alpheus loco Nonni, a Drak. citato, Dionys. XXXVII, v, 173, dicitur ἄγων στεφανηφόρον ὕδωρ. Similiter fimum, vel cineres Pisis in Siciliam deferri tradunt Plin. et Senec. ll. ll.

55 sqq. De solo Siciliæ Justin. IV, 1: « Ipsa terra est tenuis ac fragilis, et cavernis quibusdam fistulisque ita penetrabilis, ut ventorum tota ferme flatibus pateat; nec non et ignibus generandis nutriendisque soli ipsius naturalis materia; quippe intrinsecus stratum sulphure et bitumine traditur; quæ res facit, ut spiritu cum igne inter interiora luctante, frequenter et compluribus locis nunc flammas, nunc vaporem, nunc fumum eructet. Inde denique Ætnæ montis per tot secula durat incendium. » — 55. *non æquus*, non propitius, noxius, ut lib. III, 260. *Mulciber*, Vulcanus, ignis.

56 sq. De *Lipara*, maxima insularum Æoliarum seu Vulcaniarum circa Siciliam, ejusque ignibus subterraneis (unde officina ibi ac camini Vulcani et Cyclopum, ut in Ætna, esse fingebantur), v. Strab. VI, p. 190 al., 275 al., 423; Heyne ad Virg. Æn. VIII, 416 sq. (quem locum Silius ante oculos habuit), et Spanhem. ad Callim. H. in Dian. v. 47. — *subter depasta caminis*, ut *subter specus et Cyclopum exesa caminis Antra Ætnæa* ap. Virg. l. c. — *vertice*, monte, colle.

58. Cf. Virg. Æn. III, 571 sqq. (ubi v. Heyne et Cerda, et simill. loc. Claud. de R. Pros. I, 164 sqq. Non male Silius colores variavit: sed præter ceteros mirum phænomenon verticis, in tanta ignis profusione nive et glacie obtecti, inprimis ornavit, non sine luxuria verborum, una re sexties variata; Ern.

61 sqq. Cf. sup. XIII, 563 sq. et 836 sq. — 64 sq. Comparant Se-

Summo cana jugo cohibet (mirabile dictu!)
Vicinam flammis glaciem; æternoque rigore
Ardentes horrent scopuli: stat vertice celsi
Collis hiems, calidaque nivem tegit atra favilla.
Quid referam Æolio regnatas nomine terras?
Ventorumque domos, atque addita claustra procellis?
Hic versi penitus Pelopea ad regna Pachyni
Pulsata Ionio respondent saxa profundo.
Hic, contra Libyamque situm Caurosque furentes,
Cernit devexas Lilybæon nobile Chelas.
At, qua diversi lateris frons tertia terris
Vergit in Italiam prolato ad litora dorso,
Celsus arenosa tollit se mole Pelorus.
His longo mitis placide dominator in ævo

proruit et *proficit;* quibus omnibus non est opus. — 66. *cava* Oxon. *plana* scribendum putabat Dausq. — 69. *altamque*, vel *canamque nivem* emend. Dausq. et recte forsan *calidamque nivem* Draken. — 70. *Æolio numine*, et v. 72 ac 74[1], *Hinc* malebat N. Heins. — 72. *Pelopea* Col. *Pelopei* Put. Vulgo *Pelopeia*. — 73. *resplendent* suspicari possis; vulgata certe lectio et languet et inpeditior est. — 74. *Libyemque* Put. *Libycamque sitim* priscæ edd. — 76. *terræ* scripti et R. 2. — 79.

nec. Epist. 79.—66. *cana* Ætna ob æternam glaciem ac nivem. Cf. I, 205; III, 479, 534. — 69. *Collis*, ut Λίτναῖος ὄχθος in Eurip. Cycl. v. 114, ubi v. Cl. Hœpfner.

70 sq. Conf. sup. IX, 491 seq.; Virg. Æn. I, 51 sq. ibique Heyne in Exc. I. — *terras*, insulas circa Siciliam, quæ Æoliæ, Liparenses, Vulcaniæ, seu Ἡφαιστιάδες et Plotæ dicebantur. — *Æolio nomine* Græce pro, ab Æolo. Cf. ad V, 161, et Casaub. ad Athen. I, 14.

72 sq. Tria Siciliæ promontoria, a quibus dicta est Trinacria, designantur, eorumque situs, de quo discrepant antiqui scriptores. Vid. Cluver. Sicil. ant. I, 3. — *Pelopea ad regna versi*, Peloponnesum et orientem prospectantis. — *respondent*, ex adverso, e regione sita sunt, ut apud Virgil. Æneid. lib. VI, 23. Cf. Var. Lect.

74 sq. Lilybæum prom. respicit Africam, quæ obnoxia est furori *Caurorum* (v. ad I, 469), et subjacet *chelis*, signo cælesti. Χηλαὶ propr. forfices scorpionis, quæ deinde *libræ*, ζυγοῦ, nomen adceperunt. Conf. Herman. Mythol. T. III, p. 99... 107; Intpp. ad Virg. Ge. I, 33 sq., et Ovid. Met. II, 195 sq. Cave cum Dausq. intelligas gemellos colles Plin. III, 8, vel cum Ortelio duo Africæ promontoria Apollinis et Mercurii, quæ sinum Carthag. veluti duabus cancrorum chelis amplectantur. — *devexas*, dependentes, et late extentas.

76. *diversi*, adversi. Conf. ad I, 264 in Var. Lect.

79 sqq. Belli Siculi origo et cau-

Præfuerat terris Hieron, tractare serenò
Imperio vulgum pollens, et pectora nullo
Parentum exagitare metu, pactamque per aras
Haud facilis temerare fidem, socialia jura
Ausoniis multos servarat casta per annos.
Verum, ubi fata virum fragili solvere senecta,
Primævo cessit sceptrum exitiale nepoti,
Et placida indomitos adcepit regia mores.
Namque, bis octonis nondum rex præditus annis,
Caligare alto in solio, nec pondera regni
Posse pati, et nimium fluxis confidere rebus.
Jamque brevi nullum, delicta tuentibus armis,
Fas notum, ignotumque nefas : vilissima regi

placide scripti et priscæ edd. *placido* edd. Benes. Junt. et inde aliæ. — 88. *perditus* Col. *proditus*, pro editus, natus, conj. N. Heins. prob. Burm. qui tamen *proditus* pro *creatus*, *renunciatus* dictum adcipiebat, ut *prodere Flaminem Interregem*, etc. — 90. *flexis* Put. Tell. et R. 2. — 92. *regni* Tell. et nonnullæ edd. prob. Dausq. ut sensus sit, pudicitiam regni insuper habebat; vel ut interpungatur : *vilissima regni Cura pudor!* nullius rei minus, quam regni curiosus erat;

sæ traduntur. De hoc bello et *Hierone*, v. Liv. XXIV, 4 seq., et Polyb. I, 13... 64. — *longo in ævo* : nam Hieron annos amplius XC vixit, et LIV regnavit. Vid. Polyb. VII, 8, et Liv. l. c. — *mitis placide Præfuerat*, βασιλεὺς πρᾶος ἀστοῖς, οὐ φθονίαν ἀγαθοῖς, ξείνοις τε θαυμαστὸς ἀνήρ, Pindar. Cf. Polyb. VII, 8. — *sereno*, miti, mansueto.

82. Equidem non video qua ratione inductus doctiss. *Ruperti* in Add. et Corrig. *parentum pectora* intelligat senatum, patres : hic enim designantur omnes qui parent, non magis senatus quam vulgum. Hanc videlicet *maculam incuria fudit*. Ed.

84. *multos*, quinquaginta apud Liv. XXIV, 4 et 28. — *casta*, sancta et inviolata. Conf. ad I, 481. — 85 seq. Hieroni successit in imperio Hieronymus, ejus *nepos* ex Gelone. « Puer quindecim ferme annorum, et vixdum libertatem, nedum dominationem modice laturus. » Ita Liv. XXIV, 4. Cf. Polyb. VII, 4 et 7. — *sceptrum exitiale*, et ipsi (cf. v. 99 sqq.), et Syracusanis. — 87. *indomitos mores*, regem morum dissolutorum.

89. *Caligare* de juvene rege, quem splendor imperii, cui non par est, quadam veluti vertigine occupat, ut oculis cæcis agat; Ern. Cf. I, 299. — 90. *fluxis rebus*; cf. ad VII, 17. — *fluxis rebus*, potestati et fortunæ cujus mox inconstantiam experiretur. Sic ap. Claudian. in Rufinum II, 440 : « Desinat elatis quisquam confidere rebus, Instabilesque deos, et lubrica numina discat. » Ed.

92. Conf. Virgil. Ge. I, 505. —

Cura pudor : tam præcipiti materna furori
Pyrrhus origo dabat stimulos, proavique superbum
Æacidæ genus, atque æternus carmine Achilles.
Ergo ardor subitus Pœnorum incepta fovendi :
Nec sceleri mora : conjungit nova fœdera, pacto,
Cederet ut Siculis victor Sidonius oris.
Sed stabant pœnæ, tumulumque negabat Erinnys,

postrema ea cura, quæ debuit esse prima, pudor! — 93. *tum* Med. Idem, vel *jam* reponendum censebat N. Heins. — 97. *conjungit* est ex emendat. D. Heins. pro vulg. *jungit*, ne versus claudicet; *quin jungit*, quod recepit Cell., vel *Nec sceleri quin jungit enim nova f. p.* corrig. Barth. Adv. IX, 3; *conjungit*, vel *junguntur*, vel *jungebat nova fœdera pacto*, paciscenti, ut Pœni cederent Sicilia, N. Heins. *nam jungit* Lefeb. *Nec sceleri mora fit, jungit*, etc. Burman. — 99. Forte leg. *stabant Pœnæ*, h. e. adstabant, circumstabant, aderant tyranno Pœnæ ultri-

93. *pudor* significat verecundiam peccandi, quidvis turpiter aut inciviliter agendi fugam, cui ἀνοικος καὶ πάρεδρος Δίκη· φόβος γὰρ καὶ δίκης αἰδοξίας. Ita Gron. Obss. III, 7.

94 sq. Hieronymus « inflatus adsentationibus eorum, qui eum non Hieronis tantum, sed Pyrrhi etiam regis, materni avi, jubebant meminisse. » Liv. XXVI, 6. Conf. Polyb. VII, 4, ubi a Nereide, Pyrrhi filia, natus dicitur. Comparanda et loca similia sup. III, 246 sq., et inf. XV, 291 sq. — *Pyrrhus origo*, a quo originem ducebat maternam. Ipse autem Pyrrhus, Epiri rex, ab *Æaco*, Pelei patre et *Achillis* avo, oriundus. Vid. ad I, 627. — *Achilles æternus carmine*, æternum nomen consequutus Iliade Homeri; Drakenborch. coll. XIII, 796 seq. — *Æacides* et *Achilles* unus idemque est.

96 sqq. Hieronymus, societate Roman. repudiata et cum Hannibale juncta (Polyb. VII, 2, 3), bis legatos Carthaginem misit, et primum Pœnis fœdus proposuit de dividenda Sicilia, deinde vero (quæ sunt *nova fœdera*) postulavit, ut *victor Sidonius*, Hannibal, omnino Sicilia *cederet*, et totius insulæ imperium sibi permitteretur. Cf. Polyb. VII, 4, et qui eum ad verbum fere expressit, Liv. XXIV, 6. Ernesti V. C. suspicatur, Silium in h. l. Hieronymi levitatem et jactationem animi, cujus eum Livius (l. l. cap. extr.) ex duplici legatione illa arguat, exprimere voluisse, dum primum *ardorem subitum* Pœnum adjuvandi, et mox *nova fœdera* commemoret, quibus ille favor quodammodo sublatus sit. — *pacto*, quum pepigisset, ut ap. Liv. XXVIII, 21. Cf. supra ad V, 106, et quos Drakenb. laudat, Heins. ad Vellei. I, 7; Gron. ad Liv. I, 41; Bentl. ad Hor. Serm. I, VI, 126 et al. Sed v. Var. Lect.

99. Cædem Hieronymi accuratius exponunt Liv. XXIV, 7, et Polyb. VII, 6. — *stabant pœnæ*, instabant, vel fixæ erant. Conf. Var. Lect. « Relata tyranni fœda scelera fœdioresque libidines adeo mutavere animos, ut insepultum jacere corpus paulo ante desiderati regis

Qua modo pactus erat socium non cernere, terra.
Sævos namque pati fastus, juvenemque cruento
Flagrantem luxu, et miscentem turpia diris,
Haud ultra faciles, quos ira metusque coquebat,
Jurati obtruncant; nec jam modus ensibus : addunt
Femineam cædem, atque insontum rapta sororum
Corpora prosternunt ferro; nova sævit in armis
Libertas, jactatque jugum : pars Punica castra,
Pars Italos et nota volunt; nec turba furentum
Defit, quæ neutro sociari fœdere malit.
Tali Trinacriæ motu, rebusque Sicanis
Exitio regis trepidis, sublimis honore
(Tertia nam Latios renovarat purpura fasces)
Marcellus classem Zanclæis adpulit oris.
Atque ubi cuncta viro, cædesque exposta tyranni,
Ambiguæque hominum mentes, Carthaginis arma
Quos teneant, et quanta, locos, quod vulgus amicum
Duret Trojugenis, quantos Arethusa tumores
Concipiat, perstetque suas non pandere portas :
Incumbit bello, ac totam per proxima raptim

ces, ut supra II, 551. — 102. *diris* Colon. *dictis* Put. *ducis* Oxon. Vulg. *duris*.

paterentur, » Liv. XXIV, 21. — *Erinnyes*, Furiæ, ultrices scelerum : vel *Erinnys* h. l. pro furore conjuratorum Syracusanorumque, qui odium tyrannidis et tyranni perceperant. Cf. ad XIII, 289 seq.

100. *socium*, Hannibalem et Pœnos. Possis etiam ad Romanos referre.

101 seq. *cruento luxu*, ap. Liv. XXIV, 5, *libidines novæ, inhumana crudelitas;* Lenz. — Sic ap. Virg. Æneid. III, 326 : « Stirpis Achilleæ fastus, juvenemque superbum... tulimus. » Ed. — 103. *quos ira metusque coquebat;* v. ad II, 327. — 104. *Jurati*, conjurati. *ensibus*, cædi.

105 sq. Cf. omnino Liv. XXIV, 25 et 26. — *Corpora sororum*, v. ad VI, 572. — *jugum* servile *jactat*, ut alibi *excutit*, *exuit*. — 107 sqq. Conf. Liv. XXIV, 27 sqq. — *nota*, antiquum fœdus Roman.

110 sqq. Cf. Liv. XXIV, 27 sq., et Polyb. VIII, 3. — 112. Marcellus tertium Consul. — 113. *Zanclæis*, Messanæ, vel Siculis. Conf. ad vers. 48, et I, 662. — 116 seq. *quod vulgus amicum Duret Trojugenis*, quinam Romanis etiam nunc faveant. — *Arethusa* pro Syracusis. Cf. ad v. 53. — *tumores;* v. ad II, 288. — 118. *portas* incommode infert, quum de fonte dixerat; Fru.

Armorum effundit flammato pectore pestem.
Non aliter Boreas, Rhodopes a vertice præceps
Quum sese inmisit, decimoque volumine pontum
Expulit in terras, sequitur cum murmure molem
Ejecti maris, et stridentibus adfremit alis.
Prima Leontinos vastarunt prælia campos,
Regnatam diro quondam Læstrigone terram.
Instabat ductor, cui tarde vincere Graias
Par erat, ac vinci, turmas: ruit æquore toto;
(Femineum credas maribus concurrere vulgum)
Et Cereri placitos fecundat sanguine campos.

126. *diro* scripti et R. 2. Vulg. *duro*. — 130. *placitos* Col. B. 2, Mars. et al. Vulgo

120. *Armorum effundit pestem*; cf. ad II, 151. — 121 sqq. Impetus Marcelli et copiarum ejus comparatur Boreæ. Conf. ad I, 468 sqq., 587... 595, et IV, 243 sqq. *Rhodope* mons Thraciæ, οἰκειοτάτου ἀνέμων, unde *Thracius Boreas*, I, 587, ubi v. not. — *decimo volumine*, decumano fluctu, τριτυμίᾳ, Draken. Cf. Intpp. ad Ovid. Met. XI, 530, et Trist. I, 11, 50. — *molem maris*, ut III, 46. — *stridentibus adfremit alis*, ut I, 589. — Hanc comparationem vividissimis coloribus et poetico admodum œstro, gallicis carminibus expressit *Voltaire*, *Henriade*, *chant VIII*:

Ainsi, lorsque des monts séparés par Alcide
Les aquilons fougueux fondent d'un vol rapide,
Soudain les flots émus de deux profondes mers
D'un choc impétueux s'élancent dans les airs:
La terre au loin gémit, le jour fuit, le ciel gronde,
Et l'Africain tremblant craint la chute du monde. Ed.

125... 177. Cf. Liv. XXIV, 29... 33. — *Leontini*, seu Λεόντιον, Ptolem. (hod. *Lentini*) opp. Siciliæ, in ora maris Siculi, inter Syracusas et Catanam, de cujus situ et partibus v. Polyb. VII, 6. *Campi Leontini* olim dicti *Læstrygonii* (v. Plin. III, 8, et sup. ad v. 33), ac *Xuthia*, a Xutho, prisco domino, teste Diodor. V, 8. De fertilitate agri Leontini v. Plin. XVIII, 10; Sidon. carm. 22; Cic. in Frumentar. c. 18; in Philipp. II, 17; in Verrinis passim, v. c. Act. II, L. III, c. 64. — 126. *diro Læstrygone*, ut *dirum Antiphatæ regnum* sup. v. 33.

127 sq. *ductor* Rom., Marcellus, *instabat*, cui *par*, idem erat, tarde vincere inbelles et Græcos origine Leontinos, et vinci; quia nulla laus est molles vincere, nisi celeriter vincantur; Cell. « Marcellus tanto ardore militum est usus ab ira inter conditiones pacis interfectæ stationis, ut primo inpetu urbem expugnarent; » Liv. XXIV, 30 pr. Leontini a Naxiis oriundi; Naxum autem in Sicilia Corinthii eodem tempore, quo Syracusas et Megara, condiderunt. Vid. Strab. VI, pag. 186 et 189. Hinc *Graias turmas* Leontinos dixit poeta, et quidem contemtim. Vid. ad III, 178. Inde et *femineum vulgus*. Vid. II, 361. — *Cereri placitos campos*, Leontinos feracissimos. Vid. ad v.

Sternuntur passim; pedibusque evadere letum
Eripuit rapidus Mavors; ut cuique salutem
Promisit fuga, præveniens dux occupat ense.
« Ite, gregem metite inbellem, ac subcidite ferro,
Clamat, cunctantes urguens umbone catervas.
Pigro luctandi studio certamen in umbra
Molle pati docta, et gaudens splendescere olivo,
Stat, mediocre decus vincentum, ignava juventus:
Hæc laus sola datur, si viso vincitis hoste. »
Ingruit, audito ductore, exercitus omnis;
Solaque, quod superest secum certamina norunt,
Quis dextra antistet, spoliisque excellat opimis.
Euboici non, per scopulos inlisa Caphareo,

placidos. — 134. Copulam *et* ante *metite* perperam primus inseruit Nicander in Junt. — 139. *si visi vincitis hostem* conj. Gron. Obss. III, 7, idque recepit Cell. sed male exposuit: si aperto Marte, non insidiis, vincitis. Barthio (Adv. IX, 3) nervosius videbatur *si visu vincitis hostem*, quod Draken. confirmat epigr. in Catalect. Pithœi L. II, p. m. 51, *Conspectu devicta tuo, Germanice Cæsar.* — 141. *morunt* omnino scribendum censebat N. Heins. quidquid obtent codices vetusti; idque recepere Drak. Lefeb. Ern. Sed vulgata quoque lectio non male se habet: non alia certamina noverant milites, quam secum facienda, non cum hoste, qui primo impetu sternebatur. Eadem non displicet Lefeb. qui comparat verba Liv. VII, 40, pr. *nec præter externa, noverant bella;* conf. not.

125, et cf. I, 237; XII, 526 sq. — *fecundat sanguine campos;* vid. ad III, 261; X, 461, et Intpp. Horat. Od. II, 1, 29, et Petron. Sat. c. 120. — 131 seq. *Eripuit evadere*, facultatem evadendi *letum*, effugiendi. — 133. *occupat;* v. ad V, 520, et X, 197.

134 seq. Verba Marcelli. — *metite;* cf. ad IV, 213. — 135. Notus *umbonum* usus ad propellendum repellendumque. — 136 sqq. Mollities Leontinorum et gymnastica exercitia Græcorum designantur. Comparant Claud. in Eutrop. II, 407 sq.; Lucan. VII, 270 seq., et al. « Juventus docta pati molle certamen in umbra pigro luctandi studio. » Cf. ad III, 123, 145, et 578 sqq. — *olivo*, unguentis, in gymnasiis, et athleticis certaminibus.

139. Cæsareum illud adluditur, *veni, vidi, vici*, Barth. Adv. IX, 3. Cf. sup. v. 127 sq. — 141 seq. Certant tantum milites Marcelli, quis ceteris virtute antecellat, et spolia referat opima. Conf. L. V. *Spolia opima* proprie quidem dicuntur amplissima, quæ dux exercitus duci hostium a se interfecto detrahit (v. Liv. IV, 20), sed deinde et egregia alia, ut h. l. et ap. Liv. XXIII, 46; Flor. II, XVII, 11 et al. Conf. Perizon. Animadverss. hist. c. 7, ubi copiose et docte de his spoliis disputavit.

143 sqq. Luxuriatur poeta, ut

Euripi magis unda furit; pontumve sonantem
Ejicit angusto violentius ore Propontis;
Nec fervet majore fretum rapiturque tumultu,
Quod ferit Herculeas extremo Sole columnas.
Mite tamen dextræ decus inter prælia tanta
Enituit fama: miles Tyrrhenus (Asilo
Nomen erat), captus quondam ad Trasymena fluenta,
Servitium facile et dominantis mollia jussa
Expertus Beryæ, patrias remearat ad oras
Sponte faventis heri; repetitisque inpiger armis
Tum veteres Siculo casus Mavorte piabat:
Atque is, dum medios inter fera prælia miscet,
Inlatus Beryæ, cui, pacta ad regia misso
Pœnorum a populis, sociataque bella gerenti,
Ærato cassis munimine clauserat ora,

149. *Asilo* Col. R. 1, Parm. Med. Vulgo *Asylo*. Suspicari possis *Asylæ*, quod Etruscum nomen esse notavit Servius, a Drak. laudatus, ad Virg. Æn. XII, 127. — 152. *Beryæ* Col. ut et v. 156, *Boreæ* Put. et priscæ edd. *Borea* Oxon. R. 1, Med. *Verri* Parm. Vulgo *Berræ*. Deinde *remearat*, non *remeabat*, scripti, R. 1, Parm. Med.

solet, comparationibus cumulandis; Ern. Conf. Senec. Herc. Œt. 775 sqq. — *Caphareus* prom. Eubœæ, periculosum navigantibus propter vertices scopulosque latentes, et infame naufragiis, inpr. Græcorum a Troja redeuntium. Cf. Heyne ad Virgil. Æneid. XI, 260; Munscker. ad Hygin. Fab. 116; Harles. ad Ovid. Trist. I, 1, 83. Hinc cum delectu h. l. ponitur, ut et *Euripus*, fretum inter Eubœam et Bœotiam, de quo Liv. XXVIII, 6: « Euripi fretum non septies die, sicut fama fert (conf. Mel. II, 7; Plin. II, 97, et Senec. l. l.), temporibus statis reciprocat; sed temere in modum venti, nunc huc, nunc illuc verso mari, velut monte præcipiti devolutus torrens rapitur. » Conf. Strab. IX, p. 278.

145. Cf. Plin. IV, 12. — 147. Cf. XVI, 659, et sup. ad I, 141 seq., et VII, 172.

148. Inseritur episodium, qualia amat Silius, ne ulla pugna memorabili aliquo facinore careat; Ern. Idque fit optimorum poetarum exemplo. — 152. *patrias ad oras*, in Etruriam. — 154. *veteres casus*, inpr. captivitatem. — *piabat*, ulcisci volebat in Pœnis; Ern.

156 seq. *Beryas* Pœnus, a Carthaginiensibus ad Hieronymum regem fœderis firmandi causa missus, qua occasione se Siculis, seu Leontinis, cum Romanis bellum gerentibus, socium adjunxerat; Drak. *prælia miscet*; v. ad I, 69. — *Inlatus*, ut XI, 243. — *Æratum munimen* oris, περίγναθις, *buccula*, Juven. X, 134, et *flexilium lami-*

Invadit ferro juvenem, trepideque ferentem
Instabiles retro gressus prosternit arena.
At miser, audita victoris voce, trementem
Cunctantemque animam Stygia ceu sede reducens,
Cassidis a mento malefidæ vincula rumpit,
Jungebatque preces, atque addere verba parabat.
Sed, subito adspectu et noto conterritus ore,
Tyrrhenus ferrumque manu revocavit, et ultro
Talia cum gemitu lacrimis effudit obortis:
« Ne, quæso, supplex lucem dubiusque precare;
Fas hostem servare mihi: multo optimus ille
Militiæ, cui postremum est primumque, tueri
Inter bella fidem: tu letum evadere nobis
Das prior, et servas nondum servatus ab hoste.

159. Ita Ox. et Put. Vulgo *Invadit juvenem ferro.* — 161. *At*, non *Ac*, scripti, R. 1, Parm. Med. — 162. *ceu* Col. Put. R. 2, *cui* Ox. Vulgo *tum*. — 163. *rumpit*, non *rupit*, scripti. — 165. *conterr·tur* Ox. — 167. *effundit* Put. R. 1, Parm. Med. In iisdem *abortis*, quod plurimis locis Ovidio perperam adseri a Gebhardo Crep. 1, 12, monuit Drak.

narum vincula, C. Soll. Apollinaris Sidon. III, epist. 3, p. 64, laminæ galearum, quibus aures buccæque tegebantur, et quæ *vinculis* constringebantur sub mento, vel loris, quæ Suidas ὀχεῖς adpellat. Cf. mox v. 163; Lips. Mil. Rom. III, 5, et Cl. Schlichtegroll in *Abbildungen ægypt. griech. u. röm. Gottheiten*, P. III, p. 135, ubi et ab his bucculis non diversa fuisse putat φάλαρα: quæ tamen laminæ potius erant vel scutula levigata (unde φάλαρα a φαλὸς, splendidus) quæ ornatus tantum causa galeis adfigebantur, unde τριφάλεια, τετραφάλαρον. Cf. Koeppen. ad Hom. Iliad. 8, 743; Ien. Allg. Lit. Zeit. ann. 1796, N. 105, p. 6; Lennep. Etym. pag. 1044, et Intp. Hesych. tom. II, c. 1492, 29.

162. Cf. VII, 586, 724, 741. — 163. *Cassidis malefidæ*, quatenus nunc, quum agnosci ab hoste vellet, cassis incommodo tempore vultum et os tegebat; Ernesti. Immo *male fida* dicitur, quia nullo usui fuerat Beryæ, isque frustra ei confiderat: nam *fida* arma, quod idem V. Cl. recte monet, vocantur, quæ nos tegunt adversus impetum hostis. Cf. ad IV, 24.

169. *Multo*, longe *optimus militiæ*, miles. Cf. ad IV, 530, et VII, 619. Hæc tamen in tali carmine languere, recte putat Ern. — 170. Proverbialis locutio, de qua vid. Erasm. in Adag. tit. II, Drak. Cf. XI, 163 sq.

171 sq. Ernesti: « *letum das prior evadere*, dabas olim, quum mihi parceres, et captivum tecum abdu-

Haud equidem indignum memet, quæ tristia vidi,
Abnuerim, dignumque iterum in pejora revolvi;
Si tibi per medios ignes mediosque per enses
Non dederit mea dextra viam. » Sic fatur, et ultro
Adtollit, vitaque exæquat munera vitæ.
At, compos Sicula primum certaminis ora
Cœpti, Marcellus victricia signa, quieto
Agmine progrediens, Ephyræa ad mœnia vertit.
Inde Syracosias castris circumdedit arces.

177. Possis et *victoque exæquat*, judice N. Heins. Withof. unice legendum monebat: *curaque exæquat munera vitæ*, hoc est, ejus cui modo vitam donaverat, curam gerit beneficio non minori, ne scilicet in aliud periculum incidat. — 178. *At Campis Sicula primi c. o. Captis Marcellus* R. 1, Parm. Med. *Cæpti Marcellus* scripti. Vulgo *Marcellus cœpti.*

ceres, et tunc *servabas me nondum servatus*, h. e. priusquam te mihi beneficio servatæ vitæ obligaram. In verbis ludentem antithesibus poetam adnoscas. Sed quotusquisque poeta est, qui ita non ludat? »

173 seq. *indignum* iis, *quæ tristia*, etc. Putaverim me captivitate pristina, atque adeo multo atrociore dignum, si te nunc non defenderem ab hostibus: quæ singula ad grati animi sensum adcommodate dicta sunt, sed languidius, meo sensu, quam ut altius animum lectoris adficere possint; Ern.

175. Imitat. Horat. Od. IV, XIV, 24, ubi Jani monet, *medios ignes* dici medium pugnæ fervorem, τὸ θερμὸν τῆς μάχης, ut ap. Hom. δαΐς, πῦρ αἰθόμενον et θεσπιδαὴς, Iliad. ζ, 246; ν, 286; μ, 177, ubi v. Koeppen. Διὰ πυρὸς, per summum periculum, dixisse Eurip. Androm. v. 488, et Electr. vers. 1182 (ubi v. Barnes.), notavit Doering. V, III, in Eclog. vet. poett. lat. ad nostrum Sil. XV, 41. — 177. *vita exæquat munera vitæ*, beneficium reddit, servans vitam Beryæ, cui ipse suam debebat.

178 sqq. *compos certaminis cœpti*, victor in primo prælio, quod in Sicilia commiserat. — *quieto Agmine*, a nullis hostibus jam lacessito, Lefeb. quia experiri voluit, an Syracusanos posset ad officium reducere; Mars. Hinc primum Syracusas misit legatos, quibus demum re infecta redeuntibus urbem obpugnare cœpit. Cf. v. 182 sq., et Liv. XXIV, 27 sq. et 33. — *Ephyræa mœnia*, Syracusæ. Vide sup. ad v. 52.

181. *arces* quatuor inf. v. 281. Ea tanta erat urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constaret, quæ *Insula*, seu *Nasus*, Νᾶσος, Νῆσος, vel *Ortygia*, *Acradina* (Ἀχραδινὴ, Plut. in Marcello, p. 308, et Diodor. XI, 68; XIV, 64), *Tyche* et *Neapolis* dicebantur: unde *quadruplices Syracusæ* ap. Auson. de urbib. XI, 1. De hisce partibus v. Cic. Verr. IV, 53, et Liv. XXV, 24 sqq. Iis ab aliis additur quinta, *Epipolæ*, urbs prærupta et minus

Sed ferri languebat amor : sedare monendo
Pectora cæca virum, atque iras evellere avebat.
Nec (renuant si forte sibi, et si mitia malle
Credant esse metum) laxis servatur omissa
Obsidio claustris : quin contra intentior ipse
Invigilat cautis, frontem inperterritus, armis;
Et struit arcana necopina pericula cura.
Haud secus Eridani stagnis ripave Caystri

183. *avellere* sec. Marsi Ven. et inde aliæ edd. sono auribus ingrato, *havebat* Col. *habebat* Oxon. et Put. — 184. *renuant si forte, sibi et si*, etc. distinguebat Barth. Adv. IX, 3, qui sensum hujus loci non percepit. — 185. *servatur*, non *aufertur*, scripti et priscæ edd. — 187. *frontem* Oxon. probb. N. Heins. Drak. et Gron. Obss. III, 7, *nunc* Put. *tunc* vetustæ edd. Vulgatam lect. *fronte* reduxit Lef.

habitata, quam Dionysius muro circumdatam Syracusis adjunxit. Vid. Diodor. XIV, 19. Inde Syracusæ πενταπολις ap. Strab. VI, p. 186 al., 270 al., 415. Florus vero triplicem urbi murum totidemque arces tribuit, lib. II, c. 6. Cf. Dorvill. Itin. Sic. p. 177 seq., et Schweigh. ad Polyb. VIII, 5. De *Syracusis* hujusque oppidi situ, portu, etc., vide *Bartels Briefe über Calabrien und Sicilien*, tom. III, p. 76... 148.

182 seq. Eadem fuit mens Henrici IV, quum Lutetiam obsideret :

Eux seuls voulaient se perdre, il voulut
les gagner.
Heureux, si sa bonté, prévenant leur au-
dace,
Forçait ces malheureux à lui demander
grace !
Pouvant les emporter, il les fait investir,
Il laisse à leurs fureurs le temps du re-
pentir.
Voltaire, Henriade, ch. X. ED.

184 sq. Obsidio quamvis remissa, tamen non est neglecta, si forte Syracusani monitis Marcelli morem non gerant, eumque existiment propter metum mitius agere; ERN. Præivit Gron. Obss. III, 7, ubi h. l. ita inlustravit : « *Nec omissa*, et non remissa (ut *omissus* adject. pro *negligens* apud Terent. Heaut. V, II, 9, et Adelph. V, III, 44), sive diligens, laxis et remotioribus ab urbe claustris, obsidio servatur (ut *vigilias servat* ap. Senec. de tranq. an. c. 3) a Marcello, si forte repellant sese, et, quod solet fieri, credant diffidentia virium pacem obferri a Romanis. » Lefeb. hæc notavit : « *Metum* : non absimile quod Galli in Justino, lib. XXIV, 5. *Brevi sensurum*, etc. Nemo autem Marcello moderatior. Vide Val. Max. IV, 1, 7 : in voc. *servatur* frustra otiantur Gron. et alii. Locus clarus desumitur e verbis Liv. XXIV, 36 : « ne frustra adsidendo spectandoque obsidionem sociorum tempus tereret. » Sed ibi de Himilcone et longe alia re sermo est.

188. *necopina*, ut IX, 98. — *pericula struit arcana cura*, quatenus omnia ad obpugnandam urbem necessaria instruxerat, ut præsto essent, quum primum iis opus haberet : quam secretam Marcelli curam et tacitam machinationem poeta illustrat v. 189 seq. consue-

Innatat albus olor, pronoque inmobile corpus
Dat fluvio, et pedibus tacitas eremigat undas.
Interea, dum incerta labat sententia clausis,
Exciti populi atque urbes socia arma ferebant:
Incumbens Messana freto, minimumque revulsa
Discreta Italia, atque Osco memorabilis ortu:
Tum Catane, nimium ardenti vicina Typhœo,
Et generasse Pios quondam celeberrima Fratres,

194. *Messena* Col. et Ox. Gr. Μεσσήνη. Sed in numis Græcorum Siculorumque ut plurimum ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ occurrit, nisi quod sp. Parutam exstat numus argenteus, in quo latinis literis MESSENION, et alius, in quo MESSANI; N. Heins. — 196. *Catane* ed. Parm. Gryph. Raphel. et ad marg. R. 1, Gr. Κατάνη, et sic quoque semper Rom. Vulgo *Catine*, quam posterioris ævi scripturam esse putabat Cluv. in Sicil. ant. I, 9, refrag. Salmas. Exerc. Plin. p. 78. *Catane*, si non ubique, certe h. l. scribendum censebat Drak. quia Silius nomen hujus urbis Græco more per secundam vocalem terminaverit, adeoque probabile sit, totum nomen Græce ab eo

tudine oloris, qui, quamvis immobili corpore undis innatans, tamen sub aqua pedibus agitandis remigare solet; Ern. De tali comparationum genere, conf. ad VII, 139 sq., et XIII, 24 sqq.

192. Livius, XXIV, 35... 39, memorat, Marcellum, Syracusis obsidione clausis, cum tertia fere exercitus parte profectum esse ad recipiendas urbes Siciliæ, quæ in motu rerum ad Pœnos defecissent. Hinc poeta, more suo, singula recenset oppida, quæ et Punicarum (v. 194... 247, 258... 276) et Romanarum partium (248... 257) fuerint, in quo fere arbitrium suum sequitur. Cf. ad III, 222 sqq., et VIII, 356 sqq.

194 sq. *Messana, Osco memorabilis ortu;* v. ad I, 662. — *Incumbens freto*, ad fretum Siculum sita, ubi Sicilia ab Italia *minimum discreta* est, distat. — *revulsa Italia;* v. sup. ad v. 11 sqq.

196. *Catane*, Κατάνη, seu *Catina* (v. Var. Lect.), *nimium vicina* (ut simil. loc. Virg. Ecl. I, 28) *ardenti Typhœo*, h. e. Ætnæ, quæ huic giganti inposita credebatur. Vid. ad VIII, 540. « Ætna mons ultra solitum exarsit, et torrentibus igneis superfusis lateque circumfluentibus Catanam, urbemque finesque ejus obpressit, » Oros. V, 13. Cf. Diodor. IV, et Strab. VI, pag. 185 al., 269 al., 412. Plura de hoc opp. v. in Dorvillii Sicula, c. 13, et Cluveri Sicil. ant. I, 9. — 197. *Pios Fratres*, Amphinomum et Anapiam, seu Anapin et Anapum, qui parentes suos humeris sublatos per medias Ætnæ flammas portarunt. Vid. Strab. l. c. Conon. Narr. 43; Senec. de Ben. III, 37; Solin. c. 11; Val. Max. V, IV, 4; Claud. Idyll. 7 de Piis Fratribus (ubi vid. Barth. N. Heins. et Gesn.); Salmas. Exerc. Plin. p. 78; Olear. ad Philostr. vit. Apollon. Tyan. I, 17, et Cluveri Sic. ant. I, 9. De Piis Fratribus, Amphinomo et Anapia, singulari nuper libello egit clarissimus Roos.

Et, cui non licitum fatis, Camarina, moveri.
Tum, quæ nectareis vocat ad certamen Hymetton,
Audax Hybla, favis, palmæque arbusta Selinus:
Et, justi quondam portus, nunc litore solo
Subsidium infidum fugientibus æquora, Myle.
Nec non altus Eryx, nec non et vertice celso

elatum esse. — 198. *Camarina*, Græcorum more, non *Camerina*, Oz. cum edd. R. 1, Parm. Gryph. Marsi et Martini Herbip. Conf. Heins. ad Claud. R. P. II, 52; Pier. et Heyne ad Virgil. Æn. III, 701. — 200. Vulgo *palmis quoque onusta Selinus*: sed *palmaque arbusta* in scriptis et priscis edd. unde *palmisque arbusta* S. reposuit Lefeb. coll. Plin. X, 29, qui *arbustum agrum* pro agro arboribus consito dixit, non vero *agrum palmis arbustum*. Nostram lectionem recepere Cellar. Drak. et Ern. ex emend. Gron. Obss. III, 7, qui tamen suspicabatur, latere vocabulum loci, quem Selinus palmarum fertilitate, ut Hymetton Hybla favis, provocare videatur, et forte legendum esse *palmis Phœnica*, vel *palma Hierichunta Selinus*; conf. Plin. XIII, 4. Sed nostra lectio vera videbatur N. Heins. qui cum Gron. contulit Lucan. III, 216, *arbusto palmarum dives Idume*. Ita Selinus exquisite dicitur *palmæ* h. e. palmarum *arbusta*, ut *palmosa* Virg. Æn. III, 705 (ubi vid. Heyne); nisi cum Cell. sic verba jungere malis: Selinus ad certamen vocat palmarum arbusta, ut Hybla Hymetti mella. — 202. *Mylæ* scribendum censebat N. Heins. Recte, opinor: præter Silium certe nullus auctor, neque Græcus neque Romanus, singulari numero urbis nomen extulit. Locum enim Livii XXIV, 30, a Dausq. laudatum, ad Mylam fluvium spectare, jam monuit Drak. — 203. *nec non et* Put. ut XI, 111, et 277; Virgil. Æn. I, 707 al. probb. N. Heins. et

198. Verba Virg. Æn. III, 700, ubi Servius hæc notavit: « *Camarina* palus est juxta ejusdem nominis oppidum; de qua quodam tempore, quum siccata pestilentiam creasset, consultus Apollo, an eam penitus exhaurire deberent, respondit: Μὴ κίνει Καμαρίναν, ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων· quo contemto, exsiccaverunt paludem, et carentes pestilentia, per eam partem ingressis hostibus, pœnas dederunt. » Cf. Heyne ad Virgil. l. c. Cluver. Sic. ant. I, 14; Vib. Sequest. p. 275 sq., ed. Oberl. et *Brydon's Travels through Sicily and Malta*, qui noxias hujus paludis (*Lago di Camarana*) exhalationes etiam nunc procul in locis, qui mille passus distent, sentiri testatur. — 199 sq. Vid. sup. ad v. 26. — *Selinus*, nunc *Selinonte*, ad Fluv. ejusd. nominis, prope Lilybæum, urbs a Syracusanis condita, et ab Hannibale diruta, sed ab Hermocrate restituta. — *palmæ arbusta*; vid. Var. Lect. — 201 sq. *Myle*, vel potius *Mylæ* (v. Var. Lect.), urbs marit. prope Pelorum, de qua vid. Plin. II, 98; III, 8; Suet. Aug. 16; Vellei. II, 79; Polyb. I, 9 et 23; Appian. b. civ. V, 105... 116; Cluver. Sic. II, 5, αἱ Μύλαι λιμὴν ap. Scylac. pag. 10. Ibi naufragium fecit Ulysses, de quo v. Scalig. ad Phot. c. 190. — De Mylarum portu vid. Sen. Nat. Quæst. III, 26, extr. Ed.

203. *Eryx* opp. ad radices Erycis montis, in quo templum Veneris Eryciniæ. Cf. ad VI, 697; Polyb. I, 55 et 58 seq.; II, 7; Strab. VI, pag. 188. — *altus*; nam Eryx

Centuripæ, largoque virens Entella Lyæo,
Entella, Hectoreo dilectum nomen Acestæ. 205
Non Thapsos, non e tumulis glacialibus Acræ
Defuerunt: Agyrina manus, geminoque Lacone
Tyndaris adtollens sese adfluit: altor equorum

Drak. Vulgatam lect. *nec non e* revocavit Lefeb. — 204. *Centuripæ* Col. *αἱ Κεντούριπαι* Ptol. et sic Cic. Plin. et al. At *τὰ Κεντόριπα* Strab. Polyb. aliisque Græc. auctoribus dicitur, et ΚΕΝΤΟΡΙΠΙΝΩΝ passim legitur in antiquis hujus oppidi numis, unde et *Centoripæ* h. l. legi posse monet N. Heins. Conf. Wessel. ad Antonin. Itin. p. 93, et Dorvillii Sicula p. 167. Vulgo *Centuripe*, sine exemplo. — 206. *Thapsus* est ex emend. N. Heins. Græc. *Θάψος*; conf. Intpp. ad Ovid. Fast. IV, 477, et Virg. Æn. III, 689; Cluver. Sic. ant. I, 11. Vulgo *Tapsos*. — 207. *Agyrina* recepi cum Cell. ex emend. Gron. Obss. III, 7, pro vulg. *Agathyrna:* nam *Agathyrna* inf. v. 259, inter urbes Pœnis faventes recensetur, neque gentile est, ut cum *manus* jungi possit. Idem, vel *Agyrena*, quod receptum est a Lefeb. et Ern., conj. N. Heins. Nam *Ἀγύρνα* dicitur Steph. Byz. et *Ἀγυρναίοις* Diodoro; at aliis *Ἀγύριον* (unde *Agyrinus*), *Ἀγύρινα* (unde *Ἀγυρινάιοι* in numis), *Ἀγοῦριον* Ptol. *Agurium* Antonino, *Agyrium* (et inde *Agyrinensis*) Cic. frument. c. 27, et in Verr. II, 9; III, 18 et 27; V, 62; *Ἀργύριον* Diodor. (cujus patria fuit) lib. I, 4, pro quo *Ἀγύριον* scribendum putabat Cluver. Sic. ant. II, 6, refrag. Holsten. quia urbs hodie *Argyro*, seu *Argirone*, vel *S. Filippo d'Argirore* (ad dextram Symæthi fl. ripam, non procul a Centuripis) dicatur. *Abacæna* etiam legi posse credebat N. Heins. *Ἀβακαῖνον* urbs prope Tyndarim, quacum etiam h. l. conjungitur, vid. Diodor. XIV, 79, et Cluver. II, 12. *Agathyrsa manus* corrig. Hermol. Barb. ad Plin. III, 8, male! vid. ad v. 259. — 208. *adfluit* Col. vid. ad VIII, 604. Vulg. *adfuit*. Sed illud exquisitius est, et paulo ante præcessit *defuerunt*. Deinde *altor* Col. Sed *altus*, h. e. in edito loco situs, Oxon. et Put. cum priscis edd. ante Junt. in qua Nicander primus *altor* restituit. Utraque lectio firmari potest ex Virg. Æn. III, 703, 704; *Arduus Acragas... magnanimum quondam ge-*

maximus Siciliæ mons post Ætnam. Vid. Polyb. et Strab. ll. cc.

204. *Centuripæ* XII M. P. ab Ætna, si fides habenda Itiner. Anton. p. 93. Conf. Cluver. Sic. Ant. II, 6, et Dorvillii Sicula, p. 167, qui urbem (hod. *Certolibi*) in jugis Ætnæis ponit. Vid. et V. L. et Cic. orat. frument. c. 45. — *Entella* ad Crimissum fl. *largo virens Lyæo*, vino abundans. Conf. Cluv. Sic. ant. II, 12; Cic. l. c. cap. 6 et 43.

205. Cf. Virgil. Æn. V, 387 seq. ibique Heyne in Exc. III, ubi monet, Silium sequi Maronis fidem, secundum quam Entellus inter ceteros Acestæ comites ante Æneæ tempora in Siciliam venerit eique junctus fuerit amicitia.

206. *Thapsus* peninsula, non procul Syracusis, cum oppido. Vid. Steph. Byz.; Thucyd. VI, p. 478; Heyne ad Virgil. Æneid. III, 689, et Cluv. Sic. ant. I, 11. — *Acræ*, a Syracusanis conditæ prope mare Jonium et Pachynum prom. Cf. Steph. Byz., Thucyd. VI, pag. 413, et Cluver. II, 10, *e tumulis glacialibus*, propter situm editiorem, quem ipsum quoque urbis nomen indicat. *Agyrina manus;* v. Var. Lect.

208. *Tyndaris*, *Τυνδαρίς*, seu *Tυ*

Mille rapit turmam, atque hinnitibus aera flammat,
Pulveream volvens Agragas ad inania nubem.
Ductor Grosphus erat, cujus cælata gerebat
Taurum parma trucem, pœnæ monimenta vetustæ.
Ille, ubi torreret subjectis corpora flammis,
Mutabat gemitus mugitibus; actaque veras

nerator equorum. Τὸ *altor* vero duriorem efficit orationem: *Acragas altor equorum rapit turmam mille* scilicet equorum. — 209. *turmam* Col. Oxon. Tell. *turbam* Put. Vulgo *turmas*, laborante versu, nec restituitur metrum, si τὸ *atque* deleveris cum D. Heins. *Mille rapit turmas, quæ h. a. flamnant* emend. Dausq. *flammant... Agragas* Col. non improb. N. Heins. coll. III, 222, ubi plura laudavi exempla, quæ tamen diversi sunt generis. Cf. Heyne ad Virg. Æn. VI, 209. — 210. *Agragas*, non *Acragas*, in omnibus fere libris et scriptis et editis, vid. Heins. ad Ovid. Fast. IV, 475, et Intpp. ad Virg. Æn. III, 703. Memorabilis potissimum locus Steph. Byz. voc. Ἀκράγαντες: Πολύβιος φησὶ, τὸν ποταμὸν καὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τῆς χώρας ὀνομάσθαι Ἀκράγης (vel rectius forte Ἄκρα γῆς, vel Dor. Ἄκρα γᾶς, præstantissima terræ) διὰ τὸ εὔγειον, hoc est propter soli fertilitatem; *ad inania* ex emend. Gron. Obss. III, 7, pro vulg. *ad mœnia.* — 211. *Crespus* Put. Sed *Grosphus* nomen Siculum fuit, v. c. Grosphus amicus Horatii ex Sicilia oriundus; Drak. coll. Schol. Crucq. ad Hor. Epist. I, XII, 22. — 213, *ubi torrerent subjectæ corpora flammæ* malebat N. Heins. quod mireris: nam vulgata lectio exquisitior

δάριον, ad Heliconem amnem, de quo v. Diodor. XIV, 79, et Cluver. II, 5. — *adtollens sese*, superba (ut XIII, 224), h. e. clara origine: nam nomen deducitur a *gemino Lacone*, Castore et Polluce, *Tyndaridis, Tyndarei* et Ledæ filiis; quo significatur oppidum a Laconibus conditum. — *adfluit*, copiose, multis cum copiis advenit, ut ap. Virg. Æn. II, 796; Liv. XXXIX, 31 al. Cf. ad VIII, 604. — *Agragas*, vel rectius forte *Acragas*, mons et oppidum in eo, quod vulgo *Agrigentum* dicitur, et adcuratissime describitur a Polyb. IX, 27. Cf. idem I, 17 sqq.; II, 7; XII, 25. — *altor equorum Acragas*, ut ap. Virg. Æneid. III, 704, ubi v. Heyne. Agrigentinos ad ἱππομανίαν usque equos aluisse, monet Ernesti coll. Plin. VIII, 42 seu 64: « Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent. » — *rapit*; v. ad IV, 218: *hinnitibus aera flammat*, ut *cœlum*, vel *urbem clamoribus incendere*, dixit Virg. Æn. X, 895, et XI, 147, ad quæ loca v. Heyne. — *Pulveream volvens nubem*, ut II, 174. — *ad inania*, in cælum, seu aerem. Cf. Ind. et sup. ad I, 97.

211 sqq. *Grosphus Ductor* Agrigentinorum, in clipeo gerens cælatam effigiem tauri Phalaridis, tyranni Agrigentini. Cf. ad I, 407. Taurus ille æneus fuit et tanta arte factus, ut, si homines in eum inclusi lente subdito igni torrerentur sonumque lugubrem ederent, mugitus tauri audiretur: Perillus vero, *conditor diræ artis*, h. e. inventor tauri artificiosi, primus in eo inclusus est. Hæc vel tironibus nota ex Ovid. A. A. I, 653 sq., et Trist. III, XI, 41 sqq.; Plin. XXXIV.

Credere erat stabulis armenta effundere voces.
Haud inpune quidem : nam diræ conditor artis
Ipse suo moriens inmugit flebile tauro.
Venit, ab amne trahens nomen, Gela; venit Halæsa,
Et, qui præsenti domitant perjura, Palici,
Pectora supplicio; Trojanaque venit Acesta;
Quique per Ætnæos Acis petit æquora fines,
Et dulci gratam Nereida perluit unda.
Æmulus ille tuo quondam, Polypheme, calori,

est. — 218. *Halæsa* Col. Gr. Ἀλαισα, Ἀλισα (Diodor. XIV, 17); Ἀλαισος ποταμὸς et Ἀλαισινοι, Strab. Ptol. et Gruter. p. 212, unde rectius forte *Alæsa* scribitur. *Halesa* et *Halesini* ap. Cic. in Verr. Vulgo h. l. legitur *et Hæsa*, vel *Esa*, *et Hesa*, quorum nominum nulla sunt oppida Siciliæ. *Halesa* jam conj. Cluver. Sic. ant. II, 4, et *Alesa* Dausq. vel *et Helas*, quod fluvii nomen est ap. Plin. III, 8. — 219. *damnant* maluerit N. Heins.

8; Cic. Verr. IV, 33 et al. Ea falso in fabulas relata esse a Timæo, docet Diodor. XIII, p. 211. Sed mirum esse Silianæ phantasiæ lusum, quo res remotissimæ ex inproviso adreptæ, et satis quidem apte, conjungantur, bene monet Ernesti. — 215. *Credere erat*, ut I, 163.

218. *Gela fluvii cognomine dicta* ap. Virg. Æneid. III, 702, ubi v. Heyne. Conf. Oberlin. ad Vib. Sequestr. p. 116 sq. *Halæsa* ad Halæsum fluvium. Vid. Var. Lect.

219. *Palici* gemelli, Jovis et Ætnæ Nymphæ, vel Thaliæ filii, deorum loco culti et a terra, quæ gravidam hauserat matrem, ut tutam a Junonis ira eam præstaret, in lucem editi juxta duo stagna (λίμνας, seu κρατῆρας Παλίκων, *Dellos*), per quæ jurari solebat, et quorum aqua mergebantur perjuri. Vide Macrob. V, 19; Diodor. XI, 89; Serv.; Gerda et Heyne ad Virgil. Æn. IX, 585; Heins. et Burm. ad Ovid. ex P. II, x, 25, et Met. V, 406; Berkel. ad Steph. Byz. p. 618; Cluver. Sic. II, 9; Salmas. ad Solin. pag. 73; Olear. ad Philostr. Apoll. Tyan. I, 6; Fazelli Rer. Sicul. Dec. I, L. III, c. 2. — *Palici*, h. l. pro incolis Palicæ urbis, juxta fanum, oraculum et stagna vel lacus Palicorum, nec longe ab Erycæ sitæ. De *Palicis* eorumque matre Thalia, nympha Siciliæ, conf. Wernsdorf in Poet. minor., tom. IV, p. 820 sq.

220. *Trojana Acesta*; v. sup. ad v. 45 et 205. — 221. *Acis* fl. (nunc *Aci*, *Iaci*, *Chiaci*) qui decurrit ab Ætna et in mare fluit. — 222... 226. In hunc fluvium *Galatea*, *Nerei* filia, Acin, puerum formosum, quem amabat, convertisse fingitur, quum Polyphemus, ejusdem Nymphæ amore captus, eum saxo ingenti percussisset. Fabula nota ex Ovid. Met. XIII, 750... 897. Cf. Cluver. Sic. ant. I, 9, et Casaub. lect. Theocr. c. 2. — *perluit* et

Dum fugit agrestem violenti pectoris iram,
In tenues liquefactus aquas evasit et hostem,
Et tibi victricem Galatea inmiscuit undam.
Nec non qui potant Hypsamque Alabimque sonoros,
Et perlucentem splendenti gurgite Achaten:
Qui fontes, vage Chrysa, tuos, et pauperis alvei
Hipparin, ac facilem superari gurgite parco

227. *Hypsamque* Colon. Vulgo *Hyspamque*. Deinde *Alabimque* Colon. Vulgo *Alabinque*. Sed *Alabumque sonorum* Rom. 1, Parm. Mediol. non inprob. N. Heins. Ἄλαβος Ptolem. et Plut. in Timol. pag. 252, ubi Ἄλαβον pro Ἄβολον legendum esse jam monuit Cellar. in Geogr. Ἀλαβὸν Steph. Byz., Diodor. IV, 80; et Vib. Sequester. Ἀλαβὸς Hesych. mendose, judice N. Heins. *Albimque* Putean. *Atymque*, vel *Atynque* conj. Ortel. et Dausq. quod *Atym* et *Hypsam* jungat Plin. III, 8, ubi tamen non *Atys et Hypsa*, sed *Achates, Mazara et Hypsa* legendum docuere Harduin. et Salmas. Exerc. Plin. p. 80. — 229. *vage Chrysa* Col. verissime; *vage Chirsa* R. 2, *vage Crassa* Put. *Vagedrasa* Ox. *vage Drasa* R. 1, Parm. Med. Vulgo *Vagedrusa*, quem Cluverius putabat esse amnem inter Achaten et Gelam, qui incolis nunc *Manumuzza* diceretur. Sed hujus nominis fluvius a nullo scriptore memoratur. Hinc *Ericusa*, vel *Diana*, vel *Agathyrsa* conj. Dausq. et *Arethusa* Ortel. male, quia Syracusani a Punicis partibus stabant. — 230. *Hipparim* Col. prob. N. Heins. nisi quod *Hipparin* scribi jubeat; cujus auctoritatem sequutus sum cum Drak. et Ern. *Hipparem* Tell. et R. 2, *Iparem* vel *Ipparem* Put. *Hyparen* Oxon. *Hyppatem* R. 1 et Med. *Hyppaten* Parm. Vulgo *Hypaten*, cujus nominis fluvius apud scriptores non occurrit.

mox *inmiscuit*, quia in undas conversus Nereidi se miscuit. — *calori*, amori.

227. *qui potant*; v. ad VIII, 367 et 564. — *Hypsa*, magnus fluvius, qui, in Panormitanis montibus ortus auctusque Crimiso, seu Crimisso, non longe a Selinunte in mare fluit. Duplex Hypsa videtur fuisse apud Siculos, alter Agrigento, Selinunti alter vicinus; N. Heins. et Cluver. I, 15 et 18. — *Alubis*, vel potius *Alabus* fluvius, inter Mylas et Megaram. Vid. Var. Lect. et Cluver. I, 11.

228. *Achates* fl. inter Gelam et Camarinam. — *perlucentem splendenti gurgite*, quoniam in eo, vel, si Plinio, XXXVII, 10, et Solino, c. 5, fides habenda, ad ejus ripas primum reperta est achates gemma. Confer Cluver. I, 15. — 229. *Chrysas* fl. per Agyrinorum Assorinorumque agros fluens. Vid. Cluver. II, 7; Diodor. XIV, 96; Vib. Seq. et Cic. Verr. IV, 44, ubi Ursinus monet, hoc nomen sine adspiratione legi in numismate, quod ipse possideat. Sic quoque *Crysas* reperiri in numo æreo apud Parutam sub tit. *d'Asaro*, docet nos N. Heins.

230. *Hipparis* fl. qui in Camerinum lacum se exonerat et ἀστήριτος dicitur Nonno in Dion. XIII, 317, ut h. l. *pauperis alvei*: cujusque etiam meminit Pindarus et numus Camarinæ civitatis ap. Ursin. in not. ad rei rusticæ scriptores; N. Heins. Cf. Cluver. I, 14. — *facilem* cum inf. pass. sæpe occurrit; Luc. II, 656; Tac. Hist. IV, 39, etc. Ed.

Pantagiam, rapidique coluut vada flava Symæthi.
Litora Thermarum, prisca dotata Camena,
Armavere suos, qua mergitur Himera ponto
Æolio; nam dividuas se scindit in oras;
Nec minus occasus petit incita, quam petit ortus.
Nebrodes gemini nutrit divortia fontis,
Quo mons Sicania non surgit ditior umbræ.
Henna Deum lucis sacram dedit ardua dextram:

231. *Simethi* in omnibus fere libris legitur. Sed *Symæthi* jam emend. Dausq. et Cell. Cf. N. Heins. ad Virg. Æn. IX, 584, et Ov. Met. XIII, 750. — 237. *umbræ*, non *umbra*, scripti et R. 2. — 238. *Henna*, non *Enna*, scripti, v. ad I, 93; *sacra dextra* scripti, R. 1, Parm. Med. *sacras dextras* h. e. milites, recte, opinor, emend. N.

231. *Pantagias* parvus fl. hodie *Fiume di Porcari*. Vid. Heyne ad Virg. Æn. III, 689. — Vide et Ovid. Fast. IV, 469, et Claudian. Rapt. Pros. II, 58. Ed. — *Symæthus* (nunc *Giaretta*) maximus fl. Siciliæ.

232. Hunc locum docte ac copiose inlustravit Drak. e cujus notis hæc excerpsisse sufficiat: « Silius *Thermas* Himerenses respicit, biennium post Himeram urbem ab Hannibale, Gisgonis filio, excisam, A. U. C. CCCXLIII a Pœnis conditas (v. Diodor. XIII, 79) ad ejus nominis fluvium (Cic. Verr. II, 35), qui in *pontum Æolium*, h. e. Tuscum, seu Tyrrhenum, in quo sunt insulæ Æolides, decurrit (cf. Cluver. Sic. II, 3), non, quod Salm. Exerc. Plin. pag. 80 statuebat, ad alterum flumen Himeram, in Libycum mare influens. Verba autem *prisca dotata Camena* non, quod Dausq. putabat, ad Stesichori statuam Thermis positam (v. Cic. l. l.), vel ad arundines Thermitanas, unde tibiæ fiebant (Solin. c. 11), sed ad ipsum Stesichorum, domo Himeræum, referenda esse, recte docuerunt N. Heins. et Salmas. Exerc. Plin. p. 82. » De Stesichoro, summo poeta lyrico, Himeræ nato, cf. Jani ad Horat. Od. IV, IX, 8; Ælian. V. H. V, 26, et Conon Narr. 42. *Thermæ* autem illæ nunc *Termini* dicuntur.

234... 237. Nam duo hujus nominis fluvii sunt, qui ex diversis *fontibus* in *Nebrode* monte (v. Grat. Cyneg. extr. Solin. c. 5 et 11; Cluver. II, 11) oriuntur et in contrarias partes currunt. Alter Himera in septemtrionem, alter in austrum fluit, et ille nunc *fiume grande*, seu *fiume di Termini*, hic *fiume salso* vocatur, si fides habenda Cluver. Sic. ant. II, 3 et 11.

238. Conf. ad I, 93 et inpr. Cic. Verr. IV, 48; Diodor. V, 3; Ovid. Met. V, 385 sq., et Claud. de raptu Pros. — *Henna ardua*, in loco edito sita. Vid. Cic. et Diodor. ll. cc. — *sacram dextram* paulo argutius de militibus ex Henna, religione et cerimoniis Proserpinæ sacra, ad bellum excitis; Ern. — *dextram*, vel potius *dextras*, milites, ut passim. Vid. Ind. et ad XI, 539. — *Sacri* proprie sunt *luci*, de quibus, ut et de *specu*, Plutone et

Hic specus, ingentem laxans telluris hiatum,
Cæcum iter ad manes tenebroso limite pandit,
Qua novus ignotus Hymenæus venit in oras.
Hac Stygius quondam, stimulante Cupidine, rector
Ausus adire diem, mæstoque Acheronte relicto
Egit in inlicitas currum per inania terras.
Tum rapta præceps Hennæa virgine flexit
Adtonitos cæli visus lucemque paventes
In Styga rursus equos, et prædam condidit umbris.
Romanos Petræa duces, Romana petivit
Fœdera Callipolis, lapidosique Enguion arvi,
Hadranum, Ergetiumque simul, telaque superba

Heins. idque probavit Drak. et tacite recepit Lefeb: — 242. *Hac Stygius postquam* emend. Gronov. Obss. III, 7. Sed leviori mutatione N. Heins. *venit in oras, Ac Stygius quondam*, etc. quæ vera videtur lectio. — 244. *Egit in inlicitas* Col. et Ox. *Egit pollicitas* Put. proxime verum. Vulgo *Inlicitas egit*. — 245. *Cum* recte, puto, emend. Gronov. l. l. Deinde *flexit*, non *cessit*, Col. Oxon. Parm. — 246. *Adtonitos cæli visus*, non *visu*, scripti, unde recepi probb. N. Heins. et Drak. Confer ad VI, 231, et X, 370. Mox *paventes*, non *cavantes*, scripti et Parm. — 248. *Petræa* in quibusdam edd. *Patherea* Put. Urbs *Petrina*, seu *Petrinæ* (f. aquæ) dicitur Antonino. Πίτρα Ptol. et aliis. Hinc *Romanos et Petra duces* fortassis legendum videbatur N. Heins. qui tamen et *Petræa* (Πετραῖα πόλις) bene se habere monebat. — 249. *lapidosique Engion arvi* Col. unde *Enguion* sive contr. *Engyon* recte emend. N. Heins. et Gron. Obss. III, 7. Illud recepere Draken. Lefeb. et Ern., hoc Cell. Vulgo *Eugion*, et *arcu* Oxon. *amni* Put. *artus* in omnibus edd. ante Cellar. excepta Parm. in qua *arcus* exstat. *Eugeon arcus* conj. Dausq. ut fornix nativus intelligatur, ut ap. Ovid. Met. III, 30. — 250. *Adranum* forte rectius. Gr. Ἄδρανον. Sed *Hadranitani* ap. Plin. III, 8. Mox *Ergetumque* Put. probb. N. Heins. Drak. et Cluver. II, 8. *Ergetiumque* Col. quod recepi. Ἐργέτιον Philisto ap. Steph. Byz. *Ergetini* Plin. III, 8. Σεργέντιον Ptol. *Hergetumque* Tell. et R. 2, prob. Lefeb. *Ergentumque* Oxon. R. 1, Parm. Med. Vulgo *Hergentumque*.

raptu Proserpinæ, v. Cic. et Diodor. II. II.

242 sq. Cf. VII, 689 sq. — *adire diem*; v. ad XIII, 708. — *mæsto*, ut al. tristi, inamabili. — 244. *inlicitas terras*; vid. ad III, 501, et Intpp. ad Val. Fl. I, 197 et 627. — *inania*; v. ad I, 97. — 246. Cf. V, 617 sqq. et ibi not.

248. *Petræa*, Petra, hod. *Petraglia*. Cf. Var. Lect. *Callipolis* urbs incerti situs, quam cum oppidis prope fretum, et in orientali latere sitis conjungunt Marcian. Heracl. p. 12, et Herodot. VII, 155. Conf. Cluver. II, 13. — 249. *Enguion*, Ἐγγύιον, Plut. in Marcello, pag. 309; Ἔγγυον, Ptol. et Diodor. XVI, 73; hod. *Gangi*, inter Himeram et Symæthum fluvios, unde Ἐγγυῖνοι Steph. *Enguini* Plin. III, 8. *Engyni* apud Cic. in Verr. III, 43; IV, 44; V, 72. Cf. Cluver. II, 11. — 250. *Hadranum*, seu *Adra-*

Lanigera Melite, et litus piscosa Calacte,
Quæque procelloso Cephalœdias ora profundo
Cæruleis horret campis pascentia cete,
Et qui, conreptas sorbentem vorticis haustu,
Atque iterum e fundo jaculantem ad sidera, puppes,
Tauromenitana cernunt de sede Charybdim.
Hæc Latium manus et Laurentia signa movebat.

Deinde *teloque superba Lanigero* Put. *telæque superba Lanigeræ* malebat N. Heins. — 251. *Calacte* recepi cum Lefeb. et Ern. ex emend. Cluver. Sic. II, 4 et 5; Cell. et N. Heins. Calacte, seu Calacta vicina Cephalœdio atque Halesæ (*vid.* Antonin.) et ad originem vocis respexit poeta; Cell. in not. et Geogr. Καλὸ ἀκτὴ, bonum litus, dicitur Herodoto, VI, 23, et Diodor. XII, 8. *Mel cte* Put. *Melatte* Parm. Vulgo *Melacte*: oppida ignota. — 252. *Cephaledias* quidam libri: *Cephaledum* et *Cephaleditani* Cic. Verr. II, 52. Sed *Cephalœdias* h. l. Col. et optimi libri. Κεφαλοίδιον Strab. et Diodor. XIV, 79, Κεφαλοιδὶς Ptol. *Cephalœdis* Plin. Cf. Casaub. ad Strab. VI, p. 184 et 258 al. 417, et Wesseling. ad Anton. Itin. p. 92. — 254. *verticis* Oxon. et priscæ edd. Conf. not. ad III, 475. — 256. *Tauromenitana* Col. *Tauromentana* Oxon. Vulgo *Taurominitana*. Ita passim, et *Tauromi-nium*, ap. Cic. et alios scriptores Rom. Sed *Tauromenium* in priscis codd. Plin. III, 8. Ταυρομένιον Græcis dicitur, et Ταυρομενία Strab. TAUROMEN. et TAUROMENITAN. in numis; conf. Heins. ad Ovid. Fast. IV, 475. — 257. *fovebat*

num (nunc *Aderno*), a Dionysio conditum, ad radices Ætnæ. Vide Stephan. Byz. et Diodor. XIV, 38. *Ergetum* circa Symæthum et Chrysam, hod. *Citadella*. Cf. Var. Lect.

251. *Melite* (nunc *Malta*) ins. inter Siciliam et Libyam, diversa ab illa, quæ in mari Hadriatico ad oram Dalmatiæ sita est, et hodie *Meleda* vocatur. Cf. Intpp. ad Acta Apost. XXVIII, 7. Ejus linteamina subtilissima laudat Diodor. V, 12; *Melitenses vestes*, e gossypio factas, et *textrinum* Cic. Verr. II, 72, et IV, 46. — *tela superba Lanigera* ut fere sup. III, 374. — *Calacte*; vide Varias Lectiones. — 252. *Cephalœdis*, seu *Cephalœdium*, opp. maritimum inter Thermas Himerenses et Alæsam in boreali insulæ latere; Cell. De hoc oppido et ad illud cetariis v. Cluver. II, 4. — *ora horret cete*; propr. cete horrent ad oram in mari. Conf. ad I, 423. — *Cæruleis campis*, ut *æquor maris* et *campi liquentes* ap. Virg. Æn. II, 780; VI, 724, vel *humentes* inf. v. 368.

254 sqq. Conf. ad II, 306 seq.; Strab. VI, p. 185 al., 268 al., 411; Senec. Epist. 79, et Pacati panegyr. c. 26; vid. et Heins. ad Ovid. Amor. II, xvi, 26. — *qui... cernunt*, Tauromenitani. — *Tauromenium* (hod. *Taormina*) urbs in orientali ora Siciliæ sita, et in Tauro monte condita, quæ vino ac marmore inclaruit, et, Naxo excisa, ejus incolis aucta est. Vid. Diodor. XIV, 60; XVI, 7; Sallust. fragm. lib. V; Cluver. I, 7.

257. *Hæc manus*, hi populi antea enarrati, *Latium et Laurentia signa movebat*, pro Romanis arma gerebant et militabant; Ern. — *Laurentia signa*; v. ad I, 110.

Cetera Elissæis aderat gens Sicana votis.
Mille Agathyrna dedit, perflataque Trogilos Austris,
Mille Thoanteæ sedes Facelina Dianæ.
Tergemino venit numero fecunda Panormos;

emend. Barth. Adv. IX, 3, et N. Heins. prob. Draken. coll. VII, 10; XI, 168; XIV, 97; Virg. Æn. I, 281; X, 93. Non male! vid. tamen not. — 258. *Elissæis* Col. Vulgo *Elysæis*, vel *Elisæis* et *Elyseis*, vid. ad I, 81. — 259. *Agatyna* scripti, *Agathina* Parm. *Agatinnum* certe et *Agantinnum* dicitur Antonino et tabulis Itinerariis. Vulgo *Agathyrna*, prob. Drak. *Agyrina* conj. N. Heins. Sed vid. ad v. 208. Deinde *Trogilos* Oxon. R. 1, Parm. Med. *Troylos* Col. *Troialos* Put. Vulgo *Strongylos*: sed recte jam monuit N. Heins. hanc insulam Æoliam intempestive h. l. inculcari, et Gr. Στρογγύλην, Lat. *Strongulen*, non *Strongylen*, dici. Idem conj. *Trotilon* (Τρώτιλον, *Trotilum*, opp. ad mare situm non longe a Syracusis), vel *Mille Acradina dedit, perflat:que Trogilos austris*: at Acradina est pars Syracusarum, quæ urbs, v. 277, memoratur. — 260. *Fac:lina Dianæ* Col. probb. Cluver. Sic. II, 6, et N. Heins. qui monet, Dianæ Φακελίνης vel Φακελίτιδος nomen derivari a Φάκελος, qui est fascis sarmentorum, quo Orestes simulacrum Dianæ ex Scythia Ariciam in Italiam adtulisse dicitur, vid. Serv. et Pompon. Sabin. ad Virg. Æn. II, 117, et Bucol. pr. Munker. ad Hygin. fab. CCLXI, et ad Antonin. Liber. fab. XXVII, Cluver. l. c. et Heyne ad Donati vit. Virgil. § 85; *Phacetina* R. 2, unde *Phacelina* rectius, opinor, scripsit Lefeb. ut in Lucilii fragm. apud Pompon. Sab. l. c. Eadem scriptura aliis corruptis lectionibus h. l. firmatur. *Placentina Chavæ* Tell. R. 1, Parm. *Pharetia Chivæ* Mediol. *Placentia Agnvæ* a manu docta in R. 1, *facetia cave* Put. Vulgo *Fascellina*, vel *Fas.elina Divæ*, quod nomen Dianæ (al. *Fascelis*, seu *Fascelitis*) a *fas:e* lignorum deducitur. Pompon. Sabinus l. c. Deam hanc *Facelinam* a *facibus* dictam putabat. — 261.

258. *Elissæis votis*, Pœnis. Vid. I, 81. — Alludit ad Æn. IV, 622 sqq. Ed.

259. *Agathyrna*; Ἀγάθυρνα, Polyb. ap. Steph. *Agathyrnum* Plin. Ἀγάθυρνον Diodor. V, pag. 991 ab Agathyrno rege; Ἀγάθυρσον corrupte Strab. et Ἀγαθύριον Ptol. ad fluvium cognominem, inter Messanam et Panormum, ubi nunc S. Marci opp. *Trogilos*, Τρώγιλος, opp. Syracusis et mari vicinum (v. Thucyd.), cum portu (v. Liv. XXV, 23), unde *perflata austris*.

260. *Thoanteæ Dianæ*; v. ad IV, 769. — *sedes Facelina*, fanum Dianæ F. inter Mylas et Naulochum, non longe a Peloro prom. Cf. Var. Lect. Locum designat Appianus B. Civ. V, 116. Ἀρτεμίσιον, πολίχνη βραχυτάτη, ἐν ᾗ φασὶ τὰς ἡλίου βοῦς γενέσθαι, unde ap. Ovid. Fast. IV, 486: *Sacrorum Melan pascua læta boum*: nam Melas oppidum præterfluit, idemque *Phacelinus* dictus. « Phacelinus Siciliæ juxta Peloridem, confinis templo Dianæ: » Vib. Sequest. ed. Oberlin. p. 170 sq. *Panormos* (hod. *Palermo*) urbs condita a Phœnicibus (Thucyd. VI), et colonia Rom. (Strab. VI) cum portu peropportuno ad adpellendum, unde nomen adcepit a πάνυ ὁρμή. Hinc et *Panhormus* seu *Panhormum* dicitur, v. c. ap. Plin. III, 8, et *Panhormitani* in lapidibus vetustis ap. Spon. p. 176, et al. ut spiritus voc. ὁρμὴ seu ὅρμος exprimatur. — 261. *Tergemino numero*, tribus militum millibus. — *fecunda* omnis generis animali-

Seu silvis sectere feras; seu retibus æquor
Verrere, seu cælo libeat traxisse volucrem.
Non Herbesos iners, non Naulocha pigra pericli
Sederunt; non frondosis Morgentia campis
Abstinuit Marte infido : comitata Menæis

Panhormos Oxon. vid. nott. *Panhorphos* Tell. — 262. *sectere* recte Colon. et R. 2. Vulg. *sectarè*, quod perperam pro *sectari* dictum adcipiunt; *agitare* emend. Bentl. ad Horat. Serm. II, 3, 235, quod a vulgata lectione nimis recedit. — 263. *Verrere* Col. Ox. et in marg. R. 1. Vulgo *Vertere*. — 264. *Herbessos* scribendum censebat N. Heins. Rectius forte *Erbessos*. Gr. Ἐρβησσὸς Polyb. I, 18; Ἐρβησσηνός ap. Steph. Sed *Herbessus* in optimis libris Liv. XXIV, 30, 35, et *Herbessenses* ap. Plin III, 8. — 265. *Morguentia* R. 1, et ad marg. *Morguntia*. Forte leg. *Morgantia*, Μοργάντιον Strab. VI, p. 186, Μοργαντίνη Thucyd. IV, et Diodor. XIV, 96. *Murgantia* Liv. XXIV, 27; XXVI, 21. MOPΓANT. in numis. Sed Μοργηντῖνοι Steph. *Murgentini* Plin. III, 8, et *Murgentinus ager* Cic. Verr. III, 18, et V, 47. — 266. *Menæ:s* scripti et vetustæ edd. ante Marsum, qui primus *Nemæis* dedit. *Noœnis* emend. Maser. ad Val. Fl. II, 495, coll. Plin. III, 8, ubi

bus, feris, piscibus, volucribus; quod mox poeticis coloribus adumbratur. — 262 sq. *Verrere æquor retibus*, unde rete · *verriculum*, *everriculum*. Conf. ad XI, 472 in Var. Lect. et Bentl. ad Horat. Sat. II, III, 235. Vide quoque Servium ad Æn. I, 59. Ed. — *cælo traxisse*, h. e. deducere, ut *trahere crescente arundine prædam* dixit Martial. IX, 54, de quo aucupio cf. sup. VII, 674 seq.

264. *Herbesos*, seu Erbessus (v. Var. Lect.) ad fontes Anapi, qui in portum magnum Syracus. effluit, ubi nunc Cryptæ, *la Grotte*, si fides habenda Fazello, Rer. Sic. I, 10; Cluverus (Sic. ant. II, 10 et 11) duplex hujus nominis oppidum in Sicilia fuisse putabat, alterum supra Agrigentum inter Acragantem Halycumque amnes, quod ex Polyb. I, 18, alterum Syracusis vicinum, quod ex Liv. XXIV, 30, colligebat. Hæc tamen conjectura parum probabilis videbatur Cellar. Geogr. T. I, p. 810 sq. *Naulocha*, al. Naulochus, seu Naulochum; et Ναύλοχοι, Appian. B. Civ. lib. V, 116 et 121, prope Pelorum prom. cum statione navium, unde nomen adcepit. Cf. Suet. Aug. 16 et 101. — *non iners* et *pigra pericli*, ut *piger militiæ* apud Horat. Epist. I, II, 124, h. e. non pigra ad periculum in bello subeundum. Sic *piger in militia* dixit Cic. ad Div. VII, 17, et *gens pigerrima ad militaria opera*, h. e. ignava, inbellis, Liv. XXI, 25.

265. *Sederunt*; v. ad III, 142, et X, 597. — *Morgentia* (vid. Var. Lect.), supra ostium Symæthi non longe a mari. *Marte infido*, bello ancipiti, vel, ut Marsus exponit, pro infidis Pœnis. *Menæis viris* a Μέναι opp. quod lacui Palicorum subjacebat inter Syracusas et Hennam. Μέναι Steph. Μέναινον Diodor. XI, 78; hodie *Meneo*. Hinc *Menenii*, Cic. Verr. III, 43. *Menanini*, Plin. III, 8; ΜΕΝΑΝΙΝΩΝ, ΜΕΝΑΙΝΩΝ et ΜΗΝΑΙΝΩΝ in numis Parutæ; forte et Goltzii.

Venit Amastra viris, et parvo nomine Tisse,
Et Netum, et Mutyce, pubesque liquentis Achæti.
Sidonios Drepane, atque undæ clamosus Helorus,
Et mox servili vastata Triocala bello,
Sidonios Arbela ferox, et celsus Ietas,

potius *Noæi* memorantur, Νοαῖοι, quorum urbs Νόαι, hod. *Noara*. Cluverius castigabat *Nomæis*, a Νόμαις, perobscuro oppido, quod in tabulis suis geographos Amestrato seu Amastræ vicinum posuisse, deceptos depravatis Silii editionibus, bene monuit N. Heins. — 267. *Tisse* Col. *Τίσση* Ptol. *Tissæ* priscæ edd. non inprob. N. Heins. *Τίσσαι* Steph. Vulg. *Thisse*. — 268. *Mytice* Col. unde *Mutyce* emend. Cluver. II, 10, Cell. et N. Heins. Vulg. *Micite*. Deinde *Achæti* Col. *Arethi* Put. R. 1, Parm. Med. *Arheti* Oxon. Vulgo *Acheti*. Quæ omnia mendosa videntur. *Acithi* non male conj. Dausq. et N. Heins. Ἀκίθιος fluvius ap. Ptol. de quo vid. Cluver. I, 18. Hinc forte *liquentis*, pro quo *ingentis* scribendum putabat D. Heins. An legendum *Echetlæ*? De eo opp. vid. Polyb. I, 15; Diodor. XX, 32, et Steph. — 269. *Sidonios* scripti et quædam edd. ant. *Sidonias* R. 1, et Med. prob. N. Heins. ad Ovid. Heroid. XV, 164, Cf. ad II, 117, et not. ad IV, 648. Vulgo *Sidonia et*. Verum τὸ *Sidonios* præstat, quod mox repetitur. — 271. *Arbeia* Colon. unde *Arbela* emend. Cluver. II, 13, et N. Heins. qui tamen *ferax* pro *ferox* corrigendum censebat. Ἀρζίλη Stephan. Ἀρζίλαι Suid. Oppidum incerti situs, et forte ab hoc loco alienum, quoniam secunda syllaba producitur. Vulgo

267. *Amastra* ad Halæsum fl. Ἀμάστρατος, vel Ἀμίστρατος, Steph.; Μυττίστρατον, Polyb. I, 24; Μουτίστρατον, Zonar.; Μύστρατον, Diod. in Eclog. p. 876; hod. *Mistretta*. — *Tissa* ad radices Ætnæ, nunc forte *Randazzo*. — *parvo nomine*, ut ap. Cic. Verr. III, 38 pr., *perparva et tenui civitate*. Cf. ad XIII, 5. — Vide Ptolem. lib. III, cap. 4. Ed.

268. *Netum*; Νήτον, Ptol. nunc *Noto*, *Citta ingeniosa*, prope Pachynum. — *Mutyce*; Μοτούκα, Ptol. III, 4; Μότυκα et Μότυκα al. hodie *Modica*, inter Syracusas et Pachynum. Cf. Cluver. II, 10; Hard. ad Plin. III, 8; Græv. et Ern. ad Cic. Verr. III, 43. — *liquentis Achæti*; v. Var. Lect.

269. *Sidonios*, Pœnos, *juvere Drepane*, *Helorus*, etc. — *Drepane*, vulgo *Drepanum* (Δρέπανον et τὰ Δρέπανα, Polyb. I, 41, 46, 55; *Drepanis* Anton.), prom. et opp. Conf. Cluver. II, 1; Virg. Æn. III, 707 sq. — *Helorus* fluvius, præter opp. ejusdem nominis, et inter specus primum rupesque exesas procurrens, unde *clamosus undæ*. Vid. Heyne ad Virg. Æn. III, 698, et Cluver. I, 13. Cf. sup. ad III, 471, et IV, 524.

270. *Triocala* opp. mediterr. inter Crimissum et Himeram fl. Τριόκαλα, Diod. in Ecl. l. XXXVI, p. 913; Τριόκλα, Ptol. III, 4; Τρίκαλα, Steph.; ΤΡΙΑΚΑΛΑ in numis Parutæ; hod. *Troccoli*; unde *Triocalini*, Plin. III, 8, et Cic. Verr. V, 4. — *mox servili vastata bello*, arx belli a servis capta et summa vi diruta. Vid. Diodor. l. c., et Cluver. II, 12.

271. *Arbela ferox*; v. Var. Lect. — *Ietas*; Ἴεται, Steph. nunc *Iato*, ad Crimissum fl. in excelso monte, unde *celsus*, ut *ardua* v. 238. Hinc *Ietenses* ap. Plin. III, 8, ubi vide

Et bellare Tabas docilis, Cossyraque parva,
Nec major Megara Mute concordibus ausis
Juvere, et strato Gaulum spectabile ponto,
Quum sonat Halcyones cantu, nidosque natantes
Inmota gestat, sopitis fluctibus, unda.

Arabeia, quæ nihili est. Forte leg. *Herbita*, vel *Acrilla*, vel *Onobala*. Ὀνοβάλα fl. ap. Appian. B. Civ. V, 109, qui Vibio Sequest. (vid. edit. Oberlin. p. 198, 199) *Tauromenius* et nunc *Cantara* dicitur, si Fazello et Cluver. fides habenda. *Herbita* et, quæ mox memorantur, *Tabæ* adjacent Heræis montibus. *Acrilla*, vel *Acrillæ*, non procul a Syracusis, inter Acras (sup. v. 206) et Agrigentum; vid. Liv. XXIV, 35, et Steph. Byz. — 272. *Tubas* Col. *Thabas* primæ edd. *Thebas* Put. Vulgatam lect. *Tabas*, quæ mendosa videbatur N. Heins., defendit Cluver. Sic. ant. II, 13, putans, hoc oppidum esse hod. castellum *Tavi* ad Heræos montes. — 273. *Nec major*, h. e. æqualis, una voce scribendum putat Lefeb. ut *nec-opina* sup. v. 188, et alia IX, 98, et XVI, 608, ex hellenismo. Deinde *Iunta* pro *Mute* Col. *Mite* vel *Myte* Ox. *Motyce* seu *Mutyce* corrig. Cluver. Sic ant. I, 11, cujus tamen urbis poeta jam meminit v. 268. *Motye* vel *Mutye* legendum videbatur Drak. Idem vero oppidum Silio *Mutea* dici putant Dausq. Lefeb. et Ern. Μοτύη opp. marit. non longe a Lilybæo (non Pachyno, ut apud Pausan. Eliac. I, 25), vel in insula ejusdem nominis (Diod. XIII, 63 et 88, XIV) Phœnicum κτίσμα (Thucyd. VI, 2), vel colonia Pœnorum iisque fidissima, si fides habenda Diodoro l. c. Conf. Polyæn. Strateg. V, 2, n. 6. — 274. *Gaulum* scripti. *Gaurum* R. 1 et Med. *Gauros* Parm. Vulgo *Caulum*. Male! *Caulon* inepte conj. Dausq. quod Italiæ opp. est et *Aulon* quoque vocatur; *strato Gaulos* (*spectabile*) *ponto*, vel *strato*, *Gaules*, *spectabile p.* (ut inf. v. 292, *postquam inmedicabile visum Seditio*) emend. Gron. Obss. III, 7, quod insula illa ceteris scriptoribus non *Gaulum*, sed *Gaulos* dicatur.

Harduin. — *Tabas*; v. Var. Lect. — *Cossyra parva* ins. inter Siciliam et Africam, hod. *Pantalarea*. Κόσσυρα Ptol. IV, 3 extr. Κόσσουρα Strab. VI, pag. 191. COSSURA in numis ap. Parutam et Holsten. ad Steph. Κόσσυρος Scyl. ac Steph. *Cosura* Mel. II, 7. *Cosyra*, Plin. III, 8; V, 7, et Ovid. Fast. III, 567, ubi v. Heins. et Burm. Nullam ejus mentionem fecit Cluver. qui eam forte ad Africam retulit.

273. *Megara*; v. sup. ad v. 26. *Mute*; v. Var. Lect. — 274. *Gaulum*, al. *Gaulos*, ins. Siculi maris prope Meliten, Pachyno adversa. Γαῦλος παλαγία καὶ λιμένι εὐκαίρως κειμένη, Φοινίκων ἄποικος, Diodor. V, 12. Hinc et *strato ponto*, plano et tranquillo mari. Vid. ad III, 55, in Var. Lect.

275. « Halcyone avis paulo amplior passere, colore cyaneo ex parte majore, tantum purpureis et candidis admixtis pennis, collo gracili ac procero: quam videre rarissimum est, nec nisi Vergiliarum occasu et circa solstitia brumamve, nave aliquando circumvolata statim in latebras abeuntem. Fetificant bruma, qui dies halcyonides vocantur, placido mari per eos et navigabili, Siculo maxime; » Plin. X, 32, ubi v. Harduin. et ad II, 47. Conf. Intpp. ad Virg. Georg. I, 399; Plaut. Casin. Prol. vers. 26, et Pœn. I, II, 143; Varr. L. L. VI, 5.

Ipsa Syracusæ patulos urbs incluta muros
Milite conlecto variisque inpleverat armis.
Ductores facilem inpelli, lætamque tumultus
Vaniloquo plebem furiabant insuper ore :
Numquam hoste intratos muros, et quatuor arces,
Et Salaminiacis quantam Eoisque tropæis
Ingenio portus urbs invia fecerit umbram,
Spectatum proavis : ter centum ante ora triremes
Unum naufragium, mersasque inpune profundo

277. *Syracosæ* Col. *Syracuse* ad marg. R. 1. *Syracosias* conj. N. Heins. — 280. *plebem*, non *pubem*, scripti. — 281. *hosti* maluerit N. Heins. idque recepit Lefeb. — 282. *Eisque* R. 1, et *Actæisque* ad ejus marg. *trophæis* quidam male. Est Gr. τρόπαιον, seu τροπαῖον. Post *tropæis* Drak. punctum, Lefeb. vero et Ern. post *umbram* v. 283, signum exclam. posuere. E contextu *refert* vel simile quid subintelligendum censet Lefeb. Sed vid. not.

277 seq. *Ipsa urbs inclita Syracusæ inpleverat patulos muros*, ibi multi milites conscripti erant, qui Pœnis auxilio mitterentur. Verba *patulos muros* ad magnitudinem urbis spectant. Πενταπόλις ἦν τὸ παλαιὸν, ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα σταδίων ἔχουσα τὸ τεῖχος, Strab. VI, p. 986 al., 270 al., 415. Hinc et mox vers. 281. — *quatuor arces*, urbes, de quibus v. supra ad v. 181. — 280. *furiabant*; v. ad VII, 617.

281. Verba ductorum, qui dicunt: in hujus urbis mœnia ac portus numquam penetrasse hostem, et a *proavis spectatum* esse, h. e. majores vidisse, *quantam umbram fecerit urbs* hostibus *invia* (ut inf. vers. 639) *tropæis Salam. Eoisque*, h. e. quantopere obscuraverit gloriam victoriæ, ab Atheniensibus de Xerxe, rege Eoo, Orientis, ad Salamina reportatæ; horum naves *ter centum ante ora* proavorum *unum naufragium*, unam cladem fuisse, h. e. omnes periisse, vel *ter centum triremes... unum naufragium*... ipsasque *Athenas* quasi *mersas* esse mari. Intpp. bene comparant locum Cic. Verr. lib. V, 37, quem Silius expressit: « Quo Atheniensium classis sola post hominum memoriam CCC navibus vi ac multitudine invasit: quæ in eo ipso portu, loci ipsius portusque natura (ut h. l. ingenio portus), victa atque superata est. Hic primum opes illius civitatis victæ, comminutæ depressæque sunt: in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperii, gloriæ naufragium factum existimatur. » De bello, quod Athenienses, ducibus Demosthene et Nicia, cum Syracusanis gesserunt, tempore belli Peloponnesiaci, et in quo bis victi sunt a Gylippo, qui Spartanis, Syracusanorum sociis, præerat, v. Justin. IV, 4 et 5; Thucyd. VII, 2 sqq.; Diodor. XIII, 7 sqq.; Plut. in Nicia et al. De duplici vero *portu* Syracusano Cic. Verr. IV, 52; V, 37, et Dorvill. ad Charit. p. 282 et 598. — 283. *Ingenio*, ut IV, 91, ubi v. not. — 285 sq. *Unum naufragium*, ut fere *tumulus* supra I,

Clade pharetrigeri subnixas regis Athenas.
Flammabant vulgum geniti Carthagine fratres,
Pœni matre genus; sed quos, sub crimine pulsus
Urbe Syracosia, Libycis eduxerat oris
Trinacrius genitor, geminaque a stirpe parentum
Astus miscebant Tyrios levitate Sicana.
Quæ cernens ductor, postquam inmedicabile visum
Seditio, atque ultro bellum surgebat ab hoste,
Testatus Divos Siculorum, amnesque, lacusque,
Et fontes, Arethusa, tuos, ad bella vocari
Invitum, quæ sponte diu non sumserit, hostem

288. *ob crimina* conj. N. Heins. et v. 293, *insurgebat*. At nihil mutandum. — 296. *Invitum, quia* ex Col. recepit Drak. *Invitumque a sponte non s. h.* Oxon. *Invi-*

50, ubi v. not. — *mersas profundo Athenas*, δυῶν de Atheniensibus, ad internecionem cæsis. — *subnixas* ut sup. VIII, 243, ubi v. not. — *pharetrigeri regis*, Xerxis, regis Persarum. Persæ ac Parthi proprie *pharetrigeri* ac *pharetrati* dicuntur. Conf. Intpp. ad Virg. Georg. IV, 290.

287 seq. *fratres*, Hippocrates et Epicydes, prætores, *flammabant vulgum*, de quo v. Liv. XXIV, 26 sq. Hi « nati Carthagine, sed oriundi ab Syracusis exsule avo, Pœni ipsi materno genere, » Liv. ibid. c. 6. Cf. Polyb. VII, 2. — *sub crimine*, sub prætextu criminis, Burman. et Drak. coll. Suet. Ner. 35, et Tac. Hist. II, 26. — 289. *eduxerat*, et genuerat et educaverat; Lefeb. — 291. *levitate Sicana*; cf. sup. ad v. 31.

292. Accuratius belli causas exponit Liv. XXIV, 33 sqq. — *ductor* Rom. Marcellus. — *inmedicabile visum*, pro, inmedicabilis visa. — 293. *surgebat*, oriebatur; Drak. coll. I, 686, et XIII, 617. — 294. Hæc adumbrata ex oratione Marcelli ap. Liv. XXIV, 38 extr. *Vos, Ceres mater*, etc.; Ern. Cf. Virg. Æn. XII, 581, et Ovid. Met. V, 44 seq. — *Divi Siculorum*, Orcus, Triptolemus, Ceres, Proserpina, Palici, Diana, Minerva, Jupiter, Olympius, Apollo, aliique; Dausq.

295. *Arethusa*; cf. sup. v. 53 sq. *ad bella* non cum Pœnis gerenda, quod Dausq. putabat, sed cum Syracusis, cui urbi diu pepercerat Marcellus, abstinendo hostilibus, e longinquo obsidione servanda, legatos mittendo; Gron. Obss. lib. III, 7.

296. Testatus Deos, *hostem induere sibi* (Marcello) *arma*, h. e. se invitum cogere ad arma capienda, *quæ sponte*, consilio et de industria, *diu non sumserit* (Marcellus), quorum usu diu abstinuerit, sperans, Syracusanos non extrema experturos esse. Conf. sup. v. 179 sqq. Similis est locus Liv. XXX, 31: « Neque patres nostri priores de Sicilia, neque nos de Hispania fecimus bellum: et tunc Mamer-

Induere arma sibi, telorum turbine vasto
Adgreditur muros, atque armis intonat urbi.
Par omnes simul ira rapit, certantque, ruuntque.
Turris, multiplici surgens ad sidera tecto,
Exibat, tabulata decem cui crescere Graius
Fecerat, et multas nemorum consumserat umbras.
Armatam hinc igni pinum et devolvere saxa
Certabant, calidæque picis diffundere pestem.
Huic procul ardentem jaculatus lampada Cimber
Conjicit, et lateri telum exitiabile figit.
Pascitur adjuto Vulcanus turbine venti,

tumque a sponte diu non Put. *quia sponte Deum non sumserit* corrig. N. Heins. h. e. diis faventibus adnuentibusque; quod multis exemplis docetur, quibus opus non erat. Ego servavi vulgatam lect. exemplo Lefeb. et Ern. Eandem non improbabat Draken. et *sumserit* vel positum pro sumsisset, vel in *sumeret* mutandum putabat. Mireris viros doctos nodum in scirpo quæsisse, et Lefeb. primum percepisse h. l. sententiam, quam his verbis enuntiat: hostis induit Marcello arma, quæ ipse Marcellus diu sponte *distulit* sumsisse; vid. not. — 303. *pinum* scripti; conf. Heins. ad Claud. R. P. III, 387. Vulgo *molam*. — 305. *Huic* scripti. *Hinc* R. 1, Med. aliæque priscæ edd. Vulgo *Hic*. — 307. *adjutus*, Put. et ad marg. R. 1, quod receperunt Lefeb. et Ern. Idem, vel *adjecto*, vel *adjuncto* conj. Dausq. Vulgatam lect. *adjuto* h. l. probabat N. Heins. qui sup. ad XI, 614, verebatur,

timorum sociorum periculum, et nunc Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma. » — 297. *telorum turbine;* vid. ad I, 311.

300. Ernesti: « De hac turri excelsa, quæ igni Rom. adcensa prima ruinam in muris Syrac. dedit, omnia a Silio ficta sunt: nonnulla tamen leguntur ap. Liv. XXIV, 34, unde in turris cogitationem adduci facile poterat. Talia Silius numquam e manibus dimittit, et plerumque graphice, nec sine arte pingit, sed nec sine nimiæ luxuriæ vitio, ut h. l. altitudinem turris et inpr. incendium. » Poeta autem noster ante oculos habuit similem locum Virgil. Æn. IX, 530 sqq. — *multiplici tecto*, tabulato, de quorum numero sæpe ingenti ac fine v. Lips. Poliorc. lib. II, 4.

301. *Exibat* ad sidera, ut *ad cælum* ap. Virgil. Georg. II, 81, vel simpl. eminebat, ut ap. Ovid. Met. III, 78. Sic et *exsistere* sup. I, 585, ubi v. not. — *tabulata crescere*, ut v. 309: *crescentia tecta*. Vide ad VII, 676. — *Graius*, Archimedes, Syracusanus, de quo v. inf. v. 341 sq. Cur *Graius* dicatur, intelligitur ex v. 50 sq. — 302. *nemorum umbras*, ut IV, 679, ubi v. not.

303. *pinum*, tædas, ut v. 420; IX, 336; X, 549, et πεύκην ap. Aristoph. Nub. Act. I extr. Drakenb. — 304. *picis pestem;* v. ad I, 174.

307. Colores orationis poeticæ passim obvii. Cf. IV, 680 sq.; lib. V, 510 sq.; lib. VII, 351 sq.; IX, 602 sq. et inf. v. 419 sq. — *Pasci-*

Gliscentemque trahens turris per viscera labem,
Perque altam molem, et toties crescentia tecta,
Scandit ovans, rapidusque vorat crepitantia flammis
Robora, et, ingenti simul exundante vapore
Ad cælum, victor nitentia culmina lambit.
Inplentur fumo, et nebula caliginis atræ
(Nec cuiquam evasisse datur) ceu fulminis ictu
Conreptæ rapido in cineres abiere ruinæ.
Par contra pelago miseris fortuna carinis.
Namque ubi se propius tectis urbique tulere,
Qua portus muris pacatas adplicat undas,
Inprovisa novo pestis conterruit astu.
Trabs fabre teres, atque, erasis undique nodis,
Navali similis malo, præfixa gerebat
Uncæ tela manus: ea celso ex aggere muri

ne mendosa esset. Omnino doctior videri potest, et auribus certe gratior est. — 309. *toties* Col. Put. R. 2, Parm. Ben. Vulgo *turris*. Deinde *crescentia*, Col. Vulg. *nascentia* non inprob. Barth. Adv. IX, 3, ut sensus sit: Tam alta erat turris, ut ubi finem habitura videretur, ibi denuo novo tabulato renasceretur, et superiora tabulata enascerentur velut ex inferioribus iisque majoribus sursum procedendo: *texta* conj. N. Heins. et *tectis crescentia tecta* Dausq. — 310. *rapidusque* scripti et R. 2, quod recepi, etsi perperam ita legi putabat N. Heins. Mea quidcumque sententia exquisitius est vulgato *rapidisque*, et pro *raptim* positum, ut apud Virg. Æn. XI, 906; XII, 81 al. In iisdem scriptis recte *crepitantia*, non *trepidantia*; conf. Bentl. ad Horat. Od. IV, XI, 11, et Drak. h. l. — 312. *surgentia culmina* Ven. Marsi, teste N. Heins. Sed vulgatam lect. in utraque Marsi ed. Ven. reperit Drak. *nutantia* ingeniose conj. Dausq. h. e. ruinam minitantia. — 318. *adpulit undas*, ut inf. v. 418, Put. — 320. *Trabs trabe cincta teres, erasis u. n.* Put. Hinc *Trabs trabe juncta teres derasis* (ut *decisis undique ramis* ap. Virg. Æn. XI, 5) *undique nodis* emend. Lefeb. quia duæ certe trabes requirantur

tur, ut IX, 603. — 308. *labem*, ut v. 361, *pestem*; cf. ad VIII, 21.

309. *crescentia tecta*; v. ad VII, 676. — 310 sqq. *ovans victor*, Vulcanus, h. e. ignis. — *exundante vapore Ad cælum*; v. ad II, 631. — *lambit*, ut ap. Virg. Æn. II, 684, et III, 574.

316... 319. Ab altera parte navibus Romanorum non minus detrimenti inlatum est Archimedis arte.

320. Describitur machina Archimedis, qua navibus hostium nocuit, *tolleno*, Gr. *παρχάσιον*. Vide Liv. XXIV, 34; Polyb. VIII, 7 (ubi conf. Schweigh.); Athenæus, V, p. 208; Plut. in Marcello, Opp. T. I, p. 306, edit. Frft. Tzetz. Chil. II, 35; Oribas. de machinam. VI, 24.

322. *Uncæ tela manus*, mox *ungues curvi ferri*, et v. 327, *chalybs morsusque tenaces*. Livio l. l. dicun-

Bellantes curvi rapiebat in aera ferri
Unguibus, et mediam revocata ferebat in urbem.
Nec solos vis illa viros, quin sæpe triremem
Belligeræ rapuere trabes, quum desuper actum
Incuterent puppi chalybem morsusque tenaces.
Qui, simul adfixo vicina in robora ferro
Sustulerant sublime ratem (miserabile visu!),
Per subitum rursus laxatis arte catenis
Tanta præcipitem reddebant mole profundo,
Ut totam haurirent undæ cum milite puppem.
His super insidiis angusta foramina murus
Arte cavata dabat, per quæ confundere tela
Tutum erat, obposito mittentibus aggere valli.
Nec sine fraude labos, arta ne rursus eodem

325. *vis ulla* Col. *vix illa*, *quin s. t.* Put. *Nec solòs fixura viros* suspicabatur N. Heins. — 327. *tenaci* Col. — 334. *cum fundere* Col. *clam fundere* conj. Burm. et recepit Lefeb. Recte, puto. Sic in loco Livii, quem in notis laudavimus, *pars sagittis*, *pars scorpionibus ex occulto petebant hostem.* — 335. *adposito* Put. non improb. Drak. ùt positum sit pro vicino, proximo, de quo vid. Gronov. ad Senec. Epist. IV. — 336. *Tum sine* priscæ edd. Mox *artæ viæ* malebat N. Heins. et v.

tur *ferrea manus;* Polyb. VIII, 8, χεῖρ σιδηρᾶ ἐξ ἀλύσεως διδυμάνη; Plut. in Marcello l. c. χείρες σιδηραῖ ἢ στόματα ὀρνέων γεράνων, et *harpagones* aliis. — *aggere muri;* v. ad lib. I, 265.

323. *Bellantes*, milites e navibus adreptos Silius de suo addidit: Livii narratio ad naves tantum conreptas et in mare depressas pertinet, quam poeta, vss. 326... 332, luculenter et eleganti ornatu expressit; Ernesti. Sed congruit Polybius, ex quo Livius etiam sua hausit, lib. VIII, c. 9: Οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ ταῖς χερσὶ ταῖς ἐκ τῶν μηχανῶν ἐκακοποίουν· σὺν αὐτοῖς γὰρ τοῖς ὅπλοις τοὺς ἄνδρας ἐξαιροῦντες ἐρρίπτουν. — *morsus tenaces;* cf. ad VII, 624. — *angusta foramina*, ap. Liv. *cava*, gallice *meurtrières;* extrinsecus *arta*, apud Liv. *cubitalia*, introrsum vero laxiora. Ed. — 330. *Per subitum;* v. ad VII, 527.

333. Archimedes, « ut sui vulnere intacti tela in hostem ingererent, murum ab imo ad summum crebris cubitalibus fere cavis aperuit, per quæ cava pars sagittis, pars scorpionibus modicis ex occulto petebant hostem. » Liv. l. c. Cf. Polyb. VIII, 7, ibique Schw. et Plut. l. l. *His super insidiis;* conf. ad I, 60 in Var. Lect.; Virgil. Æn. IX, 534.

334. *confundere tela*, pro simpl. fundere, Drak. vel sine ordine jacere, Burm. qui tamen perperam confert Horat. Od. I, XVII, 23, et Val. Fl. V, 581, ubi v. ejus not. Cf. Var. Lect. — 335. *aggere valli;* v. ad I, 265.

Spicula ab hoste via vicibus contorta redirent.
Calliditas Graia, atque astus pollentior armis
Marcellum, tantasque minas, terraque marique
Arcebat; stabatque ingens ad mœnia bellum.
Vir fuit Isthmiacis decus inmortale colonis,
Ingenio facile ante alios telluris alumnos,
Nudus opum; sed cui cælum terræque paterent.
Ille novus pluvias Titan ut proderet ortu
Fuscatis tristis radiis : ille hæreat, anne
Pendeat instabilis tellus; cur fœdere certo
Hunc adfusa globum Tethys circumliget undis,
Noverat, atque una pelagi lunæque labores,
Et pater Oceanus qua lege effunderet æstus.

344, *novo ortu*. — 347. *ulnis* conj. idem ingeniose, putans, τὸ *undis* ex glossa inrepsisse. — 349. *refunderet* corrig. N. Heins. ut inf. v. 551; Stat. Theb. IX, 464 al. Sed *effundere* hoc sensu legi ap. Mel. III, 1, et simplex *fundere* ap. Lucan. I,

338 sq. Cf. Liv. XXIV, 34 extr. — *Calliditas Graia*, Archimedis Graii. Cf. ad v. 301. — *astus pollentior armis;* cf. Liv. l. c. pr. et Polyb. VIII, 5, et 9. — 340. *bellum*, obpugnatio, *stabat*, ut sup. IV, 44.

341. Poeta exornavit verba Liv. XXIV, 34 pr. sed, ut solet, definite et per partes singulas Archimedis ingenium et artem adumbrat; Ern. — *Isthmiacis colonis*, Syracusanis. Vid. ad v. 50 sq. Venusta Mathematici descriptio.

343. *nudus opum; sed cui*, etc. pulchra ἀντίθεσις, ut fere ap. Hor. Od. I, XXVIII, 1... 4; Lenz.

344 sq. *Ille noverat* (v. 348) ex ortu solis, an futura esset pluvia; Mars. — *novus Titan*, oriens sol. — *Fuscati radii*, quorum lucem nubes cælo obductæ hebetant ac condunt. — *ille noverat*, *hæreatne tellus*, stetne inmobilis, *an pendeat instabilis*, moveatur. Alii olim philosophi hoc, alii illud statuebant. Vid. Plut. de Plac. Philos. lib. III, 13; Cic. Acad. IV, 39 et al. Terram immobilem stare docebat Archimedes, et monstrabat in sphæra artificiosa quæ Syracusis in Achradina servabatur; Lenz. coll. Ovid. Fast. VI, 269... 280.

346 seq. *cur Tethys*, h. e. mare *hunc globum*, orbem terrarum, cingat, circumfluat. Nam Oceanus, ut veterum opinio ferebat, πόταμος ἀψόῤῥοος, Ὃς περικυμαίνει γαίης περιτέρμονα κύκλον. Cf. Orph. Hymn. LXXXII, 3; Köppen ad Hom. Iliad. ξ, 200, 245; σ, 399 al. — *Tethys* vero poetis est mare, eademque Oceani et conjux et soror. — *certo fœdere*, certa lege ac ratione, ut ap. Virg. Æn. I, 62.

348 sq. Cf. ad III, 58. — *Oceanus pater* omnium Deorum, fluminum, fontium ac rerum : nam mare cunctarum rerum principium, secundum Thaletis aliorumque

Non illum mundi numerasse capacis arenas 350
Vana fides : puppes etiam constructaque saxa
Feminea traxisse ferunt contra ardua dextra.
Hic dum Italum ductorem astu Teucrosque fatigat,

410, monet Drak. Verbum compos. h. l. pro simplici; conf. not. ad III, 464. — 351. *Una fides* recepit Drakenb. e Col. et Put. prob. N. Heins. ut sensus sit : *non una*, h. e. non solum *fides est*, creditur, illum arenam mundi numerasse, sed *ferunt etiam*, etc. Id firmat ex Val. Fl. II, 167 (in omnibus Mstis) et IV, 598; Stat. Theb. II, 689; XII, 114; Senec. Here. Œt. 608. Vulgo *Vana fides*, ut ap. Virg. Æn. IV, 12, et Val. Fl. V, 75. Id non displicebat Drak. et recte, puto, jam revocatum est a Lefeb. et Ern. nam loca illa, a N. Heins. laudata, vel dubia sunt, vel aliena.

philosophorum prisci ævi sententiam. Cf. Köppen ad Hom. Iliad. ξ, 201, 246, φ, 195 sq.; Virg. Ge. IV, 382; Orph. l. c. 1 sqq. al.

350. Cf. Horat. Od. I, XXVIII, 1, ibique Jani. Omnino autem respexit Silius ad Archimedis librum, qui ψαμμίτης inscriptus fuit, quo probare conabatur, numerum arenæ non esse infinitum, sed efferri et colligi posse, si vel maxime totus terrarum orbis arena constaret; Drak. Hinc ille jactabat, Οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμου δ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης, et Græci cœperunt, sicut θαλάσσιος et similia, sic ψαμμώδιος a numero arenæ subputare, pro infinita et inexplicabili multitudine; D. Heins. Extat etiam nunc ejus ψαμμίτης, seu libellus de numero arenæ ad regem Gelonem, quo ostendit, universum non esse infinitum. — 351 sq. Hæc spectant non ad ignaviam et imbelliam, quam Archimedi h. l. objici putabat Barth. Adv. IX, 3, sed ad mechanicam ejus artem et machinas (trespastum, seu polyspastum et helicen), quibus nullo negotio gravissima onera, vel sustulit, vel transtulit, et ingentem Hieronis navem deduxit in aquam. Vid. Eustath. ad Hom. Iliad. μ, p. 866; Plut. in Marcello (Opp. T. I, p. 305 sq., ed. Frft.); Athenæus, V, p. 217; Tzetz. Chil. lib. II, 130; Procl. ad Euclid. I, 2, p. 18, I; Andr. Schmid. de Archimede (Ien. 1688, 4); et *Dutens, Origines des découvertes des Anciens*, T. II, p. 207. — 351. *constructa saxa*, ingentes moles (« Saxea pila, magnis quam molibus ante Constructam jaciunt ponto, » ap. Virg. Æn. IX, 711), quas parvo momento de loco in locum, et quidem *arduum*, transtulit, cujusvis infirmissimi hominis, et vel *feminæ* manu; Gron. Obss. III, 7. Cf. ad IV, 295 sq., et Suet. Vesp. 18. Cave *dextram* cum D. Heins. exponas multitudinem, quo sensu passim *manus* dicitur, et *constructa saxa* vel domum actam ingenio Archimedis, vel cum Dausquio struem congeriemque saxorum, quo onerosior esset navis, quia Plut. l. l. dixerit ἱμαλιὰν ἀνθρώπους τὰ πολλοὺς καὶ τὸν συνήθη φόρτον. — *Feminea traxisse manu*, ῥᾴμα τῇ χειρὶ εἷλον, Plut.

353. Hæc pugna navalis ficta a Silio, e dictis Liv. XXV, 27, et multa habet posita a Lucano, III,

Adnabat centum late Sidonia velis
Classis subsidio, et scindebat cærula rostris.
Erigitur subitas in spes Arethusia proles,
Adjungitque suas, portu progressa, carinas.
Nec contra Ausonius tonsis aptare lacertos
Addubitat, mersisque celer fodit æquora remis.
Verberibus torsere fretum : salis icta frequenti
Albescit pulsu facies, perque æquora late
Spumat canenti sulcatus gurgite limes.
Insultant pariter pelago : ac Neptunia regna
Tempestate nova trepidant : tum vocibus æquor
Personat, et clamat scopulis clamoris imago.
Ac jam diffusus vacua bellator in unda

365. Hæc nihili esse putabat N. Heins. qui conj. *clangoris imago*, vel *et clamat scopulis vaga Martis imago*, vel *ingeminat scopulis clamoris imago*, vel denique *icta redit scopulis clamoris imago*, ut apud Ovid. in Liv. v. 220, *Tunc vox adversis collibus icta redit*. Lefèb. contra miratur, versum elegantissimum displicuisse Heinsio dormienti; quum *clamare* pro *resonare* solenne sit apud antiquos. Id quidem neque nos ignoramus, vid. ad III, 471. Sed *clamorem clamare* quis umquam dixit, vel dicí ferat? Forte reponendum *clangit*, h. e. resonat; nisi potius vera lectio *resilit* culpa librariorum excidisse censenda est, et vicina vox *clamoris* peperit inportunum *clamat*. Olim suspicabar *plaudit*, vel *plangit scopulos*.

510... 774, sed non absurdus ut Lucanus; Lefeb. — *Teucros*, Romanos, et *Sidonia classis* pro Punica.

354. « Bomilcar edoctis Carthaginiensibus, in quanto res Syracus. discrimine esset, cum centum navibus post paucos dies redit, » Liv. XXV, 25. At v. cap. 27. — 355. *cærula*, ut I, 21. — *rostris scindebat*, ut VII, 411. Ut gravius hostiles naves vulnerarent, aqua per rimam succedente, rostra depressa habebant, non exstantia super aquas; Cellar. e Schefferi Mil. nav. II, 5.

356. *Arethusia*, Syracusana. Cf. ad v. 53. — 358. *tonsis aptare lacertos*; cf. XI, 489, et XIII, 241.

360 seq. *Verberibus torsere fretum*, mare. Conf. ad lib. XI, 490. Graphica imago commotæ remis aquæ, obruta illa quidem coloribus, at non sine arte facta, Ern. — *salis facies*, maris superficies, ut mox *æquora*. — 363. *Insultant pariter pelago*. Conf. XI, 489, et XIII, 241. — 365. *imago*, Echo. Vid. Cerda ad Virgil. Ge. IV, 50; Jani ad Horat. Od. I, XII, 4; XX, 8, et Interpretes Valerii Flacci lib. III, 597. — 365. *clamat*; vide Var. Lect.

366... 370. Classes utrimque in semicirculum et cornua disposuerant; Cell. Luxuriosior poeta est, nec tamen moderatius eadem pinxit Lucan. III, 529 sq. Ern. — *diffusus*,

Cornibus ambierat patulos ad prælia fluctus,
Navali claudens humentem indagine campum.
At simili curvata sinu diversa ruebat
Classis, et artabat lunato cærula gyro.
Nec mora : terrificis sævæ stridoribus æris,
Per vacuum late cantu resonante profundum,
Incubuere tubæ, quis excitus æquore Triton
Expavit tortæ certantia murmura conchæ.
Vix meminere maris; tam vasto ad prælia nisu
Incumbunt proni, positisque in margine puppis
Extremæ plantis nutantes spicula torquent.
Sternitur effusis pelagi media area telis,
Celsaque anhelatis exsurgens ictibus alnus

Withof. emend. *et reboat scopulis*, etc. — 368. *viventem* Ox. solenni lapsu librariorum, vid. sup. ad I, 259. — 369. *Ac* Col. — 370. *arabat* Col. *arquabat* conj. N. Heins. ut *arquatum* h. e. arcuatum *curvamen Iridis* ap. Ovid. Met. XI, 590, ubi vid. Heins. — 371. *terrifici* malebat N. Heins. — 372. *vastum* forte leg. pro *vacuum*, quæ vox præcessit v. 366. Deinde *late* Put. Vulg. *latæ*. — 373. *Increpuere* (ut V, 188; XVI, 95; Virg. Æn. IX, 504) recte haud dubie emend. Gron. Obss. III, 7, prob. N. Heins. qui et conj. *Incinuere*. Vulg. lectio non ferenda, quoniam mox sequitur *Incumbunt*. — 374. *tortæ ad certantia* Gryph. et Dausq. Male!

sparsus, dispersus. — 367. *Cornua* aciei *ambiunt fluctus*, ut mox *curvata sinu classis* et *lunato gyro*. — 368. *indago* propr. venatorium verbum, de quo v. ad XIII, 141. — *humentem campum*, mare. Cf. sup. ad v. 253. — gallice dicimus, *la plaine liquide*. En. — 370. *cærula*, ut I, 21. — *artabat*, claudebat, vel, ut ap. Virgil. Æn. IV, 582, *latet sub classibus æquor*.

371. sqq. *sævæ tubæ incubuere*; v. Var. Lect. — *stridoribus* de tuba. v. Burm. ad Val. Fl. VI, 28.

374. *murmura*, sonum tubarum. — *certantia conchæ*, cum concha sua ejusque sono. Cf. ad I, 234. — *conchæ*, buccinæ, quam Triton inflat, ut ap. Virg. Æn. VI, 171 sq. (quem locum Silius in mente, vel ante oculos habuisse videtur) X, 209; Ovid. Met. I, 333 sq.; Lucan. IX, 348 seq. *tortæ conchæ*, quam Græci στράβιλον vocant, et Lycoph. vers. 250, στρόμβον, D. Heins. qui multa docte, ut solebat, sed parum apte disputavit.

375 sqq. Imago atrociter pugnantium ex summo puppium margine (unde *nutantes*, in tam incertis vestigiis); et singula ad naturam apte adumbrata; Ern. Luxuriantior Lucan. III, 567... 582. — *Vix meminere maris*, se in mari, non in terra pugnare.

378. *area pelagi*, superficies. — *media*, inter duas classes. — 379 seq. *anhelati ictus*, de remigibus

Cærula nigranti findit spumantia sulco.
Ast aliæ latere atque incussi roboris ictu
Detergent remos: aliæ per viscera pinus
Tramissis ipso retinentur vulnere rostris,
Quo retinent. Medias inter sublimior ibat
Terribilis visu puppis, qua nulla per omne
Egressa est Libycis major navalibus ævum.
Sed quater hæc centum numeroso remige pontum
Pulsabat tonsis; veloque superba capaci
Quum rapidum hauriret Borean, et cornibus omnes
Conligeret flatus, lento se robore agebat,
Intraret fluctus solis si pulsa lacertis.

381. *latere* Colon. et Rom. 2; *lattere* Put. Vulgo *laceræ:* sed si ipsæ laceræ, quomodo aliarum remos potuerunt detergere, utpote invalidæ; N. Heins. — 387. *Acta quater centum* emend. N. Heins. cui τὸ *sed* importune hic videbatur inculcatum. *Nam quater hæc* tacite edidit Lefeb. eamdem haud dubie ob causam; conf. not. — 389. *Boream*, pro vulg. *Boream*, ex emend. N. Heins. qui ita versui consuluit. — 390. *robore* Col. et Oxon. Vulgo *corpore*. — 391. *Intraret fluctu*, h. e. fluctui, emend. N. Heins. sed vid. ad VI, 498. Deinde *se* pro *si* Oxon. Sed, nisi aliquid desit, *ceu* scribendum censebat N. Heins. prob. Drak. qui h. l. ita interpretatur: Navis Punica tantæ magnitudinis ac ponderis erat, ut, quamvis universis velis, iisque satis magnis, omnes auras conligeret, non citius tamen progrederetur, quam alia quævis, quæ solis remis propellebatur. Recte, puto; et ita quoque Ern. qui tamen vulgatam lectionem eodem adcepit sensu, quem non admittit. Nihil quidem mutandum videbatur Lefeb. cujus nota est hæc: « Non intellexerunt Heins. et Drak. Dic, hæc puppis, quæ superbiebat, quum omnes flatus sub labore remorum anhelantibus; ex naturæ veritate expressum, ut et *nigrans sulcus:* nam sulcus mari inpressus umbram nigricantem et lumen efficit, quibus etiam pictores fluctus designant; Ern. — *alnus*, navis. Conf. supra ad III, 458.

381. Naves navibus conliduntur. — 382. *Detergent*, frangunt, *remos*, ut παρασύρειν τοὺς πάροδους dixit Diodor. XI, 18. Cf. Scheffer. Mil. nav. III, 6, et Freinshem. Ind. in Flor. 383 seq. Comparant Lucan. III, 564.

385. *puppis*, navis Himilconis. Bruti prætoriam navem Lucanus, III, 535 seq. moderatius notavit; Ern. — 387. *Sed* h. l. pro *nam* positum videtur, ut δὲ pro γὰρ apud Hom. Odyss. α, 433 (ubi v. Eustath.), δ, 468; Hesiod. Scut. Herc. 251. Cf. Arnaldi Animadv. crit. p. 5. — 389. *cornibus* antennarum, lignorum transversorum in malo, a quibus vela pendent, ut apud Virg. Æn. III, 549; V, 832, et hinc pro ipsis velis. Verba *lento robore*, non ad remos, sed, ut v. 381, et ap. Lucan. III, 563, ad totam navem referenda; Drak. — 391. Vid. Var. Lect.

Procurrunt levitate agili, docilesque regentis
Audivisse manum, Latio cum milite puppes.
Has ut per lævum venientes æquor Himilco
In latus obliquas, jussamque incurrere proram
Conspexit, propere Divis in vota vocatis
Æquoris, intento volucrem de more sagittam
Adsignat nervo : utque oculis libravit in hostem,
Et calamo monstravit iter, diversa relaxans
Brachia, deduxit vultu comitante per auras
In vulnus telum, ac residentis puppe magistri
Adfixit plectro dextram; nec deinde regenda
Puppe manus valuit, flectenti inmortua clavo.
Dumque ad opem adcurrit ceu capta navita puppe,
Ecce iterum fatoque pari nervoque sagitta,
In medium perlapsa globum, transverberat ictu
Orba gubernacli subeuntem munera Taurum.

velo capaci hauriret, non nisi lente se agebat, si solis remis ageretur; tanta erat moles. » Videtur τὸ *si* pro *ac si, velut si*, positum adcepisse, quod tamen nullo exemplo probari potest. Withof. *quasi* pro *si* substituendum censebat. — 400. *diduxit* Col. Sed *deduxit* stans in *puppi sublimiori;* conf. v. 384 seq. — 401. *ac*, non *et*, Col. ac Put. — 403. *flectendo* scribendum putabat Gronov. Obss. III, 7, vel *flectenti* pro *flectendo* positum esse, ut Lævius *curis intolerantibus* pro *intolerandis* dixerit, de quo vid. Gell. XIX, 7; *flectendo* recepit Cell. Sed recte jam monuit N. Heins. nulla opus esse mutatione, quum sensus sit, *clavo* puppem *flectenti;* et *flectendo clavo* durum esse, quum proxime præcesserit *regenda puppe*. Vulgatam quoque lect. firmavit Drak. ex Lucan. III, 555. — 407. *gubernandam*

392 sq. Cf. Lucan. III, 553 sqq. — *puppes dociles regentis audivisse*, audire, *manum*, naves Romanorum minores ac leviores, triremes, quæ facile regi possunt. Comparant Lucan. III, 594, et Virgil. Georg. I, 514. Ἅρματα πτυσσόμενα, dixit Pind. Pyth. II, 21.

394. Ap. Liv. XXIV, 36, et XXV, 27. — *Bomilcar* est præfectus Punicæ classis. — 395. *jussam;* conf. ad IX, 504. — 396. *divis in vota vocatis;* v. ad II, 115, et Heins. ad Val. Fl. II, 577. — 397. seq. Graphice adumbratur ars sagittandi, ut II, 126 seq. — 398. *Adsignat nervo*, inponit arcui. — *oculis librat*, qui collimat; Ern. Simile hoc illi, XII, 568, *intrat urbem oculis;* Drak. — 399 seq. *relaxans diversa brachia* dicitur, qui arcum tendit, altera manu summum arcum tenens, altera nervum adducens; Ernest. Immo, qui sagitta emissa utramque manum reducit, et illam, qua summum tenuit arcum, et hanc, qua eum intendit et remisit. — 401... 407. Conf. Lucan. III, 592, 602. — 402. *plectro*, clavo, gubernaculo, ut inf. v. 548.

Inrumpit Cumana ratis, quam Corbulo ductor
Lectaque complebat Stabiarum litore pubes.
Numen erat celsæ puppis vicina Dione.
Sed superingestis propior quæ subdita telis
Bella capessebat, media subsedit in unda,
Divisitque fretum : clamantum spumeus ora
Nereus inplet aquis, palmæque, trahente profundo,
Luctantum frustra summis in fluctibus exstant.
Hic, audax ira, magno per cærula saltu
Corbulo transgressus (nam textam robore turrim

Tell. *gubernana* Oxon. Put. R. 1, Parm. Med. quem errorem inde ortum suspicatur Drak. quod in scriptura Longobardica literæ *cl* et *d* difficulter distingui possint; conf. ad II, 52. — 409. *Lectaque* Col. et Oxon. h. e. delectu habito conscripta. *Lescaque* Put. Vulgo *Lætaque*. Deinde *complebant* Put. venuste, judice N. Heins. Denique *stabularum* Oxon. et Put. cum veterrimis edd. *Baiarum litore* conj. N. Heins. quod Baiæ Cumis vicinæ, Stabiæ autem, quamquam Campani litoris oppidum, satis tamen iis remotæ fuerint. Sed Drak. bene hæc notavit : « Vix verosimile videri potest, librarios indoctos notissimam vocem *Baiarum* in minus notam *Stabiarum* commutasse : quare si quid h. l. mutandum, legam potius versu præc. *Campana* pro *Cumana*. » — 410. *Nomen* Col. *subducta* pro *vicina* Parm. *Numen erat celsæ puppi Lucrina Dione* conj. N. Heins. cui vulgatum certe non de Venere Erycina, sed Lucrina, Baiis, non Stabiis vicina (vid. Stat. Silv. III, 1; Martial. XI, 81, et Heins. ad Ovid. Met. X, 558), intelligendum videbatur; *celsæ puppi vicina* reposuit et junxit Lefeb. — 413. *clamantem* primus edidit Marsus, *damnatum* R. 2, et Mars. in comment. — 416. *iræ* optime in Ven. ed. Marsi legi

409. Vid. Var. Lect. — 410. *Numen*, præsidium, seu tutela navis, quæ semper in puppi, et vel Deus, vel Dea est; ut contra παράσημον, seu insigne, a quo navis nomen adcipiebat, in prora, effigies dei, vel herois, vel animalis, vel aliarum rerum. Sed nonnumquam utrumque ejusdem signi erat, et navi nomen dabat. Cf. v. 437 sqq., 543, 565 sqq.; Cerda et Heyne ad Virg. Æneid. V, 116 sq., 663; X, 171; Heins. et Harles. ad Ovid. Trist. I, x, 1; Meurs. ad Lycophr. Cassandr. v. 110, 1299; Intpp. Val. Fl. I, 301; Petron. Sat. c. CV et CVIII; Senec. Agam. 423; et Acta Apost. XXVIII, 11. — *Dione*, Venus. Vid. ad IV, 106. — *vicina* Romanis in Sicilia bellum gerentibus, propter templum ejus in Eryce; Mars. Dausq. Cell. Drak. Ern. Cf. Var. Lect. et sup. ad VI, 697.

411. *propior* navis Romana. — 412. *subsedit*, mersa est, et sic *divisit* mare. Cf. Lucan. III, 630 sq. cujus tamen ingenium nimis luxuriat. — 414. *Nereus*, mare. — 416. Corbulo navem mersam ulturus ignes in magnam Himilconis navem conjicit; Cell.

417 sq. « Junctæ naves binæ ad quinqueremes turres contabulatas machinamentaque alia quatiendis muris portabant, » Liv. XXIV, 34. Machinas has navibus inpositas

Adpulerant nexæ ferri compage triremes)
Evadit tabulata super, flammaque comantem
Multifida pinum celso de culmine quassat.
Inde atros alacer pastosque bitumine torquet,
Amentante Noto, Pœnorum aplustribus ignes.
Intrat diffusos pestis Vulcania passim,
Atque inplet dispersa foros : trepidatur omisso
Summis remigio; sed enim tam rebus in artis
Fama mali nondum tanti penetrarat ad imos.
At rapidus fervor, per pingues unguine tædas
Inlapsus, flammis victricibus insonat alveo.
Qua nondum tamen inpulerat vim Dardana lampas,

testatur N. Heins. sed negant Draken. et Lefeb. — 422. *Amentante* Col. Vulgo *Adventante* inepte, etsi defendat Dausq. et ex Virg. Ge. IV, 192, expressum putet. *Augmentante* emend. D. Heins. *Adjutante* post Dausq. N. Heins. ad Claud. Cons. Manlii Theod. 321, qui tamen in not. ad nostrum loc. τὸ *Amentante* præfert, quum nihil elegantius dici possit. — 425. *jam* pro *tam* recte, opinor, scribendum videbatur N. Heins. — 427. *At* Col. R. 1, Parm. Med. Ben. al. *Ac* Ox. et Put. Vulgo *Et*, quod primum in Marsi Ven. sec. operarum errore editum fuit. — 429. *inpulerat* Put. ut ap. Ovid. Met. XII, 552; conf. Heins. ad Claud.

sambucas potissimum fuisse, docent, a Dausq. jam laudati, Plut. in Marcello (Opp. T. I, pag. 305, ed. Frft. ὑπὲρ δὲ μεγάλου ζεύγματος νεῶν ὀκτὼ πρὸς ἀλλήλας συνδεδεμένων μηχανὴν ἆραι; et p. 306, ἣν δὲ ὁ Μάρκελλος ἀπὸ τοῦ ζεύγματος ἐπῆγε μηχανὴν, σαμβύκη μὲν ἐκαλεῖτο δι' ὁμοιότητα τινὰ σχήματος πρὸς τὸ μουσικὸν ὄργανον), et Polyb. VIII, 6... 8, ubi vid. Schweighæus. V. Cl. et ad V, 37, qui de sambucis docte ac copiose disseruit.

419. *tabulata* turris, *crescentia tecta* sup. v. 309. — *flamma comantem*; vid. ad VI, 184. — 420. *pinum*, facem. Vid. ad X, 549, et sup. v. 303. — *Multifida* proprie fax, quo facilius flammam concipiat, ut ap. Ovid. Met. VIII, 644, et Senec. Med. 111. — 421. *bitumine pastos*, pingues, ut ap. Val. Fl. III, 124, ubi v. Burm. Cf. inf. v. 427, et Lucan. III, 681. — 422. *Amentante Noto*, vento adjuvante flammas tædarum, quemadmodum amentum auget vim hastilium. Cf. ad I, 318; IV, 14, et inpr. IX, 508 sq.; Lucan. VI, 221; Ernesti clav. Cic. et Heins. ad Claudian. Cons. Manlii Theod. 321; Lefeb. contulit ἀνεμοτρεφὴς ἔγχος, Hom. Iliad. λ, 256, ubi v. Köppen. — *aplustribus*, in *aplustria*, de qua voce v. ad X, 324, et Ernesti clav. Cic.

424. *foros*, tabulata navis. Vide Salmas. ad Solin. p. 646. — 425. *Summis*, qui in superiori parte navis erant, ut mox *imi*, qui in carina versabantur; Ern. *rebus in artis*; v. ad II, 103, et V, 477, in V. L.

428. *insonat* crepitans. — *alveo*, in carina. Cf. ad XII, 522, in V. L.

429 sq. *Dardana lampas*, tædæ

Parcebatque vapor, saxorum grandine dirus
Arcebat, fatumque ratis retinebat Himilco.
Hic miser, igniferam dum ventilat aere pinum,
Murali saxo per lubrica sanguine transtra
Volvitur in fluctus, Lychæi vulnere, Cydnus.
Fax nidore gravi fœdavit comminus auras,
Ambusto instridens pelago. Ferus inde citatum
Missile adorata contorquet Sabrata puppe.
Hammon numen erat Libycæ gentile carinæ,
Cornigeraque sedens spectabat cærula fronte,
« Fer, pater, adflictis, fer, ait, Garamantice vates,
Rebus opem, inque Italos da certa effundere tela. »
Has inter voces tremulo venit agmine cornus,
Et Neptunicolæ transverberat ora Telonis.

Paneg. Manl. Theod. v. 325. Vulgo *intulerat*, quod restituit Lefeb. — 434. *Lychæi* Col. unde *Lychæi* scripsit Drak. *Luchei* Oxon. R. 1, Parm. Med. Vulg. *Lichei*. Deinde *Cidus* Put. et *Ciclus* Oxon. R. 1, Parm. Med. Conf. ad III, 338. — 437. *Sabraca* Put. *Sabatra* malebat N. Heins. quod Africæ civitatis nomen sit. Ea tamen *Sabrata* potius dicitur, et hæc est vulgata lectio, quam revocavi. *Sabratha* edidit Drak. sine auctoritate; conf. ad III, 256. Possis et *Sabatha*, quæ est urbs Sabæorum et caput regni in Arabia. Ceterum pro *adorata* legendum crediderim *ab aurata... puppe*, ut ap. Virg. Æn. X, 171, *aurato fulgebat Apolline puppis*. Et tutela et insigne navis ex auro, vel ebore, vel simili materia esse solebat.

Rom. Cf. v. 450. — *Qua... Parcebat vapor*, argute dictum pro, quæ in loca fumus nondum penetraverat, adeoque adcedi sine periculo suffocationis poterat; Ern. — *saxorum grandine*, v. ad I, 311. — *Arcebat* Romanos, vel potius *fatum ratis*, interitum.

432 sqq. *pinum*, ut v. 420. — *Lychæi vulnere*, inlato a Lychæo, h. e. *saxo*, quo Lychæus eum vulneraverat, percusserat. Drakenb. bene comparavit Virg. Æneid. II, 436; Mel. II, 7 (ubi *Romana clades* dicitur, quam Romani intulere Pœnis), et Gell. IX, 12.

437. *Sabrata* nomen Pœni militis, ductum ab Africæ opp. de quo v. ad III, 256. Conf. ad I, 306 in Var. Lect. — *adorata puppe*, precibus fusis ad Jovem Hammonem, Deum tutelarem navis. Conf. ad v. 410, et h. l. Var. Lect. Vide quæ notavimus ad Æn. X, 171. Ed. — 438 sq. Cf. ad I, 414 sq., et III, 10.

441. *certa tela*, v. ad II, 112. — 442. *agmine*, ut XI, 284, ubi vid. not. — *cornus*, ut II, 124. — 443. *Neptunicolæ*, mare incolentis, *Telonis*: quibus verbis poeta adlusit ad Telonem, qui Capreis regnavit; Mars. et Cell. Cf. ad VIII, 541. — *Telon* nomen gubernatoris ap. Lucan. III, 592.

Urguebant nihilo levius jam in limine mortis,
Quos fuga præcipites partem glomerarat in unam
Puppis adhuc vacuam tædæ : sed proxima cursu
Fulmineo populatus inevitabilis ardor
Conreptam flammis involvit ovantibus alnum.
Primus, ope æquorei funis delapsus in undas,
Qua nondum Stygios glomerabat Mulciber æstus,
Ambustus socium remis aufertur Himilco.
Proxima nudarunt miserandi fata Batonis
Desertam ductore ratem : bonus ille per artem
Crudo luctari pelago, atque exire procellas.
Idem, quid Boreas, quid vellet crastinus Auster,
Anteibat : nec pervigilem tu fallere vultum,

444. *Urguebant* Col. quod et conj. Gron. Obss. III, 7. Vulgo *Urgebat*. — 449. *æquoreas in undas* forte rectius judice N. Heins. — 452. *Batonis* Col. nomen Pannonicum; N. Heins. *Baconis* Parm. Vulgo *Bathonis*. — 454. *obluctari* malebat N. Heins. Sed conf. IX, 553, et not. ad I, 234. — 456. Pro *Anteibat* poeta forte scripsit *Callebat*, vel *Anticipans*, vel *Anticipat*, scilicet mente, ut ap. Cic. Nat.

444. *Urgebant* telis Romanos et cœptis instabant *nihilo levius* Pœni, *quos fuga*, etc., etsi jam erant in *mortis limine*, h. e. summo ac præsente periculo, ut sup. V, 423, et ap. Lucret. VI, 1155, 1206.

445. Cf. Virgil. Æneid. IX, 539 sq. — 446 seq. *Fulmineo cursu;* v. ad I, 421. — 448. *alnum*, ut vers. 379. — *flammis ovantibus*, ut *victricibus*, v. 428. — Vide inf. quæ notamus ad vs. 659. Ed.

449. Cf. Scheffer. de mil. nav. II, 5. — 452. *fata*, mors. Post Himilconem misere periit Bato, gubernator navis. — 453 sq. Bene comparant Lucan. III, 592 sq. Cf. et sup. I, 687 seq., et IV, 713 seq. Tria præcipue laudantur, ars navis gubernandæ, quum tempestas est in mari; scientia ventorum, et peritia siderum; Ern. — *Bonus luctari*, ut ap. Virg. Ecl. V, 1, 2 (ubi vid. Heyne), et sup. I, 681. — *Crudo*, aspero, sævo. Vid. ad I, 405. Sic apud Virgil. Æn. V, vs. 69, *crudo cestu*, ad quem locum vide notas. Ed. — *luctari pelago*, vid. ad I, 234. — *procellas exire*, vitare, declinare; metaphora e gladiatoria re ducta. Conf. Lucret. V, 1329; VI, 1217; Intpp. Virg. Æn. V, 438, et Gifan. Ind. Lucret.

456. *Anteibat*, ante sciebat, præsciebat; quæ tamen verbi vis non alio exemplo firmari potest. Providebat; Mars. *Anteire* est aliquid, antequam fiat, deprehendere, ab iis, qui fugitivos certis itineribus anteibant, ut fugam eorum sisterent, et eorum propositum resciscerent; Barth. Adv. XXII, 14. Conf. Burman. ad Val. Fl. I, 31. Ernesti exponit : præstabat scientia ventorum. Recte, si eum *scire*, vel alio verbo jungere-

Surgentes domuit fluctus ardentibus ulnis.
Transigitur valida medius, dum se adlevat, alni
Cuspide Marmarides Scyron : pars subnatat unda
Membrorum, pars exstat aquis; totumque per æquor
Portatur, rigido (miserandum) inmortua rostro.
Adcelerant puppes utrimque, atque ora ruentum
Sanguinei feriunt remorum adspergine rores.
Ipse adeo senis ductor Rhœteius ibat
Pulsibus, et valido superabat remige ventos.
Quam rapidis puppem manibus frenare Lilæus
Dum tentat, sæva truncatur membra bipenni,
Ac fert hærentes trabibus ratis incita palmas.
Sicania Æoliden portabant transtra Podætum.
Hic, ævo quamquam nondum excessisset ephebos,

scripti, R. 1, et Med. *Oliades* Put. *Olides* R. 2, et Marsi Ven. prior. *Oilides* Marsi Ven. 2, omnesque reliquæ edd. ante Drak. — 480. *Urguentes* malebat N. Heins. — 481. *alni* Col. vel potius, Lefeb. teste, tres scripti et R. 2; *alno* Parm. Vulgo *alvi*, prob. Dausq. ut jungantur *medius alvi*. Sic et *medius alni* jungebat N. Heins. (ut *medius teli* sup. I, 307, ubi vid. not.) qui tamen ita maluerit *medium dum se adlevat alni*. — 484. *ferro* pro *rostro* Put. prob. N. Heins. ut sit teli ferrum, quo transfixus fuerit Scyron, non *rostrum*, cui hic nullum putabat esse locum. At vid. not. — 487. *autem* pro *adeo* Put. Deinde *senis* Col. Vulgo *sævis*, quod ex antiqua scriptura *sevis* ortum. — 491. *Ac* Col. *At* Put. R. 1, Parm. Med. *Ars fert* Ox. *Aufert* etiam legi posse monebat N. Heins. Sic tamen *Aufertque* scribendum. At *ferri* pro *auferri* dictum, ut sup. I, 361, Drak. — 492. *Podætum*, non *Podetum*, Col. — 493. *ephœbos* vel *ephebos* scripti, R. 2, Marsi et Martini

v. Heyne. — *Oiliades*, Αἴας Ὀϊλῆος, Oilei f. — 480. *Surgentes*, ut I, 646; Drak.

481 seq. Novum et mirum mortis genus: *Scyron*, *dum se adlevat* ex aqua (nam is quoque natando elabi volebat), *alni cuspide*, rostro navis inruentis ita medio in corpore *transigitur*, ut rostro veluti veruto cuidam inhæreret, atque sic una parte corporis in unda demersa, altera ex undis exstante per mare cum nave ferretur; Ern. ut jam ante Mars. et Cell. *Alnum* perperam de telo adcepere N. Heins. et Lefeb. Cf. ad III, 458, et sup. v. 379, 448. — *Marmarides*, Afer. Cf. ad II, 57.

487 sq. *ductor Rhœteius*, Romanus, Marcellus. Cf. ad I, 115, et II, 51. — *adeo* elegantes παρίκτως, ut I, 20; X, 488, 584; XI, 561; XIV, 488; Drak. — *Pulsibus senis*, sex remigum ordinibus, ut *senis verberibus* ap. Lucan. III, 536. Cf. inf. v. 574. — 489. *frenare*, retinere. — 490 sq. Cf. Lucan. III, 610 sqq.

492. Podæti adolescentis ferocis et Marcellum petentis cædes: locus moratus, imaginem temeritatis et ferocis φιλονεικίας notans; Ern.

493. *excessisset ephebos*, pro *ex*

Seu lævi traxere Dei, seu fervida corda
(Nec sat maturus laudum) bellique cupido,
Arma puer niveis aptarat picta lacertis,
Et freta gaudebat celsa turbare Chimæra.
Jamque super Rutula, super et Garamantide pinu
Ibat evans, melior remo meliorque sagittâ:
Et jam turrigerum demerserat æquore Nessum;
(Heu puero malesuada rudi nova gloria pugnæ!)
Dum cristam galeæ trucis exuviasque precatur
De duce Marcello Superos temerarius, hasta
Excepit raptim vulnus letale remissa.
Proh! qualis! seu splendentem sub sidera nisu
Exigeret discum, jaculo seu nubila supra
Surgeret, aligeras ferret seu pulvere plantas
Vix tacto, vel dimensi spatia inproba campi

Herbip. edd. Vulgo *ephebis*. — 500. *summerserat* R. 1, Parm. Med. *turrigeram Nessum* malebat N. Heins. ut *Centauro magna* ap. Virg. Æn. V, 122, quod certe necessarium non esse Drak. probat ex v. 572 et 578. — 505. *Proh! qualem* (*seu splendentem... velox saltu*) *decuere labores* refinxit Lefeb. qui tamen hunc locum ita potius corrupit, quam emendavit.

ephebis (Terent. Andr. I, 1, 24), ut *excedere fidem* et alia, vel *exire procellas* sup. v. 455 et similia; N. Heins. et Drak. — 494. *Dei lævi*; cf. ad III, 94. — 495. *Nec sat maturus laudum*, ad gloriam in bello quærendam. Cf. XVI, 657. — 497. *Chimæra* et mox *Nessus* nomina navium, ut inf. v. 516 sq. *Perseus* ac *Io*, et v. 567 sq. *Cyane*, *Siren*, *Europe*, *Nereis*, *Python*, *Hammon*, *Elissa*, *Anapus*, *Pegasus*, *Libya*, *Triton*, *Ætne*, *Sidon*, ab insignibus earum ducta. Cf. ad v. 410, et Virg. Æn. V, 116 sqq.

498 sq. Naves Romanas et Pœnas anteibat remigando; Ernest. *Nessus* nomen navis, propr. Centauri, noti ex Ovid. Met. IX, 101 seq., et Apollod. II, VII, 6, ubi v. Heyne, p. 470 sq.

501. Uberrima sententiarum brevitate elatus versus: O miserum puerum, cui *nova gloria*, h. e. nimia ex novitate gloriæ cupido, suadebat *rudem pugnam*, cui nondum par erat ob juventutem; Ern.

504. *hasta remissa* a Marcello, vel ejus milite.

505. Conf. I, 641 seq. et de his exercitationibus campestribus et gymnasticis generosorum juvenum Horat. Od. I, VIII, 3... 12, ubi v. Jani. — *Proh! qualis* quantusque erat! quam variis excellebat artibus! — 506. *Exigeret*; v. ad I, 307 et 642. — De *disco* vid. Jani ad Horat. Od. I. VIII, 11. — 507. *Surgeret*, ut lib. VIII, v. 375. Proprie jaculum surgit, in altum fertur. — 508. *spatia inproba*, magna. Vid. ad I, 58.

Transiret velox saltu, decuere labores.
Sat prorsus, sat erat decoris discrimine tuto,
Sat laudis: cur fata, puer, majora petebas?
Illum, ubi labentem pepulerunt tela sub undas,
Ossa Syracosio fraudatum naufraga busto,
Fleverunt freta, fleverunt Cyclopia saxa,
Et Cyane, et Anapus, et Ortygie Arethusa.
Parte alia Perseus (puppem hanc Tiberinus agebat)
Quaque vehebatur Crantor Sidonius, Io
Concurrunt: injecta ligant hinc vincula ferri,
Atque illinc, steteruntque rates ad prælia nexæ.
Nec jaculo aut longe certatur arundine fusa:
Comminus et gladio terrestria prælia miscent.

509. *decuere* Colon. quod recte probarunt N. Heins. Drakenborch. et Ern. Vulgo *docuere*, male; *nocuere* corrig. Barth. Adv. IX, 3, et Gronov. Obss. III, 7. — 511. *fata* scripti, probb. Gronov. Obss. II, 11, N. Heins. Drakenborch. al. Vulgo *facta*. — 512. *sub umbras* Putean. — 514. *Cyclopea* libri tantum non omnes, vid. ad v. 33. — 515. Ita h. l. ex scriptis restituit N. Heins. ut similes versus bis terve in Virgilio. Vulgo *Cyanes*, ne metrum laboraret, et *Ortygiæ Arethusa*, vel *Arethusæ*. Scribendum tamen crediderim *Ortygies Arethusa*. — 516. Ita Col. recte; *præsens* pro *Perseus* Oxon. Put. R. 1, Parm. Med. Deinde *puppim hac* Oxon. *puppem hanc* R. 1, Parm. Med. Vulgo *Parte alia præses puppem Tiberinus agebat*. — 517. *vehebatur* Oxon. et Put. Deinde *Crantor* Col. *et auctor* Oxon. Tò *Io* autem est ex emend. N. Heins. qui omnino totum hunc locum restituit. Vulgo legitur *Quaque ferebatur ductor Sidonius, io Conclamant*, quod postremum verbum invexit Nicander; nam *Concurrunt* in omnibus edd. ante Juntinam. Prior vero syll. voc. *io*, quum sit exclamantis, corripitur. — 519. *sternuntque* Put. — 521. *at gladio* reposuit Lefeb. quem sequutus est Ernesti. Vulgata ve-

509. *decuere labores;* cf. XVI, 495, et Ovid. Met. X, 590.

510. *discrimine tuto*, ubi periculum de victoria erat, non de vita, ut in bello; Gron. Obss. II, 11, quem vide. Contentus esse debebat gloria, quam his artibus pacis sibi pepererat.

511. *Cur petebas majora fata*, majorem fortunam, spolium scil. de Consule. — 513. Conf. ad IV, 667, 671. — 514. Conf. I, 156, et ad V, 542. — *freta*, fretum Siculum. — *Cyclopia saxa*, litus Cyclopum saxosum prope Ætnam, ut ap. Virg. Æneid. I, 201, ubi vid. Heyne. — 515. *Anapus* fl. et *Cyane* fons agri Syracusani, notissimi ex Ovid. Met. V, 412 sqq., et Claud. R. P. lib. III, 245 sqq. — *Arethusa* fons *Ortygiæ* ins. ac partis Syracusarum. Cf. sup. ad v. 53 et 181.

516. *Perseus* navis Rom. et *Io* Sidonia, h. e. Punica, ab *Io* Inachi filia. — 518 seq. Conf. omnino Lucan. III, 565 sqq. — 520. *arundine*, sagitta, *longe*, eminus, *fusa*, missa. Vid. ad I, 267. — 521. *præ-*

Perrumpunt Itali, qua cædes prima reclusit,
Monstravitque viam : vastas et mole catenas
Hortatur socios et vincla abrumpere ferri,
Ac parat hostili resoluta puppe receptos
Avehere, et paribus pelago diducere ab armis.
Ætnæo Polyphemus erat nutritus in antro;
Atque inde antiquæ nomen feritatis amabat.
Ubera præbuerat parvo lupa : corporis alti
Terribilis moles, mens aspera, vultus in ira
Semper, et ad cædes Cyclopia corde libido.
Isque relaxatis membrorum pondere vinclis
Inpulerat puppim, et mergebat gurgite tonsas,
Duxissetque ratem, pressa Laronius hasta
Ni propere duro nitentem exsurgere velox
Adfixet transtro : vix morte incepta remittit.

ro lectio haud dubie exquisitior est : nam *comĭnus* obponitur τῷ *longe*, et *gladius jaculo*; visque h. l. augetur omissa conjunctione disjunct. *sed*. — 523. *mole* scripti et priscæ edd. ante Marsum, qui primus *Mœla* edidit. *Mela* Cell. *vasta sub mole* conj. N. Heins. et rectius *vasta sed mole* Lefeb. h. e. vasto nisu abrumpere hortatur catēnas. Uterque autem æque ac Drakenb. et Ern. hæc verba referunt ad Crantorem, qui hortatus sit socios, etc. quæ ratio admodum dura est. Videtur omnino in hoc versu nomen propr. latere, quod librariorum incuria ac stupore exciderit, ut passim supra vidimus. Pro *et* etiam *sed* vel *at* legendum credideram. — 530. *multus in ira* opinabatur N. Heins. ut ap. Cic. et alios *multum esse in re aliqua, in opere*, etc. — 534. *Latronius* Col. Sed *Laronii* ac *Laroniæ* nomen apud Juvenalem, et non semel in inscriptt. antt. occurrere, jam monuit N. Heins. — 535. *Tyrio* pro *duro* conj. N. Heins. — 536. *Affixit* Put. et Med. Sed *adfixet*

lia miscent; vid. ad lib. I, v. 69.

524. *Hortatur* Crantor, vel Mela, vel nescio quis. Vid. Var. Lect. — 525. *hostili*, Romana. — *receptos* Romanos, in navem Pœnorum transgressos. — 526. *diducere*, sejungere, *paribus ab armis*, a suis, a sociis. — 527. Consilium illud exsequi conatur Polyphemus, sed a Laronio occiditur. *Polyphemus* miles fingitur oriundus a Cyclope illo, qui notus est ex Virg. Æn. III, 641 sq. et ejusdem feritatis homo. — *Ætnæo in antro*, antris et officinis Cyclopum. Conf. Virg. l. l. et v. 570 sq., ubi v. Heyne.

530. *vultus in ira*, h. e. iratus erat. Per hypallagen pro, ira in vultu; Drak. Lef. et Ern. — 533. *mergebat gurgite tonsas*, remos mari inmittebat, ut navem suam a Romana amoveret. *Gurges* μέγα λαῖτμα ἁλός, vel θαλάσσης.

536. Arguta sententia, quales in deliciis habent hujus ætatis poetæ : transfixus hasta et jamjam moribundus Polyphemus pergit remum *ignavum* (languida manu per-

Namque manus servat dum suetos languida ductus,
Ignavum summa traxit super æquora remum.
Perculsi cuneo Pœni densentur in unum,
Quod caret hoste, latus; subito quum pondere victus,
Insiliente mari, submergitur alveus undis.
Scuta virum, cristæque, et inerti spicula ferro,
Tutelæque Deum fluitant: hic robore fracto
Pugnat inops chalybis, seseque in prælia rursus
Armat naufragio: remis male fervidus ille
Festinat spoliare ratem, discrimine nullo
Nautarum interdum convulsa sedilia torquens.
Non plectro ratis, aut frangendæ in vulnera proræ
Parcitur, et pelago repetuntur nantia tela.
Vulneribus patulis intrat mare: mox sua ponto
Singultante anima propulsa refunditur unda.

pro *adfixisset* positum. — 538. *Ignarum remum* conj. N. Heins. quia vox illa ad res inanimales quandoque a poetis transferatur. At vid. not. *summo* Col. *somno* Put. R. 1, Parm. Med. *sompno* Oxon. Deinde *traxit* Col. Ox. R. 1, Parm. Med. et aliæ edd. antt. unde recepi; *atraxit* Put. Vulgo *adtraxit*. — 539. *Percussi* Put. et edd. vetustæ, vid. ad II, 213; *densentur* scripti, R. 2, et Ven. vid. ad IV, 159. Vulgo *densantur*, quod operarum vitio etiam legitur in ed. Drak. — 548. *in vulnera* scripti, R. 1, Ben. Vulgo *in vulnere*, et sic quoque ed. Drak. sed iterum culpa typographi. — 549. *e pelago* malebat N. Heins.

tractum a moribundo, qui proprie ipse ignavus, h. e. debilis erat) movere, ut fit ab his, qui in medio actu et manuum agitatione repente telo occupantur; Ern. Similis ingenii lusus supra XI, 479 sq. — 537. *servat ductus*, pergit remos *ducere*, adducere et movere. Conf. ad I, 334, in Var. Lect. et Gronov. Obss. lib. I, 13. — 538. *Ignavum*, ignaviter, *manu languida*, Drakenb.

539 seq. Imitat. Lucan. III, 647 sqq. — *Percussi Pœni densentur*; v. Var. Lect. — *cuneo*, v. ad IV, 144, in Var. Lect. — 541. *alveus*, navis Rom. — 542. Cf. Virg. Æn. I, 101, 119. — *inerti ferro*, quod nunc sine vi et inutile erat. Cf. ad VII, 629.

543 sqq. *Deorum tutelæ*, imagines in puppe? Vid. sup. ad v. 410. Imitat. Luc. III, 670 sqq. — *robore fracto*, fragmine trabis ligneæ: nam remos abreptos mox commemorat separatim; Ern. — *inops chalybis*, destitutus ferro, telis, gladiis. — *naufragio*, ruinis fragminibusque navis mersæ. — 548. *plectro*, ut sup. v. 402. — *frangendæ in vulnera proræ*, ut ea pro telo uterentur et hostibus vulnera inferrent, quo sensu *in pugnam fregere rates* dixit Lucan. III, 674; Drak.

550. Conf. Lucan. III, 660 seq. Versum 551 Silius addidit, quo

Nec desunt, qui conreptos amplexibus artis
Inmergant pelago, et, jaculis cessantibus, hostem
Morte sua perimant: remeantum gurgite mentes
Crudescunt, ac pro ferro stat fluctibus uti.
Haurit sanguineus contorta cadavera vortex.
Hinc clamor, gemitus illinc, mortesque, fugæque,
Remorumque fragor, flictuque sonantia rostra.
Perfusum bello fervet mare: fessus acerbis

553. *Inpellant pelago* Put. quod rectius videbatur N. Heins. qui et v. 554, *Mole sua*, h. e. incumbendo iis ac deprimendo sub fluctu, scribendum censebat, coll. VI, 32, et Tac. Ann. II, 17 extr. At vid. nott. — 558. Hic versus, qui vulgo omittitur, restitutus e c. Col. Exstat quoque in Oxon. Put. et B. 2, in quibus tamen *fluctu* pro *flictu* legitur. — 559. *ferro* pro *bello* Put.

eam imaginem absolveret: *unda* e vulneribus *propulsa refunditur*, propellitur *ponto*, *singultante anima*, h. e. motu illo convulsivo, et veluti singultibus quibusdam, qui animæ exitum consequuntur; Ern. Conf. ad lib. II, 362. Verba tamen h. l. sic junxerim: *unda*, quæ intraverat in vulnera, *refunditur ponto*, in pontum, *propulsa* e vulneribus *singultante anima*, singultibus morientium.

552 sq. Et hæc petita ex Lucano III, 693... 696. Cf. etiam sup. IV, 589 seq. — 554. *Morte sua*, ita ut simul cum eo demersi moriantur, ut *permixta morte* IV, 590, et *mergentes mori* ap. Lucan. l. c. — *Remeantum gurgite*, ex undis emergentium. — *Crudescunt mentes*, ut IV, 449, ubi v. not. — *stat*, ut II, 235. — *pro ferro fluctibus uti*, quos ferro interficere non possint, fluctibus inmersos suffocare; Ern. Cf. Lucan. l. l.

558. *flictu*, ut IX, 322. — 559. *Perfusum bello fervet mare*; conf. Virg. Æn. VIII, 676 sq., et sup. I, 456; VIII, 620. — Hic non abs re fore visum est similem navalis pugnæ descriptionem, vivide, et quasi quodam impetu adumbratam, e scriptore gallico referre: « Cependant l'on combat de tous côtés; « sur une vaste étendue de mer « règne le carnage. On se mêle; « les proues heurtent contre les « proues; les manœuvres sont en- « trelacées dans les manœuvres; « les foudres se choquent et reten- « tissent... Le *Dévonshire*, sembla- « ble à un volcan allumé, tandis « qu'il est consumé au dedans, vo- « mit au dehors des feux encore « plus terribles. Les Anglais d'une « main lancent des flammes; de « l'autre, ils tâchent d'éteindre « celles qui les environnent... Ce « fut un horrible spectacle... de « voir ce vaisseau immense brûlé « en pleine mer, la lueur de l'em- « brasement réfléchie au loin sur « les flots; tant d'infortunés er- « rants en furieux, ou palpitants « immobiles au milieu des flam- « mes; s'embrassant les uns les « autres, ou se déchirant eux-mê- « mes; levant vers le ciel des bras « consumés, ou précipitant leurs « corps fumants dans la mer; d'en-

Terga fuga celeri Libyæ convertit ad oras,
Exigua sese furatus Himilco carina.
Concessere mari tandem Graiusque Libysque,
Et jam captivæ vinclis ad litora longo
Ordine ducuntur puppes; flagrantibus alto
Stant aliæ tædis: splendet lucente profundo
Mulciber, et tremula vibratur imagine pontus.
Ardet nota fretis Cyane, pennataque Siren.
Ardet et Europe nivei sub imagine tauri
Vecta Jovi, ac prenso tramittens æquora cornu;

563. *En* tacite scripsit Lefeb. ut passim. — 565. *Nant aliæ textis* conj. N. Heins. ut *texta carinæ* et *texta pinea* pro navibus. — 567. *Ardent* ed. Gryph. non inprob. N. Heins. *pinnataque* reposuit Lefeb. cujus hæc nota est: « Fœdam labem hic reliquit et tuetur Drak. scribendo *pennata*. *Penna* pro *pluma* generatim de avibus, *pinna* de piscibus, quod recte de Sirene, monstro thalassio. Atque ita distinguit Quintilianus: sed et *pinna* de avium alis et cauda. Sic etiam Cupido *pinnatus* non *pennatus*. Hoc sensu intelligendus locus Licinii in Gell. XVII, 21, in fine, de Musis. » Pleraque perperam dicta, quæ refellere nihil attinet. Pisæum forma Sirenibus quidem tribuitur in Chartarii Imagin. 35, p. 109, sed non ab antt. scriptoribus. Alatas verò eas fingi, notum ex poetis et vett. monimm. Conf. Broukh. et Heyne ad Tibull. IV, 1, 69; Intpp. Ovid. Metam. V, 552 sq. Fabrett. ad Column. Traj. in Add. pag. ult. Montfauc. Antiq. expl. T. I, P. II, pl. 222. Chausse gem. ant. fig. t. 128, al. — 569. *Jovi* Put. Vulgo *Jove*.

« tendre le bruit de l'incendie, les « hurlements des mourants, les « vœux de la religion mêlés aux « cris du désespoir et aux imprécations de la rage, jusqu'au mo« ment terrible où le vaisseau s'en« fonce, l'abyme se referme, et « tout disparaît. » *Thomas, Éloge de Dugay-Trouin*. Uter melius pingit, romanusne poeta, an gallicus scriptor? En. — 560. *sese furatus*, ut X, 74, et XII, 300, clam, furtim discedens.

562 *Graius*, Syracusani. Conf. sup. ad v. 50 sqq. — 564. *alto*, in mari. — 565 seq. Conf. ad lib. II, v. 663 seq.

567 sqq. *Cyane, Siren, Europe*, etc., nomina navium. Cf. ad vers. 500. — *Cyane* et v. 575 *Anapus* naves, ita dictæ a fontibus, de quibus v. ad vers. 515. — *nota fretis*, quoniam Cyane fons in Anapum fl. isque in portum magnum Syracusarum influit. — *pennata*, velox, Mars. sed rectius Drak. a pennata, seu alata Sirene nomen habens. Cf. Var. Lect.

568 seq. *Europe* navis, sic dicta ab Europa, *quæ nivei*, etc. Hæc fabula notissima, vel ex Ovid. Met. II, 850 sq. Ad ejus originem h. l. respici putabat D. Heins. coll. Pollux. I, 83: ἐστι μὲν τινα πλοῖα Λύζια λεγόμενα κριοὶ καὶ τράγοι (καὶ ταῦροι), ὡς εἰκάζειν, ὅτι τοιοῦτον ἦν πλοῖον καὶ ὁ ταῦρος, ὁ τὴν Εὐρώπην ἀγαγών. Cf. Tzetz. et Meurs. ad Lycophr. Cass. vers. 1299, p. 319 sq.; Festus, V, et al.

Et quæ, fusa comas, curvum per cærula piscem
Nereis humenti moderatur roscida freno.
Uritur undivagus Python, et corniger Hammon,
Et, quæ Sidonios vultus portabat Elissæ,
Bis ternis ratis ordinibus grassata per undas.
At vinclis trahitur cognata in litora Anapus,
Gorgoneasque ferens ad sidera Pegasus alas.
Ducitur et Libyæ puppis signata figuram,
Et Triton captivus, et ardua rupibus Ætne,
Spirantis rogus Enceladi, Cadmeaque Sidon.

570. *Quæque effusa comas* conj. N. Heins. et *curvum p. c. pristem*, vel *pristim*, quod recepit Lefeb. qui monet, frustra hic nugari Drak. et repugnare duos veteres. — 571. *Python* Col. *Piton* R. 2. Vulgo *Phyton*, vel *Phiton*. — 573. Vulg. *Elisæ*. Sed vid. ad I, 81. — 575. *At*, non *A-*, Col. *At vinctus* malebat N. Heins. quia *vinclis* præcessit v. 563. Sed undecim versus interpositi sunt, et ipse sup. v. 500, navium nomina genere femin. efferenda credebat. — 578. *Ætne* Oxon. et Put. *Ethe* R. 1, *Ætnæ* Med. et Ven. Marsi. Vulgo *Ætna*.

570 seq. *Nereis*, nomen navis, proprie forsan Thetis, quæ *curvo pisce*, h. e. Delphine vehitur; Drak. Recte: sed et reliquæ Nereides belluis marinis vehi solent. Vid. Heyne et Broukh. ad Tibull. I, v, 45 (al. VI, 10); Burm. ad Val. Fl. I, 130 seq.; Claudian. de nupt. Hon. et Mar. 159 seq.; *Montfauc. Suppl. aux Antt. expl.* T. I, pl. 27; Lippert. Dactyl. I, 74; Borioni collect. antiq. t. 49; Maffei gem. ant. P. III, t. 90 et 91; *Pitt. ant. d'Ercol.* T. III, t. 16 et 17. — *fusa comas;* cf. Virg. Georg. IV, 337, de Nereidibus, et sup. ad IV, 137.

572. *Python* nomen navis ductum a dracone, Oraculi Delphici custode, quem Apollo occidit. — — *corniger Hammon;* cf. supra v. 438 sq. — 573. *Elissæ*, ut I, 81.

574. *Bis ternis ratis ordinibus;* cf. sup. ad v. 487. — 575. *cognata in litora*, quia Anapus propr. fluvius est. Cf. ad v. 515 et 567.

576. *Gorgoneas alas:* nam *Pegasus* propr. equus alatus, et progenies Neptuni ex Medusa, quæ κατ' ἐξοχὴν *Gorgon* dicebatur, etsi plures Gorgones fuisse finguntur. De *Pegaso* et *Gorgonibus*, v. Apollod. II, III, 2, et IV, 2, ibique Heyne p. 288, 295... 308; Hermanni Mythol. T. I et III. — 577. *signata figuram*, h. e. figura *Libyæ*, filiæ Epaphi, unde Libya terra nomen adcepisse fertur. Vid. Heyne ad Apollod. II, 1, 4, p. 258. — 578. *Triton;* cf. sup. v. 373.

579. Ætna sup. vers. 196, non *Encelado*, sed Typhœo inposita dicitur, de qua fabularum diversitate v. ad VIII, 540, et Heyne ad Virg. Æneid. III, 578, ex quo loco Enceladum petiit Silius, qui sup. v. 196, aliorum poetarum auctoritatem sequutus est, et vel eorum, quæ supra dixerat, immemor fuit, vel doctrinam expromere voluit, quod tamen intempestive fecisse

Nec mora, quin trepidos hac cladè inrumpere muros
Signaque ferre Deum templis jam jamque fuisset,
Ni subito inportuna lues inimicaque pestis,
Invidia Divum pelagique labore, parata,
Polluto, miseris rapuisset gaudia, cælo.
Criniger æstiferis Titan fervoribus auras,
Et patulam Cyanen lateque palustribus undis
Stagnantem Stygio Cocyti obplevit odore,
Temporaque auctumni, lætis florentia donis,

581. *ferre... ruisset* conj. N. Heins. Cf. ad I, 170. Sed vid. not. — 583. *pelagique vapore, parata*, vel *pelagine vapore coorta* emend. N. Heins. qui recte monuit, inter causas pestilentiæ etiam maris ac fluviorum exhalationes recenseri, ut apud Claud. Cons. Hon. VI, 241, *amnisque vapore Sæviat aucta lues*. Sed vulgata forte lectio eodem spectat, vid. not. — 585. *æstiferis* scripti. Vulgo *astriferis*. — 588. *lætis* Col. Put. et priscæ edd. *lactis* Ox. Vulgo *latis*. Deinde *pomis* pro *donis* conj.

censendus est. — *Cadmea*, Phœnicia, ut *Cadmea Tyros* apud Prop. III, XIII, 7, quia Cadmus fuit Phœnix. Cf. ad I, 6.

580 seq. Levi transitu poeta, ut solet in omni carmine, ad pestilentiam illa in clade ortam describendam progreditur: causas morbi et omnem hanc calamitatem Livius, XXV, 26, adcuratius enarrat; Ern. Conf. similes pestilentiæ descriptiones ap. Virg. Ge. III, 474 sqq., et Æn. III, 137 sq.; Thucyd. II, 47 sq.; Lucret. VI, 1136 sqq.; Manil. I, 880 sqq.; Ovid. Met. VII, 518 sqq.; Lucan. VI, 80 sqq., et alios, quos laudat Heyne ad Virg. ll. ll. — *Nec mora*, nihil impediisset, obstitisset, *quin fuisset* datum, concessum, h. e. licuisset; sine inpedimento ac difficultate hac occasione in urbem inrumpere potuisset Marcellus. Cf. ad I, 163. — *Signa ferre*, exercitum ducere. — *templis Deum*, ad templa, ut I, 142.

583. *Invidia Divum*; cf. ad III, 78 (in V. L.); VI, 84, 340, 402, et VII, 61. — *pelagi labore*, ut XV, 179; Lefeb. In calamitate pugnæ navalis cogitari possunt adfecta ex humoribus marinis, frigore, cadaveribus, quibus *pollutum cælum* dicitur, corpora: quæ omnia per partes mox poeta enumerat; Ern.

585. Poeta exornavit verba Liv. XXV, 26: « Tempore auctumni, et locis natura gravibus, multo tamen magis extra urbem, quam in urbe, intoleranda vis æstus per utraque castra omnium fere corpora movit. » Hæc luxuriante varietate imaginum elata, et in vers. 590 seq., singula fere verba rei imaginem sistunt, sed ad miraculum quoque aucta sunt; Ern. cf. Senec. OEd. 37 sqq. — *Titan*, Sol, *criniger*, propter radios, vel quia Apollo crinitus et intonsus est. Vid. ad I, 358, et VII, 196.

586. *Cyanen*; vid. sup. ad vers. 515. — 587. *Stygio odore Cocyti*, pestifero vapore, qualis Cocyto est. Cf. ad VI, 146 sq., 154; XII, 117 sq., 137; XIII, 566. — 588 sq. *Tempora auctumni fœdavit et ad-*

Fœdavit, rapidoque adcendit fulminis igni.
Fumabat crassus nebulis caliginis aer :
Squalebat tellus, vitiato fervida dorso;
Nec victum dabat, aut ullas languentibus umbras;
Atque ater picea vapor exspirabat in æthra.
Vim primi sensere canes : mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente volucris :
Inde feræ silvis sterni : tum serpere labes
Tartarea, atque haustis populari castra maniplis.
Arebat lingua, et gelidus per viscera sudor
Corpore manabat tremulo : descendere fauces
Abnuerant siccæ jussorum alimenta ciborum.

N. Heins. Sed *dona auctumni* dici poma, ut *Bacchi* et *Cereris dona* vinum et frumentum, jam monuit Drak. — 590. *crassæ caliginis* emend. Gron. Obss. III, 7, prob. N. Heins. Conf. sup. v. 313. — 598. *Ardebat lingua* præstiterit, ut lingua aspera inflammatione et intumescens designetur, vid. Heyne ad Virgil. Ge. III, 508. — 599. *descendere fauci*, vel *fauce sicca* reponendum putabat N. Heins. coll. XIII, 708, 759. Rectius forte *descendere fauces Abnuerant siccas... alimenta* Drak. *justorum*, vel *missorum ciborum* quidam ap. Dausq. Pro *siccæ* malim *septæ*, ut ap. Lucan. VI, 1146, *ulceribus vocis via septa cubat.* Conf. Heyne ad Virg.

cendit; cf. Virg. Ge. III, 479, ibique Heyne, et Horat. Od. II, XIV, 15, ubi vid. Jani. Proprie aer inflammatur et vaporibus corrumpitur. — 591. *Squalebat tellus;* v. ad I, 211. — *dorso*, superficie telluris. — 592. Cf. Virg. Æn. III, 137... 142. — 593. Conf. Scalig. Poet. V, 11. — *picea æthra*, ut mox *nubibus atris.*

594. Peste primum adficiuntur animalia, ut ap. Virg. Ge. III, 480, 494 seq. et, quos Drak. laudavit, Thucyd. II, 50; Lucret. VI, 1222 seq.; Ovid. Met. VII, 536 seq.; Claud. in Rufin. I, 303 sq., et Ammian. Marcell. XIX, 4, ubi v. Lindenbrog. Dausq. ad h. l. « Poetæ magistri vestigiis inhærescunt Homer. Iliad. *a*, 50 (quod etiam Ammian. l. l. notavit); ratio autem, quod boves, oves aliaque pecora et jumenta solo incubant, indeque perniciabilem vaporem prima trahunt. Quod præcipue verum, si inferne ea labes oboritur : nam si æstu, aeriæ volucres contagionem primæ sentiant. Est et in canibus peculiaris ratio, quia narem mergunt odoribus, et auram vitiatam uberius sibi inspirant. » — 595. *Fluxit*, defluxit, delapsa est. Cf. ad II, 131, et VII, 633. — 597. *Tartarea labes*, ut *Acherusia pestis*, v. 613. Cf. ad VI, 154, et VIII, 21.

598. Graphice morbi symptomata et indicia adumbrantur, sed breviter tantum, quia ornatius eadem extulerant poetæ supra ad v. 580 laudati. — 599 sq. *Abnuerant fauces siccæ*, faucium siccitas impedierat, ut *nisi abnueret duritia* ap. Plin. XXXVII, 10. Conf. Var. Lect. — *fauces siccæ* et tumidæ,

Aspera pulmonem tussis quatit, et per anhela
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina, ferre gravem vix subficientia lucem,
Unca nare jacent, saniesque inmixta cruore
Exspuitur, membrisque cutis tegit ossa peresis.
Heu dolor! insignis notis bellator in armis
Ignavo rapitur leto! jactantur in ignem
Dona superba virum, multo Mavorte parata!
Subcubuit medicina malis : cumulantur acervo
Labentum, et magno cineres sese aggere tollunt.
Passim etiam deserta jacent inhumataque late
Corpora, pestiferos tetigisse timentibus artus.
Serpit pascendo crescens Acherusia pestis,

Ge. III, 508. — 609. *acervi* conj. N. Heins. et Scalig. Poet. V, 11. Sed vulgatam lect. e verbis sq. *magno sese aggere tollunt* firmat Lefeb.

quas *obsessas* dixit Virgil. Ge. III, 508, ubi v. Heyne. — *ciborum jussorum*, quos quis jusserat descendere, vel capere voluerat, jubente ac cogente fame et natura. Cf. ad IX, 504.

601. Conf. Lucret. VI, 1187, et Virg. Ge. III, 496 sq. — *tussis Aspera*, quæ asperos facit homines et fauces raucas, ut ap. Martial. XI, LXXXVII, 1.

603 sq. *Lumina jacent*, dejecta sunt et demissa in terram, ut ap. Ovid. Met. IV, 144, et XI, 618. *Jacens vultus languido obtutu stupet* dixit Seneca, Agam. 238, et in descriptione pestis OEdip. 187, *Oculi rigent*, ut Virg. Ge. III, 523, *oculos stupor urget inertes*. Sed possis etiam intelligere oculos depressos, vel ut sup. II, 465, *lumina retro exesis fugientia genis*. Sic *cavati oculi* ap. Lucret. VI, 1192. — *Unca nare*, ut apud Lucret. VI, 1191, *Compressæ nares, nasi primoris acumen Tenue*, et apud Senec. OEd. 189, *Stillatque niger naris aduncæ Cruor*.

607. *Ignavo leto*, ut *ignobile letum*, III, 123, ubi vid. not. Conf. Hermanni Mythol. Tom. I, p. 384 not. — 609. *Subcubuit medicina malis*, ut ap. poetas, a Drak. jam laudatos, Lucret. VI, 1224 (*Nec ratio remedi communis certa dabatur*); Manil. I, 885 (*Nec locus artis erat medicæ, nec vota valebant*); Ovid. Met. VII, 527. — 609 sq. Cf. Liv. XXV, 26; Manil. I, 887 sq.; Lucr. VI, 1213 sq., 1233... 1256; Scalig. Poet. V, 11.

613...617. Magna orationis luxurie poeta expressit verba Liv. XXV, 26 extr. « Multo major vis pestis Pœnorum castra quam Romana adfecerat, etc. » — *pascendo*, depascendo, carpendo, consumendo. — *Acherusia pestis;* vid. ad v. 597. Tria verba *serpit pascendo crescens* ejusdem significatus esse putabat Barth. Adv. XXII, 14. Eum tamen ineptire, et nullam hic esse tauto-

Nec leviore quatit Trinacria mœnia luctu,
Pœnorumque parem castris fert atra laborem.
Æquato par exitio, et communis ubique
Ira Deum, atque eadem leti versatur imago.
Nulla tamen Latios fregit vis dura malorum,
Incolumi ductore, viros, clademque rependit
Unum inter strages tutum caput: ut gravis ergo
Primum letiferos repressit Sirius æstus,
Et minuere avidæ mortis contagia pestes;
Ceu, sidente Noto quum se maria alta reponunt,
Propulsa invadit piscator cærula cymba;
Sic tandem ereptam morbis grassantibus armat
Marcellus pubem, lustratis rite maniplis.
Circumstant alacres signa, auditisque tubarum
Respirant læti clangoribus: itur in hostem;
Et, si fata ferant, juvat inter prælia ferro
Posse mori: socium miseret, qui sorte pudenda
In morem pecudum effudere cubilibus atris
Inlaudatam animam; tumulos inhonoraque busta

618. *Latio* Put. Deinde *vis dira* maluerit N. Heins. ut *dira lues* ap. Ovid. Met. VII, 523. — 619. *clademque*, non *cladesque*, scripti. — 620. *ægre* pro *ergo* malebat N. Heins. — 622. *minuere* Col. quod etiam conj. Gron. Obss. III, 7; *timuere* Oxon. Put. R. 1, Parm. Med. *posuere* R. 2, Ben. Marsi ed. et inde aliæ, quod placet Lefeb. sed displicebat Gronov. et N. Heins. quia *reponunt* proxime subsequitur. — 627. Ita scripti omnes et R. 2, nisi quod per compend. scripturæ *audisque* in Tell. et hinc vitiose *avidisque* in Oxon. Put. et priscis edd. Vulgo *Signaque circumstant alacres, avidisque tubarum*, etc. — 628. *ad* pro *in* Parm. *ire et in hostem*, vel *ire per hostem* conj. N. Heins. — 630. *forte* Tell. *sorte* in reliquis scriptis et edd. vetustis. Vulgo *morte*.

logiam monet Lefeb. — 614 sq. *Nec leviore luctu* et *parem laborem*; immo *multo major vis pestis*, apud Liv. l. l. — *Trinacria*, Sicula, *mœnia*, Syracusas. — *Pœnorum castris*, ante urbem positis, quibus Himilco et Hippocrates præerant. Livius, XXV, 26; Lenz. — *laborem*; cf. ad VI, 386, et XII, 78.

618 sqq. Adcuratius rerum ordinem exponit Liv. XXV, 27 seq., 30 sq. — *Sirius* h. l. æstus cæli, qui eo oriente ingruit, et pestilentiæ causa est, ut XVI, 99, et ap. Virg. Æn. III, 141, et Ge. IV, 425, ad quæ loca vid. Heyne.

631. *cubilibus atris*, tentoriis vel obscuris casis terrenis, vel sepulcris; Lenz. Immo in lectis tristibus.

632. *Inlaudatam animam*, et *inhonora busta*; conf. ad lib. III, v. 123.

Respiciunt, et, vel nullo jacuisse sepulcro,
Quam debellari morbis, placet. Ardua primus
Ad muros dux signa rapit: tenuata jacendo
Et macie galeis absconduut ora, malusque,
Ne sit spes hosti, velatur casside pallor.
Infundunt rapidum convulsis mœnibus agmen,
Condensique ruunt: tot bellis invia tecta,
Totque uno introitu capiuntur militis arces.
Totum, qua vehitur Titan, non ulla per orbem
Tum sese Isthmiacis æquassent oppida tectis.
Tot delubra Deum, totque intra mœnia portus;

636. *Et macie*, pro vulg. *Et maciem* ex vet. ed. Marsi recepit Drakenb. ut et conj. Dausq. et vir doctus ad marg. R. 1; *Marcidaque in galeis* emend. N. Heins. quem vide ad Claudian. in Eutrop. I, 111; *Et macie in galeis* Barth. Adv. IX, 3. Mox *malisque* Put. non inprob. N. Heins. ut sensus sit: ne spes et fiducia hosti subnascatur ex malis suis. — 637. *vallatur* Put. *celatur* conj. N. Heins. vulgare verbum substituens poetico. — 640. *una* forte judice N. Heins.

634. *placet*, scil. *magis*, vel *potius*, quæ particulæ in comparationibus passim omittuntur, ut Gr. μᾶλλον; cf. Stroth. ad Liv. III, 40, not. b. Ernesti ad Tac. Ann. I, 57; Intpp. Plaut. Rud. IV, IV, 70, et Justin. VI, 1; Schol. ad Homer. Iliad. κ, 117; Kœn. ad Gregor. p. 20, et Valken. ad Herodot. III, 40. Nolim tamen id inter hebraismos referre cum Lefeb.

635. Mirum poetæ commentum, galeis et casside milites ora ex morbo marcescentia et pallida contexisse: sed id quodammodo excusat addita causa, *ne sit spes hosti*, ne conspecto militum pallore et macie hostes spem victoriæ concipiant; Ern. — *jacendo*, languendo, ut ap. Tibull. I, IV, 31, vel potius ægrotando, ut ap. Plin. Ep. V, 9, et Cic. ad Div. IX, 20 extr.

636. Quoniam pallor utique hosti videndus fuisset, si milites caput solum texissent, non et faciem, veteribus etiam clausiles fuisse galeas, quales recentiori ævo, ab equitibus præcipue, in bello gestatæ sint, putabat Barth. Adv. XXII, 14, ad Stat. Theb. IV, 20; XI, 373 sq. et ad Claud. in Rufin. II, 257, quod ex eo repetiit Fabrett. ad Column. Traj. c. VII, p. 213: conf. tamen Lips. Mil. Rom. III, 5; Drak.

638. De expugnatione urbis vide fragm. Polybii n. 11, Opp. Tom. V, pag. 32... 35, edit. Scweigh Liv. XXV, 24, 30, 31; Plut. in Marcello, pag. 308. De *foro* magno quod Achradinæ, et de vasto *theatro* (v. 644), quod in alia urbis parte, Neapoli, erat, vide *Bartel's Briefe über Calabrien und Sicilien*, T. III, pag. 126... 135; Lenz.

639. *tot bellis invia tecta;* conf. sup. v. 281 seq. — 640. *Tot arces;* vid. sup. ad v. 181 et 277 sqq.

642. *Isthmiacis tectis*, Syracusis, vid. ad v. 50 sq. et 341.

643. De direptione urbis conf.

Adde fora, et celsis subgesta theatra columnis,
Certantesque mari moles; adde ordine longo
Innumeras spatioque domos æquare superbas
Rura: quid, inclusos porrecto limite longis
Porticibus, sacros juvenum certamine lucos?
Quid tot captivis fulgentia culmina rostris;

648. Forsan scribendum *sacros, juvenum certamina, lucos*, h. e. lucos sacros, (quod perpetuum est epith. lucorum, qui sacri sunt diis) in quibus loca sunt certaminum juvenilium, i. e. gymnasia. — 649. *Jul ent'a limina* Put.

Liv. XXV, 25 et 31. Silius eam ita definite et per partes more poetico effert, ut recensum faciat operum et monimentorum in Syracusis memorabilium, de quibus passim disputavit Cic. in Verrinis; Ern. Liv. (XXV, 31) contentus est dixisse, in hac urbe « tantum fuisse prædæ, quantum vix capta Carthagine tum fuisset, cum qua viribus æquis certabatur. » — *Tot delubra Deum*, conf. Cic. Verr. IV, 53... 59, *tot portus:* duo tantum, quod sciam, memorantur, major, et minor, qui *Laccius* dicebatur. Vid. Dorvill. ad Charit. p. 282. — *intra mœnia portus;* vid. Cic. Verr. IV, 52, extr. 53, pr. V, 37, et Dorvill. l. c. pag. 598. — 644. *subgesta*, exaltata, inposita.

645. *Certantes mari moles*, fluctibus obpositas marisque inpetum frangentes, ingentium saxorum substructiones; recte Mars. et Dausq. coll. II, 408; IV, 295 sq.; Virg. Æn. IX, 711 al. « Urbs est situ munito, » et « in insula fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, quique fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum a mari disjunctus esset, » Cic. Verr. IV, 52, 53. Ernesti monet, ambiguum esse, utrum poeta pilas in litore Syrac. collocatas designet, an vero iis comparet grandia urbis ædificia. Nescio an mentem V. C. recte ceperim: ad hæc tamen ædificia verba ista referri non possunt, quia voce *adde* a molibus distinguuntur. — *ordine longo... domos*, ut apud Cic. loco laud. « Cætera *Achradinæ* partes una lata via perpetua... privatis ædificiis continentur. » Cf. *Bartels*, Tom. modo cit. pag. 89. De *porticibus* Achradinæ et de illustri gymnasio, ejusque porticu (στοὰ Σκυθική, vel potius Συναγή, seu Τυχαία) Cic. loc. laud. Polyb. VIII, v, 2; ibique not. Schweigh. Tom. VI, p. 442; Lenz. — *æquare* spatio *superbas*, ut III, 374, et XII, 433. — 647. *Rura*, villas. — *Quid*, scil. memorem. — *porrecto limite lucos*, magni spatii, cf. ad I, 267, et IV, 461.

648. Intell. gymnasia; Cell. Parum apte, opinor, ab Ernesti V. Cl. comparatur locus Virg. Æn. IX, 584, ubi ejusmodi Martis lucum designari suspicatur, quo juvenes certaminibus bellicis exerceri consueverint. Sermo est h. l. de gymnasiis, quæ et *porticibus* (στοαῖς) et umbrosis silvis cingi solebant, unde notus est versus Eupolis, Ἐν εὐσκίοις δρόμοισιν Ἀκαδήμου θεοῦ, et Horatii (Epist. II, II, 45), *Atque inter silvas Academi quærere verum*, cf. Var. Lect.

649. *culmina*, ædes sacras deo-

Armaque fixa Deis, aut quæ Marathonius hostis 650
Perdidit, aut Libya quæ sunt advecta subacta?
Hic Agathocleis sedes ornata tropæis:
Hic mites Hieronis opes: hic sancta vetustas
Artificum manibus: non usquam clarior illo

652. *ædes* pro *sedes* conj. N. Heins. quoniam in templis spolia ab Agathocle fuere suspensa. Non male: sed *sedem* etiam regiam dici posse, in qua antea Agathocles et tum Hiero habitaverit, jam monuit Burmann. — 653. *mites Hieronis opes* Col. Ox. Tell. et R. 2. Vulgo *mitis*, ut sup. v. 79, ubi vid. not. Sed illud hoc loco aptius. Deinde *hinc* scripti. Majorem vero distinct. post *manibus* delendam, et post *vetustas* ponendam putabat Burm. Denique *vetustis* emend. Barth. Adv. IX, 3, quod artificum manibus, opere et vetustate consecrari velut et venerabiliora fieri censeantur toreumata, picturæ et talia. Sed durum esse τὸ *sancta* conjungi cum *gloria*, neque *manus artificum* recte ab eo explicari, jam observavit Gron. Obss. III, 7. — 654. *illo* Col. probb. Gron. l. c. et N. Heins. Vulgo *ullo*, quod servavit Lefeb. Sed pictura maxime in Græcia floruit, et, ut sculptura, quatuor ibi potissi-

rum, quibus præda navalis, ἄφλαστα, ἀκροστόλια, κόρυμβα, aliaque navium fragmenta, olim v. c. a Syracusanis, quum Athenienses devicissent, dedicari solebant. Cf. Potteri Archæol. Gr. T. II, L. III, c. 22; Köppen ad Hom. Iliad. ι, 241, et Heyne ad Apollod. p. 199. Huc et spectant *arma* devictorum hostium *fixa Deis*, postibus templorum, ἀναθήματα in templis suspensa, cf. sup. I, 617 sq.; Cerda et Heyne ad Virg. Æn. III, 286 seq. et VII, 183 sqq.; Köppen ad Hom. Iliad. ν, 83; Potter. l. l. cap. 12.

650. *Marathonius hostis*, Athenienses, qui h. l. ut ap. Stat. Theb. XII, 196 et al. ita vocantur, non quod ipsi a Syracusanis in campo Marathonio (ut Ernesti lapsu haud dubie calami vel memoriæ vitio notavit), sed quod Persæ ibi ab illis duce Miltiade devicti sunt; quæ satis nota res est.

651. *Perdidit* in duplici prælio, quo a Syracusanis et Gylippo Spartanorum duce victi sunt Athenienses; de quo vid. sup. ad v. 281 sqq. — *quæ sunt advecta* ab Agathocle, notissimo Syracus. tyranno, qui Pœnos et in Africa aliquoties devicit, et Sicilia expulit, vid. Diodor. XIX (in quo libro præter alia hæc leguntur, ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Συρακούσας, καὶ τῶν ναῶν τοὺς ἐπιφανεστάτους τοῖς σκύλοις ἐκόσμησε) et XX; Polyb. VIII, 12; IX, 23; XII, 15; XV, 35; Justin. XXII, 1 sq.; XXIII, 1 sq.; Liv. XXVIII, 43.

652. *sedes*, vid. Var. Lect. — *sedes* sacra vel potius *ædes* ex conjectura Heinsii; templum, opinor, Minervæ in Insula cujus parietes interiores vestiti erant tabulis, in quibus picta equestris pugna Agathoclis: vid. Cic. Verr. IV, 55; *Bartels*, Tom. III, p. 181 sq. Lens.

653 seq. *mites Hieronis opes*, Gron. Obss. III, 7, recte exponit monimenta ornamentaque pacis splendorem significantia, quæ urbi addidit Hiero, ut in paucis pugnis egregius, ita mirificus in tranquillis rebus conservandis et otio civibus præstando, cf. ad II, 601. — *sancta vetustas Artificum manibus*,

Gloria picturæ seclo : non æra juvabat 655
Quem adcire ex Ephyre : fulvo certaverit auro

mum scholas habuit, Rhodiensem, Corinthiam, Sicyoniam et Atheniensem, quod doctus poeta non ignorasse censendus est. — 655, 656. Locus perplexissimus, *juvabat* Col. *juvabant* reliqui scripti et vetustæ edd. Deinde *Quem scire Ephyren* constanter scripti et edd. priscæ, nisi quod *ex Ephyre* in duobus veteribus, nescio quibus, reperit Lefeb. Denique *certaret in auro* Put. et Parm. Vulgo *non æra vacabant, Quæ scirent Ephyren fulvo certaret ut auro.* Hæc variis conjecturis emendare conati sunt viri docti, Barthius Adv. IX, 3, non male conj. *non æra vacabant*, deerant, *Quis scires Ephyren*, quibus visis illico Corinthium opus adnosceres; *fulvo certaverit auro Vestis*, textura seu artificium metallo erat pretiosius, vel illi certaverit. Gronovius in prima edit. Obss. III, 7, *non æra juvabant, Qui scirent Ephyren*, non æra Corinthia, quamvis auro contra cara, juvabant intelligentes præ Syracosiis hisce tam fabre factis, *fulvo certaret ut* (h. e. quamvis) *auro. Vestis*, etc. Sed in altera edit. ex illo loco Stat. Silv. II, 11, 68 (*Æraque ab Isthmiacis auro potiora favillis*) *non æra vacabant*, ne æra quidem vacua artificii, non omissa, arti neglecta et inelaborata, inculta, vacantia, erant, *Queis scires Ephyren fulvo certasse vel auro.* (Etsi enim plures calamitate Corinthi mirabilem illam æris extitisse temperaturam, non defuerunt tamen, qui aliter, et quidem salva urbe atque arce, tradiderint) *Vestis spirantes referens subtemine vultus. Quæ radio*, etc. N. Heinsius coll. supra lib. II, vers. 600... 604, corrigebat, *non usquam clarior illo Gloria picturæ seclo, non æris, avitam Qua scires Ephyren, fulvo certaret ut auro. Vestis*, etc. vel *fulvo consertaque ab auro Vestis*, etc., ut sensus sit, non defuisse signa ærea maximi pretii, ex quibus liqueret, Syracusas a Corinthiis conditas, seu eorum coloniam esse, vel quæ facile artis Corinthiacæ esse, adpareret. Cellarius edidit *non æra juvabant, Quæ scirent Ephyren : fulvo certaret ut auro Vestis... vultus. Quæ*, etc. ut sententia h. l. sit, non adfecisse admodum

opera artificum, nondum vetustatis injuria victa, venerabili et inviolata vetustate, Gron. l. l. monimenta, quibus vetustas sanctum aliquid et venerandum addebat; Drak. — *sancta vetustas*, quatenus animum sanctitatis et venerationis cujusdam sensu inplet; Ern. conf. sup. ad XI, 278. — *Artificum manus*, non labor in materia, sed ipsa exempla, sive res effectæ, opera, ut Gr. χεῖρ, Gron. l. c. qui auctores et Græcos et Rom. laudavit, cf. Burm. ad Petron. Sat. c. 83. Mox designatur artis varietas, quæ spectabat ad *picturam*, sculpturam, texturam, etc.

655. *Gloria picturæ;* conf. Cic. Verr. IV, 55, de tabulis, in quibus picta Agathoclis pugna equestris. Ars omnino pingendi magno in honore fuit Syracusis, et Siculos primos fuisse, qui cum coloribus pingerent, testatur Plin. XXXV, 3. — *æra*, statuas, signa, vel vasa ex ære, *non juvabat aliquem* Syracusanorum *adcire ex Ephyre*, e Corintho, h. e. nemini in mentem veniebat Corinthia emere, nemo ea cupiebat, desiderabat, quum Syracusana non minoris pretii artisque essent.

656. *Ephyre*, eadem ac Corinthus, vid. sup. ad v. 52. Præstantissima autem erant *Corinthia vasa*, et *æs*, quod ex diversis metallis artificiose miscebatur, et auro carius erat. De hoc quidem ære locus noster non capiendus videtur Draken. et Ern. quum excidium Corinthi diu post

Vestis, spirantes referens subtemine vultus,

æra Corinthia Syracusanos præ puro auro, quo res suas, vestes maxime ornaverint. Burmannus malebat *non ære vacabat Quæsito ex Ephyre*, h. e. regia illa non carebat ære Corinthiaco) *fulvo certaret ut auro. Vestis*, etc. quæ omnia referebat ad regiæ supellectilis magnificentiam. Lefeb. reposuit, *non æra juvabat Quæsisse ex Ephyre:* (Syracusani non ibant quæsitum æra Corinthum, quia apud se tam pretiosa habebant (*fulvo haud certaverit auro Vestis, spirantes r. s. vultus Quos radio*, etc. ut τὸ *certaverit* in seqq. subpleatur: non *certaverit* vestis referens... Babylon; non *certaverit* Tyros læta murice picto; non *certaverint*, quæ variata per artem, etc. Quæ clarissima licet sint, neminem tamen intellexisse miratur. Omnino nexum verborum perturbant, qui post *auro*, vel *vultus* distinguunt: nam τὸ *certaverit* ad ea spectat, quæ sequuntur; nec tamen in emendatione Lefeb. ejusque interpretatione adquiescendum crediderim. Drak. scripsit, *non æra juvabant, Quæ scirent Ephyren, fulvo certaret ut auro Vestis,... vultus, Quæ*, etc. sed quo sensu hæc verba adceperit, non docuit nos. Hanc lectionem retinuit Ernesti V. C. nisi quod *certaverit auro* ex vestigiis cod. Put. et ed. Parm. dedit; verba autem, *non æra juvabant, quæ scirent Ephyren*, ita explicat: non valde delectabant et desiderabantur a Syracusanis opera artis Corinthiacæ; nam suis superbire satis superque poterant. Enimvero verba *quæ scirent E.* huic sententiæ parum apta sunt. Ego ex Col. recepi *juvabat*, e scriptis *Quem*, et ex duobus veteribus, a Lefeb. inspectis, *ex Ephyre:* pro *scire* autem, quod scripti exhibent, levi mutatione *adcire* reposui. Antiqua scriptura fuit, *q̄m accire ex*, quam librarii mutarunt in *quæ scirent* et *quem scire*. Pro *Ephyren* scripsi *Ephyre*, nisi quis malit *ex Ephyre: en fulvo certaverit auro V.* Ex *certaverit* autem facile enasci poterant lectiones depravatæ *certaret ut*, et *certaret in*. Olim suspicabar *non æra juvabant Quæsita ex Ephyre*. Quod etsi eumdem efficit sensum, a scriptura tamen vetustorum codd. longius recedit; confer not. Withof. emend. *Non æra superbam Tam fecere Ephyren* (idest, non æra ibi Corinthia, quæ ipsi auro palmam faciebant dubiam, non vestes ibi Babyloniæ, Tyriæ, etc. aberant; non usquam æra clariora, quam ibi, quæ olim Ephyren superbam fecere), *fulvo certaret ut auro*, hoc est, quamvis Ephyre ipsi auro fulvo certaret hoc æra conficiendi artificio.

Syracusas a Marcello captas adciderit, et ex illius urbis incendio ista variorum metallorum mixtura ipsaque adeo æra Corinthia nata dicantur. Sed Burmannus jam recte monuit, hanc fabulam esse, et quamvis id verum foret, a poetis tamen talia per πρόληψιν fingi posse. Romæ forsan illud æs post dirutam demum a Mummio Corinthum innotuit, aliis vero populis jam diu ante notum fuit. Vid. de ejus pretio et origine fabulosa Harduin. ad Plin. XXXIV, 2 et 3; Duker. ad Flor. II, 16; Bochart. Hieroz. II, VI, 16. Ceterum *æra* possunt etiam statuæ esse ac signa: nam præter ceteras artes statuariam quoque Corinthi maxima cum laude viguisse constat. — Hos versus eodem modo, quo dudum eos explicandos vidi, interpretatur Ernesti, et quidem ita: « *Fulvo auro vestis* (nam hæc jungenda, non *certaverit auro*, ut cetera cohæreant), h. e. vestis aurata, auro intertexto elaborata, *spirantes referens subtemine vultus*, in qua figuræ tela textæ ea arte erant, ut spirare et vivere viderentur, *certaverit* iis, *quæ radio cælat Babylon*, etc. Jam *radius* est instrumentum, quo subtemen trajicitur inter tramas staminis: *cælare* autem nunc cum delectu ex arte

Quæ radio cælat Babylon, vel murice picto
Læta Tyros, quæque Attalicis variata per artem
Aulæis scribuntur acu, aut Memphitide tela.
Jam simul argento fulgentia pocula, mixta
Quîs gemma quæsitus honos, simulacra Deorum
Numen ab arte datum servantia : munera rubri
Præterea ponti, depexaque vellera ramis,
Femineus labor. His tectis opibusque potitus

661. *simili argento*, inscripto, picto, conj. N. Heins. qui tamen recte monebat, nihil posse planius apertiusque esse vulgata lect., quæ suspecta videbatur Barthio Adv. IX, 3. Mox *mistu Quis gemino quæsitus honor* male legebat Scalig. ad Manil. V, 535. — 665. *pudor* pro *labor* Col. et Ox. unde *Femineus sudor; tectis opi-*

statuaria ad telas traductum, ut earum expressas imagines commendet. » *Vestis auro fulvo* dicitur, ut τεύχεα χαλκῷ, Homer. Iliad. ζ, 504; *ductor nomine tanto*, sup. VI, 462, vel *acuto robore valli, antiquo robore quercus, stipites robore duro*, et alia ap. Virg. Ge. II, 25, 332; Æn. XI, 893 al. — *spirantes vultus*, vid. ad II, 430. De veterum vestes texendi arte v. Salmas. ad Capit. Pertin. c. 8.

658. « Colores diversos picturæ *vestium* intexere Babylon maxime celebravit et nomen inposuit... Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertium octingentis millibus venisse jam tunc, posuit in Catonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper stetere; » Plin. VIII, 48, seu 74, cf. Martial. VIII, 28; XIV, 150; Lucret. IV, 1023; Plaut. Stich. II, II, 54, ubi vid. Salmas. — *murice picto*, purpura, quæ acu pingebatur, ut mox *acu scribuntur*. De *murice*, qui propr. a purpura differt, vid. Harduin. ad Plin. IX, 36, et Jani ad Hor. Od. II, XVI, 35.

659. « Aurum intexere *vestibus* in Asia invenit Attalus rex; » Plin. l. l. Inde *Attalica aulæa*, *vestis*, et *tori* ap. Prop. II, XXXII, 12 (al. XXIII, 46); III, XVIII (al. XVI), 19; IV, V, 24; et *Attalica peripetasmata*, apud Ciceron. Verr. IV, 12. — 660. *tela Memphitide*, Ægyptia. « Plurimis liciis texere, quæ polymita adpellant, Alexandria instituit; » Plin. l. l. cf. idem XXXV, 11; Martial. XIV, 150; Plaut. Pseud. I, II, 14, ubi vid. Salmas. et Harduin. ad Plin. ll. cc.

662. *mixta*, inserta, *gemma quæsitus honos* poculis argenteis, pretium majus datum, auctum est; cf. ad Juvenal. V, 37... 45. — 663 sq. *munera rubri ponti*, margaritæ. « Præcipue laudatur margarita circa Arabiam in Persico sinu maris Rubri; » Plin. IX, 35, seu 54, ubi vid. Dalech. cf. Martial. V, XXXIX, 4; et Stat. Silv. IV, 6, 18.

665. *Femineus labor* dicuntur sericum et fila bombycina, quæ a mulieribus duci solent. — « Marcellus, ut mœnia ingressus ex superioribus locis urbem oculis subjectam vidit, inlacrimasse dicitur, partim gaudio perpetratæ rei, partim vetusta gloria urbis, etc. » Liv. XXV, 24, et cap. 25 : « Edixit mi-

Ausonius ductor, postquam sublimis ab alto
Aggere despexit trepidam clangoribus urbem,
Inque suo positum nutu, stent mœnia regum,
An nullos oriens videat lux crastina muros,
Ingemuit nimium juris, tantumque licere
Horruit, et, propere revocata militis ira,
Jussit stare domos, indulgens templa vetustis
Incolere atque habitare Deis : sic parcere victis
Pro præda fuit, et sese contenta, nec ullo
Sanguine pollutis plausit Victoria pennis.
Tu quoque, ductoris lacrimas memorande tulisti

busque emend. N. Heins. Omnino *labor* glossema et interpretamentum vocis *sudor* videri potest. Nihil tamen mutandum censebant Drak. et Burm. quem vide ad Ovid. Amor. I, XIII, 23. — 667. *plangoribus*, et mox *stent mœnia, rerum An nullos* opinabatur N. Heins. — 670. *nimium juris* R. 1, Parm. Med. Ben. *nimiumque viris*, scripti, R. 2; Cell. Vulgo *nimium viris* metro repugnante; *nimium victis* conj. Barth. Adv. IX, 3, *nimirum, iris tantumque l.* vel *tantumque viris nimiumque l.* Dausq. *nimias vires*, vel *nimius juris* N. Heins. cui tamen verius videbatur *nimium juris*, h. e. nimium jus, nimium sibi potestatis esse, ut *nimium regni* ap. Ovid. Amor. II, XVII, 11; conf. sup. VI, 81. — 675. *planxit* Put. R. 2, et Mar-

litibus ne quis corpus liberum violaret, etc. » Præter hæc loca Silius etiam Ciceronianum de Marcelli humanitate Verr. IV, 54, ante oculos habuisse videtur. Ex eodem Cic. (Verr. I, 51, 55; II, 21 sq.) notum est, Marcellum postea Siciliæ patronum fuisse, et in ejus honorem a Siculis celebrata esse Marcellea, quibus Verres substituerit Verrea : quo forte poeta mox v. 680... 684, respexit.

667. *clangoribus*, audito tubarum sonitu, ut sup. v. 628. — 668. Et postquam *in suo nutu*, potestate, *positum*, scil. videbat. — *mœnia regum*, Syracusas, sedem regiam.

670 sq. *Ingemuit nimium juris*, vid. Var. Lect. Eadem sententia exprimitur verbis seq. — *tantumque licere horruit*, quæ tamen Barthius Adv. IX, 3, ita exponebat : horrebat tantum militi suo, quem revocandum censebat, licere, ut patriæ quoque periculum memoriæ subierit. — 673 sq. *parcere victis Pro præda fuit*, acute : non aliter animum satiavit parcendo hostibus, quam alii prædam diripiendo; Barth. Adv. XXII, 14.

675. *Victoria* h. l. Dea est, quo imago rei fit poetica ac vivida. De *alis Victoriæ* res nota, etiam ex numis, gemmis aliisque monimentis antt. cf. XV, 99, 737; Stat. ad Tibull. II, v, 45. III. Doering. Comment. de alatis imaginibus apud veteres, Gothæ, 1786; Klotz. ad Tyrt. p. 78. Lenz. suspicatur, poetæ animo obversatam esse imaginem Victoriæ post triumphatorem in curru stantis.

676. De Archimedis nece cf. Liv. XXV, 31; Cic. Fin. V, 19, et Plut.

Defensor patriæ, meditantem in pulvere formas,
Nec turbatum animi, tanta feriente ruina.
At reliquum vulgus, resoluta in gaudia mente,
Certarunt victi victoribus : æmulus ipse 680

sus in comment. — 678. Post hunc versum in vulg. edd. legitur hic : *Ignarus miles vulgi tum forte peremit*, vel in ed. Cell. ex emendat. Gron. Obss. III, 7, extr. *vulgi quem sorte*, h. e. tanquam vulgarem hominem, non artificem tanti ingenii. Hic versus, exceptis forte duobus antt. libris, nescio quibus, qui eum exhibent, si Lefeb. fides habenda, comparet neque in scriptis, neque in vetustis edd. ante Marsum, qui primus eum, ex ignoto nobis fonte haustum, vulgavit. Ego totum ejeci, quum non modo librorum auctoritate destituatur, sed etiam, quod recte jam monuit N. Heinsius, nihil sane elegantiæ et commodi sensus præ se ferat. Profectus est haud dubie ex ingenio inepti versificatoris, cui manca et imperfecta videbatur h. l. sententia, quæ tamen, his laciniis recisis, bene procedit, modo major distinctio post voc. *patriæ* v. 677, tollatur. Vid. not. Heinsius quidem versus adeo complures et totam fortasse paginam, quæ meritissimas Archimedis laudes vitæque exitum complexa sit, hic nobis periisse suspicabatur : quod persuasisse videtur Drak. qui versum, a nobis extrusum, inclusit uncinis et ante illum lacunam asteriscis designandam curavit. Enimvero laudes Archimedis Silius jam sup. v. 341 seqq. copiose celebraverat, et h. l. mortem ejus, breviter quidem, quum pleniore illum ore jam laudasset, at gravibus verbis memorat. Withof. legendum censebat : *Defensor patriæ : meditantem in pul. for. Nec tur. an. t. fer. rui. Ignarus miles vulgi cum sorte peremit.* Idem hæc notavit : « Nihil abesse affirmo contra Heinsium. Inominata cædes Archimedis nullam Silio gloriandi materiem suppeditabat, nec de exitu vitæ, qui adeo subitus ac repentinus fuit, multa poterat proferre; satis erat dixisse, ipsum Marcellum Archimedis neci etiam illacrymatum

in Marcello. — *Tu ductoris lacrimas tulisti*, tuæ neci inlacrimavit Marcellus. Cf. Cic. Verr. IV, 58.

677. *pulvis* ac *forma* propria vocab. in disciplina Geometr. et Mathematica; Drak. qui laudat Colv. ad Appul. Apol. pag. 284, Barth. ad Claud. Paneg. Mall. Theod. v. 128 et al. — 678. *tanta feriente ruina*, quum tanta clades, mors tanto viro manu militis, ignari quis esset, inlata, obprimeret *meditantem... animi*, h. e. ut Livii verbis utar, « Archimeden, in tanto tumultu, quantum capta urbs in discursu diripientium militum ciere poterat, intentum formis, quas in pulvere descripserat. » Poeta forte respexit verba Horat. Od. III, III, 8 : « Inpavidum ferient ruinæ orbis justum virum. » Possis etiam *ruinam* referre ad expugnationem urbis, qua tantus vir perierit.

679. *resoluta in gaudia mente*, cf. XI, 303. — 680. *Certarunt victi victoribus :* communis omnibus lætitia erat, victoribus, quod vicissent Syracusas, victis, quod urbi et sibi pepercerat Marcellus, *æmulus Ingenii Superum* imitator Deorum, clementia et humanitate, qui *servando condidit urbem*, veluti novus conditor et restaurator urbis, quam servaverat; (cf. Cic. Verr. IV, 52 : « a Marcello, qui cepit, conditas dicetis Syracusas, » et Barth. ad Stat. IV, III, 72) quæ itaque urbs *exstat seclis... insigne tropæum*, ut insignis clementiæ de-

Ingenii Superum servando condidit urbem.
Ergo exstat seclis, stabitque insigne tropæum,
Et dabit antiquos ductorum noscere mores.
Felices populi! si, quondam ut bella solebant,
Nunc quoque inexhaustas pax nostra relinqueret urbes.
At ni cura viri, qui nunc dedit otia mundo,
Effrenum arceret populandi cuncta furorem,
Nudassent avidæ terrasque fretumque rapinæ.

fuisse. » — 682. *sedis* pro *seclis* Oxon. et priscæ edd. facili et solenni errore; cf. ad II, 52. — 686. *Ac* Col.

cumentum, vel exemplum et decus posteris commendabitur; Ernesti.

685 sq. Aptissime et paucis quidem, sed gravibus verbis poeta designat miseram conditionem sæculi sui et provinciarum Rom. quæ tum ab avaris hominibus, qui illis præerant, in pace magis, quam a ducibus olim in bello, *exhauriri* ac diripi solebant. Similiter Cicero passim in Verrinis actt. humanitatem clementiamque Marcelli cum inmani crudelitate et avaritia Verris comparat. — 687 sq. Laus Domitiani, non sine adulatione. Cf. ad III, 594 sq. et 607 sq.

C. SILII ITALICI

PUNICORUM

LIBER DECIMUS QUINTUS.

ARGUMENTUM.

Cnæo et Publio Scipionibus in Hispania cæsis, Senatus Rom. de duce, qui in eorum subcedat locum, deligendo consilia agitat, precibusque ad Deos fusis solliciti exspectant Patres, ut, qui imperium in Hispaniam audeant adcipere, nomina profiteantur; 1—9. P. Cornelius Scipio, Publii, qui in Hispania ceciderat, filius, quatuor et viginti ferme annos natus, illud quidem petere gestit, ut patris patruique necem ulciscatur; sed absterretur consiliis cognatorum, qui juvenilem respiciunt ætatem, horrentque et funestam domus fortunam, et gentem terramque mali ominis, ubi inter sepulcra parentis ac patrui res gerendæ sint, et hostes, qui duos summos imperatores devicerint animosque conlegerint secundo Marte; 10—17. Juveni in inpluvio domus sub lauri umbra hæc secum reputanti fluctuantique animo subito per aerem adlapsæ *Voluptas* ac *Virtus* diverso oris vestisque habitu adparent, et utraque dat operam, ut eam blande adpellando deleniat; 18—31. Voluptas, argumentis ex Epicureorum disciplina petitis, dissuadet militiam, vitamque mollem, otiosam, bellicis publicisque negotiis, periculis ac curis vacuam, omnibusque voluptatibus diffluentem commendat; 32—67. Virtus contra, secundum doctrinam Stoicorum, de divina animi humani origine, de hominum præ ceteris animalibus præstantia, de inani brevique voluptatis fructu et malis, quæ inde nascantur, de veris ac perennibus præmiis virtuti propositis, disputat, et ad studium laudis patriæque defensionem exhortatur; 68— 120. Hæc præcepta juveni adrident, et Voluptas irata in nubes se tollit; 121—128. Scipio igitur, Virtutis instinctus monitis, imperium,

quod nemo sibi deposcere audet, palam profitetur se petere, et ora in se convertit omnium, qui patrem ejus aut patruum revixisse et renatum sibi opinantur; 129—134. Impetus quidem animorum et ardor mox residet, silentio orto ac tacita cogitatione, quanta moles rerum quantumque imperium ætati haudquaquam maturæ permittatur: sed eum excitant rursus fausta omina anguis occidentem versus per aerem volantis, et tonitru, quo cælum bis terque contremit; 135—145. Iis confirmati omnes Scipioni imperium esse in Hispania jubent, et certatim dant nomina; 146—151. Ille itaque, precibus ad Neptunum missis, cum classe oram Tusci Ligusticique maris, Alpes ac Gallicum sinum, et deinde Pyrenei promont. et Emporias prætervectus, Tarraconem proficiscitur, ubi naves subduci jubet; 152—179. Ibidem ei in somno obfertur species parentis, qui filio vehementer auctor est, ut prius quam tres Pœnorum duces, qui trifariam exercitus in diversissimas regiones distraxerint, castra conjungant, Carthaginem Novam obpugnet, urbem opulentissimam omnium in Hispania, ac insignem præterea portu, celso situ et ubertate agrorum; 180—199. Eo itaque raptim ducitur agmen, eodemque tempore, quo ad mœnia subit, C. Lælius cum classe intrat portum; 200—231. Contra Aris, Pœnorum dux, arcem militibus insidet, et urbs potissimum altitudine murorum defenditur: raræ enim scalæ iis æquari possunt, et, quo quæque altiores, eo infirmiores sunt, ipsoque hominum, qui adscendunt, onere franguntur; 232—236. Verum Scipio, ubi comperit, æstum decedere, et, qua parte stagnum claudat urbem, facilem per illud pedibus ad mœnia transitum dari, eo secum armatos ducit, et, nulla ibi hostium statione aut custodia obposita, sine certamine Carthaginem uno die capit; 237—250. Postridie Neptuno Jovique tauros mactat, et militibus, prout cuique meritum virtusque fuerat, ante omnes vere C. Lælio, dat dona; 251—262. Tum prædam dividit, et adultam virginem eximia forma principi Hispaniæ adolescenti, cui ea desponsa erat, inviolatam reddit: quæ continentia ac benignitas in convivio amplissimis a Lælio laudibus celebratur; 263—285. Interea Philippus, Macedonum rex; fœdere cum Pœnis Acarnanibusque junctus, bellum infert Ætolis, sociis Romanorum, subitamque expeditionem facit in fines Epiri, Illyrici ac Græciæ; 286—311. Idem tamen sæpius in Macedoniam, a Dardanis aliisque hostibus infestatam, retro concedit, nec nisi finitimam Græciam bello vexat, donec, terra marique a Romanis victus,

pacem petere cogitur; 312—319. Eodem tempore Tarentus per proditionem recipitur a Fabio Maximo, in cujus exercitu erat frater mulierculæ, quam præfectus præsidii perdite amabat; 320—333. Anno autem insequenti in Apulia cæditur M. Claudius Marcellus consul et vir fortissimus, qui, si diutius vixisset, Scipioni forte gloriam eripuisset confecti belli; 334—342. Is, tumulum inter Punica et Romana castra occupandum ratus, ipse eo cum T. Quinctio Crispino conlega, M. Marcello filio paucisque equitibus, non perturbatus malo omine, speculatum proficiscitur; 343—365. Ab tergo deinde circumventus a Numidis, qui ex insidiis consurrexerant, fortissime pugnat, et forsan evasisset e manibus hostium, nisi saucium vidisset filium: sed adtonito ea specie arma excidunt e manibus, et mox transfixus lancea prolabitur ex equo; 366—380. Inventum Marcelli corpus Hannibal comburendum curat, tantumque virum honore solemni ac laudatione prosequitur; 381—398. Quæ dum in Italia aguntur, fama captæ Carthaginis Novæ terrorem incutit Hispaniæ populis, et tres Pœnorum duces omnem salutis spem in eo positam putant, ut exercitus in unum omnes contrahantur; 399—409. Proximus Scipioni est Hasdrubal, Hannibalis frater, qui, quum forte primordia Carthaginis veteris sacris epulisque celebranda instituisset, turbatur Romanorum adventu, et in castra trepide confugit; 410—439. Postero die prælium committitur, in quo maxime eminet virtus C. Lælii, viri non minus eloquentiæ, quam rei militaris gloria conspicui; 439—470. Pœni fusi ad Pyrenæum tendunt, et Scipio castris hostium potitus ingentem prædam concedit militibus; 471—492. Tum Hasdrubal in Galliam transgressus magno auri pondere conducit ibi auxilia, et vere ineunte Alpes transit, ut fratri se conjungat; 493—514. Quo nuntio Romam perlato omnia terrore ac tumultu strepunt, et Italiæ imago vel genius, ægre ferens hostis audaciam et calamitates, quas hæc terra per decem jam annos perpessa sit, C. Claudium Neronem consulem, in Lucanis Hannibali obpositum, per somnum in eam inpellere mentem conatur, ut, castris clam noctu relictis, cum electa manu ad Metaurum, Umbriæ fluvium, proficiscatur et Hasdrubali obviam eat; 515—559. Is quoque expergefactus confestim de toto exercitu, quod roboris est, deligit, magnisque itineribus contendit ad castra M. Livii conlegæ, viri fortis ac prudentis, qui, multis ante annis ex consulatu populi judicio damnatus, nunc eumdem honorem sibi delatum, ut laboranti patriæ opera et consilio suo subveniret,

etsi invitus receperat; 560—600. Hasdrubal mox ex variis indiciis conligit, multitudinem hostium crevisse, eaque cura anxius noctu furtim signa ferri jubet; at per tortuosi Metauri amnis sinus flexusque errorem volvens haud multum procedit; 601—625. Postquam itaque orto sole fuga fit manifesta, Romani extemplo fessum agmen hostium insequuntur, et duces orationibus animos militum ad pugnam excitant; 626—665. Tum Livius, vir exactæ jam ætatis, acer in hostes ruit, et Nabim, Jovis Hammonis sacerdotem, armis veneno infectis et conto ferocem, Hasdrubal vero Arabum, in spoliando Nabis corpore occupatum, et Canthus Rutulum, pecoris olim ditissimum, telo transfigit; 666—710. Inpetum Romanorum non sustinent Galli, intolerantissima laboris corpora, et Livius, juvenili ardore pugnans, cedentibus instat; 711—739. Fugientes nunc precando, nunc castigando revocat Hasdrubal, et leve vulnus infligit consuli, quo facto atrox utrimque editur cædes; 740—777. Tandem Nero, ubi conlegam vulneratum esse resciverat, ira incensus cæco inpetu fertur in Hasdrubalem, eumque jaculo ictum gladio obtruncat; 778—807. Cæso duce reliqui Pœni aut sternuntur aut fugiunt: Nero autem jam ipsa nocte, quæ sequuta est pugnam, raptim ad stativa sua, in Lucanis posita, redit; 807—812. Illuc nuntium ingentis cladis adfert, caputque Hasdrubalis, hastæ cuspidi infixum, ostendit Hannibali, qui tacito dolore cruciatus castra inde movet; 813—823.

At nova Romuleum carpebat cura senatum,
Quis trepidas gentes Martemque subiret Hiberum,
Adtritis rebus: geminus jacet hoste superbo

1. *Tartesia* R. 2. *Tarthesia* Tell. *Carchesia* Put. *Carthesia* R. 1, et Med. Conf.

Hic liber continet historiam belli in Hispania a Romanis duce Scipione Africano gesti, quum Cn. et P. Scipiones ibi periissent; de quo v. sup. XIII, 381 sqq. — 1. Conf. omnino Liv. XXVI, 18. — 2. *gentes*, copias Rom. — *trepidas*, cæsis Scipionibus et utroque exercitu. — *gentesque Martemque Hiberum*, h. e. periculosum copiarum Rom. in Hispania residuarum imperium, tanquam grave onus, *subiret*. Cf. v. 9.

3. *hoste superbo*, per hostem superbum; Lenz. Immo, hoste superbiente, triumphante.

Scipio, belligeri Mavortia pectora fratres.
Hinc metus, in Tyrias ne jam Tartessia leges
Concedat tellus, propioraque bella pavescat.
Anxia turba Patrum quasso medicamina mæsti
Imperio circumspectant, Divosque precantur,
Qui laceris ausit ductor subcedere castris.
Absterret juvenem, patrios patruique piare
Optantem manes, tristi conterrita luctu,
Et reputans annos, cognato sanguine turba.
Si gentem petat infaustam, inter busta suorum
Decertandum hosti, qui fregerit arma duorum,
Qui consulta ducum, ac flagret meliore Gradivo;
Nec promtum teneris inmania bella lacertis
Moliri, regimenque rudi deposcere in ævo.
Has, lauri residens juvenis viridante sub umbra,

ad XIII, 674. — 7. *Anxia turba Patres*, per adposit. ut inf. v. 367, malebat N. Heins. idque recepit Lefeb. — 9. *Quis* opinabatur N. Heins. per interrogat. notam, quam post *castris* exprimendam curarunt Lefeb. et Ern. exemplo Drak. qui etiam punctum posuit post *precantur*. Ego revocavi vulgatam distinctionem, ut sensus sit: a Diis precantur, expetunt, ductorem, qui, etc. Nolim quoque cum Burm. pro *laceris* substituere *vacuis*, h. e. quæ ducibus suis orbata sunt. — 10. *patrios patruosque* conj. N. Heins. quem vide ad Claud. Epithal. Honor. et Mar. v. 39, et ad Ovid. Amor. III, VI, 49. — 12. *cognato e sanguine* emend. idem, et v. 14, *arma duorum Inconsulta ducum*, quod recte displicuit Drak. quum parum dextre argumentati essent cognati, si Cn. et P. Scipiones sua temeritate in exitium ruisse dixissent. — 15. Primam syll. voc. *Gradivo* corripi, ut inf. v. 337, et apud Valer. Fl. V, 650, notandum videbatur Barth. Adv. XXII, 8; cf. sup. ad IV, 776. — 17. *Molliri* primum operarum errore in secunda Marsi Veneta editum.

5 sq. *Tartessia t.*, Hispania, a Tartaro, ob subterraneas cavernas, sic dicta. Strab. Cf. ad III, 399. — *in Tyrias leg. Conc.*, imperio et potestati Pœnorum se subjiciat; Drak. coll. v. 383, et I, 2. — *propiora bella*, in Libya, Hispaniæ vicina.

10 sq. Cf. Liv. XXVI, 18, extr. *juvenem*, Scipionem Africanum. — *patrios manes*, cf. ad VII, 487. — *piare*, vindicare, *manes*, mortem. — 12. *annos*, juvenilem ætatem Scipionis, quatuor et viginti ferme annos nati. — *cognato sanguine turba*, cognati. Id toti populo tribuit Livius l. l.

13. *gentem infaustam*, Hispanam, Scipionibus perniciosam, vel mali ominis. — 14. *Decertandum* esse Scipioni, *hosti*, cum hoste. Cf. ad I, 234. — *Gradivo*, belli fortuna *meliore flagret*, ad virtutem incendatur. — 16. Nec facile esse puero vel juveni, tam periculosi gravisque belli molem sustinere. Conf. XVI, 656 sq.

18... 128. Præclarum commentum, quo fabula de Hercule a Prodi-

Ædibus extremis volvebat pectore curas;
Quum subito adsistunt, dextra lævaque per auras
Adlapsæ, haud paullum mortali major imago,
Hinc Virtus, illinc virtuti inimica Voluptas.
Altera Achæmenium spirabat vertice odorem,

19. *Ædibus et mediis* suspicari possis; cf. not.

co narrata et omnibus notissima e Xenoph. Mem. Socr. II, 1, §. 21 seqq.; et Cic. Off. I, 32 (quam et Ovid. Amor. III, 1 sq.; Lucian. in Somn. aliique imitati sunt), ad Scipionem transfertur, facile animum docti poetæ subire potuisse ex iis, quæ de origine vulgatæ opinionis, qua Scipio divinæ originis vir esse credebatur, memorant Liv. XXVI, 19, et Polyb. X, 2 et 5, quæ loca insignia neminem comparasse pœnitebit. Fabulam venustam Prodici Sophistæ, quam Xenophon memorat e libro, cui titulus fuit Ὧραι (f. ætates vitæ), ingeniose etiam tractarunt Ill. Wieland (in *N. Amadis* et *Musarion*, Ges. I) et Stiernhielm in carmine Danico, quod Sæc. XVII edidit et inscripsit: *Hercules;* Lenz. Eamdem nuper erudite copioseque interpretatus est juvenis doctiss. *Goth. Aug. Cubæus* Misnensis in libello, quem nondum vidi, et cujus titulus est: *Xenophontis Hercules Prodicius et Silii Italici Scipio, perpetua nota illustrati, præmissa de Prodico dissert.* Lips. 1797, in-8°. — Episodium hoc docte illustrarunt Ill. *Doering* in Eclogis vett. poett. lat. p. 255 sqq., quem comment. passim laudabo, et Cl. Weiske in vers. germ. Xenoph. Mem. Socr. Lips. 1794, quem librum mihi nunc ad manus haud esse doleo. Conf. qui iisdem coloribus adumbrarunt Virtutem ac Voluptatem, Philostr. in Imagin., Philo Jud. de mercede meretr. p. 863; Lactant. VI, 3 et 4; Maxim. Tyr. λογος δ', pr. Basil. orat. de legendis Græc. libris §. 10; Themist. Orat. XXII, p. 280, ed. Hard. — 18 seq. Impluvium, seu cavædium (al. cavum ædium), μεσαύλιον, media ædium pars, non modo porticibus cingi, sed et amœnis arboretis (unde h. l. *lauri sub umbra*), xystis vel ambulationibus ornari solebat, vid. Heyne ad Virg. Æn. II, 512 sq.; VII, 59; et ad Tibull. III, III, 15; Jani ad Horat. Od. III, x, 5 sq.; Ernesti clav. Cic. v. *impluvium* et *xystus*. Hinc *extremas ædes* adcipio de extrema parte impluvii, prope ἐπιθύρωμον. « Hortus erat posticis ædium partibus, » Liv. XXIII, 8.

20. *per auras*, de cælo, ut Deæ. — 21. *haud paulum mortali major imago* iis fuit, ut Diis, qui humana forma, sed majore, pulchriore et augustiore, induti hominibus adparent. Vid. Heyne Exc. XIII, ad Virg. Æn. I. — 22. *Virtuti inimica Voluptas*, cf. Cic. de Senect. c. 12.

23 sq. Hoc loco Lenzius notat Voluptatem Silii, qualis est orientalis meretrix, pretioso cultu adornatam: « illa vero Prodici, inquit, similior est ionicæ ἑταίρῃ. » Ed. — *odorem*, unguentum, et quidem h. l. Deorum, ambrosiam, unde mox *Ambrosias diffusa comas*, ut

Ambrosias diffusa comas, et veste refulgens,
Ostrum qua fulvo Tyrium subfuderat auro:
Fronte decor quæsitus acu, lascivaque crebras
Ancipiti motu jaciebant lumina flammas.
Alterius dispar habitus, frons hirta, nec unquam

25. *qua* Oxon. Put. Tell. R. 1, Parm. Med. Ben. Mars. et al. *quam* Col. R. 2; Junt. et inde al. edd. quod, nescio quare, placet Lefeb. Dausqueius vel ita interpungendum putabat, *veste refulgens Ostrum, quam*, etc. vel scribendum *e veste refulgens Ostrum, quod fulvo Tyrius* (artifex) *s. auro*. Neutra ratio probanda. *quæ* Cell. edidit ex emend. Gronov. Obss. II, 6, quod forte verum est et maxime adridet Doering. Nostram tamen lectionem eodem sensu capere possis, stamini scilicet purpureo aurum vel aureum subtemen intextum fuisse.

de Venere ap. Virg. Æn. I, 403, cf. sup. ad VII, 469, et XII, 245. Silius autem ad Voluptatem transtulit imaginem Veneris. Ἀφροδίτη γὰρ ἐστιν ἡδονὴ, Athen. Deipn. XII, pag. 510. — *Achæmenium*, Persicum, pro quovis pretioso et optimo, cf. ad VII, 647; Plin. XIII, 1, s. 1; Salmas. ad Solin. p. 947.

24 sq. Apud Xenoph. Κακία habet ἐσθῆτα, ἐξ ἧς ἂν μάλιστα ὥρα διαλάμποι. Apud Philostr. Ἡ μὲν Κακία χρυσῷ τε κατεσκευασμένη, καὶ ὅρμοις, ἐσθῆτι τε ἁλιπορφύρῳ, καὶ παρεῖας ἄνθει, καὶ χαίτης ἐμπλοκαῖς καὶ γραφαῖς ὀμμάτων, cf. Var. Lect. — Voluptas *subfuderat*, trajecerat, *ostrum*, purpuream tramam, *fulvo auro*, subtemine aureorum filorum; et in *fronte* crinis constringebatur *acu* aurea; *lascivaque lumina motu ancipiti*, incerto, fluctuante, *jaciebant crebras flammas*, radios amoris, ut ap. Lucian. Amor. III: ἱλαραι των ομματων αἱ βολαι ταχερως ανυγραινοντο; Lenz.

26 seq. *acu* comatoria, seu crinali, vel discriminali, qua nodi capillorum a fronte in verticem reductorum (tutuli, κρωβυλοι, κορδυλαι, κορυμβοι, σκορπιοι) figebantur, cf. Salmas. Exerc. Plin. p. 534, et Intpp. Petron. c. 21. Eodem forte sensu Virg. Æn. IV, 138, dixit *crines nodantur in aurum*, h. e. acu aurea. Ea sic *decor quæritur* in *fronte*, fronti. Contra vers. 28. — *frons hirta* est, ubi capilli, ut ap. Terent. Heaut. II, II, 49, passi et circum caput rejecti negligenter sunt; Doering. — Sic ap. Xenoph. l. l. ὄμματα ἀναπεπταμένα, oculi huc illuc volitantes, τῆς Κακίας, lascivi et mobiles, ap. Lucian. Merced. cond. c. 33, T. I, p. 692: τὸ βλέμμα διασεσαλευμένη; Doer. Philo Jud. l. l. ὑπὸ τρυφῆς τε ἄγαν καὶ χλίδης σαλεύουσα τὼ ὀφθαλμὼ, οἷς τὰς τῶν νέων ἀγκιστρεύεται ψυχάς.

28 sq. Αρετη Prodici virtutes in qualibet vitæ conditione complectitur, et mitiorem elegantioremque animi formæque indolem præ se fert: Virtus Silii est virago, aspera heroina et imago bellicæ virtutis, juveni fortissimo consentanea, non Virtus elegantioris Græciæ, sed veteris Romæ, cujus *frons* est *hirta*, incomtis et fruticantibus capillis, *stans vultus*, βλεμμα καθεστηκος (vid. *D'Orvill.* Charit. p. 404), oculus eodem obtutu sibi constans (quo animi tranquillitas significatur, ut contra mentis motus æstusque lu-

Composita mutata coma; stans vultus, et ore
Incessuque viro propior, lætique pudoris,
Celsa humeros niveæ fulgebat stamine pallæ.
Occupat inde prior, promissis fisa, Voluptas:

30. *Incessusque* ed. Gryph. unde *et ora Incessusque viro propior* conj. Dausq. et N. Heins. ut sit Græcismus.

minibus lascivis mobilibusque Voluptatis), et *lætus pudor*, grata verecundia; Lenz. — *Alterius*, Virtutis. — *frons hirta*, crinibus negligenter in ea sparsis, cf. ad v. 26. Sed quoniam hæc notio verbis seq. exprimitur, malim intelligere frontem rugis horridam et deformem (ut *hispida facies* ap. Hor. Od. IV, x, 5), qualis meditabundis est, sive acribus et industriis in rebus gerendis; vel tristem ac torvam, quæ *corrugari*, *contrahi*, *adduci* solet, ut contra serena ac læta *exporrigi*, *remitti*, *explicari*, *solvi*. *Hirtum*, vel *hispidum* proprie dicitur quidquid non satis cultum ac politum, et sic asperum vel ingratum adspectu est, quod jam monuit Jani ad Hor. Od. II, IX, 1. Ille vero oris cultus habitusque Virtuti tribuitur a Philostr. Ἡ δὲ Ἀρετὴ πεπονηκυίᾳ μὲν προσφερὴς, τραχὺ δὲ ὁρῶσα, etc. et Justitiæ ab antiquis poetis, sculptoribus pictoribusque (qui eam iisdem coloribus, quibus Virtutem, depingebant), quod vel ex verbis Chrysippi ap. Gell. XIV, 4, intelligitur: σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, ὥς τε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος.

29 sq. *nec unquam composita mutata coma*, nativa frontis forma non exornata et mutata fuit crispatis et arte compositis capillis; Doering. — *Vultus stans*, constans, semper idem et compositus, vel in unam rem defixus, quod constantiæ, gravitatis, probitatisque indicium est, ut levitatis contra et lasciviæ, si quis oculos perpetuo movet et ubivis circumfert, vel obliquat eos, et limis alium adspicit, cf. v. 27, et sup. ad III, 173; Stat. Theb. X, 688. Sic συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, ap. Gell. l. l. λογισμὸς ἑστὼς, χρεία et ἔλπις ἑστηκυία, vel ἔστη τῇ διανοίᾳ ap. Polyb. III, 105; VI, 25; X, 16; XXI, 9: τὸ τοῦ βλέμματος καθεστηκὸς ap. Eustath. in Iliad. γ. — *ore Incessuque viro propior*; καί μοι ἔδοξεν ἀνδρῶν εἶναι περιπτῶν τὰ θεῖα, etc. Philost. — *læti pudoris*, grata oris verecundia; κεκοσμημένη τὰ ὄμματα αἰδοῖ, Xenoph. — *Lætus pudor* est, qui vultum decorat, et animos adspicientium læto quodam et jucundo sensu adficit; ut Venus ap. Virg. Æn. I, 591 (ubi vid. Heyne), Æneas *oculis lætos adflat honores*; Doering.

31. *Celsa humeros*, naturæ convenienter, Dausq. qui contulit Terent. Eun. II, III, 21 seq. « Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles sient, etc. — *niveæ fulgebat stamine pallæ*, κεκοσμημένη τὸ σχῆμα σωφροσύνῃ, ἐσθῆτι δὲ λευκῇ, Xenoph. Vestis quoque naturalis, non adscititii coloris.

32. *Occupat*, scil. loqui h. e. festinat loqui, vel potius prior dixit,

« Quis furor hic, non digne puer, consumere bello
Florem ævi? Cannænе tibi, graviorque palude
Mæonius Stygia lacus excessere, Padusque?
Quem tandem ad finem bellando fata lacesses?
Tune etiam tentare paras Atlantica regna,
Sidoniasque domos? moneo, certare periclis
Desine, et armisonæ caput objectare procellæ.
Ni fugis hos ritus, Virtus te sæva jubebit
Per medias volitare acies, mediosque per ignes.
Hæc patrem patruumque tuos, hæc prodiga Paulum,
Hæc Decios Stygias Erebi detrusit ad undas :

35. *Padusne* male opinabatur Dausq. — 37. *Atlantica* scripti; *ad Atlantica* R. 2. Vulgo *Atlantia*. — 42. Hunc versum sequenti postposuit Lefeb. non addita causa. Poeta certe ad tantam subtilitatem non exigendus est, et ne sic quidem singula ordine procedunt : nam Paulus ante Scipiones periit.

ut ap. Stat. Theb. VII, 538, φθάνει, vel προλαμβάνει λέγειν. Ap. Xenoph. τὴν Καλλίαν φθάσαι βουλομένην, προσδραμεῖν τῷ Ἡρακλεῖ καὶ εἰπεῖν, etc. — *promissis*, quæ datura, et quibus Scipionis animum motura esset.

33. Simillima est oratio τῆς Καλλίας ap. Xenoph. l. l. cf. mox ad v. 45. — 34. Num inmemor es cladum, quas Romani adceperunt ad Cannas, etc.? — *gravior*, tristior Romanis Styge. — 35. *lacus Mæonius*, Trasymenus, cf. ad IV, 719 sqq., et V, 9 sq. — *Padus*, clades ad Trebiam et Ticinum, in Padum influentes, cf. ad VII, 149. — *excessere* ex animo vel memoria tua, vid. ad II, 628.

36. *Quem ad finem*, quo usque, ad quos fines et terminos bella et expugnationes tuas quasi proferes, et *fata lacesses*, mortem adcelerabis, ut contra v. 47 *ætas concessi* a fatis *temporis*; Lenz. Immo *quem ad finem*, quo fine, cur. Illa certe explicatio a juvene, qui nondum administraverat bellum, et a verbis *fata lacesses* aliena videtur. — *fata lacesses*, vid. ad I, 680; IV, 731, et XII, 61.

37. *Atlantica regna*, extremam Libyam, ubi mons Atlas : nisi potius intell. h. l. Hispania, a mari Atlantico sic dicta, cf. XIII, 200. Scipio primum petiturus erat Hispaniam, eaque debellata *Sidonias domos*, Carthaginem. — 39. *armisonæ procellæ*, periculis belli.

40. *Ni fugis hos ritus*, quales Virtus exigit, θρησκίαν; invidiose, quasi in externis ritibus versetur virtutis exercitium; Doering. — *ritus*, leges, cultus et præcepta Virtutis; Lenz. — 41. Cf. ad XIV, 175. — 42. *prodiga*, invidiose, veluti Virtus non parcat viris magnis, sed eos temere pessumdet; Ern. — *Paulus* ipse *prodigus animæ magnæ* dicitur Horat. Od. I, XII, 38. Cf. sup. ad I, 225.

43. *Decios* patrem filium et nepotem, pro patria se devoventes,

Dum cineri titulum, memorandaque nomina bustis
Prætendit, nec sensuræ, qui gesserit, umbræ.
At si me comitere, puer, non limite duro
Jam tibi decurrat concessi temporis ætas.
Haud unquam trepidos abrumpet buccina somnos:
Non glaciem Arctoam, non experiere furentis
Ardorem Cancri, nec mensas sæpe cruento
Gramine compositas: aberunt sitis aspera, et haustus
Sub galea pulvis, partique timore labores:

45. *quid gesseris* scribendum censebat N. Heins. vel invitis libris vett. Ego tamen non adsequor, cur ei displicuerit vulgata lectio: *cineri, bustis et umbræ, non sensuræ, quid gesserit.* — 46. *tramite duro* in duobus veteribus, nescio quibus, invenit Lefeb. et recepit. — 47. *decurrat* scripti et Rom. 2. Vulgo *decurret*. Deinde *congressi* Rom. 1, et Mediol. *congesti* ad marg. Rom. 1. — 52. Verba *partique timore labores*, quæ reliqui interpr. silentio prætermittunt, in vitio

si fides habenda Cic. Tusc. Qu. I, 37, et fin. II, 19; nam alii non idem tradunt de nepote. — 44. Hoc iterum acerbe dictum pro, gloriæ et honoris spe fallit, ut mortis contemtum animis ingerat; Ern. Summam rerum gestarum sepulcris inscriptam *titulos supremos* Plin. Ep. IX, 19 vocat; Cell.

45. *non sensuræ, quid gesserit, umbræ*, sententia, quæ animorum post mortem vitam invidiose ridet; Ern. Epicureorum præcipue ea fuit opinio, animam simul cum homine mori et interire (vid. Diog. Laert. lib. X): ubique vero Silius Voluptatem ex opinione Epicureorum, quos Voluptatem summum bonum putasse creditum est, argumentantem inducit, quemadmodum contra Virtutem ex placitis Stoicorum; Drak. 46 sqq. Sic et Καλία disputat ap. Xenoph. Mem. Socr. II, 1, §. 23. Ἐὰν οὖν ἐμὲ φίλην ποιήσῃς, ἐπὶ τὰν ἡδίστην τε καὶ ῥᾳστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐδενὸς ἀζήμιος ἔσῃ, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος διαζιώσῃ· πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πολέμων, οὐδὲ πραγμάτων φροντιεῖς, ἀλλὰ σκοπούμενος διότῳ, τί ἂν κεχαρισμένον ἢ σιτίον ἢ ποτὸν εὕροις, etc. — 46. *limite duro*, dura et molesta vitæ via ac conditione, cf. ad. VIII, 612.

48. Cf. omnino Heyne ad Tibull. I, 1, 4, ubi exemplis docet, belli aut militiæ ærumnas et terrores hostiles (unde h. l. *trepidos*) per somnos classico interruptos a poetis declarari. — *abrumpet somnos*, ut apud Virgil. Ge. III, 530 et al. Drak. cf. sup. ad VII, 156.

49 sq. Conf. Ovid. Met. IV, 624; *arctoa glacies*, polus arcticus, seu septemtrionalis: *Cancri*, poli antarctici, seu australis. — *mensas sæpe cruento Gramine composit.*, ut fit in vita bellica, quum sub dio, humi, inter cæsorum cadavera decumbunt ad cibum capiendum; Ernesti, qui et recte jam monuit, in toto h. l. singula ad extenuandam illam vitam laboribus et incommodis plenam bene elata esse.

51 seq. *haustus pulvis*, ut apud

Sed current albusque dies, horæque serenæ;
Et molli dabitur victu sperare senectam.
Quantas ipse Deus lætos generavit in usus
Res homini, plenaque dedit bona gaudia dextra!
Atque idem, exemplar lenis mortalibus ævi,
Inperturbata placidus tenet otia mente.
« Illa ego sum, Anchisæ Venerem Simoentis ad undas

cubare putant N. Heins. et Heyne, qui in Obss. ad loc. simil. Tibulli I, 1, 4, monet, recte quidem *terrorem* et *laborem* jungi, tamquam militiæ comites, *terrere* tamen ea, quæ metuantur, mala, pericula, discrimina, *laborem* autem, quippe qui tolerandus sit, premere, urgere, exercere. Equidem, si quid mutandum, legerim, *partique labore timores*; nisi malis *junctique*, vel *plenique*, vel cum N. Heins. quod propius ad literarum ductum adcedit, etsi a Lefeb. inter nugas refertur, *pastique timore labores*. Sed vulgata opinor, lectio bene se habet, vid. not. — 58. *terit* conj. N. Heins.

Ovid. Met. XIV, 136; Stat. Silv. V, III, 223; et Theb. VI, 848, quibus locis eleganter *hauriri* dicitur pulvis adtractus et conlectus; Doering. — *labores parti timore*, ærumnæ, quarum causa est timor ab hoste. Possis etiam interpretari: facta et rerum gestarum gloria, multis curis et timore parta. Sed illa ratio præstiterit. — *Labores*, ut πόνος et μόχθος, et ærumnæ, et res fortiter gestæ dicuntur. — *labores parti timore*, curæ et sollicitudines periculis creatæ; Lenz. coll. Tibull. I, 1, 3, et Burm. ad Prop. III, IX, 6. Cf. Var. Lect.

53. *album*, ut al. *candidum*, dicitur bonum, lætum, felix, vel a creta et candido lapillo, quo Thraces Romani aliique populi felices dies, ut infelices atro calculo, signabant (vid. Intpp. Plin. VII, 40, et Hor. Od. I, XXVI, 10); vel, ut mox *serenum*, a cælo sereno, ac nullis nubibus tenebrisque obducto et contristato; vel denique a colore albo, qui olim sacer, divinus, solennis, lætus, habebatur; ut contra *atrum* et *nigrum* est triste et infaustum a colore atro, signo tristitiæ, et qui rebus inferis proprius est, cf. ad III, 211, et VII, 633. Sic λευκὸν εὐθύμιον φάος dixit Soph. Ajac. 723; λευκὸν ἦμαρ, λευκον δὲ θέρος, Callim. H. in Cer. v. 123, ubi vid. Spanh. et ad v. 136. — *horæ serenæ*, vid. ad VIII, 544.

54. *molli*, jucundo. — 57 seq. Hæc iterum sunt ex dogmate Epicureorum, qui Deos res humanas non curare, et in perpetuo otio feliciter tempora transigere existimabant; Drak. coll. Horat. Serm. I, V, 101 sq.; Sen. de Ben. IV, 4; Cic. Ep. ad Div. VII, 12; Virg. Æn. IV, 379 (ubi v. Cerda); Gebhard. Crep. I, 17, et Diog. Laert. lib. X, §. 77, ubi v. Menag. Sed sive de industria, sive incuria poetæ factum videtur, ut huic otio contradicant, quæ de Deorum beneficentia in vss. 55 sq. dicebantur; Ern.

59 sq. Observa, Voluptatem in seq. oratione jactare, quod alias Venus de potentia sua jactare solet; Doer. Apta calliditate incul-

Quæ junxi, generis vobis unde editus auctor.
Illa ego sum, verti Superum quæ sæpe parentem
Nunc avis in formam, nunc torvi in cornua tauri.
Huc adverte aures; currit mortalibus ævum,
Nec nasci bis posse datur: fugit hora, rapitque
Tartareus torrens; ac secum ferre sub umbras,
Si qua animo placuere, negat: quis luce suprema
Dimisisse meas sero non ingemit horas?»
Postquam conticuit, finisque est addita dictis,
Tum Virtus: «Quasnam juvenem florentibus, inquit,
Pellicis in fraudes annis, vitæque tenebras,
Cui ratio, et magnæ cælestia semina mentis
Munere sunt concessa Deum? Mortalibus alti

62. *torvi* scripti et R. 2. Vulg. *torva*. — 67. *auras* opinabatur N. Heins. quia *hora* præcessit.

cat, Æneam, Rom. gentis auctorem, suis artibus natum esse; Ern. cf. sup. ad v. 23. — *Illa ego sum*, verba eorum, quorum amplissima est fama, cf. ad IX, 128. — *Simoentis ad undas*, Trojæ. — 60. *Jungere* de re Venerea, vid. Drak. et quem laudat Heins. ad Claud. Epithal. Pall. et Cell. v. 32, ad Ovid. Heroid. III, 107, et Rem. Am. v. 407.

62. *avis*, et aquilæ, et oloris, quum Asteries, Ganymedis et Ledæ amore captus esset. — *tauri*, quum Europam raperet. — 63. *currit mortalibus ævum*, conf. ad VI, 121. — 64 sqq. *Nec nasci bis posse datur*, ipsa Epicuri verba, quod jam Drak. notavit: Γεγόναμεν ἄπαξ· δὶς δ' οὐκ ἔστι γενέσθαι, vid. Gatack. ad Antonin. de se ipso lib. II, §. 6. — Cf. ad V, 264 sqq. et Propert. III, v (al. iv), 13 sq. — 67. Doer. comparat Tibull. I, iv, 33 seq. — *Dimisisse meas horas*, tempora lætitiæ, ac voluptatis neglexisse; Lenz.

69... 120. Bonæ, aureæ sententiæ sunt, quibus Virtus Voluptatem refutat; sed molesto verborum adparatu dilutas adnosco, inprimis quum de hominum ad gloriam et virtutem destinatione velut ex cathedra disputat; Ern. Similiter tamen disserit ὁ Ἀρετὴ apud Xenoph. et, si unquam, nunc certe declamatorium acumen, commune illius ævi vitium, quo Lucanus toties lectores obfendit, Silio condonandum est. Virtus disputat more Stoicorum, forte quia Scipio (et ipse Silius) horum philosophiæ deditus, et discipulus erat Panætii, qui tamen de animi immortalitate alias fovebat opiniones; Lenz. — 70. *vitæ tenebras* forte errores dici putat Doering. ut ap. Lucret. II, 15 sq. 58 et al. Sed aptior h. l. est illa notio, quam ad III, 145, exposui.

71. Disputat Virtus ex opinione, quam de animo humano fovebant Stoici, qui, quum mentem divinam, seu animam mundi ex mate-

Quantum Cælicolæ, tantumdem animalibus isti
Præcellunt cunctis; tribuit namque ipsa minores
Hos terris Natura Deo: sed fœdere certo
Degeneres tenebris animas damnavit Avernis.
At, quîs ætherei servatur seminis ortus,
Cæli porta patet; referam quid cuncta domantem
Amphitryoniaden? quid, cui, post Seras et Indos
Captivo Liber quum signa referret ab Euro,
Caucaseæ currum duxere per oppida tigres?

72. *Munera* Put. — 74. *minore... Deo* scripti, eleganter judice N. Heins. Id recepere Drak. et Ern. sed vellem sensum quoque horum verborum exposuissent, quem non satis adsequor. *minores Deo* e R. 2, edidi cum Lefeb. et Doering. Forte tamen non spernenda vulgaris lectio *minores Deos*.

rie vel ætherea (Diog. Laert. VII, 156; Senec. Ep. 50), vel ignea (Cic. Acad. Qu. I, 11) conflatam putarent, animum humanum ejusdem originis, et divinæ mentis sive animæ mundi σπέρματα quasi et ἀποσπάσματα esse statuebant; Doer. qui et laudat Tiedeman. *Geist der speculat. Philos.* T. II, pag. 490; Meiners. *Grundriss. der Gesch. d. Weltw.* p. 119 sq.; Heyne ad Virg. Æn. VI, 730; cf. et Burm. ad Val. Fl. III, 380, et Lips. Manud. ad Philos. Stoic. II, 11: « Ratio nihil aliud est, quam in corpus humanum pars divini spiritus mersa, » Senec. Ep. 66.

72 sq. Comparant Oppian. Halieut. V, IV, 5, 10, 11, ubi v. Rittersh. — 74 sq. *minores Deo*, solis Diis; inferiores quidem Diis, sed secundi ab illis, ut *Te* (Jove) *minor latum reget æquus orbem* Augustus ap. Horat. Od. I, XII, 57, ubi vid. Jani, et ad Od. III, V, 1... 3; εὐ γάρ τι πέλει καθυπέρτερον ἀνδρῶν Νόσφι θεῶν· μούνοισι δ' ὑπείξομεν ἀθανάτοισι, Oppian. loco laudato confer Psalm. VIII, 6 seq. — *fœdere certo*, certa lege, ut apud Virgil. Æneid. I, 62.

76 sq. Drak. bene comparavit locum Cic. Tusc. Qu. I, 30: « Socrates censebat; duas esse vias duplicesque cursus animorum e corpore excedentium: nam qui se humanis vitiis contaminavissent,... iis devium quoddam iter esse, seclusum a concilio Deorum; qui autem se integros castosque servassent, quibusque fuisset minima cum corporibus contagio, seseque ab his semper sevocassent, essentque in corporibus humanis vitam imitati Deorum, his ad illos, a quibus essent profecti, reditum facilem patere. » Cf. ib. Davis. et ad cap. 12.

78 seqq. *Cæli porta patet*, formula Ennii, ad quem v. Column. p. 164, cf. Senec. Herc. Œt. 1982 seq. — Poeta ante oculos habuit Cic. Tusc. Qu. I, 12, et Hor. Od. III, III, 9... 16, ubi vid. Jani.

79 sq. De Bacchi expeditionibus Indicis et triumpho, cf. XVII, 647 sq.; Heyne ad Virg. Æn. VI, 805, et Hermanni Mythol. Lyric. p. 262.

Quid suspiratos magno in discrimine nautis
Ledæos referam fratres, vestrumque Quirinum?
« Nonne vides, hominum ut celsos ad sidera vultus
Sustulerit Deus, ac sublimia finxerit ora;
Quum pecudes, volucrumque genus, formasque ferarum
Segnem atque obscœnam passim stravisset in alvum?
Ad laudes genitum, capiat si munera Divum

85. *fixerit* Col. — 87. *traxisset* R. 2. — 88. *genitum est* malebat N. Heins. Pro *munera* in R. 1; *innuam*, et in ora *numina*.

De *tigribus* ejus currui junctis vid. Heyne ad Virg. Ecl. V, 29, et Jani ad Horat. III, III, 14. — 82. *Suspiratos*, cum suspiriis invocatos, imploratos; Lenz.

83. *Ledæos fratres*, Dioscuros, *suspiratos*, optatos, invocatos a *nautis*, quibus sidera eorum exoptata sunt, vid. Jani ad Horat. Od. I, III, 2; XII, 27 sq. et Hermann. l. c. p. 142. — 84. Comparant Cic. de Legg. I, 9, et de Nat. D. II, 56; Ovid. Met. I, 84 sq.; Severi Ætna, v. 223 seq.; Isidor. Orig. XI, 1; Sallust. Cat. 1 (ubi vid. Corte), et Herderi *Ideen zur Philos. der Gesch. der Menschh.* T. I, p. 219 sq. — Hæc gallice transtulit, magno patri non inficianda proles, *L. Racine, la Religion, chant I*, vs. 193 sq.:

Le roi, pour qui sont faits tant de biens précieux,
L'homme élève un front noble, et regarde les cieux. ED.

86. *formas ferarum*, h. e. feras, ut χρῆμα ὀὸς, Herodot. I, 36; πρόσωπον παρδάλιον, Nonn. Dionys. I, 158; τύπος συὸς, ap. eumd. D. Heins. Sic et *forma*, *simulacrum*, *corpus*, ὄργον, periphrast. poni monuit Drak. coll. Virg. Æn. VII, 18, 650; Ovid. Met. I, 73; II, 78; IV, 779; Stat. Silv. I, 1, 62 (ubi vid. Barth.); Oppian. Halieut. I, 105, ubi vid. Rittersh. Vid. et sup. ad VI, 572, et, quos Doering. laudat, Dorvill. ad Charit. p. 204, ac Valcken. ad Theocr. XVIII, 4. — 87. *stravisset in alvum*, ornate, de animalibus prona ad terram alvo incedentibus, et *obscœnam*, epitheto rei indignitatem notante, ut *obscœni canes* ap. Virg. Ge. I, 470, quatenus mala portendunt; Ernesti. Rectius Doering. eorum capita depressisset et flexisset in alvum, *obscœnam*, cujus adspectus teter et fœdus est, de quo vid. ad Catull. LXVIII, 99 — *passim*, ubique in terra; Doer. Immo, sine discrimine, promiscue, h. e. omnes; conf. Broukh. et Heyne ad Tibull. II, III, 41 al. 69.

88. Ἡ Ἀρετὴ ad τὴν Καλίαν apud Xenoph. loc. cit. §. 31; τοῦ δὲ πάντων ἡδίστου ἀκούσματος, ἐπαίνου ἑαυτῆς ἀνήκοοί εἰ, et §. 3, οἱ μὲν νέοι (scilicet τῶν ἡμῶν φίλων) τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις χαίρουσιν, οἱ δὲ γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται· καὶ ἡδέως μὲν τῶν παλαιῶν πράξεων μέμνηνται, οὗ δὲ τὰς παρούσας ἥδονται πράττοντες, δι' ἐμὲ φίλοι μὲν θεοῖς ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, τίμιοι δὲ πατρίοις. Ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος, οὐ μετὰ λήθης ἄτιμοι κεῖνται, ἀλ-

Felix, ad laudes hominum genus. Huc, age, paullum
Adspice (nec longe repetam) modo Roma minanti
Inpar Fidenæ, contentaque crescere asylo,
Quo sese extulerit dextris; idem adspice, late
Florentes quondam luxus quas verterit urbes.
Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis inlapsa Voluptas.
Ebrietas tibi fida comes, tibi Luxus, et atris
Circa te semper volitans Infamia pennis:
Mecum Honor, ac Laudes, et læto Gloria vultu,
Et Decus, ac niveis Victoria concolor alis.
« Me cinctus lauro producit ad astra triumphus.
Casta mihi domus, et celso stant colle penates:

91. Pro *Fidenæ* malim *Porsenæ*, vel *Porsennæ*. Fidenates certe a Romanis victi sunt, non Porsena. — 92. *Quæ*, vel *Que* Ox. Put. B. 1, 2, Med. *Quam* Parm. Deinde *terris* pro *dextris* Put. et Parm. — 93. *verteret* Ox. et Put. — 95. *Animas illapsa* Oxon. Non male, judice Drak. si refingatur *Animos i.* ut ap. Cic. Legg. II, 15. Sed idem vulgatum firmat coll. Virgil. Æn. II, 240, et III, 89. — 96. *fœda*, vel *feda*, Oxon. et Put. — 100. *producit* Col. *pducit* Put. ex quo scripturæ compendio

καὶ μετὰ μνήμης τὸν ἀεὶ χρόνον ὑμνούμενοι θαλλουσι. — *Ad laudes*, gloriam, *genitum*, modo tam *felix* est, ut *munera Divum*, dotes et bona, quibus præstat cæteris animalibus, *capiat*, agnoscat.

89 sq. *Huc*, Romam, διαπτικῶς, nec *longe*, a populis peregrinis *repetam*, repetenda sunt exempla, ut apud Luc. I, 94; Lenz. Copiosius id exposuit Grat. Cyn. 308... 325. — *Roma modo inpar*, vix par, *Fidenæ*, vid. Liv. I, 14 seq. conf. V. L. — *modo*, ut *nuper*, etiam de tempore satis longo; confer Gron. Obss. IV, 18. Ernesti clav. Cic. Duker. ad Flor. I, 11. — *asylo* vel tironibus noto ex Liv. I, 8. — 92. *Quo sese extulerit*, ad quantum fastigium evecta sit. — *dextris*, virtute, præclare gestis.

93. Poetam respexisse urbes Italiæ inferioris, Crotonem, Sybarim, Tarentum, etc. putat Doering. — *verterit*, everterit, ut inf. v. 408; conf. Intp. Virgil. Æn. I, 20; II, 625; XI, 264, et Ernesti ad Tac. Ann. XII, 45.

94... 99. Locus præclarus, qui ex alio poeta, forte Græco, nescio quo, expressus videtur. Poeta exornavit verba Scipionis apud Liv. XXX, 14: « non est tantum ab hostibus armatis ætati nostræ periculum, quantum ab circumfusis undique voluptatibus, etc. »

95. Conf. XI, 400. — 97. *Infamiæ*, et mox *Victoriæ* alæ tribuuntur, sed illi *atræ*, huic *niveæ*; cf. ad XIV, 675. — 98 sq. *Gloria vultu læto*, nitido, fulgente (ut apud Virg. Æn. I, 591, ubi vide Heyne) et *Victoria concolor* mihi; cf. supra v. 31; Lenz. — 101 sq. Imita-

Ardua saxoso perducit semita clivo.
Asper principio (nec enim mihi fallere mos est)
Prosequitur labor : adnitendum intrare volenti :
Nec bona censendum, quæ Fors infida dedisse,
Atque eadem rapuisse valet; mox celsus ab alto
Infra te cernes hominum genus. Omnia contra
Experienda manent, quam spondet blanda Voluptas.
Stramine projectus duro patiere sub astris
Insomnes noctes, frigusque famemque domabis.
Idem justitiæ cultor, quæcumque capesses,
Testes factorum stare arbitrabere Divos.

ortum est vulgatum *perducit*, quod mox denuo sequitur. — 103. *Asper* scripti. Vulgo *perducit semita clivo Aspera*, etc. — 104. Ita scribendum distinguendumque viderunt jam Barth. Adv. IX, 17, et N. Heins. Vulgo legitur *Prosequitur, labor ad nitendum*, etc. — 105. *bona censendum* Col. et R. 2, vid. ad VIII, 36. In iisdem recte *Fors* h. e. Fortuna. Vulgo *bona conscendunt, quæ sors*, et *concendunt* in Oxon. Denique *dedisse* Barth. Adv. IX, 7, et N. Heins. bene pro vulg. *dedisset* substituerunt etsi invitis libris. — 107. *intra te* Put. non inepte, judice Drakenb. quum *intra aliquem* esse dicatur, qui minor sit eo, ut ap. Flor. IV, 11; Senec. Med. 520, (ubi vid. Gron.) Quintil. Inst. Or. XI, 3, et Prop. III, VII, (al. IX) 2, vid. Broekh. Sed conf. Heins. ad Ovid. Trist. III, IV, 25, et Burm. ad Petron. c. 84. — 108. *spondet* Col. Vulgo *sponte*. — 112. Syllabam sec. voc. *arbitrabere* ab optimis poetis corripi monet Drak. *adstare* conj. N. Heins. prob. Doering. nisi *stare* pro *adstare* positum sit. Immo simpl. *esse* significat, ut III, 94, et al.

tio manifesta egregii loci Hesiod. Ἐργ. v. 289 sq. quem etiam laudavit Xenoph. l. c. §. 20; cf. sup. ad IV, 603 et 604. Similiter sedem vel ædes Virtutis δυσεμβάτοις ἐπὶ πέτραις posuit Simonides apud Clement. Alex. Strom. IV, pag. 585, ut Sapientiæ domum in celso colle Lucret. II, 7 seqq. et inde Virg. Cir. 8 seq.

103. *nec enim mihi fallere mos est*, ut ap. Xenoph. οὐκ ἐξαπατήσω δέ σε προοιμίοις ἡδονῆς, ἀλλ' ἧπερ οἱ θεοὶ διέθεσαν, τὰ ὄντα διηγήσομαι μετ' ἀληθείας. τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδόασιν ἀνθρώποις.

105. *bona censendum* conf. Var. Lect. — 106. Cf. Lucret. II, 7 seq. — *mox celsus*, si conscenderis celsum illum collem, et ad ipsam Virtutem perveneris, *ab alto infra te*, etc. multum excelles reliquis hominibus, iis superior ac felicior eris. Hunc nexum sententiæ, quæ cum v. 104, tamquam apodosis cohæreat, verbis v. 105, 106. — *Nec bona... valet* incommode interrumpi censet Ernesti.

107. *contra... quam*, contraria iis, quæ spondet, etc. — 111. Aureæ sententiæ, ut plures in hac Virtutis oratione, et in veteribus poetis Gnomicis obviæ, quæ legendæ sunt ab iis, qui talia præcepta non nisi in sacris libris reperiri etiam nunc opinantur.

112. *stare*, vid. Var. Lect. —

Tunc, quoties patriæ rerumque pericula poscent,
Arma feres primus : primus te in mœnia tolles
Hostica; nec ferro mentem vincere, nec auro.
Hinc tibi non Tyrio vitiatas murice vestes,
Nec donum deforme viro fragrantis amomi;
Sed dabo, qui vestrum sævo nunc Marte fatigat
Imperium, superare manu, laurumque superbam
In gremio Jovis excisis deponere Pœnis. »
Quæ postquam cecinit sacrato pectore Virtus,
Exemplis lætum vultuque audita probantem
Convertit juvenem. Sed enim indignata Voluptas
Non tenuit voces : « Nil vos jam demoror ultra,
Exclamat; venient, venient mea tempora quondam
Quum docilis nostris magno certamine Roma
Serviet imperiis, et honos mihi habebitur uni. »
Sic quassans caput in nubes se sustulit atras.
At juvenis, plenus monitis, ingentia corde
Molitur, jussæque calet virtutis amore.
Ardua rostra petit, nullo fera bella volente,
Et gravia ancipitis deposcit munera Martis.
Adrecti cunctorum animi; pars lumina patris,

vid. ad II, 639. — 113. *Tu quoties* legendum videbatur N. Heins. — 117. Vulgo *flagrantis*, non improb. Dausq. quum unguenta caleant omnia. Sed recte idem et N. Heins. emend. *fragrantis* Proxime *fraglantis* Tell. — 127. *honos*, non *honor*, Col. et Oxon. — 130. *jussæque* scripti et R. 2. Vulg. *visæque*.

116. Cf. ad XI, 41, in Var. Lect. — *vitiatas* exquisite pro tinctas, ut *violaverit* apud Virg. Æn. XII, 67, ubi vid. Heyne. — *amomi*, cf. ad XI, 402, et ad Virg. Eclog. III, 89, IV, 25. Ed. — 119 sq. *laurum... deponere*, vid. ad IX, 546.

122. *lætum*, captum et excitatum *exemplis*, quibus virtutis studium commendaverat; Doer. — 123. *Convertit* ad se, in suas partes; *nil vos demoror*, vos valere jubeo; verba consulum, quum dimitterent senatum, *nil vos moramur*, P. C. Ed. — 125. Apte insertum est vaticinium eorum temporum, quibus res Romanæ luxu et superbia labefactatæ ceciderunt; Ern. — 126. *docilis* freni, ut XVI, 360, h. e. prona ad voluptatem. — 128. *quassans caput*, vid. ad I, 298, et VI, 600.

131. Hæc ad verbum fere expressa sunt ex Liv. XXVI, 18, et versus 133, 134, ex cap. 41, extr. — *Ardua rostra*, subgestum orato-

Pars credunt torvos patrui revirescere vultus.
Sed quamquam instinctis tacitus tamen ægra periclis
Pectora subrepit terror, molemque paventes
Expendunt belli, et numerat favor anxius annos.
Dumque ea confuso percenset murmure vulgus,
Ecce, per obliquum cæli squalentibus auro
Effulgens maculis, ferri inter nubila visus
Anguis, et ardenti radiare per aera sulco,
Quaque ad cæliferi tendit plaga litus Atlantis,
Perlabi resonante polo. Bis terque coruscum
Addidit augurio fulmen pater, et vaga late
Per subitum moto strepuere tonitrua mundo.
Tum vero capere arma jubent, genibusque salutant
Submissi augurium, ac iret, qua ducere Divos

134. *revirescere* scripti, R. 1, 2, Parm. Med. Ben. *reviscere* Marsi prima Ven. errore operarum. Inde *revisere* sec. Ven. et hinc aliæ, *se visere* Ald. — 135. Ita Col. *postquam* Put. R. 1, Ben. Vulgo *quamquam tacitus magnis tamen æ. p.* N. Heins. corrig. *ægra periclis*, quum *instinctis periclis* nihili sit. Sed recte Lef. hæc notat: « *instinctis* tertius casus est; terror subrepit illis instinctis pectora, quæ ægra erant periclis. » — 136. *subrepsit* R. 1, et Med. — 138. *percensent* Parm. non male. — 145. *Ter subitum* emend. Barth. Adv. IX, 17, quia numerus ternarius in ejusmodi præsagiis auspicatus fuit. Sed vid. not. — 147. *ac* Col. Vulgo *atque*.

rum in foro Rom. — 134. *revirescere credunt*, eleganter pro, patris et patrui vultus in juventam ætatem reductos adnoscere sibi videntur; Barth. Adv. IX, 17. Ipse Scipio apud Liv. l. c. cap. 41. « Brevi faciam,... ut revixisse aut renatum sibi quisque Scipionem imperatorem dicat. » Conf. ad VIII, 226.

135 sq. Cf. Liv. XXVI, 18, extr. — *instinctis*, adspectu Scipionis incitatis; quo sibi egregia patris ac patrui facta in memoriam revocabant, nec minorem de ipso spem concipiebant; Drak. cf. Var. Lect. — 137. *favor anxius*, qui Scipioni favebant, sed de difficultate et exitu rei solliciti erant, *numerant annos*, ætatem ejus respiciunt.

139. seq. Veritatem rei tradit Liv. XXVI, 19. Omen *anguis* unde petierit poeta, intelligetur ex not. ad IV, 476, et II, 584. Confer ad XVI, 52. Silius respexisse videtur Virgil. Æn. II, 692 sq. et forte tempestas coorta fuerat cum tonitribus fulminibusque ad Oceanum Atlanticum tendentibus (*dii auguriis auspiciisque*, etc.) Liv. XXVI, 41, quæ Scipio, vir callidus in rem suam convertebat; Lenz. — *squalentibus auro maculis*, ut sup. II, 585. — 141. *sulco*, cf. ad I, 357. — 142. *plaga* cæli.

145. *Per subitum*, vid. ad VII, 527. — *moto mundo*, cælo, vid. ad III, 205 (in Var. Lect.) et 611. — 146 sq. *salutant augurium* clamo-

Perspicuum, et patrio monstraret semita signo.
Certatim comites rerum bellique ministros
Adglomerant sese, atque acres sociare labores
Exposcunt, laudumque loco est isdem esse sub armis.
Tum nova cæruleum descendit classis in æquor.
It comes Ausonia, atque in terras transit Hiberas.
Ut, quum sæva fretis inmisit prælia, Corus
Isthmon curvata sublime suberigit unda,
Et, spumante ruens per saxa gementia fluctu,
Ionium Ægæo miscet mare. Celsus in arma
Emicat, ac prima stans Scipio puppe profatur:
« Dive tridentipotens, cujus maria ire per alta
Ordimur, si justa paro, decurrere classi
Da, pater, ac nostros ne sperne juvare labores.

149. *comites operum* malebat N. Heins. *ministros* scripti. Vulg. *ministri*. — 151. *isse sub armis*, ut IV, 64, et Lucan. IX, 21, non male conj. Dausq. et recepit Lef. — 155. *superrigat* opinabatur N. Heins. ut *superspargere* ap. Caton. R. R. 54, vel *superstagnare* ap. Tac. Ann. I, 79, et *tramittere Cycladas unda* sup. I, 472, quo sensu *Isthmo incurvatam... undam* reposuit Lef. quum Corus non suberigat Isthmon sed undam, quam incurvatam Isthmo, seu in Isthmum efferat. At vulgata lectio doctior est, vid. not. — 159. *tridentipotens* scripti et R. 2; bene, ut *armipotens*, *arcipotens*, *bellipotens*, *ignipotens* et similia. Vulgo *tridente potens*.

re, ut II, 411, ubi vid. not. — 148. *patrio signo*, tonitru, omine misso a Jove, patre Scipionis, vid. ad IV, 476. Anguis autem in Hispaniam versus et Libyam volabat.

149. *rerum*, belli, unde *res gerere*, Drak. Gr. ἐργα πολεμίϊα, seu μάχης et Ἄρεος. Cf. Klotz. ad Tyrt. p. 83. — 152. Cf. Liv. XXVI, 19. — 153. *It* classis *comes* Scipionis ex Ausonia; Lenz.

154 sq. Comparatio non nisi ad tumultum pertinet et turbam, qua classis in mare inmissa est; et nemo eam, si abesset, desideraverit, vel optaverit certe aptiorem; Ern. Cf. I, 468 sq. V, 395 sq. VII, 569 sq. IX, 282 seq. — *curvata unda*, vid. ad I, 470, 472. — *Isthmon* Corinthiacum inter *Ionium* et *Ægæum* mare. *Isthmon suberigit unda Corus*, ut *sublatum pulvere campum* sup. X, 203, et similia passim. — 156. *saxa gementia*, vid. ad V, 398, et Bentl ad Hor. Odyss. III, XXVII, 23. — 157 seq. *Emicat in arma*, vid. ad III, 85. — *prima puppe*, conf. ad XII, 398.

159 sq. Cf. Liv. XXVI, 45 extr. et Polyb. X, 11, ubi Scipio in oratione ad milites habita dicit, ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐπιβολὴν αὐτῷ ταύτην ὑποδιδυχέναι τὸν Ποσειδῶνα, παρασπάντα κατὰ τὸν ὕπνον, καὶ φάναι, συνεργήσειν ἐπιφανῶς κατ' αὐτὸν τὸν τῆς πράξεως καιρὸν οὔτως, ὥστε παντὶ τῷ στρατοπέδῳ τὴν ἐξ αὐτοῦ χρείαν ἐναργῆ γενέσθαι. Conf. et sup. v. 18 sq. — 161. *pater*, v. I, 606.

Per pontum pia bella veho. » Levis inde secunda
Adspirans aura propellit carbasa flatus.
Jamque agiles, Tyrrhena sonant qua cærula, puppes
Ausonium evasere latus, Ligurumque citatis
Litora tramittunt proris : hinc gurgite ab alto
Tellurem procul inrumpentem in sidera cernunt,
Aerias Alpes : occurrunt mœnia Graiis
Condita Massiliæ; populis hæc cincta superbis,
Barbarus inmani quum territet adcola ritu,
Antiquæ morem patriæ cultumque habitumque
Phocais armiferas inter tenet hospita gentes.
Hinc legit Ausonius sinuatos gurgite ductor

168. *Graiis* Col. et Ox. Vulg. *Graio.* — 169. *hæc cincta* Col. R. 1, Parm. Med. *hæc cuncta* Put. *hinc cincta* Ox. *excincta* edd. Marsi, Martini Herbip. Junt. Ald. Gryph. *accincta* Basil. Wolfii, Colin. et Nut. — 170. *cum territet* Col. et Put. *tunc et territet* Ox. *nunc territat* R. 1, Parm. Med. *cum territat* Mars. Vulgo *quæ territat.* — 171. *cultumque*, non *cultusque*, Col. — 172. *armiferas* scripti et R. 2. Vulgo

162. *pia bella*, vel rite indictum bellum (vid. Non. voc. *Fetiales*); vel quod Scipio se ducem obtulerat, ut patrem ac patruum, fraude Punica in Hispania interemtos, ulcisceretur; vel quia Romani hoc bellum susceperant, ut injuriam, Saguntinis sociis a Pœnis inlatam, vindicarent, unde Scipio ipse apud Liv. XXX, v. 31, dixit, *Sagunti excidium Romanis pia ac justa induisse arma;* Drak. Conf. ad VII, 406.

164... 179. Conf. Liv. XXVI, 19. — 167. Conf. ad XI, 217. — 169. *Massilia* a *Graiis condita*, colonia Phocæorum, unde mox *Phocais hospita;* Confer ad IV, 52. Præter exempla ibi laudata, conf. quoque Cicero de Offic. lib. II, 23, et in Orat. pro Flacco, cap. 63, ubi Massiliensium disciplinam gravitatemque fere cunctis gentibus anteponendam censet. Ed. — *populis superbis*, Gallis, ut mox *armiferas gentes.* Conf. ad IV, 45. Vel *superbis* eo sensu, quo Strabo IV, p. 302, de Gallis ait : πολὺ τὸ ἀνοητὸν καὶ ἀλαζονικὸν πρόσεστι, Ern.

169... 172. Conf. omnino Strab. IV, p. 270 seqq. 302 seq. et Valer. Max. II, VI, 7... 9. — *Barbarus adcola*, Massiliensis, *territat* hos populos *inmani ritu*, quo sacrificia humana Dianæ Ephesiæ in luco obfert (cf. Lucan. III, 399 sq. et Strab. l. l.) sed eadem Massilia *antiquæ morem patriæ tenet*, republica ad normam græcam constituta; Ern.

173. « Gallicum sinum, et deinde Pyrenæi circumvectus promontorium, Emporiis urbe Græca (oriundi et ipsi a Phocæa sunt) copias exposuit : inde sequi navibus jussis, Tarraconem pedibus profectus conventum omnium sociorum habuit; naves ibi subduci

Anfractus pelagi: nemoroso vertice celsus
Adparet collis, fugiuntque in nubila silvæ
Pyrenes; tunc Emporiæ, veteresque per ortus
Graiorum vulgus, tunc hospita Tarraco Baccho.
Considunt portu; securæ gurgite clauso
Stant puppes; positusque labor terrorque profundi.
Nox similes morti dederat placidissima somnos;
Visa viro stare effigies ante ora parentis,
Atque hac adspectu turbatum voce monere:
« Nate, salus quondam genitoris, nate, parentis
Et post fata decus, bellorum dira creatrix
Evastanda tibi tellus, et cæde superbi
Ductores Libyæ cauta virtute domandi,

armisonas. — 177. *hospite* ed. Dausq. vitiose. Post hunc versum nonnulla excidisse suspicabatur N. Heins. nescio quare. — 178. Voculam *et* ante *securæ* omnes codd. scripti et edd. ante Juntinam ignorant. — 182. Hic et seq. versus deest in Put. *adspectus turbatum* conj. N. Heins. coll. XIV, 678. — 186. *tanta virtute* Put. Male: innuit enim, Pœnos non virtute tantum, sed artibus etiam et dolo superandos esse; quare filium pater monet, ut videat, ne duces hostium disper-

jussit, etc. » Liv. XXVI, 19. — 174 sq. Conf. III, 415 seq. — 176 seq. *Emporiæ... hospita Tarraco Baccho*, vid. ad III, 369. — 178. *gurgite clauso*, in portu.

180. Conf. ad II, 574, in Var. Lect. et Val. Flac. v. 74. — 180... 207. Consilium Carthaginis Novæ oppugnandæ Scipioni in somnio dat Neptunus apud Polyb. X, 11, 7, et ipse Scipio apud Liv. XXVI, 41, memorat Deos auguriis auspiciisque *et per nocturnos etiam visus* omnia læta ac prospera portendisse; Lenz. « Scipio oratione adcensis militum animis Iberum trajecit; ubi quibusdam suadentibus, ut, quoniam in tres tam diversas regiones discessissent Punici exercitus, proximum adgrederetur, periculum esse ratus, ne eo facto in unum omnes contraheret, nec par esset unus tot exercitibus, Carthaginem Novam interim obpugnare statuit, urbem cum ipsam opulentam suis opibus, tum hostium omni bellico adparatu plenam, sitam præterea opportune, etc. » Liv. XXVI, 42, pr. Hoc Scipionis consilium poeta parenti ejus tribuit, cujus species filio oblata sit in somno.

183. *salus quondam genitoris*, qui me olim in acie servasti, vid. sup. IV, 454 sqq.

186 sq. « In hiberna diversi concesserunt: Hasdrubal Gisgonis usque ad Oceanum et Gades: Mago in mediterranea, maxime supra Castulonensem saltum: Hasdrubal, Hamilcaris filius, proximus Ibero circa Saguntum hibernavit; » Liv. XXVI, 20, et cap. 41, « tres duces discrepantes, trifariam exer-

Qui sua nunc trinis diducunt agmina castris.
Si conferre manum libeat, coeantque vocatæ
Hinc atque hinc acies, valeat quis ferre ruentes
Ter gemina cum mole viros? Absiste labore
Ancipiti, sed nec segnis potiora capesse.
« Urbs colitur, Teucro quondam fundata vetusto,
Nomine Carthago; Tyrius tenet incola muros.
Ut Libyæ sua, sic terris memorabile Hiberis
Hæc caput est : non ulla opibus certaverit auri,
Non portu, celsove situ, non dotibus arvi
Uberis, aut agili fabricanda ad tela vigore.
Invade aversis, nate, hanc ductoribus urbem.
Nulla acies famæ tantum prædæve pararit. »
Talia monstrabat genitor, propiusque monebat,
Quum juvenem sopor et dilapsa reliquit imago.
Surgit, et infernis habitantia numina lucis
Ac supplex patrios compellat nomine manes :

sas copias in unum cogant, sed ut potius singulos adoriatur; Drak. — 187. *diducunt*, pro vulg. *deducunt*, ex emendat. N. Heinsii, quæ firmatur loco Livii, in notis laudato. — 188. *conferre manum* (ut VII, 599, et similiter *conferre gradum*) scripti et priscæ edd. *c. manu* sec. Veneta Marsi, et inde aliæ edd. *liceat* et *coeantque coactæ*, scilicet in unum, malebat N. Heins. — 190. *labore* Oxon. et Put. Vulgo *labori*. — 193. *Nomine C.* (ut apud Liv. XXI, 31, *Brancus nomine*, Cic. pro Mil. 17, *cognomento Schola*, et Ovid. Am. I, VIII, 2, *nomine Dipsas*) Col. et Put. Vulgo *Nomen*. — 195. *illa*, scilicet vetus in Africa Carthago, corrig. Dausq. quia urbes ditiores, etc. alibi exstiterint. Sed *ulla* scilicet Hispaniæ urbs; Drakenb. *urbi*, vel *aut vi* pro *auri* scribendum putabat N. Heins. forte quod ibi non auri, sed argentifodinas fuisse Strabo doceat. Sed τὸ *auri* ad divitias civium recte referebat Drak.

citum in diversissimas regiones distraxere ,... et diduxerunt exercitus; quæ patri patruoque meo causa exitii fuit. » Conf. Polyb. X, 7. — 186. *cauta virtute*, vid. Var. Lect.

190 seq. Noli pugnare cum tribus his ducibus, sed ante omnia ac sine mora obpugna Carthaginem novam, quæ res multo *potior*, ac gravior est. Versus 194... 199, causas hujus consilii continent. — *Ter gemina*, terna.

192. Vid. ad III, v. 368. — 193. *Tyrius incola*, Pœni. — 194. Cf. Polyb. X, 8, et Liv. XXVI, 42, ac 47. — *Ut Libyæ sua* Carthago *caput est*, etc. — 198. *ductoribus* Pœnorum *aversis*, longe remotis et in diversissimas regiones profectis; conf. ad v. 186.

203. Conf. Gron. ad Tac. Ann.

« Este duces bello, et monstratam ducite ad urbem :
Vobis ultor ego, et, Sarrano murice fulgens,
Inferias mittam fusis insignis Hiberis,
Et tumulis addam sacros certamine ludos. »
  Progreditur, celeratque vias, et conripit agmen
Pernici rapidum cursu, camposque fatigat.
Sic, ubi prosiluit Pisæo carcere præceps,
Non solum ante alios, sed enim (mirabile dictu!)
Ante suos it victor equus; currumque per auras
Haud ulli durant visus æquare volantem.
Jamque Hyperionia lux septima lampade surgens
Sensim adtollebat propius subeuntibus arces
Urbis, et admoto crescebant culmina gressu.
Ac pelago vectus servata Lælius hora,
Quam dederat ductor subigendæ ad mœnia classi,
A tergo adfusis cingebat tecta carinis.

207. *sacros, certamina, ludos* reposuit Lefeb. ut designentur certamina, quæ sint ludi sacri respectu funerum. — 208. *Prægreditur* Colon. — 211, 212. Hoc ordine versus leguntur in cod. Oxon. Putean. et, si Lefeb. fides habenda, in aliis veteribus, nescio quibus. Vulgo male transponuntur. — 212. *curritque* primus edidit Wolfius in Basil. et deinde alii. — 217. *advectus*, vel *invectus* emend. N. Heins. *At pelago* R. 1, a m. sec. — 218. *subigentem* Put. *subeunda ad mœnia* conj. N. Heins. coll. Liv. XXVI, 42, extr. Sed deinde vulgatam

II, 8. — 205. *Sarrano*, vid. ad I, 72. — 206. Cf. inf. v. 820, et sup. ad IV, 232; V, 213. — 207. Confer XVI, 293 sq. — 208... 213. Summa orationis luxuries est, qua celeritatis notio exprimitur. — 209. *campos fatigat*, vid. ad II, 74.

210 sq. Conf. I, 224; Virg. Ge. I, 512 seq. III, 103 seq. Ovid. Heroid. Ep. XVIII, 166 sq. Olympica quadrigarum certamina agebantur ad Alpheum fl. et *Pisam* urbem Elidis. — *carcere*, ut VIII, 279. — 212. *Ante suos* etiam cum quibus est ligatus ad currum; Mars. et Cell. coll. XVI, 401, ubi Panchates equus victor *socios trahit prior ipse jugales*, et poeta eumdem lusum captavit. — 214 sq. « Septimo die ab Ibero Carthaginem ventum est simul terra marique; » Livius, XXVI, 42, et Polybius, X, 9. — *Hyperion*, Sol, vel ejus pater.

215 sq. Vid. ad III, 157, in Var. Lect. — 217. « Nemo omnium, quo iretur, sciebat, præter C. Lælium. Is classe circummissus ita moderari cursum navium jussus erat, ut eodem tempore exercitus ostenderetur et classis portum intraret; » Liv. XXVI, 42; cf. Polyb. X, 9. — 218. *subigendæ classi*, vid. ad XIII, 610. — 219. *ad-*

Carthago, impenso naturæ adjuta favore,
Excelsos tollit pelago circumflua muros.
Artatas ponti fauces modica insula claudit,
Qua Titan ortu terras adspergit Eoo.
At qua prospectat Phœbi juga sera cadentis,
Pigram in planitiem stagnantes egerit undas,
Quas auget veniens refluusque reciprocat æstus.
Sed gelidas a fronte sedet sublimis ad Arctos
Urbs inposta jugo, pronumque excurrit in æquor,
Et tuta æterno defendit mœnia fluctu.
Audax, ceu plano gradiens victricia campo
Ferret signa, jugum certabat scandere miles.

lect. loco non movendam recte putabat. — 228. *Urbi* quædam edd. — 229. *Etneo* pro *æterno* R. 1, *alterno fluctu* i. e. æstu corrig. N. Heins. coll. v. 226, 237; Prop. II, XII, 7; Claud. Cons. Hon. III, 58, et sup. III, 292, ubi vid. not. Sed Drak. jam bene monuit, nunc illud urbis latus describi, quod mari obversum numquam possit pedibus adiri, sed æterno fluctu tutum sit.

fusis carinis, vid. ad IV, 251 (in Var. Lect.), et V, 66.

220. De situ portuque Carthaginis novæ cf. omnino Polyb. X, 10; Liv. XXVI, 42, et Heyne Exc. VI, ad Virg. Æneid. I. — *impenso favore*, magno, eximio; Drak. coll. Manut. ad Cic. Ep. ad Div. XIII, 64; Popm. ad Cic. Ep. ad Att. XIV, 13, et Gifan. in Ind. Lucret.

221. « A sinu maris peninsula excurrit; tumulus is ipse, in quo condita urbs est, » Liv. loc. cit. — 223. « Ab ortu solis mari cincta est urbs » Liv. l. c. ἡ πόλις περιεχομένη θαλάττῃ μὲν ἀπ' ἀνατολῶν, Polyb. l. l. — *ortu terras adspergit Eoo*, ut al. radiis; conf. V, 56, et IX, 34. — 224 seq. *Ab occasu stagnum claudit*, Liv. l. l. ἡ πόλις περιεχομένη ἀπὸ τῶν δύσεων λίμνῃ, Polyb. loc. cit. — *Phœbi juga sera*, ad quæ Phœbus sero, ad vesperam, advenit, unde apud Virg. Ge. I, 461. *serus vesper*; Ernest. — 225. Urbs *egerit undas in planitiem*, docte pro, undæ maris, ingredientis in campum, egeruntur in planitiem (ut supra v. 221, *tollit muros* pro, muri ejus tolluntur) et *refl. æstus reciprocat undas*, recessus maris vicissim revocat, retrahit ex planitie undas; Lenz. — 226. « Stagnum incertæ altitudinis, utcumque exæstuat aut deficit mare. » Liv. l. l. Cf. Polyb. X, 10, extr. — *veniens refluusque reciprocat æstus*, cf. v. 237, et sup. ad III, 55... 60 et 392.

227 seq. « Castra ab regione urbis, qua in septemtrionem versa est, posita: his ab tergo (nam frons natura tuta erat) vallum objectum, » Liv. l. c. Latus urbis septemtrionale trium collium objectu claudi tradit Polyb. l. l. — 229. Cf. Var. Lect.

230... 236. Adcuratius copiosius

Aris ductor erat; qui contra, amplexus in artis
Auxilium atque excelsa loci, præsepserat arcem.
Pugnabat natura soli; parvoque superne
Bellantum nisu passim per prona voluti
Truncato instabiles fundebant corpore vitam.
Verum ubi concessit pelagi revolubilis unda,

232. *Aris* scripti, R. 1, Parm. Mediol. *Arris* R. 2, et inde aliæ edd. *Aris* nom. propr. notum ex Prisc. lib. VI, et Cic. Or. pro Scauro. Sed Liv. XXVI, 44, et Polyb. X, 12, 15, 18 et 19, solius meminere Magonis, qui præfectus urbi fuerit. Inde Ernesti: « Quid Silius in hac re præter arbitrium suum sequutus sit, dici non potest; hoc tamen ex ejusmodi locis intelligitur, Silium non hoc egisse, ut historiam belli Pun. sec. scriberet: quomodo enim sine dementia mutare ista nomina instituerit? » Apud Livium vero XXVI, 49, hæc leguntur: *Armen præfuisse Punico præsidio deditumque Romanis, Antias Valerius; Magonem alii scriptores tradunt.* Hinc *Arnes* (f. *Armes*) h. l. pro *Aris* legendum videbatur N. Heins. Drak. contra in Livii l. l. *Arinem* edidit; unde *Arin* h. l. reponendum crediderim. — 233. Ita hunc versum ex Col. codd. restituere Modius et N. Heins. qui et *arce* scribi posse monet. *Auxiliumque excelsa loci processerat artem* Oxon. *pcesserat* R. 2. *ptesserat* Tell. *Auxiliumque excelsa loci præcesserat arcem* Put. atque ita omnes priscæ edd. nisi quod R. 1, Parm. Med. al. *protexerat*, aliæ vero *præcinxerat* habeant. Vulgatam lectionem *Auxilium excelsamque loci præcinxerat arcem* primum exhibet ed. Basil. Wolfii. *qui cuncta amplexus in arctis Auxilia, excelsam sociis præcinxerat arcem* conj. Dausq. *qui contra a. in a. Auxilium, qua excelsa loci, protexerat arcem* Barth. Adv. IX, 17, ut sensus sit: arcem non tegebat, qua urbem spectabat, sed qua editior pelagus, cujus æstu recedente Scipio muros scandit. *qui contra, amplexus inertis Auxilium*, (h. e. perfugium in arcem, non audens in æquo ante muros manum conserere) vel *qui, ponti amplexus in artis Auxilium, qua excelsa, loci præsepserat arcem* emend. Burm. h. e. urbem incustoditam fere relinquebat ab illa parte, qua marinis undis tuta erat; eam solum partem muniebat, qua adiri poterat. Alterutram conj. veram putabat Drak. Sed lectio c. Col. bene se habet.

que hæc narrant Polyb. X, 12, 13, et Liv. XXVI, 44. — *Aris ductor* Pœnorum, qui urbem defendebat, vid. Var. Lect. — *in artis*, ut V, 477. — *amplexus auxilium atque excelsa loci*, h. e. auxilium celsi loci, et hoc pro vulg. confugerat in arcem, eamque *præsepserat*, jam ante, nisi malis in fronte, munierat, scilicet pluribus operibus, machinis ac militibus; conf. Liv. XXVI, 46. — 234. *Pugnabat natura soli*, ut apud Liv. XXVI, 45, « neque viri, nec tela, nec quidquam aliud æque, quam mœnia ipsa sese defendebant. »

235 seq. « Raræ scalæ altitudini murorum æquari poterant, et, quo quæque altiores, eo infirmiores erant: itaque... onere ipso frangebantur, etc. » Liv. l. c. — *per prona voluti*, cf. Bentl. ad Horat. A. P. v. 60. — 237... 245. Quum æstus decederet, Romani ab altera parte in stagno scalas admoverunt urbi et in mœnia adscenderunt; conf. omnino Polyb. X, 14, et Liv. XXVI, 44, 45. — *revolubi-*

Et fluctus rapido fugiebat in æquora lapsu,
Quaque modo excelsæ sulcarant cærula puppes,
Hac inpune dabat Nereus transcurrere planta:
Hinc tacite nitens informidatus adire
Ductor Dardanius, subitam trahit æquore pubem,
Perque undas muris pedes advolat; inde citati
A tergo adcelerant, qua fisus fluctibus Aris
Incustoditam sine milite liquerat urbem.
Tum prostratus humi (miserandum) victa catenis
Pœnus colla dedit, populumque addixit inermem.
Hanc oriens vidit Titan, quum surgeret, urbem
Vallari castris, captamque adspexit eamdem
Ocius, Hesperio quam gurgite tingueret axem.

240. *Hic* Oxon. Deinde *plantæ* maluerit N. Heins. — 241. *taciti nectens* Oxon. Putean. et Rom. 2. *tacite nectens* in reliquis libris, quod Marsus interpretabatur cogitans. Sed *tacite nitens* bene emendarunt Dausq. (qui et *Hac* malebat) Cell. Drakenb. Ern. *tacite en'tens* conj. N. Heins. *tacite innitens* scripsit Lefeb. — 244. *visis fluctibus* quædam edd. et *fixus* aliæ. — 246. *victa* Col. Ox. et R. 2, prob. Drak. quum Pœnus non dederit *vincta colla*, sed *victa*, ut nempe catenis vincirentur. *vincta* Put. Tell. R. 1, aliæque priscæ edd. non inprob. Lefeb. ut non inelegans tautologia sit, qualis apud Virgil. *incensum inflammat*, vel in Silio *spernor contemta* et similia: quasi *vincta catenis colla dare* sit tautologia!

lis unda, ἀφόρητον ὕδωρ. Conf. sup. ad v. 226. — *concessit*, recessit

239 sq. Conf. sup. III, 55 sq. et quos Drakenb. laudavit, Ovid. ex Ponto IV, x, 33, 34; Trist. III, x, 31, et Senec. Herc. Fur. v. 538 sq. — 241. *informidatus*, quem obsessi non metuebant ab illa parte urbis, qua mare erat; Mars. — 242. *æquore* per stagnum *subitam*, subito trahit, rapit. — 244. *adcelerant* adcensum in murum *a tergo* oppidanorum, quorum et animi, et oculi, auresque in certamen cum Romanis, ab terra urbem oppugnantibus, adeo intenti erant, ut nemo ab tergo sentiret captam urbem. Ita Livius XXVI, 46.

246 seq. Aris se arcemque et præsidium dedidit; cf. Liv XXVI, 46, extr. et Polyb. X, 15. — *addixit*, in servitutem tradidit; locutione desumta a debitoribus in jure veteri, qui, si solvendo non erant, creditoribus dedebantur, ut serviendo nomina expungerent, et proprie *addicti* dicebantur; Drakenb. coll. Passerat. ad Prop. III, ix, 2; Græv. ad Cic. pro Quint. c. 18 et al.

248 sq. Ornate pro, urbs mane obpugnata et ante vesperam capta est; conf. inf. v. 107; Liv. XXVI, 48, pr. et Senec. Thyest. 612 seq. — 250. *Hesperio gurgite*, ut *Tartessiaco æquore* sup. VI, 1, ubi vid. not. — *tingueret axem*, currum, h. e. occideret.

Aurora ingrediens terris exegerat umbras :
Principio statuunt aras : cadit ardua taurus
Victima Neptuno pariter, pariterque Tonanti.
Tum merita æquantur donis, ac præmia virtus
Sanguine parta capit : phaleris hic pectora fulget;
Hic torque aurato circumdat bellica colla;
Ille nitet celsus muralis honore coronæ.
Lælius ante omnes, cui dextera clara domusque,
Ter dena bove et æquorei certaminis alto
Donatur titulo, Pœnique recentibus armis
Rectoris : tunc hasta viris, tunc Martia cuique
Vexilla, ut meritum, et prædæ libamina dantur.

259. *Ter dena bove* Col. et Mars. Vulgo *Ter deno b.* cf. ad III, 39. — 261. *tunc Martia* Col. et Ox. *tum M.* Put. Vulgo *et M.* — 262. *ut meritum* scripti et R. 2. Sic *prout cuique meritum* ap. Liv. XXVI, 48. Vulgo *et meritum*. Posse etiam *cuique*

251... 262. Conf. omnino Liv. XXVI, 48. — 253. *Neptuno*, ut militibus suis persuadeat, ejus maxime opera factum, ut palus, invia olim, insolitis æstibus pervia fuerit, idque se numen itineris ducem sequutum esse, Drak. Confer sup. ad v. 159 sq.

255. *phaleræ* non modo equorum ornamenta, quod Cerda ad Virgil. Æn. VII, 278, et IX, 359; contendebat, sed et equitum aliorumque hominum, etiam feminarum, quod ex Petron. c. 55, et Liv. IX, 46, extr. intelligitur. De iis vid. Ernesti clav. Cic. Cerda et Heyne ad Virg. locis citatis. Heins. et Burm. ad Ovid. Met. VIII, 33, et, quos Drak. laudavit, Lips. de Mil. Rom. V, 17, et Intp. Sueton. Ner. 33. In *pectore* erant, et pensiles. Illud ex h. l., hoc ex Plin. XXXVII, 12, patet. 256; cf. Lips. loco citato.

257. Cf. Liv. XXVI, 48, et sup. ad XIII, 366. — 258 sq. Vid. Liv. l. l. — *Ter dena bove*, antiquorum more, quorum census in bubus erat et pecudibus, unde ex bobus et præmia proponi, et mulctæ inrogari solitæ; D. Heins. Cf. Köppen ad Homer. Iliad. β, 449, et ζ, 236; Plin. XXXIII, 2; *æquorei certaminis alto titulo*, nomine Thalassiarchæ, seu θαλασσοκράτορος, Dausq. Forte intell. columna rostrata, vel tropæa. — 260. *Pœni recentibus armis Rectoris* vide supra ad librum V, 321.

261. *hasta* pura præmium ejus, qui primus in pugna vicerat. Cf. Intpr. Propert. IV, III, 68, laudatique a Drak. Noris. in Cenot. Pis. II, 5, p. 121, et Salmas. Epist. 83. — 262. *Vexilla* etiam dona militaria, præcipue pura et ἀπύρφυρα, (purpura non admixta) vel uniusc coloris, vel versicoloria; Drakenb. coll. Vopisc. in Aurel. c. 13; Casaub. ad Lampr. Alex. Sev. c. 37, et Salmas. ad Vopisci Prob. c. 5, *prædæ libamina*, partes, his præ

Postquam perfectæ laudes hominumque Deumque
Captivæ spectantur opes, digestaque præda.
Hoc aurum Patribus, bello hæc Martique talenta,
Hoc regum donis, Divum hoc ante omnia templis:
Cetera bellantum dextræ pulchroque labori.
Quin etiam adcitus populi regnator Hiberi,
Cui sponsa et sponsæ defixus in ossibus ardor.
Hanc notam formæ concessit lætus ovansque
Indelibata gaudenti virgine donum.
Tum vacui curis vicino litore mensas
Instituunt, festoque agitant convivia ludo
Lælius adfatur: « Macte, o venerande, pudici,
Ductor, macte animi: cedat tibi gloria lausque
Magnorum heroum, celebrataque carmine virtus. »

emerito, vel *ut meriti* legi monebat N. Heins. — 264. *vectantur*, vel *avectantur* conj. idem. — 266. *regi donis Divum* Tell. et Mars. unde *regi donat Divum*, h. e. Jovi Capitolino, conj. Lefeb. qui tamen vulgatam lect. præfert, quum sic dona Masinissæ regi missa memoret Liv. XXX, 17. — 267. *dextris* primus edidit Nicander. — 270. *Huic* emend. Dausq. et N. Heins. — 274. *effatur* Col.

ceteris, veluti primitiæ quædam, adsignatæ (nam reliqua præda postea in varias partes *digesta* v. 264) ut ap. Ovid. Ep. Her. II, 130. *Tu nova servatæ carpes libamina famæ*, h. e. primus degustabis pudicitiam hactenus servatam; Ern. Conf. sup. X, 551, et ibi not.

263 sq. Conf. de prædæ divisione Polyb. X, 16 seq. Lips. de Mil. Rom. V, 15, et Schelii Diss. IX. — 268 seq. Scipio virginem Allucio, principi Celtiberorum adolescenti, desponsam reddit; de quo vid. Liv. XXVI, 50; conf. Polyb. X, 19, qui etiam de reddita uxore Mandonii similia tradit c. 18. — *Lucceius* dicitur sponsus Plutarcho, et *Indibilis* Valer. Max. IV, III, 1. Memoria autem hujus rei servata creditur in clipeo quodam votivo, in Gallia circa Rhodanum reperto, cujus delineationem ex Tom. IX, ephemerid. *le Journal des Savants* exprimendam curavit Drakenb. — 270. *notam formæ*, conf. Bentl. ad Hor. Od. II, 11, 6; *notus* in fratres *animi paterni*. Ed.

274. Bene Ernesti: « Ego judicium poetæ in h. l. maxime desidero. Cur Lælium potissimum, cujus in ea re adsentatio magis, quam vera gratiarum actio esset, nec potius, ad exemplum Livii, sponsum vel parentes munificentiam, gravitatem et pudicitiam Scipionis laudantes inducit? Scilicet sponsus non tam docte laudare poterat. Ergo Lælius Scipionem cum Agamemnone et aliis heroibus Græcorum comparat, qui tempore belli amoribus detinebantur et captivis non abstinebant. » *Macte*, vid. ad IV, 475.

Mille Mycenæus qui traxit in æquora proras
Rector, et Inachiis qui Thessala miscuit arma,
Femineo socium violarunt fœdus amore;
Nullaque tum Phrygio steterant tentoria campo,
Captivis non plena toris: tibi barbara soli
Sanctius Iliaca servata est Phœbade virgo.
Hæc, atque his paria, alterno sermone serebant;
Donec nox, atro circumdata corpus amictu,
Nigrantes invexit equos, suasitque quietem.
Emathio interea tellus Ætola tumultu
Fervebat, Macetum subitis perculsa carinis.
Proximus hinc hosti dextras jungebat Acarnan.
Caussa novi motus, Pœnis regique Philippo

277. *Mycenæas* et *in æquore* Basil. Wolfii et inde aliæ edd. — 279. *violarunt* Col. et Put. *vigilavit* Oxon. Vulgo *violavit*. — 280. *steterunt* malebat N. Heins. — 283. *ferebant* scripti et R. 2, unde *serebant* emend. N. Heins. et recepere Drak. Lefeb. Ernest. Vulgo *requirunt*. — 287. *Macetum* Col. Vulgo *Macedum*, vid. ad XIII, 878. — 288. *hinc*, non *huic*, Col.

277. Conf. ad III, 229, et VIII, 620 seq. — 278. *Inachiis*, Argivis vel Peloponnesiacis, (ab *Inacho* fluvio ac prisco rege Argolidis) *qui Thessala miscuit*, junxit, *arma*, h. e. Achilles Thessalus. — 280. De heroibus Græcorum, qui servas amarint, vid. Horat. Odyss. II, 4, et Drak. ad h. l.

282. *Iliaca Phœbas*, non quævis virgo Vestalis, oraculorum Sibyllinorum custos, quod putabat Barth. Adv. IX, 17, sed, quod alii jam monuere, Cassandra, Priami filia et fatidica, unde *Phœbas*, h. e. Phœbi adflatu agitata, dicitur Ovid. Am. II, VIII, 12; Prop. III, 11 (al. 13), 62 (ubi vid. Broukh.) Senec. Agam. 710; Sidon. Apoll. V, 195; XV, 2, quæ loca jam excitavit Drak. Cassandræ vero Ajax Oilei f. capta Troja in templo Minervæ stuprum intulisse fertur, vid. Intp. Virg. Æn. I, 41; Hygin. fab. 116; Lipperti Dactyl. II, 194; Maffei Gem. ant. T. II, tav. 73, p. 158. Simile continentiæ exemplum majores nostri mirati sunt in clarissimo duce, *Turennio*. Ed. — 283. *sermone serebant*, ut ap. Virg. Æn. VI, 160. — 284 sq. *atro amictu*, ut XII, 613. — *equos*, vid. ad V, 24.

286. Brevis historia belli a Romanis gesti cum Philippo, rege Maced., qui fœdere cum Hannibale junctus et ab Acarnanibus arcessitus, Ætolos, Romanorum socios, vexabat. Adcuratius de eo egit Livius XXVI, 24, XL et Polyb. IV, 15; V, 112, et VIII, 14; XXIV, 8. — *Emathio*, vid. ad III, 400. — 287. *Macetum*, ut XIII, 878. — 288. *Proximus*, finitimus Ætolis. — *hosti*, Punico, N. Heins. Immo Philippo.

289 sq. Cf. Liv. XXIII, 33, 34,

In bellum Ausonium sociatæ fœdere vires.
Hic, gente egregius, veterisque ab origine regni
Æacidum sceptris proavoque tumebat Achille.
Ille et nocturnis conterruit Oricon armis:
Quaque per Illyricum Taulantius incola litus
Exiguos habitat non ullo nomine muros,
Turbidus incessit telis: ille æquore vectus,
Nunc et Phæacum Thesprotiaque arva lacessens,
Epirum cassis lustrabat futilis ausis.
Nunc et Anactoria signa ostentavit in ora,
Ambraciosque sinus Pellæaque litora bello

294. *Taulentius* Colon. — 295. *nullo munimine* male conj. non nemo apud Dausq. — 297. *Hinc et* malebat Dausq. Sed vid. ad vers. 299. *Tesprotiaque* edd. tantum non omnes, etiam Drakenborch. Lefeb. et Ern. Sed Gr. Θεσπρωτία Steph. Θεσπρωτὶς et Θεσπρωτὶς γῆ Thucyd. I, Θεσπρωτοὶ Herodot. VIII, 46, dicuntur; conf. Scylac. Peripl. pagg. 26, 27. — 298. *cassi ausi* rectius putabat N. Heins. Siliano more. Sed conf. Virgil. Æneid. XI, 339. — 299. *Nunc* scripti, R. 1, Parm. Mediol. Vulgo *Hinc*. — 300. Pro *Pellæaque* forte legendum *Pallæa-*

39, et Polyb. III, 2, VII, 9. — 292. Conf. ad I, 627, et XIV, 94 seq. Heyne ad Virgil. VI, 837... 841. Philippus II, genus referebat ad *Achillem Æaci* nepotem: nam Olympias, conjux Philippi I, filia erat Neoptolemi, filii Achillis; cf. Justin. VII, 6. Similis orationis color sup. III, 246 seq., et XIV, 94 sq. — *tumebat*, conf. ad II, 288.

293. Conf. omnino Liv. XXVI, 25 pr. — *Oricos*, seu Oricum, urbs Epiri cum portu, hod. *Orco*, vid. Plin. III, 23; Liv. XXIV, 40 al.

294. *Taulentius incola*, vid. ad X, 508. — 295. Dausq. bene contulit locum Plin. III, 21, s. 25, de Illyrico: *populorum pauca effatu digna aut facilia nomina.*

296. *Turbidus*, ut I, 477, ubi vid. not. — 297. *Phæacum* insula, olim *Drepane* et *Scheria* dicta, deinde *Corcyra*, et nunc *Corfu*, Gr. Κέρκυρα, Thesprotiæ objecta; conf. Schol. Hom. Odyss. ε, 34, et Apollon. IV, 983; Heyne ad Virg. Æn. III, 291. — *Thesprotia*, media Epiri pars; conf. Var. Lect.

298. *futilis*, vanus, unde h. l. forte stultus ostentator, et quem fortuna ad intolerabilem inflavit superbiam. — *cassis*, inanibus, levibus; conf. ad VII, 698. — 299. *Anactorium*, Acarnaniæ oppidum, in peninsula et ipso ore *Ambracii sinus*. Hic sinus, Augusti victoria Actiaca nobilitatus, inter Epirum et Acarnaniam in mare Ionium excurrit, et nunc *Golfo di Larta* vocatur, vid. Plin. IV, 1, et Polyb. IV, 63... 66; V, 5, 6, quibus locis et Philippi navigatio describitur. Ad eum sita Ambracia, caput Epiri et Pyrrhi regia. — 300. *Pella*, caput Macedoniæ, vid. ad XI, 381. Sed hæc urbs ab hoc loco aliena. — *Pella* etiam Achaiæ opp. apud Steph. Byz. Sed vid. Var. Lect.

Perfudit rapido : pepulit vada fervida remis
Leucatæ, et Phœbi vidit citus Actia templa.
Nec portus Ithacæ, Laertia regna, Samenque
Liquit inadcessam, fluctuque sonantia cano
Saxa Cephallenum, et scopulosis Neriton arvis.
Ille etiam, Pelopis sedes et Achaia adire
Mœnia prægaudens, tristem Calydona Dianæ,

que, (Pale, s. Palle opp. Cephalleniæ, ins. maris Ionii prope Acarnaniam) vel *Pharæaque*, (Phara, seu Pheræ, urbs Acarnaniæ inter Leucadem et Alyziam in Scylac. Peripl. p. 30, ubi vid. Voss.) vel *Palæraque*, a Palæro Acarnaniæ opp. ad sinum ingentem. — 301. *Pèrfudit*, non *Perfundit*, Col. et R. 1, ad marg. ut et conj. Scalig. ad oram libri sui. — 302. *videt incitus* conj. N. Heins. Sed *vidit* ut *ostentavit*, *perfudit*, *pepulit*, *liquit*. — 304. *inaccensam* Col. — 305. *scopulosæ Neriton arcis* (h. e. rupis, montis, ut ἄκρον et ἄκρα) ingeniose emend. N. Heins. Sic *Neritos ardua saxis* dicitur Virg. Æneid. III, 271; Νήριτος εἰνοσίφυλλος Hom. Iliad. β, 632, *scopulosi verticis Anxur* sup. VIII, 390. — 306. *Achaica* Put. Sed vid. ad XIV, 5. — 307. *prægaudens* Col. eleganter, judice N. Heins. *gavisum* Put.

302. *Leucate* (hod. *Cabo Ducato*), prom. Leucadiæ, quæ olim peninsula erat, Acarnaniæ cohærens, et deinde, perfosso isthmo, insula facta est, in qua Leucas urbs, quæ nunc *Leucada* dicitur, vid. Liv. XXXIII, 17; Plin. IV, 1, (ubi conf. Hard.) Strab. I, p. 59; X, p. 452 seq. al. 691, 693, 704 seq. Heyne ad Virg. Æn. III, 274, qui locus Silio forte hic ante oculos fuit. — *Actium* Acarnaniæ opp. et prom. in quo templum Apollinis Actii erat, et ludi Actiaci in memoriam Actiacæ victoriæ agebantur, vid. Strab. VII, pag. 325, al. 500, X, pag. 452, al. 693; Heyne ad Virgil. III, 275, 280; Hard. ad Plin. IV, 1.

303. *portus Ithacæ*, *Laertia*, *regna*, *Samenque*, ut apud Virg. Æn. III, 271, 272, ubi vid. notas nostræ edit. T. II, p. 386. Ed. — *Same* opp. Cephalleniæ, sed h. l. diversa ab ea insula, ut apud Mel. II, 7, et Plin. IV, 12, s. 19, ubi vid. Harduin. — 305. *Cephallenia*, maxima Græcorum in Ionio mari insula; hod. *Cefalonia*, seu *Cefalogna*. — *Neriton*, vid. ad II, 317.

306 sq. Conf. Polyb. IV, 67 sq. Liv. XXVII, 29 sq. — *Pelopis sedes*, Peloponnesus, cujus nominis origo nota ex Thucyd. I, 9; Herodot. VII, 11; Pausan. V, 1; Strab. VII, pag. 494; Diodor. IV, 73. — *Achaia Mœnia*, urbes Achaiæ in Peloponneso, vel Græciæ propr. sive τῆς Ἑλλάδος, unde mox Parnasi mentio fit. Sed cf. Liv. XXVII, 29, extr. — *Calydon*, urbs Ætoliæ, cujus agro *Diana*, irata *Œneo*, qui huic deæ soli primitias non obtulerat, aprum Calydonium immisit; conf. Heyne ad Virg. Æn. VII, 306 seq. Köppen ad Hom. Iliad 1, 529 sq. Gierig. ad Ovid. Met. VIII, 270 sqq. Muncker. ad Hygin. fab. 172 seq. — *tristem*, iratam (vid. Broukh. ad Tibull. IV, IV, 18, et Prop. I, VI, 10), vel *tristem Dianæ*, scilicet ἔνεκα, propter Dianam

Œneasque domos, Curetica tecta, subibat,
Promittens contra Hesperiam sua prælia Graiis.
Tum lustrata Ephyre, Patræque, et regia Pleuron,
Parnasusque biceps, Phœboque loquentia saxa.
Ac, sæpe ad patrios bello revocante penates,

Vulgo *gavisus*. — 311. *Parnasus*, non *Parnassus*, priscæ edd. Gr. Παρνασὸς et Παρνασσὸς; sed illa scriptura antiquior est; conf. XII, 320; Casaub. ad Pers. Prol. v. 2; Heins. ad Virg. Ecl. X, 11, et Ovid. Met. I, 468; Perizon. ad Ælian.

ejusque iram. — 308. *Œneas domos*, ut III, 367. — *Curetica tecta*, vel Ætolia, vel Acarnania, in quam Curetes, ab Ætolo ex Ætolia pulsi, concessere; vid. Strab. X, pag. 319, al. 463 al. 710 seq. Köppen ad Homer. Iliad. ι, 525; Heyne ad Apollod. pag. 107, et Heins. ad Ovid. Met. VIII, 153.

310. Urbes remotissimæ junguntur. — *Ephyre*, Corinthus; confer ad XIV, 52. Philippum eo venisse docet Polyb. IV, 22 et 25. — *Patræ* urbs Achaiæ ad mare, quam Philippus aliquoties classe adpulit, vid. Polyb. V, 2, 3, 28, 91, 101. — *Pleuron regia*: nam Pleuron et Calydon principes Ætoliæ urbes, (unde pro tota Ætolia dicuntur Hom. Iliad. ι, 218; ξ, 116) a fratribus horum nominum conditæ, qui in iis regnabant; vid. Apollod. I, VII, 6 seq. Barth. ad Stat. Theb. II, 727, et IV, 103.

311. *Parnasus*, notus Bœotiæ et Phocidis mons. — *biceps*, ut apud Ovid. Met. II, 221, et Pers. Prol. v. 2, δικορυμβος ap. Lucian. in Contempl. (Opp. T. II, pag. 210, ed. Schmid.) δικάρηνος ap. Nonn. Dionys. XIII; *bivertex* et *uterque* ap. Stat. Theb. I, 628, et VII, 346. Nam duo habuit juga, seu vertices, Tithoream et Hyampeum, vel Cithæronem et Heliconem; confer Serv. ad Virg. Æn. X, 163; Ovid. Met. I, 316; Lucan. V, 71 seq. — *Phœbo loquentia saxa*, Delphi, cujus urbis incolæ primum Lycoream in summo Parnasi vertice tenuere, et deinde degressi Delphos condiderunt in media montis parte circa templum Apollinis; cf. Pausan. Phoc. c. 6, et Strab. IX, pag. 288 al. 637 sq. « Templum Apollinis positum est in monte Parnaso, in rupe undique inpendente, » Justinus XXIV, 6. Inde hoc loco *saxa*, ut apud Hom. Πυθὼν (quod priscum Delphorum nomen fuit) πετρήεσσα, Iliad. β, 519, Δελφὶς πέτρα apud Theocr. Epigr. I, 4. Vox *loquentia* ad oraculum spectat; cf. I, 416. Similiter vocales fingebantur quercus Dodonææ, et Argo navis vel lignum in ejus puppi, φωνῆσαν φηγοῦ τῆς Δωδωνίδος ξύλον Apollod. I, IX, 16; αὐδῆσαν γλαφυρῆς νηὸς δόρυ Apollon. IV, 582; cf. Burm. et Carr. ad Valer. Fl. I, 301, 304.

312. Conf. Liv. XXVII, 32 seq. XXVIII, 8; extr. XXXII, 13, et Polyb. IV, 29, 64 seq. V, 30, 97, 109 sq. — *Sarmaticus Orestes* Cellario et Ernest. videtur fictum esse nomen ducis Dardanorum, qui ex Scythia traxerint originem, et Macedoniam illo tempore infestaverint, de quo vid. Liv. et Polyb. ll. cc. Populum Sarmaticum Thra-

Quum modo Sarmaticus regna infestaret Orestes,
Aspera nunc Dolopum vis exundasset in agros,
Incepto tamen haud facilis desistere vano,
Belli per Graias umbram circumtulit oras;

V. H. VIII, 11, vid. tamen Heyne ad Apollod. p. 110. — 313. In hoc versu et quidem in nominibus propriis, qui a librariis plerumque corrumpuntur, mendum latere crediderim. Pro *Orestes* forte leg. *Eropus*, quem incursasse Macedonum fines, et Dardanos etiam concivisse, tradit Liv. XXVII, 32. Eum *Sarmaticum* fingit poeta, quum Livius *Eropum quemdam* dixisset; *Orestes* autem notius librariis nomen erat. Possis etiam reponere *Quum modo Sulpicius*, vel *Scopas dux*, vel *Dorimachus*, vel denique *Pergameus* (rex Attalus) *regna infestaret, Orestum Aspera nunc Dolopum vis exundasset in agros*. De *Sulpicio* ejusque incursionibus in Macedoniam vid. Liv. XXVI, 22, 28; XXVII, 7, 10, 22, 31 seq. XXVIII, 5 seq. XXXI, 4...40; Polyb. VIII, 3; IX, 42; X, 41; XVIII, 6, de *Scopa* et *Dorimacho*, Ætolorum prætoribus, de illo Liv. XXVI, 24 seq. Polyb. IV, 5, et 62; V, 11, de hoc Liv. XXVI, 24; Polyb. IV, 67, 77; V, 3, 5, 9, 11; IX, 42, de *Attalo* Liv. XXVIII, 7; XXXI, 46; Polyb. IX, 30; X, 41; XVI, 2 seq. 30, de *Orestis*, vel *Orestibus*, vid. not. Sed præstiterit haud dubie *Quum modo Sarmata ei regna infestaret, Orestum*, vel *Orestis* (dat. plur.) *Aspera nunc*, etc. Tum *Sarmata* h. l. pro Dardanis, gente Mœsiæ, (hod. Serviæ) et quidem fera (Plin. IV, 1; Strab. VII, ac tunc temporis infestissima Macedoniæ, quod ex Liv. XXVII, 33; XXVIII, 8; XXXI, 28, 43; XXXIII, 19; XL, 57, notissimum est, *in agros Orestum*, h. e. Macedoniæ, cujus pars est Orestis, et cui non minus tum infesti erant *Dolopes*, h. e. Ætoli vid. not.

ciumque intelligit Lefeb. in indice Gall. neque ignoro, Orestidem vel Orestam urbem Thraciæ memorari a Zonara et Lamprid. Heliog. 7. Idem vero in notis *Orestas*, Epiri olim et deinde Macedonum gentem, designari putat, quæ et Dausq. ac Drak. sententia est. Hi *Orestæ* dicuntur Liv. XXXIII, 34; XLII, 38; Steph. Byz. — *Orestes* Curt. IV, 13, 28, eorumque urbs *Orestia* Steph. et regio *Orestis*, de qua Liv. XXVII, 33: « Philippo nuncii obcurrunt, Dardanos, in Macedoniam effusos, Orestidem jam tenere, etc. » Sed h. l. de hoste Philippi, regnum ejus invadente, sermo est; conf. Var. Lect.

314. *Dolopes*, populus Epiri et Thessaliæ ad Pindum, supra Acarnaniam et Ætoliam, de quo vid. Polyb. XVIII, 30; XXII, 8, 14; Liv. XXXIII, 34; XXXVI, 33, XXXVIII, 3... 8; XLI, 27. Sed h. l. designantur omnino Ætoli, finitimi Acarnaniæ, Epiro et Thessaliæ, quarum partes incolebant Dolopes; gens fera ac ferox, unde h. l. — *Aspera*, vid. Polyb. II, 3, 4, 45, 46, 49; IV, 3, 67; IX, 38; Liv. XXXI, 28; XXXIII, 11, 44; XXXVI, 17. Iidem Ætoli acerrimi hostes Philippi et Acarnanum, v. Polyb. IV, 2 sq. 62; V, 1...30; IX, 28 sq. XVIII, 10, 19 sq. Liv. XXVI, 24 sq. XXVIII, 5 sq. XXXI, 41.

316. *Belli umbram circumtulit*, σκιαμαχία, belli simulacro usus est, quo aptius regnum turbatum a se peti dissimularet; Dausq. Finitimam quoque Græciam bello vexabat, ut sociis opem ferret, et ne plane *incepto abstitisse* videretur, vel infestaretur Macedonia, si

Donec, nunc pelago, nunc terra exutus, omisit
Spem positam in Tyriis, et supplex fœdera sanxit
Dardana, nec legem regno adcepisse refugit.
Tunc et Tyndariis Latias Fortuna Tarenti
Auxit opes laudemque simul: nam perfida tandem
Urbs Fabio devicta seni, postremus in armis
Ductoris titulus cauti. Sollertia tutum
Tum quoque adepta decus, captis sine sanguine muris.
Namque ut compertum, qui Punica signa regebat,
Feminea exuri flamma, tacitusque quietæ
Exin virtuti placuit dolus; ire sorori,
Nam castris erat in Rutulis, germanus amatæ
Cogitur, et magnis muliebria vincere corda
Pollicitis, si reclusas tramittere portas

320. *Tænarii* etiam legi posse pro *Tyndarii*, monet N. Heins. At necesse non est. — 323. *tanti* pro *cauti* Putean. — 325. *et* pro *ut* Colon. quod forte non spernendum, ne *que* in *tacitusque* abundet, quod certe apodosi parum convenit. — 326. *quietæ*, non *quiete*, Colon. et Rom. 1, ad marg. — 327. *ire sororis* Colon. male, vid. not. ad X, 621.

quod longinquum bellum eum occupasset; conf. Liv. XXVIII, 5 sq. — *per Graias oras*, temporibus belli socialis, τοῦ συμμαχικοῦ πολέμου, Ætolorum et Spartanorum adversus Philippum, Achæos, Acarnanas, Messenios, Epirotas, Phocenses, Thessalos, Bœotos, vid. Polyb. IV, 3... 37, 57 seq. V, 1... 30, 91... 105. — 317. Philippus a Romanis victus pacem petit; vid. Liv. XXXIII, 3... 13, 25, 30; XXXIV, 52; Polyb. XVIII, 4... 27. — 318. *Tyriis*, Pœnis. — 319. *Darduna*, cum Romanis.

320. Tarentum, Hannibali proditum (v. XII, 434 sq.), a Fabio Maximo per proditionem recipitur; cf. Liv. XXVII, 15; Appian. de bello Hannib. c. 49; Plut. in Fabio Opp. T. I, p. 186, ed. Frft. Polyb. X, 1; XIII, 4. — *Tyndarii Tarenti*, vid. ad VII, 665; XI, 16, et XII, 451.

322 sq. Hæc fuit postrema res a Fabio præclare in bello gesta. — *cauti*, Cunctatoris. — *titulus*, honos, et deinde factum laude dignum. — *Sollertia*, Fabius, cautus dux, ut *quieta virtus*, v. 326. — *tutum*, sine periculo.

325. Vid. Liv. l. l. *qui Punica signa regebat.* Cononeus, Dausq. Sed is Tarentum potius antea Hannibali prodiderat, de quo vid. Oudend. ad Frontin. Strat. III, III, 6, et Appian. b. Hannib. 32. — 326. *exuri flamma* amoris; cf. ad V, 15 et 19. — 328. In castris Romanis erat frater mulierculæ, cujus amore flagrabat præfectus præsidii Tarentini.

Concedat Libycus rector : votique potitus
Evicto Fabius Pœno circumdata telis
Incustodita penetravit mœnia nocte.
Sed quisnam aversos Phœbum tunc jungere ab urbe
Romulea dubitaret equos, qui tempore eodem
Marcellum adciperet letum obpetiisse sub armis?
Moles illa viri, calidoque habitata Gradivo
Pectora, et haud ullis unquam tremefacta periclis,
(Heu quantum Hannibalem clara fractura ruina!)
Procubuere; jacet campis Carthaginis horror.
Forsan Scipiadæ confecti nomina belli
Rapturus, si quis paullum Deus adderet ævo.
Collis Agenoreum dirimebat ab aggere vallum
Ausonio (Dauni Mavors consederat arvis):
Curarum comes et summi Crispinus honoris

334. *adversos* quædam edd. — 337. *calidoque* scripti et Mars. Vulgo *validoque*. — 339. Forte leg. *Heu quam tum*, etc. ut jungantur *quam clara ruina*. Sed *Heu quanta, Hannibalem clarum factura, ruina!* recte, opinor, edidit Lefeb. ex emendat. N. Heins. qui tamen contra metrum jungebat *quanta, H. c. factura, ruina Procubuere*.

334 sq. De morte Marcelli conf. Liv. XXVII, 25 sq ; Polyb. X, 32; Appian. b. Hannib. c. 50; Plut. in Marcello Opp. T. I, p. 315 seq. Imitatio loci Virg. Æneid. I, 568, cujus sententia quoque ex h. l. expedienda videbatur Marso et Ern. cf. ibi Heyne, qui *solem aversum* etiam ad horrorem et aversationem nefandi facinoris spectare monet, coll. Stat. Theb. V, 297 sq. Similiter contra Sol, voluptate captus diutius inspiciendi Nympharum chorum, inhibuisse cursum diesque produxisse fingitur in Callim. H. in Dian. vs. 181 seq. ubi vid. Spanhem.

337 sq. Graphica imago et insignis ac vera Marcelli laus. — *Moles viri*, vir magnus ac fortis. — *calido inhabitata Marte pectora*, at *calenti Pœno*, XIII, 33, et *calida consilia* apud Liv. XXXV, 32, ubi vid. Gron. cf. ad VII, 34. — 339. Vid. Var. Lect. — 340. *Carthaginis horror*, ut ap. Lucr. III, 1047. Scipio dicitur. — 341 sq. Forsan Scipioni hujus belli confecti gloriam et nomen Africani eripuisset, si vita ei contigisset aliquanto longior. — *Scipiadæ*, v. ad VII, 107.

343. « Tumulus erat silvestris inter Punica et Romana castra, etc. » Livius, XXVII, 26. — 344 seq. « In Apulia, inter Venusiam Bantiamque, minus trium millium passuum intervallo, consules (M. Claudius Marcellus et T. Quinctius Crispinus) binis castris consederunt: in quam regionem et Hannibal rediit, etc. » Liv. XXVII, 25. — *Dauni* in *arvis*, vid. ad I, 291 sq.

Marcello socius communia bella ciebat.
Ad quem Marcellus : « Gestit lustrare propinquas
Mens silvas, medioque viros inponere monti,
Ne Libys occultis tumulum prior occupet ausis.
Si cordi est, te participem, Crispine, laboris
Esse velim : nunquam desunt consulta duobus. »
Hæc ubi sedere, ardentes adtollere sese
Jam dudum certant in equos. Marcellus, ut arma
Aptantem natum adspexit, lætumque tumultu;
« Vincis, ait, nostros mirando ardore vigores.
Sit præmaturus felix labor : urbe Sicana
Qualem te vidi, nondum permitteret ætas
Quum tibi bella, meo tractantem prælia vultu.
Huc, decus, huc, nostrum, lateri te junge paterno,
Et me disce novum Martem tentare magistro. »
Tum, pueri colla amplectens, sic pauca precatur :
« Summe Deum, Libyco, faxis, de præside nunc his,

349. *occulti astus*, vel *occulto astu* conj. N. Heins. et v. 354, *lætumque tumultus*, et v. 356, *præmaturo*, quod tacite recepit Lef. — 358. *ritu* pro *vultu* opinabatur idem N. Heins. ut *arte paterna et stimulis gaudens* Fabii filius sup. VII, 712; cf. not. *nutu*, vel potius *ductu*, pro *vultu* legendum putabat Withof. — 361. *precatur*, non *profatur*, scripti. — 362. *nunc his* Col. *vinclis* Put. R. 1, Parm. Med. Vulgo

347 sq. Conf. Liv. l. l. c. 26. — 352 sq. *Hæc ubi sedere*, vid. ad II, 385. — *ardentes certant* junxerim, (*consules ingenio feroces*, ap. Liv.) non *ardentes in equos*. — 354. « Secuti M. Marcellus, consulis filius, et A. Manlius tribuni militum; » Liv. l. l. — 355. Hæc apte commentus est poeta, et expressit forte ex Virg. Æn. XII, 432 sqq.

356. Pater optat, ne filio (quem Silius nondum puberem fingit) hic labor infaustus sit; respiciens ad illud, quod Seneca dixit Controv. I, 1 : « tam inmature magnum ingenium non esse vitale, » vel Quintil. Inst. Or. I, 3 : « illud ingeniorum velut præcox genus non temere unquam pervenire ad frugem, » et in præf. lib. VI : « celerius occidere festinatam maturitatem, et esse nescio quam, quæ spes tantas decerpat, invidiam; » Drak. conf. Hor. Serm. II, VII, 4, et ibi Bentl. quamvis *vitale* de servo aliter explicandum sit. Ed. — *urbe Sicana*, Syracusis, a Marcello expugnatis.

358. *meo vultu*, ardore et ferocia meæ simili; Mars. At vix illo tempore ferocia pugnandi in puero locum habuerit; unde puto hoc potius notari, imitatum esse puerum, quæcumque pater vultu etiam et nutu militibus imperasset, Ern. cf. Var. Lect. — 360. Conf. Virg. Æn. XII, 435. — 362. *Libyco de*

His humeris tibi opima feram. » Nec plura, sereno
Sanguineos fudit quum Jupiter æthere rores,
Atque atris arma adspersit non prospera guttis.
Vixdum finitis intrarant vocibus artas
Letiferi collis fauces, quum turba volucris
Invadunt Nomades jaculis, nimboque feruntur
Æthereo similes, cæca fundente latebra
Armatos in bella globos. Circumdata postquam
Nil restare videt virtus, quod debeat ultra
Jam Superis, magnum secum portare sub umbras
Nomen mortis avet : tortæ nunc eminus hastæ
Altius insurgit, nunc sævit comminus ense.
Forsan et enasset rapidi freta sæva pericli,
Ni telum adversos nati venisset in artus.
Tum patriæ tremuere manus, laxataque luctu
Fluxerunt rigidis arma infelicia palmis.

victor. — 367. *volucris* scripti et R. 1, ad marg. Vulg. *volucres*. — 373. *habet*, non *avet*, scripti. Deinde *torvæ* R. 2, *torta hasta* conj. Lefeb. Male! — 375. *enasset* Col. Oxon. Tell. Parm. Ben. *enoscet* R. 1. Vulgo *enasset* h. e. evasisset. — 376. *venisset*, non *evenisset*, Col.

præside, duce, Hannibale. — 363. *opima feram*, vid. ad I, 133.

364 sq. Aliud omen infaustum memorat Liv. XXVII, 26, extr. De pluvia cruenta veraque hujus portenti causa vid. Köppen ad Hom. Iliad. λ, 54 sq. (quem locum jam Dausq. contulit) et Heyne Opusc. Acad. T. II, pag. 212, 266. Minus apte Virg. Æn. VIII, 528, laudavit Ern. — 366 sq. Cf. Liv. l. l. cap. 27. — 368. *nimbo*, turbini. — *feruntur*, vid. ad IV, 261. — 369. *cæca latebra*, insidiis. Cf. ad V, 3.

370 sqq. Singula ad epicam gravitatem mutata sunt ex historica Livii narratione; nec male poeta hunc locum ita extulit, ut animos legentium mollibus etiam sensibus et commiseratione quadam detineret, quum Livius non nisi cædes et vulnera narraret; Ern. *Nil restare, quod debeat ultra Jam superis*, h. e. preces (v. 362) ac vota (nam preces olim simul vota erant) irrita esse, et de salute desperandum. Manifesta imitatio Virg. Æn. XI, 51 sq. ubi v. Heyne. — 373 sq. *Altius insurgit hastæ tortæ*, h. e. hastam altius sublatam torquet, vibrat. Cf. ad I, 401, et IV, 610.

375. *enasset freta pericli*, h. e. Marcellus evasisset e periculo vitæ. Conf. XVII, 365, et ad III, 662.

376. Marcellum adolescentem, saucium et ipsum, effugisse cum Crispino memorat Livius XXVII, 27. — 378. *Fluxerunt arma palmis*, manibus exciderunt. Vid. ad II, 131; IX, 120 sqq. et ad Virgilium,

Obvia nudatum tramittit lancea pectus,
Labensque inpresso signavit gramina mento.
At postquam Tyrius sæva inter prælia ductor
Infixum adverso vidit sub pectore telum,
Inmane exclamat: « Latias, Carthago, timere
Desine jam leges; jacet exitiabile nomen,
Ausonii columen regni: sed dextera nostræ
Tam similis non obscuras mittatur ad umbras. »
Magnanima invidia virtus caret: alta sepulcri
Protinus exstruitur, cæloque educitur, ara.
Convectant silvis ingentia robora; credas
Sidonium cecidisse ducem. Tum tura dapesque,
Et fasces, clipeusque viri, pompa ultima, fertur.
Ipse facem subdens, « Laus, inquit, parta perennis.
Marcellum abstulimus Latio; deponere forsan

Æneid. VI, 33. Ed. — 379. « Marcellum transfixum lancea prolabentem ex equo moribundum videre; » Liv. l. c. — 380. Cf. ad V, 526, ad Virg. Æn. XI, 418; *humum ore momordit:* et ad Hor. Od. II, VII, 12.

381. Et hæc apte a poeta finguntur, qui exornavit Liviana: « Hannibal magnum terrorem hostibus morte consulis unius, vulnere alterius injectum esse ratus... inventum Marcelli corpus sepelit, » XXVII, 28, pr. — 382. *adverso sub pectore*, vid. ad V, 594.

383 sq. *Latias leges*, conf. sup. v. 5. — *exitiabile nomen*, vid. ad IV, 729. — 385 sq. Cf. X, 519 sqq. — *dextera*, virtus, et hoc pro viro forti. — *dextera nostræ tam similis*, bene, servato adrogantiæ charactere, et *obscuræ umbræ* sunt illorum, qui sine funeris et exsequiarum honore ad inferos mittuntur.

387. Cf. X, 525... 565. *Alta sepulcri... ara*, hæc ad verbum expressa ex Virg. Æn. VI, 177 sq. ubi vid. Heyne. Drak. ad h. l. « *Ara* non τάφος, seu tumulus, sed rogus, qui in formam aræ, vel in altitudinem (nam omne, quod eminet, *ara* dicitur) exstruitur. Ceteroquin *aram* etiam notare urnam, basin, seu cippum funebrem, docuit Fabrett. Inscript. p. 107. *Aram* autem *sepulcri* dixit, rogum innuens, quod veteres voc. *sepelire* non de humatione solum usurparint, sed etiam de combustione et omni alio sepulturæ genere, de quo vid. Cuper. Obss. I, 7. » Sic et θάπτειν, conf. Burm. ad Val. Fl. V, 10, et Ernesti ad Sueton. Domit. c. 16.

389. Cf. X, 530 sq. — 390. De donis in rogum conjectis cf. X, 528, 562 sq.; XIII, 692, et Noris. ad Cenot. Pis. III, 5. — 391. *fasces:* quinque enim lictores vivos in potestatem hostium venisse, Livius XXVII, 27, auctor est; Drak. — *pompa ultima*, ut *extrema munera*, ap. Val. Fl. V, 13, ubi vid. Burm. — 392 sq. Cf. X, 550 sq.

Gens Italum tandem arma velit : vos ite superbæ
Exsequias animæ, et cinerem donate supremi
Muneris officio : nunquam hoc tibi, Roma, negabo. »
Alterius par atque eadem fortuna laborum
Consulis : exanimum sonipes ad signa revexit.
Talia in Ausonia; sed non et talis Hiberis
Armorum eventus campis : Carthaginis omnes
Per subitum raptæ pernix victoria late
Terruerat gentes. Ducibus spes una salutis,
Si socias jungant vires : ingentibus orsum
Auspiciis juvenem, ceu patria gestet in armis
Fulmina, sublimi vallatam vertice montis

396. Hunc versum in vulg. libris excipiunt tres alii, a Nicandri ingenio profecti, (nam in Junt. ed. primum leguntur) *Quod virtute viri titulis decorare sepulcrum Ingentis bello liceat, nomenque futuros Æternum in Rutulos possis mandare nepotes.* Eos Drakenborch. uncinis inclusit, nos vero abesse jussimus exemplo Cell. Lefeb. et Ern. — 397. *eadem labori* non male conj. N. Heins. ut *ex iisdem tibi elementis* apud Macrob. Sat. I, 11; Drakenborch. Sic et αὐτὸς, τινι eleganter dicitur, qui alteri par vel similis est, nec quidquam ab eo differt, ut τὰ ὑποδήματα αὐτὰ φορεῖν τοῖς ἀνδράσιν ap. Ælian. V. H. VII, 11; cf. Heins. ad Claud. laud. Stil. II, 30, et ad Ov. Am. I, IV, 1; Cort. ad Sallust. B. C. c. 20; Ern. ad Xen. Mem. Socr. II, 1, 5; Zenn. ad Xen. Cyrop. III, III, 35; Viger. de Idiot. Gr. L. p. 164; Findeisen. Ind. in Isocr. Paneg. et Hœpfner. ad Eurip. Cycl. p. 54, 55. — 399. *Sed non et* scripti, ut IV, 43; V, 523; Virg. Æn. X, 343; conf. Heins. ad Claud. Cons. Hon. IV, 500, ad Ovid. Met. IV, 273, et Ep. Her. III, 4. Vulgo *Sed non est.* — 404. *ceu patria* Col. Oxon. Put. R. 2, *ceu patriæ* Tell. *pa-*

394. Cf. Virg. Æn. XI, 24 sq. — *Exsequias ite animæ,* ut ap. Terent. Phorm. V, 1, 37, et al. — *ire inficias;* Dausq. cf. Heins. ad Ovid. Amor. II, VI, 2. — 395. *cinerem donate* filio vel patriæ, ut sepulcro inferatur; Dausq. Cineres Marcelli Romam relatos, Appianus tradit; ossa filio remissa in Rom. castra, Plut. notavit; Ern. — 397 seq. De Crispini vulnere letali ac morte cf. Liv. XXVII, 27, 29, 33.

399 sq. Poeta retexit filum narrationis, inde a v. 286, abruptum. Cf. Liv. XXVI, 51, et XXVII, 17 sqq. — 401. *Per subitum raptæ pernix* verba luxuriantis ingenii. — *Per subitum,* vid. ad VII, 527. — *raptæ Carthaginis,* raptim, celeriter captæ, cf. v. 407, et ad I, 570.

402. Cf. Liv. XXVI, 51, extr. — *Ducibus* Pœnorum.

403. *jungant vires,* vid. sup. ad v. 186. — Hæc sunt verba et cogitationes Pœnorum. — 404 sq. *patria Fulmina,* Drak. et Lef. patris et patrui, qui *fulmina belli* dicuntur VII, 106, sed rectius Ern. Jovis, cujus ille filius credebatur. Cf. supra v. 148, et ad IV, 476, de sensu autem verborum sup. ad I, 421. — *sublimi vertice montis,* cf.

Ex oculis urbem, cumulatam strage virorum,
Non toto rapuisse die, qua Martius ille
Hannibal in terra consumto verterit anno,
Nec pube æquandam nec opum ubertate, Saguntum.
Proximus, adplicito saxosis aggere silvis,
Tendebat, fratris spirans ingentia facta,
Hasdrubal: hic robur, mixtusque rebellibus Afris
Cantaber, hic volucri Mauro pernicior Astur:
Tantaque majestas terra rectoris Hibera,
Hannibalis quantus Laurenti terror in ora.
Forte dies priscum Tyriis sollemnis honorem
Rettulerat, quo primum orsi Carthaginis altæ
Fundamenta, novam cœpere mapalibus urbem.
Et lætus, repetens gentis primordia, ductor
Festa coronatis agitabat gaudia signis,

triæ ceu R. 1, Parm. Med. et prima Marsi ed. — 406. *Et scopulis*, vel *Et populis* pro *Ex oculis* non male conj. N. Heins. quum *ex oculis rapta* dici nequeat Carthago, quæ expugnata quidem, sed non eversa sit. Ernesti jungit verba *vallatam ex oculis*, et intelligit urbem ita sublimi in vertice positam, ut oculi eam adsequi prope non possent. At dura est hæc et coacta interpretatio, quam exemplo firmari posse vix crediderim. Deinde *cumulata strage* recte, opinor, emend. idem N. Heins. quod *τὸ vallatam* jam præcesserit. — 407. *qua* Ox. Put. Tell. R. 1, Parm. Med. aliæque priscæ edd. *quo* Col. *quam* Junt. et inde aliæ, *quum* conj. Dausq. — 408. *in terra* scripti. Vulgo *interea*. Deinde *everterit*, vel *haud verterit* malebat N. Heins. et posterius quidem, Drakenb. judice, quod Saguntus octavo mense, (vid. Liv. XXI, 15) adeoque intra annum capta sit. — 409. *Non* Col. — 412 et 413. *hic*, non *hinc*, scripti, R. 1, Parm. Mediol. *huic* emend. Livineius. — 418. *cepere* Parm. *sepsere* conj. N. Heins. Pro *mapalibus* rectius scribitur *magalibus*, vel potius *magaribus*, vid. ad XIV, 7. — 420. *agitabat gaudia* scripti et R. 2, ut ap. Sallust. B. C. cap. ult. vel *agitare otia, convivia*, etc. Vulgo *a laurea*.

sup. v. 196 et 228. — 406. Vid. Var. Lect. — 407 sq. *Non toto die*, cf. sup. v. 248. — *rapuisse*, vid. ad v. 401. — *qua in terra*, Hispania. — *verterit*, everterit, vid. sup. ad v. 93. — 409. *pube*, militum et incolarum copia.

410. Cf. Liv. XXVII, 18, pr. — *Proximus*, proxime Scipionem, *tendebat*, castra habebat (vid. ad III, 274), *Hasdrubal*, frater Hannibalis. — 411. *fratris spirans facta*, vid. ad III, 240. — 412. *Hic robur* Punicarum copiarum tendebat. — 413. *Astur*, Hispani. Cf. I, 231 sq., 252; V, 192. — 415. *Laurenti in ora*, in Italia. C. ad I, 110.

416... 440. Episodium de natali die Carthaginis veteris, ab Hasdrubale celebrato, a poetæ ingenio profectum est. — *Retulerat*, conf. Heins. ad Ovid. Fast. II, 532.

418. *mapalibus*, vid. Var. Lect. — 420. De more, festis diebus si-

Pacificans Divos : fraternum læna nitebat
Demissa ex humeris donum, quam fœderis arti
Trinacrius Libyco rex inter munera pignus
Miserat, Æoliis gestatum insigne tyrannis.
Aurata puerum rapiebat ad æthera penna
Per nubes aquila, intexto librata volatu.
Antrum ingens juxta, quod acus similavit in ostro,
Cyclopum domus : hic recubans manantia tabo
Corpora letifero sorbet Polyphemus hiatu.
Circa fracta jacent excussaque morsibus ossa.
Ipse manu extenta Laertia pocula poscit,
Permiscetque mero ructatos ore cruores.
Conspicuus Siculi Tyrius subteminis arte
Gramineas pacem Superum poscebat ad aras :

421. *læna*, non *lena*, scripti. Est Gr. χλαῖνα. — 425. *ad*, non *in æthera*, scripti et Parm. — 426. *librata*, non *vibrata*, scripti et R. 2, quam lect. multis exemplis firmavit Drak. ad h. l. et Heins. ad Ovid. Am. II, VI, 11. — 427. *similavit* h. e. simile fecit, effinxit, expressit, scripsi pro *simulavit*, et ita ubivis scribendum existimo; confer sup. ad II, 553. — 430. *freta* pro *fracta* R. 1, et Med. *frusta* ad marg. R. 1, *fressa* conj. non nemo ap. Lefeb.

gna militaria coronis ornandi vid. Lips. de Mil. Rom. IV, 5.

421... 432. Imitat. Virg. Æn. V, 250... 257, ubi vid. Heyne in not. et Exc. IV, cf. sup. ad V, 321 sq. Læna Hasdrubalis erat donum Hannibalis fratris, cui eam *rex Trinacrius* h. e. Siculus, Hieronymus, miserat, præter alia *munera*, tanquam *pignus* amicitiæ ac *fœderis*; de quo fœdere cf. XIV, 96 sq.

424. *Æoliis*, Siculis, opinor, qui ab Æoliis insulis (cf. XIV, 70 sq.) ita dicti videntur.

425. Lænæ intexta erant raptus Ganymedis et antrum Polyphemi. Poeta utrumque picturæ argumentum (nam uno non contentus erat) ex Virgilio petiit, illud ex Æn. V, 252 sqq. hoc vero, certe ornatum, ex Æn. III, 618 sq., 631 sq. In illo breviorem fuisse Silium, quum idem vidisset a Marone copiosius exornatum, jam monuit Ern. — *rapiebat aquila* exquisite pro, intexta erat aquila, quæ rapiebat, ut mox v. 429 : *sorbet*, et 431 : *poscit permiscetque*. Cf. ad II, 406, 417, al. — 426. *librata*, vid. ad I, 317, et Var. Lect.

427 sq. *Antrum ingens, Cyclopum domus*, cf. ad XIV, 527.

431. *pocula Laertia*, Ulyssis, qui eum vino inebriatum excæcavit; quod notum ex Hom. Odyss. 1, 346 sq.; Eurip. Cyclope et aliis.

433. *Tyrius*, Pœnorum dux, Hasdrubal. — *Siculi subteminis*, vid. ad v. 421 seq. — *arte subteminis*, læna, summa arte texta. — 434. *Gramineas aras*, cf. XVI, 263, et sup. ad IV, 701. — *pacem Superum*

Ecce inter medios hostilia nuntius arma,
Quadrupedante invectus equo, adventare ferebat.
Turbatæ mentes, inperfectusque Deorum
Cessit honos: ruptis linquunt altaria sacris:
Clauduntur vallo; tenuemque ut roscida misit
Lucem Aurora polo, rapiunt certamina Martis.
Audax Scipiadæ stridentem Sabbura cornum
Excepit; geminæque acies velut omine motæ.
Exclamat Latius ductor: « Prima hostia vobis,
Sacrati manes, campo jacet: en age, miles,
In pugnam et cædes, qualis spirantibus ire
Adsueras ducibus, talis rue. » Dumque ea fatur,
Incumbunt. Myconum Lænas, Cirtamque Latinus,
Et Thysdrum Maro, et incestum Catilina Nealcen
Germanæ thalamo obtruncat: cadit obvius acri
Carthalo Nasidio, Libycæ regnator arenæ.
Te quoque Pyrenes vidit conterrita tellus

438. *Cesset* Col. *Cessat* edidit Lefeb. ex emend. N. Heins. — 441. *Sabura* Put. et nonnullæ edd. Confer Intpp. Lucan. IV, 724, et Cæs. B. C. II, 38; *Sabrata* emend. Dausq. Conf. ad XIV, 437. — 447. *Lænas*, non *Lenas*, Col. Conf. Sigon. ad Liv. VII, 12. — 450. *Castabo* Oxon. Put. R. 1, Parm. Med. Vulgo *Cartalo*, vel *Kartalo*. Sed *Karthalo* reposuit Drakenb. vid. ad I, 406. Deinde *Nasidio* Col. quod est nomen Rom. v. c. ap. Appian. B. Civ. V, 139; Cic. ad Att. XI, 17, et Phil. VII, 9; (ubi tamen vulgo *Visidius* legitur) Dion. et al. *Nascidio* Oxon. et Put. *Vascidio* Parm. Vulgo *Vasidio*, prob. Dausq. cui et *Vibidio*, vel *Vinidio* in mentem venit. — 451. *Pyrenes* Col. Vulgo *Cyrenes*.

poscebat, vid. ad IV, 766. — 437 sq. Sacrorum religio hostium adventu aliisque malis ominibus turbabatur, et, ne quid mali ominis exaudiretur, sacrificantes capita velare, tibicinesque precationibus et sacrificiis præcinere, profani autem removeri, et, qui aderant, linguis favere solebant. Cf. Virg. Æn. III, 405 seq.; VIII, 107 seq.; Burm. ad Val. Fl. III, 120.

440. *rapiunt*, vid. ad I, 570. — 441 sqq. De prælio, quo Hasdrubal ad Bæculam a Scipione victus est, vid. Liv. XXVII, 18, et Polyb. X, 38 sqq. A poeta non adcurate ordinem ejus modumque, sed cædes tantum singulares memorari, jam notavit Ern. — *Scipiadæ*, vid. ad VII, 107. — *stridentem cornum*, vid. ad II, 124, et IV, 567. — 444. *Sacrati manes*, patris et patrui.

445. *spirantibus*, viventibus. — 446. *ducibus*, Cn. et P. Scipionibus.

451. Laudatur C. Lælius, legatus et a puero sodalis comesque Scipionis Afr. majoris, avus vero (vel, si Cic. Phil. XI, 7, fides po-

Permixtum Pœnis, et vix credenda furentem,
Magnum Dardaniæ, Læli, decus; omnia felix
Cui natura dedit, nullo renuente Deorum.
Ille foro auditus, quum dulcia solverat ora,
Æquabat Pyliæ Neleia mella senectæ.
Ille, ubi suspensi Patres, et curia vocem
Posceret, ut cantu, ducebat corda Senatus.
Idem, quum subitum campo perstrinxerat aures
Murmur triste tubæ, tanto fervore ruebat
In pugnam atque acies, ut natum ad sola liqueret

452. *furentis... Dardaniæ* Col. — 455. *solverat* Col. et Tell. ut v. 459, *quum perstrinxerat*. Vulgo *solveret*. — 456. *mella* Col. *membra* Ox. et Put. Vulgo *verba*. — 458. *et cantu* Marsi Veneta posterior et inde aliæ, *attenti d. c. senatus* conj. Dausq. Male! — 459. *subitam* Put. *subitæ tubæ*, vel *subitas aures* opinabatur N. Heins. Sed

tius habenda, pater) C. Lælii Sapientis, qui amicissimus Africano minori et eloquentissimus fuit, ad quem itaque potissimum laus hæc spectat. Silius enim ita confundere nomina, vel, quas hæc illi ideas subgerebant, quamque hac occasione doctrinam ostentare poterat, expromere solet, v. c. XIV, 462 sqq., 527 sq. et al. passim. Talis quidem ingenii lusus et tale ornatus quærendi studium, in nominibus præcipue tam notis, vereor ut multis placeat. Singularem tamen hujus loci elegantiam et suavitatem esse, quod ne ipse quidem Clemens, iniquus carminis Siliani censor, negaverit (*Essai de critique*, T. I, p. 85), recte monuit Ern. — *Pyrenes tellus*, Hispania. — 452. *furentem*, cum furore, h. e. animi fervore et audacia summa, perpetrantem, *vix credenda* facta.

456. Lælius eloquentia par erat Nestori, τοῦ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή, Homer. Iliad. α, 249, unde h. l. *mella*, ut ap. Cic. de Sen. 10; Plin. Ep. IV, 3; Auson. grat. act. c. 8 (ubi vid. Heins.) et al. Drak. — *senectæ*, senis. Epitheta *Pylius* et *Neleius* centies in poetis obvia, nec longe petita sunt, ut putat Ernesti: nam Nestor fuit filius *Nelei*, ejusque regia *Pylos*; cujus nominis duæ urbes in Elide, Pylos Triphyliacos et Eliacos, fuere, ac tertia in Messenia. Priorem illam Nestorei regni sedem fuisse, probabile fit ex iis, quæ dixit Strabo, lib. VIII, p. 519 et 529.

457 sq. Lælius in consulendo et persuadendo artifex: illuc pertinent *suspensi*, dubii, incerti quid sequantur, huc *cantus*, cum cujus efficacia dexteritas persuadendi comparatur; Ern. Eleganter orator dicitur *ducere* auditores, ut apud Cic. de clar. Orat. 50; Quint. Inst. Or. II, 15 al. quum dicendo persuadet, animisque motum, quem velit, induit: verba autem *ut cantu* respiciunt ad Amphionis et Orphei fabulas, qui cantu lyræ feras resque inanimatas *duxisse* perhibentur; Drak. cf. ad XIII, 347.

461. *natum ad sola bella*, cf. ad

Bella : nihil vitæ peragi sine laude placebat.
Tunc e furtiva tractantem prælia luce
Dejecit Galam : sacris Carthaginis illum
Subposito mater partu subduxerat olim.
Sed stant nulla diu deceptis gaudia Divis.
Tunc Alabim, Murrum, atque Dracen, demisit ad umbras,
Femineo clamore Dracen extrema rogantem :
Hujus cervicem gladio inter verba precesque
Amputat : absciso durabant murmura collo.
At non ductori Libyco par ardor in armis.
Frondosi collis latebras ac saxa capessit
Avia, nec cædes extremave damna movebant

subitum est id. qd. *subito;* conf. not. ad VII, 527. — 463. *et furtiva luci* Col. *e furtivo lustro*, in quo, scilicet se condiderat, emend. Burm. et *e f. loco* N. Heins. coll. XVII, 91. At vid. not. — 464. *Galeam* Put. R. 1, Parm. Med. Sed *Gala* nomen est Libycum, et v. c. patris Massanissæ. — 467. *Murrum*, non *Murum*, Col. omnesque antiquiss. edd. Nomen notum ex lib. I, 377 sq. II, 556; *dimisit* Put. — 470. *abscisso* primus edidit Nicander in Junt. vid. sup. ad III, 552; Duker. ad Flor. II, 25 Markl. ad Stat. Silv. III, 11, 61, et Oudend. ad Frontin. Strat. I, IV, 7.

III, 335, in Var. Lect. — 462. *nihil vitæ*, nec belli, nec pacis tempore. — 463. *furtiva lux* forsan est obscura, qua defensus Gala secure prælia tractabat; Drak. Sed recte Marsus intellexit vitam, quam Gala furto matris habebat, quæ *olim* eum *subduxerat sacris* illis *Punicis*, de quibus v. sup. ad IV, 765 sqq. Ergo *subpositus partus* est alienus, oblatusque iis, qui infantem ad sacra poscebant : hinc et' *deceptos Divos* expedies, felici brevitate expressam sententiam; Ern. Piaculum duxere Pœni in sacris Saturni suis præteritis externos puellos coemtos aut suppositicios mactare; quod quum olim factum esset, et causarentur Saturnum sibi adversari, ducentos nobilissimorum puellorum publicitus inmolarunt, et facinorosi facile trecenti suapte sponte hostiati ceciderunt; Dausq. coll. Diodor. XX, 14, et Euseb. Præp. Evang. — 464. *Dejicere* usitata vox est in prœliis et venationibus pro interficere; Drakenb. coll. Virg. Æn. XI, 642; Ovid. Met. III, 303 al. Cf. Burm. ad Valer. Fl. I, 191, et Phædr. II, 1, 1; Staver. et Harles. ad Nepot. Thrasyb. c. 3.

467. *demisit ad umbras*, cf. ad I, 439. — 468. *extrema*, extremum, postremo, vel potius vehementissime. — 470. Sic et poeta lusit sup. IV, 173, ubi vid. not.

471 sqq. Cf. Liv. XXVII, 19 pr. Hanc Hasdrubalis fugam Silius suo modo, ornandi magis libidine, quam historica veritate ex ordine ductus extulit, ut luxuriantem in his et prope loquacem se prodide-

Agminis; Italiam profugus spectabat et Alpes,
Præmia magna fugæ : tacitum dat tessera signum;
Dimissa in colles pugna silvasque ferantur
Dispersi, et summam, quicumque evaserit, arcem
Pyrenes culmenque petat : tum primus, honore
Armorum exuto, et parma celatus Hibera,
In montes abit, atque volens palantia linquit
Agmina : desertis Latius victricia signa
Inmittit miles castris : non urbe recepta
Plus ulla partum prædæ, tenuitque moratas
A cæde, ut Libycus ductor providerat, iras :
Fluminei veluti deprensus gurgitis undis,
Avulsa parte inguinibus caussaque pericli,
Enatat intento prædæ fiber avius hoste.
Inpiger occultis Pœnus postquam abditur umbris,
Saxosæ fidens silvæ, majora petuntur
Rursus bella retro, et superari certior hostis.
Pyrenes tumulo clipeum cum carmine figunt,
HASDRUBALIS SPOLIUM GRADIVO SCIPIO VICTOR.

480. *volens* Col. et Ox. *volvens* Put. Vulgo *volans*. — 484. *providerit* Col. — 488. *abditur* scripti duo (teste Lefeb.), R. 2, Parm. et Raphel. Vulgo *additur*.

rit; Ern. — 475. De *tessera* vid. ad VII, 347. — 478 sq. *honore Armorum*, paludamento aliisque insignibus ducis.

480. *volens*, cf. ad XI, 443, et XII, 473. — 481. De castris Pœnorum a Scipione captis cf. Liv. XXVII, 19 pr. — 484 sqq. Hasdrubal, ut hostem in persequendi studio retardaret, castrorum prædam reliquit, similis fibro vel castori, qui, ab hominibus exagitatus, testiculos suos morsu avulsos abjicit, ut ipse salvus evadat, quippe qui novit, se propter castoreum (quæ *causa periculi* est) maxime expeti. Apta est comparatio, etsi continetur errore vulgi, de quo cf. simil. loc. Juvenal. XII, 34 seq.; Plin. VIII, 30, seu 47 (ubi vid. Harduin.); XXXII, 3, seu 13; XXXVII, 6; Aristot. hist. Anim. VII, 5; Ælian. H. A. VI, 33 et 34; Dioscor. II, 23 et 26; Horus Hierogl. II, 65 et 214; Solin. c. 23 et al.

488 seq. Cf. Liv. XXVII, 20 pr. — *umbris* nemorum, *saxosæ silvæ* Pyrenæi montis. — 490. Scipio omissa persecutione Hasdrubalis reliquos Pœnorum duces, quorum victoriam certius sperabat, obpugnare meditabatur; Ernest. conf. Liv. l. c.

Terrore interea posito trans ardua montis
Bebrycia populos armabat Pœnus in aula,
Mercandi dextras largus, belloque parata
Prodigere in bellum facilis : præmissa feroces
Augebant animos argenti pondera et auri,
Parta metalliferis longo discrimine terris.
Hinc nova complerunt haud tardo milite castra
Venales animæ, Rhodani qui gurgite gaudent,
Quorum serpit Arar per rura pigerrimus undæ.
Jamque, hieme adfecta, mitescere cœperat annus.
Inde, iter ingrediens rapidum per Celtica rura,
Miratur domitas Alpes, ac pervia montis
Ardua, et Herculeæ quærit vestigia plantæ,
Germanique vias divinis comparat ausis.
Ut vero ventum in culmen, castrisque resedit
Hannibalis, « Quos Roma, inquit, quos altius, oro,
Adtollit muros, qui post hæc mœnia, fratri
Victa meo, stent incolumes? sit gloria dextræ
Felix tanta precor; neve usque ad sidera adisse
Invideat lævus nobis Deus : » agmine celso

496. *promissa* Put. R. 1, et Med. — 500. *quæ* pro *qui* Put. — 511. *neu quis-*

493... 514. Hasdrubal superato *monte* Pyrenæo in Gallia conducit milites et Alpes transit; Conf. Liv. XXVII, 20, 36 et 39. — 494. *Bebrycia aula* pro tota Gallia, quæ et v. 500 seq. fluviorum nominibus designatur; conf. ad III, 423. — 495. *Mercandi dextras* sq. conf. ad V, 195 sq. et XI, 539. — 498. *metalliferis terris*, in Hispania. — *discrimine*, bello.

500. *Venales animæ*, ut V, 195. — *animæ*, *qui* cf. ad V, 495. — 501. *Arar pigerrimus undæ*, cf. ad III, 451 seq. — 502. *hiems adfecta* est pene finita, ad finem vergens; Drak. coll. Gell. III, 16, et XV, 5. Proprie *adfectæ* dicuntur vires ac res debilitatæ et inminutæ. — *mitescere* ineunte vere. — 504 sq. Cf. II, 356 seq. III, 496 seq. IV, 4 al. — *domitas*, superatas, ut III, 499. — 506. *Germani* Hannibalis.

508. Miratur Hasdrubal, fratris armis nondum occupatam esse Romam, quum tam inmanes montes superaverit; Mars. et Cell. — 509. *hæc mœnia*, Alpes. — 510. *dextræ*, virtutis fraternæ ac meæ. — 511. *usque ad sidera adisse*, transiisse Alpes. — 512. *Invideat*, cf. ad III, 78, in Var. Lect. — *lævus Deus*, vid. ad III, 94. Sic Ge. IV, 7 : si quem Numina læva sinunt. Ed.

Inde alacer, qua munitum declivis ab alto
Agger monstrat iter, properatis devolat armis.
Non tanto strepuere metu primordia belli:
Nunc geminum Hannibalem, nunc jactant bina coire
Hinc atque hinc castra, et pastos per prospera bella
Sanguine ductores Italo conjungere Martem,
Et duplicare acies; venturum ad mœnia cursu
Hostem præcipiti, et visurum hærentia porta
Spicula, Elissæis nuper contorta lacertis.
His super infrendens sic secum Œnotria tellus:
« Tantone, heu Superi! spernor contemta furore
Sidoniæ gentis, quæ quondam sceptra timentem
Nati Saturnum nostris considere in oris,
Et regnare dedi? decima hæc jam vertitur æstas,

quam ad sidera adisse conj. N. Heins. et v. 517, *belli*. — 520. *porta*, non *portæ*, scripti, R. 1, Parm. Med. — 521. Vulgo *Elisæis*. Sed vid. ad I, 81. — 526. *hæc jam vertitur* Put. ac edd. D. Heins. et Raphel. Vulgata lectio *jam hæc vertitur* in

515 seq. Silius expressit Liv. XXVII, 38, pr. 39, inpr. 40 et 44 pr. — *Non tanto strepuere*, etc. ne principio quidem belli adventus ipsius Hannibalis tantum Romanis terrorem incusserat. — 517 seq. *pastos Sanguine Italo*, conf. Heins. ad Ovid. Amor. III, VIII, 10. — 520 sq. *hærentia porta Spicula*, cf. I, 617 sq. et XIV, 650. — *Elissæis lacertis*, a Pœnis; cf. ad I, 81.

522... 576. Hasdrubali, qui transcenderat Alpes, ut se Hannibali conjungeret, ingentem inlatam esse cladem, opera potissimum C. Claudii Neronis consulis, qui, quum Hannibali in Lucanis obpositus esset, parvo in castris relicto præsidio, ut hostem falleret, clam noctu cum electa manu ad conlegam, M. Livium Salinatorem consulem, contendisset, notum est ex Liv. XXVII, 36... 46. Hanc summi momenti rem, quæ maximum periculum, quod Romæ inpendebat, propulsavit, Silius tractavit more poetarum. Ernesti: « hac prosopopœia utitur non inepte, si varietatem carminis probes, ut Italiæ imaginem (conf. v. 546), vel genium quemdam inducat lamentantem hostis adventantis metum, et Claudium Neronem ad auxilium Romæ ferendum ex Lucanis excitantem: sed fortasse nimia loquacitas est, qua episodium ornavit et extulit. » — *Œnotria tellus*, Italia, vid. ad I, 2, et VIII, 46. — 523. *spernor contemta*, emphatice, ut apud Virg. Æn. IV, 54. — *incensum inflammare*, Lefeb. conf. ad IX, 99.

524 seq. De Saturno metu nati, Jovis, in Italia latente, cf. Virgil. Æneid. VIII, 319 sq. et ibi Heyne, Exc. II. Hinc *Saturnia arva*, I, 70,

Ex quo proterimur : juvenis, cui sola supersunt
In Superos bella, extremo de litore rapta
Intulit arma mihi, temeratisque Alpibus ardens
In nostros descendit agros : quot corpora texi
Cæsorum, stratis toties deformis alumnis!
Nulla mihi floret baccis felicibus arbor;
Inmatura seges rapido subciditur ense;
Culmina villarum nostrum delapsa feruntur
In gremium, fœdantque suis mea regna ruinis.
Hunc etiam, vastis qui nunc sese intulit oris,
Perpetiar, miseras quærentem exurere belli
Relliquias? tum me scindat vagus Afer aratro,
Et Libys Ausoniis commendet semina sulcis,
Ni cuncta, exsultant quæ latis agmina campis,
Uno condiderim tumulo. » Dum talia versat,
Et thalamos clausit nox atra hominumque Deumque,
Tendit Amyclæi præceps ad castra nepotis.
Is tum, Lucanis cohibentem finibus arma,
Pœnum vicini servabat cespite valli.
Hic juvenem adgreditur Latiæ telluris imago :

metrum inpingit. — 531. *Cæsorum heu stratis* Nieander reposuit et deinde alii. — 532. *bacis* Oxon. R. 1', Med. vid. ad III, 596. — 535. *mea terga* conj. N. Heins. — 536. *Hunc*, non *Nunc*, Col. Deinde *vastis qui nunc sese intulit armis* suspicari possis, quæ sunt ipsa verba Virg. Æn. X, 768, et tam multitudinem quam magnitudinem armorum armatorumque designare possunt. — 537. *exurere bello* malebat Drak. — 542. *Deumque hominumque* Oxon. et Put.

et *Saturnia sedes*, IV, 442. — 527. Verbis *juvenis, cui sola*, etc. quum virtus ac fortuna, tum furor et adrogantia Hannibalis designatur. — — 528. *extremo de litore* Hispaniæ; conf. inf. v. 638; I, 141; VII, 171 sq. — 529. De *temeratis Alpibus*, vid. ad III, 499.

536. *Hunc* Hasdrubalem. — 537 sq. *exurere belli Reliquias*, regiones et loca, quæ mihi bella reliquerunt, quæ Hannibal nondum vastavit; cf. ad VII, 490. — 538. *vagus Afer*. ut *Quorum plaustra vagas rite trahunt domos* apud Horat. Odyss. III, XXIV, 10; cf. sup. III, 291.

539. Imitat. Ge. I, 223, committas sulcis semina. — 541. *Uno condiderim tumulo*, ut mox factum videbimus cæso Hasdrubale. — *talia versat* consilia in animo Italiæ genius vel imago. — 543. *Amyclæi nepotis*, Claudii Neronis; cf. ad VIII, 412.

544. Cf. Liv. XXVII, 40 seq. — 545. *servabat*, confer VII, 522. — 546. *Clausorum decus*, vid. ad VIII,

« Clausorum decus, atque erepto maxima Romæ
Spes Nero Marcello, rumpe, atque expelle quietem.
Magnum aliquid tibi, si patriæ vis addere fatis,
Audendum est, quod, depulso quoque mœnibus hoste,
Victores fecisse tremant : fulgentibus armis
Pœnus inundavit campos, qua Sena relictum
Gallorum a populis servat per secula nomen.
Ni propere alipedes rapis ad certamina turmas,
Serus deletæ post auxiliabere Romæ.
Surge, age; fer gressus : patulos regione Metauri
Damnavi tumulis Pœnorum atque ossibus agros. »
His dictis abit, atque abscedens visa paventem
Adtrahere, et fractis turmas propellere portis.
Rumpit flammato turbatus corde soporem,
Ac supplex, geminas tendens ad sidera palmas,
Tellurem Noctemque, et cælo sparsa precatur
Astra, ducemque viæ tacito sub lumine Phœben.

555. *dilectæ* Put. — 556. *Matauri* Colon. vid. ad VII, 486. — 558. *abscedens* Col. Ben. Asul. Dausq. Cell. *absedens* Put. *abscendens* Tell. Vulgo *ascendens*. Deinde *jussa paventem* R. 2, et alii codices, teste Marso, et prob. Lefeb. ut sensus sit, timentem jussa *adtrahere* h. e. adtrahebat.

412, et XIII, 466. — 549 seq. Hæc ipsa esse Claudii verba apud Liv. XXVII, 43, jam vidit Drak. « audendum aliquid improvisum inopinatum, quod cœptum non minorem apud cives, quam hostes, terrorem faceret, perpetratum in magnam lætitiam ex magno metu verteret. — *si patriæ fatis vis addere* aliquid, h. e. ejus fortunam adjuvare; ut *addere fatis cursum* XII, 45, et similia, de quibus vid. ad IV, 731. An poeta *vires* pro *fatis* scripsit? conf. Virg. Æn. IX, 717. — *quod Victores fecisse tremant*, quod ita arduum et periculosum sit, ut, quum perpetratum fuerit, ipsi victores rei magnitudinem admirentur : qua felici brevitate sententiam summi ponderis et magni ambitus expressam adnosco; Ern.

552 seq. *qua Sena... nomen*, cf. ad VIII, 453, et Liv. XXVII, 46. — *Sena* fluvius, et *Sena Gallica* urbs Senonum in Umbria. — 556. *Metauri*, vid. ad VII, 486. — 557. *Damnavi*, destinavi, sed illud acerbius et fortius; Ern.

561 seq. Milites contra Claudii Deos, ut faustum iter et felix pugna sit, precantur ap. Liv. XXVII, 45. — *Noctem*, *Astra* et *Phœben*, Lunam, *precatur* Claudius, quoniam nocturnum est iter. — 563. *tacito sub lumine Phœbes*, cf. V, 2; VIII, 638, et Virgil. Æn. II, 255,

Inde legit dignas tanta ad conamina dextras.
Quaque jacet superi Larinas adcola ponti,
Qua duri bello gens Marrucina, fidemque
Exuere indocilis sociis Frentanus in armis.
Tum, qua vitiferos domitat Prætutia pubes,
Læta laboris, agros, et penna, et fulmine, et undis
Hibernis, et Achæmenio velocior arcu
Evolat: hortator sibi quisque; « Age, perge, salutem
Ausoniæ ancipites Superi, et, stet Roma cadatne,
In pedibus posuere tuis, » clamantque, ruuntque.
Hortandi genus acer habet præcedere ductor.
Illum augent cursus adnisi æquare sequendo,

570. *Achemonio* quædam edd. — 572. *anticipes* Putean. non inprob. Lefeb. si et *Superi, en, stet* reponatur, ut *anticipare* sit idem quod *præripere*, vel *præcipere* infra vers. 656, et apud Virgil. Æneid. lib. XI, v. 491, quum non *anceps* sit, qui v. 557, *Damnavi*, etc. adfirmative dixerit. Sed idem deinde nihil mutandum recte censuit. — 575. *Illum ardent*, vel *urguent æquare* scribendum videbatur N. Heins. At conf. not. *adnisi*, non *adnixi*, scripti, R. 1, Med. Mars. confer

ubi vid. Heyne. — 564. *dextras*, viros fortes; conf. ad XI, 539. « Ipse de toto exercitu, quod roboris erat, delegit, » etc. Liv. XXVII, 43; conf. inf. ad v. 655.

565. Confer Liv. l. l. — *Larinas superi adcola ponti*, vid. ad VIII, 402. — 566. *Marrucina gens*, et *Frentanus*, vid. ad VIII, 519. — *duri bello*, conf. ad I, 558, et VI, 308. — 568. *Prætutianus* ager Piceno adjacet, inter Vomanum et Helvinum fluvios. Vina ejus laudat Plin. XIV, 6 et 7.

569 sq. Celeritatis notio magna orationis luxurie, ut passim, expressa. Ernesti similem comparat locum Claud. R. Pros. II, 198 sq. conf. et inf. v. 711 sqq. — *penna*, avibus, vid. ad III, 344, et IV, 121. De sagitta adciperem, ut inf. v. 630; VIII, 373, et X, 11, nisi mox *Achæmenio arcus* sequeretur. *Undæ hibernæ*, ut χειμέριον ὕδωρ ap. Hom. Iliad. Ψ, 420, torrens e tempestate orta; Gesner. ad Claud. l. c. Similiter χείμαῤῥος ποταμὸς apud Hom. Iliad. δ, 452; ν, 138, al. cf. Horat. Od. IV, XII, 3, et Serm. I, VII, 26. — *Achæmenio arcu*, conf. ad VII, 646 sq.

571. Confer Liv. XXVII, 45, extr. — 572 sq. Omnis spes victoriæ et fortunæ in celeritate posita: quæ sententia incommode et nimis argute enunciata; Ern. « Aut ruet in vestris, aut stabit Roma lacertis » Claud. bell. Gild. v. 460. Silium autem expressisse Homericum σοὶ ἐν γούνασι κεῖται, suspicatur Lefeb. — 574. Præire exemplo et labore iis, quos hortamur, efficacissimum genus hortandi est; Cell. adumbratio ex Æn. II, vs. 349: « si « vobis audentem extrema cupido Certa sequi. » Ed. — 575. « Militea

Atque indefessi noctemque diemque feruntur.
At Roma adversi tantum mala gliscere belli
Adcipiens, trepidare metu, nimiumque Neronem
Speravisse queri, atque uno sibi vulnere posse
Auferri restantem animam : non arma, nec aurum,
Nec pubem, nec, quem fundant, superesse cruorem.
Scilicet Hasdrubalem invadat, qui ad prælia soli
Hannibali satis esse nequit? jam rursus, ubi arma
Avertisse suo cognorit devia vallo,
Hæsurum portis Pœnum : venisse, superbo
Qui fratri certet, cui maxima gloria cedat
Urbis deletæ : fremit amens corde sub imo
Ordo Patrum, ac magno interea meditatur amore
Servandi decoris, quonam se fine minanti
Servitio eripiat, Divosque evadat iniquos.
Hos inter gemitus obscuro noctis opacæ
Subcedit castris Nero, quæ conjuncta feroci
Livius Hasdrubali vallo custode tenebat.
Belliger is quondam, scitusque adcendere Martem

ad II, 123. — 577. *tantum et mala* omnes scripti et R. 2, unde *tantum, en, mala* edidit Lefeb. ut sit elegantissima emphasis. — 579. *Spiravisse* conj. N. Heins. et v. 581, *quem fundat;* non male, ut ad Romam ipsam referatur. — 582. Ita Col. et Oxon. non, ut vulgo, *invadant, ad prælia*, etc. — 587. *imo* Col. Tell. Rom. 1, Parm. Med. Marsi Ven. prima, *uno* Oxon. Put. R. 2, Marsi sec. Asul. et aliæ, probb. Dausq. et Barth. Adv. IX, 17, ut consensus Patrum in timore designetur. — 594. *Belliger is* Col. Tell. R. 1, *Belligere is* Put. *Belliger his* R. 2. Vulgo *Belli-*

adnisi illum *ductorem* æquare sequendo, augent cursus, atque, etc. » — *feruntur*, vid. ad IV, 261.

577 seq. Conf. Liv. XXVII, 44, et sup. 515 sq. ubi brevior fuerat poeta. — 579. *uno vulnere*, una clade. — 580. *restantem animam*, quidquid virium supersit. — 584. *Avertisse* se, aversa esse, *arma* Romanorum a *suo vallo*, suis castris; conf. ad I, 539. — 589. *fine*, modo (ut apud Gell. I, 3, extr. XIII, 20 al.), vel consilio. — 590. *Divos evadat iniquos*, iram deorum averruncet.

591 sqq. Conf. Liv. XXVII, 46. — *vallo custode*, castra vallo munita. — 594... 600. « M. Livius erat multis ante annis ex consulatu populi judicio damnatus (scil. « quod prædam non æqualiter diviserat militibus » Frontin. Straton. IV, 1, 45) quam ignominiam adeo ægre tulerat, ut et rus migraret et per multos annos et urbe et omni cœtu careret hominum, etc. » Liv.

Floruerat primo clarus pugnator in ævo.
Mox falso læsus non æqui crimine vulgi,
Secretis ruris tristes absconderat annos.
Sed, postquam gravior moles terrorque periclo
Poscebat propiore virum, revocatus ad arma
Tot cæsis ducibus, patriæ donaverat iram.
At non Hasdrubalem fraudes latuere recentum
Armorum, quamquam tenebris nox texerat astus.
Pulveris in clipeis vestigia visa movebant,
Et properi signum adcursus, sonipesque, virique
Substricti corpus, bis clarum buccina signum.

geris. — 597. *Secretis*, non *Secretus*, scripti et R. 2, *ruris*, non *ruri*, Col. — 600. *donaverat* Col. Tell. R. 2, et Mars. in comment. Vulgo *devoverat.* — 601. *repentum*, h. e. repentinorum, malebat N. Heins. Sed non video, cur displiceat nobis vulgata lectio. Recentes Neronis copiæ ex Lucano adcesserant. — 603. *movebant* Col. et Oxon. ut ap. Liv. XXVII, 47. *Illud veterem ducem... movit, quod*, etc. *manebant* Put. Vulgo *monebant.* — 604. *Et properi signum adcursus* Col. et Oxon. Vulgo *Et propere signum ad cursus.* — 605. *Stricti corpus, bis clarum quoque buccina signum* Colon. quod recepit Lefeb. cujus hæc nota est: « Adcipe de *coartatione*, de qua vid. Liv. XXVII, 46, pr.. et quæ in eo fuit signum *properi adcursus*, quod hinc videbantur Romani nondum sat temporis habuisse ad castra

XXVII, 34, quod caput totum legendum est; conf. Liv. XXII, 35; Aurel. Victor de viris ill. c. 50; Pighii Ann. ad a. U. C. DXXXIV, et sup. ad VIII, 286 sq.

597. *Secretis ruris*, ut *secreta nemorum* dixit Ovid. Met. I, 594.

598. Conf. Sidon. Apoll. II, 530 seqq. Drak. — 599. *revocatus*, ut Camillus et alii. — 600. *donaverat*, condonaverat, remiserat *iram* in patriam, ut *inimicitias reip. donare* dixit Cic. ad Div. V, 4 (ubi vid. Græv.), et διδόναι pro ἀντιδιδόναι Græci; cf. Musgrav. et Hœpfner ad Eurip. Cycl. v. 295, et sup. ad I, 487. Livius tamen, lib. XXVII, 40, memorat, eum plenum adhuc iræ in cives profectum esse ad bellum.

601... 625. Hasdrubal, multitudinem hostium crevisse sentiens, ad Metaurum fl. castra noctu movet, transiturus, luce exorta; conf. omnino Liv. XXVII, 47, cujus narrationem Silius vestitu poetici sermonis ornavit. — *recentum Armorum* conf. Var. Lect. — 603. *Pulvis in clipeis*, ex motu agminis vehementiori, et *equi virique substricti corpus*, ut *strigosiores equi* apud Liv. h. e. ex continuis itineris laboribus graciles, languidi; Ern. — 605. *Substricta* et *strigosa* proprie dicuntur quæ contracta sunt et constricta, hinc tenuia et macie confecta, ἄτροφα; *bis clarum buccina signum*, etc. ut apud Liv. l. c. « adtendant, semel bisne signum canat in castris, *et* illud veterem ducem adsuetumque Rom. hosti movit, quod semel in prætoriis

Præterea gemino prodebant juncta magistro
Castra regi : verum, fratri si vita supersit,
Qui tandem licitum socias conjungere vires
Consulibus? sed enim solum (dum vera patescant)
Cunctandi restare dolum, Martemque trahendi.
Nec consulta fugæ segni formidine differt.
Nox, somni genetrix, mortalia pectora curis
Purgarat, tenebræque horrenda silentia alebant :
Erepit, suspensa ferens vestigia, castris,
Et muta elabi tacito jubet agmina passu.
Inlunem nacti per rura tacentia noctem
Adcelerant, vitantque sonos; sed percita falli
Sub tanto motu tellus nequit : inplicat actas
Cæco errore vias, umbrisque ferentibus arto
Circumagit spatio sua per vestigia ductos.
Nam, qua curvatas sinuosis flexibus amnis

more solito ponenda. » *Substricti corpus, clarum quoque b. s.* emend. N. Heins. extruso voc. *bis*, de quo vid. tamen not. — 609. *patescant*, non *patescunt*, Col. — 614. *Erepit* Col. et R. 2; *Eripit* Oxon. *Eripuit* Put. et Parm. Vulgo *Erupit*. — 616. *Illunem* Col. Parm. Ben. D. Heins. Cell. *In lumen* Oxon. R. 1, Med. Marsi Ven. prior. Vulgo *Illumen*, vel *Illumem*. — 617. *vitantque sonos* Col. *vitant sonitus* conj. Barth. Adv. IX, 17, quod recepit Cell. Vulgo *vitant socios*. — 621. *si-*

castris signum, bis in consularibus referebant cecinisse, duos profecto consules esse, etc. » Cf. Lips. de Mil. Rom. V, 9, p. 308, T. III, Opp. et sup. ad VII, 154.

607 sqq. Verba Hasdrubalis, de quo Liv. l. l. « quonam modo alter *consul* ab Hannibale abscessisset, cura angebat. Minime id, quod erat, suspicari poterat, etc. »

612... 625. Conf. Liv. l. l. Poeta hunc locum eleganti oratione extulit, quamvis non sine luxurie colorum, quibus clandestinam Hasdrubalis fugam, eamque noctu factam describeret; Ern. — *Nox, somni genitrix*, ut μελαίνης νυκτὸς ἐκπαίδευμα, Ὕπνος, apud Euryp. Cyclop. v. 597, ubi vid. Cl. Hœpfner.

614. Eleganter tacita occultaque Hasdrubalis fuga exprimitur. — *suspensa vestigia*, ut mox *tacito passu*; conf. Ovid. Fast. I, 425 sq. VI, 338; Drak. ad h. l. et Schwarz. ad Plin. Paneg. c. 22, p. 55.

616. *Inlunem noctem*, ut apud Anacr. III, 12; ἀσέληνον νύκτα, Drak.

618... 625. Cf. Liv. XXVII, 47, extr. — 619. « Per tortuosi amnis (Metauri) sinus flexusque errorem volvens haud multum processit; » Liv. l. c. Vias, quas jam perfecerant cursu, repetebant *errore cæco* h. e. nocturno; Cellar. — 621 seq. Conf. V, 139 seq. et IX, 227 seq. Cogitabis Hasdrubalem nocturni

Obliquat ripas, refluoque per aspera lapsu
In sese redit, hac, casso ducente labore,
Exiguum involvunt frustratis gressibus orbem,
Inque errore viæ tenebrarum munus ademtum.
  Lux urguet, panditque fugam : ruit acer apertis
Turbo equitum portis, atque omnis ferrea late
Tempestas operit campos : nondum arma manusque
Permixtæ, jam tela bibunt præmissa cruorem
Hinc, jussæ Pœnum fugientem sistere, pennæ
Dictææ volitant; hinc lancea turbine nigro
Fert letum cuicumque viro, quem prenderit ictus.
Deponunt abitus curam, trepidique coactas
Constituunt acies, et spes ad prælia vertunt.
  Ipse inter medios (nam rerum dura videbat)
Sidonius ductor, tergo sublimis ab alto
Quadrupedantis equi, tendens vocemque manusque,
« Per decora, extremo vobis quæsita sub axe,

nuosis Col. Vulg. *sinuatis*, ut II, 172; XV, 173. — Nil interest. — 624. *Irriguum... orbem* conj. N. Heins. — 627. *omnes* emend. idem. Sed *omnis ἀρχαϊκῶς* pro *omnes* dictum crediderim. — 629. *permixta* pro *præmissa* ed. Raphel. pessime, *permissa* Marsi Ven. posterior, probb. Dausq. et Gruter. ad Martial. X, 12. — 632. *prenderit* Col. Vulg. *prendidit*, quod latinum non est. — 634. *Constituunt* scripti et Parm. Vulgo *Consistunt*. — 635. *dura jubebant* maluerit N. Heins. — 637. *vocemque*, non *vocesque*, scripti, *intendens* emend. N. Heins. quem vid. ad Valer. Fl. III, 269. Sed *vox tensior* etiam dicitur Quintil. XI, III, 42, et alibi passim *manus tendere* ad cælum vel milites, quod tot exemplis a Drak. firmari non opus erat. Poeta autem verbum *tendere* duplici significatu posuit (vid. ad VI, 179), vel expressit Virg. Æneid. X, 667, *duplices cum voce manus ad sidera tendit*.

itineris errore, et fluminis, quod sequebatur, curvo flexu ita delusum, ut veluti in orbem illuc rediret, unde venerat; et *munus tenebrarum*, quibus ad fugam uti volebat, *ademtum*, quia hæ ipsæ tenebræ illum errorem viæ et orbem itineris fecerant; Ern.

626 sqq. Conf. Liv. XXVII, 48. — *Turbo equitum* et *ferrea tempestas*, vid. ad I, 311. — 629. *tela bibunt cruorem*, vid. ad V, 274.

630. *pennæ*, vid. ad VIII, 373, et X, 11. — 631. *Dictææ*, conf. ad II, 90. — *turbine nigro*, conf. inf. v. 765, et sup. II, 37; IV, 551.

634. *Constituunt acies*, vid. Gronov. ad Liv. XXVII, 16.

635... 651. Confer Liv. XXVII, 49, quem locum etiam Silius inf. v. 742 seqq. expressit. — 636. *Sidonius ductor*, Hasdrubal. — 637. Conf. Var. Lect. — 638. *extremo sub axe*, vid. sup. ad vers. 528, et

Per fratris laudes oro, venisse probemus
Germanum Hannibalis : Latio fortuna laborat
Adversis documenta dare, atque ostendere, quantus
Verterit in Rutulos domitor telluris Hiberæ,
Suetus ad Herculeas miles bellare columnas.
Forsitan et pugnas veniet germanus in ipsas.
Digna viro, digna, obtestor, spectacula pleno
Corporibus properate solo : quicumque timeri
Dux bello poterat, fratri jacet : unica nunc spes,
Et pœna et latebris infracto Livius ævo
Damnatum obfertur vobis caput. Ite, agite, oro,
Sternite ductorem, cum quo concurrere fratri
Sit pudor, et turpi finem donate senectæ. »
At contra Nero : « Quid cessas clusisse labores
Ingentis belli? pedibus tibi gloria, miles,

644. *veniat* Col. et R. 2, quod recepit Lefeb. prob. N. Heins. qui ad Ovid. Ep. Her. IV, 53, docuit, τὸ *forsitan* a poetis passim cum subjunctivo necti. — 645. *Digna, viri, o* corrig. N. Heins. — 648. *Et pœna et* Col. *Et pœne et* Tell. *Et pœnæ e* R. 2, aliæque priscæ edd. *Et pene o* vulgatæ edd. *Ex pœnæ l.* edidit Cell. ex emend. Barth. Adv. IX, 17. — 651. *turpi*, non *turpis*, Col. — 652. *clu-*

VIII, 650. — 640... 643. Fortuna populo Rom. calamitatibus studet probare, quales sint milites, qui devicta Hispania in Italiam venerint; Cell. et Ern.

645. *spectacula*, ut VIII, 554, vel θέαμα, rem spectandam, adspectum. — *pleno*, tecto, constrato. — 647. *Dux*, Servilius, Æmilius Paulus, Marcellus. — *jacet fratri meo*, ab eo cæsus est.

648 sq. Contemtim de Livio, de quo cf. sup. v. 596 sq. — *infracto ævo*, senex debilis; conf. v. 651, 658 et 667, qui nisi obstarent, non ad senectutem referrem hæc verba, quum vix crediderim, Livium exactæ jam ætatis virum fuisse, quippe qui, si Livio, XXVII, 34, fides habenda, octavo, vel, si aliis, duodecimo post damnationem anno ad secundum consulatum pene invitus protractus est. Ex fastis intelligitur, eum a. U. C. DXXXIV, DXLVI, consulem fuisse. Quod si igitur nunc jam grandis natu fuit, priorem consulatum sero obtinuerit necesse est.

650. *fratri*, Hannibali. — 651. *turpi senectæ*, Livio, seni decrepito, et qui populi judicio olim damnatus est. Sed præstat interpretari : cui ad pugnandum satis nec animi nec virium est. Silio enim præivit Virg. Ge. III, 96 : « nec turpi ignosce senectæ, ubi vid. Cerda et Heyne.

652. Cf. Liv. XXVII, 45, inpr. 46 et 48. — *clusisse*, conf. ad XIII, 686. — 653. *pedibus*, veloci ad-

Parta ingens : nunc adcumula cœpta ardua dextra.
Heu! temere abducto liquisti robore castra,
Ni factum absolvit victoria; præcipe laudem.
Adventu cecidisse tuo memorabitur hostis. »
Parte alia, insignis nudatis casside canis,
Livius : « Huc, juvenes, huc me spectate ruentem
In pugnas; quantumque meus patefecerit ensis,
Tantum intrate loci; et tandem præcludite ferro
Jam nimium patulas Pœnis grassantibus Alpes.
Quod ni veloci prosternimus agmina Marte,
Et fulmen subitum Carthaginis Hannibal adsit,
Qui Deus infernis quemquam nostrum eximat umbris? »
Hinc, galea capite adcepta, dicta horrida ferro
Sancit, et, obtectus senium, fera prælia miscet.

sisse, non *clausisse*, Put. R. 1, Parm. Med. al. conf. ad VI, 451. — 655. *adducto* quidam libri, *adductæ* Put. Deinde *liquisti* Col. Vulgo *rupisti*. — 656. *præcipe* Ox. et Put. h. e. cape laudem, victoriam ex hoste refer, ante adventum Hannibalis; cf. v. 663 sq. et ad IV, 802. Vulgatam lectionem *præripe* tuetur Lefeb. et videtur omnino major ei vis subesse; conf. not. ad I, 570. — 661. *tantum præcludite* Ox. R. 1, Parm. Med. — 665. *Qui*, non *Quis*, scripti; cf. ad II, 645.

ventu ex Lucanis. — 654. *adcumula ardua cœpta dextra*, virtute. Conf. ad XI, 254. — 655. *abducto robore*, ut ap. Liv. XXVII, 44, pr. « Castra prope Hannibalem hostem relicta sine duce cum exercitu, cui detractum foret omne, quod roboris, quod floris fuerit. » Conf. ad v. 564. — 656. *Ni victoria factum* temerarium *absolvit*, culpa liberat et eximit. « Adparebat, quo nihil iniquius est, ex eventu famam habiturum, » Liv. XXVII, 44; cf. et cap. 46, extr. — *præcipe laudem*, vid. Var. Lect.

657. *Adventu tuo*, quia vos advenistis. Ipse Nero ap. Liv. XXVII, 45: « Gloriæ quidem, *inquit*, ex re bene gesta partæ fructum prope omnem ipsos laturos. Semper, quod postremum adjectum sit, id rem totam videri traxisse. » Ernesti ad Cæsaris expeditionem Ponticam respici putat, et titulum trium verborum, *veni*, *vidi*, *vici*, in triumpho prælatum.

658... 665. Hanc orationem poeta commentus est. — *insignis canis* capillis, *nudatis casside*, sine galea; conf. v. 666 sq. — 661 sq. *præcludite ferro Alpes*, h. e. insigni clade Pœnis inlata efficite ne iterum Alpes transire conentur. Ernesti : Alpes veluti obstruite cadaveribus. — 664. *fulmen Carthaginis*, vid. ad lib. I, v. 421, et VII, 106, et Virgil. Æneid. VI, vs. 843.

666 sq. *Sancit dicta ferro*, conf. ad I, 305. — *obtectus senium*, caput. — *prælia miscet*, vid. ad I, 69. Sic nostras *Voltaire, Henriade, chant. VIII* :

Illum, per cuneos et per densissima campi
Corpora tot dantem leto, quot spicula torsit,
Turbati fugere Macæ, fugere feroces
Autololes, Rhodanique comas intonsa juventus.
Fatidicis Nabis veniens Hammonis arenis
Inproba miscebat securus prælia fati,
Ceu tutante Deo; ac patriis spolia Itala templis
Fixurum vano tumidus promiserat ore.
Ardebat gemma Garamantide cærula vestis,
Ut quum sparsa micant stellarum lumina cælo,
Et gemmis galeam, clipeumque adcenderat auro.
Casside cornigera dependens infula sacros

672. *Fatidicus* Med. Deinde *Nabus* Put. *Nabin* Æthiopes camelopardalim vocant (vid. Plin. VIII, 18, et Solin. c. 30), unde id nomen militi Africano inpositum esse suspicabatur Drak. Sed נביא orientalibus vatem ac sacerdotem dici, non male monet Lefeb. — 674. *Itala templis* scripti et R. 2. Vulgo *inproba terris*; unde et *tectis* reponi posse putabat N. Heins. — 679. *conigera* malebant Heinsii. At vid.

D'Ailly portait partout la crainte et le trépas;
D'Ailly, tout orgueilleux de trente ans de combats,
Et qui, dans les horreurs de la guerre cruelle,
Reprend, malgré son âge, une force nouvelle.
Ed.

670. *Macæ* et *Autololes* pro Pœnis; conf. ad II, 60 et 63. — *Rhodani juventus intonsa comas*, Galli, qui comam pascere solebant; unde *Gallia comata*. Ita Dausq. Cell. Drak. Ern. recte coll. Plin. IV, 17; XI, 37. D. Heinsius hæc adcipiebat de coma votiva, quam in bellum profecturi, fluviis potissimum, vovere, et reduces tondere consueverint, de quo vid. Hom. Iliad. ψ, 144 sq. Nonn. III, 343 sq. Stat. Silv. III, IV, 84 sq.

672 Conf. simil. loc. I, 414 sq. — *Nabis*, sacerdos Jovis Hammonis; conf. ad II, 150. — 673. *miscebat prælia*, vid. ad lib. I, v. 69; et Virg. Æneid. XII, 628; et X, 23; et Georg. lib. II, v. 282. — *Inproba prælia*, sæva, cum inmani furore (cf. ad IV, 536), quia *securus fati* (conf. ad XVI, 344) et fretus auxilio Dei sui mortem et pericula negligebat; Ern. — 674. *spolia templis fixurum*, conf. ad I, 617 seq. et XIV, 650. — *Itala*, erepta Romanis eorumque sociis. — 675. *tumidus*, conf. ad II, 288. — 676. *Ardebat gemma vestis*, ut mox *gemmis galeam clipeumque adcenderat auro*, conf. ad IV, 268; Virgil. Æn. II, 734; V, 88; Claud. Cons. Hon. VI, 167; Burmann. ad Val. Fl. V, 370. — 678. *adcenderat* exquisite pro, clipeo utebatur, qui adcensus erat, h. e. fulgebat auro.

679. *Casside cornigera*, vid. ad I, 415. Perperam D. Heins. intelligebat galeam setis equinis ornatam, quod crines etiam *cornua*, ut Virg. Æneid. XII, 89, et κέρατα dicantur. — *infula* insigne sacerdo-

Præ se terrores Divumque ferebat honorem.
Arcus erat pharetræque viro, atque incocta cerastis
Spicula, et armatus peragebat bella veneno.
Necnon, cornipedis tergo de more repostus,
Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici prona adversos urguebat in hostes.

Tum quoque transfixum telo per membra, per arma,
Consulis ante oculos, magno clamore Sabellum
Absportabat ovans, et ovans Hammona canebat.
Non tulit hanc iram tantosque in corde tumores
Barbarico senior, telumque intorsit, et una
Prædam animamque simul victori victor ademit.

Adsilit, audito tristis clamore ruinæ,
Hasdrubal, et cœptantem Arabum raptare peremto
Gemmiferi spolium cultus, auroque rigentes
Exuvias, jaculum a tergo perlibrat ad ossa.

not. — 680. *Divique*, scilicet Hammonis, reposuit Lefeb. — 681. *erant* conj. N. Heins. — 686. *Tum quoque*, non *Tanto*, Col. et R. 2. — 692. *Adsilit* Col. *Adsistit* Oxon. Vulgo *Adstitit*. — 693. *Arabum* scripti, R. 1, 2, Parm. Med. Vulgo *Atabum*. Utrumque nomen in monimentis antt. occurrere ap. Gruter. p. 59, n. 8, p. 687, n. 11, p. 914, n. 13, monuit Drak.

tis. — 681. *incocta cerastis*, infecta veneno, serpentis, cui nomen cerasta, unde mox *armatus veneno;* conf. ad I, 219 et 322 sq.

684. *conti*, hastæ prælongæ ac ponderosæ (unde *pondera conti*, de quo vid. ad II, 246, in Var. Lect.), amentatæ ut retrahi possent, prominentes per armos ac capita equorum, et, ob longitudinem pondusque, equitum *genibus sustentatæ* et innixæ, quibus *Sarmatæ* potissimum et Scythæ utebantur, ut cominus ferirent hostem, vel equo dejicerent; cf. Grat. Cyneg. 117 seq. Iscan. b. Troi. VI, 494; Tac. Hist. I, 79, inpr. Burm. ad Valer. Flac. VI, 162 et 234 sq. Gron. et Barth. ad Stat. Achill. II, 418 sq. Lips. de Mil. Rom. III, 7, extr.

688. *Absportabat*, ut *summa in cuspide portat* ap. Stat. Theb. VIII, 496, et *vehit* ap. Val. Fl. VI, 252. — *magno clamore ovans, et ovans Hammona canebat* conf. ad IV, 215.

689. *tumores*, vid. ad II, 288. — 690. *senior*, Livius consul.

693. *Hasdrubal* Arabum, qui *peremto* Nabi *spolia* detracturus erat, occidit. — 694. *auro rigentes*, ut apud Virg. Æn. I, 648, ubi vid. Heyne. — 695. *jaculum perlibrat* in *Arabum cœptantem*, etc. nisi potius *cœptanti Arabo... jaculum perlibrat* legendum est. Durior est interpretatio Ernesti, qui *cœptantem Arabum*, accusat. absol.

Jam conrepta miser geminis velamina palmis
Carpebat propere, et tepidos nudaverat artus.
Concidit, et sacras vestes atque aurea fila
Reddidit exanimo, spoliatum lapsus in hostem.
At Canthus Rutulum, Canthus possessor arenæ,
Qua celebre invicti nomen posuere Philæni,
Ditem ovium Rutulum obtruncat, cui mille sub altis
Lanigeræ balant stabulis: ipse, otia molli
Exercens cura, gelido nunc flumine soles
Frangebat nimios pecori, nunc lætus in herba
Tondebat niveæ splendentia vellera lanæ,
Aut, pecus e pastu quum sese ad tecta referret,

697. *trepidos* Putean. Teller. Rom. 1, 2, Mediol. Marsi Venet. prior al. — 700. Ita scripti, Rom. 2, et Benes. Vulgo *At Canthus Lybicæ latæ possessor arenæ*. In priscis edd. ex tribus verss. unus factus, *At Canthus Rutulum obtruncat, cui mille sub altis*, typographorum errore, in quem eos repetitio voc. *Rutulum* induxit; conf. ad lib. XVI, vers. 568. Marsus tamen in comment. vers. 701 et 702, exposuit, etsi ab ejus edd. exsulant. — 702. *ovium* Colon Vulgo *Obium*. Deinde *Rutulum obtruncat*, non *obtruncat Rutulum*, scripti et antt. edd. — 705. *herba* scripti. Vulgo *umbra*, quod forte non spernendum, *lentus in umbra*, ut apud Virg. Ecl. I, 4, non male conj. N. Heins. et recepit Lefeb. qui hanc lect. duobus veteribus, nescio quibus, firmari dicit. — 707. *ad septa*, hoc est ovile, ut ap. Virg. Eclog. I, 34, et al., malebat N. Heins. et v. 708; *matrem* pro vulg. *matres*, ut ambiguitas vitaretur, et *Poscentes*. Illud recepit Drak. hoc ei acutum videbatur, ut quisque agnorum balatu matrem quasi vocaverit.

Græcorum more pro cœptante Arabo dictum existimat. — 696. *miser* Arabus. Hinc v. 698, *aurea fila*; conf. Virg Æn. XI, 75.

700 seq. *Canthus* erat *possessor arenæ*, loci vel tractus arenosi ad Syrtes, *qua* parte, ubi, huic tractui *celebre nomen posuere*, h. e. dedere (vid. ad VI, 593). — *Philæni* fratres Carthaginienses, qui vitam suam devoverunt patriæ, vivi obruti, ut reipubl. terminos proferrent. Locus ille ab aris, quæ iis ibi consecrabantur, dictus οἱ Φιλαίνου, vel Φιλαίνων βωμοὶ, et situs prope majorem Syrtin, terminus ditionis Pœnorum in Africa; conf. Sallust. B. I, 79; Plin. V, 4; Strab. III, et XVII, p. 836; Valer. Max. V, 6, ext. 4, Mela I, 7; Polyb. III, 39; X, 40; Ptolem. IV, 3; Scylax in Periplo p. 45, ed. Voss. (p. 113, ed. Gron.); Solin. c. 40.

702. Suavissimus locus, et tam sententiarum quam verborum luminibus distinctus. Poeta forte exornavit Virgiliana Æn. VII, 538 sq. — 703 sqq. *cura molli*, jucunda, ut apud Ovid. Fast. VI, 416; Trist. V, III, 9, et al. — *Frangebat soles*, vim æstus minuebat, ut *æstus frangere Tago* apud Martial. I, L, 15, et *calor se frangit* apud Cic. Or. I, 62.

Noscentes matrem spectabat ovilibus agnos.
Obcubuit clipei transfixo proditus ære,
Et sero ingemuit stabulis exire paternis.
Acrius hoc Italum pubes incurrit, et urguet:
Ut torrens, ut tempestas, ut flamma corusci
Fulminis, ut Boream pontus fugit, ut cava currunt
Nubila, quum pelago cælum permiscuit Eurus.
Proceræ stabant, Celtarum signa, cohortes,
Prima acies; hos inpulsu cuneoque feroci
Laxat vis subita, et fessos errore viarum,
Nec soli faciles; longique laboris anhelos
Avertit patrius genti pavor: addere tergo
Hastas Ausonius, teloque instare sequaci,
Nec donare fugam: cadit uno vulnere Thyrmis,

710. *exire* scripti. Vulgatum *exisse* retinuit Lef. Deinde *parentis* Col. — 713. *Boreas pontus furit* emend. N. Heins. — 717. *vis subita* Col. Ox. Tell. Vulgo *vi subitu*. — 718. *solis faciles*, duo veteres, teste ac prob. Lefeb. *ac solvi faciles* conj. Dausq. — 719. *genti*, non *gentem*, scripti. — 721. *Thyrmis* Col. Vox Gallica, quæ fulmen significat; Lefeb. *Thirius* R. 2. In aliis edd. antt. *Tirrus*, vel *Tyrrus* et *Thyrrus*. Vulgatum *Tyrus* primus edidit Mars. in Ven. poster. contra metrum. *Turus* reposuit Cellar. quia *Turias* Hispaniæ fluvius, et nomina quoque *Rhodani* ac *Mosæ* a fluviis sumta sint. Non male! cf. ad I, 306. Gallis quidem militibus non recte *Turum* Hispanum jungi posse existimabat Drak. Sed in exercitu Hasdrubalis

708. Ovibus ad pastum abeuntibus, agni in ovilibus concludebantur, quorum quisque matrem domum redeuntem noscebat; Drakenb. coll. Martial. III, 58, ibique Gruter. in App. — 709. *clipei transfixo proditus ære*, destitutus munimine justo, quia clipeus perforatus erat; Cell. Nempe æs molle fiduciam domini decepit, tramittendo ictum, cui resistere, quemque retro agere debuerat; Gron. Obss. III, 20; conf. sup. ad II, 247.

711 sq. Luxuriantis ingenii verba, quibus Romanorum impetus adumbratur; conf. sup. 569 seq.

714. Conf. ad XIII, 587. — 715 seq. Quo modo acies steterit, docet Liv. XXVII, 48.

717. Gallorum « pars magna ab signis aberant, nocte dilapsi stratique somno passim per agros; et qui aderant, itinere ac vigiliis fessi, intolerantissima laboris corpora, vix arma humeris gestabant; » Liv. l. c. conf. sup. ad IV, 311.

718. *Nec soli faciles*, non idonei ad tolerandos solis calores; Mars. conf. ad I, 615. — *laboris*, ob laborem, *anhelos*, ejus inpatientes.

719. *pavor genti patrius*, a parentibus traditus, h. e. naturalis, ut ἰμοὶ πατρώϊον εἶπε apud Callim. H. in Apoll. conf. XVI, 236, sup. ad I, 82, et Ernesti clav. Cic. —

Non uno Rhodanus; profligatumque sagitta
Lancea deturbat Morinum, et jam jamque cadentem.
Cedentes urguet, totas largitus habenas,
Livius acer equo, et turmis abeuntibus infert
Cornipedem : tunc aversi turgentia colla
Diripit ense Mosæ : percussit pondere terram
Cum galea ex alto lapsum caput, ac residentem
Turbatus rapuit sonipes in prælia truncum.
Hic Cato (nam medio vibrabat et ipse tumultu)
« Si, primas, inquit, bello quum amisimus Alpes,
Hic juveni obpositus Tyrio foret! hei mihi! quanta
Cessavit Latio dextra, et quot funera Pœnis

etiam Hispani erant. — 722. *sagitta* pro vulgato *sagittæ* reposui cum Lefeb. et Ern. Forte et aliud mendum his verbis subest. Sensus tamen est, quod N. Heins. jam monuit, saucium sagittæ vulnere Morinum lancea deturbatum porro fuisse ex equo. — 724. *Cedentes*, scilicet turmas Col. *Cedentis* Oxon. et Put. Vulgo *Cadentem Cedentemque*. Post *habenas* comma posuere Drak. Lefeb. Ern. Sed jungenda sunt verba : *totas largitus habenas equo*. Sic alibi *dare*, vel *immittere habenas equis, classi*, etc. — 726. *fugientia colla* malebat N. Heins. ut *fugientia terga* II, 250, et VIII, 1; conf. ad XIII, 171. — 727. *Destitit* scripti. *Decidit* Parm. Med. *Dicidit* R. 1, et Ven. Marsi. *Discidit* ad marg. R. 1. *Dijicit* non male conj. N. Heins. et proxime lectioni antt. membranarum, in quibus semper fere *Dissicit*, vel *Dessicit* scribitur; conf. ad IX, 538. *Deripit* emend. Lefeb. conf. ad IX, 29; X, 318, et not. ad VII, 704. — 730. *vibrarat* Oxon. et Put. *vibrat* Tell. — 732. Verba *hei mihi! quanta Cessavit Latio dextra* absunt ab Oxon. Put. et primis edd. Post *foret* vulgo colon vel comma ponitur, ut verba seq. *hei mihi*, etc. sint apo-

Addere, vid. ad X, 105. — 722... 727. Cf. Var. Lect.

730. Cellar. « Porcius *Cato*, levi armaturæ præfectus, Liv. XXVII, 48. » Sed ibi L. Porcium Licinum memorari jam monuit Ern. — *vibrabat*, scilicet se, ultro citroque se movebat, ferebatur, ardore pugnandi huc illuc raptus; conf. ad I, 539. — *medio tumultu* pugnæ, ut φοιστός et al. ap. Hom. — 731. Utinam Livius consul primus *Tyrio juveni*, Hannibali, Alpes transituro, *obpositus* fuisset! — *Si* vox optantis, ut εἰ, εἰ γάρ; conf. Virg. Æneid. VI, 187 (ubi vid. Heyne); VIII, 560 al. — *primas*, primum, id est, in principio belli, *amisimus Alpes*, quoniam hic mons propugnaculum quasi Italiæ est; quo superato jam victi Romani videbantur. Ed.

732 seq. *quanta dextra*, quam fortis vir, *cessavit Latio* succurrere, vel otiosum se spectatorem præbuit calamitatis Romanorum! Apud Liv. XXVII, 34 : « indigno injuriam a populo factam, magnoque id damno fuisse, quod tam gravi bello nec opera nec consilio talis viri usa respubl. esset. »—*quot funera Pœnis donarunt*, etc. Conf.

Donarunt pravi suffragia tristia campi! »
Jamque inclinabant acies, cunctisque pavorem
Gallorum induerat pavor, et Fortuna ruebat
Sidonia: ad Rutulos Victoria verterat alas.
Celsus, ceu prima reflorescente juventa,
Ibat consul, ovans major majorque videri.
Ecce, trahens secum canentem pulvere turmam,
Ductor Agenoreus subit, intorquensque lacertis
Tela, sonat: « Cohibete fugam: cui cedimus hosti?
Nonne pudet? conversa senex marcentibus annis
Agmina agit: nunc, quæso, mihi nunc dextera in armis
Degenerat, nostrique piget? mihi Belus avorum
Principium, mihi cognatum Sidonia Dido
Nomen, et ante omnes bello numerandus Hamilcar

dosis. Ego substitui signum exclamandi, vid. not. — 735. *cuneisque* legendum videbatur N. Heins. — 737. *Rutilos* Col. — 743. *annis* Col. *amnis* Tell. Vulgo *armis*. — 744. *in annis* Oxon. *num... num* conj. N. Heins. — 747. *mirandus* Ox. *Belo numerandus* Med. *belli memorandus* (ut *venerandus senectæ, curæ, sceptri*, II, 409; VI, 574; XVI, 249; *damnandus facti*, VI, 191; *laudandus vitæ*, I, 585; V, 561; *lugendus formæ*, III, 424, et similia) vel *Belo adnumerandus* emend. N. Heins. et posteriorem conj. recepere Lefeb. et Ern. Ego priorem prætulerim, et verba *memorare* ac *numerare* sæpe a librariis inter se commutari, docent Drak. ad h. l. Heins. ad Ovid. Trist. I, IV, 1; Gron. in gustu ad Stat. Achill. I, 13; cf. ad I, 487, et simil. loc. II, 326.

734. *suffragia tristia pravi campi* Martii, ubi populi judicio damnatus est, et a publicis negotiis remotus; conf. v. 596 seq. Ernesti hæc dicta putat obscura adlusione ad Varronem consulem, temerariis populi suffragiis creatum, cladisque Cannensis auctorem. Conf. VIII, 255 sq. et IX, 636.

735 sqq. *cunctis*, ceteris omnibus populis, unde præter Gallos Hasdrubalis exercitus conlectus erat; Drak. — *pavorem induerat*, incusserat; conf. ad I, 38. — *fortuna Sidonia*, Pœnorum, *ruebat*, ut XVII, 172, et al. vid. Ind. — *Rutulos*, Romanos. — *Victoria verterat alas*, vid. ad lib. XIV, v. 675.

739. Cf. I, 496 seq. ibique not. et Ovid. Met. VII, 639.

741. *Ductor Agenoreus*, Hasdrubal, vid. ad I, 15. — 742. Cf. sup. ad v. 635. — 743. *senex* Livius consul. — 745 sq. Bene Ernesti: « Heroes ut sibi auctoritatem concilient, originem et natales jactant, ut v. c. IV, 150. Sed quis adrogantiam jactantis Hasdrubalis ferat? Quamvis hæc potius poetæ culpa est, qui, dum singula auget dicendo, in vitium incurrit, et a tramite naturæ aberrat. » De *Belo* confer I, 71 seq. et 87. — *avorum Principium*, generis nostri princeps et auctor; Drak. v. ad I, 479.

Est genitor : mihi, cui cedunt montesque, lacusque,
Et campi, atque amnes, frater : me magna secundum
Carthago putat Hannibali : me Bætis in oris
Æquant germano passæ mea prælia gentes. »
Talia dum memorat, medios ablatus in hostes,
Ut nova conspecti fulserunt consulis arma,
Hastam præpropero nisu jacit : illa per oras
Ærati clipei et loricæ tegmina summo
Incidit haud felix humero, parceque petitum
Perstrinxit corpus, nec multo tincta cruore :
Vana sed optanti promisit gaudia Pœno.
  Turbati Rutuli, confusaque pectora visu
Terrifico : tunc increpitans conamina consul :
« Femineis læsum vana inter cornua corpus
Unguibus, aut palmis credas puerilibus ictum.

sup. II, 4. — 751. *Æquat* Col. — 752. *Talia commemorat*, vel *aufertur in hostes* conj. Dausq. — 755. *tegmina* Put. recte. Vox petita ex Virg. Æneid. X, 476, ex quo loco etiam *tegmina summa* suspicari possis cum Drak. h. e. superiorem loricæ partem. Sed *summo humero* non minus bene et eodem sensu dicitur. Vulgo *tegmine*. — 757. *Præstrinxit* emendav. et edidit Lefeb. At vid. not. — 760. *Tunc* Oxon. Put. et R. 1, ad marg. quod recte receperunt Lefeb. et Ern. Vulgo *tum*, contra metri leges. — 761. *cæsum* conj. Gronov. Obss. I, 17. Deinde *vana inter crimina*, vel *vano conamine*, vel *certamine* emend. Dausq. *vana inter jurgia* Barth. Adv. IX, 17, et Livineius. Recte Ernesti : « *Jurgia*, non *cornua*, omni consilio comparationis apta sunt : nam in severis jurgiis erret fortasse, qui feminarum ungues leves vel suaves existimet. » Sed quomodo librarii *cornua* pro *jurgiis*, et tam difficilem expeditu lectionem pro tam perspicua ac vulgari substituere potue-

750. *Bætis in oris*, in Hispania; conf. ad I, 146. — 752. Conf. Liv. XXVII, 49. — *ablatus* cursu et impetu; cf. ad V, 633. — 753. « Inter Livium Hasdrubalemque ingens contractum certamen erat, atroxque cædes utrimque edebatur, etc. » Liv. c. 48. Hinc poeta fingit, Livium ab Hasdrubale vulneratum esse.

754 seq. Imitat. Virgil. Æn. X, 476 sq. ubi *tegmina summa* ad loricam, non omnia ad clipeum referenda esse, ex voc. *tandem*, et ex nostro loco probabile sit. Hasta primum per clipei *oram*, ἄντυγα, deinde per loricam adacta in humerum : id quod verbis perspicuis Silius, et Maro paulo obscurioribus enuntiat. — 756. *parce*, leviter, *perstrinxit*, ut *strinxit* apud Virg. l. c. conf. ad V, 273 sq.

759. *Rutuli*, Romani. — 762 sq. Imitat. Homer. Iliad. λ, 389: Οὐκ ἀλέγω, ὡσεὶ με γυνὴ βάλοι, ἢ πάϊς ἄφρων, e quo uno duos versus efficit Silius; D. Heins. — *cornua* Barthius (Adv. IX, 17) refert ad in-

Ite, docete, viri, Romanæ vulnera suerint
Quanta adferre manus. » Tum vero effunditur ingens
Telorum vis, et densa sol vincitur umbra.
Jamque per extentos alterna strage virorum
Corpora fusa jacent campos, demersaque in undam
Junxerunt cumulo crescente cadavera ripas.
Ut, quum venatu saltus exercet opacos
Dictynna, et lætæ præbet spectacula matri,
Aut Pindi nemora excutiens, aut Mænala lustrans,

rint, vix adsequor. Equidem *vana prælia* reponerem, nisi et hæc scriptura a vulgata ninis abhorreret. Ita plane congrueret locus Horat. Od. I, VI, 17, *prælia virginum Sectis in juvenes unguibus acrium*, et *prælia* h. l. *vana* dicerentur, quia mulierum sunt, non virorum, et in quibus levia, non letalia infliguntur vulnera (conf. v. 763, 764), vel *sectis* pugnatur *unguibus*, quæ dilectum hostem non admodum *læduut*, h. e. vulnerant. — 767. *demersaque* Col. Ox. Tell. Asul. *demensaque* Put. Vulgo *diversaque*.

sultus, vel ad sacrorum muliebrium carmina buccinarumque festarum concentum; Gron. (Obss. I, 17) ad furores orgiorum Bacchi feminarumque bacchantium, quarum vulnera, *inter cornua* inflicta, h. e. canentibus tibiis (quæ *cornua* dicuntur Ovid. A. A. II, 380; Met. III, 533; XI, 16, et Fast. IV, 181; Val. Fl. I, 726; III, 238; Juvenal. II, 90) minime superstitiosus consul elevet; Lefeb. ad iram muliebrem cassamque. Rectius forte adceperis de muliebri animo vel audacia, quo sensu *cornua* dicuntur Horat. Od. III, XXI, 18; Ovid. Am. III, II, 6, et A. A. I, 239. Sed vid. Var Lect.

763. *suerint*, consueverint. — *Quanta vulnera*, quæ Florus, II, 7, ultra mortem patere dixit; Drak. — 765. Conf. supra ad v. 631. — 766. *extentos*, late sparsos, stratos. Proprie *extenta*, late fusa jacent corpora in campo. — 767. *fusa*, recumbentia, ut *fusa jacent* pro simpl. *jacent* dictum sit (vid. ad III, 57, in Var. Lect.), vel potius prostrata, cæsa, vid. ad II, 112. — 768. *Junxerunt cadavera ripas* Metauri, quoniam alveus iis replebatur totus, et fluvius strage eorum tamquam ponte jungebatur; conf. I, 52, et VIII, 668 seq. Eamdem rem, quamquam alia imagine depingit *Voltaire, Henriade, chant VIII:*

Les flots couverts de morts interrompent leur course,
Et le fleuve sanglant remonte vers sa source.
Ed.

769. Poeta non numerum cæsorum exsequitur, ut Livius, XXVII, 49, sed eorum multitudinem epicis adumbrat coloribus, passim obviis; conf. inpr. Homeri hymn. II, in Dian. et Ovid. Met. II, 441 sqq. — *saltus exercere*, ut al. *fatigare*; conf. ad I, 63... 363, inpr. II, 74. — 770. *Dictynna*, vid. ad II, 71.

771. Pro *Pindi* Schrader in Observatt. libro (Franequeræ, 1761;

Omnis Naiadum plenis comitata pharetris
Turba ruit, striduntque sagittiferi coryti.
Tum per saxa feræ, perque ipsa cubilia fusæ,
Per valles, fluviosque, atque antra virentia musco,
Multa strage jacent: exsultat vertice montis
Gratam perlustrans oculis Latonia prædam.
Audito ante alios senioris vulnere, rumpit
Per medios Nero sævus iter, visaque virorum
Æquali pugna: « Quid enim, quid deinde relictum est
Italiæ fatis? hunc si non vincitis hostem,
Hannibalem vincetis, ait? » Ruit ocius amens
In medios: Tyriumque ducem inter prima frementem
Agmina ut adspexit, rabidi ceu bellua ponti,
Per longum sterili ad pastus jactata profundo,
Quum procul in fluctu piscem male saucia vidit,

773. Hunc locum, immutatis quibusdam verbis, et duobus additis versibus, fœde interpolavit Nicander hoc modo: *Turba ruit, cursuque leves nemora avia cingunt. Corythi interea stridunt, ductisque sagittis Pendentes saliunt, Nymphis obeuntibus arva. Tum per saxa feræ*, etc. — 774. *et per ipsa* Oxon. *per spissa cubilia*, ut IV, 303, putabat aliquando N. Heins. — 777. *Gratam* Col. et R. 2, *Et latam* Oxon. Put. et primæ edd. Vulgo *Tum*, vel *Tunc latam*.

in-4°) ingeniose conj. *Cynthi*, quoniam gratissimus is mons Dianæ (quæ inde dicta *Cynthia*, sicut frater *Cynthius*), et Silius imitatur Virg. Æn. I, 498, nec quisquam poetarum venantem Dianam *Pindi* nemora peragrasse tradit, prætereaque similiter voces illæ apud Ovidium Metam. VI, 204, commutantur. — *Mænala*, conf. sup. ad IV, 363.

772. *Naiades* passim quævis Nymphæ dicuntur. — 773. *stridunt*, conf. ad I, 334, et IV, 567. — De *corytis*, vid. ad II, 106. — 774. *fusæ*, vid. ad v. 767.

778—807. Et hæc commentus est poeta in gratiam Claudii Neronis, cui potissimum debebatur victoria. — *rumpit iter*, ut I, 54, ubi vid. not. — 779. *virorum*, Romanorum Pœnorumque, *æquali pugna*, dubia, in qua æquo Marte pugnabatur. — 780 seq. Pauca æstuantis animi, sed magni ponderis verba, quibus dictis confestim exemplum bellicæ virtutis datur militibus.

784. Balænæ, ut leoni, lupo aliisque feris famelicis, comparatur vir fortis et in hostem ruens. — *rabida* proprie est bellua.

785. *Per longum* tempus; cf. ad VII, 527. — 786. *saucia*, ægrota, laborans, adflicta, scilicet fame, ut ap. Apul. Met. IV, p. 152. ed. Elm. Nam *saucia* dicuntur corpora, animi omniaque ea, quæ graviter adficiuntur et dolores acutos sentiunt.

Æstuat, et, lustrans nantem sub gurgite prædam,
Absorbet late permixtum piscibus æquor.
Non telo mora, non dictis. « Haud amplius, inquit,
Elabere mihi : non hic nemora avia fallent
Pyrenes, nec promissis frustrabere vanis,
Ut quondam terra fallax deprensus Hibera
Evasti nostram mentito fœdere dextram. »
Hæc Nero, et intorquet jaculum : nec futilis ictus.
Nam latere extremo cuspis librata resedit.
Invadit stricto super hæc interritus ense,
Conlapsique premens umbone trementia membra,
« Si qua sub extremo casu mandata referri
Germano vis forte tuo, portabimus, inquit. »
Contra Sidonius : « Leto non terreor ullo.
Utere Marte tuo, dum nostris manibus adsit
Actutum vindex; mea si suprema referre
Fratri verba paras, mando, Capitolia victor
Exurat, cinerique Jovis permisceat ossa
Et cineres nostros. » Cupientem adnectere plura
Ferventemque ira mortis transverberat ense,

795. *librata* Col. Vulgo *vibrata*. Nil interest. — 806. *mortis*, non *Martis*, Ox.

790... 793. Hæc Marsus et Cell. perperam referebant ad Pyrenæam silvam, quæ Scipionem fefellerit, quum Hasdrubalem persequeretur (vide supra v. 475 seq. 488), recte autem Dausq. et Drakenb. ad dolum *vanaque promissa*, quibus Hasdrubal, in Hispania loco iniquo deprehensus, frustratus sit ipsum hunc Neronem, et incolumis ex angustiis evaserit, simulans se de conditionibus acturum, quibus omni Hispania decederet; de quo strategemate, vid. Zonar. lib. II, Liv. XXVI, 17; XXVII, 44; Frontin. Strat. I, v, 19. Hinc Hasdrubal dicitur *fallax*, et v. 807, *infidum caput*. — *Evasti*, evasisti, conf. App.

794. *ictus futilis*, vanus, inritus, ut V, 297; conf. ad VII, 629.

798 sq. Similis sarcasmus victoris passim obvius; conf. ad I, 383 et 398. — 800 seqq. Verba virtuti Hasdrubalis consentanea, de quo Liv. XXVII, 49 : « Ut patre Hamilcare et Hannibale fratre dignum erat, pugnans cecidit. »

801. *Utere Marte tuo*, ut apud Virg. Æn. XII, 932; conf. sup. ad I, 118. — *manibus adsit vindex*, quod et optat moritura Dido apud Virg. Æn. IV, 625 sq. — 804 seq. Conf. III, 86, et ibi not. — *cineri*

Et rapit infidum victor caput : agmina fuso
Sternuntur duce, non ultra fidentia Marti.
Jamque diem solisque vias nox abstulit atra,
Quum vires parco victu somnoque reducunt;
Ac, nondum remeante die, victricia signa,
Qua ventum, referunt clausis formidine castris.
Tum Nero, procera sublimia cuspide portans
Ora ducis cæsi, « Cannas pensavimus, inquit,
Hannibal, et Trebiam, et Trasymeni litora tecum
Fraterno capite : i, duplica nunc perfida bella,
Et geminas arcesse acies : hæc præmia restant,
Qui tua tramissis optarint Alpibus arma. »
Compressit lacrimas Pœnus, minuitque ferendo
Constanter mala, et, inferias in tempore dignas
Missurum fratri, clauso conmurmurat ore.

Put. Tell. R. 2, Ben. Asul. Gryph. — 809. *vias* scripti et R. 1, *vicens* Tell. Vulgo *vices*, non inprob. Draken. quum sol et luna per vices adpareant. Conf. Heins. et Burm. ad Valer. Fl. I, 283, et exempla a Drak. congesta; *solisque jubar* malebat N. Heins. Deinde *atras* Put.

Jovis, simulacro ejus cinefacto; Dausq. — 807. *rapit*, ut VII, 704. — *infidum caput*, vide supra ad v. 790 sq.

809. « Nero ea nocte, quæ sequuta est pugnam, citatiore, quam inde venerat, agmine, die sexto ad stativa sua atque ad hostem (Hannibalem) pervenit; » Liv. XXVII, 50 pr. — *solis vias*, ut XVI, 659, cursum, vel spatium, quod sol percurrit, et hinc solem, seu diem.

810. *parco victu*; nam cibus uberior stomacho lassorum et valetudini nocet; conf. Valer. Fl. II, 70, et sup. ad VI, 95.

813. « C. Claudius consul quum in castra redisset, caput Hasdrubalis, quod servatum cum cura adtulerat, projici ante hostium stationes, captivosque Afros vinctos, ut erant, ostendi, duos etiam ex iis solutos ire ad Hannibalem, et expromere, quæ acta essent, jussit, » Liv. XXVII, 51. — 814. *Cannas pensavimus*, etc. ut apud Liv. c. 49 : « Numquam eo bello una acie tantum hostium interfectum est, redditaque æqua Cannensi clades vel ducis, vel exercitus interitu videbatur. » — *Cannas*, cladem Cannensem, ut *Trebiam*, etc. — 816. *duplica bella*, etc. Cf. v. 516 sq.

819. *Pœnus*, Hannibal, de hac clade certior factus per nuntios. — *minuit ferendo*. Eamdem sententiam conf. apud Hor. Od. I, xxv, 19 : « ... levius fit patientia Quidquid corrigere est nefas, » Ed. — 820. *inferias*, etc. Cf. IV, 232, 465; V, 213.

Tum, castris procul amotis, adversa quiete
Dissimulans, dubia exclusit certamina Martis.

822. *caute* pro *quiete* conj. N. Heins. et v. 823, *dubii Martis.*

822. « Hannibal tanto simul publico familiarique ictus luctu, adnoscere se fortunam Carthaginis, fertur dixisse, castrisque motis... auxilia in Bruttium agrum traduxit, » Liv. lib. XXVII, cap. 51, extr. — *quiete*, abstinendo a prælio et omni expeditione militari, ac milites in castris continendo; Drakenb. « Neque ipse se obtulit in tam recenti vulnere publico privatoque, neque lacessierunt quietum Romani; » Liv. XXVIII, 12. — 823. *exclusit*, vitavit, vel prohibuit; confer XVI, 1 seqq. — Recte quidem egit Hannibal, quum lacrymas compressit; sed incautissimus sane fuisset, si ea, quæ memorat Livius, dixisset coram suis militibus. Ed.

Sic ea exponit V. C. *Montesquieu, Grandeur et Décadence des Romains*, c. V: « Encore faudrait-« il que les discours qu'on fait te-« nir à Annibal fussent sensés. Que « si, en apprenant la défaite de « son frère, il avoua qu'il en pré-« voyait la ruine de Carthage, je « ne sache rien de plus propre à « désespérer des peuples qui s'é-« taient donnés à lui, et à décou-« rager une armée qui attendait de « si grandes récompenses après la « guerre. » Ed.

C. SILII ITALICI

PUNICORUM

LIBER DECIMUS SEXTUS.

ARGUMENTUM.

Hannibal, tanto simul publico familiarique ictus luctu, in Bruttio agro belli instaurandi consilia agitat; 1—10. Sed impetus ejus et ardor pugnandi languescit odio invidiaque Hannonis, cujus factio ipsi res ad bellum necessarias ab domo mitti prohibet; 11—14. Nihilo tamen secius sola virtutis illius fama ac reverentia nominis tantam habent vim, ut nec hostes quietum lacessere auderent, nec ulla vel inter milites, ex conluvione omnium gentium mixtos, vel adversus ducem seditio exsisteret; 15—22. Romanorum contra cœptis non in Italia tantum adspirat fortuna, sed in Hispania quoque, unde Pœni pelluntur; 23—27. Eo quidem Hannon in locum Barcini Hasdrubalis novo cum exercitu ex Africa transgreditur, dux belli peritissimus, sed multum inferior Scipione, qui castra ejus vesperascente cælo adgreditur, magnamque in iis stragem edit; 28—43. Inter hostes vix quisquam virtute excellit præter Larum, Cantabrum fortissimum, qui solus restituit pugnam, multosque Romanos securi percutit, donec a L. Scipione, Publii fratre, gladio jugulatur; 44—67. Tanti viri præsidio orbati Pœni terga vertunt, et Hannon vivus capitur; 68—77. Tum Scipio Hasdrubali, Gisgonis filio, obviam procedit, sibique jam cum reliquiis hostium pugnandi occasionem fieri lætatur; 78—93. Utrimque summo impetu concurritur, et ingens fit cædes; 94—106. Hasdrubal fortissime pugnat suisque jam cedentibus obsistit: at levi vulnere ictus ipse quoque fugam capessit, et navibus adceptis nocte Tartessum revertitur; 107—114. In Pœnorum exercitu virtute eminuerat Masinissa, Nomadum rex, qui nunc omine fausto flammæ e capite micantis,

et adversa sociorum Hannibalisque fortuna permotus, ad Romanorum partes transit, et cum ipso Scipione congressus, fide data adceptaque, cum donis dimittitur; 115—167. Quo fœdere icto Scipio, jam Carthaginis excidium animo agitans, et præmoliendas sibi res conciliandosque aliorum etiam Libyæ regum gentiumque animos ratus, in Africam trajicit, ut Syphacem, opulentissimum regem Massyliorum, ad societatem belli inpellat; 168—179. Eodem forte tempore eodemque consilio Hasdrubal, Gisgonis filius, terræ adplicat naves, magnificumque id Syphaci videtur, duorum populorum, de imperio orbis terrarum dimicantium, duces uno die suam pacem amicitiamque petentes venisse; 180—188. Utrumque hospitio benigne excipit rex, et contrahere ad conloquium dirimendarum simultatium causa conatur; 189—221. Scipio abnuit, de republica se cum hoste agere quidquam injussu senatus posse; nec tamen ad easdem venire epulas recusat; 221—228. Postero die orta luce adit Syphacem, et fœdus cum eo facit; 229—261. Quod ubi sacris firmatur, rex terretur prodigiis, quæ interitum regni et captivitatem ei portendunt; 262—274. Juncto fœdere Scipio locum, unde venerat, repetit, ubi multitudo Hispanorum circumfusa Regem eum ingenti adpellat consensu, quod nomen ille, tanquam Romanis intolerabile repudiat; 275—284. Ibidem ludos funebres in honorem patris patruique, in Hispania cæsorum, instituit, et ad certamina tam Romanos quam Hispanos præmiis propositis invitat; 284—311. Certamen curule ineunt Cyrnus Lamponis equi, Atlas Caucasi, Durius Pelori, et Iberus Panchatis rector, qui victoriam consequitur; 312—456. Cursu certant Tartessus, Hesperus, Bæticus, Eurytus, Lamus, Sicoris et Theron, palmamque fert Eurytus; 457—526. Tum gladiatorium editur spectaculum, in quo non servi, neque obscuri tantum generis homines, sed clari quoque inlustresque, et in his gemini fratres, de principatu civitatis ambigentes, ferro decernunt; 527—556. Postremo jaculandi arte contendunt Burrus, Glagus, Aconteus, Indibilis ac Ilerdes, metamque ferit Burrus; 557—574. Ipsi quoque duces, P. et L. Scipiones cum Lælio, hastas conjiciunt, sagittaque, a P. Scipione emissa in auras ac terræ infixa, subito frondescit et in quercum mutatur; 575—591. Quo omine adcepto ludisque finitis Scipio Romam proficiscitur, ubi consul creatur ingenti centuriarum favore, et a senatu petit, ut Africa sibi provincia extra sortem destinetur; 592—602. Id haudquaquam primoribus Patrûm placet, et Q. Fabius Maxi-

mus Hannibalem prius censet ex Italia pellendum, quam bellum in ipsa Libya geratur; 603—644. Ejus orationem et argumenta refutat Scipio, ipsique permittitur, ut in Africam trajiciat; 645—700.

Bruttia mœrentem casus patriæque suosque
Hannibalem adcepit tellus: hic aggere septus
In tempus posita ad renovandum bella coquebat:
Abditus ut silva, stabulis quum cesset ademtis,
Amisso taurus regno gregis, avia clauso
Molitur saltu certamina, jamque feroci
Mugitu nemora exterret, perque ardua cursu
Saxa ruit; sternit silvas, rupesque lacessit
Irato rabidus cornu; tremit omnis ab alto
Prospectans scopulo pastor nova bella parantem.
Sed vigor, hausurus Latium, si cetera Marti
Adjumenta forent, prava obtrectante suorum
Invidia revocare animos, ac stare negata

9. *rabidus*, non *rapidus*, Col. h. e. ob amissum regnum gregis in furorem actus; Drak. — 11. *hausurus*, non *hausturus*, Colon. Oxon. et priscæ edd. nisi quod in quibusdam *ausurus*; cf. ad VII, 584. Deinde *Marti*, non *Martis*, scripti. — 13. *ac stare* ex ingeniosa conj. Gron. Obss. II, 22, recepere Cell. Drak. Lefeb. Ern.

1. Conf. Liv. XXVII, 51, extr. et XXVIII, 12. — *casus patriæque suosque*, cædem fratris et exercitus, cui is præerat; ut *recens vulnus publicum privatumque* ap. Liv. XXVIII, 12, pr. — 2. *adcepit*, ut *cepere*, VII, 174. — *aggere*, castrorum vallo. — 3. *bella coquebat*, vid. ad II, 327. — *In tempus* aliquod, aliquantisper, *posita*, omissa. — 4... 10. Imitat. Virg. Ge. III, 220... 236, ubi vid. Heyne, et Scalig. Poet. V, 14. Comparatio spectat ad verba v. 10, *nova bella parantem*, et præclaro verborum apparatu expressa est.

11... 22. Sententiæ ac verba petita e Liv. XXVIII, 12. — *vigor*, virtus ac vindictæ cupido, *cogebatur revocare animos*, cohibere impetum; nisi τὸ *revocare* pro infin. histor. adcipere malis, et τὸ *cogebatur* ad ipsum Hannibalem referre, quæ ratio alteri præferenda videtur. — *hausurus*, expugnaturus ac perditurus.

12. Supplementa militum, opes aliaque belli instrumenta non mittebantur Hannibali ob *invidiam* Hannonis, infesti Barcinæ factioni; cf. ad II, 276 seq. VIII, 21 sq. XI, 538 sq. 563 sq. XVII, 197 sq. Liv. XXIII, 14; XXVIII, 12. — 13. *stare*, vid. ad I, 341, et IV, 44.

Cogebatur ope, et senio torpescere rerum.
Parta tamen formido manu, et tot cædibus olim
Quæsitus terror, velut inviolabile telis
Servabant sacrumque caput; proque omnibus armis,
Et castrorum opibus, dextrisque recentibus unum
Hannibalis sat nomen erat: tot dissona lingua
Agmina, barbarico tot discordantia ritu
Corda virum mansere gradu, rebusque retusis
Fidas ductoris tenuit reverentia mentes.
Nec vero Ausonia tantum se lætus agebat
Dardanidis Mavors: jam terra cedit Hibera
Auriferis tandem Phœnix depulsus ab arvis.

suadente N. Heins. Vulgo *agitare*, quod otiose desidere interpretatur Barth. Adv. X, 7, ubi perperam provocat ad verba Porcii, a Donato in vita Terentii laudata; *abitare* emend. Dausq. male. Forte lenior medicina h. l. est: *vigor... Invidia revocari*, scilicet cœpit: *animos* (animum curis ac consiliis variis vel dolis) *agitare negata Cogebatur ope*, etc. — 19. *dissona linguis Agmina* auribus fuerit gratius; cf. III, 221. — 22. *ductori* edidit Lefeb. sine auctoritate librorum et ne admonito quidem lectore.

14. *senio torpescere rerum*, ut *senescere*, II, 457, ubi vid. not.

15... 19. « Non lacessièrunt quietum (Hannibalem) Romani: tantam inesse vim, etsi omnia alia circa eum ruerent, in uno illo duce censebant, » Liv. XXVIII, 12. — *manu*, virtute, *parta formido* ut IV, 47.

17. Cf. v. 51; VII, 6 sq. et 742. — 18. *dextris*, militibus, *recentibus*, auxiliis, quæ vel a patria ipsi negabantur, vel intercipiebantur a Romanis, ut nuper, victo fratre.

19. seq. Confer Liv. l. l. — 21. *mansere gradu*, in ordine ac fide, sine seditione; Cell. Formula petita a gladiatoribus, qui *in gradu stant* (unde et *status*), et adversarium *gradu movere*, vel *de gradu dejicere* ac *depellere* conantur; cf. Cuper. et Burm. ad Petron. c. 80, Cron. ad Senec. Agam. v. 515 et 549. — *rebus retusis*, ut al. fractis et adcisis; conf. ad I, 34, et VIII, 319, in Var. Lect.

23 sqq. Silius Magonis veluti εἰς ἐν παρόδῳ mentionem facit, sed in Hannone devicto a Romanis et capto diutius inmoratur: præterea v. 26 sq. non priorem Magonis fugam (vid. Liv. XXVIII, 2) in mente habuit, sed alteram, Hasdrubale Gisgonis f. a Scipione pulso (Livius XXVIII, 16); et est hujus libri inprimis proprius character, ut rerum usque ad Carthaginem devictam gestarum magis emblemata et scenas insigniores, quam absolutam narrationem exhibeat; Ernest. Duplex etiam Silius prælium statuit, alterum cum Magone, alterum cum Hannone commissum: Livius vero lib. XXVIII, 1, refert, Hannonem, novum imperatorem, in locum Has-

Jam Mago, exutus castris, agitante pavore
In Libyam propero tramisit cærula velo.
Ecce aliud decus, haud uno contenta favore,
Nutribat Fortuna duci: nam concitus Hannon
Adventabat, agens crepitantibus agmina cetris

27. Post hunc versum Lefeb. ex Petrarchæ Africa XXXIV, alios inseruit, quos Silii esse putat, et huic loco aptissimos, quum Mago non redierit in Africam, sed antea mortuus sit. At *tramisit* tamen *in Libyam*, etsi non adpulit et cursum perfecit, vid. not. et de illo fragmento infra Comment. de Silii vita et carmine Sect. V, fere ad finem. — 28. *uno* Col. *tanto* Put. *parvo* R. 1, Parm. Med. *primo* Oxon. cum reliquis edd. — 29. *Hannon*, non *Anno*, scripti; cf. ad II, 277. — 30. *crepitantibus* Oxon. *crepidantibus* Col. Vulgo *trepidantibus*.

drubalis Barcini recenti cum exercitu ex Africa transgressum, cum Magone castra junxisse, eodemque prælio utrumque ducem a M. Silano sub auspiciis Scipionis devictum fuisse; Drak. Meo potius qualicumque judicio versus 23... 27, universe agunt de adversa fortuna Pœnorum, ex Hispania a Scipione pulsorum, quam deinde poeta adcuratius exponit, et quidem ita, ut Hannonis tantum, pro Hasdrubale cæso substituti, mentionem faciat, quemadmodum etiam libro XV, solum Hasdrubalem, non et reliquos Pœnorum duces, respexerat. Silius enim, poetarum more, constanter res graviores, quæque ornatum poeticum admittunt, seligit, leviores autem, vel strictim adtingit, vel plane prætermittit silentio. Hinc etiam Magonis forte non meminisset, nisi is quoque Hannibalis fuisset frater, ut Hasdrubal; conf. ad v. 28. Postquam itaque insignem, quæ Romanorum cœpta adjuvisset in Italia, fortunam libro superiori descripserat, nunc ita pergit: Nec tamen in *Ausonia*, Italia, tantum res feliciter a *Dardanidis*, h. e. Romanis, gerebantur, sed etiam in Hispania, unde mox pellebantur *Phœnices*, h. e. Pœni, quorum pars adeo non ita multo post, a senatu Carthag. *agitante pavore*, quem ei adventus Scipionis incusserat, in Africam trajicere jubebatur cum Magone duce, qui tum a Romanis in agro Gallorum Insubrium victus erat et *castris exutus;* de quo vid. Livium XXX, 18, 19. Nam tum demum Mago *in Libyam transmisit*, nec de alia ejus fuga vel prælio cogitandum est.

28 seqq. Conf. Liv. XXVIII, 1. Vox *ecce* innuit, poetam nunc eas res commemoraturum esse, quibus vss. 23... 27, tamquam proœmium præmiserat. — *aliud decus Nutribat*, aliam gloriæ conligendæ occasionem dabat, *Fortuna duci* Romanorum in Hispania, Scipioni. — *favore*, quo adjuverat eum in expugnatione Carthaginis. « Novus imperator Hanno, in locum Barcini Hasdrubalis novo cum exercitu ex Africa transgressus, quum in Celtiberia brevi magnum hominum numerum armasset, etc. » Liv. XXVIII, 1. — *crepitantibus agmina cetris*, Celtiberos vel Hispanos, qui prælium inituri clipeos gladiis pulsant, vid. ad III,

Barbara, et indigenas serus raptabat Hiberos.
Non ars, aut astus belli, vel dextera deerat,
Si non Scipiadæ concurreret: omnia ductor
Magna adeo Ausonius majori mole premebat:
Ut Phœbe stellas, ut fratris lumina Phœben
Exsuperant, montesque Atlas, et flumina Nilus,
Ut pater Oceanus Neptunia cærula vincit.
Vallantem castra (obscuro nam vesper Olympo
Fundere non æquam trepidanti cœperat umbram)
Adgreditur Latius rector, subitoque tumultu
Cæduntur passim cœpti munimina valli
Inperfecta: supercontexere herbida lapsos
Pondera, et in tumuli concessit cespes honorem.

31. *captabat* Ox. et Put. *carpebat* R. 1, Parm. Med. — 33. *omnia* scripti. Vulgo *agmina*, prob. Dausq. sed illud longe elegantissimum judice N. Heins. qui etiam *Magnum* legi posse putabat, ut esset græcismus similis illi Maroniano *Omnia Mercurio similis*. — 36. *et*, non *ut*, Col. — 38. *nam*, non *jam*, scripti. — 42. Vulgo male *Inperfecta super contexere*, etc. Præterea *supercontexere* una voce scripsit Drak. *super contexeret* Parm. *super contexunt* R. 1, ad marg. *super texerunt* malebat

348.—31. *raptabat*, cf. ad IV, 218.

32. *Non deerat* Hannoni *dextera*, virtus. — 33 seq. *adeo omnia magna*, magnas Hannonis virtutes, Scipio *majori mole premebat*, superabat (ut apud Ovid. Met. VII, 449, et ex Ponto, III, 1, 116), vel inefficaces reddebat, et coercebat, ut hæc dictio petita sit a mole rem urgente eique incumbente, quæ prohibeat, ne illa emergere possit et vim suam exserere. Ad molem heroum referre nolim cum Ern. Si Livio, XXVIII, 1 sq. fides habenda, Silanus, non Scipio ipse, Hannonem Magonemque devicit, unde et comparatio hæc, quamvis venusta, aliena est ab h. l. nisi forte alios auctores sequutus est poeta, e quibus etiam hausisse videtur, quæ memorat v. 38 sq. Hannonem *vallantem castra* obpressum esse a Romanorum duce: *nam Vesper*, Hesperus, *cœperat fundere*, spargere, *umbram non æquam*, iniquam, ingratam, *trepidanti*, fortissimo duci concitato, ardenti cupiditate pugnæ, ab qua abstinere cogebatur caligine; Lenz.

35 seqq. Drak. comparavit Horat. Od. I, XII, 46 seq. Ovid. Met. II, 722, et Anthol. Gr. III, 33, epigr. 33, vel Diogen. Laert. VIII, 78. Observa autem orationis luxuriem. — 39. *trepidanti* Hannoni, id est, properanti castra vallo cingere, non ad pugnam parato, contra quod innuit Lenz. sup. ad vs. 33. Ed. *non æquam umbram*, noxiam, quia propter illam non vidit advenientes hostes; Cell. — 42 seq. *Pondera herbida* sunt *cespites*, vallo muniendo congesti, unde nunc structi *tumuli*.

Vix uni mens digna viro, novisse minores
Quam deceat, pretiumque operis sit tradere famæ.
Cantaber ingenio membrorum et mole timeri
Vel nudus telis poterat Larus: hic fera gentis
More securigera miscebat prælia dextra.
Et, quamquam fundi se circum pulsa videret
Agmina, deleta gentilis pube catervæ,
Cæsorum inplebat solus loca: seu foret hostis
Comminus, expleri gaudebat vulnere frontis
Adversæ; seu læva acies in bella vocaret,
Obliquo telum reflexum Marte rotabat.
At, quum pone ferox aversi in terga veniret
Victor, nil trepidans retro jactare bipennem
Callebat, nulla belli non parte timendus.
Huic ducis invicti germanus turbine vasto

N. Heins. quia *concessit* subjungatur. — 45. *operæ* primus edidit Nicander in Junt. Sed *pretium operis* numerosius esse, jam monuit N. Heins. — 46. *ingenti membrorum mole* corrig. N. Heins. cui *ingenium membrorum* insolentius videbatur. — 47. *nudus teli* conj. idem. Sed vulgatum quoque bene se habet; conf. IV, 313; V, 449, et inf. v. 172. — 54. *refluxum* Col. *reflexus* reposuit Lefeb. *refugum Mavorte* conj. N. Heins. — 55. *aversa in terga subiret* malebat idem.

44... 67. De L. Scipione, Publii fratre, qui hoc loco Larum, Cantabrum fortissimam occidisse fingitur, longe alia tradit Livius XXVIII, 3. — 44. Inter tot hostes vix uni fuit virtus digna posteritatis memoria. — *minores*, posteri, vid. ad VI, 550. — 45. *tradere famæ*, conf. ad IV, 73. — 46. *membrorum ingenio*, forma ac indole, vid. ad IV, 91; Burm. ad Ovid. Met. VI, 574, et Klotz. ad Tyrt. p. 85. — 47 seq. *nudus telis*, sine armis; confer ad IV, 313, et Klotz. ad Tyrt. p. 65 sq. — *More gentis*, Cantabrorum aliorumque populorum, de quo vid. Liv. IV, 4. — *miscebat prælia*, vid. ad I, 69.

49... 57. Dexteritas et fortitudo Lari, quas ipse puguando et tractanda bipenni declarabat, per partes singulas recensentur poetico more; Ern. — *fundi*, vid. ad II, 113. — 51. *Cæsorum inplebat solus loca*, solus in eorum succedebat locum tantumque virtute præstabat, quantum populares, si viverent, præstare potuissent; jacturam locumque eorum quasi resarciebat. — 52. *expleri*, explere, satiare mentem. — 53. *seu læva acies... vocaret*, si a latere et oblique eum hostis petebat; hinc *obliquus Mars* erit ejus qui obliquo ictu hostem percellit, et ita *reflectitur* telum cum ipso corpore pugnantis; Ern.

58. *ducis germanus* L. Cornelius

Scipio contorquens hastam, cudone comantes
Disjecit crines; namque altius acta cucurrit
Cuspis, et elata procul est ejecta securi.
At juvenis, cui telum ingens adcesserat ira,
Barbaricam adsiliens magno clamore bipennem
Incutit: intremuere acies, sonuitque per aurus
Pondere belligero pulsati tegminis umbo.
Haud inpune quidem; remeans nam dextera ab ictu
Decisa est gladio, ac dilecto immortua telo.
Qui postquam murus miseris ruit, agmina concors
Avertit fuga confestim dispersa per agros.
Nec pugnæ species, sed pœnæ tristis imago
Illa erat, hinc tantum cædentum, atque inde ruentum.
Per medios Hannon, palmas post terga revinctus,
Ecce trahebatur, lucemque (heu dulcia cæli
Lumina!) captivus lucem inter vincla petebat.

61. *rejecta* opinabatur idem, *dejecta* scripsit Lef. — 67. *directo telo* (coll. Virg. Æn. VI, 57, parum apte) vel *adducto t.* emend. N. Heins. et v. 68, *consors*, h. e. una ac par fuga omnium. — 71. *cædentum* Col. *cadentum* Oxon. Vulgo *cedentum*. — 74. *vitæ* primus Nicander substituit pro *lucem*, quæ vox elegantior potius

Scipio, Asiaticus postea dictus; cf. v. 576. — *turbine*, ut I, 41, et al. — 59. De *cudone*, vid. ad VIII, 493, et Turneb. Advers. I, 13. In Gloss. Labæi πυρσοφαλείας ἶδος. — *comantes crines*, vid. ad IV, 515. — 62. *cui telum*, etc. cujus impetus viresque ira augebantur. — *telum*, vid. ad II, 576.

65. *tegminis*, clipei, ut passim. — 66. *remeans*, retracta. — 67. *immortua telo*, ceecidit in terram, tenens securim; conf. XIV, 403 et 484. — *dilecto telo*, vid. ad I, 167, in Var. Lect. ubi dilectum ensem, *épée de chevet*. Ed. — 68. *murus*, Larus, vir fortissimus, præsidium suorum; cf. ad II, 576, et inprim. Klotz. ad Tyrt. p. 155 sq.

70 seq. Ernesti hæc similia esse putat verbis Scipionis, alia occasione dictis, ap. Liv. XXVIII, 32, « diis bene juvantibus sequerentur, non tam ad bellum gerendum, quam ad expetendas ab hominibus scelestis pœnas. » Ego potius crediderim, poetam ante oculos habuisse locum Livii XXVIII, 2, ubi refert, angustias et loca virgultis aspera ad fugam inpedimento fuisse Celtiberis, eosque ad cædem, velut vinctos, præbuisse.

72 seq. Hanno vivus captus et Romam missus, vid. Liv. XXVIII, 2 et 4. — *lucem*, vitam. — *heu dulcia cæli Lumina*, ut II, 223, ubi vid. not. Inest vituperatio Hannonis, qui, ut viveret, captivitatis ignominiam passus est; quo et pertinent acerba Scipionis convi-

Cui rector Latius: « Tanta, en, qui regna reposcant,
Quis cedat toga, et armiferi gens sacra Quirini!
Servitio si tam faciles, cur bella refertis? »
Hæc inter celerare gradum, conjungat ut arma,
Hasdrubalem ignarum cladis prænuntius adfert
Explorator eques: raptat dux obvia signa.
At, postquam optatam lætus contingere pugnam
Vidit, et ad letum magno venientia cursu
Agmina, suspiciens cælum, « Nihil amplius, inquit,
Vos hodie posco, Superi; protraxtis ad arma
Quod profugos, satis est: in dextra cetera nobis
Vota, viri: rapite, ite, precor; vocat ecce furentes
Hinc pater, hinc patruus; gemina o mihi numina belli,
Ducite, adeste; sequor: dignas spectabitis, haud me
Præscia mens fallit, vestro jam nomine cædes.

et διπᾶς repetitur; conf. ad XI, 357. — 81. *Ac* Col. — 84. *Protraxtis... profugos* Col. *Protractis* Oxon. Put. R. 2, et *profugos* etiam Put. *profugo* Med. Vulgo *Protractus... profugus*. Deinde *vobis* Put. — 88. *haud me* Ox. Put. R. 1, Parm Med. Mars. Vulgo *aut me*, quod retinuit Drak. cui illud præferre videbatur imitationem Virgil. Æneid. X, 630, quæ nulla est. Dubitationem locum non habere, si mens *præscia* sit, et Scipionem nunc ita loqui, ut se certum de victoria esse milites intelligant, jam monuere Lefeb. et Ern.

cia v. 77, si tam facili negotio vos capi patimini, et tam servitutis capaces estis, cur pugnam nobiscum restaurastis, cur non prorsus abstinuistis a bello? Ern.

75 sq. Et hæc σφραστικῶς dicta: En stultos et inbelles Pœnos, qui regnum adfectant, quod majus sit Romano! — *toga et armiferi gens sacra Quirini* ut *gens togata* apud Virg. Æn. I, 282, ubi vid. Heyne. — *gens sacra*, vid. ad VII, 9. — *armiferi Quirini* Romuli bellicosi. — 77. *Servitio faciles*, quia vivos se capi passi sunt; Cell. cf. ad I, 615. — *bella refertis*, ut III, 165, et XI, 28.

78 sq. Paucis describitur pugna Hasdrubalis Gisgonis filii a Gadibus reversi, cum Scipione, de qua vid. Liv. XXVIII, 12... 16, et Polyb. XI, 20 seqq. — 80. *dux* Rom. P. Scipio.

85. *profugos*, Hasdrubalem, et, qui ad eum in Gaditanam provinciam pervenerat, Magonem. vid. Liv. XXVIII, 2. — *dextra*, virtute.

87. Mors patris et patrui mei ad virtutem et vindictam ab hoste sumendam vos excitant. — In sqq. color orationis ut ap. Liv. XXX, 21. « En umquam (h. e. umquamne, ecquando) ille dies futurus esset, quo vacuam hostibus Italiam bona pace florentem visuri essent? »

Nam quis erit tandem campis telluris Hiberæ
Bellandi modus? en unquam lucebit in orbe
Ille dies, quo te armorum, Carthago, meorum
Adspiciam sonitus admotaque bella trementem? »
Dixerat; et raucus stridenti murmure clangor
Increpuit; tonuere feris clamoribus astra.
Concurrunt; quantumque rapit violentia ponti,
Et Notus, et Boreas, et inexorabilis Auster,
Quum mergunt plenas tumefacta sub æquora classes;
Aut quum letiferos adcendens Sirius ignes,
Torret anhelantem sævis ardoribus orbem;
Tantum acies hominumque ferox discordia ferro
Demetit: haud ullus terrarum æquarit hiatus
Pugnarum damna; aut strages per inhospita lustra
Unquam tot dederit rabies horrenda ferarum.
Jam campi vallesque madent, hebetataque tela.
Et Libys obcubuere, et amantes Martis Hiberi.
Stat tamen una loco perfossis debilis armis,
Luctaturque acies, qua concutit Hasdrubal hastam.

93. *tonitrus* conj. N. Heins. — 103. *haud strages* ed. Lefeb. adjecta nota: « Sic omnes. » Quod si verum est, mireris, nullam lectionis varietatem notatam esse a N. Heins. vel Drak. in vulgatis certe edd. *aut* legitur, nec multum interest.

94. *clangor* tubarum. — 95. *clamoribus*, quibuscum acies concurrunt. — 96... 102. Quantum hominum naufragio, aut peste, tantum nunc ferro absumuntur. Comparationes magis ad multitudinem cæsorum spectant (quod vel ex voc. *quantum* et inpr. ex v. 101 sqq. ubi illa multis verborum ambagibus adumbratur, patet), quam ad inpetum et celeritatem, qua cædes fiunt, quo eas refert Ernest. coll. IV, 243 seq. et XIV, 121.

99. *Sirius*, æstus, et pestis causa; conf. XIV, 621, et ibi not.

102. *Demetit*, ut IV, 213. Non facile unquam hiatu terræ tot absorbentur, quot nunc ferro pèriere. Hæc nimium ad miraculum aucta sentio, et sequentia de *rabie ferarum* clementiora et remissiora sunt, quam ut imaginem inchoatam recte absolvant; Ern. — 105. *hebetata tela*, ut apud Lucan. VI, 186; Senec. Octav. v. 526, et Curt. IV, 16; Drak. — 107... 114. Conf. Liv. XXVIII, 16, et Polyb. XI, 24, qui Hasdrubalem cedentibus suis restitisse, nec tamen vulneratum esse tradunt. — 108. *concutit hastam* pro stat et pugnat, ut passim apud Homerum.

Nec finem daret ille dies animosaque virtus,
Ni perlapsa viro loricæ tegmine arundo,
Et parco summum violasset vulnere corpus,
Suasissetque fugam : rapido certamina linquit
In latebras evectus equo, noctisque per umbram
Ad Tartessiacos tendit per litora portus.
Proximus in pugna ductori Marte manuque
Regnator Nomadum fuerat; mox fœdere longo
Cultuque Æneadum nomen Masinissa superbum.

110. *viro* Colon. Oxon. Tell. *vitæ* Putean. Vulgo *foret*. Deinde *perlapsa tegmen* emend. Dausq. et *tegmina* Livineius. Vulgatum probabat N. Heins. coll. Liv. XXVIII, 11; *Foribus ipsis duo perlapsi angues;* conf. ibi Gronov. — 111. *vulnere*, non *pondere*, scripti. *En* pro *Et* substituit Lefeb. ut passim. *libasset* pro *violasset* conj. N. Heins. Sed vulgatum firmavit Drakenborch. coll. Virg. Æn. XI, 277, 591, 848; XII, 797; Ovid. Met. XIII, 279. — 113. *avectus* recte, puto, emend. N. Heins. et edidit Lefeb. — 117. *Masinissa* Putean. et plerique libri editi, ut et optimi ap. Livium. *Massinissa* in tabella ænea ap. Ursin. ad Cic. de Sen. c. 10, ut *Porsenna*, et metri causa *Porsena*, judice Drak. Dausqueius et alii *Masanissa*, vel *Massanissa*, vel *Massanassa* scribendum censent, forte rectius. Græcis certe plerumque Μασσανίσσης, vel Μασσανάσσης, vel Μασινάσσης dicitur; cf. Cl. Schweigh. ad Polyb. III, 5; XI, 21, et ad Appian. Hispan. c. 24, et Pun.

110. *viro*, Hasdrubali. — 111. Conf. ad V, 273, et XV, 755 seq. — *parco*, levi. — 112 seq. De fuga Hasdrubalis vid. plura ap. Liv. et Polyb. ll. cc. — 114. *Tartessiacos portus*, vid. ad III, 399. Sed h. l. *Gades* designari videntur, quo Hasdrubalem ac Magonem refugisse Livius loco laud. tradit, et quam urbem non diversam fuisse a Tartesso putabant Plinius III, 21, Avien. Descr. Orb. 613; Sallustius in Fragment. et alii; conf. ad III, 396.

115 sqq. *Masinissa*, filius Galæ, regis Numidarum Massylorum, et socius Pœnorum (vid. Liv. XXIV, 49; XXV, 34; XXVIII, 13), ad Romanorum nunc partes transit (Liv. XXVIII, 16, 35), et regnum paternum, a Syphace expugnatum (Liv. XXIX, 29... 34; XXX, 5), Scipionis ope recuperat (cf. Liv. XXX, 11), a quo præterea amplissimis muneribus, Cirta oppido ceterisque urbibus et agris, quæ ex regno Syphacis in populi Rom. potestatem venerant, donatur (inf. v. 130; Liv. XXX, 15, 44); cf. Polyb. XI, 21; XIV, 3 sq. 8 sq. XV, 4, 5, 9, 12, 14, 18; XXI, 9; XXII, 4, et Appian. Punic. 10... 28, 32, 37, 41... 48, 67, 74, 93, 105 seq. *proximus ductori*, Hasdrubali, *Marte manuque*, virtute, *fuerat*, eum fortiter pugnando prope æquaverat Masinissa. « Caput rerum in omni hostium equitatu. » ap. Liv. XXVIII, 35. — *Nomadum*, confer ad v. 171. — *Æneadum*, Romanorum. — *nomen superbum*, conf. ad IV, 729.

Huic fesso, quos dura fuga et nox suaserat atra,
Carpenti somnos subitus rutilante coruscum
Vertice fulsit apex, crispamque involvere visa est
Mitis flamma comam, atque hirta se spargere fronte.
Concurrunt famuli, et serpentes tempora circum
Festinant gelidis restinguere fontibus ignes.
At grandæva, Deum prænoscens omina, mater,
« Sic sit, Cælicolæ; portentaque vestra secundi
Condite, ait; duret capiti per secula lumen.

c. 10; Gron. et Drak. ad Liv. XXIV, 49; XXV, 34. — 118. *cruda fuga* conj. N. Heins. qui illam vocem in deliciis habebat; conf. Burm. ad Val. Fl. VI, 545; VII, 243, et sup. ad VI, 78; VII, 3; XIII, 532. — 122. *tempora*, non *pectora*, scripti, ut mox v. 128, et apud Virg. Æn. II, 684. — 125. *Sic sic* primus edidit Marsus in Ven. poster. Antiquiorem lect. revocavi cum Lefeb. et Ern. *portenta o vestra* ma-

118 seq. Masinissa fausto omine objecto, quod mater explicat, permovetur, ut Scipionem fœderis pangendi causa adeat: quæ res ita coloribus poeticis oblita est et figmentis epicis intertexta, ut sine Livio veram rerum gestarum rationem adsequi nullo modo possimus; Ern. conf. Liv. XXVIII, 16 et 35. Manifesta autem est et ab aliis jam notata imitatio Virgil. Æn. II, 682 seqq. ubi vid. Cerda et Heyne; cf. et Liv. I, 39, 41; XXV, 39; extr. Barth. ad Claud. Cons. Hon. IV, 193 sq. Casaub. ad Suet. Tib. 14. « Fulgor igneus, si urendo non noceat, celebritatis gloriam adferre creditur, » Saresber. Polycr. I, 13. Silii autem ingenio hæc fingendi locum dedisse crediderim verba Livii XXIV, 49 pr. « Filium Gala Masinissam habebat, septem et decem annos natum, ceterum juvenem ea indole, ut jam tum adpareret, latius regnum opulentiusque, quam adcepisset, facturum. » Veræ gloriæ ejus miracula addita, ut Marcii ap. Liv. l. c. Ascanii ap. Virgil. et aliorum. — 119. *coruscum* adverb.

120. *apex*, non pileus, de quo Burm. ad Virg. l. c. et Gesner. ad Claud. l. l. cogitarunt, nam mox *flamma* dicitur; Ern. — 121. *Mitis flamma*, ut apud Virg. *levis apex*, et *tractu innoxia molli* (vel *mollis*) *lambere flamma comas*: de *tractu*, vel potius *tactu*, vide Var. Lect. Nostri Virgil. Vol. II, p. 290. En. — *hirta fronte*, conf. ad XIII, 861.

122 sq. Ipsa verba Virg. Æn. II, 684... 686. — 124. *mater*, ut Tanaquil apud Liv. I, 39, et Anchises apud Virg. quorum tamen scientia auguralis notior est.

125 seq. Verbis *sic sit* adripit ex veterum superstitione anus omen et Deos salutat; Barth. Adv. XXI, 15. — *portenta vestra secundi Condite*, perficite læta, quæ nobis portenditis. Alii aliter exponunt: Barthius et Ern. firmate, vel conservate; D. Heins. « *Condite secundi* est secunda date: secunda enim auspicia, quæ *adtestata* dicebantur et fulgure constabant plerum-

Ne vero, ne, nate, Deum tam læta pavesce
Prodigia, aut sacras metue inter tempora flammas.
Hic tibi Dardaniæ promittit fœdera gentis,
Hic tibi regna dabit, regnis majora paternis,
Ignis, et adjunget Latiis tua nomina fatis. »
Sic vates, juvenisque animum tam clara movebant
Monstra, nec a Pœnis ulli virtutis honores,
Hannibal ipse etiam jam jamque modestior armis.

luerit N. Heins. — 127. *tam læta* e scriptis recepi, quod et rectius videbatur N. Heins. In omnibus edd. *tu læta*. — 131. *Latiis fastis* Gryph. Nut. Raphel. Cellar. Modius, refragg. N. Heins. Drak. Lefeb. et Era. sed prob. Burm. ad Val. Fl. II, 145, ubi monet, sensum h. l. esse, tua nomina, ut amici et socii regis, fastis Romanis adscribentur, quibus fœdus tecum initum consignabitur, et per quos nomen tuum in secula ibit. Non male! nec tamen spernenda lectio antiqua. — 134. Hunc versum in recentt. edd. et primum quidem in Junt. excipit alius, a Nicandro procusus, *Ire videbatur, Martisque liquescere famam*, vel *fama*, ex emend. N. Heins. qui et *senescere* conj. quod adridere potest coll. Liv. XXIX, 3, extr. *Hannibalem ipsum jam et fama senescere et viribus*. Ernesti contra *liquescere*

que, condebant, h. est, confirmabant prima, quum fausta erant; quum infausta, quæ *parentalia* vocabantur, tollebant illa et destruebant quasi. » Hoc acumen, quod non mireris, displicebat Burm. qui ad Valer. Flacc. I, 531; *multis exemplis docet, condere*, quod instituere et in ipso principio decernere significet, proprium esse fatis verbum. — *dunet capiti per secula lumen*, perpetua sit gloria ejus æternumque imperium, vel æternitati consecretur nomen ejus, cujus caput clarum fore *divino igni* circumfuso portendistis.

130. Conf. sup. ad v. 115 sq. — 131. *Latiis fatis*, fortunæ Romanorum, quorum postea constanter socius fuit et amicus: ut apud Lucan. III, 307; « populo communia nostro Fata tulit. » — 132. Recensentur causæ, quibus Masinissa motus partes Romanorum secutus sit et fœdus peperigerit cum Scipione, primum *clara monstra*, h. e. omina manifesta, quibus imperii nominisque amplitudo portendatur, deinde quod a Pœnis nullo honore aliisve virtutis præmiis, vel adfectus esset, vel eu exspectare posset, denique quod Hannibalis fama ac res labi cœpissent; cf. ad v. 148. — 133. *Monstra* h. l. non malo, ut sæpe, sed bono sensu, Virg. Æn. II, 680, sumuntur; Drak. Confer ad II, 650.

134. *modestior armis*, arma bellumque tractans minore impetu, animo, ira ac insolentia, ut contra victor, et cujus virtuti fortuna conjuncta est, *ferox* dicitur, et *bello superbus* Virg. Æn. I, 21, vel *superbus virtute et factis* supra X, 573; *ὑβρίσαι* Homer. et *insolentius hostem insequi* Cæs. B. C. I, 45. Marsus exposuit, minoris famæ ac nominis in re militari; et Ernesti, adtritas, vel fractus fortuna bellica, et fama pristina demissus.

Aurora obscuri tergebat nubila cæli,
Vixque Atlantiadum rubefecerat ora sororum:
Tendit ad Ausonios et adhuc hostilia castra.
Atque, ubi se vallo intulerat, ductorque benigno
Adcepit Latius vultu, rex talibus infit:
« Cælestum monita et sacræ responsa parentis,
Disque tua, o Rutulum rector, gratissima virtus
Avulsum Tyriis huc me duxere volentem.
Si tibi non segnes tua contra fulmina sæpe
Visi stare sumus, dignam te, nate Tonantis,
Adferimus dextram; nec nos aut vana subegit
Incertæ mentis levitas, et mobile pectus;
Aut spes et læti sectamur præmia Martis.
Perfidiam fugio et perjuram ab origine gentem.
Tu, quando Herculeis finisti prælia metis,

fama exquisite putat dici posse, cujus existimatio et gloria veluti diluta sit, et elanguerit ex pristino quasi robore. Idem monet, se non defendere versum, sed servasse, ut concinnior esset omnis locus, qui sine illo veluti claudicaret. Ego potius eum delevi cum Modio, Cell. et Lefeb. quoniam auctoritate optimorum librorum destituitur, eoque ejecto hic locus, in quo omnia pendent a verbis *animum movebant*, non modo integer est, sed etiam doctior, neque alienus a stylo Silii. — 137. *in Ausonios* Oxon. Put. R. 1. Parm. Med. Mars. Gryph. — 149. *Tu*

135. *tergebat*, serenabat, dimovebat. — 136. *Atlantiades sorores*, Atlantis filiæ, Pleiades, seu Vergiliæ, quæ summo mane occidunt in occidentali parte cæli, dum Aurora et sol interea ab oriente emergunt, vid. Heyne ad Virg. Ge. I, 221, et Hermanni Mythol. tom. III, not. 258 sq.

139. Conf. Liv. XXVIII, 35. Sed in hac oratione, quam ex ea, qua Indibilis suo et Mandonii nomine Scipionem ap. Liv. XXVII, 17, adloquutus sit, desumtam putabat Drak., poetam suum potius ingenium (a quo etiam profecta oratio Scipionis, et quæ de donis, ab eo Masinissæ datis, referuntur infra vers. 154... 167) quam Livium sequutum esse, jam monuit Ern.

140. *monita*, vid. ad IV, 120. — *sacræ responsa parentis*; conf. sup. v. 124.

143. *fulmina tua*, vid. ad I, 421; apte inpr. h. l. de Scipione *nato Tonantis*, de quo vid. ad IV, 476.

148. Cf. ad I, 5. Recte jam monuit Dausq. Silium respexisse fallacem conditionem de spatio corii taurini magnitudine consignando, et perfidiam Pœnorum, qui Sophonisbam, Masinissæ pactam, Syphaci tradiderint; de quo vid. Appian. Pun. 10, qui hanc præcipue causam Masinissæ fuisse dicit fœderis cum Scipione jungendi; conf. idem de reb. Hisp. c. 37.

149. *Herculeis finisti prælia me-*

Nunc ipsam belli nobiscum invade parentem.
Ille tibi, qui jam gemino Laurentia lustro
Possedit regna, et scalas ad mœnia Romæ
Admovet, in Libyam flammis ferroque trahendus. »
Sic Nomadum ductor : tunc dextra Scipio dextram
Amplexus, « Si pulchra tibi Mavorte videtur,
Pulchrior est gens nostra fide; dimitte bilingues
Ex animo socios; magna hinc te præmia claræ
Virtutis, Masinissa, manent; citiusque vel armis,
Quam gratæ studio vincetur Scipio mentis.
Cetera quæ in Libyam portari incendia suades,
Expediet tempus; nec enim sunt talia rerum
Non meditata mihi, et mentem Carthago fatigat. »

Col. Vulgo *Et.* — 150. *Hunc* Marsi Ven. pr. operarum errore. Inde *Hanc* castigatum in Ven. poster. quam aliæ edd. sequutæ sunt. *Hinc* ad marg. notavit Cortius, non inprob. Ern. Sed languet, quoniam *τὸ quando* præcessit. — 151. *tam gemino* Put. *tergemino*, h. e. terno, ut XV, 190, emend. Dausq. et eamdem ob causam inf. v. 215, *ter quinos*, non inprob. N. Heins. et Lefeb. cujus hæc nota est : « Placet conj. hæc, si *lustrum* pro quatuor annis adcipias, ut diserte adfirmat Plinius : et verius fuerit, si demas unum annum, quam si tres habeas addendos. » Lustrum vero numquam tempus quatuor annorum dicitur, nisi ubi periodus designatur, vel de ea re, quæ quarto quovis anno fit aut repetitur, sermo est, ut ap. Plin. II, 47, ed. Hard. et Ovid. Fast. III, 165. Tempus etiam non exacte convenit, sive *tergemino* sive *gemino* scribas, et sive quinque, sive quatuor annorum spatium contineat lustrum : conf. not. Neque tamen dissimulo, conjecturis illis favere duo hujus libri loca inf. v. 628, et 688. — 159. *stratæ* Marsi Ven. poster. errore operarum, quem plerique editorum recenti. fideliter expresserunt. — 160. *portari*, non *portare*, scripti. *Τὸ in* exulat ab omnibus edd. ante Wolfii Basil. unde *Lybiæ portari*, vel *properari* conj. N. Heins. Locutionem *portari Libyam* pro *in Libyam* multis exemplis firmant Sanctius Minerv. IV, p. m. 502, et Voss. art. gram. VII, 42. Sed inter solœcismos eam refert Quintil. Inst. Orat. I,

tis, totam expugnasti Hispaniam, nec desiisti vincere nisi in mundi fine; cf. ad I, 142, et IX, 185. Ed.

150. *belli* hujus *parentem*, causam et auctorem, scilicet Carthaginem Africæ. — 151 seq. *gemino lustro*, rotundiore numero, ut poetis mos est : nam Livius XXVIII, 16, 38, et fasti ab initio belli Punici usque ad debellatam Hispaniam tredecim annos, non quindecim, ut Dausq. et N. Heins. volebant, statuunt; Drak. Cf. Var. Lect. — *Ille, qui*, etc. Hannibal. — *Laurentia regna*, vid. ad I, 110. 154... 167. Conf. sup. ad v. 139 sq. — 156. *bilingues socios*, vid. ad II, 56. — 158 seq. Venustissima urbanitatis plena sententia, mixta gravitate aliqua heroi decora, ex armorum commemoratione; Ern.

162. *mentem fatigat*, vid. ad I,

Hinc juveni dona insignem velamine picto
Dat chlamydem, stratumque ostro, quem ceperat ipse
Dejecto victor Magone animique probarat,
Cornipedem; tum, qua Divum libabat ad aras
Hasdrubal, ex auro pateram, galeamque comantem.
Exin, firmato sociali fœdere regis,
Vertendas agitat jam nunc Carthaginis arces.
Massylis regnator erat ditissimus oris,
Nec nudus virtute, Syphax: quo jura petebant
Innumeræ gentes, extremaque litore Tethys.
Multa viro terra, ac sonipes, et bellua, terror

5, Draken. — 163. *dono* quædam edd. conf. Gron. Obss. IV, 14. — 165. *animique* Col. *avumque* Ox. et Put. Vulgo *animumque*. — 166. *tum qua* scripti cum *qua* R. 1, Parm. Med. aliæque priscæ edd. In recentt. *et cum qua*. — 168. *formato* Ox. et Put. Deinde *sociali Regis* recte, opinor, emend. N. Heins. — 171. *quoi* olim scriptum putabat N. Heins. pro *cui*, vel *quo litore* jungendum.

63. — 164 sq. *stratum ostro Cornipedem*, ut ap. Virgil. Æneid. VII, 277. — *quem ceperat ipse*, etc. Cf. ad V, 137. — *Dejecto* ex equo, non interfecto, ut XV, 464, nam Magonem aliquem a Scipione occisum esse nemo tradidit. — *probarat animi* causa, *lubens*, propter animum, h. e. ferociam, ut apud Claudian. Cons. Hon. IV, 488. Cf. Heins. curæ sec. ad Claudian. p. 900. Sic et *laudabat leti*, IV, 259, similiaque passim. — 166 sq. Poeta et *pateram* facit spolium, et equum. — *galeam comantem*, vid. ad IV, 516.

170... 276. Conf. Liv. XXVIII, 17 *sq.* — *Massylorum*, vel Massyliorum rex proprie fuit Masinissa, et Massæsylorum Syphax. Inde constat, Silium duos populos vicinos confudisse: id autem tanto minus mirandum est, quod Syphax aliquando totum Masinissæ regnum obtinuit; Drak. Conf. Liv. l. l. Strab. XVII, pag. 829... 832; Intpp. Liv. XXIV, 48; XXIX, 29; Schweigh. V. Cl. ad Appian. Pun. c. 10, et ad Polyb. III, XXXIII, 15; VII, XIX, 1.

170. «Magnum in omnia momentum Syphax adfectanti res Africæ erat, opulentissimus ejus terræ rex, bello jam expertus ipsos Carthaginienses, finibus etiam regni apte ad Hispaniam, quod freto exiguo dirimuntur, positis,» Liv. l. c. Conf. XVII, 143 sq. Appian. Pun. 10, et Hisp. 37. — *nudus virtute*, vid. ad IV, 313.

171. *quo*, a quo, ut apud Curt. V, 7, «regia totius orientis, unde tot gentes ante jura petebant.»

172. *extrema Tethys*, ut III, 411, fines extremi regni Syphacis, ad oceanum Atlant. et fretum, quo ab Hispania dirimuntur, producti; confer Liv. l. c. et supra ad I, 141 sq. Propr. amnis Mulucha Bocchi Massæsylorumque finis ab occasu (Plin. V, 2), et inde Mauri ad Oceanum usque. — 173. *bellua*,

Bellorum, nec non Marti delecta juventus.
Nec foret, aut ebore, aut solido qui vinceret auro,
Gætulisve magis fucaret vellus ahenis.
Has adjungere opes avidus, reputansque laborem,
Si vertat rex ad Pœnos, dare vela per altum
Imperat, atque animo jam tum Africa bella capessit.
Verum ubi perventum, et portus tenuere carinæ,
Jam, trepida fugiens per proxima litora puppe,
Hasdrubal adflictis aderat nova fœdera quærens
Rebus, et ad Tyrios Massylia signa trahebat.
Audito, pariter populorum in regna duorum
Advenisse duces, qui tota mole laborent,
Disceptentque armis, terrarum uter imperet orbi,
Celsus mente Syphax adciri in tecta benigne
Imperat, et tanto regni se tollit honore.
Tum lætos volvens oculos adversa per ora,
Sic Latium adfatur juvenem, ac prior incipit ultro:
« Quam te, Dardanida pulcherrime, mente serena
Adcipio, intueorque libens! quamque ora recordor

175. *Nec forte* Put. *torto ebore*, (quod torno dolatum rasumque erat) vel *nec tereti aut ebore* conj. N. Heins. — 176. *aenis*, ap. Col. sed nos *ahenis* hic, et ad V, 606, et VII, 642. Ed. — 179. *fera* pro *Africa* perperam substituit indoctus Nicander. — 190. *prior*, non *prius*, scripti. — 191. *Dardanide* Put. et ed. Gryph. Sed vid.

elephanti. — 176. *fucaret*, inficeret (ut VIII, 436), *vellus*, lanam, *Gætulis ahenis*, purpura Gætulica; conf. v. 354, 568 sq. Plin. VI, 31, extr. IX, 36; XXXV, 6.

177. Conf. omnino Liv. XXVIII, 17, pr. — *Has opes*, Syphacem, opulentissimum Africæ regem, *adjungere*, conjungere secum fœdere. — *reputans laborem*, quanto gravius foret bellum, quanto major difficultas bellica, si vires Pœnorum hujus regis societate augerentur. — 179. *Africa bella*, Africanum bellum, ut XVII, 11; vid. sup. ad I, 252, in Var. Lect.

180 sq. Cf. Liv. l. c. — *carinæ*, duæ quinqueremes. — 182. *Hasdrubal* Gisgonis filius Hispania pulsus, et socer postea Syphacis.

183. *ad Tyrios*, Pœnos eorumque partes, *Massylia signa*, Syphacem, *trahebat*, trahere conabatur, ut *reseravit*, I, 14, et similia passim. — 184... 188. Confer Liv. XXVIII, 18, pr. — *Audito*, vid. ad V, 106. — 185. *tota mole*, omnibus viribus.

189... 208. Manifesta imitatio Virgil. Æneid. VIII, 152... 171, ad quem locum, vid. Heyne. — 191. *Dardanida*, Romane; conf. V. I..

Lætus Scipiadæ : revocat tua forma parentem.
Nam repeto, Herculeas Erythia ad litora Gades
Quum studio pelagi et spectandis æstibus undæ
Venissem, magnos vicina ad flumina Bætis
Ductores miro quondam me cernere amore.
Tum mihi dona viri præda delecta tulere,
Arma simul, regnoque meo tum cognita primum
Cornipedum frena, atque arcus, quis cedere nostra
Non norunt jacula, et veteres tribuere magistros
Militiæ, qui dispersas sine lege catervas
Vestro formarent ritu ad certamina Martis.
Ast ego, quum nostra (in nostris quæ copia regnis)

ad III, 650. — 194. *Erythia* Col. *Erychia* Oxon. Vulgo *Erythræa*, vel *Erythræa*. — 201. *Non nolint* emend. Gronov. Obss. IV, 6, p. 92, quod impense placebat N. Heins. qui etiam conj. *qui cedere nostro Non norint jaculo*, et recte monuit, verisimilius esse, commendari a Syphace ea munera, quam contemni. Hinc *qui cedere nostris Non norint jaculis* reposuit Lefeb. quem sequutus est Ern. Withof. emendat: *qui* (Romani ductores) *cedere nostra Cognorant jacula*. — 201. *veteres* est emend. N. Heins. pro vulg. *veteris*, quod tamen ἀρχαϊκῶς scriptum videri potest. — 204. *Atque ego* ex R. 2, ed. Lefeb. Deinde *vestra* Put. h. e. munera vobis destinata. Non male! Withof. non male conjicit *vetera*, ut ab antiquitate hæc munera laudentur; vel potius, *Ast ego quum contra*, hoc est, vicissim (*ita nostris quæ copia regnis*), etc. verum hoc altero modo claudicat versus. Ed. *vestro*, scilicet patri, ex ed. Parm. et Ben. recepere Drak. Lefeb. et Ern. suadente N. Heins. qui aliquando conj. *Ast ego quum* (*præsto in nostris q. c. r.*) *Nunc auri obferrem*,

193. *Scipiadæ*, vid. ad VII, 106. — *revocat* mihi in mentem, nisi malis, refert, reddit, ut II, 634.

194. Conf. Virg. Æn. VIII, 166 sq. et Liv. XXIV, 48. — *Erythia*, Ἐρύθεια, insula, vel eadem cum Gadibus, vel inter Gades et Hispaniam sita, regia Geryonæ, cujus boves Hercules, occiso rege, in Italiam abegit; cf. Heyne ad Apollod. p. 386 sq. et Harduin. ad Plin. IV, 22, s. 36. — *Herculeas Gades*, conf. ad III, 14 sq.

195. Conf. ad III, 45 sq. — 196 seq. Syphacem petiisse Gades et cum Scipionibus congressum esse, tradiderant forte alii, quorum scripta interciderunt, idque maritimi æstus spectandi causa, non, quoniam a Masinissa pulsus sit ex Africa, factum esse, rex h. l. comminisci videtur, honestam causam prætendens turpiori, quam fateri ipsum pudebat; Lenz. — 200. *frena* equorum Numidis ignota, vid. ad I, 215. — 201 sq. Conf. Liv. l. l. — *veteres Militiæ*, vid. ad IV, 530. « Syphax oravit, ut unus apsese magister rei militaris remaneret, etc. » Liv. XXIV, 48. Junge etiam *magistros militiæ*, et *veteres* accipe dictos pro peritis, usu atque exercitatione præditis.—*ritu*, arte, qua Rom. orbem domuere. Ed.

Nunc auri ferrem, nivei nunc munera dentis,
Nil valui precibus; solos sibi cepit uterque,
Quos cohibebat ebur vaginæ sectilis, enses.
Quare, age, lætus habe nostros intrare penates,
Ac, mea quando adfert Libycum fortuna per undas
Ductorem, facili, quæ dicam, percipe mente.
Et vos, qui Tyriæ regitis Carthaginis arces,
Hasdrubal, huc aures, huc, quæso, advertite sensus.
« Quanta per Ausonios populos torrentibus armis
Tempestas ruat, et Latio suprema minetur,

et certe *obferrem* malebat. Mihi potius τὸ *ferrem* exquisitius, et ellipsis in voc. *vestro* admodum dura videtur. Elegantiam certe ejus mihi non persuasit locus Terentii, a N. Heinsio laudatus, Andr. IV, IV, 25, ubi sermo Mysis a Davo interrumpitur, et τὸ *vestri* ad *Pamphili* pertinet. — 208. *have* Col. pro *habe;* conf. Burm. ad Val. Fl. I, 671, et Draken. ad h. l. *ave*, h. e. sit prosperum tibi, vel cupide, libenter intra, conj. Barth. Adv. X, 7. Sed nihil mutandum, nisi forte pro imperat. malis *habes* h. e. potes, ut *habeo dicere, polliceri, adfirmare*, ap. Cic. Rosc. Am. 35, ad Div. I, 5, Liv. XLIV, 22; conf. Burm. l. c. Gronov. Obss. in Eccles. Script. c. 22, p. 244, et ad Senec. Controv. I, 1, p. m. 385. Sic et ἴχω διδάξαι, ἀποδοῦναι, etc. vid. Schleusneri Lexic. in N. T. p. 874, 875. — 209. *adfert* Col. et Ox. *abest* Put. Vulgo *habuit*.

205. *nivei munera dentis*, ex ebore facta. Conf. IX, 581 sq.

206 sq. *uterque*, pater et patruus tuus. — *ebur vaginæ sectilis*, h. e. vagina ebore sectili ornata, κολεὸς πριστοῦ ἐλέφαντος Homer. Odyss. Υ, 404; σ, 195; τ, 564. Nam proprie ebur est *sectile*, vel *sculptile*, torno dolatum rasumque, ut ap. Ov. medicam. fac. 10, et ex Ponto IV, IX, 28. Morem, eburnea vagina ensem ornandi (cujus etiam meminere Homer. Od. Υ, 404; Virg. Æn. IX, 305; Ovid. Met. IV, 148), præcipue olim obtinuisse apud populos Africæ, quibus ingens elephantum copia erat, hinc etiam patet, quod postea Lusitani, ut refert Osor. in vit. Eman. Portug. regis lib. I, p. m. 25, apud nonnullas gentes, quæ ceteris cultiores haberi volebant, ejus rei vestigia invenerint; Drak.

208. *habe intrare*, intra, ut ap. Varr. R. R. I, 1, pr. — *rogas, ut habeam curare;* conf. tamen Var. Lect. — *lætus* te *habe intrare*, ad intrandum, hoc est, lætus, lubens intrato; Lenz. — 209 sq. Quoniam magnitudo fortunæ meæ vos ambos huc agit, agite, componite pacem mea auctoritate! rex enim fastu barbarico suspicabatur, componendæ controversiæ gratia ambos ad tantum arbitrum venisse; Barth. Adv. X, 7; confer omnino Liv. XXVIII, 18, pr. — *Libycum Ductorem*, etiam Hasdrubalem adduxit. — 211. *vos* pro *tu;* conf. ad III, 222, in Var. Lection. — *arces Carthaginis* vid. ad I, 7.

213 sq. « Syphax utrumque con-

Utque bibant Tyrium bis quinos sæva per annos
Sicana nunc tellus, nunc litora Hibera cruorem,
Cui nescire licet? quin ergo tristia tandem
Considunt bella, et deponitis arma volentes?
Tu Libya, tu te, Ausonia, cohibere memento.
Haud deformis erit vobis ad fœdera versis
Pacator mediusque Syphax. » Subjungere plura
Non passus, gentis morem arbitriumque Senatus
Scipio demonstrat; vanique absistere cœpti
Spe jubet, et Patres docet hæc expendere solos.
Suadendi modus hic : quodque est de parte diei
Exacti super, ad mensas et pocula vertunt.
Atque, epulis postquam finis, dant corpora somno,
Et dura in noctem curarum vincula solvunt.
  Jamque novum terris pariebat limine primo
Egrediens Aurora diem, stabulisque subibant
Ad juga solis equi, necdum ipse adscenderat axem,
Sed prorupturis rutilabant æquora flammis :
Exigit e stratis corpus, vultuque sereno
Scipio contendit Massyli ad limina regis.

215. *ter quinos* corrig. Dausq. vid. ad v. 151. — 223. *vanique* Col. Vulgo *namque illum*; unde *jamque illum* emend. Dausq. et Cort. — 225. *modus his* Parm. forte pro *is*. — 229. *limine* Col. R. 1, Med. Marsi Ven. prior. *lumine* Marsi Ven. poster. et inde aliæ edd.

trahere ad conloquium dirimendarum simultatium causa est conatus, » Liv. l. c. Hæc exornavit poeta. — *Tempestas δεινῶς* de bello, unde et *torrentia arma* dicuntur.

215 sqq. Imitatio magnifici loci Virg. Æn. VII, 222 seqq. ubi vid. Heyne. — *bibant cruorem*, ut X, 268, et XVII, 412. — *bis quinos*, vid. ad v. 151. — 219. *memento*, vid. ad III, 118. — *te cohibere*, ejus finibus contentum esse.

221. *medius*, arbiter inter duos litigantes, qui barbare *mediator* dicitur, et sup. VI, 347, *pacis sequester*; conf. Cerda ad Virg. Æn. VII, 536; Gierig. ad Ovid Met. V, 564; Barth. ad Claudian. Cons. Mall. Theod. v. 250, et Heins ad Claud. in Rufin. II, 309. — 222 sq. « Scipio abnuebat, aut privatim sibi ullum cum Pœno odium esse, quod conloquendo finiret, aut de republ. se cum hoste agere quidquam injussu senatus posse; » Liv. l. c. — 225. *modus*, finis.

229. Conf. sup. V, 24 sqq. et ibi not. — 230. *stabulis*, vid. ad III, 399. — *juga* et *axem* pro curru.

234. *Massyli regis*, vid. ad vers.

Illi mos patrius fetus nutrire leonum,
Et catulis rabiem atque iras expellere alendo.
Tum quoque fulva manu mulcebat colla jubasque,
Et fera tractabat ludentum interritus ora.
Dardanium postquam ductorem adcepit adesse,
Induitur chlamydem, regnique insigne vetusti
Gestat læva decus : cinguntur tempora vitta
Albente, ac lateri de more adstringitur ensis.
Hinc in tecta vocat, secretisque ædibus hospes
Sceptrigero cum rege pari sub honore residunt.
Tum prior his infit terræ pacator Hiberæ :
« Prima mihi, domitis Pyrenes gentibus, ire
Ad tua regna fuit properantem et maxima cura,
O sceptri venerande Syphax; nec me æquore sævus
Tardavit medio pontus : non ardua regnis
Quæsumus aut inhonora tuis; conjunge Latinis
Unanimum pectus, sociusque adcede secundis.
Non tibi Massylæ gentes, extentaque tellus
Syrtibus, et latis proavita potentia campis
Amplius adtulerint decoris, quam Romula virtus
Certa juncta fide, et populi Laurentis honores.

235. *nutrire* Col. Vulg. *nutrisse*. — 244. *resident* R. 1, Parm. Med. *resedit* ad marg. R. 1; cf. ad V, 3. — 246. *Pyrenes montibus* R. 1, et Med. cf. XV, 504, et inf. v. 278. — 252. *protentaque* conj. N. Heins. non male, ut plane h. l. respondeat Virg. Æn. VI, 60; conf. Burm. ad Val. Fl. V, 167. — 255. *juncta* et *honores* scripti. Vulgo

170. — 235 seqq. *mos patrius*, cf. ad I, 82. De hoc Maurorum more conf. I, 406; II, 440; III, 288 sq. Placebit in his jucunda et gravis verborum varietas, quam plerumque felici studio Silius exsequitur; Ern. — 240 sqq. *regni insigne vetusti decus* sceptrum; conf. v. 244. — *læva* manu *gestari* sceptrum multis exemplis docuere Dausq. ad h. l. Burm. ad Ovid. Amor. III, 1, 13, et Val. Fl. II, 590. — *vitta albente*, fascia candida ac tenui, caput cingente, h. e. diademate; cf. v. 268, et Lips. ad Tac. Ann. VI, 37. — 243 sq. *secretis ædibus*, in secreta et abdita domus parte. — *hospes cum rege*, h. e. et rex, *residunt*, ut ap. Sallust. B. I, 101. « Bocchus cum peditibus invadunt, » et Nep. Phoc. 2 : « Demosthenes cum ceteris in exsilium erant expulsi » Cell.

245. *terræ pacator Hiberæ* magnifice de Scipione; conf. ad II, 483.

248. *sceptri venerande*, magne rex; conf. VI, 574. — 249. *ardua*, difficilia ac molesta.

Cetera quid referam? non ullus scilicet ulli
Æquus Cælicolum, qui Dardana læserit arma. »
  Audivit læto Massylus et adnuit ore,
Complexusque virum, « Firmemus prospera, dixit,
Omina, nec votis Superi concordibus absint,
Cornigerumque Jovem Tarpeiumque ore vocemus. »
Et simul exstructis cespes subrexerat aris;
Victimaque admotæ stabat subjecta bipenni;
Quum subito abruptis fugiens altaria taurus
Exsiluit vinclis, mugituque excita late
Inplevit tecta, et, fremitu suspiria rauco
Congeminans, trepida terrorem sparsit in aula;
Vittaque, majorum decoramen, fronte sine ullo
Delapsa adtactu, nudavit tempora regis.
Talia Cælicolæ casuro tristia regno
Signa dabant, sævique aderant gravia omina fati.
Hinc fractum bello regem solioque revulsum,
Tempus erit, quum ducet agens ad templa Tonantis,

invicta et *honore*. — 265. Vulgo *Exsiliit*. Sed vid. ad VII, 46. — 267. *Congeminans*, non *Congeminat*, scripti. — 272. *Hic* ex emend. N. Heins. reposuere Drak. Lefeb. Ern. ut jungantur *Hic, qui tunc orabat*, etc. Sed hæc ratio durissima est, quum tot verba interposita sint, et multo simplicior faciliorque expeditu vulgata

257. Dii non favent hostibus Romanorum, h. e. Fortuna non adspirat eorum cœptis qui *læserint*, id est, lacessiverint acies Romanas. Ed. — 258. *Massylus*, cf. ad v. 170. — 261. Conf. ad VI, 467 sq.

262. Confer ad IV, 701. Adcumulantur cespites in aras, forte duas, Jovi Capitolino et Hammoni exstructas; Lenz. — 263. *bipennis*, ut πέλεκυς, pro securi; de quo copiose disputant D. Heins. et Drak.

264 sq. Conf. V, 63 sq. (ubi vid. not.) Stat. Theb. XI, 226 sq. (ubi vid. Barth.) Senec. Herc. Œt. 798 seq. Fecit autem hujus ominis mentionem poeta, ut præsignificaret fœdus postea a Syphace violatum, qui filia Hasdrubalis in matrimonium ducta ad Pœnos defecit; Ern. At interitum potius regni ita portendi, ex vss. 270 seq. intelligitur.

268 sq. Conf. ad v. 241. Pessimi etiam hoc ominis fuisse, patet e Senec. Thyest. v. 701, et Sueton. Galb. 18, simileque prodigium Alexandro M. mortem præsagiisse testatur Appianus (de reb. Syr. c. 56), Drak. — 272 seqq. Scipio, *qui tunc orabat socialia fœdera, ducet* olim Syphacem in triumpho, de quo vid. ad XVII, 629 seq. — *ducet agens*, vid. ad VIII, 277.

Qui tunc orabat socialia fœdera supplex.
His actis repetit portum, puppesque secundo
Dat vento, et notis reddit se Scipio terris.
Concurrere avidæ gentes, variosque subacta
Pyrene misit populos : mens omnibus una.
Concordes regem adpellant, regemque salutant.
Scilicet hunc summum norunt virtutis honorem.
Sed, postquam miti rejecit munera vultu,
Ausonio non digna viro, patriosque vicissim
Edocuit ritus, et Romam nomina regum
Monstravit nescire pati, tum versus in unam,
Quæ restat, curam, nullo super hoste relicto,
Et Latios simul, et vulgum Bætisque Tagique
Convocat, ac medio in cœtu sic deinde profatur :
« Quando ita Cælicolum nobis propensa voluntas

lectio, *Hinc*, h. e. abhinc, postea, *tempus erit, quum regem ducet*, etc. — 275. *puppesque*, non *puppemque*, scripti; cf. v. 180. — 277. *Concurrere* Col. Put. R. 2. Vulgo *Concurrunt*. — 280. *norant* recte, puto, conj. Drak. — 284. *tum versus*, non *conversus*, scripti. — 286. *Latios* scripti, nisi quod *Latio* in Ozon. Vulgo *Latium*.

276. Scipio in Hispaniam redit. — *notis terris* Hispaniæ, ubi Scipio jam satis notus et clarus erat; Lenz. Immo quæ ipsi satis notæ erant, quia cum armis eas peragraverat. Ed.

277 sq. *avidæ*, Scipionem videre gestientes. — *gentes Pyrenes*, Hispaniæ. — 279 seqq. Poeta huc transtulit, quæ de regio nomine Scipioni jam prius a devictis Hispanis dato repudiatoque tradunt Polyb. X, 38, 40, et Liv. XXVII, 19. — 285. *super*, vid. ad I, 340.

288... 591. Scipio ludos funebres in honorem patris patruique instituit : quod argumentum nullus fere poeta fuit, qui non tractaverit exemplo Homer. Iliad. ψ, 257 seqq. Odyss. ω, 85 seqq. et Virgil. Æn. V, 42... 603, ubi vid. Heyne ad Argum. Æn. V. Silius non Maronis tantum, sed Homeri etiam loca ante oculos habuit, nec tam arbitrium suum ingeniumque, vel ornandi imitandique studium, quam historicam veritatem sequutus est, quod ex Liv. XXVIII, 21 (ubi vid. inpr. princ. et fin.), intelligitur. Tempus quidem non plane convenit; sed levis hæc mutatio non sine judicio facta est, ne, scilicet historia belli in Hispania inter Pœnos ac Romanos gesti, quæ hoc et super. libro narratur, tam longo episodio interrumperetur. Ea absoluta, facilius poeta aliam rerum varietatem circumspicere, eique diutius inmorari poterat.

288 sq. Cf. Virg. Æn. V, 44 seq.

Adnuit, extremo Libys ut dejectus ab orbe,
Aut his occideret campis, aut, axe relicto
Hesperio, patrias exsul lustraret arenas:
Jam vestra tumulos terra celebrare meorum
Est animus, pacemque dare exposcentibus umbris.
Mente favete pari, atque aures advertite vestras.
Septima quum solis renovabitur orbita cælo,
Quique armis ferroque valent, quique arte regendi
Quadrijugos pollent currus, quîs vincere planta
Spes est, et studium jaculis inpellere ventos,
Adsint, et pulchræ certent de laude coronæ.
Præmia digna dabo, e Tyria spolia incluta præda;
Nec quisquam nostri discedet muneris expers. »
Sic donis vulgum laudumque cupidine flammat.

290. *excideret* Col. quod recepit Lefeb. *occiderit* et *lustrarit* emend. N. Heins. — 293. *Fert animus* maluerit idem, non inprob. Drakenb. qui tamen utramque dictionem exemplis firmavit. — 297, 298. *quîs vincere planta Pernici, et studium* corrig. N. Heins. Sed a vulgata lectione hæc nimis abhorret, nec video cur illa tantopere frigeat. — 300. *e* recte ediderunt Raphel. Cell. Drakenb. probb. Dausq. et N. Heins. conf. inf. v. 449. Vulgo *et*.

289. *extremo dejectus ab orbe Libys*, Pœni ex Hispania pulsi; cf. I, 141... 270.—290 sq. *axe Hesperio*, plaga occidentali, h. e. Hispania. — *patrias arenas*, terras, Libyam. — 292. *vestra terra*, bene, quæ nunc vestra est, ut vestra virtute parta, victis et expulsis Pœnis; Ern. Scipio quoque non Romanos tantum, sed Hispanos etiam adloquitur; conf. v. 286. — *tumulos celebrare*, exsequias, funus, exstructo tumulo vel cenotaphio, donis in rogum conjectis et sacris factis. — 293. *pacem*, quietem, *dare umbris*, funere facto: nam corpore insepulto et vel justis inferiarum honore nondum persoluto centum annos circa Stygem vagatur umbra, si fabulis credere tibi libuerit, nec ad loca infera admittitur ibique quieti datur; cf. ad I, 154.

294. *favete Mente*, ut al. *ore*, vel *linguis*, εὐφημεῖτε. Conf. Cerda ad Virg. Æneid. V, 71, et Jani ad Horat. Od. III, 1, 2. — 295 seqq. Conf. Virg. Æn. V, 64 sqq. — *orbita solis*, via et cursus, h. e. dies, ut X, 540. — *Septima*, qui numerus sacer erat (confer Heyne ad Virg. Æn. V, 85) vel ex arbitrio a poeta ponitur.

297. *planta*, cursu pedum. — 298. *jaculis inpellere ventos*, movere, vel stridore eorum ac sonitu concutere, quo sensu *auras mugitibus inpellere* dixit Ovid. Met. III, 21; conf. ad II, 580. — 299. *corona* quodvis præmium victoriæ, ut inf. v. 505, et *palma* v. 389, 462, al. — 301. Cf. Virg. Æn. V, 305.

Jamque dies prædicta aderat, cœtuque sonabat
Innumero campus, similatasque ordine justo
Exsequias rector lacrimis ducebat obortis.
Omnis Hiber, omnis Latio sub nomine miles
Dona ferunt, tumulisque super flagrantibus addunt.
Ipse, tenens nunc lacte, sacro nunc plena Lyæo
Pocula, odoriferis adspergit floribus aras.
Tum manes vocat excitos, laudesque virorum
Cum fletu canit, et veneratur facta jacentum.
Inde refert sese circo, et certamina prima
Inchoat, et rapidos cursus proponit equorum.

304. *similatasque* scripsi pro *simulatasque;* conf. ad lib. II, vers. 553. — 305. *abortis* Putean. — 308. Drakenborch. post *lacte*, non post *sacro*, distinxit, auctore N. Heins. Nil interest. — 309. *odoriferis adspergit roribus*, hoc est vino, vel unguentis, conj. N. Heins. Sed *floribus* et coronis sepulcra mortuorum, et quum humarentur, et quotannis, adspersa esse, recte jam monuerunt Drakenb. et quos laudavit, Cerda ad Virgil. Æn. V, 79; VI, 885; Noris. ad Cenotaph. Pis. III, 6; Broukh. ad Prop. I, XVII, 22, et ad Tibull. II, IV, 48; VII, 14. — 311. *cantet, veneratur* Put. *caneret v.* Colon. Vulgo *cantat, veneratur*. Hinc *canit et v.* emend. Barth. Adv. X, 7, (cui τὸ *cantat* muliebre et convivio dignius videbatur) et *canere et venerari* N. Heins. Hoc in contextum recepit Lefeb., illud vero Drak. et Ern. quos sequuti sumus; nam infinit. histor. alienus ab h. l. ubi cum *vocat* jungitur, nec quisquam facile dixerit *vocat et canere* pro canit.

303... 311. Conf. Virgil. Æn. V, 104 sq. et 75... 81, ubi vid. Heyne.

304 sq. *similatas Exequias*, fictam pompam funebrem *ducebat*, quæ mox narratur; Ern. Quæ interpretatio obscura est, et nescio an consentanea menti poetæ, qui designavit cenotaphia et exsequias in honorem eorum ductas, quorum corpora alio loco vel sepulta erant, vel, ut Scipionum (conf. v. 293), inhumata jacebant.

309. *floribus*, vid. Var. Lect. — 310. Conf. v. 577; Scalig. Lection. Auson. I, 8; Intpp. Virgil. Æn. V, 80, 81, et sup. ad I, 97. — 310 sq. *virorum jacentum*, Scipionum mortuorum; cf. ad II, 574, et Schleusneri Lex. in N. T. vid. *κῖμαι*.

312 seq. Poeta jam ipsa describit certamina, animis lectorum satis ad ea præparatis: nec video, quænam sint illa efficaciora, quæ sententia Ernesti Virgilius ludorum recensioni præmiserit, præter serpentis portentum, quod Silius jam sup. II, 584 sq. ex eo desumserat, et inde h. l. sapienter prætermisisse silentio censendus est. Idem vir doctiss. monet, multo aptius ad victoriæ cupiditatem inflammandam dona oculis eorum, qui in certamen descendant, exposita memorari a Marone, quam a Silio post victoriam demum expromta et distributa. Sed, ut taceam, Silium illam quoque rationem sequutum esse inf. vers. 457

Fluctuat æquoreo fremitu rabieque faventum,
Carceribus nondum reseratis, mobile vulgus,
Atque fores oculis et limina servat equorum.
Jamque, ubi prolato sonuere repagula signo,
Et toto prima emicuit vix ungula cornu,
Tollitur in cælum furiali turbine clamor:
Pronique, ac similes certantibus, ore sequuntur
Quisque suos currus, magnaque volantibus idem
Voce loquuntur equis: quatitur certamine circus
Certantum, ac nulli mentem non abstulit ardor.

314. *æquato fremitu* conj. N. Heins. et v. 318, *moto cornu*. — 321. *cursus* Colon. — 322. Verba *certamine certantum* mireris neminem obfendisse, præcipue quum vox *certantibus* modo præcesserit. Pro *certantum* forte legendum *hor-*

sqq., Scipio jam sup. v. 299...302, concione ad milites habita præmiisque propositis animos eorum ad certandum inceuderat.

314 sq. Conf. Virgil. Æneid. V, 148 seq. ubi *studia faventum* multo aptius dici, quam *rabiem*, jam notavit Ernest. — *æquoreo*, æquoris, campi, hoc est eorum qui in campo et circo erant. — *favere* et *favor* propriæ sunt vocas, quibus non solum studium, quo populus erga hanc vel illam aurigarum factionem adficitur, indicatur, sed etiam solitæ adclamationes, quibus studium indicabat; Drak. — *Carceribus*, qui mox *fores* et *limina equorum*, Gr. vero ὕσπληγξ, seu ὕσπλαξ, et ἀφεσπία, dicuntur. — *Carceribus reseratis*, conf. ad VIII, 279. — *mobile*, leve, inconstans, cujus favor admodum *fluctuat*, h. e. dubius et mutabilis est; conf. sup. v. 146, et Horat. Od. I, 1, 7. — 316. *servat*, ut III, 380, ubi vid. not.

317. Pro certamine navali, quod Maro jam summo ornatu descripserat Æn. V, 114... 285, Silius bene substituit curule. Sed eamdem rem jam occupaverat Hom. Iliad. Ψ, 287 seq. 351 seqq. et Virgilius quoque in simili re iisdem passim coloribus usus erat. Hinc Silius, quæ iniqua sors est seriorum poetarum, utrumque imitari ac variationem circumspicere cogebatur; confer quoque ludorum descriptiones apud *Fénélon*, *Télémaque*, lib. III, et *Barthélemi*, *Anacharsis*, cap. 38. Ed. — *repagula*, funis, vel trabs, quæ in terram cadebat, dato *signo*, cum tuba, de quo vid. Cassiodor. Ep. III, 51; Solin. cap. 47; Intpp. Suet. Ner. 22.

318. Vix equi extulerant totum pedem e carceribus, amotis repagulis; Mars. — 319. *clamor* aurigarum. — *turbine*, inpetu, ut I, 41, et al. passim. — 320 seq. Aurigæ et verberibus et verbis equos incitant. Imitat. Homer. Iliad. Ψ, 362 seqq. Conf. Virg. Ge. III, 103 sq. — *Proni... ore sequuntur currus et præcipites instant*, conf. inf. v. 385 sq. et sup. VIII, 281, ubi vid. not. — 323. Omnes insano vincendi ardore correpti sunt.

Instant præcipites, et equos clamore gubernant.
Fulvus, arenosa surgens tellure, sub auras
Erigitur globus, atque operit caligine densa
Cornipedumque vias, aurigarumque labores.
Hic studio furit acris equi, furit ille magistri.
Hos patriæ favor, hos adcendit nobile nomen

tantum (ὁμόκλησάν τ' ἐπέεσσιν, et κέκλοντο δὲ οἷσιν ἕκαστος Ἵπποις, Iliad. ψ, 363, 371) vel *cædentum*, scilicet flagris, seu scuticis equos. — 324. *præcipites* ex emend. N. Heins. recte substituit Drak. pro vulg. *præceptis*.

324. *Instant* verberibus equis. — *Instant verbere torto* ap. Virgil. l. l. — 325 sqq. Conf. Hom. Iliad. ψ, 365 sq. Virg. Ge. III, 110.

326 seq. Et equi et aurigæ « jam cæco pulvere mixti Una in nube latent. » Stat. Theb. VI, 411.

328 sqq. Drak. ad v. 329 et 355, hæc jam bene notavit : « Versus 329, attinet ad spectatores, quorum alii equo ob patriam favebant, alii propter *nobile nomen Antiqui stabuli*, h. e. quod patre nobili, qui sæpius in Circensibus victoriam adeptus erat, prognatus esset; existimantes fortes fortibus creari, et in equis etiam patruum virtutem esse (cf. Horat. Od. IV, iv, 29 seq. et Stat. Silv. V, 11, 21 seq. ubi vid. Barth.) Ut autem ex generosis equis sobolem servarent, « post vigesimum annum a Circo mittuntur ad sobolem reparandam, » teste Plin. VIII, 42, hinc etiam nobilium equorum genealogiæ (ut potissimum in Arabia) observabantur (vid. Græv. Præf. T. IX, Thes. Antt. Rom.) Ita Caucasus equus inf. v. 367, ortus dicitur ex illis, quos Diomedes ab Ænea abstulit. Solum vero equi Hispani sunt, quos in hoc certamine memorat Silius, in diversis tamen Hispaniæ regionibus nati. *Lampon* enim equus est Callaicus, *Panchates* Asturicus, *Pelorus* ex campis Vectonum, *Caucasus* Tyde venerat. Equi autem sanguinis Hispanici ut præstantissimi ludis Circensibus frequenter laudantur; insuper etiam equi Phrygii et Græci, sed inpr. Cappadoces, vid. Gothofr. ad Cod. Theodos. l. 1. de equis eurul. et l. unic. de grege dominico. Præterea Silius hic sequitur morem in Circo usitatum, ut quarumcumque quadrigarum unius tantum equus, qui præstantissimus erat, et ex quo potissimum victoria pendebat, recenseretur, reliqui tres non nominarentur. Atque ita, quum hic quatuor aurigæ certarint, Cyrnus, Iberus, Atlas et Durius, et unusquisque quadrigas habuisse videatur, ex qualibet tantum unus equus memoratur, Lampon, Panchates, Caucasus et Pelorus. Id pluribus erudite illustravit Salmas. Exerc. Plin. p. 630 (al. 897) « Equi Hispani nominantur, tum quod in Hispania hi ludi, tum quod olim, ut et hodie, laudatissimi inde petebantur equi; » Dausq. Rector Lamponis est Cyrnus (v. 334... 342), Panchatis Iberus (v. 348... 354) Pelori Durius, et Caucasi Atlas (v. 355 sq. 366, 367). Hæc lectoribus in Siliana

Antiqui stabuli : sunt, quos spes grata fatiget,
Et nova ferre jugum cervix : sunt, cruda senectus
Quos juvet, et longo sonipes spectatus in ævo.
  Evolat ante omnes, rapidoque per æra cursu
Callaicus Lampon fugit, atque ingentia tranat
Exsultans spatia, et ventos post terga relinquit.
Conclamant, plausuque fremunt, votique peractam
Majorem credunt præcepto limite partem.
At, quis interior cura, et prudentia circi
Altior, effusas primo certamine vires
Damnare, et cassis longe increpitare querelis
Indispensato lassantem corpora nisu :

333. *curru* Colon. unde *ripioque curru* non male corrig. N. Heins. quod recepit Lefeb. — 334. *Lampo* Col. conf. ad II, 149. — 337. *præcepto limite* ex scriptis et R. 2, edidit Lefeb. recte forsan, vid. inf. not. ad v. 390; conf. tamen sup ad IV, 802. *limine* malebat N. Heins. quum de initio cursus agatur. — 339. *vires* Col. Oxon. Tell. *viris* R. 2. *juris* Put. Vulgo *voces*.

certaminis descriptione nunquam animo dimittenda sunt, ne ipsis quoque, quod doctissimis interpp. contigit, passim perturbata vel mendosa videantur, quæ tamen plana sunt et recte se habent.

330 sqq. *quos spes grata fatiget*, quatenus intenti spectant exspectatione equi juvenis, qui prima certamina init. — *nova ferre jugum cervix;* Ern. Cf. tamen sup. ad I, 63. — *spes grata* victoriæ, in equo juvene posita. — *nova ferre*, ut *vetus bellare* sup. V, 565. — *cruda senectus*, vid. ad I, 405.

333. Confer Virgil. Æn. V, 151, 318. — 334. *Callaicus*, vid. ad II, 397. — *tranat*, vid. ad III, 662.

335. Cf. v. 499; Virg. Æn. XII, 84, et similia passim, ubi, exaggeratione poetica, pingitur rapiditas. — 337. *præcepto*, ante capto, præoccupato, v. ad IV, 802, in Var. Lect. et inf. ad v. 390. — *limite*, via, spatio, ut I, 267; IV, 105, inf. v. 488; Drak.

338 seqq. Inter artes Circenses erat ne quis initio certaminis omnibus viribus uteretur, ne nimis cito spiritus equos deficeret; Drak. coll. sup. VIII, 278 sqq. (ubi vid. not.) inf. vers. 496 seq. Sophocl. Electr. v. 735 seq. Lucan. IV, 620 sq. et Stat. Theb. VI, 462 sq. ubi vid. Barth. Sic apud Tacit. Ann. XIII, 16; *quibus altior intellectas*. Ern.

341. *Indispensato nisu*, impetu immoderato, omnibus viribus, sine ordine ac modo, effusis. Ex Stat. l. c. intelligitur, eum esse nimium in equos impetum, quo vires equorum non *dispensantur*, sed, ut v. 381, repente *exhauriuntur;* Ern. Bene Drak. contulit Liv. XXVII, 50 (ubi vid. Grou.) Plin. VIII, 45; Senec. Præf. Contr. I « Nesciebat dispensare vires suas, sed immo-

« Quo nimius, quo, Cyrne, ruis? (nam Cyrnus agebat)
Verbera dimitte, et revoca moderatus habenas. »
Heu surdas aures! fertur securus equorum,
Nec meminit, quantum campi decurrere restet.
Proximus, a primo distans, quantum æquore currus
Occupat ipse, loci tantum : sed proximus ibat
Astur Panchates, patrium frons alba nitebat
Insigne, et patrio pes omnis concolor albo :
Ingentes animi, membra haud procera, decusque
Corporis exiguum; sed tum sibi fecerat alas
Concitus, atque ibat campo indignatus habenas.
Crescere sublimem, atque augeri membra putares.
Cinyphio rector cocco radiabat Hiberus.
Tertius æquata currebat fronte Peloro

346. *Proximus, a primo distans, quantum æquore currus Occupat ipse loci distans; sed*, etc. conj. Salmas. ad Solin. pag. 630. — 348. *Paucates* Puteanus, passim. *patrio insigni* scribendum videbatur Salmas. l. l. Sed per adpositionem, poetis solennem, hæc dicta esse, jam monuit N. Heins. — 351. *enim* pro *tum* conj. N. Heins. — 354, 355. Ita recte Col. et Ox. In reliquis libris, omisso versu integro, legitur, *Cinyphio rector radiabat fronte Peloro. Camphasus ipse, asper,*

derati adversus se imperii fuit. » Et Plin. Paneg. 35 : « Quæ singula quantum tibi gratiæ dispensata adjecissent? at tu simul omnia profudisti. » — 342. *nimius*, nimium, nimio impetu. — *revoca*, adduc. — 344. *securus equorum*, de iis non sollicitus, eos nil curans. Cf. XV, 673, et Virg. Æn. I, 350, ubi vid. Heyne.

346 seq. Minus est spatium, quod memorat Homer. Iliad. ψ, 517 seq. quem Nonnus Dionys. XXXVII, 470 sq. imitatur; Drak. Color orationis similis Virgil. Æn. V, 320 seq. et inf. v. 489 seqq.

348 sq. Conf. Virg. Æn. V, 566 sq. et Iliad. ψ, 453. — 350 sq. De Asturico equorum genere conf. ad III, 335. — 351. *sibi fecerat alas*, velocissime currebat, ut al. — *volare*, et ap. Homer. Iliad. ψ, 506; ὀτρύνουσι πετέσθαι. — 352. *indignatus habenas*, conf. ad XIII, 159.

353. Hoc loquendi genus ortum ex allucinatione visus nostri, qua illa pars corporis, quæ prima aerem scindit, major fieri atque adsurgere supra se ipsa videtur : sic ut quæ majora concipimus oculis, *crescere* dicuntur, et contra quæ minora adparere incipiunt, *decrescere*; Gronov. Obss. III, 1, quem vide. Equus ferox crevisse videbatur, quia caput et pedes in altum movebat; ut contra *decrescit* Lampon fessus, demisso capite ac cervice, inf. v. 391; conf. et inf. v. 374 sq. 394, 398, 442, 444.

354. *Cinyphio cocco*, Gætulica purpura. Cf. sup ad v. 176, et II, 60 — 355. *Caucasus* et *Pelorus*

Caucasus: ipse asper, nec qui cervicis amaret
Adplausæ blandos sonitus, clausumque cruento
Spumeus admorsu gauderet mandere ferrum.
At, docilis freni et melior parere, Pelorus
Non unquam effusum sinuabat devius axem;
Sed lævo interior stringebat tramite metam.
Insignis multa cervice, et plurimus idem
Ludentis per colla jubæ; (mirabile dictu!)
Nullus erat pater: ad Zephyri nova flamina campis
Vettonum eductum genitrix effuderat Harpe.
Nobilis hunc Durius stimulabat in æquore currum:

etc. — 356. *Caucasus* ubique Col. *Cauphasus* Put. *Campasus* Salmas. l. c. p. 631; conf. ad v. 367. — 357. *rosumque*, vel *rasumque* malebat N. Heins. — 364. Ita Col. et Ox. Nec aliter edd. Marsi et Martini Herbip. nisi quod τὸ *ad* omissum sit. *Nullus erat timor: ad Zephyri* Put. *Unus erat levis, ad Z.* R. 1, Parm. Med. *Unus erat levis, ut Z.* ed. Junt. et inde aliæ. — 365. *Vectonum* Colon. et edd. tantum

equi, diversis quadrigis juncti, *currebant æquata fronte*, altero non superato ab altero, ut eorum magistri, Atlas et Durius inf. v. 378 sqq. et ap. Sophocl. Electr. v. 739 sq. Κἀξισούμενοι ζυγὰ Ἡλιστῖται, ποτ' ἄλλος, ἄλλοθ' ἕτερος Κάρα προβάλλων ἱππίων ὀχημάτων, Drak. Sic et *æquo discrimine*, dixit. Virg. Æn. V, 154, et v. 157 *una ambæ junctisque feruntur Frontibus.*

356 sq. *ipse*, Caucasus. — *cervicis Adplausæ blandos sonitus*, quomodo ceteroquin equi permulceri amant et gestiunt. Cf. ad IV, 264.

358. Cf. Virgil. Æn. IV, 135. — 360 seq. *Pelorus non unquam devius*, a proxima ad metam via deflectens, *axem*, currum, *effusum sinuabat*, h. e. numquam dextrorsum evagabatur flexu sinuoso, vel tramite flexuoso, sed recta via, *interior*, versus metam (non exterior, versus patentiora circi loca), et *lævo tramite*, læva parte ac via, quæ brevissima est, currum ita flectebat circa *metam*, ut eam quam proxime raderet, vel *stringeret*. Cf. ad V, 24; Hom. Iliad. Ψ, 319... 341; Heyne et Cerda ad Virg. Æn. V, 162, 163, 170, 202, 203; Barth. ad Stat. Theb. VI, 440 sq.; Intpp. Ovid. Am. III, 11, 12; A. A. II, 426, et Fast. V, 68; Taubneri Ind. in Fast. Ovid. et Gesn. Thes. v. *interior*.

362 sq. *multa cervice*, longa et crassa, ut *plurima cervix* ap. Virg. Ge. III, 52, ubi v. Heyne. — *plurimus jubæ*, plurimas vel densas gerens jubas, *ludentes per colla*; cf. inf. v. 442; Virg. Ge. III, 86, et Æn. XI, 497. — 364. De equabus Lusitanis ex Zephyro concipientibus, et de *Vettonibus*; v. ad III, 378 seq. — 365. *Harpe*, h. l. equæ, et sup. II, 117 (ubi v. Var. Lect.), virginis bellatricis nomen.

366. *currum*, equum, Pelorum, ut ap. Virg. Æn. XII, 287, et Ge. I, 514: ἅρματα πτεροέντα ap. Pind. Pyth. II, 21. — *Durius* (a Duria,

Caucasus antiquo fidebat Atlante magistro.
Ipsum Ætola, vago Diomedi condita, Tyde
Miserat: exceptum Trojana ab origine equorum
Tradebant, quos Æneæ Simoentis ad undas
Victor Tydides magnis abduxerat ausis.
Jamque, fere medium evecti certamine campum,
In spatia addebant; nisusque adprendere primos
Panchates animosus equos, super altior ire,

non omnes. Sed vid. ad III, 378. — 367. *Caucasus* scripti et priscæ edd. Vulgo *Camphasus*, ut v. 355. — 368. *Ipsumque Ætolo Diomedi c. Tyde* emend. Salmas. de quo vid. not. ad III, 367. — 370. *Tradebant* Col. *Cadebant* Oxon. *Ducebant* Tell. *Cedebant* R. 1, Parm. Med. Vulgo *Credebant*. — 373. *In spatio* scripti et R. 2, quod recepere Drak. Lefeb. Ern. prob. N. Heins. conf. not. et interpr.

Hispaniæ fl., dictus) erat agitator Pelori, et Atlas Caucasi. — 368. *Ipsum* Caucasum. — *Ætola Tyde* a Diomede *condita*; v. ad III, 367. — *vago*, propter tot errores ac peregrinationes, ut *vagus Hercules* ap. Horat. Od. III, III, 9. — 369 sqq. Caucasus oriundus ab equis Æneæ, a Diomede ad Trojam ablatis, de quibus v. Hom. Il. ε, 265 sq., 323 sq.; Ψ, 290 sq.

372. *medium campum* puto dici medium decursum, adeoque tres gyros ac dimidium: nam tota decursio septem gyris, vel spatiis continebatur. Confecto dimidio decursu vel missu, maxime vero in extremo gyro, non initio certaminis (v. ad v. 338 seq.), aurigæ cursu concitatiore et habenis quam laxissimis vehi solebant: et hæc est sententia verborum *in spatia addebant*, quod etiam ex simili loco Hom. Iliad. Ψ, 373.

373. Intelligitur. Ipsam loquendi formulam Silius petiit e Virg. Ge. I, 513, ubi interpretes eam vario modo expediunt. Plerique, ut et h. l. N. Heins. et Ern. post Serv. — *in spatio* (v. Var. Lect.) *addunt* h. e. intendunt, augent, scil. cursum. Heyne: *addunt*, dant scil. se, inmittunt se, ruunt, cum impetu feruntur *in spatia*, h. e. campum, scil. decursum (cf. sup. ad I, 539). Voss. *addunt in spatia*, h. e. spatiis, scil. spatia, h. e. gyros multiplicant et repetunt. Dausq. h. l. *addunt* se *in spatia*, insistunt, qua licentior cursus esse potuit, campum patentiorem, expatiant, ut ap. Festum: « Expatare, in locum patentem se dare, sive in spatium se conferre. » Nulla harum rationum est, quæ non contorta sit: sed vereor, ut simpliciores dari possint, quam illæ Heynii et Vossii, quos vide ad Virgil. l. l. — *nisus*, connisus, *adprendere*, consequi (ut *prendere*, v. 416), *primos equos* Cyrni, cujus currui *Callaicus Lampon* junctus erat, unde *Callaicum axem* et *Callaicas vires*, v. 377, 332. Conf. v. 333 sq. — *super altior ire*, superare, præterire, vel id. qd. mox dicitur, « præcedentem jam jamque adscendere currum Pone videbatur, » ut ap. Hom. Iliad. Ψ, 378 sq. Οὐδέ τι πολλὸν ὄπιθεν ἔσαν,

Et præcedentem jam jamque adscendere currum
Pone videbatur, curvatisque ungula prima
Callaicum quatiens pulsabat calcibus axem.
At postremus Atlas; sed non et segnior ibat
Postremo Durio : pacis de more putares
Æquata fronte et concordi currere freno.
Sensit ut exhaustas, qui proximus ibat, Hiberus
Callaicas Cyrni vires, nec, ut ante, salire
Præcipitem currum, et fumantes verbere cogi
Adsiduo violenter equos, ceu monte procella
Quum subita ex alto ruit, usque ad colla repente
Cornipedum protentus, et in capita ardua pendens,
Concitat ardentem, quod ferret lora secundus,

Virg. Ge. I, 513. — 381. *ut*, non *et*, Col. Tell. R. 2. — 382. *Cyrni* Col. Vulgo *cernit*.

ἀλλὰ μάλ' ἐγγύς· Αἰεὶ γάρ δίφρου ἐπιβησομένοισιν ἐΐκτην. — *altior*, ut mox *curvatis calcibus*. Ἵπποι ἀερσίποδες, et Ὑψόσ' ἀειρόμενοι ῥίμφα πρήσσουσι κέλευθον, Iliad. ψ, 475, 501, et Odyss. ν, 83, de cursu citatiore. Cf. inf. ad v. 390, 394, 398, 510.

376 seq. *ungula pulsabat axem*, ad naturam scena adumbrata, quum unus currus alterum insequens urget et tangit, ut ap. Hom. Iliad. ψ, 763. Ὀδυσεὺς θέεν ἐγγύθεν. Αὐτὰρ ὄπισθεν Ἴχνια τύπτε πόδεσσι, et ap. Virg. Æn. V, 324. *Calcem terit jam calce Diores*; Ern. Sed vix crediderim, verba nostra eo sensu capi posse. Egregie potius, nisi me omnia fallunt, depingitur fallacia visus, vel optica, qua equus, in cursu effuso *primam ungulam et calces curvans*, h. e. pedes anteriores elevans, procul eum spectantibus *videtur currum præcedentem adscendere*, et *quatere*, vel *pulsare*. Cf. ad v. 353.

378 sq. Atlas et Durius postremi et una, juxta se, *æquatis* equorum *frontibus*, vehebantur. Cf. ad v. 355. — 381. *proximus* Cyrno. *exhaustas* esse *vires Callaicas Cyrni*, h. e. equi Callaici, Lamponis, cujus magister erat Cyrnus. Conf. v. 334 et 342. — 382 sq. *salire Præcipitem currum*, ut ἅρματα αἴξασκε μετήορα, Iliad. ψ, 369. Conf. Virg. Ge. III, 108 sq. — *fumantes* sudore, ut ap. Virg. Ge. III, 515.

384. Videtur poeta repentini inpetus, quo Iberus ad *colla cornipedum protentus* fuit, notionem exaggerare voluisse : at quis non sentiat, *procellæ ex monte ruentis* imaginem ineptam huic consilio atque ex ornandi cupidine ortam? Ita bene Ern. — 385 sqq. Cf. VIII, 281 et ibi not. — *ardentem* Panchatem equum cum indignatione, *quod ferret lora secundus*, quod adhuc secundus esset, nec dum primus evadere potuerit; Drak.

Panchaten, vocesque addit cum verbere mixtas :
« Tene, Astur, certante feret quisquam æquore palmam
Erepto? consurge, vola, perlabere campum
Adsuetis velox pennis; decrescit anhelo
Pectore consumtus Lampon, nec restat hianti,
Quem ferat ad metas, jam spiritus. » Hæc ubi dicta,
Tollit se sonipes, ceu tunc e carcere primo

390. Vulgo male post *campum* major distinctio posita. — 393. *Qui ferat* reposuit Lefeb. ut sensus sit : non restat hianti spiritus, qui ferat illum ad metas. Sed recte etiam dici aliquem posse spiritum ad metas ferre, jam monuit Ern.

389 seq. Cf. Hom. Iliad. ψ, 403 sq. et sup. ad IV, 265 sq.; V, 166 seq. Dictionem *eripere æquor*, seu *campum* ex lapide antiquo apud Gruter. p. 337, illustrant Salmas. ad Solin. p. 635, 636 (al. 905) et Gronov. ad Tac. Ann. I, 63 pr., ubi hæc ejus nota est : « Genus loquendi e circo petitum. Ubi quum quatuor currus ad carceres starent, si primo ostio missus palmam meruisset, dicebant, *occupavit et vicit;* occupatio enim est eorum, qui in vacua veniunt primi : si secundo, *successit et vicit:* si tertio, *eripuit* (scil. campum præcedentibus) *et vicit.* Idem Silius sup. vers. 337, *præripere* (seu *præcipere*) *limitem* dicit de primo, quod Manilio est *præcludere circum*, lib. V, 79 seq. *Vel prima tenentem Agmina in obliquum* (quod Silius repræsentat inf. v. 406 sq.) *currus agitare malignos* (scil. in adversarium, cui hanc moram objiciunt). *Obstantemque mora totum præcludere circum*, in quo nullum adversario locum dat antevertendi aut laudem in eo quærendi. » Hinc Drak. h. l. ita interpretatur : « Iberus, qui secundus erat agitator, conspiciens, prægressos Cyrni, primi agitatoris, equos spiritu jam defici, equum suum adhortatur, ne pati velit, quemquam alium se certante palmam ferre, *erepto* quamquam *campo*, i. e. licet primo ostio emissus non sit, sed ut potius nunc omnibus viribus adnitatur, eumque prævertere conetur. *Eripuit* itaque hic *campum* agitator, qui, primo ostio emissus, omnes post terga relinquit, ut supra v. 337. Non nego tamen tertium aliumve quem agitatorem *campum eripuisse* dici posse, si alios prioribus ostiis missos prægressus fuerit; sed ea nunc non est mens Silii. » Enimvero contorta est ratio illa, *erepto* quamquam *campo*, et multo simplicior hæc : num *quisquam feret palmam æquore erepto* tibi, h. e. dum te cursu præverterit? Conf. I, 331 et 422. — *Astur* Panchates. Conf. v. 348 seq. — *consurge*, altius pedes tolle, h. e. curre velocius, unde *tollit se sonipes*, v. 394; cf. ad v. 374. — *vola, perlabere campum pennis*, ut τὸ δὲ σπεύδοντε πετέσθην; Iliad. ψ, 506. — *Adsuetis pennis*, h. e. rapiditate tibi adsueta. — 391. *Decrescit;* v. sup. ad v. 353.

394. *primo*, primum, *e carcere*,

Conriperet spatium, et, nitentem obponere curvos
Aut æquare gradus, Cyrnum post terga relinquit.
Confremit et cælum, et percussus vocibus altis
Spectantum circus: fertur sublime per auras
Altius adtollens cervicem victor ovantem
Panchates, sociosque trahit prior ipse jugales.
At postremus Atlas, Durius postremus in orbem
Exercent artes, lævos nunc adpetit ille
Conatus, nunc ille premit, certatque subire
Dexter, et alterni nequidquam fallere tentant;
Donec, confisus primævæ flore juventæ,
Obliquum Durius conversis pronus habenis
Obposuit currum, atque eversum propulit axem

395. *curvos* scripti. Vulg. *lævos*. — 402. *artes* R. 1, Parm. Med. unde *astus* conj. N. Heins. qui etiam *lævo conatu* malebat. Sed Drak. *τὸ artes* firmavit coll. Plin. VIII, 42, *Quum puderet, hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo cursu ad metam stetere.* — 403. *certatque* libri veteres. Vulgo *certaque*. — 405. *primævo f. j.* legebat Salmas. ad Solin. p. 636; conf. ad I, 376.

unde initium cursus. — 396 seq. *Conriperet spatium*, stadium, vel campum. Cf. ad I, 570. Panchates subito prægressus currum Cyrni, frustratur artem, quam ille parabat, et de qua Salmas. in Exerc. Plin. p. 636, ita disputat: « *Obponere* est verbum ex arte circensi, et quidem proprium præcedenti aurigæ. Quum enim, qui præverterat, et primus erat, nimis premeretur a sequenti curru, nec alia arte aut vi vitare posset, ne ipse præverteretur, currum obliquum subito *obponebat*; quo facto instantis et incumbentis aurigæ currus, dum nimio inpetu ferretur, inpactus sæpe frangebatur, vel evertebatur excutiebaturque quadriga, quod ipse Silius disertius exponit, v. 405 seq. et Nonn. Dionys. XXXVII, 249 seq.; cf. et Manil. V, 80, de quo loco v. sup. ad v. 390. » — *curvos gradus*, gressus equorum, h. e. equos, seu currum, ut ap. Manil. I, 740; *curvæ quadrigæ* dicuntur, quæ a recta via deflectunt, et inf. vers. 406: *obliquum conversis habenis*, vel ap. Manil. V, 80, *in obliquum currus agitare*.

397. Conf. Hom. Iliad. Ψ, 766, 767; Virg. Æn. V, 148 seq.; 227, 228, inf. v. 419 et sup. vers. 303, 314, 336. — 398 sq. Cf. ad v. 374.

400. *socios jugales*, equos iisdem quadrigis junctos. Conf. ad XV, 212. — 401. *in orbem*, alterni.

402 seq. *lævos adpetit* *Conatus*, a læva parte prætervehi conatur. — *nunc ille premit*, instat huic, et *dexter*, a dextra parte, *certat subire*, cum prævertere. — 405. *primævæ flore juventæ*; cf. ad I, 61, 376, et Klotz. ad Tyrt. pag. 68 seq. — 406 sqq. Vid. ad v. 395. —

Atlantis senio invalidi, sed justa querentis :
« Quo ruis? aut quinam hic rabidi certaminis est mos?
Et nobis et equis letum commune laboras. »
Dumque ea proclamat, perfracto volvitur axe
Cernuus, ac pariter fusi (miserabile) campo
Discordes sternuntur equi : quatit æquore aperto
Lora suis victor, mediaque Pelorus arenâ
Surgere nitentem fugiens Atlanta reliquit.
Nec longum Cyrni defessos prendere currus.
Hunc quoque, cunctantem et sero moderamina equorum
Discentem, rapido prætervolat incitus axe :
Impellit currum clamor vocesque faventum.
Jamque etiam dorso atque humeris trepidantis Hiberi
Ora superposuit sonipes, flatusque vapore
Terga premi, et spumis auriga calescere sentit.
Incubuit campo Durius, misitque citatos
Verbere quadrupedes, nec frustra : æquare videtur,
Aut etiam æquavit juga præcedentia dexter.
Adtonitus tum spe tanta, « Genitore, Pelore,
Te Zephyro eductum nunc nunc ostendere tempus.

408. *justa*, jure. — 409. *certaminis mos;* cf. Bentl. ad Hor. Od. I, x, 4.

410. *laboras*, paras, moliris, ut inf. vers. 508; Drak. exponit : Circensi labore (ut de ludis v. 328, 494), agitatione currus tui nobis mortem paras, nos in periculum mortis adducis.

414. *victor* Durius *quatit lora suis* equis, incitat eos acrius, laxatis frenis, ut dum Atlas dejectus in arena serpat, campum apertum petant; Ern. Cf. v. 439. — *Pelorus*, equus Durii (cf. v. 366), non Iberi, quod putabat Barth. Adv. X, 7. — 416. *Nec longum*, non ita multo post. — *prendere*, prendit, adsequitur (ut v. 373). Durius, vel Pelorus Cyrnum. — 417 seq. *Discentem moderamina equorum*, moderatiore cursu, non, ut antea (v. 333 sq.), nimio impetu, vehentem, *sero*, fessis jam equis, de quo v. sup. v. 381 sq., 391 sq.

419. Conf. ad v. 397. — 420 sq. Imitat Hom. Iliad. Ψ, 380 seq., et 765; Drak. contulit Virg. Ge. III, 111; Nonn. Dionys. XXXVII, 628 sq.; Stat. Theb. VI, 603 sq.; Ovid. Met. V, 616 sq.

423. *Incubuit campo*, ut IV, 666, ubi v. not. — 424 sq. *æquare videtur, Aut etiam æquavit*, eleganter, judice Drak. ut ap. Stat. Theb. V, 599 sq., et Senec. Phœn. v. 427, ubi plurima exempla congessit Gronov. — 426 seq. Verba Durii, quibus Pelorum, equum

Discant, qui pecudum ducunt ab origine nomen,
Quantum divini præcellat seminis ortus.
Victor dona dabis, statuesque altaria patri. »
Et, ni successu nimio lætoque pavore
Proditus elapso foret inter verba flagello,
Forsan sacrasset Zephyro, quas voverat, aras.
Tum vero infelix, veluti delapsa corona
Victoris capiti foret, in se versus ab ira,
Auratam medio discindit pectore vestem,
Ac lacrimæ simul et questus ad sidera fusi:
Nec jam subducto parebat verbore currus.
Pro stimulis dorso quatiuntur inania lora.
Interea metis, certus jam laudis, agebat
Sese Panchates, et præmia prima petebat
Arduus; effusas lenis per colla, per armos
Ventilat aura jubas: tum, mollia crura superbi
Adtollens gressus, magno clamore triumphat.

429. *præcellat* Col. et Put. *præcellet* Oxon. Vulg. *præcellit.* — 431. *favore* emend. Gron. Obss. II, 14. At vid. not. — 436. *perscindit* B. 1, Parm. Mediol. unde *præscindit* conj. N. Heins. — 440. *meta* corrig. Lefeb. vocem poeticam substituens vulgari; cf. v. 518.

suum, incitat. *Genitore Zephyro eductum*; cf. sup. v. 364 sq.

428. *ducunt nomen*; v. Heins. ad Ovid. Fast. III, 387. — *pecudum ab origine* vulgari.

431. Imitat. Hom. Iliad. Ψ, 382 sq. sed sine deorum ministerio. — *læto pavore*, acuta antithesis, cujus vim ut adsequamur, cogitemus necesse est Durium mixta metu eventus lætitia adfectum et consternatum, gaudium inter cordis pulsus sensisse, ut fit in spe propinquæ, at nondum præsentis victoriæ; Ern. Durius præ gaudio nimio successu consternatus et confusus; N. Heins. Cf. v. 479, 514 inpr. supra ad III, 215, et Heyne ad Virg. Ge. III, 105 seq., et Æn. V, 575. — 432. *Proditus*, destitutus ope *flagelli*, quod ipsi, *inter verba*, hæc cum ardore dicenti *elapsum* erat, manu exciderat. Cf. sup. ad II, 247.

438. *subducto verbere*, amisso flagello: unde mox *inania lora* dicuntur, quatenus sine flagello sola non sufficiebant equis moderandis; Ern. — 439. *stimulis*, flagello, quo equi incitantur, ut ἀνὰ μάστιγος ὄτρυνε ap Hom. Iliad. Ψ, 387. Cf. sup. ad I, 113. — 440. *metis*, ad metam. — 442 sqq. *Arduus*, superbus quasi et elatus victoria. — *effusas... jubas*; cf. v. 363. Χαῖται δ' ἱππήων μετὰ πνοιῇς ἀίσσοιο, Iliad. Ψ, 367. — *mollia crura superbi Adtollens gressus*, ut ap. Virg. Ge. III,

Par donum solido argento cælata bipennis
Omnibus, at vario distantia cetera honore.
Primus equum volucrem, Massyli munera regis
Haud spernenda, tulit : tulit huic virtute secundus
Æ Tyria, quæ multa jacet, duo pocula, præda,
Aurifero perfusa Tago : villosa leonis
Terga feri, et cristis horrens Sidonia cassis
Tertius inde honor : et postremo munere Atlanta,
Quamvis perfracto senior subsederat axe,
Adcitum donat ductor, miseratus et ævum
Et sortem casus : famulus florente juventa

446. *at*, non *ac*, Colon. et Rom. 1, ad marg. — 448. *hinc* pro *huic* Oxon. Put. R. 1, Med. et Marsi edd. Alterum *tulit* omittitur in R. 1, et Med. — 452. *est* pro *et* Put. *ĕst: et* Mars. et Mart. Herbip. *at* vel *ast* recte, puto, corrig. N. Heins. qui tamen non damnabat conject. Dausq. *Tertius inde honor est: postremo*, quæ firmatur c. Put. et recepta est a Lefeb. Deinde *Atlanta* edidi ex emend. N. Heins. post Lefeb. et Ern. *Atlantem* etiam conj. Cort. vel Livin. Vulgo *Atlantis*. — 454. *Accitum* scripti et R. 2. Vulgo *Attritum*. — 455. *sortem cassam* conj.

76, ubi v. Heyne, qui tamen non ad superbiam refert, quo certe h. l. spectat.

445 sq. Sic et Æneas non victoribus solum, sed etiam omnibus, qui cursu certarent, proponit præmium duo jacula et *argento cælatam bipennem*, deinde victoribus alia propria, ap. Virg. Æneid. V, 305 sqq.; Drak. — *argento cælatam bipennem;* confer. Heyne ad Virg. l. c.

447. Recte illi, qui curuli certamine vicerit, equum proponi præmium, monet Drak. ut ap. Hom. Iliad. ϕ, 265 sq.; Virg. Æneid. V, 310; Stat. Theb. VI, 644. — *munera Massyli regis;* cf. ad V, 321. — *Massyli regis*, Syphacis. Vid. sup. v. 170 seq. — 448. *virtute secundus*, ut ap. Virg. Æn. V, 258.

449 sq. *duo pocula*, ut ap. Hom. Iliad. χ, 656, 741; Virgil. Æn. V, 535 sq.; Stat. Theb. VI, 531 seq. — *Aurifero pocula perfusa Tago*, ut sup. II, 404. — 451. *Sidonia cassis*, ut *Argolica galea*, ap. Virg. Æn. V, 314.

452. *honor*, donum, quod honori est ei, cui datur, ut ap. Virg. Æn. V, 249, 308; cf. ad IX, 199.

453. *perfracto axe;* conf. v. 411 seq. — *subsederat*, substiterat in cursu. — 454. *Adcitum*, quia miser homo, pudore captus, non sponte adcedebat. — *miseratus casum*, ut ap. Virg. Æn. V, 350, et et Hom. Iliad. ϕ, 534. — 455. Atlanti etiam, quamvis victo, donum datur, et quidem *famulus*, ut serva ap. alios poetas: cur autem ap. Nostrum servus, non liquet. Of. v. 552 seq., 571; Hom. Iliad. ϕ, 534 seq.; 656, 704 sq.; Virg. Æn. V, 282 seq.; Stat. Theb. VI, 548 seq. Serva etiam præmium victoris inf.

Huic datur, adjuncto gentilis honore galeri.
His actis ductor læta ad certamina plantæ
Invitat, positisque adcendit pectora donis :
« Hanc primus galeam (hac acies terrebat Hiberas
Hasdrubal); hunc ensem, cui proxima gloria cursus,
Adcipiet; cæso pater hunc detraxit Hyempsæ.
Tertius extremam tauro solabere palmam.
Cetera contenti discedent turba duobus
Quisque ferox jaculis, quæ dat gentile metallum. »
Fulgentes pueri Tartessos et Hesperos ora
Ostendere simul vulgi clamore secundo.
Hos Tyriæ misere domo patria incluta Gades.
Mox subit, adspersus prima lanugine malas,
Bæticus : hoc dederat puero cognomen ab amne
Corduba; et haud parvo certamina læta fovebat.

N. Heins. et 457, *lectæ* pro *læta*. — 460. *cursus* Col. et Put. *currus* Oxon. Vulgo *cursu*. — 463. *discedens* Col. — 468. Hic versus, qui ab edd. tantum non omnibus abest: legitur in quatuor scriptis et Rom. 2. Sed *Nox* in Put. et *Hos* in Tell. Deinde *adspersus* in solo Putean. *adspersas* in Rom. 2. *adsperus* in Tell. *Aspe-rus* in Colon. et Oxon. — 469. *patrio c. ab amne* corrig. N. Heins. coll. vers. 526. — 470. Ita Col. *parto certamine* Oxon. Vulgo *parco certamine*, prob. Barth. Adv.

v. 568, et ap. Hom. Iliad. ϕ, 262 sq. — 456. *gentilis galeri*; cf. I, 404.

457... 526. Conf. Hom. Iliad. ϕ, 740 seq., et Virg. Æn. V, 286 sqq. Silius tamen hanc rem, a summis jam poetis tractatam, maxime nec sine arte ac ingenio variavit. — *plantæ*, ut v. 297. — 458. *positis donis*, ut ἄλλα τίθει ταχυτῆτος ἄεθλα, Iliad. ϕ, 740, et πυγμαχίης θῆκεν ἄεθλα, v. 653; cf. Virg. Æneid. V, 292, et sup. ad IV, 267. — *galea* Hasdrubalis, et *ensis* Hyempsæ spolium. Cf. II, ϕ, 560, 808, et sup. ad V, 321 sq.

460. Cf. Iliad. ϕ, 807. — 461. *pater* meus, Scipio. — 462. *tauro*, ut inf. 550, et Iliad. ϕ, 750. — *solabere tauro palmam*, doctius quam *solatia victo*, ap. Virg. Æneid. V, 367. — *palmam*, de eo, qui tertio loco vincit. Cf. ad v. 503. — 463 sq. *Cetera contenti discedent turba*, etc. Cf. ad V, 495, et Cort. ad Sallust. B. C. c. 43. — *duobus jaculis*, ut ap. Virg. Æn. V, 306. — *gentile metallum*, metalla Hispaniæ. Cf. v. 526.

465. Nomina eorum, qui certant, desumta ab Hispaniæ oppidis, fluviis, et tractibus. Cf. ad I, 306, in Var. Lect. — *Fulgentes*, conspicui facie et flore ætatis, vel, ut v. 471. — *fulgore nivali corporis*. — 466. Cf. Virgil. Æn. V, 337 sq. — 467. *Tyriæ Gades*; v. ad III, 4, et 396... 399. — 468. Cf. VII, 691, ibique not. — 469. *ab amne* Bæti.

470. *Corduba*; vid. III, 401. —

Inde, comam rutilus, sed cum fulgore nivali
Corporis, inplevit caveam clamoribus omnem
Eurytus : excelso nutritum colle crearat
Sætabis, atque aderant trepidi pietate parentes.
Tum Lamus, et Sicoris, proles bellacis Ilerdæ,
Et Theron potator aquæ, sub nomine Lethes
Quæ fluit, inmemori perstringens gurgite ripas.
Qui postquam adrecti plantis et pectora proni,
Pulsantesque æstu laudum exsultantia corda,
Adcepere tuba spatium, exsiluere per auras
Ocius effusis nervo exturbante sagittis.
Diversa et studia et clamor, pendentque faventes

X, 7, ut sensus sit : non erat parca in exornando puero, ut certamine contendere cum ceteris Corduba videretur. *haud parce certamina l. f.* conj. Modius Novant. Lect. Ep. LV. Non male ! — 473. *Eurythus* et *Euritus* al. — 474. *Sætabis* pro vulg. *Setabis* scripsit Drak. vid. ad III, 373. — 478. *pectora*, non *corpora* Put. R. 2, Med.

haud parvo, ut *Stat mihi non parvo virtus mea* Mod. Magni pretii æstimabat ex his certaminibus palmam repotare; Ern. Corduba haud parvo sumtu hujus pueri certamina sustentavit, ut cum aliis civitatibus præstantia et sumtu sui athletæ certaret; Cell. Cf. V. L.

472. Cf. Virg. Æn. V, 340 seq.; lib. VIII, v. 636. — *cavea* locus, ubi spectatores ludorum sedent, propr. scenicorum, sed h. l. circensium, ut ap. Virg. ll. cc.

474. *Sætabis* in *colle* sita Cf. III, 373. — *trepidi pietate*, inter spem et metum suspensi, de filiorum fortuna et victoria; Ern. — 475. *Sicoris* nomen ductum a fluvio, ad quem sita *bellax Ilerda*. Vid. ad III, 359. — 476. *Theron potator aquæ*, etc., h. e. adcola Lethes. Cf. ad VIII, 367 et 564. — *Lethes* fl. cujus *gurges inmemor* est, h. e. cujus aqua potata inmemores rerum olim gestarum facit, earum oblivionem gignit. Vid. ad I, 236, et XIII, 555. Sic et *inmemor Lethe* ap. Senec. Herc. OEt. v. 936, et Stat. Silv. V, II, 96. — 477. *perstringens ripas*, v. ad IV, 350.

478. *adrecti plantis*, ut ἐπ' ἀκροτάτοισιν ἀερθεὶς ποδέσσι, ap. Apoll. II, 90, more et currentium et pugilum. Cf. Heyne ad Virg. Æn. V, 426, et Burm. et Val. Fl. IV, 267. Sic et *pendent faventes unguibus* mox vers. 482, ubi recte Ernesti : « Cogita spectatores, dum suis adclamant, summis pedibus adrectos, et veluti suspensos, ut fit in tali contentione favoris et in turba multorum. » Cf. ad XV, 614.

479. Cf. Virg. Ge. III, 105 seq. ibique Heyne. Vid. et supra ad v. 431. — 480. *Adcepere tuba spatium*, h. e. potestatem signumque currendi. — 482. *studia* voc. propr. de favore spectantium, ut ap. Virg.

Unguibus; atque suos, ut cuique est gratia, anheli
Nomine quemque cient: grex inclutus æquore fertur,
Nullaque tramissa vestigia signat arena.
Omnes primævi, flaventiaque ora decori,
Omnes ire leves, atque omnes vincere digni.
Extulit, incumbens medio jam limite, gressum
Eurytus, et primus brevibus, sed primus, abibat
Præcedens spatiis. Instat non segnius acer
Hesperos, ac prima stringit vestigia planta
Progressæ calcis: satis est huic esse priori;
Huic sperare sat est, fieri se posse priorem.
Acrius hoc tendunt gressus, animique vigore
Corpora agunt; auget pueris labor ipse decorem.
Ecce, levi nisu postremoque agmine currens,
Postquam sat visus sibi concepisse vigoris,
Celsus inexhaustas effundit turbine vires
Non exspectato, subitusque erumpit, et auras
Prævehitur Theron: credas Cyllenida plantam
Æthereo nexis cursu talaribus ire.

483. *Vocibus* pro *Unguibus* conj. N. Heins. et *Auribus* Cort. Deinde *laudi* pro *anheli* in Putean. unde *blandi* suspicabatur N. Heins. — 484. *grex incitus* eidem legendum videbatur. Non male; conf. tamen vers. 464, 486, 487. — 489. *Eurytus* Col. Vulgo *Eurythus*, ut v. 473. — 492. *Prægressæ*, et mox *isse* pro *esse* conj. N. Heins. — 496. *levi cursu* perperam opinabatur Dausq. in cujus ed. etiam operarum errore *leni* legitur. Mox *currens* Col. Put. et R. 2. *currus* Ox. Vulgo *cursum*. — 497. *visus* Col. et Put. *visu* Ox. Vulg. *visum*. — 499. *et auras* Col. ut et conj. Dausq. ac Barth. Vulgo *erumpit ad auras*, *Prævehitur T.* — 500. *Thero* Oxon. vid. ad II, 149. Mox *Cyllenida plantam* scripti, Basil. Wolfii, et Mars. in comment. *Cyllenia planta* R. 1, et Med. *Cyllenida planta* edd. Marsi in contextu errore operarum, et hinc alix. *Cyllenide planta* corrig. Barth. Adv. X,

Æn. V, 148, 228, 450. — 485. Cf. ad III, 309, et IV, 147. — 486. *flaventia ora*, ut ap. Virg. Æn. X, 324; cf. ad I, 438. — 488. *incumbens*; v. ad v. 423. — *limite*, ut v. 337. — 489 seq. Conf. sup. v. 346 sq., et Virg. Æn. V, 320 sq. *prima stringit vestigia planta Progressæ calcis*, ut *calcem terit jam calce Diores*, ap. Virg. Æn. V, 324, ubi v. Heyne. — 492. Cf. ad VII, 226.

495. Conf. XIV, 509, et Ovid. Met. X, 590. — 496 seq. Theron prudenter initio cursus non omnes profundit vires. Cf. ad v. 338 seq.

498. *turbine*, impetu, ut passim.

500 sq. Cf. Virg. Æn. I, 300 sq. et IV, 239 sq. — *plantam Cyllenida*, pedes Mercurii, et hoc pro ipso Mercurio. — *Cyllenida*, Cylleniam,

Jamque hos, jamque illos, populo mirante, relinquit:
Et modo postremus, nunc ordine tertia palma,
Hesperon infestat sua per vestigia pressum.
Nec jam quem sequitur tantum, sed prima coronæ
Spes trepidat tantis venientibus Eurytus alis.
Quartus sorte loci, sed, si tres ordine servent
Inceptos cursus, nequidquam vana laborans,
Tartessos fratrem medio Therone premebat.
Nec patiens ultra tollit sese æquore Theron
Igneus, et plenum prætervolat Hesperon iræ.
Unus erat super, et metæ propioribus ægros
Urebat finis stimulis: quascumque reliquit

6, sed ita sex ablativi concurrunt. — 505. *consequitur* emend. N. Heins. *et vers.* 506, *tactus* pro *tantis*, vel, quod Drak. adridebat, *tantis eventibus* h. e. successibus *Eurytus ales*. Withof. corrigit *Spes trepidat, tantis contervitus Eurytus alis* — 509. *Therona* scripti perperam. — 513. *Urebat limes*, h. e. unum ex septem

ut ap. Ovid. Met. V, 176. — 503. *tertia palma*, tertio ordine cursens, tertio loco victor, tertiam palmam, seu victoriam obtinens, ut inf. v. 573, et sup. IV, 390; v. Heyne ad Virg. Æn. V, 339 et 493. Sic et mox v. 506, et Stat. Theb. VI, 327.

505 seq. *spem coronæ primam* dici eum, qui se primam præmium victoriæ consecuturum speraverit, jam monuit Drak. Similiter passim alia abstracta adhibentur. Vid sup. ad I, 479; Barth. ad Stat. l. c. et inpr. Klotz. ad Tyrt. p. 105 sqq. — *Nec jam* is *tantum*, *quem* Theron proxime *sequitur*, scil. Hesperos, *trepidat*, veretur, ne ab eo vincatur, *sed Eurytus* etiam, qui ordine primus erat. — *coronæ*, ut supra v. 299, ubi v. not. — *tantis venientibus alis*, Therone tanto impetu advolante; quod jam monuere Lefeb et Ern.

509. *Tartessos fratrem* Hesperum (cf. v. 465) *premebat*, insequebatur, *medio Therone*, ita ut hic inter Hesperum et Tartessum medius curreret; adeoque hoc ordine se invicem sequerentur: Eurytus, Hesperos, Theron, Tartessus; Ern. — *æquore*, in campo.

510. *sese tollit*, ut v. 394. Conf. ad v. 390. — 511. *Igneus;* vid. ad III, 306.

512 sq. *Unus* Eurytus *supererat* Theroni cursu superandus. — *finis metæ*, meta, quæ cursui finem imponit, vel, ut ap. Ovid. Met. X, 597, *novissima meta*, quoniam ultimum, h. e. septimum spatium decurrebant; Drak. Cf. Virg. Æn. V, 327 seq., et inf. v. 558. — *ægros*, fessos. — *stimulis urebat*, ut *stimulis acuit* I, 113, ubi v. not. — *Urere*, incitare, excitare, ut *incendere*, καίεσθαι et πυρπαίεσθαι. Sic *laudibus avorum viros urere*, dixit Val. Fl. I, 476 et similia alii.

513 seq. Uterque, Eurytus et

Hinc labor, hinc penetrans pavor in præcordia vires,
Dum sperare licet, brevia ad conamina uterque
Advocat : æquantur cursus; pariterque ruebant.
Et forsan gemina meruissent præmia palma,
Pervecti simul ad metas, ni, terga secutus
Theronis, fusam late per lactea colla
Hesperos ingenti tenuisset sævus ab ira,
Traxissetque comam : tardato lætus ovansque
Eurytus evadit juvene, atque ad præmia victor
Emicat, et galeæ fert donum insigne coruscæ.
Cetera promisso donata est munere pubes,
Intonsasque comas viridi redimita corona

spatiis, opinabatur N. Heins. — 516. *æquatur* primus edidit Marsus et deinde alii. — 522. *juvenes* Put. *juvenem* R. 2. Hinc *tardatum juvenem* edidit Lefeb. quod reponendum censuerat Draken. Verbum *evadere* apud Silium quidem pleramque quarto casui jungitur : (vid. Ind.) sed tum effugere *letum*, *hostem*, *vincula*, etc. significat, quod h. l. non satis convenit. Mox *ad præmia* scripti et R. 2. ad *prælia* R. 1, Parm. Med. et Mart. Herbip. ed. *prælia*, omissa præpos., edd. Marsi. *in prælia* Junt. et inde aliæ.

Theron, quidquid superest virium conligunt, quum brevis tantum via ad metam restaret. — *pavor;* v. ad v. 431.

517 sq. Silius et Stat. Theb. VI, 614 sq. pro commento Hom. Iliad. Ψ, 773 seq., et Virg. Æn. V, 327 sq. bene substituerunt aliud, quod dignitati carminis epici convenientius est. Drak. hæc notavit : « Barthius ad Stat. l. l. Silium inprudentiæ adcusat, quod læsum per dolum non fecerit restitui, aut saltem, ut ap. Stat., ex integro cum adversario decurrendi copiam adcipere. Sed sequutus in eo Silius Maronem, qui fingit, Nisum sanguine prolapsum sequenti Salio se obposuisse, ut Euryalus primam palmam obtineret. Nec tamen vel Salius restituitur, vel ex integro cum Euryalo decurrit. Æneas autem Salio præmium extra ordinem tribuit, quod duo tantum præmia proposuerat. Theron dolo Hesperi primum præmium amisit, secundum obtinuit. » Poetam quoque in has summi juris angustias non includendum esse, monet Ern.

519. *lactea colla*, ut IV, 154. — 520. *sævus ab ira*, ut XII, 551.

522. *juvene*, Therone, qui *pariter* antea *ruebat* (v. 516), et solus victoriam ei dubiam redditurus videbatur. — *evadit*, ἦλθε φθάμενος, Iliad. Ψ, 779, nisi jungere malis *ad præmia evadit et emicat*, h. e. ad metam celeriter *victor*, primus, pervenit. — 523. *Emicat*, etc. Cf. Virg. Æn. V, 337 et sup. II, 238. — *galeæ donum*, cf. sup. v. 459.

524. Conf. sup. v. 460... 464, et expressum a Silio, sed variatum locum Virg. Æn. V, 556 sq, ubi v. Heyne. — 525. *Intonsas comas*, quæ juvenes decent. Cf. ad VII,

Bina tulit patrio quatiens hastilia ferro.
Hinc graviora virum certamina, comminus ensis
Destrictus, bellique feri simulacra cientur.
Nec, quos culpa tulit, quos crimina noxia vitæ,
Sed virtus animusque ferox ad laudis amorem,
Hi crevere pares ferro; spectacula digna
Martigena vulgo, suetique laboris imago.
Hos inter gemini (quid jam non regibus ausum?
Aut quod jam regnis restat scelus?) inpia Circo

528. *Districtus* primus edidit Nicander et post eum alii. Male! conf. XVII, 164, ubi Drakenborch. monet, *destringere* esse nudare re aliqua, *distringere* in partes diversas trahere; conf. quos laudat, Intpp. Horat. Od. III, 1, 17: Gronov. ad Liv. XXVII, 13; Heins. ad Ovid. Fast. II, 99 et 207; Cuperi Obss. IV, 5. — 529. *crimine noxia vita* malebat N. Heins. — 531. *Hi crevere* Colon. et Teller. *His crevere* Oxon. *Hic crevere* Rom. 2, ut et conj. N. Heins. *Hi ervere* Put. *Ii crevere* R. 1, Parm. Med. *Decrevere* edd. Marsi in contextu, non in commentt., et inde aliæ. *Discrevere* perperam corrig. Barth. X, 7, quum in Ox. *Hyscrevere* invenisset. — 533. *quidnam non* Marsi Ven. post. et Paris. *quidam non* Marsi Ven. prior. *Quos inter gemini (quidnam non regibus ausum? Aut quodnam regnis*, etc.) maluerit N. Heins. — 534. *regnis* Put. *regnus* Oxon. Vulgo *regni*.

196. — 526. *patrio ferro*, ut *gentile metallum*, sup. v. 464.

527... 536. Certamen gladiatorium Silius reliquis adjecit, tum in gratiam Romanorum, qui eo potissimum delectabantur, tum ad ductum Livii lib. XXVIII, c. 21. « Gladiatorium spectaculum fuit non ex eo genere hominum, ex quo lanistis comparare mos est, servorum, quive venalem sanguinem habent. Voluntaria omnis et gratuita opera pugnantium fuit: nam alii missi ab regulis sunt ad specimen insitæ genti virtutis ostendendum, etc. » — *belli simulacra cientur;* vid. ad VII, 119.

, 531. *Cernere* et *decernere*, pugnare, ut κρίνειν et διακρίνειν αὖτον, πόλεμον, ἀγῶνα. Conf. Intpp. Virg. Æn. XII, 709; Sallust. B. C. 59; Val. Fl. IV, 193; VIII, 319; Quintil. Inst. Or. X, 1; Lambin. ad Lucret. IV, 969; Gifan. Ind. Lucret. Gron. ad Liv. VII, 9; Heins. ad Tibull. IV, 1, 103; Harles. ad Nepot. Milt. 4, et Hannib. 10. — *Martigena vulgo*, exercitu, aut Hispanorum vulgo bellicoso; Cell.

533 sq. « Neque obscuri generis homines, sed clari illustresque, Corbis et Orsua patrueles fratres, de principatu civitatis, quam Ibem vocabant, ambigentes, ferro se certaturos professi sunt... et insigne spectaculum exercitui præbuere documentumque, quantum cupiditas imperii malum inter mortales esset. Major usu armorum et astu facile stolidas vires minoris superavit; » Liv. XXVIII, 21. Cf. et Valer. Max. IX, 11, ext. 1. Ab his Silius in eo dissentit, quod illos *fratres geminos*, non *patrueles*, et alterum altero natu minorem, vocet, quodque historici illi ma-

Innumero fratres, cavea damnante furorem,
Pro sceptro armatis inierant prælia dextris.
Is genti mos dirus erat; patriumque petebant
Orbati solium lucis discrimine fratres.
Concurrere animis, quantis confligere par est,
Quos regni furor exagitat; multoque cruore
Exsatiata simul portantes corda sub umbras
Obcubuere: pari nisu per pectora adactus
Intima descendit mucro; superaddita sævis
Ultima vulneribus verba; et, convicia volvens,
Dirus in invitas effugit spiritus auras.
Nec manes pacem passi; nam corpora junctus
Una quum raperet flamma rogus, inpius ignis
Dissiluit, cineresque simul jacuisse negarunt.
Cetera distincto donata est munere turba,
Ut virtus et dextra fuit: duxere juvencos,
Inpressis dociles terram prosciadere aratris:
Duxere adsuetos lustra exagitare ferarum
Venatu juvenes, quos dat Maurusia præda.

540. *multumque* emend. N. Heins. — 541. *sub umbris* priscæ edd. cf. ad XI, 257. — 546. *juncta* edidit Wolf. in Basil. et deinde alii.

jorem natu victorem evasisse dicant, poeta utrumque eo certamine obcubuisse fingat, ut eorum discordiam per omnia illi Thebanorum fratrum (v. mox ad v. 546 sq.) comparare posset; Drak. Cf. Barth. ad Stat. Theb. XI, 500. — *gemini fratres;* cf. ad IV, 355.

535. Nullum scelus est tam inmane, quod regnandi gratia non admittatur; Barth. Adv. X, 7. — *cavea*, ut sup. v. 472. — *lucis discrimine*, cum vitæ periculo. — 542. *nisu*, inpetu, vi; hoc vocab. spectat ad eum qui mucronem adigit. Ed.

546 sqq. Silium ad Polynicis et Eteoclis fratrum, de regno Thebano contendentium, discordiam respicere, quam animæ eorum etiam in morte servasse dicuntur, jam monuere Dausq. Drak. et Lef. Cf. Ovid. Trist. V, v, 33 sq., et Ibis v. 35 seq.; Stat. Theb. XII, 429... 457; Lucan. I, 551 seq.; Hygin. fab. 68; Pausan. Bœot. c. 5, pag. 568 (ed. Han. 1613); Eurip. Phœn. et Sophocl. OEd. Col. — *rogus junctus*, conjunctus, idem.

549. *distincto*, diverso. — 550. *juvencos*, ut v. 462. — 551. *Inpressis terram proscindere aratris*, ut ap. Lucret. V, 210. — 552. *lustra exagitare;* v. ad VIII, 565. — 563. *juvenes*, ut *famulus* sup. v. 455, ubi v. not. — *Maurusia præda*, Mauri captivi, venatores. Cf. III, 288.

Nec non argenti, nec non insignia vestis
Captivæ pretia, et sonipes, et crista nitenti
Insurgens cono, spolia exuviæque Libyssæ.
Tum jaculo petiere decus, spectacula Circi
Postrema, et metæ certarunt vincere finem
Burrus avis pollens, quem misit ripa metalli,
Qua Tagus auriferis pallet turbatus arenis,
Et Glagus, insignis ventos anteire lacerto,
Et, cujus numquam fugisse hastilia cervi
Prærapida potuere fuga, venator Aconteus,
Indibilisque, diu lætus bellare Latinis,
Jam socius, volucresque vagas deprendere nube
Adsuetus jaculis, idem et bellator, Ilerdes.
Laus Burri prima, infixit qui spicula metæ:

555. Hactenus Coloniensis liber, qui hinc ad finem usque pro dolor! mutilus est. — 558. *fine* tacite scripsit Lef. — 559. Hic versus, quem præter R. 2, nulla editio ante Drak. adnoscit, legitur in Ox. Put. Tell. R. 2. Ejus loco in ed. Benessæ, Junt. et quæ inde expressæ sunt, post v. 560, exstat hic: *Adcola Burnus avis majorum et stemmate clarus*, qui a Mutis et antt. edd. abest, eamque ob causam a Drakenb. ejectus est. Verum ne sic quidem locum integrum esse, nec *ripam metalli* bene dici posse ripam, in qua aurum reperiatur, jam monuit Drak. *Burnus, agris pollens quem m. r. m.* emend. Hœft. Batavus in Peric. crit. ut jungatur: *quem ripa pollens metalli* ex *agris misit*. Sed recte quærit Ernesti, an hæc quoque commodum habeant sensum. Ceterum *Burrus* in Oxon. *Burnus* al. ut *Burni* v. 567, ubi *Burim* in Put. et Parm. Withof. restituto versu, quem Heins. et Drak. ejecerant, legendum putabat, *Burrus avis pollens, quem missis figere telis, Qua Tagus aurif. pall. turb. aren., Laudabant quidvis, majorum et stemmate clarus, Et Glagus*, etc., vel unum versum ex duobus conflandum, *Burrus avis pollens, majorum et stemmate clarus, Qua Tagus*, etc. — 564. *Ludibilisque* Oxon. et Put. *Missilibusque* conj. D. Heins. — 565. *volucrisque vagam nubem*, h. e. volucrum ingentem numerum, legendum censebat N. Heins. — 567. Hic et quatuor sqq. versus de-

557. In hoc quoque jaculandi certamine Silio præivere Homer. Iliad. ψ, 850 sq., et Virg. Æn. V, 485 sq. Qui quum rem jam ornatissime extulissent, Noster brevior est, et quædam variat. — 558. *vincere*, adsequi, ferire. *metæ finem*, ut v. 512. — 559. *avis pollens*, ut VIII, 383, ubi v. not. — *ripa metalli*, v. Var. Lect. — 560. Cf. I, 155 et 229.

561. *lacerto*, jaculis, quæ lacertis mittebat. — 564 seq. *Indibilis*, Ilergetum regulus (vid. Liv. XXII, 21; XXV, 34), qui diu bellaverat *Latinis*, adversus Romanos (Liv. XXVIII, 24, 31, 33), *jam socius*, nunc amicus eorum. Liv. XXVIII, 34. Idem tamen sæpius ab amicitia Romanorum defecerat. Conf. Liv. XXVI, 49; XXVII, 17; XXIX, 1, 2. *deprendere*, figere, *volucres vagas*, ut apud Manil. V 291. Cf. sup. II, 96; VIII, 524.

Est donum serva, albentes invertere lanas
Murice Gætulo docta. At, quem proxima honorant
Præmia, vicinam metæ qui propulit hastam,
Adcepto lætus puero discessit Ilerdes,
Cui ludus, nullam cursu non tollere damam.
Tertia palma habuit geminos insignis Aconteus
Nec timidos agitare canes latratibus aprum.
Quos postquam clamor plaususque probavit honores,
Germanus ducis atque effulgens Lælius ostro
Nomina magna vocant læti manesque jacentum,
Atque hastas simul effundunt : celebrare juvabat
Sacratos cineres, atque hoc decus addere ludis.
Ipse etiam, mentis testatus gaudia vultu,
Ductor, ut æquavit meritis pia pectora donis,
Et frater thoraca tulit multiplicis auri,
Lælius Asturica rapidos de gente jugales,

sunt in Oxon. Tell. R. 1, Med. et edd. Marsi, qui tamen in comment. eos interpretatus est. Leguntur, quamvis corrupti, in Putean. R. 2, Parm. Ben.; in Junt. vero et, quæ inde expressæ sunt, edd. hoc ordine se excipiunt : *bellator Ilerdes, Cui ludus, nullam... damam. Laus Burri prima*, etc. *Eis Burim* Put. Vulgo *Laus Burni*; conf. ad v. 559. — 568. *Est donum serva* ex emend. Barth. Adv. X, 7, et N. Heins. (qui etiam *It* et *Fit donum* conj.) edidere Drak. Lefeb. Ern. *Sidonium Syria* Putean. *Et donum serva* Parm. Vulgo *Est Damum serva*. — 569. *Ad quem proxima honore* ex Put. recepit Lefeb. qui *τὸ honore* etiam reperit in Rom. 2, et Parm. *At cui proxima honore P.* conj. N. Heins. — 580. *testatur* præstiterit judice eodem N. Heins. Sed Drak. jam recte cepit hunc verborum nexum : Scipio, gaudia mentis vultu testatus, ut fratrem et Lælium meritis donis adfecit, ipse etiam hastam contorquet.

568 seq. *serva*; conf. sup. ad v. 455. *invertere lanas... docta;* conf. sup. Hom. Iliad. ϕ, 263, 705, et Virg. Æn. V, 284. — *invertere*, inficere, tingere, *lanas Gætulo murice*, purpura G. de qua vid. supra ad v. 176. — 571. *puero*, cf. ad v. 455. — 572. *Cui ludus* erat, h. e. res facillima, quam quasi *per ludum*, h. e. nullo negotio, perficere poterat. Cf. Heins. ad Claud. Laud. Stil III, 157, et Ernesti Clav. Cic. Junge autem *puero*, *cui ludus*, etc. — *tollere*, jaculis occidere, idem atque *tollere e medio*. Ed.

573. *Tertia palma*, ut vers. 503, ubi v. not. *habuit*, adcepit, ut ἔσχε, Iliad. ϕ, 833.

575. Duces ipsi, ne alieni a ludorum societate viderentur, hastis ejaculandis omnem solennitatem finiunt, Ern. — 576. *Germanus ducis*, ut sup. v. 58. — 577. Cf. sup. ad v. 310 sq. — 582. Cf. Virg. Æn. V, 259, 264, et sup. ad II, 401.

583. Cf. sup. v. 350 seq., et ad

Contorquet magnis victricem viribus hastam
Consurgens, umbrisque dari testatur honorem.
Hasta volans (mirum dictu!) medio incita campo
Substitit ante oculos, et terræ infixa cohæsit.
Tum subitæ frondes, celsoque cacumine rami,
Et latam spargens quercus, dum nascitur, umbram.
Ad majora jubent præsagi tendere vates;
Id monstrare Deos, atque hoc portendere signis.
Quo super augurio, pulsis de litore cunctis
Hesperio Pœnis, ultor patriæque domusque
Ausoniam repetit, fama ducente triumphum.

585. *testatur* Putean. quod recepit Draken. Vulgo *testatus*. — 589. *Est latam* emend. Barth. Adv. X, 7, ne hæreat h. l. sermo, et repentina mutatio innuatur. *Fit, latam spargens, quercus, dum nascitur, umbram* conj. Burmann. ut ordo verborum sit: *dum nascitur, fit quercus*, etc. *En latam spargunt quercus* reposuit Lefeb. fide antiquorum, si credere fas est. Nil forte mutandum. Vid. not. Withof. conjicit, *rami Latam spargentes, quercus dum nascitur, umbram*, vel potius, *Tum subitas frondes, celsoque cacumine ramos Fert latam spargens quercus*, etc. — 591. *prætendere* Oxon. *protendere* Put. Deinde *hoc signi*, vel *signo* corrig. N. Heins. et Burm. — 594. *fama*, vel *palma addicente* conj. N. Heins. qui certe

III, 335 sq. — 585. *Consurgens;* v. ad I, 401, et IV, 610.

586 seq. Silius variavit portentum, quod commentus erat Virg. Æn. V, 522 sq., ubi v. Heyne. Respexit tamen haud dubie ad simile prodigium, quod Romulo obtigisse memorant Ovidius, a Dausq. jam conlatus, Met. XV, 560 seq., et Serv. ad Virgil. Æneid. III, 46. *Quercum* etiam cum delectu positam esse, bene monuit Marsus; ut scil. portenderetur, a Scipione, hostibus ex Italia pulsis ac debellatis, libertatem salutemque patriæ ac civium servatum iri: nam qui vitam civis servaverat occiso hoste, corona donabatur civica, quæ quercea erat. Vid. Gell. V, 6.

588. *subitæ*, subito enatæ sunt, *frondes, rami, et quercus*, etc. Primum frondes et rami, deinde magna sensim arbor inde excrevit.

590. *Ad majora* conamina ac laudes. — 591. *monstrare*, ut *monere*, IV, 120, ubi v. not.

592 seq. *de litore Hesperio*, ex Hispania Scipio Romam redit. Cf. Liv. XXVIII, 38 seq. — *ultor domus*, parentis ac patrui, in Hispania cæsorum. — 594. *fama* et gloria rerum gestarum Scipioni instar *triumphi*, vel sola triumphus erat, et hujus jacturam consolabatur, quia privatus, non consul, Hispaniam recuperaverat; Lefeb. et Ern. coll. Valer. Max. II, VIII, 5, et Liv. l. l. « Ob has res gestas magis tentata est triumphi spes, quam petita pertinaciter, quia neminem ad eam diem triumphasse, qui sine magistratu res gessisset, constabat. » Withof. malebat *fama donante triumphum*.

Nec Latium curis ardet flagrantius ullis,
Quam juveni Libyam et summos permittere fasces.
Sed frigens animis, nec bello prospera turba
Ancipiti senior temeraria cœpta vetabant,
Magnosque horrebant cauta formidine casus.
Ergo, ubi delato consul sublimis honore
Ad Patres consulta refert, deturque potestas,
Orat, delendæ Carthaginis, altius orsus
Hoc grandæva modo Fabius pater ora resolvit:
« Haud equidem metuisse queam, satiatus et ævi
Et decoris, cui tam superest et gloria et ætas,
Ne credat nos invidiæ certamine consul
Laudibus obtrectare suis: satis incluta nomen
Gestat fama meum, nec egent tam prospera laude
Facta nova; verum et patriæ, dum vita manebit,
Deesse nefas, animumque nefas scelerare silendo.

aliquid mendi latere suspicabatur. At vid. not. — 595. *flagrantibus* ed. Dausq. errore operarum. — 597. *fugiens animis* Tell. *non par animis* R. 2, ex interpretam. *annis* notavit Cort. ad marg. — 605. *jam* pro *tam* opinabatur N. Heins.

595 sq. Cf. Liv. l. c. — *juveni*, Scipioni. Conf. ad XV, 12. — *Libyam*, Africam provinciam, et *summos fasces*, consulatum.

597 sq. Cf. omnino Liv. XXVIII, 40 pr. — *frigens animis*; v. ad VII, 25. — *turba senior*, apud Liv. l. c. *primores Patrum*. — *non prospera*, non favens, *bello Ancipiti*, in Africa gerendo, committendoque juveni. — 600. *consul* Scipio.

604... 644. Conf. Liv. XXVIII, 40... 42. Ibi in argumentis cumulandis et enunciandis tam copiosa et eleganti eloquentia Fabius utitur, ut nihil in eo genere perfectius et gravius fingi possit: epitome vero Siliana valde tenuis est, et Fabius suadet tantum, ut Italia prius ab hoste defendatur et plane purgetur, quam in Africam bellum transferatur; quod unum Silius cum Livio commune habet; Ernesti. Recte: nec tamen dissimulandum, Silium alia quoque argumenta etsi strictim adtigisse, et poetæ nihil fere difficilius esse, quam oratoris partes agere, omnium vero difficilimum, cum tali oratore in certamen descendere.

604... 609. Disertius hæc extulit Liv. cap. 40. — *tam*, tantopere, *superest et gloria et ætas*, quæ verba languent post illa *satiatus ævi Et decoris*. — 608 sq. *Gestat fama nomen*; nam *fama* est alata, volat, et fert, quæ nunciat; Ern. — 609 sq. Silius expressit verba Liv. lib. XXVIII, 41 pr. Nefas est, me tacere de periculo, quod ita patriæ inminere videtur, et ejus saluti non, quoad vivam, prospicere.

Bella nova in Libyæ moliris ducere terras?
Hostis enim deest Ausoniæ; nec vincere nobis
Est satis Hannibalem : petitur quæ gloria major
Litore Elissæo? stimuli si laudis agunt nos,
Hanc segetem mete : composuit propioribus ausis
Dignum te Fortuna parem; vult Itala tellus
Ductoris sævi, vult tandem, haurire cruorem.
Quo Martem, aut quo signa trahis? restinguere primum est
Ardentem Italiam : tu fessos obvius hostes
Deseris, ac septem denudas proditor arces.
« An, quum tu Syrtim ac steriles vastabis arenas,
Non dira illa lues notis jam mœnibus urbis
Adsilict? vacuumque Jovem sine pube, sine armis

612. *Ausoniæ*, non *Ausonia*, Ox. et R. 1, ad marg. — 614. Vulgo *Elisæo*, cf. ad I, 81. — 615. *propioribus ausu* legendum putabat Barth. Adv. X, 7. — 619. *avius*, vel *devius* pro *obvius* conj. N. Heins. *Tu fessos*, scilicet Romanos, *obvius hosti*, *deseris* reposuit Lefeb. At vid. not. — 620. *protinus* pro *proditor* edidere Benecta et Nicander, quos alii sequuti sunt. — 622. *notæ* corrig. N. Heins. ut

612 sq. Hæc *εἰρωνικῶς* et cum sarcasmo dicta. — 614. *Litore Elissæo*, in Africa. Conf. ad I, 81.

615. *Hanc segetem mete*, præclare; Hannibalem prius pelle ex Italia, quæ (ut Cic. pro Mil. 13, verbis utar) larga gloriæ seges ac materia est. — *composuit* tibi *propioribus ausis*, in propinquo, in Italia, Hannibalem, *parem*, *dignum te*, dignum, quocum in certamen descendas. Forma loquendi ex ludo gladiatorio petita, ut ap. Liv. XXVIII, 44, in oratione Scipionis : *habeo*, *Q. Fabi*, *parem*, *quem das*, *Hannibalem*. Conf. ibi Gronov. et sup. not. ad I, 39, et X, 70. — 618. *restinguere Ardentem Italiam*, incendium, quo quasi aduritur, h. e. propulsare summum periculum, in quo versatur, quamdiu Hannibal ibi bellum gerit. Sic *incendium* passim de maximo periculo, vel exitio. Sic *Racine*, *Andromaque*, act. IV, sc. 5, dixit *Troie ardente*. Ed.

619. *tu fessos* pugnando et pæne debellatos hostes *deseris*, non persequeris, et quidem *obvius* iis, h. e. quum habeas eos in propinquo, in Italia; Ern. — 620. *septem arces*, Romam (ut X, 587), *denudas* custodia ac præsidio, copiis in Africam transductis. Cf. Liv. lib. XXVIII, cap. 42 extr. Hinc *proditor*, desertor es patriæ, cujus salutem tibi creditam destituis, non curas, quam summo periculo objicis, quam eam defendere deberes. Cf. ad II, 247.

622. *dira illa lues*, Hannibal. Cf. ad X, 603, et I, 174. — *notis jam mœnibus urbis*, Romæ, quam olim adcesserat. Cf. XII, 518 sq., 558 sq. — 623. *Jovem*, sedem Jovis, Capitolium, pro ipsa urbe,

Invadet? quanti, ut cedas, Romamque relinquas
Emerito, est? tanto perculsi fulmine belli
Siccine te, ut nuper Capua est adcitus ab alta
Fulvius, æquoreis Libyæ revocabimus oris?
Vince domi, et trinis mœrentem funera lustris
Ausoniam purga bello : tum tende remotos
In Garamantas iter, Nasamoniacosque triumphos
Molire; angustæ prohibent nunc talia cœpta
Res Italæ : pater ille tuus, qui nomina vestræ
Addidit haud segnis genti, quum consul Iliberi
Tenderet ad ripas, revocato milite primus
Descendenti avide superatis Alpibus ultro
Obposuit sese Hannibali : tu consul abire
A victore paras hoste, atque avellere nobis
Scilicet hoc astu Pœnum? si deinde sedebit

multiplex sibilus vitaretur. — 624. *Quanti, ut cedas* Oxon. Put. Gryph. Vulgo *Quanti est, ut cedas*, vel *credas*. *Quanti est, ut eas*, i. e. in Africam abeas, emend. D. Heins. et Dausq. probb. Barth. et Cellar. *Quanti est cedas* rescripsit Lefeb. — 625. *Emerito est; tanto perculsi* Put. quod recepi cum Drak. et Ernest. mutata interpunctione. *Emerito? ast tanto percussi* Oxon. *ast* R. 2, Mars. Asul. *tacito percussi* Rom. 2. *ac tanti perculso* Parm. Vulgo *Emerito? ac tanti perculsi*. Nostra lectio inepta videbatur Lefeb. qui *Emerito? ast tanto percussi* edidit. *Emerito? ah! tanti perculsi* emend. Dausq.

cujus præcipua pars est, ut *Tarpeia saxa*, *rupes*, *scopuli*, *arces*, etc., de quibus v. Ind. — 624. *Romamque* tuendam. Vocem *Emerito* Marsus ad Hannibalem, lento bello jam in Italia consenescentem, alii vero rectius referunt ad eum, qui loquitur, Fabium, senem nunc ideoque bello ineptum. — 625. *perculsi*, ad II, 213, in V. L. — *fulmine belli*, Hannibale. Vid. I, 421. 626. Cf. ad XII, 571. Verba Liv. XXVIII, 41 : « Quid? si victor Hannibal ire ad urbem pergat? tum demum te consulem ex Africa, sicut Q. Fulvium a Capua arcessemus? » — 628. *Vince domi* in Italia Hannibalem. — *trinis lustris*; cf. sup. ad v. 151. — 631 sq. *angustæ res*, ut ap. Horat. Od. II, x, 21, sup. X, 279 et al. *Res adtritæ*, *adcisæ*, *fessæ*. Cf. Liv. XXVIII, 42 extr. — 633 sq. *haud segnis*, h. e. virtute sua. Cf. ad IV, 51 sq.

637. *avellere*; cf. ad XII, 728, et III, 591, in Var. Lect. — 638. *hoc astu*, stratagemate, quod laudat Sulpicius consul ap. Liv. lib. XXXI, cap. 7, et quo Agathocles olim Pœnos ex Sicilia expulit, ut Justin. XXII, 4, et Valer. Max. VII, 4 extr. 1, referunt; Drak. Cf. inf. v. 690 sq., et Liv. XXVIII, 43 extr. — *sedebit*, manebit in Italia.

Inpavidus, nec te in Libyam tuaque arma sequetur,
Capta damnabis consulta inprovida Roma.
Sed fac turbatum convertere signa, tuæque
Classis vela sequi : nempe idem erit Hannibal, idem,
Cujus tu vallum vidisti e mœnibus urbis. »
Hæc Fabius : seniorque manus paria ore fremebant.
Tum contra consul : « Cæsis ductoribus olim
Magnanimis leto gemino, quum tota subisset
Sidonium possessa jugum Tartessia tellus,
Non Fabio, non, quîs eadem est sententia cordi,
Quoquam ad opem verso, fateor, primoribus annis
Excepi nubem belli, solusque ruenti
Objeci cælo caput, atque in me omnia verti.
Tum grandæva manus, puero male credita bella,

640. *hæc* post *capta* primus inseruit Wolf. in ed. Basil. *heu* addendum notavit Cort. Sed libri veteres neutrum adnoscunt. — 644. *fremebat* Put. — 651. *cælo* Ox. quod in contextum recepi cum Lefeb. probb. N. Heins. et Drak. Vulgo *telo;* sed τὸ *cælo* gravius est, et aptius jungitur cum *nube belli.*

642. *idem erit Hannibal*, non minus audax, fortis ac metuendus, quam tum, quum Romam ipsam obsideret. Cf. XII, 558 sq.

644. Drak. notavit imitat. Virg. Æn. I, 559, ubi Heyne jam monuit, *fremitum* ac murmur adsensum commotis hominum animis indicare. — *senior manus*, ut *grandæva manus*, v. 652, et *turba senior* sup. v. 597, ubi v. not. Conf. Liv. XXVIII, 43 pr.

945... 698. Conf. Liv. XXVIII, 43 et 44. Hæc oratio Scipionis Fabium refutantis quum varietate et pondere argumentorum, tum gravitate, acumine, et elegantia verborum Fabianam illam antecellit, quamvis ne sic quidem poeta ubertatem et majestatem Livianæ eloquentiæ, quæ in Scipionis quoque responsione eminet, adsecutus est; Ern. — 645. Conf. sup. XIII, 694 sq. — *ductoribus*, Cn. et P. Scipionibus, *cæsis* in Hispania. — 646. *Magnanimis*, ut sup. I, 29.

647. Cf. XIII, 674. — 648 seq. Conf. XV, 1... 17, et 129 sq.; Liv. XXVI, 18. — *Non Fabio... ad opem verso*, ad opem laboranti patriæ ferendam propenso; quum nemo imperium in Hispaniam adcipere auderet. Hæc non sine sarcasmo dicta. — *primoribus annis;* cf. ad XV, 12. — 650 sq. Ego grave petii et adcepi imperium, quod omnes recusabant, et, periculo omni in me verso, interitum patriæ propulsavi. — *nubem belli*, onus ac molem periculosi belli. Cf. ad I, 311. — *ruenti cælo δυνῶ;* de inminente patriæ exitio. Cf. ad I, 251; XVII, 253, 607; Horat. Od. III, III, 7, et Intp. Val. Fl. I, 829.

652. Conf. XV, 135 sq. — *grandæva manus;* vide ad vers. 644.

Atque idem hic vates temeraria cœpta canebat.
Dîs grates laudemque fero, sub numine quorum
Gens Trojana sumus; puer ille, et futilis ætas,
Inbellesque anni, necdum maturus ad arma
Scipio, restituit terras inlæsus Hiberas
Trojugenis: pepulit Pœnos, solisque secutus
Extremas ad Atlanta vias, exegit ab orbe
Hesperio nomen Libyæ, nec rettulit urbi
Signa prius, quam fumantes circa æquora vidit
Romano Phœbum solventem litore currus.

654. *sub numine* (ut apud Virgil. Æneid. lib. IX, vers. 247) ex emend. Dauseq. et N. Heinsii substitui cum Drak. Lefeb. et Ern. pro vulg. *sub nomine*, quod non plane displicebat Draken. *si nomen deorum* pro *ipsis diis positum sit*; conf. not. ad V, 161. — 660. *urbi* ex emend. Dausq. recepi cum Cell. prob. N. Heins. Vulgo *auri*, quod præter Drak. servavit Ernesti, cujus hæc nota est: « Quid si, quod nemo tentavit, ex casu dativo vocem intelligamus, et *signa* de signis tubarum, ut sit *signa auri referre*, receptui canere, ut fit, quum loco movetur agmen. » Sed hæc loquendi formula durior est, quam ut Silio eam obtrudere ausim. *ante* Parm. Ben. et Lefeb. ut sit pleonasmus, qualis Terent. *neque eum ante usquam conspexi prius*. *Afris*, vel *arvis* corrig. Barth. Adv. X, 7. *inde* vel *ultor* N. Heins. (*audi*) Cort. — 661. *citra æquora* conj. Barth. l. c. prob. N. Heins. ut Scipio dicat, tam prope se occidenti soli stetisse victorem, ut citra æquor solventem equos videre potuerit. Hanc conjecturam Cell. firmavit coll. Curt. IV, XIV,

653. *idem hic vates*, Fabius, qui olim non minora patriæ pericula ac mala ominabatur, quum in Hispaniam proficiscerer, quam nunc, si in Africam transferatur bellum.

655 sqq. Ego, qui vobis puer ad tale bellum gerendum ineptus videbar, Hispaniam expugnavi expulsis Pœnis. Pluribus orationis luminibus coloribusque adumbrat ea, quæ breviter et acerbe v. 648 sq. dixerat. — *puer ille... Scipio*; cf. XV, 12, 16, 17. — *Scipio*, ego. — *inlæsus*, nullo vulnere, vel potius nulla clade accepta, quo meritum ejus augetur et ars bellica commendatur. En.

658 sqq. *Trojugenæ*, ut *gens Trojana*, Romani. — *solis Extremas vias*; cf ad XIV, 147, et XV, 809. — *ad Atlanta*; cf. I, 198 seq. — *ab orbe Hesperio*, ut sup. vers. 289. — *nomen Libyæ*, quid ibi Pœnorum fuit. Cf. ad V, 161. — *retulit urbi signa*, Romam rediit. Cf. Var. Lect. Si legas *auri*, sensus erit: *nec retulit* Romam *prius auri signa*, aurum signatum, prædam in Hispania factam; Lenz. coll. Livio, XXVIII, 38: « Scipio urbem est ingressus, argentique præ se in ærarium tulit quatuordecim millia pondo trecenta quadraginta duo, et signati argenti magnum numerum. »

662. *Romano litore*, h. e. litore Hispaniæ, quam ego sub Rom. potestatem redegi. — *Phœbum solventem currus vidi*, h. e. occidentalem Hispaniæ partem expugnavi.

Adscivit reges idem : nunc ultimus actis
Restat Carthago nostris labor : hoc sator ævi
Jupiter æterni monet. Hannibali ecce senectus
Intremit, aut ægros simulat mentita timores,
Ne finem longis tandem peperisse ruinis
Sit noster titulus. Certe jam dextera nobis
Experta, et robur florentibus auximus annis.
« Ne vero fabricate moras; sed currere sortem
Hanc sinite ad veterum delenda opprobria cladum
Quam mihi servavere Dei. Sat gloria cauto
Non vinci pulchra est Fabio, peperitque sedendo
Omnia Cunctator nobis : nec Mago, nec Hannon,

24, *per fulgorem solis, intra fines regni mei orientis.* — 665. *Hannibali* Ox. Put. R. 1, Parm. Med. Vulgo *Hannibalem*; conf. II, 53, et VIII, 60, quæ loca huic lectioni favent. — 669. *Exserta* conj. N. Heins. ut Scipio innuat, se ad pugnam jam paratum esse, quum nonnullis, prælium initurus, brachium exserere moris fuerit. At vid. not. — 674. *Hannon*, non *Hanno*, Put. conf. ad II, 277, et VIII,

Cf. ad III, 399, et VI, 1. — 663. *Adscivit*, amicos Romanis ac socios fecit, *reges*, Syphacem, Masinissam, Indibilem, Mandonium aliosque Hispaniæ reges, *idem* Scipio, ego. — 664. *sator ævi*, ut IX, 306. — 665. *monet* prodigio, de quo v. sup. v. 586 sq. — *senectus*, Fabius et *senior*, vel *grandæva manus*, sup. v. 644, et 652. Lefeb. retulit ad ipsum Hannibalem senescentem (cf. v. 688) et formidantem Romanos, qui simulaverit timores suos, quos tamen noverint Romani. — 667. *ruinis*, cladibus. — 668. seq. *titulus*, gloria. Non est, quod timeat senior Patrum turba, ne hæc in Africam militia infeliciter succedat, quum jam bello Hispanico, quid valerem, experti sint : quin contra majora nunc de me animo præcipi possunt, quod jam ævi maturior vires etiam majores adeptus sim, et virtus bellica aucta sit : Drak.

670 sq. « Hic modo nihil moræ sit : .... et id est viri et ducis, non deesse fortunæ præbenti se, et oblata casu flectere ad consilium ; » Liv. XXVIII, 44. — *currere sortem Hanc sinite*, patiamini, ut hac opportunitate Pœnos ulciscendi oblata et mihi destinata sine mora utar; Ern. Conf. ad IV, 731; VII, 307, et XII, 45. Huic nobili Scipionis fiduciæ non absimilis est Achillis ardor apud nostratem *Racine, Iphigénie*, act. I, sc. 2 :

Ah! ne nous forgeons point ces indignes obstacles, etc.
Et laissant faire au sort, etc.

Ibi quoque verba, *quam mihi servavere Dei*, his repræsentantur :

..... *On sait qu'à votre fille*
Les dieux ont d'Ilion attaché la conquête. Ed.

673. *sedendo*, v. ad III, 142, et X, 597. Nota sunt verba Ennii : *Cunctator nobis restituit rem.*

Nec Gisgone satus, nec Hamilcare terga dedissent,
Si segnes clauso traheremus prælia vallo.
Sidoniusne puer, vix pubescente juventa,
Laurentes potuit populos et Troia adire
Mœnia, flaventemque sacro cum gurgite Thybrim?
Et potuit Latium longo depascere bello?
Nos Libyæ terris tramittere signa pigebit?
Et Tyrias agitare domos? Secura pericli
Litora lata patent, et opima pace quieta
Stat tellus; timeat tandem Carthago, timeri
Adsueta, et nobis, quamvis Œnotria nondum
Hannibale arva vacent, superesse intelligat arma.

22. — 675. *dedisset* Put. — 676. *Si segnes* Tell. R. 2. Mars. et inde Drakenb. *Si segne* Oxon. et Put. *Segnia*, *si* R. 1, Parm. Med. et Mart. Herbip. prob. N. Heins. Sed bene Drakenb. « Scipio, ait, non victorias suas extenuare voluit, Magonem, Hannonem, etc. segnitiæ adcusando; sed ejus se culpæ adfinem futurum fuisse ait, si, ut olim Fabius, cunctando bellum traheret. » — 679. Vulgo *Tibrim*. Sed vid. ad VIII, 367. — 680. *depascere* ex emend. Barth. Adv. X, 7, et N. Heins. reposui cum Drak. et Ern. pro vulg. *deposcere*, quod Lefeb. defendit coll. III, 202. Sed hunc locum plane dissimilem, et fortius quoque verbum Scipionis indignationi consentaneum esse, jam recte monuit Ern. — 682. *aditare* perperam conj. Dausq.

675. Hasdrubales intell. filios Gisgonis, et Hamilcaris. Omnes autem duces illi Pœnorum a Scipione in Hispania victi. De *Magone* et *Hannone*, v. sup. v. 26 sqq. de *Hasdrubalibus*, XV, 399 sq. et sup. v. 78 sq. — 677... 682. Argumentum a pari: si *puer Sidonius*, h. e. Hannibal, et quidem puer aut juvenis, potuit Italiæ bellum inferre, cur ætas mihi Scipioni in Africam transituro obstabit? Cell.

678 seq. Italia et Roma variis verborum ambagibus designantur. — *Laurentes potuit*; v. I, 110. — *Troïa Mœnia*, Romam, quam olim *adiit* Hannibal. Cf. XII, 518 seq., 558 sq. — *flaventem*; cf. ad I, 607. — *sacro gurgite*; vid. ad XIII, 215. — *gurgite*, h. e. aqua Tiberis; nisi malis ad Almonem cum Cell. referre, de quo v. ad VIII, 363.

682. *agitare*, vexare sc. bello. Cf. ad I, 146, et III, 700. — 685 seq. *Œnotria arva*; v. ad I, 2, et VIII, 46. Cum hoc loco compara verba Mithridatis bellum Romæ inferre cogitantis apud *Racine*, *Mithridate*, Act. III, sc. I:

Marchons, et dans son sein rejetons cette guerre
Que sa fureur envoie aux deux bouts de la terre.
Attaquons dans leurs murs ces conquérants si fiers,
Qu'ils tremblent à leur tour pour leurs propres foyers.

Confer totam Pontici regis orationem, eadem, quæ nunc Scipio, meditantis. Ed.

686 sq. Refutantur verba Fabii, v. 612 seq., 621 seq., 636 seq. —

« Illum ego, quem vosmet cauti consultaque vestra
In Latio fecere senem, cui tertia large
Fundenti nostrum ducuntur lustra cruorem,
Illum ego ad incensas trepidantem et sera paventem
Avertam patriæ sedes : an Roma videbit
Turpia Agenoreæ muris vestigia dextræ?
Carthago inmunis nostros secura labores
Audiet interea, et portis bellabit apertis?
Tum vero pulset nostras iterum inprobus hostis
Ariete Sidonio turres, si templa suorum
Non ante audierit Rutulis crepitantia flammis. »

690. *sera*, non *sæva*, Oxon. et Putean. Sed præstiterit, opinor, *sera caventem*, hoc est sero caventem, propulsare conantem incendium Carthaginis; ut *sera comantem* ap. Virg. Ge. IV, 122, et similia passim obvia. — 691. *Avertam* R. 1, Med. et Basil. Wolfii. probb. N. Heins. Draken. Lefeb. et Ern. Vulgo *Advertam*, quod cum Drak. retinuit Ernesti tamquam non absurdum, quoniam Hannibal, si adversus sit ad patrias sedes, hoc ipso ex Italia aversus sit. — 694. *Audeat* Mars. et Asul. *Audiat* R. 2, quod recepit Lefeb. qui propterea etiam *bellarit*, tamquam elegantius, scripsit. Sed præcessit *videbit*, cui *audiet* et *bellabit* obponuntur.

nobis superesse arma, h. e. milites, in Africam trajiciendos, præter eos, qui Hannibali in Italia se objiciant. — 688 seq. *fecere senem*, invidiosius et gravius quam, vos per cunctationem vestram per tot annos detinuistis; Ern. Sarcasmus præcipue ad Fabium cunctatorem spectat. — *tertia lustra*, confer ad vers. 151, et ad Livium, lib. XXVIII, cap. 41. — 690. *sera*, sero. Consternatum sero adventu, quum viderit Carthaginem a me præoccupatam et obpressam; Ern. Cf. Var. Lect. — 691. *Avertam* ex Italia *ad patriam*, ut ap. Frontin. Strat. I, 5 ex., 16 et 27 : *avocare;* Drak. Cf. sup. ad v. 637 seq.

692. Cf. supra lib. XII, c. 565. — *Agenoreæ*, Pœnorum (vid. ad I, 15), h. e. Hannibalis, qui Romam obsedit. Conf. XII, 538 seq., 558 seq. — *inmunis* et *secura;* cf. Virg. Æn. XII, 559. — 694, *portis bellabit apertis*, bella geret externa, nec unquam suas portas videbit clausas et obpugnatas; Lenz. — Portæ enim aperiuntur, quum hostis procul abest; clauduntur vero periculo imminente : similiter Regulus indignans exclamat : « vidi..... portas non clausas, et arva Marte coli populata nostro; » apud Horat. Od. III, v, 23. Ed.

695 sq. *pulset*, conf. supra XII, 585. — Scipio refutans, quæ Fabius, v. 639 seq. objecerat; immo vero, inquit, tum demum Hannibal consilium capiet Romam invadendi, quum tutam ab hostibus Carthaginem sciet; Ern. — *iterum pulset*, obpugnet per me licet Romam, *si non ante audierit templa*, etc. h. est, ante quam Romam ite-

Talibus adcensi Patres, fatoque vocante,
Consulis adnuerunt dictis, faustumque precati
Ut foret Ausoniæ, tramittere bella dederunt. 700

698. *incensi* ed. Dausq. — 699. *annuerunt* R. 1, Parm. Med. *annuerent* Oxon. Vulgo *annuerant*, *annuerunt* non repugnat metri legibus; conf. ad V, 264, in Var. Lect. At sequitur *dederunt*. — 700. Vulgo *transmittere*; conf. ad IV, 487.

rum obpugnet, incendio Carthaginem delebo; quo audito ab illo consilio abstinebit.

698. Minus æquis potius animis auditum esse Scipionem, memorat Liv. XXVIII, 45, quo loca et alia leguntur, quæ poeta silentio præteriit. — 700. « Postero die decreta a senatu Scipioni Sicilia, permissumque, ut in Africam, si id e republica esse censeret, trajiceret; » Liv. l. l. *dederunt*, concesserunt, ut V, 40, 410 et al. Sic et δίδωμι passim. Vid. Abresch. Dilucidd. Thucyd. pag. 837, et Schleusneri Lexic. N. T.

C. SILII ITALICI

PUNICORUM

LIBER DECIMUS SEPTIMUS.

ARGUMENTUM.

Quum inventum esset carmen in libris Sibyllinis inspectis, *hostem pelli Italia vincique posse, si mater Idæa a Pessinunte Romam transportata esset;* quumque oraculum Delphicum dedisset responsum, Deam hospitio excipiendam esse ab eo, qui vir optimus Romæ esset: missa in Phrygiam nave advehitur Cybele, et Scipio Nasica, quem Patres judicaverant in tota civitate virum bonorum optimum esse, Ostiam ire jussus obviam Deæ, eam adcipit de nave, quæ deinde inter cymbalorum tympanorumque strepitus, saltationes et cantus a matronis per Tiberim trahitur; 1—22. Eadem mox in vado fluminis hæret; at Claudia Quinta propalam precata, ut ita demum se sequeretur, si pudicitia, a multis in dubium vocata, sibi constaret, facili eam negotio sola movet; 23—45. Tum læta spes belli tandem feliciter conficiendi omnium animos tenet, et Scipio e Sicilia cum classe profectus, mactata victima aquilisque viam monstrantibus, in Africam trajicit; 46—58. Expositis ibi copiis, ad Syphacem, qui, ducta in matrimonium Hasdrubalis filia, a Romanis desciverat ad Pœnos, literas dat, quibus etiam atque etiam monet eum, ne jura hospitii secum, neu cum populo Romano initæ societatis fallat; 59—82. Quo quum nihil profecisset, castra Numidarum et mapalia arundine texta noctu incendit; 83—91. Flamma late effusa uno repente omnia haurit incendio, et rex ipse vix e somno expergefactus a satellite effugit; 92—108. Mox Syphax, ira, pudore precibusque conjugis motus, residuam juventutem excit ex regno, et Hasdrubali junctus concitato inpetu in Romanos incurrit: at, equo graviter icto effusus, vivus capitur; 109—145.

Quo facto Hasdrubal cum reliquiis Numidarum Pœnorumque iterum fugam capessit, jamque omnis spes Carthaginis sita est in Hannibale, ad quem propere senatus mittendos censet, qui ex Italia eum arcessant; 146—157. Is quum somnio perterritus surrexisset, de summo patriæ periculo certior fit per legatos, ac frendens indignatur, nunc auxilium inplorari suum ab iis, a quibus ipse nec subplemento nec pecunia adjutus esset; 158—200. Terram tamen hostilem, etsi invitus mœstusque, relinquit, nec Romani duces discessum ejus remorantur; 201—217. Enimvero ubi vix in altum evectus e conspectu Italiæ aufertur, illuc redeundi Romamque obpugnandi consilia agitat; 218—235. Iis desistit, acerrima tempestate a Neptuno commota, qua sæviente tristem lamentatur sortem suam; 236—282. Veneris autem interventu ira Neptuni ventique remittunt, et Hannibal classem adpellit ad Libyam, ubi castris Scipionis sua obponit; 283—291. Tum acie utrimque instructa Hannibal concionem ad milites habet, qua ad virtutem eos acuit, et res in Italia gestas, tot duces Romanos, tot exercitus occidione occisos, et sua cuique decora, ubi ad insignem alicujus pugnæ memoria militem venit, refert; 292—337. Romani contra milites moræ inpatientes signum prælii committendi poscunt; 338—340. Magna hæc rerum molimina procul e nubibus mœsto vultu lustrat Juno, quam Jupiter exhortatur, ut tandem aliquando Pœnos adjuvare desinat, neque amplius fini hujus belli imperioque Romanorum, quod fato fixum sit, inferat moram; 341—356. Respondet Juno, se non eo consilio pugnam contemplari, ut fata mutare et trahere bellum conetur, sed id unum petere a conjuge ac fratre, ut neque Hannibalem perire vel vivum capi, neque Carthaginem dirui patiatur; 357—369. His precibus cedit Jupiter et sorori hanc veniam dat, ut Hannibalem præsenti eripiat periculo, sed docet quoque in fatis ita esse, ut ille nunquam repetat Italiam, et Carthago mox ab alio Scipione exscindatur; 370—384. Dum fata pandit rex deorum, in supremum de imperio orbis terrarum certamen descendunt duorum opulentissimorum populorum duo longe clarissimi duces, duo fortissimi exercitus, multa ante parta decora aut cumulaturi eo die, aut eversuri; 385—405. Hastis primo inpetu effusis, res gladiis geritur, et Masinissa, acer juvenis, in Macedonum legionem incursans viam facit Romanis, in turbatos submotosque gradum inferentibus; 406—431. Lælius etiam Bruttios milites, Hannibalem ex Italia decedentem sequutos, acerrime increpat et in fugam vertit;

432—443. Aciem vero inclinatam restituit Hannibal, cæsisque Herio ac Pleminio fratribus, reliquos hostes profligat; 444—478. Alia campi parte Scipio Pœnos, usu militiæ famaque rerum gestarum Romanis pares, ingenti clade prosternit, et terrorem addit perculsis; 479—508. Mox ipsum quærit Hannibalem, et ad certamen singulare provocat; 509—521. Sollicita de ejus vita Juno periculum propulsat, objecta illi falsa Scipionis imagine; 522—533. Eam Hannibal infesta petit hasta, et fugientem persequitur, donec procul a prælio simulacrum repente oculis ipsius subducitur; 534—547. Ubi dolum sibi a Deo aliquo nexum esse sentit, furibundus repetit campum sed equus febri, a Junone ipsi inmissa, conreptus subito conlabitur; 548—557. Tum Pœnus iterum inlusus et instinctus furore necem sibi consciscere in animum inducit; 558—566. Juno autem, in formam habitumque pastoris mutata, et similans, se erranti proximam ad Scipionem viam monstraturam esse, longius eum a campo removet; 567—580. Interea Pœni, ducem suum vel periisse, vel spe omni abjecta acie excessisse rati, pavidi terga vertunt, et per patentem circa campum late fuga sparguntur; 581—596. Hannibalem vero fessum Juno ad tumulum propinquum ducit, in quo omnis pugnæ stragisque facies ante oculos ei versatur; 597—604. Tandem et ipse, Romanis colli adpropinquantibus, at ne nunc quidem sine fastu ac minis, fugientibus inmistus montium latebras quærit; 605—617. Ita prælio belloque finito conditiones pacis conveniunt, et Scipio Romam profectus non modo primus imperator nomine devictæ a se gentis ac terræ nobilitatur, sed etiam triumpho omnium clarissimo urbem invehitur; 618—628. Currum ejus præcedunt Syphax et Hannon cum reliquis captivis, et tabulæ victorum regum, populorum, terrarum, urbium, fluminumque in ferculis præferuntur: tum Scipio ipse, Bacchi Herculisque instar, insignis habitu ac ore invehitur curru, et, velut alter Romulus aut Camillus, laudibus in cælum tollitur; 629—654.

Inprimis teneamus necesse est, quatuor præcipuas hujus libri partes, Cybelen e Phrygia Romam deportatam, Scipionis in Africam profectionem, victoriam et triumphum, emblemata esse coloribus poeticis variis, et epico ornatu elaborata, nullo illa vel levissimo nexu inter se apta: cujus rei vel ignoratio vel incuria effecit, ut in nonnullis locis, quæ præcipitem ab antecedentibus ad sequentia transitum haberent, viris doctis lacunæ etiam suspicio oriretur; Ern.

Hostis ut Ausoniis discederet advena terris,
Fatidicæ fuerant oracula prisca Sibyllæ,
Cælicolum Phrygia genetricem sede petitam
Laomedonteæ sacrandam mœnibus urbis:
Advectum exciperet numen, qui, lectus ab omni
Concilio Patrum, præsentis degeret ævi
Optimus: heu nomen melius majusque triumphis!
Jamque petita aderat, Latia portante Cybebe

1. *descenderet* Put. — 2. *tulerant* conj. N. Heins. — 5. *acciperet* Oxon. et Cell. ut v. 14; XVI, 2, et ap. Ovid. Fast. IV, 260; Liv. XXIX, 14, et Cic. harusp. resp. c. 13. Sed vulgatum quoque bene se habet; conf. Gron. ad Liv. XXIX, 11. — 6. *degerit* ex Oxon. et Put. recepit Cell. suadente Barth. Adv. X, 13, ut et ad præteritam Scipionis Nasicæ vitam pertineat. — 8. *petita aderant*, scilicet sacra, reposuit Nicander et deinde alii. Pro vulg. *Cybellen*, vel *Cybelen*, Barth. Adv. XIII, 7, *Cybele* legendum putabat, quod edidere Cell. (qui tamen *Cybelle* scripsit) et Lefeb. Ego *Cybebe* edidi, prob. Drak. vid. ad VIII, 363. *Cybeben* emend.

1... 47. Hæc notissima ex Liv. XXIX, 10, 11, 14; Herodian. I, 11; Appian. b. Hannib. cap. 56; Ovid. Fast. IV, 249... 348; Cic. harusp. resp. cap. 13; Dione Cass. Fragm. 63, p. 606, ed Reim.

3. *Cælicolum genetricem*, conf. v. 36 sq. — *Phrygia* e *sede*, Pessinunte, opp. Phrygiæ, ubi Cybeles symbolum erat lapis quadrangularis, de quo vid. Herodian. l. l.

4. *Laomedonteæ urbis*, Romæ, vid. ad X, 630.

5 seqq. Responsum oraculi Delphici: « quum Romam Deam devexissent, tum curarent, ut eam, qui vir optimus Romæ esset, hospitio exciperet; » ap. Liv. l. c.

7. « Haud parvæ rei judicium senatum tenebat, qui vir optimus in civitate esset, veram certe victoriam ejus rei sibi quisque mallet, quam ulla imperia honoresve suffragio seu Patrum, seu plebis delatos; » Liv. XXIX, 14.

8 sq. Notanda brevitas Siliana, qua missis omnibus, quæ in tali re fieri, deliberari, præparari solent, illico lectores in mediam rem abripit; quæ, ut centies diximus, est ratio narrandi emblematica, quæ, ut in omni carminis œconomia, ita inprimis in hoc libro ultimo dominatur: nam permulta subpleri e Livio debent, antequam ex fide historica narratio usque eo procedat, ut dicere possis *jamque aderat;* Ern. Recte: sed hæc quoque communis poetarum ratio est; et in quantam molem carmen Silii excrevisset, si singula, etiam levissima, rerum momenta Livii more adcurate persequi, atque poetice tractare voluisset? cf. infra Comm. de Silii vita et carmine §. II, ad fin. et ad calcem hujus Vol.

Puppe, adque os amnis, magno censente Senatu,
Obvius adcitis properabat Scipio sacris,
Qui, genitus patruo ductoris ad Africa bella
Tunc lecti, multa fulgebat imagine avorum.
Isque ubi longinquo venientia numina ponto

N. Heins. — 9. Versus fœde a librariis corruptus; *atque omnis*, vel *in omnis* codd. scripti et priscæ edd. præter Mediol. in qua *intrepidus* legitur, pro quo Wolfius in Basil., Colin. et Daasq. *in trepidis* substituere. Deinde *cedente Senatu* Put. Gryph. aliæque edd. antt. *accedente S.* Ox. Parm. et al. *sedente S.* ed. Marsi. Hinc *atque intrepidus, magno cedente Senatu*, edidere Cell. (qui interpretatur, cedente S. id munus tamquam optimo) Drak. et Ernesti, (qui exponit, *intrepidus*, fretus et excitatus Patrum judicio, ac jussus, *cedente Senatu*) prob. Barth. Adv. X, 13, et XIII, 7. Sed ex verbis *cedente Senatu* non, nisi fidiculis adhibitis, commodam extorquebis sententiam: epitheton vero *intrepidus* non modo alienum est ab h. l. et a Scipione, cui nulla timendi vel trepidandi causa erat, sed etiam ab antiqua omnium fere librorum scriptura nimis abhorret, et haud dubie ex glossa vel emendatione inrepsit. *atque ominibus*, vel *a. in numerum*, vel *a. in nomen magno cedente Senatu* (h. e. concedente S. ut XI, 94), vel denique (quod non displicebat Drak. cui tamen ne sic quidem hic locus persanatus videbatur) *a. intrepidus, magno censente Senatu*, emend. N. Heins. *a innocuus magno censente S.* (h. e. optimus judicio Senatus) reposuit Lefeb. Quæ conject. ceteris omnino præferenda est, judice etiam Ernesti, qui eam in contextum recepisset, nisi eadem sententia jam v. 5... 7, præoccupata esset. Enim vero supra oraculi verba expressit poeta, nunc docet, Scipionem virum optimum a Senatu judicatum esse. Neque tamen dissimulo, vocem *innocuus* nimis tenuem esse, et vix bene dici posse, *innocuus obvius properabat*. Quæ quum ita sint, ego levi mutatione antiquæ lect. scripsi, *adque os amnis, magno censente Senatu* nisi malis *jubente Senatu*, ut *jussus* apud Liv. conf. not. Possis etiam h. l. restituere: *Puppe; equite en omni magnoque sequente Senatu, Obvius*, etc. quibus verbis plane respondet locus Ovid. Fast. IV, 293; *Omnis eques mixtaque gravis cum plebe Senatus Obvius ad Tusci fluminis ora venit.* voc. intrepidus etiam displicuit Withof. quia *obvius* sequitur, et ille conj. *atque ominibus magno adcedente Senatu*, vel potius ex vett. libris, *Puppe, atque ante omnes, magno cedente Senatu.* — 13. *trementia* Oxon.

9 seq. Poeta ad verbum expressit Liv. XXIX, 14. « P. Cornelius Ostiam ire jussus obviam Deæ, etc. » — *os amnis*, ut v. 15, *ostia Thybridis*, et ap. Liv. l. c. *ostium amnis Tiberini*: nam « in ore Tiberis Ostia urbs condita, » ut utar verbis Liv. I, 33, extr. — *censente Senatu*, ut XIII, 659, et I, 684, ubi vid. not. — *magno Senatu*, ut *gravis Senatus* ap. Ovid. Fast. IV, 293, et *ingenti Senatu* sup. XI, 67, ubi conf. not. — *Obvius adcitis sacris*, advecto Cybeles simulacro, ut v. 13: *venientia numina*.

11. « P. Cornelium Scipionem *Nasicam*, Cn. filium, ejus qui in Hispania ceciderat; adolescentem nondum quæstorium, judicaverunt in tota civitate virum bonorum optimum esse; Liv. l. c. Conf. Plin. VII, 34, ibique Harduin. — *ductoris*, Scipionis Africani majoris. — *Africa bella*, ut XVI, 179, ubi vid. not. — 12. *Tunc lecti*, conf. XVI, extr. — 13. *longinquo ponto*, ut I,

Adcepit supplex palmis, Tuscique sonora
Thybridis adducit sublimis ad ostia puppim,
Femineæ tum deinde manus subiere, per amnem
Quæ traherent celsam religatis funibus alnum.
Circum arguta cavis tinnitibus æra, simulque
Certabant rauco resonantia tympana pulsu;
Semivirique chori, gemino qui Dindyma monte
Casta colunt; qui Dictæo bacchantur in antro;
Quique Idæa juga et lucos novere silentes.

unde *tranantia* conj. Barth. Adv. X, 13. — 14. *sonoram puppim*, h. e. cymbalis et tympanis perstrepentem, quod sequitur, corrig. N. Heins. Non male! — 15. Vulgo *Tibridis*. Sed vid. ad VIII, 367. — 22. *movere*, aut *liquere*, aut *fovere* (ut *fovere nidum*) emend. N. Heins. refragg. Burm. et Drak. quia *nosse* quis loca di-

584; conf. ad III, 422. — 14 seq. *Tusci Thybridis ostia*, vid. ad VIII, 362 et 367. — *sublimis*, e ripa «P. Cornelius jussus Deam de nave adcipere, et in terram clatam tradere ferendam matronis, etc.» Liv. l. l. Navem a matronis quoque *tractam* esse, non tradit Livius; et viris potius id tribuit Ovid. Fast. IV, 297. Poetæ autem esse, fabulam inprimis ornare, jam monuit Ernest. Tales quoque narrationes plerumque variant. Mirum vero est, navem a matronis et Claudia demum tractam esse, quum Scipio jam de ea Deam *adcepisset;* quod præter Silium nemo tradidit.

17. *alnum*, navem; cf. ad III, 458. — 18. *arguta cavis tinnitibus æra*, cymbala, quæ cum *tympanis* pulsantur a *semiviro choro*, h. e. Coribantibus seu Curetibus, sacerdotibus Cybeles castratis (unde et *semimares* dicuntur Ovid. Fast. IV, 183) qui in ejus cultu et sacra pompa, ab ipsa in furorem acti, Θεοφορούμενοι, armatam saltationem, ἐνόπλιον κίνησιν, cum strepitu cymbalorum, tympanorum armorumque conlisorum instituebant; de quo loca class. sunt Strab. X, p. 466; Ovid. Fast. IV, 181 seq. Lucret. II, 611, 642; conf. supra ad II, 93, et Jani ad Hor. Od. I, XVI, 5... 8, ubi et *acuta æra*, ut hoc loco *arguta* dicuntur. — 20. *Dindyma* seu Dindymus (vid. ad IV, 363), et *Ida* montes Phrygiæ, magnæ Matri Deum sacri cum Berecynto, unde *Dindymene*, *mater Idæa* et Berecyntia dicebatur; conf. Heyne ad Virg. Æn. IX, 80 sq. et 617 sq. Eidem sacrum *Dictæum antrum* et Dicte mons Cretæ, unde Curetes religionem Cybeles in Phrygiam invexisse dicuntur; cf. ad II, 93. Dindymus *mons geminus* h. e. bivertex. — 21. *Casta*, ubi caste ac pie colitur dea.

22. *lucos silentes*, ex quo inde emigravit Mater, N. Heins. et Drakenb. Marsus referebat ad lucos, in quibus recens natus Jupiter enutritus sit, ne audiretur a patre. Jovem vero non in Phrygiæ, sed Cretæ monte Idæo educatum fingi, jam monuit Drak. Silius tamen, quod Ern. etiam suspicari video,

Hos inter fremitus ac læto vota tumultu,
Substitit adductis renuens procedere vinclis
Sacra ratis, subitisque vadis inmobilis hæsit.
Tum puppe e media magno clamore sacerdos,
« Parcite pollutis contingere vincula palmis,
Et procul hinc, moneo, procul hinc, quæcumque profanæ,
Ferte gradus, nec vos casto miscete labori;
Dum satis est monuisse Deæ : quod si qua pudica
Mente valet, si qua inlæsi sibi corporis adstat
Conscia, vel sola subeat pia munera dextra. »
Hic, prisca ducens Clausorum ab origine nomen,
Claudia, non æqua populi mala credita fama,

catur, quæ incolat, vel in quibus frequenter versetur, et *noscere*, quæ adeat; conf. Passerat. ad Prop. I, VI, 1. — 23. *nota* Marsi Ven. sec. operarum lapsu, et hinc aliæ edd. — 34. *mala* R. 1, et Med. probb. Barth. Adv. XIII, 7, Drak.

haud dubie respexit mysteria Idæa, et locum Virgil. Æn. III, 112, ubi similiter *fida silentia in sacris* et *Idæo nemore* dicuntur. — *novere*, vid. Var. Lect.

23. *fremitus*, strepitus cymbalorum tympanorumque, vel *lætum tumultum*, adclamationes et cantus populi. — *vota* : nam Dea primum urbem ingrediente variis votis a plebe certabatur, quum quisque fatale numen religiosius coleret; Barth. Adv. XIII, 7. Nec mirum quoque, vota potissimum concepta esse adventu hujus Deæ, qua Romam advecta hostem pelli Italia vincique posse, carmen in libris Sibyllinis inventum spem fecerat. Vota itaque ad belli quoque finem spectabant; conf. v. 46, 47.

24 sq. Conf. auctores sup. ad v. 1, laudati. Livius hanc fabulæ partem silentio prætermisit. — 27. *Parcite*, abstinete, h. e. nolite, ut Gr. φείδεσθε. — 28. Nota est formula, qua initio sacrorum mysteriorumque *profani*, inpii et non initiati, βέβηλοι, ἄμυητοι, ἀτέλεστοι, voce sacerdotis aut præconis submovebantur : ἐκὰς, ἐκὰς ἐστὶ βέβηλοι, vel ἐκὰς, ἐκὰς, ὅστις ἀλιτρὸς, *procul, procul este profani!*

29. *casto labori* trahendæ navis, ut v. 32, *pia munera*. — 30. *Dum satis est monuisse Deæ*, dum contenta est Dea vos monuisse, nec pœnas expetit; vel, ut Barth. Adv. XIII, 7, exponit, dum integrum est Deæ, monitu solo contentam vos hinc exesse jubere; dum non ad pœnam in præsentes, vel adfuturos ira commovetur.

33 sq. Drak. hæc notavit. «Historia hæc satis nota est; in ea tamen inter auctores non convenit. Præter Silium enim *Claudia* simpl. vocatur apud Ovid. ex P. I, II, 143; Suet. Tib. 1; Plin. VII, 35 (ubi v. Harduin.); Lactant. Inst. II, 7 et 16; *matrona*, ap. Liv. XXIX, 14; Cic. harusp. resp. cap. 13; Ovid. Fast. IV, 313; *virgo*, ap. Stat. Silv.

In puppim versis palmisque oculisque profatur:
« Cælicolum genitrix, numen, quod numina nobis
Cuncta creas, cujus proles terramque, fretumque,
Sideraque, et manes regnorum sorte gubernant,
Si nostrum nullo violatum est crimine corpus,
Testis, Diva, veni, et facili me absolve carina. »
Tum secura capit funem; fremitusque leonum

Lefeb. Ern. Vulgo *male credita*, quod Barth. l. c. exponit, sinistro rumore dilata; *non æquæ male creditæ famæ* opinabatur N. Heins. de qua conject. idem valet, quod de simili sup. ad IV, 569, diximus: *non æqua populo mala credita fama* suspicabatur Hœfftius in Peric. crit. quæ lectio eumdem, quem nostra, sensum præbet, vid. not. — 38. *gubernant* Ox. Put. Tell. R. 1, Parm. Med. prob. N. Heins. quum de omni prole Cybeles agatur. Vulgo *gubernat*, quod revocavit Lefeb. *regno consorte* malebat Barth. Adv. XIII, 7, ut simul jugis illa trium regnorum catena, et fratrum dominantium felix et bonarum rerum fecunda concordia indicaretur.

I, 11, 246, et Claud. de laud. Seren. 28; *virgo Vestalis*, ap. Herodian. I, 11; Aurel. Vict. de viris ill. c. 16; Sidon. Apoll. XXIV, 41; aliosque, quos ibi laudat Savaro; *turritæ rara ministra Deæ*, apud Prop. IV, 11, 51; *muliercula*, ap. Augustin. de Civ. Dei, X, 16. Quin et in eo discrepant auctores, quod alii *crine*, alii *zona*, seu *cingulo*, alii, quos Silius sequitur, *fune* Claudiam navem traxisse dicant. » Cf. Broekhus. ad Propert. l. c. et Ducker. ad Liv. XXIX, 14.—*prisca Clausorum ab origine*; v. ad VIII, 412, et XIII, 466.—34. *non æqua*, iniqua et falsa, *fama populi mala*, inpudica, *credita*, male audiens; ut ap. Ovid. Fast. IV, 307, quem locum Drak. jam contulit, « Casta quidem, sed non et credita: rumor iniquus Læserat, et falsi criminis acta rea est. »

36 sqq. Ernesti monet, talibus nil posse fingi loquacius in precibus, et prorsus sibi videri poetam oblitum sui, artique variandi atque ornandi intentum hæc scripsisse. Mihi potius nihil aptius videtur his verbis, quibus ab ea, quæ auxilium, et quidem tam singulare, numinis inplorat, majestas ejus ac potentia prædicatur, quo simul innuitur, ab eo, et quidem solo, id, quod petatur, præstari posse. Idem vir doctus, quis talia, ait, in poeta epico, post Virgilium inprimis lectum, sustineat? Ego contra loquacitatis illius arguerim Maronem in simili loco Æneid. X, 252 seq. Cybele, magna Mater Deum; qui mythus satis notus est. — *cujus proles*, Jupiter, Neptunus et Pluto, qui fratres imperium et partes mundi inter se *sorte* divisisse finguntur, de qua fabula ejusque varietate v. Spanhem. ad Callim. H. in Jov. v. 59 sq.

39. *crimine*, ut VI, 634. — 40. *facili carina*, eo, quod facile, nullo negotio, moventur navis. Conf. ad IV, 433. — 41. *secura*, certam opis divinæ spem alens, eaque freta.

Audiri visus subito, et graviora per auras
Nulla pulsa manu sonuerunt tympana Divæ.
Fertur prona ratis (ventos impellere credas),
Contraque adversas ducentem prævenit undas.
Extemplo major cunctis spes pectora mulcet,
Finem armis tandem, finemque venire periclis.
Ipse alacer Sicula discedens Scipio terra
Abscondit late propulsis puppibus æquor,
Cui numen pelagi placaverat hostia taurus,
Jactaque cæruleis innabant fluctibus exta.
Tunc a sede Deum purumque per æthera lapsæ
Armigeræ Jovis ante oculos cœpere volucres
Æquoreas monstrare vias, ac ducere classem.
Augurium clangor lætum dabat: inde, secuti
Tantum progressos liquida sub nube volatus,

42. *auris* hoc est aures, Onon. et Putean. *ara* conj. N. Heins. quem vide ad Prudent. hymn. Romani v. 200. — 56. *prægressos*, et mox *servent* suspicaba-

— *leones* duo currui Cybeles juncti finguntur. Miraculum autem, quod poeta comminiscitur, spectat ad indicium voti precumque exauditarum. — 45. *ducentem* Claudiam, quæ *adverso* flumine trahebat navem; quo miraculum augetur.

48. Conf. Liv. XXIX, 27. Res a Scipione in Sicilia et Bruttio agro, ubi Locros recepit, gestas silentio prætermittit poeta. — 49. *Abscondit*, tegit, ut XI, 519 al. de magna multitudine navium, de qua v. Liv. XXIX, 24 seq. — 50 seq. Dausq. jam bene contulit Virgil. Æn. V, 235 sq. (ubi v. Cerda), et Liv. XXIX, 27, ubi Scipio secundum preces, ad deos marinos fusas, « cruda exta victimæ, uti mos est, in mare porricit. » Cf. et Appian. Punic. c. 13, et supra XV, 159 sq., ubi v. not. — *numen pelagi*, Neptunum, cui non modo agnum, sed etiam *taurum* solennem victimam fuisse, monuit Drak. coll. Arriano exped. Alex. M. VI, 19; Plut. pag. 83; Meursii Auctar. Philol. c. 2; Tzetz. ad Hesiodi Ἔργ. p. 197, et Hesych. v. ταῦρος et ταύρια.

52 seq. Aquilæ Scipioni viam monstrant in Africam, ut anguis in Hispaniam sup. XV, 138 sq., nec minus adcommodate ac cum delectu h. l. aquilæ ponuntur, *armigeræ volucres Jovis*, cujus Dei filius Scipio esse credebatur. Vid. ad IV, 476. Similiter columbas, maternas aves, Æneæ viam ad aureum ramum aperuisse ap. Virg. Æn. VI, 190 sq., et corvos Alexandro duces fuisse ad oraculum Jovis Hammonis ap. Diodor. XVII, et Curt. IV, VII, 15 (ubi v. Intpp.), jam monuit Dausq.

56 sq. Silius variavit verba Ma-

Quantum non frustra speculantum lumina servant,
Litora Agenoreæ tenuerunt perfida terræ.
Nec segnis, tanta in semet veniente procella,
Africa terribilem magno sub nomine molem
Regis opes contra et Massyla paraverat arma:
Spesque Syphax Libycis una, et Laurentibus unus
Terror erat: campos pariter vallesque refusas
Litoraque inplerat, nullo decorare tapete
Cornipedem Nomas adsuetus, densæque per auras
Condebant jaculis stridentibus æthera nubes.
Inmemor is dextræque datæ junctique per aras
Fœderis, et mensas testes, atque hospita jura,
Fasque, fidemque simul, pravo mutatus amore,
Ruperat, atque toros regni mercede pararat.

tur N. Heins. — 67. *Immemor hic* Put. *Immemoris* Marsi Ven. poster. operarum errore, et inde aliæ edd.

roniana, ab Ernest. jam conlata, Æn. VI, 199 seq. « Pascentes illæ tantum prodire volando, quantum acie possunt oculi servare sequentum. » — 58. *Agenoreæ terræ*, Africæ, vel Carthaginis et regni Pœnorum. Cf. ad I, 15. — *perfida*, perfidorum Pœnorum. Cf. ad I, 5.

59. Adcuratius hæc tradit Livius XXIX, 23 sq., et XXX, 5 seq. — *tanta procella* δεινῶς, ut VI, 105; XI, 91; XII, 334 al. pro tot Romanorum copiis in Africam trajicientibus; de quibus v. Liv. XXIX, 24 sq. — 60 seq. *contra terribilem molem*, hostium multitudinem, *magno sub nomine*, duce, Scipione, *paraverat regis opes et Massyla arma*, societatem et auxilium Syphacis, regis Massyliorum. Cf. ad XVI, 170. — 62. *Laurentibus*, Romanis. Vid. ad I, 110. — 64. *nullo decorare tapete*, stragulo, *Cornipedem adsuetus*, ut forte *nudis equis*, II, 349.

65 seq. *Nomas*, Numidæ et eorum rex Syphax. — *densæ Condebant jaculis æthera nubes;* cf. ad I, 311; II, 37 al. — *jaculis stridentibus*, ut IV, 567, ubi v. not. — 67. Syphax adcepta in matrimonium filia Hasdrubalis fœdus rupit cum Scipione ictum, de quo v. sup. XVI, 245 seq. Silius vero ad verbum fere expressit locum Livii inf. ad v. 76 adscriptum. — 68. *mensas* hospitales, quæ sacræ erant. Τράπεζα μὲν ἱερὸν χρῆμα, δι' ἧς ὁ Ξεὺς τιμᾶται Φίλιός τε καὶ Ξένιος. Synes. Epist. LVII. Conf. Meurs. ad Lycophr. Cassandr. v. 136; Potteri Archæol. Gr. L. IV, c. 20, p. 665 sq., et Barth. ad Claud. in Rufin. I, 229.

69. *mutatus* animo, ad defectionem a Romanis incitatus. — *amore pravo*, quæ et perfidiæ et exitii causa fuit. — *toros*, conjugium, *regni mercede pararat*, jactura regni, quam propter illud fecit. Bar-

Virgo erat eximia specie claroque parente,
Hasdrubalis proles : thalamis quam cepit ut altis,
Ceu face subcensus prima tædaque jugali,
Vertit opes gener ad Pœnos, Latiæque soluto
Fœdere amicitiæ, dotalia transtulit arma.
Sed non Ausonio curarum extrema Syphacem

thius Adv. XIII, 7, et Ern. — *regni mercedem* eo referunt, quod Syphax post illud connubium regnum et opes suas Pœnis mercenarias addixerit, vel, ut vers. 75 dicitur, *dotalia arma transtulerit*. Idem Barth. l. c. ita disputat : « In rebus hujus regis admodum infelix poeta est, languide totam castrorum exustionem, tantique barbari captivitatem describens; ut ego plane aliud malim, quam tantæ rei tam frigidum narratorem legere. Et fere ubique in talibus recensendis mera cura hic scriptor est. Quam inepte mox locutionem Hannibalis ad milites, et ante cum legatis disceptationem, ipsumque tanti bellatoris discessum proponit ! Felicior sane aliquanto in laudibus declamandis, quod vel ex encomio Scipionis, hunc librum claudente, patere possit, non enormi, sed composito, nec majestatis orbo. » Non inepte ita, at nimis tamen severe judicat; nec tam languor Silii displicebit lectoribus, quam tumor verborum et vanus sententiarum strepitus.

71 seq. Cf. Liv. XXIX, 23. Filia Hasdrubalis Livio *Sophonisba*, sed Græcis auctoribus Σοφονίζα, vel Σοφονίδα dicitur. Vid. Schweighæus. ad Appian. Punic. c. 27, et ad Polyb. XIV, 1.

73. Ernesti monet, *face succensum* dici haud dubie ad ductum Livii l. c. ubi Hasdrubal, ut Syphacem « adcensum cupiditate (et sunt ante omnes Numidæ barbaros effusi in Venerem) sensit, virginem ab Carthagine arcessit, maturatque nuptias. » Bene etiam Drak. « Primus amor fortior putatur, quam secundus; unde sensus Silii est, tanto amore Syphacem prosequutum fuisse Sophonisbam, quasi ea prima fuisset, quam uxorem duxerat. Erat enim viduus, ut patet ex filio ejus Vermina, cujus meminere Livius XXIX, 33, et Appian. Punic. c. 33, ut et ex alio ejus filio et tribus nubilibus filiabus ap. Appian. ibid. c. 17 et 26. » Cf. sup. III, 64. — 74. *vertit*, convertit, avertit; ad Pœnos defecit. Ed.

75. De *dote* non est cogitandum, quam Barth. Adv. XXII, 8, non solum sponso a sponsa, sed et huic ab illo conlatam demonstrat, sed *dotalia arma* simpl. dicuntur, quæ post conjugium et propter id Syphax Pœnis subpeditavit; Ern. coll. sup. V, 22, qui locus tamen dissimilis est. Drak. comparavit Ovid. Met. V, 15, et Claud. R. P. I, 28, ubi v. Barth.

76 sq. « Scipio literas dat ad regem, quibus etiam atque etiam monet eum, ne jura hospitii secum, neu cum populo Rom. initæ societatis, neu fas, fidem, dextras, Deos testes atque arbitros conventorum fallat; » Liv. XXIX,

Ductori monuisse fuit, missique minantur,
Stet regno, reputet Superos, pacta hospita servet:
Longe conjugia, ac longe Tyrios Hymenæos
Inter Dardanias acies fore; sanguine quippe,
Si renuat, blando nimium facilique marito
Statura obsequia et thalami flagrantis amores.
Sic Latius permixta minis, at cassa movebat
Ductor; nam surdas conjux obstruxerat aures.
Ergo, asper monitis frustra nitentibus, enses
Advocat, et, castas polluti fœderis aras
Testatus, varia Martem movet inpiger arte.
Castra, levi calamo cannaque intecta palustri,

77. *missique minantur* ex emendat. N. Heins. edidi cum Lefeb. *missique minentur* in Oxon. Putean. omnibusque edd. ante Juntinam, in qua Nicander primus hunc locum corrupit, et ex ingenio etiam addidit integrum versum, *Ductori monuisse fuit, sit fidus, et i tum Observet fœdus, neu pacis jura resolvat, Stet regno*, etc. Hanc scripturam falsam esse, vel sola vox *Observet*, quam mox sequitur *servet*, persuasit Drakenb. Nihil tamen mutare sustinuit, nec eo audacior esse voluit Ern. qui hac interpolatione expeditiorem reddi orationem monet. Recte: sed et languidior fit, præmissis potissimum vss. 67 seq. ubi poeta notionem rupti fœderis jam omnibus fere poetarum coloribus adumbravit; quumque exquisitior doctiorque esset, ab indocto et audaci Nicandro sententia ejus diluta est ac dilatata, adsutis laciniis, quibus sublatis bene procedit, vid. not. — 78. *pacta* Oxon. et Put. Conf. Heins. ad Ovid. Met. VII, 700; XIV, 36, et Ep. Her. XX, 18. Vulgo *facta*. — 83. *at* pro vulg. *et* scripsi, probb. Barth. Adv. XIII, 7, N. Heins. et Drakenb. *Hæc Latius* et *sed cassa* tacite edidit Lefeb. non inprob. Ern. Deinde *monebat* Put. Parm. et al. edd. ut et conj. Barth. l. c. Recte, opinor: et non modo *monita* mox sequuntur, unde vulgatum prætulerc N. Heins. et Drak. sed et *movet*. — 87. *vafra arte* corrig. N. Heins. ad Ovid. Epist. Her. XVI, 314, quoniam de una tantum arte castrorum incensorum h. l. mentio fit. — 88. *intecta* pro vulg. *intorta* e Put. recepi non inprob. N. Heins. qui tamen malebat *in-*

24. Cf. sup. v. 67 sq. — *Ausonio ductori*, Scipioni, *non curarum extrema fuit*, h. e. præcipua cura. — *missique*, legati, *minantur*, minaciter hortantur, ut *permixta minis monebat*, v. 83. — 78. *Stet* in *regno*, non inde moveat.

79 seq. Confer I, 301, ibique not. — 82. *sanguine Statura obsequia*, constitura, Drak. coll. Liv. II, 36: «magno illi ea cunctatio stetit;» XXIII, 30: («multo sanguine atque vulneribus ea Pœnis victoria stetit); Gron. Obss. III, 7, et Broekh. ad Prop. II, VII, 8.

85 seq. Scipio, non Syphax, ad quem Barth. Adv. XIII, 7, hæc verba retulit, exasperatus fuit, postquam vidit, monitis se efficere non posse, ut regem a societate Pœnorum abduceret; quod et sequentia clare probant; Drak. — *nitentibus*, obnitentibus.

88... 108. Cf. Liv. XXX, 3 sq.,

Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor,
Adgreditur, furtum armorum tutantibus umbris,
Ac tacita spargit celata incendia nocte.
Inde, ubi conlecti rapidam diffundere pestem
Cœperunt ignes, et se per pinguia magno
Pabula ferre sono, clare exspatiantur in auras,
Et frenos volucri propellunt lumine flammæ.
It totis inimica lues cum turbine castris,
Atque alimenta vorat strepitu Vulcanus anhelo

texta, quod etiam adrisit Drak. Lefeb. (qui illud edidit) Cort. et nobis; confer Heins. ad Ovid. Met. V, 446. — 90. *furtum*, non *furtim*, Oxon. Put. R. 1, Parm. Med. Deinde *nitentibus umbris*, R. 1, Parm. Med. *intentibus v.* Put. *invitantibus v.* conj. N. Heins. et mox *celerata incendia;* quod posterius placere potest. Τὸ *celata*, hoc est clam inmissa, ex compendio forte scribendi ortum, et languet, quia cum *tacita* jungitur. Totum potius versum ejiciendum censerem, qui salvo sensu abesse potest, nisi in poeta luxuriantis ingenii versarer. — 92. *conjecti* ex probabili conject. N. Heins. edidit Lefeb. — 94. *late exspatiantur* emendat. N. Heins. et *claræ*, scilicet flammæ, Burm. prob. Drak. ut apud Virg. Æn. II, 569, *dant clara incendia lucem;* conf. sup. X, 557, 558. Sed τὸ *clare* eodem sensu et doctius dictum crediderim. — 95. *ramos* pro *frenos* conj. Dausq. *flumine* (velut torrente) pro *lumine* Barth. Adv. X, 13; *Et volucri effrenes p. l. flammas*, scilicet ignes, vel *Et se mox volucri p. l. flammæ* emend. N. Heins. *Et Pœnos volucri p. flamine* (h. e. adflatu, vel vento, quo alitur incendium) *flammæ* tenta-

et Polyb. XIV, 5, a quibus ordine singula et adcuratius exponuntur. Appianus Punic. c. 21 sq., memorat, sola castra Hasdrubalis incensa esse, et Syphacem trepidum sociis non succurrisse, sed simul fugisse relictis castris suis. — 88, 89. « Numidæ præcipue arundine textis, storeaque pars maxima tectis, passim nullo ordine, quidam, ut sine imperio occupatis locis, extra fossam etiam vallumque habitabant: quæ relata Scipioni spem fecerant castra hostium per occasionem incendendi; » Liv. XXX, 3 extr. Cf. Polyb. XIV, 1 sup. III, 290 sqq. et in Var. Lect. ad II, 85, et XIV, 7. Πλεκταὶ στέγαι ἐπ' εὐκύκλοις ὄχοις *mapalia* dicuntur Æsch. Prom. v. 214. — 90. *furtum armorum*, arma furtim, seu clam mota, insidias et strategemata, ut *furta belli* et fraus armorumque *doli* ap. Virg. Æn. XI, 515 et 522. Conf. sup. ad libros VI, 70; VII, 134 et 487.

91... 108. Luxuriem orationis in hac incendii imagine, quæ passim adumbratur, v. c. IV, 677 seq.; V, 512 sq.; VII, 353 seq.; IX, 603 seq., jam notarunt Barth. Adv. XIII, 7, et Ern. — 92. *pestem*, ut v. 96; *lues*, de incendio. Vid. ad I, 174. — 93. *pinguia pabula* ignis, ut mox *arida alimenta*, quæ facile flammam concipiunt, ut arundo et canna; Ern. — 94. *clare exspatiantur in auras;* v. Var. Lect.

95. Cf. simil. loc. sup. IV, 681, ibique not.

Arida, et ex omni manant incendia tecto.
Sentitur plerisque prius, quam cernitur, ignis
Excitis somno, multorumque ora vocantum
Auxilium invadunt flammæ : fluit undique victor
Mulciber; et rapidis amplexibus arma virosque
Conripit : exundat pestis, semiustaque castra
Ardenti volitant per nubila summa favilla.
Ipsius ingenti regis tentoria saltu
Lugubre increpitans late circumvolat ardor;
Hausissetque virum, trepidus ni clade satelles
E somno ac stratis rapuisset multa precantem.
Verum, ubi mox juncto sociarant aggere vires

bat Burm. Sed sanum esse locum recte existimant Lefeb. et Ern. *tenebras* pro *frenos*, et v. 96, *ceu* pro *cum* legendum videbatur Withof. *ceu turbine*, et v. 101, *furit undique* malebat N. Heins. — 103. *semustaque* scripsere Drakenb. Lefeb. et Ern. Conf. ad III, 16. — 104. *Albenti favilla* Oxon. Put. R. 2, ut *cava f.* apud Petron. c. 120, et forte *candens f.* apud Virgil. Æn. III, 573, unde probavit N. Heins. et recepit Lefeb. Vulgatam lect. defendit Drakenb. coll. Martial. I, 42, et recte jam monuit, *candentem favillam* in Virg. l. l. eodem sensu exponi posse, quo etiam illam ceperint ibi Cerda, et Scalig. ad Sever. Ætn. v. 509. — 108. *Et somno* Put. *Et summo* Parm. *Exsomnem*, vel *E sponda* opinabatur N. Heins. De verbis *multa precantem*, quæ et me semper obfenderunt, Barth. Adv. XIII, 7, ita disputat : « Hæc captivitatem potius, quam liberationem ab imminentibus flammis, signant. *Multa precari* regem in suis castris, inter manus satellitum suorum, quam absonum est? potius *dira precantem*, fastu videlicet barbaro et regio in asos tam inmane, et quidem furto, hostes. Nam regem minime mollem inducere alioqui vult, quum mox pugna commissa inter agmina adversa medium evolasse dicat » Reliqui interpretes h. l. tacent. Poeta forte scripsit *multa frementem*; conf. inf. v. 116. — 109. *juncto agmine* conj. N. Heins. qui tamen recte monuit, *jun-*

98. *manant*, ut v. 101; *fluit*, et v. 103. — 103. *exundat pestis;* cf. ad II, 631. Cerda ad Virg. Æneid. III, 572; Gron. ad Gell. XVII, 10, et Burm. ad Val. Fl. IV, 660. Similem castrorum nocte incensorum descriptionem legere est in poetico admodum opere, et supra omnem laudem absoluto, *Le Télémaque de Fénélon*, lib. VII : « Un « tourbillon de poussière forme un « épais nuage qui couvre le ciel, et « qui enveloppe tout le camp. Bien- « tôt à la poussière se joint une « fumée épaisse, qui troublait l'air « et qui ôtait la respiration.... « Adraste fait mettre le feu au « camp. Aussitôt la flamme s'élève « des pavillons, et monte jus- « qu'aux nues : le bruit du feu est « semblable à celui d'un torrent « qui inonde toute une campa- « gne.... Le vent pousse impétueu- « sement la flamme de pavillon en « pavillon, et bientôt tout le camp « est comme une vieille forêt qu'une « étincelle de feu a embrasée. » Ed.

109. Cf. Liv. XXX, 6 seq., ubi

Massylus Tyriusque duces, adcitaque regno
Lenierat pubes infaustæ vulnera noctis,
Ira, pudorque dabant, et conjux, tertius ignis,
Inmanes animos; adflataque barbarus ora
Castrorum flammis, et se velamine nullo
Vix inter trepidas ereptum ex hoste catervas
Frendebat minitans : sed enim non luce Syphacem,
Nec claro potuisse die, nec sole tuente,
A quoquam vinci : jactarat talia vecors;
Sed jam claudebat flatus, nec plura sinebat

cto aggere pro junctis castris dici posse. Idem malebat *sociarunt*. At sequitur mox *lenierat*. — 115. Emend. *ereptum ex morte*, quoniam certe non hostibus Romanis, sed ignibus fuerit cinctus Syphax in castris adcensis, qui et mox jactet, Romanos timuisse claro die pugnæ potestatem facere. — 118 sq. Barth. Adv. XIII, 7, et XV, 7, nota dignum dicit, quod poeta h. l. et v. 114, 212, 214, 225, 230, ac al. passim, pluribus spondeis vulgaribusque verbis compositis carmen perdat, quæ cursum orationis incidant, curamque illam, a Plinio indicatam, ingenio plane caruisse arguant... Omnino studium poetæ in hoc libro et in fine carminis elanguisse

res memorantur ordine historico.

110. *Massylus Tyriusque duces*, Syphax et Hasdrubal. De multitudine agrestium Numidarum omnique juventute a Syphace *excita ex regno*, qua *vulnera noctis*, h. e. cladem jacturamque, noctu adceptam, reparavit, et de *conjuge animos dante* cf. Liv. XXX, 7, et Polyb. XIV, 7.

112. *Ira*, *pudor* et *conjux*, seu amor, Syphaci erant *tres ignes*, stimuli, incitamenta virtutis. — 113 sq. « Duces ambo, et ex tot millibus armatorum duo millia peditum et quingenti equites semiermes, magna pars saucii adflatique incendio, effugerunt; » Liv. XXX, 6.

116 sq. Verba Syphacis ap. Liv. cap. 7 extr. « Scire incendio, non prælio, cladem adceptam : eum bello inferiorem esse, qui armis vincatur. » Languent diversa unius rei vocabula, *luce*, *claro die* et *sole*. — *Syphacem* autem δεινῶς pro *se*. — *sole tuente*, cernente; nisi malis defendente cum Cell. qui monet, diurno tempore lucem solis contra pericula nos tueri, ac detegere, in quæ noctu facile inplicemur. Eamdem nocturnæ cladis excusationem vide apud *Racine*, *Mithridate*, Act. II, sc. 3 :

..... *Pompée a saisi l'avantage*
D'une nuit qui laissait peu de place au courage.
Les rangs de toutes parts mal pris et mal gardés.
.....
Enfin toute l'horreur d'un combat ténébreux.
Que pouvait la valeur dans ce trouble funeste?

Vide etiam Ajacem Homeri, Iliad. XVII, 645 sq. qui Jovem ipsum in perniciem suam implorat, dum in *luce* vel *claro die* pereat : ἐν δὲ φάει καὶ ὄλεσσον. Longinus, De Sublim. cap. VII, has voces et magnam poetæ mentem feliciter interpretatur. Ed.

119... 148. Syphax, viribus, reparatis Hasdrubali jungitur, et cum

Atropos; et tumidæ properantur stamina linguæ.
Namque, ubi prosiluit castris, ceu turbidus amnis,
Qui, silvas ac saxa trahens, per devia præceps
Volvitur, et ripas spumanti gurgite laxat,
Ante omnes prævectus equo, trahit agmina voce.
Contra nava manus Rutuli, celsusque ruebat
Viso rege procul raptis exercitus armis.
Ac sibi quisque, « Videsne, videsne, ut in agmine primo

videtur; conf. tamen Heyne in not. ad Virgil. Æn. VIII, 596. — 120. *properūnt*, vel *properarunt* Put. *properebant* R. 2. *properabant* conj. N. Heins. vel *properabat* quod ex ed. Benessæ recepit Lefeb. — 124. *pgmina prima* Put. oculis librarii in v. 127, evagantibus; Ern. — 125. *vana manus* Oxon. Putean. R. 1, Parm. Med. et Mart. Herbip. ed. unde *nava m.* ex emendat. N. Heins. edidi cum Lefeb. et Ern. prob. Drak. Conf. ad I, 549. Vulgo *sana manus*, ut sensus sit, Romani prudenter pugnantes tamquam sanæ mentis homines; Cell. Withof. conjicit: *contra sana manus Rutuli, lætusque ruebat.* — 127. Ita hunc locum restituit N. Heins. *vides ut agmine* Oxon. Put. Tell. Parm. Med. Mart. Herbip. *vides ut ab agmine* Benessa. *agmine primo* Ox. et Ben. Mox *volitet* Put. Vulgo *Videsne, vides, ait, ag-*

Scipione manus conserit, sed vivus capitur. Cf. Liv. XXX, 8, 11, 12, ex quo etiam intelligitur, quod Drak. jam ad v. 134, notavit, Silium ex duobus prœliis unum fecisse: Syphax enim alio prœlio, quo solus cum Lælio et Masinissa, non cum Scipione, nec Hasdrubali junctus, conflixit, captus est. Appianus ultimæ tantum pugnæ mentionem facit Punic. c. 26, et prioris Polyb. XIV, 7 sq. cujus libri maxima pars periit. — *flatus* et *tumida lingua* pro arrogantia. Conf. ad II, 288, et Heins. ad Ovid. A. A. I, 715. — *claudebat*, finiebat, scil. prœlio adverso et captivitate superbi regis. Conf. ad XIII, 686. — *nec plura* loqui *sinebat Atropos*, Parca, Fortuna. — 120. *stamina*, fata extrema ac mors, *tumidæ linguæ*, superbi et jactantis Syphacis.

121 sqq. Conf. ad IV, 520 seq.; Dorvil. ad Charit. pag. 573, et inpr. Klotz. ad Tyrt. p. 127 sq. — *ripas laxat*, super eas effusus amnis.

125 sq. *Rutuli*, Romani. — *nava manus*, strenua, fortis, ut I, 549, ubi vid. Var. Lect. Ernesti putat, *navam manum* haud dubie esse, quæ non temerario inpetu, quali Numidæ, sed considerato ordine pugnaverit. Sed hæc notio et ab usu loquendi, et ab h. l., ubi eadem manus *ruebat raptis armis*, aliena videtur. — *celsus exercitus*, milites excelso animo, feroces; sec. Drak. qui tamen recte monet, *navam manum* etiam pedites dici posse, et *celsum exercitum* equites, ut ap. Stat. Theb. VIII, 563: « Nunc pedes ense vago, prensis nunc celsus habenis » et *sublimis* sup. IV, 219, et ap. Virg. Æneid. VII, 285; idque cum Ern. prætulerim.

127 sq. Ernesti veretur, ne nimis considerati sint milites, qui in limine pugnæ constituti ejusmodi sententiis vacent; in quibus

Massylus volitet, deposcens prælia, rector?
Fac nostrum hoc, mea dextra, decus : violavit et aras
Cælicolum, et casti ductoris fœdera rupit.
Sit satis hunc castris semel effugisse crematis. »
Sic secum taciti, et certatim spicula fundunt.
Prima in cornipedis sedit spirantibus ignem
Naribus hasta volans, erexitque ore cruento
Quadrupedem, elatis pulsantem calcibus auras.
Corruit asper equus, confixaque cuspide membra
Huc illuc jactans, rectorem prodidit hosti.

mine primus Massylus volitat. — 130. Voc. *casti* suspectum et ex *castris*, quod versu proxime subsequenti obcurrit, prognatum videbatur N. Heins. At vid. not. — 137. *vectorem* emend. N. Heins. ut ap. Ovid. A. A. III, 555. Sed Drak. bene monet, *rectorem* etiam equitem dici Tac. Ann. I, 65 (ubi confer Ernesti) Claud.

certe, si modo recte locum habeant, acuta brevitas maxime requiratur. Mea potius qualicumque sententia insignis est h. l. suavitas : nam non adeo multæ militibus subgeruntur cogitationes, sed paucæ, et quidem aptissimæ, in quas non adsequor cur incidere non potuerint, quum ne acie quidem cum hoste jam dimicaverint, sed in pugnam demum *ruerint*, et *procul* viderint regem. — *in agmine primo*, ἐν πρωμάχοις *Massylus rector*, Syphax. Vid. Nostrum ad XVI, 170.

129. *hoc decus*, hanc gloriam capti aut cæsi regis. Abrupta oratio adfectui æstuique animi adcommodata. — 130. *casti ductoris*, Scipionis : *casti*; v. ad I, 481.

133 seq. Similis locus est sup. IX, 594 sq. Uterque autem, et hic quidem ad verbum fere concinnatus est ex Virg. Æneid. X, 892 sq. Juncta verba synonyma, *cornipes*, *quadrupes*, *equus*, recte notavit Barth Adv. XIII, 7, sed idem perperam putabat, infelicia plane h. l. omnia esse et vix communes quoque sensus ferre. Nihil aptius dici poterat, quam equum gravi vulnere ictum primum cruribus anterioribus elevatum se *erexisse* (quod poetice tribuitur hastæ, quæ eum erexerit), deinde calcitrasse, tum *conruisse*, et denique *membra* vulnerata, h. e. caput *huc illuc jactasse*, ut *infixam cuspidem* excuteret, et quia dolorem ibi sentiret, ut κυλινδόμενος (volutans caput in terra) περὶ χαλκῷ, ap. Hom. Iliad. Σ, 86, qui locus Silio etiam ante oculos fuisse videtur. Conf. ibi Kœppen, et Heyne ad Virg. l. l. — *sedit*, ut I, 540, ubi v. not. — *Naribus* et *ore cruento*, ut ap. Virg. l. c. *inter cava tempora*, et Æneid. XI, 637 (qui locus etiam Nostro similis est), *sub aure*. Conf. Iliad. Σ, 83 sq. — *spirantibus ignem Naribus*, ut ap. Virg. Ge. II, 140.

136. *equus asper*, πρηχὺς, iratus, dolore exasperatus. *rectorem*, vectorem (v. Var. Lect.), Syphacem, *hosti prodidit*, tradidit. Confer Nostrum ad II, 247.

Invadunt, vanumque fugæ, atque adtollere fessos
Adnitentem artus, revocato a vulnere telo,
Conripiunt: tum vincla viro manicæque (pudendum)
Addita, et, exemplum non unquam fidere lætis,
Sceptriferas arta palmas vinxere catena.
Ducitur ex alto dejectus culmine regni,
Qui modo sub pedibus terras, et sceptra, patensque

in Entrop. II, 423, et Lucan. VII, 530. — 138. *vanumque fugæ* ex emend. Dausq. et N. Heins. recepi cum Lefeb., qui ita in duobus antiquis, nescio quibus, legi dicit. Vulgo *vanamque fugam*, ex qua lect. non facile commodam exsculpes sententiam. — 139. *e vulnere* primus edidit Parisiis Colinæus, quem sequuti sunt pauci, sed et ipse Drak. qui toto fere h. l. tacet. — 140. *pudendum* pro vulg. *pudenda* ex emend. N. Heins. edidi cum Lefeb. (qui nihil de ea re notavit) et Ernest. prob. Drak. Hunc loquendi modum Silius in deliciis habet; vid. App. *manicæque pudendæ Additæ* corrig. Dausq. *manicæque pudendæ Addita* scripsit Cellar. — 141. *o exemplum* malebat Barth. Adv. XV, 7, ut magis erigeretur sententia. Male! tollenda potius major distinctio post *lætis*, quod jam vidit N. Heins. — 142. *strinxere* malebat N. Heins. quia *vincla* præcesserunt: quod tamen eum non obfendit supra XVI, 72, 74.

138 seq. « Syphax, equo graviter icto, effusus obprimitur capiturque, » Livius XXX, 12 pr. *Invadunt* rectorem, Syphacem, Romani, *vanumque fugæ*, frustra effugere conantem, *atque adnitentem artus fessos* lapsu equi, qui ei, in latus effuso ac prostrato, incumbebat, *adtollere telo, a vulnere revocato*, adducto ad se a capite equi vulnerato, ut se jacentem erigeret, *conripiunt*. Sensum h. l., qui ita, nisi me omnia fallunt, expediendus est, non percepit Ernesti, cujus hæc nota est: « Quem Romani *invadunt?* equum, cui Syphax adhuc dum insidebat, an Syphacem solum? *fessi artus* magis equo, quam equiti conveniunt. Cogitari potest Syphax equum lapsum ad fugam excitasse; at ejus ex vulnere et lapsu fessos ægre *adnitebatur adtollere artus*. Ergo eum *conripiunt*, dum equum elevat exstracto telo. Nam hoc vulnus in naribus profecto non letale erat, sed equum tantum conturbabat. » Immo equus *conruit*, toto corpore prolapsus est, ut apud Hom. et Virg. ll. cc. nec facile elevari potuit extracto telo: vulnus etiam letale fuit, et omnino esse potuit. Vid. Hom. Iliad. Θ, 84, et ibi Kœppen. *Fessi* denique *artus*, h. e. pedes minime conveniunt equo, cujus capiti, non pedibus, vulnus inflictum erat.

141. *exemplum non unquam fidere lætis*, h. e. quod insigni documento fuit, nunquam fidendum esse *lætis* rebus, fortunam hominum mutabilem, nec constantem exspectandam, vel spem in ea ponendam esse. — *Exemplum*, h. l. quod nos diceremus *eine Warnung*.

144. De magno Syphacis imperio v. sup. XVI, 171 sq. — *sub pedibus*, imperio et potestati suæ subjectas; Drak. coll. Anthol. Gr. IV, 4, epigr. 7: Ὄμματα παρὰ ποσσὶν

Litora ad Oceani sub nutu viderat æquor.
Prostratis opibus regni Phœnissa metuntur
Agmina, et invisus Marti, notusque fugarum
Vertit terga citus damnatis Hasdrubal ausis.
Stabat Carthago, truncatis undique membris
Uni nixa viro, tantoque fragore ruentem
Hannibal absenti retinebat nomine molem.
Id reliquum fessos opis auxiliique ciere
Rerum extrema jubent: huc confugere paventes,
Postquam se Superum desertos numine cernunt.
Nec mora: propulsa sulcant vada salsa carina,
Qui revocent, patriæque ferant mandata monentis,
Ne lentus nullas videat Carthaginis arces.

147. *at invisus* conj. Barth. Adv. XV, 7, non male, judice etiam Drakenborch. — 150. *innixa* corrig. N. Heins. et *innisa* tacite edidit Lefeb. — 151. *numine* emend. Barth. l. c. coll. v. 154, 183, et sup. XVI, 16, 17, ut Hannibalem, ob rerum gestarum magnitudinem, nunc ruente pæne republ. ut Deum tutelarem suspexerint Pœni. — 156. *patrumque* primus edidit Nicander, *monentis* est ex emend. N. Heins. *moventes* R. 2. Vulgo *monentes*. — 157. *videat*, non *videas*, Oxon. Put. R. 1, Parm. Med. Mars. et Mart. Herbip. Post hunc versum Nicander duos alios inculcavit, *Tolle moras, patriæque celer succurre cadenti, Hannibal, et nostris depelle a mœnibus hostem.* Eos jam ejecit Drakenb. suadente N. Heins. —

ἴχνη μετ' ἀπείρονα γαῖαν. Virgil. Æn. VII, 100; Ovid. Met. XIV, 490; Liv. XXXIV, 32 et al. — 145. *sub nutu*, potestate, ut IV, 712. — *Litora ad Oceani*; cf. XVI, 172, et ibi not. — 146. *metuntur*; vid. ad IV, 213. — 147. Ter Hasdrubal in *fugam* conjectus, semel in Hispania, bis in Africa, unde Liv. XXX, 28, *dux fugacissimus* dicitur; Drak. Cf. inf. v. 176.

149... 157. Conf. omnino Liv. XXX, 9, ac Polyb. XIV, 9 et 10. — *truncatis undique membris*, tropice, pro omnibus fere copiis et auxiliis, in Hispania, Italia ac Africa, deletis. — *Uni nixa viro*; cf. *Bossuet*, *Histoire universelle*, Part. III, cap. 6: « Carthage, qui « avait commencé de baisser, ne « se soutenait plus que par Anni« bal. » Ed. — *tanto fragore ruentem molem*, præclare de interitu Carthaginis, reipublicæ præpotentis; imagine petita a vasto ædificio, quod cum ingenti fragore conlabitur, ut *Hesperiæ sonitum ruinæ*, dixit Horat. Od. II, 1, 32.

151. *absenti*, quamvis absens, *retinebat*, sustinebat, *nomine* solo, conf. XVI, 19. Sic Mithridates apud *Racine*, act. III, sc. 1: *Le grand nom de Pompée assure sa conquête.* Lucan. Phars. I, 135, 144. Ed.

152. *fessos*; v. ad I, 566. — 153. *Rerum extrema*, ut VIII, 25, ubi v. not. — 157. *lentus*, si auxilio venire cesset, si moretur, nec properet. — *nullas*, dirutas. — *arces Carthaginis*; v. ad I, 7.

Quarta Aurora ratem Dauni devexerat oras,
Et fera ductoris turbabant somnia mentem.
Namque gravis curis carpit dum nocte quietem,
Cernere Flaminium, Gracchumque, et cernere Paulum
Visus erat simul adversos mucronibus in se
Destrictis ruere, atque Itala depellere terra:
Omnisque a Cannis, Trasymenique omnis ab undis
In pontum inpellens umbrarum exercitus ibat.
Ipse, fugam capiens, notas evadere ad Alpes
Quærebat, terræque ulnis amplexus utrisque
Hærebat Latiæ; donec vis sæva profundo
Truderet, et rapidis daret absportare procellis.
His ægrum visis adeunt, mandata ferentes,
Legati, patriæque extrema pericula pandunt:
Massyla ut ruerint arma, ut cervice catenas
Regnator tulerit Libyæ, letoque negato,
Servetur nova pompa Jovi: Carthago laboret
Ut trepidi Hasdrubalis, qui rerum agitarit habenas,
Non una concussa fuga: se, triste profatu,
Vidisse, arderent quum bina in nocte silenti

163. *Destrictis* R. 1, Parm. Med. Vulgo *Districtis;* vid. ad XVI, 528. — 166. *capiens* Ox. Vulg. *cupiens.* — 169. *rapidis* scripti, R. 2, Basil., Wolfii et quædam aliæ. *rapidum* pleræque edd. priscæ. *raptum* conj. N. Heins. — 175. *agitarit*, non *agitabat*, scripti et primæ edd. *trepida* conj. Livin.

158. *Dauni oras;* vid. ad lib. I, v. 291. — 159 seq. Commentum poetæ, de quo v. ad II, 704.

162. *Visus erat* voc. propr. de somniis, de quo v. Broekh. ad Prop. III, IV, 24.

167, 168. « Raro quemquam alium, patriam exsilii causa relinquentem, magis mœstum abisse ferunt, quam Hannibalem hostium terra excedentem: respexisse sæpe Italiæ litora, et Deos hominesque adcusantem, in se quoque ac suum ipsius caput exsecratum, etc. » Liv. XXX, 20; cf. inf. v. 213 sq. — 169. *daret absportare*, absportandum. Vid. ad V, 324.

170 sq. Conf. Liv. XXX, 19. — 172. *Massyla*, Syphacis. Vid. ad XVI, 170 seq. — *ruerint*, ut XV, 736. — 173. *Regnator Libyæ*, rex Massæsylorum, Syphax. — 174. *pompa Jovi*, in triumpho ducendus in Capitolium, Jovis sedem. — *nova pompa*, ornamentum novum, quod pompæ triumphi accessurum sit. — 175. *rerum habenas*, ut I, 144. — 176. *Non una fuga;* vid. sup. ad v. 147. — 177. *bina castra*, Syphacis et Hasdruba-

Castra, et luceret sceleratis Africa flammis.
Prærapidum juvenem minitari, Bruttia servet
Litora dum Pœnus, detracturum ignibus atris,
In quam se referat, patriam, suaque incluta facta.
Hæc postquam dicta, et casus patuere metusque,
Effundunt lacrimas, dextramque ut numen adorant.
Audivit torvo obtutu defixus, et ægra
Expendit tacite cura secum ipse volutans,
An tanti Carthago foret: sic deinde profatur:
« O dirum exitium mortalibus! o nihil unquam
Crescere, nec magnas patiens exsurgere laudes,
Invidia! eversam jam pridem exscindere Romam,
Atque æquasse solo potui, traducere captam

178. *celeratis* opinabatur N. Heins. ut sup. v. 91. — 180 sq. Ita legitur h. l. in MSS. et antt. edd. ante Junt., in qua Nic. pro *referat* reposuit *referant*, et iterum duos adjecit versus, *detracturum ignibus atris Omnia, et excidium extremum Carthaginis adesse. In quam se referant patriam, suaque inclita facta Commemorant, strages Italis quas fecerit oris.* Pro *detracturum* N. Heins. conj. *depasturum*; recte, opinor; saltem ingeniose. — 184. *abtutu* Ox. prob. Barth. Adv. X, 13, ut non adspexerit legatos, ob indignitatem rei, sed obliquis limisve oculis intuitus sit. Deinde *et ægram Expendit tacita curam, secum*, etc. ex cod. Tell. recepit Lefeb. Non male! — 185. *tacite* Oxon. *tacitus* R. 1, ad marg. Vulgo *tacito secum* prob. Barth. Adv. l. l. nec improb. N. Heins. ut *tacito* non sit adverb. sed a *cum* pendeat. — 187. *durum* Put. R. 1, Parm. Med. et Mart. Herbip. Conf. Virg. Æn. XII, 924, ibique interpretes.

lis (Liv. XXX, 5, 6), 179, Scipionem *minitari*, se *ignibus detracturum*, absumturum *patriam*, *in quam* Hannibal *se referat*, i. e. dum Hannibal moretur in Bruttio agro (supra XVI, 1 seq., et Liv. XXVII, 51), se effecturum, ut ille, in quam redeat, patriam inveniat nullam; Lenz.

179. *juvenem*, Scipionem. — 180. *detracturum ignibus*, ut *in cinerem trahere*, sup. XIII, 319.

181. *se suaque facta incluta*, se cum gloria sua, hoc est *se*, rebus in Italia præclare gestis, *referat*, redeat. — 183. *dextram adorant*, ori admovent, exosculantur, ut dextram *numinis*; qui honor et diis et regibus aliisque dignitate conspicuis hominibus præstari solebat. Cf. Hom. Iliad. ω, 478; Plin. XI, 45, seu 103; Alex. ab Alex. genial. dier. IV, 16; Potteri Archæol. Gr. II, 5; T. I, p. 561 sq., vers. germ. *Harmar's Beobacht. über den Orient*, T. II, p. 49... 65.

184... 200. Silius summam Hannibalis indignationem præclare adumbravit, duce Liv. lib. XXX, cap. 20, quem vide. — 186. *An tanti Carthago foret*, h. e. digna foret, cui opem ferat, quam sibi denegaverit *invidia* Hannonis, de qua v. ad XVI, 12 sq. — 187 seq.

Servitum gentem, Latioque inponere leges.
Dum sumtus, dumque arma duci, fessosque secundis
Submisso tirone negant recreare maniplos,
Dumque etiam Cerere et victu fraudasse cohortes
Hannoni placet, induitur tota Africa flammis :
Pulsat Agenoreas Rhœteia lancea portas.
Nunc patriæ decus, et patriæ nunc Hannibal unus
Subsidium; nunc in nostra spes ultima dextra.
Vertentur signa, ut Patres statuere; simulque
Et patriæ muros, et te servabimus, Hannon. »
  Hæc ubi detonuit, celsas e litore puppes
Propellit, multumque gemens movet æquore classem.
Non terga est ausus cedentum invadere quisquam,
Non revocare virum : cuncti præstare videntur,
Quod sponte abscedat, Superi, tandemque resolvat

199. *Vertantur* ed. Basil. Wolfii, et inde Colin. D. Heins. Dausq. et Cell. — 200. Vulg. *Anno*, vid. ad lib. II, v. 277. — 202. *fremens* maluerit N. Heins. Sed vulgatum quoque bene se habere, jam monuit Drak. coll. Liv. XXX, 20 pr. — 203. *redeuntium*, scilicet in patriam, Oxon. Put. R. 1, Parm. Ben. Mart. Herbip. non inprob. N. Heins. nisi quod prætulerit *terga vertentem*, vel potius *redeunti*, vel *cedenti*, quum sermonem esse de solo Hannibale ex sequentibus appareat. Sed cum Hannibale etiam milites ejus ex Italia decedebant.

Dirum exitium est *invidia*. Conf. XII, 613 sq. — 196. Romani Carthaginem obpugnant. — *Agenoreas portas*; v. ad I, 15. — *Rhœteia lancea*; v. ad I, 115.

197 sq. Hæc acerba cum ironia dicta esse, quis non videt? *Nunc* demum, in rebus adflictis, etiam adversarii mei, qui auctores semper fuere, ne quidquam mihi pecuniæ, vel milites in subplementum mitterentur, ad me confugiunt; *nunc* demum videor iis et adpellor *decus patriæ*, etc.

200. *et te, Hannon*, etsi odio semper capitali in me fueris : verba generoso magnoque animo dignissima. Nec tamen cum Ern. crediderim, hunc locum fere unicum in toto carmine esse, in quo poeta Livianum acumen non solum adsequutus sit, sed et superaverit.

201 sqq. Conf. Liv. XXX, 21 et 28, qui tamen lætitiam Romanorum etiam metu minutam fuisse docet, omni belli mole in unum Scipionem inclinata. — *detonuit*, de voce tonante imperatoris, ut de Pericle ap. Aristoph. Acharn. 539, ἐστράτ', ἐξέστρα, Lenz.

204 sq. Singulari deorum favore ac beneficio id effectum putant Romani. Hinc et supplicatio decreta. Vid. Liv. l. l. — *tandem resolvat*, liberet a metu, ac possessione quasi imperioque. « Ex diutina possessione Italiæ est detra-

Ausoniam : ventos optant; et litora ab hoste
Nuda videre sat est : ceu flamina comprimit Auster
Quum fera, et abscedens reddit mare, navita parco
Interea voto non auras poscit amicas,
Contentus caruisse Noto, pacemque quietam
Pro facili cursu reputat salis. Omnis in altum
Sidonius visus converterat undique miles;
Ductor defixos Itala tellure tenebat
Intentus vultus, manantesque ora rigabant
Per tacitum lacrimæ, et suspiria crebra ciebat.
Haud secus ac patriam pulsus dulcesque penates
Linqueret, et tristes exsul traheretur in oras.
Ut vero adfusis puppes procedere ventis,
Et sensim cœpere procul subsidere montes,

211. *reputat satis* ex probabili emend. Scalig. et N. Heins. edidit Cell. — 212. *visu* Gryph.

ctus, » Liv. lib. XXX, cap. 20 extr. et Hannibalem, « post XVI annum ex Italia decedentem, vacuam possessionem ejus reliquisse populo Rom. » ibid. c. 28 pr. Florus lib. II, cap. 6 : « sic factum est, ut inhærentem atque incubantem Italiæ extorqueret Hannibalem. » De his quoque vide *Bossuet, Histoire universelle*, Part. I, epoc. 9; Part. III, cap. 6; et *Montesquieu, Grandeur et décadence des Romains*, cap. 5. Ed.

207 seq. Solo discessu contenti sunt, non postulant commodum aut victoriam ab hostibus : quam sententiam inprimis inlustrat sequens comparatio, quam inter felicissimas numero; ita singula apte respondent, et sobrio ornatu exposita sunt; Ern. — *reddit*, ut fuerat, tranquillum. — 209. *auras amicas*, secundum ventum, ut ap. Ovid. Trist. I, IV, 17, et Met. XIII, 440. — 210 sq. *Notus* idem qui v. 207. — *Auster* dicitur, ventus procellosus. — *pacem salis pro facili cursu reputat*, h. e. contentus mari tranquillo et periculo naufragii sublato, jam non statim postulat, ut leni et felici cursu utatur; in quo ipso *parcum votum* cernitur; Ern. Cf. Var. Lect. et Virgil. Æn. lib. V, 848 ; « Mene salis placidi vultum... » Ed.

211 sqq. Imitat. Lucan. III, 3 sq. « Solus in Ionios spectabat navita fluctus, Solus ab Hesperia non flexit lumina terra Magnus, » Pompeius. — 213... 217. Silius expressit verba Livii, sup. ad v. 167 laudata. Cf. ad VIII, 108; XII, 594. — 214, 215. Cf. Liv. XXX, 20 pr.

218... 290. Poeta epicis coloribus exornavit iter maritimum Hannibalis, quod paucis descripsit Liv. XXX, 25, 29. — 219. *subsidere*, ut *decrescere*, ap. Stat. Achill. II, 308

Nullaque jam Hesperia, et nusquam jam Daunia tellus;
Hæc secum infrendens: «Mentisne ego compos, et hoc nunc
Indignus reditu, qui memet finibus unquam
Amorim Ausoniæ? flagrasset subdita tædis
Carthago, et potius cecidisset nomen Elissæ.
Quid tunc? sat compos, qui non ardentia tela
A Cannis in templa tuli Tarpeia, Jovemque
Detraxi solio? sparsissem incendia montes
Per septem bello vacuos, gentique superbæ
Iliacum exitium et proavorum fata dedissem.
Cur porro hæc angant? nunc, nunc invadere ferro
Quis prohibet, rursumque ad mœnia tendere gressus?
Ibo; et, castrorum relegens monimenta meorum,
Qua via nota mihi est, remeabo Anienis ad undas.
Flectite in Italiam proras, avertite classem.
Faxo, ut vallata revocetur Scipio Roma.»

222. *Sim dignus*, vel *Di, dignus* castigabat N. Heins. At vid. not — 224. *numen* Parm. *et totum cecidisset nomen E.* vel *potius cecidissent culmina E.* opinabatur N. Heins. Vulgo *Elissæ*, vid. ad I, 81. — 225. *Quin! tunc sat* reposuit Lefeb. *Quid? tum sat compos?* corrig. N. Heins. ut repetitio esset verborum v. 221. Ego legendum crediderim: *Quid? tum sat compos*, scilicet mentis fui, *quum non*, etc. Sed τὸ *qui* doctius pro vulg. *quum* positum videri potest. — 231. *Quid prohibet* malebat N. Heins. quem vid. ad Ovid. Met. X, 88. *gressus*, non *gressum* Put. — 234. *ac vertite* conj. Livin. *age, vertite* N. Heins. qui et v. 235 τὸ *ut* post

al. et contra *crescere;* Drak. v. ad III, 157 in Var. Lect. — 220. *Daunia tellus;* v. ad I, 291. — 221 sqq. Silius expressit ac variavit locum Liv. XXX, 20 extr. — 221, 223. Mentis non compos sum, neque hoc reditu indecoro indignus, qui sponte Italia decessi; Drak.

223. *subdita tædis*, ut IV, 778, ubi v. not. et Var. Lect. — 224. *Elissæ;* v. ad I, 81. — 225. Conf. Var. Lect. Apud Liv. l. c. indignatur Hannibal, « quod non cruentum ab Cannensi victoria militem Romam duxerit. » ... *Jovem* Capitolinum *Detraxi solio*, ἀνάξας de expugnatione Romæ. — 227 sq. *septem montes*, colles Romæ. — *vacuos bello*, præsidio destitutos, quia omnes milites Cannensi prælio consumti fuerant; Ern.

229. Conf. I, 115, et ibi not. — 230. *Cur porro*, diutius, *hæc angant*, hæc cogitatio vexet ac cruciet me meamque mentem, h. e. *invadere* Romam. — 231 sqq. Cf. XII, 540 sqq., 746 seq. — 234. *avertite* a cursu, quem huc usque tenuimus, et in diversa agite; Drak. — 235. *Roma vallata*, a me obpugnata. Eodem consilio Consules Rom. olim a Capua abstrahere conabatur, de quo vid. XII, 493 sq.

Talibus ardentem furiis Neptunus ut alto
Prospexit, vertique rates ad litora vidit,
Quassans cæruleum genitor caput æquora fundo
Eruit, et tumidum movet ultra litora pontum.
Extemplo ventos, imbresque, et rupe procellas
Concitat Æolias, ac nubibus æthera condit.
Tum, penitus telo molitus regna tridenti
Intima, ab occasu Tethyn inpellit et ortu,
Ac totum Oceani turbat caput. Æquora surgunt
Spumea, et inlisu scopulus tremit omnis aquarum.

faxo concinnius abesse monuit, idque firmavit multis poetarum exemplis, quibus alia adjecit in not. ad Ovid. Met. XIII, 875, et Drak. ad h. l. — 240. *et rupe* Oxon. Put. R. 1, Parm. Med. Ben. et Mart. Herbip. in quibus etiam mox *imbribus* pro *nubibus* legitur, ut et in Marsi edd. Vulgo *e rupe*. Aliquid gravioris mendi subesse suspicabatur Barth. Adv. XV, 7, qui et h. l. alia perperam, alia nimis severe reprehendit.

236... 290. Manifesta imitatio loci Virg. Æn. I, 84 sqq. Similiter Hannibal olim Romam vix relictam reverti constituerat, sup. XIII, 1 sq., et quemadmodum tunc Dasii monitis v. 30 seq., absterritus fingitur, sic nunc tempestate a Neptuno ei inmissa. Totum hoc commentum non a gravitate rei summorumque poetarum exemplo ac more, neque consilium Romam redeundi ab Hannibalis persona alienum est. In hujus quoque consilii fictionem facile incidere poterat Silius, lecto Liv. XXX, 20 extr. Ita vero nodum sibi nexuerat vindice dignum; et a quo aptius solvi is poterat, quam a Neptuno? nam in mari erat Hannibal, et deus ille Scipioni favet, de quo v. ad XV, 159 sq. et sup. v. 50 sq. Neque tamen diffiteor, nimium poetæ fuisse doctrinæ artisque ostentandæ studium. XVII, 236 sq. — Hujus tempestatis nullam mentionem facit Livius, nisi forte *jactationem maritimam*, lib. XXX, 29 pr. eo referas; Lens. — *ardentem furiis*; cf. I, 32. — *alto*, ex imo maris, regia sua (unde v. 242: *regna intima* Neptuni, et v. 244: *Oceani caput*) *prospexit*, ut Virg. Æn. I, 126.

238 sq. *Quassans caput*; v. ad I, 298, et VI, 600. — *genitor*, v. ad I, 606, et III, 126 in Var. Lect. — *æquora fundo Eruit*, ut apud Virg. Æneid. lib. I, cap. 84, 125; II, 419. — 241. Epitheton *Æolias* tam ad *rupem*, montem antrumque Æoli, quam ad procellas spectat. Cf. Virg. Æn. I, 51 sq. ac sup. I, 193, et IX, 491 seq. — *nubibus æthera condit*, hæc ita depingit *Voltaire, Henriade, chant I*:

L'astre brillant du jour à l'instant s'obscurcit;
L'air siffle, le ciel gronde, et l'onde au loin
mugit;
Les vents sont déchaînés sur les vagues émues;
La foudre étincelante éclate dans les nues, etc.

Virg. l. c. longe utrique præstat. Eo.

242. *molitus*, movens. Vid. ad I, 645, et V, 385. — 243. *Tethyn*, ut III, 60, ubi v. Var. Lect.

Primus, se adtollens Nasamonum sedibus, Auster
Nudavit Syrtim conrepta nubilus unda.
Insequitur sublime ferens nigrantibus alis
Abruptum Boreas ponti latus : intonat acer
Discordi flatu, et partem rapit æquoris, Eurus.
Hinc rupti reboare poli, atque hinc crebra micare
Fulmina, et in classem ruere inplacabile cælum.
Consensere ignes, nimbique, et fluctus, et ira
Ventorum, noctemque freto inposuere tenebræ.
Ecce, intorta Noto, veniensque a rupe procella
Antennæ inmugit, stridorque inmite rudentum
Sibilat, ac similem monti, nigrante profundo,

249. *acer* Oxon. et Putean. Vulgo *ater*, quod præstiterit. — 255. *veniensque a puppe procella* recte, puto, emend. N. Heins. et edidit Lefeb. prob. Drak. qui monet, vento, a puppi vel tergo spirante, Hannibalem longissime a finibus Italiæ rejectum esse, et similiter dixisse Virgil. Æneid. III, 130, *surgens a puppi ventus*, et Æn. I, 115, *ingens a vertice* (h. e. desuper, non, a prora, ut Drak. adcepit, nam sequitur) *In puppim ferit;* Stat. Theb. III, 29, *ingens a puppe Notus*, Hom. Odyss. δ, 357, ἦ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείῃσιν ὄπισθεν, et Eurip. Troad. 19, μένουσι δὲ Πρύμνηθεν οὖρον. Ernesti putat, hæc loca non satis convenire, inprimis ob sequentia *antennæ inmugit:* quod non satis adsequor. — 257. *migrante profundo* corrig. Barth. Adv. XV, 7, ubi monet, perire omne videnti profundum (forte profunditatem, altitudinem), quum navis imo videatur subsessura, ip-

246 sq. Cf. Virg. Æn. I, 84 sq., ibique Heyne in Exc. III. Pro Africo Silius bene substituit *Boream*, a Marone omissum : nam eo potissimum classis ab Italia ad Africæ litora rejicienda erat. Ernesti hunc locum ita taxat : « Recensus ventorum ut per se ambitiosum studium ornandi prodit, ita, quod totus hic furor non parem sibi eventum habuit, aliquid exinde vani tumoris ille omnis locus traxit. » Enimvero ventorum in tempestate præcipuæ partes sunt, neque omnes h. l. recensentur. Eos autem « omnes in unam tempestatem congregari posse » negavit quidem et olim Seneca Nat. Qu. V, 16, at v. Heyne l. l. — *Auster*, qui v. 255. *Notus* dicitur, *se adtollens Nasamonum sedibus*, flans ex Africa. *Nasamones* prope Syrtim majorem incolunt (cf. I, 408), et *Syrtes* potissimum *Noto exercitantur*, h. e. vexantur, ut utar verbis Horat. Epod. IX, 31. — *Auster Nudavit Syrtim unda*, h. e. a Syrtibus undas repellit et longe agit, ut apud Lucan. I, 498 sq., et IX, 320 sq.

248. *alis*, ut I, 589. — 249. *ponti latus*, quod mox *partem æquoris* poeta dixit. — 251. *rupti poli*, ruptus polus, cælum. Conf. ad I, 135. — *ruere cælum*; v. ad I, 251, et XVI, 650. — 255. *a rupe* Æoli, ut v. 240. At. v. Var. Lect. — 256. *stridor rudentum*, ut ap. Virg. Æn. I, 87. — 257 seq. *similem monti*

Ductoris frangit super ora trementia fluctum.
Exclamat, volvens oculos cæloque fretoque :
« Felix, o frater, Divisque æquate cadendo,
Hasdrubal! egregium fortis cui dextera in armis
Pugnanti peperit letum, et cui fata dedere,
Ausoniam extremo tellurem adprendere morsu.
At mihi Cannarum campis, ubi Paulus, ubi illæ
Egregiæ obcubuere animæ, dimittere vitam
Non licitum : vel, quum ferrem in Capitolia flammas,
Tarpeio Jovis ad manes descendere telo. »
Talia dum mæret, diversis flatibus acta
In geminum ruit unda latus, puppimque sub atris
Æquoris aggeribus tenuit, ceu turbine mersam.
Mox, nigris altæ pulsa exundantis arenæ
Vorticibus, ratis æthereas remeavit ad auras,
Et fluctus supra, vento librante, pependit.
At geminas Notus in scopulos atque horrida saxa

sumque mare migrare ad Superos. Sed vid. not. — 258. *frementia* omnino legendum videbatur Drak. quia Silius ubique Hannibalem inpavidum finxisset. Sed cf. v. 268, ac sup. I, 530, 532, et II, 476, ibique nott. — 264. *ubi illæ* Put. et R. 2. Vulg. *et illæ*. — 267. *Tarpeio*, non *Tarpeii*, tres scripti cum R. 2, et Parth. — 271. *alte exundantis arenæ*, ex imis barathri pontici cavernis ebullientis, vi ventorum subtus agente, emend. Barth. Adv. XV, 7, et edidit Cell. Recte, opinor.

fluctum, ut ap. Virg. Æn. I, 105 et, quos Drakenb. laudavit, Ovid. Met XV, 409; Hom. Odyss. γ, 290; λ, 242. Cf. Heins. ad Ovid. Met. XI, 538. — *nigrante profundo*, mari, ut v. 269. — *atris æquoris aggeribus*, et μελάνι πόντος, vel κῦμα κελαινὸν et πορφύρεον, ap. Hom. Iliad. ν, 64; ι, 6; Odyss. λ, 242; Drak. — *Ductoris*, Hannibalis.

259... 267. Manifesta imitatio Virgil. Æneid. I, 92... 101, ubi v. Heyne. Conf. omnino sup. ad II, 705; III, 123, et IV, 669 sqq. — *volvens oculos cælo*, ad vel in cælum, ut I, 1, 277, 370, 508 et al.

261. *fortis dextera* Claudii Neronis. Vid. supra XV, 775... 804.

263. *tellurem adprendere morsu*, ut V, 526, ubi v. not. — 267. *Tarpeio Jovis telo*, h. e. Tarpeii Jovis fulmine. Cf. I, 253, et IX, 538.

268 sq. Imitat. Virg. Æn. I, 102 seq. Scena densis coloribus picta, sed non sine doctrina et acumine, quod utrumque hoc inprimis loco commendatur. Ern. — *diversis flatibus*, contrariis ventis, *acta*, inpulsa, *unda ruit in geminum*, utrumque, *latus* navis Hannibalis. Ita navis veluti inter duos *aggeres mersa* tenebatur; Ern. Conf. ad I, 265. — 273. Conf. Virg. Æneid. I, 106. — 274. Cf. Virg. Æn. I, 108.

Dura sorte rapit (miserandum et triste!) biremes.
Increpuere ictu proræ; tum murice acuto
Dissiliens sonuit, rupta compage, carina.
Hic varia ante oculos facies: natat æquore toto
Arma inter, galeasque virum, cristasque rubentes,
Florentis Capuæ gaza, et seposta triumpho
Laurens præda ducis, tripodes, mensæque Deorum,
Gultaque nequidquam miseris simulacra Latinis.
Quum Venus, emoti facie conterrita ponti,
Talibus adloquitur regem maris: « Hoc satis iræ
Interea, genitor: satis ad majora minarum.
Cetera parce, precor, pelago: ne tollat acerba
Hoc Carthago decus, nullo superabile bello
Progenuisse caput, nostrosque in funera Pœni
Æneadas undis totoque eguisse profundo. »

278. *It* pro *Hic* conj. N. Heins. — 280. *Capuæ et gaza seposta* Rom. 1, Med. Mart. Herbip. *Capuæ et gaza et seposta* ed. Basil. Wolfii, Colin. D. Heins. Dausq. Cell. — 281. *duci*, h. e. a duce seposta, malebat Lefeb. — 289. *motoque* præsti-

276. *murice acuto*, ut ap. Virg. Æneid. V, 205, ubi Servius: « murex, saxi acumen, eminens per tranquillitatem. » Isidor. Orig. lib. XVI, cap. 3: « murices, petræ in litore, similes muricibus vivis, acutissimæ et navibus perniciosissimæ. » Cf. et Non Marcell. h. v.

278. Silius exornavit verba Virg. Æn. I, 119, et VIII, 540. — 279. *cristas rubentes*, ut *atras jubas*, V, 165, ubi v. not. — 280. *Capuæ*, ubi Hannibal olim hibernaverat. — *seposta*, reservata, *triumpho ducis*, Hannibalis. — 281 sq. Hæc potissimum ad spoliatum Feroniæ templum (v. XIII, 84 seq.) referenda esse, jam ante nos videre Mars. et Cell.

284 sq. *Hoc satis iræ... ad majora*, h. e. tantas tempestates concitasti, quæ vel majoribus rebus, quam ejiciendo ex Italiæ finibus Hannibali subfecissent; Lenz. — *genitor*, ut sup. v. 238 (ubi v. not.), vel quia Venus e spuma maris nata, Ἀφροδίτη, Πουτία, Ἀναδυομένη, Ποντογένεια, Θαλασσίγονος, ἁλιγενὴς. Cf. Heyne ad Virg. Æn. V, 800 sq., et Jani ad Hor. Od. I, III, 1; III, XXVI, 5.

286 sq. Scite a poeta hæc cogitata sunt veluti prætextus loco, et digna Dea Pœnis infesta, *ne tollat*, extollat, efferat *Carthago hoc decus*, et honori sibi ducat, quod *nullo bello superabilem* heroem *progenuerit* Hannibalem, ad cujus *funus* et mortem Romani *undis eguerint*, quippe quem non alio modo conficere et superare potuerint; Ern. — 289. *Æneadas*, Romanos, *nostros;* quia iis et Venus favet, et Neptunus, de quo vide ad v. 236 seq. et ad Virgil. Æn. V,

Sic Venus : et tumidi considunt gurgite fluctus ; 290
Obviaque adversis propellunt agmina castris.
Dux vetus armorum, scitusque adcendere corda

terit judice N. Heins. At Drak. putabat emphasin esse in voce *toto* : opus habuisse toto maris impetu ad obprimendum Hannibalem. — 291. *transtris*, vel *rostris* pro *castris* legendum censebat N. Heins. Barthius Adv. XV, 7, *castra* exponebat naves seu classem, de quo vid. Cerda et Heyne ad Virg. Æn. III, 519, et V, 669. Sed *castra adversa* vulgari sensu capienda sunt, nec quidquam h. l. mutandum est, vel mutandum credidissent viri docti, nisi grandis h. l. lacunæ suspicione se-

804 : « Nec minor in terris Æneæ mihi cura tui. » Ed.

290 seq. Recte, puto, Ernesti : « Ecce grandem poetæ saltum, qualem in toto carmine vix similem fecit ! Fluctus considunt, Hannibal e regione *castrorum* Scipionis aciem collocat, et milites ad prælium excitat. Non miror, Barthium (Adv. XV, 7), N. Heins. et Drak. de lacuna cogitasse, quam tamen hic non esse, mihi persuasum est. Novi enim poetam scenas repente mutantem, narrationis emblemata et fragmina conglutinantem. » Suffragatur Lefeb. qui tamen abruptum hunc transitum perperam probat ac defendit his verbis : « Nil deest hic certissime : non enim scribit itinerarium, vel diarium poeta. » Silius prætermissis omnibus iis, quæ Polyb. XV, 3... 8, et Livius XXX, 25, et 29... 31, memorant, repente ad nobilissimum illud prælium progreditur, quo confectum est hoc bellum. De memorabili hoc prælio audiamus viros doctissimos ; *Bossuet*, *Histoire universelle*, part. III, cap. 6 : « Mais l'habileté d'Annibal ne pouvait pas soutenir Carthage, lorsqu'attaquée dans ses murailles par un général comme Scipion, elle se trouva sans force : il fallut rappeler Annibal à qui il ne restait plus que des troupes affaiblies plus par leurs propres victoires que par celles des Romains, et qui achevèrent de se ruiner par la longueur du voyage. Ainsi Annibal fut battu ; et Carthage, autrefois maitresse de toute l'Afrique, de la mer Méditerranée, et de tout le commerce de l'univers, fut contrainte de subir le joug que Scipion lui imposa. » *Montesquieu*, *Grandeur et décad. des Romains*, cap. 5 : « Tout ce que peut faire un grand homme d'état et un grand capitaine, Annibal le fit pour sauver sa patrie ; n'ayant pu porter Scipion à la paix, il donna une bataille où la fortune sembla prendre plaisir à confondre son habileté, son expérience, et son bon sens. » Ed. — *fluctus* pacati, seu tranquilli agunt, adpellunt classem ad aram (f. oram) Carthaginis, ubi obviam eunt castris Romanorum ; Lenz.

292... 337. Hæc Hannibalis oratio, quam castris ab Adrumeto Zamam translatis ad milites habuit, quæque est enumeratio ac recensus rerum a se gestarum, efficta est ex Liv. XXX, 32, et Polyb. XV, 11 : quos imitatus est feliciter Cl. Firm. Didot, in Tragœdia cui nomen, Annibal. Ed. — *Dux vetus armorum* ; v. ad IV, 530.

Laudibus, ignifero mentes furiabat in iram
Hortatu, decorisque urebat pectora flammis.
« Tu mihi Flaminii portas rorantia cæsi
Ora ducis : nosco dextram : tu primus in ictus
Ingentis Pauli ruis, ac defigis in ossa
Mucronem; tibi pugnacis gestantur opima
Marcelli : Gracchusque cadens tibi proluit ensem.
Ecce manus, quæ te pulsantem, belliger Appi,

ducti essent, vid. not. — 295. Quoniam Flaminii corpus nusquam inventum est post pugnam, neque adeo *portari* a quoquam vel adferri potuit, Lefeb. emendavit *Tu mihi Flaminii portas te in ovantia cæsi Ora ducis*, ut τὸ *mihi* eleganti hellenismo (vid. ad I, 46, in Var. Lect.), et *te portas* pro *te fers* vel *inpetu ruis* dictum sit, de qua *vi intensa* verbum *portare* occurrat apud Lucret. VI, 581. Sed præclara est nota Ernesti : « in hoc loco omni non necesse est, ut historiæ veritatem urgeamus, quam nec in ceteris partibus adcurate sequutus est poeta. Quomodo etiam quis *ovat*, qui *cæsus* est? et cur quis inpetum faciat in ora cæsi ducis? Vulgata tamen lectio levissima mutatione ita constitui potest, ut cum historia congruat Silius, et sensus sit expeditissimus, et, ni fallor, unice verus. Lego *rorantia cæde Ora*. Hæc autem *Ora* non sunt Flaminii, sed ejus militis, qui Flaminium interfecerat. Tu mihi portas, h. e. obfers ora sanguine Flaminii, quem olim cædebas, rorantia, ac veluti ex illa cæde adhuc inbuta, h. e. tu is es, qui olim Flaminium confecisti; eodem modo, quo mox alium adloquitur : *Gracchus cadens tibi proluit ensem*. Jam etiam sequentia optime cohærent, *nosco dextram*. Deinde recordemur oportet, supra V, 645. *Ducarium* quemdam diserte nominari a poeta, qui inprimis inpetum in Flaminium fecerit. Neque in verbis quidquam est, quod a consuetudine Silii abhorreat. Sic de militibus obviam euntibus et se ostendentibus sup. I, 312, *obvia quisque Ora duci portat*. Sic et *rorantia* IV, 447; V, 459; VII, 324. » — 299. *perluit* malebat Drak. quia Burm. ad Petron. cap. CXX, docuerit, *perluere* majoris efficaciæ esse, et notare penitus madefacere, *proluere* autem le-

Luxuriantis ingenii verba. — *furiabat;* v. ad VII, 617. — *ignifero hortatu*, ut *flammis decoris*, et *urere*, ac *adcendere* pro excitare. Cf. ad VI, 332, et XVI, 513.

295 sq. Silius definite extulit et exornavit verba Liv. l. l. « Pœnus sedecim annorum in terra Italia res gestas, tot duces Romanos, tot exercitus occidione occisos, et sua cuique decora, ubi ad insignem alicujus pugnæ memoria militem venerat, referebat. » — *Flaminii cæsi;* cf. Var. Lect. et sup. V, 655 sq. — *portas*, ut mox *ruis*, *defigis* et alia pro *portasti*, *ruisti*, etc. — 297. Cf. X, 304 sq.

298. *opima* spolia *tibi*, a te *gestantur*, occiso *Marcello;* vid. ad XIV, 142. Ipse Marcellus olim hæc spolia tulerat (v. ad I, 133); quo poeta simul respexisse videtur. De morte *Marcelli*, v. sup. XV, 334... 380, et de morte *Gracchi*, XII, 475 seq. — 299. *proluit*, ut apud Stat. Theb. VIII, 711. Cf. sup. IV, 166; VII, 663. — *tibi*, tuum *ensem*, a te cæsus. — 300. *Appius* Claudius consul in obpugnatione Capuæ vulneratus, et post deditio-

Mœnia sublimis Capuæ de culmine muri
Excelso fusa moribundum propulit hasta.
Ecce aliud fulmen dextræ, quo nobile nomen
Fulvius excepit non unum pectore vulnus.
Huc prima te siste acie, cui consul in armis
Crispinus cecidit: me tu comitare per hostes,
Qui nobis (memini) ad Cannas lætissimus iræ
Servili fers ora ducis subfixa veruto.
« Cerno flagrantes oculos, vultumque timendum
Non ipso minus ense tuum, fortissime Pœnum
O juvenis: qualem vidi, quum flumine sævo
Insignis Trebiæ complexum ingentibus ulnis
Mersisti fundo luctantem vana tribunum.
At tu, qui gelidas Ticini primus ad undas
Scipiadæ patris tinxisti sanguine ferrum,
Incepta exsequere, et nati mihi redde cruorem.
Horrescamne ipsos, veniant ad prælia, Divos,
Quum stetis turmæ, vidi certantia cælo

viter adspergere. — 302. *protulit* Oxon. et Put. *pertulit* edd. Marsi, Junt. et Ald. *perculit* Gryph. et Nut. prob. Drakenb. — 306. *comitante* libri veteres tam scripti quam editi. *cecidit, me tum comitante per hostes*, ed. Benessæ, prob. Lefeb. — 317. *si* post *veniant* legitur in Putean. ed. Junt. et aliis inde expressis. Sed rectius subintelligitur; vel, ut Drak. putabat, votum Hannibalis est, pugnam cum ipsis Diis exoptantis; cf. not. ad I, 58. — 318 seq. Ita h. l. restituit ex vett. libris Le-

nem hujus urbis mortuus. Vide Liv. XXVI, 6, 16. — 301. *Capuæ sublimis*, ut *Capuæ altæ*, sup. XVI, 626. — 302. *fusa hasta;* vid. supra ad I, 267.

303. De *Fulvio*, v. XII, 469 sqq. Laus virtutis, qua indignus est, ei tribuitur, in gratiam militum, a quibus victus est. — *fulmen dextræ;* v. ad I, 421. — *nobile nomen;* cf. ad IV, 729; VIII, 439, et XII, 470. — 304. *excepit pectore vulnus;* v. ad V, 594. — 306. De *Crispino*, vid. sup. XV, 345. — Proprie non *cecidit* in pugna, sed ex vulnere mox post pugnam mortuus est. Vid. Liv. XXVII, 33.

307. *lætus iræ*, qui lætatur hoste interfecto, qui sibi gratulatur eventum, quem ira et atrocitas pugnandi habuit; Ern. — 308. De *Servilio;* v. ad VIII, 664, et X, 223 sq.

309. *flagrantes oculos;* v. ad I, 126, et V, 275. — 311 sq. Cf. sup. IV, 589 sq.

314. Cf. IV, 445 sq. — 315. *Scipiadæ;* v. ad VII, 106. — 317. Cf. ad I, 56 sq. et h. l. Var. Lect.

318. « Quum stetis, turmæ, quas calcantes juga certantia cæ-

Quas juga calcantes summas volitare per Alpes?
Quum videam, quorum ferro manibusque capaces
Arsere Argyripæ campi, num segnior ibis
Nunc mihi, qui primus torques in mœnia telum
Dardana, nec nostræ facilis concedere laudi?
« Te vero, te, te exstimulem; qui fulmina contra,
Et nimbos, tonitrusque, ac summi numinis iras
Quum starem, perferre ferox hæc vana jubebas
Nubila, et ante ducem Capitolia celsa petebas?
Quid vos, quis claro deletum est Marte Saguntum,

feb. quem cum Ern. sequutus sum. *Cum stetis turmæ* Oxon. Tell. R. 2, et edd. Marsi, prob. N. Heins. quum ad plures sermonem esse, ex seqq. satis manifestum sit. Idem et conj. *Cum stetit pro me*, non inprob. Drak. *Cum steteris turmæ* Put. *Cum steteris turma* R. 1, Parm. Mediol. et Mart. Herbip. *Cum stateris prope me* primus edidit Nicander et deinde alii. *Cum stetis prope me? vidi*, etc. reposuit Drak. Deinde *Quas juga calcantes* Put. et R. 2. Vulgo *vidi*, *certantia cœlo Cum juga calcastis*, *s. v. per Alpes*. — *Dum juga calcatis* emend. N. Heins. quoniam *ubi cum*, quod præcesserit proxime, ac subsequatur diversa significatione, orationem hic nonnihil reddat perplexam. — 323. *docilis* in comment. Marsi. — 324. *Tum' vero*, *tene exstimulem* legendum putabat N. Heins. — 326. *ac vana* omnes libri et scripti et editi, *hæc vana*, vel *ceu vana* emend. N. Heins. et illud recepi cum Lefeb. et Ern. etsi ne ita quidem hic locus mihi satisfacit. *perstare ferox ad vana* conj. Livin. non inprob. Ern. Sed quis ita dicet *Quum starem*, *perstare*, etc. *videbas* pro *jubebas* R. 2, quod non displicebat Lefeb. Withof. suspicabatur *tum vana*, vel potius *ea vana*, ut designentur, quæ ante nominata sint. *docebas* scribendum putabat Dausq. coll. XII, 629.

lo, vidi volitare, etc. » Hic est ordo verborum. — *stetis*, intrepidæ ac inmobiles; vel maneatis in acie, quod τῷ *fugere* obponitur (v. Ernesti clav. Cic.); vel stetis in gradu, quod propr. de gladiatoribus dicitur. Lefeb. positum putat pro *contra stetis*, ut mox v. 324 seqq., et Virg. Æneid. V, 414, vel ἀντίοις ἱσταμένοις, ap. Hom. Iliad. XII, 44.

319. *juga* Alpium *certantia*, altitudine, cum *cœlo*. Cf. ad I, 234; IV, 2, 742; XI, 136, 217; XII, 73.

320 seq. *Argyripæ campi*, campus Cannensis in Apulia. Vid. ad IV, 554, et XIII, 30, in Var. Lect. — *campi capaces*, ingentes, qui magnam hominum multitudinem continere possunt; Drakenb. Nam multa ibi hominum millia pugnarunt ac ceciderunt. — *Arsere campi ferro* ignique vastati; Mars. refulgentes armis, ut ap. Virg. Æn. XI, 602. — *campi armis ardent*; Ern. Ego malim intelligere *flagrantes sanguine*, ut I, 126 (ubi v. not.), vel *fulgentes strage*, ut VII, 486.

322 sq. *mœnia Dardana*, Romana, Romam. Conf. XII, 565 sq.

324... 327. Cf. XII, 605 seq. — 326. Ipse potius Hannibal fulmina *vana docebat*, sup. XII, 627 seq. propter quem fulminis contemtum nunc milites laudantur.

Exhorter, quos nobilitant primordia belli?
Ut meque et vobis dignum, defendite, quæso,
Præteritas dextræ laudes. Divum ipse favore,
Vincendoque senex patriam post trina labantem
Lustra, et non visos tam longa ætate penates,
Ac natum, et fidæ jam pridem conjugis ora,
Confisus vobis, repeto : non altera restat
Jam Libye; nec Dardaniis pugna altera restat.
Certatus nobis hodie dominum adcipit orbis. »
Hannibal hæc : sed non patiens remorantia verba
Ausonius miles, quoties dux cœperat ora
Solvere ad adfatus; signum pugnamque petebant.
Hæc procul aeria speculantem nube sororem
Ut vidit Divum genitor, mœstosque sub acri

328. *deleta Saguntus* ed. Basil. Wolfii et inde paucæ aliæ, quas sequutus est Lefeb. quia nomen hoc decies octies in Silio et semper in femin. gen. occurrat. Sed nostra lectio firmatur librorum auctoritate, et cur Silio non liceat semel alia vocis forma uti, quæ non minus recta est? conf. ad I, 271; Liv. XXI, 15, 18, al. — 336. *Libyæ* priscæ edd. Abest hic versus a c. Putean. — 339. *quotics* ex emendat. Dausq. Barth. et N. Heins. Vulgo *quatiens*, quæ lectio ex antiqua scriptura *quotiens* orta. — 340. *adfatus*, non *effatus*, Oxon. et sic jam Cell. ex conj. Deinde *petebant* Oxon. et Putean. Vulgo *petebat*. — 341. *speculantem*, non *spectantem*, Oxon. (tres scripti, teste Lefeb.) et Rom. 2; conf. ad VII, 123, et XIII, 163. — 342. *subacri* unica voce scribendum vide-

329. *primordia belli*; cf. inf. v. 495, et sup. I, 271 sq. — 330. *defendite*, tuemini, *laudes Præteritas dextræ*, laudem virtutis hactenus partam. — 331 sqq. *Divum favore Vincendoque senex*, debilitatus victoriis. Cf. ad II, 457, et VIII, 330. Nam a domo ei non milites in supplementum mittebantur. Similiter Pyrrhus fatebatur, de se actum esse, si vel unam de Romanis iterum reportaret victoriam. Vid. Plut. in Pyrrho. — *post trina Lustra*; v. ad XVI, 151. — *patriam labantem*, infelici prœliorum eventu debilitatam, nutantem, occasum minitantem, propemodum labentem; Drak. Cf. ad II, 392. — *natum et conjugem*; cf. III, 62... 157, et IV, 770 sq.

335 sq. Verba Hannibalis apud Liv. XXX, 32 : « Roma, an Carthago jura gentibus darent, ante crastinam noctem scituros : neque enim Africam aut Italiam, sed orbem terrarum, victoriæ præmium fore. » Cf. v. 390. — 337. *Certatus*, de cujus imperio certatur. — 338. Pro Scipionis oratione, de qua v. Liv. XXX, 32, et Polyb. XV, 19, poeta substituit conloquium Junonis cum Jove. — *verba remorantia* pugnam.

341. sqq. Imitat. Virg. Æn. XII, 24.

Obtutu vultus, sic ore effatus amico est:
« Qui te mentis edunt morsus, da noscere, conjux:
Num Pœni casus ducis, et Carthaginis angit
Cura tuæ? sed enim reputa tecum ipsa furores
Sidonios: gentem contra et fatalia regna
Teucrorum quis erit, quæso, germana, rebelli
Fractis fœderibus populo modus? Ipsa malorum
Non plus Carthago tulit, exhausitque laboris,
Quam pro Cadmea tu exercita gente tulisti.
Turbasti maria ac terras, juvenemque ferocem
Inmisti Latio; tremuerunt mœnia Romæ,
Perque bis octonos primus fuit Hannibal annos
Humani generis: tempus componere gentem.
Ad finem ventum; et claudenda est janua belli. »
Tum supplex Juno: « Neque ego, mutare laborans,

batur Ni Heins. — 343. *adfatus* iterum corrig. idem et edidit Lefeb. — 344. *edant* emend. N. Heins. — 351. *tuleris tu exercita gente* Put. *tulisti e gente* Ox. *tulisti excita gente* Tell. *ipsa tulisti exercita gente* R. 1, Parm. Med. al. *Quam pro te Cadmea tu exercita gente tulisti* R. 2. Nostra lectio primum reperitur in edd. Marsi et Ben. *Quam pro C. tolerasti exercita gente* ex emend. N. Heins. edidit Lefeb. prob. Drak. quia in scriptis priscisque edd. postrema versus verba sint *exercita gente*, et verbum *tulit* modo præcesserit, cujus tamen repetitionem h. l. non inprobandam esse, jam recte monuit Ern. Withof. haud dubitabat, Silium scripsisse: *quam pro Cadmea subiisti exercita gente*. — 356. *claudenda* ex R. 2, omisso τῷ *et*, recepere Lefeb. et Ern. Recte, opinor. *occludenda* putabat N. Heins. — 357. *ego hoc mutare* Putean. *ego hec mutare* R. 2. *ego inmutare*, vel *hæc mutare* corrig. N. Heins. ne posterior syll. voc. *ego* producatur, quod tamen non præter exemplum antiquitatis, tam in cæsura, quam extra eam fieri, monuit Drak. et, quos laudavit, Broekhus. ad Propert. I, VIII, 31; IV, II, 3, et Voss. Art. Gram.

791 seqq. Nec mirum, poetam nunc, in tanto rerum cardine, Deorum interventu uti. — 344. *te mentis edunt morsus*, vid. ad VII, 271, et XIII, 274. — 347 sq. *fatalia regna Teucrorum*, Romanorum, quibus fato destinatum est imperium orbis terrarum. — 352. Cf. supra, I, 37.

354. *bis octonos annos*, conf. v. 332, et ad XVI, 151. — 355. *componere gentem;* motus Pœnorum finire, vel efficere, ut debellati quiescant pacemque petant; conf. Tac. Hist. IV, 3, pr. et Horat. Od. IV, XIV, 52. — 356. *claudenda est janua belli* formula a Jani templo petita, vid. Heyne ad Virg. Æn. I, 291... 296, in Exc. IX, et ad VII, 616 sq.

357 seq. Imitat. Virgil. Æn. X, 611 seq. ubi simliter Juno Turni mortem deprecatur. Recte Ernesti: « Non sine ingenio et acumine

Quis est fixa dies, pendenti nube resedi:
Nec revocare acies, bellumve extendere quæro:
Quæ donare potes, quoniam mihi gratia languet,
Et cecidit jam primus amor, nil fila sororum
Adversus posco: vertat terga Hannibal hosti,
Ut placet, et cineres Trojæ Carthagine regnent.
Illud te gemini per mutua pignora amoris
Et soror et conjux oro, tranare pericla
Magnanimum patiare ducem, vitamque remittas,

I, 27. — 358. *pendenti in nube* Tell. R. 1, Parm. Mediol. *Pœno duce nube resedi* audacissime castigabat Barth. Adv. X, 13, cui ineptum videbatur epitheton *pendenti*, quasi nova res esset, nubem *pendere*, aut Junonem in *nube pendenti* sedere. At inepta potius est hæc censura, vid. not. Withof. conj. *speculatum* pro *pendenti*, v. 427 *florenti* pro *labenti*, et v. 432 *Latius*, ut breviter Lælii patria designetur, sicut aliorum, qui antea nominati sint. — 359. *bellumve* Put. Teller. et R. 2, quod substitui pro vulg. *bellumque*. — 362. *Aut fusos posco* conj. N. Heins. parum apte. — 363. *cineres Trojæ* Putean. R. 2, et edd. Marsi, quod jam edidit Cell. Vulgo *cineres Latii*, quod Dausq. exponebat: « Scipionum duorum cineres, in quorum ultionem armis adcinctus Africanus eam oram debellavit, et regnare potuit, si fata tulissent; certe ejus virtute Africæ domina Roma facta est. » *Ut placet, et curæ est, Latii C. regnent* infeliciter tentabat Barth. Adv. X, 13. — 366.

Junonis character servatus est a poeta. Novimus Deæ adrogantiam; jam videt omnia contra fieri quam optaverat. Itaque ad preces confugit vel invita: at quam invidiose id facit, et quam plenæ aculeorum sunt sententiæ, *gratia mihi languet, cecidit primus amor, nil... posco*. Sed ne sic quidem magnam propriæ artis laudem Silius tuebitur. Nam omnis loci forma descripta est e Virg. l. l. » *Quibus est fixa dies*, quæ fato destinata sunt, vel quibus finis constitutus est, ut οἷς θανάτοιο τέλος πεπαμένον ἐστίν, ap. Hom. Iliad. γ, 309, vel πεπαμένον αἶσαν, Iliad. ε, 209. — *pendenti nube*, eleganter e natura rei, judice etiam Heynio ad Virg. Ge. I, 214; confer supra ad I, 128, et ad VI, 645.

360. *Quæ donare potes... nil* vero *adversus fila sororum... posco*.

361. Ex stomacho loquitur, quasi Jupiter ideo Pœnos adfligat, quia Junonem, illorum fautricem, desierit amare; Cell. Conf. Virgil. Æn. X, 613 seq. — *fila sororum*, Parcarum, h. e. fata. Virg. Æn. X, 815; « Pareæ fila legunt. » Ed.

363. *cineres Trojæ* cum acerba invidia adpellat Romanos, ex Trojæ veluti ruinis et cineribus oriundos; Ern. Cf. ad VII, 493. Similiter *gens recidiva Phrygum* dicitur sup. I, 106, ubi vid. not. — 365. *tranare pericla*, vid. ad III, 662, et XV, 375. — 366. *vitamque remittas*, concedas, relinquas; conf. quos Drak. laudavit, Gron. Obss. IV, 2, et Gothofr. ad lib. 3; cod. Theodos. de divers. rescript.

Neve sinas captum Ausonias perferre catenas.
Stent etiam contusa malis mea mœnia, fracto
Nomine Sidonio, et nostro serventur honori. »
Sic Juno, et contra breviter sic Jupiter orsus :
« Do spatium muris, ut vis, Carthaginis altæ.
Stent lacrimis precibusque tuis; sed percipe, conjux,
Quatenus indulsisse vacet : non longa supersunt
Fata urbi, venietque pari sub nomine ductor,
Qui nunc servatas evertat funditus arces.
Æthereas quoque, uti poscis, trahat Hannibal auras,
Ereptus pugnæ : miscere hic sidera ponto,
Et terras inplere volet redeuntibus armis.
Novi feta viri bello præcordia; sed lex
Muneris hæc esto nostri : Saturnia regna
Ne posthac videat, repetat neve amplius unquam
Ausoniam; nunc instanti raptum avehe leto;
Ne, si miscebit latis fera prælia campis,
Romulei nequeas juvenis subducere dextræ. »
Dum statuit fata omnipotens urbique ducique,

vitæque Marsi Ven. poster. et inde aliæ. — 370. *e contra breviter* Put. *et contra breviter* Oxon. *at contra breviter* conj. Drak. *at breviter contra* tacite reposuit Lefeb. Conf. ad III, 570. — 372. *percipe* scripti, Rom. 2, et Med. *præcipe* R. 1, Parm. Mars. et Mart. Herbip. non improb. N. Heins. ut dictum sit pro, prius percipe. — 379. *bello*, non *belli*, Oxon. Put. et R. 2. — 381. *post hæc* Oxon. et Put.

368. *Stent*, non diruantur, *mea mœnia*, Carthago, *et nostro*, meo, *serventur honori* conf. ad I, 26 sq.

370 sq. Manifesta imitatio Virg. Æn. X, 621 seq. — 372. *lacrimis precibusque*, propter lacrimas.

374. *pari sub nomine ductor*, Scipio Africanus minor. — 376. *Æthereas trahat auras*, vivat, formula ant. et Lucret. Conf. Heyne ad Virgil. Æneid. I, 387, 546; III, 339; ubi *auras vitales carpere*, *vesci aura ætheria*, videbis.— 377. *Miscere sidera ponto*, ut lib. XIII, cap. 587. — 378. *terras inplere redeuntibus armis*, iterum armatis, Antiocho ad bellum sollicitato; conf. ad XIII, 877 seq. ubi Sibylla similiter ultima Hannibalis consilia ac fata canit. — 379. *feta bello præcordia*; conf. ad X, 14, et XIII, 592. — *lex*, conditio.

383. *miscebit prælia;* vid. ad I, 69. — 384. *Romulei Juvenis*, Scipionis.

385... 596. Descriptio poetica pugnæ ad Zamam, de qua vid. Livium XXX, cap. 33... 35. Polyb. XV, 9... 16, et Appian. Punic. c. 40 sqq. — *statuit*, destinat prædi-

Invadunt acies pugnam, et clamore lacessunt
Sidera : non alio graviores tempore vidit
Aut populos tellus, aut, qui patria arma moverent,
Majores certare duces; discriminis alta
In medio merces, quidquid tegit undique cælum.
Ibat Agenoreus præfulgens ductor in ostro,
Excelsumque caput penna nutante levabat
Crista rubens, sævus magno de nomine terror
Præcedit, Latioque micat bene cognitus ensis.
At contra ardenti radiabat Scipio cocco,
Terribilem ostentans clipeum, quo patris et una
Cælarat patrui spirantes prælia dira
Effigies : flammam ingentem frons alta vomebat.
Sub tanta cunctis vi telorumque virorumque,

386. *acres*, vel potius *alacres* pro *acies* malebat N. Heins. At nil mutandum. — 388. *paria arma* primus edidit Marsus. Non male! *Paribus uterque votis ac viribus imperium orbis agitabat;* Flor. II, 2. — 399. *virorumque* Oxon. Tell. Rom. 1, 2, cendo, Ern. — 386. *Invadunt pugnam*, ut IX, 12. — *clamore lacessunt Sidera*, conf. ad V, 394. « Tubæ cornuaque ab Romanis cecinerunt, tantusque clamor ortus, ut elephanti in suos verterentur; » Liv. l. l.

387 sq. « Ad hoc discrimen procedant postero die duorum opulentissimorum populorum duo longe clarissimi duces, duo fortissimi exercitus, multa ante parta decora aut cumulaturi eo die, aut eversuri; » Liv. XXX, 32. — 390. Imperium orbis terrarum erat magnum certaminis præmium, in medio quasi positum, h. e. id, de quo certabatur; cf. sup. ad v. 335 sq.

391. Cf. IV, 324 sqq. — *Agenoreus ductor*, Hannibal; vid. ad I, 15. — 392. Propric ipse elevabat caput galea tectum, vel crista in capite alte eminebant, quo terror incutiebatur hostibus; cf. inf. v. 525, et sup. ad VII, 295, et XIII, 143. — *penna nutante*, vid. ad I, 460, 501; IV, 353. — *Crista rubens*, ut sup. v. 279.

395. *ardenti cocco*, sago, seu paludamento; confer inf. v. 526, 527, et sup. ad IV, 268; Drakenb. monet, Hannibalem in *ostro*, Scipionem in *cocco* fingi; nam purpuram genus esse, ejusque species tum ἁλιπόρφυρον, seu *ostrum*, ex ostreo seu sanie muricis, tum κόκκινον seu *coccum*, ex grano ilicis humilis; de quo vid. Scalig. Epist. XI, et Salmas. ad Solin. p. 190 seq. — 397. *Cælarat*, cælandas curaverat; vid. ad I, 407. — *spirantes prælia*; vid. ad III, 240.

398. *flammam frons alta*, h. e. galea, qua frons tecta erat, *vomebat*, ut apud Virg. Æn. VIII, 620, ubi vid. Heyne; conf. sup. ad IX, 449, et X, 107. — 399. *Sub tanta vi telorumque virorumque*, in tan-

In ducibus stabat spes et victoria solis.
Quin etiam, favor ut subigit plerosque metusve,
Scipio si Libycis esset generatus in oris,
Sceptra ad Agenoreos credunt ventura nepotes.
Hannibal Ausonia genitus si sede fuisset;
Haud dubitant terras Itala in ditione futuras.
Contremuere auræ, rapido vibrantibus hastis
Turbine, et horrificam traxere per æthera nubem.
Inde ensis, propiorque acies, et comminus ora
Admota, ac dira flagrantia lumina flamma.
Sternitur in medium contemtrix turba pericli,
Quæ primis se præcipitem tulit obvia telis,
Gentilemque bibit tellus invisa cruorem.
Fervidus ingenii Masinissa, et fervidus ævi,
In primas Macetum turmas inmania membra

Parm. Marsi Ven. prior, quod, quia sonantius est, recepi cum Lefeb. probb. Barth. Adv. X, 13; Cell. N. Heins. Drak. Conf. ad IV, 187. Vulgo *virûmque*. — 401. Ita Oxon. et Put. Vulgo *subigit favor ut plerumque*. Cortius suspicabatur, inreptitium esse hunc versum. — 403. *credunt* Oxon. Putean. R. 2, Parm. Vulgo *essent*, quod e *censent* corruptum esse non male suspicabatur Barth. Adv. X, 13. — 407. *æquora*, h. e. campum, Tell. — 412. *bibit* R. 2. Mars. Ben. *vidit* Oxon. *videt* Put. R. 1, Parm. Med. Deinde *invita* pro *invisa* ex emend. Heinsiorum reposuere Drak. et Ern. — 414. *Macedum* primus edidit Nicander; vid. ad XIII, 1, 539, ubi vid. not. — 407. *Turbine*, inpetu, vid. Ind. — *nubem* pulveris. — 408. Cf. ad IX, 314, in Var. Lect. — 409. Conf. V, 275; X, 106. — 412. *tellus bibit cruorem*, ut X, 268, et XVI, 216. — *Gentilem*, Pœnorum, in terra patria pereuntium. — *tellus invisa*, et Romanis, et Diis, quia tam sæpe fœdifraga; Lefeb. Ita certe exponere præstiterit, quam cum Dausq. *terra* diu *invisa*, non visa Afris, quippe qui diu abfuerint domo. — 413 seq. In ordine pugnæ consertæ arbitrium suum poeta sequitur; Ern.

ta multitudine militum, vel, etsi tanta eorum copia erat, tamen *cunctis*, etc. — *stabat*, vid. ad III, 173.

401... 405. Conf. IV, 730 sq. et VII, 36, 37. Non satis congruere videntur verba Liv. XXX, 32, ex quibus hæc translata esse suspicatur Ernesti: « Anceps spes et metus miscebant animos, contemplantibusque modo suam, modo hostium aciem, quum oculis magis quam ratione pensarent vires, simul læta, simul tristia obversabantur. »

406. *Contremuere*, resonarunt, *auræ*, strepitu armorum armatorumque. — *vibrantibus hastis*, ut

414. Macedonum legionem in secunda Pœnorum acie fuisse, do-

Infert, et jaculo circumvolat alite campum.
Cærulus haud aliter, quum dimicat, incola Thules
Agmina falcifero circumvenit arta covino.
Graia phalanx patrio densarat more catervas,
Intentisque adstat nulli penetrabilis hastis.
Inmemor has pacti post fœdus in arma Philippus

878. — 415. *campos* Put. — 417. *comino* Put. R. 1, Med. *camino* Oxon. *covinno* Parm. ut plures libri scripti ap. Lucan. I, 426, unde hanc orthographiam prætulere N. Heins. et Drak. Quæ tamen ratio parum firma est. — 419. *Invitis nulli adstabat* Put. *Invitisque adstabat* Oxon. *Invixisque adstat* R. 1. *Inmissisque adstat* Med. non inprob. Ern. *Innitis* et *Innictis* in aliis antiquis, si fides habenda Lefeb. Vulgo *Innixisque adstat*, inepte. *Innexisque* ex emend. Dausq. recepere Drak. et Ern. prob. N. Heins. *Inmixtisque* conj. Drak. quia præcipuum phalangis Macedonicæ robur positum fuerit in hastatis, qui, ordinibus aliorum militum, rem telis gerentium, inmixti, hastas prælongas objiciendo suos ab impetu adversariorum inmunes præstiterint. *Intentisque* reposuit Lefeb. quem sequutus sum. Nec tamen contemnenda videtur conject. Dausq. de qua Ernesti ita : « *Innexæ hastæ* sunt etiam *intentæ*, sed hac adjunctione, ut hastas, quo fortius resistant inruentibus hostibus, veluti oblique inter se junctas et nexas cogitare possis. » — 420. *facti*

cet Liv. XXX, 33. *Macetum*, vid. ad XIII, 878. — 416. *incola Thules*, Britannis : nam Thulen veteres in Britannicis insulis referebant; vid. ad III, 597. — *Cærulus*, non quia cærulei maris incola est, ut Marsus putabat, sed quia Britanni fuco cæruleo se tingebant; Drak. coll. Cæs. B. G. V, 14 (*Omnes se Britanni vitro* (al. *glasto*) *inficiunt, quod cæruleum efficit colorem*) Martial. XI, 54; Propert. II, XIV, 25... 30 al. II, XVIII, 23... 26, et 31, 32 (ubi vid. Broukh.) Pontan. in Auctar. Glossar. prisco-Gall. voce *Glassus*, et Salm. ad Solin. p. 180. Vir doctus in Misc. Obss. Vol. V, T. I, pag. 125, suspicabatur coll. Plin. XXVIII, 51, de sapone Belgico ad capillos rutilandos adhibito cogitandum esse, non de vitro vel glasto, quo corpus infectum sit, ut horridior ejus adspectus esset in pugna; conf. Barth. ad Prop. II, 18, 23 et 31, ubi etiam monet, *cæruleum* colorem late patere. — *covinus* currus, cujus axes *falcati* erant, proprius Belgarum, a quibus adcepere Britanni, ab illis oriundi; conf. quos Dausq. et Drak. jam laudarunt, Mel. III, 6, Tac. vit. Agric. c. 35 (ubi vid. Ernest.); Martial. XII, 24; Lucan. I, 426; Pontan. l. l. hac voce, du Cange Gloss. med. Latin. et inpr. Scheffer. de re vehic. II, 22.

418. *Graia*, Macedonica. De *phalange densata* Macedonum et sarissis vel prælongis *hastis intentis*, h. e. protentis, valli instar objectis; vid. Liv. XXXI, 39; XXXII, 17, XXXIII, 8; XLIV, 41; Curt. III, 2, et Polyb. II, 66; XII, 20 sq. et inpr. XVIII, 9, 12... 15.

419. *Intentis*, ut ap. Virgil. Æn. XI, 606. — *hastas protendunt*, et ap. Hom. Iliad. ι, 300; πρόσθε δόρυ ἴσχον, Lefeb. Conf. Var. Lect.

420 sq. Philippus XV anno belli Punici pacem cum Romanis fece-

Miserat, et quassam refovebat Agenoris urbem.
  Rarescit multo laxatus vulnere miles,
Atque aperit patulas prostrato corpore late
Inter tela vias; inrumpit mole ruinæ
Ausonius globus, et perjuria Graia resignat.
Archemorum Rullus, Teucrum Norbanus, et ambo
Mantua labenti genitrix dimiserat ævo.
Obtruncat Samium bellacis dextra Caleni.
At Clytium Selius, Pellæum et vana tumentem
Ad nomen patriæ Clytium; sed gloria Pellæ
Haud valuit misero defendere Daunia tela.
  Sævior his Latios vastabat Bruttia signa
Lælius increpitans: « Adeone OEnotria tellus

quidam veteres teste Lefeb. *hos* malebat N. Heins. et vers. 422 *laxatus funere*, quod placebat Drak. — 424. *more ruinæ*, h. e. ut solet ruina, conj. Burm. Male! — 426. *Rullus*, nomen Romanum, ut *Norbanus*, *Calenus*, *Selius*, ex emend. N. Heins. *Ruilus* Mars. et Gryph. Vulgo *Rutilus*. Mox *ambo*, non *ambos*, scripti et R. 2; vid. ad IV, 175. — 427. *bibenti ævo* Oxon. et Put. *flaventi arvo* (ob segetes, ut ap. Virg. Ge. I, 316; IV, 126, et Ecl. IV, 28, al. unde et *flava Ceres*) emend. N. Heins. prob. Drak. Conf. not. et ad XI, 325. — 432. *Latio* Mars. *late vastabat*

rat (Liv. XXIX, 12 seq.); et post illud fœdus vel nova auxilia submiserat Hannibali, vel vetera non revocaverat; Cell. Conf. sup. XV, 286 sqq. — 420. *has*, catervas.

421. *Agenoris urbem*, Carthaginem, vid. ad I, 15. — *quassam*, ut VIII, 250; XIII, 36; XV, 7.

422 seq. Conf. V, 381 sq. ibique not. — *miles*, Macedones eorumque phalanx. — 424. *mole ruinæ*, ceu ruina jugentis molis et ponderis; Ern. Cf. IX, 504. — 425. *perjuria Graia*, Macedonas perjuros, fœdifragos. — *resignat*, solvit, rumpit, laxat. — 426 sq. *ambo labenti ævo*, Romani senes, quod virtutem auget et inpetum arguit, nec a ratione poetica alienum est, quum passim, ut IV, 745 et X, 310, *labi* dicantur, quæ ad finem vergunt vel pereunt; Ern. Ad senectutem jam retulit Marsus.

429. *Pellæum*, a Pella oriundum, oppido natalibus Alexandri celebri, unde *vanæ tumentem*, superbientem illa patria sua; Ern. Confer ad I, 306, in Var. Lect. et ad XI, 381. — 431. *defendere*, vid. ad V, 490. — *Daunia*, Romana, vid. ad I, 291.

432 seq. « Hannibal in secunda acie et subsidiariam aciem Italicorum militum (Bruttii plerique erant, vi ac necessitate plures, quam sua voluntate, decedentem ex Italia sequuti) instruxit; » Liv. XXX, 33. Hos *Latios*, Italos (vid. ad XII, 412, in V. L.), qui per adposit. etiam *Bruttia signa* vocantur, Lælius increpat fugatque. Cf. Appian. de reb. Pun. c. 44, et Po-

Detestanda fuit, quam per maria aspera, perque
Insanos Tyrio fugeretis remige fluctus?
Sed fugisse satis fuerit. Latione cruore
Insuper externas petitis perfundere terras? »
Hæc dicens Silarum, meditantem in prælia, telo
Prævenit: hasta volans imo sub gutture sedit,
Et vitæ vocisque vias simul incita clausit.
Virgilio Caudinus, acerbo Sarris Amano
Sternitur: adcendunt iras vultusque virorum,
Armorumque habitus noti, et vox consona linguæ.
Quos ubi nudantes conspexit Hamilcare cretus
Terga fuga, « state, ac nostram ne prodite gentem, »
Vociferans subit, et convertit prælia dextra.
Qualis in æstiferis Garamantum feta venenis
Adtollit campis ferventi pastus arena
Colla Parætonius serpens, lateque per auras

corrig. Heinsii et Livin. prob. Drak. Ad vid. not. — 438. *Hoc* Put. — 441. *Samus*, Put. *Satis* Mars. *Saris* Parm. et Gryph. *Sartus* opinabatur N. Heins. a fluvio Italiæ deductum nomen, more Silii, de quo vid. ad I, 306. — 443. *conocia* pro *consona* R. 2, quod valde admodum Lefeb. — 444. *nutantes* scripti et edd. priscæ ante Basil. Wolfii, qui primus *nutantes* substituit. *nudantes terga fugæ* ex ingeniosa emend. Scalig. et N. Heins. recepere Cellar. Drak. Lefeb. Ern. Ego reposui *nudantes terga fuga*: nam *fuga* legitur in scriptis ac primis edd. præter Teller. R. 2, ac Ven. Marsi; et sic in Virg. Æn. V, 586, ubi vid. Heyne. Cf. ad I, 306. — 449. *Parathonius* male a quibusdam scriptum, etiam a Drak. Lefeb. Ern.

lyb. XV, 12, qui tamen hos solos in lævo Pœnorum cornu stationem servasse, et Numidas fugisse, tradunt. — *Sævior his*, quia in populares, etsi perfidos, sæviebat. — *Œnotria tellus*; vid. ad I, 2, et VIII, 46.

436 seq. Fuga vestra jam satis est turpis: at multo fœdius minusque condonandum, quod nunc paratis nos, populares vestros, in Africa cædere, Latino sanguine terram externam inbuere. — 438. *meditantem in prælia*, vid. ad V, 315, in Var. Lect. — *telo prævenit*, ut *hasta occupat*, V, 237, ubi vid. not. — 439 sq. Conf. IV, 171 sq. IX, 569; Virg. Æn. X, 346 sq. — *sedit*, vid. ad I, 540.

442. *virorum*, Bruttiorum. — 444. Conf. Appian. rer. Pun. cap. 44. — *cretus*, natus, ut passim ap. poetas, de quo vid. Schrœderi Observat. p. 70, 71. — 445. *ne prodite*, vid. ad II, 247. — 447 seq. Conf. XII, 6 sqq. Ibi tamen multo aptior est comparatio quam h. l. ubi vix videas quo referri possit, nisi forte, quæ et Marsi sententia fuit, ad furorem inpetumque Hannibalis pugnam instaurantis.

449. *Parætonius*; vid. ad III,

Undantem torquet perfundens nubila tabem.
Continuo infesta portantem cuspide vulnus
Inpedit antevolans Herium; cui nobile nomen
Marrucina domus, clarumque Teate ferebat.
Atque illi magnum nitenti, et laudibus hostis
Adrecto, capuli ad finem manus ilia fodit,
Quærebatque miser morienti lumine fratrem,
Quum juvenis subit, et, leto stimulatus acerbo,
Pleminius sævum mucronem ante ora coruscat,
Ac fratrem magno minitans clamore reposcit.
Huic proles Barcæ: « Germanum reddere vero

452. *Inpetit* conj. N. Heins. non inprob. Drak. Deinde *Herum* Ox. *Hirium* malebat Dausq. quod nomen notum est ex Pliu. IX, 55. Sed *Herium* quoque in inscript. antt. memorari, jam monuit N. Heins. — 454. *Ilia enim magnum nitenti... manus incita fodit* castigabat Withof. *Ilia* reposui pro vulg. *incita*, quo servato locus mendosus est, quoniam non dicitur, quam corporis partem foderit. Sic et sup. V, 255, *subsidensque ilia nisu Conantis suspensa fodit*. Possis et *inguina* castigare cum Livineio. *Ilia huic* vel *quoi magnum nit nti... fodit* emendat Barth. Adv. X, 13, quoniam, qui nitatur, ilia tendat, ut faciliora sint fodienti. *Iliaque huic magnum nitenti... fodit* legendum omnino videbatur N. Heins. *manus incita sedit* tacite scripsit Lefeb. quod probavit Hœft. Batavus in Peric. crit. et recepit etiam Ernesti, qui tamen jam recte monuit, *hastam* quidem vel *cuspidem sedere* passim dici (vid. ad I, 540) non vero *manum*, multo minus *capuli ad finem*. — 455. Post hæc versum unum atque alterum excidisse suspicabatur N. Heins. — 458. *Fleminius* Put. *Flamminius* et *Flaminius* in priscis edd. Vulgatam lect. quæ et in R. 2, ac Benessæ ed. reperitur, defendit Drak. quum nota fuerit apud Romanos gens Plemina, etiam circa tempora belli Punici II. — 460. *Averno* pro *vero* scribendum censebat N. Heins. quod edidit Lefeb. ut sensus sit: si Averno placet, fratrem tuum tibi reddere, per me licet. Ernesti contra miratur, τὸ *vero* displicuisse Heinsio, quum illud usurpetur, inpr. a respondentibus, non sine aliqua emphasi, quæ nunc potissimum in Hannibalis sermone requiratur, sed magis sensu interno percipi, quam verbis enuntiari possit. « Cogitabimus, ait, hæc Hanni-

225. — 452. *Inpedit Herium*, conatum Herii, vulnus infligere parantis. — 453. Conf. ad VIII, 519 seq. — *num* facinus *nitenti*, Hannibalis cædem molienti vel paranti, et hinc omnes conligenti vires.

455. *Adrecto*, incitato, *laudibus hostis*, spe gloriæ, ex cæde tanti hostis redundaturæ; cf. Var. Lect.

456 sq. Vix in toto carmine una pugna narratur, cui non fratres, gemini, tergemini etiam, intersint: nempe ita ornatus epici augentur, et h. l. sine fratrum mentione sarcasmorum occasio non fuisset; Ern. — *Quærebat*, circumspiciebat *Pleminium fratrem*, cupiens et exspectans ejus vindictam. — 458. *ante ora* Hannibalis. — *coruscat*, vid. ad I, 434.

460 sq. *proles Barcæ*, Hannibal; cf. ad I, 72. Quod si tu Hasdru-

Si placet, haud renuo : maneant modo fœdera nostra,
Hasdrubalem revocare umbris : egone aspera ponam
Unquam in Romanos odia? aut mansuescere corda
Nostra sinam? parcamque viro, quem terra crearit
Itala? tum manes inimicos æde repellat
Æterna, socioque abigat me frater Averno. »
Sic ait, et clipei propulsum pondere toto,
Lubrica qua tellus lapsantis sanguine fratris
Fallebat nisus, prosternit, et occupat ense.
Extendit labens palmas, Heriumque jacentem
Amplexus, juncta lenivit morte dolorem.
Tum Libys invadit mixtæ certamina turbæ,

balem cum acerbo risu respondisse, e quo mox sola acerbitas et furor relinqueretur. » — 461. *Nostrum Hasdrubalem revocari umbris* malebat N. Heins. *revocari* tacite edidit Lefeb. *revocate* conj. Livin. — 463. *corde* suspicabatur N. Heins. — 465. Vulgata lectio, quam, etsi manifeste corruptam, retinuerunt Drak. et Ern. hæc est : *Tum manes inimica sede repellat Æterna;* nec libri variant, nisi quod *Æternum* reperitur in c. Tell. quod recepit Lefeb. et ex conj. jam reposuerat D. Heins. prob. ejus filio. At nec sic quidem omnis difficultas tollitur, et Avernum ab Hannibale parum apte *sedem inimicam* vocari, unde, si inimica esset, lætus pelleretur, jam monuit Drak. *inimicus* non male conj. Cell. et, quod eodem redit, *inimicos* Livinetus, probb. Drak. et Ern. ut sensus sit : Si Italo vel Romano cuiquam pepercerim vel parcere possim, tum frater mihi *inimicus* fiat, quod ultionem ejus negligam, et *repellat manes* meos aliquando ab *æterna sede* vel *Averno*. Hæc sententia placere potest coll. simili loco Juvenal. II, 153... 158; sed *æterna sedes* recte, opinor, displicuit Ern. Ego levissima literarum mutatione *inimicos*, vel *inimicus æde repellat Æterna* reponendum crediderim, ut vetus scriptura, *ede* fuerit pro *æde*, quæ orthographia nota est iis, qui priscos libros, tam scriptos quam editos, lectitarunt. *Ædes æterna* dicitur, ut *domus æterna* Senec. Hippol. v. 1241, vel δῶμ' Ἀΐδαο Hom. Iliad. o, 251, et *æterna*, unde mortui nunquam redeunt, vid. ad III, 36, et not. ad VII, 586, 741; XIII, 611. Succurrit etiam mihi hæc lectio, *tum manes inimica mente repellat Æternum*, quæ tamen a vulgata magis abhorret. — 471. *dolores* Ox.

balem in Italia cæsum mihi revocaveris, ego tibi reducam Herium : hoc sit fœdus de restituendis fratribus; Cell. — 465. Var. Lect.

466. *socio Averno*, ab inferis vel campis Elysiis, ubi sociati seu juncti, h. e. una olim erimus, *me abigat*, societatem meam ac consuetudinem in locis inferis fugiat.

469. *Fallebat nisus*, impediebat et minuebat vim standi pugnandique; conf. I, 554. — *occupat ense*, vid. ad V, 237. — 471. Drak. comparavit sup. IX, 408 sq. Virg. Æn. IX, 445; Stat. Theb. II, 642 seq. Ovid. Met. V, 71 sq. Eurip. Suppl. 106 sq.

472 seq. Hannibalem terga hostium vertisse, nullibi Livius quidem diserte adnotavit; sed ubique

Convertitque ruens per longum hostilia terga :
Ut quum fulminibus permixta tonitrua mundum
Terrificant, summique labat domus alta parentis,
Omne hominum in terris trepidat genus; ipsaque ob ora
Lux atrox micat, et præsens adstare viritim
Creditur intento perculsis Jupiter igne.
Parte alia, ceu sola forent discrimina campo,
Qua miscebat agens truculentus Scipio Martem,
Aspera pugna novas varia sub imagine leti
Dat formas. Hic ense jacet prostratus adacto;
Hic saxo perfracta gemit lacrimabilis ossa;
Ast hos (turpe) pavor fusos projecit in ora;

476. *ob ora* Rom. 1, Parm. Mediol. Benes. Confer. Heins. ad Virgil. Æneid. lib. XII, vers. 865. *ab ora* Ox. et ed. Ern. errore haud dubie operarum. *ab hora* Putean. *ab orta* al. — 483. *Is saxo* Oxon. et Putean. — 484. *Ast hos* ex Oxon.

Pœni pedes referunt : unde suspectum Silium habeo, ne illam scenam ideo finxerit, ut sequenti comparationi, quam apto ornatu et satis magnifice extulit, locus esse posset; Ern. Enimvero Liviana hujus prælii descriptio brevior est, quam aliorum historicorum, et Appianus de reb. Pun. cap. 44; diserte memorat, Hannibalem primum restituisse lævum cornu, a Lælio et Masinissa fusum, (ut Silius sup. v. 444) deinde cum Liguribus, Gallis, Pœnis Afrisque in Romanos inpetum fecisse, ita ut diu anceps pugna fuerit; cf. et c. 45.

474. *mundum*, vid. ad III, 611. — 475. *labat*, vid. ad II, 392. — *summi parentis*, Jovis, *domus alta*, Ὀλύμπιον δῶμα, Διὸς χαλκοβαρὲς δῶ. Iliad. ε, 426. — 477. *viritim*, singulis hominibus, non, ut Lefeb. exponit Gall. *en personne*. — 478. *intento igne*, ut II, 114, et XI, 88.

479... 502. Silius variavit exornavitque verba Livii XXX, v. 34, extr. Conf. Polyb. XV, 12 sq. Ea parte campi, qua Scipio pugnabat, *pugna novas dat leti formas*, novum spectaculum, et ab illo, quod equitatus in cornibus dederat, diversum, scilicet *stragem* (v. 486) mercenariorum militum; Lenz.

479... 482. « Novum de integro prælium ortum est, etc. » Liv. l. c. Verba *ceu sola forent discrimina campo*, etc. Scipionis virtutem et inpetum exaggerant, qui nunc demum pericula et extremam perniciem hostibus adferebat; Ern. — *miscebat Martem*, vid. ad I, 69; *miscebat agens Martem*, ut *miscet agens turbam* ap. Virg. Æn. I, 191, ubi vid. Heyne. — 481 seq. *novas leti formas*, ut *mille leti facies*, IV, 591 (ubi vid. not.), et IV, 437.

483. *saxo*, more heroum jacto (vid. ad IX, 395), vel e funda emisso a Balearibus, quorum copias Hannibal habebat; Ern.

484 seq. Feracissima sententia-

Horum adversa dedit Gradivo pectora virtus.
Ipse super strages ductor Rhœteius instat;
Qualis apud gelidum currus quatit altior Hebrum,
Et Geticas solvit ferventi sanguine Mavors
Lætus cæde nives, glaciemque Aquilonibus actam
Perrumpit stridens sub pondere belliger axis.
Jamque ardore truci lustrans fortissima quæque
Nomina obit ferro : claris spectata per orbem
Stragibus obcumbit late inter tela juventus.
Qui muros rapuere tuos, miserasque nefandi
Principium belli fecere, Sagunte, ruinas;
Qui sacros, Trasymene, lacus, Phaethontia quique
Polluerant tabo stagna; ac fiducia tanta
Quos tulit, ut Superum regi soliumque domosque

Tell. R. 2, Parm. Beness. recepi cum Lefeb. pro vulg. *Atque hos*. Deinde *projecit* tres scripti cum R. 2, et edd. Marsi. Vulgo *dejecit*. — 489. *actam*, non *auctam*, Oxon. Put. et R. 2. — 496. *Quique tuos* malebat Livin. — 497. *Polluerunt* emend. N. Heins. quod recte, opinor, probavit Drak. etsi refragg. Lefeb. et Ern. nam sequitur *tulit*, et præcesserunt *rapuere* ac *fecere*. Probabilis etiam est fraus libra-

rum brevitate designantur, qui turpi formidine fugientes cæduntur, quique vulnera in pectore adcipiunt; Ern. Cf. ad V, 594. Turpissimum erat facie prona cadere; Lefeb.

486. *ductor Rhœteius*, Romanus, Scipio, vid. ad I, 115. — 487 seq. Conf. sup. I, 433 seq. et IV, 430 sq. ibique nott. — *Hebrum* et *Geticas nives* refer ad Thraciam, propriam Martis sedem; conf. ad XI, 475 seq. — 489. *Lætus cæde*, ut ap. Horat. Od. IV, XIV, 51, et ej. Sat. II, III, 223. — *actam*, coactam, constrictam, concretam.

490. *sub pondere stridens axis*, currus; confer IX, 300, et ad IV, 442 seq.

491... 502. « Novum de integro prælium ortum est : quippe ad veros hostes perventum erat, et armorum genere, et usu militiæ, et fama rerum gestarum (quas poeta singulatim recenset), et magnitudine, vel spei, vel periculi pares : sed et numero Romanus superior erat et animo; » Liv. XXX, 34, extr. — *lustrans*, Scipio. — 492. *Nomina*, vid. ad IV, 729. — *obit*, adgreditur, invadit, ut IV, 342. Cf. Polyb. XV, 14. — 493. *juventus* non apte dicuntur Pœni, qui in Italia jam tot annos stipendia meruerant; Lens.

495. *Principium belli*, vid. sup. ad v. 329. — 496 seq. *sacros lacus*, vid. ad XII, 215. Nympha Trasymeni lacus Agylla sup. V, 17. — *Phaethontia stagna*, vid. ad VII, 149. — 498. sq. *tulit*, extulit... *domus*, templum Jovis Capitolini, *solium*, in quo Jovis statua erat collocata; vers. 500, *qui ferebant*,

Irent direptum, mactantur comminus uno
Exitio; redduntque animas, temerata ferebant
Qui secreta Deum, et primo reserasse negatas
Gressibus humanis Alpes: formidinis hujus
Plena acies propere retro exanimata ruebat.
Haud secus, ac tectis urbis Vulcania pestis
Quum sese infundit, rapidusque incendia flatus
Ventilat, et volucres spargit per culmina flammas:
Adtonitum erumpit subita formidine vulgus,
Lateque ut capta passim trepidatur in urbe.
Verum ubi cunctari tædet dispersa virorum
Prælia sectantem, et leviori Marte teneri,

riorum, qui metro timebant; de quo tamen vid. ad V, 264. — 499. *mutantur* Put. unde *multantur* opinabatur N. Heins. Sed vulgata lectio exquisitior est, et auctoritate librorum firmatur. — 501. *reserasse* libri scripti et priscæ edd. ante Basil. Wolfii, qui primus edidit *pressere*, quod male servavit Drak. *temerata ferebant Quos s. Deum, et primos reserasse*, etc. scribendum censebat N. Heins. hoc sensu: quos referebant primos reserasse secreta Deorum, Alpes hactenus humanis gressibus invias. Withof. corrig. *Quis secreta Deum, et primis reseratæ n.* — 505. *infundit* e primis edd. recepi pro vulg. *infudit*, quia sequuntur *ventilat, spargit, erumpit.* — 506. *culmina*, non *nubila*, tres scripti et R. 2. — 507. *rumpit* R. 2. — 509. *diversa v. Prælia* conj. N. Heins. ut inf. v. 546, et apud Virgil.

differebant, spargebant in vulgus famam de Alpibus summis, parte cæli et sedibus Cælicolarum (*secreta*, sacra, arcana deorum), quas gressibus suis profanarint: *Formidinis hujus plena acies*, hæc facinora ab ipsis commissa, Saguntum dirutum, inquinati fluvii, tentata Jovis Capitol. sedes, Alpes profanatæ, formidinem quamdam et vindictæ divinæ metum ipsis insinuabant: Lenz. — *solium domusque* Jovis, Capitolium, δωμὰς pro ipsa Roma, ut et passim *Tarpeia saxa, arces, rupes, scopuli*, vid. Ind.

500... 502. Conf. ad III, 496... 499. — *temerata*, vid. ad I, 11; II, 472, et III, 499. — 501. Similia passim obvia. — *reserasse* viam per *Alpes*, ut IV, 196. — 502. Recte Ernesti: » *formidinis hujus*, cujus? num Scipionis, e v. 491? an *hujus*, quam cædum adspectus præbebat, e v. 493? Alterutrum profecto cogitavit poeta; at languidius (certe obscurius) cogitata expressit. «

504 sq. Formido illa illustratur hac comparatione, de qua vid. sup. ad v. 91 sq. — 506. *Ventilat*, vid. Gothofr. ad l. 5, Cod. Theodos. de malef. et Mathem. Drak.

509... 521. Scipio ipsum Hannibalem quærit, et ad certamen singulare provocat. Livius etiam hujus certaminis nullam mentionem facit: Appianus autem rer. Pun. c. 45 tradit, duces illos re vera invicem concurrisse, quo citius decerneretur. Scipionem *tædet, dispersa prælia sectari*, inmorari cædibus

Omnes in caussam belli auctoremque malorum
Vertere jam vires tandem placet. Hannibal unus
Dum restet, non, si muris Carthaginis ignis
Subdatur, cæsique cadant exercitus omnis,
Profectum Latio : contra, si concidat unus,
Nequidquam fore Agenoreis cuncta arma virosque.
Illum igitur lustrans circumfert lumina campo,
Rimaturque ducem : juvat in certamina summa
Ferre gradum, cuperetque viro concurrere, tota
Spectante Ausonia; celsus clamore feroci
Provocat increpitans hostem, et nova prælia poscit.
Quas postquam audivit voces conterrita Juno,

de Turno. — 514. *exercitus omnis* Ox. et Put. Vulgo *e. omnes* contra metri leges; cf. ad XIII, 308. — 515. *Profectum est Latio* primus scripsit Nicander. — 516. *juncta arma* malebat N. Heins. Sed *cuncta arma virosque* obponi *uni Hannibali*, ut *unum Hannibalem* paulo ante *omni exercitui*, jam monuit Drak.

militum fugientium, in quo est magna at inutilis opera; Ern. Sed *dispersa prælia sectari* dicitur, nisi me omnia fallunt, qui variis locis pugnat, et modo in hos, modo in illos inpetum facit, præcipue dux, qui passim inclinatam aciem restituit, vel hostes repellit. Sic *spargere ferrum* ac *bella* sup. I, 267, et IX, 277, ubi vid. not. Scipio nolebat amplius diversis locis, cum *leviori Marte*, h. e. gregariis militibus virisque minus fortibus, sed cum ipso Hannibale pugnare. Cf. IV, 265 sq.

515. *non profectum esse Latio*, non profuisse quidquam Romanis.

516. *Agenoreis*, Pœnis. Vid. ad I, 15. — 517. *lustrans*, lustrando quærens, ut X, 43, et XV, 787; Drak. Cf. similis locus apud Nost. Fénélon, *Aventures de Télémaque*, lib. IX; *Combat d'Adraste et de Télémaque*. Ed. — 518. *in certamina summa*, in ea loca, ubi certamen quum maxime fervet; Lenz. Immo, in certamen summum, supremum et gravissimum, sc. cum ipso Hannibale.

520. *celsus*, ut IX, 234, et *ingens adparuit* apud Virg. Æn. X, 579, ubi vid. Heyne ad v. 572. Scipio « celsus corpore, vultuque ita læto, ut vicisse jam crederes : » Liv. XXX, 32 extr.

522. Hannibal certamini singulari et vitæ periculo a Junone, cui hanc veniam Jupiter sup. v. 382 sq. dederat, subducitur, et quidem simulacro Scipionis conflato, ut eadem hujus deæ fraude Turnus ap. Virg. Æn. X, 633 sqq. quem locum Silius etiam sup. X, 83 sq. sed hic ad verbum fere expressit. Cf. Heyne ad Virg. l. l. Loca Hom. Iliad. φ, 599 sq.; χ, 7 sq.; et Virg. Æn. XII, 498 sq., a Drak. laudata, conferenda potius sunt sup. X, 83 sq. Ceterum, si Appiano rer. Pun. cap. 45 et 46, fides habenda, Hannibal

Ne Libyci ducis inpavidas ferrentur ad aures,
Effigiem informat Latiam, propereque coruscis
Adtollit cristis : addit clipeumque jubasque
Romulei ducis, atque humeris inponit honorem
Fulgentis saguli : dat gressum habitusque cientis
Prælia, et audaces adicit sine corpore motus.
Tum par effigies fallacis imagine vana
Cornipedis moderanda cito per devia passu
Belligeræ datur ad speciem certaminis umbræ.
Sic Pœni ducis ante oculos exsultat, et ultro
Scipio Junoni similatus tela coruscat.
At, viso lætus rectore ante ora Latino,
Et tandem propius sperans ingentia, Pœnus
Quadrupedi citus inponit velocia membra,
Et jacit adversam properati turbinis hastam.
Dat terga, et, campo fugiens, volat ales imago,
Tramittitque acies : tum vero, ut victor, et alti
Jam compos voti, ferrata calce cruentat

527. *gressum* Oxon. Put. R. 1, ad marg. D. Heins. et Raphel. ed. Vulgo *gressus* contra legem carminis. — 528. *adjicit* ex Oxon. recepit Drak. pro vulg. *addit*, quod paulo ante v. 525, præcessit. *adjicit* R. 2. — 533. *similatus* scripsi pro *simulatus*; vid. ad II, 553, et XV, 427. — 534. *At*, non *Ac*, Oxon. et Put. — 535. *spirans ingentia* corrig. N. Heins. Recte, puto, certe concinnius; conf. not. ad III, 240.

et cum Scipione, et cum Masinissa in certamen singulare descendit.

523. Nam si Hannibal verba Scipionis ad singulare certamen ipsum *provocantis* audivisset, non detrectasset illud vir fortis. Cf. Heyne l. c. — 524 sq. *Effigiem cristis Adtollit*, altiorem facit inposita ei galea cum cristis. Vid. sup. ad v. 392. Verba fere Virg. Æn. X, 638 seq. — *jubas*, galeam, propr. cristas, ut V, 166. — 528. *motus sine corpore*, vanos, adumbratos, non veros; *effigies*, etc. imago equi celeris et fugacis; Lenz.

533. *Scipio Junoni*, a Junone *similatus*, effictus, efformatus, ejus effigies. Cf. V. L. — 535. *propius sperans ingentia*, variata, et incommode quidem, sententia proxime antecedens, *viso lætus rectore Latino ante ora* : Hannibal lætabatur, se Scipioni ita propinquum esse, ut eum cominus conficere posset, atque ita *ingentia sperabat*, h. e. magnæ, inclitæ cædis spem concipiebat; Ern. Cf. V. L. — 537. *turbinis* pro vulg. cum turbine, h. e. inpetu.

538. Cf. Virg. Æn. X, 646. Silius luxuriat. — 539 sq. *alti voti*, magni. Cf. v. 535. — *ferrata calce*, ut VII,

Cornipedem, et largas Pœnus quatit asper habenas.
« Quo fugis, oblitus nostris te cedere regnis?
Nulla tibi Libyca latebra est, o Scipio, terra. »
Hæc ait, et stricto sequitur mucrone volantem,
Donec longinquo frustratum duxit in arva
Diversa spatio procul a certamine pugnæ.
Tum fallax subito simulacrum in nubila cessit.
Fulmineus ductor, « Quisnam se lumine cæco
Composuit nobis, inquit, Deus? aut latet idem
Cur monstro? tantumne obstat mea gloria Divis?
Sed non avelles unquam, quicumque secundus
Cælicolum stas Ausoniæ, non artibus hostem
Eripies verum nobis. » Frena inde citati

546. *Diverso* alii. *Diversæ pugnæ* conj. N. Heins. Sed vulgata lectio bene se habet, nec adversatur metrum; vid. ad VII, 618. — 548. *numine cæco*, h. e. occultato, incognito, non viso (vid. not. ad V, 3) ex conj. N. Heins. et Rom. 2, recepit Lefeb. At vid. not.

696, ubi vid. V. L. — 542. *Quo fugis, oblitus*, immemor, *te cedere*, fugere ex *nostris regnis*, Libya, quod regnum jam tuum esse putabas; Lenz. coll. Virg. Æn. X, 649.

545. *frustratum*, deceptum Hannibalem, *duxit* volans et falsus, similatus Scipio, h. e. simulacrum ejus. Verba *longinquo spatio, diversa, procul*, languent. — 546. *Diversa arva*, remota a campo, ubi pugnabatur, ut V, 458.

548 seq. *Fulmineus*, vid. ad I, 421. — *Composuit se nobis*, vid. ad I, 39. — *lumine cæco*, imagine ignota, obscura, quæ me inlusit et fefellit, ut mox *monstrum*, veluti larva, falsum Scipionis simulacrum; Ernesti, coll. sup. I, 496; et Virg. Æn. VII, 376, ubi Heyne *monstra* exponit terrores et phantasmata furentis animo objecta. Meo qualicumque judicio res et sententia h. l. omnino ita expedienda est: Hannibal ex eo, quod simulacrum illud *subito in nubila cesserat*, conligebat, se cum Deo aliquo pugnasse, hujusque itaque *lumen* (nam Dii in clara luce mortalibus adparere solent, de quo v. Heyne ad Virg. Æn. I, 402 seq. in Exc. XIII) *cæcum* fuisse, h. e. obscurum, occultatum, non visum (vid. ad V, 3), vel *latuisse* hunc deum in *monstro*, in forma insolita. Vid. ad II, 650. — 550. *tantumne obstat mea gloria Divis*, num tantopere meam gloriam invident mihi Dii, ut tali fraude eam mihi eripiant, et ratione tam inhonesta ipsisque indigna? *secundus*, propitius, *stas*, es (vel *adstas*, h. e. adjuvas) *Ausoniæ*, Italiæ, Romanis.

552. *verum hostem*, ipsum Scipionem, non imaginem ejus.

553 sqq. Recte Ernesti, quod etiam mihi in mentem venit et aliis haud dubie lectoribus: « Quemad-

Convertit furibundus equi, campumque petebat,
Quum subitæ occulto pestis conlapsa tremore
Cornipedis moles ruit, atque efflavit anhelo
Pectore, Junonis curis, in nubila vitam.
Tum vero inpatiens, « Vestra est hæc altera, vestra
Fraus, inquit, Superi: non fallitis: æquore mersum
Texissent scopuli, pelagusque hausisset et undæ.
Anne huic servabar leto? Mea signa secuti,
Quis pugnæ auspicium dedimus, cæduntur; et absens
Adcipio gemitus vocesque et verba vocantum
Hannibalem; quis nostra satis delicta piabit
Tartareus torrens? » Simul hæc fundebat, et una
Spectabat dextram, ac leti fervebat amore.
Tum Juno, miserata virum, pastoris in ora

554. *citati equi* pro *citatis equis* (uno enim equo vehebatur Hannibal) edidi cum Lefeb. et Ern. suadente N. Heins. *citato equo* corrig. Livin. — 555. *subito occulta* tres scripti. *subita occulto* priscæ edd. *subito occultæ* conj. Drakenb. quod recepere Lefeb. et Ern. Parum interest.

modum in omni Hannibalis oratione poeta bene et cum judicio hominis adrogantiam et ἀσυζύγιαν quamdam expressit, ita quoque nunc aptus inluso Hannibali furor videtur, quo converso equo campum petit, ubi verum Scipionem obfendat. Fallor, aut id consilium magis heroicum est, quam Turni ap. Virg. Æn. X, 680 sq. » — 555. *pestis*, febris. — 556. *Cornipedis moles*, equus robustus, Cell. Immo ingens. Cf. XII, 108; XV, 337, et ad III, 46.

558. Dejectus de consilio revertendi Hannibal jam, apta furoris progressione, desperationis documenta prodit, optat, ut se *texissent scopuli*, etc. atque nunc demum de morte sibi inferenda cogitat; Ern. Cf. Virg. Æn. X, 666 sq.

559 sq. Inpatienter adeo hanc calamitatem fert Hannibal, ut præ tali vita vel mortem in undis malit, quam pluribus sup. v. 259 sq. detestatus est; Drak. De hac morte vid. ad IV, 669 sq.

561 sq. Cf. Virg. Æn. X, 672 sq. — *pugnæ auspicium*, ut XIII, 154, ubi vid. not. — 564 seq. An hæc satis congrua sint Hannibalis animo, addubito: quamvis non ineptum sit existimare, hominem etiam inmanem et adrogantem ita calamitatis extremæ sensu frangi et emolliri posse, ut hæc talia in mentem recurrant; Ern. — *delicta* Hannibalis eo spectant, quod auctor fuit belli et calamitatis patriæ. — *delicta piabit Tartareus torrens*, cf. XIII, 869 sq. — *hæc fundebat* verba, ut XII, 292. — 566. *Spectabat dextram*, ut manus sibi inferret, necem sibi ipse consciscere. Cf. II, 705 sq.

567 sq. Recte Ernesti: « Quum

Vertitur, ac silvis subito procedit opacis,
Atque his adloquitur versantem ingloria fata:
« Quænam te silvis adcedere caussa subegit
Armatum nostris? num dura ad prælia tendis,
Magnus ubi Ausoniæ reliquos domat Hannibal armis?
Si velox gaudes ire, et compendia grata
Sunt tibi, vicino in medios te tramite ducam. »
Adnuit, atque onerat promissis pectora largis
Pastoris, Patresque docet Carthaginis altæ
Magna repensuros, nec se leviora daturum.
Præcipitem et vasto superantem proxima saltu
Circumagit Juno, et, fallens regione viarum,
Non gratam invito servat celata salutem.

572. *arma* Put. non inprob. Lef. cujus hæc nota est: « An, ut v. 432, *Latios, Bruttia signa*, mutatione ad nobilius genus? » — 573. *audes* Put. — 576. *Pastori* Tell. et inde Lef. — 578. *superantem* Tell. R. 2, Mars. Ben.; *properantem* Ox. et Put. *præparantem* R. 1, Parm. Med. *proparantem* ad marg. R. 1. *vasti superantem proxima saltus* emend. N. Heins. prob. Drak. ut ambiguitas vitaretur. Lef. *saltu* pro *saltui*, h. e. silvæ, positum existimat. Ego contra semper jungendum putavi *vasto superantem saltu*, ut cursus *præceps* designetur: quam simplicem rationem nunc etiam defendi video ab Ernestio, coll. Virg. Ge. III, 141 (ubi tamen non adsequor cur commodius et proprie saltus de equis dicatur) et inpr. simill. loco sup. XII, 456 et 460, *immani per proxima motu Evolat* Hannibal, et *saltu tramittitur alite Ganges* a tigride. *vastos s. prox. saltus* malebat Withof. — 580. *servat Dea læta salutem* conj. N. Heins. cui τὸ *celata* hic prorsus otiosum ac supervacuum videbatur.

poeta Hannibalis animum ita adfectum finxisset, ut reverti in aciem cuperet, vel spe reditus frustratus vitæ finem circumspiceret, non satis erat, ut exemplo Virg. Æn. X, 685 seq. Junonem induceret moriendi consilium inpedientem. Nam tum in Hannibale cupiditas revertendi iterum valuisset. Itaque novam Junonis fraudem nectit, qua Hannibalem spe revertendi fallens eo abduceret, unde reverti non posset. » — 569. *versantem ingloria fata*, agitantem consilia turpia mortis sibi inferendæ. Nam indigna est heroe omnis mors, qua non in pugna et manu viri fortis adjicitur, præcipue, quam sibi ipse infert, quoniam hujus causa plerumque est timor ac desperatio. Cf. ad II, 705 sq., et III, 123.

572. *Magnus Ausoniæ Hannibal* Scipio præclare dicitur. Nemo non sentit quam callide tali ἀντονομασίᾳ simulatus pastor duci aduletur, simul et superbiam moveat. — 575. *onerat promissis*, multa ac magna facit ei promissa. — 577. *repensuros*, pensuros. — 578 sq. Vid. Var. Lect. — 580. *celata* Juno, occultato numine suo, sub effigie pastoris latens; Drak. Sic *latet* v. 549.

Interea Cadmea manus, deserta pavensque,
Non ullum Hannibalem, nusquam certamina cernit
Sævi nota ducis : pars ferro obcumbere credunt,
Pars damnasse aciem, et Superis cessisse sinistris.
Ingruit Ausonius, versosque agit æquore toto
Rector, jamque ipsæ trepidant Carthaginis arces.
Inpletur terrore vago cuncta Africa pulsis
Agminibus, volucrique fuga sine more ruentes
Tendunt adtonitos extrema ad litora cursus,
Ac Tartessiacas profugi sparguntur in oras :
Pars Batti petiere domos, pars flumina Lagi.
Sic ubi, vi cæca tandem devictus, ad astra
Evomuit pastos per secula Vesbius ignes,
Et pelago et terris fusa est Vulcania pestis,

At vid. not. — 588. *sine more*, hoc est *ἀνοσμως*, edidi cum Lefeb. et Ernest. ex emend. Bentl. ad Horat. Od. II, 13, 17, et N. Heins. quam et Drakenb. probavit. *sine morte* Put. et Oxon. Vulgo *sine Marte*. — 590. *Hi* reposuit Lefeb. lepida hac addita ratione : « Male Drak. *Ac*, ut libri antiqui. »

581 sqq. Fugam Pœnorum poeta, ut et Appian. rer. Pun. c. 46, absentiæ Hannibalis tribuit, et quæ de illa breviter dixerunt Liv. XXX, 35 pr.; et Polyb. XV, 14 extr., exornavit. — *Cadmea manus*, Pœnorum exercitus. Vid. ad I, 6. — *deserta* a duce. — 584. *damnasse aciem*, sponte et tædio adversæ fortunæ actum pugna excessisse; Ern. Cf. Heins. ad Ovid. Met. III, 84; et sup. ad II, 595; III, 331; VIII, 494.

585. *æquore*, campo. — 586. *Rector*, Scipio. — 588. *sine more ruentes*, vid. ad X, 31; et XII, 449, in Var. Lect. — 589. *extrema ad litora* Oceani occidentalis. — 590. In Hispaniam trajiciunt. Cf. ad VI, 1. — 591. *Batti domos*, cf. ad III, 252 sq. — *flumina Lagi*, Ægyptum. Vid. ad I, 196.

592 sq. Cavit sedulo poeta, ne quis eam fugam vere exstitisse arbitretur : ita ad miraculum usque eam exaggerat, auctum etiam illud comparatione hac; Ern. Cineres Vesuvii Constantinopoli nonnunquam ac Tripoli incidisse, Ætnæosque in Indiam delatos esse, memorant etiam historici, illud Procop. hist. Goth. lib. II, hoc Ctesias in Indicis ap. Phot. cod. 72. Cf. Fazell. rer. Sicul. Decad. I, II, c. 4; Capac. hist. Neapol. II, 8; Camarra de Teate Antiq. I, 6, et Barthol. de Peregrin. Medici p. 33. Non mirum itaque ingenti hac hyperbole poetas uti, et vel cineres horum montium latissime sparsos, vel sonitum longissime exauditum fingere. Conf. ad V, 399; Burm. et Heins. ad Val. Fl. II, 620, et IV, 509. — *vi cæca*, vid. ad V, 3. — *Vesbius*, vid. ad VIII, 654. — 594. *pestis*, vid. ad I, 174. De *Eois Se-*

Videre Eoi (monstrum admirabile!) Seres
Lanigeros cinere Ausonio canescere lucos.
At fessum tumulo tandem regina propinquo
Sistit Juno ducem, facies unde omnis, et atræ
Adparent admota oculis vestigia pugnæ.
Qualem Gargani campum, Trebiæque paludem,
Et Tyrrhena vada, et Phaethontis viderat amnem
Strage virum undantem; talis (miserabile visu!)
Prostratis facies aperitur dira maniplis.
Tum superas Juno sedes turbata revisit.
Jamque propinquabant hostes, tumuloque subibant,
Quum secum Pœnus: « Cælum licet omne soluta
In caput hoc compage ruat, terræque dehiscant,
Non ullo Cannas abolebis, Jupiter, ævo;
Decedesque prius regnis, quam nomina gentes
Aut facta Hannibalis sileant: nec deinde relinquo
Securam te, Roma, mei; patriæque superstes
Ad spes armorum vivam tibi; nam modo pugna
Præcellis, resident hostes: mihi satque superque,

602. *Strage vera* Oxon. R. 1, Med. *Strage fera* Parm. et Beness. — 613. *Præ-*

ribus eorumque *lanigeris lucis*, vid. ad VI, 4. — 595. *monstrum*, cf. ad II, 650. Vides ipsum poetam sensisse, quanta hæc sit hyperbole.

597. *regina* deorum. — 598. *facies*, adspectus. — 600 sq. Quemadmodum olim Hannibal lætus viderat ingentem Romanorum, sic nunc tristis Pœnorum stragem videt. — *campum Gargani*, Apulum, Cannensem. Cf. ad I, 50, et IV, 561. — *Tyrrhena vada*, Trasymenum; lacum Etruriæ. Cf. ad I, 49 et 52. — *Phaethontis amnem*, vid. ad VII, 149.

604. *turbata*, ut *turbidus* I, 477, ubi vid. not. — *turbata*, sollicita de fato Hannibalis; Lenz. — 606 sq. Ernesti: « Poetæ hoc institutum est, quod etiamnum adroganter et cum minis loquitur Hannibal, qui ap. Liv. XXX, 35: *fassus in curia est, non prælio modo se, sed bello victum, nec spem salutis alibi quam in pace inpetranda esse.* Sed nec inepte fecit Silius, quod ex animo Hannibalis nunc ea veluti præmonstravit, quæ sequenti tempore contra Romanos moliebatur, postquam se ad Antiochum contulerat. » — *Cælum... ruat*, cf. Lucan. I, 73, et sup. ad XVI, 650. — *in caput hoc*, meum, ὑπερτικῶς.

608. *Cannas*, memoriam victoriæ Cannensis, *abolebis*, cf. ad I, 61.

612 sq. *vivam tibi*, o Roma, *ad spes armorum*, ad metum armorum, i. e. dum vivam, habebis

Ut me Dardaniæ matres atque Itala tellus,
Dum vivam, exspectent, nec pacem pectore norint. »
Sic rapitur, paucis fugientum mixtus, et altos
Inde petit retro montes tutasque latebras.
Hic finis bello : reserantur protinus arces
Ausonio jam sponte duci. Jura inproba ademta,

eellis resides hostes legendum esse arbitrabatur N. Heins. Verba *resident hostes mihi satque superque* jungit Barth. Adv. X, 13, ut sensus sit : satis hostium mihi residuum est, licet Cannensi aliisque prœliis innumeros conciderim. Lefeb. *resident* exponit, tranquilli ab armis abstinent victi. Sic quoque Ernesti, ut sententia cum acerbo contemtu dicta sit hæc : profecto hodie hostes tui *resident*, quiescunt, quum pugna prœcellas, et devictos in fugam converteris : Sed mihi satis est, a Roma metui. Verum ne ita quidem satis concinnus est hic locus : nam nimis abrupte ac sine copula dicitur *prœcellis, resident;* neque etiam omnia sic satis cohærent. Poeta forte scripsit : *Dum modo pugna Prœcellis, resident hostes mihi satque*, etc. ut mens ejus fuerit : *dum modo*, hoc ipso momento, quo *pugna p.*, hoc est vincis, *mihi resident hostes*, residui sunt hostes, quos sollicitabo ad bellum tibi inferendum, Antiochus et alii; et quidem hostium *satis superque*, ut Romani, *dum vivam, me exspectent*, adventum vel reditum meum perhorrescant, *nec pacem pectore norint*, nec unquam quieta mente consistant. Tò *satis* ita cum nominat. jungi, vel tironibus notum est; vid. Ernesti clav. Cic. — 616. *inmixtus* malebat N. Heins. et vers. 620, *Atque æri incisæ leges*, vel *Æraque et incisæ leges*, h. e. senatusconsulta. *Arvaque* conj. Dausq. — 619. *In-*

cur metuas arma mea : *nam modo pugna prœcellis*, uno tantum prælio nos vicisti, et *hostes* tui *resident*, nunc quiescunt; at *mihi satque*, etc. h. e. semper tibi metuendus ero; Lenz. Sed Withof. emend. *nam modo pugna Prœcellis; sed adhuc hostes* supersunt, scil. Philippus Macedoniæ et Antiochus Syriæ reges, quos Hannibal deinde adiit, vel inritavit infensos jam Romanis. Vid. Var. Lect. — 616. « Hannibal cum paucis equitibus inter tumultum elapsus, Adrumetum perfugit : ... adcitus inde Carthaginem, etc. » Liv. XXX, 35. « Sunt qui Hannibalem ex acie ad mare pervenisse, inde præparata nave ad regem Antiochum extemplo profectum tradant; » ibid. cap. 37 extr. — *Sic*, ita animatus. — *rapitur*, raptim fugit.

618. *Reserantur arces*, ut I, 14. — 619. De pacis conditionibus cf. Liv. XXX, 37; Polyb. XV, 18, et Appian. rer. Pun. cap. 54, qui inter illas etiam hanc fuisse tradunt, *ut liberi legibus suis viverent* Pœni. Hinc Silius ab iis in diversa abit, si *jura ademta*, vel *incisas leges* cum Drak. ad ademtam Pœnis *αὐτονομίαν* retuleris, ut *incisæ leges* eodem sensu dictæ sint, quo *spes omnis reditus incisa* ap. Liv. II, 15, et XXXV, 31. Sed *inproba jura* Dausq. interpretatur licentiam quidvis agendi per nefas, quo veluti jure, sed inprobo, grassati sint Pœni; Lefeb. potestatem quidvis nefarie moliendi, contra pacta et fœdera; Cell. jura in alienas civitates et regiones, ut Masinissæ, etiam in insulas, Siciliam et adjacentes. — *jura*, leges Pœnorum, *inproba* quia

Armaque, et incisæ leges, opibusque superbis
Vis fracta, et posuit gestatas bellua turres.
Excelsæ tum sæva rates spectacula Pœnis
Flammiferam adcepere facem, subitaque procella
Arserunt maria, atque expavit lumina Nereus.
Mansuri compos decoris per secula rector,
Devictæ referens primus cognomina terræ,
Securus sceptri, repetit per cærula Romam,

visæ leges (ut paulo ante *inproba jura*) corrigit Withof. ut tollatur contradictio Livii, et de injustis tantum legibus sermo sit, non de tota αὐτονομία, Pœnis relicta. — 624. *fulmina* opinabatur N. Heins. et 627 *Securus cœpti*, et 631 *juventas*, de

læsionem fœderum cum Romanis ictorum suasisse videri poterant; *adempta jura et arma*, quod contra tradunt historici; *opibus vis fracta*, opes imminutæ; Lenz. Vide Var. Lect.

620 sq. *Leges incisas* Dausq. Cell. et Lefeb. exponunt leges pacis, columnis aut tabulis ligneis, lapideis vel æreis incisas, de quo v. Aretin. de bello Punico primo p. 31. — *Arma* Drak. referebat ad naves rostratas, vel, ut Dausq. et Cell., ad quævis arma militaria, de quibus Hannibal ap. Liv. XXX, 44: « Tunc flesse decuit, quum ademta nobis arma, incensæ naves, interdictum externis bellis. » — *Vis fracta opibus superbis*: nam Pœni jubebantur « naves rostratas, præter decem triremes, tradere, elephantosque, quos haberent domitos, neque domare alios (unde mox *posuit gestatas bellua turres*); bellum neve in Africa, neve extra Africam, injussu populi Rom. gerere; frumentum stipendiumque auxiliis præstare; decem millia talentum argenti solvere. » Vid. Liv., Polyb. et Appian. ll. cc.

622 seq. Scipio naves a Pœnis traditas et « provectas in altum incendi jussit. Quingentas fuisse omnis generis, quæ remis agerentur, quidam tradunt: quarum conspectum repente incendium tam lugubre fuisse Pœnis, quam si tum ipsa Carthago arderet; » Liv. XXX, 43 extr. — Ibid. *Excelsæ rates*, μακρὰ πλοῖα, Polyb. — *procella*, vi incendii; Lenz.

625. « Scipio pace terra marique parta, in Siciliam Lilybæum trajecit: inde Romam pervenit, triumphoque omnium clarissimo urbem est invectus; » Liv. XXX, 45 pr. Cf. Polyb. XVI, 23, et Appian. rer. Pun. c. 65 et 66. — 626. Ante Scipionem quidem duces Romanos, v. c. Coriolanum, Fidenatem et alios, a populis vel oppidis devictis cognomina adcepisse, sed *primum* Scipionem a devicta *terra*, jam monuit Dausq. Cf. Liv. XXX, 45 extr.

627. *Securus sceptri*, certus de summo imperio Romæ parto Pœnis devictis; Ern. et Lef. Male Dausq. et Cell. repudiato titulo regis, oblato illi in Africa, ut antea in Hispania, XVI, 278 sq. non autem h. l. *securus*, ut sæpe, *negligens, spernens*, significat. — *cærula*, v. ad I, 21.

Et patria invehitur sublimi tecta triumpho.
Ante Syphax, feretro residens, captiva premebat
Lumina, et auratæ servabant colla catenæ.
Hic Hannon, clarique genus Phœnissa juventa,
Et Macetum primi, atque incocti corpora Mauri,
Tum Nomades, notusque sacro, quum lustrat arenas,
Hammoni Garamas, et semper naufraga Syrtis.

quo vid. ad X, 641. Eodem v. 631, *Hannon*, non *Hanno*, vel *Anno*, Oxon. vid. sup. ad II, 277. — 632. *Macetum*, non *Macedum* Put. Tell. R. 2, Mars. vid. ad XIII, 878.

629...650. Triumphus Scipionis, qualem Romani nondum viderant, ornate et per partes describitur. Cf. Appian. l. l. et similis triumphi pictura ap. Ovid. Trist. IV, 2.

629. Syphacem in triumpho ductum tradunt Polyb. XVI, 23; Appian. rer. Pun. c. 28; Val. Max. VI, 2; Corn. Severus ap. Senec. Suasor. VII, et ipse Silius sup. XVI, 272 sqq. Sed Tibure eum haud ita multo ante triumphum Scipionis mortuum esse, memorant Livius XXX, 45, et Mariana lib. II. Hos sequi Silium, regisque mortui imaginem in ferculo circumlatam esse, quoniam non *feretro resederint*, qui vivi in triumpho sint circumducti, sed pedibus currum triumphantis imperatoris præcesserint, suspicabantur Cell. Drak. et Lefeb. refragg. Dausq. et Ernesti, cujus hæc nota est: « Videntur mihi argutari et doctrina sua abuti, qui non vivum Syphacem, sed ejus effigiem a poeta describi existimant, in solo *ferculo* hærentes, quæ simulacrorum tantum machina fuerit. Quis probet poetam, et Silium inprimis, ita in ordinem cogi? Et cui non *Syphax residens, premens lumina, catenis* indutus, vivum potius, quam pictum persuadeat? Nec rara est consuetudo Silii a Liviana sententia discrepandi, ubi omnis *historia* dissentit. » Huic opinioni favet alius poetæ locus sup. XVI, 272 sq. nisi et ibi de picto, non vivo Syphace agi censeas. Neque tamen dissimulandum est, ita parum apta esse verba *feretro residens*. Poeta forte, vel suum ingenium, vel alios scriptores sequutus, putavit, Syphacem et animo et corpore ægrum in ferculo sedisse. — Captivi reges nonnunquam feretris seu ferculis elatis sub tropæis imponebantur; Lenz. collato Burm. ad Propert. III, III (al. IV), 18, qui illud ex numis illustravit, et mox citra necessitatem *signabant* pro *servabant* reponendum censuit.

630. *Lumina premebat*, pudore subfusus, quia *captivus* erat. — *colla*, quæ plerumque mox frangebantur laqueo, aut securi feriebantur, *auratæ servabant catenæ*, vid. Broekhus. ad Prop. II, 1, 33.

631. *Hannon*, captus in Hispania. Vid. XVI, 72 sq. — *clari sunt genus Phœnissa juventus*, Pœni.

632. *Macetum*, de quibus vid. sup. ad v. 414. — *incocti*, adusti sole, *corpora*, nigri, *Mauri*. Cf. II, 439, et VIII, 267. — 633 sq. *Nomades*, Numidæ. — *notus sacro*,

Mox victas tendens Carthago ad sidera palmas
Ibat, et effigies oræ jam lenis Hiberæ,
Terrarum finis Gades, ac laudibus olim
Terminus Herculeis Calpe, Bætisque lavare
Solis equos dulci consuetus fluminis unda:
Frondosumque apicem subigens ad sidera mater
Bellorum fera Pyrene, nec mitis Hiberus,
Quum simul inlidit ponto, quos adtulit, amnes.

637. *et finis* conj. N. Heins. — 640. *Frondosumque apicem surgens*, h. e. surrigens, vel frondoso apice surgens, emend. nonnemo, quem refellit N. Heins.

quum lustrat arenas, Hammoni Garamas, cf. ad I, 414, et III, 648 sq. — *Syrtis*, Nasamones aliique populi Syrtici, *semper naufraga*, cf. ad I, 408, et II, 63.

635 sq. In ferculis simulacra devictorum oppidorum, montium, populorum, regum, fluviorumque portabantur. — Hic mos gestandi devictarum gentium regumque simulacra pulcherrimis versibus expresserunt *Racine, Mithridate*, act. III, sc. 1:

Tandis que l'ennemi, par ma fuite trompé,
Tenait après son char un vain peuple occupé;
Et, gravant en airain ses frêles avantages,
De mes états conquis enchaînait les images;

et *Crébillon, Rhadamiste et Zénobie*, act. II, sc. 2:

Ce peuple triomphant n'a point vu mes images
A la suite d'un char en butte à ses outrages:
La honte que sur lui répandent mes exploits
D'un airain orgueilleux a bien vengé les rois.

— *victas tendens Carthago ad sidera palmas*, feminæ habitu, ut solitum, depicta; Cell. Etiam mœsto vultu. Cf. Ovid. Trist. IV, II, 2, et 43, 44, ad quæ loca vid. Burm. et Harles. Simulacra urbium eburnea quandoque, quandoque lignea; Dausq. coll. Quintil. VI, 4, et Plin. V, 5. — *effigies ore jam lenis Hiberæ*, veluti vultu declarans se victam et bello fractam; Ernest.

637 sq. Cf. ad I, 141, 142. — 638 sq. *Bætis lavare solis equos*, etc. ut ultimus fere Hispaniæ Occid. fluvius in sinum Gaditanum influens. Cf. ad III, 399.

640 seq. *subigens*, agens, N. Heins. (cf. ad XIII, 610) sursum agens, ut *subjicere* et *submittere*, Drak. cf. ad I, 673. — *mater bellorum fera Pyrene*, quod bellicosissimi populi sub Pyrenæis habitant; Cell. Verbis *non mitis Iberus* Dausq. putabat Silium pinxisse fluvium velut indignabundum et captivitati obluctantem. Ernesto ambiguum videtur, utrum designaverit adcolas bellicosos et feroces, an fluvii ipsius amnibus multis aucti vim et impetum, quo in mare Mediterr. inferatur. At posterior sententia non dubia est propter verba v. 642, quibus ratio continetur, cur non sit *mitis*, de qua voce vid. ad IV, 85. Omnia h. l. ad ornatum spectant. — 642. *Amnes* sunt Sætabis, Turia, seu Turius, Sucro, Bilbilis, Sicoris aliique. Vid. Mela II, 6, et Mariana III, 18.—Vultus innuitur ferox Hiberi, aquam ex urna effusam, in pontum impellentis; Lenz.

Sed non ulla magis mentesque oculosque tenebat,
Quam visa Hannibalis campis fugientis imago.
Ipse, adstans curru, atque auro decoratus et ostro,
Martia præbebat spectanda Quiritibus ora.
Qualis odoratis descendens Liber ab Indis
Egit pampineos frenata tigride currus.
Aut quum Phlegræis, confecta mole Gigantum,
Incessit campis tangens Tirynthius astra.
Salve, invicte parens, non concessure Quirino
Laudibus, ac meritis non concessure Camillo.
Nec vero, quum te memorat de stirpe Deorum,
Prolem Tarpeii mentitur Roma Tonantis.

644. *subientis* R. 2. — 649. *confecta lite* Put.

645. *Ipse* Scipio. — *auro*, corona aurea (vid. Gell. V, 6; Liv. XXX, 15), et veste auro sparsa (Plin. IX, 36; XXXIII, 3). — *ostro*, purpura, toga picta et tunica palmata (cf. Liv. l. l.). Ὁ στρατηγὸς ἔστεπται μὲν ἀπὸ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων, ἔσταλται δ' ἐς τὸν πάτριον τρόπον πορφύραν, ἀστέρων χρυσῶν ὑφασμένην· καὶ σκῆπτρον ἐξ ἐλέφαντος φέρει καὶ δάφνην, etc. Appian. rer. Pun. c. 66, in descriptione triumphi Scipionis.

647 sq. Cf. ad III, 615, et XV, 79 sq. Comparatio Scipionis cum Baccho et Hercule, qualis ap. Virg. Æn. VI, 802 seq., qui locus Silio haud dubie ante oculos obversabatur. Cf. ibi Heyne. — *odoratis ab Indis*, ob frutices bene olentes et aromata, quorum ferax est India, inpr. cinnamomum et nardos. Vid. Strab. XV, p. 695; Phot. c. 241; Ovid. Fast. III, 720. — *currus pampineos*, pampino inplexos.

649. De Gigantomachia, in qua præcipue Herculis partes fuere, et *campis Phlegræis*, vid. ad IV, 275. — *confecta mole Gigantum*, cæsis Gigantibus, monstris immensi corporis. Cf. sup. ad v. 556. — 650. *tangens astra*, summa conspicuus gloria, ut *sublimi feriam sidera vertice* ap. Hor. Od. I, 1, 36, ubi vid. Jani. — 651 sq. Silius Scipionem Romulo et Camillo æquat, qui ambo adpellantur *urbis conditores*; Barth. Adv. X, 13. — *Salve*, ut χαῖρε, voc. pietatis ac honoris, quo, quicumque eo dignissimus est, et cujus favorem expetimus, sive sit Deus, sive homo, sive adeo res, divino honore colenda, compellatur. Cf. Jani ad Hor. Od. I, XXXII, 15. — *parens* urbis, pater patriæ: cujus tituli honos notus est.

653 sq. Dignus es et dignum te præstas divinæ originis fama. Vid. ad IV, 475, 476.

FINIS.

AD LECTOREM

PRÆMONITIO.

Quum promissam in præfatione prioris voluminis operam de Silii textu, de variis lectionibus notisque ad finem feliciter perduxerim, restat nunc ut in cæteris præstandis fidem pariter exsolvam. Et quidem statim subjicietur Commentatio de Silii vita et carmine, cui paucas adjeci notas, prout quædam nobis aut non admittenda, aut probanda esse videbantur: confer præsertim in sect. V, ubi de edit. anni 1781 fit mentio, novas observationes e Codd. Regg. depromptas, quibus clarissimi *Ruperti* sententia confirmatur: dehinc Silii vita, auctore Crinito.

Testimoniis veterum a Goettingensi editore collatis adjiciam recentiorum judicia, Jo. Alb. Fabricii, *Rollin, La Harpe, Schœll, Amar,* quos prætermittere religioni mihi fuisset, et sequentur argumenta librorum Silii ab Hermanno Buschio Pasiphilo confecta, et Ambrosii Nicandri Catalepsis; tum præfatio Heynii, Index, et Appendix sive Diatribe de stylo poetico et potissimum Siliano. Sic absolvetur totum hoc opus, quod tibi satisfaciat, lector optime, vehementer opto. Vive et vale.

N. E. LEMAIRE.

didit, hoc est, proximo antequam ex vita demigraret, auctore Suetonio, c. CI (1).

Italici nomen plus negotii nobis facessit, ab aliis alia interpretatione expositum (2). Sunt qui fuisse *Hispanum* adfirment, ex *Italica* Bæticæ urbe (3), Trajani patria, oriundum, quam sententiam Petro Crinito et Ludovico Carrioni Dausqueius tribuit, quamquam prior dubitanter id retulerit. Nec vero peregrinitas inpedimento erat, quo minus Hispania elegantiores poetas proferret. Etsi enim Ciceronis et Luculli ætate, « Cordubæ nati poetæ pingue quiddam atque peregrinum sonarent, » ut Cicero pro Arch. c. 10 extr. tradit; tamen alia cultura provinciæ fuit post Augusti tempora, ut Lucani et utriusque Senecæ ingeniis manifestum est. Habet vero Dausqueius, quæ principio commentarii in Silium huic opinioni de Hispanica patria obponat. *Qui ex Hispaniæ*, inquit, *Italica*, *ITALICESIUS audiebat, aut ITALICENSIS.* Stephanus de Urbibus ἔστι καὶ Ἰταλικὴ πόλις Ἰβηρίας, τὸ ἐθνικὸν Ἰταλικήσιος. Gellius Noct. Att. XVI, 13: « D. Hadrianus in oratione, quam de Italicensibus, unde

(1) Ejus quoque meminere Dio et Appianus, forte et Vellei. Pat. II, 83, ubi vid. Intpp. Noti præterea *Silii P. et M.* Tribuni plebis e Sext. Pompeii Fragm. Farnesiano; *T. Silius*, præfectus vel tribunus militum, ex Cæs. B. G. III, 7; *A. Silius* ex Cicer. ad Att. XII, 24 sqq. *P. Silius*, Prætor a. U. 694, et Proprætor Bithyniæ ac Ponti a. U. 702, ex Cicer. ad Div. VII, 21; IX, 16, XIII, 47, 61 sqq. ad quem forsan referenda etiam loca Vellei. II, 83 et 90; *P. Silius Nerva* consul a. U. 781; A. Chr. 28, ex Plin. VIII, 40; Solin. c. 15, et Tac. Ann. IV, 68 (ubi vid. Ernesti, et, quem hic laudat; Perizon. Epist. ad Heins. Coll. Burm. T. IV, pag. 760); *Silius Nerva* consul a. U. 819, a. Chr. 66, ex Tac. Ann. XV, 48 (ubi Perizonius, Lipsius et Norisius in ep. consulari e fastis et lapidibus *Silanus* reponere jubent); *C. Silius*, superioris Germaniæ legatus a. U. 767, a. Chr. 14, qui, propter Germanici amicitiam crimenque sibi a Sejano intentatum, a. U. 797, a. C. 44, inminentem damnationem voluntario fine prævertit, ex Tac. Ann. I, 31, 72; II, 6, 7, 25; III, 42, 45; IV, 18, 19; *C. Silius*, ejus filius, consul a. U. 801, a. Chr. 48, a Messalina amatus, et, quum in suspicionem regni adfectati caderet, occisus, ex Tac. Annal. lib. XI, 5, 12, 13, 26, 27, 32, 35.

(2) Non minus dubitanter de eo disputat, a Fabricio jam laudatus, Nic. Antonius Biblioth. Hisp. vet. lib. V, p. 85 sqq. Vide argumenta quæ subsequuntur. Ed.

(3) Ἰτάλικα Ptol. et Strab. III, p. 141; Plin. III, 1; Cæs. B. C. II, 20. In numis Augusti, ITALICA: Tiberii, MUN. ITAL. et MUN. ITALIC. Posteriori ævo *Talca* dicta est (vid. Acta Eruditorum a. 1719, p. 178) nostro autem *Sevilla la veja*, Ilis-

ipse ortus fuit, in Senatu habuit. » Addit antiquam inscriptionem, quam etiam Gruterus, pag. 385, n° 1, exhibuit :

COLONIA ITALICENSIS IN PROV. BÆTICA (1).

Quod si ergo ex Hispania hoc nomen esset, *Italicensem* potius, quam *Italicum*, adpellandum Silium fuisse autumat.

Est quidem discrimen hujusmodi terminationum, ut alius *Hispanus* sit, alius *Hispaniensis*. Martialis epistola ad Priscum, quam libro XII præfixit, extrema : « ne Romam non Hispaniensem librum mittamus, sed Hispanum. » Sosipater Charisius, lib. I, p. 84, potest interpretis loco esse. « Quum dicimus, *inquit*, HISPANUS, nomen nationis ostendimus : quum autem HISPANIENSES, cognomen eorum, qui provinciam Hispaniam colunt, etsi non sunt Hispani. » Tacito etiam *Hispanienses exercitus* sunt Annal. I, 3, qui in Hispania militant, ex aliis nationibus conscripti. Festus Pompeius quoque in *Corinthienses*, non dissimiliter ait : « Romanenses, et Hispanienses, et Sicilienses negotiatores dicimus, qui in alienis civitatibus negotiantur : » nisi in voce *alienis* ambiguitas inest, quæ extra Hispaniam civitates significet. Nam quod Charisius discrimen docet, nequaquam est perpetuum, et Plinius quoque *Hispaniensem Oceanum* dixit lib. XXXVII, 10, qui Hispaniam adluit : et *spumam* (argenti) *Hispaniensis*, XXXIII, 6. Neglexit itaque Plinius, quam Grammatici inculcant, differentiam, ut adeo, si ceterum constet de origine ex Hispania, vix ex eo illa convelli possit, quod *Italicus* noster, non *Italicensis* adpelletur. *Italicesii* nominis, quod pure Græcum est, nulla habetur ratio. Si fuit autem in Hispania natus, non tamen et barbarus, aut ex antiquis Hispanis fuit, quia *Italica* colonia Romana erat, Scipionis opus, qui in illam debiles ac vulneratos exercitus sui milites collocavit, eamque ab Italia *Italicam* adpellavit, quia Itali erant, quos in coloniam illam deducebat (2). Huic de Silii ortu sententiæ et altera propius quodammodo adcedit, quam itidem Petrus Crinitus commemoravit. « Sunt alii, *inquit*, qui per suos majores Romanum fuisse dicant; sed generis initium traxisse ab Hispanis, » hoc est, majores Silii ex illa Hispaniensi

pali vel recentiori Sevillæ proxima. Conf. not. 2, infra.

(1) Conf. etiam Hirt. Alex. 52.

(2) Appian. de rebus Hispanicis, c. 38, tom. 1, p. 145, 146, ed. Cl. Schweighäus. Ὁ Σκιπίων ὀλίγην στρατιὰν, ὡς ἐπὶ εἰρήνῃ, καταλιπὼν, συνήλκυσε τοὺς τραυματίας ἐς πόλιν, ἣν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Ἰταλικὴν ἐκάλεσεν· καὶ πατρὶς ἔστι Τραιανοῦ τε καὶ Ἁδριανοῦ, τῶν ὕστερον Ῥωμαίοις ἀρξάντων τὴν αὐτοκράτορα ἀρχήν.

colonia fuisse, ipsum vero vel Romæ, vel in alio Italico municipio et natum et educatum esse, ut ita nihilominus *Italici* nomen ab *Italica* Hispaniæ habuerit (1).

Ab his sententiis, quæ vel nostrum Silium, vel majores ejus, ex Hispaniensi colonia deducunt, discedit illorum opinio longius, qui ejusdem *Italicum* nomen ex Corfinio, Pelignorum in Italia urbe principe, eliciunt (2). Vossius et Dausqueius in primis illorum numerantur. Iste tam de Poetis, quam de Historicis Latinis (nam in horum etiam, quamvis poetam, censum refert) id clare profitetur, gemino argumento inductus, quæ antequam dispiciamus, de Corfinii nomine novo aliquid adferendum est. Quod sæpe ab Italiæ populis postulatum fuerat, ut in civitatis Romanæ societatem reciperentur, sæpius autem ab Romanis abnegatum, id Sex. Julio Cæsare et L. Marcio Philippo COSS. in bellum funestum erupit, quod *Marsicum* dicebatur, quia Marsi populi cum Picentibus et Pelignis præcipui et primi auctores erant; et *Sociale*, quia, qui Romam inpugnabant, societatis fœdus inter se inierant; et *Italicum*, quia universa Italia contra Romam arma ceperat. Qui itaque a Romæ commercio secessionem fecerant, Corfinium elegerunt, quod caput Italorum abdicata Roma, esset, qui nomen *Italicæ* inpositum voluere. Strabo lib. V, p. 167: Κορφίνιον, τὴν τῶν Πελιγνῶν μητρόπολιν, κοινὴν ἅπασι τοῖς Ἰταλιώταις ἀποδείξαντες πόλιν, ἀντὶ τῆς Ῥώμης, ὁρμητήριον τοῦ πολέμου, μετονομασθεῖσαν Ἰταλικήν, *Corfinium*, *Pelignorum caput*, *communem omnibus Italis*, *loco Romæ*, *urbem designaverunt*, *bellique arcem*, *et ITALICÆ nomen indiderunt*. Præter hunc et Velleium Paterculum, de quo postea dicemus, non habemus, qui hujus novæ adpellationis mentionem fecerint. (3).

Primum Vossii argumentum est idem, quod supra adtulimus, ab Hispanica urbe *Italicensem* potius, quam *Italicum*, dicendum fuisse, quod Gellius dicto loco *Italicenses* ejus colonos adpellaret. Salva tanti viri auctoritate inverti, quod obji-

(1) Ælius Hadrianus Imperator, in eadem Hispaniæ Bæticæ urbe natus, *stirpis Italicæ* fuisse dicitur Sex. Aurelio Victori Epitom. c. 14; pr. ubi tamen Anna Fabri jam monuit, originem Hadriani Hispanicam a Victore dissimulari, ipsumque Italiæ adseri, ut ab Æl. Spartian. in vita Hadr. c. 1, qui eum Romæ natum tradat. Cf. Gruner. ad Victor. l. c.

(2) Conferatur ad Silium, libro VIII, 520.

(3) Mentio ejus etiam fit in Diodori Excerptis liv. XXXVII, apud Photium in Biblioth. p. 638, 639. Confer Sigon. de antiq. jur. Ital. III, 1.

cit, et ab altera etiam parte usurpari posse videtur. Si enim ab *Italica* Hispaniæ non licet *Italicus* formare, sed tantummodo *Italicensis;* qua lege constitutum est, ut ab *Italica* Italiæ, quod plane idem nomen est, non *Italicensis*, sed *Italicus* dicamus? aut si alterum de Pelignorum urbe non inprobandum est, cur non idem liceat de urbe Bæticorum? At usum ita ferre inquiunt, qui instar legis ab omnibus censeatur. Est ita, ut a Bætica urbe *Italicensis* et Gellius d. l. et auctor belli *Hispaniensis* et Africani, sive Hirtius fuit, sive Oppius, quod malunt alii; et laudata inscriptione ipsi provinciales derivarint: an vero prohibitum fuerit alterum, id tribus exemplis, quæ contra sunt, non sufficit ostendisse. De Pelignorum autem urbe nullus usus, nullum exemplum adferri potest, utrum *Italicus*, an *Italicensis* ex ea deflexum fuerit: et si de Bætica probatum satis est, *Italicenses* suos, non *Italicos* adpellasse; idem etiam de Peligna urbe facilius, quam alteram formam, *Italicus*, crediderim.

Deinde urgetur a laudato Vossio, « si Hispanus fuisset Silius, non hoc nos ignorare sivisset Hispanus Martialis, qui sæpius ad eum scribit, ut peramicum. Non hoc reticuisset, quod ad Hispaniæ suæ decus magnopere pertineret. » Utique fatemur, non leviter hoc argumento probari, in Hispania non natum Silium nostrum fuisse: et credimus ipsi, Martialem, tot Italico epigrammata inscribentem, non præteriturum fuisse, quod sibi et suæ patriæ non vulgarem laudem adferre potuisset. Non autem exinde id sequi putamus, quod existimavit Vossius, Pelignum fuisse Italicum, quia non fuerit Hispanus. Potuit enim ex majoribus esse, qui in Hispanica illa urbe habitaverint, ipse forte in quovis Italiæ loco, extra Pelignorum agrum, in lucem editus: potuit etiam *Italici* nomen ex casu quodam vel suo vel majorum habuisse, ut solenne in aliis quam plurimis cognomentis est.

Sententiæ quoque clarissimorum virorum repugnat, cum brevitas illius Socialis belli, tum adpellationis novæ raritas, quæ tentata potius, quam conservata in urbe Pelignorum fuit. Strabo quidem μετονομασθῆναι *ita vere adpellatam* dixit: aliter Velleius Paterculus, qui propius res Italicas cognovit, quam Amasiensis Strabo, homo Asiaticus, quamvis diligentissimus in ceteris rebus. Is autem lib. II, c. 16, ait: « Caput imperii sui Corfinium legerant, quod adpellarent Italicum (1). » Quum

(1) Fuerunt, qui *Italicam* emendarent. Sed vulgata lectio non sollicitanda videtur.

dicit *adpellarent*, conatum et propositum significat, non quod in usum illud transductum receptumque fuerit, quod quidem nec potuit facile, si brevem moram belli seu tumultus intuemur. Eutropius, lib. V, c. 2: « Quadriennio, *inquit*, hoc bellum tractum est: quinto demum anno finem adcepit. » Quod ergo in tantillo spatio tentatum novum nomen fuit, vix receptum aut usu retentum post victoriam videtur, quum in eventus belli esset, ut Romani, non Itali, vicisse censerentur. Quis ergo crederet, invisum victoribus nomen et ad ignominiam illorum durante bello inventum, post victoriam a victis conservatum et in posteritatem fuisse traditum? præsertim quum statim, nondum finito bello, desierit esse rerum sedes urbs Corfinium, quod Diodorus Sic. lib. XXXVII, ut in excerptis ejus libri est, perspicue ostendit. Τὴν καινὴν ἐκλείπουσι πόλιν τὸ Κορφίνιον, « Novam, *inquit*, urbem Corfinium deserunt, translatis sedibus in Samnitum urbem Æserniam. » Unde est, quod Cæsar de Civili bello *Corfinium* sæpe numero memoravit, et Cicero in epistolis; sed cognomen *Italicum* ne semel quidem adtigerunt, quod nec posteriores Plinius, Seneca, Frontinus, Lucanus, Ptolemæus, et quotquot Corfinii meminerunt, agnoscunt, nec ipse, qui inde nomen suum habuisse fingitur, poeta noster Italicus, qui lib. VIII, 520, Corfinium laudat, sed quod patriam suam vel suorum proderet, nihil omnino adjicit, neque ullum vestigium ostendit *Italici* cognominis.

Quare ita sentimus atque ita animum inducimus, Silium poetam neque in Hispania natum fuisse, quia Martialis, ubi maxime poterat, nihil memoravit; neque in Pelignorum urbe Corfinio, cujus *Italicum* nomen incertum, quamdiu duraverit, aut an unquam devenerit in usum populorum: sed ex quocunque alio casu vel causa potuisse *Italici* cognomen habere ab Italia potius, quam a singulari aliquo oppido deductum: quamquam iis, qui majores poetæ ex Bætica derivant, nolimus repugnare, nec vero, quod dubium est, pro certo adfirmare (1).

Satis de ipso cognomine: faciliores in prænomine sumus, quo aliis *Publius* est, ut Modio in Novantiquis, et Glandorpio in Onomastico Hist. Romanæ; nobis *Caius*, quia hoc frequens in gente Siliorum fuit, quod Dausqueio etiam, ut certius, adprobatur, qui initio commentariorum potest consuli (2).

(1) « Italici sunt Itali genere, in provinciis negotiantes, vel fixa etiam sede ibi commorantes, » ait Spartian. vit. Hadr. cap. 12; quæ verba in Fabricii Bib. lat. tom. II, p. 172, jam laudata reperio.

(2) Ibi non graviora argumenta, sed hæc verba invenies: « Ego Si-

Studia ergo Italici nostri contemplamur, de quibus Martialis epigr. VII, 63.

Sacra cothurnati non adtigit ante Maronis,
Inplevit magni quam Ciceronis opus.

Magna sane hæc laus est, non sibi sapere, aut artem ex suo confingere ingenio, spretis veterum tam præceptis, quam exemplis: sed ductorem optimum sequi, et quod aliis bene cessit, imitari, quia, etsi in philosophia ingenium valeat et novitas inventorum ametur, dispar tamen res oratoriæ est, nec in ea proficitur bene, nisi ex imitatione antiquorum. Silii ætate præstantes oratores non defuerunt, quos ita coluit æstimavitque, ut omnibus tamen Ciceronem, qui præcesserat, anteferret. Quo consequutus est, ut summus orator evaderet ipse, multum in foro, multum in centumvirali judicio cum gloria versatus. Martialis dicto epigr. de eodem:

Hunc miratur adhuc centum gravis hasta virorum,
Hunc loquitur grato plurimus ore cliens.

Poeticen juvenis didicit: senior, defunctus consulatu, magis excoluit, Virgilium præ ceteris imitando, non minus principem in ligata oratione, quam Cicero fuit in soluta. Hic ergo etiam, qui optimus erat, quam alium, sectari maluit, egregio exemplo admonens, quales ad imitandum auctores eligere conveniens sit. An adsequutus Maronem fuerit, nostrum non est judicare. Plinius, lib. III, epist. 7. *Scribebat*, inquit, *carmina majore cura quam ingenio.* Nec vero idcirco ingeniosus parum fuit: sed Martiale judice epigr. XI, 51, Maronis villa coemta:

Silius et vatem, non minor ipse, colit.

Ut Lips. lib. I, Quæst. epistol. cap. 5, emendat, argutum sane præ illo vulgato: *et vatem non minus ipse tulit*(1).

lio Caii prænomen hæsisse autumo ex conjectura crebrioris usus, et quod plures eosque rerum veterum peritiores id tenuisse deprehenderim.» Sed confer supra not. 1, p. 399. Ceterum idem Dausqueius loco citato monet, *Silos*, *Silios*, *Silones*, *Silunculos* pernotuisse ex nasi figura aut superciliis, et credibile esse, a Silio aliquo Siliorum tribum (apud Livium et Festum) ortam atque propagatam.

(1) N. Heinsius ad Sabini Epist. II, 10, hunc et anteced. versum, qui non minus contaminatus est, ex codicum vetustorum vestigiis ita restituit et emendavit: « Silius Andinæ succurrere censuit umbræ: Silius en vatem, non minor ipse, colit.» Conf. mox not. 1, p. 409.

Honores et multos et amplos gessisse Silium, non est quod dubitemus, quia consul Romanus fuit, ad quam dignitatem ordinatim et per gradus adscendebatur. Plinius, lib. III, epist. 7: « Ut novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus, quos consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile: ultimus ex Neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit. » Ex quo et annum satis aperte intelligimus (1). Semel an ter Consul fuerit, non levicula disputatione dubitatur. Petrus Crinitus de Silio: « Ter consul fuit (2): et in primum ejus consulatum (quod lætissimum fuit faustissimumque P. R.) sævissimi teterrimique Neronis mors auspicatissime incidit. » Adcinunt Justus Lipsius et Jo. Livineius, uterque in Plinii Panegyr. cap. 58, cujus verba, « Erat in senatu ter consul, quum tu tertium consulatum recusabas, de Silio Italico interpretantur. Livineius haud dubitabundus: « Potius sit, ut C. Silium Italicum capiamus, qui tertium consul ex cal. Juliis subfectus cum Statilio Laterano. Adi fastos. » Quod ad Fastos adtinet, ipse Lipsius in h. l. fatetur: « Revera pars hæc Fastorum in subfectis consulibus tenebrosa, nec acie ingenii (absque monimentis sit) facile illustranda. » Variant enim, laceri, inconstantes sunt, et, quos vidimus, Laterano, ex cal. Jul. subfecto, Nonium Asprenatem, non Silium, collegam dant. Quod si ter fuisset consul, id Plinius, qui vitam et mortem ejus describit, nec quidquam laudis prætermittit, utique non tacuisset. Quin potius Martialis epigr. VII, 63, post consulatum, quem, quum Nero periret, gesserat, a republica recessisse, et otio se honesto dedisse adseverat. Verba sunt:

> Postquam bis senis ingentem fascibus annum
> Rexerat, adserto qui sacer orbe fuit:
> Emeritos Musis et Phœbo tradidit annos,
> Proque suo celebrat nunc Helicona foro.

De quovis igitur alio, quam de Silio, Plinii panegyricum interpretandum ducimus. Causa vero, quæ doctissimos viros in illam opinionem adduxit, ex alio Martialis epigrammate natam esse existimamus, quod LXVI est, in lib. VIII, in quo trium consulatuum fit mentio, sed ita distributorum, ut primus patris Silii fuerit, alter filii majoris, quem Plinius quoque

(1) Nero periit a. U. 821; A. Chr. 68.

(2) Ut quidam putant, A. Chr. 68, cum M. Galerio Turpiliano, A. Christ. 85, loco Domitiani cum T. Aurelio Fulvio, et A. Christ. 94, cum Sextilio (alii autem legunt Statilio) Laterano.

dicta epistola *florentem* et *consularem* dixit: tertius voto a poeta præsumitur pro minore filio, qui vero non consequutus est, sed ante patrem decessit. Hi maxime versus, opinamur, errorem induxerunt:

> Bis senos jubet en redire fasces
> Nato consule,

id est, filio consule; ubi quidam libri, sed minus castigati, *noto consule*, quasi de patre, non de filio intelligatur. Nos vero malumus Vincentio Collesso, nobilissimo juris consulto, quam Livineio aut Lipsio, adcedere, qui ante hos XIV annos ad hoc epigramma commentatus est: « Silius pater semel tantum consul fuit, eo anno, quo periit Nero. » Sic bene Martiali cum Plinio convenit, nec sine causa ille addidit ibidem;

> ..... Silius frequentes
> Mavult sic numerare consulatus.

Mavult sic, hoc est, eodem Collesso interprete: « Mavult duos filios gerere consulatum, quam ipse ter esse consul. » Alter eorum adeptus est consulatum, de quo Martialis gratulatur patri: de altero, *gaudenti* supererat *adhuc quod optet*

> Felix purpura, tertiùsque consul.

Non statim a consulatu in otium literarium secessit, sed Romæ aliquamdiu substitit, et *in Vitellii amicitia sapienter se et comiter gessit*, quod Plinius dicta epistola refert (1). Vere autem *sapienter* dixit, quia summæ prudentiæ est, cum malo principe versari ita, ut neque ille obfendatur, neque famam et conscientiam nostram lædamus. Erat enim Vitellius *præcipue luxuriæ sævitiæque deditus*, ut Suetonius cap. XIII, notavit, sive ut Eutropius, lib. VII, c. 13: « gravi sævitia notabilis, et qui Neroni similis esse vellet, atque id præ se ferret. » Caute ergo cum hujusmodi homine ac singulari prudentia vivendum erat: quumque moris apud Romanos fuerit, ut perfuncti urbano magistratu, ad regendas provincias mitterentur; nostro *Asiam proconsularem* obtigisse, idem Plinius d. l. enarravit. *Ex proconsulatu*, inquit, *Asiæ gloriam reportaverat*. Honor amplus, Asiam pro consule regere, hoc est, Attalicum regnum ad-

(1) Tacitus Hist. III, 65: « Sæpe, *inquit*, domi congressi (Flavius Sabinus ac Vitellius), postremo in æde Apollinis, ut fama fuit, pepigere. Verba vocesque duos testes habebant, Claudium Rufum et Silium Italicum. » In nostra edit. maluimus *Cluvium* Rufum. Ed.

ministrare, quod Romani in provinciæ formam, testamento nacti, redegerant. Fuit provincia senatus atque populi ex Augusti distributione (1), et prætoria primum, nisi belli ratio proconsulem postularet. Quod erudite Henr. Noris, Italorum facile doctissimus, in Cenotaph. Pisan. Dissert. II, cap. XI, demonstrat. Intra Asiaticam diœcesin erant Ionia, major ac minor Phrygia, Lydia, Mysia, Caria, ac Pergamus; de quibus terminis eorumque mutationibus Jac. Usserius, in libro *de Asia proconsulari*, planisssime disseruit. Amplissima ergo provincia, ejusque populi Græca libertate antiquitus imbuti; ut sane prudentem fuisse oporteat, qui, ut noster Secundo teste, ex administratione illius *gloriam reportavit.*

Redux ex Asia videtur otium petiisse, *annis* quoque, ut Plinius ait, *suadentibus*, quod in more positum Romanis erat, ut, si senectutem adtigissent, e republ. in honestum otium secederent, quod ex multis ejusdem Plinii epistolis liquet, lib. II, 14; III, 1; IV, 23. Hanc quietem Noster in Campania invenit, ubi plures villas possidebat, et in singulis earum, quod Plinius addit, « multum librorum, multum statuarum, multum imaginum habebat, » quæ undique ornamenta coëmit, usque etiam *ad reprehensionem emacitatis.* Erat enim φιλόκαλος, hoc est, honestissimarum rerum sive dignæ supellectilis studiosus. Quid vero honestius, quam instruere bibliotheças, et quos alii in inanes res sumtus faciunt, optimis quibusque libris comparandis inrogare? quid dignius laude, quam illorum imagines atque signa amare, qui in laude vixerunt præclaris virtutibus conspicui? Pulchrum enim et magna laude dignum est, viros laudatos colere, et virtutem illorum, ut meruerunt, admirari, adeo, ut rursus Secundus epist. I, 17, *ipsum plurimis virtutibus abundare* judicet, *qui alienas sic* in statuis et imaginibus *amat.* Stimulant enim imagines et exhortantur, ut eorum virtutes æmulemur, quorum ipsæ memoriam externa facie præ se ferunt (2): quod etiam ædes, villæ aliæque clarorum virorum possessiones, si subimus aut inhabitamus, in nobis efficiunt.

(1) De ea vid. Strabon. XVII, extr. Dio lib. LIII, p. 503; Ernesti Excurs. VI, ad Sueton. Aug. cap. 47, et Lips. Excurs. ad Tac. Ann. I, 75.

(2) Sed magna librorum, statuarum imaginumque copia a multis etiam non nisi vanæ ambitionis et ostentationis causa colligitur, et eo respexisse putarem Plinium, qui Silium φιλόκαλον, elegantiæ studiosum, *usque ad emacitatis reprehensionem*, fuisse tradit, nisi mox addidisset : « imagines non habebat modo, verum etiam venerabatur. » Plin. III, Ep. 7, 8.

Ex villis idcirco potissimum illas magnopere Silius amabat, quæ eos dominos quondam habuerant, quos ipse imitatus est plurimum: puto Ciceronis atque Virgilii; illius nempe Academiam, hujus, quæ sepulcrum domini continebat (1). De utraque ita cum laude Silii Martialis epigr. XI, 49, canit:

Silius hæc magni celebrat monimenta Maronis,
Jugera facundi qui Ciceronis habet.
Heredem dominumque sui tumulique larisque
Non alium mallet nec Maro, nec Cicero.

Sicut ergo, ante consulatum, Ciceronem in causis agendis doctissimisque orationibus æmulatus est; ita Maronem postea in primis habuit, quem imitaretur, quum in otio ad carmina scribenda se contulisset. Cujus memoria etiam ita ei sacrosancta fuit, ut « natalem illius religiosius, quam suum, celebraret, et monimentum ejus adire, ut templum, soleret, » quod itidem Secundus epistola sæpius laudata observavit (2). Nec ex Campania discessit postea, sed usque ad LXXV ætatis annum ibidem perseveravit, et in Neapolitano mortem obiit.

Hanc non fatalem habuit, quamlibet senex admodum, sed inedia vitam finivit, more illis temporibus recepto, ut, si insanabilem morbum sentirent, aut alio malo, quod superare desperarent, adfligerentur, ipsi homines sponte sua ex vita abirent. Hoc Pomponius Atticus fecit apud Corn. Nepotem; hoc Cornelius Rufus apud Plinium Ep. I, 12, procul dubio ita ex Stoicorum disciplina instituti, quibus dignum sapiente vi-

(1) Idem præter alios putabat Rader. ad Martial. epigr. XI, 49, et 51. Ex his tamen locis, et ex Plin. Epist. III, 6, non colligi potest, Silium ipsam Maronis villam, quæ non longe a Nola fuit, possedisse; sed sæpius ejus monimentum, Neapoli proximum, adiisse. De quo vid. omnino Ill. Heyne ad Donati vitam Virgilii § 55, tom. VII, pag. 282, nostr. edit. Virg. Ed. Cf. etiam Voss. de histor. lat. I, 29, pag. 143, ubi hæc monet: « Ex Martial. XI, 49, non aliud colligere est, quam Silium fuisse dominum loci, in quo Maronis erat monimentum. Agelli tamen nomen locus is mereatur, si recte aliqui emendant epigr. LI: *Silius Andino tandem succurrit agello.* Saltem verisimilius illud, quam quod libri vulgati; ubi inepte est *Arpinus*, cum de Tullio sermo non sit. Sed utrique lectioni prætulerim, quod in MSS. Gruterus, Scriverius, alii repererunt: *Silius optatæ succurrere censuit umbræ.* » Conf. sup. not. I, pag. 405.

(2) Similiter Statius, qui non minus Virgilium venerabatur, Silv. IV, IV, 52: « En egomet... Maroneique sedens in margine templi, Sumo animum, et magni tumulis adcanto magistri. »

debatur, quandocumque liberet, ex hac vita egredi, nec fatalem horam exspectare. Seneca epist. LXIX : « Exerce te, ut mortem et excipias, et, si ita res suadebit, arcessas. Interest nihil, an illa ad nos veniat, an ad illam nos. » At non perinde est, nec ejusdem juris, pati mortem, et eandem advocare.

Voluntarium ergo excessum perversæ philosophiæ, quæ illis temporibus vigebat, hoc est, errori inputamus, non excusamus, ut Cicero Catonem Uticensem Off. I, 31, alienus quamvis a Porticu, ex gravitate ejus excusat, quasi alius exitus illius virtutem dedecuisset. Aliud etiam est, quod gloriæ nostri poetæ videtur derogare. Nam quod Plinius refert, « læserat famam suam sub Nerone : credebatur sponte accusasse. » Omnis accusatio hominis, vel mediocri specie honesti, sub malo principe suspecta est, etiam imperata; magis, spontanea. Principes enim mali, quum aliquem perditum cupiunt, nec tamen aperte audent aggredi, ut declinent invidiam, subornant alios, qui accusent ac perdant. Qui accusatores eodem censu sunt, quo delatores, « genus hominum, ut Tacitus ait Ann. IV, 30, publico exitio repertum, et pœnis quidem nunquam satis coërcitum : » quos nihilominus *per præmia* Tiberius *eliciebat*. Vir bonus autem et sapiens inhonesta et turpia jussus, abnuit, etiam cum periculo suo, si manifesta sit turpitudo, ut est innocentium accusatio. Exemplum v. ap. Tac. in Vita Agric. c. 4. Nec imperium in atroci scelere excusare potest, ut Grotius P. et B. lib. II, c. 26, n° 3, demonstravit. Non autem certa erat Nostri accusatio, sed *credebatur;* et si fuit, *maculam laudabili otio* et optimis studiis *abluit*, quibus fama integratur, in tantum etiam, ut *perpetui* laudem promeritus sit, h. e. inmortalis memoriæ atque gloriæ, apuc Martial. epigr. VI, 64, et VII, 62, ubi Collessus ad interpretandum adhibeatur.

SECTIO II.

De carminis indole; de argumenti tam delectu, quam tractatione; et de auctoribus, quos poeta secutus sit.

Quæ communis hominum scriptorumque, qui magnis et virtutibus et vitiis excellunt, fortuna esse solet, eamdem quoque expertus est Silius noster, ut scilicet ab aliis ore pleniore ad cælum laudibus efferretur, ab aliis autem inmerito ac præter modum vituperaretur. Ut antiquis (1), ita et nostris tempo-

(1) Vid. Martial. epigram. infra laudata, inprim. XI, 51, et Alex.

ribus non defuere, qui vel cum ipso Virgilio illum compararent, vel certe contenderent, eum puritate sermonisque Romani castimonia nulli illorum cedere, quos ea vel proxima viderit ætas, imo potius eos exsuperare universos (1), et, si quid desit antiqui nitoris, id majori utilitate in aliis rebus compensare, quippe qui historiam egregie illustret, et ad ejus fidem tantum non omnia scripserit, unde in historicis etiam a Vossio laudetur, quod sane utilius sit, quam fabulis lectorem, ut vulgus poetarum soleat, detinere (2). Alii contra poetæ reprehendendi ingenio suo, et, quam possint, acerbissime perstringendi certamen sibi sumserunt: quorum oratio huc potissimum redit. Silius historici magis partibus functus est, quam poetæ ingenio suo indulgentis, et recte Plinius *majori eum cura, quam ingenio scripsisse* adfirmat Ep. III, 7 (3). Etsi ad Maronis se exemplum componeret, neutiquam ille divini vatis virtutes ac majestatem adsecutus est: imo etiam inferior non Lucano modo, sed etiam Papinio, Valerio Flacco, et junio-

Rossæi integer lib. I, Virgilii triumphantis.

(1) Hanc laudem ipsi tribuit Voss. de histor. lat. I, 29.

(2) Ita judicabat Cellar. in diss. de Silio Italico §. 12 et 13. Confer Præfat. Lefeb. cujus hæc verba sunt: « Dolebas quidem, eruditissime Villosoni, et ipse quoque dolebam, angebanturque, quibus non vapida mens, non obtusi hebetesque animi sensus, poetam consularem, cui sincerus sermo, superbissimisve non ingrata latinitas; grande, ornatum, copiosissimum dicendi genus, reconditissima doctrina; qui non, ut Virgilius, latrones, umbratilesque tantum pugnas, sed heroas totius orbis maximos, horrendas strages ipsiusque Romæ prope desperatæ et triumphantis fata digne canit, adhucdum mole errorum premi, obrui... Ipsum certe non minus amabis, quam Martialis, Pomponius, Jos. Scaliger, Muretus, Modius, Lernutius, Vossius, Heinsius, Huetius, Gronovius, Cellarius, Crusius; quibus non minimus accedit Cl. *Brotier*, cui Silius in deliciis. Quales autem, quantique in literis hi athletæ! quid contra tam insignes viros effutiet barbara hæc nostri ævi nasutorum trossulorum caterva, cui nil, nisi sua futilis levitas, risusque Sardonius, placere potuerit? Cum talibus ne sit tibi, ne sit mihi amplius bellum. Sinamus nugas blatiant blaterones, quibus indulgentior Plinius arborem suspendio eligendam permittebat. Ridebat quippe vir maximus, quum invidia secretis cuniculis vitalia petere, fodicare, suove livoris veneno optima quæque inficere intendebat. » En cor Xenodoti! jecur Cratetis! Conf. etiam Rapini, *Réflexions sur la poétique* p. m. 177, et, qui in Fabric. bibl. lat. T. II, pag. 173, laudantur, Gundling. in Gundlingianis P. XII, c. 1, p. 104 sqq. Nic. Antonius Bibl. vet. Hisp. I, 18, aliique.

(3) Cf. Fabric. Bibl. lat. l. c.

rum aliis (1). Statius acrioris ingenii et ad excogitandum promtioris utique videtur, sed Silius perpetuo languidus, Virgiliani poematis compilator, et plane ad aliorum imitationem compositus (2). Stylus ejus adeo verbosus est, ut, si superflua et otiosa recidas, vix tertia operis pars restet: multa sunt humilia ac depressa, pleraque vero nimis turgida et elata. Maro illum tanto intervallo post se reliquit, ut ineptiant maxime, qui eos inter se componant. Ne poetæ quidem nomine dignus videtur, quum neque argumentum epico carmini consentaneum elegerit, neque heroico spiritu et limato vel judicio vel dicendi genere, sed ingenii luxurie, inanibus argutiis ac tumore conspicuus sit. Multas narravit res, a diversis gestas, quæ neque communi vinculo continentur, neque ad unum argumentum, ut in Homero ad placationem ultionemque irati Achillis omnia spectant. Nulla itaque rei gestæ unitas vel σύστασις, ut Aristotelis verbis utar (3), ἔχουσα ἀρχην καὶ μέσον καὶ τελευτὴν, nullus herois, qui ornetur, delectus reperitur, nec potest argumentum carminis uno comprehendi titulo. Nihil ineptius absurdiusque fingi potest, quam historiam a poeta componi, et acutis Scholasticorum sententiis, vana et umbratili eruditione vel subtilitate, perpetuis declamationibus, fabulis, episodiis, comparationibus, aliisque poeticæ orationis flosculis exornari. Hæc illi disputant, et alia, quæ, quoniam ad litem dirimendam summamque rei parum proficiunt, silentio nunc prætermitto (4).

Sed quorsum hæc moneo? ut scilicet intelligatur, de Siliani carminis natura et dignitate, si in universum tantum, nec ratione consilii, quod poeta secutus sit, habita, res in quæstionem vocetur, in utramque partem probabiliter disseri, nec quidquam prædicari posse ejusmodi, quod non, paribus propemodum argumentis, convelli atque redargui queat. Multa eorum, quæ viri docti poetæ vel laudi vel vitio dare ac vertere solent, vera esse, nemo facile infitiabitur. Sed non minus manifestum est, ab utraque parte rem, quæ in controversiam vocatur, verbis exaggerari, totamque disputationem vagam

(1) Vid. Vossius in loco laudato.

(2) Hæc sunt verba Vulpii in Notis ad Catull. p. 113, quæ jam excitata reperies in Fabric. Bibliotheca latina, loco citato.

(3) Poet. c. 7. T. II, p. m. 796.

(4) Vid. Scalig. Poet. VI, 6, p. m. 841; Barth. Adv. VIII, 3, extr. X, 24, pr. XIII, 7, p. 723; XXXIII, 3, 4. *Essais de critique sur la littérature ancienne et moderne, par M. Clément.* T. I, c. 1.

esse et fluctuantem. Cujus rei culpa potissimum in eo residet, quod, qui tantopere inter se discrepant, non distinctam consilii, quod sequutus sit Silius, notionem animo sibi informasse, et prius sententiam tulisse videntur, quam vel totum carmen diligenter legerint, vel ejus indolem satis cognitam habuerint, et certam constituerint formulam regulamque, ad quam judicia exigerentur. Hinc Silio idem contigit, quod Lucano, simili poetæ, ut nimis laudaretur ab his, et culparetur ab illis (1). Quemadmodum autem virorum doctorum sententia jam dudum eo inclinavit, ut persuasum sibi haberent, Pharsaliam non esse ἱποποιΐαν, sed carmen historicum, epico quasi habitu indutum, spirituque heroico conceptum (2): ita idem judicium semper putavi faciendum de nostro poemate, cujus non dissimilis ratio est, nisi quod magis ad indolem epicæ poeseos, ex qua deorum ministeria aliaque rerum orationisque ornamenta ac lenocinia videmus depromta, conformatum est, minusque adfectatum illud declamatoriæ vanitatis acumen, commune seculi illius vitium, redolet, quod tantopere displicet in Lucano, perpetuo declamatore, qui, quod recte jam Burmannus notavit, ubivis longas de vitiis aut virtutibus disputationes argutasque Scholasticorum sententias infercire, et, ubi paucis admodum verbis res, ab hoc vel illo gestas, commemoravit, statim, tamquam in Porticum aut Academiam sit translatus, Philosophum agere solet. Huic sententiæ et poematis nostri argumentum, et hujus tractatio respondet, quod ex solertiori lectione cuivis adparebit, et infra pluribus demonstrabitur. Quod si verum est, habemus regulam normamque, ad quam judicia nostra dirigamus, et facile intelligitur, nodum in scirpo quærere operamque ludere, qui comparationem inter Silium Virgiliumque instituunt, omniaque ea, quæ viri docti de poesi epica accurate ac copiose præceperunt, ad naturam præstantiamque carminis nostri rite æstimandam transferunt. Quo spectant inprimis ea, quæ de argumenti delectu, novitate, fictione, unitate et ambitu, de temporis spatio, quo illud comprehendatur, de carminis heroe, quem putant esse Han-

(1) De Lucano, præter alios, vid. Petron. Sat. p. m. 213; Scalig. Epist. 3, et Poet. loc. citat. Burmanni Præfat. ad Lucan. et Val. Flacc. *La Pharsale de Lucain, traduite par M. Marmontel;* Ill. Meiners *Grundriss der Theorie und Gesch. der schönen Wissensch.* p. 64 sq. et Celeberrimum Meusel, Diss. de Lucani Pharsalia, Hal. 1767. Quos libros, ad similem causam spectantes, contulisse neminem pœnitebit.

(2) Conf. Ill. Meusel l. c.

nibalem, de characterum vel epicarum personarum numero aut varietate, de actione, et de episodiorum cum narratione nexu, argute magis, quam vere, apte atque utiliter disputantur. Hæc omnia persequi et excutere nihil adtinet, quoniam a fine, quem poeta propositum sibi habuit, prorsus aliena sunt. Non enim epicum carmen scribere voluit, sed historicum, quale multi jam, iique antiquissimi poetæ ante eum condiderant: in quo nunc video mecum consentire Cel. Heyne in Annal. literar. Goetting. a. 1782. Additam. p. 261.

Ill. Ernesti, novissimus ingeniosissimusque poetæ nostri interpres et editor, in *disquisitione de carmine Siliano*, p. XXI monet, carmen nostrum non tam historicum esse, quæ adpellatio nimis ambigua sit atque incerta, quam μελέτην quamdam et ἐπίδειξιν, seu nomine ex Rhetorum latinorum palæstra petito, *declamationem* vel exercitationem poeticam, cujus argumentum auctor ex belli Punici secundi historia sibi delegerit (1). Hujus omnis nominis ac sententiæ vis et causa ut accuratius intelligatur, hæc disputat:

« Cum vetere historia, tum nostræ ætatis usu edocti scimus, literarum et artium, veluti ex naturæ universæ imitatione, hunc ordinem fuisse, ut quum primum ad summæ excellentiæ fastigium excultæ fuerint, sensim sensimque sive hominum desidia et negligentia, sive quadam emergendi ad altiora et superandi desperatione, sive denique rerum publicarum ea conversione, quæ pristinam ingeniorum vim frangeret, atque aliorsum studia traduceret, ad superioris formæ, quam exuerant, exilitatem quandam relaberentur. Hæc autem mutatio in nullo genere literarum magis quam in eloquentia et poesi adparuit. Apud Græcos quidem eloquentia quum inde a Solone et Pisistrato per tempora reipublicæ Atheniensis et libertatis usu et præstantissimorum ingeniorum ubertate felicissima, usque ad Demosthenis ætatem floruisset, non multo post, sublata libertate, morumque ac studiorum facta mutatione, a causa-

(1) Vid. Casaub. ad Theophrast. Char. 5, et Ill. Wolf. Proleg. ad Demosth. orat. Lept. p. 34 sq. ubi monet, triplex fere declamationum genus fuisse, quum alii Rhetores se in fictis argumentis et quæstionibus infinitis exercerent, alii veras sibi res et causas sumerent, ex memoria antiquitatis plerumque petitas; quibus postea successerit nova Rhetorum natio, quæ non satis habens, discipulos ad universam imitationem veterum informare, auderet etiam ipsa argumenta, quæ ab illis celebritatem adcepissent, in certamen quoddam proponere. Vid. Epp. Pithœi et Ærodii ad Quintil. Declamat. Ed.

rum veritate et lumine forensi ad scholarum gymnasiorumque umbram et fictarum causarum simulacra traducta paulatim degeneravit atque elanguit vitio rhetorum et sophistarum, qui omne eloquentiæ studium ad ostentationem quandam doctrinæ et artis affectationem conferrent. Apud Romanos autem eandem post Ciceronis ætatem eloquentiæ sortem fuisse, quis ita parum doctus est, ut ignoret? Hinc itaque Græcorum quidem μελέται, ἐπιδείξεις, Romanorum vero *declamationes* ortæ sunt, subtilitate, acumine, quæsitaque quadam elegantia refertæ, at robore et nervis destitutæ, eoque remotiores a naturæ pulchritudine et veritate, quo essent ab arte luxuriantius instructæ. In re poetica Romanorum (nam de his nobis nunc potissimum sermo est) quid simile acciderit, paucis poterit demonstrari. Felicissima poeseos Latinæ ætas, non dubium est, quin fuerit Horatii et Virgilii temporibus terminata. Hi enim, et quicunque ante eos poetæ celebrati sunt, quamvis ingenii felicitate inter se diversi, tamen illud omnes habebant præcipui, quod, quum primi Græcorum artem universam poeticam et ornatus latino sermone exprimerent, non solum rei novitate placerent, sed et alieni ab æmulationis certandique libidine, rectum ubique judicium sequerentur, et artis elegantis apud Latinos exempla existerent. Post illam ætatem, veluti usu pristino adtritis ingeniorum viribus, et fontibus exquisitioris artis, cujus exempla Græci præiverant, ita exhaustis, ut præter variationem ornatus veteris, et imitationis domesticæ curam prope nihil relinqueretur, inductum est quoddam luxuriosum poeseos genus, in quo tanto plus æmulatio atque externi splendoris adfectatio valebat, quanto minus ab inventionis novitate et ingenii nativa præstantia commendabatur. Vid. Petron. Satyr. cap. 118. Itaque etiam animadvertimus ea ætate majorem istius ornatus proferendi et variandi, qui in solis propemodum verbis erat, quam argumenti scite deligendi et recte tractandi curam exstitisse. Omnis vis poetica, quam ante hac ingenii admirabilis quædam venustas atque elegantia, imaginationisque felicissima ubertas et divina efficacia declarabat, tum maxime doctrinæ et artis vetustæ ostentatione quadam cernebatur. Cf. Quintil. X, 1. Cujus rei illud etiam manifestum judicium est, quod carminum argumenta, in quibus poetica arte exornandis elaborarent, maxime ex historia Romana repetebant. Neque enim profecto intelligo, quid sibi velint, qui historiam domesticam, ab aliis dudum eleganter et perspicue narratam, denuo carmine recanant,

nisi velint specimen doctrinæ et artis proponere, in quo et sibi placeant, et suorum hominum admirationem captent. Hinc igitur poetarum illæ ἐπιδείξεις, seu exercitationes poeticæ natæ sunt, in quarum numerum non Silii modo, sed et æqualium, Statii, Lucani, Valerii Flacci, aliorumque similia carmina referre soleo. Quæ quum lego, videor mihi definire posse, quid illorum quisque scribendo consequi voluerit, Statius quidem, ut sublimitatis artem præ se ferret, Lucanus, ut sententiarum acumen probaret, Valerius et Silius, ut doctrinam expromerent; quamvis fatendum est, singulos cum diverso ingenii, judicii, artis et doctrinæ adparatu ad scribendum accessisse. »

Hæc sunt verba Viri doctissimi, cui quo minus omnia adsentiar, inpediunt nonnulla, quæ mihi ea legenti venerunt in mentem, et scrupulum injecerunt. Primum *carminis historici* nomen aptius mihi videtur, quam *declamationis*, quod Rhetorum potius scriptis scholisque relinquendum est, et quo Silii ejusque æqualium, inprimis Valerii Flacci, dignitas nimis elevatur: etsi non tam cæco poetæ mei amore captus sum, ut eum a seculi sui vitiis inmunem esse censeam. Deinde ad declamatoriam vanitatem potissimum refero longas sine nervis et succo orationes, inanes argutasque de vitiis atque virtutibus disputationes et præcepta philosophorum, quæ in nostro carmine vix reperiuntur, vel minus certe obvia sunt minusque nos offendunt, quam in Lucano aliisque ejus ætatis scriptoribus. Præterea si illa nominis ratio valeret, antiquissima etiam optimaque scripta in declamationibus numeranda essent. Nam, ut alios taceam, ne Maro quidem ab orationis luxurie et Rhetorum argutiis satis sibi cavit (1), et Polybius quoque narrationi suæ ubivis intexuit disputationes et digressiones, philosopho umbratili, quam historico pragmatico digniores, et scholasticorum rhetorumque loquacitatem redolentes. Denique argumenta carminum ex historia Romana repetendi consuetudo non Silii ævo propria fuit, vel post Horatii demum et Virgilii tempora invaluit, sed a primis inde literaturæ initiis constanter tenuit. Ita enim, ut alios omittam, Ennius, epicæ

(1) Ill. Heyne T. III, p. 4, edit. Virgil. prior. « In Æneide, *inquit*, sunt passim notata a nobis nonnulla, in primis in deorum ministeriis, parum subtiliter digesta, alia inprimis in sermonibus, rhetorum argutiis inquinata, quæ displicere possunt: sed hæc profecto, quæ nostri ævi critici reprehendenda putarunt, ista ætate vix in vituperium venerunt. » Vide quoque Virg. nost. edit. T. III, p. 256. Ed.

poeseos parens (1), L. Attius, seu Accius Pacuvii, qui Ennii ex sorore nepos fuit, æqualis (2), et A. Furius Antias, vel, quod alii putant, M. Furius Bibaculus (3) Annales Romanos, Cn. Nævius, antiquissimus poeta, Saturnio metro bellum Punicum primum, in quo ipse stipendia fecerat (4), et alii alia bella, v. c. Ovidius Actiacum, P. Terentius Varro Atacinus Sequanicum (5), Hostius Istricum (6), et Cornelius Severus Siculum (7), Cicero autem, præter consulatum ac tempora sua, res, a Mario, municipe suo, et Rabirius res, a M. Antonio Triumviro gestas (8), versibus comprehenderunt. Non defuisse etiam ante Silium, qui bellum Punicum secundum carmine persequerentur, ex Ovidio cognoscitur (9). Quantus vero præter illos, quos nominavi, numerus Romanorum fuerit, qui a primo bonarum artium initio historiam versibus expresserint, quorum hodie vix nomina, vel tituli et argumenta librorum nota sunt, docuerunt Stephani, Mættarius et alii, qui eorum fragmenta collegerunt. Eorum, quos recensui, alii non multo post bellum Punicum primum, alii vero Augusti ævo, adeoque iis temporibus, quibus prima poeseos latinæ, ejusdemque felicissima fuit ætas, vixere: eorumque exemplum et vestigia secuti sunt multi. Quos omnes in declamatorum ordinem detrudere, eorumque poemata in censum puerilium exercitationum referre, vel adeo ipsos ignorantia et jejunitate eorum, qui non ingenii et doctrinæ opibus, sed puerilibus carminum scribendorum subsidiis adjuti, versificare conantur, metiri velle, id vero est, tantorum virorum manibus injuriam facere. Non quidem is sum, qui negem, argumentum, ex heroicis temporibus petitum, ad animos et admiratione adficiendos, et voluptate perfundendos, adeoque ad id, quod poetæ, inprimis epico, propositum esse debet, perficiendum, præcipuam vim habere. Neque ignoro, quæ jam dudum præter alios monuerit Petronius Satyr. p. m. 213: « Cæteri post Virgilium aut non viderunt viam, qua iretur ad carmen, aut visam timuerunt

(1) Vid. Gell. XVII, 21; Voss. de hist. lat. I, 2.

(2) Gell. III, 11; Macrob. I, 7; Priscian. lib. VI.

(3) Macrob. VI, 1.

(4) Gell. XVII, 21; Sueton. de Ill. Gram. c. 2.

(5) Priscian. lib. II.

(6) Macrob. VI, 3 et 5. Festus, voce *Tesca* et Serv. ad Virgil. Æn. XII, 121.

(7) Quintil. X, 1.

(8) Vid. Ovid. ex Ponto IV, XVI, 5; Senec. de Ben. VI, 3; Crinitus de poetis III, 52, et Voss. de hist. lat. I, XVI, 21.

(9) Vid. nost. Ovid. ex Ponto IV, XVI, 23, vol. VII, pag. 479. Ed.

calcare. Ecce, belli civilis ingens opus quisquis adtigerit, nisi plenus literis, sub onere labetur. Non enim res gestæ versibus comprehendendæ sunt, quod longe melius historici faciunt, sed per ambages deorumque ministeria, et fabulosum sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiritus. » Sed miror, hujus præcepti ipsum auctorem tam parum memorem fuisse, ut civile bellum versibus expresserit. Neque video, quare non possit aliquis admodum vel delectari vel moveri lectione carminis, quod res, ex historia petitas, et ab aliis jam perspicue atque ordine expositas, contineat; modo rei gestæ et gravitas et narratio huic consilio satis congruat. Natura sic fert, ut animum adficiant atque delectent sensus et imagines vividæ, fortes colores, adfectuum vis et varietas, orationis sententiarumque copia, venustas, ornatus et gravitas, fabulæ, res antiquæ, conversiones exquisitiores, aliæque artes poetarum, qui in levibus quoque rebus semper insoliti quid habent, quod lectores, si non ferire ac movere, certe capere possit. Quod nisi ita esset comparatum, qui, quæso, fieri posset, ut libri de agricultura, versibus scripti, tantum delectationis haberent, quantum ex Virgilii Georgicis percipimus? Quæ vero causa est, cur res gestæ, Maroniano ingenio versibus comprehensæ, minus nobis placere possint? Quis non summam voluptatem ex celeberrimi Voltaire *Henriade* perceperit? et quodnam aliud hujus poetæ carmen illi anteferendum putabimus? Quid itaque obstat, quominus in deligendo carminis argumento Silius cum judicio versatus videri possit? An, quod recentior est historia et ab ætate heroica remotior? quodque a Græcis Latinisque scriptoribus tam eleganter atque accurate tradita est, ut, qui eamdem post illos scriptores retractet, non valde desiderari possit? Hæ sunt rationes, quibus motus argumenti delectum inprobat Ill. Ernesti (1), qui tamen concedit, fabulæ, quam propie dicimus, non eam necessitatem esse, sine qua carminis ipsius ratio et consilium constare non possit, et præterea bello Punico secundo tantam a rebus gestis, ab hominibus, quibus in eo administrando præcipuæ partes fuerint, denique ab eventu gravitatem esse, ut apta ejus narratio facile admittat eam dignitatem, quæ carminis heroici propria sit. Quod ad prius viri doctissimi argumentum adtinet, non diffiteor quidem, materiem carmini epico aptissimam recte judicari eam, quæ ex ultima antiquitate et ex ævo heroum,

(1) In Disquisit. de carm. Siliano supra p. 414.

proprie ita dictorum, desumta sit. Sed primum summa res non tam priscæ, quam magnæ et arduæ rei gestæ narratione perfecta, et ad animos admiratione imbuendos idonea, continetur. Deinde ad Silianum carmen transferri possunt, quæ Lucani defendendi causa disputavit Ill. Meiners (1). Denique Silius non hoc egit, ut heroicum carmen scriberet, sed potius historicum, etsi ad epicam formam compositum. Jam si quæras, quomodo historia, ab aliis jam eleganter, perspicue atque accurate tradita, magnopere nos delectare queat, respondeo, inter historicam et poeticam narrationem plurimum interesse, et easdem quoque res ab aliis alio modo, aliaque varietate et jucunditate, ornari, disponi, narrari (in quo potissimum poetæ ars ingeniumque cernitur), adeoque in pluribus, qui eas tractant, scriptoribus non sine voluptate legi posse. Quod ni ita se haberet, optimorum totius antiquitatis nostrique ævi librorum lectio parum jucunda et inutilis censenda esset. Quid enim? nonne, ut hoc exemplo utar, satis constat, omnem de Trojano excidio, de Æneæ erroribus deductaque Trojanorum in Latium colonia, narrationem, quæ nos in Æneide Virgilii tantopere delectat, in historiis, quam maxime inter veteres celebratis, et a magno tam Græcorum quam Romanorum scri-

(1) In *d. Grundriss der Theorie und Gesch. der schönen Wissensch.* p. 65: «Lucan nahm freylich weder ein erdichtetes Süjet, noch entlehnte er es aus dem entferntesten Alterthum; er verfuhr aber nichts desto weniger, wie Homer und noch mehr Ossian gethan haben. Er wählte nemlich einen Gegenstand, der seinem ganzen Volk allgemein bekannt, und auch interessant war, und der auch die späteste Nachwelt auf das lebhasteste interessiren wird.» Et pag. 59. «Fiction ist so wenig zum Süjet eines epischen Gedichts nothwendig, dass ein Süjet der Regel nach um desto mehr an innerm Werth verliert, je mehr es Erdichtung nothwendig macht... Es muss nur durchgehends Interesse und Action haben.» Cujus loci hic est sensus: «Etenim neque fictum neque ex remota prorsus antiquitate petitum argumentum sibi sumsit Lucanus, sed tamen egit eadem fere ratione qua Homerus et magis etiam Ossianus egerunt. Elegit materiam quam tractaret et uberrimam, et civium suorum omnium sermone celebratam, et quæ sempiternis sæculorum ætatibus continuo celebrabitur.» Et p. 59: «Commentitiæ fictæque fabulæ tantum abest ut necessariæ sint ad argumentum poematis epici constituendum, ut e contrario argumentum, quo magis fictionibus egeat, eo minus ad tractationem poeticam aptum esse videatur. Modò commoveatur animus: modo ad exitum quasi rapiatur: satisfactum erit lectori.» Cui sententiæ libenter et ego subscribo. Ed.

ptorum poetarumque numero ante Maronem expositis ornatisque numerandam, et ex iis haustam esse? Nonne multi jam bellum septenne et tricennale satis eleganter, perspicue atque accurate persecuti sunt, et nuper tamen historias, quas *de Archenholtz* et *Schiller*, Viri Illustres, scripserunt, magna cum voluptate legimus? Equidem nullus dubito, si quis etiamnum eadem bella ingenio poetico judicioque bene subacto versibus exponenda susciperet, quin multi unum ejusmodi carmen magno numero fetuum, quos hodierni versificatores procrearunt, mecum redimerent. Sed difficultas hujus rei, quam aliquot abhinc annis aliquem, cujus nomen ex animo meo effluxit, haud infeliciter adgredi memini, adhuc poetas nostros ab ejus modi conatu absterruit. Præstantissima contra Romanorum ingenia ab omni tempore se exercuerunt in scribendis carminibus historicis: quæ si tam parum idonea essent ad mentes admiratione non sine voluptate tenendas, ridicula profecto et inanis illorum opera fuisset. Horum poetarum quum nulli fere, præter Silium et Lucanum, pro dolor! integri supersint, neque iis similes nostra ætas tulerit; non melius eorum dignitas æstimari potest, quam si quæramus, quid Romani de iis judicaverint, quidque illis statuerint pretii. Atque ejus rei documentum satis insigne habemus in Ennio, qui primus eorum hexametros versus composuit. Is quamquam temporum vitio durior erat, et multa obcurrebant in ejus carminibus, quæ Augustei seculi cultus et elegantia respuebat, tamen *alter Homerus* Horatio dicitur, et a Cicerone aliisque passim amplissimis verbis ornatur. Reliquis ejus scriptis longe præstabant XVIII libri Annalium Romanorum qui ad populum in theatro (1), et Virgilii adhuc temporibus tam cupide ab omnibus legebantur, ut Æneidem iis anteferendam esse vix in mentem veniret cuiquam (2).

Quæ quum ita sint, cur Silio id crimini vertamus, quod secutus sit exempla eorum poetarum, quorum lectione populares suos tantopere delectari videret? Nonne potius cum judicio egisse censendus est, quum ætas sua incideret in ea tempora, quibus Græcorum Romanorumque poetæ omnia fere, quæ vel epicis carminibus, vel tragœdiis comœdiisque materiam satis dignam subjicere poterant, v. c. Trojanum Thebanumque bellum, pugnas Gigantum vel Titanum, τοὺς Νόστους, resque a

(1) Vid. Gell. XII, 5.
(2) Conf. Martial. V, 10, et Vitruv. IX, 3.

Theseo, Hercule, Amazonibus, Argonautis et tot aliis heroibus gestas, summa jam arte tractaverant? Hac itaque via ei quasi præclusa, satius ipsi videbatur, aliam ingredi, quæ largiorem laudis comparandæ messem promitteret, et exemplo poetarum Romanorum argumentum carminis, ex patria historia petitum, circumspicere, quod ad animos popularium inprimis movendos, et admiratione, sensibus generosis variisque adfectibus imbuendos satis momenti haberet. Ipsa rerum natura, poeticæ narrationi aptissima, invitabat eum ad bellum Punicum secundum versibus exponendum, cujus historiam a Sagunti obpugnatione usque ad Scipionis Africani triumphum pertexere conatus est. Quod poetæ consilium ipso carmine ejusque initio declaratur; ut taceam de inscriptione, *Punicorum libri*, quam codex Puteanus et vetustæ editiones præ se ferunt, quod testatur N. Heinsius et probat, quum similiter Καρχηδόνια Appianus Alexandrinus inscripserit librum, quo bellum hoc recensuerit cum reliquis duobus Punicis, etsi et ejus Ἀννιβαϊκὰ circumferantur. Quinam titulus carmini in ceteris membranis præfixus sit, nemo eorum, qui illas viderunt, notavit; neque magis constat, quo nomine ipse auctor opus suum inscripserit. Quod tamen scire non multum interest, quum ex ipso poemate ratio et indoles ejus satis cognoscatur. Gravioris momenti quæstio est, utrum omne argumentum carminis cum singulis ejus partibus ad mentes admiratione non sine voluptate tenendas accommodatum sit, adeoque consilio, quod cuilibet poetæ propositum esse debeat, respondere videatur, an judicium Silii in ejus delectu desiderari possit? Omnium vero temporum monimentis vix aliud celebratur bellum, quod cum Punico secundo conferri possit, sive terrarum, quæ illo arserunt, diversitatem, sive periculorum, pugnarum, facinorum, obsidionum, expugnationum, itinerum, strategematum, laborum, cladiumque multitudinem, varietatem atque magnitudinem, sive annorum, per quos tenuit, numerum, sive ducum virtutem et res, vel præclare, vel perperam ab iis gestas, sive eventuum denique copiam, miracula et gravitatem respicias. Hoc bello finito, res Romana ad tantas opes tantamque imperii amplitudinem excreverat, ut jam mole laboraret sua. Quot itaque quantosque motus hæc tantarum rerum historia, et priscæ virtutis, disciplinæ, morumque imagines excitasse censendæ sunt in animis Romanorum, iis temporibus viventium, quibus avaritia, luxus omniaque tam publicæ, quam privatæ corruptelæ genera, mentis corporisque vires fregerant? quibus tot

tamque varia mala libidinem pereundi perdendique omnia invexerant, et disciplinam, majorum instituta, leges, rempublicam pessumdederant? Silius autem his temporibus vivebat Romæ, et populares suos delectare cupiebat, quod nunquam ex animo dimittendum est.

Satis, opinor, declaravimus, quid de argumenti delectu statuendum sit. Videamus nunc, qua ratione poeta idem tractaverit. Quum vero illud et ex historia desumtum, et heroici carminis oratione vestitum sit, in quo Silii ingenio nihil præter ornatum debeatur; primum magni refert nosse, quos potissimum auctores in rebus tam tradendis, quam ornandis, secutus sit: quo perspecto demum tam de fide, quæ narrationibus ejus sit habenda, quam de doctrina judicioque ipsius, recte judicari potest.

Permagnus olim fuit numerus Græcorum Romanorumque poetarum et historicorum, qui ante Silium idem argumentum sibi tractandum ornandumque sumserant: quos adeo ille ante oculos habere potuit. Eos tamen omnes nunc recensere velle, neque operæ pretium, neque proposito nostro consentaneum est; inprimis quum pauci eorum ad nostram pervenerint ætatem, ut adeo, quantum et quænam a singulis petita sint, nullo modo definiri possit. Sufficiat itaque, potiores paucis indicasse, et lectores, qui plura desiderant, ad Vossium, Fabricium aliosque, qui de Romanarum rerum auctoribus ex instituto egerunt, remisisse. Primum huc spectant, qui Annales Romanos vel carmine, ut, quos supra laudavi, Ennius, Attius et Furius, vel prosa oratione scripserunt, et quidem vel Græca, v. c. P. Rutilius Rufus, Polybius et alii, vel Latina, ut Q. Fabius Pictor, qui tempore b. Punici II, senator fuit et οἷς μὲν αὐτὸς ἔργοις παρεγένετο, διὰ τὴν ἐμπειρίαν ἀκριβῶς ἀνέγραψε (1), M. Porcius Cato, qui teste Cornelio Nepote in Originum libro quarto belli Punici I, in quinto secundi historiam pertexuit, C. Scribonius Libo, A. Postumius Albinus, L. Cassius Hemina, C. Fannius M. F., Sext. Gellius, Cn. Gellius, C. Licinius Macer, Q. Claudius Quadrigarius, Q. Valerius Antias, L. Calpurnius Piso Frugi seu Censorius, M. Terentius Varro, Q. Tullius Cicero, Q. Hortensius Ortalus, T. Pomponius Atticus, Æmilius Macer, L. Fenestella, Livius et alii. Præterea fuere etiam, qui

(1) Vid. Dionys. Halic. I, 6, et VII, pag. 415. Fabii fidem, nimis inminutam a Polyb. I, 14, 58; III, 9, defendit Ernesti in prolusione, Opusculis ejus philol. crit. p. 102 seqq. inserta.

bellum Punicum secundum exponerent seorsum, vel versibus, ut ignotus poeta, qui Ovidii ævo vixit (1), vel pedestri oratione, tam græca, v. c. Memnon (2), Cherea (3), Silenus Calatianus, Sosilus Lacedæmonius, et L. Cincius Alimentus seu Alimentius, quam latina, ut M. Terentius Varro, L. Cœlius Antipater et Arruntius. Silenus, quem Cœlius potissimum secutus dicitur, diligentissime res Hannibalis persecutus est, teste Cicerone (4), et nota sunt verba Corn. Nepotis (5): « Hannibalis bella gesta multi memoriæ prodiderunt: sed ex his duo, qui cum eo in castris fuerunt simulque vixerunt, quamdiu fortuna passa est, Silenus et Sosilus Lacedæmonius: atque hoc Sosilo Hannibal literarum Græcarum usus est doctore. » Cincius ille, qui *diligens vetustorum monimentorum* et *maximus auctor* Livio dicitur (6), et Ἑλληνικῇ διαλέκτῳ historiam Hannibalis rerumque, quibus ipse cum Fabio Pictore interfuerat, scripsit (7), prætor post Cannensem cladem Siciliam obtinuit, et postea ab Hannibale, ex quo multa se audisse ipse tradidit (8), captus est: si prætor ille, quæ Vossii sententia est, ipse historicus, non hujus filius fuit, quod Pighius suspicabatur (9). Varronis libros belli Punici secundi Priscianus laudat: Cœlii autem historiam ejusdem belli, quam alii *Annales* et *historias* vocant, quamque M. Brutus in compendium redegit, passim Livius, Gellius, Festus, Charisius, Servius, Nonius, Prisc. et inprimis Cicero, quo judice neque distinxit historiam varietate locorum, neque verborum collocatione, et tractu orationis leni et æquabili perpolivit illud opus, sed, ut homo, neque doctus, neque maxime aptus ad dicendum, sicut potuit, dolavit, primusque cœpit, paulum se erigere et historiæ majorem addere sonum, quum cæteri non exornatores rerum, sed tantummodo narratores fuissent (10). Floruit autem Gracchorum ævo, et Sileni historiam Græcam secutus est (11). Arruntius denique, quem Vossius

(1) Vid. Nostr. Ovid. ex Ponto IV, XVI, 23, vol. VII, pag. 479. Ed.

(2) Ap. Phot. Biblioth. c. 224.

(3) Cf. Polyb. III, et al. passim.

(4) De divinat. I, 24.

(5) Vit. Hannib. cap. 13; Sosili mentionem fecere etiam Diodor. XXVI, et Polyb. III. Sileni vero Liv. XXVI, 49 et alii, quos laudat Voss. de hist. Græc. lib. III, p. 189.

(6) Liv. VII, 3; XXI, 38.

(7) Vid. Dionys. Hal. loca, pag. 422, not. I citata.

(8) Vid. Liv. XXI, 38; XXVI 23, 28; XXVII, 7, 29.

(9) Vid. Voss. de histor. lat. I, 4, et Pigh. Annal. ad a. CCCCXXXIV.

(10) Vid. Cicer. Or. II, 12, et de Legg. I, 2.

(11) Vid. Val. Max. I, VII, 6, et Cic. de divinat. I, 24.

illum putabat esse L. Arruntium (1), qui A. U. 732, cum M. Claudio Marcello Æsernino consul fuit, cujusque passim Tacitus meminit (2), Augusti temporibus stylo Sallustiano historiam belli Punici scripsit (3).

Hos carminum, annalium historiarumque auctores, quorum, quam fieri potuit, brevissime mentionem intuli, una cum aliis, quos silentio prætermisi, temporis injuria intercidisse omnes, quis est, qui non mecum doleat? et quis dubitet, vel unius Ennii Annales Silii, Lucani, Statii aliorumque carminibus, et unam Punicarum rerum historiam magna Romanorum scriptorum multitudine redimere? Nobis eorum, quos recensui, non nisi fragmenta restant, et qui ex illis fontibus, pro suo quisque ingenio, hauserunt. Perpetuam vero et accuratam belli Punici secundi historiam non haberemus, nisi Livius superesset. Nam Polybius eam in primis quinque libris, qui quidem integri nobis servati sunt, non nisi usque ad pugnam Cannensem pertexuit: Florus autem, Appianus, Eutropius et alii illam in compendium redegerunt, et Plutarchus, Nepos aliique vitas tantum aliquot ducum, qui hoc bellum administrarunt, exponere conati sunt. Difficillimum itaque est, singulos enumerare, a quibus sua sumserit poeta noster: etsi non est, quod dubitemus, quin Livii potissimum vestigiis institerit, cujus et verba passim sua fecit, et auctoritatem plerumque in narrationis cum ordine, tum discrepantia secutus est; quod jam dudum alii observarunt, et ipse in commentario meo permultis exemplis demonstravi.

Quemadmodum vero Silius argumentum, quod tractavit, et pleraque eorum, quæ memorat, Livio debet: ita in rebus ornandis se totum ad imitationem Virgilii composuit; quod nunc pluribus evincere et declarare nihil adtinet, quum res notissima sit, et loca Maronis expressa vel adumbrata in quavis libri pagina diligenter adnotaverim. Sed præterea aliorum etiam poetarum vestigia, et Græcorum et Romanorum, quorum lectione ingenium Silii imbutum erat et subactum, passim adnoscas, v. c. Lucretii (4), Horatii (5), Ovidii (6), Lucani (7), Hesio-

(1) Voss. de hist. lat. I, 18, p. 83.

(2) Vid. Tac. Ann. I, 8, 13, 76, 79; VI, 5, 7, 27, 47, 48, et Hist. II, 65.

(3) Cf. inpr. Senec. Ep. CXIV.

(4) Vid. Sil. III, 669 seqq. XV, 340; XVI, 552 al.

(5) Cf. lib. XIV, 176; XV, 78 sqq.

(6) Vid. lib. VII, 173 seqq. VIII, 28... 201.

(7) Cf. lib. II, 58 seq. IX, 247, 251; XIV, 354 sq. 412 sq. 453 sq. 487, 491, 520, 539 seq. 548 seq. XVII, 212 sq.

di (1), inprimis Homeri (2), aliorumque poetarum Græcorum, quos continuo ille legebat et meditato studio imitabatur, secutus judicium sensumque popularium suorum, et communem antiquioris suæque ætatis opinionem, qua ars et doctrina poetæ, carminisque suavitas potissimum fere ex hac Græcorum imitatione æstimabatur. Quin et inmiscet nonnunquam et in usum suum convertit, quæ in prosa scriptorum, vel Græcorum, vel Romanorum, oratione lecta et cognita in simili argumento memoria retinebat, inprimis ea, quæ animo obversabantur ex adsidua lectione Ciceronis, quem non minoris, quam Maronem, faciebat, et sibi exemplar proposuerat, ad quod se conformaret (3). Quæ omnia doctissimum poetam produnt et decent.

Jam si quæras, qua ratione in argumento carminis tractando versatus sit poeta; facile intelligitur, eum res ipsas ex historia desumsisse, sed narrationem ad heroici carminis indolem formamque adcommodasse. Quum vero epica vis et dignitas magnitudine rerum, quæ animum vel admiratione detineat, vel virtutis, miserationis, gaudii indignationis aliorumque adfectuum sensu adficiat, adeoque magnis phantasmatibus, factis fatisque virorum, vel audacia ac fortitudine, vel virtutibus vitiisque conspicuorum, et ornato orationis genere contineatur; quumque præterea infinita esset multitudo rerum, quam belli Punici secundi historia suppeditaret; sapienter eam instituit viam, ut, quæcunque factorum periculorumque magnitudine eminerent, accurate ornateque exponeret, levia autem sine effectu certamina ac molimina, quæ neque ornatum poeticum admitterent, neque vel ad animos lectorum movendos et delectandos, vel ad utriusque populi atque belli fortunam mutandam quidquam momenti haberent, sive perquam leviter perstringeret, sive prorsus silentio præteriret. Quod quidem pluribus aut verbis, aut exemplis illustrare necesse non est, quum cuivis libro tam copiosum præfixerim argumentum, ut vel tironibus, Livium comparantibus, id confestim in oculos incurrere possit. Lectoribus itaque carminis nostri animo nunquam dimittendum est, se in poeta legendo versari, qui

(1) Verbi causa, lib. XV, 101 sq.

(2) Vid. lib. IV, 563... 699; V, 118 sqq. 395 sq. VII, 289 seq. IX, 282, 287 sq. 538 sq. X, 256; XII, 605; XIII, 404 seq. 434, 442 seq. 693; XVI, 361 sq. 421 al. In locis quoque ex Marone expressis, sæpe Homerum, huic præeuntem, simul ante oculos habuisse videtur.

(3) Lib. VII, 219 sq et al.

non tam rerum gestarum causas, ordinem et nexum curat, vel religionem, ἀκρίβειαν, perspicuitatem, reliquasque scriptoris historici, inprimis pragmatici, virtutes sectatur, quam id potius agit, ut veram exornet historiam, et omnibus sermonis poetici artificiis ac luminibus novam narrationi suavitatem adspergat. Quod Silii consilium qui vituperant, non reputasse videntur, quam absonum sit et jejunum ejusmodi carmen, quod notam recentioremque historiam incultis nec ulla arte distinctis versibus exponat, quantumque tædii pariat continua præliorum narratio. Neque satis respiciunt materiam, quam poeta sibi delegit; quippe quæ copiosa est, nec ignota ac rudis, sed ab aliis jam sermone, tam poetico quam pedestri, tractata, et ad epici quoque carminis indolem egregie comparata. Omni sic inventionis laude ipsi præcisa, quid aliud relinquebatur, quam ut ad artem et doctrinæ lectionisque multæ ac variæ præsidia confugeret? Et ne nuda historiæ versibus comprehensæ narratione fastidium legentibus moveret, qua alia ratione cavere poterat, quam ut ficta veris, ignota notis, vetera et prisca recentioribus, mira vulgaribus adnecteret, variisque rerum et verborum præstigiis animum lectoris ita deliniret atque inluderet, ut jam nova et inaudita legere et cognoscere sibi videretur? An sapientius fecisse censendus est Lucanus, qui pro machinationibus deorum aliisque epicæ poeseos artificiis declamatoria acumina longasque de vitiis aut virtutibus disputationes substituit? Quem si quis nostro poetæ anteferendum dixerit, fruatur judicio suo: nos multo magis delectamur lectione Silii, qui, quæcunque orationis pigmenta et lenocinia antiquiores poetæ, Homerus inprimis et Virgilius, carminibus suis intexuerant, omnia ex iis adoptavit, v. c. mythos, fabulas, episodia, comparationes, copiarum recensus, urbium origines, deorum ministeria, et quæ sunt alia poeticæ narrationis ornamenta. In quibus magis profecto nobis placeret, nisi fuissent jam alii, qui hæc ipsa quoque occupassent. Sed eo, quo vixit, ævo poetæ ingenii et acuminis laudem non tam in inveniendo vel rerum vel verborum ornatu vario atque exquisito, quam in inventis aliorum sapienter in rem suam convertendis, consequi poterant. Eo potissimum spectant Deorum interventus et ministeria, Junonis maxime et Veneris iræ, ac partes iis tributæ, quæ ab Homero et Virgilio jam præclare erant definitæ, et ex iis confestim legentibus succurrunt. Altera Dea, cujus odium in Trojanos, et ab his oriundos Romanos, vel tironibus notum est, tamquam Carthaginiensium,

altera autem, tamquam Romanorum, tutela constanti et præcipua religione colebatur (1).

Sed ne cæco quodam poetæ mei amore captus nihil ab eo peccatum esse contendere, vel eam ob causam, quod ejus edendi consilium ceperim, vitia ejus dissimulasse videar, primum non diffiteor, ipsum argumenti delectum, non quidem propterea quod illud recens sit, vel historicum, et ab aliis jam perspicue, eleganter et accurate tractatum, sed quod nimis pateat nimisque late fusum sit, non satis mihi probandum videri. Deinde concedo, illam veterum poetarum, Virgilii inprimis, imitationem, illumque tam rerum, quam verborum ornatum ejusmodi esse, ut non dubitem Plinio suffragari, qui Silium *majore cura, quam ingenio carmina scripsisse* judicabat. Sæpe enim imitatio illa nimis servilis est vel adfectata, et magna pars eorum, quæ ex aliis poetis, Homero potissimum et Marone, expressa aut adumbrata reperimus, ita comparata est, ut non tam in eadem phantasmata, sive sententias et dicta incidisse censendus sit, ipsa rei similitudine memoriam eorum, quæ ex pristina lectione in mente hæserant, revocante, quam ut potius ex industria et imitandi studio parum subtili ea adscivisse atque adripuisse videri possit. Ubivis fere dedita opera seduloque ornamenta sectatur, et artis doctrinæque ostentandæ cupiditatem prodit. Passim

> Purpureus, late qui splendeat, unus et alter
> Adsuitur pannus.....
> Sed nunc non erat his locus.....

Luxuriat, ut vitis, cujus frondes supervacuæ non compescuntur, et, ferocis equi instar, summo plerumque impetu fertur, neque habenas audit, sed ingenio indulgens, nec modum, nec rationem servat, quia semper elegantias adfectat, et doctrinæ copias, etiam ubi minime congruit, expromere conatur. Ab hoc nimio et perverso imitandi studio etiam profecta est inæqualitas varietasque sermonis poetici, quo plurimum Silio præstat Virgilius, in cujus Æneide omnia fere sunt limata, castigata et naturalia, mirabilisque cultus, nitor, ornatus, dignitas, gravitas, castitasque in summa proprietate et simplicitate servatur. In nostro contra carmine, oratio tam parum sibi constat, ut alia phantasmatum suavitate ac sublimitate delectent, et cum magno spiritu, ore vere poetico et exquisito or-

(1) De Junone vid. Virg. Æn. I, 12... 33, et Selden. de Diis Syris Synt. II, 12, de Venere Lucret. I, pr. et alios.

natu elata sint; alia inmodico tumore turgescant, et otiosis versibus, tamquam laciniis, adsutis, multiplici verborum, sententiarum, imaginumque variatione, meris phrasibus poeticis et vano exaggerandi studio frigeant; alia denique nimis subtilia, arguta, ludicra, languida et tenuia videantur. Ut paucis rem absolvam, alia magnum poetam decent, alia sunt luxuriantis ingenii, cujus vires in aliorum verbis, modis, figuris, imaginibus et sententiis variandis turpiter adteruntur. Hæc est illa copia et ubertas verborum, illa orationis luxuries, quam sæpius quidem, nec tamen toties, quoties poteram, in Commentario notavi, quoniam eam deprehendere non adeo magnæ doctrinæ magnique acuminis est, et juvenum potius judicium ingeniumque in ea re exercere soleo. Quamquam vero sermonem ornatumque poeticum Silii universe nobis non satis probari concedimus; tamen aliis se virtutibus, iisque non exiguis, nobis commendat, quæ non sunt dissimulandæ, ne iniquiores in dijudicando videamur.

SECTIO III.

De præstantia carminis Siliani, et de utilitate ex eo capienda.

Non defuisse, qui de carmine nostro nimis humiliter sentirent, jam supra monui Sect. II pr. Eorum tamen judicia minus me movent, quam Ill. Ernesti, qui non modo in disquisitione de carmine Siliano, sed per totum etiam commentarium, tam severum se vehementemque in Silium præbuit, ut admodum pauca sint, quæ ipsi placeant, utque mireris, quid causæ fuerit, quare Vir doctissimus ad edendum illustrandumque poetam, de quo tam abjecte contemtimque judicaret, animum adjecerit, nec potius operam, in eo consumtam, ingeniique aciem ad alium scriptorem transtulerit. Ego quidem non is sum, qui non sæpe poetam propter nimium imitandi studium lapsum esse diffitear, et in Notis passim monui, quæ reprehensione digna videbantur. Sed idem ego plura, quæ probes, carmini inesse contendo. De argumenti delectu, et de ratione, qua illud Silius tractaverit, quid statuendum censeam, jam supra professus sum. Quod vero ad ipsam quoque Virgilii aliorumque imitationem, et poeticum ornatum adtinet, poeta magis excusandus, quam contemtu propterea dignus videtur. Satis enim confidenter adfirmare ausim, præstantiorem eum poetam futu-

rum fuisse, si quum prius quam in senectute animum ad poesin adpulisset (1), tum feliciori ævo ei nasci contigisset. Quæcumque in eo vituperari possunt, e seculi vitio traxit, quod verborum ubertate, et amplificandis, exornandis, augendisque in miracula rebus maxime delectabatur. Eo justiorem quoque excusationem habet, quum ne præstantissimi quidem scriptores, Polybius, Maro et alii, orationis luxuriem Rhetorumque argutias et loquacitatem satis vitaverint. Huc adcedit, quod miserrima est conditio poetæ, cui ea imitatione exprimenda sunt, quæ jam alii ante eum tam ornate ac præclare dixerunt, ut a nemine alio melius dici possint; quique in nullas fere rerum ideas, imagines et sententias, in nulla phantasmata et dicta incidere potest, quæ non magnus aliquis poeta dudum occupaverit (2). Ipsa denique vitia, quæ carmini insunt, non obstant, quo minus illud pluris æstimandum sit, quam permulta alia antiquitatis nostrique ævi scripta, quæ subinde prelo excuduntur, et in manibus hominum versantur. Poeta enim pluribus ea virtutibus compensavit: quidni itaque in his adquiescas?

In carmine Siliano tot loca præclara, elegantia, ingeniosa et sublimia, tot melioris venæ vestigia reperiuntur, ut plurimum superent ea, quæ vituperamus. Elocutio oratioque poetica, si ubertatem verborum, quæ nec ipsa ubivis displicet, et ea, quæ ipsi ætas adspersit, quæque admonitu idonei præceptoris facile vitari possunt, exceperis, tersa est, casta, pura et elegans, prorsusque ad epicam gravitatem et Virgilii exemplar composita: unde et lectio ejus ad Maronem rectius intelligendum plurimum conferre potest (3). Narratio autem, si non in singu-

(1) Vossius de histor. lat. I, 29: « Illud etiam, inquit, cogitare nos oportet, non a prima se adolescentia huic studio dedisse, sed jam annis gravem atque ætate languescentem: ita ut difficile omnino foret, tum demum discere, quo pacto liber præcipitandus sit spiritus, sic ut quodammodo furenti animo vaticinari videaris. »

(2) Conf. Ill. Wolf. ad Demosth. orat. adv. Leptinem, Proleg. pag. 38... 40.

(3) Cel. Heyne in Præf. ad Virg. T. I, p. 23, edit. nost. hæc optat: « Omnino velim mihi aliquem dari, qui a Silii Italici, Valerii Flacci, Statii et Lucani, Ausoniique et Claudiani lectione recens studium suum ad Virgilium convertat! non ut ille loca similia et parallela inani ac vana ambitione congerat; verum poetæ illi, quos ad Virgilium se composuisse totos manifestum est, dum non modo in carminum ratione et ordine, verum in ipsa quoque elocutione, in singulis versibus ac verbis, exprimere eum laborant,

lis partibus, universe tamen, majore non modo sermonis latini elegantia, sed etiam perspicuitate, ordine et nexu se commendat, quam tali ætate, et in tanta rerum varietate, tantoque imitationis et ornatus studio exspectes. Conferat aliquis Silium cum Statio, vel Lucano aliisque horum temporum poetis, neque dubito, quin eum his anteferendum censeat. Carmen ejus abundat pulcherrimis locis, comparationibus, sententiis, imaginibus, descriptionibus, quæ ne præstantissimos quidem poetas dedecerent. Multa, in quibus Homerum et Maronem adumbravit, felici imitatione expressit, suaviter variavit, novo rerum ornatu, novisque earum phantasmatibus, formis, generibus, conversionibus sua fecit, nec sine arte ac judicio vel amplificavit et ornatius extulit, vel, si desperaret, se Virgiliani Homericique loci præstantiam adsequi et in certamen quasi cum iis descendere posse, contraxit. Varios adfectus passim egregie expressit; et Deorum ministeria sæpe feliciter adhibuit. Characteres singularum personarum non male tuetur, orationumque fingendarum probus est artifex. Quæ omnia, cum varietate non minus quam jucunditate rerum conjuncta, lectorum animos mirifice delectant. Quo adcedit, quod, si verum est, de quo vix dubitare possis, Silium ex antiquioribus poetis historicisque, qui bellum Punicum II exposuerunt, non pauca hausisse, adeoque multa in eo vestigia deperditorum antiquitatis monimentorum superesse, id quoque plurimum ad carmen ejus commendandum facit.

Sed aliæ sunt utilitates, quas literarum inprimis elegantiorum humanitatisque studiosi ex carmine Siliano capere possunt. Primum enim juveniles animi maxime tenentur poetarum et historicorum lectione; nec facile etiam erit, qui negaverit, eam in juventutis institutione reliquorum scriptorum interpretationi anteferendam esse, quum non modo ad ingenium doctrina excolendum, ad judicium acuendum, ad sensum pulchri atque honesti alendum, et ad mentes admiratione ac voluptate perfundendas, sed etiam ad rerum magnarum amorem inspirandum, animosque paulatim ad eas virtutes, quarum illustria exempla passim consignata reperiunt, con-

sæpe interpretationem locorum Virgilianorum suppeditant. » His adjicio verba Vossii de hist. lat. I, 29, p. 144: « Non plane Silio adulatur Martialis, quum os ei tribuit magnum facundumque. Quod si de puritate etiam, sermonisque Romani castimonia certare lubeat; nulli illorum cedat, quos ea, vel proxima, vidit ætas. »

formandos, maximam omnino vim habeat. Silius autem historiæ Romanæ partem, et quidem eam, qua non alia rerum gestarum multitudine, varietate et magnitudine insignior exstat, in carminis formam deflectere, et ita sensus, quos jam nuda et simplex rerum narratio excitare poterat, epicæ poeseos artificiis, picturis, vi et gravitate augere conatus est, nec minus poetæ, quam historici partes egit. Deinde nullum nec memorabilium rerum, in bello Punico quum primo, tum maxime secundo gestarum, nec ornatus poetici genus prætermisit; et carmen suum infinitæ fere lectionis copiis et quadam incredibili varietate rerum, ex antiqua historia, geographia et mythologia depromtarum, distinxit. Quis itaque dubitet, quin, si non viri, omni eruditionis genere instructi, certe juvenes ex lectione doctissimi poetæ, si recte et cum judicio instituatur, multarum utilissimarumque rerum cognitionem haurire possint? « Est et aliud, ut Cellarii verbis utar (1), quo Silius cæteros poetas fere omnes antecellit, locorum, gentium, antiquitatum tam illustris explicatio, ut nisi ille fuisset, multa sane in geographia, et in rerum et antiquitatum historicis obscura nobis et incognita essent. Sane Italiam, Siciliam, Africam, Hispaniam et alias regiones tam distincte, tam illuminate in singulis partibus ante oculos proponit, ut neque id clarius possint, quibus unicum hoc studium ac labor est, ut orbis terrarum descriptionem exhibeant (2). » Jam vero hæc geographica æque ac historica, a poeta versibus comprehensa, multo magis et tenebunt delectabuntque juvenum animos, et diutius in memoria eorum hærebunt, quam si ea ex geographico aliquo historicoque libro, tenuiter scripto, perceperint, vel magistrum ea tradentem et explicantem audiverint.

Sed longe maxima utilitas, quæ ad juvenilem ætatem e carminis nostri lectione redundat, eo continetur, quod plurimum conferre potest ad formandum acuendumque judicium, si duce magistro instituatur, qui satis ingenio valeat ad bona a malis præclara et sublimia a tenuibus et languidis discernenda. Quum itaque Silius totam fere carminis materiem e Livio, ornatumque tantum non omnem e Virgilio petierit; auctor sim, ut juvenes in ejus lectione hos ipsos, quorum vestigia ubivis persecutus est, semper ad manus habeant. Livii comparatio eos docebit, quantum inter historicam et poeticam

(1) In Diss. de Silio Ital. §. 13.

(2) Huc spectant inpr. lib. III, 222... 405, et VIII, 356... 616.

rerum narrationem intersit, quique utriusque sunt termini, colores ac modi. Quod si vero Maronem, quoties adumbratur, contulerint cum nostro poeta, discent naturalem simplicitatem epicamque vim ac dignitatem ab argutiis atque inani verborum tumore et ubertate distinguere. Dici vix potest, quanti sit momenti ad judicium ingeniumque fingendum, et ad veram linguæ alicujus poeticique potissimum sermonis indolem rite percipiendam plurium, et diversæ ætatis, scriptorum comparatio. Quam ob causam omnia Livii et Virgilii loca, quæ Silius ante oculos habuit et imitatione expressit, diligentius a me, quam a quoquam reliquorum editorum, adnotata videbis. Ea tamen plerumque simpliciter tantum laudavi, non interposito judicio meo, nec ipsis Livii Maronisque verbis adscriptis. Nam non modo hi scriptores omnium manibus teruntur, cavendumque erat, ne præter necessitatem ad nimis magnam molem liber excresceret; sed etiam ea, quæ in hac comparatione opportune moneri poterant, juvenum, et, qui horum lectionem moderantur, magistrorum judicio relinquere, quam ipse occupare malui, quippe qui usu didici, quantum hæc exercitatio ad intelligentiam non minus et sagacitatem, quam ad industriam juventutis acuendam valeat.

SECTIO IV.

Historia literaria carminis Siliani, et recensus Codicum MSS.

His universe de poeta nostro ejusque carmine præmissis, proximum est, ut quum de opera meritisque eorum, qui ante me ad Silium edendum adcesserunt, tum de Codicibus ejus MSS. paucis exponam. Quum vero Drakenborch. quantum ipse, et qui ante eum in poeta recensendo elaboraverunt, ad eum vel intelligendum, vel emendandum contulerint, quasque adhuc membranas excusserint, jam in Præfatione editionis suæ satis luculenter tradiderit; ejus verba liceat nunc mea facere, refectis tamen nonnullis, quæ repetere nihil adtinet, et notis aliquot adspersis.

PRÆFATIO DRAKENBORCHII.

Mortuo et rebus humanis erepto Silio, sive id temporum, in fœdam barbariem ruentium inertia ac pessimo studiorum contemtu, sive quo alio casu adcidisse dicendum sit, unicus, quem nobis reliquit, ingenii fetus duriore fortuna conflicta-

tus, et oblivione ac silentio tantum non sepultus esse videtur. Si enim solum Sidonium Apollinarem excipiamus, a tempore Plinii ac Martialis per tredecim ferme secula nullus fuit, qui ejus vel verbo meminisse reperiatur. Quin insuper constanti adeo fama et existimatione hominum seculo XIV volvente periisse credebatur, ut Franciscus Petrarcha, primus ille humaniorum literarum instaurator, damnum, quod Silii poema amittendo studia nostra fecisse existimabantur, resarcire cupiens, opus, cui *Africæ* nomen dedit, et quo belli Punici secundi historiam versibus complexus est, composuerit: quod minime facturus fuisse videtur, si poetæ nostri laborem alibi locorum delitescentem superesse suspicari potuisset (1). Depulsis tandem aut fugientibus, quæ orbi universo obfusæ fuerant, ignorantiæ tenebris, et felici auspicio renascentibus omnis generis studiis, quum monachalium bibliothecarum horridas latebras studiose excuterent viri eruditi, etiam Silius cum infinitis aliis prisci ævi scriptoribus ex squalido situ et pulvere protractus, et in lucem vindicatus est. Ne vero varias doctorum opiniones de auctore, loco et tempore, quo Silius repertus est, memorando patientia lectoris nimium abutar, dicam verisimillimum mihi videri, Punica hæc inventa fuisse per Poggium Florentinum prope Constantiam in monasterio Sancti Galli tempore concilii Constantiensis. Certe Poggium Silii inventorem esse agnoscit Hugolinus, seu Ugolinus Verinus, qui non longe post hæc tempora vixit, et scriptis inclaruit, lib. II de Viris Illustr. urbis Florent. ubi Poggium sic commendat:

Quin etiam sollers Germanis eruit antris
In Latium altiloqui divina volumina Sili.

(1) Eadem est sententia Fabricii et Ernesti in Biblioth. lat. Tom. II, p. 178; Vossii de histor. lat. I, 29, p. 144, et Apostoli Zeni Diss. Voss. I, p. 3. Sed refragatur *Lefebvre* in Præfat. Edit. Latino-Gallicæ p. 10, cujus verba, ab Ill. Ernesti jam adposita, hæc sunt: « *Je suis actuellement convaincu par la lecture du Poëme de Pétrarque, que ce Savant en avait un exemplaire. Drakenborch et M. le baron de la Bastie (Mém. de l'Académ. des Inscrip. Tom. XV) ont répété, d'après Lil. Girald, que si Pétrarque eût connu le Poëme de Silius, il n'en eût pas fait un sur le même sujet. Je suis au contraire persuadé que Pétrarque n'a fait le sien, que parcequ'il avait un Silius, qu'il regardoit sans doute comme le seul exemplaire qui fût resté, et qu'il a laissé ignorer pour la gloire de son propre ouvrage.* » Hanc suspicionem nimis injuriosam probat censor eruditus in Annal. literar. Gœtting. a. 1782. Additam. pag. 261, 262.

Videatur quoque Colomesius ad Gyraldi dialog. IV, de Historia poetarum pagin. 240. Ed.

Etiam Guarinus Veronensis, sive Franciscus Barbarus, sive alius quis eo tempore, in epistola, qua Poggio Quintiliani inventionem gratulatur, quam nuper ex bibliotheca Paullina Lipsiensi publici juris fecit Jo. *Gottlieb Krause*, ejusdem bibliothecæ præfectus, in vernacula librorum historia P. I, p. 46(1): «Tu Tertullianum, tu M. Fabium Quintilianum, tu Q. Asconium Pedianum, tu Lucretium, SILIUM ITALICUM, Marcellinum, tu Manilium astronomum, L. Septim. Valerium Flaccum, tu Caprum, Eutychium, Probum, grammaticos, tu complures alios, BARTHOLOMÆO COLLEGA TUO ADJUTORE, vel fato functos vita donasti, vel longo, ut aiunt, postliminio in Latium reduxisti.» Idem denique testatur ipse Poggius in orat. in funere Nicolai Nicoli, «Quod autem egregiam laudem meretur, summam operam curamque adhibuit ad pervestigandos auctores, qui culpa temporum perierant. Qua in re vere possumus dicere, omnes libros fere, qui noviter tum ab aliis reperti sunt, tum a me ipso, qui integrum Quintilianum, Ciceronis nostri orationes, SILIUM ITALICUM, Nonium Marcellum, Lucretii partem, permultosque præterea e Germanorum Gallorumque ergastulis mea diligentia eripui, atque in lucem extuli, Nicolai hujus suasu, impulsu, cohortatione, et pæne verborum molestia esse literis Latinis restitutos.» Locum vero et tempus, quo Silius ex squalidi carceris horrore ereptus est, memorat Marsus ad Silii lib. VIII, v. 125: «Hic plurima Silii carmina desiderantur illius incuria, qui hoc opus exscripsit *apud Constantiam*, urbem Galliæ, ubi hoc poema jam amissum a POGGIO, viro id ætatis literatissimo, repertum fuit *tempore divi Nicolai* Pontificis Maximi: cujus felicissimi pontificatus auspiciis Latina lingua, quæ Vandalum Gothicumque sapiebat, proprium decus resumere cœpit.» Quamvis autem auctorem et locum recte designaverit Marsus, in definiendo tamen tempore erravit. Quum enim Lilius Gyraldus in dial. IV, de Poetar. Historia scribat, Silii Punicum bellum «eo tempore, quo Christianorum procerum conventus, quod *Concilium* nostri, Græci Σύνοδον vocant, in Germania haberetur, *in quapiam ibi turri* fuisse repertum, literis admodum obsoletis et pervetustis, et cum eo una cariosos quosdam aliorum scriptorum libros,» dubitandum minime puto, quin inventus sit Silius tempore concilii Constantiensis, quod habitum est anno post Christum natum CIↃCCCCXV et sequentibus, Johanne XXIV et Martino V Pontificibus Romanis; eodem nempe loco et tem-

(1) In *der umständlichen Bücher-historie*. Lips. 1715, in-8°.

pore, quo etiam Quintilianus, quem male alii in salsamentarii taberna repertum tradunt. Asconius Pedianus, et Valerii Flacci Argonauticon priores libri, quos Gyraldus per *cariosos aliorum scriptorum libros* designat, inventi sunt. Paribus enim verbis Poggius ipse locum, unde hos codices extraxit, describit in epistola ad Guarinum Veronensem, cujus partem olim Mabill. ac Menag. ediderunt (1), sed quam integram nuper vulgavit supra laudatus *Krause* dicto loco, « Est autem monasterium Sancti Galli prope urbem hanc (scil. Constantiam) millia passuum XX. Itaque nonnulli animi laxandi et simul perquirendorum librorum, quorum magnus numerus esse dicebatur, gratia eo perreximus. Ibi inter confertissimam librorum copiam, quos longum esset recensere, Quintilianum comperimus adhuc salvum et incolumem, plenum tamen situ et pulvere squalentem. Erant enim *non in bibliotheca* libri illi, ut eorum dignitas postulabat, *sed in teterrimo quodam et obscuro carcere, fundo scilicet unius turris*, quo ne capital. quidem rei damnati retruderentur, etc. Reperimus præterea libros tres primos et dimidiatum quarti C. Valerii Flacci Argonauticon, et expositiones, tamquam thema quoddam, super octo Ciceronis orationibus Q. Asconii Pediani, eloquentissimi viri, de quibus ipse meminit Quintilianus. Hæc mea manu transcripsi, et quidem velociter, ut ea mitterem ad Leonardum Aretinum, et Nicolaum Florentinum. » Scripta autem est hæc epistola *Constantiæ XVII Kal. Jan. anno Christi* CIↃCCCCXVII: altera vero, quæ Guarino Veronensi tribuitur, et Silium jam inventum dicit, cujusque particulam supra laudavimus, *Venetiis pridie Nonas Julias anno Christi* CIↃCCCCXVII. At Nicolaus V, cujus pontificatu Marsus Silium repertum tradit, ab anno Christi CIↃCCCCXLVII ad annum CIↃCCCCLV ecclesiæ Romanæ præfuit. Insuper Leonardus Aretinus ac Nicolaus Florentinus, seu Nicolaus Nicolus, ad quos se libros recens inventos misisse Poggius scribit, primus anno CIↃCCCCXLIII e vita excessit, alter anno CIↃCCCCXXX, si Vossio fides habenda, lib. III de Histor. latin. cap. V et VI, in quo posteriore tamen error typographicus irrepsisse videtur, quum ipse dicat, exstare Philelfi ad Nicolaum Nicolum epistolam

(1) Mabillonius itineris Italici p. 211, et Menagius anti-Bailleti I, p. 46. Integram exhibet etiam Jac. *Lenfant* ad calcem Poggianorum. Amst. 1720, in-8°, pag. 309. Præter eum in Biblioth. lat. Fabricio-Ernestina T. II, p. 259, laudantur Poggii Opera Basileæ edita p. 272, 394; Menagiana T. I, pag. 97; T. IV, pag. 90, et Julii Nigri Historia scriptorum Florentinorum vulgata Italice p. 473.

(ea est lib. II, epist. 18), anno MCCCCXXXVIII (lege MCCCCXXXIII) scriptam. Non diu tamen post eum annum superfuisse ex ipsa eadem epistola patet, in qua *vir decrepitus* vocatur, quum mortuus fuisse dicatur anno ætatis LXXIII. Quidquid sit, ex ipsa Poggii orat. in funere Nicolai Nicoli, pag. 103 constat, mortuum esse Nicolum vivente adhuc Leonardo Aretino aliisque, quos verborum suorum testes laudat. Bartholomæus autem, quo *collega et adjutore* Silium inventum dicit Guarinus Veronensis in sæpius memorata epistola, amicus Poggii fuit, in cujus scriptis sæpius memoratur, nunc sub nomine *Bartholomæi de monte Polliciano*, nunc *de monte Peliciano*, nunc denique *de monte Puliciano;* neque alius est ab illo, quem Silii codicem, unde reliqua ejus poetæ per Italiam exemplaria descripta sunt, possedisse cognovimus ex Franc. Filelfo, lib. XVI, epist. 14: « Velim, quam diligentissime odoreris, apud quem hospitetur ille codex Silii Italici poetæ, quem Antonii Barbadori pater, quo tempore in monte Publiciano præturam gessit, ex bonis illis Bartholomæi venatus est, quem Martinus Pontifex Maximus primum secretarium habuit. Nam codices omnes, quotquot illo exemplari exscripti sunt, depravatos corruptosque invenio. » Per Poggium itaque hoc modo vitæ et luci restitutus Silius a doctis magno applausu exceptus, et jam sub ipsis inventæ artis typographicæ initiis sæpius Romæ, Parmæ ac Mediolani excusus est. Sed quum partim librariorum scribarum imperitia, partim operarum atque editorum negligentia deformatus adeo ac corruptus circumferretur, ut a nemine fere agnosci, aut cum fructu legi posset, in eo emendando atque interpretando certatim operam posuerunt viri illorum temporum eruditi. Primi autem, quos in hoc stadio decurrisse accepimus, fuerunt *Petrus Montopolita*, *Pomponius*, et *Dominicus de Caldariis*, sive, ut dici maluit, *Domitius Calderinus*, quorum memoria apud Petrum Marsum in Præfat. in Silium ad Illustr. Principem Virginium Ursinum exstat. Calderini autem commentarios Silianos memorat etiam Sabellicus in dial. de linguæ Lat. reparat. et ipse Calderinus in Præfat. ad Martial. Sed eorum labores lucem vidisse non videntur. His successit *Petrus Marsus*, Pomponii et Calderini discipulus, qui Silium commentariis illustratum edidit. Verum quum non corruptos solum et pessimæ notæ codices, qui vulgo exstabant, secutus fuerit, sed ipse etiam priora menda novo errorum cumulo adauxerit, nihil commodi Silium et humaniorum literarum studiosos ex ejus labore cepisse quisque facile judi-

care potest. Post Marsum anno CIↃIↃIV poetam nostrum edidit *Martinus Herbipolensis*, qui singulis libris argumenta *Hermanni Buschii* Pasiphili, natione Westphali, addidit. Ejusdem deinceps Buschii scholia margini editionum Basileensium ac Parisinæ Colinæi adjecta sunt; quæ, quamvis *vice uberis commentarii esse posse* dicantur, raro quidquam bonæ frugis præstant. Martinum Herbipolensem et Buschium proxime excepit *Ambrosius Nicander* Toletanus, qui editioni Juntinæ anni CIↃIↃXV præfuit. Magnifice hic in præfatione ad Laurentium Medicem testatur, Silium « sua arte faberrime politum, et pervigili cura serenitati pristinæ restitutum ope vetustissimi exemplaris Roma advecti, atque omnibus maculis detersum defecatumque esse. » Verum tantum abest, ut splendida hæc dicta factis æquaverit, ut potius omnia contraria præstitisse dicendus sit. Nulli enim scriptorum, qui ex miserrimo bonarum artium naufragio elapsi monumenta ingenii ad nostram memoriam propagarunt, plura ac scelestiora vulnera inflixit aut fœda priorum temporum barbaries, aut infausta librariorum inscientia, et audax Criticorum temeritas, quam Silio intulit inconsiderata hujus hominis mutandi prurigo et insania, ut passim ex adnotationibus nostris patebit. Utinam igitur imitari maluisset exemplum *Damiani* cujusdam *Benessæ*, quem reprehendit, quod Silium a se emendatum jactet, quum ex illo, qui vulgo circumferebatur, descripserit! Nam si ipse etiam id facere in animum induxisset, viri docti operæ et labori in tot ineptissimarum lectionum monstris exhauriendis, quæ passim invitis Musis et Apolline tersissimo poetæ obtrusit, parcere potuissent. Per Nicandri tamen vestigia incedere libuit postea *Francisco Asulano*, qui editionis Aldinæ anni CIↃIↃXXIII curam habuit; ut editionem Juntinam non vidisse existimandus sit Barthius, qui ad Statii Thebaid. IV, v. 717, *Silium ab Aldo vel ejus correctore plane perditum* dicit, quod de Nicandro meritissime prædicari potest. In eo tamen a Juntina discessit editio Aldina, quod initio libri octavi Asulanus ex Jacobi Constantii collectaneis criticis versus quatuor et octoginta, in Gallia, ut aiunt, repertos, primus inseruerit. Post hæc tempora, quæ renascentium literarum quasi infantia quædam aut pueritia censenda sunt, certior clariorque poetæ nostro lux obfulgere cœpit. Quum enim *Ludovicus Carrion*, dum bibliothecam Coloniensem diligentius lustraret, in venerandæ antiquitatis manuscriptum, hæc Punica continens, quod tempore Caroli Magni exaratum fuisse opinatur, incidisset, ejus auxilio spar-

sim nonnullis locis in Emendationibus suis opem ferre conatus est, ac Silium nobis multis partibus meliorem dedit (1). Quum vero idem codex per Melchiorem Hittorpium Theologum, ac bibliothecæ Coloniensis præfectum, etiam *Francisco Modio* innotuisset, integrum is poetam ad eum recensere instituit: quem quoniam *cum Homero et Virgilio collatum, ac locis innumeris emendatum*, ut ipse promisit, aliquando edere in animo haberet, plerumque veriores modo scripturas, ex Manuscripto depromtas, in *Novantiquis Lectionibus* proposuit (2), et uberiores earum adsertiones commentario, quem meditabatur, servavit; qui magno reipublicæ literariæ damno, sive ejus morte, sive quoquo alio casu interceptus, æternum latebit. Anno deinde ɔɪɔɪɔɔ Silium ad fidem ejusdem libri Agrippinatis ac mentem Modii emendatum edidit *Daniel Heinsius*, tum pæne adhuc puer, eique eruditissimas notas addidit, quas ob teneram ætatem, qua eas conscripsit, *Crepundia Siliana* vocavit, sed quarum ipsum nec senem unquam pœnituit. Post Danielem Heinsium memorandus est *Claudius Dausqueius* Sanctomarius, Canonicus Tornacensis, qui anno præteriti seculi quinto et decimo, non octavo et decimo, ut quædam exemplaria exhibent, solita typographis fraude, Silii Punica non contemnendo commentario illustravit. Optimam hic operam Silio navare potuisset, nisi insano Modium et Heinsium carpendi studio ut plurimum in pejora abreptus, ubique se typothetarum mancipium præstare, et non excusandos eorum errores patienter ferre ac patrocinio suo probare maluisset, quam verissimas lectiones ex Codice Coloniensi erutas, cujus ipse etiam excerpta ab Heriberto Rosweydo accepisse videtur, agnoscere: in quem gravius dicere abstinebo, quod postumam Modii ac parentis sui famam et nomen, justissima indignatione inflammatus, passim vindicaverit Nicolaus Heinsius. Eodem tempore, quo labor ille Dausqueii prodiit, Silio etiam medicas manus admovit vir infinitæ lectionis *Caspar Barthius*, qui per Janum Gruterum excerpta veterum membranarum, quæ Oxonii in Collegii Reginensis bibliotheca servantur, adeptus, eum omnem variis Adversariorum libris recensuit (3). Hic autem Codex, licet non ubique

(1) In Emendatt. et Antiqq. Lectt. libris, Antverp. 1576, in-8°, et Paris. 1583, editis, atque in Tomo III Lampadis artium Gruterianæ recusis Francof. 1604, in-8°.

(2) Editis Francof. 1584, in-8°, et in Gruteri Lampade artium T. V,

(3) Qui prelo excusi sunt Francof. 1624, fol. Cf. Crenii Animadverss. philol. XI, p. 15.

tantam, quantam Coloniensis, fidem mereatur, minime tamen negligendus est; tum quod innumeris locis verissimas Agrippinatium membranarum lectiones a Modio laudatas egregie firmet, tum inprimis quod integrum nobis Silium exhibeat, quum manuscriptum Coloniense, a barbara manu truncatum, dimidio libri sexti decimi et toto ultimo careat. Barthius vero, qui ceteroquin lumine mentis quam acerrimo præditus erat, dum Dausqueio, quem poetis enarrandis longe præcellere censebat, ac plures scriptores illustrasse optabat, contra Modium et Heinsium plus æquo favet, non raro, ut alter Ixion, pro Junone nubem amplexus est. Haud longe post Barthium Silii emendationi etiam animum intendere cœpit *Joannes Fredericus Gronovius*, qui in Observationibus et aliis scriptis egregiam lucem difficilioribus ac præ reliquis depositis et conclamatis locis ingenio et ope vetustissimarum editionum adfudit. — Ultimus denique nostra memoria Silium anno elapsi seculi quinto supra nonagesimum Lipsiæ in publicum emisit *Cellarius*, qui ex prioribus criticis, Modio, Barthio, Gronovio, Nic. Heinsio, aliisque, quæ præcipue ad poetæ nostri ornatum ac decus facere videbantur, conquirens, iisque notas suas addens, accuratam satis atque concinnam editionem dedit. Maxime vero in præfatione ad Lectorem laudat et prædicat Fridericum Benedictum Carpzovium, quod editionem Dan. Heinsii, cui filius Nicolaus Heinsius manu sua plures conjecturas et emendationes adscripserit, communicare voluerit, ut eas, tamquam pretiosissimas gemmas, adnotationibus suis inmisceret. Verum et Carpzovium et Cellarium opinionis hujus falsos fuisse haud ita pridem casu quodam didici. Adornandæ enim huic editioni subsidia circumspiciens incidi in Colomesii catalogum manuscriptorum Isaaci Vossii, in quo inter libros Latinos cum manuscriptis collatos num. CXXIX memoratum inveni *Silium Italicum Heinsii cum manuscriptis collatum*. Quum autem ingenti desiderio tenerer hujus libri videndi ac versandi, quem cum aliis omnibus ejus generis Vossianis Academiæ Lugduno-Batavæ Curatores Amplissimi maximis inpensis ac sumtibus bibliothecæ publicæ vindicaverant, humanitate tandem ac beneficio Wolferdi Senguerdii et Jacobi Gronovii voti compos factus in capite ejus hæc manu Vossii adnotata reperi, « Multa in Silio castigata, asteriscoque notata, et excerpta ex Illustrissimi Scaligeri exemplari, manu illius a mendis purgato. » Quum autem hæc omnia descripsissem, domum redux statim deprehendi, ea, quæ Cellarius a Carpzovio adceperat, Jos. Scaligero tri-

buenda esse, non vero N. Heinsio, qui, quod etiam Vossius fecit, quæ Scaliger ad oram sui exemplaris adscripserat, sua manu excerpserat: quare passim in notis vero auctori reddidi.

Atque hæc ferme sunt, quæ ad hunc diem virorum doctorum labore et industria in Silio acta sunt: ut vero, quæ restant, absolvamus, videndum nunc superest, quid ipse in hac editione præstiti. Quum Petrus Burmannus munere fratris Caroli Crucii, Consulis Lugduno-Batavi, ineditas Nicolai Heinsii in poetam nostrum notas possideret, quas, detestatus eorum exempla, qui illaudando facinore his thesauris soli incubare consueverant, dudum cum orbe erudito communicare gestiebat (quod ut ipse exsequi posset, varia negotia semper impediverant), auctor mihi fuit ac suasor, ut Silio manus admovere, et diutius, quam par erat, latentem hunc optimarum observationum thesaurum in lucem protrahere vellem. Auctoritate igitur et inpulsu tanti viri, qui, quod disciplina ejus fictus ac formatus eram, quid humeri mei ferre poterant, optime intelligebat, inductus et permotus Nicolai Heinsii primo adnotationes, quas margini editionis Dausqueianæ variis temporibus, ut quæque in mentem venerant, allevit, quanta fide potui, descripsi, et cum alio exemplari editionis Colinæi, cujus oræ, præter quam plurimas conjecturas, manuscriptorum varias lectiones commiserat, diligenter contuli. Adhibuit autem Vir Illustriss. et studiosius, quam priores fecerant, consuluit excerpta codicis Coloniensis, quo olim Carrion et Modius, membranarum Oxoniensium, quibus Barthius usi fuerunt; deinde illis quidem non visum manuscriptum Puteaneum, reliquis tamen, quod fatendum est, integritate ac fide inmensum quantum concedens, quod nunc in bibliotheca Regis Christianissimi servatur (1), vetustam insuper editionem Parmensem anni 1481 quam ab Edmundo Figrelio, quondam Historiarum in Regia Academia Ubsaliensi Professore, ex bibliotheca Regis Sueciæ utendam adcepit, nonnunquam denique Romanam editionem antiquissimam Aldinam, aliasque: unde multam observationum silvam nactus est, ac quam plurimas et egregias lectiones ab ipsius Silii manu profectas, quas posteriorum temporum librarii et literatores insigni scelere depravarant ac corruperant, felicissime auctori restituit. Quamvis autem magnam

(1) Codex nunc Puteanus, antea Venetus, recentissimus et male a N. Heinsio collatus, si fides habenda fuerit diligentissimo *Lefebvre*, qui se accuratius eum excussisse gloriatur.

satis bonæ frugis copiam observationes Heinsianæ contineant, et solæ insigne decus præ aliis huic editioni addituræ sint; dubitandum tamen non est, quin multis partibus meliores ac politiores prodiissent, si auctor ultimam manum, quod acerba et luctuosa studiis nostris morte abreptus facere nequiit, inponere, et ipse earum editioni præesse potuisset. Hoc labore perfunctus alia mea conquisivi, quibus nova, quam moliebar, editio placeret, et lectorem alliceret. Modii itaque Novantiquas Lectiones et Barthii Adversaria perlegere, et omnia, quæ ad Silium ornandum faciebant, inde excerpere cœpi, ut, quod nunquam, nisi in hac nunc editione, præstitum erat, quæ ad emendationem aut illustrationem auctoris nostri passim ac variis locis adnotaverant, quoramque multiplex in notis Heinsianis mentio fiebat, in ordinem digererem, et contextui subjicerem. In quo quantum molestiæ mihi devorandum fuerit, nemo ex æquo æstimare potest, nisi qui, in simile quondam pistrinum detrusus, eumdem, quem ego, laborem exantlavit. Deinde quum Danielis Heinsii Crepundia Siliana, quæ paucis paginis ingentem reconditæ ac non protritæ eruditionis copiam continent, rarius non in his terris modo, sed ubique etiam, inveniri possent, aut, si casu invenirentur, quam animose, si molem libelli spectas, et insano pretio compararentur, non committendum censui, ut bonarum artium studiosi tam exquisitis bellariis, præsertim data hac occasione, ulterius carerent, aut sæpe aliquo census detrimento sibi comparare necesse haberent. Ut itaque recensita, et, quantum fieri potuit, a sordidis typographorum vitiis et erroribus expurgata, et editionem Lugduno-Batavam et Cantabrigiensem cum hac nostra comparanti patebit, hic denuo exprimerentur, curavi. Ne quis autem miretur vel culpet, nullam me rationem in hac editione habuisse adnotationum, quas in poetam nostrum conscripsit Dausqueius, æquum Lectorem monendum duxi, me justissimas causas habuisse, cur hic repetitæ non sint. Nam quum solæ modici voluminis instar esse possent, studiosorum sumtibus parcere debui, ne, si eas aliis, quas nunc dedi, adjecissem, mole libri, unde etiam pretium augeretur, emtorem deterrerem magis, quam allicerem: præterquam quod etiam longe plurima illis insint, quæ elegantiorum studiorum cultoribus non magnam utilitatem præstarent, quoniam Dausqueius multa iis admiscuerit, quæ, nisi infenso odio, quo, nescio quam ob causam, Modium ac Dan. Heinsium prosequebatur, obcæcatus atque in pejorem plerumque partem abreptus fuisset, ipse omittenda atque in-

ducenda putasset. — Quum autem non aliorum modo curas in auctorem nostrum edere, sed ipse etiam aliquid conari, et in Silio studiorum tirocinium deponere constituissem, Burmannus, cui quantum hæc editio debeat, jam superius prædicavi, non contentus ea, quæ vidimus, præbuisse, gratiam etiam, qua valebat, apud Ezechielem Spanhemium interponere non dubitavit, ut excerpta codicis Oxoniensis, qui in bibliotheca Collegii Reginensis servatur, et quo Barthius et Nic. Heinsius usi fuerant, sed cujus variæ scripturæ Colinæi editioni Heinsianæ adscriptæ non sunt, transmitti curaret. Cujus beneficio etiam, facile id concedente Richardo Bentleio, Academiæ Oxoniensis Cancellarii vices agente, collationem ejus manuscripti ad Cellarii editionem institutam adcepi. Deinde Franciscus Hesselius, olim in Athenæo Rotterodamensi Historiarum et Eloquentiæ Professor, nunc vero apud Trajectinos nostros in Collegium Canonicorum ad D. Mariæ adscriptus, medio ac parario Davide Hoogstratano, ludo literario Amstelædami præfecto, ejusdem codicis Oxoniensis excerpta, editioni Raphelengii CIↃIↃCXI manu viri docti addita, ab eruditissimo viro Petro *Ulaming* impetravit: quod, si conjecturis indulgere liberet, idem exemplar fuisse, quod olim Barthio Silium recensenti ad manus fuit, gravissimas ob causas suspicarer. Quum vero quibusdam in locis duo hæc exemplaria, quæ tamen ex iisdem membranis propagata sunt, inter se dissentire deprehenderem, et ipsum codicem inspiciendi facultatem non haberem, aut quis fidelius manuscripti Anglicani lectionem expresserit, satis prospicere nequirem, bona fide tecum agere malui, Lector, eoque in casu utramque lectionem memorare; ut, quibus ipsas membranas consulere datur, nihil me in his incertis conjecturis dedisse intelligere queant. Insuper Jacobus Gronovius editionem Mediolanensem; G. Claramontius, in ecclesia Walonica apud Amstelædamenses divinorum oraculorum interpres, editionem Martini Herbipolensis, et Marsi Parisinam; egregius causarum patronus Gulielmus Best editionem Juntinam, cujus margini pauca adscripserat Ger. Vossius, liberaliter usui meo concesserunt. Deinde quum procedente tempore Silius aliquamdiu typographos exercere coepisset, consilii mei certior factus Jacobus Perizonius primam omnium editionem, quæ Romæ anno CIↃCCCCLXXI excusa est, et nunc cum aliis nonnullis libris ac scriptis legato ejus in bibliothecam Lugduno-Batavam commigravit, ad me transmisit; quemadmodum etiam *van der Kloot* Marsi Venetam primam: quæ causa est, ut earum ante

septimum aut octavum Punicorum librum in notis meminisse non potuerim. Jo. Herm. Schminckius, Historiarum atque Eloquentiæ Marpurgi Hassorum Professor ordinarius, quum ex Iselio, SS. Theologiæ apud Basileenses Professore, audivisse se meminisset, eum ante quatuordecim admodum annos per Helvetiam peregrinantem Tiguri in manuscriptum Silii forte fortuna incidisse, nihil apud amicum prætermisit, ut ejus opera codicis illius excerpta mihi impetrare posset. Quum vero Iselius ea de re cum Hottingero, Theologo Tigurino, egisset, isque non modo librum conferendi, verum insuper, quod raro concedi solet, ad Iselium mittendi potestatem et bibliothecæ curatoribus ac præfectis impetrasset; excussis omnibus angulis tandem præter spem codex Silii, quam diligentissime quæsitus, Tiguri non reperitur. Ut adeo persuadeat sibi Iselius, vel membranas illas interea temporis scelestis manibus ex bibliotheca Tigurina subreptas, aut in latebras infortunio quodam amotas fuisse, vel, quum id ob singularem eorum, quorum curæ hæc bibliotheca commissa est, diligentiam nullo modo verisimile videretur, Silium, quem se manuscriptum Tiguri vidisse, et manibus tractasse credebat, in quodam Helvetiæ monasterio, cujus nunc memoria non occurrebat (plura enim libris vetustis haudquaquam destituta eodem in itinere perlustraverat), adhucdum latere; sed cujus, si quam maxime meminisset, ob nuperos per Helvetiam motus et animorum dissidia videndi aut conferendi nulla spes supererat. Interim idem Schminckius, qui non minus meis, quam sui ipsius commodis inservire cupiebat, quum etiam in bibliotheca Guelferbytana Silii codicem servari intelligeret, non ante conquievit, quam Eccardus, Professor Helmæstadiensis, recepisset, se varias ejus lectiones excerpturum, et ad me missurum, qui tamen, quum ex illo tempore variis negotiis inpeditus fuerit, tum inprimis quoniam ei provincia historiam ac res gestas Georgii I, Regis Magnæ Britanniæ et Electoris Brunsvicensis conscribendi inposita sit, fidem datam adhuc solvere prohibitus est. Eo vero molestius tuli, utrumque hoc negotium in fumum abiisse, quod simul omnem spem codices aliis, qui Silio opem tulerunt, non visos nanciscendi penitus mihi præcisam cernerem. Nam præter manuscripta volumina, quorum modo memini, et ea, quæ Heinsius aliique Silii interpretes consuluerunt atque excusserunt, quorum integerrimum etiam atque optimæ notæ Coloniense dudum periisse est quod suspicemur, rari per Europam poetæ nostri Codices reperiuntur, et nescio, an plures, quam recentissimus ille, quem

ante hoc biennium, quum Lutetiæ versarer, in bibliotheca Regis Christianissimi videre contigit, sed ob temporis brevitatem cum editis committere non potui, et sex alii in Italia, pariter nuper scripti, quorum quinque in bibliotheca Magni Ducis Etruriæ, unum in bibliotheca Eminentissimi Cardinalis Ottoboni exstare coram mihi adfirmavit testis oculatus vir eruditissimus, et non modo Benedictinorum, sed totius etiam Galliæ lumen ac singulare decus, Bernardus *de Montfaucon* (1). Codicem enim, quem testimonio Götzii in descriptione Bibliothecæ Senatus Lipsiensis Lipsiæ exstare credebam, dum in eum perquirerem, nullum esse, sed calami vitio pro Statio Silium positum audivi. Auxiliis igitur atque opibus, et quæ ipse habebam, et quæ amicorum benignitate consecutus sum, instructus Silii recensionem adorsus sum, illud inprimis adtendens, ut auctoris contextus, quantum fieri potuit (restant enim etiamnum plurimi nodi difficillimi, qui sine aliorum codicum auxilio vix solvi posse videntur), ex manuscriptorum ac vetustarum editionum præscripto quam emendatissimus ederetur: in quo passim secutus sum, nisi ubi genius linguæ Latinæ vel poetæ aliud mihi flagitare videbatur, quod tamen paucissimis in locis accidit, Illustrissimum Heinsium, qui oræ editionis Dausqueianæ, qua uti solitus fuit, non modo notas suas alleverat, sed etiam ipsum poema, quemadmodum a manu Silii profectum conjiciebat, antiquorum librorum fide diligenter atque accurate correxit. Deinde, quoniam codicibus manu exaratis destitutus forem, sine quibus parcissime conjecturis indulgendum censeo, illud præcipue in notis egi, tum ut a viris eruditis ex membranis revocatas lectiones aut ab ingenio profectas conjecturas vel optimorum auctorum testimonio probarem ac stabilirem, vel receptam lectionem, si ea præstare videretur, sine cujusquam offensione vindicarem: tum ut ex priscis editionibus, si fieri posset, ostenderem ac palam omnibus facerem, quibus gradibus veterum librariorum, typographorum aut criticorum ignorantia atque audacia Silii manus depravata, et

(1) A Lefeb. etiam collatus est *Codex Tellerianus* sive Tellieri, in Italia inchoatus anno 1413, absolutus anno 1417, bonæ notæ, non integer, varia manu scriptus, chartaceus. Præterea in Bibliotheca latina Fabricio-Ernestina Tom. II, pagin. 174, laudatur alius codex antiquus, de quo Philippus Rossius in libro, cui titulus est: *Ritratto di Roma antica* pagin. 83, ubi de Bibliotheca Vacana agitur: *Fù portato di Spagna il libro di Silio, Italico con l'imagine di Annibale, il quale hoggi si ritrova nella predetta libraria.*

ea, quæ vulgo, obtinebant, verba substituta fuerint: tum ut decantatam et omnibus notissimam Silii imitationem Maronianam accuratius demonstrarem: tum denique, ut loca obscuriora, quæ tirones facile morari possent (æque enim eorum, quam principum in his literis virorum rationem habendam esse arbitratus sum), clariori luce perfunderem.

Possem nunc, mi Lector, ad ipsum poetam evolvendum te dimittere, nisi data hac occasione, publici juris facienda censerem, quæ nuper ad difficilem Silii locum lib. III, v. 395, præsente Newtono, Annæ Magnæ Britanniæ Reginæ Legato, publice prælegit Antonius Maria Salvinius, Græcarum literarum Florentiæ Professor, mecum vero communicavit Henricus Brenkmannus, ex ore illius excepta, quibus, quæ Illustriss. Heinsius ad eumdem locum notavit, egregie confirmantur. Verba Silii hæc sunt,

> At Nebrissa Dionyseis conscia thyrsis,
> Quam Satyri coluere leves, redimitaque sacra
> Nebride et Hortano Mænas nocturna Lyæo.

Ad quæ ita Salvinius: « Nebrissæ Hispanicæ urbis etymon os-
« tentatione quadam eruditionis ingeniosa ac poetica Silius ar-
« cessit a Græcia, quasi, sicut omnium doctrinarum, illa quo-
« que omnium linguarum parens atque altrix fuerit. Nebrissæ
« igitur nomen a Nebride h. e. hinnuli aut damæ maculosa pel-
« le, derivat, qua Menades seu Bacchæ, tamquam animalis pelle
« Baccho dilecti, dorsum ac caput operiebant. Sacra Bacchi
« nocturna quis nescit? In iis, quæ Orgia (credo a numinis vi
« Bacchantiumque ira ac furore adpellabantur), multa arcana
« atque infanda perpetrabantur. Lampzacenum illum obscœ-
« num deum, quem tamquam omnis genituræ præsidem vene-
« rata Priapum adpellavit antiquitas, eumdem cum Baccho
« esse putabant. Nec novum est, plura numina in unum con-
« ferri, ut videre est apud Macrobium, veterum superstitionis
« indagatorem sagacisssimum. Priapum novitium esse Deum,
« Strabo ait, argumento ejus, quod apud Hesiodum, qui Theo-
« goniam conscripsit, et de Deorum stirpe accurate verba fe-
« cit, de Priapo altum silentium est: quamobrem Geographus
« Orthanæ, Conissalo, Tychoni aliisque similibus apud Atticos
« diis similem esse pronunciat, ut aliquid, quod illum quo-
« quo modo repræsentaret, in antiquitate reperiat. Verba Geo-
« graphi sunt e libro XIII. Ἀπεδείχθη ὁ θεὸς οὗτος ἀπὸ τῶν νεωτέρων.
« Οὐδὲ γὰρ Ἡσίοδος οἶδε Πρίαπον, ἀλλ' ἔοικε τοῖς Ἀττικοῖς Ὀρθάνῃ, καὶ

esse putabat Cellar. in Præf. Nemo editorum eam vel vidit, vel contulit, excepto forte Nic. Heinsio; nam editionem Romanam, ex qua varietatem lectionis exhibuit, non Romanam principem vel secundam, sed hanc tertiam, vel, quæ mox recensebitur, quartam fuisse suspicor, quoniam a superioribus illis, quarum lectiones Drakenb. et Lefeb. notarunt, quamplurimis in locis discedit. Hinc etiam in Varr. Lectt. eam editionem, qua Nic. Heinsius usus est, *Rom.* 3, vel *R.* 3 vocavi. Utrum vero tertiam, an quartam Romanam inspexerit, non habeo dicere. Explorent hoc ii, quibus libri ad manus sunt. Ceterum miror, hanc suspicionem meam nemini ante me incidisse, omnesque editionem, quam Heinsius manibus versaverit, pro Romana principe habuisse, quam propterea ab eo male collatam esse passim observat *Lefebvre*, qui alias in ea lectiones deprehenderat.

1480.

Romana IV, in-folio.

Hunc quoque librum neque a Drakenb. neque a quoquam alio editorum ad Silium emendandum in consilium vocatum esse, est quod doleamus. Vid. tamen notata ad edit. præced.

1481.

Parmæ, in-folio.

Editio præstantissima et rarissima, a solo Nic. Heinsio visa et collata. Vid. Drakenb. Præfat. Plerumque tamen cum Rom. pr. consentit, et ex ea forsan, vel ex eodem fonte fluxit.

1481.

Mediolani, in-folio. In fine ejus hæc leguntur: « Hic Syllii Italici codex, quamvis esset Romæ impressorum negligentia multis in locis depravatus, recognitus est ab eodem Petro Justino Philelfo, ut nonnullis amicis suis obtemperaret, septimo Idus Novembres. Impressit autem Mediolani Antonius Zarothus, opera et impendio Johannis Legnani: anno salutis M.CCCCLXXX. PRIMO. LECTOR. BENIVOLE. VALE. PERPETUO. »

Hanc editionem, quam itidem ex Rom. pr., ab qua raro discrepat, expressam suspicor (1), contulit Drakenborch.

1483 (2).

Veneta I, in-folio. *Sylius Italicus cum commentariis Petri*

(1) Et hoc innuit Fabricius Biblioth. T. II, p. 174. Ed.

(2) Fabricius, l. l. ante hunc annum ea notat: « quæ in Silium ela-

Marsi. In fine hæc leguntur: « Venetiis per Baptistam *de Tortis* MCCCCLXXXIII, die VI Maii. »

Exemplari hujus editionis inde a lib. VII, usus est Drakenborch. qui tamen jam ab initio carminis Siliani lectiones Marsi cum Modio et Dausq. notavit. Petrus Marsus, Italus genere, ex Marsorum gente oriundus, copiosos more veterum scholiastarum commentarios scripsit, ter Venetiis editos et Parisiis recusos. Multa quidem poetæ loca bene illustravit, et, si Ill. Ernesti, recentissimum Silii interpretem, exceperis, nemo fere ei anteferendus est. Sed rudis scholiorum moles sæpissime etiam legentibus fastidium movet, et permulta vel male adcepta et prave exposita, vel plane neglecta sunt et omissa.

1492.

Veneta II, cum commentariis Petri Marsi, in-folio. In fine hæc leguntur: « Venetiis opera ingenioque Boneti Locatelli: instinctu vero ac sumtibus nobilis viri Octaviani Scoti Modœtiensis, anno salutiferæ incarnationis nonagesimo secundo supra millesimum ac quadringentesimum, quintodecimo Kalendas Junias. »

1493.

Veneta III, c. commentariis Petri Marsi, in-folio.

Hæc editio, a Drakenb. et Fabricio omissa, memoratur Cellario in Præfat. et Societ. Bipont. quæ eam in Bibl. quoque Francof. ad M. exstare docet, et laudat Cl. Lengnichii *Beyträge* Part. II, pag. 123. Vellem tamen, viri docti editiones Venetas accuratius inter se comparassent, criticaque cum cura et subtilitate excussissent.

Alia Veneta, ann. 1495, *fol. cum commentariis Pii* memoratur in Bibliothecæ Barberinæ Catalogo, quam tamen frustra quæri monet Ernesti in Bibl. lat. Fabric. tom. II, pag. 177.

1504.

Lipsiæ (*Venet.* in Drakenb. Catal.) *ex recensione Martini Herbipolensis,* in-folio. In fine hæc leguntur: « Habes, candide Lector, divinum opus Silii Italici de secundo bello Punico, noviter et emaculate impressum cura et impensis Baccalaurii Martini Herbipolensis, cum argumentis Hermanni Buschii in

cubrarunt *P. Montopolita, Pomponius et Domitius Calderinus,* neminem novi, qui typis exscripta viderit. » Ed.

singulos libros : ex quibus tibi, quid in unoquoque volumine continetur, statim apprehendere poteris. »

Eam consuluit Drakenb.

1508.

Parisina I, in-4°, sine notis. In fine hæc leguntur : « Silius Italicus finit, impressus Parhisii in Bellovisu pro Radulpho *Laliseau*, anno salutis millesimo quingentesimo octavo, die duodecima mensis Decembris. »

A nullo editore, quod sciam, conlata.

1512.

Parisina II, cum commentariis Petri Marsi, in-folio. In fine hæc reperiuntur : « Parrhisiis ex ædibus Nicolai de Pratis. XI Kalendas Maii anno Domini supra millesimum quingentesimum duodecimo, impensis vero honestissimorum virorum Poncii Probi, et Francisci *Regnault*, bibliopolarum. »

Consulta a Drakenb. et accuratior Venetis Marsi, judice Lefeb.

1514.

Lugduni in-8°, *curante Damiano Benessa Ragusæo, apud Barthelemy Troth.*

Post editionem Pomponii optima inter veteres, si fides habenda Lefeb. qui eam contulit. Critica certe cura et subtilitate Benessa omnes quum seculi XV, tum XVI, editores superavit. Cf. Præf. Drakenb.

1515.

Florentiæ apud Philippum Juntam, ex emendatione Ambrosii Nicandri, Toletani, in-8°.

Nicander inconsulta et temeraria mutandi corrigendique libidine Siliani carminis contextum quavis fere pagina fœde conrupit. Vid. Varr. Lectt. et Præfat. Drakenb. Nihilo secius ejus vestigia legit Aldus, quem deinde Nutius aliique sequuti sunt. Quo factum est, ut interpolatio grassaretur in omnes fere editiones, ante Drakenb. typis expressas, qui primus cuncta quasi vulnera, a Nicandro carmini inflicta, sanavit, totque maculas, ei adspersas, delevit : etsi jam ante eum opera Carrionis, Modii, Barthii et Dan. Heinsii non infeliciter in emaculando Silio stabuloque, ut ita dicam, Augiæ purgando versata est. Editiones itaque hujus et seq. seculi paucis recensuisse sufficiat, quoniam non magna inde ad nos et poetam nostrum

utilitas redundat. Ceterum Drakenb. usus est exemplari edit. Juntinæ, cujus margini Ger. Vossius pauca adnotaverat.

1522.

Basileæ, apud Thomam Wolfium, cum argumentis et scholiis in margine adjectis Hermanni Buschii, in-8°.

In hac plura non in melius mutata, teste Lefeb.

1523.

Venetiis, apud Aldum et Andream Asulanum socerum, in-8°.

Asulanus Nicandri vestigiis institit, sed primus inseruit Silii lib. VIII, versus 145... 225, quos deinde reliqui editores in contextum receperunt. Nic. Heinsius ad Sil. VIII, 145 hæc notavit: « Versus octoginta et plures proxime sequentes usque ad versum 225 a vetustis absunt exemplaribus. Qui nunc leguntur, eos primus Andreas Asulanus, Aldi Manutii socer, in editionem suam, anno MDXXIII procusam, invexit, depromtos, ut opinor, ex collectaneis criticis Jacobi Constantii, editis Fani anno MDVIII qui eos ad Baptistam Guarinum e Galliis fuisse missos adfirmat cap. XCII. An Silii sint multum ambigo. » Cf. notæ nostræ in Varr. Lectt. ad l. c. et, qui in edit. Bipont. laudatur, Catal. Bibl. Bunav. T. I, Vol. I, p. 347; Lefeb. de hac editione ita judicat: « Pessima hæc, nec spectanda, nisi longum fragmentum, vere Silianum, reddidisset. »

1531.

Parisiis, apud Simonem Colinæum, cum argg. et scholiis Buschii, in-8°.

1543.

Basileæ, apud Henricum Petri, cum argumentis et scholiis in margine adjectis Hermanni Buschii, in-8°.

1547.

Lugduni, in-12, *apud Sebastianum Gryphium.*

Unum alterumque Silii locum in hac editione restitutum esse, monet Lefeb.

1551.

Lugduni, in-12, *apud Seb. Gryphium.*

1566.

Antverpiæ, in-12, *apud Philippum Nutium.* Ducta et expressa ex ed. Aldina.

1568.

Antverpiæ, in-12.

1578.

Lugduni, in-12. (Edit. Bipont. addit: apud Antonium Candidum. Ed.)

1598.

Lugduni, in-12, *apud Antonium Candidum* (le Blanc), cum *argumentis Buschii.*

1600.

Lugduni Batavorum, in-24. *Silius Italicus de secundo bello Punico: in quo ad codicis Modiani fidem versus spurii ejecti sunt, ac legitimi substituti; notæ uberiores sub* Crepundiorum Silianorum *titulo adjectæ opera Dan. Heinsii. Ex off. Plantin. Christophori Raphelengii.*

Ratio et præstantia hujus editionis, quæ criticis usibus non parum inservit, vel ex ipso titulo cognoscitur. Crepundia Siliana Dan. Heinsii, tunc temporis nondum viginti annos nati, perrara sunt, etsi Cantabrigiæ a. 1646 recusa. Numquam satis commendabuntur, judice Lefeb., et in Præf. Drakenb. *bis* amplissimis ornantur verbis. Neque ego is sum, qui variæ ea et reconditæ doctrinæ copia abundare negem. Sed in emendando Silio non multum poetici ingenii produnt, et ad ipsam quoque ejus interpretationem parum inde profeceris. Primum enim, si quatuor vel quinque libros priores exceperis, in reliquis quidem Heinsius vix decem, et nonnumquam non nisi quinque sive sex locis notas adspersit. Deinde eruditioni expromendæ magis, quam par est, indulget, eaque passim vel minus accurata, vel nimis aliena est et copiosa. Nam plura Græcorum scriptorum, quam Silii verba et loca, vel emendare vel exponere conatur, et omnino id fere agit, ut vocabulum aliquod seu locum carminis adripiat, cui multa quidem docta et plerumque ex Græcorum fabulis, ritibus et grammaticis hausta, vel ad horum linguam totamque antiquitatem spectantia, sed vel hanc ob causam parum apta et ab ingenio juveniliter luxuriante, quod in Græcorum quoque poetarum versibus latine, vel in

Romanorum locis græce reddendis sæpius exercetur, profecto adfundat.

1601.

Antverpiæ, in-12, *apud Gislenum Jansenium.*

1603.

Lugduni, in-12, *apud Johannem Pillehotte.*

1603.

Lugduni (Genevæ), in-4°, *apud Sam. Crispinum*, in corpore omnium veterum poetarum Latinorum. Ed. I, Vol. II. (In edit. Bipont. inscribitur : Aureliæ Allobrogum. Ed.)

1607.

Genevæ, in-12, *apud hæredes Jacobi Chouet*, cum argumentis Buschii.

1611.

Lugduni Batavorum, in-24, *apud Christoph. Raphelengium.*

1611.

Genevæ, in-4°, in corpore omnium veterum poetarum Latinorum. Ed. II, Vol. II, pag. 146... 263.

1614.

Lugduni, in-8°, *ap. Joh. Pillehotte.*

1615.

Parisiis, in-4°, *apud Davidem Douceur. In C. Silii Italici Viri Consularis Punica, seu de bello Punico secundo Libros XVII, Cl. Dausqueius Sanctomarius Canon. Tornac.* Quædam hujus editionis exempla annum 1618 præ se ferunt. In Dausqueii commentario multa quidem insunt bona, et ipse erat homo omni doctrina ornatissimus, sed non satis digesta et subtili, unde parum feliciter plerumque et interpretis et critici partes agit. Præterea lectoribus sexcenties non tædium modo, sed bilem quoque movet, quoniam infesto in Modium et Dan. Heinsium animo cæcoque iis contradicendi studio incensus, omnia fere ab iis recte et egregie emendata respuit, et ubivis vulgatam lectionem, quamvis ineptam, tuetur et revocat. Hinc sæpius meliora vidit et probavit; sed nihilo secius frugibus inventis, glandibus vesci,

et Nicandri somnia defendere maluit, quam veritati manus dare. Cf. Præf. Drak.

1616.

Lugduni Bat. in-4°, in corpore poetarum Latinorum, cura Alexandri Ficheti S. J. edito.

1618.

Antverpiæ, in-12, *ex off. Plantin. Raphelengii.*
Editio D. Heinsii repetita.

1620.

Amstelodami, in-24, *apud Guil. Janssonium.* Præmissa est Silii vita per Herm. Buschium.

1627.

Amstelodami, in-24. Eadem editio repetita.

1627.

Genevæ, in-4°, in corpore poetarum Latinor. Ed. III, Vol. II.

1631.

Amstelodami, in-24, *apud Guil. Blaew.*

1640.

Coloniæ Allobrogum (Genev.), in-4°, in corpore omnium veterum poetarum Latinorum. Ed. IV.

1646.

Cantabrigiæ, in-12, *apud R. Daniel. Crepundia Siliana Danielis Heinsii.* A Rogero Danieli addita est ejusdem Heinsii dissertatio de veræ Criticæ apud veteres ortu, progressu usuque, tum in ceteris disciplinis, tum in sacris : et de religione Ægyptiorum, Græcorum, Latinorumque ex Oriente repetenda origine.

1656 et 1672.

Lond. Fol. cum iconibus æri incisis. Cum Anglica metaphrasi Silium edendum curavit Thomas *Ross*, Eques et Regiæ Bibliothecæ præfectus : qui etiam Silianum carmen a Scipionis triumpho ad Hannibalis usque necem continuavit.

1695.

Lipsiæ, in-12, *apud J. Thomam Fritsch. C. Silii Italici, Viri*

Consularis, de bello Punico secundo Libri XVII. Christophorus Cellarius recensuit, et notis, et tabulis geographicis, ac gemino indice, rerum et latinitatis, illustravit.

Conf. Præf. Drakenb.

1713.

Lond. Fol. in Maittarii corpore poetarum Latinorum.

1717.

Trajecti ad Rhenum, in-4°, *apud Guilielmum Van de Water*, Academ. Typogr. *Caii Silii Italici Punicorum libri septemdecim, cum excerptis ex Francisci Modii Novantiquis Lectionibus, et Casp. Barthii Adversariis, tum Danielis Heinsii crepundiis Silianis, et postumis notis Nicolai Heinsii, nunc primum editis, curante Arnoldo Drakenborch, cujus etiam annotationes passim additæ sunt.*

Conf. ipsius Drakenb. Præf. Ad eum plane transferri potest judicium, quod Cel. Heyne in ed. Tibulli pag. XVIII, de Broukhusio tulit: « Drakenborch, elegantis ingenii vir et multarum literarum, haud dubie is est, cui Silius plurimum debet: si non interpretatione, tamen subsidiorum criticorum adparatu. Nam quæ boni interpretis munus postularet, parum exploratum habuisse videtur: pro more enim sui seculi nihil videt, quod illustrandum sit, nisi ubi in exquisitiorem loquendi formam inciderit aut varietatem lectionis offenderit: tum vero exemplorum nube involvit et lectorem et poetam; luce interdum, quam exspectabat, subducta magis quam inlata. »

1765.

Mediolani, III Vol. in-4°, cum versione Italica Monachi Maximiliani Buzii.

Pessima editio, judice Lefeb.

1775.

Mitaviæ, in-8°, *apud Frider. Hinzium. C. Silii Italici Punicorum libri septemdecim e recensione Arnoldi Drakenborch curavit et Glossarium Latinitatis adjecit Jo. Petrus Schmidius.*

Editor, præmissa Præf. Drakenb. et Cellarii Dissert. de C. Silio Italico, textum a Drakenb. datum repetiit, et magnam conjecturarum N. Heinsii partem quæque alia in animadverss. VV. DD. in editione Drakenb. ad intelligentiam poetæ apta viderentur, in Glossario breviter exhibuit, adspersis notis quibusdam

et conjecturis : de quibus acre hoc judicium facit Lefeb. « In iis sæpe futilissimus nugator : cui satius fuisset, Silium nunquam adtigisse. »

1781.

Parisiis, in-8°, via et ædibus Serpentinis. *C. Silii Italici de bello Punico secundo Poema, ad fidem veterum monimentorum* (codicum) *castigatum, fragmento auctum. Operis integri editio* princeps. *Curante Joan. Bapt. Lefebvre de Villebrune.*

Lefebvre V. C. eodem tempore aliam poetæ nostri editionem, quæ tribus Voll. continetur, et præter carmen Silianum Gallicam ejus versionem exhibet, excudendam curavit, eique indicem subjunxit, cui titulus est : *Nomenclature historique et géographique :* in quo, ut et passim in Notis criticis, Latinæ editioni subjectis (Part. II, pag. 1... 148), permulta consarcinavit, quæ vel tironibus nota sunt, et, quum Celticæ, Punicæ aliarumque Orientis linguarum aliquam sibi cognitionem habere videretur, ubivis etymologias, ex iis petitas, intexuit. Rerum trivialium multitudinem ipsi condonaremus, si Germanos, non populares suos, eas docere in animum induxisset. Nam ipse profitetur : *Si j'avais écrit pour les Allemands, j'aurais tout dit, sans passer le moindre mot; parceque, en qualité d'Allemand, j'aurais eu droit de supposer tous mes lecteurs ignorants. Mais nous avons plus d'honnêteté en France.* Præf. pag. xxxv. Quam docte autem et ingeniose originem vel populorum, urbium et fluviorum a Scythis, Celtis et Slavis, vel singulorum verborum et loquendi formularum ex Græca, Punica, Ebræa, aliisque Orientis linguis sibi deducere videatur, cognoscitur vel ex notis ad lib. I, 25, 235; III, 26, 338, 395, 682; IV, 534, 786 (*Domus*, a δέμω, ædifico); VI, 609, 632; VIII, 362, 472, 473 (Barbare *harundo, harena* in Drak. Melius *arundo* a voce Celtica *rod, rud*, id est, *canna, juncus;* inserto *n* ut sæpe, et præposito *a*, spiritu leni. Ita *arena* ab *areo, aresco,* ut *aridus*), 492, 520; X, 414; XI, 265 (*Capitolium*, vox composita binis vocibus Celticis et Punicis *cap*, petra, et *tol*, vel *tal*, alta), 551; XIV, 40, 634; XV, 672, 721. Quod ad criticum ejus adparatum adtinet, præter tres membranas, a Carrione, Modio, Barthio et Nic. Heinsio conlatas, usus est codice Tellieri (v. sup. not. 1, p. 444), omnibusque editionibus priscis, et inter eas Romana II et illa Damiani Benessæ, quas reliquis longe anteferendas censet. Quibus præsidiis ad poetam recensendum instructus omnino bene de eo meritus est, multa quum ingeniose conjecit, tum recte emendavit,

et sive conjecturas, correctiones et explicationes aliorum novis argumentis pluriumque librorum auctoritate, sive lectiones, ab iis frustra sollicitatas et temere rejectas meliore interpretatione stabilivit. Sed multo plura ipse vel citra necessitatem, vel perperam et invita Minerva immutavit, sæpiusque ea, quæ a solo ingenio profecta sunt, ne admonito quidem lectore, nec addicentibus libris in contextum recipere nulla ipsi religio est. Nec mirum; nam ipse præcipit; *Que les bonnes leçons soient dans le texte, ou marquées séparément, il n'importe.* Nonnunquam adeo, quasi inter lectiones, quæ ipsi in mentem venerint, et quæ codicum auctoritate firmentur, nihil intersit, ad librorum MSS. fidem provocat, dum ingenii sui fetus nobis propinat; v. c. lib. VI, 609, ubi nulla lectionis varietas in libris, quotquot adhuc innotuerunt, deprehenditur, hæc notavit: « Sensu loci « nil clarius, nihilque minus perspectum omnibus editoribus. « Æternus forem, si eorum nugas hic ventilarem. Pro *tandem* « legit Drakenb. *mentem* contra fidem scriptorum. Non dixit « poeta *dat mentem*, sed *dat deponere*, ut *dat habere*, ne alia sex- « centa adferam: hebraismus est. » Ib. v. seq. « *gentem*. Absurde « Drak. *tandem*. » (Drakenb. servavit lectionem omnium librorum, et in notis eamdem fere medicinam, sed timide, loco adtulit.) « Non male fuit affectus hic locus, nisi ab ipsis editori- « bus; legendi erant scripti. » Quanta autem humanitate, modestia et urbanitate (*honnêteté française*) vir doctus, qui omne Gallorum λημόθους exsorbuisse sibi videtur, vel suas conjecturas venditet, vel aliorum conatus refellat, ex qualibet fere Notarum pagina intelligitur. Sufficiat hæc ejus verba laudasse: II, 345, *Absurdissimus est Drak.* II, 467, *Absurde* venis *in Drak.* II, 614, *Ineptiunt hic Heynsii, qui volunt* paventem *aut* paventum. V, 410, *Miror omnium editorum oscitantiam. Putidus est hic more suo Barthius.* VI, 160, *Ineptit H. qui vult* saniem. *Prope assentit incautus Drak. in notis.* VI, 276, *Nullus hic Drak. cui pessima quæque placuerunt.* VI, 360, *Absurde H.* durum ad tempum opem: *non intellexit.* VI, 413, *Absurde Heynsius* arceri. *Fucum sibi facit Drak.* VI, 649, *Absurdissimus est hic Drak. in textu, ubi* dives *scribit; delirat prope in notis.* VI, 689, *Mira est hic oscitantia Drak. et aliorum.* VII, 153, *Absurdissimus est hic Drak. qui vult* discussit, *vel* diffinxit: *vox* diffinxit *barbara est.* VII, 184. *Delirant prope hic Heynsius et Drak. dum obtrudunt* decerpsit. VII, 280, 283, *Dormiunt H. et D.* VII, 382, *Fungum vult H. qui offert* celebranda. VII, 421, *Inepte H.* despectat. *Non capit; fucum sibi facit Drak. qui hanc emendationem probat.* VII, 435, *Ineptissime*

evolvens *H.* VIII, 107, *Putide ineptit hic Barthius, quem incauti Heyns. et Drak. audiunt.* VIII, 263, *Nil non absurdi promunt hic H. et D. ut* petulantia *intrudant.* VIII, 315, *Ineptit hic Drak. qui vult inserere te ante* fer, *duce malesuado H.* VIII, 425, *Ineptit doctissime hic Heynsius, quum vult* verno. VIII, 428, *Iterum ineptit Heyns.* VIII, 547, *Ineptit docte hic H.* IX, 645, *Sapit importune hic D. qui alibi sapere ita debuerat. Fucum ipsi fecit H.* XI, 163, *Ineptit hic ineptissime, et, fas sit dixisse, ignarissime D. cum H.* Similia sexcenties obvia, quæ quum legimus, videbimur nobis Gallicæ elegantiæ imaginem expressam cernere, cui si nostrorum hominum elegantiam comparamus, magnopere nos ejus pœniteat necesse est (1). Ceterum si quis miretur, quid sit, quod nos operis integri *editionem principem* sibi debere glorietur *Lefebvre*, sciat, eum lib. VIII, versus 145... 225 (quos tamen Andreas Asulanus jam a. 1523 et post eum alii in contextum receperant), inseruisse, et lib. XVI, inde a v. 27, fragmentum, ut putat, egregium, cujus etiam in titulo mentionem fecit, in editionem invexisse. Id e codice Biblioth. Reg. Paris. (qualis ille sit... nam Puteanum, a Nic. Heinsio jam excussum, innui vix crediderim... non habeo dicere, quum vir doctus nec pluribus, nec, quod sciam, aliis locis (2) ejus meminerit) depromtum esse monet, et in Præfat. inverecundiæ adcusat Fr.

(1) Ea acerbius et iniquius dicta sunt. Non enim locum hic habent ea poetæ verba : *Et crimine ab uno Disce omnes.* Quod si *Lefebvre*, omni exuta urbanitate, Germaniæ Doctos indigne et injuriose insectatus est, eum clarissimo *Ruperti* castigandum trado; sed non æquum est omnes Gallos *unius ob noxam* eadem pœna teneri. Neque in uno homine sita et circumclusa est Gallica elegantia; immo Nostri omnes qui rei literariæ student, modeste et vere fatentur maximam sibi lucem affulgere a Germanis, quorum summam eruditionem, acumen ingenii subtilissimum, et acrem in laboribus patientiam nunquam satis admirari possum. Ed.

(2) Nullus Silii e Biblioth. Regia Paris. codex, quem viderim, habet hos versus. Leguntur tantum modo in parvo libro (n° 8206), qui non Silium continet, sed multa e diversis scriptoribus loca excerpta. Immo qui illo loco præmittitur titulus, opinionem Cl. *Lefebvre* nullo modo confirmat; ea enim, quantum oculi mei valent, verba sunt : « Oratio hæc in Africa dicta « fuit primo, et fuit Magonis, *fra*« tris Hannibalis, qui tempore bel« li Punici secundi, dum cum Li« guribus bellum gereret, fuit apud « Gemeam vulneratus, in Africam « rediens, dum esset apud *Sagu*« *tum* (sic), vicinus morti sic lo« cutus est, in fine VI Lybiæ Afri« cæ. » Extrema hæc verba plane Petrarcham indicant, non vero Silium; hinc tamen fragmentum hoc a Cl. *Lefebvre* desumptum patet,

Petrarcham, qui illud, quibusdam mutatis, sibi vindicaverit, suoque poemati Africæ lib. VI, non modo totum adsuere, sed etiam in oratione Syphacis, a Lælio Romam abducti, paraphrastice imitari non veritus sit. Quoniam nondum mihi persuadere potui, hoc fragmentum ab ipso Silii ingenio profectum, et olim a me quoque recipiendum esse; liceat mihi, totam hanc morientis Magonis declamationem una cum notis editoris nunc cum lectoribus communicare:

Sed postquam medio juvenis stetit æquore pronus,
Vulneris increscens dolor, et vicinia diræ
Mortis agens, stimulis ardentibus urget anhelum.
Ille, videns propius supremi temporis horam,
Incipit: « Heu! qualis fortunæ terminus altæ!
Quam lætis mens cæca bonis! furor ecce Potentum
Præcipiti gaudere loco: status ille procellis
Subjacet innumeris; sed finis ad alta levatis
En, ruere. Heu! tremulum magnorum culmen honorum,
Spesque hominum fallax, et inanis gloria fictis
Illita blanditiis! heu! vita incauta, labori
Didita perpetuo, semperque incerta, nec unquam
Sat mortis prævisa dies! heu! sortis iniquæ
Natus homo in terris! animantia cuncta quiescunt:
Inrequietus homo, perque omnes anxius annos
Ad mortem festinat iter! Mors, optima rerum,
Tu retegis sola errores, et somnia vitæ
Discutis exactæ: video nunc quanta paravi,
Ah! miser incassum: subii quot sponte labores,
Quos licuit transire mihi! moriturus ad astra
Scandere quærit homo; sed mors docet omnia quo sint
Nostra loco. Latio, quid profuit, arma potenti
Et tectis inferre faces? quid fœdera mundo
Turbare, atque urbes tristi miscere tumultu?
Aurea marmoreis quidve alta palatia muris

quum in charta quam ipse juxta apposuit et signavit, propria manu exscriptum sit, et Silio attributum. Ed.

Erexisse juvat, postquam sic sidere lævo
Sic diro periturus eram! carissime frater,
Quanta paras animis! heu! fati ignarus acerbi,
Ignarusque mei. » Dixit : tum liber in auras
Spiritus egreditur, spatiis unde altior æquis
Despiceret Romam simul et Carthaginis urbem :
Ante diem felix abiens, ne summa videret
Excidia, et claris quod restat dedecus annis,
Fraternosque suosque simul Patriæque dolores.
Ecce aliud decus, etc.

(Notæ editoris : v. 28. Fraudulenter Fr. Petrarcha *Hic postquam*, et frustra *Pœnus* pro *pronus*. — 32. Male Petr. *alte est*, secutus vitiosam lectionem *altee*. — 35. Male Petr. *et finis*. — 38. *Incauta*. In codice et Petr. *incerta;* sed e sequenti versu, a Librario, ut sæpe errarunt. — 39. *incerta*. Sic codex. Male Petr. *heu certa*. — 40. *Sat*. In cod. et Petr. *Stat*. Quæ sæpe alternant, ut lib. XII, 589, occurrunt *stant* in c. P. *Stat* in R. 2, c. T. pro *sat*: et lib. VIII, 493, not. — Ib. *Heu! sortis*. Nota elegantem hellenismum, ignotum in toto poemate Petrarchæ. — 41. *Animantia*. In cod. *ajatia*. Petr. *animalia*. — 44. *somnia*. Absurde Petr. *lumina*. — 47. *Quos*. In cod. *quot*, a Librario. *Quos* recte in Petr. Ibid. *transire*. Vox Ciceroniana pro *omittere*. — 48. *quo... loco*. Vide lib. I, v. 598; Virg. IX, 723. — 49. *potenti*. Sic recte Petr. In cod. *petenti;* quod falsum. *Bellum* ipse Hannibal intulit. — 50. *mundo*. Recte codex. *Turbare fœdera mundo*, ut in Virg. *totis turbatur agris*, et *terraque marique movebunt* lib. XIII, 865. Vide not. ad I, 37. Male Petr. *mundi*. — 53. *sic diro*. Vide lib. VI, v. 302. Hæc obscure in codice, ubi quasi *sub dino*, vel *duio*. Male Petr. *in pelago*, mutavit. — 55. *Quanta paras animis*. In cod. *quantas parax ais*. Sic *aios* pro *animos* in c. T. lib. IV, 36. Cf. Sil. XII, 555; lib. III, 59; lib. I, 136. Antea *frater*: similem prosphonesim habes lib. XVII, 260. — 57. *æquis*. Sic recte Petr. In c. *aquis*. — 58. *Despiceret*. Recte Petr. In c. *dispiceret*: sed vide lib. XII, 488. — 59. *Ante diem*. Nempe violenta morte, non *fato concedens*, ut loquitur Tacitus. Vide insignem locum Virgilii, IV, 620. — 60. *Excidia* C. Absurde in Petr. *excitata*. Ibid. *annis*. Sic c. In Petr. *armis*, quod placebat. Hæc enim sæpissime alternant in scriptis. — 61. *suosque simul*. Omittitur *que* in cod. ut sæpe in scriptis. Sic lib. XIV, vers. ultimo legitur in c. T. *terras fretum*: requiritur *terrasque fretum*. Errorem hic emendavit Petr. in quo recte *suosque simul*).

Hos versus Silianos esse, quum Petrarchæ potius latinitatem et temporis, quo is vixerit, philosophiam redoleant, magnopere dubitat Vir summus in ephemerid. litterar. Goett. a. 1782. Additam. scid. XVII, p. 262, in qua doctissima ejusdem libri cen-

sura (pag. 257... 266) pleraque eorum, quæ notavimus, jam occupata videmus.

1784.

Biponti, ex typographia Societatis, in-8°. *Caii Silii Italici Punicorum libri septemdecim ad optimas editiones collati. Præmittitur notitia literaria studiis Societatis Bipontinæ. Editio accurata.*

Silii vita auctore Crinito præmittitur notitiæ literariæ e Fabricii Bibl. lat. a Jo. Aug. Ernesti auctius edita T. II, lib. II, c. 12, p. 172... 174. Eam index editionum Silii Drakenborchiano et Fabricio-Ernestino auctior (p. x... xviii), in quatuor ætates digestus; quæ sunt: I. *Ætas natalis*, 1471... 1514. II. *Ætas Juntino-Aldina*, 1515... 1600. III. *Ætas Modio-Heinsiana*, 1600... 1695. IV. *Ætas Cellario-Drakenborchiana*, 1695... 1781. Pag. xix... xxvii, repetita sunt Herm. Buschii argumenta, et pag. 1... 426, poeta ipse ex Drakenborchi recensione expressus est: in fine autem adjectæ variæ lectiones editionis Parisinæ Jo. Bapt. *Lefebvre de Villebrune.*

1791.

Lipsiæ, in libraria Weidmannia, in-8°. *Caii Silii Italici Punicorum libri septemdecim. Varietate lectionis et commentario perpetuo illustravit Jo. Chr. Theoph. Ernesti, Prof. Lipsiens. Accedit index uberrimus. Volumen I*, quod decem priores poetæ libros complectitur. Brevi præfationi subjuncta disquisitio de carmine Siliano pag. x... xxxii, præfatio Drakenb. p. xxxiii... liii. Silii vita, auctore Crinito p. liv, lv, notitia literaria de Silio ex Fabricii Biblioth. lat. pag. lvi... lviii, index editionum Silii, ex edit. Bipontina repetitus p. lix... lxv, et testimonia veterum de Silio p. lxvi... lxviii. Textus editionis Drakenb. prælis adcommodatus, neque (ut ipsis V. Cl. verbis utar), præter aliquot loca, quorum emendatio et necessaria esset, et novis editoris Francogallici curis, hoc est, codicum et librorum nondum collatorum auctoritate vel consensu firmaretur, quidquam in illo mutatum est. Substratæ autem sunt ei brevissimæ notæ criticæ, a commentario sejunctæ.

Quemadmodum Drakenborch adparatu critico optime de Silio ejusque textu promeruit; ita, si interpretationem respicias, plurimum poeta debet Ill. Ernestio, qui primus eum commentariis perpetuis illustravit, omniumque ipsius interpretum haud dubie princeps est censendus. Vir Cel. id consilii secutus est, ut de explicatione potius obscurorum laboraret, quam de

nem adornandam putavi; quorum alterum ad veram Siliani carminis lectionem investigandam, alterum vero ad rerum verborumque difficultates removendas spectaret. Etenim neque eorum ratio institutumque probandum videtur, qui non nisi in textu auctoris corrigendo laborant, et variarum lectionum farraginem undique in unum locum congerunt; neque eorum, qui res tantum et verba scriptorum illustrare instituunt. Illud per se quidem bonum, non sufficit tamen ad librum cum fructu legendum: hoc autem, nisi legitimam crisin adhibeas, qua de vera lectione constet, sæpissime ne locum quidem habet; nam frustra interpretari conaberis ante, quam corrupta emendaveris. Neque vero criticæ notæ ab hac editione alienæ propterea censendæ sunt, quod juventuti ea inprimis consultum volui. Primum enim ad Silium cum fructu legendum ii demum admittuntur, qui mentem jam aliquantum literarum latinarum studiis excoluerunt, adeoque criticam rationem et subtilitatem animis adsequi possunt. Tum adolescentes quoque, generosioris saltem indolis, criticæ alicujus facultatis copiam, qua nemo quidem, qui ad ingenuæ doctrinæ gloriam solidamque eruditionem adspirat, sine insigni et suo et cujuscumque disciplinæ, cui operam dat, damno carebit, sibi comparare et ad hanc judicandi rationem sensim institui, formari et acui debent. Deinde id egi, ut non solis juvenum, sed doctorum quoque virorum usibus qualicumque opera mea inservirem. Denique Silianum carmen nondum neque librorum subsidiis, neque doctorum ingeniorum studiis ita expolitum est, ut critica in eo opera supersedere possimus. Si vero quis ad auctorem aliquem edendum adcedit, id primum contendat necesse est, ut contextum ejus quam emendatissime exhibeat, et labes maculasque, librariorum vel stupore vel socordia ei adspersas, una cum laciniis et pannis, ab inepto interpolatore illi adsutis, deleat.

Fortasse tamen viri docti jure meritoque nimiam meam in ea re vituperandam judicabunt industriam: nam quovis propemodum pignore posito contendere et profiteri possum, meam editionem continere omnes lectiones variantes, a Drakenb. et Villebrunio notatas, si paucissimas forte prorsus inutiles exceperis. Quum vero varietas illa lectionis magnam, ne dicam majorem, partem ad inanes quisquilias et librariorum vel stuporem vel negligentiam redeat, quem inde fructum vel Silius, vel lector percipere potest? Nonne consideratius egisse viderer, si harum lectionum aliquem delectum fecissem, et ita summum, quod in iis excerpendis mihi devorandum fuit, tædium levas-

sem? Id quidem ab initio mihi propositum fuisse et constitutum non diffiteor. Sed varias consilii mutandi rationes habui, quæ si ad causam meam defendendam non sufficiunt, veniæ tamen spem, aliquam certe, mihi ostendunt. Nam primum ejusmodi delectum cum judicio subtili adhibere omnino plurimum difficultatis habet, et facilius est, ut in omni re, ita et in hac, utiles egregiasque leges ferre, quam servare et ad usum transferre. Deinde, quod jam supra professus sum, id curare et volui et debui, ut, qui hanc sibi pararet editionem, reliquis omnibus carere posset. Præterea non deerunt certe viri docti, qui omnem adparatum criticum desiderent: oppido pauci autem erunt, qui ipsam Drakenb. editionem, quæ et rara est, et carissime constat, consulere possint et ad manum habeant. Atqui non adolescentibus tantum, sed eorum etiam magistris, aut omnino eruditioribus longiusque in his literis provectis, sive prodesse, sive gratum facere et operam meam diligentiamque probare cupiebam. Quin juvenum quoque, eorum inprimis, qui jam aliquantum in literis profecere, et ad animum potius poliendum, quam ad victum quærendum, studia referunt, omnino interest, aliquam de variarum lectionum ratione, origine, usu et dignitate, judicandi facultatem consequi, et medicinæ corruptis locis adhibendæ sagacitatem, criseosque faciendæ gustum sibi parare. Huc adcedit, quod manifesta operarum vitia enotavi quam brevissime potui, nec nisi unam aut duas ad summum plagulas iis compleri crediderim: nisi vulgatam lectionem, quia sæpe inde orta est, eodem retuleris, quam tamen silentio prætermittere non potui, sed eadem brevitate indicavi, et quidem voce *vulgo*, vel *vulg.* vel *non;* v. c. *oculis* est vulgaris lectio lib. VIII, 73, ubi hæc pauca notavi: « *oculos*, non *oculis*, scripti » scil. exhibent libri. Denique ipsæ librariorum corruptelæ multum valent ad veram lectionem, cujus vestigia in iis latent, vel eruendam vel confirmandam. Conf. Ernesti Præf. Taciti pag. v sqq.

Præter varias lectiones etiam conjecturas et emendationes, ab interpretum et editorum Silii ingeniis profectas, memoravi omnes, sed plerumque vel nullo, vel brevissimo tantum judicio interposito, ut virorum doctorum veniam, si non diligentia et studio, tamen brevitate redimerem, et editio mea cunctas quidem aliarum opes contineret, nec tamen ejus moles et pretium nimis augeretur. De textu Silii, ut aliorum poetarum, optime meritus est Nic. Heinsius, cujus emendationes omnium haud dubie doctissimæ sunt atque ingeniosissimæ; sæpius etiam, si ad rectas criticæ artis leges exigantur, pro unice veris lectioni-

bus habendæ et amplectendæ: permulta quidem loca vel frustra sollicitavit, vel nimia, etsi non ea, qua *Lefebvre*, correxit audacia. Sed ingenii doctrinæque magnitudo, etiam ubi errat, digna est quam admiremur, et in eum transferri potest, quod *Clarke* ad Homerum de Bentleio dixit, meliorem esse ejus elegantem audaciam, quam aliorum vel timidam in eo genere modestiam vel inscitiam.

In codd. MSS. et editionum, quem supra egi, recensu me viris eruditis reique criticæ peritis minime satisfecisse, facile prævideo. Nondum enim quisquam editorum hoc sibi laboris sumsit, ut in librorum vel scriptorum vel typis expressorum auctoritatem diligenter inquireret, ut, accurata omnium, certe antiquarum, editionum comparatione instituta, earum ordines et classes, cognationes et stemmata, stirpes et familias, origines et propagines describeret, quodque adeo pretium cuivis statuendum, quidve ex ea vel ad crisin vel ad interpretationem præsidii exspectandum sit et petendum, dispiceret; ut ita totam textus Siliani rationem, ortum ac propagationem, omniaque ejus fata et vicissitudines cognosceret, utque, ex quo fonte lectio quæque nata et ducta, quousque progressa esset, quandoque cursum mutasset, indagaret. Sed opera eorum in eo fere substitit, ut editionum titulos memorarent, totamque lectionum varietatem excerperent: unde vere dixit Ernesti, qui (in Præf. Taciti pag. XLII) homines plerumque nescire dixit, quid sibi velint, quum de *vulgata* sive *recepta lectione* loquantur. Recentiores tamen Silii editores tum fere intelligere videntur lectiones edit. Juntinæ, quas per omnia pæne reliqua Sæc. XVI et XVII prælis excusa Siliani carminis exemplaria temere propagatas fuisse constat. Neque etiam diffitendum est et dissimulandum, Drakenborchium sæpissime textus lectionumque originem et propagationem indicasse. Ego vero omnia, a superioribus editoribus notata, quæ ad hanc rem spectant, quam fieri potuit studiosissime conquisivi, et ex copia atque indole lectionum, ab aliis excerptarum, de iis quoque editionibus, quas mihi videre non contigit, judicium vel ipse feci, vel aliis faciendum reliqui: nec plura a me desiderabunt æqui harum rerum judices. Quod ad codd. MSS. adtinet, pauci quidem adhuc collati sunt, a Drakenb. in Præf. et a me in notis ad eam laudati, pluresque haud dubie passim in bibliothecis latent, ex quibus novam variarum lectionum farraginem congeri posse, non est quod dubitemus. Sed multum inde ad poetam nostrum fructus rediturum esse vix crediderim.

Ipsum carmen Silianum ex emendatissima Drakenborchi recensione typis exscribendum curavi, nec, præter interpunctionem, quæ passim parum apta videbatur (v. c. in solo libro quinto v. 126, 157, 159, 167, 176 et al.), quidquam fere mutare sustinui, nisi ubi criticæ rationes id omnino suadere, vel potius jubere videbantur. In quo quidem ita versatus sum, ut omnes lectiones, in quibus varietas esset, ad vera artis et linguæ præcepta diligenter excuterem, et salvis modestiæ criticæ regulis, certas et exploratas correctiones in locum depravationum reponerem. Illam enim Dausqueii morositatem et quasi superstitionem, quæ religioni sibi ducit, verba manifesto corrupta et idoneo sensu carentia cum sanis, aptis et poeta dignis permutare, non minus probandam puto, quam Nicandri et Villebrunii in hoc conatu temeritatem. Qui vero in Silio recensendo et castigando elaboraverunt viri docti, nondum omnia sanasse et recte constituisse censendi sunt. Drakenborchius permultas Heinsii conjecturas, etiam eas, quæ nulla librorum auctoritate nituntur, in contextum recepit, ubi vel vulgata lectio quasi jure postliminii revocanda, vel alia potius, quam unus alterque liber exhibet, aptior rectiorque videtur: multa post eum *Lefebvre* melius vel sanavit et conjecit, vel restituit et firmavit: ipse etiam non modo centies sive vulgatas sive optimorum librorum lectiones defendere conatus sum, sed etiam passim vitiosa si non recte correxisse, saltem sensisse et indicasse arbitror, ubi nemo ea animadvertit. Quotusquisque enim est tam lynceus, ut omnia vitia ipse sua sponte deprehendat, omnibusque horis satis acute videat, neque pro veris et sanis nonnamquam probet, quæ falsa sint et corrupta, aut tamquam perspicua et facilia prætermittat, quæ vel alii non satis intelligant, vel ipse difficilia explicatu esse tam demum sentiat, quum aliis ea accurate et perspicue interpretari conetur. Nullus itaque dubito, si quis criticæ artis peritus, et tam ingenio poetico, quam judicio, adsidua Silii aliorumque poetarum lectione formato atque subacto, ornatus, carmen nostrum novis curis castigandum suscipiat, neque, ut ego, operas tantum subsecivas et tumultuarias huic rei inpendere cogatur, sed quantum satis est otii habeat, quin larga adhuc laudis comparandæ messis ei proposita sit. Non desunt etiam loca, quæ, quoniam librorum ope sanari non poterant, qualicumque ingenio meo emendandi periculum feci. In quo tamen conatu eam, uti fas erat, moderationem adhibui, ut conjecturas meas non in textum reciperem, nisi vel lectio, quæ in vulgatis libris

circumferretur, plane inepta et absurda esset, et recentiores jam editores aliam in ejus locum si non substituissent, certe substituendam docuissent, vel etiam evidentia esset tanta, ut cuivis hanc correctionem probatum iri confiderem, qui usum rei criticæ haberet, et non linguam modo latinam probe nosset, sed poeticam quoque, et potissimum Silianam orationem sibi familiarem reddidisset. Quo magis autem virium mearum tenuitatem sentio, eo magis vereor, ne vix quidquam eorum omnium, quæ ad criticam carminis nostri tractationem spectant, recte præstiterim. Ut itaque de iis, quæ corrigenda, et de ratione, qua ea emendanda censuerim, facilius ii, quorum est sententiam dicere de his rebus, judicare, meque, si lapsus fuero, meliora docere possint; oro et obsecro, ut ad hæc potissimum loca animum intendant: lib. I, 335, 425, 443; II, 161, 298 sqq., 310, 383, 392; III, 20, 42, 55, 161, 229, 278, 329, 384, 395; IV, 266, 578, 722, 727; V, 58, 105, 137, 191, 199, 284, 499; VI, 307, 313, 319, 363, 413, 604, 609 sqq., 689; VII, 148 sqq., 234, 299, 551; VIII, 20, 121, 313 sqq., 388, 402, 503, 518, 532 sqq., 539, 540, 564, 615. Emendationes meas et criticas animadversiones ad hæc loca non tam mea, quam Silii causa, quamvis timide, lectorum judicio submitto: quod si æquum fuerit et benevolum, gaudio mihi erit et incitamento ad majora olim audenda et maturiora melioraque forte danda; sin iniquum et nimis severum, neque hujus me pœnitebit, dummodo in veritatem ipsumque poetam meum aliqua inde utilitas redundet.

Quum in eo fere adquieverint editores Silii, si Ernesti V. C. excipiatur (qui tamen et ipse permulta loca, sententias et verba, iis, quæ explicuit, multo obscuriora, silentio prætermisit, et sæpius corrupta utcumque interpretari, quam corrigere conatus est), ut vel textum ejus emendarent, vel notulas passim adspergerent, quæ plerumque in iis ipsis locis, quæ alieni auxilii desiderium nobis faciunt, nos eo destituunt et spem penitus fallunt, in aliis vero, in quibus nemo earum opem desideret, ad fastidium copiosæ sunt et doctæ: his finibus qualemcumque operam meam circumscribi haud passus, sed perpetuis poetam commentariis illustrare conatus sum. Unicuique libro satis amplum præmisi Argumentum, ut non solum, quæ summa ejus esset, quæ series rerum narratarum confestim in oculos incurreret, neque opus haberem, quoties Silius ad alia progrederetur, in notis id indicare (unde tot observationes Ernesti ortæ sunt); sed etiam magnum historicæ et poeticæ narrationis

discrimen planissime cognosceretur. In ipso autem commentario hoc potissimum egi, ut, quæcumque nondum ab aliis aut recte, aut satis perspicue exposita et illustrata essent, pro facultate mea accuratius enuclearem, nec quidquam omnino inexplicatum relinquerem, in quo hærere possent ii, qui ad Silium legendum admitterentur, hoc est, jam aliquantum in hoc literarum genere versati et provecti, neque tamen eruditi. Atque in obscurioribus locis eam fere rationem secutus sum, ut unde difficultas intelligendi nata sit, et quomodo nodus expediri possit, ostenderem. In universum vero id operam dedi, ut non modo poetam ex historia, mythologia, antiquitatis scientia, et geographia illustrarem, sed etiam in ea, quæ sive pulchra, præclara et sublimia, sive prava, tenuia et languida essent, in Silii artem et doctrinam, in orationis poeticæ ornatum, in verborum ubertatem (quam tamen, quod supra jam monui, non omnibus, quibus poteram, locis notavi, ne magistris commodissimam ingenii judiciique juvenilis acuendi occasionem præriperem), in sententiarum et phantasmatum suavitatem ac dignitatem, in rerum verborumque ornamenta, ex Livio, Virgilio, Homero aliisque poetis vel egregia, vel perversa et jejuna imitatione adumbrata, lectorum mentem sensumque intenderem. In quo eum servavi modum, ut poeticum sermonem ad vulgarem pedestremque revocarem, loca vero aliorum auctorum, a Silio expressa, plerumque nullo judicio interposito, indicarem, ipsamque comparationem legentium judicio permitterem. Ceterum in omni labore meo hac ratione usus sum, ut aliquam carminis partem ipse ad sensum meum explicare conarer ante, quam interpretes et veteres et recensiores consulerem. In quo quidem mihi eadem profuerunt, quæ sibi adjumento fuisse Cl. Ernesti in Præf. pag. VI, profitetur his verbis: « Primum in tanta penuria et raritate interpretum, de qua supra dixi, quum neminem haberem, cujus vel auctoritate moverer, vel doctrina conturbarer, profecto melius sensum meum consiliumque persequi, et singula luculentius videre, et rectius explicare poteram: deinde quum Silius ad Virgilii imitationem se ita composuisset, ut, si ab argumenti varietate recesseris, nullum esset tam in rebus, quam in verbis ornatus poetici genus, cujus non in illo vel exemplum vel vestigium aliquod expressum esset, Heynii inprimis, Viri Summi, elegantissima doctrina in Virgilio declarata effecit, ut brevitatem sine obscuritatis vel negligentiæ periculo tueri possem. » Quoties vero, quæ alii jam occupaverant, notavi, semper, quibus ea deberem

et accepta referrem, monui: nam aliorum scrinia compilare. et instar graculi superbi, pennis pavonis exornati, alienis bonis gloriari, longe a moribus sensibusque meis abhorret. Sed furti invidia mihi deprecanda est, si quis forte obfenderit nonnulla, vel vulgaria et eruditis certe hominibus notissima, quæ igitur facile pluribus sponte in mentem incidere possunt et hinc a pluribus quoque notata sunt, vel minus obvia, quæ ab aliis jam alicubi observata meminerit: omnes enim virorum doctorum libros et commentarios, qui ad loca quædam poetæ nostri illustranda aliquid conferre possint, legere negotiorum, quibus distineor, multitudo, et mihi comparare, rei familiaris angustia prohibet.

Non dubito tamen, fore permultos, qui in opera mea brevitatem, insignem interpretis virtutem, potissimum desiderent, et eamdem fere verborum ubertatem, de qua poetam meum adcusavi, mihi exprobrent. Neque diffiteor, me passim monuisse, quæ tenuia et vulgaria videri possint viris doctis, harum rerum intelligentibus. Sed primum mihi ita constitutum erat, ut quam plurimis prodessem, ut omnibus satisfacerem, et ut quædam non adeo necessaria inrepere mallem, quam omitti ac negligi necessaria, et huic vel illi sive obscura sive ignota, quæ illustrari non omnium quidem, sed quorumdam tamen lectorum interesset. Deinde hac ætate nostra, qua in tanta, quæ jactatur, literarum luce summa rerum utilium ignorantia in dies longius serpit et diffunditur, infinitarum autem rerum notitiæ vel crudæ vel inutiles et noxiæ latius sparguntur, qua, qui disciplinas tradunt, ab omni subtilitate desciscunt, et, qui iis addiscendis operam dare videri volunt, angustioribus quotannis terminis studia circumscribunt, et utilitatem præstantiamque omnis doctrinæ liberalis unice quæstu et lucro, quod ex ea facere possint, metiuntur, qua in locum accuratæ et solidæ eruditionis, ad quam majores nostri adspirabant, jejuna et insipiens sapientia succedere cœpit, et ingenia luxu enervata vel otio, nugis, rebus ludicris deliciisque pascuntur, et præstigiis, pigmentis lenociniisque blandiri seque insinuare amant, vel ab iis, quæ cognosci possunt ac debent, ad puerilia deliramenta seu rerum portenta ac monstra, quæ intelligi nec licet nec prodest, deflectunt; hac, inquam, ætate sexcenties mihi usu venit, ut non juvenes tantum, sed ipsos etiam eorum magistros in iis hærere, eaque vel ignorare, vel non satis perspicue et accurate explicare viderem, quæ tamen facilia iisque notissima putaram. Itaque quid illi scirent et in-

telligerent, non quid scire et intelligere deberent, respiciendum duxi, memor verborum Servatoris nostri, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Præterea permultis, etiam satis doctis, adcidere solet, id quod sibi adcidisse sæpenumero Casaubonus et Ernesti fatebantur, ut, dum ipsi sibi legunt verba auctoris, facillima sibi videantur, quæ difficilia explicatu et obscura esse intelligant tum demum, quum aliis eorum vim ac sensum distincte planisque verbis interpretandi periculum faciant. Huc adcedit (ut verba Ill. Heynii in Præfat. Virgil. T. I, p. VI; T. II, p. IX, et T. III, p. III, mea faciam), quod multa mihi monenda fuere, quum interpretum aliquem et virum doctum, quamvis a me non nominatum, in hoc vel ipso loco et verbo hæsisse aut lapsum esse viderem; quæ tamen monui fere verbo tantum, plerumque nulla alia re, quam vera interpretatione subjecta, ut adolescens, qui in similem errorem aut difficultatem aut in eumdem interpretem incideret, statim haberet, quo eum redargueret: tum formula loquendi per se forte erat satis nota, quum cumulassent alii exempla, sed causa et ratio talis elegantiæ, ut in plerisque fieri solet, minus erat seu observata seu perspecta; hanc digito monstrare volui: tandem et multa in hoc genere esse solent satis obvia, si semel ab aliquo observata et explicata fuerint, non raro tamen evenit, ut illa ipsa facillima ratio, antequam monstrata esset, plerorumque oculos fugeret. Ceterum pro certo polliceor hoc benevolis lectoribus et confirmo, me in operæ processu omni ope atque studio enisurum esse, ut brevior sim, utque alterum volumen, etsi novem carminis Siliani libros(1), indicem uberrimum brevemque de stilo et idiotismis Silii diatriben vel adpendicem complectetur, hujus prioris modum ne æquet quidem, nedum excedat. Etenim non verbis tantum quam paucissimis, quæ dicenda erunt, exprimere studebo, sed reliqua etiam poematis pars minus difficultatis habet, et præterea lectores secundi Tomi, quod jam in hoc ipso sæpissime factum videbunt, permultis locis ad ea, quæ de iisdem vel verbis vel rebus alicubi jam nunc dixi ac disputavi, remittere licebit.

Enimvero satis diu lectores tenui, quos nunc quam fieri potest observantissime studiosissimeque rogo, et universam hanc operam meam, quam eorum favori et indulgentiæ timidis pre-

(1) Plures ego libros, undecim scilicet, in priori meo volumine coegi, quum omnem hanc de Silio commentationem judiciumque post absolutum tandem opus rejicere satius videretur. Cæterum quæcumque scripsit cl. *Ruperti*, religiose intacta reliqui. Ed.

cibus commendo, æqui bonique consulant, et, si quid a me alicubi peccatum deprehenderint, quod passim ne factum sit vereor, veniam mihi dare, vel, secundum Ennii præceptum, *erranti comiter monstrare viam* ne dedignentur. Quod si a viris eruditis laborem meum non prorsus inprobari cognovero, satis amplum ejus præmium cepisse me existimabo, et non modo, quantum per magnam, qua laboro, præsidiorum inopiam ingeniique tenuitatem licuerit, ad cursum acriter et felicius persequendum, sed etiam ad majora aliquando ac forte meliora conanda, et ad bene de literis pro viribus merendum incitabor. Scrib. Stadæ, Cal. Febr. A. R. S. MDCCXCII.

GE. ALEX. RUPERTI
Gymn. Stad. Rector.

C. SILII ITALICI

VITA

AUCTORE CRINITO.

C. Silius Italicus, Heroicus, ex Hispania oriundus traditur, deducto genere ab Italica urbe nobili, unde cognomen reportavit. Sed Romæ natus est, ut creditur, atque etiam educatus, neque obscura fama est. Principio adolescentiæ præ se tulisse optimam indolem capiendis literis fertur; quumque studio et diligentia vehementer præstaret, brevi consecutus est, ut Romæ haberetur inter præcipuos oratores; nam magna solertia et incredibili cura conatus est exprimere M. Tullii eloquentiam, quem præ cæteris omnibus sibi proposuerat imitandum. Sub imperatore Nerone dicitur famam suam læsisse, accusatis atque insimulatis nonnullis apud sævissimum principem. Cum Vitellio gessit se prudenter, et egregia vitæ honestate: mox factus est Asiæ proconsul, in quo manifesto apparuit quanta modestia præstaret, ut qui eam dignitatem gesserit singulari continentia et integritate maxima. Domitiano Augusto gratissimus fuit, eoque auctore perductus est ad tertium consulatum honestissimis suffragiis: de quo leguntur adhuc versiculi poetæ Martialis, quibus venerationem suam profitetur. (Vide in Testim. veterum infra, p. 476, ex Martialis lib. VIII, epigr. 66.)

C. Plinius permulta refert de poeta Silio in epistolis; quare minime alienum fuerit particulam subjicere, quo facilius atque cumulatius percipiatur, quam eleganti ingenio fuerit, atque studio in prosequendis optimis exemplis. (Vide, quæ sequitur, Plinii epistolam.) Opus composuit libris XVII, de bello Punico secundo, non vulgari, neque absurdo carmine; etsi illud *majore cura quam ingenio* perfecit. Præcipue Maronem imitatus est, cujus ingenium atque felicissimam majestatem admirabatur in describendis carminibus: de hoc poemate Silii sic Martialis refert: (vide infra pag. 476; ex Mart. lib. IV, epigr. 14.)

Complura leguntur apud eumdem Martialem de laude ingenii atque optimæ eruditionis Silii (quæ infra referuntur). In agro Neapolitano prædium habuit, in quo quum frequenter secederet, maxima animi voluptate consuevit suum otium transigere; neque dubium est eumdem ad extremam pæne senectutem devenisse, ut qui major septuagenario vitam finierit: nam morbo detentus insanabilis clavi, singulari constantia obitum præposuit: felix propemodum, et beatus usque ad extremum diem, ut copiose relatum est a Plinio.

TESTIMONIA VETERUM

DE SILIO EJUSQUE CARMINE.

PLINIUS, LIB. III, EPIST. VII.

Modo nuntiatus est Silius Italicus in Neapolitano suo inedia vitam finisse. Causa mortis valetudo. Erat illi natus insanabilis clavus, cujus tædio ad mortem irrevocabili constantia decucurrit: usque ad supremum diem beatus et felix, nisi quod minorem e liberis duobus amisit, sed majorem melioremque florentem atque etiam consularem reliquit. Læserat famam suam sub Nerone; credebatur sponte adcusasse: sed in Vitellii amicitia sapienter se et comiter gesserat: ex proconsulatu Asiæ gloriam reportaverat: maculam veteris industriæ laudabili otio abluerat. Fuit inter principes civitatis sine potentia, sine invidia. Salutabatur, colebatur, multumque in lectulo jacens, cubiculo semper, non ex fortuna frequenti. Doctissimis sermonibus dies transigebat, quum a scribendo vacaret. Scribebat carmina majore cura quam ingenio; nonnumquam judicia hominum recitationibus experiebatur. Novissime, ita suadentibus annis, ab urbe secessit, seque in Campania tenuit: ac ne adventu quidem novi principis inde commotus est. Magna Cæsaris laus, sub quo hoc liberum fuit: magna illius, qui hac libertate ausus uti. Erat φιλόκαλος usque ad emacitatis reprehensionem. Plures iisdem in locis villas possidebat, adamatisque novis, priores negligebat. Multum ubique librorum, multum statuarum, multum imaginum, quas non habebat modo, verum etiam venerabatur: Virgilii ante omnes, cujus natalem religiosius, quam suum, celebrabat; Neapoli maxime, ubi monimentum ejus adire, ut templum, solebat. In hac tranquillitate annum quintum et septuagesimum excessit, delicato magis corpore, quam infirmo. Utque novissimus a Nerone factus est consul, ita postremus ex omnibus, quos Nero consules fecerat, decessit. Illud etiam notabile, ultimus ex neronianis consularibus obiit, quo consule Nero periit.

M. VAL. MARTIALIS AD SILIUM, LIB. IV, EP. XIV.

Sili, Castalidum decus sororum,
Qui perjuria barbari furoris
Ingenti premis ore, perfidosque
Astus Hannibalis, levesque Pœnos
Magnis cedere cogis Africanis:
Paulum seposita severitate,
Dum blanda vagus alea december
Incertis sonat hinc et hinc fritillis,
Et ludit popa nequiore talo,
Nostris otia commoda Camenis,
Nec torva lege fronte, sed remissa
Lascivis madidos jocis libellos.
Sic forsan tener ausus est Catullus
Magno mittere passerem Maroni.

LIB. VI, EPIGR. LXIV, IN DETRACTOREM.

Emendare meos, quos novit fama, libellos,
Et tibi permittis felices carpere nugas:
Has, inquam, nugas, quibus aurem advertere totam
Non adspernantur proceres urbisque forique,
Quas et perpetui dignantur scrinia Sili,
Et repetit toties facundo Regulus ore.

LIB. VII, EPIGR. LXIII.

Perpetui numquam moritura volumina Sili
Qui legis, et Latia carmina digna toga,
Pierios tantum vati placuisse recessus
Credis, et Aoniæ Bacchica serta comæ.
Sacra cothurnati non adtigit ante Maronis,
Inplevit magni quam Ciceronis opus.
Hunc miratur adhuc centum gravis hasta virorum,
Hunc loquitur grato plurimus ore cliens.
Postquam bis senis ingentem fascibus annum
Rexerat, adserto qui sacer orbe fuit:
Emeritos Musis et Phœbo tradidit annos,
Proque suo celebrat nunc Helicona foro.

LIB. VIII, EPIGR. LXVI.

Augusto pia tura victimasque
Pro nostro date Silio, Camenæ.

Bissenos jubet en redire fasces
Nato consule, nobilique virga
Vatis Castaliam domum sonare.
Rerum prima salus et una, Cæsar,
Gaudenti superest adhuc, quod optet
Felix purpura tertiusque consul.
Pompeio dederit licet Senatus
Et Cæsar genero sacros honores,
Quorum Pacificus ter ampliavit
Janus nomina : Silius frequentes
Mavult sic numerare consulatus.

LIB. IX, EPIGR. LXXXVII.

Festinata sui gemeret quum fata Severi
Silius, Ausonio non semel ore potens ;
Cum grege Pierio mœstus Phœboque querebar.
Ipse meum flevi, dixit Apollo, Linon :
Respexitque suam, quæ stabat proxima fratri,
Calliopen, et ait : Tu quoque vulnus habes.
Adspice Tarpeium Pallatinumque Tonantem :
Ausa nefas Lachesis læsit utrumque Jovem.
Numina quum videas duris obnoxia fatis,
Invidia possis exonerare Deos.

LIB. XI, EPIGR. XLVIII.

Silius hæc magni celebrat monimenta Maronis,
Jugera facundi qui Ciceronis habet.
Heredem dominumque sui tumulique Larisque
Non alium mallet nec Maro, nec Cicero.

LIB. XI, EPIGR. XLIX.

Jam prope desertos cineres et sancta Maronis
Nomina qui coleret, pauper et unus erat.
Silius Andinæ succurrere censuit umbræ :
Silius en vatem, non minor ipse, colit.

Cf. sup. pag. 407, not. 1 ad comment. de Silio.

SIDONIUS APOLLINARIS

EXCUSATORIO AD FELICEM V. 260.

Non Gætulicus hic tibi legetur,
Non Marsus, Pedo, Silius, Tibullus;

Ce qu'il y dit de Domitien fait assez voir qu'il le composait sous ce prince, après la guerre des Sarmates, sous laquelle il peut comprendre celle des Daces.

On croit que sa mort arriva sous Trajan, l'an 100. Il se laissa mourir, ne pouvant plus souffrir la douleur d'un clou que les médecins ne pouvaient guérir. Pline remarque que Silius, s'étant retiré dans la Campanie à cause de sa vieillesse, ne quitta point sa retraite pour venir à Rome féliciter Trajan sur son avènement à l'empire. On estima Trajan de n'avoir point été offensé de cette liberté, et lui d'avoir osé la prendre.

Si notre poëte n'a pu arriver à une parfaite imitation de Virgile, du moins son respect pour lui ne pouvait pas aller plus loin. Il était devenu maître du lieu où était le tombeau de Virgile. C'était pour lui un lieu sacré, et qu'il respectait comme un temple. Il célébrait tous les ans le jour natal de Virgile avec plus de joie et de solennité que le sien propre. Il ne put souffrir qu'un monument si respectable demeurât négligé entre les mains d'un pauvre paysan, et il en fit l'acquisition. Martial, liv. XI, épigr. 49 :

Jam prope desertos cineres, et sancta Maronis
Nomina qui coleret, pauper et unus erat.
Silius optatæ succurrere censuit umbræ :
Silius et vatem, non minor ipse, colit (1).

L'ouvrage de Silius était demeuré enseveli depuis plusieurs siècles dans la poussière de la bibliothèque de Saint-Gall. Poggе l'y trouva pendant le concile de Constance, avec plusieurs autres manuscrits.

LA HARPE,

Cours de Littérature, Ire partie, livre Ier, chap. IX. sect. 2.

Silius Italicus, qui fut consul l'année de la mort de Néron, et qui mourut sous Trajan, a imité Virgile, comme Duché et Lafosse ont imité Racine. Nous avons de lui un poëme, non pas épique, mais historique, en dix-sept livres, dont le sujet est la seconde guerre punique. Il y suit scrupuleusement l'ordre et le détail des faits depuis le siége de Sagonte jusqu'à la défaite d'Annibal et la soumission de Carthage. Il n'y a d'ailleurs aucune espèce d'invention ni de fable, si ce n'est qu'il fait quelquefois intervenir très gratuitement Junon avec sa vieille

(1) Ea sic memoravit Vir. Clar. sed vide quæ supra notantur pag. 407, not. 1. Ed.

haine contre les descendants d'Énée, et son ancien amour pour Carthage. Mais comme tout cela ne produit que quelques discours inutiles, la présence de Junon n'empêche pas que l'ouvrage ne soit une gazette en vers. La diction passe pour être assez pure, mais elle est faible et habituellement médiocre. Les amateurs n'y ont remarqué qu'un petit nombre de vers dignes d'être retenus; encore les plus beaux sont-ils empruntés de la prose de Tite-Live. Silius possédait une des maisons de campagne de Cicéron, et une autre près de Naples où était le tombeau de Virgile; ce qui était plus aisé que de ressembler à l'un ou à l'autre.

Liv. II, chap. V, au commencement.

Cependant, lors même que l'éloquence et la poésie étaient déja fort dégénérées, plusieurs hommes de mérite leur conservèrent encore quelque gloire, et formèrent comme le troisième âge des lettres chez les Romains: en vers, Perse, Juvénal, Silius Italicus, Stace, Martial, et sur-tout Lucain, etc.

F. SCHŒLL,

Histoire abrégée de la Littérature romaine, tome II, période IV, 14... 117 après J. C.

Après Valérius Flaccus, l'ordre chronologique nous conduit à C. Silius Italicus. On ignore le pays où il naquit. Le surnom d'Italicus a fait supposer qu'il vit le jour à Italica, ville de l'Espagne bétique, au nom de laquelle une mosaïque, récemment découverte et expliquée par un membre de l'Institut, a donné parmi nous quelque célébrité. D'autres font naître ce poëte à Corfinium, ville des Péligniens, qui, d'après Strabon, fut appelée Italica dans la guerre des alliés; mais Velléius Paterculus dit seulement qu'on eut le projet de changer ainsi le nom de Corfinium; et il n'est pas probable que ce projet ait été exécuté. Dans tous les cas, que Silius soit natif d'Italica en Espagne, ou de Corfinium, le nom d'Italicus ne pourrait pas indiquer cette origine; il aurait fallu l'appeler *Italicensis*. Il est donc à supposer que le nom d'Italicus était porté par la famille dont Silius était issu; ce nom aura été donné à un de ses ancêtres, originaire de l'Italie, et qui se sera établi dans une des provinces de l'empire, pour y exercer une magistrature ou le commerce.

On croit que Silius naquit l'an 25 après J. C. sous le règne de Tibère. Il étudia avec beaucoup de succès l'éloquence et la

poésie; dans la première, il prit Cicéron pour modèle, et acquit au barreau la réputation de grand orateur. Dans la poésie, Virgile fut l'auteur sur lequel il se forma de préférence. Sa prédilection pour ces deux grands écrivains le porta à acheter deux campagnes qui leur avaient appartenu, celle de Cicéron, à Tusculanum, et celle de Virgile, près de Naples, où ce poëte était enterré. Silius visitait souvent le tombeau de ce dernier, dont il célébrait aussi tous les ans avec solennité le jour de naissance. Si l'on peut ajouter foi à la tradition qui appelle tombeau de Virgile les ruines d'un petit monument qu'on voit près de Naples, on peut désigner la place où fut située la campagne des deux poëtes. Ce monument se voit sur le revers de la côte qui forme une espèce d'amphithéâtre autour de Naples; il est placé du côté de la ville, à l'endroit même où commence le fameux chemin, creusé dans le roc, qui conduit à Pouzzole.

Silius passa par tous les emplois publics qui conduisaient au consulat: il s'insinua, dit-on, dans la faveur de Néron, en faisant le vil métier de délateur. Pline le jeune, qui *nous a* conservé ce fait, que, pour l'honneur des lettres, on voudrait pouvoir révoquer en doute, ajoute que, s'il est vrai que Silius s'en rendit coupable, il répara cette faute par une longue suite de vertus, et qu'il jouit à Rome d'une grande considération.

Le premier consulat de Silius (car on croit, sans preuve suffisante, qu'il exerça trois fois cette magistrature) est de la fameuse année 68, où périt Néron. Silius jouit de la faveur de Vitellius et de Vespasien: sous le dernier, il fut proconsul en Asie. Comblé d'honneurs et de richesses acquises avec probité, il se retira, dans sa vieillesse, en Campanie, et y passa le reste de ses jours dans la société des Muses. Attaqué, à l'âge de 75 ans, d'une maladie incurable, il se laissa mourir de faim, dans la 100e année après J. C., sous le règne de Trajan.

Silius aima toute sa vie la poésie et les lettres, et leur donna tous les instants que lui laissaient ses fonctions publiques; mais ce ne fut que dans sa vieillesse et dans sa retraite près de Naples qu'il s'avisa lui-même de se placer au rang des poëtes. Il composa alors un grand poëme épique, ou plutôt historique, en dix-sept chants, sur la seconde guerre punique. Ce poëme, intitulé *Punica*, nous a été conservé. Il confirme le jugement que Pline porte sur Silius, en disant que ce fut moins son génie que le travail qui le rendit poëte (1). Il paraît que Silius fut un

(1) Majore cura quam ingenio scripsit. *Plin.* ep. III, VII, 5.

de ces hommes auxquels la nature a donné une certaine facilité qui les fait réussir en tout ce qu'ils entreprennent, et qui, lorsqu'elle est secondée par de l'instruction et du goût, peut, jusqu'à un certain point, tenir lieu de génie. Le sujet que Silius choisit pour son poëme offrait le plus grand intérêt aux Romains; il convenait même à l'épopée. Trois siècles s'étaient écoulés depuis cet évènement mémorable; et quoique tous les détails de cette guerre fussent connus, parceque plusieurs historiens grecs et latins les avaient consignés avec soin dans leurs ouvrages, cependant il restait un champ libre à l'imagination du poëte, qui pouvait se permettre des fictions et employer toutes les machines dont le poëme épique ne saurait se passer. Silius ne dédaigna pas ce moyen d'intéresser et de plaire; mais, ainsi que Lucain, il choisit un plan défectueux, préférant la méthode historique, qui fait connaître toute la suite d'un évènement, à la manière poétique qui choisit, dans une série de faits, un fait unique pour en faire l'action principale et le but vers lequel tout doit tendre. En se transportant tout-à-coup dans les dernières années de cette guerre, le poëte pouvait prendre pour sujet la tentative d'Annibal sur Rome: elle lui offrait les différentes parties qui sont jugées nécessaires pour une action épique aussi bien que pour une action dramatique, un commencement, un nœud et une catastrophe. En suivant un autre plan, en préférant à l'épopée la marche de l'histoire, Silius devait, comme Lucain, s'abstenir des fictions mythologiques, qui sont très déplacées dans un récit historique. Le mélange des deux genres a donné naissance à une production informe, à laquelle on ne sait quelle place assigner. Est-ce une épopée? elle manque d'unité. Silius veut-il se renfermer dans le genre historique? ses fictions deviennent des invraisemblances, et ses machines sont déplacées.

Silius a tiré le sujet de son poëme des histoires de Tite-Live et de Polybe; ses ornements poétiques sont empruntés de Virgile; mais il ne possède pas le talent de se les approprier, de manière que ses imitations sont trop manifestes. Elles ne se bornent pourtant pas à Virgile: Silius a aussi pillé Lucrèce, Horace, Hésiode et Homère; ce qui donne à sa diction une inégalité désagréable. Ainsi que Valerius Flaccus, il cache sa médiocrité sous une apparence d'érudition, et sous une pompe affectée qui répand de la froideur sur sa composition.

Pour peindre le caractère de Silius en peu de mots, on peut dire qu'il avait une partie des talents dont la réunion forme

le grand poëte; il possédait des connaissances historiques, géographiques et physiques, qui donnent à son poëme un prix d'autant plus grand aux yeux des antiquaires, qu'il renferme divers faits omis par Tite-Live. Il sut choisir un sujet grand et intéressant; les caractères de ses personnages ont la vérité historique, mais il leur manque l'élévation que la poésie pourrait leur donner; les sentiments qu'il exprime sont grands et nobles. Parmi les descriptions dont son poëme est rempli, celles des batailles sont surtout admirées. Silius manque d'enthousiasme; son style se compose de phrases empruntées qu'il n'a pas su s'approprier, qu'il n'a pas, si l'on peut ainsi parler, su marquer de son cachet. Qu'il exprime la colère ou la tendresse, son froid glace le lecteur.

Quelle qu'eût été la réputation de Silius parmi ses contemporains, il tomba bientôt dans l'oubli; aucun grammairien ancien ne le cite, et Sidoine Apollinaire seul le nomme parmi les poëtes illustres. A la renaissance des lettres, on était si bien persuadé de la perte de son poëme, que le célèbre Pétrarque, dans l'idée de le remplacer, composa son *Afrique*, dont le sujet est la seconde guerre Punique (1). Enfin, pendant le concile de Constance, le Pogge trouva un exemplaire de Silius, probablement à Saint-Gall, où il avait aussi fait la découverte des premiers livres de Valérius Flaccus. Le Pogge, et son ami *Bartolomeo di Montepulciano*, en firent une copie qui devint l'original de toutes celles dont les premiers éditeurs se servirent, jusqu'à ce que *Louis Carrion* découvrit vers 1575, à Cologne, un manuscrit de Silius, qu'il crut pouvoir dater de l'époque de Charlemagne. Un troisième fut trouvé à Oxford : il est plus moderne que celui de Cologne. Lefebvre de Villebrune, qui, en 1781, publia une édition de Silius, qu'il prétendit être la première complète, a inséré dans le seizième chant, après le vingt-septième vers, trente-trois autres vers qu'il dit avoir trouvés dans un manuscrit de Paris, et qui existent, avec quelques changements, dans le sixième chant de l'*Afrique* de Pétrarque. Les connaisseurs, et surtout le célèbre *Heyne*, dans la critique (2) qu'il a faite de l'édition de Villebrune, ont jugé que les trente-trois vers en question sont plutôt de Pétrarque que de Silius.

(1) Vide tamen quæ notantur sect. IV, ad præfat. Drakenb. supra pag. 433. Ed.

(2) Gœtt. Anz. vid. gel. Sachen, 1782.

M. J. A. AMAR.

Conciones et Orationes Poeticæ, à l'article *Silius Italicus*, *p.* 190.

Une lettre de Pline, L, III, 7, nous donne du talent et de la personne de Silius une idée assez juste, et qui ne paraît pas flattée, quoique ce soit l'amitié qui tienne la plume. Le spirituel écrivain rend hommage et justice à l'admiration passionnée de son ami pour les grands modèles de l'éloquence et de la poésie latines. Il applaudit à ses efforts pour se rapprocher des objets d'un culte, qui serait du fanatisme, si l'on pouvait jamais porter trop loin, exalter trop haut le sentiment d'une admiration aussi noble dans son principe, qu'heureuse quelquefois dans ses conséquences.

Il ne nous est rien resté qui puisse nous faire juger s'il fut plus heureux en prose qu'en vers, et imitateur plus adroit de Cicéron que de Virgile. Il s'était fait, dit-on, au barreau la réputation de grand orateur; ce qui était facile alors, même sans un grand talent. La prédilection de Silius pour le prince des orateurs et pour celui des poëtes romains était telle, qu'il se procura à grands frais la maison de campagne, illustrée à Tusculе par le séjour de Cicéron, et celle que Virgile avait habitée près de Naples. Ce fut dans cette retraite, et presque sur le tombeau même de Virgile, dont il avait fait un monument religieux, qu'il consacra les dernières années de sa vie, et le loisir que Trajan lui accordait, à la composition de son épopée sur *la seconde guerre Punique :* sujet du plus grand intérêt pour les Romains, et qui en a tant acquis pour toutes les générations, sous la plume éloquente de Tite-Live.

Voltaire traite quelque part Silius Italicus d'*imitateur maladroit de Virgile;* et Voltaire a raison : mais il y avait long-temps déja qu'un savant Écossais (Dempster) l'avait appelé *nimius interdumque ridiculus Virgilii imitator.* Il a sur ses contemporains, Stace et Lucain, le mérite d'un style moins roide, moins tendu que le premier, et moins inégal que le second de ces poëtes. Sa diction est, en général, pure et correcte; sa latinité, bien supérieure à son siècle. Mais cette pureté devient essentiellement monotone; cette correction reste toujours froide et inanimée. Si, au lieu de s'en tenir à cette imitation pénible et fatigante du tour et de l'expression de Virgile, il eût vu et étudié dans ce grand poëte autre chose que le choix des termes, et l'artifice de la période poétique; si son admiration, plus éclairée, eût franchi ces bornes timides pour embrasser dans son

ensemble cette magnifique composition de l'Énéide, et l'ordonnance imposante de toutes ses parties, peut-être nous eût-il laissé un véritable poëme, au lieu d'un ouvrage équivoque, qui n'offre ni l'intérêt de l'histoire, ni le charme et les graces de la poésie.

N. B. Plures etiam alii præstantes ingenio viri, Silium paucis obiter attigerunt; quorum primus *Voltaire*, *Essai sur la Poésie épique*, cap. IV : « Je passerai sous silence « Statius et Silius Italicus, l'un faible, l'autre monstrueux « imitateur de l'Iliade et de l'Énéide. » Ipse quoque *H. Blair*, quem satis laudare non possum, in præclarissimo opere de Rhetorica, cap. XLIV, Silium cum Statio tantum memorat, in quorum carmine recognoscendo immorari operæ pretium non existimat. ED.

FINIS TESTIMONIORUM
DE SILIO ITALICO.

ARGUMENTA

XVII LIBRORUM SILII ITALICI

AUCTORE

HERMANNO BUSCHIO PASIPHILO.

LIBRI I.

Principio Libycæ describitur urbis origo.
Junonis stimulis furit hic puer Hannibal actus,
Et jurat medio per Punica numina templo,
Se fore Romanis hostem patientibus annis.
Adcipit imperium post hæc successor iniqui
Hasdrubalis: dura premit obsidione Saguntum,
In qua Dulichii virtus interrita Murri
Spectatur, donec rigido cadit ense ferocis
Hannibalis. Romam cives clam milite pauci
Sarrano missi; Sicoris quos inter acerbam
Exponit sortem Patribus fatumque suorum.
Nec mora, legati pacis pactique jubentur
Poscere ruptorem: et spreti de more vetusto
Tristia fœdifragis indicere prælia Pœnis.

Hoc argumentum, quod in edit. a. 1504, invenitur, in sequentibus omnibus omissum est: unde Dan. Heinsius, qui libris Silii argumenta Buschii præposuit, hujus libri nullum esse credens, novum illud verbis Silii composuit.

Hannibal, exsuperans astu, sed devius æqui,
Tangit Elissæas palmis juvenilibus aras,
Et patrio jurat cineri Laurentia bella.
Inde, ubi flore novo pubescit firmior ætas,
Emicat in Martem, et, calcato fœdere, tandem
Prima Saguntinas turbarunt classica portas,
Bellaque sumta viro belli majoris amore.
Pandere jamdudum portas, et cedere vallo

Inperat, et longe clausis sua fœdera, longe
Ausoniam fore, nec veniæ spem Marte subactis.
Tum Patribus clarisque senum sua munia curæ.
Concurrunt, lectosque viros hortantur, et orant,
Defessis subeant rebus muroque ruenti.
Ast illi celerant, qua proxima litora, gressum,
Et fugiunt tumido per spumea cærula velo,
Donec Laurentes puppis defertur ad oras.
Concilium vocat augustum, castaque beatos
Paupertate Patres, ac nomina parta triumphis
Consul, et æquantem Superos virtute Senatum.
Inde agitant consulta Patres, curasque fatigant.

LIBRI II.

Hannibal, ut cernit Latiam per cærula velis
Adventare ratem, et mandata adferre Senatus,
Obstrepere Ausoniis lituos jubet: ocius illi
Ad muros vertunt iter infelicis Elissæ.
Adjuvat arma Libys, Garamantum prædita sceptro,
Asbyte: hanc Theron clava deturbat ab alto
Bellantem curru: Tyrius quem ductor ovantem
Virginis exstinctæ spoliis, præturbidus ira,
Occupat, et leto damnat, mittitque vicissim.
Interea Libycis indicit bella profanis
Cum socio Fabius: clipeum fulvo ære micantem
Callaici donant Regi: delapsa Saguntum
Alma Fides populi penetrando pectora firmat:
Qui se mox sævo per flammas eximit hoste.

LIBRI III.

Postquam clara fide, Pœno sub Marte, Saguntus
Arsit, ad Hammonis scitatum oracula Bostar
Mittitur, ut Superis quænam sit fixa voluntas
Imperio super, et rerum novitate reportet.
Ipse ad vicinos ductor cum conjuge Gades
Navigat, et spoliis onerat feralibus aras
Herculeas: post hæc caram seponit ab armis
Cum puero, nondum bis seni mensis, Imilcen:
Et nova mox petitur Carthago classe per undas.
Atque hic nocturna specie mirabile monstrum
Vidit, in Italicam stimulans fera pectora gentem.
Quocirca innumeris Romana in prælia turmis

Conlectis, propere trans Alpes signa ferebat,
Lætaque Taurinis statuit tentoria campis.

LIBRI IV.

Fama volat, Pœnum signis hostilibus Alpes
Transcendisse ducem; totis trepidatur in agris.
Consultant Patres de bello, intactaque rursum
Tela novant. Libycis ostendens Hannibal urbem
Militibus, prædæ cupidos acuebat amore
Ad pugnam. Interea volucri rate Scipio consul
Massiliæ fidis aderat delatus ab oris:
Obcurritque hosti Ticini ad fluminis undam.
Atque ibi tunc prima caluerunt litora pugna.
Sed consul Trebiæ vicinum Scipio collem
Cedere compulsus petiit: quo venit et ipse
Consulis adcitus Siculo collega Peloro.
Hostis sed rursus victor, spumantia captum
Post Apenninum Trasymeni stagna petebat.

LIBRI V.

Adparat hic pugnam Superisque vetantibus audax
Flaminius Tyrio Trasymeni ad stagna tyranno
Congreditur, quamvis, prudens Corvine futuri,
Orares dominæ per Dardana mœnia Romæ,
Cederet ut fatis paulum ominibusque sinistris.
Sed pœnam meruit, proque his temerarius ausis
Obcubuit, diro telorum obpressus in arvo
Agmine: multa tamen leto dedit ante virorum
Corpora, et inferias nigrum sibi misit ad Orcum.
Inter quos stricto cecidit mucrone Sychæus,
Filius Hasdrubalis. At postquam pugna quievit
Funere Flaminii, victor Magone sequente
Exiit ad cæsos, armisque minisque retentis
Pectoribusque solum sternentes repperit omnes.

LIBRI VI.

Hinc, quibus hæc belli et pugnæ fortuna pepercit,
Elapsi furtim diversa per avia cæcis
Conduntur tenebris piceæ et caligine noctis.
Hos inter fugiens Serranus, vulnere tardus,
Ad patris quondam comitem devertit, et ipsa
Tecta Mari armigeri pulsabat fida paterni:

Adceptusque domo recreatur paupere mensa,
Infusoque sinit tractari vulnera succo.
Discit et inde Maro clari narrante parentis
Facta, sed et pœnam, qua illum Carthago peremit,
Ob sanctam non æqua fidem, rapit aure dolenti.
At Fabium Patres adlata ad munera belli
Clade legunt: hostis raptas agit undique prædas,
Donec eum inlecebra mollit Campana furentem.

LIBRI VII.

Electus dubiis dictator et ancora rebus,
Non facilis vinci Fabius virtute nec astu.
Mox Superis Romæ per templa indicit honores;
Ædibus et votis Divum sibi mitigat iram.
Exin Sidonium cautus contendit ad hostem,
Non commissurus pugnam, nisi Marte coacto.
Quem quum non astu solito, terrore nec ullo
Hannibal eliceret, Dauni tellure relicta,
Clauditur in tumulis a dictatore Falernis.
Hinc patriis ad sacra Deis peragenda profectus
Præposuit castris equitum de more magistrum:
Sed vetitum conferre manus. Fabio tamen ille
Absente in pugnam ruit, æquaturque vetanti.
Moxque, errasse pigens, illi jus omne remisit.

LIBRI VIII.

Hic jam Varro, loquax medio in discrimine rerum,
Consul Romanas capit, indignante Senatu,
Insanæ plebis stultæque favore secures
Cum Paulo Æmilio. Noscens nova vulnera Juno,
Præscia Cannarum, stagnis Laurentibus Annam
Adloquitur, Pœnum ut jubeat nunc tendere regem,
Explicat arentes ubi fervida Apulia campos,
Fataque promittant ibi prosperiora peractis.
Anna audita facit, grates agit Hannibal Annæ,
Et movet in campos Diomedis nomine dictos.
Hinc toto e Latio funebria miles in arma
Cogitur: at liquido variis prodentia monstris
Numina vicinam cladem ostendere, sed amens
Prodigiis Varro spretis sese objicit hosti.

LIBRI IX.

Demens in pugnam furit hic et vulnera Varro,
Quamvis infelix Solimus monuisset abunde
Varronem, proprio signatis sanguine fatis.
Concurrunt igitur Pœni fortesque Latini
Ingenti fremitu, summoque ardore virorum.
Stat pro Sarranis obtendens ægida Pallas,
Mars pro Romanis infesta fulgurat hasta,
Scipiadæque manu fabricatum porrigit ensem
Incude Ætnæa; magis ardet Gorgone Pallas.
Donec cæruleam demittit Jupiter Irim,
Ut cum fulminea revocet Tritonide Martem.
Vulturnum emittit rapidum, Junone volente,
Æolus, adversos ruit acer Paulus in hostes,
Fœde laxatis at Varro fugit habenis.

LIBRI X.

Inter funestæ non prospera tempora pugnæ,
Cannarumque altos et latos stragis acervos
Obruitur Paulus, coeuntibus undique telis.
Sedibus hinc tacitis placitum Saturnia somnum
Evocat, ut juvenem victorem a mœnibus urbis
Arceat. At fugiens Canusinum miles in agrum
Conligitur: placet exsilio mutare labantem
Ausoniam pubi, pavido suadente Metello.
Sed quatiens gladium flammata Scipio dextra,
Non deserturos patriam jurare coegit.
Interea celebrat laudato funera Paulo
Hannibal, et Marti scutorum incendit acervos.
Fama mali tanti tristem levis advolat urbem,
Et redit amisso jactatus milite Varro.

LIBRI XI.

Adcepta ad Cannas ferali clade cruentas,
Mox sequitur populi defectio fœda Latini
Ad Tyrii tam fausta ducis memorandaque castra.
At Capua inprimis, rebus sufflata secundis,
Ausa fuit partem summi sibi poscere juris,
Et rejecta suas victori pandere portas,
Invito et frustra Decio prohibente furorem.
Hic quum inter mensas Campanaque pocula victor

Desidet, invisum regem obtruncare parabat
Confidens animi juvenis, cœptumque minaci
Ense patrasset opus, ni se tenuisset euntem
Pactulo genitor. Dehinc natus Hamilcare fratrem
Mittit, ut ad patriæ cupidas hæc nuntiet aures,
Pugnatum, et Cannas hostili cæde repletas.

LIBRI XII.

Jam Zephyro in terras flatu redeunte tepenti,
Hostis Parthenopes ad muros agmina ducit.
Inritus hinc cœpti Cumas petit: inde profectus
Marte Dicarchæam parat exagitare juventam.
Hinc movet ad trepidam belli molimina Nolam.
Marcello sed tum fractus pulsusque recessit.
Strenuus et Sardos tutatur ab hoste Libysso
Torquatus: miseras ardens incendit Acerras
Hannibal: inde tuos, peritura Petilia, muros,
Et demta madidum luxu capit arce Tarentum.
Nec non et Capuam totis jam viribus urguet
Dardanus obsessam: quam quum recreare soluta
Obsidione nequit, Romam ruit acer ad altam
Hostis, ut armorum facto premat orbe vicissim.

LIBRI XIII.

Mœnia vix hostis defensa versus ab urbe
Cernere desierat, subito quum signa movendi
Incidit ad muros iterum calor. Isset et illuc
Propter Palladium, ni sacram Agrippa negasset
Posse capi Romam. Rapit ergo inde inpius arma,
Et te cum pleno spoliat, Feronia, luco;
Litoreosque petit, quos vertit Bruttius, agros.
Fulvius hinc Capuam rediens, tandemque subactam
Intrat, et infidi punit commissa Senatus.
Tristis sed geminos (quando hæc ita aguntur) Ibera
Scipiadas terra Fors abstulit. Infera mæstus
Scipio regna subit, caras ubi convenit umbras
Et Patris, et Patrui, et Matris loca læta tenentes.
Discit et eximios, quos spondent fata, triumphos.

LIBRI XIV.

Nascitur hinc bellum juvenis post fata tyranni,
Hispano veniens ubi terris nomen ab amne

Inposuit pubes; nam rege Gelone creatus,
Oblitus monitus, artesque oblitus avitas,
Incepit luxu, spreta virtute, cruento
Flagrare, et rigidis delicta tuentibus armis,
Cingere se ferro, et regnum terrore fovere.
Hoc igitur (neque enim longum violentia durat)
A conjuratis tota cum stirpe peremto,
Marcellus propere Siculis adnavigat oris;
Mutatasque videns, trepidos mox spargit in agros
Signa: Leontini senserunt prima coloni.
Pugnaturque mari, Pœnoque per alta fugato
Arma Syracosios capiunt victricia muros.

LIBRI XV.

Quem, ducibus cæsis, iterum jam Bætis ad oras
Mittat, Romulei quærit dum cura Senatus,
Scipiadæ juveni lauro tum forte sub ampla
Adstitit hinc subito Virtus, hinc blanda Voluptas,
Et sibi promissis avet utraque jungere magnis.
Ille sed amplexus Virtutem, crudaque Martis
Munera suscipiens, volitansque per æquora classe,
Arma novæ subito Carthaginis horrida muris
Inpulit, et victor ferro sibi mœnia pandit.
Interea Hemathius conflat nova bella Philippus,
Herculeoque senex Fabius dat jura Tarento,
Marcellusque cadit, Nomadum circumdatus astu.
Hasdrubalisque caput, tumidi regione Metauri
Abscissum, Hannibali monstrat Nero lætus atroci.

LIBRI XVI.

Hannibalem adcepit miserandos Bruttia tellus
Mærentem patriæ casus, fratrisque, suosque.
Non tamen audebat concurrere Roma gementi.
Tantus erat Libyci metus et formido tyranni.
Omnia in auriferis jam Marte subegerat arvis
Scipio, jam dederat fugientia carbasa ventis
Exutus castris Mago, jam captus et Hanno
Præbebat Latiis infelix colla catenis.
Hasdrubal huic cladis dum nescius addere sese
Festinat, latebras victus certamine spectat.
Dein Masinissa novo contingit fœdere dextram
Scipiadæ, sociumque sibi dux ipse Syphacem

Conciliat: facit hinc ludos Patruoque Patrique,
Et repetit Latium fama spargente triumphum.

LIBRI XVII.

Postremo Idæis Divorum Mater ab oris
Advehitur Romam, Phrygiam Nasica Cybellen
Excipit, et toto censetur ab ordine Patrum
Optimus, ipse alacer Libyam dux Scipio classe
Navigat, et Sicula lætus discedit ab Ætna.
Castra ducum adgressus ferro flammisque duorum
Conficit, Hasdrubalis victor Numidæque Syphacis,
Verterat ad Pœnos qui fœderis inmemor arma.
At, quum post idem vires reparasset et enses,
Vincitur, et Latiis oneratur colla catenis.
Hannibalem hinc revocant Patres, sed fulmina vimque
Ferre nequit Latii rectoris: jura jugumque
Romanum Carthago capit: dux ipse reversus
Alta triumphanti scandit Capitolia curru.

AMBROSII NICANDRI TOLETANI

IN SINGULOS LIBROS SILII CATALEPSES.

CATALEPSIS LIBRI I.

Bellorum hic causæ, Pœnoque obsessa Saguntos
Est duce, legatos Latias quæ mittit ad oras.

LIBRI II.

Romanam prohibet navem contingere portus
Hannibal: huic clipeus datur, et ruit alta Saguntos.

LIBRI III.

Gades Pœnus adit, sortes petit æquore Bostar,
Dux Alpes superat, Taurinis qui sedet arvis.

LIBRI IV.

Ticini clades canitur, Trebiæque ruina,
Hic Apenninum transit cum milite Pœnus.

LIBRI V.

Insidias Tyrius ductor struit; hinc Trasymenus
Romanam indoluit stragem; tremit Itala tellus.

LIBRI VI.

Romam quisque petit: prima audit Punica bella
Serranus, referente Maro; et movet agmina Pœnus.

LIBRI VII.

Obvius Hannibali Fabius venit, isque cadentem
Collegam eripuit nato, cui reddit honores.

LIBRI VIII.

Conveniunt, Varrone duce, ad fera bella cohortes,
Italiæ et cladis signa infelicia surgunt.

LIBRI IX.

Collega invito Cannarum prælia Varro
Stultus init; portenta vetant; fugitque cruentus.

LIBRI X.

Cannis obcumbit Paulus, quem Pœnus honorat;
Spes Italas Fabius renovat, Varrone recepto.

LIBRI XI.

Ad Tyrios socii desciscunt; pectine Teuthras
Gesta virum canit; et Mago Carthagine certat.

LIBRI XII.

Parthenopen dux Pœnus adit Nolamque, resedit
Ad Capuam, trepidæ tenditque ad mœnia Romæ.

LIBRI XIII.

Pœnus ab urbe redit Capuam; tellure et Hibera
Scipiadæ obcumbunt: natus descendit Avernum.

LIBRI XIV.

Arte Syracosiam expugnat terraque marique
Urbem Marcellus, fœdat late omnia pestis.

LIBRI XV.

Scipio ad Hispanas juvenis tunc navigat oras,
Marcellusque cadit; cadit Hasdrubal ense Neronis.

LIBRI XVI.

Hispanos vicit dux Scipio; tecta Syphacis
Hospes adit, patrio celebratque in funere ludos.

LIBRI XVII.

Advehitur Romam Cybeles: hinc Scipio Pœnum
Dejicit Hasdrubalem, prostratoque hoste triumphat.

PRÆFATIO HEYNII.

SILIUM ITALICUM poetam commentario docto illustrare quum, quod ex *Commentatione de Silii vita et carmine* ad me missa intellexi, meo potissimum suasu se aggressum esse professus sit cl. editor, Vir modestia et virtute non minus quam doctrina accurata et varia conspicuus: ne mihi aut aliquid, quod mei ordinis homini haud conveniat, arrogasse aut judicii mei auctoritatem affectasse videar, non alienum videri poterit, si in ipsa libri fronte consilii mei et hortatus rationes paucis reddidero. Et primo consilium illud referendum est ad tempus istud, quo vir doctissimus ante hos XV annos inter disciplinæ Gottingensis alumnos esset, Seminarii autem Regii philologici sodalitio et necessitudine teneretur; cujus equidem eam semper habui, et inter juvenes ingenuæ indolis haberi vidi, religionem, ut, qui ei adscriptus esset, præcipua aliqua cura, fide et benevolentia mihi videretur esse amplectendus, ille autem ad studiorum suorum ac vitæ rationes, non modo in ipso studiorum cursu, verum etiam decursu academico facto, quum jam ad publicæ vitæ munerumque tirocinia procederet, consiliis meis utendum sibi esse existimaret. Necdum facile vidi aut mihi moris mei aut illis pietatis erga me suæ fuisse pœnitendum. Ex dictis itaque apparet, ad multos retro annos consilium hoc meum esse revocandum, quum de viri docti, qui aliquot annis post Lipsiæ ad Silium edendum se accinxit, consilio simili nondum mihi aliquid innotescere posset. A familiaribus autem meis eo, quo dixi

modo consultus, quum multos viderim ad majora natos relicta academia in desidiam et veternum incidere, soleo fere, ad excitanda modo et acuenda, modo ad alenda et ornanda ingenia, pro uniuscujusque studiis, profectibus, facultatibus, ostendere et commendare argumentum aliquod operæ et studii certum, in quo vires ingenii et industriam experiri possint; quando quidem fluctuando et aliud ex alio tentando infringi plerumque primos animi impetus, mox retusos jacere, usus et experientia doceat. Quem operæ dilectum etsi effectu sæpe suo carere et conatus operosos in cassum recidere haud abnuerim: omni tamen utilitate eum carere non usquam intellexi; contra ad multa præclara deductos esse alios lætus cognovi; inque his *quum* maxime doctissimum virum Ge. Alex. Ruperti. Præclaro ille operæ suæ in carmine Siliano positæ specimine sub annum LXXXVIII emisso, virorum doctorum suffragiis confirmatus strenue in tela pertexenda perrexit; mox de consilio V. C. *Jo. Chr. Theoph. Ernesti* certior factus, qui a. XCI Silium docte et intelligenter illustratum edidit, non tamen animo concidit, aut consilium omne sibi abjiciendum esse putavit. Neque pro humanitate sua optimus vir *Ernesti*, aut postulavit aut expectavit, ut alter idem stadium ingressus sibi de omni curriculo decederet. Omnino enim a tali contentione et studiorum tanquam concursu et conflictu, si modo liberali et ingenuo homine digna instituatur concertatio, malevolentia et obtrectatione remota, utilitates multas magnasque proficisci necesse est. Interea laudi ducendum fuit *Ruperti* nostro, quod is constanter rationes suas sequutus non temere opus maturavit; etsi nec ejus culpa evenit, ut illud, jam ante hos tres annos, quod ex subscriptione Commentationis intelligo, redemtori traditum, nunc demum prelo liberatum est et emissum.

Ut autem inter reliquos poetas Silio potissimum illustrando operam suam, etiam me non auctore, addiceret, suaserant viro clarissimo multa, quæ ipse melius, quam a me fieri posset, in Commentatione sua exposuit. Inprimis Silius singulare haberi debet adjumentum ad ornandum infinitarum rerum notitiis ingenium, ad copiam doctrinæ poeticæ, et orationis facultatem parandam; ita ut ad locupletandum juvenile ingenium aliquantum profecisse putem eum, qui Virgilio diligenter lecto Silii lectionem adjecerit. Accedit quod cum studio in rebus Romanis earumque scriptoribus occupato mirifice conspirat carminis argumentum; ut taceam, quod Carthaginis opulentia ac luxus cum asperitate et paupertate Romanorum in conflictum adductus multa habet, quæ ad cogitationem similium nostræ ætatis casuum, consiliorum, eventorumque, invitare animos possint.

Omnino autem *poetarum lectionem juvenili ætati esse accommodatam et ad omne studiorum liberalium genus viam munire*, recte judicarunt majores nostri, nec aliter sensit antiquitas, optima magistra eorum, quæ aut recta ratione et sensu communi aut experientia et usu continentur. Meminerimus modo Horatianum illud: *Os tenerum pueri balbumque poeta figurat, ... mox etiam pectus præceptis format amicis*, et quæ sequuntur plura. Cujus tamen asserti quum non videam inter omnes in promtu haberi caussas et rationes explicitas et apertas: ne sicco prorsus pede hinc discessisse videar, agedum, paucis attingere liceat ipsas *caussas, quibus utilitas lectionis poetarum in juvenili maxime institutione continetur et efficitur.*

Quum scilicet post multas variasque virorum doctorum disputationes satis constet, institutionem puerilem a philosophico aliquo systemate enucleando, aut a notionum sub-

tilium molestia judiciive acuendi sola molitione, haud consulto procedere; quando quidem in ea ætate ipsa natura non rationem et judicium satis firmum finxit, sed ingenii vires ad recipiendas variarum rerum notiones, mente recondendas et asservandas, fingendas alias ex aliis et oratione reddendas attemperavit: occupandum utique illud esse videtur primo loco omnis generis, naturæ artisque, *notionibus* undique *colligendis* et memoriæ infigendis; ut adsit aliquando *materies* idonea et satis magna notionum copia, quando ad generaliores notiones institutio processerit, et perpetua et systematica jam disciplina mens sit imbuenda; ne abhorreat ea a notionum abstractarum asperitate, quum, *a quibus illæ ductæ sint*, nondum assequutus sit tiro, nec sine veris singularum rerum exemplis oculi animique sensui subjectis recte assequi possit. Est porro ingenii vis excitanda et ipso usu subigenda, ut *notiones* undique arreptas *comparare* inter se et componere, quidque inter eas conveniat nec ne, observare et notare, assuescat tenellus animus; primo quidem *in rebus sensibus subjectis*, tum in iis *quæ animum voluntatemque movent*, et *sensum veri recti pulchrique cient ac fingunt*: quod nisi *mature* fiat quum monitis tum exemplis propositis, nulla facile disciplina seriore, multo minus academica, aut rerum divinarum humanarumque subtili præceptione, potest id aut emendari aut suppleri. Regnat in his, ut de historia nunc nihil dicam, *poetarum lectio et interpretatio*, quæ juvenilem indolem ad multarum magnarumque rerum species animo concipiendas erigit, præclara phantasmata objicit, sensus liberales, generosos, excelsos gignit, morum ferociam emollit, sententiis utilibus ac præceptis animos ingenuos imbuit, et ad humanitatem, benevolentiam, fortitudinem, laborumque tolerantiam instruit. Hæc enim illa sunt, pro-

pter quæ *omnino* juvenili ætati proposita est *auctorum classicorum lectio*, ut ingenia, mores, animos, quasi aliud agendo juvenes inde fingant, bonos sensus et habitus induant et ad exempla, quæ ante oculos quotidie tanquam posita habent, sensim se sensimque componant; tantum abest, ut sola latinæ ac græcæ linguæ cognitione illa disciplina contineatur, ut potius hæc ipsa cognitio non tam per se appetatur, quam potius, ut partim ad legendos præclaros scriptores via muniatur, partim sermonis omnis ratio grammatica in linguis jam ad magnam subtilitatem elaboratis, et ex usu vitæ sublatis adeoque nulli vicissitudini obnoxiis, animo infigatur, simulque prima logices elementa una cum præceptis grammaticis ac rhetoricis instillentur. Verum de his et alias multa dicta sunt, et plura dici possunt, quæ ad hunc locum haud spectant.

Maneamus in eo, quod *epici* maxime et *dramatici* generis poetæ fingendis juvenilibus animis sunt idonei; est enim in illis multarum variarumque rerum copia, inprimis earum, quas aut obvia sensibus natura, aut sensus animi interior suppeditat; est in iis magna affectionum et movendarum et purgandarum ac regendarum opportunitas; est ornatior oratio. Nec obstat, quod, ubi ad vitam veram aliquando processeris, generosis istis sensibus, quos poetæ nobiliores aluerunt, multum detrahit vitæ veritas; est enim vel sic facilius et utilius, descendere ad deteriora, quam ab humilibus et projectis assurgere ad meliora, ab ignavis ad strenua et animosa. In lucro quoque ponendum est, quod *poetæ veteres ad diversa tempora, mores diversos, sensus, judicia, revocant*, quodque ipsas rerum notiones variant; quæ res incredibiles habet utilitates ad judicium animi informandum et constituendum; quum in magno malo habendum sit, *si non nisi unius ætatis, unius populi, provin-*

ciæ, sectæ, notiones et opiniones imbiberis; enecat enim hæc judicii imbecillitas omnes sensus et affectus liberales, tollit facilitatem, indulgentiam, integritatem, provocat iras et odia in alios, qui locupletioribus rerum notitiis instructi, de iis, quæ alii pro exploratis habent, aut dubitant aut aliter statuunt. Hoc est etiam illud, quod viros interdum acutissimos fecit proclives, ut ea, quæ aut ipsi excogitaverant aut ex prævalentibus cujusque sæculi placitis et assertis arripuerant, aut in novum ordinem redegerant, subtilia per se ac præclara, toti generi humano obtrudere, et quidquid est mortalium in suas partes obtorto collo pertrahere vellent: quum non pensitarent, quæ ipsi acute cogitassent, acutius etiam verbis extulissent, non convenire nisi iis qui ab eadem disciplina essent progressi; *ad sensum communem esse revocanda ea, quæ omnibus ordinibus, quæ non tuis modo popularibus aut æqualibus, sed aliis quoque ætatibus ac populis probari, quæ publice ac vulgo utilia et haberi et esse velis.* Ab ista opinionis imbecillitate liberari nemo facile potest, qui non diversorum temporum, inprimisque antiquiorum, judicia, opiniones, mores, cognoverit ac reputaverit. Et ea est præcipua aliqua utilitas, quam ex veterum scriptorum lectione colligere licebit, si recto cum judicio aut ductu illa instituta fuerit. Nemini ita facile in animum veniet, si ea exceperis, quæ sensus omnes homines communis docet, excogitari posse aliquid, multo minus subtilius aliquod placitum, quod toti generi humano, ne omnibus quidem per litteras suas expolitis populis, assensum et suffragationem extorqueat. Quamobrem præstare videtur, si, qui publice utilia tradere voluerit, intra eam societatem, in qua vivit, se contineat, et videat, quam ingeniorum, et multo magis morum, emendationem bonis præceptis, recta institutione et sensus communis confirmatione

efficere ac perficere possit; quæ autem publice utilia esse viderit, populari præceptione popularibus suis proponat, docta autem ac subtilia doctis et subtilibus ingeniis propinanda esse intelligat. Itaque nec hoc sibi aut sumserit aut fieri posse putaverit, ut ad eam, quam facile aliquis animo sibi fingere potest, perfectionem omnis gens humana adducatur: quandoquidem ea, quibus hoc effici possit, caussis continentur externis, quas nusquam terrarum adesse videmus; hoc est, præsidia, opes, facultates, sine quibus in longe maxima hominum parte, quæ ad viles curas, timores, ærumnas, omnium rerum bonarum inopiam, depressa est, ne sensus quidem communis excitari aut erigi potest. Verum ad ea redeundum est, a quibus ætatis nostræ opinandi facilitas nos abduxerat.

Lectione poetarum omnino vindicata, restat, ut *de recta eorum lectione et interpretatione* pauca moneamus. A verborum autem interpretatione omnem lectionem procedere, et quidem accurata et sermonis indoli consentanea, nemo non intelligit; in poeta autem ita porro ea instituta esto, ut, quæ orationi poeticæ propria sint, quæ ornatum constituant, quæ sensus moveant et impellant, sententiæ, verba et formæ loquendi, notentur. Optandum sane est, ut is, qui interpretatur, poetico quodam calore et ipse incalescat, et, quoties ad insignia loca accesserit, sensus sui vigore ac vi imbuat alios; saltem ad ea loca observanda et enucleanda diligentior ejus erit opera; ut reddat caussas, cur hoc vel illud insigniter placeat, cur alia narrata sint simpliciter, alia copiose et ornate; quod melius intelligitur, si ad vulgares loquendi modos ac formas ea revocaveris; ita enim orationis lumina et ornamenta, ingenii copiæ et poetæ inventa, melius elucescunt. Fingitur sic per singula hæc observata sensus pulchri, veri, recti; acuitur ad

dijudicandum id, quod recte minusve inventum aut enuntiatum sit, judicium; præparaturque animus ad institutionem disciplinæ, qua ille aliquando erit imbuendus, inprimis philosophicæ; præluditur facultati recte cogitandi, bene dicendi ac scribendi, quam majores nostri logices ac rhetorices nomine insigniebant. Etsi et illi, qui jam disciplinis mature imbuti sunt, ex poetarum lectione et voluptatem et utilitatem haud contemnendam capient, quando quidem illi judicio jam firmato in rerum et ornamentorum caussas altius descendere et subtiliorem judicationem facere possunt. Paratur inter hæc major notitiarum doctarum copia, ornatur ingenium et oratio, et ad eloquendum, quod velis, facultas major ac parata suppetit. Quæ si *quis* aut assequutus fuerit, aut animo reputaverit: non sane ille poetarum, generosiorum utique, lectionem juventuti aut propositam temere, aut parum utilem judicabit; deberique adeo laudem nostro quoque *Ruperti*, Viro cl. qui *in Silio interpretando* operam posuit tam doctam et accuratam, ut æqui judices inter meliores eum habituri sint interpretes, qui criticam sollertiam cum interpretandi subtilitate præclare conjunxerit. Scr. Gottingæ M. Mart. ɔIↃIↃCCXCV.

C. G. HEYNE.

INDEX UNIVERSUS

RERUM ET VERBORUM

IN SILIUM ITALICUM.

INDEX

RERUM ET VERBORUM,

IN SILIUM ITALICUM.

Literæ N. et V. L. passim additæ significant, ea verba vel res in *Notis* et *Variis Lectionibus* illustrata esse.

ABE

A Belo numerare avos, I, 73. — a duro haud inbellis aratro, VIII, 398 N. — Dextera a curvis capulo non segnis aratris, I, 614 N. — squalent a pulvere crines, IV, 251. — a sanguine tætros rores, IV, 165. — a litore Ibero Atlas, V, 271 V. L. — a sanguine Clausi Nero, VIII, 412 N.

Ab ira movit arcus, II, 139 N. — longi laboris ait, IX, 535. — proclamat, VI, 699 N. — exclamat, XI, 99. — asper, XII, 551 N. — sævus, XVI, 520 N. — in se versus, XVI, 435. — *ab* arte falcatus ensis, III, 278 V. L. — *ab* litore Hesperidum Temisus, I, 431 V. L. — *ab* alto Tullo, etc. sanguis, VIII, 405 N.; 439 N.

Abaris, X, 135.

Abdiderant piceæ umbris templum, I, 84. — *abdere*, quid propr. significet, VI, 21 V. L.

Abduxere gradus in terga relatos, X, 18.

Abella pauper sulci Cerealis, VIII, 543 N. et V. L.

Abest ille haud laude nostra VII, 248 N. — votis, XVI, 260.

ABR

Abiere doli, XII, 505. — minæ in cineres, XIV, 315. — montes in nubila, III, 493. — *abiit* mens, X, 264. — *abeunte* favore Deorum, II, 206 N.

Abies fata ferens, IV, 255 N.

Abigere menti, VIII, 124.

Abjicere vitam V, 226 N.

Abjuncti agri VIII, 640 V. L.

Abnuere fortem, IV, 805. — inceptis comitem, III, 110. — descendere, XIV, 600 N.

Abolere Ægates, I, 61 N. — Cannas, XVII, 608 N. — tristia dicta, VII, 549 N.

Aborigines prisci incolæ Latii, eorumque rex Faunus, VIII, 356 N.

Abripi cædum amore, V, 229 N. — gloria, VI, 332.

Abrumpere fœdus, I, 296. — vocem turbando, II, 330. — galeam, XII, 242. — cuncta cum luce, IX, 649. — vitam, II, 597 N. — primordia rerum, III, 79 N. — fas omne armis, II, 293 N. — somnos buccina, VII, 156 N.; XV, 48 N. — spes e medio, VIII, 51. — agmen, XIII, 682. — *abruptum* cælum, VI, 608 N. — antrum, VII, 419 N. —

ingenium, VII, 219 N. — ponti latus, XVII, 249 N.

Abscedit Auster, XVII, 209. — vitæ tempus, XII, 560.

Abscidere, vel *abcidere* differt ab *abscindere*, III, 552 V. L.; X; 52, 148; XV, 470 V. L.

Abscondere campos cæde virorum, XI, 519 N. — ora galeis, XIV, 636. — æquor puppibus, II, 421 V. L.; XVII, 49 N. — telum in aere, I, 316. — annos secretis ruris, XV, 597.

Absentia corpora mandere ut præsentia, IV, 335 N.

Absistit bello, II, 325. — ponto, II, 371. — gemitu, VI, 342. — cura, XIII, 512. — labore XV, 190. — damnare, VI, 448. — nec adhuc oculis imago, II, 568. — vani cœpti, XVI, 223.

Absolvere manum, IX, 150 N. — factum victoria, XV, 656 N.

Absorbet flamma vorax latices, IV, 686 N.

Abstinere ire, XII, 44. — irarum, X, 84 N.

Abstrahere arboris molem, VI, 195 V. L.

Absumere aliquem votis, IV, 798 N.

Acarnan amnis, III, 42 N. — dextras jungebat Philippo, XV, 288 N.

Acca, IX, 117 V. L.

Accersere, I, 264 V. L.

Accipiter columbas exagitans, et ab aquila fugatus, IV, 105 sq. N.

Acer Flaminius, VI, 22. — hinnitus equorum, IV, 96. — ruis in enses, III, 120. — axis, II, 186. V. L. — metiri juga venatibus, III, 338. — metus, II, 231. — labor, III, 92. — *acris* Rhodanus, grex, moles, III, 463 N. — pugna, IX, 488. — *acres* tubas exercere, IX, 6 N.

Acerba hasta, VI, 60. — lues, XII, 184. — palus Cocyti, XIII, 425. — *acerbis* fessus, XIV, 559.

Acerbare questu, VI, 117 N. et V. L.

Acerræ, VIII, 535 N.; XII, 422 sq. N.

Acervare questu, VI, 117 V. L.

Acesta urbs, XIV, 220 N.

Acestes, *Helymus* et *Entellus* ante Trojæ excidium profugi in Sicilia condidere *Ægestam*, *Helyma* et *Entellam*, XIV, 45 N.; 205 N., 220.

Achæmenius ritus, VII, 647 N. — odor, XV, 23 N. — arcus, XV, 570 N.

Achætus, XIV, 268 V. L.

Achaia rura, XIV, 5. — mœnia, XV, 306 N.

Achates fl. et gemma, XIV, 228 N.

Acheloias, XII, 34.

Achelous fl. ejusque lucta cum Hercule, III, 42 N.

Achemorus, XVII, 426.

Acheron tristior, XIII, 571 N. — *Acherontis* portæ, XIII, 465. — *Acheronta* videbo liber II, 367 N. et V. L. — vocat, I, 94 N. — movet, II, 536 N. Conf. *Acherusius*.

Acherras, III, 299 V. L.; VII, 338.

Acherusius humor, XIII, 398. — *Acherusia* pestis, XIV, 613 N. — palus, Cumis vicina, ubi iter ad undas Acherontis, seu inferos, XII, 116 N.; 126 sq. N.

Achilles æternus carmine, XIV, 95. — ejus clipeus et Vulcania arma, VII, 120 seq. N. — præceptor Chiron, XI, 450 N.

Acies inmobilis, IX, 317 seq. N. — *densa*, IX, 321 sq. N.

Acis fl. et puer formosus, XIV, 221 seq. N.

Acithius fluvius, XIV, 268 V. L.

Aclys et *aclis*, III, 363 V. L.; VIII, 550 N.

Aconteus venator, XVI, 564.

Acræ, XIV, 206 N.
Acragas, XIV, 210 V. L.
Acrilla, seu *Acrillæ*, XIV, 271 V. L.
Acrisionei muri, I, 661 N.
Acrius parcere nato, VI, 624.
Actæon ejusque mors, XII, 365 N. — pater Aristæus, XII, 368 N.
Actia templa Phœbi, XV, 302 N.
Actus rerum, I, 581. — tantos incidit Deus, III, 78. — in actus comes ibat, X, 136 N. — actus ingentes deserit, I, 459 N.
Actutum adsit vindex, XV, 802.
Acuere stimulis, I, 113 N. — homines, V, 228. — spicula veneno, I, 325 N. — enses fraudibus, XII, 52 N. — dentem, I, 425 V. L. — mentes labsas, X, 605. — *acuunt* extrema pericli, I, 559 N.
Acus comatoria, XV, 26 N. — *acu* scribere, XIV, 660 N.
Acuta pinus, XIII, 331.
Adæquare Marcellum decori Martis, XII, 278.
Adcedere collem, VI, 604 V. L. — silvis, XVIII, 570. — secundis, VIII, 326 N.
Adcendit mentem, I, 493. — pectora donis, XVI, 459. — corda laudibus, XVII, 292. — dextras pugnæ, XII, 351 V. L. — mentes in prælia, I, 345; IV, 170. — dextras ad funera, V, 258. — collem Tarpeium Jupiter, VI, 604 V. L. — Martem, XV, 594. — pugnas ære, VIII, 488 N. — hortando in hostem, VIII, 608. — telum in aere, I, 316 V. L. — invidiam, VIII, 258. — studia, I, 185 N. — curas, VII, 526. — lucem Eoi fulgentibus armis, XI, 515 N. — galeam gemmis clipeumque auro, XV, 678 N. — ira hostem, IV, 272. — hos nobile nomen, XVI, 329. — belua flammas, IX, 614. — Titan tempora autumni rapido igni fulminis, XIV, 589 N. — Sirius ignes, XVI, 99. — sol Olympum, III, 671 N. — *Adcensa* ira, IV, 642; V, 105. — armenta, VII, 333 V. L. — venena sole, I, 285. — unda fervore V, 605 N. — in iram, V, 558. — *adcensus* scopulus, III, 641. — *adcenderet* Sidonia virgo aras, XIII, 620 N.
Adceptare jugum, VII, 41.
Adcidit vox aures Æneadum, XIII, 153 V. L.
Adcipit verba, IX, 479; XVII, 563. — eum Pœnus, V, 573 N. — ferrum lateri et pectoribus, VII, 626; X, 7. — mortem in viscera manantem, V, 529. — mores indomitos, XIV, 87. — spatium tuba, XVI, 480 N. — *adcepere* rates facem, XVII, 623. — *adcepit* tellus freta, XIV, 13. — tellus ossa sepulcro, XI, 384. — Bruttia Hannibalem, XVI, 2 N. — cornus cædem ab hoste, IV, 141 N. — Scipio numen, XVII, 2 V. L.
Adcisæ gentes, II, 392 V. L.; VIII, 588 N. — *adcisa* ornus lacertis, X, 531.
Adcola lucis, I, 414
Adcommodare ensem lateri, V, 146 N. — aciem ripis, V, 219.
Adcumulare præconia leto, II, 336 N. — clades, IV, 598. — primordia factis, XI, 255. — cœpta dextra, XV, 654 N.
Adcusator manus injectat et trahit, III, 183 N.
Addere se clausis, II, 20. — sese castris, VI, 21. — nomina genti, XVI, 633. — se socium casibus, VI, 372. — crimen mensis, II, 523. — dextram bello, X, 232. — quos umbris, IV, 396. — modum dextræ, IV, 666. — vincla viro, XVII, 141. — spem miseris, XII, 330. — fatis patriæ, XV, 548 N. — cursum fatis. — XII, 45 N. — iras mentibus, IX, 454 N. — viris pila,

VIII, 547 N.; X, 105 N. — hastas tergo, XV, 719. — puero rabiem in fines Italum, I, 71 N. — in spatia, et in spatio, XVI, 373 N. — propiorem Martem, V, 442 N. — incendia ramis, VII, 161. — semina sulco, III, 350 V. L. — *Addita* Erinnys, II, 595 V. L. — fata nascenti, II, 224 N.

Addicere populum inermem, XV, 247 N.

Adducere nervos arcus, I, 334 V. L. — mare cantu, XI, 472. — tonsas ad pectora, XI, 489. — frena, XIII, 834. — gressus, cutem, artus, IV, 391 V. L.; X, 18 V. L.

Adeo, I, 20 N.; XIV, 487 N.

Adesi plutei, I, 363. — montis fragmina, III, 470. — cladibus, XIII, 679 N.

Adesse alicui, I, 301 N.; 514 N.

Adfecta hiems, XV, 502 N.

Adferri... adlatum, fervere partem, etc., I, 456 N.

Adfigere corpora terræ, I, 674 V. L. — hastam ripæ, IV, 588. — dextram plectro, XIV, 403. — transtro hasta nitentem, XIV, 536. — ferrum in robora, XIV, 328. — cornum campis, VII, 616. — *adfixus* cælo navita, VII, 363 N.

Adfirmare pro *obfirmare*, XII, 668 V. L.

Adflare montes himnitibus, I, 578 N. — *adflatus* ductor fallente Cupidine, XI, 420. — peste premebat catervas, VI, 240 — tabe, VI, 159 N. — *adflata* ora flammis, XVII, 113. — Cynthia rotis fraternis, IV, 481.

Adflatus cornipedum I, 436 N.

Adfligere corpora terræ, I, 674 V. L. — telluri miserum Mincium, IX, 631. — membra solo, VII, 614. — saxo, XI, 83. — patriam, VIII, 317. — *adflictis* rebus opem ferre, XIV, 440.

Adfluit manus, Teucri, etc., XII, 361 N.; XIV, 208 N.

Adfremit Boreas alis, XIV, 124.

Adfulget Venus, VII, 467 N.

Adfusa moles, V, 66 V. L.; VI, 572 V. L. — carina, XV, 219 N. — *adfusus* pulvis, IV, 251 V. L. — *adfusi* Pœni, XIII, 695 N. — venti, XVII, 218 N.

Adglomerare arma, V, 238.

Adherbes, VII, 601.

Adimitur tibi cecidisse, IX, 425. — *adimit* terras victoria, II, 565.

Adire lingua ad decus dextræ, VIII, 261. — arma obvia, IX, 272 N. — voce domos æthereas, VI, 253. — usque ad sidera, XV, 511. — diem, XIV, 243 N.

Adjungere sera ad laudes arma, V, 115. — astus ferro, VI, 307. — dextras Pœno, XI, 4. — sua nomina Latiis fatis, XVI, 131. — *adjuncti* agri, VIII, 640 N. — *adjuncta* Venere, IV, 667.

Adjuvare hastam nodo cursuque, IV, 289 N.; IX, 509. — *adjuta* pice flamma, VII, 354. — hasta vires, VI, 250. — crescit, XI, 611.

Adlabi terris, IX, 473. — genibus, VIII, 74. — per tacitum, X, 354. — per auras, XV, 21.

Adlatrat invidia nigro ore victorem, VIII, 290 N. — vitium, XI, 426 N.

Adligat vallata mœnia corona, XIII, 141.

Admiscere aspera telis dicta quo non alter solertior, I, 443.

Admittere voces et vota precantis, IV, 696 V. L.

Admordere hastam, V, 332.

Admovere castra, I, 296. — ora, XI, 344. — fata urbi, VIII, 245. — ferrum palato, VII, 651. — genus Superis, VIII, 293 N. — oculis, XVII, 599. — *admota* bella, XVI, 93. — ripa perstringere mœnia,

VIII, 455. — admotum aidus lunæ, XIII, 557.

Adnabat classis, XIV, 354.

Adnectere plura, XI, 601 — cupiens, XV, 805.

Adniti viribus doloris, II, 123.

Adnoscere visu, VII, 729. — dextros deos in alite, XIII, 820.

Adnuit Deus, III, 115 N.

Adnumerare patriæ pubem, VI, 621 N.

Adolere focos, XI, 276 N.

Adorare effigiem aquilæ, VI, 37. — vulnera, IX, 350. — *adorata* puppis, XIV, 437 N. — dextra XVII, 183 N.

Adpetere ore tellurem, V, 526 N. — arva morsu, IX, 384.

Adplaudere cervicem equi, IV, 264 N.; XVI, 357 N.

Adplicat portus undas muris XIV, 318. — sopor sua munera, VI, 96. — aggerem silvis, XV, 410.

Adpositus agger, XIV, 335 V. L.

Adprendere tuta, IV, 585. — primos equos, XVI, 373 N. — tellurem morsu, XVII, 263 N.

Adrenum, XIV, 250 N.

Adrectæ mentes, II, 295; XV, 133. — laudibus, XVII, 455 N. — plantis, XVI, 478 N. — comæ furentis, II, 668 N., et V. L. — spes, VII, 98 N.

Adridens sævum, I, 398 N. — dulce XI, 390 N. — læto vultu Victoria, V, 228 N.

Adscendunt turribus hastæ, XIII, 182 N. — *adscendere* videtur equus currum præcedentem, XVI, 375 N.

Adsciscere reges, XVI, 663 N. — nomen, XIV, 36.

Adsidere arces, IX, 624 V. L. — muros, XII, 453.

Adsignare nervo sagittam, XIV, 398 N.

Adsilit in ferrum, X, 3. — lues mœnibus, XVI, 623. — *adsiliunt* manipli, IV, 314 N. — *adsiliens* incutit, XVI, 63; cf. IV, 381; XV, 692.

Adsimilare faciem, II, 553 V. L. — *adsimulat* habitum fictosque timores, VII, 137.

Adspergine inrorat cristas, IV, 654. — lacus lavit silvas, V, 621.

Adspergit Titan terras ortu, XV, 223 N. — aras floribus, XVI, 309. — *adspersus* clipeus cædibus, V, 142. — malas lanugine, XVI, 468 N. — limina tabo, I, 102. — somno, VIII, 121 V. L.

Adspicit Libye Arctos, I, 198 N. — quos mitis Jupiter, VI, 105; VII, 240 N. — resonare solum, VI, 179 N., et V. L. — *adspicite* tantum, IV, 406 N. — *adspici* solo sexu, III, 1114 N. — *adspiceres* pavitantes, V, 279 V. L.

Adspirat viro, et vigor nulli, V, 270 N.; 442 N. — muris, VI, 605 N. — aura, seu fortuna, VIII, 325 N.; XV, 163.

Adstabat nulla res loco, XII, 480 N.

Adstringere ensem lateri, XVI, 242. — Niphaten ponte, XIII, 765. — conjunctas nodis ferroque trabes, XIII, 106. — *adstrictus* intortos amictus, V, 367.

Adstruit auditis pavor, IV, 8.

Adsuetæ leænæ, II, 440 N.

Adsultans ruenti, II, 256. — æthera lambit, VI, 223. — vallo, VII, 401.

Adsurgere in hastam, ensem, gladium, IV, 610 N.

Adtactu herili gaudet cerva, XIII, 121.

Adtentare dapes, II, 523. — vias, XII, 97.

Adteri, VII, 151 N.; II, 392 V. L. — *adtrita* opes Africa, VI, 301. — res, XV, 3. — mens secundis, XII, 83. — *adtritum* nomen, IX, 76.

Adtingere summum per altos

avos cælum, VIII, 294. — *adtigit* vox aures, XIII, 153. — *adtactus* nullis telis, XI, 148.

Adtollit lumina cælo, I, 508. — se Auster, XVII, 246. — rictum, II, 156. — effigiem cristis, XVII, 525 N. — se in equos, XV, 352. — mollia crura superbi gressus, XVI, 444 N. — se facto, XIII, 224 N.; XIV, 208 N. — muros ad æthera, III, 384; IX, 241. — animos hortando, I, 105. — socios voce, XIII, 301. — frontem, III, 105. — dextram cæde cruentam, IX, 211. — Apenninus caput, II, 314. — lux arces, XV, 215 N. — *adtollunt* facta viros, I, 613 N. — *adtolluntur* et *crescunt* res propius adcedentibus, ut contra *decrescere, recedere, diffugere, discedere* dicuntur, III, 157 V. L. — colles, I, 585 N.

Adtonitus serpentis equus, VI, 231 V. L. — visus, seu visis, X, 369 V. L.; XIV, 246 V. L. — *adtonitis* ululatibus, IV, 692. — *curis*, III, 132 N.

Aduri corpora, VIII, 267 N.

Advehere Mæoniam in Latias oras, V, 10.

Advenerari euntes, XIII, 704 N.

Adversa moles, IV, 651. — unda, XVII, 45. — pectora et vulnera, V, 594 N.; X, 7; XV, 382 N.; XVII, 485. — *adversus* ensis, IV, 207 N. — *adversa* non tam fugisse cavendo egregium, quam perdomuisse ferendo, VII, 376 N.

Advertit oculos procellis, VI, 106. — mentem prædæ, V, 426. — sensus, XVI, 212. — aures, XV, 63; XVI, 294. — aliquem ad incensas patriæ sedes, XVI, 691. — *advertunt* coloni, scilicet se, seu navem, et mentem, I, 288 V. L. — vultus ac mentes huc, IV, 822.

Advocare enses, XVII, 86. — noctem ad conamina, IX, 82.

Advolat muris, XV, 243.

Adyrmachidæ, III, 279 N.; IX, 224 N. et V. L.

Æacides, I, 627 N.; XIV, 95 N.; XV, 292 N. — *Æacida*, XIII, 796 N.

Ædes æterna Manium, XVII, 465 V. L.

Ætæ proles, VIII, 498 N.

Ægæum mare procellosum, I, 468 sq. N.; IV, 245 N. — unde dictum sit, I, 408 V. L.

Ægates ins. ubi Hannon a Lutatio victus, I, 61 N.; II, 310 N.; IV, 80, 800; VI, 684 seq. — geminæ vel tres, VI, 684 N.

Æger fugit, VII, 722 N. — visis, XVII, 176. — stimulis, III, 214 N. — periclis, XV, 135. — *ægra* Ausonia vulneribus, VI, 77; VII, 2 N. — *ægri* animi, VIII, 108. — curis, XII, 691. — delicti, XIII, 52. — nisus ad prælia, I, 495; II, 518. — *ægra* fides, II, 392. — spina, VI, 270 N. et V. L. — timoris Roma, III, 72. — mens bonis, VII, 726. — res, VII, 395. — spes, IX, 543. — servitia, XIII, 883. — castra amore pugnæ, IX, 36. — nox, VII, 305. — cura, IV, 724 N. — *ægri* mortales, I, 85 V. L.; IV, 792 N. — equi, XVI, 512 N.

Ægesta, vid. *Acestes*

Ægis Minervæ, VII, 460 N.; IX, 441 seq. N. — Jovis, XII, 336 N. — sibila torquet, IX, 443 N. — vomit nimbos flammasque, XII, 720 N.

Ægrescit cura, VIII, 212.

Æmilius Paullus oriundus ab Amulio et Jove, VIII, 293 seq. N. — Consul olim cum L. Livio bellum Illyricum confecerat, sed adcusatus damnatione prope ambustus evaserat, VIII, 286... 296 N. — Consul iterum cum Varrone creatur, VIII, 278 seq. — proficiscentem hortatur Fabius, ut saluti rei-

publ. consulat, VIII, 298... 348. — invitus, at fortissime pugnat in prælio Cannensi ac perit, IX, 38 sq.; X, 1... 308.

Æmula virtus, I, 510. — barba crinibus, V, 439. — facta Herculei laboris, IV, 4; conf. *Hammon.*

Æneadæ, XXVII, 289 N. Cf. II, 55, 295, 428; III, 70; IV, 817; V, 187; VIII, 2; XII, 734.

Æneas Dardaniam intulit Latio et sceptra Lavinia fundavit Teucris, I, 42 seq. N. — ensem dono dat Didoni, I, 91 N. — ab ea supplex excipitur, et speluncam cum illa intrat, II, 412 seq. N. — eam deserit, II, 420 sq. — deus indiges Latii, VIII, 39 N. — hospitio excipit Annam, VIII, 70... 201. — ejus equi, a Diomede ad Trojam ablati, XVI, 369 sq. N.

Æneia regna, VII, 562; X, 50; X, 643.

Aenis Gætulis fucare vellus, XVI, 176 N. — Agenoreis saturare purpuram, VII, 642 N.

Æolii Austri, I, 193. — tyranni, XV, 424 N. — *Æolius* furor, IX, 525. — *Æolio* nomine regnatæ terræ, XIV, 70 N. — *Æolius* pontus, XIV, 234 N. — *Æoliæ* procellæ, XVII, 241 N.

Æolus Vulturnum inmittit Romanis, precibus Junonis motus, IX, 491 seq. — custos ventorum, IX, 491 N.; XIV, 71.

Æquævo corpore, XIII, 191.

Æqualis pugna, XV, 780 N.

Æquana juga felicia Baccho, V, 465 N.

Æquanus, V, 176.

Æquat arenas palmis, VI, 38 N. — ora, IV, 237. — noctes somno, VII, 340 N. — domus rura, XIV, 646 N. — merita donis, XV, 254; XVI, 581. — Superis, IV, 810 N.; XI, 326. — Superos virtute, I, 611. — senium corde sagaci, VIII, 465. — Gradivum passibus, IV, 460. — dextras, XIII, 184. — eos nulla ætas, II, 696 N. — sensus humanos pectore, X, 472. — visus currum volantem, XV, 213. — gradus, XVI, 396. — tenebras, XIII, 420. — ritus ferarum, XI, 181. — *æquare* videtur, aut etiam æquavit, XVI, 424 N. — *æquari* funere, IX, 424. — munere simulacri, VIII, 232. — *æquatum* munus, II, 7. — caput Alpibus, et imperio, II, 314; III, 605. — *æquata* fronte currere, XVI, 355 N.

Æqui Falisci, VIII, 489 N.

Æquicula rura, VIII, 369 N.

Æquor maris, XIV, 253 N.; 361 N. — campi XVI, 389 N.; 510; cf. III, 378; V, 328, 376 N. — æquora revomere, X, 325 N.

Æquorea tropæa, XIV, 32. — puppis, XII, 446. — *æquorei* juvenci, V, 132 N. — fremitus, XVI, 314 N. — *æquoreæ* viæ, XVII, 54.

Æquus... non æquus Jupiter, II, 364 N.; III, 2 N.; XII, 21; XVI, 257. — puppibus, III, 473 N. — regione loci, XII, 498. — fluctus, III, 260 N. — Mulciber, XIV, 55. — *æqui* oculi, VI, 106 V. L. — non *æqua* vita, XI, 188. — fors, II, 5 N. — fama, XVII, 34 N. — victoria, II, 699 N. — umbra, XVI, 39 N. — Arctos, III, 192 N. Cf. *metus.*

Aera flammare hinnitibus, XIV, 209 N.

Ærata carina, XI, 586 V. L. — in bella bipennis, V, 499 V. L. — *æratæ* turmæ, VIII, 404 N. — *ærati* luminis umbo, II, 211 N.

Æreus fulgor, VI, 357.

Æripes cerva, III, 39 N.

Ærisona antra Curetum, II, 93 N.

Aerius vertex, I, 128. — mons, IV, 740. — *aeria* rupes, I, 371.

Æs et *æra* cassidis, I, 401; VIII,

375. — cavum, scilicet clipei, II, 246 N. — ære ciere pugnas, VII, 605 N.; VIII, 488 N.; XIII, 361.

Æsculus annosa, V, 481 sq. V. L.

Æsernia, VIII, 566 N.

Æsis, VIII, 444 N. et V. L.

Æstas septima, III, 383 V. L.

Æstifer cancer, I, 194. — axis, I, 657 N. — campus, XVII, 447.

Æstus formidinis, II, 360. — vulneris, VI, 98. — laudum, XVI, 479. — Stygii, VI, 219. — alterni maris, III, 46 sq. N.; 392 N.; XV, 226 N. — marini causa creditur luna, III, 58 sq. N. — effundere, XIV, 349.

Æternus cursus, Eridani IV, 690 N. — carmine, XIV, 95. — regnator noctis, VII, 688. — fluctus, XV, 229. — *æterna* gens, I, 28. — Megæra, XIII, 611 N. — domus, seu ædes Maniam, seu Plutonis, XVII, 465 V. L. — divortia, III, 419 N. — dona, IX, 118. — *æternæ* umbræ, VII, 741 V. L. — tenebræ, VII, 586. — *æternum* antrum, III, 36 V. L. — pectus, VII, 554 N. — *æterna* cuncta grandine tecta, III, 479; XIV, 67.

Æther levis, II, 513 V. L. — igneus, I, 135.

Ætherea flamma, V, 73. — lux, XIII, 497. — domus, VI, 253. — ora, III, 137. — *æthereus* mons, III, 480. — cursus, XVI, 501. — *æthereum* sulfur, X, 168. — *æthereas* auras trahere, XVII, 376 N.

Æthiopum tellure remeans, XII, 605 N. — *Æthiopes* occidentales et orientales, III, 265 sq. N.

Æthra picea, XIV, 593 N. — liquida, XIII, 18 N.

Ætna, XIV, 58 seq. — inposita Typhœo, XIV, 196 N. — inposita Encelado, XIV, 579 N. — ejus cineres, XVII, 592 sq. N.

Ætnæi triumphi, IX, 196. — *Ætnæa* incendia et ensis, IX, 448 N.; 459. — *Ætnæum* antrum, XIV, 427 N.

Ætola tellus, XV, 286. — *Ætolæ* umbræ, VII, 484 N. — *Ætolus* rex, XI, 505; III, 707. — *Ætoli* campi, I, 125 N.; VIII, 351.

Ævum rude, XV, 17. — extendere, III, 95 N. — sentire, II, 143. — *ævi* glacies, III, 460 N. — *ævi* plus redimere virtute, VI, 21 N.

Afer vagus, II, 441 seq. N.; XV, 538 N. — leones mulcet, et serpentes domat, vid. *Mauri*.

Africæ bella, XVI, 179 N.; XVII, 11. — terra geograph. describitur, I, 193 sq. — olim vel ad Europam, vel ad Asiam referebatur, I, 195 N. — exundat Medusæis chelydris III, 314 sq. N.

Africus et *Corus*, seu *Boreas* venti contrarii, III, 659; VII, 571 N. — fuscis alis, XII, 617.

Agamemnonia Mycene, I, 27 N.

Agathoclea tropæa, XIV, 652.

Agathocles Pœnos vicit, XIV, 651 N.

Agathyrna, seu *Agathyrnum*, XIV, 259 N.

Agenor, I, 88 N. — ejus urbs, VI, 387; XVII, 421.

Agenorea nubes, XII, 167 N. — aena et purpura, VII, 642 N. — *Agenorei* nepotes, XVII, 403. — *Agenoreæ* arces, I, 15 N.; XVII, 421. — *Agenoreus* ductor, III, 631; XV, 741; XVII, 391. — *Agenorea* dextra, XVI, 692 N. — terra, XVII, 58. — *Agenoreæ* portæ, XVII, 198. — *Agenorei*, XVII, 516 N. Cf. VI, 303; XV, 343.

Agenorides, VIII, 1.

Agger muri, I, 205 N.; 308 N.; XIV, 322, 335. — ripæ, III, 462; VI, 281 N., 396. — aquarum, IV, 649; XVII, 270 N. — montis, IV, 740. — mobilis, IX, 240. — arduus, I, 348. — Alpinus, III, 447. — flumineus, X, 92.

Aggerare incendia belli, II, 359.
Agit Erinnys, II, 595 N. — ardor Pœnos, II, 39 N. — arte sedendi, ut, etc., VIII, 14 N. — se navis, XIV, 390. — sese metis, XVI, 440. — aliquem, scilicet in triumpho, VIII, 277 N. — se lætus Dardanidis Mars, XVI, 23. — corpus vigore animi, XVI, 495. — præ se, IV, 602. — quadrupedem, I, 161. — currum, VII, 690. — flammam ignis, IV, 677. — Gradivus fluctus in castra, IX, 528. — Apenninus astris scopulos, II, 354. — exitio superbia, XI, 37. — telum costis, XII, 240. — pectora ad consulta, X, 422. — palantes, II, 163 N. — tempora obscura sedendo, III, 579. — clamor bellum, IX, 333 N. — *agitur* famulatum, II, 571. N. — præceps, IV, 718. — pelago, VIII, 65. — per medios, X, 42. — acies in cædes, X, 190. — in adversos, V, 240. — sudor per membra, I, 526. — aper latratibus, I, 421 N. — desuper chalybs, XIV, 326. — pestis medullis, II, 462 N. — tempestas procellis, III, 228. — trabs tormentis, VI, 280. — auspiciis, VIII, 388 V. L. — silva bipenni, X, 529. — glacies aquilonibus, XVII, 489 N. — suspirium faucibus, XI, 220. — testudo, I, 365 V. L. — secundis XI, 391 N. — *acta* dextræ, VI, 701. — *age*, adeste, XI, 169.
Agitare bella feris, I, 394 N. — saltus, II, 95 N. — agmina ferarum, 2, 437. — simulacra pugnæ, VII, 119. — bella, X, 306. — habenas rerum, XVII, 175. — Mavortem, XIII, 18; XIV, 9. — viros furiis, I, 146 N. — manes verbere, II, 530. — domos Tyrias, XVI, 682 N. — bello, III, 700 N. — domos, XVI, 682 N. — hortatibus, XII, 68. — festa gaudia, XV, 420 V. L. — otia, XII, 689. — convivia, XV, 273. — mentes, III, 5 N. — consulta, I, 675. — primas acies, IX, 330. — vertendas arces, XVI, 169. — *agitant* flamina culmos, IX, 358. — *agitabat* gloria, XI, 544.
Agmine cornipedum, VIII, 353. — aquarum, XII, 619 N. — tanto coli mensas, XI, 284 N. — tremulo coruus venit, XIV, 442 N
Agni noscentes matrem, XV, 708 N.
Agragas, XIV, 210 N. et V. L.
Agrestis ira, XIV, 224.
Agricolarum laus, XIII, 535 sq. N.
Agylle, V, 17 N.
Agyrena, Agyrina, Agyrium, XIV, 207 V. L.
Ajax Oiliades, fulmen jaculante Minerva, in mari periit, XIV, 479 N.
Alæ ventorum stridentes, nigrantes, fuscæ, I, 589 N.; III, 524 N.; VII, 257; IX, 515; XIV, 124; XVII, 248. — fulminis, VIII, 476 N. — cursorum, XVI, 508 N. — equitum, II, 84; III, 378. — venantum et indaginum, II, 419 N. — *alas* sibi facit equus, XVI, 351 N.
Alabis, seu *Alabus* flumen, XIV, 227 N. et V. L.
Alba Fucentia, Longa et Pompeia, VIII, 507 N.
Albanus mons Jovi sacer, VI, 598 N.
Albens æthra, V, 283. — conus, II, 399 N. — rictus spuma, IV, 251 N. — campus ossibus, IX, 190 N.
Albescit facies salis, XIV, 361. — fluctus, VIII, 427 N.; 451 N.
Albula, VI, 391 N.; VIII, 455. — Piceni fl. sulfureus, XII, 539 N.
Albus dies, XV, 53 N. — *alba* coma populi, X, 530 N.
Alcides, I, 276 N.
Alcmena satus, II, 493.
Alcyone, vid. *Halcyone*.
Alecto pœnis adhibit Manes, II.

671 seq. N. — ei sacrum facit Scipio, XIII, 432.

Alere fortunam X, 598. — *alebant* tenebræ silentia, XV, 613. — *alebat* favor animos, XI, 553 N.

Ales imago volat, XVII, 538. — saltus, XII, 460. — jaculum, XVII, 415. — equus, XII, 67. — plumbum, III, 365; IX, 622 N. — planta, IV, 338.

Alexandri M. victoriæ et conloquium cum Scipione in inferis, XIII, 762 seq.

Alexandriæ textura, seu polymita, XIV, 660 N.

Algida amœna, XII, 537 N.

Aliena penna in auras se tollit Dædalus, II, 92 N.

Aliger, III, 169; XIV, 507. — *aligerum* ferrum, II, 92 N.

Alipes turma, currus, etc.; III, 292; VII, 700; XV, 554.

Allia, I, 547 N.; VI, 555.

Allifæ, VIII, 535 N. et V. L. — *Allifanum* vinum, XII, 526 N.

Allius venator, IV, 554 sq.

Alma Cyllene, III, 203 N. — Fides, VI, 132. — tellus, IX, 300 N.

Almo, seu Almon tepidus, seu trepidus, in quo Cybeles simulacrum abluitur, VIII, 363 N. et V. L.

Alnus, navis, III, 458 N.; XIV, 379; 481 N.; XVII, 17.

Alpheus Arethusæ jungitur, XIV, 53 seq. N.

Alpina manus, III, 544. — domus, III, 492. — gæsa, I, 629 N.

Alpium incolæ, III, 541 seq. — *Alpes* certantes cælo, XI, 136; XVII, 318 N. — geminæ, II, 333 N. — subpostæ cælo, III, 90 N. — eas transiere Hercules, Galli et Hannibal, XI, 218 N.

Alsium, VIII, 475 N.

Alter Flaminius, VIII, 310 N.

Alternat Mars casibus, V, 531. — excubias, IX, 93. — *alternata* fortuna, IX, 355. — vestigia, I, 555 N. — fasces, X, 60.

Alternus animæ Pollux, IX, 295. — clangor resonat, I, 338. — consul, XIII, 102. — æstus, III, 392 N. — fluctus, XV, 229 V. L. — *alternos* casus volutare, I, 596 N. — *alterno* sermone serere hæc, XV, 283 N. — verbere pedis percussa terra, III, 347 N.

Alto mergi, VI, 665.

Altor equorum Acragas, XIV, 208 N.

Altrix bellorum terra, I, 218 N. — Bruti Collatia, VIII, 361 N.

Altus Iertes, V, 259. — Tullus, VIII, 405 N. — Saturnus, VIII, 439 N. — titulus, XV, 259. — cruor, IV, 162. — error, VII, 517. — dolor, seu gemitus, VI, 415 N. — *altum* solium, XIV, 89. — imperium consulis, X, 392. — Privernum, VI, 42 N. — spolium, VIII, 254. — decus, III, 144, N.; VI, 124. — votum, XVII, 539 N. — vulnus, VI, 580. — pectus, I, 685; IV, 292 N. — *alta* Roma III, 182 N. — merces discriminis, XVII, 389. — virtus patrum, X, 68. — silentia noctis, V, 2. — prudentia Circi, XVI, 339. — vox, XVI, 397. — vetustas, I, 26. — vallis sanguine, V, 667. — silva jugis, X, 530. maria, I, 208. — nox, III, 198 N. — murmura, III, 698. — *alti* avi, VIII, 293. — *altior* it equus, XVI, 374 N.

Alumna noctis, II, 531. — Libyæ, IX, 532.

Alumnus stirpis, I, 106, 514. — largus, I, 292. — Marmaricus, XI, 182. — telluris, IV, 275. — terræ dominantis, IV, 228.

Alveus, navis, XII, 522 V. L.; XIV, 541.

Alvus navis, XII, 522 V. L. — obscœna, XV, 87 N.

Amabat stravisse feras, II, 72. —

amata Mænala, XIII, 345. — *amantes* Martis, XVI, 106.
Amastra, XIV, 267 N.
Amazonum peltæ, exercitationes et sedes in Thracia et ad Thermodontem fluvium, II, 73 sq. N.; VIII, 428 seq. N.
Ambages ævi, VIII, 44.
Ambigua arma, XI, 10. — dicat, II, 385. — *ambiguæ* mentes, XIV, 115. — causæ, VII, 265. — *ambigui* nati, II, 649. — *ambiguus* Mars, II, 393. — vates, VII, 436 N.
Ambit fluctus, XIV, 866. — telis, XIII, 141.
Ambitus malum exitiale Cannas fovebat, VIII, 257 N.
Ambracii sinus, XV, 300 N.
Ambrosii succi, VII, 210 N. — *Ambrosiæ* comæ, XII, 245 N.; XV, 23, 24 N.
Ambusta abies comas, IV, 682. — nivosis cautibus, seu frigore, IV, 68 N. — hasta sine cuspide, VIII, 549 N.
Amentat Notus, XIV, 422 N.
Amenti ope hastæ vibrantur, I, 318 N.; IV, 15 N.; IX, 509. — ope indignatus, XIII, 159.
Ameria, VIII, 460 N.
Amicitiæ imago, IX, 406 sq. N. — inconstantia, XI, 3 N.
Amicitur mons, III, 640 N.
Amictus noctis, V, 36 N.; XII, 613; XV, 284. — superius corporis tegumentum, VII, 447 N.
Amicum numen, I, 512. — auro, XIII, 723. — *amicæ* auræ, XVII, 209 N.
Amisere ictus spatium, IX, 321 N. — ora calcibus, IV, 242 N. — laudem, XI, 365. — tenebræ requiem, VI, 563. — Alpes primas, VI, 106 N.; XV, 731 N.
Amiternum, VIII, 414 N.
Ammon, vid. *Hammon*.
Ammonii, I, 414 N.
Amomum Assyrium, XI, 402 N.; XV, 117.
Amor primus fortior secundo, III, 64 N.; XVII, 73 N., 361 N. — *Amorum* agmen, VII, 446 N.; XI, 388 N.
Amorgus, X, 200.
Amovere se finibus, XVII, 223.
Amphinomus, vid. *Pii fratres*.
Amphion lyræ ope Thebas exstruit, I, 96 N.; XI, 441 sq. N.
Amphitryoniades, II, 582; IV, 64; IX, 293.
Amplectitur clipeo terram cælumque, VII, 121. — fides mentem, VI, 132. — auxilium loci, XV, 232. — dextra dextram, XVI, 155.
Amplexus pro inlicito amore, XI, 397 N. — *amplexu* perenni non fovet Fortuna, VII, 245.
Amplius decoris, XVI, 254.
Amplustria non *aplustria*, X, 324 V. L.
Amulius, VIII, 295 N.
Amyclæ Ledææ, seu Laconia, II, 434; IV, 358; XIII, 45. — Italicæ, silentio perditæ, VIII, 528 N.
Amyclæus ductor, VI, 504 N. — Canopus, XI, 431 N. — nepos, XV, 543 N.
Anactorium, XV, 299 N.
Anagnia, V, 543 N.; VIII, 392 N.; XII, 533.
Anapis, seu *Anapus* et *Anapias*, vid. *Pii Fratres*.
Anapus fl. XIV, 515 N.
Ancipites Superi, XV, 572. — *anceps* timor, III, 557. — ferrum, securis, IV, 188 N.
Ancon, seu *Ancona* ejusque purpura, VIII, 436 N.
Ancora ultima, VII, 23, 24 N. et V. L. — in prora, VI, 354 N.
Andinus cantus, VIII, 592 V. L.
Anfractus aggeris, XII, 54. — silvarum, V, 3. — sinuati pelagi, XV, 174 N.

Angens sua guttura livor, XIII, 684. — unda, IX, 230 V. L.

Angitia, vel *Anguitia*, Æetæ f. VIII, 498 N. et V. L.

Angusta spes, X, 278. — pectora malis, XI, 171 N. — res, XVI, 631 N.

Anhela certamina, II, 430. — ilia, IV, 179. — *anhelus* nisus, I, 531. — fervor, IX, 627. — gurges, III, 452. — pondere, XIII, 227. — equus, I, 209, 298. — longi laboris, XV, 718 N. — turbo XIII, 564. — *anhelum* guttur, IV, 171.

Anhelant venti ac fluctus, I, 592 N.; III, 471 N. — campi sulfure, XII, 134 N. — vulnere, X, 239. — clade, VIII, 658. — Garamantes, III, 10 N. — *anhelat* orbis ardoribus, XVI, 100. — murmur, V, 604; XIII, 428. — ictus, XIV, 379 N.

Anien, seu *Anio* in Tiberim fluens, I, 606 N.; X, 363; XII, 539 N. — præceps et taciturnus, IV, IV, 224 N. et V. L.; XII, 539 N.

Anienicolæ Nymphæ, XII, 751. — Catilli, IV, 225 V. L.

Animæ Diis similes, XI, 170. — redeunt post purgationem et mille lustra in corpora, XIII, 558 sq. N. — hominum olim viventium ex Orco redeuntes, XIII, 851 seq. N. — *anima* corporis insepulti vagatur, I, 154 N.; XIII, 445... 466; XVI, 293 N. — cum homine moritur, XV, 45 N. — pars animæ mundi et hinc vel ætherea vel ignea, XV, 71 sq. N. — ejus duplex via post mortem corporis, XV, 76 sq. N. — *animam* restantem auferre, XV, 580 N. — vel animalis vel rationalis, I, 96, 97 N. — interfecti hostiliter persequitur eum, cujus scelere periit, II, 704 N. — in cælum subvolat rogo incenso, X, 577 N.

Animo movere arma, II, 352 N. — *animos* alere, XI, 553 N.

Anna, Didonis soror, confusa cum Anna Perenna, quæ facta inde Nympha Numicii fluminis, VIII, 28... 201 N. — quo die culta sit a Romanis, VIII, 200 N.

Annius Campanus, XI, 77 sq. N.

Annos transcendere viribus, seu factis, I, 226; II, 348 N.; IV, 426 N. — superare astu, VIII, 465.

Annuli equitum in sinistra manu, VIII, 675 N.; XI, 532 seq. N.

Annus, V, 7 V. L.

Annuum tempus poetice designatur, VIII, 61 N.

Antæus, III, 40 N. 264.

Ante Argos optavit, etc.; I, 26 N. — tubas, IX, 52. — alios ingenio, XIV, 342. — exspectatum, II, 31 N. — diem, III, 13 N. — ante mihi sit Stygios intravisse penates, quam talia videam, VI, 488 N.

Anteire annos labore, II, 348 N. — olores candore, XIII, 116. — ventos lacerto, XVI, 561 — cetera, IX, 437. — insidias, XIII, 617. — cunctos exigere ferrum e vulnere, V, 355. — quid velit Auster, XIV, 456 N.

Antemna, VIII, 365 N.

Antenor, VIII, 603 N.

Antenorea stirps, XII, 214 N.

Antenorides, XII, 258 N.

Antestare verbum juris proprium, X, 440 V. L.

Antevolans, XII, 600; XVII, 452.

Antiphates, VII, 276 N.; VIII, 530 N.; XIV, 33.

Antiqua Hesperia, terra, urbs, I, 4 N. — dies, V, 619 N.

Antistare cunctis, IX, 538; XI, 65; XIV, 142. — legatis, XI, 65 N.

Anxius favor, XV, 137 N. — fati, IX, 349.

Anxur, IV, 532 N.; VIII, 390.

Aonidæ sorores, XI, 463 N.; XII, 409 N.

Aonius cantus, VIII, 594 N. —

Aonia testudo, XI, 436 N. — *Aonium* plectrum, XII, 220 N.

Apenninus, II, 314; IV, 742 sq.

Aperire diem in sæcula, II, 511 N.; IX, 341 N. — causas, I, 19 N.; XIII, 636. — meditata XI, 314. — fessis reg.:a Latini, III, 644 N. — locum ruinæ, VIII, 245. — *aperitur* cælum luce, sole, calore, XII, 613 N., 665.

Apes, earumque uva, examina, labores, etc., II, 217 sq. N., 221 V. L.; VIII, 635 N.

Apex igneus hastæ, I, 467 N. — fulget vertice, XVI, 120 N. — galeæ, I, 467 N. — flammæ, II, 631 N.; X, 557. — stelliger Cæsaris, XIII, 863 N.

Aplustria, X, 324 N. et V. L. XIV, 422 N.

Apollinis cultus in Soracte monte, V, 175 sq. N. — favor in Trojanos, XII, 331 N. — *Apollo* tutur Ennium, XII, 405 seq. N. — Palatinus, XII, 709 sq. N.

Aponus fluvius, XII, 218 N.

Apotheosis, vid. *Cæsares*.

Appius Italæ pars magna ruinæ ad Trasymenum, V, 292 seq., 328 seq. N. — alius Hieronem et Pœnos vicit, VI, 660 seq. N. — alius ex vindice, ad Capuam adepto, mortuus, XIII, 445... 487 N.; XVII, 299 N. — Cæcus pacem cum Pyrrho dissuasit, XIII, 725 N.

Aptare arma, V, 131. — tegmina humeris, II, 454; V, 139. — carbasa vento, III, 130. — clavum carinæ, VI, 357. — robora clavæ dextris, VIII, 584. — tædas flammis, XIII, 199. — lacertos tonsis, XIV, 358. — arma lacertis, XIV, 496. — jubas, V, 166 N.

Aquila fugans accipitrem, et Scipionis galeam rostro perstringens, IV, 113 sq. — signum legionum numinis instar in principiis castrorum coli et jurari solebat, VI, 25 N. — ex auro, et sacello inclusa, VI, 37 N. — cogit pullos suos adversos intueri solis radios, etc., X, 107 sq. N. — armiger Jovis, X, 107 N. — ales Jovis fulva, XII, 56 N. — rostro incessit serpentem, XII, 58 N. — rostro tondet præcordia Tarpeiæ virginis in inferis, XIII, 839 sq. N.; 873 N.

Aquileia, VIII, 604 N.

Aquinas et *Aquinum*, IV, 544 V. L.; VIII, 403 N.; XII, 528 N.

Aquosa nubes, II, 217.

Ara sepulcri, XV, 388 N. — graminea, IV, 701 N.; VII, 747; XV, 434. — Maxima Herculis, VII, 50 N. — *aras* tangunt, qui precantur et jurant, III, 82 N. — *aræ* raræ fumant felicibus, VII, 89 N.

Arabum telæ, III, 374 N.

Arabus, XV, 693 V. L.

Aradus, I, 380 V. L.

Arar, seu *Araris* piger undæ, III, 451 N.; XV, 501 N.

Araxe fluvium, II, 74 N. — colles, litus, etc.; VIII, 564.

Aratro signare mœnia, XIII, 118 N.

Arauricus, III, 402 V. L.; V, 557.

Arbacus, *Arbace*, III, 362 V. L.

Arbela, XIV, 271 V. L.

Arbiter pensati auri ensis, I, 625 N. — fati, VIII, 251.

Arbor numen habet, III, 691 N. — instar nemoris, V, 482.

Arbusta palmæ Selinus, XIV, 200 V. L.

Arcadius Evander, VI, 631.

Arcana stagna, I, 666 N. — *arcanum* pectus, I, 140. — cubile, XII, 8 N. — sulfur, XIV, 27. — *arcanus* cruor, II, 427 N. — usus vitæ, XII, 316. — Lyæus, III, 395 N. — lucus, VI, 173 N.

Arcanis læta dea, II, 481 N.

Arcas mater, VI, 636 N.

Arcet templum lumine, I, 84. — remeare piscem, V, 51. — solem infervescere fronti, XIII, 341.

Arcessere, non *accersere*, I, 264 V. L. — fato, I, 572. — mortem, IV, 674. — vires mensa, VI, 95. — vires nodo, XIII, 160.

Archimedis artes, XIV, 301 sq. N., 341 sq. N. — mors, XIV, 676 sq. N.

Arcitenens, V, 177.

Arcti diversæ, I, 198 N. — non æquæ, III, 192 N. — *Arctus* glacialis, I, 590.

Arctoa glacies, XV, 49. — *Arctous* axis, III, 614.

Arctus, vid. *Artus*.

Arcus laxos submittere alicui, III, 612.

Ardea, I, 293 N.; 667; VIII, 359 N.

Ardescit Lyæo, XI, 302. — galea flictu, IX, 323.

Ardet aliquo, in aliquo, aliquem, in aliquem, V, 15 N. — extrema malis, VII, 33 N. — non flagrantius ullis curis, quam juveni permittere bellum, XVI, 595. — vestis gemma, XV, 676 N. — purpura, aurum, arma, I, 126 N.; IV, 268 N.; XI, 679; XVII, 395. — *ardent* oculi, I, 126 N.; V, 276 N.; IX, 65. — campi ferro, sanguine, XVII, 321 N. — rigore, XIV, 68 N. — Furiis, XVII, 236. — animi, IX, 262. — *ardet* lingua in peste, XIV, 598 V. L. — *ardentem* Italiam restinguere, XVI, 619 N.

Ardor est adpellare, XIII, 719. — purpuræ, IV, 268 N.

Arduus insurgens, X, 259 N. — præmia petit, XVI, 442 N. — *ardua* via ad virtutem, II, 578. — *arduus* Hannibal, VI, 61 N. — jacit, hoc est, reducta manu, VIII, 557 N.

Area pelagi, XIV, 378 N.

Arenæ possessor, XV, 700 N. — fatidicæ Hammonis, XV, 672.

Arethusa, V, 490 N.; XIV, 53 sq. N., 117, 181 N., 515 N.

Arethusia pubes, XIV, 356 N.

Areva et *Arevaci*, III, 362 V. L.

Arganthonius longævus, III, 396 seq. N.

Argi, seu *Argos*, urbs sacra Junoni, I, 26 N.

Argo navis sacra et fatidica, XI, 471 sq. N.

Argolici populi, XI, 440.

Argonautæ pugnant cum Cyzico, XII, 399 N. — ope et consiliis Minervæ utuntur, XI, 471 sq. N.

Argus, custos Ius, sopitus, X, 345 sq. N. — ejus mille oculi, X, 345 N.

Arguta canna, VII, 439 N. — tinnitibus æra, XVII, 18. — *arguti* cantus volucrum, IV, 86. — calami, XIII, 346.

Argyripa al. *Arpi*, IV, 554 N.; VIII, 242; XIII, 30 V. L.; XVII, 321 N.

Aricia, ubi nemus locusque Dianæ, et fons Egeriæ, IV, 367 sq. N.

Arida Barce, II, 62 N.; III, 251. — vox, XI, 415 N.

Arietare in primos, IV, 149 N.

Ariete pulsare turres, XVI, 696 N. — resolvere muros, V, 554.

Arionis lyra, XI, 446 sq. N.

Aris, seu *Arin* dux Pœnorum, XV, 232 V. L.

Arisbas, III, 668.

Aristæus exsul, Apollinis et Cyrenes filius XII, 365 sq. N.

Ariusia pocula, VII, 210 N.

Arma supersunt nobis, XVI, 686 N. — ordiri, canere, etc. I, 1 N.; XVIII, 36. — cremantur Marti, X, 526 seq. N., 547 seq. N. — cum cadavere mortui comburuntur, X, 560 sq. N. — pro membris, XII, 24 N. — subita circumve-

niunt, h. e. armati, VII, 61 N. — navis, VI, 365 N.

Armat mentem contemtu, IV, 249; XIII, 91. — tres corpore dextras, I, 279. — suos urbs, XIV, 233. — majestas ducem, XI, 343. — se naufragio, XIV, 545. — *armatus* veneno, XV, 682. — *armata* mens dolis, I, 183. — pinus igni, XIV, 303. — *armatum* pectus fide, XI, 206. — ratis, VI, 365 N. — *armatos* annos prorogare, XI, 588.

Armenta elephantorum, IX, 574.

Armiferæ gentes, IV, 45 N. — oræ Geticæ telluris, I, 324. — *armifer* Quirinus, XVI, 76 N.

Armiger Jovis, IV, 126; X, 107 N. — heroum, X, 134 N.

Armipotens ductor, XIII, 711.

Armisona Diva, XIII, 42. — procella, XV, 39.

Armo inflexo equus effundit equitem, X, 255.

Arna, VIII, 456 N.

Arnus fl. et heros ἰγχώριος Etruriæ, V, 7 V. L.; VI, 109.

Arpi, vid. *Argyripa*.

Arpinum et Arpinates, VIII, 401 N.

Arquare cærula gyro, XIV, 370 V. L.

Arrebaci, III, 362 V. L.

Arretium, V, 123 N., VII, 29 V. L.

Arrotrebæ, III, 362 V. L.

Ars ei est sentire, etc.; III, 237; IV, 121. — sævitiæ, I, 175. — vetusta, haruspicina, I, 123 N. — refuga, IV, 320. — dira, XIV, 216 N. — *per artem* tractare pontum, etc.; I, 474; IV, 713 N.; XI, 130, 428; XIV, 453.

Arsacidum monile, VIII, 467 N.

Arses, VII, 598.

Artabrus, III, 362 V. L.

Artæ catenæ, II, 340. — *artus* victus, VIII, 318. — *arta* copia, VII, 246. — fames, VII, 280 N. — arbor, VI, 194. — res, II, 103 N. et V. L.; XIV, 425. — *arta*, XV, 232 N. — millia, V, 565.

Artare cærula gyro, XIV, 370 N.

Arundo, vid. *Harundo*.

Arx, I, 7 N. — Herculea, IV, 71 N. — Pyrenes, XV, 477. — verticis, III, 417. — *arces* summæ laudum, XIII, 771 N. — inexpertæ Alpium, III, 496. — *arces* Carthaginis, I, 693; IX, 539; XVI, 210; XVII, 157. — septem (Romæ), XII, 608; XVI, 620.

Asbytæ, seu *Asbystæ*, II, 58 V. L.

Asbyte proles Iarbæ, II, 58 V. L.

Ascanius, XIII, 244.

Asclum hirsutum, VIII, 438 N.

Asconius Pedianus, XII, 212 sq. N.

Ascræus senex, XII, 413 N.

Asculum hirsutum, VIII, 438 N.

Asellus, vid. *Taurea*.

Asili, *Asisi*, *Asisium*, VIII, 445 V. L.

Asilus, XIV, 149 sq.

Asper amore sanguinis, I, 148 N. — mensis et victu populus, III, 280 N. — ruit in hostes, IX, 643. — eventu exitus, V, 478. — ense, VI, 19 N. — paci, XII, 348 N. — ab ira, XII, 551 N. — Gestar, II, 327 N. — Ornytos, XIV, 477 N. — frena pati, III, 387. — *aspera* virtus, VII, 51. — virgo pectus, X, 434. — cœpta, III, 701. — verba, X, 272. — hortamenta, V, 154. — pondera cælati auri, XI, 277 N. — signis, II, 432 N. — pectora ferro, VI, 480. — tussis, XIV, 601 N. — ponti, V, 359. — vis Dolopum, XV, 314. N. — *asper* equus, XVII, 136 N. — horror, VIII, 121 V. L. — Scipio, XVII, 86. — Pœnus quatit habenas, XVII, 541.

Asperare iram, ignes, metum, IV, 774 N. — hamos loricæ auro, V, 141 N. — saxo ensem, IV, 19 N.

Aspis, seu *Clupea* et *Clypea*, III, 243, 244 N.
Assaraci lar, III, 566 N. — alumnus, V, 145. — proles, III, 701 N. — gens, VIII, 347 N.
Assyria purpura, XI, 40 N. — *Assyrium* amomum, XI, 402 N.
Astra tangere, XVII, 650 N.
Astur exercitus, I, 252 V. L. — *Astures* oriundi ab Astyre, Memnonis armigero, III, 332 seq. N. — pernices, XV, 413.
Asturiæ aurum, I, 231 N. — equi gradarii, seu tolutarii, Asturcones, III, 335 sq. N.
Astus adjungere ferro, VI, 307 N. — Tyrii, XIV, 291.
Astyr, armiger, vide *Astur*.
Asylo crevit Roma, XV, 91.
Atabus, XV, 693 L. V.
Atavus consul, II, 10.
Atella, XI, 14 N.
Ater stragibus Eridanus, VI, 107. — axis, II, 186 V. L. — serpens, VII, 423. — cruor, juba, vinum, formido, ignis, ira, fulmen, IV, 431 N.; V, 165 N. — planctus, II, 549. — fervor, VII, 364. — *atra* dies, V, 591; XV, 53 N. — ripa, I, 154 N. — pyra, VIII, 51. pugna, XVII, 598. — fera, elephas, III, 463 V. L.; IX, 570. — mens, II, 355 N. — lues, VII, 366. — palus, III, 484; V, 619 N. — vestis, XI, 257. — mors, VII, 633 N. — fax cometæ, I, 462 N. — *atrum* vulnus, VI, 68 N. — flagellum Bellonæ, IV, 439 N. — venenum, III, 312. — bellum, dies, cura, III, 211 N. — sulfur, I, 355. — æquor, XVII, 258 N., 269. — *atræ* fauces, VI, 198. — pennæ, XV, 96. sedes, VII, 229. — *atra*, *nigra*, — *furva* sunt, quæ ad inferos spectant, et ibi sunt, I, 119 N.
Athenæ, XIV, 286.
Athenienses bellum gerunt cum Syracusanis, XIV, 281 sq. N.
Athesis fluv. Rhætiæ, VIII, 595 N.
Athos, III, 494.
Athyr, I, 412.
Atina, VIII, 397 N.
Atlantiacum litus, XIII, 201 N. — regna, XV, 37 N.
Atlantiades sorores, XVI, 136 N.
Atlas mons describitur, I, 201 seq. N. — cælifer, I, 202 seq. N.; XV, 142. — ad Atlanta extremæ viæ, XVI, 659.
Atque pro *atqui*, II, 134 N. — pro continuo, seu statim, V, 592 V. L. — bis repetitum, I, 93.
Atrides gemini, XIII, 802 N.
Atrium locus convivii, XI, 312 N.
Atropos claudebat flatus, etc.; XVII, 120 N.
Atrox fides, I, 58 N.; VI, 378 N. — virtus, XIII, 369 N. — ignis vibrabat ab ore, XI, 328.
Attalica aulæa per artem variata, XIV, 659 N.
Aucupis ars, VII, 674 sq. N.
Audere jaculis, IX, 612. — scilicet egregia, VI, 209 V. L.; IX, 452 N.; XIII, 773. — *ausit* certare Tonanti, X, 54 N. — quis hoc vobis credere, VII, 451. — *ausi* secundis tumere, VII, 73.
Audit manum regentis puppis, XIV, 393 N.
Aufert se oculis, II, 173; XII, 739. — Pœno necem parentis, II. 634 N. — equum calcaribus, X, 279. — dolor artes, II, 140. — una dies Fabios, II, 5. — ardor mentem, XVI, 323. — nox cælum, IX, 327 N. — pavor vos vobis, IV, 403 N. — terras Hesperus, XII, 647 N. — *auferri* (fuga), V, 633 N.; VI, 257 N. — silvis, VI, 57. — in hostes, X, 72; XV, 752 N. — amorcædum, V, 229 N. — *ablatus* vultus viro, IX, 398 N.
Aufidus, I, 52 N.; VII, 482; X, 170, 319. — reicit cadavera, VIII,

670 N. — sinuat flexibus undam, IX, 227 sq.; XI, 508 seq.

Augere avos, III, 708 N. — tumultu latus fluvii, IX, 230 N.

Auguria spernuntur ac ridentur, V, 118 seq. N. — inania, XI, 571. — salutare clamore, II, 411 N. — dextra ac sinistra, IV, 115 V. L. Confer *Omina*.

Augustus ritus, XI, 300 N.

Aula lacrimosa, II, 552. — feralis serpentis, VI, 216 N. — Stygiæ formidinis, XIII, 522.

Aulocrene, VIII, 503 N.

Aunus, V, 7, V. L.; VI, 109.

Aura popularis, VII, 512 N.; VIII, 291 N. — invitat, VIII, 325 N. — amica, XVII, 209 N. — *auras* æthereas trahere, XVII, 376 N. — prævehi, XVI, 499. — *auræ* eripiunt oculos, IX, 501 N.

Aurea galea, II, 399 N.

Auricomi Batavi, Germani, Galli, III, 608 N.

Aurifera terra, III, 401 N.

Aurigæ proni, VIII, 281 sq. N.; XVI, 320 seq. N. — imperiti initio certaminis omnibus viribus utuntur, VIII, 278 sq. N.; XVI, 338 sq. N. — eorum artes, XVI, 372 seq. N.; 395 sq. N.

Auroræ ortus, primum limen et axis, V, 24 sq.; N. 55 sq. N.; VII, 206; XVI, 136 sq.; 229 seq. N. — labores, XII, 575. — perfusus lacrimis, III, 332 N. — equi et roseæ habenæ, I, 576 sq. N.; IV, 482 N. — *Aurora* quarta devexit ratem Dauni oras, XVII, 158.

Auri facti pondera cælata, XIII, 357 N.

Aurunca cassis, IV, 516 V. L.

Ausonia, I, 302 N. — dives, IV, 220 N.

Ausonides, XIII, 348.

Ausonii, XIV, 84. — fastus, II, 10 N. — *Ausonia* Saguntus, I, 332 N. Conf. II, 7, 455; III, 119. — *Ausonius* ductor, XVII, 76 N.

Auspicium pugnæ et jus dare in certamina, XIII, 154 N.; XVII, 562 N. — auspiciis agi, VIII, 388 V. L.

Austri strident, VI, 321. — nubili, a Nasamonum sedibus se adtollentes, XVII, 246.

Autololes, II, 63 N.; III, 306; XV, 674 N.

Autonoe sacerdos Phœbi, quæ Scipionem ad inferos ducit, XIII, 400 sq. N.

Aveia, VIII, 518 N.

Avellæ, VIII, 518 V. L.

Avellere globo, I, 450. — prædas ponto, III, 321. — Pœnum Italia, VII, 489 N.; XVI, 637 N. — Tyriis, XVI, 141. — cervicem hosti, V, 417. — caput, XI, 319. — simulacrum e sedibus, XIII, 42.

Avena Castalia, XIV, 467.

Avens, VI, 167.

Aventinus, XII, 713.

Averni lucus, VI, 154 N. — tristis, XI, 455. — socius, XVII, 466 N. — lucus olim Styx dictus, formidatusque volucri, ubi necyomantia fuit et nemus triste, ab Agrippa excisum, XII, 120 seq. N. — tenebræ, XV, 76.

Averrere prædas ponto, III, 321 V. L.

Avertere fata, IX, 482. — ferrum, IX, 520. — sitim fluvio, VIII, 572. — amorem, III, 158. — se magnis ausis, IX, 344 N. — prædas, III, 321 V. L. — ad patriam, XVI, 691 N. — arma populis, IX, 548. — pœnas leto, XIII, 303. — *avertit* fuga agmina, XVI, 69. — lux equos Phaethontis, XIII, 458. — *aversos* Phœbi equos ab urbe, XV, 334 N. — ductores, XV, 198 N. — *aversa* mens, II, 618 V. L.

Avia cœpto consilia, XII, 493 N. — certamina moliri, XVI, 5.

Avis pollens, nec indignus *avorum* dextra VIII, 383 N. — *avos* vetustos numerare, I, 73. — augere, III, 708 N. — *avus* multus præfulget titulis, IV, 497 N.

Axis Hesperius, I, 130 N.; XVI, 290. — æstifer, I, 657 N. — medius, VIII, 650 N. — serenatus, XII, 637 N. — extremus, XV, 638 N. — effusus, XVI, 360 N. — Eleus, I, 224 N. — Arctous, III, 614. — cæli, XIII, 553.

BAG

Babylonicæ vestes et texturæ, XIV, 658 N.

Baca et *bacca*, III, 596 V. L.

Baccatum monile, VIII, 134.

Bacchæ, III, 393 seq.; IV, 776 seq. N.

Bacchantur semiviri chori in antro Dictæo, XVII, 21.

Bacchi expeditio Indica, III, 615 N.; XV, 79 seq. N.; XVII, 647 N. — tigres currui juncti, XV, 81 N.; XVII, 648 N. — currus pampineus, XVII, 648 N. — iter in Hispaniam, quæ a Pane, ut Lusitania a Luso, altero ejus comite, nomen adcepit, III, 10 seq.; VII, 172 N. — orgia nocturna et arcana, mystica vannus et cistæ, nebris, III, 393 seq. N.; IV, 776 seq. N. — *Bacchus* vini usum docuit, Œneum, Icarium aliosque, VII, 162... 211 N. — signa præsentiæ dat, VII, 194 seq. N. — ejus corona, corymbi, VII, 195 N. — purpureus vultus, fusæ per colla comæ, cantharus et thyrsus, VII, 195 sq. N. — munera, seu dona, VII, 748 N.; XI, 414.

Baccifero gens nutrita Sabino, III, 596 N. et V. L.

Bactra, III, 613 N.; XIII, 764.

Baculum et *baculus*, XIII, 334 N.

Bæticolæ, I, 146 N.

Bætigenæ, IX, 234.

Bætis, I, 146 N.; XIII, 676 N.; XV, 750. — lavat Solis equos, XVII, 638 N. — umbratus cornua Palladio ramo, III, 405 N.

Bagas, V, 235 V. L.

BAT

Bagrada, non *Bragada*, I, 407; VI, 140 sq. N. et V. L.

Baiæ, VIII, 539 N.; XII, 114 N.

Baiuræ, III, 303 N.

Baius, seu Bæus, Ulyssis gubernator, VIII, 539 N.

Balant ei mille lanigeræ sub altis stabulis, XV, 703.

Balarus, III, 378.

Baliares, I, 314 V. L.; III, 365 N. et V. L.; V, 193. — *Baliari* verbere, I, 314 N. — telo, VII, 297.

Ballista, VI, 214, 269. — Phocais et Phœnissa, I, 335 N. et V. L.

Balteus sinuatur imo tergo, X, 180 N.

Baniuræ, III, 303 N.

Barathrum Ætnæ, IX, 497.

Barbam alebant prisci Romani, I, 613 V. L. — vellebant molles, II, 111 N. — *barba* æmula crinibus umbrat rictum, V, 439 N. — *squalet* cruore, X, 511. — propexa, XIII, 310. — hispida, XIII, 333.

Barbari populi quomodo prælium ineant, vid. *Hispani*. — tela veneno imbuunt, vid. *Venenum*. — mortuos male tractant, vid. *Heroes*.

Barbaricum decus, IV, 269 N. — gemens, XII, 418 N.

Barcæus juvenis, XII, 200 N.

Barcas, I, 72 N.; XVII, 460.

Barce arida, II, 62 N.; III, 251. — Sidonia, IV, 356 N.

Barcina factio Hannoni infesta, vid. *Hannon*.

Bassareus, III, 395 N.

Batavi auricomi, III, 608 N.

Battiadæ, II, 61 N.; III, 253 N.
Battus, II, 61 N; III, 253 N. et V. L.; VIII, 57 sq.; XI, 380; XVII, 591.
Batulum, VIII, 564 N.
Batus, IV, 239.
Bauli Herculei, XII, 156 N.
Beatus, I, 609 N.
Bebryces et *Bebryx* rex, III, 420 sq. N.; XV, 494.
Belgicus canis, X, 77 V. L.
Belides, I, 75; III, 650.
Bellans somnus, VII, 329 N. — Latinis, XVI, 564.
Bellator equus, II, 411. — ensis, XIII, 376.
Bellax Ilerda, XVI, 475.
Belliger currus, I, 434. — axis, XVII, 490. — campus, IV, 471. — *belligerum* æs, XIII, 362. — pondus, XVI, 65. — *belligera* fera, XI, 564.
Bellona, comes Martis, IV, 436 seq. N. — ejus flagellum atrum et hasta, IV, 439 N. — figura, tuba et fax, V, 220 seq. N. Conf. *Enyo*.
Belli janua claudenda, XVII, 356 N. — *bella* pro *prælia*, I, 621 N.
Belua victrix, VIII, 670 N.
Belus, I, 73 N.; 87 N.; II, 49; XV, 745.
Benignus victus, III, 280 N. — *benigna* Ceres, XI, 266 N.
Berecyntus et *Berecyntia* mater, XVII, 20 N.
Berenice et *Berenicis* undosa, III, 249 N.
Beryas, XIV, 152.
Bibit hasta cruorem, VI, 293 N.; XV, 629. — tellus cruorem, X, 268; XVI, 216; XVII, 412. — oculis, seu auribus, VIII, 135 N. — luxum, XI, 400 N. — Gangem, VIII, 367 N.; XIII, 765 N.
Bibulus, VII, 623.
Bilingues Libyes, II, 56 N. — socii, XVI, 156.
Bimembres Centauri, III, 41 N.
Binominis Histri ripas, I, 326 N.
Bipennis pro securi, XVI, 263 N — argento cælata, XVI, 445 N. — species armorum, II, 189 N.
Bis conatus, *bis*, etc., IV, 457 N. intonuit, I, 537; XV, 143.
Bistones, I, 433; II, 76.
Bistonius vates, XI, 473 N. — *Bistoniæ* oræ, I, 432 N.
Bitias, II, 409 N.
Blandum venenum desidiæ, III, 380 N. — venenum telorum, VII, 453 N. — lumen cæli, II, 223 N. — *blandus* fucus, VI, 614. — sonitus cervicis adplausæ, XVI, 357 N.
Bocchus, III, 285.
Bogus, IV, 429.
Boii victi a Flaminio, IV, 704 sq. N.; V, 107 seq. — monstra hominum, irata tellure sata, et vix uno vulnere vitam reddentia, V, 108 sq. N. Cf. IV, 148, 159; XI, 29.
Bona virtus, I, 342 N.; XIII, 280. — *bone* janitor, II, 240 N. — dictator, VIII, 269 N. — *melior* Gradivus, XV, 15. — pietate, IX, 437. — plantæ et planta, X, 76 V. L. — remo, XIV, 499. — *melius* ævum h. e. aureum, VII, 166 N. — *meliores* parere, XVI, 359. — Divi, VI, 24 N.
Bononia, VIII, 599 N.
Boreas Thracius, Odrysius, Hæmonius, Edonus, Geticus, I, 587 seq. N.; IV, 244 V. L.; VII, 570; X, 11 N.; XII, 187; XIV, 121 seq.
Bos, seu boves census priscus, præmium et mulcta, XV, 259 N.
Bostar, III, 6, 649.
Bovianum et *Boviania* lustra, VIII, 564 N.
Brachia diversa relaxare, XIV, 399 N. — connectit chorus, III, 414 N.
Bragada, VI, 141 V. L.
Brenni, *Breuni*, *Brenci*, *Bræuci*, *Breones*, *Briones*, IV, 233 V. L.

N. — Brenni populus, IV, 280.
Brennus Capitolia cepit, IV, 150
Brettii, seu *Bruttii*, VI, 15 V. L.
Breucus, IV, 233.
Briareus, XIII, 588 N.
Britanni se tinguut fuco cæruleo, vitro, seu glasso, glasto, XVII, 416 N. — auricomi, III, 608 V. L. — covino falcifero turbant agmina, XVII, 417 N.
Bruma Rhipæa conditur serpens, XII, 6 N.
Brundisium, VIII, 574 N. et L. V.
Bruttii et *Brutii*, VI, 15 N. et V. L.; VIII, 568 N.; X, 9; XVI, 1.
Brutus, XIII, 721 N. — castus, VIII, 361 N. — maxima tot populis fiducia ibat; VIII, 608 sq. N. etc.
Buca, V, 540 V. L.; VIII, 564 V. L.
Buccina dividit somnum, seu vigilias, VII, 154 N.; XV, 605.
Busta Trasymena, XI, 345. — inhonora, XIV, 632 N. — Gallorum, VIII, 642 N.
Buta et *Butes*, V, 540 V. L. — *Buten* dat leto, VII, 598.
Buxentum, VIII, 583 N.
Byrsa, I, 24 N.; II, 363 N. — *Byrsæ* arces, III, 242.
Byzacia rura fertilissima, IX, 204 N. et V. L.
Byzantes, *Byzantium*, oppidum, IX, 204 V. L.

CÆC

CÆL

Cacumen, V, 50 N.; IX, 584.
Cadit barba mento, XIII, 333. — Carthalo, XV, 449. — nomen Elissæ, XVII, 224. — primus amor, XVII, 361. — huic hasta, IV, 392. — spes virtusque, IV, 328. — victima, XI, 250; XII, 333. — taurus Neptuno, XV, 252. — oculus fessus, VII, 471. — sorti, VII, 368 N. — *casura arma*, VIII, 590 N.
Cadmei, Pœni, I, 6 N.; 106.
Cadmea Sidon, XIV, 579 N. — manus, XVII, 581 N. — gens, XVII, 351.
Cæcus fati, II, 206 N. — ictus, IX, 105 N. — turbo ventorum, I, 538 N. — fons, III, 51. — error, XV, 619 N. — astus, XII, 477. — ignis e nubibus, XII, 628. — fragor, XIV, 60. — amictus noctis, XII, 613. — *cæcum* lumen, XVII, 548. — exitium, XI, 386 N. — murmur, IX, 281. — *cæca* manus, X, 236. — moles, XI, 453. — plebs, X, 284 N. — caligo, V, 34. — caligo regni II, 299 N. — mens, II, 28. — fraus paludis, IV, 580. — latebra, I, 366 N.; XV, 369 N. — silva, VI, 56. — nubes, IX, 501. — arma, V, 2 N. — suffragia, VII, 540 N. — silentia, VII, 350. — feruntur, II, 222. — *cæcæ* fauces, XII, 127. — procellæ, IV, 296.
Cæde perfusus, I, 419 N; 525. — calentia arma, II, 21. — rubentia tela, II, 17. — rubent stagna, IV, 605. — sternere valles, VI, 603; XI, 137 N.; 516 N. — *cædis* cumuli, I, 453 N.; V, 665 N. — in cæde telum relinquere, VII, 614. — *Cædes* cognatorum ob famem, II, 617 sq. — *cædem* adcepit ab hoste cornus, IV, 141 N.
Cælare, I, 407; III, 34 N.; X, 175; XVI, 445. — radio telas, XIV, 658 N. — clipeum imagine, VIII, 384. — vasa aurea, XI, 277 N.
Cæli porta patet, XV, 78 N. — lumen, I, 84 N. — *cælum* alicui eripere, V, 212 N. — mutare, X, 419 N. — ei caput inserere, VII, 19 N. — adtingere per altos avos, VIII, 294. — tenebris clauditur, luce, seu sole ac calore aperitur, recluditur, resolvitur, XII, 613 N.
Cælicolum voluntas, XVI, 288.

Cære, olim Agyllæ, VIII, 472 N.
Cærula, I, 21 N.; 575; VII, 421; XIV, 355, 370; XVII, 627.
Cærulea vada, II, 1. — aqua, IV, 82. — *cæruleus* anguis, II, 585. — *cæruleæ* sorores, VIII, 198. — *cærulei* campi, XIV, 253 N. — *cærulea* antra, III, 49. — *cæruleum* caput, XVII, 238.
Cæsar et Pompeius Magnus, XIII, 861 sq.
Cæsares eorumque filii post apotheosin sidera fiunt, et corona, seu caput radiatum consecrationis signum est, III, 629 N.; XIII, 863 N.
Cæsernia, Cesernia, Æsernia, VIII, 566 V. L.
Cæso, III, 377.
Cætra et *cetra*, III, 278 N. et V. L. — cætras plaudere, III, 348 N.; X, 230 sq.; XVI, 30 N.
Cætrata juventus, IX, 231 N.
Caicus, I, 306 V. L.
Caieta, VII, 410 N.; VIII, 529 N.
Calabri saltus, VII, 365 N. — *Calaber*, VIII, 573.
Calabria, VIII, 573 N.; 632 N.
Calacte, XIV, 251 V. L.
Calætia, III, 345.
Calais filius Boreæ et Orithyiæ, VIII, 513 N.
Calamus volans, II, 118. — *calami* fusi fluxere, II, 131.
Calathis mollita manus, II, 70 N.
Calatia, VIII, 542 N.; XI, 14.
Calcata fata, VI, 550 N. — *calcatum* fœdus, III, 85 N. — *calcati* luci Jovi, III, 676 N. — *calcata* mihi cuncta tellus, XIII, 673.
Calchas, XIII, 41.
Caledonii luci, III, 598 N.
Calenus, XIII, 219.
Calere e sole, II, 60 V. L. — cæde, II, 21. — vigore, X, 520. — amore virtutis, XV, 130. — cupidine, XIII, 770. — *calens* Pœnus, XIII, 33.
Cales, VIII, 512 N.; XII, 525.
Calidi sanguinis ætas, VII, 66. — *calidus* Mars, Pœnus, consilium, XIII, 33 N.; XV, 337 N.
Caligat obtutus, III, 493 N. — in hoste, I, 499 N. — in solio alto, XIV, 89 N. — domus, XII, 130.
Caligine fata latent XI, 122.
Callæcia, III, 345 N. et V. L.
Callaici, seu *Callæci*, II, 397 N.; 417, 602; III, 353; IV, 326; X, 118; XVI, 334.
Callere bellis, VI, 91 N.
Calliope pro omnibus Musis, III, 222 V. L.; XII, 390.
Callipotis, XIV, 249 N.
Calores primi in Marte, I, 549 N. — bellantum, XII, 389. — amoris, XIV, 223 N.
Calpe, I, 141 N.; 644 N.; V, 395; X, 174; XVII, 639.
Calx ferrata, VII, 696 V. L.; XVII, 540.
Calydon tristis Dianæ, XV, 307 N.
Camarina palus, XIV, 198 N.
Camena Syracosia, XIV, 30 N. — prisca Himeræ, XIV, 232 N.
Camerinum, seu *Camers*, *Camerini*, seu *Camertes*, IV, 157 N.; VIII, 461 V. L.
Camillus, I, 626 N., VII, 557 sq. N.; XIII, 722.
Campani postulant a Romanis, ut alter consul ex se creetur, XI, 65 seq. N. — jus Latii postea consequuti, XI, 122 sq. N. — *Campanum* supercilium, seu superbia, XI, 127 N.
Campania mitis, VI, 651 N. — ejus potentia, divitiæ, fertilitas, ambitus, urbes, VIII, 524... 561 N. — oppida parva, VIII, 512 V. L.
Campi cærulei, humentes, liquentes, XIV, 253 N.; 368 N. — *campus* medius in circo, XVI, 372 N. — *Campus*, scilicet Martius, VIII, 257 N.; 284. — ademtus et

restitutus, IX, 416 N. — *campos* damnare, XII, 421 N.

Cancro subdita Libye, I, 194. — *cancri* furentis ardor, XV, 50.

Candentes globi, IX, 502. — arenæ, X, 205. — Austri, I, 194. — laminæ, I, 171 N.

Candore anteire nivem et olores, XIII, 116.

Canet barba gelu, I, 205. — cruor, I, 424 V. L. — oliva, XIII, 69. — æquor, IV, 247. — facies pruinæ, III, 534. — vertex, V, 486 N. — crinibus, VI, 560. — pulvere, XV, 740.

Canere responsa, III, 687. — diros motus, IV, 5. — omina, IV, 131. — signum belli, XI, 131 N. — *canit* exitium Siren, XII, 36. — fata, IX, 548.

Canina verba, seu eloquentia, VIII, 290 N.

Canis venaticus et Belgicus, X, 77 sq. N. et V. L. — Molossus, II, 689 N. — Lacon et Umber, III, 295 N.

Cannæ, olim urbs, postea vicus, I, 50 N.; VIII, 622 N. — tumulus Hesperiæ, I, 50 N. — *Cannas* pensare, XV, 814 N. — quot ibi perierunt, X, 586 sq. N.

Cannensis pugna et acies, IX, 217 sq. N.

Canopus ejusque luxus, XI, 431 N. et V. L. — Menelai gubernator, a quo urbem dixere Spartani, XI, 431 N.

Cantabri bellicosissimi, III, 326 sq. N.; V, 195 sq.

Cantatus ignis, I, 430 N. — sopor chelydris, VIII, 496. — *cantatæ* turres, XI, 445 N.

Cantharus Bacchi et Sileni, VII, 197 N.

Canthus, XV, 700.

Cantus vis, XIV, 469 sq. N. et V. L. — magicus, III, 301; V, 353 N.

Canus cruor, aqua, I, 424 V. L. — *canis* insignis, XV, 658 N.

Capax velum, XIV, 388. — moles, XIII, 760. — campus, XVII, 320 N. — laudum cladumque, VI, 617 N.

Capenas sacer., XIII, 85 N.

Capessere arma, I, 35. — prælia, I, 424. — bella, V, 608; VII, 325. — vota, I, 504. — nubila et æthera, IV, 478. — cursum, XII, 267. — bella animo, XVI, 179. — castra gradu, XIII, 302.

Caphareus prom. infame naufragiis, XIV, 143 N.

Capillaris, seu capillata arbor, IV, 200 N.

Capital, XIII, 155.

Capitolia aurea, III, 623 N. — restituta a Vespasiano et Domitiano, III, 622 N. — in iis præcipue colebantur Jupiter, Juno et Minerva, sed diversis cellis, X, 432 seq. N. — Capuæ h. e. arx, *templa*, XI, 265 N.

Capiunt Cannas, XI, 171 N. — non cadavera ripæ, I, 46. — *capit* campus prælia, III, 660. — *capiunt* postes volentem, VII, 174 N. — *capit* profundum molem, IX, 619. — *capi* ad majus imperium, XIII, 511. — *capta* bis numina Penates, I, 43 N.

Capreæ insulæ VII, 418 N.

Captiva vincla, VII, 71 N. — volucris, XI, 468. — *captivus* vultus, VI, 83. — alveus Eridani, IX, 188 N. — Eurus, XV, 80.

Capua ejusque origo, divitiæ et luxus, VIII, 544 N.; XI, 28... 54 N.; XVII, 280. — alta, seu sublimis, XVI, 626; XVII, 301. — a Samnitibus occupata et a Romanis restituta, I, 663 N. — dicta a Capye XI, 30 N. — expugnatur a Fulvio, et sontes securi percutiuntur, XIII, 94... 380.

Capulo tenus ferrum inpellere, IX, 382; XVII, 455.

Caput imperiumque Nealces, IX, 226. — terrarum, I, 8. — exitiale, II, 287. — inviolabile, III, 127. — gratum terris, XIII, 862. — *capitis* spes, I, 484 N. — pretium, IX, 26. — *caput* exserere, I, 29 N. — efferre, VIII, 251 N. — inserere cælo, VII, 19 N. — unum, XIV, 620.

Capys, IV, 381. — ab eo dicta Capua, XI, 30 N.; 179 N.; 291 sq.

Caralis, IX, 380 V. L.

Carbasa inania nullos inveniunt ventos, III, 130. — aptare vento, III, 130. — pandere magnis fatis, II, 425 N. — componere malo erecto, VI, 354 N. — Confer *Vela*.

Carceres rumpunt equi, seu reserantur, VIII, 279 N.; XVI, 315 N. — ventorum, XII, 188.

Carchesia, XI, 300 N.

Cardo mundi, III, 3 N.; IV, 779 N. — vitæ, IX, 140.

Carmelus, VII, 662.

Carmen clipei, XV, 491. — sanguine signatum, IX, 266 N. — quo audito flammæ surgunt, I, 103 N.

Carmenta, seu *Carmentis*, VII, 18 N.; XIII, 816 seq.

Carnifices manus, I, 173 N.

Carpathium mare et *Carpathus* insula, III, 681 N.

Carpit somnos, XVI, 119. — quietem, XVII, 160. — decus, IV, 138 N. — superas auras, III, 712 N. — e multis hæc, XI, 439 N. — dies urbem, II, 458 N. — cura Senatum, XV, 1. — dies te funere, V, 591 N.; XIII, 627. — vultur membra, III, 343. — agmen Fregellas, XII, 530. — iter, campum, fugam, gradum, I, 243, 570 N.; III, 467; V, 28; X, 62; XII, 353. — galeis decus cristarum, X, 398 N. — velamina palmis, XV, 697.

Cartama, III, 384 V. L.

Carteia armat nepotes, III, 396 N.

Carthago, non *Karthago*, I, 3 V. L. — ejus origo, I, 21 sq. N., 444 seq.; II, 406 seq. — natales celebrantur, XV, 416 sq. N. — arx Byrsa, I, 24 N. — sacra et gratissima Junoni, I, 26 N. — condita eo loco, quo caput equi effossum est, II, 410 N. — ibi sacrificia humana in usu, IV, 765 sq. N.

Carthago Nova, seu Spartaria, vel a Teucro, vel ab Hasdrubale condita, III, 368 N. — ejus situs et portus, XV, 220 seq. N. — expugnatur a Scipione, XV, 180... 285.

Casca, VII, 649.

Casilinum, XII, 426 N.

Casinum, IV, 227 N.; VIII, 402 V. L.; XII, 527 N. — *Casinæ* Nymphæ, XII, 527 N.

Casperia, VIII, 415 N.

Cassinates, *Casinates* et *Cassinum*, VIII, 402 V. L.

Cassis Aurunca, Sidonia, Ætola, IV, 516 V. L. — dira, minax, torva, VII, 295 N.

Cassiterides, III, 362 V. L.

Cassus labor, II, 470. — ictus, X, 117. — *cassa* fides, I, 481 V. L.; III, 17. — flamma sine robore, V, 572 N. — umbra, VII, 698 N. et V. L. — ausa, XV, 298 N. — ira, VII, 123. — monere, XVII, 84.

Castalius fons, III, 97, 98 N. et V. L. — *Castalium* carmen, XI, 482 N. — *Castalia* avena, XIV, 468.

Castigari aquis, XII, 356 V. L.

Castor, conferatur *Fiber*, *Ledæus* et *Pollux*.

Castra, classis, XVII, 291 V. L.

Castrum, scil. Inui, VIII, 359 N.

Castulo, III, 97 sq. N., 391.

Castus ductor, XVII, 130 N. — *casta* paupertas, I, 609 N. — fides, I, 481 N.; II, 525. — Saguntus, III, 1. — jura servare, XIV, 84. — secula Saturni, XI, 458 N. — sedes

piorum, II, 698 N. — cervice juvenca, XIII, 431 N. — Dindyma, XVII, 21 N. — ara, XVII, 87. — *castus* labor, XVII, 29 N. — *castum* penetrale Palladium, XIII, 62 N.

Catanæi fratres Pii, XIV, 197 N.

Catane, XIV, 196 N.

Cateia panda, III, 277 N.

Catilus, IV, 187 V. L., 225; VIII, 364.

Cato Major, VII, 691 sq. N.

Catus, IV, 139.

Caucasiis antris se protulit tigris, IV, 331 N.; V, 148 N.; XV, 81.

Caudinæ fauces, VIII, 565 N.

Caunus, IV, 233 V. L.

Caurus, I, 469; II, 290 N.; — *cauri* furentes XIV, 74.

Cavare humum ferro refossam, XIII, 427. — cavata pinus, VI, 522. — alnus, XII, 521.

Cavea concionis in circo, XVI, 472 N., 535.

Cavere capiti cudone, VIII, 494. — suis civibus, IX, 141 N. — *cauta*, IV, 804 N. — cauta virtute domandus rector, XV, 186.

Cava nubes, III, 656; IX, 438. — tempora, I, 206. — *cavæ* turres, IV, 21. — umbræ, XIII, 894. — *cavus* tinnitus, XVII, 18. — *cavum* æs, scilicet clipei, II, 246 N.

Caystri olores, XIV, 189 N.

Cecropidæ, XIII, 484.

Cecropius Hymettos, II, 218 N. — *Cecropiæ* ceræ, XIV, 26 N.

Cedit lupatis, I, 217. — nocti, V, 677. — nox Eoo, IX, 189. — honos inperfectus, XV, 438. — in nubila, XVII, 547. — imperio tantum terræ, I, 192. — letum hastæ, IV, 569 N. — labori, malis, etc., III, 161 V. L. — tantum Latio Lyæo, III, 370.

Celata deam, XIII, 57 N.; XVII, 580 N.

Celebrare aliquem obcursu, VI, 398 N. — gaudia, XI, 493. — cineres, XVI, 578. — tumulos, XVI, 292 N.

Celeritatis notio expressa, I, 224; III, 306 sq. N.; IV, 145 sq. N.; XII, 185 sq.; XIII, 240 sq.; 328, 337 sq.; XIV, 507 sq.; XV, 208 sq.; 569 sq.; XVI, 485 N., 501.

Celeusma, VI, 360 seq. N.; XI, 487 N.

Celsus profatur, II, 454 N. — mente, XVI, 187. — Senatus, XII, 313, 551. — exercitus, XVII, 125 N. — provocat hostem, XVII, 520 N. — librat tela, XII, 622 V. L.

Celtæ leves corde, IV, 49 sq. N., 706; VIII, 16 sq. — non *nisi primo* impetu feroces, IV, 311 seq. N.; VIII, 16. — monstra hominum, Gigantum posteri et Terræ filii, V, 108 sq. N. — deficiunt a Romanis ob vetus odium, XI, 25 *seq. N.* — pavidi et laboris longi anheli, XV, 717 sq. N. — Italiam invaserunt et expugnarunt Romam, IV, 45 sq. N. Conf. *Galli*, *Senones*, *Boii*.

Celtiberorum nomen et origo, III, 340 N. Conf. *Hispani*.

Celtica rura, I, 46 N. — *Celticus* cruor, V, 143.

Cenchrea, Pirenes et Neptuni filia *cenchreis*, *cenchriis*, serpentis genus, III, 426 V. L.

Cenotaphia, III, 86 N.; XVI, 304 N. — signis armisque mortuorum exornata, IX, 118 N. — in Ceramico et in campo Martio, XIII, 484 N., 659 N.

Censent Patres, I, 684 N.; II, 375; XVII, 19.

Census ignoti olim, VII, 167 V. L.

Centauri bimembres, victi ab Hercule, III, 41, 42 N.

Centenius, XII, 463 N.

Centum aræ, I, 91 N.; XII, 333 N. — ora, seu linguæ exoptant sibi poetæ, IV, 526 N.

Centuripæ, XIV, 204 N.
Cephallenia insula XV, 305 N.
Cephalœdis, seu *Cephalœdium*, XIV, 252 N.
Ceræ Cecropiæ, XIV, 26 N.
Ceramicus locus Athenarum, XIII, 484 N.
Cerastis incocta spicula, XV, 681 N.
Ceratæ carinæ, XI, 587.
Ceraunia mixta cælo, V, 386 N.; VIII, 631.
Cerbereus stridor, VI, 178 N.
Cerberus, II, 538 N.; XIII, 572. — janitor Stygius et aulæ lacrimosæ, II, 552 N.; III, 35 N. — forma trifauci personat insomnis, II, 551 N. — ab Hercule tractus ex inferis, III, 35 sq. N. — ruptis vinculis etiam Furiis terribilis, XIII, 591 sq.
Cerealia dona, VII, 183 N. — *cerealis* sulcus, VIII, 543 N. — Anagnia, XII, 533 N.
Ceres Henuæa, I, 214 N. — *Cereris* propensæ favore nutrita, XII, 375 N. — ea fraudare cohortes, XVII, 194. — benigna, XI, 266.
Ceretani, III, 357 V. L.
Cerillæ, VIII, 579 V. L.
Cernere ferro, XVI, 531 N.
Cernuus, X, 255; XVI, 412.
Cerretani, III, 357 N. et V. L.
Certa sagitta, II, 112 N.; XIV, 441. — membra ferre, X, 155,
Certamine gressum tendere, XII, 268 N. — subito, VI, 327 N. — pro certatim, VII, 719 N. — pugnæ, IX, 136; XII, 297. — *certamen* curule, XVI, 317 seq. N. — *certamina* campi cursu transigere, X, 471 N. — ad certamen favis vocat Hybla Hymetton, XIV, 199.
Certare alicui, I, 234 N., 248; II, 101; III, 308; IV, 202, 707; V, 16; VII, 199; XIV, 374, 645, 656; XVII, 318. — Tonanti ausit, X, 54 N. — *certat* sistere, X, 211; X, 487; XI, 5, 429; XIII, 654. — *certatus* nobis orbis, XVII, 337 N.
Cerva alba numen, XIII, 115... 137 N. — Cerynitis æripes, III, 39 N. — *cervæ* cornigeræ, III, 39 V. L.
Cervi et *cervæ* synonyma, III, 39 V. L. — vitæ tenaces, III, 126 N. Conf. *Stili*.
Cervix adplausa equi, XVI, 357 N.
Cessare fletu, II, 653. — culpa, XIII, 518. — Latio, XV, 733 N. — *cessata tempora*, V, 533 N.
Cestus Veneris, VII, 447 V. L.
Cethegus, VIII, 575 N.
Cetra, vid. *Cætra*.
Chalcidica Nola, XII, 161 N.
Chalybs volucer, II, 107. — candens tortoris instrumentum, I, 171 N. — chalybem pati, VI, 255.
Chaonia, III, 679 N.
Chaos origo rerum, XI, 453 seq. N.; XIII, 439.
Charon umbris tot laxat sedem, IX, 251 N. — capaci mole vectat agmina, XIII, 761.
Charybdis, II, 308 N; XIV, 254 sq. — atra, XIV, 474 N.
Chelæ devexæ, XIV, 75 N.
Chelydri, I, 412; II, 536; V, 354.
Chelys grata, XI, 408 N.
Chimæra, XIV, 497 N.
Chironis sedes, lyra et institutio heroum, XI, 449 sq. N.
Choaspes, III, 317 V. L.
Chremes, seu Chremetes, I, 403 V. L.
Chromis, I, 403 V. L.; 439 V. L.
Chrysas flumen, XIV, 229 N.
Cibo parco vires restituere, VI, 95 N.; XV, 810 N.
Cicatrix mente signata, VIII, 287 N.
Ciceronis patria, villa, genus et laus, VIII, 404 sq. N.
Cicones, II, 75 N.; XI, 475.
Ciere clamore, III, 437. — cun-

ctos nomine, I, 455 N. — in vota Gradivum, X, 550. — belli simulacra, XVI, 528 N. — in pugnam, IV, 270 N. — pugnas æris stridore, VII, 605 N. — bella, XII, 218; XIV, 31. — suspiria, XVII, 215.

Cilnius et *Cilnia* gens Etrusca, e qua Mæcenas, VII, 29 V. L.

Cimini lacus, VIII, 491 N.

Cimmeriæ domus, XII, 130 sq. N.

Cineres Trojæ, III, 565 N.; XVII, 363 N. — *cinis* restat de tanto nomine, I, 600. — Libyæ, VII, 493 N. — *cinerem* ad pectora pressare, VIII, 129 N.

Cingere sinus inadsuetum Pœnis, III, 236 N.

Cingula saxa, X, 34 N.

Cinyphium coccum, XVI, 354 N.

Cinyphus, seu *Cinyps* flumen, II, 60 N.; III, 275; V, 185; XII, 226.

Circæa mœnia, dorsum, juga, VII, 692 N.; VIII, 390 N.

Circe Picum sparsit plumis, VIII, 440 sq. N. — ejus artes magicæ et veneficia, VIII, 498 sq. N.

Circumflua insula et urbs I, 289; VIII, 595; XV, 221.

Circumfundere signum, V, 200 N.

Circumligat anguis sidus, III, 193 N. — Tethys orbem undis, XIV, 347.

Circumspecta arma, VI, 619 N.

Circumspectare medicamina, XV, 8

Circumstant discrimina et fraudes, VIII, 170.

Circumtonare armis, IV, 253. — strepitu aulam, VI, 216.

Circumvallata insula profundo, XII, 355. — urbs castello, I, 328.

Circumvolitat campum jaculo, XVII, 415.

Circus, XVI, 323.

Cirrha, Delphi, et *antra Cirrhæa*, III, 9 N.; 97 N. — Parnasia, XII, 320 N.

Citare hastam, IV, 536 N. — citatum dorsum, X, 468 V. L.

Clades venientes, I, 41 N.

Clamat unda et ventus, IV, 524 N. — procella, IX, 516. — orator malus, VII, 220 N. — oraculum, XII, 337 N. — imago clamoris, XIV, 365 N.

Clamor nauticus, XI, 487 N.

Clamosus Helorus, XIV, 269 N.

Clanis, VIII, 453 N. et V. L.; 538 N.

Clanius, IV, 188 V. L.; VIII, 453 N.; 535 N.

Clara petere, I, 570 N. — flamma, XVII, 94.

Clasius, VIII, 453 V. L.

Clathris clausa, I, 569 V. L.

Clauda fides, XIII, 33.

Claudia navem Cybeles trahens, XVII, 33 sq. N.

Claudia gens antiquissima et nobilissima, V, 330 N.

Claudit vada ruina, IV, 621 N.; XI, 138 N. — orbem flexibus, II, 450 N. — muros aggere, I, 331. — portus molibus, II, 408. — vultus casside, X, 649. — pontum, VIII, 482 N. — ora cassis, XIV, 158 N. — thorax latus, IX, 588. — bellum pectore, I, 140. — metus sub corde, VI, 381. — Alpes, I, 546. — nox thalamos, XV, 542. — murmur vulnere, IV, 172. — cælum tenebris, XII, 613 N. — ferrum, I, 681; XVI, 357. — labores belli, XV, 652 N. — *Claudere*, *includere* et *excludere* pro finire et desinere, VI, 327 V. L.; XIII, 686 N. — *cludere*, VI, 451 V. L.

Claudius, vid. *Appius*, *Clausus*, *Nero*, *Taurea*.

Claustra undæ, V, 44 N. — *claustris*, XII, 442.

Clausus auctor gentis Claudiæ, VIII, 412 N.; XIII, 466 N.; XV, 547; XVII, 33.

Clava heroum et Herculis, II, 155 N. — nodosa, II, 246.
Clavigerum numen, III, 14 V. L.
Clavus latus, insigne sacerdotum Herculis, inventum a Baliaribus, III, 27 N. — *clavum* regendæ patriæ, IV, 711.
Cleadas, VII, 637.
Clementer crescit jugum, I, 274 N.; IV, 489 N.
Clementior Libyæ pars, I, 198 N.
Cleonæ et *Cleonæus leo*, III, 34 N.
Clipei septemplices, V, 318 N. — in iis origo et imago, seu historia majorum rerumque ab iis gestarum expressa, I, 407 N.; 415 N. — aliæ imagines, V, 142 sq. N. — *clipeus* Hannibalis, II, 395... 452 N. — pericli, II, 576 N. — rudis, purus, albus, I, 629 N. — ex sinistro suspendebatur humero, et dextra hastam tenebat, unde *ἐπ' ἀσπίδα* et *ἐπὶ δόρυ*, IV, 387 N. — in eo portatur mortuus ex acie, V, 584 N. — substernebatur dormienti militi, VII, 322 N. — quatitur ab heroe, IX, 423 N. — pro tutela, II, 576 N.
Clitumnus fl. cujus aqua pota candidos boves facit, IV, 545 N.
Clivosus trames vitæ, VI, 120 N.
Clœlia, X, 492 seq. N.; XIII, 828 sq.
Clœlius ejusque equus post Cannensem cladem, X, 454... 502.
Clotho, IV, 369. — longa, V, 404 N.
Cludere, vid. *Claudere*.
Clupea urbs, III, 243 N.
Clusium, V, 124 N.; VIII, 478 N.; X, 483.
Clypea, III, 243 N.
Clytius Pellæus ad nomen patriæ vana tumens, XVII, 429.
Cocali filiæ Minoa occidunt, XIV, 39 sq. N.
Coccum Cinyphium, XVI, 354 N. — purpuræ species, diversa ab ostro, XVII, 395 N.
Cocles, X, 484; XIII, 726 sq.
Cocytos, XIII, 566 N.; XIV, 586 N. — Cocyti vocabula mansere Lucrino, XII, 116 N.
Cœnare de die, XI, 41 N.
Cœptare magna, II, 275 V. L.
Cogit aquas in arva, VIII, 382. — *coactis* humeris ferre, III, 638 N. — *coactas* sedes ponere, XII, 361. — *coacti* Numidæ, X, 185 V. L.
Cognominis haud parvi vir, X, 421 N.
Cognitus bene Latio micat ensis, XVII, 394.
Cohæret infixum terræ, XVI, 587.
Cohibet se, VII, 151 N. — fugam, XV, 742. — se Libya, XVI, 219.
Coire ripas, I, 52.
Colla submissus dolori, VI, 414 N. — subdere fortunæ, X, 215 N. — dare victa catenis, XV, 247.
Collatia, VIII, 361 N.
Collinus, IV, 344.
Color mortis, VI, 409.
Columbæ Veneris aves, III, 683 N.; IV, 106. — conditrices oraculorum, III, 679 sq. N.
Columen regni, XV, 385.
Columnæ Herculeæ, I, 142 N. — domus liberi, II, 65 N.
Coma flammæ, I, 358 N.; VI, 183 N. — arborum IV, 682 N. — composita, XV, 29 N. — votiva, XV, 671 N. — erecta furentis, II, 668 N.
Comantes cristæ, IV, 515 N. — rami auro, VI, 183 N. — pinus flamma, XIV, 420 N. — crines, XVI, 59. — *comans* galea, XVI, 167.
Combibere luxus, XI, 400 N.
Comes dictis hasta, IV, 134 N.; IX, 568.
Cometes pestem aliaque mala portendit, I, 461 seq. N.; VIII, 637 N.
Commendat vulnus membra, V,

278 N. — semina sulcis, XV, 539. — iter, XII, 118 N.

Commercia culpæ servant pacem, II, 506 N.

Compages ætherea, I, 204; XI, 456 N. — telluris, XII, 146. — carinæ rupta, XVII, 277. — cæli soluta, XVII, 607.

Comparare gladiatores, etc., I, 39 N.

Comparationes petitæ a celeritate cursus equorum in Olympiis, I, 224 N.; XV, 210 sq. N. — a Dacis, sagittas veneno infectas jacientibus, I, 324 seq. — stellis transcurrentibus, I, 358, 359 N. — revulsis Alpium scopulis, I, 370 seq. — apro, I, 421 sq. N. — Marte, I, 433 sq. N.; XVII, 487 sq. N. — comete, I, 461 sq. N. — fluctibus vento tumescentibus, I, 468 seq. N.; VIII, 426 sq.; XV, 154 seq. N. — gubernatore navis, I, 687 sq. N.; II, 289 sq. N.; IV, 713 sq. N. — Amazonibus, II, 73 sq. N.; VIII, 428 sq. N. — avibus vesperi catervatim ad nota cubilia redeuntibus, II, 215, 216 N. — apibus inminente tempestate ad alvearia catervatim properantibus, II, 217 seq. N. — Furiis, II, 671 sq. — leone, II, 683 sq. N. — angue cælesti, III, 192 sq. N. — canibus venaticis, III, 294 seq. — Neptuno et Nereidum choro, III, 410 seq. N. — Tartari altitudine, III, 483 sq. N. — navita, oculos æquoribus fessos adspectu cæli renovante, III, 535 seq. N. — Borea, IV, 244 seq.; X, 11; XIV, 121 seq. — Mimante, gigante, IV, 275 seq. N. — pila et molibus in mare Tyrrhenum jactis, IV, 295 seq. N. — feris armentisque, incendio diffuso trepide decurrentibus monte, IV, 302 sq. N. — pugna ventorum, IV, 321 seq. N.; VII, 569 sq. N. — a tigride valles pererrante, et in pecora absentia, tamquam præsentia, sæviente, IV, 331 seq. N. — leonibus secum pugnantibus, IV, 372 sq. N.; 563 sq. N. — torrente, IV, 520 sq. N.; XII, 185 sq.; XVII, 121 sq. — duobus ursis taurum invadentibus, IV, 563 sq. N. — avulsa parte montis, IV, 600 N. — Bacchis, IV, 776 seq. N. — piscatore, esca et nassa pisces incautos capiente, V, 47 sq. N.; VII, 500 seq. — cerva, V, 280. — columba, V, 282. — lepore, V, 284. — leone subsidente, conspecto tauro, qui pugnas meditatur, V, 309 seq. N. — tempestate, seu fulmine, V, 384 seq. N. — fragore ventorum et undarum, V, 393 sq. N.; XII, 186 sq. — volucri vix hærente in arbore nutante et a Zephyro agitata, V, 504 sq. N. — igni languido, qui stipula inani crepitat, V, 571 sq. N. — aqua ebulliente in aheno, V, 605 sq. N. — anguibus, Gigantum pedibus, VI, 181 N. — hydra Lernæa, VI, 182 N. — dracone, horti Hesperidum custode, VI, 184 N. — turbine ac tempestate, ruinam terris minante, VI, 321 sq. N. — arte capiendi lupos fovea, virgultis tecta, et agnæ balatibus, VI, 329 seq. N. — Achille, VII, 120 seq. N. — pastore munitis stabulis secure dormiente, lupisque frustra sævientibus, VII, 126 seq. N. — flexibus Mæandri VII, 139 sq. N. — a rebus sub sensus cadentibus cum adfectionibus animi, VII, 141 seq. N. — splendore solis, in aquæ superficiem incidente et ab ea repercusso VII, 143 sq. N. — subita tranquillitate maris, VII, 254 sq. N. — multitudine ac fulgore astrorum, VII, 362 sq. — copia sparsorum ignium, quibus saltus uruntur, VII, 364 sq. N.; IX, 605 seq. N. — ventis inter se pugnantibus, VII, 569 sq. N. —

vigore ac virtute Nestoris, VII, 596 sq. N. — fulgore Luciferi, Oceani unda renovati, VII, 639 sq. N.; XII, 247 seq. — aucupe, aves capiente viscatis arundinibus, VII, 674 seq. N. — Plutone nigro curru rapiente Proserpinam, VII, 688 seq. N. — pastore, agnam eripiente lupo, VII, 717 seq. N. — hominibus cumulo cæsorum pressis, qui redditam deinde lucem solemque intueri pavent et connivent, VII, 727 sq. N. — auriga indocili, qui confestim totas effundit habenas, VIII, 279 sq. N — fulgore gemmæ, VIII, 467 N. — mille navibus Trojam petentibus, VIII, 619 seq. — matre, cui certa nati mors obversatur animo et oculis, IX, 41 seq. N. — sonitu maris, ventis agitati, IX, 282 seq. N.; 154 sq. N. — clamore strepituque Gigantum, IX, 305 seq. N. — aristis a vento agitatis, IX, 358 sq. — fera in hostes inruente, etsi undique vulnera ei infligantur, X, 2 sq. N. — sagitta, X, 11, 12. — venatore, qui conspecto leone non amplius capream insectatur, X, 18 sq. N. — cane venatico, X, 77 seq. N. — aquila, quæ pullos suos cogit adversos intueri solis radios, X, 107 sq. N. — catulis leænæ, venatores pro matre adgredientibus, X, 124 seq. N. — arboribus magnis, vento, securi vel fulmine eversis, X, 164 seq. N. — leone vulnerato, X, 241 sq. N. — tigride vulnerata, et languentem hiatum in vanos morsus pandente, X, 295 sq. N. — navi vasta instar insulæ, ac naufraga, cujus arma ac partes spargantur, X, 321 seq. N. — gubernatore navis, qui facto naufragio solus litori adnatat, X, 608 sq. N. — leone, in juvencum inruente ejusque tergo inhærente, XI, 243 sq. N. — serpentibus vere ineunte exuvias ponentibus et e latibulis prodeuntibus, XII, 6 sq. N.; XVII, 448 sq. — aquila, serpentem coercente a nido et rostro unguibusque incessente, XII, 55 sq. N. — torrente, æquore et ventis, XII, 186 seq. N. — ebore et margarita, XII, 229 sq. N. — splendore Luciferi nubibus hebetato, XII, 247 sq. — velocitate tigridis, quæ amissos fetus quærit, XII, 458 sq. N. — aqua, cujus circuli, seu gyri, ex lapide injecto orti, sensim expandantur, XIII, 24 seq. N. — Geryone, tribus dextris pugnante, XIII, 200 sq. — celeritate liburnæ navis, quæ se ipsam uno remorum ictu præterit, XIII, 240 seq. N. — flammis Phlegethontis, XIV, 61 seq. — olore, qui immobili corpore, at pedibus sub aqua agitatis remigat, XIV, 189 seq. N. — Ajace Oiliade, qui nave percussa fulmine Minervæ periit, XIV, 479 seq. N. — piscatore, qui cessante tempestate navem conscendit, XIV, 623 seq. — castore, testiculos, seu inguen, cujus causa capitur, avulsum sibi abjiciente, ut ipse incolumis effugiat, XV, 485 seq. N. — Diana, ingentem ferarum stragem edente, XV, 769 sq. — belua ponti famelica, quæ piscem conspectum avide deglutit, XV, 784 sq. — tauro, qui solus in silva relictus mugit furitque, XVI, 4 sq. N. — sole stellas, Nilo flumina, Atlante montes, Oceano maria reliqua superante, XVI, 35 sq. N. — ventis, omnia rapientibus, XVI, 96 seq. — Sirio, causa pestis, qua permulti absumuntur, XVI, 99 seq. — Mercurii celeritate nexis talaribus, XVI, 500 N. — fluvio, qui disruptis ripis exspatiatur, XVII, 121 seq. N. — navita, qui, furore Austri ac tempestatis cessante, non ventum confestim secundum efflagitat, con-

tentus mare tranquillum esse, XVII, 207 sq. N. — impetu Britannorum, covino agmina turbantium, XVII, 416 seq. — serpente, qui virus effundit, XVII, 447 seq. N. — fulmine, omnia prosternente, XVII, 474 seq. N. — metu, quo ruunt homines, incendio in urbe sæviente, XVII, 504 sq. N. — triumphis Bacchi et Herculis, XVII, 647 sq. N.

Compendia leti, X, 475 N. — fugæ, XII, 353 N. — viæ grata sunt tibi, XVII, 573.

Compescere dolores morte, II, 144. — famem, II, 525. — Rhenum ripis, III, 599. — arma, IX, 16. — Istrum, III, 617. — corda, VII, 405.

Competit ætas, I, 114.

Complet sagitta spatium ducti nervi, II, 127 N. — bissenos lunæ orbes, III, 67.

Componit par pari, I, 39 N.; III, 375; IX, 571; X, 70; XI, 212; XVI, 615 N.; XVII, 549. — se alicui, III, 125 N. — manus monstro, VI, 246 N. — carbasa malo, VI, 354 N. — comam, XV, 29 N. — filum lino, III, 375 N. — mentem, XI, 350 N.; XIII, 317. — curas, XII, 682. — gentem, XVII, 355 N. — lumina longo somno, V, 529 N. Somnus lumina, VII, 204. — mortuum terra, IX, 95 N.

Compos vix metu, IV, 806 V. L. — pugnæ, VIII, 229 N. — ausi memorabilis, XI, 364.

Comprendere Romam bello, I, 269. — visu, III, 408. — campum, valet lancea, IV, 102.

Comprimit flamina Auster, XVII, 207. — *comprimitur* urbs freto, VIII, 530 N. — comprime orientes fletus, VI, 538.

Concani bibentes sanguinem equinum, III, 361 N. et V. L.

Concedit in leges Tyrias, XV, 5 N. — unda, XV, 237 N. — scil. vita, seu fato, III, 20 V. L. — non ulli dextra et astu, XIII, 452. — mari, XIV, 562. — laudi, XVII, 323, 651. — Alpes, IX, 187 N.

Concha torta Tritonis, XIV, 374 N.

Concita Dea, II, 543 N. — conciet nimbos, XII, 611.

Concilium et *consilium* commutantur, XI, 71 V. L.

Concipere bellum, fœdus, vadimonium, jusjurandum, vota, I, 109 N.; II, 14 N.; VII, 77 N.; XIII, 746. — furorem, V, 182.

Conclamare mortuos, v. *Mortui.*

Concolor, I, 233, III, 682 N.

Concors insania IV, 100 N. — lingua citharæ, XI, 437. — fuga, XVI, 68. — frenum, XVI, 380.

Concretum frigus, III, 518 N.

Concurrere viris, XIV, 129. — viro, XVII, 519.

Concutere hastam, XVI, 108 N. — thyrso Calpen III, 102.

Condensa arma, etc., I, 365 N.; II, 447; XIII, 600; XIV, 639.

Condere gentem, I, 28 N.; IV, 765. — *condit* nox terras I, 557; VIII, 166; XIII, 254. — mucronem jugulo, II, 260. — dolorem, X, 618. — mente, XIII, 40. — telis campum, IV, 452. — telis æthera, II, 37 N.; XVII, 66. — nomen sibi factis, III, 71 N.; IV, 37. — letum sub gurgite, IV, 607 N. — noctem, IV, 480 N. — ilicem proavorum seclo, X, 532 N. — colle, I, 275 N. — urbem servando, XIV, 682 N. — portenta, seu fata, XVI, 126 N. — se (in) sociis, V, 279 N.

Condiscere oculis pacem VII, 462 N.

Conditor diræ artis, XIV, 216.

Conferta densis maniplis legio, VII, 390.

Conferre manus, VII, 599. — gra-

dum, XV, 188 V. L. — se alicui, seu par pari, I, 39 N.; III, 125 N.
Conficere Gigantas, XVII, 649 N.
Confidere pelago, III, 153.
Confremit cælum, XVI, 397.
Confunditur iter, III, 663 N. — murmur, XV, 138. — turbine Gradivi, XI, 101 N. — pectus visu, XV, 760 — tela, XIV, 334 N.
Congeminare sonitum, III, 196. — suspiria, XVI, 267.
Congerere in Rutulos mala, II, 540. — opes, V, 266 N.
Conjungere dicta, XIII, 446. — Martem, XV, 518. — *conjunctus* campus, V, 302 N.
Conjurationes, v. *Sanguis.*
Conliduntur corda, XI, 45 N. — ossa, II, 200. — corpora, IV, 160. — viri procursu, VII, 566.
Conligere gressum, IV, 391 V. L.; VI, 399 N. — se in orbem, VII, 309 V. L. — se, VI, 399 N. — hostem per vulnera, X, 3 N. — hastas, VI, 399 N. — pennas V, 282 N. — se in arma X, 128 N. — flammam, IV, 305; IX, 602; XVII, 93. — iram, IX, 477 N. — corpus, X, 254 N. — flatus velis, XIV, 390. — vestigia alicujus, XII, 462 N.
Conmurmurare inferias clauso ore, XV, 821.
Connecturtur apes, II, 221 V. L. — brachia a choro, III; 412 V. L. — cacumina cælo III, 675.
Connivere, VII, 729 N.
Cononeus Tarentum Hannibali prodit, XV, 324 N.
Conripere viam, fugam, gradum, campum, tempus, pugnam, I, 570 N.; XVI, 395. — leto Celtas, XIII, 80. — agmen cursu, XV, 208.
Conrumpere prospectum, V, 35. — fœdera, XII, 303.
Consanguineam dextram portendere Sagunto, I, 655, 671 N.
Conscia virtus, I, 493 N.; II, 575 N. — loca rerum, seu rebus, quæ ibi sunt vel fiunt, III, 303 N.; 399; V, 23; IX, 180.
Conserere thoracem, IV, 16 N. — *consita* ilex, X, 532 V. L.
Considunt bella, VIII, 331; XVI, 218. — fluctus, XVII, 290.
Consilium locorum, IX, 219 N. Cf. *concilium.*
Consors Justitiæ Fides, II, 486 N. — thalami, III, 63.
Consortia terræ, XIV, 20. — cæli longa te manent, III, 611.
Constat hac mercede, II, 542 N.
Consules alternis mensibus, vel diebus imperium tenebant, IX, 17 N.
Consumit pontus visus, III, 157 N. et V. L. — tela pectore, V, 642 N. — tela clipeo X, 128 N. — vocem, III, 157 N. — rabiem in hoste, XII, 462 N. — noctes somno totas, III, 172; XI, 404; XV, 33. — *Consumitur* ira fortunæ, IX, 47 N. — vulneribus, X, 285. — pudor peccando, II, 34 N. — annus, XV, 408.
Consurgit in hastam, ensem, ictum, I, 401 N.; IV, 610 N.; XVI, 585. — columna, etc., VI, 664 N., 684; X, 274; XIII, 54 N., 277. — equus currens, XVI, 390 N. — excelso colle Saguntos, II, 446. Cf. *Surgere.*
Contendit nervo sagittas, I, 323 N. — iter, V, 125. — cælicolis, I, 234 N.; V, 104. — tueri, XIII, 441.
Contermina cædis, seu cæsis, etc. æsculus, V, 510 V. L.; VIII, 39.
Conticuere fibræ, I, 139 N.
Contingere adspectum, XIII, 403. — visu manes, XIII, 506.
Contorquet ignis nubila pingui fumo, IV, 307. — *contortum* pelagus, V, 397.
Contunditur conamen pugnæ, I, 33 N. — pugna, XII, 421 N. —

gens, IV, 706 N. — Tyrii, IX, 545. mœnia malis, XVII, 368.
Contus, hasta longa inpr. Sarmatarum et Scytharum, XV, 684 N.
Convellere vestigia limo IV, 577 N. — vulnera questu, VI, 431 N. — signa, XIII, 82 N.
Convertit prælia dextra Hannibal, XVII, 446.
Coni niveum decus, IV, 13 V. L. — inplumes, VIII, 419 N.
Cooriri ad bellum et in pugnam, X, 185 V. L.
Copia Martis sit, VIII, 4.
Copria promontorium, II, 306 N.
Coquere iram, consilia, bellum, extrema cœpta, XXIII, 27 N.; 540. — *coquit* ira nos, II, 327 N.; XIV, 103. — fervor æthera, I, 258. — pestis inopes, II, 462 N. — Sardinia arva, XII, 373. — *coquitur* Africa veneno serpentum, I, 212 N.
Cor Punicum, XII, 737. — *cordi* est certare dolis, V, 97. — sententia eadem, XVI, 648. — *corde* æquare facta, XIII, 803 N.
Cora, IV, 187 V. L.; 220 N.; VIII, 378.
Corbis et Orsua pugnant, XVI, 533 sq. N.
Corbulo, XIV, 408.
Corcyra, XV, 297 N.
Corduba, III, 400 N.; XVI, 470 N.
Corfinium, VIII, 520 N.
Corinthia vasa et æra, XIV, 655 N.
Cornigera cassis, XV, 679 N. — *corniger* Hammon, XIV, 572.
Cornipes ostro stratus, XVI, 166 N.
Cornu Gydonium, II, 109 N. — *cornua* antennarum, XIV, 389 N. — pro crine, XV, 679 N. — pro tibiis et audacia, XV, 761 N. — insigne regum Macedoniæ, Jovis Hammonis, Bacchi, Panis aliorumque deorum, inpr. fluviorum, I, 415 N. — arcus juncta, II, 126 N. — *cornu* imum, XIII, 328 N.
Cornus, hasta, II, 124 N.; XIV, 442; XV, 441. — est secundæ et quartæ declinationis, X, 37 V. L.
Corona armata, VII, 308. — Tyria, V, 200 N. — quodvis præmium victoris, XVI, 299 N. — murali cinctus turrita tempora, XIII, 366 N.
Coronare signa militaria diebus festis, XV, 420 N. — aras ac templa in publica lætitia, XII, 641 N.; XII, 743.
Corpora redeuntum, VI, 572 N. — *corpus* pro homine ejusque manibus, VIII, 145 N.; XI, 242.
Cortona, IV, 720 N.; V, 123 N.; VIII, 472 N.
Corus, I, 469 N.; 688; III, 523. 659; XV, 154.
Coruscare telum, I, 434 N. — *coruscat* mucronem, XVII, 458.
Corusci scopuli, *silvæ*, II, 353 N. — coruscum fulmen, VI, 605 V. L. — corusca arx, XII, 435 N.
Corvinus M. Valerius, qui cum Gallo pugnavit, et M. Valerius Messala orator, etc., V, 77 sq. N.
Corvus Phœbea ales, V, 78 N.
Corybantes, v. *Curetes*.
Corymbi Bacchi, VII, 195 N.
Corythus, conditor Cortonæ, IV, 720 N.; V, 123 N.
Corytus, pharetra, II, 106 N.; VII, 443; XV, 773.
Cossyra, *Cosyra*, *Cosura*, XIV, 272 N.
Cothon, II, 164; VI, 357 N.
Covinus falcifer, XVII, 417 N. et V. L.
Crantor Sidonius, IV, 517.
Crates clipei, V, 522 N. — laterum, VI, 540 N.
Creat liberos, IV, 357. — Roma

viros ad bella, I, 4. — tellus fecunda viros magnanimos, V, 674; XVII, 464.

Creatrix dira bellorum Hispania, XV, 184.

Credere se pedibus, IV, 300. — gressus luco, VI, 173 N. — prælia dextræ, puero, IV, 426; XVI, 652. — vigori, III, 112 N. — *credi* ante annos Marti, XIII, 508. — *crede* experto, VII, 395 N. — credere hoc ne Superis quidem quis auderet, XII, 273. — vix credenda furere, XV, 452.

Cremera, II, 6 N.

Cremona, VIII, 592 N.

Crenæ Phrygiæ, VIII, 503 N.

Crepitant ossa, I, 402 N. — cætræ, XVI, 30 N. — culmi, XIII, 672. — arma, IX, 280 V. L. — *crepitat* ignis, IV, 681 N. — grando, V, 384.

Crepusculi matutini descriptio, V, 24 sq. N.; X, 540 sq. N. Conf. *Aurora*.

Cres, XIV, 39.

Crescunt artus extenti equuleo, I, 177. — Alpes cælo, II, 353. — — *crescit* terræ labor filius Hannibalis, III, 75 N. — jugum clementer, I, 274 N. — calamus et arundo aucupis, VII, 677 N. — *crescunt* tabulata et tecta, VII, 677 N.; XIV, 301 N., 309. — in armis et arma, I, 642 N. et V. L. — res adcedentibus, ut contra *decrescunt*, *subsidunt*, *recedunt*, *diffugiunt*, *discedunt*, III, 157 V. L.; XVII, 219 N. — equi, capita ac pedes in altum moventes, ut *decrescunt* fessi, demissis capitibus, XVI, 353 N.

Cretenses in Sicilia, XIV, 39 sq. N. — sagittæ, II, 90 N.; V, 447; XIII, 184. — urbes centum, XIV, 40 N.

Crimen, sub quo pellitur, XIV, 288 N. — de adulterio, VI, 439 N., 634 N.

Crines flammæ, I, 358 N. — ardent Masinissæ, res fausti ominis, XVI, 118 sq. N. — alebant prisci Romani, I, 613 V. L. — in nodum religant Hesperides, II, 78 V. L. — victores, inpr. Germani, ponebant, seu consecrabant diis IV, 200 N. — rutili Gallorum, III, 608 N.; IV, 202 N. — Germani nodo substringunt, retro sequuntur et in vertice religant, IV, 202 N. — vellere, iisque passis aras ac templa verrere solebant matronæ in luctu ingenti, VI, 560 sq. N.

Criniger Titan, XIV, 585 N.

Crispare hastilia, VIII, 372 N.

Crispinus T. Quinctius collega M. Claudii Marcelli, speculatum profectus vulneratur, XV, 343... 380; XVII, 306.

Crista, X, 93.

Cristæ rubentes, XVII, 279 N. — levant caput, XVII, 392 N. — niveæ, IV, 13 V. L. — triplices, V, 134 N. — rubræ, atræ, sanguineæ, V, 165 N. — equinæ, VIII, 425 N. — *cristis* sublimes, XIII, 143 N. — *cristæ* diræ, VII, 295 N. — galeis detractæ in lucta, X, 398.

Cristata cassis, I, 401 N.

Critias, IV, 371 V. L.

Croceus honor plumarum, VIII, 442 N.

Crœsus dives apud Superos, non post mortem, XIII, 776 sq.

Croton, a Myscelo in memoriam Crotonis condita, XI, 18 N.

Cruda senecta, juventus, etc., I, 405 N.; XIII, 224; XVI, 331. — parma, V, 525 N. — *crudus* stimulus, V, 226 N. — Iberus, VIII, 323 V. L. — *crudum* pelagus, XIV, 454 N. — *crudis* locorum, III, 514 N.

Crudescunt mentes, XIV, 554 N. — cædibus, IV, 449 N. — *crudescit* ferrum, I, 432 N. — *crudescere* motu, XI, 89 N.

Cruentare frena morsu, XII, 255 N. — equum calce, XVII, 540.

Cruentus vir, I, 40 N. — cruentum aurum, I, 476 N.

Crustumium, VIII, 366 N.

Crux, pœna et summorum et infimorum apud Pœnos, I, 153 N.; II, 344 N.

Cryxus, IV, 148.

Cubat unda, V, 583 V. L.

Cudo, galea, VIII, 493 N.; XVI, 59 N.

Culmina fulgentia rostris, XIV, 649 N. — Tarpeia, III, 609 N. — regni, XVII, 143.

Cumæ, v. *Cyme*.

Cunabula per sua ducere filium, III, 81 N.

Cuncta Cyclas, IV, 247 N.

Cuneo densari in unum, XIV, 539. — feroci laxare, XV, 716. — *cuneus* etiam de equitatu et copiis navalibus, IV, 144 V. L.

Cupencus, IV, 535 V. L.

Cupidinis parvulus corytos, pharetra et aureus arcus, VII, 443 N.; XI, 393. — adflatus, XI, 420. — *Cupidinum* exercitus, VII, 446 sq. N.; XI, 388 N., 395, 411. — opera in ornanda Veneris coma, VII, 446 sq. — tela blando medicata veneno, VII, 453 N. — sagittæ ardentes, V, 19 N.; XI, 412 N. — *Cupidines* vincunt ipsum Jovem, VII, 454 N. — aligeri, VII, 458 N. — enervant Pœnos Capuæ, XI, 385... 430.

Cupra, VIII, 432 N.

Cupressus mœsta ad bustum, ferale decus, 534.

Curant arcere, III, 22 N.

Cures oppidum, caput agri sabini, III, 594 N.

Curetum antra, II, 93 N.; XV, 308 N.; XVII, 21 N. — semiviri chori, XVII, 20 N. — armata saltatio, in qua cymbala cum tympanis pulsantur, XVII, 18 sq. N.

Curio, VIII, 425 N.; IX, 415; XIII, 723.

Curis, seu quiris, Sabinorum hasta, VIII, 418 N.

Currunt fata, IV, 731 N.; VII, 307 N. — *currit* ævum, XV, 63 N. — sors, XVI, 670 N. — aqua, VI, 140 N. — dies, XV, 53.

Currus, scilicet triumphalis, III, 614 N.; VI, 546 N. — siderum, III, 59 N. — pro equo, XVI, 366 N.; 662. — stridens sub pondere Dei, XVII, 490 N. — Senatorum, I, 616 N.

Cursus certamen, XVI, 457 sq. N. — *cursu* pro cursim, VII, 719 N.

Curule certamen, XVI, 317 sq. N. — *curules* sellæ, I, 616 N.

Curvata unda, I, 472 N.; IV, 650; XV, 155. — *curvati* calces equi, XVI, 376 N.

Curvus piscis, XIV, 570 N. — gradus equorum, XVI, 395 N. — *curva* trabe findere undas, VI, 523. — *curvum* antrum, VI, 149 V. L.

Cuspis ductus signat in pulvere, IV, 258 N. — *sub cuspide*, IV, 42 N.; XII, 277 N. — cuspide flammare equum, IV, 195 N.

Custos templi, II, 150 N.

Cyane, XIV, 515 N., 567, 586.

Cybebe, VIII, 363 V. L.

Cybeles simulacrum Pessinunte Romam translatum, XVII, 1 sq. N. — in Almone ablutum, VIII, 363 N. — sacerdotes, montes, et mysteria, XVII, 18 seq. N. — *Cybele* magna mater Deum, XVII, 36 sq. N.

Cyclades, I, 472 N.; IV, 247 N.

Cyclopum camini, antra, saxa, V, 71 N.; XIV, 33, 514 N., 527 sq.; XV, 427. — libido ad cædes, XIV, 531. — opera præclaræ artis, IV, 433 N.; IX, 448 N. — fulmina, IX, 307. — sedes in inferis, XIII, 440.

Cycni moribundi canunt, XI, 438 N.

Cydnus, III, 338 V. L.; XIV, 434.

Cydon latrator, II, 444 N.
Cydonea tela et cornu, II, 90 N., 109; VIII, 494 N.; X, 260 N.
Cyllenes antra, III, 203 N.
Cyllenida plantam ire talaribus nexis, XVI, 500 N.
Cyllenius, III, 168; VIII, 111; XIII, 630.
Cymæa vates, IX, 57 V. L.; XIII, 400 N.
Cyme et Sibylla Cumana, VIII, 531 N. et V. L.; XIII, 400 N., 488 sq. — oppugnatur ab Hannibale et a Graccho defenditur, XII, 60 seq. — ibi templum Apollinis in jugo montis a profugo Dædalo extructum, XII, 85 sq. N.
Cymodoce, nympharum italidum maxima natu, VII, 428 N.
Cymothoes vagæ regna, III, 58 N.
Cynthia, IV, 480 N.
Cynosura fidissima nautis Sidoniis, III, 665 N.; XIV, 457.
Cyprus ejusque urbs *Paphos* Veneri sacra, VII, 456 N.
Cyrenæi, seu Battiades, II, 61 N.
Cyrene et *Cyrenaica*, III, 249 sq. N. — mater Aristæi, XII, 369 N.
Cytherea instat aligeris Cupidinibus, VII, 458.
Cythereia ales, III, 683 N. — Cythereius ignis, XII, 247 N.
Cyzicum oppidum et *Cyzicus rex*, XII, 399 N.

Daci et *Dacia*, I, 324 N.
Dædali fata extrema, XII, 89 sq. N.; XIV, 40 sq. N. — *Dædalus* aliena penna se tollere in auras ausus est, et Icarum docuit, XII, 90... 101. Conf. *Cyme*.
Dahæ, XIII, 764.
Damnant cibos, II, 595 N. — vivere paci, III, 331 N. — vesci, V, 62 N. — tantos honores esse epulis, XI, 283 N. — arcus hastilibus, VIII, 494 N. — agros tumulis, XV, 557 N. — aciem, XVII, 584 N. — manus sanguine, IX, 126 N. — tenebris Avernis, XV, 76. — *damnati* Superis, IV, 229; XI, 476 N. — nocti Stygiæ, V, 242 N. — damnata manus, VII, 648 N.
Damnum, I, 41 N.
Daphnis pastor Siculus, XIV, 462 sq. N.
Dapsilis, VIII, 376 V. L.
Dardani regnum et fata, I, 14 N. — genus, XI, 177 sq. N.; 293 N.
Dardaniam inferre Latio, I, 43 N.
Dardanidæ, XVI, 24 N. — *Dardanida*, XVI, 191 N.
Dardanius, I, 486 N.; II, 336; III, 164, 359; IV, 782; X, 30.
Dardanus ductor, I, 14 N. — *Dardana* mœnia, XVII, 322 N. — Roma, IV, 670. — lampas, XII, 429 N. — fœdera, XV, 319 N. — *Dardani*, XV, 313 V. L. II, 1; III, 616; IV, 733.
Dare alicui mentem, I, 63 N.; VI, 609 N. — inania famæ, IV, 73 N. — virum famæ, VII, 217 N. — loca vasta, VII, 212. — leto, VII, 599. — terga montibus, III, 507 N.; IV, 614; VI, 254; VII, 499. — terga malis, XII, 329. — Divos, III, 625 N. — ex sese liberos, VII, 492 N. — urbem in prædas, I, 455 N. — quid in cineres, VI, 716. — faces ferrumque in tecta, V, 636. — lacrimas casibus humanis, VIII, 58. — corpus somno, XVI, 227. — alas sub castra, IV, 511 N. — funera, IV, 216. — se alicui, III, 150 N. — dat jactare, portare, etc., I, 3 N.; IV, 716 N.; V, 324 N.; VI, 702; VIII, 2; XI, 457, 551 N.; XVII, 169. — *dant* mare vento nautæ, VI, 365 V. L. — mare venti, VI, 365 V. L. —

amori sævire, VIII, 113 N. — tramittere bella, XVI, 700 N. — superare, XIII, 145 N. — *datur* superare, I, 14 N. — fari, I, 78. Cf. II, 20; V, 40, 410; VI, 423, 659; VIII, 2; X, 57. — clamor ad astra, VI, 252. — *dantur* campi, II, 315 N. — *datum* sat fidei proavisque, II, 561 N. et V. L. — data fœdera, V, 304 N. et V. L.

Dasius, XIII, 32 sq.

Dator justitiæ, lætitiæ, etc., VI, 467 V. L.

Dauniacus, XII, 429 V. L.

Daunus et *Daunius*, *Dauni* arva, campi, etc., I, 291 N., 440 N., 665 N.; II, 557 N.; XI, 506 N.; XV, 344; XVII, 158, 220, 431. Cf. IV, 502 N., 554.

Debellati bonis Capuæ, XII, 287 N.

Debere nil ultra Superis, XV, 371 N.

Debilis arte belligera, VIII, 259.

Decemviri, XIII, 752 sq.

Decernere ferro, XVI, 531 N.

Decerpere decus, IV, 138 N. — undique honorem Vestæ, VII, 184 N.

Decertare hosti, XV, 14 N.

Decidere pectore, II, 628 N.

Decimum volumen maris, XIV, 121 N.

Decipiuntur dii, I, 482; VI, 693.

Decius Campanus, XI, 155 sq., 377 sq.

Decolor moribus, XI, 422 N. — unda, VII, 150.

Decor terribilis, VI, 429 N.

Decora alta relinquere, III, 144 N.

Decrescit stella tenebris, XII, 250 N. — equus fessus, XVI, 391 N. Cf. *Crescere*.

Decumanus fluctus, XIV, 122 N.

Decurrit ætas, XV, 47. — classis, XV, 160.

Decursiones septem in circo, XVI, 372 N.

Decus Laurentum, IV, 221 N.; V, 412 N. — decoris furor, II, 324 N.

Deducere cornua tauri, XIII, 223 N. — *deductus* stirpe parentis, II, 178. — *deducta* classis, II, 407 N.

Deest non cernere, VI, 10 N.; VII, 497 V. L. — pascere, VII, 497 V. L. — sperare, XI, 50. — fatis, VIII, 36. — patriæ, XVI, 610.

Defendere primos annos venatu et silvis, II, 69 V. L. — sitim lympha, V, 490 N.; VII, 170; XIII, 99. — dedecus morti, V, 490 N. — misero tela, XVII, 431 N. — tempora lino, III, 271. Cf. *Prohibere*.

Defert torrens monte silicem, IX, 396 V. L.

Defessi rebus et *defessæ* res, I, 566 N. Cf. *Fessi*.

Deficit res me et mihi, VIII, 659 V. L. — scandere, III, 112. — pascere bellum, XIII, 359. — *defici* pro *deficere*, III, 112 V. L. — *defecta* viris, VI, 301 N.

Defigere gressum stabilem, IV, 655 N. — telum corpore, IV, 454. — hastam terræ, VII, 294 N. — *defixi* omine torpent, IX, 253. — *defixus* ardor sponsæ in ossibus, XV, 269. — torvo obtutu, XVII, 184. — oculos terræ, VIII, 73 N.

Deformis hiems, III, 489.

Degener, IV, 515; V, 598 N.; VII, 291 N.; X, 422; XI, 524 N.; XII, 287; XV, 76.

Degenerat dextra, XV, 745.

Degustat hasta cruorem, V, 274 N.

Dehiscit terra, XVII, 607.

Dejectus armorum, XII, 190 V. L.

Dejicere Galam, XV, 464 N. — Magonem, XVI, 154 N. — a limine portæ Pyrrhum, XIII, 726. — volucrem cælo, II, 96 V. L. — caput ense, XIII, 246 N. — *dejici* culmine

regni, XVII, 143. — ab extremo orbe, XVI, 289 N. — spe, X, 380; XII, 189 V. L.

Delere milites, urbem, IX, 39; XV, 549.

Delibat corpus hasta, V, 274 N. — cruorem, XIII, 495.

Delius vates, XII, 330 N.

Delphi quando et ubi conditi, XV, 311 N.

Delphicum oraculum, v. *Cyrrha* et *Pythia*.

Delus sedes Apollonis, V, 204.

Demergere ponto fœdera, I, 62 N. — alvo falaricam, VI, 273.

Demetere colla, IV, 213 N.; V, 286; XVI, 102.

Demittere umbris, I, 439 N. — Erebo, II, 541. — neci, I, 439 N. — stagnis, V, 17. — vadis liventis Averni, X, 137 N.; XIII, 459. — ad Manes, I, 439 N.; IV, 340; XV, 467. — volucrem cælo, II, 96 V. L.; VIII, 522. — demissus crines vertice, III, 284 N. Cf. *Descendere*.

Dens niveus elephantorum, IX, 581 N.; XVI, 205. — invidiæ, VII, 271 N.

Densere pro *densare*, IV, 159 V. L. XIV, 539.

Densus ensis, I, 500 N. — volatus, II, 220. — lucus abiete, III, 442. — *densa* ala virgine, II, 84 N. — acervo, V, 665 N. — globo, VII, 53.

Denudare urbem, XVI, 620 N.

Depascere bello Latium, XVI, 680 N. — ripas gregibus, IX, 208. — *depasci* artus, VI, 203 N. — *depasta* frons, VI, 51. — caminis, XIV, 56. — depasti scopuli, XII, 153.

Depellere dedecus, I, 108. — silicem monte, IX, 396 V. L.

Dependere annos venatu ac silvis, II, 69 V. L.

Depexa vellera (serica) ramis, XIV, 664 N.

Deploratus Mars, VII, 222.

Deponere vela, II, 11 N. — gremio tuto gentem, laurum, etc., VI, 610 V. L.

Deposcere hiatu populos, III, 202 V. L.

Deprendere volucres jaculis, XVI, 565 N. — *deprendi* nulli in armis, VI, 619 N.

Deproperare munus humandi, II, 265 N.

Derigere male pro *dirigere* passim scribitur, II, 92 V. L.; IV, 540 V. L.; IX, 583.

Deripere dextras et dextris, scilicet arma, IX, 29 V. L.; XV, 727 V. L. — differt a *diripere*, I, 525 V. L.

Descendit vertice cæsaries, VI, 427. — noeti, Erebo, XIII, 708 N., 759. — fauces, seu fauci, XIV, 599 V. L. — urbs monte, VIII, 397.

Describit munera pugnæ, IX, 267 N.

Deserere hostes fessos, XVI, 620 N.

Desidia veneno blando virtus evicta senescit, III, 581 N.

Desinere iræ, X, 84 N. — *desino* bella, XII, 725 N.

Desistere pugnæ, X, 84 N.

Desolata metu cuncta, XII, 12 N.

Desperare vias, II, 357. — urbi, II, 594 N.; X, 629.

Desperatio crudus stimulus, V, 226 N.

Despecta lucis origo, XI, 48.

Destituit prospera munera Martis, X, 384.

Destringi inter prælia, II, 189 V. L.; XVI, 528 V. L. — mucrones, XVII, 163.

Desuescere honori, III, 576.

Detegere ensem vagina, XIII, 168.

Detergere umbonem ictu, V, 297 V. L. — remos, XIV, 382 N. — situm ferro, VII, 344 V. L., 534. — dedecus et fœdera, I, 62 V. L. —

— honorem Vestæ, VII, 184 V. L.

Deteri bellis, VIII, 397 N. — famæ, VII, 247 N.

Detonare verba, XVII, 201.

Detrahere iguibus patriam, XVII, 180 N.

Deturbare gladio circumdata agmina, VII, 715.

Deus dicitur omne numen divinum, etiam Dea, IV, 723 N. — mite et cognatum homini, IV, 795 N. — *Dii* amant, incolunt et frequentant loca sibi sacra, I, 27 N.; XII, 605 N.; XIII, 345. — urbe expugnanda, vel expugnata excedunt, II, 365 N., 592 N.; XII, 517 N. — præsentes sunt et adsunt, vel redeunt, II, 365 N.; VIII, 214. — ætate aurea inter homines commorati, postea eorum inpietate moti terra cessere, II, 296 sq. N. — invident fortunæ ac famæ hominum, III, 78 V. L.; IV, 400; VI, 82 sq.; XV, 512; XVII, 550 N. — minores non respondent majoribus, sed extemplo mandata exsequuntur, II, 543 N.; IV, 430 N. adventus tempestate, motu terræ, etc., indicantur, I, 95 N.; IV, 440 sq. N. — ingressu currusque strepitu quatiunt cælum ac terram, IV, 442 sq. N.; XVII, 490. — fluviorum arundine, seu glauca fronde capita revinciunt, IV, 659 N., 695 N., 726. — a cæde Romanorum oculos avertunt, V, 201 sq. N. — eorum culpa, crimine ac dedecore fausta inprobis et infausta piis contingunt, VI, 84 N., 340 N., 402 N. — reverentia major adversa, quam secunda fortuna, VII, 88, 89 N. — eorum unguentum, ambrosia, et vinum, nectar, XV, 23 N. — diis marinis exta in mare porriciuntur, XVII, 50 N. — non adtendunt votis, VIII, 589 N. — heroibus auxilio veniunt et inter se dimicant acriter, IX, 287 sq. N.; 438... 469. — qui Pœnis, quique Romanis faveant, IX, 290 sq. — heroes nube cinctos ex acie subducunt, IX, 484 N. — manus magna, IX, 488 N. — in conviviis eorum Apollo lyram pulsat, et Musæ adcinunt, XI, 288 sq. N. — discurrunt in septem colles Romæ, ab Hannibale oppugnatæ, XII, 608 N., 706... 725 N. — acuunt visum hominum, XII, 707 N. — dimovent nubem, veroque ore adparent heroibus, XII, 705 N. — humana plerumque forma induti adparent, II, 553 N. — præsentiæ signa edunt in discessu, VII, 194 sq. N. — eorum forma major et augustior humana, VI, 426 N.; XV, 21 N. — iis deceptis nulla gaudia stant diu, XV, 466. — non curant res humanas, et perpetuum agunt otium, secundum Epicureos, XV, 57 sq. N.

Devexa invia, III, 632. — *devexa* lateri urbs, VI, 645 V. L. — jugo. VIII, 360. — *devexæ* currus lunæ. IV, 480 N. — *devexa* subit jugum tellus, XIII, 674 N.

Devincere, V, 507, 676 V. L.

Devinctus colla Latiis catenis, VIII, 276.

Devolvitur acer Allius, scilicet ex equo, IV, 566.

Dexter Deus, I, 514 N.; V, 227; XI, 529; XII, 193; XIV, 467, 494 N. — pes et hora, VII, 172 N. — *dexterum* tempus ad prælia, V, 85.

Dextra plena dare gaudia, XV, 56. — amplecti, XVI, 155. — *dextras* jungere, XIII, 76. — conducere, emere, dare, etc., V, 195; XI, 539 N.; XIV, 238 N.; XV, 495; XVI, 18. — *dextra* pro virtute et viro forti, XII, 351 V. L.; XV, 92, 385, 510, 564, 654, 733; XVI, 32, 85; XVII, 331. — *in dextra* sua sunt leges, etc., I, 304. — magna Jovis, VII, 371 N.

Diadema est vitta candida, XVI, 241 N.

Diana Thoantea, seu Taurica et Scythica, IV, 367 sq. N., 769 N. — Facelina, XIV, 260 N. — Ephesia ejusque sacrificia humana, XV, 170 N. — irata OEneo et Calydoni, XV, 307 N. — Campana, XI, 300 V. L. — Aventina, XII, 712 sq. N. — ejus humerus pectusque dextrum nudatum, XII, 715 N. — venationes, XV, 769 sq. N.

Dicarchea, VIII, 533 N. et V. L.; XII, 107; XIII, 385.

Dicare vota Junoni, VII, 77. — alicui imperium, V, 675.

Dicere, de vatibus, XIII, 819 N.

Dicto citius, seu non segnius, V, 608 N. — dictis comes hasta, IV, 134 N.; IX, 568 N.

Dictaturæ majestas, VII, 94 N.

Dicte et *Dictæum* antrum, II, 90 N., 94; XII, 90 N.; XIII, 184; XV, 631; XVII, 21 N.

Dictynna, II, 71 N., 191. — saltus exercet, XV, 770.

Didita fama, I, 186 V. L.

Dido condit Carthaginem, I, 21 sq. N., 444 sq.; II, 406 sq. — Tyrum deserit, I, 73 sq. N. — moritur, VIII, 50... 159. — Annam in somnio admonet, ut ab Æneæ insidiis sibi caveat, VIII, 160 sq. — ejus templum, I, 81 sq. — se curis exuit morte, I, 85 V. L. — Æneam hospitio excipit. et, deserta ab eo, pyram conscendit, II, 412 sq. N.

Diducta Africa jugis Europes, I, 199 N. — ab armis paribus, XIV, 526 N. — fera in iras alternas, VI, 268 N. — *diductæ* fauces hiatu, III, 194. — turmæ, IX, 610; XV, 187.

Diem ereptum revocare, IX, 36 N. — de *die* cœnare, XI, 41 N.

Difficilis equus, VIII, 586 N.

Diffingere dolos, VII, 153 V. L.

Diffluere luxu, XII, 18, 19 V. L.

Diffugit res, v. *Crescere*.

Diffulminare turbam, V, 276 N.

Diffusus bellator, XIV, 366 N. — sol in noctem, VI, 2. — ad aures fervor, XIII, 22. — *diffusa* vox, XIII, 283. — comas, XV, 24.

Dignata palus jurari Diis et Deorum regi, XIII, 569.

Dignus avorum, VIII, 383 N.

Dilectus domino ensis, I, 167 V. L. — *dilecta* chelys, XI, 451 N.

Diluit Titan nebulas, V, 57.

Dimittunt venti murmura, VII, 257. — membra arma, VII, 632, 660. — verbera, XVI, 343.

Dindyma, mons geminus Phrygiæ, et *Dindymene*, XVII, 20 N.

Diomedes palladium Æneæ reddit, XIII, 35... 78 N. — vagus, XVI, 368 N. — in Daunia consedit, I, 125 N. — Tydei filius et OEnei nepos Hispaniam adiit et condidit Tyden, III, 367 N. — ejus campi, I, 125 N.; VIII, 241. — equi, III, 38 N.; XIII, 440 N. — aufert equos Æneæ, XVI, 369 sq. N.

Dione, IV, 106 N.; VI, 697. — numen erat, XIV, 409.

Dionysei thyrsi, III, 393 N. et V. L.

Dipsas, serpens, III, 313 N.

Dira vox, IV, 260 N. — laus, VIII, 384 N.

Dirigere vulnera ferro, II, 92 N. et V. L. — spicula, III, 273. — *directum* corpus, VI, 228 V. L.

Diripere ense colla, XV, 727 V. L. — differt a *deripere*, I, 525 V. L.

Dis — *dites* sine vomere glebæ, III, 673 N. — morte æquantur egenis, V, 264 sq. N. — *ditia* promissa, III, 512.

Discedit nemo expers muneris, XVI, 301. — res, v. *Crescere*.

Disceptare armis, XVI, 186.

Discere singula, XI, 261 N. — locos, XII, 568 N.

Discidit mare terram, XIV, 16 V. L.

Discingere ratione dolos, VII, 153 N. et V. L. — *discincti* Libyes, II, 56 N.; VII, 153 N. — armis, VIII, 34 N.

Discordia etiam in morte, XVI, 546 sq. N. — concors, IV, 224 V. L.

Discordia frena fluitant, VIII, 283 N.

Discrimen lucis, XVI, 538 N. — *discrimina* læva Martis, V, 660. — patva leti, XII, 266 V. L. — famæ magnæ optare, XIII, 190.

Discum exigere, XIV, 505 N.

Discurrit tessera castris, VII, 347 N.

Discutit trabs caput, VI, 280.

Disjicere arces telo, IX, 538 N. et V. L. — claustra portæ, VII, 568. *disjecta* pax, II, 295. — tellus, VI, 185. — crinem, II, 558; V, 203. — *disjectæ* portæ, XII, 184 V. L. — *disjectum* cerebrum, II, 200.

Dispensare vires, IX, 244 N.; XVI, 341 N.

Dispergere vitam in auras, IX, 167. — gæsa, I, 267 N.; IV, 195; XI, 387 N. — *dispersa* prælia sectari, XVII, 509.

Dissicere animas, XIII, 444 V. L.

Dissidere partitis maniplis, VII, 730 V. L.

Dissiliens tellus, V, 616.

Dissona agmina lingua, XVI, 19.

Dissultat splendor per tecta, VII, 144. — ardor, IX, 608.

Distermina terris, V, 399.

Distinguere primam vocem lingua, I, 78 N. — vestem auro et clavo, II, 602; III, 27. — epulas lacte, favis, ludo, VII, 182; XI, 429.

Distrahunt fretum venti, Africus et Boreas, VII, 572.

Distringi inter prælia, etc., II, 189 V. L. — differt a *destringi*, II, 189 V. L.; XVI, 528 V. L.

Ditione caret virtus, VII, 506 N. — magna populi dicere, seu regere, VIII, 423 V. L.

Diversus orbis, III, 333; XIV, 77. — *diversæ* Arctos, I, 198 N. — *diversa* ripa, I, 264 V. L. — brachia relaxare, XIV, 399 N. — silva, seu arva, V, 458 V. L.; XVII, 546 N.

Dives Ausonia, IV, 220 N. Cf. *Dis*.

Dividere noctem cum buccina, VII, 155 N. — fretum, XIV, 413 N. — volucrem cælo, II, 96 V. L. — *divisi* Hiberi, III, 418. — montes, IX, 302. — *divisus* Lixus gurgite, V, 400. — quisque timori, V, 102 V. L. — *divisum* caput humeris jacet, IV, 239 N.

Dividuæ oræ, XIV, 234.

Divinæ flammæ, III, 344 N.

Divinationis genus, III, 344 N.

Divortia æterna terrarum, III, 419 N.; XIV, 18.

Documenta domus, VI, 123 N.; XIII, 671 N.

Dodonæi oraculi origo, III, 679-680 N.

Dodonis quercus, III, 680.

Dolon teres, III, 250 N.

Dolopes, XV, 314 N.

Dolori ingenti lacrimæ conveniunt, non verba, V, 592 N.

Domare labores, III, 575. — adversa, I, 533 N. — venena, VIII, 499. — frigus famemque, XV, 110. — rura rastris, VIII, 369 N. — corda luxu, XI, 387. — fluctus ulmis, XIV, 479. — saxa, III, 499 N. — Alpes, XV, 504 N. — metum, XII, 552 N. — delicta, XIII, 844 N.

Dominans terra, IV, 228 N. — Roma, III, 509.

Dominus Senatus, II, 45 N., 363.

Domitat cornipedem in gyros, IV, 18 N. — furores, VII, 218.

Domitiani laus et res gestæ, III, 594 sq. N., 607 sq. N.; XIV, 687 sq. N.

Domitor equorum, III, 376 N. — tumidi maris, IX, 291.

Domus Fidei, I, 598. — Ditis, VI, 488 N. — fraudum Carthago, VI, 479 N. — Sidonia, XV, 38 N. — alta Jovis labat, XVII, 475 N. — æterna Plutonis, XVII, 465 V. L. — antiqua, I, 572 N. — ultima terræ, III, 283 N. — Alpina, III, 492.

Dona Bacchi, VII, 748 N.; XI, 414. — auctumni, XIV, 588 V. L. — in rogum conjecta, XV, 390 N. — hastæ, V, 321 N.

Donat dextera tibi Alpes, I, 487 N — Hannon tibi quantum sanguinis, II, 326 N. — patriæ iram, XV, 600 N. — fugam, XV, 721 N. — diem Lyæo, XI, 407 N. — prædam flammis, II, 608. — vincere, III, 597 N. — paucis mens ire per ora, III, 136 N. — compendia vitæ, X, 475 N. — *donant* suffragia Pœnis funera, XV, 734 N.

Dorimachus, XV, 313 V. L.

Dorsum æquoreum, XI, 448 N. — telluris, XIV, 591 N. — citatum, X, 468 V. L.

Dorylas, II, 126.

Dos a sponsa et sponso data, XVII, 75 N.

Dotale nomen lacus, V, 22 N. — *dotalia* arma, XVII, 75 N.

Drepane, seu *Drepanum*, XIV, 269 N.; XV, 297 N.

Druentia, III, 468 sq. N.

Dubia cuspis, cœna, fames, ala, IV, 188 N. — vela, XIII, 887 N.

Dubitantia lumina, X, 153 N.

Ducarius, V, 645 sq. N.

Duci turpe totam somno consumere noctem, III, 172 N. — nota militum nomina et singulorum facinora, I, 454 N.; IX, 245 sq. N.

Ducit, seu *agit*, scilicet in triumpho aliquem, VIII, 277 N. — lympham fluvius, IV, 87. — gressus, IV, 391 N. — volatus, XII, 101 N. — lustra, XVI, 889. — fila, III, 96; IV, 28. — bellum, V, 97 N. — puerum per cunabula patris, III, 81 N.; VII, 38. — alimenta lino, V, 583 N. — ensem vagina, VIII, 340 N. — fastus atavo consule, II, 10 N. — stabula cantu, XIII, 347 N — lapidem chelys, XI, 442 N.; XV, 458 N. — chalybem saxo, III, 267 N. — suspiria, dolorem, spiritum, VIII, 212 N. — æstatem, III, 383. — nervos, arcus, cornua, remos, I, 334 V. L.; II, 127 V. L.; XIV, 536 N. — habenam circum caput, I, 315 N. — conamen, IX, 519. — corda orator, XV, 458 N. — nomen ab origine, XVI, 428 N. — noctes, seu somnos, XI, 403 N. — non ultra vitam, XIII, 645.

Ductus remorum servat manus, XIV, 536 N. — in pulvere signat cuspis, IV, 258 N.

Duilius ejusque victoria navalis et columna rostrata, VI, 663 sq. N. et V. L. — ei funalia prælata, etc., VI, 667 sq. N. — ejus uxor Duilia exemplar pudicitiæ, VI, 668 N.

Dulce mihi venit ad manes, quod gratia vitæ durat, etc., XIII, 664 N.

Dulichius et *Dulichium*, I, 379 N.; II, 603; XII, 115 N.

Dum virtutis venerabile nomen, vivet, etc., VI, 548 N. — dum sidera cælo lucebunt, dum, etc., VII, 476 sq. N.; VIII, 173 sq.

Duræ sorores, I, 281 N. — mentes, I, 558 N. — res, II, 596 N. — aures, VI, 519 N. — curæ, XI, 371. — *duri* Spartani, VI, 308 N. — bello, XV, 566 N. — manipli, I, 248 N. — *dura* fuga, XVI, 118 V. L. — vis, III, 161 V. L. — venatu, VIII, 516 N. — *duro* Diti XIII, 4 15.

Durant tabo viscera, II, 463 N. — bellis pectora, XI, 481 N. — hos succedere muris, XI, 75 N. — minæ frontibus cæsorum, V, 673 N. — *du-*

rat Hannibal, XII, 668 N. — amicum, XIV, 117. — vita in ævum, VI, 296. — *durari* ripis Eurotæ, VI, 311 N.

Durius, fluvius aurifer, hodie *Duero*, I, 234 N.; I, 438 Var. Lect.; — *Durio* abstulerat, V, 323.

Ebur vaginæ sectilis, XVI, 207 N. — Tiburtino ære fit candidius, XII, 229 N.

Ebusus, III, 362 N.

Echetla urbs, XIV, 268 V. L.

Echo, V, 433 N.; XIV, 365 N.

Ecquando, III, 560 V. L.

Edax luctus, XIII, 581 N.

Edetani, *Editani*, III, 372 V. L.

Edi morsibus mentis, XVII, 344 N. — obliviis, XIII, 665 N. — longa ætate, IV, 22. — *edit*, seu *est* viscera fames, II, 463 N. — *Edita* lymphis Libycis Pallas, IX, 297.

Edomita lumina, X, 342 N. — *edomiti* labores, III, 531.

Edonis et *Edones*, IV, 776 N. et V. L.

Educere liberos, XIV, 289 N. — noctes, seu somnos, XI, 403 N. — *educti* in diversis partibus orbis, IX, 434 N.

Effert caput, VI, 186; VII, 254; VIII, 250 N. — se virtus artis, XIII, 773; XV, 92 N. — se, seu gradum portis, I, 427; IX, 92; XI, 112. — dextram, IX, 626 N. — se Allia ripis, VIII, 647. — *elatus* futuris, VIII, 27. — favore, gaudio, dolore, studio, XI, 492 N.

Effigiem in pelagi, V, 5 N.

Effluunt tori marito, II, 628 N. — præcepta viro, III, 188 N. — *effluxit* mens, VI, 245 N.

Effrenare in prælia, IX, 496 N.

Effrenus furor, XIV, 688.

Effringet fluctus in urbem, I, 647 N.

Effultus membra tergo, VII, 293,

Effundit tela, I, 267 N., 335; IX. 312; XV, 764; XVI, 481, 578. — agmina, II, 151 N.; III, 241, 543; VII, 238; XII, 576. — cantum, seu voces, III, 696; VIII, 168; IX, 123; X, 365; XII, 292 N.; XIV, 215, 473. — habenas, I, 161; VII, 696 N.; VIII, 280. — arma gremio, II, 387. — laxos amictus, II, 389. — genitrix equum, XVI, 365. — equus equitem, X, 255. — vitam, VII, 678. animam, XIV, 630. — crinem, I, 93 V. L. — membra ex aggere, I, 308. — axem, XVI, 360. — vires, XVI, 339, 498. — Pœnos in gurgite, VI, 686 V. L. — calamos pharetra, II, 131 N. — agmina, II, 151 N.; III, 241 N. — jubas per colla, XVI, 442 N. — moles, vim, laborem, V, 66 V. L. — *effusæ* turbæ ruunt flumine inopino, XII, 185 N.

Egerere iras, IV, 278 V. L. — cautes, XIII, 838.

Egeriæ luci, IV, 367 N. — pubes, IV, 380.

Egestas deforme malum ac sceleri proclivis, XIII, 585.

Ego propter emphasin additur, II, 340. — *mecum* erit hæc pietas, VIII, 328 N.

Eheu, XI, 212 V. L.

Ejectat flammas mons, XII, 150 V. L.

Electra Atlantis, XI, 292 N.

Electrum, et succinum, et nobilius metallum, I, 229 N.

Elementa irarum, III, 77 N.

Elephanti atri, nigri, nigrantes, squalenti tergo, III, 463 V. L. — Libyssæ belluæ Rhodanum trajectæ, III, 459 sq. — in Trebiam acti pereunt ac sæviunt, IV, 598, 621 N. — eorum nivei dentes, IX, 582 N. —

manus, seu proboscis, IX, 628 N.
Eleus axis, I, 224 N. — carcer, XV, 210 N.
Elicere numina, VIII, 101. — oracula, XIII, 411. — iras, VII, 70.
Elidere nexu ora, III, 33 V. L.; IV, 242. — corpora ruina, V, 509; VI, 236; X, 393. — gemitus nisu, I, 531. — orbes oculorum, IX, 490.
Elissa et *Elisa*, I, 81 N. et V. L.; II, 391; XIV, 573; XVII, 224.
Elissæus, II, 239 N.; III, 82; VI, 346 N.; XIV, 257; XV, 521; XVI, 614.
Eloquio partum decus, III, 619; VIII, 411.
Eludere iras incerto eventu, IX, 355.
Eluere mentes crimine, XI, 200; — labem cruore, XII, 283.
Elysium, II, 698 N.; XIII, 410, 550 sq. N., 631 sq., 778.
Emathia pugna, III, 400 N.; XV, 286 N.
Emere bene, IV, 754 N. — magni, V, 601 N.; X, 286. — morte, VII, 620.
Emeritus senex, XVI, 625 N. — *emeritum* cælum, VII, 19 N.; XI, 461.
Emersere se pelago, VII, 413 V. L.
Emetitur pontum, I, 639. — noctes, III, 555. — iter, seu diem cædibus, IX, 186; X, 327. — sol terras, IV, 478. — annos, III, 398. — *emensus* pontus, I, 636 V. L.
Emicare, I, 376 N.; II, 238 N.; IV, 468; VII, 376; XI, 479; XII, 9, 459; XVI, 523. — in Martem, seu arma, III, 85 N.; XV, 158.
Emotus pontus, XVII, 283.
Emporiæ, III, 369 N.; XV, 176.
Enare valles, 3, 662 N. — volatu, XII, 95 N. — freta pericli, XV, 375 N. cf. *Tranare*.
Enceladi rogus Ætna, XIV, 579 N.
Enguion et *Engyni*, XIV, 249 N. et V. L.
Enim pro *vero*, unde *sed enim*, *at enim*, *verum enim*, *enim vero*, I, 33 N. — Græce ponitur, XIII, 468 N.
Enna, v. *Henna* et *Hennæus*.
Ennii laus, XII, 393 sq. N.
Ensis præmium, XVI, 460. Conf. *Gladius*.
Entella, XIV, 204 N.
Entellus et *Entella*, v. *Acestes*.
Enyo sæva, X, 202 N.
Eoi lux, XI, 515 N.
Eous Belus, II, 49 N. Cf. III, 334, 615; IV, 481; IX, 180 N.; XIV, 282. — *Eoa* litora, IX, 2 N. — gemma, XIII, 355 N. — ala, VII, 636 N. — sagitta, II, 102 N.
Ephebos excedere, XIV, 493 N.
Ephyræus, XIV, 52 N.
Ephyre, XIV, 52 N., 180, 656; XV, 310 N.
Epicides, XIV, 287 N.
Epicureorum placita de voluptate, anima, et otio deorum, XV, 45 N., 57 N.
Epiphonemata poetæ, II, 696 sq. N.; IV, 396 sq.
Epirotica signa Pyrrhi, I, 627 N.
Equi Solis, V, 56; XVI, 230. — generosi eorumque genealogia et reparatio sobolis, XVI, 328 sq. N. — Hispani, Græci et Cappadoces præstantissimi ludis circensibus, XVI, 328 sq. N. — quadrigarum non omnes recensentur, sed unus tantum, XVI, 328 sq. N. — Asturici parvi et tolutarii, III, 335 sq. N. — amant permulceri cervicem, XVI, 356 N. — Lusitani e Zephyro concipientes, III, 378 sq. N.; XVI, 364. — vulnerati se erigunt, calcitrant, conruunt et capita huc illuc jactant, IX, 594 sq. N.; XVII, 133 sq. N. — Maurorum et Nomadum virgis, non frenis, reguntur, I, 215.

sq. N. — *equi* feroces, tigrim instrati, V, 148 N. — suspensi volant, IV, 144 sq. N. — eos adloquuntur heroes, IV, 265 N. — et aurigæ, XVI, 322 N. — equus Cloelii domino inter semianimes conspecto dorsum adscendendum præbet inflexis pedibus, X, 454 sq. — *equi* Æneæ, a Diomede ad Trojam ablati, XVI, 369 sq. N. — mollia crura superbi gressus adtollunt, XVI, 443 N. — equorum sanguinem qui bibant, III, 360 N. — eorum ora frenis exagitata foventur oleo, manu et aqua tepida, VII, 342 N.

Equuleus, I, 176 N.

Erbesus, seu *Erbessus*, XIV, 264 V. L.

Erebus, I, 92 N.; II, 541; XII, 659 N.; XIII, 759; XV, 43.

Eremigat pedibus tacitas undas, XIV, 191 N.

Erepere castris, XV, 614. — gradus et gradu, III, 529 V. L.

Ergetum, XIV, 250 N.

Erichthonius, XI, 294.

Eridanus, I, 132 N.; VIII, 589. — pro Trebia et Ticino, I, 132 N.; VII, 149 N.; XV, 35 N. — Phaethontius, VII, 149 N. — *Eridani* gentes, VIII, 589 N.

Erigit iras Cyxus, IV, 278 V. L. — *erecti* cornipedes, I, 223. — colles, I, 585 N. — comam furentes, II, 668 N. — *erecta* membra cubili, VII, 288 V. L. — in spes, XIV, 356. — crura, IX, 595.

Erinnys, XIII, 291 sq. N.; XIV, 99. — feralis, II, 625. — addita, II, 595 N.

Eripit se fluvius retro labentibus undis, IX, 238 N. — campum in circo, XVI, 390 N. — *ereptum* profundum, III, 56 N. — diem revocare, IX, 36 N.

Errat somnus per lumina, VII, 633 N. — fluvius gurgite, IX, 228. — flumen flexuosum, VII, 140 N. — *errant* arma, VI, 649.

Eructat paludem specus, XIII, 425. — Ætna gemitus, XIV, 58.

Erudiunt hæc componere mentem, XI, 350 N.

Erumpit mugitus fluvio, VI, 283. — se flamma, VII, 355 V. L.

Erymanthia pestis, III, 38 N.

Erythia, III, 4 N.; XIII, 200 N.; XVI, 194 N.

Eryx, VI, 697 N.; XIV, 203 N.

Esse, *est*, *erat*, *erit*, *sit*, *fuerit* sistere, etc., I, 163 N.; VI, 488 N.; VIII, 63; XII, 695 N.; XIV, 215, 581. — in rem, VII, 244 N. — futuris (hominibus) exemplum dare, V, 638 N. — *fuit* ille Regulus, VI, 476 N.

Esseda pacata, III, 337 N.

Eteoclis et Polynicis discordia etiam in morte, XVI, 546 N.

Etruriæ descriptio, VIII, 468 sq. N. — XII populi et urbes, VIII, 468 N.

Etrusci an oriundi a Lydis, seu Græcis, IV, 719 seq. N.; 738 N. — colles, V, 1 N. — ab iis petita insignia regum et consulum R. VIII, 484 sq. N.

Euboica testudo, XI, 288 N. — *Euboicus* Euripus, XIV, 143 N.

Euganei, VIII, 603 N.; XII, 216 N.

Eumachus, IV, 371.

Eumenides, II, 559; IV, 437.

Euripus Euboicus, XIV, 143 N.

Europe vecta Jovi, XIV, 568 N.

Eurotas et exercitationes ad eum, IV, 364 N.; VI, 311 sq. N.

Euro ocior, II, 173 V. L.; IV, 6. — captivo, XV, 80 N.

Eurydamas, II, 178 seq. N. et V. L.

Eurymachus, II, 178 seq. N. et V. L.

Eurymedon, II, 637.

Evadere hostem, IV, 338; XIV, 225. — Divos iniquos, XV, 590 N. — equum, XVI, 522 N. — gradus, VIII, 154. — in pyram, VIII, 131, XII, 57.

Evan, Evius, Evare, evari, evans Massyla, I, 101 N.

Evander hospitio excipit Herculem, qui ex ejus filia Fabium gignit, VI, 628 sq. N. — Pallanteum condit in monte Palatino, VI, 631 sq. N.

Evandria regna, VII, 18 N. — mater, XIII, 816 N.

Evanescit in tenuem auram, VIII, 184 N.

Evehi medium campum, XVI, 372. — equo, XVI, 113.

Evellere iras, XIV, 183.

Evicta virtus desidia, III, 581 V. L.

Evincta dextra, II, 48 V. L., 341.

Eviscerare ungue aliquem, XIII, 847.

Evocat piscem esca ex aqua, VII, 501.

Evolvit fata, II, 652 N. — promissa, III, 216. — funera verbis, V, 421. — arcana Deum, VII, 494. — membra cubili, VI, 74; XII, 8. — *evolvitur* Nereus antris, III, 49. — serpens antro, VI, 218 N.

Evomuit Vesbius ignes ad astra, XVII, 593.

Exacuit mentem ad varia conamina, VII, 142.

Exæquare Alpes, XII, 696 N.

Exagitare lustra, VIII, 565 N. Conf. I, 346; VII, 342 et *Furiæ*.

Examina densent Senones, IV, 159.

Exanimatus miles, XIII, 10; XVII, 503.

Exanimus et *Exanimis*, V, 584 V. L.

Exarmare veneno, I, 411 N.; XI, 308; XIII, 275. — lucem, X, 227 N.

Exasperare ensem saxo, IV, 19 N.

Excedit ephebos, XIV, 493 N. — ei res, XV, 35 N.

Excidere Pœnos, XV, 120; (id. qd. *exscindere*, non *exscidere*, VII, 643 V. L.)

Excidere alicui, scilicet ex animo, II, 628 N.; XV, 35 N.

Excipi equo, V, 149 N. *excipit* dicere, etc., XIII, 687. — cruorem pectore, XIV, 461 feras venatu, XIII, 135 N.

Excivit Calpen, I, 644 N. — in arma suos, IX, 182. — *excita* mugitu tecta, XVI, 265.

Excludere certamina dubia Martis, XV, 825 N. — regna redeuntia, XIII, 728. — *excluditur* sors majoris pericli, VII, 251. — Marte, VIII, 238 N. Conf. *Claudere*.

Excubiæ, vid. *Vigiliæ*.

Excurrit urbs in æquor, XV, 228.

Excusata arma, IX, 133 N. — *excusat* vulnera, X, 379 N.

Excutit sollicito Fabium, VIII, 33 N. — ornum, saxa, tela, I, 337, 475; II, 128, 135; VII, 657. — vates deum, III, 697 N. — lunam polo, VIII, 500 N. — sede, V, 620. — somno, VIII, 185. — ventus ignes, I, 254. — nemora venatrix, XV, 771. — virtutem, IX, 591. — Pavor habenas, VI, 556 N. — turrim, IX, 595. — *excussa* mens, et *excussus* mentem, II, 592 V. L.; V, 54 N.; IX, 644 N. — *excussa* incepta, X, 466.

Exemplo præire hortatio efficax, XV, 574 N. — *exemplum* non unquam fidere lætis, XVII, 141 N.

Exercet sitim, I, 260 N. — curas, I, 675 N.; XI, 372 N. — nos cura, III, 72. — rem, et Vulcanum, I, 363 N. — saltus venatu, XV, 769 N. — gentem periclis, III, 163. — mortem inanem, XIII, 544 N. — mentem, X, 357. — Sardinia scopulis freta, XII, 373 N. — discor-

dia ventos, IV, 321. — prælia, IX, 524. — Martem, II, 40 N. — ira regia Manes, II, 672 N. — tubas, IX, 7. — bella Latio, XIII, 741. — *exercitus* pro aliquo, XVII, 351.

Exercitia militum, VIII, 551 sq. N. — Spartanorum, IV, 361 sq. N; VI, 311 N.

Exercitus Amorum, XI, 411 N.

Exesæ genæ famæ, II, 466 N. — *Exesus* mons, V, 396.

Exhalat locus nebulam, V, 35; VI, 646. — vitam in auras, X, 153, 455.

Exhaurire labores, XIII, 835; XVII, 350. — iras, VI, 287 N. — bellum, VI, 656 N. — lacus hamis, V, 582. — vires, X, 378; XVI, 381. — Marte urbem, VIII, 579 V. L. — cerebrum, XIII, 477. — multum, XII, 326. — penates, XI, 568. — urbem viris, VIII, 403.

Exigit ensem, I, 515 N. — trabes, I, 642 V. L. — telum per viscera, I, 307 N. — dentem per membra, IX, 585. — aurora umbras terris, XV, 251. — super galeam ictum, V, 294. — Libyen ponto, I, 623 N. — vires urbe, VIII, 480 N.; IX, 249. — per æquor, II, 103. — ferrum e corpore, V, 354 N. — corpus e stratis, XVI, 233. — discum sub sidera, XIV, 506 N. — sceptra, X, 482 N. — *exacta* reportare, I, 684 N.

Exiguo faciles, I, 615 N.

Eximitur curis gravioribus ævum, XII, 32.

Exire procellas, XI, 188 V. L.; XIV, 454 N. — ripas sanguine, VI, 603 N. — ad sidera, seu cælum, vel simpl. eminere, XIV, 301 N.

Exitium, I, 41 N.

Exostra, V, 554 N.

Expediet hæc tempus, XVI, 161.

Expellere jaculum, XIII, 160.

Expendere viros bello, III, 574 N — supplicia, VI, 588 N.; XIII, 698. — *expandamus* pretium, VII, 713.

Experto crede, VII, 395 N. — *expertus* sagittæ, VIII, 614 N. — *experti* enses, XII, 384 N. — non ita me *experti* Fabius, etc., XII, 501 N. — *experta* dextra, XVI, 669.

Expiatio fiebat, ore vultuque ad solem surgentem converso, VIII, 124 V. L.

Expleri vulnere, XVI, 52 N.

Explicat membra super nati artus, II, 147 N. — se Garganus in agros, VIII, 224.

Explorant adversa viros, IV, 603 N. — dubiam sobolem, I, 413 N.; X, 111. — dextram jugulo, XI, 356.

Expromere alicui ritus et gentem, 532 N.

Exsangues senes, II, 320 N. — *exsanguis* manus, V, 328; X, 117 N. — populus, XI, 150 N. — vultus, XII, 319 N. — *exsangue* corpus, VI, 478.

Exsatiare cruore enses, VII, 535 N. — corda, XVI, 541. — dolorem, XII, 107. — iras, XII, 271.

Exscidere (vox barbara) VII, 643 V. L.

Exscindere animam, IV, 672. — cælum, X, 368 V. L. Cf. VII, 643 V. L.; XVII, 189.

Exsequias ire, XV, 394 N. Conf. *Sepultura*.

Exserere alte caput, I, 30 N.; III, 448 V. L. — *exsertus* humero, VIII, 585 N. — pugnæ lacertus, XII, 715 N. — *ensis*, XII, 384 V. L.

Exsibilat æstus ore, VI, 219.

Exsilit subito nemus, III, 689 N. — dux, VII, 46 V. L.

Exsistit collis, I, 585 N.; XIV, 301 N.

Exsolvi pondere æthereo partum, XIII, 630.

Exsomnis, IX, 5, V. L.

Exspatiantur in auras ignes, XVII, 94.

Exspectare cædes, V, 207 N. et V. L. — ante exspectatum, II, 31 N.

Exspirant equi Martis flammam in latus Hesperium, III, 703. — unda sonos, IX, 285. — vapor, XIV, 593.

Exstat collis, I, 585 N. — flamma, IX, 618. — *exstant* ossa, II, 468.

Exstinguitur gloria, IV, 745. — *exstinguuntur* primordia, IX, 534.

Exstructæ mensæ regifice, XI, 271.

Exsudati edomitique labores, III, 531.

Exsultant Nomades passim, I, 215 N. — *exsultat* Hamilcar, II, 429 N. — Viridasius, V, 556 N. — Nero, VIII, 413 N.

Exsuperans astu, I, 57 V. L. — crista nemus, VI, 222.

Exsurgit collis sub astra, I, 585 N.; VII, 275; XII, 74. — *exsurgunt* laudes, XVII, 188.

Exta in mare porricere, XVII, 51 N. — muta, I, 138 N.

Extendere vitam venatu, II, 103 N. — lucem, II, 524; III, 95. — bellum, XVII, 359. — spes, IX, 543. — decus leti, II, 511 N. — prælia jaculo, III, 339 N. — undas, VI, 142. — brevem vitam, IX, 376 N. — *extenti* campi, XV, 766. — *extenta* tellus Syrtibus, XVI, 252.

Extentus laterum, IV, 617 N.

Exterior currit in circo, XVI, 361 N.

Exterret sonus omnis, etc., VI, 59. — *exterriti* somnos, II, 704.

Extremus dies, h. e. occidens, VII, 172 N. — *extremo* de litore, XV, 528 N. — *extremo* fusus ab ore, IV, 173. — *extremo* sole, XIV, 147. — *extremo* sub axe, XV, 638 N. — *extrema* Thetys, III, 411 N. — *extremum* noctis, IV, 86. — *extremæ* res, VI, 104. — *extremis* ædibus, XV, 19 N. — terris, I, 270 N. — *extrema*, I, 464 N., 559, 632 N.; VII, 33 N., 320 N. — miseris movebat, XIII, 97. — fati, III, 705 N. — rerum, VIII, 25 N. — rogare, XV, 463.

Exturbat nervus sagittas, XVI, 481. — limine, XI, 103.

Exuberat fervore liquor, V, 605.

Exuere se curis, I, 89. — virtutem, VI, 125. — astus, VII, 744. artes, XI, 423 N. — fidem, XV, 567. — monita et Fabium, VII, 496 N. — spem, VI, 642. — virginitatem, XIII, 849. — luctus, VI, 315. — arma, II, 369. — Pœnum armis, III, 592. — montem arboribus, III, 640 N. — *exutus* senium, VI, 100 N. — pelago et terra, XV, 317. — castris, XVI, 26. — *exuta* feram, XIII, 120. — pudorem, V, 15.

Exundat fumus et flamma, II, 631 N.; XIV, 311; XVII, 98 N., 103. — Dolopum vis in agros, XV, 314. — Libya chelydris, III, 316. — spiritus, V, 455. — arena, XVII, 271.

Exurit casibus lacrimosis, etc., VII, 490 N.; VIII, 272. — belli reliquias, XV, 537 N. — bello arva, I, 678. — venas fames, II, 464 N. — scelus, XIII, 872 N. — telis, XI, 396. — *exusti* Nubæ, III, 269 N. — *exustus* flamma feminea, XV, 326 N. Conf. *Urere*.

Exuviis ferarum heroes cincti, II, 156 N.

Fabii Maximi ingenium præclarum, ars bellandi et cognomen Cunctatoris, I, 679 sq.; VI, 609... 640; VII, 1... 750; XV, 323 N. — genus ab Hercule ductum, II, 3 N.; VI, 627 sq. N. — legatus, II, 3 sq.

— laudatus Jovi, VI, 620. — bellum sinu gestat et effundit, II, 380 sq. — Minucium servat, VII, 494... 750. — Hannibali victoriam eripit, VII, 567 sq. N. — ejus orationes et consilia, VIII, 298 sq.; X, 592 sq., 615 seq.; XI, 87 seq.

Fabiorum pugna ad Cremeram, II, 4 sq. N.; VI, 637 sq.

Fabius Cunctatoris f. VII, 539 sq., 713 sq.

Fabrateria, VIII, 396 N.

Fabre teres trabs, XIV, 320.

Fabricare moras, XVI, 670.

Facelina Diana, XIV, 260 N. et V. L.

Facere cohortes auri, XIII, 681 V. L. — *faxo* revocetur, XVII, 235 V. L.

Facesse urbe, XI, 107.

Facies leti, IV, 591 N. — pacis, VI, 692 N. et V. L. — una pruinæ, III, 533. — cladum, V, 510. — salis, XIV, 361; XVII, 283.

Faciles exiguo, I, 615 N. — introitu pisces, V, 52 N. — soli, I, 615 N.; XV, 718 N. — mensæ, I, 615 N.; XI, 284 N. — campi, III, 467 N. — periclis, XII, 464 N. — servitio, XVI, 77 N. — *facilis* sprevisse medentes, IV, 753 N. — vita duris, VI, 308 N. — populis laus, II, 579. — galea nulli, cera, coma, IV, 433 N.; VIII, 559 N. — argilla, I, 615 N. — maritus, XVII, 82. — cursus, XVII, 211. — viro gloria, IV, 705 V. L. — mens, XVI, 210. — carina, XVII, 40 N. — ad requiem, XII, 560.

Fadus, V, 565 V. L.

Fæsula, VIII, 477 N.

Fagina pocula, VII, 188 N.

Falarica, I, 351 sq. N.; VI, 215 N., 272. — usus ejus in ipsa pugna, IX, 339 N.

Falcatus ensis, III, 278 N.; VIII, 583 N.

Falerii, IV, 223 N. et V. L.

Falerni agri vinum, cujus usum Bacchus Falernum docuisse fingitur, VII, 159... 211 N. — hoc vinum rubens vel nigrum, et austerum vel amarum, VII, 189 sq. N.

Falisci et *Falisca* lina, IV, 223 N.; VIII, 489 N.

Fallax telum, I, 544; V, 401 N.

Fallit tellus lubrica nisus, XVII, 469 N. — eum virtus, I, 493 N. — jaculum, V, 401 N.

Famæ dare inania seu tradere, IV, 73 N.; XVI, 45. — *Fama* ducit triumphum, XVI, 594 N. — gestat nomen alicujus, XVI, 608 N. — describitur, IV, 1... 9 N.; VI, 552 sq. N. — sic *fama*, VI, 631 N. — furit, VII, 504 N.

Fames describitur, II, 461 sq. N., 612 sq.

Famulus Naiadum serpens, VI, 288 N. — *famula* Dianæ cerva, XIII, 124 N. — *famulam* Tyron, I, 74 N. — *famulas* arces, III, 138. — *famuli* ad limina, I, 66 N.

Farfarus, IV, 182 N.

Fandi vis insita, I, 188.

Fas nefasque permixtum, XI, 185 N.; XIV, 92. — si *fas* est credere, III, 425.

Fasces æqui, XIII, 269. — summi, XVI, 596 N. — a quibus inventi, VIII, 483 sq. N.

Fasti et *fastus*, II, 10 V. L. — *fastis* notanda lux, VI, 339 N.

Fastigare rem, V, 50 N.; XII, 356 V. L.

Fastus Ausonii, II, 10 N., et V. L.; XIV, 101.

Fata nulli Divum mutabilia, XIII, 857. — Victricia, quibus minores Dii, V, 76 N. — addita nascenti, II, 224 N. — ducunt, II, 105. — Batonis nudarunt ratem ductore, XIV, 452 N. — majora petere XIV, 511 N. — extrema fert hasta, IV.

255. — parentis præcurrere, IV, 457.—currentia, VII, 307 N.—post fata, XV, 184. — latent caligine mersa, XI, 122. — vocant, X, 522 N. — *fati* modus in dextra est, I, 228 N. — *fatis* instare, incumbere, cursum addere, ea lacessere, inritare, urguere, et contra tenere, I, 268 N.; IV, 731 N.; XII, 45 N. — *fatis* vela dare seu pandere, II, 425 N.

Fatalia regna, XVII, 347 N. — *fatalis* hasta, I, 641 N.; II, 400.

Fatidicus lucus, I, 414; II, 67; III, 11. — *fatidicum* murmur, III, 680. — *fatidica* umbra, XIII, 412. — *fatidicæ* arenæ, XV, 672.

Fatifer arcus, II, 116 — *fatifera* dextra, I, 641 N.

Fatigat rem, corda, etc. precibus, hortatu, spe, etc., I, 63 N., 363 N.; XVI, 162. — curas, I, 675 N.; XII, 496. — amnem remis et cursu, silvas venatu, II, 74 N. — Superos, VI, 573 N. — minas, VII, 125. — socios voce, XII, 192 N. — imperium Marte, XV, 118. — eum incessens, V, 607 N. — campos, XV, 209 N. — corda equi, XIII, 142 N. — eos spes grata, XVI, 330 N. — *fatigant* multa, III, 61 N. et V. L. — non parva, XIII, 467 N. — alimenta, XI, 541 N. — cautes maria, I, 208 N. — bella, VII, 492 N.

Fatiscunt animi, II, 316 N. — clipei inpulsu clipeorum, IX, 323.

Fauni Apennicolæ, V, 626 N.

Faunigena Arnus, V, 7 N.

Faunus rex Aboriginum, VIII, 356 N.

Faventia, VIII, 596 N.

Favere mente, ore, linguis, XVI, 294 N. — in ludis circensibus, XVI, 314 N.

Fax cometæ, I, 463 N. — mentis honestæ gloria, VI, 332 N. — face (amoris) subcensus, XVII, 73 N. — subdita, seu subjecta invidiæ, etc., IV, 778 N. Conf. *Tædæ*.

Fecunda in fraudes, II, 498 N. - Africa veneno, I, 212. — veri sacerdos, XIII, 490. — *fecunda* pectus, II, 540 N. — *fecunda* tempora nimbis, II, 1.

Fecundare campos sanguine, XIV, 130.

Felle undantia pectora, XI, 548 N. — spumant venena, II, 538.

Felix Africa, I, 213 N. — arbor et uterus, IV, 357 N. — Baccho jugum, V, 465 N. — bacca, XV, 532. — Deus secundat visa, VIII, 228 N. — ducere lapidem chelys, XI, 441 N. — frater, cui pugnanti dextera peperit letum, XVII, 260 sq. N.

Femen et *femur* num differant, I, 540 V. L.

Femina inbellis, II, 361 N.; XI, 238. — *feminæ* viros pugnantes e muris prospectant, II, 251 N.

Feminea labes, XIII, 17 N. — *femineum*, jacere sub umbra, I, 259. — vulgus, XIV, 129. — *femineis* unguibus læsum corpus, XV, 761 N.

Fera Hannibal, I, 569 N. — *feræ* an inter se dimicent et in suum genus sæviant, IV, 372 sq. N. — a *feris* genitus, I, 638 N. — *ferarum* exuviæ vestis, et rictus herorum galea, II, 191 N., 256 sq. N.; III, 389.

Ferum visu dictuque, I, 175 N. — *fera* regna, I, 461 N. — *ferus* absol. dicitur serpens, VI, 268 N.

Feralis Erinnys, II, 609. — cantus, V, 223. — aula, VI, 216. — *ferale* decus, X, 535. — classicum, V, 188.

Ferentinum, VIII, 393 N.

Feretro suspensa dona opima, V, 168. — residens Syphax, XVII,

629 N. — *feretra*, s. imagines in funeribus, et triumphis inpositæ, X, 566 sq.; XVII, 629 sq.

Ferire aures et oculos, II, 580 N.; III, 694 N. — fœdus, VI, 489 N. — *ferit* Oceanus Calpen, V, 395 N.; XIV, 147. — ruina, XIV, 678 N. — muros ariete, XII, 65 V. L.

Feroniæ lucus et templum, ab Hannibale spoliatum, XIII, 84 sq. N.

Ferox Carthago, I, 2 N. — Rhodanus, IV, 61. — vinum, VII, 211 N.

Ferrata ornus, I, 337 N. — calx, VII, 696 V. L.

Ferrea tempestas, XV, 627 N.

Ferт bella, tela, vulnera, plagam, I, 386 N., 394 V. L.; III, 375 V. L.; V, 235 V. L. — primus dies extremum, III, 135 N. — nomina Hannibalis miles, IX, 48 N. — *ferre* et sternere, V, 623 N. — se tota mole, I, 497 N.; IV, 261 N. — verba, vota, preces, VIII, 264 V. L., XII, 327 N. — quid, XI, 562 N. — læta, IV, 764. — cursus, IX, 293. — exitium, I, 428. — gressus, III, 180; IV, 95 N.; IX, 101; XII, 193 V. L. — ferrum jugulo, IX, 518. — signa columnis, I, 142 N.; XIV, 581 N. — facta cælo, I, 277 N. — invidiam cælo, VI, 402 N. — promissa, IX, 494. — umbris proavoque, IV, 286 N. — numen amicum, I, 512 N. — auras leves, I, 601 N. — pectora in devia recti, VIII, 316 V. L. — in prælia patriam, iram et mentem, VI, 585; VIII, 328. — — quid, XI, 562 N. — obvia ora, XII, 256. — vinum et carmina, diem, annos, vetustatem, IV, 399 N. — spectacula, II, 231 N. — lacrimas alicujus, XIV, 676 N. — toto ore iram, II, 208. — filium marito, VII, 666. — *ferri* h. e. ire, incedere, I, 65, 99, 521 N.; II, 222 N.; IV, 261 N.; XV, 368, 576. — adversis, secundis, avaritia, libidine, crudelitate, X, 617 N. — *fertur* tempestas cælo, IV, 440. — *fer* tecum jura et fidem, I, 481 N.

Fervet Mavors, VI, 317. — fretum tumultu, XIV, 146; XV, 287 N. — campo, IX, 243 N. — Marte, I, 456 N.; XIII, 742. — globus nimborum, XII, 657. — pastus, VI, 162 N. — axis, I, 224 N.; II, 199. — cædibus arvum, IX, 483. — mare bello, XIV, 559 N. — secundis fortunæ juvenis, VII, 98. — *fervent* litore rates mille, VIII, 620 N.

Fervida consulta, VII, 34 N.

Fervore carentes anni, VII, 25. — decoro, I, 187 V. L.

Fessi, I, 566 N.; II, 459; XVII, 152. — secundis, seu luxu, III, 506 N. — rerum, salutis, belli, viæ, seu rebus, etc.; I, 566 N.; II, 234 N. — *fessæ* res, I, 566 N.; II, 492; VI, 590. — mentes luxu, XII, 83 N. — *fessum* imperium, IV, 709 N. — studium bellandi, XIV, 43. — *fessi* oculi luce nitoris, VII, 470.

Festæ opes, VII, 179 N. — mensæ, VII, 198. — *festa* urbs, XII, 752.

Festinare pyram, VIII, 52 N.

Fetus chalybis, I, 230 N.

Fetus Gradivo, X, 14 N. et V. L. — ira, XI, 203 N. — furore, XIII, 592 N. — bello, XVII, 379. — veneno, XVII, 447. — *feta* læna, I, 406 N.; X, 124.

Fiber, seu castor, ab hominibus propter castoreum exagitatus, testiculos morsu avulsos abjicit, XV, 485 sq. N.

Fibræ conticuere, I, 138 N. — extis quæsitæ, V, 163 — *fibrarum* sagax, III, 344 N.

Fibrenus, VIII, 399 N.

Fibula morsus loricæ resolvit, VII, 624 N.

Fidenæ, XV, 91 N.

Fidere Marti, XV, 808. — sanguine, XII, 359. — non nudo ensi, I, 219.

Fides sancta, II, 480 N.; XIII, 282. — casta, I, 481 N.; II, 525 N. — alma, VI, 132. — et jura, et leges, I, 303 N. — priscis numen populis, at nomine solo in terris jam nota, I, 330 N. — cana, prisca, antiqua, I, 330 N. — a Saguntinis potissimum culta, I, 599 N. — sacrata, I, 634 N. — ejus sedes in Olympo, II, 479 sq. N. — precibus Herculis mota fractum Saguntinorum animum erigit, II, 483 seq. N. — Justitiæ consors, ante Jovem generata, etc., II, 484 sq. N. — mutatur cum fortuna, XI, 3 N. — despectat ab alto, agitatque fallacia corda, XIII, 281. — ejus laus præclara, XIII, 284 sq.

Fidius, seu Deus Fidius, v. *Sancus*.

Fidus ensis, obex, etc., IV, 24 N.; III, 665. — sibi præruptus locus, I, 489 N.

Figere nomen titulis, VII, 112 V. L. — templis spolia, XV, 675. — Caicum, I, 305. — arma luco, XIII, 65. — oscula, XI, 331. — *fixum* est, II, 364; III, 114; IV, 797 N.; VII, 554. — *fixæ* leges, IX, 475. — dies et fata, XVII, 358 N.

Fila Parcarum, XVII, 361 N. — ultima ducentes senes, IV, 28 N. — resonantia pollice, XI, 434.

Findit alnus cærula, VI, 523; XIV, 379. — *finditur* cælum, I, 135 N., 535 N.

Fingere mentes, I, 441 N. — monendo, VII, 385. — se dignum tanto sanguine, VI, 538 N. — hominis ora, XV, 85. Confer *Formare*.

Finis metæ, XVI, 513 N. — hæc, X, 305 V. L.

Firmare omen, IV, 127; XVI, 259. — dicta sanguine, IX, 62. — tenues ortus urbis, I, 291.

Firmior ætas, III, 84.

Fiscellus, VIII, 517 N.

Fistula septena, XIV, 471 N.

Flagrant oculi, I, 126 N.; V, 275 N.; VIII, 560; XVII, 309. — corda curis, VII, 285. — bella, I, 435 N. — castra, I, 296 N. — lumina flamma, XVII, 409. — arma, III, 117. — *flagrans* lacus sanguine, I, 126 N. — luxu, XIV, 102. — meliore Gradivo, XV, 15 N. — purpura, IV, 268 N.

Flaminius in priore consulatu vincit Boios et triumphat, IV, 704 sq. N.; V, 107 sq., 654. — iterum fit consul, IV, 708 seq. — dux temerarius, IV, 710 seq. N.; V, 24... 185. — ad Trasymenum perit, V, 186... 666; XVII, 295.

Flamma dormientis involvens caput nec nocens, bonum omen, XVI, 120 seq. N. — *flammæ* divinæ, III, 345 N. — tacitæ, XI, 389. — oculorum, V, 275 N. — decoris, XVII, 294 N. — galeæ, IX, 447 sq. N.; X, 107. — *flammam* vomit frons, XVII, 399 N.

Flammare equum cuspide, IV, 195 N. — juvenem ad facta, I, 55 N. — aera hinnitibus, XIV, 209 N. — donis vulgum, XIV, 287; XVI, 302.

Flatus paterni, II, 288 N.; XVII, 119 N. — *flatu* secundo agit puppim, VII, 240 N.

Flaventia ora decori, XVI, 486 N. — arva, XVII, 427 V. L. — *flavens* vertex, I, 402 N.

Flavescit campus arenis, I, 159.

Flavina, VIII, 490 N.

Flaviæ gentis elogium, III, 594 seq.

Flavus juvenis et crinis, I, 438 N. — Tiberis, I, 607 N. — *flava* Ceres et arva, XVII, 427 V. L.

Flectit duras iras lacrimis, VI, 508. — se nox a medio cursu, XIII, 414.

Flictu ardescit galea, IX, 322. — sonantia rostra, XIV, 558.

Florent viribus anni, I, 226.; IX, 534.

Floridior ævi, XII, 482 N.

Flos primævæ juventæ, I, 61 N., 376 V. L.; III, 84 N.; X, 493; XIV, 86; XVI, 405 N.

Fluctisonum profundum, XII, 355.

Fluctuat mobile vulgus, XVI, 314 N. — turba in arbore, V, 503.

Fluctus curarum, VIII, 32 N. — decumanus, XIV, 121 N. — similis monti, XVII, 257 N. — in alto ventis tumescens et cum sonitu in litus latus, I, 468 sq. N., 646 N. — agit Mars, IX, 527 N.

Fluitant frena, VIII, 283 N.

Flumen turmæ, XII, 185 N. et V. L.

Fluit caligo in terras, et in terris, V, 57 V. L. — crinis, II, 77 N. — chorus Nereidum ab antris, III, 412. — ignis, XVII, 98 N., 101 N. — *fluunt* arma, II, 131 N.; VII, 633 N.; IX, 52, 120; XII, 53 V. L., 626; XV, 378. — aves nubibus, XIV, 595 N. — membra, I, 526 N.; XII, 19. — frena, VIII, 283 N. — res, VII, 17 N. — luxu, XII, 19 V. L.

Fluvii silent et stant ad cantum, XIV, 470 V. L. — de iis eorumque cursu diversa tradunt poetæ, IV, 224 V. L. — audito Dei curru ripas relinquunt fontibusque relabuntur, IV, 444 N. — eorum dii capita habent glauca fronde revincta, IV, 659 N., 695 N., 726. — *fluviis* mulcere pocula, VII, 169 V. L. — eorum nomina hominibus tributa, I, 306 V. L., XV, 721 V. L.

Fluxæ res, VII, 17 N.; XIV, 90. — *fluxa* gens morum, IV, 50 N. — *fluxi* Celtæ ingenio, VIII, 16 N.

Fluxus ac refluxus maris eorumque causæ, vid. *Mare*.

Fodere pectus, V, 256, 561. — equum planta, II, 71 N. — mentem stimulo, in iras, I, 113 N.; V, 159 N.; VII, 512 N. — æquora remis, XIV, 359 N.

Fœdus icere, ferire, percutere, VI, 489 N. — Veneris, II, 83. — *fœdere* certo, XIV, 346 N.; XV, 75. *fœderis* æræ, VI, 692. — *fœdera* data et icta, de sponsalibus, V, 304 N. et V. L., 317 V. L. — pœnæ, VI, 472 N. — sancire h. e. leges, VII, 454 N.

Fœnus reddit solum aratris, XIV, 23 N. Conf. *Mendax*.

Fonte mulcere pocula, VII, 169 V. L. — restinguere ignes, XVI, 123. — *fons* mali Varro, IX, 415.

Fontanus, V, 540.

Fora movere, I, 441 N.

Fori navis, XIV, 424 N.

Formæ ferarum, XV, 86 N. — leti, XVII, 482 N. — *formam* patris reddunt ora, II, 634 N. — meditari in pulvere, XIV, 677 N.

Formare mentes, I, 441 N.; VII, 385; VIII, 546 N.; XI, 449 N.

Formiæ, VII, 276 N.

Formido, qua colitur templum, I, 81 N.; IV, 820 N. — immissa in somno, III, 167 N. — qua cervi præcipitantur, III, 278 N.

Fors non æqua labori, II, 5 N.

Fortuna læva cœptis et vertens favorem, III, 93 N. — non perenni amplexu fovet, VII, 245. — fovendo eum opibus donisque refersit opimis, V, 265. — rotæ insistit, VI, 121 N. — comparatur navigationi, VII, 241 N. — stans super omnia tela, VIII, 315 N.

Foruli, VIII, 415 N.

Fovet corda hortando, III, 505 N.; IV, 50. — læta, XI, 168. — infima vulgi, VIII, 249. — agmina vallo, IV, 39 N. — ambitus Cannas, VIII, 256 N. — Cybelen Almone, VIII, 363. — certamina, XVI, 470. — nidos, XIII, 599. — lucos.

XIII, 546. — natum ad majora, V, XIV, — Cyrenen molli imperio, VIII, 57. — Fortuna amplexu, V, 265; VII, 245. — trementem, V, 20 N. — os equi oleo, etc., VII, 342 N. — incepta, XIV, 96. — *fovent* adversa iras, et fortunam, V, 225 N.; VII, 10 N.

Fragile ævum, III, 386; XIV, 85.

Fragmina adesi montis, III, 470.

Fragrare sanguine, I, 126 V. L.

Frangit pacta, I, 10; XIII, 286. — arma, XV, 14. — equum, iram, vim, etc., I, 262 N. — fluctum procella, XVII, 258. — ævum bellis, VI, 474 N. — bella, XIII, 828. — undam, III, 457; VIII, 553; X, 498; XI, 490 N. — Jupiter nubem, VI, 608. — pectora carmine, XI, 482 N. — soles flumine, XV, 705 N. — tuba auras stridoribus, V, 189. — leo cervicem juvenci, XI, 246 V. L. — Hannibalem ruina, XV, 339 V. L. — *frangi* adversis, X, 617 V. L. — *fractus* ductor, XII, 420. — furor, VII, 253. — opum, XIII, 876. — *fracta* urbs, II, 476. — virtus, VI, 14. — *fractum* murmur, I, 532 N. — nomen Sidonium, XVII, 368. — *fractæ* res, I, 560; IX, 374. — vires, VI, 270. — *fracta* æquora, I, 592 N.; III, 55 V. L.; VIII, 427 N. — cœpta, I, 34.

Fratres Pii, XIV, 198 seq. — de regno certantes, XVI, 532 sq. N.

Fraudare cohortes Cerere, XVII, 194. — *fraudata* decus corporis, III, 232.

Fraus, seu dolus, seu venenum, I, 219 N., 323. — de insidiis, VII, 134 N. — de scelere, IX, 129 N. — *fraudibus* acuere enses, XII, 52 N.

Fraxinus inrumpit costas, I, 337 N.; IV, 341; V, 549.

Fregellæ, V, 542 N.; VIII, 475 V. L.; XII, 529 N.

Fregenæ, VIII, 475 N. et V. L.

Fremebundus leo, X, 243 V. L.

Fremit aper, I, 425 V. L. — Mavors, XVI, 335. — *fremunt* Alpes hinnitibus, IV, 66 N.

Frena turbata pavore, II, 199 N. — Phaethontia, X, 540 N. — rerum, I, 144 N., 240; III, 226. — fulva, IV, 269 N. — iis non utuntur Numidæ, I, 215 N.; II, 64. — fluitantia, seu undantia, VIII, 283 N. — addere feroci viro, XII, 695 N. — propellunt flammæ, XVII, 95.

Frenare dolores, VIII, 288. — agmina, IX, 418 N. — motus, IX, 472. — spes, X, 340. — puppim manibus, XIV, 489 N. — *frenatus* amnis stridoribus magicis, VIII, 501 N. — *frenata* acies, XI, 264 N.

Frendere casu, seu casum, I, 494; II, 121 N. et V. L. — ira, V, 253.

Frentani, VIII, 519 N.; XV, 567.

Freta pericli, XV, 375 N. — torquere verberibus, XIV, 360. — Neptunia, III, 50.

Friget animo, XVI, 598 N. — senecta, V, 570.

Frigidum cor, I, 471; II, 339; IX, 49.

Frigus Stygium, V, 528.

Frons turrita, I, 337 N. — pugnæ, IV, 404 N. — hirta, XV, 28 N. — vomit flammam, XVII, 399. — contrahitur, corrugatur, adducitur, et contra solvitur, remittitur, explicatur, exporrigitur, XI, 303 N.; XIII, 733 N.; XV, 28 N. — alta, h. e. galea, XVII, 398 N. — *frontibus* cæsorum durant minæ, V, 673 N. — *frontis* egenus, VI, 304 N.

Frui timore alicujus, XII, 566 N.

Frusinum, VIII, 398 N.; XII, 532.

Frustratus ictus, II, 247. — *frustrata* tellus voragine soli, IV, 576 N. — litora, II, 460 N.

Fruticantia rura culmis, IX, 20[illegible].

Fucare colus, VIII, 436 N. — vellus aenis Gætulis, XVI, 176 N.

Fucinus lacus, IV, 344 N.

Fucus blandus gloriæ, VI, 614 N.

Fugientia terga, seu colla, XV, 726 V. L.

Fulcire domum, seu familiam, II, 65 N. — *fultus* gressum cuspide, VI, 79. — torus stramine, XIII, 814. — cubili picto, XI, 401.

Fulget strage Metaurus, I, 126 N.; VII, 486 N. — juvenis, VIII; 91 N.; XII, 347; XVI, 465 N. — sceptris, XIII, 605. — hora, V, 88. — multa imagine avorum Scipio, XVII, 12.

Fulginia, IV, 545 N.; VIII, 460 N.

Fulmen gentis, Carthaginis, belli, I, 421 N.; VII, 106 N.; VIII, 222 N.; XV, 664; XVI, 625. — patrium, XV, 405 N. — telorum, XII, 675. — linguæ, VIII, 410 N. — tuum, XVI, 143 N. — dextræ, XVII, 303. — vertice fundit, XI, 340 N. — *fulmina* rapta caminis Cyclopum, V, 72 N. — vana, seu bruta, XII, 629 N. — jaculantur Mars et Minerva, IV, 440 seq. N.; XIV, 479.

Fulmineus aper, ductor, juvenis, ira, I, 421 N. — lacertus, VI, 248. — cursus, XII, 461; XIV, 447. — *fulminea* dextra, III, 319.

Fulvius Cn. Prætor victus et cæsus, XII, 469 sq.

Fulvius Flaccus Capuam obpugnat, XII, 469 sq. — Hannibalem persequitur Romam et in castra repellit, XII, 569 seq. — Capuam expugnat et sontes securi percutit, XIII, 94... 380.

Fulvus. — *fulvi* rami, IV, 637. Cf. VII, 637. — *fulva* cassis, II, 399 N. V, 78 V. L. — frena, IV, 269 N.

Fumat axis, II, 81 N.; XVI, 661. — equus, scilicet sudore, XVI, 383 N. — vapor ab ore, I, 531. — *fumant* semina belli, I, 654. — ruinæ cæde, I, 419. — ossa, I, 178, 361. — Austri Cancro, XII, 374. V. L.

Fumosi postes, VII, 175.

Fundæ, a quibus inventæ, I, 335 V. L.

Fundare, seu *fulcire* domum et familiam, II, 65 N. — sceptra Lavinia, I, 44. — urbes mœnibus, XIII, 534.

Fundi, VIII, 529 N.

Fundit tela, I, 267 N., 314, 326; II, 109; V, 214; VII, 647; XI, 577; XII, 260; XIV, 520. — Lycum, II, 113 N.; IV, 233; V, 110; XVI, 49. — voces, IV, 526; X, 230; XII, 292 N.; XIII, 539. — hæc, I, 685; XVII, 565 N. — se in agros, II, 151 N.; XI, 522. — se terris Boreas, I, 590. — quietem per membra, VI, 97 N. — flammam per pectora, XIII, 618. — vesper umbram, XVI, 39. — taxus brachia, XIII, 595. — latebra globos, XV, 369. — sonum, IV, 173. — in auras ululatum, VI, 408; XIII, 313; XVI, 437. — plangorem ad cælum, XII, 597. — tellus flammas, VII, 373. — lorica incendia, IX, 449. — carina vela, II, 25. — *funditur* Lyæus per membra, XIII, 273. — fides medullis, II, 516. — *Funduntur* in agros, II, 151 N. — transtris, III, 57 V. L. — habenæ, comæ, barba, IV, 137 N.; XIV, 570 N. — læti, VI, 572 N. — *fusa* jacent, XV, 767 N., 774. — est pestis pelago et terris, XVII, 594.

Funere, seu sepulcro carere, I, 154 N.; IV, 667 sq. N.; V, 156 N. — ab eo revocare Romam, XI, 235. — gemino, II, 138. — permixto, II, 682. — *Funera*, cadavera, II, 647 N. Conf. *Sepultura*.

Funis æquorei ope delabi in undas, XIV, 449 N.

Furari se, XII, 300 N.; XIV, 561.

— membra, X, 74 N. — quid, VI, 70 N.

Furiæ, furor, decoris, laudum, iræ, I, 32 N., 444 V. L.; XVII, 236. — paternæ et manes exagitant juvenem, II, 296 N. — alumnæ Noctis, II, 531 N. — Saguntinos ad mortem voluntariam stimulant, II, 543 seq. N. — serpentes in capite gerunt, II, 535 seq. N., 546 sq. N. — iis ardet Pœnus, XVII, 236. — celeres, II, 543 N. — earum comites Mors, Luctus, Dolor, Pœnæ, etc., II, 548 sq. N. — formam mutant, II, 553 N. — lampades quassant in Phlegethonte tinctas, II, 610 N. — verberibus Manes hominesque agitant, II, 530 N., 616 N., 625 N., 671 sq — sacrum iis factum, XIII, 432 sq. N. — potant saniem Acherontis, XIII, 575 sq.

Furialis turbo clamoris, XVI, 319. — *furialia* vota, VIII, 26 N. — bella, VIII, 409.

Furiare, II, 210; VI, 514; VII, 617 N.; XIII, 209, 279; XIV, 280; XVII, 293.

Furibundus gressus, XII, 546 N. — *furibunda* insomnia, II, 102 N.

Furit ira, VI, 253. — bellum, VII, 41 V. L. — fluvius, IV, 61 V. L.; X, 320. — ventus, XIV, 74. — vix credenda, XV, 452 N. — *furunt* milites, I, 32 N.

Furnius, VII, 619.

Furor, I, 32 N. — decoris, etc., I, 32 N.; II, 324 N; III, 146.

Furtiva lux, XV, 463 N. — *furtivum* venenum, XIII, 892. — *furtivæ* terræ, IX, 95. — *furtiva* fœdera, II, 416.

Furtum noctis, VI, 70 N. — viæ, VII, 136 N. — Jovis, VII, 487 N.; XIII, 615. — armorum, XVII, 90 N.

Furva coma, etc.; V, 220 V. L. — *furvi* equi, VII, 683 N. — bidentes, VIII, 119 N.

Fuscæ alæ Cori, VIII, 524 N.

Fuscat Hesperus currum, XI, 268 — *fuscati* radii, XIV, 345 N.

Futilis ictus, V, 297; XV, 794 N. — auctor, XIII, 363. — ætas, XVI, 655. — ausis, XV, 298 N. — *futile* virus linguæ, XI, 557. — nomen virtus, IX, 376. — votum, X, 339.

Gabarus, IX, 385.

Gabina Juno, XII, 537 N.

Gades, I, 141 N. — Herculeæ, XVI, 194. — Tyriæ, III, 4 N.; XVI, 467 N.

Gaditanus Hercules, III, 14... 31 N.

Gæsa Gallorum et Afrorum, I, 629 N.

Gætula purpura, XVI, 176 N., 354 N., 569.

Gætuli, II, 64 N.; III, 287 sq. N. Conf. *Mauri*.

Gala, XV, 464 V. L.

Galæsum flavum demiserat umbris, I, 438 V. L.

Galatea Acin in fluvium convertit, XIV, 222 sq. N.

Galba magno spectandus nomine, VIII, 469 sq. N.

Galeæ clausiles, XIV, 158, 636 N. — vomunt flammam, XVII, 398 N. — cornibus arietinis ornatæ Jovis Hammonis regumque Macedoniæ, I, 415 N. — in iis, ut in clipeis, expressa origo et facta majorum, I, 415 N. — linteæ, III, 269 sq. N. — rictus et exuviæ ferarum, II, 156 N.; III, 389; IV, 559 N.; V, 132 N. — super iis Scylla, etc., V, 135 sq. N. — sine cristis, VIII, 419 N. — fulvis cristis subnixæ, II, 397

sq. N. — Sidoniæ, Argolicæ, etc., XVI, 450 N.
Galeri, I, 404 N.; XVI, 456.
Galli armiferi et superbi, IV, 45 N.; XV, 169 N. — comati, V, 134 N.; XV, 671 N. — auricomi, III, 608 N.; V, 134 N. Conf. *Celtæ*.
Ganges, XII, 460 N.
Gangetica pubes, III, 612 N.
Ganymedis raptus, XV, 425 seq. N.
Garadus, VII, 601.
Garamantes, I, 142 N., 414 N.; III, 10, 313, 648; XIII, 479; XVII, 634.
Garamanticus ritus, XI, 181 N. — *Garamantica* pubes, IV, 445. — *Garamantica* signa, I, 142 N.
Garamantis gemma, XV, 676.
Garamus, II, 110 V. L.
Garganus, IV, 561 N.; VII, 366. — ejus campus, XVII, 600 N.
Gargenus, V, 137 V. L; XIII, 59.
Gaudent credere, III, 19 N. — gurgite Rhodani, XV, 500.
Gaulum, XIV, 274 N,
Gaurus, VIII, 532 N. et V. L.; XII, 160 N.
Gela fl. et urbs, XIV, 218 N.
Gelesta, X, 85.
Geminat dentem aper contra venabula, I, 425 V. L. — vulnus, I, 163. — funus, IV, 393. — *geminatus* gaudia, X, 513 N.
Geminus Lacon, XIV, 208 N. — cupido, IV, 99 N. — dens apri, I, 425 V. L. — *gemini* fratres, IV, 355 N.; XVI, 533. — *Gemini* tam similes, ut mater nomina eorum etiam post mortem commutet, II, 636 seq. N.
Gemit aper, etc., I, 425 V. L. — tellus, IV, 96, 294. — *gemunt* saxa fluctu, XV, 156 N. — arma, II, 245. — fluctus ac ventus, III, 471 N.
Gemitus, I, 425 V. L.; III, 643. — ignis, XIV, 59. — scopulorum, V, 398 N. — heroum et deorum, I, 530 N.; II, 476 N.
Gemmans gurges, IV, 350. — *gemmata* lumina peltæ, II, 167 N.
Gener, scilicet in spe, V, 318.
Genii locorum, II, 584 sq. N.; VI, 283 N.; XIII, 124 N.
Genitalis aura, III, 381 N.
Genitor bellorum, fraudum, vitiorum, III, 126 V. L. — Neptunus, XVII, 238 N. — Jupiter, IV, 417. — Tiberis, XII, 540 N. — Divum, XVII, 342.
Gens viri, II, 584 N.; VII, 637; XIII, 862 N. — *gentes* pro *homines*, V, 264 V. L.
Gentilis galerus, XVI, 456. — *Gentile* metallum, XVI, 464 N.
Genuinus dens, I, 425 V. L.
Gerere in se cuncta arma virosque, VII, 8 N.
Germani auricomi, III, 608 N.
Geryonis, seu *Geryonæ* tria corpora, I, 277 seq. N.; III, 422 N. et V. L.; VI, 629 N. — in Erythia ins. habitans pugnabat tribus dextris, XIII, 200 sq. N.
Gestamina, I, 529 N.; V, 349 N.
Gestar, II, 327 N.
Gestit mens lustrare, XV, 347.
Getæ Thracibus adnumerati, II, 75 N. — in Dacia, I, 324 N.
Geticus Boreas, IV, 244 V. L. — *Geticæ* nives, XVII, 488 N.
Gigantum angues et pugna cum Diis, I, 435 N.; VI, 181 N.; IX, 305 sq. N.; XII, 143 sq. N., 529 N. — posteri Galli, Terræ filii, vix uno vulnere vitam reddentes, V, 111 N.
Gisgo, II, 111.
Gladiatorium certamen, XVI, 527 sq. — in conviviis, XI, 51 sq. N.
Gladius ad quod latus ab humeris pependerit, V, 146 N. — *gladiis* res geri cœpta, IX, 314 V. L.
Glandem fundere, I, 314 N.

Glastum, seu glassus, vitrum, quo Britanni se tingunt, XVII, 416 N.

Glauca fronde revinctum caput dei fluvii, IV, 659 N.

Gliscit ira, II, 239 N. — gressu fama, IV, 6; VI, 63; X, 578. — furor, VII, 216; IX, 393. — ardor, IV, 111; XII, 402. — malum, VII, 353; XV, 577. — gloria, XI, 543. — motus, XIII, 26. — *gliscunt* adversa metu, X, 598.

Globus solis, I, 258 N. — virorum, I, 349, 450; V, 31; XIII, 493. — nimborum, XII, 657. — nigrans, VI, 322 N.

Glomerat gressus, III, 336; XII, 518. — turmas, III, 225. — æstus, XIV, 450. — fuga, XIV, 445. — cursum, X, 461 N. — *glomerant* apes murmur, II, 221. — volumina, IV, 319.

Gloria se tollit cælo, I, 1 N. — gentis Agenor, I, 88 N. — ei fine caret, h. e. gloriæ cupiditas, III, 122 N. — fax mentis honestæ, VI, 332.

Gorgonei furores, X, 435. — vultus, IV, 234 N. — *Gorgoneæ* alæ, XIV, 576 N. — *Gorgonea* ora, III, 314 N.

Gorgonum genus, nomina, sedes, II, 59 N.; XIV, 576 N. Cf. X, 173 sq. N.

Gortynius advena, II, 148 N. — *Gortynia* tela sonante nervo fugare, II, 90 N.; V, 447.

Gracchus Tib. Sempronius Cos. rebus in Sicilia compositis Scipioni ad Trebiam conjungitur neque pugnam detrectat, IV, 493... 524 N. — Cumas tuetur, XII, 63 sq. — ab hospite Lucano in insidias præcipitatus perit, ejusque exsequias agit Hannibal, XII, 473 seq. N. — ejus gens clara, IV, 495 sq. N.

Gradivicola Tuders, IV, 222 N.

Gradivus, I, 433; III, 702. — melior, XV, 15 N.

Gradum erigere et erepere, III, 529 V. L. — *gradu* manent corda, stant, movent, XVI, 21 N. — *gradus* jungere, IV, 372 N.

Graius Archimedes, XIV, 301 N. — Diomedes, IX, 63. — pontus, I, 289. — *Graia* contemtim dicitur, III, 178 N.; XII, 41 N.; XIV, 127. — *Graium* æquor, VIII, 257 N.

Gramen pinguius fit incendio, VII, 364 sq. N.; IX, 605 sq. N. — *gramina* signare inpresso mento, XV, 380 N.

Graminea ara, vid. *Ara*.

Grandæva manus, XVI, 652 N.

Grando telorum, I, 311 N.; II, 38; IX, 578; XIV, 430.

Grassari ad clara, I, 570 N. — per undas ratibus, XIV, 574

Gratum est, o Superi, dum non, etc., VI, 584 N.

Gravari rem, et re, II, 598 N.

Gravidus populus noxa, XIII, 542. — *gravida* alvus venenis, VI, 159. — anus arcanis, XIII, 494. — telis pharetra, VII, 445 N. — vinea armato dorso, XIII, 110 N. — *gravidæ* apes mellis, II, 220. — vites nectare, VII, 164.

Gravii, I, 235 N. et V. L.; III, 366 N.

Gravis curis, XVII, 161. — *graves* chelydri, I, 412 N.; VI, 158 N.

Graviscæ, VIII, 473.

Gravitas fœda (odoris), VI, 158 N. — læta, VIII, 609 N.

Gremium Libyæ, II, 574 N. — Thebes, III, 678 N. — patriæ, IV, 786. — Capuæ, XII, 204. — in *gremium* Jovis Capitolini delata laurus, VI, 610 V. L.; IX, 546 N. — *gremio* tuto deponere gentem, VI, 610 N.

Grex elephantorum, III, 463 N. — equarum, III, 380.

Grosphus ductor erat, XIV, 211.
Grovii, I, 235 V. L.
Gryneus, IX, 57 V. L.
Gubernatoris artes, XIV, 453 seq. N.
Gurges Sicanius, I, 34. — Tiberis, I, 607. — *gurgite* mergere tonsas, XIV, 533 N. — clauso, XV, 178 N. — Hesperio, XV, 250 N. — sacro, XVI, 679 N. — septeno pontum inpellit Nilus, I, 197 N. — imo flamma absorbet latices, IV, 685 N. — conduntur montes, I, 593.
Gyas, I, 439 V. L.
Gylippus, XIV, 281... 286 N.
Gymnasia porticibus et silvis cincta, XIV, 648 N. Cf. XIV, 136 sq. N.
Gyri septem in circo, XVI, 372 N. — leves et lævi equi, VII, 644 N. — breves, VII, 645 N. — in gyros domitare equum, IV, 19 N. — sinuare gyros, IV, 318 N. — per orbem artare, IV, 451 N.

HÆM HAM

Habena ducta circum caput, I, 315 N. — torta Baliaris, V, 193 N. — *habenæ* rerum, I, 144 N.; X, 282; XI, 50. — primæ, VII, 384. — Latiæ, XIII, 34. — excussæ Pavoris, VI, 556 N. — salutis, V, 611. — Martis, VII, 222; XVII, 175. — *habenis* inmissis victor Vulcanus et Gradivus, IV, 681 N.; XI, 399 N. — *habenas* totas largiri, seu dare equo, classi, etc., XV, 724 V. L. Conf. *Frena* et *Largus*.
Habere sub ictu, V, 46 N. — ripas, VIII, 368 N. — certamina, IX, 274. — canes, scilicet præmio, XVI, 573 N. — dicere, polliceri, intrare, XVI, 208 V. L.
Habilis nulli galea, IV, 433 N. — *habiles* ad aratra, VIII, 366. — portandis armis, XI, 585. — enses, VIII, 374 N.
Habitata pruinis Nursia, VIII, 416. — Gradivo pectora, XV, 337.
Habitus terræ, XII, 376.
Hactenus, IV, 265 V. L. — sit satis, IV, 795 N. Cf. IX, 347; XIII, 270; XVII, 373.
Hadranum, XIV, 250 N.
Hadria, Hadriacus, Hadriaticus, I, 54 V. L.; VIII, 438 N.; X, 214 N. XI, 509.
Hæmonius Boreas, X, 11 N.
Hæmus, III, 495. — Mavortius, XI, 464 N.
Hæret dies, VI, 406 N. — primo in ævo, VI, 425. — humi, VI, 278; VII, 618. — terræ, XVII, 168. — Roma auribus, XII, 518. — in morte, XIII, 693. — locis, VIII, 565 N. — dubius responsi, VI, 570. — vultus intentus, III, 155. — rupibus Frusino, XII, 531 N. — metus, XII, 736.
Halæsa ad *Halæsum* fl., XIV, 218 N. et V. L.
Halcyone et *Halcyonides* dies, XIV, 275 N.
Halesus Argolicus, VIII, 474 N.
Hami torti loricæ, V, 140 N.
Hamilcar in Didonis templo filium jurejurando adigit, I, 77... 139 N. — in prælio adversus Vettones perit, I, 141 seq. N. — arte conciliabat viros, I, 240 N. — exsultat in Sicilia, II, 429 sq. — conloquitur cum Scipione in inferis, XIII, 732 sq.
Hammonii, I, 414 N.
Hammonis oraculum, I, 414 N.; III, 8 sq. N., 669 sq. N., 677 N. — cornua, I, 415 N.; XIV, 572. — templum, III, 666 N.
Hampsagoras, XII, 345 sq.
Hampsicus, VII, 671.

Hannibal magnus Ausoniæ (h. l. Scipio) XVII, 572 N. — Hamilcaris f. et oriundus a Barca, I, 71 sq. — avidus motus, perfidus, contemtor Deorum, laborum patientissimus, fortissimus, I, 56 seq. N. 239... 267 N. — Hasdrubale cæso admodum adolescens a toto exercitu Pœnorum in Hispania imperator salutatur, I, 183 sq. — in templo Didonis puer jurat, se bellum olim Romanis inlaturum esse, I, 70... 139; II, 349 sq., 426 sq. — Saguntum obpugnat, I, 268 sq. — vulneratur a Saguntinis, I, 520 sq. — clipeum summa arte elaboratum dono adcipit ab Hispanis, II, 395... 452 N. — eversa Sagunto, Gades adit, ubi in templo Herculis donaria deo vota suspendit, et recessum adcessumque maris admiratur, III, 1... 60. — oraculum Hammonis consulit, III, 5 seq., 647... 714. — Himilcen uxorem cum filio in Africam amandat, III, 61... 157. — hortatu Mercurii a Jove missi, in Italiam exercitum ducit, III, 158... 213. — ejus copiæ Libycæ et Hispanæ, III, 214... 405. eas per Pyrenæum saltum Bebrycumque fines traducit, et Druentiam trajicit, III, 406... 476. — Galliis peragratis, Alpes transit, III, 477... 556. — in Italiam degreditur, III, 630... 646. — Gallos ad defectionem sollicitat, III, 39 seq. — Romanos vincit ad Ticinum, I, 45 N.; IV, 56... 481. — ad Trebiam, I, 47 N.; IV, 498... 697. — ad Trasymenum, I, 49 N.; V, 1... 678. — ad Cannas, I, 50 N.; IX, 1... 657; X, 1... 659. — instar Martis in pugnam descendit, IV, 324 sq. N. — vicino lumine fulget et oculis hostium caliginem obfundit, I, 496 seq. N. — in via per paludes alterum amittit oculum, IV, 751 sq. N. — revocatur a consilio Romæ obpugnandæ tonitru Jovis, consiliis Junonis, et tempestate a Neptuno conmota, I, 134 sq.; VI, 595 sq. N. X, 326... 386; XII, 565 sq., 603 sq. N., 653 seq.; XVII, 218... 282. — post pugnam ad Trasymenum per Umbriam agrumque Picenum castra movet in Campaniam, ibique templum Liternensium diruit, VI, 641... 716. — variis dolis constantem Fabii Cunctatoris animum frustra tentare conatur, VII, 96... 267. — ab ejus agro ferrum ignemque abstineri jubet, VII, 260 sq. — ab eo inclusus, sarmentis ad cornua boum adligatis et incensis, ex faucibus elabitur, VII, 268... 376. — eo absente cum Minucio pugnat, VII, 377 seq., 494... 535. — vincitur a Fabio, VII, 536... 729. — somnio prohibetur, quominus suo Magonisque consilio post pugnam Cannensem exercitum ducat Romam, X, 326... 386. — Capuæ hiberna agit et cum suis enervatur, XI, 189... 482; XII, 1... 26. — inrito conatu obpugnat Neapolim, Cumas et Puteolos, XII, 27... 106. — perlustrat tractum Puteolanum, Baias, etc., XII, 107... 160. — primum ad Nolam a Marcello vincitur, XII, 161... 294. — Acerris Nuceriaque direptis, capit Casilinum, Petiliam et Tarentum præter arcem, XII, 420... 460. — vincit Centenium Penulam et Cn. Fulvium, XII, 463 sq. — celebrat exsequias Æmilii Pauli, Ti. Sempronii Gracchi et Marcelli, X, 558 seq.; XII, 473 sq.; XV, 381 seq. — Capuam frustra obsidione Romanorum liberare conatur, XII, 449... 479 sq. — Romam petit, sed submovetur a Fulvio Flacco et tempestate bis a Jove inmissa, qua acies utrimque instructæ dirimuntur, XII, 489...

752. — Romam reverti statuit, sed monitis Dasii deterretur, XIII, 1... 83. — Feroniæ templum spoliat, XIII, 83... 93. — in Bruttios proficiscitur, XIII, 92 sq. — in Bruttio agro, de clade ac morte Hasdrubalis certior factus, belli instaurandi consilia agitat, XV, 813 sq.; XVI, 1... 10. — sola nominis sui reverentia efficit, ut nec seditio in castris exsisteret, nec hostes lacesserent quietum, XVI, 15 sq. — ardor ejus pugnandi languescit invidia Hannonis, cujus factio ipsi res ad bellum necessarias ab domo mitti prohibet, XVI, 11 seq. — ex Italia arcessitur, et invitus discedit, XVII, 146... 217. — vincitur a Scipione ad Zamam, XVII, 292... 617. — Junonis machinationibus præsenti periculo eripitur, et singulari subducitur certamini, ad quod Scipio eum provocaverat, XVII, 341... 384, 509... 580, 597 seq. — in Asiam ad Antiochum confugit, XIII, 876 sq. N. — exsul in Syria, Creta, Bithynia, II, 701 sq. N.; XIII, 869... 893. — veneno hausto moritur, II, 705 sq. N. XIII, 869... 893.

Hannon in Sardinia cæsus, VI, 670 N.

Hannon ejusque factio Barcinæ et Hannibali infesta, II, 270 sq. N. et V. L.; IV, 771, VIII, 22 sq.; XI, 538 seq., 563 seq.; XVI, 12 seq., XVII, 197 sq.

Hannon alius captus et in triumpho ductus, XVI, 26 sq. N., 72 sq. N.; XVII, 631 N.

Harpagones, uncæ manus erant, XIV, 322 N.

Harpe, nomen virginis, II, 117 V. L. — nomen equæ, XVI, 365.

Harpyiarum sedes in inferis, XIII, 599.

Harundo vid. *Arundo*.

Haruspicina, ars vetusta, I, 123 N.

Hasdrubal, Hamilcaris gener et successor, a servo Tagi regis occisus, I, 144 seq. N. — non crudelis, sed comis, I, 146 sq. N. — cum eo fœdus factum a Romanis, I, 294 N., 479 sq. N.

Hasdrubal Hamilcaris f. vincitur a Scipione ad Bæculam, XV, 410... 492. — Alpes transit, ut fratri se conjungat, XV, 193 seq. — dolo frustratus Neronem evadit, XV, 790 seq N. — cæditur ad Metaurum, XV, 515... 823.

Hasdrubal Gisgonis f. Hispania a Scipione pulsus et socer postea Syphacis, XV, 180 sq.

Hastæ pura præmium, XV, 261 N. — dictis comes torquetur, IV, 134 N. — perdit ictum, IV, 137 N. — invenit petitum vulnus cædemque adcepit ab hoste, IV, 141 N. — duplex in unum hostem jacta, ut incertum esset, cui letum cederet, IV, 569 N. — dextræ adcommodata, V, 146 N. — divino honore culta, VI, 138 seq. N. — defixa terræ, VII, 294 N. — a Scipione missa fit quercus, XVI, 587 sq. N. — Martis, IV, 434 N.

Haurit tellus corpora, III, 652; IV, 576. — virum ignis, XVII, 107. — dolorem, VI, 85. — sperata, XII, 408. — faciem oculis, XI, 282 N. — latus ense, I, 392 N. — ardor virum, XVII, 107. — telis clausos, VII, 584 N. — vigor Latium, XVI, 11 N. — mente, oculis, auribus, I, 345 N.; VIII, 135 N. — Borean velo, XIV, 389. — *haustus* medullis Hannibal, I, 345 N. — pulvis, XV, 51 N.

Hebescit fulgor, XII, 653. — *hebescunt* dextræ, VIII, 20.

Hebetatus splendor Luciferi, XII, 249. — *hebetata* tela, XVI, 105 N.

Hebrus, II, 75 N.; XI, 477 N.
Hecatombe, XII, 333 N.
Hectorea gens, II, 343 N.; XIV, 205.
Hedetani, III, 372 V. L.
Helicon resonat modis Latiis, XII, 412. — ejus numina, XIV, 1.
Hellespontus Leandrius, VIII, 621 N.
Helorus, XIV, 269 N.
Helymus et *Helyma*, v. *Acestes*.
Hemathia, vid. *Emathia*.
Henna et *Hennæa* Dea, etc., I, 93 N. et V. L., 214; II, 304; V, 489; VII, 689; XIII, 431; XIV, 50, 238... 247 N.
Herbesos, XIV, 264 N. et V. L.
Herbita, XIV, 271 V. L.
Hercules: ejus gens, Fabii, II, 3 N.; VI, 627 sq.; VII, 35, 44. — labores, III, 32 sq. N. — primus Alpium transitus, II, 356 N.; III, 91, 496; IV, 4 N.; XI, 136, 218 N.; XV, 605. — ara Maxima, II, 237; VII, 50 N. — Gaditani templum et labores, III, 14... 31 N. — agger et via inter Lucrinum et mare, XII, 118 N. — cædes Geryonis, I, 276 N.; III, 421 sq.; VI, 628 sq.; XII, 119. — sæva noverca, III, 478 N. — rogus in Œta, VI, 453 N. — conditor est et Deus tutelaris Sagunti, I, 273 N., 505; II, 475 sq. N. — Gigantas confecit, XII, 143 N.; XVII, 649 N. — Trojam diruit, I, 513 N. — Monœcus, I, 586 N. — commiseratus fortunam Sagunti auxilium Fidei implorat, II, 475 seq. N. — pacifer, seu pacator Nemeæ et orbis terrarum, II, 483 N. — claviger, III, 14 V. L. — roboris symbolum in Græcia, Solis in Oriente, ubi orta tota fabula, III, 29 N. — descendit ad inferos et inde Cerberum traxit ad superos, III, 35 seq. N. — fulmine raptus et inter Deos relatus, sed idolum et umbra ejus in inferis, III, 43 N. — stuprat Pyrenen, Bebrycis f., III, 420 seq. N. — Tiburtinus, IV, 224 N. — in Italiam ad Evandrum venit, et ex ejus filia gignit Fabium, VI, 628 seq. N. — Prodicus, XV, 18 sq. N.
Herculeus labor, I, 369. — *Herculea* moles, XII, 143 N. — pharetra, XII, 433 N. — vis, IV, 599 N. — *Herculeum* fretum, I, 199. — *Herculei* colles, I, 585. — muri, I, 273 N. — *Herculeæ exuviæ*, II, 191 N. — metæ, columnæ, I, 142 N.; IX, 185 N.; XVI, 149.
Herdonia, VIII, 567 N.
Herminius, V, 580.
Hermus aurifer, I, 159 N.
Hernica saxa, IV, 226 N.; VIII, 391 N.
Heroes originem et natales suos jactant, XV, 745 seq. N. — conviciis incessunt hostes, etiam jam victos, I 383, N., 398 sq. N., 442 sq. N., 478 seq. N., 482 seq.; II, 258; IV, 286 seq., 538 seq.; V, 252 seq., 317 sq., 574 sq.; XV, 798 sq. — jaciunt saxa ingentia, I, 489 sq.; V, 298 sq.; IX, 395 sq. N. — adventu suo caliginem oculis hostium obfundunt, I, 496 sq. N. — lati et ingentes, I, 499 N. (Conf. *Ingens* et *Latus*) — utuntur clavis, II, 155 N. — pelle ferina cingebantur, utebanturque rictu leonis pro galea, II, 156 sq. N., 191 N., 193 sq.; V, 132 N. — victores exultabundi ex clamant vel Pæana canunt, IV, 215 N. — gemunt et lacrimantur, I, 532 N.; V, 303 N.; II, 476 N. — clipeos quatiunt, ut incutiant terrorem, IX, 423 N. — in pugna cadentes comparantur arboribus magnis, vento, securi, seu fulmine eversis, X, 164 seq. N. — gerunt spicula bina, VIII, 493 N. — amarunt servas, XV, 280 N. — horridi et sublimes oristis, VIII, 425 N.;

XIII, 143 N. — dormiunt in pellibus, VII, 289 N. — eorum famuli, I, 66 N. — vel dona arma sunt spolia, II, 395 sq.; V, 137 N., 321 N.; II, 224 seq. — pectora villosa, V, 441 N. — adventus cognoscitur ex magnitudine et splendore armorum, I, 496 seq. N., X, 102 seq. — in conviviis cantores, XI, 288 seq. N. — nec vultus, nec splendor armorum ferendus, XI, 437 seq. N. — armigeri vel vicini milites tela divinitus excipiunt, ne ipsi feriantur, XII, 262 N. — umbræ, seu animæ ingentes, V, 421 N.; VIII, 145 N.; X, 288; XI, 346; XIII, 799.

Hersilia, XIII, 812 sq. N.

Hesperia, I, 4 N., 50.

Hesperidum horti custos, anguis Junonius, Ladon, VI, 184 N. — — nodati crines, II, 78 V. L. — horti et poma, I, 431 N.; III, 283 N. et V. L.; IV, 636 seq. N.; VI, 184 N.

Hesperius axis, I, 130 N.; XVI, 291 N., 660. — gurges, XV, 250 N. — *Hesperium* litus, XVI, 592 N.

Hesperus, idem qui Lucifer, VII, 639 N.

Hiarbas, vid. *Iarbas*.

Hiat desidia, XI, 35 N. — miles, XII, 75 N. — *hiant* viscera, V, 257; X, 183.

Hiatus terræ optantur, IV, 330 N.

Hiber omnis, XVI, 306. — *Hiberum* armentum, XII, 119 N. — vulgus, I, 145 N. — *Hiberi* alites, II, 269 N. Conf. *Iberus*.

Hibernæ undæ, XV, 570 N.

Hiems deformis, III, 489. — imbrifera, III, 197 N. — ejus caput, tempora et vertex, XII, I, sq. N.

Hieron rex mitis et socius Rom., V, 490 N.; VIII, 614 N.; XIV, 79 sq. N.; XIV, 653 N.

Hieronymi crudele imperium et mors, XIV, 85 sq. N.

Himera fl. duplex et urbs cum thermis, XIV, 232 sq. N.

Himilco, XIV, 431 N.

Hinc, I, 283 V. L.; II, 106 N.

Hinnitibus aera flammat, XIV, 209 N. — inplet campos sonipes, I, 222 N.

Hipparis, XIV, 230 N.

Hippo regius et Zarytos, III, 259 N.

Hippocrates Prætor, XIV, 287 N.

Hirpini, VIII, 569 N.; XI, 11 N. — unde ita dicti, XI, 11 V. L.

Hirsuta et hirta toga et coma priscorum Rom., I, 613 V. L.; XIII, 812 N. — *Hirsutæ* imagines, I, 613 N.

Hirta cæsaries, coma, frons, toga, I, 613 V. L.; V, 438; XIII, 861 N.; XV, 28 N.; XVI, 121. — *hirtum* pectus, V, 450.

Hispal, seu Hispalis, III, 392 N.

Hispani, seu Celtiberi prælium inituri saltant, seu cætras percutiunt, et laudes heroum canunt, more barbarorum hominum, III, 346 sq. N.; X, 230 N.; XVI, 30 N. — ad suicidium proni, I, 225 seq. N. — eorum equi et equites præstantissimi, 222 sq.

Hispania extrema terra, vid. *extrema* — aurifera, III, 401 N. — spicifera, III, 403 N. — ejus geograph. describitur, I, 220 sq. — equi, I, 222 seq. N. — metalla, I, 228 sq. N. — fertilitas, I, 237 sq. N.

Hispellas Metaurus, IV, 187 N.

Hispellum, IV, 187 N.; VIII, 457 N.

Hister fl. binomen, I, 326 N.

Hispida pectora, V, 441 N.

Homeri laus, XIII, 778... 797 N.

Hominum præstantia, XV, 71 sq. N., 84 sq. N.

Honor frontis, capitis, formæ, togæ, IV, 755 N. — ætatis, III, 487 N. — deorum, III, 218 N.; IV,

700; VII, 90, 184, 750; VIII, 442; XIII, 434. — verborum, II, 483 N. — Martis, X, 400 N. — leti, X, 560 N. — lucis, III, 147 N.; VII, 737; XIII, 556. — plausæ cervicis, IV, 264. — tumuli, II, 265. — armorum, XV, 478 N. — saguli, XVII, 530. — candoris, XII, 230. — Soractis Carmelus, VII, 662. — quæsitus poculis mixta gemma, XIV, 662 N. — de præmio, IX, 199 V. L.; XVI, 452 N. — *honores* extremi, VI, 670. — Latii h. e. dii, VIII, 43 X. — sine *honore* sepeliri, XIII, 627 N.

Honorare delubrum sanguine, XII, 340.

Honorarium, IX, 199 V. L.

Hora eadem manet te tuosque, VI, 509 N. — læva, VII, 30. — diei et noctis, IV, 89 N. — nostra, XII, 193 N. — *horæ* mutabilis brevitas, III, 141. — *horæ* serenæ, XV, 53.

Horatius Cocles, X, 484; XIII, 726 sq.

Horrent galeri, I, 404 N., 628. — segetes, arma, pili, setæ, I, 423 N., 527, 628; V, 441; VIII, 570. — ora cete, XIV, 253 N. — minores fata, VI, 550 N. — *Horret* glacie, IV, 741. — tantum licere, XIV, 671 N. — campus, I, 211 N. — huic thorax, IV, 558 N. — rigore, XIV, 68.

Horrescit sætis, I, 423 N. — nimbis tempestas, I, 134.

Horridus alis Corus, III, 524. — — *horrida* humus, I, 230; IV, 687 N. — squama, VIII, 525. — virtus, I, 58 N.; XI, 205 N., 419. — arma, I, 517.

Horrificare galeas, III, 389.

Horror gratus, VIII, 561 N. — Carthaginis Marcellus, XV, 340 N.

Hortari equos, XVI, 322 V. L.

Hortator remigum diversus a symphoniaco, VI, 361 N.

Hospita nimis lotos, III, 311 N. — Baccho Tarraco, XV, 177. — jura, XVII, 68. — otia Musis, XII, 31 N. — pacta, XVII, 79.

Hospitales mensæ sacræ, XVII, 68 N.

Hospitia tarda cæli excipiunt eum, III, 627 N.

Hostis adest, VI, 559 N.

Hostus, Hostius, Hostilius, Hiostus, I, 437 V. L.; XII, 347 sq.

Humectat lacus, V, 5 V. L.; VIII, 437; XIII, 85.

Humentes campi, XI, 507; XIV, 368. — nebulæ, VIII, 458. — oculi, IX, 30. — rores, II, 479. — umbra et nox, I, 259 V. L.; II, 469 V. L.; III, 168; XIII, 439. Cf. *Uvens.*

Humida nox, XIII, 413.

Humor inglorius Tiniæ, VIII, 452 N.

Hybla et *Hyblæum* nectar, XIV, 26 N., 200 N.

Hydro inbuta tela, I, 322 N.

Hyempsal, I, 408.

Hyempsas, XVI, 461.

Hymenæus novus, XIV, 241. — lascivus, V, 22 N. — primus, III, 64 N. — Tyrii *Hymenæi*, XVII, 80.

Hymettus ejusque mel, II, 218 N.; XIV, 26 N., 199.

Hyperion, XV, 214 N.

Hypsa fl. duplex, XIV, 227 N.

Hyrcana tigris, V, 280 N. — *Hyrcani* mortuos canibus objiciunt, XIII, 473 sq. N.

IAC

Iaccho haud inamatus ager, XII, 526 N.

IAP

Iapygia, I, 51 N.

Iapyx campus, I, 51 N.; III, 707;

VIII, 37. — alumnus, IX, 270 N. — equus, IV, 555. — *Iapygis* arvi, IX, 185 V. L.

Iarbas, I, 414 sq. N. et V. L.; II, 58 seq. N.

Iberiacæ terræ, XIII, 510.

Iberus bellator, I, 190. — Mars, XV, 2 N. — *Ibera* terra, III, 176. Conf. *Hyberus*.

Iberus fl. finis imperii Rom. et Pœnorum, I, 294 N., 480 N., 643 N.; II, 449 sq. N.

Icarium mare, IV, 245 N.

Icarus, II, 133. — Dædali filius, ejusque lapsus, XII, 96 sq.

Iceere fœdus, VI, 489 N. — *ictus* lacus flamma, V, 73. — vino, VII, 202 N. — specie, VIII, 388 V. L. — *icta* facies maris, XIV, 360. — loca clamore, III, 436 N.

Ichnusa, XII, 358 N.

Ictus vanus, futilis, iners, VII, 619 N.; XV, 794 N. — *ictum* perdit hasta, IV, 137 N. — *sub ictu* Roma est, IV, 42 N. — *Ictus* amisere spatium, IX, 321 N. — furoris, IX, 464. — nautarum, VII, 361.

Ida, XVII, 20 N.

Idæus sanguis, I, 125 N. — *Idæa* mater, XVII, 20 N. — *Idæum* genus, III, 207 N. — *Idæa* nomina, XII, 155 N.

Idalia sagitta, V, 19 N.

Idem alicui est, h. e. par s. similis, XV, 397 V. L.

Idmon, VII, 609.

Idumææ palmæ, III, 600 N.; VII, 456 N.

Iertes, V, 259.

Ietas, XIV, 271 N.

Ignara viri, II, 68 N.

Ignavus remus, XIV, 538 N. — *Ignava* mors, IX, 512 N.; XIV, 607 N. — silentia, V, 13 N.

Ignescit animus, XIII, 180. — virgo penitus, IX, 460 N.

Igneus æther micat, I, 135 N. — apex hastæ, I, 466. — equus, XVI, 511 N. — in pugnas, VI, 209 N. — *Ignea* gens plantis, III, 306 N. — mens, III, 136 N. — lumina, II, 586.

Ignifer hortatus, XVII, 293 N.

Ignis exundat, fluit, manat, XVII, 98 N. — naribus equi expiratus, VI, 232 N. — virtutis, XVII, 112 N. — *ignes* subterranei, VII, 372 sq. N.

Ignobilis vir et mors, III, 123 N.

Iguvium, VIII, 459 N. et V. L.

Ilerda, III, 359 N.; XVI, 475 N.

Ilertes, III, 255.

Ilia Aniene vel Tiberi mersa, et alterutri nupta, XII, 543 N.

Iliaca cuspis, V, 595 N. — nurus, III, 151. — Phœbas, XV, 282 N. — *Iliaci* muri, XII, 515. — *Iliacæ* aræ, XIII, 620. — flammæ, V, 82 N. — procellæ, VI, 105.

Ilienses in Sardinia, XII, 344 N., 364 N.

Ille pater deorum, cum emphasi, III, 181 N. — *illa* ego sum, XV, 59 N.

Illyris ora perdomita armis Æmilii, VIII, 290 N.

Ilva, VIII, 615 N. et V. L.

Imago, seu umbra et simulacrum, I, 97 N. — magna, VIII, 145 N.; XIII, 751. — clamoris clamat scopulis, XIV, 465 N. — feretris præcedens, X, 567 N. — flammæ in æquore, II, 663 N.; XIV, 566. — pœnæ, II, 435. — leti, XIV, 617; XVII, 481. — avorum cum titulis, IV, 496. — Italiæ adparet Neroni eumque hortatur, XV, 522... 559 N. — *imagine* multa numerare Hammonis comitem, V, 365. — multa fulgere avorum, XVII, 12.

Imber saxeus, I, 311 N.; XIII, 181.

Imbriferam hiemem permixta grandine torquere, III, 197.

Imilce, III, 97 sq. N.; IV, 775 sq. *Imitantur* saxa sonitum, V, 433 N.

Impete vasto, II, 243. — procursus, XIII, 248.

Impluvium, vid. *Inpluvium*.

Inachius vir, I, 287 N. — *Inachia* juvenca, X, 347 N. — arma, XV, 278 N.

Inadcensi ignes, I, 96 N. et V. L.

Inadcessi aditus, seu saltus, III, 516; X, 80.

Inamatus ager Baccho, XII, 527.

Inania bella, I, 69. — rerum, IV, 8. — deorum pectora, II, 309. — munera cæsis, X, 536 N. — famæ dare, IV, 73 N. — lora, XVI, 439 N. — *ad*, seu *per inania*, I, 97 N.; IV, 136; X, 151; XIV, 210, 244.

Inante vox recentior, VI, 580 V. L.

Inaperta fraudi senectus, VII, 26 N.

Inarime, VIII, 541 N.; XII, 148.

Inbellis dies, XI, 407. — femina, II, 361 N. — *Inbelle* ævum, XIII, 889 N. — *Inbelles* anni, III, 329; XVI, 656.

Inbuere sagittas hydro, I, 322 N. — primo hymenæo, III, 65 N. — manus cæde, IX, 264.

Incalescere sagitta Veneris, V, 19 N.

Incanescit ætas, III. 328.

Incautus ardor, X, 339. — fervor, XIII, 215. — ictus, II, 99 N.

Incedunt tenebræ noctis, VIII, 337 N.

Incendia belli, II, 358 N.; XVI, 600. — saxosa, XIII, 595. — jacit, IX, 605. — clipei, IX, 449 N. — concepta pastu, VI, 162 N. — *incendii* descriptio, IV, 677 seq.; V, 512 sq.; VII, 353 seq.; IX, 603 seq. XVII, 91 sq.

Incendit castra amore pugnæ, IX, 37; XVI, 513 N. — aures vocibus, XI, 69 N. — animos dictis, II, 36. — clamoribus cælum, seu urbem, XIV, 209 N.

Incerta cervix, V, 65 N. — fugæ, IV, 112. — levitas mentis, XVI, 145.

Incessere sudibus, I, 523 — telis, I, 473. — dextra, II, 26 N. — monitis, II, 171; XI, 209.

Incidere actus, III, 78 N. — *incisæ* leges, XVII, 620 N.

Incidit humero hasta, XV, 756.

Incitus, I, 357, 491, 497; II, 174. 248; III, 307, 460; V, 473; VI, 234.

Inclinat acies, XV, 735. — pugna ruina, VI, 29. — *inclinata* rerum, VI, 119 N.

Inclita leti, XIII, 821.

Includere Bacchum pectore, IV, 777 N. — laude ævum, XIII, 686. Conf. *Claudere*.

Incocti corpora Mauri, XVII, 632 N. — *Incocta* cerastis spicula, XV, 681 N.

Inconcusso glomerare vestigia dorso, III, 336 N.

Inconsuetus mensæ opimæ, XI, 280.

Inconsultum Senatus, VIII, 217 N. — *inconsulta* Capua servare modum, VIII, 545 N.

Increbescere et *increbrescere* pugnam, X, 1 N. et V. L.

Increpat clangor, XVI, 94 — clipeo, XII, 685 N. — *increpant* classica signum, V, 188. — tubæ, XIV, 373 V. L.

Increpitat terga, II, 250; V, 642 — ardor, XVII, 106. — aliquem morsæ, VIII, 263. — ministros, I, 181 N., 452.

Incumbit remis, IV, 610 N. — fortunæ et fato, IV, 731 N.; VII, 241 N. — ventus, XII, 656 N. — ferro, VIII, 155. — se, V, 219 N. — campo, IV, 666 N.; XVI, 423. — medio limite, XVI, 488 N. —

miles, XV, 447. — bello, XIV, 119. — labori, IV, 818. — jusso, XIII, 21. — Messana freto, XIV, 194 N. — tuba, XIV, 373. — *incumbens* pressit Janiculum, X, 488. — malis Italum, XI, 26 N. — dextræ, V, 501. — ad prælia, XIV, 376.

Incustoditus amor, VIII, 113 N. — *incustodita* nox, XV, 333.

Incutere umbonem fesso, II, 256; XII, 514. — Eumenida muris, II, 544 N. — hipennem, XVI, 64. — robur, XIV, 382. — pondus, XI, 395. — plantam, VII, 304 N. — se Nuceriæ, XII, 425 N. — verbera, II, 626 N. — fulmina clipeo, XII, 625.

Indago saltus, II, 419 N.; X, 80; XIII, 141 N. — *navalis*, XIV, 368 N.

Indelibata virgo, XV, 271.

Indibilis, XVI, 564 N.

Indicere honores templis, VII, 90 N.

Indigenæ Hiberi, XVI, 31.

Indigetis luci, VIII, 39 N. — *Indigetes* dii, IX, 294 N.; X, 436.

Indignatur habenas, XVI, 352 N. — Iberum, I, 643 N. — liquor aeno, V, 606 N.

Indignus avorum, VIII, 383 N. — *indigna* rupisse fidem gens, XI, 12 N. — *indignæ* pœnæ juvenis, XI, 379 V. L.

Indiscreta arma, VIII, 576.

Indispensatus nisus, XVI, 341 N.

Indo litore sol se tollit, VII, 477 N. — *Indi* odorati, XVII, 647 N.

Indocilis quieti, XI, 11 V. L. — terra Cereri, I, 237 N. — pacis, XII, 726.

Indoles sacra, IV, 475. — segnis, II, 347. — *indolis* magnæ ausa, XI, 306. — *indole* hac, IV, 799 — tanta viri, V, 674.

Indomitus Hasdrubal, XIII, 677 — *indomiti* ignes, IV, 677 V. L. — — mores, XIV, 87.

Induit cunctis pavorem, XV, 736 N. — nomina gentis, IX, 545. — splendorem ferro, IV, 13. — sibi iras, I, 38 N. — vultum, II, 558. — Africam flammis, XVII, 195 N. — *induere* arma alicui, XIV, 297 N. — patrem, VII, 496 N.

Indulget habitare, XIV, 672. — Junoni, XVII, 373.

Inepte credit, seu nocet, X, 382 V. L.

Iners ignis, V, 572 N. — cuspis, VII, 629 N. — lucus, VI, 146 N. — vallum, V, 121 — campus, XIII, 530. — dies, XII, 104. — aqua, mare, palus, terra, gleba, V, 5 V. L. — letum, X, 403 N. — *inertes* nebulæ, VI, 646. — *inertia* ferro spicula, XIV, 542 N.

Inexhaustæ urbes, XIV, 685.

Inexorabilis Auster, XVI, 97. — *inexorabile* limen, XIII, 578.

Inexpertæ arces, III, 496.

Inextricabile litus, IV, 582.

Infamare ferrum veneno, III, 273 V. L.

Infamia atris pennis volitans, XV, 97 N.

Infandum dictu, IV, 767. — *infandi* Senones, IV, 160.

Infausta gens, XV, 13 N.

Infelix arbor, IV, 357 N. — quassat lampada, etc., II, 667; IV, 648. — Hannon, XI, 550 N.

Inferi trepidant inmisso lumine, V, 618 N. — *inferorum* aditus, fluvii, lacus, et de iis mythi unde orti, XII, 104... 160 N.; XIII, 397... 895 N. — decem portæ, XIII, 531... 561 N — fluvii, XIII, 563 seq. N. — quæ ibi sunt, vel ad eos spectant, nigra, seu furva sunt, I, 119 N.; V, 220 V. L. — in sacrificium diis nigræ pecudes immolantur,

scrobe facta circa aram, XIII, 406 sq. N., 429.

Infetias mactare hostes, IV, 232 N.; XV, 206. — mittere, XV, 820 N. — earum ritus, XVI, 292 sq. N.

Inferna parentis aula, II, 671. — *infernæ* aræ, II, 426 N.

Inferre Dardaniam Latio et Penates, I, 42 N. — cornipedem, IV, 231; XV, 725. — gressus, VI, 428. — se vallo, XVI, 138. — membra in turmas, XVII, 415. — Umbros, IX, 273. — *inlatus* armentis leo, XI, 243 V. L. — Beryæ, XIV, 156 N. — *inlata* pubes stagnis, V, 613 V. L.

Infervescit sol fronti, XIII, 341.

Infestare obiis, II, 277. — hostem cædibus, IV, 624. — equum currentem, XVI, 504.

Infestum vulnus, I, 397. — *infestis* nebulis, VIII, 458.

Inficere æquora limo, VIII, 382.

Infidus Mars, XIV, 266 N.

Infigere oscula, VIII, 127; XII, 592, 738. — spicula metæ, XVI, 567. — *infixum* est, IV, 330; X, 643. — mente, VI, 423. — mœnibus hostem, XI, 173.

Infima vulgi, VIII, 249.

Infit talibus, I, 477; XII, 67; XVI, 139.

Inflammare ferrum veneno, III, 273 V. L.

Inflare præcordia fama, IV, 360.

Inflectere turmas castris, XII, 372 N.

Infodere æra ossibus, X, 237.

Informare effigiem, XVII, 524.

Informidatus adit, XV, 241 N.

Infractum ævum, XV, 648 N. — *infractæ* minæ, VII, 125.

Infremuit bellum, III, 230. — leo, XI, 245.

Infrenare et *infrenati* pro *frenare* et *frenati*, IV, 314 N.

Infrendens murmure, II, 688; XV, 522.

Infundit cantum per aures, XI, 433. (Conf. *Fundere voces*) agmen mœnibus, XIV, 638. — pestis se tectis, XVII, 506. — *infusus* Phœbus, XII, 732. — *infusa* pestis medullis, I, 173 N. — umbra, XI, 268. — pax per æquora, VII, 258. — *infusæ* tenebræ, V, 678 V. L.

Ingenium collis, IV, 91 N. — membrorum, XVI, 46 N. — magnum non est vitale, XV, 356 N.

Ingens hostis, I, 499 N.; II, 255 V. L. — consul, VI, 443 N. — Senatus, XI, 67 N. — *ingentia* sperare, XVII, 535 N.

Ingerere hastas hosti, II, 176. — se periclis, X, 5. — *ingeritur* una facies, III, 535.

Inglorius hospes, II, 104 N. — vir et mors, III, 123 N. — ordo militum, IX, 331 N. — rivus, XIII, 6.

Ingluvies ventris, VI, 155 N.

Ingravare ad cælum, IV, 669 N.

Ingruit Oceanus torrentibus undis, III, 52. — Ausonia, XII, 208. — exercitus, XIV, 140; XVII, 585.

Inguen hasta fixum, I, 387 N.

Inhiat populo casuro mors, II, 549.

Inhonesta et *inhonorata* mors, vid. *Mors*.

Inhonora busta, XIV, 632 N. — facies rerum, X, 390.

Inhonoratus, IX, 199 V. L. — vir et mors, III, 123 N. (idem quod supra); IV, 605.

Inhorrescunt agmina, XII, 381 N.

Inhospita cautes, XIII, 336. — quercus, V, 508. — terra Baccho, I, 237. — *inhospita* litora, II, 23 N. — lustra, XVI, 103.

Inhumata juventus, V, 129 N.

Inicere, X, 570 N.

Inimicus pontibus amnis, III,

455 N. — *inimica* incendia, VII, 161 N.

Iniquus sol, II, 60 N. — *iniquæ* furiæ, I, 146 — *iniqui* tumuli, III, 631. — *iniqua* pericula, VI, 319 V. L.

Injectus colla catenis, IV, 359. V. L. — *injectum* mare, I, 593; III, 47.

Inlabitur voluptas animis, XV, 95. — luxus per viscera, XI, 400. — fervor, XIV, 428.

Inlabsus gregis, III, 463.

Inlacerabile spolium, V, 138 V. L.

Inlacrimans sceleri, II, 619. — casibus urbis, II, 476.

Inlæsus restituit terras, XVI, 657 N. — veneno fraudum XIII, 536. — *inlæsum* corpus mulieris, XVII, 31.

Inlatrat jejunis faucibus Orthrus, XIII, 845.

Inlaudata anima, XIV, 632 N.

Inlicere ad cauta Patres, IV, 804.

Inlicitæ terræ, XIV, 244 N.

Inlidere clavam, II, 246. — nimbum terris, V, 385. — amnes ponto, XVII, 642.

Inlisus aquarum, XVII, 245.

Inlita macula vita, XI, 43.

Inludere, vox obscena, VIII, 470 N.

Inlunis nox, XV, 616 N.

Inluvies, VI, 373 N.

Inmedicabilis ira, I, 147.

Inmemor Lethe, XVI, 477 N. — ævi, VIII, 664 N.

Inmitis Decius, XI, 205. — Aricia, IV, 377 N. — hiems, XII, 3. — equus, XII, 254 N. — sol, III, 268. — *inmite* pectus, I, 168. — — vinum, seu mustum, XIII, 378 N. — *inmitia* regna Boreæ, I, 587.

Inmittit iras, V, 292. — prælia fretis, XV, 154. — numen animis, II, 516 N. — se Boreas, XIV, 122 N. — *inmissæ* habenæ, XI, 399.

Inmoriens ausis et clavo, X, 201 V. L.

Inmortua manus clavo, XIV, IV, 403. — pars rostro, XIV, 484. — dextera telo, XVI, 67 N.

Inmugit tellus, I, 95; V, 615. — — Nereus, IV, 208. — Mulciber, XII, 141. — procella antennæ, XVII, 256.

Inmurmurant hastæ, V, 332 N. — iræ VII, 146 V. L.

Innectere aliquem catenis, non alicui catenas, XI, 241 V. L.

Innitens hastæ, VI, 70 N.

Inolescit mersis ramis durities lapidum, VIII, 581 N.

Inops mentis, V, 632. — *Inopes* mensæ, VI, 373.

Inpacata stirps, VII, 665 N.

Inpar equis, VIII, 282 N.

Inpastus vultur, III, 343. — *inpasta* turba luporum, VII, 129.

Inpatiens ævi, I, 227 N. — perdere mortem, IV, 606. — dare terga, VI, 254. — teneri, VI, 232. — cohibere, XI, 98.

Inpellit equum planta, seu calce, II, 71 N.; VII, 697. — muros manu, II, 532 N. — aures et oculos, II, 580 N. — moras, VIII, 279. — pectus pectore, V, 219 N. — ventos jaculis, XVI, 298 N. — signa, IX, 139. — ferrum capulo tenus, IX, 382. — gurgite pontum, I, 197. — metas Parcarum augurio, V, 406 N. — ventus aristas, IX, 359. — saxa cælum, II, 217 N. — lampas vim, XIV, 429 N. et V. L. — Phœbus diem ad metas, II, 268. — eum equus, seu aqua, IV, 597 N.; 650 N. — agens, XII, 484 N.

Inpenetrabilis luctibus, VI, 113 N. — iræ mens, VII, 561.

Inperare lacrimis, iræ, etc., II, 652 V. L.

Inperditus, IX, 161 V. L.; X, 416.

Inperterritus, XI, 207; XIV, 188.

Inperturbata otia, XV, 58.

Inpetere os hasta, V, 273.

Inpingitur pila ponto, IV, 297 N. — turbine pugnæ in adversos, IV, 370 N. Cf. VII, 612; IX, 320; XII, 187; XIV, 15.

Inpia vallis, V, 431 N.

Inplacabile cælum, XVII, 252.

Inplet hortatibus, I, 105 N.; V, 150; VIII, 29. — amore pugnæ, III, 714. — dies orbem radiis, VIII, 192. — me horror, VIII, 121. — se cædibus, IX, 528. — se sitiens, XIII, 736. — imago oculos, III, 45 N. — somnus lumina, XIII, 641. — terras voce, VIII, 409 N. — campos hinnitibus et curru, I, 212 N.; IV, 436 N. — dumeta latratibus, etc., III, 294, 680; IV, 692; V, 33; VI, 190. — fama Italiam, I, 343. — solus loca cæsorum, XVI, 51 N. — sagitta spatium ducti nervi, II, 127 N. — clipeum, IV, 384. — Mars campum, XII, 717 N. — Deus vatem, III, 697 N.

Inplicat tremor artus, III, 124. — medullis amorem, II, 517 N. — terræ membra, VII, 614 N. — flamma patrem, XIII, 619 N. — nexu, IX, 629. — errore vias, XV, 618.

Inplumes coni, VIII, 419 N.

Inpluvium porticibus et xystis ornatum, XV, 18 N.

Inponit se regnis, VIII, 54. — globos urbi, I, 349. — vincula Eridano, XII, 696. — leges Latio, XVII, 191. — noctem freto, XVII, 254. — se super colla, XI, 244. — *inpositum* iis meritare, X, 656 N.

Inportuna lues, XIV, 582. — corda XI, 387 N. — locorum, III, 540.

Inpossibilia quomodo a poetis exprimantur, V, 253 sq. N.

Inpressum ei est, sistere, etc., VII, 9 N.

Inproba virtus, I, 58 N. — vallis, etc., V, 431 N. — fama, IV, 5 N. — prælia, XV, 673 N. — fortuna V, 92 N. — puppis, XIII, 761 N. — spicula, IX, 589. — spatia, XIV, 508 N. — jura, XVII, 619. — *inprobus* furor Euri VI, 525 N. — citat hastam, IV, 536 N.

Inproperæ Parcæ, III, 96 N.

Inprovida trabs IV, 284 N.

Inprudens tantæ pestis, VI, 166 N.

Inrasa clava, VIII, 584 N.

Inrigui horti, VII, 180 V. L.

Inritare fata, V, 234 N. — hostem, IV, 511. — *Inritant* pocula luxum, XIII, 355.

Inrorare oculos lacrimis, II, 123. — quietem oculis, X, 356. — liquorem mensis, XI, 302. — cristas aqua, IV, 654 N.

Inrumpere templa et templis, II, 378 V. L. — costas, V, 549. — sacris muris, X, 367 N.

Insania vatum, imbris, venti, etc., I, 101 N. — mentis, militum, etc., I, 32 N.

Insanire, I, 32 N.

Insanus Eurus, VI, 175. — imber, I, 101 N. — Mavors, VI, 6. — — ventus, X, 226. — *insana* vates, ibid. N. — *insani* fluctus, montes, XVII, 435; XII, 371 sq. N. — *insana* freta, I, 638.

Inscribere Martem genti, X, 618 N. — terram imo cornu, XIII, 328 N.

Inserere caput cælo, V, 482; VII, 29 N.; IX, 19. — pedites globo, V, 31. — alicui cupiditatem, I, 80 N.

Insertare caput nubibus, V, 482; IX, 19.

Inservibat equo, VII, 341 N.

Insibilat ore, II, 626 N.; IX, 517. — ignis membris, XII, 616 N.

Insideo et *insido* differunt, V, 3 V. L. — *insido* cum quarto casu jungitur, XII, 487 N.

Insomnia pro somniis, X, 357 N.; XI, 102 N.

Inspectare cædes, V, 207 V. L.

Insperata juventus, I, 426 N.

Inspirare alicui quid, I, 80 N.; II, 517.

Instabilis tellus pendet IV, 347.

Instat operi, II, 407 N. — fatis, I, 268 N.; IV, 731 N. — filiis, VII, 458 N. — equis verbere, XVI, 324 N. — pugnare, I, 374 N. — senectæ, VII, 178 N. — timor trepidis, VII, 349 N.

Instaurare honorem diis, III, 218 N. — mensas dapibus, XI, 421 N.

Instincti pectora, VIII, 242 V. L. L. XII, 518 N.; XV, 135 N.

Instratus tigrim equus, V, 148 N.

Instridens pelago fax, IV, 436.

Insultat jugo, IV, 66 N. — ignis culminibus, I, 602. — fraude pharetræ, I, 323. — imperio, XIII, 606. — pelago, XIV, 363 N.

Insurgit in hastam, ensem, ictum, remis, I, 401 N.; IV, 208 N.; 610 N.; V, 294 N.; XV, 374. — capiti serpens, II, 546 N. — Mavors propior, V, 609. — vis virorum, VI, 338. — crista cono, XVI, 556.

Intacta mens fortunæ, I, 179; XI, 425 N.

Integer intactusque, X, 63.

Intemerata gradu saxa, III, 499 N.

Intendit agmen finibus, III, 466 V. L. — vultum telumque, II, 114 N. — cornu, VII, 659 N. — ignem, XVII, 478 N. — vocem manumque, XV, 637 V. L. — hastas, XVII, 419 N. — vires, I, 334.

Intentare palmas virorum oculis, XI, 88.

Intercidit honos ævo, III, 440.

Intercipit cælum umbra, III, 486. — arva stagnis, XI, 508.

Interdum pro *interim*, IV, 491 N.; VI, 30.

Interea, seu *interim* pro *interdum*, IV, 491 N.; VII, 395 N.

Interior cura, XVI, 338. — stringit metam, XVI, 361 N. — *interius* recursat, II, 519 N.

Interstruit spina artus, X, 149 N.

Intextus agger axibus, XIII, 109 N. — *intexta* castra calamo, XVII, 88 V. L.

Intonat ductor armis urbi, XIV, 298. — Eurus, XVII, 249. — mare, VII, 574. — *intonuit* Trebia, IV, 638 V. L. — *intonuere* arma, II, 213. — minæ, V, 275.

Intonsi Bacchus et Apollo, VII, 196 N. — Galli, XV, 671 N. — juvenes, XVI, 525 N. — Regulus, Pompeius, Cato, ut prisci Romani, I, 613 V. L.

Intorqueo, *intorquet* cornum, II, 124. — si *intorserit* diram vocem, XI, 340. — *intorquens* nubem nigranti turbine, V, 535. — nubem cum grandine multa, XII, XII, 662. — procellam, VI, 178. — *intorquentes* tela, II, 323. — *intorti* saxi moles VII, 623. — *intorto* jaculo sancire verba, I, 305. — *intortos* amictus astrictus, V, 367 N. — crines demissus, III, 284. — rudentes aptare, VI, 353. — *intorta* calamo cannaque movere castra, XVII, 88.

Intra pastorem, rem, fortunam, XIV, 466 N. — aliquem esse, XV, 107 V. L.

Intrat puppi et puppim, II, 378 V. L.; VI, 498 V. L. — mentes superum, I, 124 N. — deus vatem, III, 697 N.; XII, 323. — mente tenebras æternas, VII, 586 N. — manes, X, 288. — urbem oculis, XII, 567. — mœnia hasta, II, 89. — factum nepotes, XIII, 795 N. — mare

vulneribus, XIV, 550. — arundo lumen, V, 447 N. — cælo discordia, IX, 289.

Intremere quid, II, 53 N.; VIII, 60 N. — alicui, XVI, 666 V. L.

Inundare campos armis fulgentibus, XV, 552.

Invadere campum, bella, pugnam, III, 660; IX, 12 N.; XII, 199; XVII, 386, 472. — munera, X, 594. — laudem, II, 579 N. — amnem, III, 455. — mentes, II, 515. — fasces, VII, 541 N. — habenas rerum, II, 292. — clavum regendæ patriæ, IV, 712.

Invenit cornus vulnus, IV, 141. — *inveniunt* nullos ventos carbasa, III, 537.

Invertere lanas murice XVI, 568 N.

Invetitum saltus penetrat pecus, II, 442.

Invictus Vulcanus, IV, 677 V. L.

Invident Dii fortunæ hominum, III, 78 V. L.; IV, 400; XV, 512; XVII, 550 N.

Invidia nigro ore adlatrat victorem, VIII, 291 N. — deorum, si res hominum nimis felices sunt, III, 78 V. L.; XIV, 583. — fit diis, VI, 84 N. — cælo fertur, VI, 402 N. — nihil crescere patitur, nec magnas laudes exsurgere, XVII, 187 sq.

Invigilat armis, XIV, 187. — mens curis, X, 330. — *invigilant* arcu, IV, 18 N.

Inviolata mens mero XI, 307 — vita, XIII, 875 N.

Invitat aura, VIII, 325. — *invitant* quo spolia, VI, 650.

Inviti fratris lumina componit, X, 342 V. L. — *invitas* diffugit spiritus in auras, XVI, 545.

Invia bellis tecta, XIV, 639 N.

Involvit campos agmen, XII, 622. — tempestas terras, IV, 442. — *involvunt* orbem gressibus, XV, 624. — nube telorum mœnia, I, 311. — *involves* bello Italiam, III, 212. — *involvite* flammis, VI, 716. — *involvens* campum clipeo, IX, 448 N. — futura, VII, 435. — *involvere* campos vado, VI, 143. — comam visa est flamma, XVI, 120. — se non cessarunt apium nubes, VIII, 635. — *involvi* casside crinem, VII, 461.

Iolaus Herculis comes adfinisque, et *Iolænses*, XII, 364 N.

Ipse ego vidi, II, 322 N. Cf. IV, 804 N.

Ira ducis surrexerat, V, 105 V. L. — ventorum, XVII, 254. — *iræ* est tibi Hannibal, II, 604 N. — *iram* sibi induere, I, 38 N. — vatis palluit, I, 101 N. — in *ira* est vultus, XIV, 530 N. — *irarum* exercitus (fig.), 437 N. — *iras* longas exsatiare, XII, 271 N. — mucronibus dant, VII, 345 N. — ventorum concire, XII, 610 N.

Irata æquora, IV, 299 N.

Ire periclis ad decus, I, 570 N.; IV, 36 N. — in nomen alicujus, VI, 636 N. — *it* sensus per pectora, II, 521 V. L. — per aures, II, 78. — sanguis de vulnere, II, 394. — clamor ad auras, II, 417 N. — quantus, IV, 267 N.; XVI, 668 N. — in curas, IV, 9; XII, 419. — factum in secula, et per ora hominum, in nomen æternum, II, 511 N.; XII, 312. — Stygius color per artus, XII, 244. — cruor per membra, IV, 205 N. — sudor membris, III, 215. — precari, IV, 793 V. L. — exsequias, inficias, XV, 394 N. — felix et numinibus votisque secundis, III, 116 N. — hasta per latus, IV, 567. — aqua fluens, VI, 140 N. — *I* (imperativ.) vox inridentis, II, 258; IV, 787. — optantis, III, 116 N. — blandientis, IX, 474. — ob-

jurgantis, II, 96. — valedicentis, X, 572.
Iris mittitur a Jove, et plerumque Junone, IX, 471 sq N.; 551 sq.
Irpini, *Hirpini*, XI, 11 V. L.
Isalces, V, 289.
Ister, v. *Hister*.
Isthmiaci coloni, XIV, 341 N. — *Isthmiaca* tecta, XIV, 642 N.
Isthmus Corinthi Sisyphius, XIV, 51 N.
Italiæ urbes populique recensentur, VIII, 349... 621.
Italis parire labores, III, 400.
Ithacesia sedes Baii ardens, VIII, 539 N.
Ithacus, I, 14 N.; II, 180 N.; XIII, 48.
Ithemon, V, 546.
Iulus sacer, VIII, 71 N.; XIII, 863. — *Iulis*, sacris, III, 595 N. et V. L.

JUB

Jacet hoste, XV, 3. — fratri, XV, 647 N. — labor Alcidæ in foribus templi, III, 32. — *jacent* mortui ac sepulti II, 574 N.; X, 311; XIII, 469; XVI, 311 N., 577. — stagna, V, 583 V. L. — loca plana, depressa, profunda, VI, 645 N.; XII, 132 N. — lumina, XIV, 603 N. — *jacendo* et macie tenuata ora, XIV, 635 N.
Jacit huic clavam, II, 244 N. — flammas lumen, XV, 27.
Jactat se pharetra, II, 100. — Lucifer Veneri, XII, 248 N. — *jactare* aliquem ventis, seu rumoribus, VIII, 291 N.
Jaculandi certamen, XVI, 557 sq. N. — ars, II, 96 sq.; 126 sq., XIV, 397 seq. — *jaculari* fulmina, seu arces fulmine, V, 385 N.
Jamdudum, VIII, 37 N.; X, 126; XI, 372 N.
Janitor, vid. *Cerberus*.
Janua leti, XI, 187 N. — belli claudenda, XVII, 356 N.
Janus tuetur Ianiculum, XII, 718 N.
Japetus, XII, 149 N.
Jejunia ventris rabidi adigunt, II, 472.
Juba, II, 160.
Jubæ nutantes, I, 525. — ludentes, seu effusæ per colla, XVI, 363

JUN

N.; 442 N. — *jubas* atras aptare, V, 166 N.
Jubar clarum emicat, XII, 637.
Jubere rem alicui, VII, 384 N.; IX, 459 N.; XII, 607 V. L. — non semper cum infin. pass. jungitur, VI, 413 V. L. — *jussus* ordo, X, 446 V. L. — *jussa* rabies, prora, etc. IX, 504 N. — *jussi* cibi, XIV, 600 N.
Jubila et *jubilare*, XIV, 475 N.
Judex belli curia, II, 456 V. L.
Jugum Sidonium subire, XIII, 674; XVI, 647. — *juga* bellica, I, 203. — certantia cælo, XVII, 318 N. — Romana pati, III, 138 N.
Jugales socii, XVI, 400 N. — rapidi, XVI, 583.
Jugurtha, II, 165.
Jungere noctem operi, III, 638. — templorum culmina cælo, III, 624. — gradus, IV, 372 N. — tempora leti, X, 35. — mortem, IX, 409; XIII, 298; XVII, 471. — ratem, V, 553 N. — cornua arcus, II, 126 N. — colloquium, XIII, 734. — dextras, XIII, 76. — Venerem Anchisæ, XV, 60 N. — *jungunt* cadavera ripas, XV, 768 N. — *junctus* campus, V, 302 N. — rogus, XVI, 546 N. — *juncta* mors lenit dolorem, XVII, 471 N. — *junctæ* hastæ, IX, 641 V. L.
Juno Gabina, XII, 537 N. — Le-

nuvina, seu Sospita, VIII, 360 N.; XIII, 364 N. — Averna, XIII, 601 N. — Argiva, I, 26 N. — sæva noverca Herculis, II, 478. — Cypræ culta, VIII, 432 N. — Sarrana, h. e. Tyria, seu Punica, VI, 468 N. — conjux et soror Jovis, XII, 693 N.; XVII, 364 sq. — Trojanis, et inde Romanis infesta, I, 26 sq. N. — Hannibalem inflammat ad bellum, I, 26 seq. 63. — evellit hastam ei infixam, I, 548 sq. N. — ei sacra Argos, Mycene, Carthago, I, 26 seq. N. — Furiam evocat ab inferis, ut Saguntinos ad mortem voluntariam stimulet, II, 526 sq. N. — ejus precibus Trebia suscitat undas, IV, 574 N. — Flaminium parat ductorem imperio fesso, IV, 709 N. — in numen Trasymeni lacus conversa, in somno adparet Hannibali, IV, 722 sq. N. — sola ex Diis, in Apennino residens, cæde Romanorum oculos pascit, V, 206 sq. N. — certat de pulchritudine cum Venere ac Pallade, VII, 437... 471 N. — fodit Patres stimulo invidiæ, VII, 511. — Annam mittit ad Pœnum, VIII, 25 sq. — irata vel callide Jovi auctor est, ut Pœnos fulmine deleat, IX, 535 sq. — efficit, ut Æolus Vulturnum Romanis inmittat, IX, 494 sq. — de aliis ejus machinationibus ac ministeriis vide X, 42 sq., 83 seq., 337 sq.; XII, 201 seq., 701 seq.; XVII, 341 seq., 357 seq., 522... 604.

Junonius anguis custodiens poma aurea Hesperidum, VI, 184 N. — *Junonia* palla, VII, 77 N.

Jupiter Stygius, Tartareus, niger, I, 386 N.; II, 674 N.; VIII, 116 N. — fœderis testis et perjurii vindex, I, 9 N. — bellans pro Romanis, I, 137 N. — non æquus, XII, 21 N. — Hammon ejusque oraculum et cornua, I, 414 seq. N.; III, 10, 673 sq. — sæpe formam mutavit ob amorem, XV, 61 N. — futuram Romanorum fortunam Veneri prædicit, II, 570... 629 N. — Martem auxilio mittit Scipioni, IV, 417 seq. — tonitru Pœnum revocat a consilio Romæ obpugnandæ, et efficit, ut Fabius dux belli creetur, VI, 595... 618 N. — fatorum rerumque seriem pandit, IX, 542 sq. — Iridem mittit ad Martem Pallademque pugnantes, IX, 470 seq., 551 sq. — tempestate repellit Pœnum a muris Romæ, XII, 602... 667. — agit cum Junone, ut Pœni ferociam coerceat, XII, 691 sq. — tuetur montem Capitolinum, XII, 719 seq. N. — mitis adspicit aliquos, VII, 239 N. — Junoni hanc veniam dat, ut Hannibalem præsenti periculo eripiat, simulque ejus et Carthaginis extrema fata pandit, XVII, 341... 384.

Juramenta horrenda et sacra fiunt sanguinis potione, II, 427 N. — iis fraude se exsolvere conabantur quidam apud Romanos, XII, 301 sq. N.

Juro hanc tellurem, VIII, 105 N. — sponte, V. L. X, 436. — *juratus* dux, VI, 346 N. — *jurata* mente numina patria et peregrina vocare, VI, 467 N. — *juratum* bellum, I, 186. — fœdus Jovi, I, 9 N. — *jurati* dii, XIII, 747. — *jurata* bella, I, 489. — pacta parentum, II, 274. — pacta per deos, IV, 789.

Jus — *juris* alterni sors, IX, 17 N. — *Jura* belli, VI, 613. — carinæ, IV, 714 N. — dictare, VI, 693 N. — Œnotria pati, I, 2, N. — patriæ, IV, 711 N. — petere, XVI, 171. — statuere Sagunto, I, 650 N.

Justus portus, XIV, 201. — *justa* ætas, II, 409. — arma, seu exercitus, XII, 470 N. — *justior* ætas tua, cui ultra me, etc. III, 95 N.

Juvare hastam amento, IV, 14.
Juvenalia arma, II, 312 V. L.
Juvenis vocatur, qui jam consul fuerat, etc., IX, 562 N. — pulcher, XII, 225 sq. N.
Juventus, X, 641 V. L.

K

K, litera Græca, non Romana, I, 3 V. L.

LAB

Labarus, IV, 232.
Labat domus alta summi parentis, XVII, 475 N. — fides, II, 392 N. — genu, I, 529. — patria, XVII, 332 N. — sententia, XIV, 192.
Labefacit Sirius fessum, I, 256. — timor mentem, III, 557 N.
Labefactat Mulciber montes exesos, XII, 142.
Labes feminea, XIII, 17 N. — gliscens, XIV, 308 N. — interna urbis, VIII, 21 N. — Tartarea, XIV, 596 N. — tenax nivis, IV, 578 et V. L. — *labem* addere fastis, VIII, 255 N. — pellere, XII, 404 N.
Labicum, *Labici*, *Lavici*, VIII, 366 N.
Labicus, V, 565 N.
Labienus, X, 32.
Labitur gloria, IV, 745 — spes, X, 309 N. — munere, VII, 740 N. — secundis, IX, 352 N. — in Tartara, X, 263. — mens formidine, X, 605 N. — penna, XIV, 595. — *labenti* ævo vir, XVII, 427 N.
Labor pro pugna, I, 3 N.; III, 89; XII, 78 N. — pro rebus gestis, V, 561 N. — pro ærumna, III, 75 N.; 400 N.; VI, 386 N.; VIII, 138; XII, 78 N.; XIV, 615; IX, 535 N. — pro virtute, II, 5 N.; IV, 311 N.; XII, 78 N. — Herculis, IV, 64. — terræ et maris, III, 58 N.; IV, 53; VI, 503 XII, 157 N.; XIV, 583 N. — *labores* parti timore, XV, 52 N. et V. L.
Laborat mors, XIII, 870 N. — equis mortem, XVI, 410 N. — vana, XVI, 508. — Jovi regnum, VIII, 116 N. — servare, III, 80.
Laburnus, XIII, 195.
Lacero; — *lacerat* amictus in luctu, XIII, 389. — *lacerata* crines, IV, 774. — genas, II, 560. — *laceratum* vulnus, II, 562 V. L. — *laceratæ* viscera terræ, XIV, 15.
Lacerto anteire ventos, XVI, 561 N. — letali, I, 262 N. — librare saxa, I, 317; VI, 248.
Lacerus curis, VIII, 25 N. — *lacera* frons, IV, 613. — navis, I, 409; II, 306; VI, 685. — Trebia, IV, 644 N. — *lacerum* funus, II, 562. — *laceræ* umbræ, XII, 547. — *laceris* crinibus, VI, 560. — *lacera* castra, XV, 9 N.
Lacessere Martem, I, 680 N. — letum, II, 321 N. — fata, seu fortunam, IV, 731 N.; XII, 61 N.; XV, 36. — rupes cornu, XVI, 8. — clamore sidera, XVII, 386 N. — frontem pugnæ, IV, 404. — Deos precibus, VI, 573 N.
Lacon venator, III, 295 N. — geminus, XIV, 207 N.
Lacrimabile Latio nomen, IV, 729 N.
Lacrimæ marmoris, æris, I, 86 N. — *lacrimarum* amnis, XIII, 577 — nec deos, nec heroes dedecent, I, 530 N.; II, 476 N. — *lacrimas* alicujus ferre, XIV, 676 N.
Lacrimantur, non loquuntur, qui dolori subcumbunt, VI, 592 N.

LAC

Lacrimosa fata, III, 207. — aula, II, 552.
Lactea colla, IV, 154 N.
Lacus Falerni, VII, 211 N.
Ladmus adest infesto vulnere, I, 397.
Lædit arma, XVI, 257. — ripa gramina, XIII, IV. — *læsus* crimine, XV, 596 — *læsum* corpus (vulnere) V, 602 N. — *læsæ* res, XI, 6 N.
Lælius, Scipionis amicus et legatus, XV, 217 seq.; 258 seq.; 274 sq. — ejus virtus et eloquentia laudatur, XIV, 451 sq.
Lænæ tegmina, II, 166 N. et V. L. — textura, XV, 425 sq. N.
Laertia regna, I, 290 N.; XV, 303 N. — pocula XV, 431 N.
Læstrygonum et Lami Antiphatisque sedes, VII, 276 N.; 410 N.; VIII, 528; XIV, 33; 126 N.
Lætus pavor, horror, pudor, III, 215 N.; VI, 572 N.; XV, 30 N.; XVI, 431 N. — volatus, IV, 115 N. — *læta* arcanis Dea, II, 481 N. — gravitas, VIII, 609 N. — mensa, X, 375 N. — *lætum* bellum, X, 551. — cælum, XII, 602. — *læti* campi, VI, 645 V. L. — *lætæ* artes, XIII, 537 N. — *læta* prata, VIII, 456. — *lætis* fidere, XVII, 141 N.
Lævinus, V, 544; VI, 42.
Lævis ponitur male pro *levis*, II, 111 V. L.
Lævus limes vitæ, VIII, 612 N. — deus, XIV, 494 N.; XV, 512. — homo, II, 111 V. L. — conatibus, VIII, 22 N. — in orbem, VII, 644 N. — volatus, IV, 115 V. L. — *læva* fortuna, III, 94 N. — hora, VII, 30 N. — *læva* conamina Martis, V, 660 V. L.
Lageus amnis, I, 196 N. — *Lagea* ratis, X, 321 N.
Lagi flumina pars petiere, XVII, 591 N.
Lambit ignis culmina, XIV, 312 N. — ripas amnis, IV, 350 N. Cf. VI, 223 N.
Laminæ candentes in tormentis, I, 171 N.
Lampas decurrens cælo, I, 359 N. — Phœbi, I, 193; XII, 575, 648. — Furiarum, II, 610 N. — Vulcani, IV, 694.
Lamus rex, VII, 276 N.; VIII, 529 N.
Languet hiatus, X, 295. — gratia, XVII, 360. — amor ferri, XIV, 182. — *languent* fluctus, VII, 259. — murmura, X, 245. — lumina, XII, 250. — *languentia* stagni, IV, 490. — membra leto, I, 503. — somno, XI, 418.
Languescit ira, XIII, 325.
Languida monstris corda fovere, III, 504.
Lanigeri luci VI, 4 N. XVI, 596.
Lanugine prima sparsus, VII, 691 N.; XVI, 468. — flava signatæ malæ, II, 319.
Lanuvium, Junonia sedes, VIII, 361 N.; XIII, 364.
Laomedonteus, I, 543 N.; VII, 437 N.; VIII, 172; XIII, 55; XVII, 4.
Laomedontiadum urbs, X, 629 N.
Lapis lucet in aure, XII, 231 N.
Lapsans gressus, III, 632; VI, 79. — super sanguine, VII, 610 N.
Lapsus aliger, III, 169.
Laquearia, VII, 145 N.
Lar Laurens, I, 659 N. — *Lares*, Manes, Lemures, Maniæ, Larvæ, eadem numina, et primum evocata in urbium obsidionibus, II, 592 seq. N.
Largitur Livius equo totas habenas, XV, 724.
Largitor laticis, VII, 164.
Largus comæ, VII, 601 N. — mercandi dextras, XV, 495. — effusa habena, VII, 696 N. et V. L. — *largas* quatit habenas Pœnus asper, XVII, 541.

Larinates et *Larinum*, VIII, 402 N.; XII, 174; XV, 565.
Laronius, XIV, 534 V. L.
Larus, XVI, 47.
Larvæ, v. *Lares*.
Lascivit dextra, XIII, 329.
Lascivus Hymenæus, V, 23 N. — *lasciva* lumina, XV, 26.
Lassantur oculi, III, 538 N. — cautes fluctibus, I, 208 N.
Lasso inceptis majoribus ævo, XI, 323 N. et V. L.
Lateranus, V, 229.
Latex Lyæus, VI, 139 N.
Latii, Itali, XII, 412 V. L.; XVII, 432. — *Latiæ* leges, XV, 383 N. — *Latia* fata, XVI, 131 N.
Latini antiqui regna, III, 223, 644.
Latium vetus novumque describitur, VIII, 356... 411 N.
Latmus, I, 397 V. L.
Latonia virgo, XII, 713.
Latrat orator, VIII, 290 N. — *latrant* fluctus et venti, III, 471 N. — vitia, XI, 426 N.
Latrator Cydon, II, 444.
Latratus Spartani, I, 421 V. L.; XIV, 21 N.
Latus ponti, XVII, 249 N.
Latus hostis, I, 499 N.; V, 453 N. — *lata* ruina Cryxi, IV, 293 N. — *lati* humeri et pectus heroum, I, 499 N.; II, 154, 453; IV, 415; V, 437, 453 N.
Laudatio et *laudator* mortui, X, 568 sq. N.
Laudatur Lucifer Veneri, VII, 640 N. — armis, VIII, 461. — *laudanda* monstra, II, 650 N.
Laurea in Capitolio deposita a triumphantibus, XV, 119 N.
Laureata navis, lancea, *laureati* fasces, *laureatæ* literæ, XI, 484 N.
Laurens colonus, XII, 706 N. — domus, VIII, 358. — lar, I, 659 N. — lucus, XIII, 65. — *Laurentes*, I, 110 N., 605 N. — populi, XVI, 678 N. — *Laurentia* ora, XV, 415. — regna, XVI, 151. — signa, XIV, 257. — stagna, VIII, 28 N.
Laurentum, I, 110 N.
Laurigeri avi, V, 412 N.
Laurus, IV, 175.
Laurus deposita in gremio Jovis, IX, 546 N.; XV, 119. Conf. *Laureata*.
Laus, ad quam stimulamur, I, 245; V, 114 N.
Lavat hos Æsis, VIII, 448 N. — valles sanguine, II, 304. — Bætis equos solis, XVII, 638. — *lavare* arma cruore, IV, 166. — adspergine silvas, V, 621.
Lavatio post cœnam, II, 418 N.
Lavinia Annæ fraudes nectit, VIII, 176 sq. N.
Lavinia Pergama, XIII, 64 N., 806. — sceptra, I, 44 N.
Laxa fides, VIII, 320 N.
Laxat campum, V, 269 N.; IX, 557. — excubias, VII, 318 N. — jugum, XI, 17. — mentem, XI, 286. — hos inpulsu vis, XV, 717. — amnis ripas, XVII, 123 N. — milites vulnere, XVII, 422. — hiatum, XIV, 239. — *laxata* nox, XIII, 550. — ira, VIII, 320 N. — *laxatas* habenas, IX, 657 N. — obsidio, I, 582.
Leæna feta, h. e. enixa, sævissima, I, 406 N.; X, 124.
Leandrius Hellespontus, VIII, 621 N.
Leda in Elysiis oris, XIII, 633. — *Ledæ* nomen, XIII, 44 N.
Ledæus Xanthippus, IV, 356 N. — Castor, XIII, 804. — *Ledæi* fratres a nautis suspirati, XV, 83 N. — *Ledææ* Amyclæ, II, 434 N.
Legere pontum, I, 20 N.; VI, 522 N. — arva tardo passu, VII, 132; XII, 524. — visu omnia, XII, 569 N. — trabem jugis, I, 353. — hastam ripa, IV, 177.

Lemures, vide *Lares*.
Lenis amnis, VIII, 180 N.
Lentare bella, VIII, 11 N.
Lentulus, I, 676; V, 231; X, 260 sq.
Lentus adstat in collibus, XII, 567 N.—limus, IV, 577 N.—Mars XIII, 772. — in umbra, XV, 705 V. L. — venit, XVII, 157. — *lenta* cura, XIII, 459. — Dea cernit, II, 489 N. — exspectat, XIII, 103 N. — ira, I, 451; VI, 699; XI, 378. — sagitta, V, 19. — *lenti* nervi, IV, 208. — *lenta* stagna, V, 5 V. L.; VIII, 601 N.
Leo Libycus, Hannibal, I, 569 N.; VII, 401 N. — prendit ac frangit cervicem juvenci, XI, 246 N. et V. L. — *leones* mulcent Afri, v. *Mauri*.
Leontini campi, XIV, 125 N.
Leponticus, *Lepontii*, IV, 235 V. L.
Leptis Sarrana, III, 256 N.
Lernæa monstra, II, 158 N.; III, 32 N.; VI, 182. — gemina sectis serpentibus, II, 159 N.
Lesbium vinum, VII, 211 N.
Lethæi latices, XIII, 555 N. — *Lethæa* virga, X, 356 N.
Lethe, I, 236 N.; XVI, 476 N., — ubi sit, XIII, 554 sq. N.
Lethes Hispaniæ fl., I, 236 N.; XIII, 554 sq. N.
Leucasia, VIII, 578 V. L.
Leucatæ vada, XV, 302 N.
Leucosia, VIII, 578 V. L.
Levat equum, VII, 341. — caput crista, XVII, 392 N. — casum laude, V, 371. — *levari* Romam hoste jubet, VIII, 270.
Levis membra, III, 332. — fides, VI, 468. — bello, VIII, 515 N. — XIII, 214. — frenis, II, 64 N. — XV, 560. — corde, IV, 706 N. — fama, V, 363; XII, 215. — sævit, IV, 542. — Mars, XVII, 510. — metus, IX, 87. — piscis, VII, 502 N. — *leves* auræ, I, 601; XV, 162. — anni, II, 94. — gyri, VII, 645 N. — Satyri, III, 394. — equi, III, 385 N. — *levia* arma, V, 30 N.
Levis (non *lævis*) juvenis, II, 111 N. et V. L.
Levitas Sicana, XIV, 291 N.
Lex muneris esto, XVII, 380 N.
Libamina belli, IV, 827 N.; X, 551 N.; XI, 376. — prædæ, XV, 262 N. — in mediam flammam jacta, VII, 185 N.
Libare oscula, I, 104 N.; VI, 421 N. — dapem diis, VII, 392. — sacrum honorem Fabio, VII, 750 N. — cristas turbine, IX, 523 N. et V. L. — carchesia, XI, 300 N.
Libera metuendi juventus, V, 212 N.
Liberi fulcra et columnæ domus, II, 65 N.
Libido sæva, XI, 310 N. — armorum, XI, 598. — Cyclopia ad cædes, XIV, 531.
Libo cognomen Scriboniæ gentis, V, 411 N.
Librat saxa, jaculum, etc., in hostem, ab aure, etc., I, 317 N., 351, 523, 540; II, 622; IV, 453; V, 293, 576 N.; X, 235. — fulmina, XII, 624. — corpus, XII, 94 N.; XIII, 337. — ventus ratem, XVII, 273. — vigus et nisus, V, 284 V. L.; XV, 426 V. L. — oculis, XIV, 398 N.
Liburna agilis, XIII, 240 N.
Libya, Epaphi f., unde dicta *Libya* terra, XIV, 577 N.
Libye subdita Cancro, I, 194. — Alpibus imposita, III, 563 N.
Libyi, XIII, 94. — *Libyes*, I, 189 V. L. — discincti, II, 56 N.
Libyssa belua, III, 459 N. Cf. VI, 712; XVI, 556. — turba certat, I, 247 N.
Lictores in pugna et sagis, IX

420 N. -- muti in luctu publico, X, 638 N.

Ligare corona Pœnorum terga, VII, 589.

Ligaunus jaculo obcurrente non tardatus, IV, 206.

Ligurum bella, I, 628 N.

Ligus, IV, 591 — pernix, VIII, 605 N.

Lilæus, XIV, 489.

Lilybæon nobile, XIV, 75.

Limen primum, VI, 436 N. — primum Auroræ, V, 26 N. — mortis, V, 423; XIV, 444 N.

Limes latus in campo actus, I, 267 N.; IV, 462 N.; IX, 380. — sulcatus per æquora, XIV, 362. — laxus, quo turmas diducit, IX, 610. — durus, quo ætas decurrit, XV, 46 N. — lævus vitæ, VIII, 612 N. — porrectus lucorum, XIV, 647 N. — solis, IV, 105 N. — campi præceptus, XVI, 337 N. — *limite* medio incumbens, XVI, 488 N.

Lindus, III, 364 N. et V. L.

Lingua ardet et aret, XIV, 598 V. L. — *linguas* complures sibi optant poetæ, rem memorabilem relaturi, IV, 525 sq. N.

Linquit Pœnum dolus, V, 38 N. — *linquere* aliquem menti, XI, 525. — vitam, XI, 398. — *linquitur* cernere, IV, 626.

Lintea substringere, I, 689 N.

Linteæ loricæ ac galeæ, III, 369 sq. N, — vestes sacerdotum Isidis et Herculis Gadit., III, 24 N.

Linum multiplex thoracis et galeæ, III, 271 N. — Ægyptium III, 25 N.; 375 N.; XIV, 660 N. — Arabum, III, 374 N. — Sætabis, III, 374 N. — Faliscum, IV, 223 N.

Lipare, seu *Liparæ*, ins. igniviomæ, XIV, 56 sq. N.

Liquare coria, II, 474 V. L.

Liquefactus in aquas, XIV, 225. — *liquefactæ* cavernæ, XIV, 63. — *liquefacta* carmina lyra, XI, 415 N. — membra igne, I, 178 V. L.

Liquere putri tabo, XIII, 487. — *liquens* Achætus, XIV, 269 V. L. — — unda gelu, IV, 749.

Liquescere fama videbatur Hannibal, XVI, 134 V. L.

Liquida æthra, XIII, 18 N. — *liquidum* iter maris, III, 156 N. — profundum, XI, 455. — carmen, XI, 415 N. — *liquidas* per auras, II, 91.

Liquor Bacchi, XI, 301.

Lirinates, VIII, 402 V. L.

Liris fl. quietus, IV, 348 N. — sulfureus, VIII, 399 N.

Literna palus, VI, 654 N. — squalida VII, 278.

Liternum, VI, 654 N. et V. L.; VIII, 531 N.

Liternus fl., VI, 654 N.

Litorea Cupra, VIII, 432 N.

Livens venenum, II, 707. — pectus planctu, II, 668. — nebula, VI, 282 N. — vadum Averni, X, 136. — aqua cœno, VIII, 381. — dorsum, IX, 577. — *liventes* racemi, VII, 208 V. L. — *liventia* equorum tergora, VII, 685.

Livius Claudius Salinator in priore consulatu damnatus XV, 593 sq. N. — in altero cum collega Nerone vincit Hasdrubalem ad Metaurum, XV, 601... 807.

Livor obtrectat facta, XI, 610 N. — angens sua guttura, XIII, 584 N.

Lixum, seu Lixus, Linx, Linga, Tinga, III, 258 N.; V, 400.

Loco quo sunt fata tua, I, 599 N.

Locri, XI, 20 N.

Longa nox, VIII, 140. — Clotho, V, 404. — *longæ* oræ, VI, 628. — *longa* arva, III, 422 N. — cognomina, I, 89 N. — mapalia, II, 85.

Longævum fanum, XIII, 86.

Longe esse, I, 301 N.; XVII, 80.

Longinqua æquora, I, 584; XVII, 13 N.

Loquuntur exta, I, 139 N. — fortes, I, 416. — saxa Phœbo, XV, 311 N. — equis, XVI, 322.

Lora fert secundus, XVI, 387 N.

Lorica texta nodis, auro trilix, conserta hamis, II, 401 N.; V, 140 N. — lintea, III, 269 seq. N.; 371 N.

Lotophagi, III, 311 N.

Lotos nimis hospita, I, 311 N.— Phrygia, seu Mygdonia, h. e. tibia, VIII, 504 N.; XI, 430 N.

Lubrica rostra, VII, 542 N.

Luca, seu *Lucas* bos, IX, 572 N.

Lucani, VIII, 569 N.

Lucentes arenæ, I, 235 N.— vulnere flammæ, I, 174. — fluctus, VII, 259 N.

Lucifer mari renovatus laudatur Veneri et certat majoribus astris, VII, 639 N.; XII, 247 sq. — quum oritur, Hesperus vocatur, VII, 639 N.

Lucretia inclita leto, et pudicitia decus Latium, XIII, 822 sq.

Lucrinus lacus, XII, 116 N. — *Lucrina* Venus, XIV, 410 V. L. — inter *Lucrinum* lacum et mare agger, seu via, ab Hercule munita et refecta ab Agrippa, XII, 117 sq. N.

Luctantur fatis, etc., I, 234 N.; II, 514 N.; IV, 20, 583, 590; X, 553; X, 295; XIV, 454 V. L. — inponere, III, 54. — mugire, VII, 359. — *luctans* ferro glacies, III, 520. — vana, XVII, 313. — *luctantia* lumina, VII, 204 N.

Luctificus pavor, VI, 557.

Luctus edax in Orco, XIII, 581 N.

Ludibrium necis, VI, 524 N. — caudæ, XIII, 340.

Ludificatur ducem, VII, 214. — equo, VII, 646; VIII, 644.

Ludit Proteus per varias formas, VII, 423 N. — juba per colla, XVI, 363 N. — de amore, VIII, 470 N. — Pœnum, VII, 15 — *ludunt* præsaga præcordia meos sensus, III, 74.

Ludus ei est, III, 349 N. — tollere damam, XVI, 572 N. — *Ludi* funebres, XVI, 288... 591 N. — de amore, VIII, 470 N.

Luere fœdera, I, 671 N. — prælia damnis, VI, 286; VII, 514. — crimina, XIII, 867. — *luitur* Græcia profundo, XI, 22 N.

Lues, I, 174 N., 354; V, 108 N., 360 N.; X, 603 N.; XII, 184; XVI, 622 N.; XVII, 96.

Lumen gentis, VI, 130 N.; VIII, 246 N. — æratum umbonis, II, 211 N — herois fulget, I, 496 N.; XI, 338. — cæli blandum, II, 223 N.; XVI, 73 N. — cæcum dei, XVII, 548 N. — *lumina* lasciva Voluptatis jaciunt flammas, XV, 26. — ignea serpentis radiant flamma, II, 586. — retro fugiunt, II, 465. — gemmata peltæ, II, 167 N.

Luna fraterno lumine lustrat terras et adflatur, IV, 481 N.; VIII, 174 N. — causa fluxus et refluxus maris, III, 59 N. — bigas inmittit per cærula, III, 59 N. — ejus bis senos orbes complere, III, 67. — deducitur cælo a magis, VIII, 500 N.

Luna ac Lunensis sinus, seu portus, caseus et marmor, VIII, 480 N.

Lunatus flexus, IV, 317. — gyrus, IV, 370. — *Lunata* arma, seu peltæ Amazonum ac Thracum, II, 76 N.; VIII, 429.

Lupata, frena, I, 217 N.

Lupi, freni, I, 217 N. — *lupi* (animalia) olim capti fovea virgultis tecta et balatibus agni, VI, 329 seq. N. — Martii, VII, 717 N.

Lurida ossa, II, 466.

Lusitanæ equæ e Zephyro conci-

pientes, III, 378 sq. N.; XVI, 364.
Lustra insana, XI, 33 N. — exagitare (ferarum), VIII, 565 N. — incolunt Hirpini, VIII, 571 N.
Lustrat cineres, II, 266 N. — clara dies OEtam, VI, 452 N. — clipeum visu, V, 307. — cærula puppe, XIII, 881. — signa, seu maniplos, III, 407; XIV, 626. — Hannibalem, XVII, 517 N. — lacum, IV, 827. — Caucasum, XII, 459 N.
Lustratio, VIII, 125; XII, 750.
Lustrum etiam tempus quatuor annorum, XVI, 151 V. L.
Lusus, a quo dicta *Lusitania*, III, 101 N.
Lutatius ejusque victoria navalis, I, 34 N.; VI, 687 N. et V. L.; XIII, 731.
Lux Italum, XIII, 707 N.—tanta exoritur, IV, 475 N. — armorum, III, 371; IX, 107. — nitoris, VII, 471. — suprema, X, 153; XV, 66. — pro vita, II, 524; VII, 737; XI, 48; XVI, 538. — sub *lucem* somnia vera, VIII, 124 N. — *lucem* pati, VI, 577 N. — sine *luce* genus, VIII, 246 N. — *luce* remota, XIII, 869 N.
Lyæi munera, VII, 748 N.; XIII, 416. — latices, VI, 139 N. — fusi per membra, XIII, 273. — Latii, III, 370 N. et V. L.
Lychæus, XIV, 434.
Lycii arcus, VIII, 494 N.
Lycormas, II, 637.
Lycurgi ritus, IV, 364.
Lycus, II, 177.
Lydius Tyrrhenus, qui colonias Lydorum in Etruriam duxit, V, 9 sq. N. — *Lydia*, I, 157 N. — *Lydia* ora, Etruria, IV, 719 N.; IX, 189. — *Lydia* stagna, bella, cum Porsena, XIII, 828 N.
Lydorum populi, Etrusci, IV, 719 N., 738 N.; V, 9 sq.
Lygdus, I, 338.
Lymphatus cursus, I, 459 N.— *lymphatæ* mentes, V, 224. — *lymphata* boum corpora, VII, 357.
Lyndus, v. *Lindus*.
Lyæus, II, 112.

Macæ, II, 60 N.; III, 275; XV, 670 N.
Macedonum reges, v. *Galeæ*.
Macetes, seu *Macetæ*, XIII, 878 N.; XIV, 5; XV, 287; XVII, 414, 632.
Mactari exitio, XVII, 499.
Macte indole sacra, IV, 475 N. — virtute, X, 277. — virtutis avitæ, XII, 257. — pudici animi, XV, 274.
Macula non inlita vita, XI, 43.
Maculare crimine mentem, XI, 209. — hospite sedes, XIII, 305.
Madefacta veneno Assyrio vestis, XI, 41 N. — *Madefacta* luxu meroque membra, XII, 18 V. L.; XI, 407 N.
Madens, ebrius, XI, 407 N.; XII, 18.
Mæandrus sibi gurgitibus flexis revolutus oberrat, VII, 139 N.
Mæcenas e Cilnia gente Etrusca, VII, 29 V. L.; X, 40 N.
Mænala, XIII, 346 N.; XV, 771 N.
Mænas armata, III, 102 N. — nocturna Lyæo, III, 395 N. et V. L.
Mæones, Lydi, et Etrusci, IV, 721 N.
Mæonia lingua Homeri, IV, 525 N. — pubes, V, 10. — *Mæonium* vadum, I, 157 N. — *Mæonii* coloni, lacus, fluctus, IV, 721 N.; VI, 607; XII, 17; XV, 35 N. Cf. VII, 139 N.; VIII, 482.

Mæret dum talia, XVII, 268.
Mœstus, v. *Mœstus*.
Magalia et *Magaria*, vid. *Mapalia*.
Magicus cantus, I, 97 N. — cruor, II, 427 N. — ignis, I, 430. — *magica* lingua, I, 432. — *magicæ* artes, I, 94 sq. N.; VIII, 99.
Magis omittitur, XIV, 634 N.
Magister navis, I, 687; IV, 717 N.; X, 612. — elephanti, IV, 614. — belli, III, 173 N. — belli equitumque, VII, 495; XII, 501. — militiæ, XVI, 219. — stabuli gregisque, II, 690. — haud segnis timor, IV, 25 N. Cf. Adp. et *Exuere*.
Magnanimus Senatus, II, 2. — *magnanima* virtus, XV, 387. — *magnanimi* ductores, XVI, 646. — gigantes, IX, 309. — viri, I, 293. — *magnanimæ* urbes, I, 29 N.
Magnetis vis, et ubi reperiatur, III, 266 N. et V. L.
Magna sat triumpho visa Superis Carthago, VI, 343 N. — *magnum* est, ex hoste reverti, VII, 240. — *magna* minari, promittere, loqui, VIII, 109 N. — *maxima* rerum Roma, III, 585 N.
Mago frater Hannibalis, dux Carthag. fratrem spirans in armis, III, 239 seq.; IV, 311 sq., 562 N. — eh Appio vulneratus a Synhalo sanatur et in pugnam redit, V, 344... 375, 530 sq. — nuncium victoriæ Cannensis fert Carthaginem et annulos aureos, XI, 369 seq., 483, 611. — fugatur et in Libyam trajicit, sed in itinere moritur, XVI, 23 sq. N., 674 N.
Mahalces, VII, 559.
Maharbal, IV, 562.
Malæ pressæ casside, II, 346. — signatæ flava lanugine, II, 319; VI, 128.
Malefida cassis, XIV, 163 N.
Malesuada gloria, XIV, 501 N.
Mali morbi, XIII, 581. — *mala* gramina, VIII, 498 N. — pectora bello, X, 421.
Malignus victus, aditus, ignis, III, 280 N. — *maligna* ars, VII, 266.
Malle sibi campum, I, 157 N.
Malus erigitur initio navigationis, et deponitur ea finita, VI, 354 N.
Mamercus, V, 333.
Mamertini, I, 662 N.
Manat mors in viscera, V, 528 N. — oculus per ora, IV, 752. — *Manant* flammæ, X, 106; XVII, 99 N. — contagia morbi, XI, 12. — corpora tabo, X, 542.
Mancinus, IX, 13, 71.
Mandere cruorem ore, I, 424 N. — ferrum, XVI, 358. — humum ore, V, 526 N.
Mandonius, III, 376.
Manet gradu, XVI, 21 N. — me præmium, III, 149, 611. — nos et te eadem hora, VI, 509 N. — *mansurum* decus, XVII, 625.
Manes exciti magico cantu et sacrificio, I, 97 N. — profundi ostenduntur vel visi procedere terræ motu et expavent antiquum diem, V, 618 N.; VI, 180 N.; XII, 129; XIV, 246. — ad *Manes* ferre quid, VI, 423. — visi bustis erumpere, VIII, 642 N. — iis nigræ sub lucem mactantur pecudes, facta scrobe, I, 97 N.; XIII, 404 seq. N. — potant cruorem, et sic loquuntur eliciunturque, XIII, 443 N.; 447 sq. N.; 494 sq., 621, 706, 735, 736. — vocare exitos, XVI, 310 N., 577. — ad eos descendere, XVII, 267. — infestant interfectores suos, II, 704 N. Cf. *Animæ*, *Lares*, *Umbræ*.
Manicæ rigent ex auro, IV, 155. — vestis, XI, 41 N. et V. L. — additæ viro, XVII, 140.

Manipli duri, I, 248 N. — equitum, IV, 314 N.

Mansuescunt corda, XVII, 463.

Mantua, Musarum domus, VIII, 593 N.

Manus elephanti, IX, 628 N. — *manus* (genit.) uncæ tela, XIV, 322 N. — *manu* parta formido, XVI, 15 N. — proximus ductori, XVI, 115 N. — senior, XVI, 644 N. — cadere, II, 705 N. — *manus* artificum, XIV, 653 N. — in *manibus* esse, VII, 35 N.; XII, 196 V. L.

Mapalia, II, 85 N., 438 sq., 691; IV, 374; XIV, 7 N. et V. L.; XV, 418; XVII, 88 sq. N.

Marathonius hostis, XIV, 650 N.

Maraxes, VII, 324.

Marcellea et Verrea, XIV, 665 N.

Marcellus primus Hannibalem vincit ad Nolam, XII, 161... 294 N. — Syracusas obpugnat et capit, XIV, 110... 684 N. — patronus Siciliæ, et ob humanitatem divino honore cultus a Siculis XIV, 665 sq. N., 680... 689 N. — tertia tulit opima spolia, I, 133 N. — in Apulia cæditur, XV, 334... 398. — ejus virtus laudatur, XV, 337 sq.

Marcentes anni XV, 743.

Marcia, Reguli uxor, VI, 403 V. L., 574 sq.

Marciana carmina, VII, 483 N.

Marcida ora, XIV, 636 V. L.

Marcius, XIII, 400 N.

Mare, ejusque æstus, seu fluxus et refluxus, horumque causæ, III, 45... 60 N., 392 N.; XV, 226. — inmane, vastum, ingens, VI, 522 V. L. — magnum, h. e. mediterr. VIII, 630 N.

Margaritæ, munera rubri ponti, XII, 231 N.; XIV, 663 N. — in aure lucent, XII, 231 N.

Marius veniet in longum imperium, XIII, 853 sq.

Marmarici populi, III, 687. — *marmaricæ* vires, VIII, 215. — *marmarica* signa, II, 57 N.

Marmaridæ, medicum vulgus, III, 300 N. — *Marmarides* Scyron, XIV, 482 N.

Marmor mœstum, I, 86 N. — infidum, mare, XIV, 464 N.

Marmoreum collum, IV, 154 N. — jugulum, XII, 246 N. — templum, VIII, 230 N.

Marrucini, VIII, 519 N.; XV, 566 N.; XVII, 753.

Marruvium veteris Marri nomine celebratum, VIII, 505 N.

Mars noster, I, 118 N. — sinister, I, 8, 457. — egregius, XI, 502. — infidus, XIV, 266 N. — Iberus, XV, 2 N. — lætus cæde, XVII, 489 N. — minor, seu levior, IV, 265 V. L.; XVII, 510 N. — ejus ingens hasta, I, 433 N. — propria sedes Thracia, I, 433 N. — eo sati Romani, I, 635. — Carthagine præ ceteris diis cultus, II, 365 N. — equi et currus, I, 433 seq. N.; III, 702 seq.; IV, 430... 444 N.; XVII, 487 seq. — clipeus fulminis flammas spargens, galea nulli deorum facilis, thorax Cyclopum labore sudatus, et hasta, IV, 432 seq. N. — præcipuæ partes in Gigantomachia, I, 435 N.; IV, 435 N. — strepitus currus, IV 436 N. — comites et aurigæ, Furor, Iræ, Pavor, Bellona, IV, 436 seq. N. — fulmina mittit, IV, 440 seq. N. — ingressu strepituque currus quatit cælum ac terram, IV, 442 seq. N. — Scipionem juvenem tegit in acie et laudat, IV, 457... 479. — pro eo pugnat cum Pallade, IX, 438 seq. N. — in Pœnos furit, IX, 486 sq., 521 sq. — invitus et cum fremitu ex acie excedit jussu patris, IX, 551 seq. — tuetur campum Martium, XII, 716 N.

Marsi et *Marsica* oppida, bel-

lum, etc., VIII, 495... 509 N. — *Marsa* veneficia et artes magicæ, VIII, 496 sq. N. — *Marsorum* origo a Marsya, VIII, 502 sq. N.

Marsya fugit Phrygias trans æquora Crenas, VIII, 503 N. et V. L.

Martigenum vulgus, XVI, 532 N. — *martigenæ* populi, XII, 582.

Martius clamor, V, 171 N. — lupus et tigris, VII, 717 N. — Hannibal, XV, 407. — sonipes, I, 222. — *Martia* plebs, VIII, 269. — virgo, VIII, 428. — *Martia* ora, XVII, 646.

Masinissa, socius Pœnorum, ad Romanos deficit, et Scipionis ope regnum paternum, a Syphace expugnatum, recuperat, XVI, 115 sq. — ei crines ardent, unde mater quævis fausta ominatur, XVI, 118 seq. N. — fortiter pugnat ad Zamam, XVII, 413... 431.

Massæsyli et *Massyli*, seu *Massylii* confunduntur, XVI, 170 N.

Massagetæ bibunt sanguinem equinum, III, 360 N.

Massicum vinum, et *Massicus* mons, IV, 347 N.; VII, 162 sqq. N.

Massilia, colonia Phocæorum, IV, 52 N. — Dianæ Ephesiæ sacrificia humana mactat, XV, 169 seq. N.

Massylia signa, XVI, 184 N.

Massylus rex, XVI, 234. — ensis, V, 413. — *Massyla* gens, II, 108 N.; III, 282; VIII, 99. — vates, I, 101 N.; II, 298. — fera, XII, 276 N. Cf. *Massæsyli*, et *Mauri*.

Masulus, I, 405.

Mataurus, v. *Metaurus*.

Mater bellorum Pyrene, XVII, 640 N.

Mathematici descriptio, XIV, 343 sq.

Maturus ad arma, XVI, 656.

Mauri, Gætuli et Massyli leones mulcent et fetus eorum alunt, I, 406 N.; II, 440; III, 288 sq.; XVI, 235 seq. N. — serpentes sopiunt, etc., v. *Serpentes*. — sunt Nomades, II, 441 seq. N.; XV, 538 N. Conf. *Mapalia*.

Maurus pastor, XVII, 90. — *Maurum* jaculum, III, 339 N.; IV, 567 N.

Maurusia pestis, IX, 620. — præda, XVI, 553 N. — taxus, IV, 567 N.

Mavortius Hæmus, XI, 464 N. — *Mavortia* pectora, XV, 4.

Mazæus et *Mazæi*, IV, 627 V. L.

Meatus nubivagus, XII, 102 N.

Medicare æstus vulneris, VI, 99. — tela veneno, VII, 453 N.; XIII, 197. — *medicata* ora, XIII, 478. — papavera, X, 352.

Medici sanguinem abluunt et sistunt aqua frigida, et calida dolorem mitigant, vires autem parco cibo restituunt, VI, 91... 95 N. — *medicorum* amictus adstrictus, V, 369 N.

Medicina subcubuit malis, XIV, 609 N.

Medicum vulgus, III, 300 N. — *medicæ* artes veterum, V, 351 sq. N.

Meditamina belli cauti amare, VIII, 324.

Meditari formas in pulvere, XIV, 677. — stragem, IV, 336. — pugnas, V, 315 N.; XII, 711 N. — in prælia, V, 315 V. L.; XVII, 438. — vulnus, IV, 188.

Medius axis, VIII, 650 N. — fervor, dies, I, 258 N., 284 N. — pacatorque Syphax, XVI, 221 N. — per viscera teli, I, 307 N. — *media* vox, II, 329. — e *medio* sumere hortamenta, V, 159 N.

Medullæ telluris, VII, 490 N.; XII, 136.

Medusa Phorcynis, II, 59 N. — saxifica, X, 177 N. — ejus antra et sedes, II, 59 N.; X, 173 seq. N.

— caput in ægide Palladis, IX, 441 sq.
Medusæi chelydri, III, 316 N.
Megæra, III, 37 N.; XIII, 432.
Megara, XIV, 26 N., 273.
Melas fl., XIV, 260 N.
Melior, v. *Bonus*.
Melite lanigera, XIV, 251 N.
Mella Neleia Pyliæ senectæ, XV, 456 N.
Membra Carthaginis truncata, XVII, 149 N. — Libyæ, II, 310 N. — paria, II, 525 N. — pro *membris* arma fuere, XII, 24 N.
Memento servare, etc., III, 118 N.; IV, 286, 817; XVI, 219.
Memnon Eous, III, 334 N.
Memorare ter centum annos, II, 4 V. L. — *memoratus* primis Trojæ ruinis, I, 513. — *memorata* Ichnusa Graiis, XII, 358.
Memori amore tenere, III, 65 N. — ira, XIII, 71 N. — mente condere, XIII, 40.
Memphis Nilotica, XI, 431 N.
Memphitis tela, XIV, 660 N.
Menœi viri, *Menœ*, *Meneii*, *Menanini*, XIV, 266 N.
Mendax tellus, VII, 160 N. Cf. *Fœnus*.
Meninx, III, 318 N.
Mensa neglecta, I, 613 N. — *mensæ* alba tellure petitæ, citreæ, etc. — XIII, 354 N.
Mentem exuere, et excuti, VII, 495; IX, 644 N. — sistere, X, 407 N. — alicui dare, I, 63 N.; VI, 609 N. — *mente* intrare Styga, VII, 586 N. — *mentes* superæ, I, 19 N., 124. — vatum, III, 5.
Mentitur Jupiter, I, 417. — fratrem, II, 637 N. — minas, XIII, 166 N. — præpes Superos, IV, 129. — Roma te prolem Tonantis, XVII, 654. — tellus colono, VII, 160 N.; XIV, 23 N.
Mercurius a Jove missus somnianti Hannibali adpareat, III, 163 sq. N. — virga tenebras fugat, etc., III, 199 N. — editus antris Cyllenes, III, 203 N. — virga somnum immittit, X, 556 N. — animas deducit ad inferos, XIII, 630 N. — ejus talaria, XVI, 501 N.
Merendo exsangues, II, 320 N.
Mergere gurgite tonsas, XIV, 533 N. — *mergente* consule, VIII, 285 N. — *mergitur* Astur telluris visceribus, I, 231. — Himera posto, XIV, 233 N. — *mersus* cruore campus, I, 50. — strage, IX, 189. — Ulysses pelago, II, 182. — *mersa* libidine vita, XI, 427. — naris, X, 78 N. — vetustas, seu fata caligine, VIII, 45; XI, 122. — *mersi* Syrtis arenis populi, I, 644.
Meritare, X, 655 N.
Merve, II, 104 N.
Messana, I, 662 N.; XIV, 194 N.
Messapus rex, XII, 393 N. et V. L.
Messor bis tondet flavas aristas, VIII, 61.
Metæ finis, XVI, 512 N. — *metam* stringere, V, 24 N.; XVI, 361 N. — *meta* substructa, VII, 676 N. — *metæ* cladis (plur.) IX, 549. — Herculeæ, IX, 185 N.; XVI, 149. — nullæ regnis, VII, 478. — *metas* ævi servare, X, 208. — Parcarum impellere, V, 405 N. — stringebant tenebræ, XIII, 299. — terrarum invisere, XIV, 8. — *metis* narrandi pressis stringere famam, VIII, 48 N.
Metabus, IV, 337.
Metalliferæ terræ, XV, 498.
Metallum chalybis, II, 403. — de Marmore, sulfure, gemmis, etc., VIII, 480 N.
Metari agros fuga, VI, 58 N.
Metaurus, IV, 187 N. et V. L.; VII, 486 N. et V. L.; VIII, 449; XV, 556, 619 N.

Metellus juvenibus quibusdam auctor est, ut Italiam relinquant, X, 415 sq.; XII, 299 sq.

Metere colla ense, IV, 213 N., 462; X, 146; XIII, 218; XIV, 134; XVII, 146. — segetem, XVI, 615 N. — regionem, urbem, colles, VIII, 564 N.

Methymna ferox, VII, 211 N.

Metiri tecta urbis sc. oculis, I, 299. — æquor, seu juga venatibus, III, 339 N. — pectus cuspide, IV, 292 N. — stagna Eridani, V, 156 N. — ruinas auro, VIII, 676 N.

Metiscum ingentem demittere umbris, I, 437 V. L.

Metus Deorum, I, 82 N. — inopinatus et magnus clamandi facultatem adimit, VI, 188 V. L. — non æquus in arctis rebus suasor, V, 478 N.; X, 597 sq.

Meus dies, Mars, etc., I, 118 N. — Murrus, II, 562 N. — *meæ* iræ, VII, 564 N.

Mevanas, IV, 524 V. L.

Mevania, IV, 544 N.; VI, 645 seq. N.; VIII, 456 N.

Micat lingua, VI, 223 N. — igneus æther, I, 135 N. — serpens tergore, II, 547. — tremulo conatu, IV, 211 N.

Micipsa, II, 160.

Migrantur regna Superis, VII, 431 N.; XIII, 266.

Milichus, III, 104 N. et V. L.

Militum exercitia, VIII, 551 sq. N.

Mille carinæ Trojam raptæ, III, 229 N.

Milo Lanuvinus murali corona donatus, XIII, 364 sq. N.

Mimas mons, III, 294 N. — gigas, cui inposita Prochyte ins. IV, 276 N.; XII, 147 N.

Minæ durant frontibus cæsorum, V, 673 N. — pelagi, XII, 157.

Minantur cælo saxa, IV, 2 N. — observet pacta hospita, XVII, 77 N. — *minans* servitium, XV, 589.

Minax senitus, XII, 140. — *minacia* jussa, XI, 208 V. L.

Minerva, ad stagna Tritonidos paludis edita, invento Libyen perfudit olivo, III, 322 sq. N. (Cf. *Tritonia* et *Tritonis*) — certat de pulchritudine cum Junone ac Venere, VII, 437 sq. N. — Hannibali auxilio venit et pugnat cum Marte, IX, 438... 485 N. — Cum Jove expostulat de furore Martis, IX, 526 seq. — ejus ægis, cassis, fulminei oculi, etc., IX, 441... 469 N. — adjuvat Argonautas, XI, 471 sq. N. — fulmine percutit Ajacem Oiliadem, XIV, 479 N. — ejus species, VII, 459 sq. N.

Ministrare pœnas, ut apud alios poetas pœnis, velis, telis, habenis, vitiis, II, 674 V. L. — bello, XII, 310.

Minitantia fata, XIII, 170.

Minoia tela, II, 107 N.

Minor frontem, III, 42 N. et V. L. — Mars, IV, 265 V. L. — *minores*, posteri, VI, 550 N.; XVI, 44. — infantes, II, 491 N. — Superi fatis certasse, V, 76 N. — *minora* periclo tela, X, 23.

Minos, ad cujus uxorem Pasiphaen Galbæ maternam originem referebant, VIII, 470 N. — Dædalum in Siciliam persequens a Cocali regis filiabus occiditur, XIV, 40 seq. N. — judex inferorum, XIV, 42.

Minucius Rufus, VII, 586 V. L. — dux temerarius, qui monita Fabii spernit, eoque absente pugnat cum Poeno fugam simulante, ut ejus furorem alat, VII, 377... 408, 494 sq. — æquato sibi cum Fabio imperio vincitur ab Hannibale, VII, 513... 535. — a Fabio servatur, VII, 536... 729. — Fabium pa-

trem salutat, VII, 730... 750. — perit in pugna Cannensi, IX, 561 sq.

Mirabile, seu *mirum* quantum, VI, 620 N.

Miscere pugnas, prælia, bella, certamina, I, 69 N., 266; II, 152, 528; V, 302; IX, 233, 330; XIV, 521; XV, 673; XVI, 48. — agens Martem, XVII, 480 N. — campum, V, 434 N. — omnia et versare, VII, 141 N. — pocula, VII, 169 V. L. — se labori, XVII, 29. — facta dictis, XIII, 104. — studia, IX, 405. — urbis fata suis, II, 301. — murmura linguis, III, 305. — sidera ponto, XVII, 377 N. — caput cælo, IV, 742. — *mixta* gemma poculis, XIV, 662 N. — cælo Ceraunia, V, 384 N. — murmura vana ventis, XII, 629 N.

Misenus tibicen Æneæ, a quo dictus *Misenus*, seu *Misenum* opp. et prom., VIII, 538 N.; XII, 155 N.

Misera bona, XI, 419 N.

Miserescit etiam hostis, II, 653 N.

Mitescit annus, XV, 502.

Mitifica mens, XII, 474 N.

Mitigare artus, VI, 93 N.

Mitis Iulus, Venus, VIII, 107 N. — fluvius, IV, 85 N. — Neapolis, XII, 27 N. — plaga, I, 213. — Campania, VI, 651 N. — manus, VIII, 75. — quies, VI, 97. — adspectus, VIII, 560. — flamma, XVI, 121 N. — Deus, VII, 239 N.; XIII, 320. — *mites* cerastæ, III, 302. — Sarni opes, VIII, 537 N. — opes Hieronis, XIV, 653 N. — *mite* et cognatum homini Deus, IV, 795 N. — decus dextræ, XIV, 148. — factum, VII, 711. — os, IX, 542. — flamen, IX, 358. — non *mitis* Iberus, XVII, 641 N.

Mittere in secula, populos, ora, etc., II, 511 N.; VI, 711. — sub Tartara mentem magnam, VI, 40 N. — se cælo, XI, 411. — somnum chelydro, III, 354. — equos citatos verbere, XVI, 423.

Mobilis agger, IX, 240. — ala, IV, 148. — ira vulgi, VIII, 286 N.; XVI, 315 N. — *mobile* pectus, XVI, 146 N.

Moderamen lentum, VII, 15. — equi sero discere, XVI, 417 N.

Moderari boves, IX, 572. — furori, XIII, 670. — planetu volatum, XII, 101 N. — turbatum profundum lyra, XI, 446 N.

Modestior armis, XVI, 134 N.

Modis Latiis resonat Helicon, XII, 412 N.

Modo, de tempore satis longo, XV, 90 N.

Modulari sonos, XI, 465. — carmen, XIV, 472.

Modus rei est, seu additur, III, 559; IV, 666 N.; VI, 107; VII, 12; XVI, 224. — fati, I, 228 N. — auri, XI, 40.

Mœnia, Alpes, XV, 509.

Mœstus Acheron, XIV, 243 N. — *mœsta* cura, VI, 551. — ira, II, 139. — *mœstum* marmor, seu ebur, I, 86 N. — *mœstæ* cupressi, X, 534 N.

Moles montis, I, 128. — muri, XII, 108. — maris, III, 46 N.; IV, 322; XIV, 123. — scopulorum, I, 371; V, 301. — arboris, VI, 195. — viri, IV, 290; VI, 112; XV, 336. — Gigantum, XVII, 649. — corporis, V, 436; IV, 530. — Divorum, IX, 300. — feræ, III, 464; IX, 560, 571, 619. — equi, XVII, 556 N. — Martis, belli, III, 574 N.; XV, 136. — rerum, VI, 594. — ruentum, X, 212. — ruinæ, IX, 504; XVII, 424. — necis, XI, 309. major Alpibus, XII, 71 N. — turrita, IX, 239. — juventæ, II, 154 N. — putris Alpium, III, 643 N. — magnas terra marique movere, XIII, 864 N. — *mole* acri retor-

quere hastas, I, 641 N.; IV, 449 N. — tota se tulit, I, 497 N. — magna vexillum ferebat, V, 337. — tota tenebat tegimen, IV, 385. — sua perimere, XIV, 554 V. L. — tota laborare, XVI, 184. — prorumpere, VII, 681; XII, 39 N. — graviore certamina movere, VII, 569. — majori premere virtutem alicujus, XVI, 34 N. — ter gemina ruere, XV, 190. — invicta stat mens, XI, 207 N. — nivali æquatus, II, 313 N. — nova reparare campum, IX, 417 N. — adversa stat ductor, IV, 651 N. — *molibus* claudere portus, ac mare inplere, II, 408 N.; IV, 295 sq. N.; XIV, 645 N.

Moliri populos, I, 645 N. — vias, IV, 788 N. — dextra, h. e. cædere, XIII, 48 N. — fulmine Alpes, V, 385 N. et V. L. — sagittas, robora, V, 385 N. — bella lacertis, XV, 17. — nova, II, 149. — aras, IV, 822. — letum ab ense, X, 5. — excidium, I, 13. — pestem, insidias, periculum, VII, 264 N. — facinus dextra, XI, 196. — certamina, XVI, 6. — triumphos, XVI, 631. — mare tridenti, XVII, 242 N. — cacumen proferre, V, 485. — prælia, XIII, 198.

Mollis cura, XV, 703 N. — tactus, VI, 92. — ritus, XII, 31. — victus, XV, 54 N. — aditus, IV, 489 N. — *molle* Zephyro, V, 466 N. — imperium, VIII, 57. — certamen, IV, 137. — *mollia* jussa, XIV, 151. — dictu, I, 113 V. L. — crura superbi gressus adtollit, XVI, 443 N. — *mollissima* mensæ canere, XI, 439 N.

Mollitus amore, XIII, 118. — *mollita* lympha flammis, XI, 418 N. — manus calathis, II, 70 N. — vis, XIII, 325. — pruina flammis, III, 482.

Molossi canes, II, 689 N.

Momentum rerum, VIII, 251 N.

Monæsus, VII, 604.

Monent vates, oracula et dii, III, 181; IV, 120 N.; V, 117; XVI, 140. — *monita* somni, X, 372. — vatum, seu deorum, IV, 120 N.

Monitor Deus, III, 219; IV, 723. — militum, VIII, 370 N.

Monœci saxa, I, 586 N.

Monstra laudanda, pœnæ, fidei virtutum, II, 650 N. — omnia a Terra genita, V, 111 N. — hominum, tellure sata et vix uno vulnere vitam reddentia, V, 111 N. — Lernæa, II, 158 N. — clara, XVI, 133 N. — *monstro* latet lumen Dei, XVII, 550 N. — *monstris* languida corda, III, 504 V. L.

Monstrant Dii, XVI, 591 N. — *monstrans* feritate parentem, III, 360. — *monstrare* futura, IV, 121. — *monstrata* Garamantica, V, 364 N.

Montes armorum, X, 548. — certantes cælo, XVII, 318 N.

Montivagis cursibus infestare hostem, III, 546.

Mopsus, II, 89.

Mora belli, I, 479 N.; VIII, 33 V. L. — capuli, I, 516 N. — æris, V, 319 N. — una, XIII, 153 N. — *moram* eundi non passus, XII, 472 N. — non *mora*, quin, XIV, 580 N. — *moras* leti proferre, trahere, producere, II, 597 N.

Morantur claustra, XIII, 108. — prodigia Parcas, V, 75. — iræ, XV, 483. — patriam, X, 384 N.

Mordax cura, I, 85 V. L.

Mordet ora frenis, VII, 68 N. — cornus tegmina, X, 117. — dolor, cura, invidia, VII, 271 N. — fibula, VII, 624 N. — hastam, V, 332 N. — humum, V, 526 N.; XV, 380. — ripam amnis, IV, 350 N.

Morgentia, seu *Morgantia*, XIV, 265 N. et V. L.

Moribunda manus lora retentat, IV, 210 sq. N.; X, 199.

Morienti lumine, XVII, 456. — *morientium* prædictiones ratæ, IX, 134 sq. N. — *mortuos* revocare ad vitam, seu conclamare, II, 647 N. — laudare, X, 568 sq. N. — eorum corpora condire et in patriam mittere, XIII, 459... 464 N., 475. — eos tractandi et sepeliendi varia genera, XIII, 468 sq. N. — iis tumulus erigitur in campo Martio, XIII, 659 sq. N. — cum armis artisque suæ instrumentis cremantur, XIII, 693 N.

Morinus, VII, 605.

Mors suprema, extrema, ultima, V, 416 V. L. — inhonorata, inhonesta, ingloria, ignobilis, turpis, ignava, III, 123 N.; IV, 605; IX, 512; XIV, 607, 632. — pulchra, honesta, honora, egregia, II, 705 N.; III, 123 N.; IV, 508 N., 671 sq.; XVII, 260 sq. — in undis dira, IV, 669 sq. N.; XVII, 559 sq. N. — comes Furiæ, II, 548. — æquat divites egenis, V, 264 sq. N.; XIII, 777. — circa decem inferorum portas errat, XIII, 561. — vasto pandit cava guttura rictu, II, 548 N.; XIII, 560 N. — *mortis* timor, II, 223 seq. N.; 576 N.; XIII, 883 sq. — necessitas, III, 134 sq. N.; V, 406 N. — color occupat artus, VI, 409 N. — *mortem* longam sibi facere æquore, XIV, 478 N. — *morte* permixta, IV, 590 N. — injecta tegere, VI, 32 N. — sua perimere hostem, XIV, 554 N. — in *morte* adhuc conspicua virtutis signa, V, 669 sq. N. — ut in vita, conjungi cupiunt amici, IX, 408 sq. N. — *mortes* sævas exceptare per pectora, IX, 369 N.

Morsus famæ, doloris, curæ, invidiæ, VII, 271 N. — necis, XIII, 274 N. — telluris, V, 526 N. — *morsus* (plur.) tenaces, XIV, 327 N. — mentis edunt te, XVII, 344 N. — loricæ resolvit fibula, VII, 624 N.

Mortalis animus, II, 316 N. — hostis, II, 339 N. — *mortales* curæ, I, 85 V. L.

Mos: sine *more* ruere, X, 31 N.; XII, 449 V. L.; XVII, 588 V. L. — *more* aliquid facere, XII, 449 V. L.

Mosa, XV, 727.

Motare, v. *Mutare.*

Motus avidus esse, I, 56 N.

Motye, XIV, 273 V. L.

Movere certamina, I, 6; II, 430; VII, 569; IX, 282. — arma, II, 352. — bella, IV, 780. — furores, X, 49. — Martem, XVII, 87. — pontum, I, 37. — signa, IV, 276 N.; IX, 210. — fora voce, I, 441 N. — extrema miseris, XIII, 97 N. — soporem, XIII, 257. — *movet* taurus signa, V, 314 N. — *motum* cælum, III, 205 V. L.; XV, 145.

Mucius Scævola, VIII, 386 sq. N.

Mugit ara, VII, 50. — Aufidus, VIII, 629. — Olympus, XI, 518 N. — sacerdos, XII, 323 N.

Mulcare, v. *Mulctati.*

Mulcere membra sopore, III, 170 N. — tristia somno, VII, 293. — labores, IV, 748 N.; XII, 220 N. — dolores, XIII, 396. — questus, X, 615. — pectora, XVII, 46. — læsnas, I, 406 N. — incendia undis, VI, 163. — vulnus, V, 368 N.; VI, 92; XIII, 455. — monendo, XII, 692. — pocula succis Lyæi, VII, 169 N. — silvas cantu, XIV, 472 N. — colla manu, XVI, 237. — *mulcet* ver rura sereno, XII, 4 N.

Mulciber, IV, 668; XII, 141; — victor XVII, 101.

Mulctati, seu *multati* et *mulcati* cæde, X, 462 V. L.

Mulctra fluxit mero, VII, 190 N.

Multifida flamma, XIV, 420 N.

Multiplex proavis, V, 543 N. — linum, III, 271 N. — aurum, h. e.

lorica, multis aureorum annulorum nexibus ornata, X, 114 N.; XVI, 582.
Multus in ira, XIV, 530 V. L. — avus præfulgebat titulis, IV, 497 N. — micat serpens, II, 547. — *multa* cervix, XVI, 362 N. — nox, II, 503.
Munda, Emathios Italis peritura labores, III, 400 N.
Mundus pro terra et cælo, III, 611 N.; XII, 336 N.; XV, 145 N. — pro Superis, XII, 336 N. — ejus imperium sorte diviserunt Jupiter, Neptunus et Pluto, XVII, 37 N. — origo, XI, 453 sq. N.
Munimina ærata, XIV, 158. — Graia, XII, 41 N.
Munitus in prælia pelta, II, 80.
Munus humandi, II, 265. — inane peremtis, X, 536 N. — tenebrarum, XV, 625 N. — *munera* Bacchi, VII, 748 N.; XI, 286.
Muralis ictus, VI, 269 N. — turbo, IX, 568 N. — fossa, VIII, 553 N. — *muralia* tormenta, VI, 213.
Murex auratus, IV, 324. — pinguis, X, 570 N. — Sarranus, XV, 205. — acutus, scopulus, XVII, 276 N. — pictus, XIV, 658 N.
Murgantia, XIV, 265 V. L.
Murmur Cori, I, 469. — cæli, XII, 685. — tubæ, V, 12. — fractum in casside, I, 532 N. — fatidicum, III, 680 V. L. — altum, III, 698 N. — cantus, VI, 669. — arcanum, XIII, 428. — aquæ, IV, 224 V. L. — *murmure* deficiens, X, 456 V. L.
Murmurat alta domus strepitu, XI, 280.
Murranus, IV, 529; V, 172.
Murrus, I, 377 sq.; II, 556 sq.
Murus miseris magnus ruit, II, 576 N; XVI, 68 N. — feræ, IX, 602.
Musæ sacra ferunt Domitiano, III, 620 N. — *Musarum* invocatio, I, 3 N.; IX, 340 sq. N.
Musco virentia antra, XV, 775.
Mussat Virrius, XIII, 261.
Mutabilis hora, III, 141 N.
Mutare et *motare* pro *movere* et *nutare*, VI, 234 V. L. — tegimen, I, 528 N. — jugum terris, III, 227. — hostem, V, 286 N. — mortem obposito pectore, XIII, 657 N. — saltu ramos, VII, 673 N. — ex sese nomina terræ, XII, 360. — gemitus mugitibus, XIV, 214. — casus marmore, XIV, 464. — solum sceptris, VII, 562. — *mutatus* mentem, tela, membra, V, 491 N., 500; VII, 425. — *mutata* mors, XII, 265 N. — in faciem, X, 85.
Mute, XIV, 273 V. L.
Mutina, VIII, 591 N.
Mutus lictor, X, 638. — *muta* arena, VIII, 126 N. — *mutum* ævum, III, 579 N. — *muta* agmina, XV, 615.
Mutyce, XIV, 268 N.
Mycenæus rector, XV, 277 N.
Mycene Agamemnonia gratissima Junoni tecta, I, 27 N. — *Mycenæ* magnæ invasere Trojam, VIII, 620 N.
Mygdonia tibia, VIII, 504 N.
Myle, seu *Mylæ*, XIV, 202 N.
Myrice nympha, III, 103 N.
Mysteriorum Cybeles silentium, XVII, 22 N.

Nabis, XV, 672 V. L.
Naïdes passim scribendum pro *Nuiades*, V, 21 V. L.; VI, 289. — quævis Nymphæ, XV, 772.
Nam et *namque* græce et insolenter positum, XI, 291 V. L.; XIII, 468 N.
Nancisci nullam thalamis, VIII, 193 N.
Nar, VIII, 451 N.

Nare mersa canis, X, 78 N. — sagax Umber, III, 296 N.
Nare pro volare, III, 662 N., 683 N.
Naritius, v. *Neritius*.
Narnia, VIII, 458 N.
Nasamones, I, 408 N.; II, 62; III, 320; XIII, 481; XVII, 246 N.
Nasamonias Harpe, II, 117 V. L.
Nascitur ferrum e corpore, V, 452 N. — in secula virtus, VIII, 371 N. — *nascuntur* tecta, XIV, 309 V. L. — *nasci* bis posse non datur, XV, 64 N. — *natus* Marti, seu ad bellum, III, 335 V. L.; XV, 461. — *nata* dextera urbi, VI, 340 N. — *nascenti* addita fata, II, 224 N.
Nasica, v. *Scipio*.
Nasidius, XV, 450 V. L.
Nassæ descriptio, V, 48 sq. N.
Natant arva sanguine, IV, 162 N., 749; XII, 674. — nidi halcyones, XIV, 275. — oculi parva luce, II, 122 N. — *natabat* bonis mens ægra, VII, 726 N.
Natura loci, IV, 91 N.
Naufraga porta, XIII, 541. — Syrtis, XVII, 634. — ossa, XIV, 634.
Naufragio se armare, XIV, 545 N. — *naufragia* invadere, III, 321 N.
Naulocha, XIV, 264 N.
Nauticus clamor, XI, 487 N.
Nava femina, I, 562. — manus, XVII, 125 N. — rudimenta, *nava* I, 549 V. L.
Navis tutela, seu præsidium, et insigne, seu παράσημον, XIV, 410 N., 437 V. L., 542 N. — *naves* sex ordinibus, XIV, 574 N. — deductæ et subductæ, II, 407 N. — abscondunt, tegunt, operiunt mare, II, 421 V. L.; XVII, 49 N. — per terram tractæ, XII, 443 sq. N. — quæ ad eas parandas instruendasque pertineant, VI, 350 sq. N.
Ne pro *ne quidem* et *nedum*, V, 410 N. — pro *nonne*, VII, 148 N.
Nealces imperator, IX, 226.
Neapolis, III, 256 N. — olim Parthenope dicta, VIII, 534 N.; XII, 33 sq. N. — mitis, ejusque otia Musis hospita, portus, gymnasia, etc., XII, 27 sq. N.
Nebris Bacchi et Baccharum, III, 395 N.
Nebrissa urbs, III, 393 N.
Nebrodes, XIV, 236.
Nebula veneni, VI, 282.
Nebulosa saxa, I, 586 N.
Necopina sors, IX, 98.
Nectarei favi, XIV, 199.
Nectere alicui catenas, XI, 240 V. L. — dolos, III, 233 N.; VI, 326.
Nefas avertere, III, 126 N. — velle, IX, 125 N.
Negant fata depellere dedecus, I, 107. — *negare* somnum naturæ, I, 245. — victori corpus spoliare, I, 520. — exstingui, IX, 534 N. — *negatur* ei intravisse, XII, 490 N. — gressibus humanis Alpium transitus, XVII, 501. — *negatus* famæ, I, 393 N.
Neglecta mensa, I, 613 N. — urbs diis, II, 657 N.
Neleia mella, XV, 456 N.
Nemeæ pacator, II, 483 N.
Nemeæus leo, III, 33, 34 N.
Nepe, *Nepet*, *Nepete*, *Nepesini*, VIII, 489 N.
Nepotibus tradita arma, I, 18 N. — in seros *nepotes* venire, IV, 399 V. L.; VI, 636 N.
Neptunia freta, III, 50. — regna, XIV, 363.
Neptunicola Telon, XIV, 443 N.
Neptunus rubescit, XII, 574. — favet Scipioni, XV, 18 sq. N., 159 sq. N., 253 N. — tauro placatur, XVII, 50 N. — tempestatem inmittit Hannibali, XVII, 236 sq. N. — in imo maris residet, XVII, 236 N. — perlabitur æquora curru, III, 410 N. — placidum caput extulit undis, VII, 255 N.

Nereia turba, VII, 416 N.

Nereidum antra et chorus, III, 413; XIV, 222. — eæ belluis marinis vehuntur, XIV, 570 N.

Nereus evolvitur antris, III, 49. — inmugit, IV, 298 N.; XIV, 18 N., 414. — expavit lumina, XVII, 624 N. — tridenti movet vada, III, 53 N. Cf. XV, 240.

Neritia proles, II, 317 N. et V. L. — Meninx, III, 318 N.

Neritos, II, 317 N. et V. L.; XV, 305 V. L.

Nero C. Claudius, VIII, 412, 413 N.; XII, 483. — Hasdrubalem vincit ad Metaurum, XV, 544, 823.

Nervo intento adsignare sagittam, XIV, 398 N. — *nervi* adducti, I, 334 V. L. — OEagrii, V, 463 N. — sonantes, II, 91 N. — trementes, II, 467 V. L. — *nervis* subtexta tegmina, IV, 291 V. L.

Nescit pati, XVI, 284.

Nescius miserescere, vinci, turbari, etc., II, 653; III, 548; IV, 83; X, 216, 490.

Nessus turriger, XIV, 500 N.

Nestor, v. *Neleia* et *Pylius*.

Netum, XIV, 268 N.

Nex aufertur alicui, II, 634 N.

Nexilis squama loricæ, V, 140 N.

Nexu elisus leo, III, 33 V. L.

Ni pro *ne*, I, 374 N. et V. L. — *ni* cuncta condiderim uno tumulo, tum opto, etc., XV, 538 sq.; XVI, 695 sq.

Nicias, XIV, 281... 286 N.

Niger metus, etc., III, 211 N. — somnus (seu mors), VII, 633 N. — *nigra* umbra, V, 484. — *nigrum* os Invidiæ, VIII, 290 N. — *nigri* elephanti, III, 463 V. L. — venti, III, 524 N. — *nigræ* res inferæ, I, 119 N.; VIII, 116 N.

Nigrans dorsum elephantis, IV, 618 N. — caligine, IV, 306. — corpus Phœbo, IX, 225. — procella, XII, 620 N. — profundum, XVII, 257 N. — *nigranti* sulco spumantia cærula, XIV, 380 N. — *nigrantes* nubes, II, 659. — alæ Boreæ, XVII, 248. — pulvere, III, 407. — globi, IV, 441.

Nihilum; non pro *nihilo* est mihi fœdera rumpi, II, 494.

Nili septem ostia, I, 197 N.; III, 265 N.

Nilotica Memphis, XI, 430 N.

Nimbosi montes, III, 195. — vertices, III, 417.

Nimbus arenæ, X, 229. — pilorum s. telorum, I, 311 N.; V, 215; IX, 311, 580; XII, 177. — *nimbis* horrescit tempestas, I, 134.

Nimii pecori soles, XV, 705. — ruunt, XVI, 342.

Nimirum, XII, 71 N., 633.

Niphates, XIII, 765 N.

Nisu ingenti raptum, I, 449. — ægro scandit, I, 495. — acri se concitat, I, 531 N.; V, 234; XVI, 542. — unanimo funditur, V, 214. — vincit magnos artus, VI, 306. — dubio vestigia trahit, I, 554 N. — ægro ad prælia, II, 518 N. — doloris adjutus, V, 326 N. — nocturno, I, 64 V. L.

Nitescit seges, IX, 361 V. L. — virtus duris, I, 533.

Nitet æther purgatus discussis nubibus, XII, 638. — collum, XIII, 780. — læna, XV, 421. — decus fronte, XII, 228. — patre linguaque, VI, 19 N. — flore primo, VI, 65. — *nitent* dumi cæde, capilli unguentis, etc., V, 459 V. L.

Nititur virtus ad laudem, IV, 604 N. — subire, I, 490; V, 67 N. — magnum, XVII, 454. — nituntur frustra monita, XVII, 85. — *nitens* in limine primo stat, V, 26 N.

Nivalis fulgor, XVI, 471. — Pyrene, I, 486.

Nivea aqua, arma, etc., IV, 533

V. L., 543 N.; VI, 664; VIII, 480; XII, 243.

Noæ et *Noæi*, XIV, 266 V. L.

Nobilis arbor succo, III, 310. Cf. I, 77; II, 612. — *nobile* nomen damnis, III, 356, 585.

Nobilitas pœnæ, VI, 114.

Nocturnæ Mænades Lyæo, III, 395 N. — turres, I, 580 N.

Nodosa clava, II, 246.

Nodus aureus, seu circulus capillorum, IV, 202 N. — *nodo* adjuta, seu inpulsa lancea, I, 318 N.; IV, 289 N.; VII, 656; XIII, 160. — dira trabs, IV, 282 N. — religare crines, II, 78 V. L. — XV, 26 N. — *nodis* texta lorica, II, 401 N.

Nola, VIII, 534 N. — ibi primum victus Hannibal a Marcello, XII, 161... 294 N.

Nomades, gens inscia freni et bellatrix, I, 215 sq. N. — cum pecore et mapalibus vagantur, II, 441 sq.; III, 290 sq. — pro Numidis, XVI, 116, 154 et alibi.

Nomen nunc Ardea (tantum est) I, 293 N. — Regulus, VI, 478 N. — Iberi, V, 161 N. — lacrimabile Latio, IV, 729 N.; XV, 384. — Sidonium fractum, XVII, 369. — Ledæ, XIII, 44 N. — Libyæ, XVI, 660 N. — superbum, V, 78 N. — magnum, VIII, 439 N.; XII, 470 N.; XVII, 60 N.; 303, 492. — vacuum sine corpore, X, 582 N. — sibi quærere, seu condere, II, 311 V. L.; III, 71 N. — dare cui, II 699; XVI, 632. — ei est in armis, XIII, 98 N. — *nominis* expers turba, X, 28 N. — *nomine* solo nota fides, I, 329. — leti nil queror, XIII, 691. — retinere ruentem molem, XVII, 151 N. — de tanto cinis restat, I, 600. — sine, seu parvo *nomine* gens, etc, IV, 265 V. L.; VIII, 508 N.; IX, 373 N.; XII, 317; XIII, 5 N.; XIV, 267. — *sub nomine* mors, IX, 373 N — magno moles, XVII, 60. — pari ductor, XVII, 374 N. — *nomina* Laurentia, I, 669 N. — parta triumphis, I, 610. N. — nulla nunc Trebiæ VII, 148 N. — amittunt Cannæ, X, 30. — belli confecti, XV, 341 N — dare Baccho, XIV, 24 N. — tueri, IX, 353. — tot premit gurges, VI, 298 N. — multa Dei, I, 93 V. L. — occisorum hostium a poetis recensentur, I, 437 seq. N. — militum noscit et ciet dux, I, 454 N.; IX, 245 sq. N.

Non sum... si, etc., IX, 111 V. L. *non* ita, XI, 185 N.

Noscere et *nosse* lucos silentes, XVII, 22 V. L.

Noster Mars, I, 118 N. — pro *meus*, VI, 292 N. — *nostri* Æneadæ, XVII, 289 N.

Notus intorquet nubem, XII, 661. — ducit, I, 288 N.

Notus Marti, III, 335 V. L. — *nota* juvencis fistula, II, 445. — *notior* Gradivo, XII, 221.

Novare pila, IV, 12.

Noverca Alcidæ, III, 91 N.

Novisse senectam, I, 227. — solas manus condentum, III, 19. — sacra juga et lucos, XVII, 22 V. L. — pacem, II, 485; XVII, 615.

Novus Titan, XIV, 344 N. — *novus* doloris et dolori, VI, 254 V. L.

Nox longa pro morte, II, 574 V. L.; V, 242 N.; VIII, 140; XIII, 129. pro somno, II, 563 N. — pro concubitu, II, 503 N.; III, 429 N. — inlunis, XV, 616 N. — Stygia, V, 242 N.; IX, 45. — somni genitrix, XV, 612 N. — Stygia circumvolat umbra animas, IX, 45 N. — sinu atro condit terras, XIII, 254. — a medio cursu se flectit, XIII, 413. — media, XIII, 419 sq. N. — *noctis* amictus, V, 36 N.; XII, 613; XV, 284. — horæ, XII et IV vigiliæ, IV,

89 V. L.; VII, 154 seq. N. — descriptio et imago, IV, 724; V, 24; VIII, 164 sq.; XV, 284 sq., 612 sq., 809. — Dii, VIII, 100, 140. — currus, V, 24 N. — nigrantes equi, XV, 285 N. — *nocti* descendere, XIII, 708 N. — *noctem* obire, II, 574 N.

Noxa, I, 41 N.

Noxia bis tela, I, 322 N.

Nubæ exusti, III, 269 N.; IX, 224 V. L.

Nubes apium, VIII, 636 N. — telorum, I, 311 N.; II, 37; IV, 551; XVII, 66 N. — pulveris, II, 174 N.; IV, 94; XIV, 210. — belli, I, 311; V, 379 N.; XVI, 650. — Laconum, VI, 336 N.; VII, 84 N. — cladis, VI, 590. — frontis, VIII, 611 N.

Nubifer Eurus, X, 322. — mons, IV, 2. — *nubiferum* caput Atlantis, I, 203.

Nubilus Auster, XVII, 247.

Nubivagus meatus, XII, 102.

Nuceria, VIII, 532 N.; XII, 424.

Nucræ, VIII, 564 N.

Nudare latus, XI, 318. — membra, I, 306 V. L. — terga fugæ, et fuga, XVII, 444 V. L. — ora, IV, 335. — penates, XII, 315. — rapina terras fretumque, XIV, 689. ratem ductore, XIV, 452. — *nudat* montem silva, III, 640 N. — Auster unda Syrtim, XVII, 247 N. — *nudatus* casside, XV, 658 N.

Nudipedalia sacra, III, 28 N.

Nudus famæ, et opum, IV, 606; XIV, 343. — ensis sine fraudibus, I, 219 N. — equus, II, 349 N. — conatus, XIII, 161. — *nuda* fuga, IX, 83. — thorace, XIII, 226. — frenis, IV, 313 N. — telis, XVI, 47 N. — virtute, XVI, 171 N. — *nudum* certamen, VI, 46 N. — *nuda* ab hoste litora, XVII, 207. — terga, IX, 102.

Numana, VIII, 431 N.

Numen et *numina* Dei, I, 93. N. et V. L.; IV, 739 N. — populis Fides, I, 329. — tacitum, II, 486. — amicum ferre, I, 512 N. — arbor habet, III, 691 N. — ab arte datum, XIV, 663. — *numina* bis capta, I, 43 N.

Numerare avos, I, 73; II, 4 V. L. — multa imagine vetustum patrem, V, 365. — annos, XV, 137 N.

Numero latet virtus, I, 312. — *ad numerum* plaudere cærula tonsis, VI, 363 N. — cætras plaudere, III, 348 N.

Numerosa cædes, X, 171.

Numicius, seu *Numicus*, stagna Laurentia, I, 666 N.; VIII, 28 N., 179 seq. — excipit Annam et Æneam, I, 666 N.; VIII, 28 N., 179, 201 N.

Numidarum equi infreni, I, 215 N. — ars pugnandi, IV, 315 sq. N., IX, 242 seq. N. — ad Romanos transfugiunt et mox aversam eorum aciem adoriuntur, X, 185 seq. N.

Numitor, XIII, 194.

Nuper, de tempore satis longo, XV, 90 N.

Nursia habitata pruinis, VIII, 417 N.

Nurus Iliacæ, III, 151.

Nutamine tremulo vibrant pennæ, II, 399.

Nulat caput utroque, VI, 234 N. et V. L. — belua, IX, 241 N. — *nutant* cristæ, I, 460 N., 501; IV, 353; XVII, 392. — silvæ, V, 613. — mœnia Romæ, X, 589.

Nutrit humus fetus chalybis, I, 230. — gloria causam leti, VI, 26 N. — fortuna decus, XVI, 29 N. bella metallo, VIII, 616. — umbras fluvius, IV, 679. — furores, I, 79; VII, 497. — favore, XII, 375. — mons divortia fontis, XIV, 236.

Nutus: sub *nutu* alicujus esse,

IV, 712; XVII, 145. — in *nutu* positum, XIV, 668 N.
Nymphæ Casinæ, XII, 527 N. et V. L. — Anienicolæ, XII, 751. N.
Nysæus palmes, VII, 198 N. — *Nysæa* cacumina, XII, 160 N.

Obcumbere alicui, V, 261 N. — obcumbit letum, XIII, 380.
Oberrat Mæandrus sibi revolutus, VII, 140.
Obfert se victoribus, II, 325. — *oblata* secundare, VIII, 228 N.
Obfulget omen, XIII, 114.
Obfusa tunc per aures vox, X, 365 V. L.
Obit omnia visu, III, 160. — conjux, quidquid duro sine Marte gerendum, III, 353. — noctem, et mortem, II, 574 N. — obvius densos hostes, V, 644. — nomina ferro, XVII, 492 N. — ensis Ufentem, IV, 342; XVII, 492 N.
Objectare caput telis, III, 121; XV, 39.
Oblatrat Senatum, VIII, 249 N. et V. L.
Obliquat amnis ripas, XV, 622.
Obliquus sinus, XIII, 139. — Mars, XVI, 54 N. — visus II, 621 V. L. — *obliqui* equi, II, 170. — *obliqua* lumina, IX, 461 N.
Oblitus sui dulcedine cædum, IV, 422. — *oblita* veneni serpens, III, 301. — *obliti* Divum, I, 694 N. — *oblitæ* Ditem animæ, XIII, 559.
Oblivia populis referens Lethes, I, 236 N. — mentis potat, XIII, 555 N. — tædæ, II, 628. — dant curis, IV, 724.
Obnixi bella torquent venti, VII, 571 N. — torquent obices, XIII, 252 N.
Obnubere veste caput, XI, 257.
Obpetere in bello, IV, 508 N. — letum, XV, 336.
Obponere currum obliquum in circo, XVI, 395 N., 407.
Obpositus membrorum, X, 211.
Obruit arma bello, VI, 24 N. — Titan Hesperum, XII, 649 N. — semina belli, I, 653 N.
Obscœnus vultur, XIII, 472. — *obscœna* alvus, VI, 199; XV, 87 N.
Obscurus mittitur ad umbras, XV, 386. — *obscura* sedendo tempora agere, III, 578.
Obsepta viarum, XII, 110.
Obsidet Atlas æquor, I, 200. — bubo limina, VIII, 634. — ignis nares, VII, 358. — *obsessæ* campo squalente Fregenæ, VIII, 475.
Obstringunt animas patriæ, X, 447. — fidem obsidibus, X, 490.
Obstruere aures, XII, 211; XVII, 84. — portas ariete, XII, 40. — *obstructas* portas cadavere replere, XI, 198.
Obtectus senium, XV, 667 N.
Obtendere lucem pulvere, X, 227 N. — manum fronti, XIII, 341. — *obtendent* Bactra pharetras vacuas, III, 613 V. L.
Obtrectare laudibus, XVI, 607.
Obtusæ clamore fauces, IV, 413 — aures murmure tubæ, XI, 289.
Obtutus caligat in altis saxis, III, 493 N. — *obtutu* torvo defixus, XVII, 184. — sub *obtutu* acri vultus mœsti, XVII, 342.
Obvius surgenti Phœbo mons, III, 481 N. — *obvia* rupes cautibus, III, 635 N. — arma adire, IX, 272 N.
Obusta trabs, IV, 282; X, 159.
Occasus patriæ, VI, 595.
Occiduus sol, I, 145.
Occupat saltu, II, 198 N. — hasta, seu ictu voces, etc., V, 237 N.,

520 N.; IX, 569 N.; X, 197 N.; XVII, 469.— color mortis, VI, 409. — claustra manu, X, 335 N. — prior Voluptas, XV, 32 N. Conf. *prævenire* et *prævertere*.

Occursante flatu, IX, 506.

Oceanus terram circumfluit, XIV, 347 N. — pater omnium deorum, fluminum ac rerum, XIV, 349 N. — cæcos relaxans fontes ingruit torrentibus undis, III, 52.

Ocni domus, VIII, 599 N.

Ocreæ in sinistro pede, III, 279 N.; VIII, 419 N.

Ocris, X, 32 N.

Oculi lascivi et mobiles Voluptatis, XV, 26 N. — produnt sensus animi, VI, 384 N. — natantes, seu dubitantes moribundi, ebrii et dormitantis, II, 122 N.; X, 153 N. — lassati, victi, consumpti navitæ æquoribus adspectu cæli renovantur, III, 539 N. — erepti vento, IX, 501 N.

Odones, Thraciæ populi, IV, 776 V. L.

Odoratum saxum, XIII, 475. — *odorati* Indi, XVI, 647 N. — *odoratæ* uvæ, VII, 191 N.

Odoriferi flores, XVI, 309.

Odrysius Boreas, VII, 570 N. — *Odrysia* tellus, IV, 431 N. — *Odrysiæ* telluris equi, 441.

OEa, III, 257 N.

OEagrii nervi, V, 463 N.

OEbalii nepotes, XII, 451 N.

OEnea stirps, XIII, 31 N.; XV, 308 N. — *OEneæ* domus, III, 367 N.

OEneo irata Diana, XV, 308 N.

OEnotri, non *OEnotrii*, VIII, 46 N.

OEnotria jura, I, 2 N.; VIII, 46 N. — bella, II, 57. — tellus, XV, 522; XVII, 433. — arva, XVI, 685.

OEte, Herculis rogo nobilitata, III, 43 N.; VI, 452, 453.

Oiliades Ajax, XIV, 479 N.

Olivæ canentis ramum prætendere, XIII, 69.

Olores moribundi canunt, XI, 438 N. — Veneris, VII, 441 N. — Eridani et Caystri stagnis inmobili corpore remigant, XIV, 189 sq.

Olympica certamina, I, 224 N.; XV, 210 sq. N.

Olympus serenatus, XII, 665. — obscurus, XVI, 38.

Omina insunt principiis, I, 342 N. — firmare, XVI, 260. — tristia vertere in stirpem, etc., II, 54 N., 379 N. — clamore salutare, II, 411 N. — firmant Dii, IV, 127 N. — dubia et ancipitia, IV, 105... 133. — fausta, III, 217 N.; XIII, 114 sq.; XV, 139 sq.; XVI, 118 sq., 586 sq.; XVII, 52 sq. — sinistra, I, 535 sq.; II, 584 sq.; IV, 105 sq.; V, 59 sq. N.; VII, 48, 50 N.; VIII, 624... 635 N.; XII, 642 N.; XIII, 130 sq., 819; XV, 364 sq. N.; XVI, 264 sq.

Onerat aras donis, III, 15 N. — pectora promissis, XVII, 575 N. — *oneratus* epulis, XI, 312.

Onobala, XIV, 271 V. L.

Opaca vita, I, 395 N.

Opacat tempora pinus, XIII, 331.

Operatur fuso, textis, Musis, sacris, II, 70 N. — Jovi, II, 674 N. — Bellona regendis frenis, IV, 438 N.

Opertus rex inferorum, XIII, 429 N. — *opertum* mare navibus, II, 421 V. L.; XVII, 49 N.

Opes solis occidui, I, 145. — Tagi, II, 404 N. — longæ pacis, II, 601 N. — mites, XIV, 653 N. — Rhodani auget Arar, III, 451 N. — *opem* variam rerum ferre, VI, 359 N.

Opima tertia Tonanti sublimis tulit Marcellus, I, 133 N. — a quovis milite referri poterant, V, 166... 168 N.; XV, 363. — cædes, IX, 430 N. — mensa, XI, 280. — pax,

XVI, 683 N. Cf. XIV, 142 N.; XVII, 298 N.

Opiter, X, 33.

Optare (h. e. eligere) subsidium in rebus arctis, XIII, 689 N. — *optantur* hiatus terræ, IV, 330 N.

Opus insani Mavortis, VI, 6 N.

Oræ clipei, V, 521 N.; XV, 754 N.

Orando fingere mentes, I, 441 N. — *orantum* squalor, I, 631 N.

Oratorum adventus, II, 272.

Orbis certatus, XVII, 337 N. — Hesperius, XVI, 659. — clipei, IV, 326. — Lunæ, III, 67. — *orbes* contortos resolvens anguis, VI, 228. — (oculorum) elisi, IX, 400 N. — nidi, XII, 59. — sinuati militum et gurgitis, IV, 317 N.; XIII, 27. — in *orbem* exercent artes aurigæ, XVI, 401 N. — per *orbem* lævum fallaci gyro secare campum, II, 170 N.; VII, 644 sq.

Orbita solis, X, 539.; XVI, 295 N.

Orbus partem visus, IV, 535 N.; XIII, 726.

Ordiri arma, I, 1 N. — fundamenta, XV, 417.

Ordo ævi, III, 630 N. — *ordines* bis terni ratis, XIV, 574 N.

Orestes Sarmaticus, *Orestæ* et *Orestis*, XV, 313 N.

Orgia trieterica, IV, 776 sq. N. — nocturna et arcana, III, 393 sq. N.

Oricon, XV, 293 N.

Origo materna Pyrrhus, XIV, 94.

Orithyia, VIII, 514 N.; XII, 526.

Ornus ferrata, I, 337 N.

Ornytos, XIV, 478 N.

Orphei lyra et mors, III, 620 N., XI, 459... 480 N. — cantus, vis, I, 96 N. — inter Argonautas et celeustes fuit, XI, 469 sq. N. — descendit ad inferos, XI, 472 sq. N. — pugnavit cum Argonautis adversus Cyzicum, XII, 398 sq.

Orphitus, V, 166 N.

Orsua, v. *Corbis*.

Orthanes, seu *Orthanus* Deus, III, 395 V. L.

Orthrus inlatrat faucibus Orci, ac morsu petit sceleratas mulieres, XIII, 845 sq. N.

Ortygia, XIV, 2 N., 53 N., 181 N., 515 N.

Os villosum leonis, II, 194. — amnis, XVII, 9 N. — ora vatum, XIV, 29. — *ora* puer, VIII, 464. — *ore* præcellens, XI, 65. — patulo nassa, V, 48 N. — levato fugere, V, 284 V. L. — in *ore* alterius, IV, 531 N. — in *ore* Sagunti, III, 66 V. L. — per, vel in *ora* hominum ire, abire, volare, ferri, venire, mittere, diffundere, II, 511 N.

Osci, VIII, 526 N.; XIV, 195 N.

Oscula figere vulneribus, VI, 573 N. — libare, I, 104 N.; VI, 421 N.

Ossa mons, III, 495.

Ossibus albent, seu refulgent campi, IX, 190 N.

Ostendi gentibus, XIII, 797.

Ostia Thybridis, VIII, 362 N.; XVII, 9 N., 15.

Ostrum, purpuræ species, diversa a cocco, XVII, 395 N.

Othryadæ literæ, IX, 174 N.

Othrys, III, 495; V, 437 N.

Otia servare vultu, XI, 230. — hospita Musis, XII, 32 N.

Ovantes flammæ, XIV, 448 N. — magno clamore canunt, XV, 688 N. — *ovantia* castra, II, 263 N. — pectora, II, 521.

Pabula pinguia ignis invadit, XVII, 94 N.

Pacatus frontem, VI, 369. — *pacata* esseda, III, 337 N. — consulta, VII, 560.

Pacator mediusque, XVI, 220 N. — Nemeæ, II, 483 N. — Hiberæ terræ, XVI, 245 N.

Pachyni saxa, XIV, 72.

Pacificare Deos, XV, 421.

Pactoli arenæ lucentes, I, 157 N., 234.

Pactum sacrum, I, 5. — juratum, II, 274. — *pacta* hospita servare, XVII, 78 V. L.

Pacuvius ad Pœnos trahit Capuam, XI, 55 sq. N. — ejus filius insidias struit Pœno, XI, 303... 360.

Padus, IV, 232.

Padus fl. vid. *Eridanus*.

Pæana canere, V, 393 N.; XII, 341 N.

Pæonii fontes, XIV, 27 N.

Pæstum, VIII, 578 N.

Pagasæa ratis, XI, 469 N.

Pagasus, V, 410.

Palæstinæ bella a Domitiano deleta, III, 606 N.

Palari fuga, et *palantes* agere, II, 162 N.; XIII, 228.

Palatia fundata ab Evandro Arcadio, VI, 632 N.; XII, 709 N. — obsessa vallo Pœnorum, I, 15 N.

Palici gemelli, a terra in lucem editi juxta duo stagna, quorum aqua mergebantur perjuri, XIX, 219 N.

Palladium a Diomede et Ulysse furtim ablatum, Laviniumque et inde Romam translatum, IX, 531 N.; XIII, 35... 81 N. Cf. I, 659 N.

Palladius ager, Picenus, VI, 648 N. — *Palladia* arbor, I, 238 N.; III, 405 N.

Pallæ niveæ stamen, XV, 31 N. — statuis deorum injectæ, VII, 77 N., 86 N.

Pallanteum Evandri, VI, 632 N.; XII, 709 N.

Pallas, v. *Minerva*.

Pallet Maurus ferrum, VII, 703. — iras, I, 101. — Tagus arenis, XVI, 560. — *pallent* venæ electri de semine, I, 229. — *pallentes* umbræ, VI, 146. — *pallentia* regna, III, 483; XIII, 408.

Pallida arva, XII, 373 V. L.

Palma ultima Virbius, IV, 390 N. — tertia Theron, XVI, 503 N. — gemina mereri præmia, XVI, 517. — *palmam* ferre, III, 327; VII, 456; XVI, 389. — *palmas* supinas tendere, VI, 302 N. — intentare alicui, XI, 87.

Palmifera Idume, III, 600 N.

Paludamenta imperatorum, lictorum, militum, IV, 517 N.

Pampineus succus, VII, 188. — currus Bacchi, XVII, 648 N.

Pan a Jove missus, ejusque habitus, XIII, 326... 347 N. Cf. *Bacchus*.

Panda cateia, III, 277 N.

Pandere res, III, 11, 630; VI, 206; X, 504; XI, 315; XII, 87; XVII, 171. — fugam, XV, 626. — iter, II, 356; V, 393. — rictum, XIII, 560. — hiatum, V, 136; X, 295. — carbasa fatis, II, 425 N. — aures Deo, IX, 57. — mœnia leto, II, 241. — campum cæde, V, 269 N.

Pangæa, II, 73 N.; IV, 776; XI, 464 N.

Panormos, XIV, 261 N.

Pantagias, XIV, 231 N.

Papavera soporifica et a somno effusa, X, 352 N.

Paphos Veneri fumat centum in aris, VII, 457 N.

Par ingenium togæ castrisque,

VI, 617 N. — *pares* vobis ite, XII, 579 N. — *paria* membra, II, 525. — arma, XIV, 526 N. — *paribus* in armis frater, II, 132 N.; IV, 381.

Parætonius serpens, XVII, 449. — *Parætonia* Syrtis, V, 356. — *Parætonium* litus, III, 225 N.

Parat ductorem imperio, IV, 709. — pretio urbem, I, 445. — morti, XII, 586. — pontum movere, I, 37. — somnum labore, VIII, 572. — *parant* magna Superi, I, 136 N.

Parcæ ad Manes traxere Sarmentem, IV, 203. — *Parcarum* currit inmobile filum, VII, 479 N. — auxilium, VIII, 6. — leges fixæ, V, 406 N.; IX, 475; X, 644. Conf. *Sorores*, et IV, 369.

Parce perstringere corpus hasta, XV, 757 N. — haud *parce* miratus, X, 473.

Parcit vapor, XIV, 430 N. — suis, X, 329. — pelago, XVII, 286. — dictis, VII, 248. — obvius ire, IX, 46 N.; XVII, 27 N. — *parce* metu, V, 372 N. — ominibus et lacrimis, III, 133. — dextræ, IX, 124.

Parcum vulnus, XVI, 111. — votum, XVII, 208 N. — *parca* ira, XII, 424. — mensa vires arcessere, VI, 95 N.; XV, 810 N.

Parens infernus, II, 671. — Carthago, IV, 811. — belli, Carthago, XVI, 150 N. — terra, V, 69. — urbis, XVII, 651 N. — summus, XVII, 475 N — murorum, II, 654 N. — salutatur Fabius, VII, 735 N.; VIII, 2. — Eridanus, IV, 657 N. Cf. *Genitor* et *Pater*.

Parent ei populi, nemora, etc.; II, 64. — *parere* honori superum, IV, 805.

Paris pastor in Ida educatus ejusque judicium, VII, 437...471 N.

Parit Aurora diem, XVI, 229. — dextera ei letum, XVII, 262. — *parire* regnum per vulnera, III, 588. — labores timore, XV, 52. — manu metui, IV, 47 N.

Pariter pro *cum*, III, 268 N.

Parma rudis, alba, pura, I, 628 N.; III, 234.

Parnasia Castulo, III, 391 N. — Cirrha, XII, 320 N. et V. L.

Parnasus biceps, XII, 320 V. L.; XV, 311 N. et V. L.

Parrhasius rex, XII, 710 N.

Pars magna belli, seu Italæ ruinæ Appius, V. 329 N.; VIII, 428. — haud parva laborum, II, 503 N. — partem prædæ non patitur furor, IV, 565 N.

Parthenope Siren et inde dicta Neapolis, VIII, 534 N.; XII, 28 sq.

Parthi bene et retro jaculantes, II, 101 N.; VII, 646 N.

Partita curulis, XI, 61.

Parturit unda procellas, IX, 284. — tellus, XII, 138.

Parvum, I, 615. — *parvo* fovet certamina, XVI, 470 N. — *parvi* penates, I, 616 N. — *parvæ* res, IX, 407.

Pascit lotus, III, 311. — cœpta, IV, 722 V. L. — rumorem pavor, IV, 9. — furorem, VII, 497. — bellum, XIII, 359. — iras, XII, 721. — ignes bitumine, VII, 370; XIV, 442 N.; XVII, 593. — pestis, XIV, 613. — *pascunt* eos rura, VIII, 431. — vis raptaque, III, 390. — *pascitur* ignis vento, IX, 603; XIV, 307. — cadavere, XIII, 597. — ductor sanguine, XV, 517 N.

Pascua uruntur, ut pinguiora fiant, VII, 365 N.; IX, 605 sq. N.

Pasiphae inlusa tauro, VIII, 470 N et V. L.

Passim h. e. sine discrimine, omnes, XV, 87 N.

Patavium et *Patavina* regio, XII, 212 sq. N.

Pater Thybris, I, 606 N. — Ocea-

nus, V, 395 N.; XV, 161. — Eridanus, IV, 690 N.; XII, 217. — intonuit, I, 537. — Phœbus, IV, 526. — murorum, XI, 262 V. L. — Lyæus, VII, 201. — patriæ, deorum, urbis, ventorum, III, 126 V. L. — *Patres* paupertate beati, I, 610 N. Cf. *Genitor* et *Parens*.

Patet ei tantum rerum, XIII, 491. — vultus Tonantis, VIII, 652 N. — *patent* æraria dextris, XI, 539 N. — Alpes, IV, 818. — *patentia* stagna, V, 73.

Patientia cunctos superat currus, VI, 545 N.; IX, 376.

Patitur jura OEnotria Carthago, I, 2 N. — pondera regni, XIV, 90. noctes insomnes, XV, 109. — pacem, XVI, 546. — nondum marem, XIII, 829 N. — fœdera Veneris, II, 83. — tædas ad funera versas, XIII, 548. — vulnera thorax, IV, 17. — lucem, VI, 577 N. — certamen, XIV, 137. — prælia, XV, 751. — chalybem, VI, 255. — *non patiens* rexisse dolorem, II, 382 N.

Patræ, XV, 310.

Patricius sanguis, II, 6; VII, 45.

Patrius furor, I, 71 N. — formido, I, 82 N. — pavor genti, XV, 719 N. — *patrio* decore amplior natus, III, 71 N. — *patrium* ferrum, XVI, 526 N. — et commune duobus paupertas, IX, 403 N.

Patrui manes, XV, 10 V. L.

Patulæ puppes, III, 473.

Paulus, v. *Æmilius*.

Pauper alveus fluvii, XIV, 229. — Vesta, VI, 76 N.

Paupertas casta, I, 610 N. Cf. *Egestas*.

Pavens fuga, VII, 107. — tectum, I, 299.

Pavescit umbras, II, 335.

Pavida oscula figit, II, 330.

Pavor priscus, I, 82 N.; III, 690; XIII, 89 N. — lætus, III, 215 N.; XVI, 431 N. — adstruit auditis, IV, 8 N. — præcipitat cuncta, IV, 25 N. — luctificus excussit habenas, VI, 556 N. — lætis rebus non credit, et vultu sine voce rogitat, VI, 566 sq. N. — omnia auget in hoste, I, 550 sq. N.

Pax placita, I, 11 V. L. — loci. VI, 168 N. — maris, II, 458; VII, 258 N.; XVII, 210 N. — nocte data mortalibus, VII, 284 N. — umbris, XVI, 293 N. — *pacem* dare loco, VII, 266 N. — poscere Deos, IV, 766 N.; XV, 434. — condiscere oculis, VII, 461 N. — non pectore noscit, XVII, 615. — *pacis* laus præclara, XI, 592 sq. N. — conditiones Pœnis a Scipione datæ, XVII, 619 sq. N.

Peccatum de stupro, VI, 634 N.

Pectine solari luctum, V, 205. — pulsare nervos, V, 463. — Phœbi, VIII, 504 N.

Pectora hispida et villosa, V, 441 N.

Pedianus, XII, 212 N.

Pegasus alatus, XIV, 576 N.

Peliaca rupes, XI, 449 N.

Pelignorum, ab Illyriis oriundorum, terra, VIII, 510 N.

Pelius mons Chironis sedes, XI, 449 N. — vox dissyll., III, 495 V. L.

Pella et *Pellæa* sceptra, XI, 381 N. et V. L.; XIII, 765 N.; XV, 300 N. et V. L.; XVII, 429, 430.

Pellere vada remis, XV, 301 — vita, V, 374; IX, 533. — aures, seu oculos, II, 580 N. — metum, III, 571.

Pelles substernebantur olim dormientibus, VII, 289 sq. N.

Pellicere in fraudes, XV, 70.

Pelopeus nepos, III, 252 N. — *Pelopea* avis, IV, 628 N. — *Pelopea* regna, XIV, 72 N.

Pelopis sedes, XV, 306 N.

Pelorus, IV, 167.

Pelorus Trinacrius, IV, 494 N.; XIV, 78 N.

Peltæ Amazonum Thracumque, II, 76 N., 80; VIII, 429. — *peltæ*, gemmata lumina, II, 167 N.

Pelusiacum stamen, seu linum, III, 25 N., 375.

Penates parvi, I, 616 N. — externi, II, 32. — dulces linquere, II, 141 N.; III, 428. — Numina bis capta inferre Latio, I, 43 N,, 659 N., 668 N.; VII, 475 N. — errantes, III, 291. — Ausonios populari, IV, 787. — Stygios, VI, 488 N. — castos, VI, 668 N.

Pendere bellum pari fœdere, VI, 486 N. — alicui pœnas, II, 456 N.

Pendet Tuder, VI, 645 N. — ruina e nube, VI, 323 N. — malum, V, 191 V. L. — volucris in æthra, XI, 468 N. — Pan, XIII, 327 N. — nox sub æthere, IX, 326 N. — spes anima una, IV, 301 V. L. — in verbera, VIII, 281 N. — in capita equorum, XVI, 386 N. — ab imagine, VIII, 93 N. — ab astris, VII, 362 N. — instabilis tellus, XIV, 346 N. — Regulus sub imagine pœnæ, II, 435 N. — *pendent* castra in aerio vertice, I, 128 N. — nubila, VI, 323 N.; XVII, 358 N. — supra fluctus, XVII, 273 N. — nautæ arbore, III, 129 V. L. — cacumine arboris, V, 497. — faventes unguibus, XVI, 478 N., 482. — rerum actus, I, 581 N. — ex ore loquentum, VI, 565 N.

Penelopes proci et ars, II, 178 sq. N.

Penetrabilis arundo, VII, 649 N.

Penetrale templi, I, 99 N. — adyti, III, 21. — Turni, I, 668 N. — castrum, XIII, 62 N. — liquidum aquæ, VII, 501. — *penetrales* dii, I, 668 N.

Penetrare Capitolia visu, I, 64. — Spartam, IV, 362. — aras Libycas, III, 651. — in aures, XII, 211. — spectando omnes partes, XII, 569.

Penna tacita lumen intrat arundo, V, 446 N. — *pennas* addit pudor, XII, 455 N. — pro avibus, III, 308 N., 344 N.; IV, 121 N.; X, 11; XV, 569. — pro sagitta, VIII, 373 N.; X, 11; XV, 630. — *pennis* perlabitur campum equus, XVI, 390 N.

Pennata arundo, II, 92 N., 95. — Siren, XIV, 567.

Pennigeræ sagittæ, VIII, 373 N.

Pensare discrimina pretio decoris, I, 534 N. — aurum, I, 624 N.; IV, 153. — vitam auro, II, 35 N.; XII, 428 N. — vulgus auro, X, 651. — Cannas, XV, 814 N. — sententiam, VII, 223. — cessata tempora cruore, V, 534 N.

Penus struitur, XI, 277 N.

Peplum Minervæ, VII, 86 N.

Per subitum, tacitum, longum, occultum, VII, 527 N., 594; VIII, 626; XIV, 14, 330; XV, 145, 401, 785; XVII, 215, 473. — *per* vos (Deos) culta diu Rutulæ primordia gentis scil. oramus, I, 658 N. et V. L. — *per* vulnera emetiri noctes, III, 564 N. — *per* se scandit silex, XI, 444 N.

Peragere letum, IV, 164 N.; IX, 321. — minas, XII, 265. — bella, XV, 682. — virum tantum, h. e. necare, XI, 365 N.

Percellere hasta, V, 462. — fulmine belli, XVI, 623. — *percelli* et *percuti* differunt, II, 213 V. L.; VII, 416 V. L.

Percensere omnia vultu, VI, 698.

Percipere pœnas de hoste, VI, 300 N.

Pereitus hinnitu, VI, 218. — dictis, IV, 675. — motu, XV, 617.

Percurrit tacito sensu pectora religio, XIII, 317.

Percutere, ut *ferire*, *icere*, *pulsare*, *quatere*, *quassare*, *verberare* montes, seu loca clamore, rumoribus, lumine, etc., III, 436 N.; IV, 327 N.; V, 394 N.; XVI, 397 N. — *percutiuntur* aures et oculi, II, 580 N.; VI, 569. — vino, VII, 202 N. — animo, admiratione, luctu, metu, etc., II, 213 V. L.; V, 587; VIII, 388 V. L. — fretum tonsis, XIII, 242. — quercus Jovi, X, 166. — fides lyræ, XI, 452. — *percussi* remi, VI, 520. Cf. *Percellere*.

Perdit ictum, mortem, vulnera, etc., hasta, seu homo, IV, 137 N., 605. — amnis ripas, IV, 658. — silvam aper, I, 422 N. — iter, IV, 756. — *perdere* terga cedentis, XIII, 171 N.

Perdomare Alpes, III, 211 N. — adversa ferendo, VII, 376.

Peredit membra pestis sub ossa, XIV, 605.

Pererrat pectora numen, II, 515. — pavor corda, X, 544. — sonus cornua, IV, 174 N.

Perferre ictum per arma, V, 326. — vinci, XIII, 877.

Perflare aures turbine, XI, 579. — *perflari* austris, XIV, 259.

Perfodere ense jugulum, II, 644. — ilia planta, VIII, 556.

Perfringere Alpes, V, 160. — aciem, IX, 362; XI, 397. — ossa, II, 187; IV, 378.

Perfundit sidera Syrtis, III, 652 N. — flumen tauros, IV, 546 N. — Minerva Libyen olivo, III, 324. — ignis campos lumine, X, 557. — bello litora, XV, 301. — pectora occulto metu, X, 607. — agmina in campos, XII, 429 N. — *perfunditur* cæde, seu cruore, I, 517; II, 17; X, 334. — campus auro, I, 158. — Cyclas æquore, IV, 247. — mare bello fervet, XV, 559. — *perfusus* lacrimis Auroræ, III, 332 N. — opibus Tagi, II, 404 N. — Tago, XVI, 451 N.

Perfurere per æquor, IV, 243.

Pergama repetere, III, 569 N. — Teucria, XIII, 37. — Lavinia, XIII, 64 N.

Pergameus sanguis, I, 47 N. Cf. IX, 113.

Perillus, inventor tauri Phalaridis, XIV, 212 sq. N.

Perimere hostem morte sua, XIV, 554 N.

Perjurium probatum aqua Palici, XIV, 219 N.

Perlabitur campum, XVI, 390. — arundo tegmine loricæ, XVI, 110 V. L. — Neptunus æquora, III, 410 N.

Perlibrare bipennem fronti, II, 190. Cf. V, 321; XII, 404. — jaculum, XV, 695.

Perlucet gurgite, XIV, 228.

Perluere ensem, XVII, 299 V. L.

Perlustrat anguis Arctos flexibus, III, 192 N. — mœnia visu, II, 249 V. L.; III, 160; XI, 777.

Permeat eum hasta, IV, 609.

Permiscet fretum cælo, XIII, 587 N.; XV, 714. — ensem cœptanti, X, 259 N. — fas nefasque, XI, 185 N. — tristia lætis fortuna, XIII, 383. — seclis rebusque Æneadum *permixtus*, XIII, 499. — *permixta* mors, IV, 590 N. — grandine torquet hiemem, III, 197 V. L.

Permittere visus, III, 534 N. — ventis telum, I, 316.

Permulcere caput, I, 104 N. — aures cantibus, XI, 290. — puerilia membra, V, 144. — furentum corda, XIII, 344.

Permutare muros muris, I, 661 N.

Pernegat Nereus conjungi terras, XIV, 19.

Perolla, XI, 303 sq. N.

Perpetuæ umbræ, XIV, 42.

Perplexum carmen, IX, 60.
Persæ fugiunt jactis post terga sagittis, VII, 646 N.
Perseus cædit Medusam, III, 315 N.
Personat ore, II, 43. — testudine, XI, 288 N.
Perspicua aqua, III, 414; IV, 83.
Perstat, IX, 64. — ales inter cornua, III, 686. — in armis, I, 692. — contendere, etc., V, 104; XI, 598; XIV, 118. — grex, III, 380 V. L. — obtutu intentus, VI, 385. — *perstant* inde Æneadæ, XIII, 890.
Perstrepit tellus, VIII, 430 N.
Perstringit Liris ripas gurgite, IV, 350 N.; VIII, 455; XVI, 477. — lumina flamma, I, 358 N. et V. L. — conum galeæ rostro, IV, 119 V. L. — murmur aures, XV, 459. — hasta corpus, XV, 757 N. — *perstringere* passim male legitur pro *præstringere*, I, 358 N. et V. L.; IV, 119 V. L.
Persultat campum, III, 385 N.; IV, 556 N.; VI, 217, 705.
Pertractat visu, X, 451 N.
Perusina arva, VI, 71 N.
Pervadit horror sub ossa, V, 391. — in silvam, V, 469. — pallor ora, VII, 427.
Pervius ensis, X, 248. — *Pervia* non Pœno Nola, VIII, 534 N. — vix tellus sparsis telis, V, 341.
Pes dexter et hora, VII, 172 N. — nudus in sacris, III, 28 N. — pedem premit, IV, 353 N. — pede teritur, IX, 325 N. — lento sulcare arenas, VI, 140 N. — sub *pedibus* terras videt, XVII, 144 N. — in *pedibus* alicujus ponere, stet Roma cadatve, XV, 573 N. Cf. *Vestigia*.
Pestilentiæ fusa descriptio, XIV, 580 sq. N.
Pestis h. e. noxium, I, 174 N. — Erymanthia, III, 38 N. — Maurusia, IX, 620 N. — non simplex labsus fuit III, 552 N. — *peste* una consumere, V, 498. — armorum, XIV, 120. — pro igni, I, 174 N.; IV, 304; VII, 360; IX, 606; XIV, 304, 423; XVII, 93, 504, 594. — Acherusia, XIV, 613 N. — pro fame, II, 462 N.
Petilia infelix fidei, ut Saguntus, XII, 431 sq. N. — condita a Philoctete, XII, 433 N.
Petit quem pœnæ, seu sorti, II, 29 N.; IV, 710 N. — colla amplexu, XIII, 648. — novisse, III, 13 N. — sagittarius, VIII, 104 N.
Petræa, XIV, 248 N.
Phacelina Diana, XIV, 260 N.
Phœacum arva, XV, 297 N.
Phaethon novus, VI, 3; XI, 339.
Phaethontius amnis, Padus, VII, 149 N.; XVII, 601. — *Phaethontia* ungula, VII, 206 N. — frena, X, 541 N. — ora, X, 110.
Phalanteum Tarentum, II, 16 N.
Phalantus, IV, 529. — capit Tarentum cum Partheniis, VII, 665 N.
Phalanx densata Macedonum, XVII, 418 N., 419 V. L.
Phalaridis taurus, XIV, 212 sq. N.
Phaleræ, XV, 255 N.
Pharetratus miles, VII, 636. — rex, XIV, 286 N.
Pharetriger rex, XIV, 286 N.
Pharius colonus, I, 214 N.
Pharus insula, I, 214 N.
Pherecydum muri, XII, 159 N.
Phicius mons, III, 495 V. L.
Philæni fratres, eorumque mors pro patria et ara, XV, 701 N.
Philippus rex Maced. et socius Pœnorum, bellum infert Ætolis ac Romanis, XV, 286... 319; XVII, 420 N. — genus referebat ad Achillem, XV, 292 N.
Philoctetes, comes Herculis, Petiliam condidit, XII, 433 N.

Phlegethon flammifer, II, 610. — ejus gurgite adcensæ tædæ, XII, 714 N. Cf. XIII, 563 sq., 836 sq., 871; XIV, 61 sq.

Phleyræi campi, sinus, etc., IV, 275 N.; VIII, 538 N; 655; IX, 305; XVII, 649.

Phocæa et *Phocis*, *Phocæi*, seu *Phocæenses* et *Phocenses* perperam confunduntur, I, 335 N.; IV, 52 N.

Phocais ballista, I, 335 N. et V. L. — hospita, Massilia, IV, 52 N.; XV, 169 N., 172.

Phœbes tacitum lumen, XV, 563 N.

Phœbas Iliaca, Cassandra, XV, 282 N.

Phœbea cubilia Tethys, III, 411 N. — ales, corvus, V, 78 N. — lampas, X, 111. — *Phœbeum* pectus, XIII, 412.

Phœbi lampas, I, 193. — radii, IX, 34. — sera juga, XV, 224 N. equi aversi ab urbe, XV, 334 N. — *Phœbum* solventem currus videre, XVI, 662 N. — *Phœbo* primo dispersit rores ungula Phaethontia, VII, 206.

Phœnices, Pœni, I, 33; XVI, 25.

Phœnissa mœnia, VI, 313 V. L. Cf. XVII, 146, 631.

Phœnix, qui longa dedit cognomina terris, I, 89 N.

Pholœ, III, 495 V. L.

Pholus, I, 437.

Phorcus, *Phorcyn*, *Phorcys*, unde *Phorcynis* Medusa, II, 59 N.; III, 402 V. L.; X, 173.

Phryges, I, 106 N. — *Phrygibus* infaustus campus, VIII, 241.

Phrygius ensis, I, 91 N. — pastor, VII, 465 N. — *Phrygia* stirps, I, 514 N. — gens, II, 352. — tibia, VIII, 504 N.

Piacula pœnæ, I, 182. — visus amissi, IV, 762 N. — optata mactat, IV, 465. — cædis, XIII, 702. — poscere, II, 41 N. — præsumta mittere, V, 213 N.

Piat necem, VII, 487 N. — erroris rabiem, VII, 545. — manes, XV, 10. — delicta Tartareus torrens, XVII, 564 N. — visa, VIII, 120 N. — delubra, IV, 819.

Picanus mons, IV, 302 N.

Picentes, a quibus deducti, VIII, 424 N.

Picentia, VIII, 578 N.

Picentini, VIII, 424 N.

Picenus ager, seu *Picenum*, VIII, 424 N. — olivi ferax, VI, 648 N. — a *pico*, s. *pice* dictus, VIII, 439 V. L.

Piceus vertex, II, 631 N.; IV, 306. — turbo, III, 524 N.; XII, 620 N. — *picea* flamma, I, 320. — nubila, V, 37 N.; VI, 322. — æthra, XIV, 593 N.

Pictura clari Syracusani, XIV, 655 N. — ejus summa ars, II, 417 N.; VI, 658 N.

Picus a Saturno oriundus, quem Circe plumis sparsit, VIII, 439 sq. N.

Pierius Teuthras, XI, 481. — *Pieria* lyra, XI, 415 N.

Pietas si qua Diis est, VI, 410 N. — hæc mecum erit, VIII, 328 N.

Piger Avernus, V, 5 V. L. — *pigra* ætas, III, 328. — vorago, XIII, 562. — planities, XV, 225. — virtus, XIII, 773. — in Martem, XII, 299. — periculi, seu militiæ, in militia, ad opera, XIV, 264 N.

Pigerrimus undæ, XV, 501 N.

Piget lucis, VII, 226 N.

Pignus belli, III, 80 V. L. — pignora Trojæ, I, 659 N. — natorum, V, 84; VI, 403. — uteri, VI, 501. — pacis, XIII, 68; XV, 423.

Pila mari Tyrrheno inpacta, IV, 295 sq. N.; XIV, 351 N.

Pila, horum forma, IV, 550 N.

Pindus, IV, 522.

Pingere, unde *picta* arma, VIII,

466 N. — *pictum* cubile, XI, 401.
Pinguescit flamma, VII, 354 N.
Pinguis pix, I, 355. — sinus sulfure, VIII, 537. — tæda unguine, XIV, 427. — nubes fumo, IV, 307. — murex, color, X, 569 N. — *pinguia* per pabula ignis, XVII, 94 N.
Pinna urbs, VIII, 517 N.
Pinnæ aggeris, VIII, 627 N.
Pinus, fax, X, 549 N.; XIV, 303 N., 420. — navis, XIV, 498 — amans litora, X, 533 N.
Pirœum litus, XIII, 754 N.
Pisæo carcere, XV, 210 N.
Piso ductor, VIII, 463 sq. N.
Pityusæ, III, 362 N.
Pius Arcitenens, V, 177 N. — sanguis, V, 255 N. — vates, VI, 288 N. — *pia* Roma, XI, 124 N. — terra, V, 91. — *pium* bellum, XV, 162 N. — jus, VII, 406 N. — tus, IV, 794 N. — *pii* fratres, Amphinomus et Anapis, qui parentes suos per Ætnæ flammas portarunt, XIV, 197 N.
Placentia, VIII, 591 N.
Placida pax, I, 11 V. L. — *placidum* ver, III, 379. — caput extulit undis, VII, 254.
Placita pax, I, 11 V. L. — flamina, XI, 483 V. L. — *placiti* campi Cereri, XIV, 130.
Planctus atri circumstant pectora Furiæ, II, 550.
Plangit alis, I, 589; XIII, 840. — noctem, III, 429. — *plangunt* fluctus et ventus, III, 471 N.
Planta Cyllenia, XVI, 500 N. — celeri fugere, II, 249; IV, 338; VIII, 189; XVI, 297, 457. — fodere equum, II, 71 N.; VI, 212 N.; VII, 67; VIII, 555. — adsequitur, XIII, 246 N. — trepida in verbera pendens, VIII, 281 N. — adrectus, XVI, 478 N.
Plana repetita oculis exterrent, III, 532 V. L.
Plaudere ad numerum cætras, III, 348 N. — pennis, XIV, 675. — cærula, VI, 363 N.; XII, 99. — *plausæ* cervicis equi gratus honor, IV, 264 N.; XVI, 356.
Plebes pro *plebs*, VIII, 269 V. L.
Plecti talia nunquam merita est, II, 372 V. L.
Plectrum navis, XIV, 402 N. — Smyrnæum, VIII, 594 N. — Aonium, XII, 220.
Pleiadum occasus, XVI, 136 N.
Pleminius, XVII, 458.
Plenus Deo, III, 673 N., 697 N.; V, 80 N. — monitis, XV, 129.
Pleuron, XV, 310 N.
Plumbum adcenditur et liquescit rotando, I, 316 V. L. — *plumbi* pondera librata, I, 523.
Plurimus jubæ, XVI, 302 N. — *plurima* cuspis est trabi, I, 353 N.
Plus morte rati cernere Pœnum victorem, V, 662.
Plutei adesi, I, 363.
Pluto rapit Proserpinam, v. *Henna*. — *Plutoni* dona feruntur, mel et vinum, XIII, 415 sq. N. — ater taurus mactatur, XIII, 429 N. — *Pluto* cognoscit crimina regum, XIII, 601 sq. N.
Pluunt tela, XII, 53 V. L.
Pluvia cruenta, XV, 364 N.
Pocula mulcere vino, VII, 169 N. — luxum inritantia gemma Eoa, XIII, 355 N. — *poculis* honos quæsitus mixta gemma, XIV, 662 N.
Podætus, XIV, 492 sq.
Pœnæ, deæ ultrices, II, 551 N.
Pœni perfidi, I, 5 N.; XVII, 58. discincti, et qui non cingunt sinus, I, 248 V. L.; II, 56 N. — bilingues, II, 56 N. — *Pœnorum* clades et res gestæ in bello Punico, I, 2, 304 seq. N.; VI, 101... 551, 653... 697 N. — mores, habitus corporis, arma, etc., III, 231 sq. N.
Pœnicus, I, 602 V. L.

Pollens carmine, I, 431. — avis, VIII, 383 N.; XVI, 559. — *pollentior* astus armis, XIV, 338.

Pollentia, VIII, 597 N.

Pollex resolutus, II, 128 N. — *pollice* resonant fila, XI, 434.

Pollicitis magnis vincere corda, XV, 330.

Polluere regnum crimine, I, 22. — Marte tali, VI, 345. — corda rapina, XIII, 91. — fœdera dolis, XI, 321. — *polluta* terra sceleribus, II, 496. — *pollutum* cælum peste, XIV, 584.

Pollux alternus animæ mutato Castore, et favens Romanis, IX, 295 N. Cf. *Ledæus*.

Polus remotus, II, 481 N. — *poli* rupti, XVII, 251 N.

Polydamas et *Polydamantea* arma, vel *Pulydamas*, XII, 212 N. et V. L.

Polymita, XIV, 660 N.

Polynices, v. *Eteocles*.

Polyphemus amore Galateæ captus Acin saxo percutit, XIV, 223 N. — ejus antrum, XIV, 527 N.; XV, 429 N. — excæcatus ab Ulysse, XV, 431 N.

Pompa hæc sequetur exsequias, V, 600 N. — ultima, XV, 391 N. — Camilli, I, 626 N. — Jovi servetur Syphax, VIII, 673; XVII, 174 N.

Pompeius Magnus et Cæsar, XIII, 861 sq.

Pomponia Scipionis mater, compressa a Jove, in anguem mutato, cum filio in inferis loquitur, XIII, 615 sq. N.

Pomptinas paludes quinam siccare conati sint, VIII, 379 N. et vid. V. L.

Pondus clavæ, II, 246 V. L. — teli, I, 336. — conti, VI, 277; XV, 684. — pili, IX, 336. — membrorum, XIV, 532. — remi, V, 135. — plumbi, I, 523. — auri, IX, 278; XIII, 356. — ferri, VI, 355. — regni, XIV, 89 N. — conaminis, XI, 329. — animi, VI, 429 N.; VIII, 609 N. — *pondere* æthereo partum exsolvi, XIII, 629 N. — *pondera* herbida, XVI, 43 N.

Ponere spicula in arce, II, 88. — saxa in muros, XI, 442. — cæsariem Marti, IV, 200 N. — mœnia, I, 24 N., 558 N. — rectorem castris, VI, 593 N. — leges gentibus, XIII, 533 N. — custodem ventis, IX, 491 N. — nomen populis, VIII, 502 N. — caput agminibus, IX, 226 N. — *ponunt* præmia, IV, 267 N.; XVI, 458 N. — finem viro, I, 280. — dapes, XI, 275. — iram, II, 203. — curam, III, 711. — odia, XVII, 462. — spem, VIII, 95. — ritus vescendi, XI, 405 N. — prælia, I, 160; IV, 395; VIII, 217; XVI, 3. — lacrimas, IX, 350. — volatum, XI, 467. — lucem, XIII, 473. — frustrata litora, II, 460 N. et V. L. — non invictum pectore robur, XI, 157. — animam in dextra viri fortis, X, 301 N. — salutem in pedibus, XV, 573 N. — regna venti Alpina domo, III, 492. — sibila arcus, II, 99 N. — *positum* est in meo nutu, XIV, 608 N. — *positi* cardine mundi populi, III, 3 N. — campi ad mœnia, XIII, 134. — *posita* in magnis fides sacra, XI, 163 N.

Pons in turrim inmissus, V, 554 N. — cadentum corporibus struitur, VIII, 668 N.; X, 223.

Poplicola, seu *Publicola*, Volesi Spartana propago, II, 8 N. et V. L.

Poplite cæso conlapsus, IV, 341 N.; V, 548.

Popularis gloria, aura, VI, 614; VII, 512 N.

Populari molem, X, 556. — cas-

tra, XIV, 597. — lucos, VII, 674. — honores formæ, XII, 244. — *populatur* ignis umbras, IV, 679; X, 167; XIV, 448. — terras Africus, III, 658.

Populus, humilis turba, I, 399 N.; II, 579 N. — in *populos* mittere, seu ire, VI, 711 N.

Populus albæ comæ, X, 531 N.

Porrecta tellus, etc., I, 130; IV, 241; VI, 153, 646 N.; XIII, 93; XIV, 647. — procumbit in arva, IV, 293 N.

Porricere exta in mare, XVII, 50 N.

Porsena effugit ardentem dextram Mucii, etc., VIII, 389, 478 sq.; X, 483.

Portare ora obvia duci, I, 313. gressum ad mœnia, X, 632. — incendia in Libyam, XVI, 159. — stragem Libyæ, V, 89 V. L. — salutem in morte, IX, 428 N. — vulnus cuspide, XVII, 451.

Portendere signis, XVI, 591.

Porticus picturis ornantur, VI, 653 sq. N.

Portisculus, VI, 361 N.

Portitor umbrarum, IX, 251 N.

Poscere votis, II, 167. — juvenem pœnæ, I, 677 N.; III, 202 V. L. — ductorem in prælia, I, 420 N. — *poscit* responsa sacerdos, I, 121. — victoria, IV, 757. — eum nil amplius, XVI, 84. — *poscunt* Cyclopas fulmina, IX, 307. — Deos pacem, seu veniam, IV, 766 N.; XV, 434. — *poscimur*, II, 44 N.

Possessor pelagi Lutatius agebat puppes, VI, 687.

Possessus Baccho, III, 423 N.

Post terga relinquere, XVI, 335.

Postferre fidem regnis, II, 701.

Postrema salus rerum, II, 283.

Potare Thybrim, VIII, 367 N., 564 N.; XIV, 227. — Bætin dedimus sub nullo hoste, XIII, 676 N. — *potat* Latii cruorem Juno, VIII, 204 V. L. — *potant* animæ oblivia, XIII, 851.

Potis est obcumbere, XII, 645.

Præceps, h. e. summum periculum, VII, 232 N. — fertur, VIII, 281 N.; XVII, 122. — *præcipiti* furori, XIV, 93.

Præcisa avia, XIII, 338 N.

Præcinxit litora muro, III, 243.

Præcipere virtutem, pœnas, laudem, limitem, IV, 802 V. L., VI, 300 V. L.; XV, 656 V. L.; XVI, 337 N., 390 N.

Præcipitare fatum, I, 691 N.

Præcludere Alpes ferro, XV, 661 N. — fauces pulvere, IX, 511. — vias fortunæ hostique, VII, 92. — aures suas, VI, 508.

Præcordia præsaga, III, 74. — feta bello, XVII, 379.

Præcurrere fata parentis conatus erat, IV, 457.

Præda hæret in domus et templi foribus, I, 617 sq.; XIV, 650 N. — *prædæ* divisio, XV, 262 seq. N.; XV, 520, 674. — major pars debita ductori, IX, 199 V. L.

Prædantur hami, 581.

Præducere instant muro fossam, X, 410 V. L.

Præformare dictis, VII, 385 N.

Præformidatus Batavo, III, 608.

Præfracta robora, V, 242 V. L.

Præfulgebat multus avus titulis, IV, 497 N.

Præmia dantur et victoribus et certantibus, XVI, 445 seq. N. — ponere, IV, 267 N.; XVI, 458 N. — equi, famuli, etc., XVI, 447 sq. N., 455 N.

Præneste sacris dicatum Fortunæ jugis, VIII, 365 N; IX, 404 N.

Prærapidus juvenis, XVII, 179. — *prærapida* fuga, XVI, 563.

Præripere laudem, XV, 556 V. L. — limitem in circo, XVI, 390

N. — *præripit* sibi quisque viam, IV, 583 N. — letum, II, 118 N. — sors virtutem, IV, 802 V. L.

Præruptus agger, I, 308. — *præruptum* loci, I, 489; III, 635. — in *præruptum*, XIII, 336.

Præsagus tumultus, V, 32. — luctus, V, 587 N. — vates, XVI, 590. — *præsaga* præcordia, III, 74. — belli, VIII, 656.

Præsepserat arcem, XV, 233 N.

Præses Libycus, XV, 362 N.

Præstabat parentem numerare, VIII, 295. — *præstans* belli, seu bellis, V, 92 V. L.

Præstinguere pro *præstringere* ubivis legendum putabat Lambinus, I, 358 V. L.

Præstringit lumina lampas, I, 358 N. et V. L. — conum rostro, IV, 119 V. L.

Præsumere piacula mortis, V, 213 N.; VI, 300 N. — spem ruinæ haud dubiæ, VII, 582.

Prætendere lumina, VI, 77. — titulum cineri, XV, 45 N. — ramum olivæ, XIII, 69. — *prætenta* tellus Syrtibus, XVI, 252 V. L.

Præterit se navis, XIII, 243 N.

Prætervolat auras hasta, X, 113. — equum, XVI, 511,

Prætexere vestem ostro, VIII, 487 N. — *prætextum* velamen, X, 647 N.

Prætutia pubes, XV, 568 N.

Præurere tela, VIII, 549 N.

Prævehi equo, V, 170 V. L. — auras, XVI, 500. — litus classe, IV, 51 V. L.

Prævenit ratis ducentem, XVII, 45. — telo Silarum, XVII, 439 N.

Prævertit turbine saxi, II, 135. — pedes equum, VIII, 557. — annos saxo, III, 329 N.; IV, 802 V. L.

Prævetitum, XIII, 155.

Pravus audendi, XII, 464.

Precari dextra, II, 413 N.

Precibus lacrimisque tuis stet urbs, XVII, 372 N. — *precum* formulæ, I, 658 N. et V. L.

Prela Falerna, VII, 165 V. L.; VII, 211 N.

Premere telum, V, 332. — vulnere, V, 454 N. — telo prostratum, I, 383 N.; VII, 595. — hastam hosti, I, 515 N., 545 N.; II, 615 N.; VII, 613 N.; X, 140 N.; XIV, 534. — metam, litus, latus, VIII, 48 N. — torum, VII, 290; XIII, 815. — se ruina, IV, 584. — scopulo, V, 301; XIII, 233. — quercu, X, 159. — glaciem, III, 520. — *premit* viros ruina, I, 364. — pes pedem, IV, 353 N. — nunc ille equus, XVI, 403 N. — fœderibus non æqua, I, 107. — alipedem currum planta, VII, 700. — omnis dextera ferrum, V, 670. — Iapetum Inarime, XII, 149. — dolores, IX, 384. — quos cura futuri, X, 409. — *premunt* hostem rupes et undæ, V, 44; VII, 276. — castra paventem, I, 499. — vocem formidine, II, 280. — sidera quercus, III, 689 N. — *premebat* currentem, XVI, 509 N. — Ausonius majori mole, XVI, 34 N. — fratrem medio Therone, XVI, 509 N. — captiva lumina, XVII, 629 N. — catervas, VI, 240 N. — *pressit* tyrannus Janiculum, X, 478. — *pressere* Alpes V. L., XVII, 501. — *premeret* gressus castris, VII, 381 N. — *premens* vestigia tacito rostro, X, 79. — *pressurus* fata pudore, XI, 9 N. — *premendi* mentes exitio tempus, XI, 386. — *premuntur* terga vapore flatus, XVI, 422; VI, 674. — *premendi* sunt mille oculi, X, 345. — *pressa* manus in suo nisu, IV, 388 V. L. — cerva tigride, V, 281 V. L. — sua per vestigia, XVI, 504. — vada ruina, IV, 621 N. — domus nebulis, XII, 131. — virtus loco, I, 494

N. — gemma in auro, VII, 85 N. — *pressum* cælum amictu noctis, V, 37 N. — vulnus, V, 541 N.

Prendit eum ictus, XV, 632. — gloriam, X, 366. — equum ante currentem, XVI, 416 N. — leo juvencum cervice, XI, 246 V. L.

Prensant dextram precantes, VI, 462 N.; XIII, 98 N.

Priamidæ, XIII, 68.

Priapus comes Bacchi et cum eo confusus, III, 395 V. L.

Primævus flos juventæ, I, 376 V. L.; V, 18, 442; XVI, 405. — *primæva* corpora, X, 646 N. — *primævi* corporis Cloelia, X, 493 N. — *primævi* omnes, XVI, 486.

Primitiæ ducis, I, 343 N. — tori, III, 111. — pugnæ, IV, 428.

Primordia motus, I, 20. — gentis, I, 658 N.; XV, 419. — rerum, III, 79. — belli, XV, 515; XVII, 329. — tanta, IX, 534.

Primori Marte, XI, 143 N. — *primores* anni, I, 511.

Primus sol et dies, IX, 33 V. L. — *prima* pugna, XII, 398 N. — urbs, II, 235 V. L.; X, 579. — feroces, VIII, 16 N. — puppis, XV, 158 N. — arma, V, 580 N. — *primum* agmen, XVII, 127 N. — limen, VI, 436 N.

Principium avorum, XV, 746 N.

Privernates, VIII, 393 N.

Privernum altum, VI, 43 N.

Pro qualis! XIV, 505 N. — *pro* demens! II, 309. — *pro* Superi, II, 331. — *pro* cuncta putendi! XI, 90 N.

Pro muro stare, I, 306 N.

Proavita medicamina, V, 367. — potentia, XVI, 252.

Probare alas, equites, opus, athletas, hostias, villam publicam, III, 378 N. — mortem patriæ, IV, 675. — genus Marte, IV, 361. — consulta eventu, XII, 42 N. — *probatum* est Hyrcanis adhibere canes, XIII, 473. — *probati* in Marte, VII, 298.

Procax lingua, VIII, 248.

Procedit cuspis, IV, 631 N. — *procedunt* fasces, VI, 444 V. L.

Procella volans equis, IV, 146 N. — Iliaca, VI, 105. — belli, XI, 91; XII, 334 N. — armisona, XV, 39 N.; XVII, 59 N. — irarum, XI, 224.

Proceres rerum, XI, 142.

Prochyte Mimanti inposita, VIII, 540 N.; XII, 147 N.

Proci hirsuti, XIII, 813 N.

Proclivis sceleri egestas, deforme malum, XIII, 585.

Procul... procul este profani, XVII, 28 N. — nec *procul* est quin, II, 335.

Procurare otia stabulis, VI, 329. — somnia, VIII, 120 N.

Procursus acer, VII, 566 V. L.

Prodere famæ, III, 222 N. — cuncta terris, XIII, 790. — rectorem hosti, XVII, 137 N.; IV, 45. — regem, XIV, 88 V. L. — *prodit* luna umbonem, IX, 108. — *produnt* lumina sensum, VI, 384 N. — ictus senium, V, 571 N.; X, 115. — ictus nos, II, 247 N. — clades Dii portentis, VIII, 625; IX, 2. — *proditus* ictu, II, 247 N. — flagello elapso, XVI, 432 N. — ære transfixo, XV, 709 N. — rex, XIV, 88 V. L.

Prodiga tellus laticum, VI, 144. — gens animæ, I, 225 N. — virtus, XV, 42 N.

Proditor denudat arces, XVI, 620 N.

Producere partum, I, 112 N. — bellum, I, 681. — arma, II, 305 N.

Profani initio sacrorum submovebantur, XVII, 28 N.

Profert ardua via virtutem, II, 578 N. — sol equos, XI, 369; XII, 509. — se antris, etc., IV, 331; V, 26; X, 22. — *proferre* ora, IX, 498.

— cacumen sub astra, V, 486. — moras leti, II, 597 N. — *protulit* ære adcendere pugnas, VIII, 488 N. — *proferri* nomen, I, 201 N. — *prolato* signo, XVI, 317.

Profectum non Latio, dum, etc., XVII, 515 N.

Profundere voces, VI, 252. — consulta, XI, 68. — *profusa* ubera, IV, 376 N.

Profundum nigrans, XVII, 257 N. — *profundi* Manes, V, 618.

Prohibere nefas, II, 373 N. — Pœnos aquilæ, VI, 27 N.

Proinde, II, 353 N.

Projicit pavor fusos in ora, XVII, 484. — *projicere* vitam, spem, animam, I, 225 N.; V, 226 N.; X, 42. — *projectus* dorso equi, X, 469 N. — *projecta* loca, VI, 646 N.

Prolatare diem, III, 142 N.

Proluere ensem, XVII, 299 N. et V. L.

Promere tela, II, 134 N. — ora e rupibus, III, 542. — *promta* lingua, XIV, 31.

Prometheus adligatus Caucaso, XIII, 609 N.

Promittere visus, barbam, capillos, tela, ramos, III, 534 V. L.

Pronus ictus, I, 491 N. — fluvius, XIV, 190. — *prona* aura, VI, 687 N. — fertur ratis, XVII, 44. — *pronum* pondus, II, 146; XV, 685. — nulli excellere, XIII, 183 N. — *proni* decurrunt monte, VII, 216. — *per prona* voluti, XV, 235 N.

Propagare regna populis seclisque, II, 52.

Propago Spartana, II, 8.

Propellere agmina, V, 53; VII, 530; XV, 559. — vallum, VII, 101. hastam, XVI, 570. — freta, XIV, 13. — frenos, XVII, 96 N.

Propensa Ceres, XII, 375. — voluntas Cælicolum, XVI, 288.

Properare mortem, I, 225. — res, VIII, 52 N.; XIII, 11. — in Thybrim, VIII, 452. — in fata, IX, 18. — *properatus* turbo hastæ, XVII, 537. — *properata* exta, I, 122. — res, XIII, 11, 505. — pocula, XIII, 892. — hasta, XII, 383 N. — cassis, II, 346 N. — spectacula, XV, 646. — *properantur* stamina, XVII, 120.

Propexæ in pectora virorum barbæ, XIII, 310.

Propinandi mos, XI, 300 N.

Propinquant arma mortem, II, 281 N.

Propinquus sanguis, X, 565. — *propinqua* Divis rupes, XI, 136. — *propinquum* letum, II, 258.

Propior Mars, V, 442 N., 609; IX, 611.

Propius metuens Juno, I, 32. — periculum et periculo, esse, I, 13 V. L.

Propontis, XIV, 145.

Proprium cognomen, VIII, 422 N. — donum, VII, 86 N.

Prorsus, VII, 575 V. L.

Proruere hostem, IV, 382 — aggerem, I, 373 V. L.

Prorumpit in auras vox, III, 699. — Capua Pœnus, XII, 5. — se, VII, 355 V. L. — sede ab ima anguis, II, 584. — *proruptum* pelagus, III, 51 N.

Proscindit Rhodanus campos gurgite, III, 449. — *proscindere* remo stagna, VIII, 601. — terram aratris, XVI, 551.

Proserit Rhodanus caput aggeribus Alpinis in Celtas, III, 448 N. et V. L.

Proserpina casta fovet lucos feminarum in inferis, XIII, 546. — rapta a Plutone juxta Hennam, v. *Henna*.

Prosilire castris equo ante omnes prævectus, XVII, 121.

Prospectat Pyrene Iberos, III, 418 N.

Prospera bello turba, XVI, 597. — rerum, IV, 499 N.

Prospicit terga cuspis, V, 542 N.

Protei in antro Caprearum, Pharo et Pallene sedes, metamorphosis et ars vaticinandi, VII, 419 sq. N.; XI, 447 N.

Protendere arcum, XIII, 212. — tempus regnis, VI, 596. — dextram, I, 655. *protentus* ad colla cornipedum, XVI, 386 N. — *protenta* hasta, XVII, 419 N.

Protenus, I, 374 N.

Proterit rota agmen, II, 175.

Protrahere ad arma, XVI, 84.

Proturbare murmur pectore, V, 604. — aera telo, IX, 447.

Provisa ni fuissent hæc, etc., XIII, 619.

Provinciarum expilatio, XIV, 685 sq. N.

Pruinæ una facies, III, 533 N.

Pruna Apollinea, V, 179.

Prusiacæ oræ, XIII, 888 N.

Psylli, v. *Serpentes*, pag. 630.

Ptolemæi Cyrenaicam imperio tenebant, postquam Macedones Ægypto potiti, XI, 381 N.

Pubem dimittit Ardea, I, 667. — Sidoniam, XI, 354; XV, 409.

Pubescit miles castris, II, 318. — ætas flore novo III, 84 N. — *pubescente* mala, V, 414. — *pubescere* bello, IV, 427.

Publicola, v. *Poplicola*.

Pudica ars, II, 180 N.

Pudor Divum, I, 58 N. — adcendit mentem, I, 493. — terga vertere, IV, 329. — peccando consumtus, XI, 34 N. — lætus, III, 215 N.; XV, 30 N.

Puella dicitur, et nupta, quæque peperit, III, 435 N.

Puer h. e. juvenis, III, 608 N. — patrio corpore telum defixum conspexit, IV, 454 N. — ora pulcher, VIII, 464.

Pugnat alicui, I, 234 N. — furor monitis, X, 283. — perfundere, XI, 402. — *pugnant* pila fretis, IX, 296. — artus sub dentibus, IV, 379 N. — undæ, IV, 658.

Pugnax Marcellus, XVII, 298.

Pulchritudo oris, XII, 227 sq. N.

Pulsare limina, VI, 73. — nervos pectine, V, 463. — Capitolia, I, 270 N. — mœnia Romæ, VI, 643; XII, 565. — turres ariete, XVI, 695. — auras calcibus, XVII, 135. — mare remis, VI, 363 N.; XIV, 387. — aures et oculos, II, 580 N.; VI, 436 N. — loca, seu montes et sidera clamore, voce, lumine, etc., III, 436 N.; IV, 327 N.; V, 394 N.; XVI, 397 N. — laude corda, XVI, 479 N. — cor, XII, 591 N. — ora scopulis, XIII, 838. — *pulsat* Boreas litora, I, 588. — æthera crista, IX, 450. — scopulus cælum, XII, 72 N. — ungula axem, XVI, 377 N.

Pulsu icta facies salis, XIV, 361. — *pulsus* seni, XIV, 488 N.

Pulveris, seu *pulverea* nubes, v. *Nubes*.

Pungit dolor, VII, 271 N.

Punici belli l. brevis historia, II, 304 sq. N.; VI, 101... 551 N., 653... 697 N. — *punica* corda, XII, 737 N.

Puppis adorata, quia in ea tutela navis, XIV, 437 N. — *a puppi* veniens, seu surgens procella, XVII, 255 V. L.

Purgat miles, cur vicerit hostem, VII, 510 N. — lux mentem imagine, X, 371. — nox pectora curis, XV, 613. — *purgare* pectus culpa, X, 448. — nefas ferro, XI, 199. — gentem crimine, XII, 303. Ausoniam bello, XVI, 629. — *purgatus* æther, XII, 638. — ab ira ve-

teri, VIII, 563. — in amni vivo, VIII, 125 V. L.

Purpura tertia, XIV, 112 N. — Gætula, XVI, 176 N. — ejus species, coccum et ostrum, XVII, 395 N. — Sidonia ardet, IV, 268 N. — Agenoreis ahenis saturata, VII, 642 N. — Assyria, XI, 40 N.

Purpureus sanguis, IV, 168. — *purpurea* vitta, XIII, 780. — *purpureum* lumen frontis, VII, 195. — os Veneris, VII, 448 N. — *purpureos* amictus Veneris religabat, VII, 447 N. et V. L.

Purus sceleris, IV, 608 V. L.

Putat secum multa, VII, 519 N.

Puteoli a puteis, et olim Dicarchea dicti, VIII, 533 N. — frustra obpugnantur ab Hannibale, qui simul contemplatur tractum Puteolanum, Baianum Cumanumque, cujus antiqua natura peperit mythos de Tartaro, Cimmeriis tenebris, campis Phlegræis, Gigantibus et inferorum fluviis ac lacubus, XII, 104... 160 N. — a Samiis conditi, et Pherecyadum muri, XII, 159 N.

Putris moles, seu mons, III, 643 N. — gleba, VIII, 392 N. — *putre* gelu, IV, 749 N. — *putres* artus, XIII, 464.

Pygmalion Batto bellum indicit propter Annam, VIII, 64 N. — Sychæo occiso ejus regnum occupat, I, 21 sq. N., 74, 75.

Pygmalionea gens, VI, 532. — terra, I, 21 N.

Pylius rector fortis, VII, 597 N. — *Pylia* senecta, XV, 456 N.

Pyrenæus mons a fulmine, vel igne pastorum, vel Pyrene dictus, III, 415... 441 N.

Pyrene mons, I, 487. — pro Hispania, I, 190; XV, 451; XVI, 278. — Bebrycis regis filia, ab Hercule compressa et a feris discerpta, unde dictus mons, III, 420 sq. N. — Acheloi f. III, 426 V. L. — mater bellorum, XVII, 641 N.

Pyrrhiche, III, 348 N.

Pyrrhus avus Hieronymi maternus, XIV, 94 N.

Pythia dei adflatum excipiens ex antro, cui tripus inponebatur, XII, 323 N.; XIII, 401 N.

Python draco et navis, XIV, 572 N.

Quadrijugi, IV, 439.

Quadrupedans sonus, XII, 564 N. — equus, XV, 436, 637.

Quærunt lumina cælum, VI, 11 N. — *quærere* mentem Superum, I, 123. — quietem leto, IV, 633. — montes patrios sub ipso leto, V, 465 N.

Quæsumus non inhonora tuis regnis, XVI, 250.

Quam vellent, etc., XIII, 605.

Quamquam o! I, 653 N.

Quantum leviora, forent hæc vulnera, si daretur ferre amplexus, etc., VI, 422 V. L.

Quantus ægida commoveat Jupiter adspice, XII, 719 N.

Quassant vitia ingenium, XI, 426 N. — *quassare* lampada, II, 611. — caput, I, 298 N.; VI, 600 N. et V. L.; XV, 128; XVII, 238. — arma lacertis, IV, 117. — *quassata* bello oppida, II, 294; VIII, 250, 591. — tempora vino, VII, 202 N. — *quassatus* vino, VII, 202 N. — vertex sævitia cæli, IV, 752. — *quassata* urbs, XVII, 421. Confer *Percutere* et *Quassare*.

Quatenus indulsisse vacet percipe, XVII, 373.

Quatit fragor terram, I, 536; IV, 199. — pestis mœnia luctu, XIV, 614. — terror præcordia, II, 254. — clamor castra, III, 221. — tussis pulmonem, XIV, 601. — *quatere* ensem, I, 429. — lora, XVI, 413, 439; XVII, 541. — ægida, XII, 336 N. — currum, II, 81; III, 240. — equum, XII, 254. — campos agmine, I, 297 N. — arces, II, 300 V. L. — terras milite, XII, 343. — morsu claustra, VII, 130. — terrore vicina, XII, 6 N. — bello Pergama, XIII, 36. — circum certamine, XVI, 322. — rumoribus arces et aures, IV, 7 V. L. — *quassum* imperium, XV, 7; XVII, 421 N.

Quercentis fratris videt labentia membra, X, 151.

Quercu in cratera cavata dulcis sudavit humor, ab uvis odoratis, VII, 190.

Qui mollius pro *quis*, II, 645 V. L. — pro *quod*, XII, 43 N.

Quianam, I, 134 V. L.

Quiescunt arma, VII, 253. — tela tellure, VII, 297.

Quinam pro *quisnam* intelligitur, II, 645 V. L.

Quippe vox indignantis et inridentis, V, 117 N.; VI, 90; VII, 397; X, 67.

Quirinius, IV, 192.

Quirinus tuetur collem Quirinalem, XII, 718. — *Quirini* solium in cælo, III, 627. — sceptra, VI, 103. — sedes sacratæ, XI, 118 N. — Martigenæ, XIII, 811.

Quiris, hasta, et *Quirites*, VIII, 418 N.

Quidquid id est, VI, 119 V. L., 582 V. L.

Quod pro *quoniam*, et *quamvis*, XI, 325 N.

Rabidi jejunia ventris, II, 472 N. — *rabidi* juvenci, VII, 359. — canes, X, 126. — *rabidæ* feræ, VIII, 638. — *rabida* arma, VII, 263.

Rabies nullo restinguitur haustu, XIII, 576. — in fines Italum, I, 70. pelagi, II, 290. — cladum, II, 620. — cædum, VI, 351. — belli, V, 394. — fugæ, V, 641. — doloris, V, 158. — irarum, XIII, 734. — erroris, VII, 546. — sacra virtutis, VI, 42 N. — faventum, XVI, 314 N.

Radere vomere saxa, VIII, 391. — ripas, IV, 350 N.

Radiant lumina flamma, II, 586. Cf. II, 166 N.; III, 629; IV, 154, 326; VII, 143; XII, 561; XV, 141; XVI, 354; XVII, 395.

Radio cælare, XIV, 658 N.

Ramus Palladius, III, 405 N.

Rapidus miscet prælia, I, 266. — ictus, II, 125. — impetus VI, 256. — passus, I, 65. — quadrupes, I, 161. — amnis, VII, 394. — *rapida* conamina, VIII, 413; IX, 464. — procella, IV, 146. — pestis, VII, 351. — flamma, III, 641; V, 511; XIV, 589. — arma, V, 98. — *rapidæ* turmæ, I, 656. — alæ, IV, 93. — vires, IV, 676.

Rapit dux agmina, I, 129; IV, 218 N., 740; VII, 116; VIII, 215, 222; XIV, 209, 635; XV, 544. — ira omnes, XIV, 299. — metus in urbem, II, 232. — Notus biremes, XVII, 275. — rogus corpora, XVI, 547. — sagitta lumina, VI, 274. — *rapere* esseda, III, 337. — viam, iter, campum, certamen, diem, tempus belli, pugnam, gradum, I, 570 N.; III, 156, 309; IV, 485 N.; VII, 531, 622; VIII, 181, 197; IX, 33; X, 471; XII, 472; XV, 440. — cornipedem calce, XIII, 169. —

sibi laborem, XIII, 187. — letum, II, 678 N. — decus, XI, 197 N. — laudem, XII, 478 N. — nomina belli confecti, XV, 342. — gaudia, XI, 491 N. — membra cursu, II, 248. — arma, IV, 98 V. L. — moras fossarum, IX, 218 N. — ora, seu caput gladio, VII, 704 N.; XV, 807. — delubra, X, 585. — pocula, XIII, 892. — urbem, XV, 407 N. — muros, XVII, 494. — *raptus* sanguis, I, 175. — nisu, I, 449. — *rapta* Carthago, XV, 401 N. — alnus saltibus, IV, 491. — curru, I, 134; II, 172. — *raptum* fretum tumultu, XIV, 146. — corpus circa cineres ter, II, 266 N. — *rapto* vivere, II, 402. Cf. *Raptare*.

Raptat cura Deum ad aras, VII, 74. — amor, XIII, 720. — equi juga, I, 223. — *raptare* agmina, III, 407 N.; IV, 218 N.; VIII, 404; XVI, 31. — armenta, IX, 574. — carinas, I, 409.

Raptor Dardanus, IX, 200.

Rara vox, XI, 415 N.

Rarescens acies relaxatur, V, 382. — miles, XVII, 422.

Rasilis hasta, IV, 176 N.

Rastris domare rura, VIII, 369 N.

Raucum murmur, II, 221, 245.

Ravenna, VIII, 601 N.

Reate, VIII, 415 N.

Rebelle os, XII, 149.

Reboant poli, XVII, 251.

Recedit terra, a qua recedimus, III, 157 V. L.

Recidiva gens Phrygum, I, 106 N.

Recipere ensem, II, 679 N. — gressum ad sidera, VI, 618. — bellum sinu, VI, 652.

Reciproca Tethys, III, 60 N.

Reciprocat æstus, XV, 226 N.

Reclinis trunco, V, 470 V. L.

Reclivis locus, V, 470 V. L.

Recludere artus, I, 120. — superas mentes, I, 19 N. — regna non optanda, XIII, 523. — specus, XIII, 424. — terram, XIII, 406. — arenam, XIII, 479. — cælum, XII, 613 N.

Recoquere fornace bipennes, IV, 15 V. L.

Recreare maniplos submisso tirone, XVII, 193. — *recreari* secundis, XII, 296.

Rector eques, XVII, 137 V. L.

Recumbit ei moles rerum, VI, 594. — Narnia monti, VIII, 457.

Recursat sc. animo, VI, 555 N.

Recusat parere, I, 111. — moras periculum, VII, 320.

Reddere formam patris, II, 635 N. — se epulis, XI, 376. — se astris, IV, 119. — se terris, XVI, 276. — vitam vulnere, V, 112. — *reddunt* venti mare, XVII, 208 N.

Redemit multum ævi, VI, 20 N.

Redit mors metu, II, 224 N. — virtus in dextras, XII, 670. — in se amnis refluo lapsu, XV, 623. — *redeunt* Divi, VIII, 235 N. — curæ, I, 652. — pascua, VIII, 518. — loca, XIII, 703. — colores terris, oriente die, X, 541.

Rediviva bella, X, 256 N. et V. L.

Reducit urna annua casus, IV, 768. — *reducere* sublime equos, IV, 144. — rictum, IV, 334 N. — convivia mente, VIII, 136. — vires victu, XV, 810. — regna in leges Parcarum, X, 644 N.

Redundat ore cruor, II, 685.

Refersit fortuna opibus, V, 264.

Refert lux decimum ortum, XIII, 453. — vestis spirantes vultus subtemine, XIV, 657. — quisque sibi hortamenta, V, 154. — dies honorem, XV, 417 N. — labor nomina cælo digna, III, 586. — et fert pontum ventus, IV, 322. — artus ripæ, VI, 202. — telum, I, 516 N. — *referre* gressum, XI, 353. — cursum, VIII, 89. — sese a loco, IV,

52; VII, 408. — palmas, VII, 456. — dextras, VIII, 237 N. — oblivia, I, 236 N. — bella, III, 165 N.; XI, 28; XVI, 77. — vaginæ ensem, VII, 508. — nomine cultam plebem, II, 9. — telum e corpore, V, 560. — *referuntur* in tergum, IV, 315 N.; VII, 623 N. — tonsi pariter, VI, 362 N. — *refertur* clipeus in orbem, VIII, 418 V. L. — longe sonitus, IX, 468. — omnis lancea retro, IX, 506.

Refigere clipeos, X, 600 N.

Reflexum pondus, IX, 596. — telum, XVI, 54.

Reflorescente ceu prima juventa, XV, 738.

Refluum æquor, II, 307 N.; XV, 220. — refluo lapsu in se redit amnis, XV, 622. — *reflui* amnes montibus, V, 624 N.; XIII, 743.

Reformidat stagna Trasymenus, I, 49 N.

Refovere membra quiete, III, 637. — vires haustas, XI, 538. — vulnera, VI, 551. — quassam urbem, XVII, 421.

Refuga ars, IV, 320 N.

Refugit alimenta, V, 62. — adcepisse legem, XV, 319.

Refulgent late campi ossibus, IX, 190 N.

Refusa stagna, III, 464 N. — unda ponto, XIV, 551 N. — *refusæ* valles, XVII, 63. — *refusi* campi late, XIII, 322.

Regit Cynosura peditem, III, 665. — Martem, bellum, disciplinam, VI, 307 N. et V. L. — dolorem, II, 382.

Regia alta cæli, I, 136 N.

Regifice exstructis mensis convivia celebrare, XI, 271.

Regnat Vulturnus campis, IX, 495. — cantus æquore, XII, 35.

Regnator noctis æternæ, quondam, etc., VII, 688.

Regnum gregis, XVI, 5. — venti, III, 491. — Patrum, VIII, 275 N. — *regna* solus habet Boreas in Thracia, I, 587 N. — fluvii, IV, 662 N. — Punica mersa profundo, IV, 801 N.

Regulus in Africa cum ingenti serpente ad Bagradam, et cum Pœnis feliciter pugnat, VI, 122... 302. — a Xanthippo per insidias captus, II, 340 sq. N.; IV, 359 sq.; VI, 302... 345. — Romam a Pœnis frustra missus ad exquisita supplicia rediit, VI, 346... 528. — quo supplicio adfectus sit, II, 343 sq. N., 435 sq. N.; VI, 529... 544 N. — pauper, VI, 435 N. — triumphavit de Sallentinis, VI, 434 N. Cf. VI, 658 sq., 672 sq.

Rejectat cærula, VII, 421 V. L.

Relabitur amnis fonti, IV, 444. — gurges tracto æstu, III, 55.

Relaxare angusta loci, V, 174 N. — campum, V, 174 N., 269 N.; VII, 715. — diversa brachia, XIV, 399 N. — acies, V, 381 N. — *relaxat* Oceanus fontes, V, 51.

Relegere pontum, II, 20 N. — castra, XVII, 232.

Religare amictus, VII, 447 N. et V. L. — crines nodo, II, 78 V. L.

Religio percurrit pectora tacito sensu, XIII, 317.

Relinquit nulli penetrare, III, 708 N.; V, 657; VIII, 410. — nota, II, 282 N.

Reliquiæ belli, XV, 538 N.

Reluctantes artus, VI, 126.

Remeat dextra ab ictu, XVI, 66.

Remi pennarum, III, 682 N.; XII, 98 N. — ducuntur ad cantum celeusmatis, VII, 360 sq. N. — pariter relati ad numerum plaudunt cærula, VII, 363 N. — *remorum* seni pulsus, XIV, 487 N.

Remigium alarum, III, 682 N.

Remigum seni pulsus, XIV, 487

N. — hortator, VII, 360 seq. N.
Remittere pharetræ tela, II, 137 N. — remos, XIV, 536. — vitam, XIII, 367 N.; XVII, 366. — frontem, XIII, 733.
Remoliri arma, I, 36 N.
Remotus polus, II, 481 N.
Remulus, IV, 186 V. L.
Renatus orbis, V, 56 N. — *renati* artus, XIII, 872. — *renata* tecta, XIII, 675. — juventus e morte, VII, 732.
Renidens torvum et furiale minaci obtutu, etc., XIII, 375.
Renovat lumina cælo, III, 539 N. — viros cantu ad vulnera, IV, 170. — se pube juventus, VIII, 322. — *renovare* se in bella, VI, 641. — focis lumina, VI, 76 N. — *renovatur* Lucifer unda Oceani, VII, 639 N.
Renuit fatum, X, 49. — tibi regna, IV, 125. — ratis procedere, XVII, 24.
Repagula sonant signo prolato, XVI, 317 N.
Reparare campum ademtum, IX, 416.
Repellere senium templis, III, 20. — Latio, III, 591 V. L.
Rependere aristas pomis, VIII, 507 N. — ruinas Capuæ, XII, 515. — cladem, XIV, 619. — grates, IX, 25. — captivam manum ductore, VI, 349 N. — *repensurus* magna, XVII, 577.
Repetere primordia rerum, I, 20 N. — nomina luco, II, 67. — parentes cælo, seu ex stirpe sacra, II, 655; III, 100. — pœnam, XIV, 41. — penates, III, 569; XIII, 386. — oculis, III, 533. — *repetitus* amore, VIII, 104 N.
Reponunt molem, seu muros, I, 558 N. — se maria, XIV, 623. — *reponere* pacem terris, XII, 728. — tempora cessata, V, 533 N. — reges, X, 486 N. — *repostus* ensis, V, 38. — *reposta* ira, XI, 7. — pœna vincentibus, VII, 507. — galea, IV, 13. — *reposti* tergo equi, XV, 683. — populi, III, 325. — thesauri, V, 261.
Reposcit crucem domini servus, I, 181 N. — superos tempora senectæ, V, 408.
Reprimit Sirius æstus, XIV, 621.
Reptat Pœnus, VII, 272.
Requirere clamore, X, 402.
Res h. e. bellum, gerere, XV, 149 N. — *in rem* est, VII, 244 N.
Resedit hasta capiti, VI, 251. — cuspis latere, XV, 795.
Resequi quem amore dulci, VIII, 104 V. L.
Reserare arces, I, 14 N.; XVII, 618. — viam, IV, 196. — claustra, VII, 334. — limina Casilina, XII, 427. — futura, VII, 436 N. — Alpes, XVII, 501 N.
Reservat se ad meliora, X, 56.
Resides senes, VII, 103 N.
Resignare pacta, IV, 788 N. — perjuria, XVII, 425 N.
Resolvit orbes, VI, 227; IV, 320. se ripa, VI, 280. — fibula morsus loricæ, VII, 625. — *resolvere* muros ariete, V, 553; XII, 495. — saxa, I, 369 N.; III, 643 N. — pacis jura, XVII, 78. — bella, VIII, 275. — ora, XVI, 603. — Ausoniam, XVII, 205 N. — gaudia ferro, XIII, 508. — fraudes, VII, 153 N.; XII, 740 N. — *resolutus* pollex, II, 128 N. — *resoluta* ripa, IV, 580 N. — gaudia, et in gaudia, XI, 303 N. — urbs legibus, XI, 36 N. — tegmina armorum, II, 473 N. — caligo, V, 58. — pondus, seu saxum *resolutum*, III, 643 N. — cælum luce, calore, XII, 613 N.
Resonat ore superbo, III, 247. — scopulus Pyrenen, III, 439.
Resorbere fletum, XII, 594 N.

Respectare, seu *respicere* loca, quæ a nobis invitis relinquuntur, VIII, 108 N.; XII, 106 N., 594 N., 729; XVII, 213 sq. N. — non licet in quibusdam sacris, III, 181 N.

Respicere, v. *Respectare*.

Resplendet æquor imagine flammæ, II, 663 N.

Respondent saxa profundo, XIV, 73 N.

Responsa Parnasia portantes adsunt, XII, 321 N.

Restagnant arva palude, IV, 750.

Restant claustra, VII, 130 N. — *restare* adversis, VI, 125 N.

Restinguere rabiem, XIII, 576. — ardentem Italiam, XVI, 618 N.

Restituere fusos pugnæ, IX, 489.

Resultat clava ære, II, 245 N.

Resupino pondere jactare currum, II, 196.

Resuscitare iras, XII, 632.

Retardare sceptra, XI, 606 N.

Retegit sol terras, VI, 3 V. L. — se umbo, IX, 109.

Retorquere hastas, IV, 449.

Retractare noctem, III, 216. — turres, IV, 22. — dextras in bello, X, 256.

Retro fluit amnis, I, 48 N. — jacet multa rerum vetustas, VIII, 44.

Retusum conamen, seu fervor, I, 34 N.; VIII, 319 V. L. — *retusæ* res, XVI, 21 N.

Revellere regem solio, XVI, 272. — signa, XII, 733.

Revirescit gloria, VI, 546. — aurum, III, 286. — dux pignore laudis, VIII, 226 N. — *revirescunt* vultus patrui, XV, 134 N.

Revocat aurora labores, XII, 575. forma parentem, XVI, 192 N. — *revocare* Pœnum patriæ, III, 592. mentes, IX, 487 N. — ferrum manu, XIV, 166. — bipennes fornace, IV, 15 V. L. — diem ereptum, IX, 35 N. — tonsas ad pectora, XIII, 241. — habenas, XVI, 343 N. — mortuum ad vitam, II, 647 N. — corda ad patrios cultus, VI, 393. — telum a vulnere, XVII, 139 N. colorem fluvio, XIII, 123. — animos, XVI, 13 N. — a funere Romam, XI, 235

Revolubilis unda pelagi, XV, 237 N. — *revolubile* saxum, XI, 473 N.

Revolvere fata Rhœtea, I, 115 N. — stamen telæ, II, 181 N. — antiqua, VIII, 49. — *revolutus* oberrat sibi Mæander, VII, 140 — in pejora, XIV 174.

Revomentem transtra Charybdim respice, II, 308.

Rex maris, XVII, 284. — *reges*, potentes, divites, duces, heroes, dii, IV, 196 N. — pulsi, X, 486 N. — *regum* nomina nescit pati Roma, XVI, 283.

Rhadamantus pœnas expetit in introitu, etc., XIII, 543.

Rhegina litora, XIII, 94 N.

Rhenus parvus, VIII, 599 N.

Rhesi domus, II, 75 N.

Rhipæa, IV, 363 N. — flamina, XII, 7 N. — *Rhipæum* Strymona, XI, 459 N. et V. L.

Rhodani ortus et cursus, III, 446 sq. — juventus, XV, 671 N.

Rhodope, II, 73 N.; III, 494.

Rhodopeia spicula, XII, 400 N.

Rhœtea fata, I, 115 N. — regna, VII, 431. — lancea, XVII, 196. — *Rhœteum* litus, VIII, 619; IX, 72.

Rhœteius ferox, II, 51 N.; XIV, 487 N. — ductor, XVII, 486 N. — *Rhœteia* pubes, IX, 621 N. — lancea, XVII, 196.

Rhyndacus, III, 388 V. L.

Rictus nimbosus Atlantis, I, 207 N. — leonis, II, 157. — mortis, II, 548 N.; VI, 53. — spumans ira, XI, 220 N.

Ridens nitenti vultu adfulsit Ve-

nus, VII, 467 N. — Deus vana conamina, XII, 405 N.

Rigantur Simbruvio, VIII, 368 N. — vultus atque ora lacrimis, VI, 294; XVII, 214.

Riget Boreas, I, 188; XII, 7. — lorica ferro, III, 270 N. — *rigent* manicæ ex auro, IV, 155; XV, 694 N. — undæ, III, 372, 671. — membra frigore, VI, 170.

Rigida hasta, IV, 392.

Rigor asper, III, 553. — spinæ, VI, 271. — ferri, IV, 630 N.

Riguus hortus, VII, 180 V. L.— *rigua* unda, XIII, 596. — *riguum* aurum, I, 158 N.

Rimatur ducem, XVII, 518.

Ripas laxat amnis, XVII, 123 N. — perdit amnis, IV, 658. — *ripæ* non capiunt cadavera, I, 45. — coeunt, I, 52. — exeunt sanguine, VI, 603 N.

Ritus hostis explorare, VIII, 313 N.

Robur membrorum, V, 435. — Samnitum I, 664; XV, 655 N. — erectum, I, 153 N., 165; II, 343. jacit, II, 244 N., 267. — ponere pectore, XI, 157. — *sine robore* flamma, V, 572 N. — *robore* annoso lucus, III, 688. — ingenti quercus, VI, 192. — obusto trabs, IV, 282 N. — lento se agit navis, XIV, 390 N. — pendens, II, 343.

Rogi cæsis structi, X, 524 sqq. N. — structi interdiu, adcensique vesperi, X, 542 N. — in iis et arma insigniaque mortui cremata, X, 560 sq. N.; XIII, 693 N.

Roma brevi crevit, XV, 90 sq. N. — luxu labefactata, XV, 125 sq. — maxima rerum nobilior sit malis, III, 585 N. Cf. IX, 346 sq.; X, 657 sq. N.; XII, 295... 319.

Romanorum virtus et futura fortuna, III, 575 sq. N.

Romuleus juvenis, XVII, 384 N. — *Romulea* gens, VI, 611. — *Romulei* nepotes, III, 618.

Romula facta, XIII, 793. — virtus, XVI, 254.

Rorant cruore ora, dumi, etc., IV, 447 N.; V, 254, 459; VII, 324; VIII, 139; X, 262 N. — humore dapes, VII, 181.

Rores sanguinei, XIV, 486; XV, 364 N.

Roscida conjux Tithoni, I, 576; XV, 439. — nox, V, 24. — Nereis, XIV, 571. — pascua, VII, 439.

Rosea Aurora, ejusque ortus, habenæ, flammæ, I, 196 N., 578 N.; IV, 482 N.; IX, 180 N. — *roseum* os Veneris, VII, 448 N.

Rostra, VIII, 262. — *rostris* sulcare, seu scindere mare, VII, 411; XIV, 355. — *rostrum* trifidum, seu tridens, VI, 358 N. — *rostro* tacito canis premit vestigia feræ, X, 79 N. — fulgent templa, I, 623; XIV, 649 N.

Rota ævi præceps per varios casus volvitur, VI, 121 N.

Rotat ventus prælia in oculos, VIII, 664 N. — Vulturnus sublatum pulvere campum, X, 204 N. — *rotare* arma in nubes, III, 527; XII, 656. — saxa, XIV, 63. — ensem, II, 242; IV, 207. — telum, XVI, 54.

Rothus, II, 165.

Rubet limes, I, 267. — aurora, X, 525. — *rubent* tela cæde, II, 47. — nives, III, 558. — radii cometæ, I, 463; VIII, 637.

Rubico, VIII, 453 N.

Rubra vestis Pœnorum Iberumque in pugna, III, 236 N.

Ructare cruorem, II, 686; VI, 161; XV, 432.

Rudem vibrare, VIII, 552 V. L.

Rudentum stridor, XVII, 256.

Rudiæ vetustæ, XII, 396 N.

Rudis pugna, XIV, 501 N. Cf.

parma. — *rude* jaculum, IV, 555. — ævum, XV, 17.

Rufræ, VIII, 566 N. et V. L.

Ruina cæli, I, 251 N.; XII, 630. lata porrectus, IV, 293 N. — se sua pressere, IV, 584. — clausit vada, IV, 621 N. — Idæi generis, III, 206. — Itala, V, 329 N. — tanta ferit, XIV, 678 N. — pro clade, IV, 710; VII, 582. — sacra Trojæ, III, 565 N. — *ruinæ* ingenti aperire locum, VIII, 244 N.

Ruit fortuna, XV, 736 N. — Ausonia, VI, 596. — cælum, I, 251 N. — magno fragore Carthago, XVII, 150 N. — *ruunt* flumina, I, 207. — hastæ, X, 123. — arma, XVII, 172 N. — mœnia flammis, VI, 313 V. L. — Euri in cælum, IX, 493 N. — *ruere* telo et flamma, II, 169; VI, 702. — in bella, castra, fata, ictus, I, 649; III, 293; XII, 202; XVII, 297. — in luctum, VI, 577. — ferro densissima, V, 392 N. — pericula, VI, 319 V. L. — portare, scire, etc., I, 170 V. L.; XIV, 581 V. L.

Rullus, V, 260.

Rumpere pacem, I, 11. — fœdera, I, 268. — fidem, III, 2. — iter, seu cursum, I, 54 N.; IV, 196, 519; VII, 568; XV, 778. — vitam, VI, 510; VII, 33 N. — ignava silentia bellis, V, 13 N. — somnos formidine, X, 143; XV, 560. — sibila, vocem, querelas, gemitum, I, 95 N.; III, 558; IV, 456; VIII, 299. — pectora auxia, II, 285. — hiatus, V, 616 N. — fauces, I, 286. — aditus, III, 516 N. — Alpes, XI, 134. — muros scalis, XII, 180 V. L. — *rumpitur* cælum, I, 135 N., 535 N.; III, 196; XVII, 251 N.

Rusellæ, VIII, 475 V. L.

Ruspina, III, 260 N.

Rutilat barba spuma, IV, 250. — *rutilant* arma auro, I, 477. — æquora flammis, XVI, 232.

Rutilus nodus, et crinis Gallorum, IV, 202 N. — sonipes Auroræ, I, 577 N.

Rutula Saguntus, IV, 62 N. — *Rutuli*, Saguntini, I, 377 N., 584 N. — Faunigenæ, VIII, 357 N. — Romani, XV, 737, 759; XVII, 125. Cf. V, 403; VIII, 194; XVI, 141, 697.

Sabatha, XIV, 437 V. L.

Sabathra, III, 256 N.

Sabatia stagna, et Sabatia vada, VIII, 490 N.

Sabbura, XV, 441 V. L.

Sabellus jaculator, IV, 221 N.

Sabellus, XV, 687.

Sabinus baccifer, III, 596 N. — *Sabinorum* descriptio, VIII, 412 sq. N. — hasta, quiris, seu curis, VIII, 418 N. — origo a Spartanis ducta, II, 8 N. — dicti a Sabo, Sanci filio, VIII, 420 sq. N.

Sabrata, seu *Sabratha*, urbs Africana, vid. III, 256 N. et V. L.; XIV, 436 N.

Sabus Sanci f. a quo dicti *Sabini*, VIII, 420 sq. N., ut modo supra.

Sacer Iulus, III, 595 N.; VIII, 71 N. — vates, XII, 408 N. — latex (seu vinum), VII, 163 N. — vertex, VII, 469. — *sacra* rabies, VI, 42. — vis, VII, 9 N. — manus, VIII, 357 N. — voluptas, III, 349 N. — dextra, XIV, 238 N. — gens, XVI, 76. — forma, planta, arbor, VII, 440 N., 463; X, 166 N. — voluptas, III, 349 N. — *sacrum* telum, fulmen, III, 43 N.; VIII, 476 N.; XII, 644 N. — *sacri* fines, fontes, fluvii montes, muri, III, 501 N.; IV, 70, 152, 347, 533 N.; X,

367; XII, 215 N., 696; XVI, 679 N.; XVII, 496. — errores vatum, VIII, 100 N. Cf. *inlicitæ* et *vetitæ viæ*.

Sacerdotes pugnant, II, 150 sq. N.; V, 175 sq.; XV, 672 sq.

Saces, II, 161 V. L.

Sacra turbata malis ominibus, XV, 437 N. — ei ferunt musæ, III, 620 N.

Sacrare nomen muris, I, 275 N. — honorem vati, XII, 392 N. — *sacrata* fides, I, 634 N. — stirps, III, 100. — silva Hesperidum, III, 285 N. — *sacrati* ignes, III, 43 N.

Sacraria Vestæ, XIII, 848 N.

Sacrifica vestis, III, 27.

Sacrificia prima non cruenta, IV, 791 sq. N. — humana, IV, 765 sq. N. XV, 170 N. — nigra inferorum, I, 119 N.

Sacrilegæ flammæ, III, 610 N.

Sæculum aureum, VII, 166 sq. N., 173 sq. — *in sæcula* mittere, tollere, diffundere, efferre, ire, volare, venire, ferri, nasci, II, 511 N.

Sætabis, et *Sætaba* sudaria, seu linum, III, 373, N.; XVI, 474.

Sætigeri sues, III, 23.

Sævit Varro rostris, VIII, 244 N. — amor, VIII, 113. — hinnitus equorum, IV, 97 N. — virtus in imagine, VIII, 387.

Sævitia cæli, IV, 752.

Sævus habena, V, 193. — Senatus, II, 386; XI, 44. — honor, XII, 125. — fulgor, II, 395 N. — tridens, III, 53 N. — fraude, VII, 653 N. — *sæva* lux, I, 463 N. — aula, arva, etc., III, 423; VI, 145 N.

Sagax nare Umber, III, 296 N. — cura, VII, 260, 526. — flammarum divinarum, III, 345.

Sagitta complet spatium ducti nervi, I, 127 N. — *sagittæ* ardentes Cupidinis, V, 19 N.

Sagittandi ars descripta, II, 96 sq., 126 sq.; XIV, 397 sq.

Sagulum, seu *sagum* sanguineum et rubens, vestis tam ducum quam militum, et lictorum, IV, 517 N.; IX, 420 N.

Saguntus casta, III, 1. — animosa, IX, 186. — urbs fœderata Rom., I, 294 N. — obpugnata, I, 296 sq. — Ausonia, et tam Græcæ, quam Latinæ originis, I, 332 N. — ab Hercule exstructa, I, 273 N. — Fidem præ reliquis diis coluit, et fidei exemplum fuit, I, 329 sq., 599 N., 480 sq. N. — fame laborat, II, 461 sq. N. — eversa, III, 2 N. — aucta a Sacynthiis et Rutilis, I, 288 sq. N. — recepta a Scipionibus pulso præsidio Punico, XIII, 675 N. — *Sagunti* incolæ a Furia ex desperatione in rabiem versi se in rogum conjiciunt, vel invicem jugulant, II, 592... 695.

Salaminiaca tropæa, XIV, 282 N.

Salantini, *Salentini*, *Salentinæ* cohortes, VI, 434 N. — *Salentinum* prom., VIII, 573 N. et V. L.

Salernum, VIII, 582 N.

Salis, maris, facies, XIV, 360 N.

Sallentini, v. *Salantini*.

Salsa vada sulcare, XVII, 155.

Saltatio armata, III, 348 N.

Salus genitoris Scipio, XV, 183 N.

Salutare ductorem, I, 189. — clamore omen, II, 411 N.; XV, 146. — clamore Divos, IV, 215 N. — regem, XVI, 279.

Salve, XVII, 651 N.

Sambucæ, XIV, 417 sq. N.

Same, XV, 303 N.

Samnis ursa, IV, 558 N. — *Samnites*, seu Sabelli, a Sabinis, oriundi, et Romanis infesti, etc., VIII, 562 sq. N.; XI, 7, 8.

Sanare pudorem verbis nitens, IX, 145 V. L.

Sancire verba jaculo, I, 305 N.; XV, 667. — fœdus, XI, 321. — modum opibus, XI, 592.

Sanctus genitor, VII, 737 N. — *sancta* vetustas artificum manibus, XIV, 653 N.

Sancus, seu Semo Sancus et Deus Fidius, pater Sabi, a quo dicti Sabini, VIII, 420 sq. N.

Sanguineus vir, I, 40 N. — ignis cometæ, I, 462. — crinis stellæ, I, 358 N. — *sanguinea* lux agminis, VIII, 435 N. — flamma serpentis, II, 586. — spuma, IV, 250 N. — *sanguineum* sagulum, IV, 517 N. — *sanguinei* oculi, IX, 444 N.

Sanguis Rom. Saguntini, I, 671 N. — pro filio, III, 573. — *sanguinis* potione horrenda et sancta fiunt juramenta et conjurationes, II, 427 N. — *sanguinem* equinum bibunt Massagetæ, Concani, etc., III, 360, 361 N. — abluere et sistere aqua frigida, VI, 91 N.

Saniem dispergit serpens, VI, 187 N.

Sapharus, VII, 604.

Sapis fl. et *Sapinia* tribus, VIII, 448 N.

Saranus, seu *Sarranus*, gentis Atiliæ cognomen, VI, 62 V. L.

Sardiniæ situs, forma nomina, origo, bona, indoles et coloniæ, XII, 355 sqq.

Sardoa terra, VI, 672; XII, 343.

Sardonia herba, XII, 370 N.

Sardus, Herculis filius, a quo adpellata Sardinia, XII, 359 N.

Sarissæ Macedonum, XVII, 418 N.

Sarmatæ, XV, 313 V. L.

Sarmaticus Orestes, XV, 312 N. et V. L. — *Sarmaticum* bellum Domitiani, III, 617 N. — *Sarmatici* muri Uxamæ, III, 384 V. L.

Sarmens, IV, 200 sq.

Sarnus fl., VIII, 537 N.

Sarranus murex, XV, 205 N. — *Sarrana* gens, I, 72 N. — Juno, VI, 468 N. — numina, VIII, 46. Cf. *Saranus*.

Sarrastes, VIII, 536 N.

Sarsina, VIII, 461 N. et V. L.

Sason, VII, 480 N.; IX, 469.

Sussina, VIII, 461 N. et V. L.

Sat decori pariendo sint tempora leti, IX, 377 N. — *sat*que superque mihi, XVII, 613.

Satiat te virtus secundo eventu, III, 122. — pœna furores, I, 150. — *satiare* iras dicendo, XI, 601. — umbras cædibus, IV, 735 N. — hastam sanguine, IV, 435 N. — *satiatus* ævi et decoris, XVI, 604 N.

Satis cum nominat. jungitur, XVII, 613 V. L.

Sator gentis Tlepolemus, III, 364; IX, 294. — ævi, IX, 306; XVI, 644. — murorum, XI, 262 V. L. — turbarum, scelerum, VIII, 258 N. — rerum, IV, 430.

Satricus, IX, 68 sq. N.

Saturæ palus, VIII, 380 N.

Saturare agros sanguine, XI, 565 N. — purpuram ahenis Agenoreis, VII, 642 N.

Saturni secula casta, XI, 458 N. — sacra humana, annua, sortique commissa, IV, 765 sq. N.; XV, 464 N. — sedes in Italia, XV, 524 sq. N. — falx: ille fuit symbolum naturæ, etc., I, 662 N.

Saturnia arva, I, 70 N. — sedes, IV, 442. — dextra, XIV, 49. — Juno, II, 527. Cf. III, 184.

Satus, v. *Serere*.

Satyri leves, III, 394 N. — lascivi, III, 103.

Saucia Dido, II, 422 N. — belua h. e. famelica, XV, 786 N. — Roma, VIII, 348. — *saucia* rumore aures, VI, 80 N.

Saxifica Medusa, X, 177 N.

Scæa porta, XIII, 73 N.

Scævola non indignus avorum, VIII, 384 sq. N.; IX, 372.

Scalas admovet ad mœnia Romæ, XVI, 152.

Scaptia pubes, VIII, 395 N.

Scaurus, VIII, 370.

Scelerare fluctus sanguine, XII, 17 N. — animum silendo, XVI, 610. — *scèleratus* error, IX, 66. — dens, IX, 585. — *scelerata* spicula, herba, III, 272 N. — porta, castra, limina, VII, 48 N. — *sceleratæ* flammæ, XVII, 178.

Scenarum artes, XI, 428.

Sceptrifer Thybris, VIII, 367 N. — *sceptriferæ* palmæ, XVII, 142.

Sceptriger rex, XVI, 244.

Sceptrum læva manu gestatur, XVI, 240 N. — *sceptra* fundare, I, 44. — veniunt ad Pœnos, XVII, 403.

Scheria, XV, 297 N.

Scilicet, II, 312 N.; V, 114 N.

Scindunt se arte turmæ, IX, 277. — verbera corpus, I, 172. — *scindere* cælum, X, 368 V. L. — auras, XIII, 238. — cærula rostris, XIV, 355 N. — *scinditur* cælum inter nubila, I, 535 N. — fluvius dividuas in oras, XIV, 234.

Scintillat sidus, I, 464. — ira genis, IX, 562 N. — *scintillant* cristæ, VII, 593.

Scipiades, VII, 107 N.; XV, 341, 441; XVI, 193; XVII, 315.

Scipio P. Cornelius Consul ad Ticinum fortiter pugnat, et vulneratus servatur a filio, qui eum humeris suis ex acie reportat, IV, 51... 479. — in Hispania perit, XIII, 381 sq. N. — in inferis filio fata sua extrema narrat, et consilia dat, XIII, 654... 686. — an major natu fratre, XIII, 628 N.

Scipio Cn. Cornelius cum fratre perit in Hispania, XIII, 381 sq. N.; 687 sq.

Scipio Africanus Major ad Ticinum prima virtutis documenta edit, duce Marte, patremque vulneratum ex acie reportat, quod facinus Mars laudat, IV, 425... 479. — aquila ejus galeam rostro perstringit, IV, 115 sq. N. — ex Jove, in anguem mutato, et Pomponia natus vulgo credebatur, IV, 476 N.; VII, 487 N. — tribunus militum in pugna Cannensi, exercitia tironum instituens, VIII, 546...558 N. — ejus prosopographia, VIII, 559 sq. — in pugna Cannensi Hannibalem ad certamen singulare provocat, IX, 424... 485. — primus a devicta terræ parte cognomen adcepit, IV, 130 N.; IX, 545; XVII, 626 N. — prohibet, quo minus juvenes quidam duce Metello Italiam relinquant, X, 426 sq. — ad inferos descendit, XIII, 397... 895 N. — cæsis patre ac patruo, imperium in Hispania, quod nemo adcipere audet, petit et obtinet, XV, 1...151. Tarraconem profectus, et a patre in somnio monitus, Carthaginem Novam obpugnat et capit, XV, 152... 262. — adultam virginem sponso inviolatam reddit, XV, 263... 285. — Hasdrubalem aliosque Pœnorum duces in Hispania vincit, XV, 399... 492. — a Voluptate et Virtute præcepta adcipit, XV, 18... 128. — Magonem Hannonemque vincit, et hunc vivum capit, XVI, 23... 77. — Hasdrubalem Gisgonis f. vincit, XVI, 78... 114. — fœdus facit cum Masinissa, XVI, 115... 167. — ad Syphacem, eodem quo Hasdrubal, tempore navigat, et fœdus cum eo jungit, XVI, 168... 274. — rex salutatur ab Hispanis, XVI, 275 sq. — ludos funebres in honorem patris et patrui agit, XVI, 285... 591. — Consul creatur, ipsique permittitur, ut in Africam trajiciat, XVI,

592... 700. — ad Africam adpulsus, castra Syphacis incendit, XVII, 46... 108. — Syphacem et Hasdrulem vincit, illumque vivum capit, XVII, 109... 149. — Hannibalem vincit ad Zamam, XVII, 292... 617. — triumpho omnium clarissimo Romam invehitur, XVII, 618...654.

Scipio Africanus minor Carthaginem exscindet, XVII, 375 sq. N.

Scipio P. Corn. Nasica, vir optimus, qui Cybelen hospitio excepit, XVII, 9 sq. N.

Scipio L. Cornelius, Barbati f. de Pœnis, Sardis Corsisque triumphans, VI, 670 N.

Scipio L. Corn., Publii Africani frater, vir fortis, XVI, 58 sq., 576 sq.

Sciscit plebs, VII, 545 N.

Scita Patrum, I, 303. — plebis, VII, 545 N.

Scitus Hannibal laudibus adcendere corda, XVII, 292.

Sciunt æra Ephyren, ut certet auro vestis, XIV, 656 V. L.

Scopas prætor, XV, 313 V. L.

Scribere acu, XIV, 660.

Scruposi colles, VII, 274 V. L.

Scrutari prælia, VII, 273.

Scutata manus, VI, 212.

Scylla, II, 306 N.; V, 135. — in inferis, XIII, 440.

Scyllæum litus, II, 334. — *Scyllæi* canes, XIV, 474 N. — *Scyllæa* antra, II, 306 N.

Scyron, XIV, 482 N.

Secare auras, I, 357; XIII, 210. — campum, æthera, viam, II, 171 N.

Secius... non secius, h. e. minus, VI, 461 N.

Secretæ ædes, XVI, 243 N. — *secreta* Vestæ, III, 566 N. — pectora, II, 480. — rura, XV, 597 N. — Deorum, Alpes, XVII, 501 N.

Sectari feras, XIV, 262. — dispersa prælia, XVII, 509 N.

Sectilis vaginæ ebur, XVI, 207 N.

Secundare visa, VIII, 124 N., 228.

Secundus virtute, XVI, 448 N. — *secunda* laus, II, 357. — ætas, VII, 597 N. — a cælo sedes, X, 433. — alicui res, IV, 483; XII, 432; XVII, 551 N. — *secundi* Dii, I, 457 N.; V, 87; XVI, 125. — Superi in vota, XI, 504.

Securigera dextra, XVI, 48.

Secures pro consulatu, XI, 62.

Securus sopor, III, 170. — malus, III, 537 N. — equorum, XVI, 344 N. — capit funem, XVII, 41 N. — cædis, X, 299 N. — *secura* mei Roma, XVII, 611 N.

Sed pro *nam*, XIV, 387 N. — *sed* non et, XV, 399 V. L. — *sed* enim, seu *sed* vero, sed enim, I, 33 N.

Sedare iras, III, 289; XIII, 344. — pectora, XIV, 182. — ictus medendo, V, 359.

Sedet res loco, II, 385 N.; IV, 689; VIII, 648 N.; IX, 578; XV, 227. — hasta, ictus, etc., femine, lateri, per ilia, in naribus, etc., I, 540 N.; IV, 180; V, 347; VI, 273; VII, 606; XVII, 133... 439. — coxa munimen, X, 181. — fronti decor, VI, 428 N. — mente formido, V, 476. — acta medullis pestis, II, 461. — portis, XII, 64 V. L. — emensus terras fretumque, III, 561 N. — scilicet animo, II, 385 N.; IV, 798 N.; V, 121; XV, 352. — deus in arce, III, 9 N.; VI, 417 N. — ignavus et cunctator, III, 142 N., 578; VII, 151 N.; VIII, 13, 233; X, 597 N.; XI, 567; XIV, 265; XVI, 673. — judex, VII, 437 N. — stagnum, V, 583 V. L. — *sedent* minæ dictis, X, 623 N. — loca plana, depressa, profunda, VI, 645, 647 N.; XII, 132 N., 162.

Sedes Tonantis h. e. ædes, XII, 48 V. L.

Sedetani, III, 372 N. et V. L.

Segetem hanc mete, XVI, 615 N.

Segnis non est dextra capulo, I, 614 N. — formido, XV, 611. — *segne* viris arare, III, 352.

Selinus palmifera, XIV, 200 N.

Semihomines inter Nasamonas, XI, 180.

Semina belli, I, 654. — Trojana, XII, 213. — cælestia mentis, XV, 71 N., 77. — trahere ab aliquo, XIII, 33.

Seminecem vitam, X, 455 N.

Semiviri Campani, XI, 105 N. — Corybantes, XVII, 20 N.

Sena fl. et urbs a Senonibus condita, VIII, 453 N.; XV, 552 N.

Senatus ingens, XI, 67 N. — magnus, XVII, 9 N.

Senecta turpis, XV, 651 N. — gloria, III, 147. — queribunda, XIII, 583.

Senem facere aliquem in Latio, XVI, 688 N. — vincendo, XVII, 332 N. — *senum* clari, I, 564 N.

Senescit hostis, II, 457 N. — virtus, III, 581. — Hannibal, VIII, 330 N. — vis, XIII, 325.

Senis pulsus, XIV, 487 N.

Senium repellere templis, III, 20. — arboris, V, 496. — rerum, XVI, 14 N. — obtectus, XV, 667.

Senones infandi, a Camillo fugati, eorumque ensis arbiter pensati auri, I, 624 sq. N.; II, 35 N.; IV, 160; VI, 555. Cf. *Sena*.

Sententia belli, VII, 223.

Sentire Superos, IV, 120 N. — Deum, XII, 639 N. — ducem, VII, 234 V. L.

Sepelit lenta dies, XIII, 487 N. — profundo, XIII, 480. — de combustione et de humatione voc. *sepelire* veteres usurparunt, XV, 388 N.

Sepit se aggere, XII, 664. — frontem capillo, I, 404. — agmen aditum, II, 262. — *septi* fraude locorum, VI, 401; VII, 279. — *septæ* fauces, seu via vocis ulceribus, XIV, 599 V. L. — *septa* h. e. ovile, II, 691 V. L.; XV, 707 V. L.

Seponere ad usus arcanos, XII, 317. — *seponi* eos statuit, III, 68. — *sepositа* vina, grex, vestis, VIII, 376 N. — triumpho præda, XVII, 280.

Septem, numerus sacer, XVI, 295 N. — arces, XII, 608 N.

Septenus gurges, I, 197 N. — *septena* arundo, XIV, 471 N.

Sepulcri ara, XV, 388 N. — *sepulcra* signis armisque mortuorum exornata, unde *monimenta* et *memoriæ*, IX, 118 N. — floribus quotannis adspersa, XVI, 309 V. L. — amicorum communia, IX, 408 N.

Sepulturæ mortuorumque tractandorum varii ritus apud varias gentes, III, 341 sq. N.; XIII, 468 sq. N. — religio, quod anima insepulti corporis vagatur, I, 154 N.; XIII, 445... 487 N.; XVI, 293 N. — in hostili terra miseræ, II, 574 N.

Sequaci telo instare, XV, 720.

Sequester pacis, VI, 347 N.; XVI, 221 N.

Sequi iter, seu campum gyro, II, 87 N. et V. L. — Calpen, I, 141 N. — dextram, V, 230 N. — volucrem calamo, VII, 677. — Romanos ferro ignique, I, 115 N. — ventos oculis, VIII, 85. — *sequitur* pompa exsequias, V, 600 N. — *sequuntur* ripæ utrimque, XI, 477 V. L. — signa vulsa, V, 89. — ore currus quisque suos, XVI, 320.

Serena mens, XVI, 191. — *serenum* imperium, XIV, 80. — nitidum caliginem resolvit, V, 57 N.; XII, 4. — *sereni* oculi, VII, 461 N.; XVI, 233. — *serenæ* horæ, XV, 53 N. — res, VIII, 544 N.

Serenat tristia fronte, XI, 366 N. — *serenatus* Phœbus, V, 181 N. — axis, XII, 637. — *serenati* Olympi læta facies aperitur, XII, 665.

Serere bellum in pectore alicujus, I, 80 N. — verba, VIII, 264 V. L. — verba alterno sermone, XV, 283 N. — bella ex bellis, lites, prælia, certamina, vulnera, etc., I, 394 V. L.; III, 365 V. L.; V, 235 V. L.; VIII, 35, 264 V. L. — *satus* Alcmena, II, 493. — *sata* inter tela, seu Marte gens, I, 341 N., 635; VIII, 20 V. L. — tellure monstra irata, V, 111 N.

Seres lanigeris repetunt vellera lucis, VI, 4 N.; XVII, 595.

Sericum depexum ramis, XIV, 664 N.

Series futuri, II, 510. — ævi, III, 630 N. — nepotum, I, 89.

Sero emtum volet Roma, non violasse corpus mei Sychæi, V, 601 N.

Serpens ingens ad Bagradam, pugnans cum Regulo, VI, 151 sq. — *serpentes* ab Afris, iupr. Psyllis, carminibus tactuque manuum domantur et sopiuntur, iisque admotis, genuina soboles dignoscitur ab adulterina, I, 411 sq. N. — colebantur ut Dii, genii, etc., II, 584 seq. N.; VI, 283 seq. N. — eorum lingua trifida, trisulca, etc., II, 587 N.; VI, 220 sq. N. — cælestes, III, 192 sq N. — vere ineunte exuvias ponunt, e latibulis prolabuntur, et maxime sæviunt, XII, 6 sq. N. — novi emicant splendente sole, VI, 9 V. L. — sublatis faucibus saniem efflant, XII, 10 N.

Serpit leniter fluvius, XII, 539; XV, 501. — ignis circum tempora, XVI, 123. — pestis, XIV, 613.

Serranus gentis Atiliæ cognomen, VI, 62 V. L. — filius Reguli, VI, 62... 589.

Serus belli, III, 255 N. — *sera* juga Phœbi, XV, 224 N. — munimina, XIII, 252 N.

Servare pro observare, III, 380 N. — gradus, VI, 665 N. — cursum axis, II, 187. — odium, I, 18. — cruorem, I, 620. — ductus, XIV, 537. — animam, II, 361. — litora, III, 155. — ripas, IV, 697. — cadaver, VII, 616. — spatium campi, IV, 284 N. — certamina, V, 671 N. — ramos, VI, 184. — famam factis, III, 263. — *servatur* obsidio, XIV, 185. — in arma, XI, 361. — Fides adytis, III, 8. — *servabar* huic leto, XVII, 561.

Servi populo Patres, XI, 44 V. L. — *servi* militibus adscripti, X, 642 N. — *servi* et servæ præmia, XVI, 455, 567. — *servæ* fiunt captivæ, II, 571 sq.

Servilia fœdera, XI, 527.

Servilius Cn. consul, V, 98 N. — perit in pugna Cannensi, VIII, 665 N.; IX, 272 N.; X, 222 sq. N.; XVII, 308.

Setia et *Setinum* vinum, VIII, 377 N.

Severa virgo, II, 513 N.

Si, vox optantis, XV, 731 N.

Sibila rumpit tellus, I, 96 N. — arcus ponit, II, 99. — teli, IX, 247.

Sibilat serpens, II, 546. — stridor rudentum, XVII, 257.

Sibylla in Elysio, XIII, 400 N., 410 sq. N., 488 sq. N.

Sibyllinorum librorum carmen, de fine belli Punici, et Cybele hospitio excepta a Scipione, XVII, 1 sq.

Sic in precibus ac diris, II, 301 V. L. — *sic, sic* vivas, IV, 506 N. — *sic* teras, scilicet opto, V, 179 N. — *sic* fama, VI, 631; VIII, 190. — *siccine, sic*, IX, 25.

Sicana levitas, XIV, 291 N. — urbs, XV, 356 N. — *Sicani* rura, XIV, 34 N.

Sicaniæ freta et Scyllæi litoris undæ, II, 334.

Sicanius gurges, I, 35 N.

Siccata sanguine vena, II, 464.

Siccha, IX, 385.

Siccus cruore, VIII, 19 V. L. — *siccum* os, I, 530 N.; II, 684.

Sicelides Musæ, XIV, 467 N.

Sicilia avulsa ab Italia, XIV, 11 sq. — *Siciliæ* nomen unde, XIV, 37 N. — fertilitas, XIV, 23 se q. — populi, oppida, fluvii, XIV, 192... 278. — thermæ, poetæ, veteresque incolæ, XIV, 27 sq. N. — promontoria, XIV, 72 sq.

Sicoris, III, 359 N.; XVI, 475 N.

Siculi prisci incolæ Latii, VIII, 356 N. — *Siculorum* Dii, XIV, 294 N. — levitas moresque, XIV, 31 sq., 291. — timor, V, 489 sq. N.

Siculus Ligures duxit in Siciliam, XIV, 37 N.

Sidereus natus, III, 629 N. — *siderea* ora, juventa, effigies Iuli, VIII, 91 N. — *sidereæ* animæ, II, 696 N. Cf. *Cæsares*.

Sidicini et *Teanum Sidicinum*, V, 551 N.; VIII, 511 N.; XII, 524.

Sidit Notus, XIV, 623. — vertice, III, 555 N. Cf. V, 3 V. L.

Sidonius amnis, IV, 648 N.; XIV, 269 V. L. — *Sidonia* flamma, I, 131. — fortuna, XV, 737. — cassis, XVI, 451 N. — *Sidonii* duces, I, 10 N.; XV, 636. — *Sidoniæ* domus, XV, 38 N. Cf. I, 297; III, 241; VII, 98; XIV, 98.

Sidus dirum misit ductorem, VI, 302 N. — *sidera* cursu fatigata, terræ humoribus vaporibusque maris aluntur, reficiuntur, renovantur, VII, 639 N. — fiunt Cæsares, III, 629 N.; XIII, 863 N.

Sigeum et *Sigei*, I, 665 N.

Signat cuspis ductus in pulvere, IV, 258 N. — nulla arena vestigia, XVI, 485 N. — introitum humor, XIII, 397. — locum gloria regis, XI, 505. — *signare* vestigia pulvere, IV, 147 N. — gramina mento, XV, 380 N. — sanguine mandata, IX, 174 N., 266. — malas lanugine, seu primo ævo, II, 319; VI, 128. — mœnia sulco, XIII, 118 N. — *signata* porticibus monimenta belli, VI, 655. — mente cicatrix ægro frenabat corde dolores, VIII, 287.

Signia et Signinum vinum, opus, piræ, VIII, 378 N.

Signum belli canere, XI, 132 N. — *signa* ferre columnis, seu templis, I, 142 N.; XIV, 581 N. — militaria coronare diebus festis, XV, 420 N. — movere, IV, 276 N.; IX, 210. — movet taurus, V, 314 N.

Silanus, XII, 483 V. L.

Silarus fl., VIII, 424 N., 580 N.

Silentia vitæ, III, 145 N.; XII, 219 N. — ignava belli, V, 13 N. — alta, seu vasta noctis, I, 67 N.; V, 2; XV, 563.

Silent bella, V, 462. — *sileri* non dignus juvenis, XI, 304. — *silentes* manes, XIII, 521. — luci, XVII, 22 N.

Silus h. e. acies, seu telum, X, 414 V. L.

Silva telorum, IV, 619.

Simbruvium, VIII, 369 N. et V. L.

Similat faciem, II, 553 V. L. — acus antrum in ostro, XV, 427 N. et V. L. — *similantia* terga dare, VII, 499 N. — *similatus* Junoni Scipio, XVII, 533 N. — *similatæ* exsequiæ. XVI, 304 N.

Similitudo hominum, II, 636 sq.

Simois, XVI, 370.

Simul his, III, 268 N.; V, 418.

Simulacra pugnæ agitare, seu ciere, VII, 119 N.; XVI, 528. — umbræ, I, 97 N.

Simulare, v. *Similare*.

Singultat anima, II, 362 N.; XIV, 551 N. — os leto, I, 388 N.

Singultus longi, IV, 593 N. — inter vix murmur anhelum, VIII, 115.

Sinister Mars, I, 8. — Consul, VIII, 285. — *sinistra* pietate, infelix Timbrene, furis, II, 632 N. —

mens, V, 475. — fortuna, IX, 9. — *sinistræ* res, X, 390.

Sinuare undam flexibus, IX, 227. — axem, XVI, 360 N. — gyros lævos in cornua, IV, 318. — *sinuatus* gyrus, VI, 226. — campus, II, 172 N. — balteus, X, 181. — anfractus pelagi, XV, 173. — *sinuatum* linum, VII, 503 N. — *sinuata* unda, I, 470 N.

Sinuessa, VIII, 527 N.

Sinuosus flexus, XV, 621.

Sinus Italiæ, IV, 34 N.; VI, 652. — tumidi velorum, VII, 242 N. — ater noctis, XIII, 254. — *sinu* gestat et effundit bellum Fabius, II, 384... 389 N. — in *sinu* gaudet, etc., VII, 153 N.

Sipus, Sipuntum, Sipontum, VIII, 633 N.

Sirenes Acheloides, earumque nomina, forma, cantus, alæ, VIII, 534 N.; XII, 33 sq. N.; XIV, 473 sq. N., 567 V. L.

Sirius pro æstu cæli et causa pestilentiæ, I, 256; XIV, 621 N. — lethiferos accendens ignes, XVI, 99.

Sistere numen templis, VIII, 230 N. — Decium pedibus ductoris, XI, 233. — spicula in lumine feræ, IV, 610. — ducem Libyæ, IV, 423 N.; XII, 274. — ense, vulnere, etc., virum, cervum, I, 163, 382 N.; II, 98. — fortunam, VII, 10. — mentem, X, 407 N. — mentes h. e. erigere, XII, 84 N. — socios, XII, 628 N.

Sisyphius Isthmus, XIV, 51 N. — *Sisyphium* revolubile saxum, XI, 474 N.

Sitiens Libys, I, 657 N. — famæ, III, 578. — hasta cruorem, XII, 264 N. — *sitientes* venæ aquarum, III, 251.

Sitis Mavortis, VIII, 20 V. L. — auri, V, 266. — sanguinis, I, 60.

Situ prisca urbs, III, 242 N. — hebescunt dextræ et arma, VIII, 20 V. L.

Smyrnæa plectra, VIII, 594 N.

Sociales undæ, IV, 701 N.

Sociare curas, II, 7; XV, 150. — annos, VI, 129. — se participem in omnes casus, I, 76. — *sociata* mens, IX, 406. — *sociati* Celtæ nomen Iberis, III, 340 N.

Socius leti, IV, 346. — Averno, XVII, 466 N. — *socium* se addere casibus, VI, 372 N. — *socio* nodo juvare jaculum, XIII, 159. — labore, III, 377.

Socratis opinio de animæ via duplici post mortem corporis, XV, 76 sq. N.

Sol aversus ab urbe, XV, 334 N. — cursum inhibet diesque producit, XV, 334 N. — ejus extremæ viæ, XVI, 660 N. — cultus apud Phœnices, III, 26 sq. N. — stabula ad Tartessum, III, 399 N. — ejus cubilia, extrema Tethys, III, 411 N. — fons prope oraculum Jovis Hammonis, III, 669 sq. N. — medius adcendit et adscendit Olympum, III, 671 N. et V. L. — ortus ex Œta, VI, 452 sq. N. — se tollit Indo litore, VII, 477 N. — concedit nocti, h. e. Fabius, Minucio, VII, 544 N. — spargit radiis Garganum, IX, 34 N. — ejus occasus, X, 537 sq.; XI, 267 sq.; XII, 647; XV, 250. — ortus, IV, 480 sq.; V, 55 sq.; VII, 206; X, 540 sq.; XI, 369, XII, 574 sq., 648 sq.; XVI, 134, 228. — *soles* bis senos emetiri, III, 554. Cf. *Phœbus* et *Titan*.

Sola antra, III, 429 N.

Solamen mali, II, 470.

Solari luctum pectine, V, 205. — Asbyten leto propinquo, II, 258 N. — extremam palmam tauro, XVI, 462 N.

Solennia ferre, VII, 392 N.

Solido argento cælata, XVI, 445.

Solimus, Solymus, Solymon, IX, 72 sq. V. L.

Solipugæ, seu *solifugæ,* formicæ, XII, 370 N.

Sollertia lenti Martis, XIII, 772.

Sollicitare precibus, VI, 562.

Sollicite læti, VI, 572 N.

Sollicitus labor, amor, metus, dolor, III, 161 V. L.

Solpugæ, formicæ, XII, 370 N.

Solvere convivia, XI, 368. — equos, VI, 1. — currus, XVI, 662. — ora, XV, 455; XVII, 340. — nives sanguine, XVII, 488. — arma imperio, XIII, 157. — fata virum senecta fragili, XIV, 85. — corde timores, XII, 324. — formidine terras, XIII, 893. — vincula curarum, XVI, 229. — alicui supplicium, II, 240. — *solvitur* ensis in ære, V, 296 N. — decus leto, XII, 243. — decus luxu, II, 502 N. — frons et mens, v. *Frons.* — *solvuntur* membra cæsorum, VII, 632 N.

Solymi, IX, 72 sq. N.

Solymus, IX, 66 sq. N.

Somnia matutina veriora vespertinis, III, 199 N. — procurare, seu piare, VIII, 120 N. — horrenda instante luce, VIII, 124 N.

Somniare, quæ interdiu solerter acta et cogitata sunt, I, 64 N.

Somnifera lympha, IV, 87 N.

Somnus pro morte, II, 574 V. L.; V, 529; VII, 633 N.; X, 152 N. — pro nocte, III, 200 N. — comes Bacchi, VII, 205 N. — componit lumina, VII, 204. — niger errat per lumina, VII, 633 N. — infunditur, inroratur, inrigatur, VIII, 121 V. L. — circumfundit alis vel fusco amictu, VIII, 121 V. L.; X, 344 N. — somnium inmittit Hannibali, X, 341... 370. — ejus sedes in aditu inferorum, X, 341 N. — virga inmittit soporem, X, 344 N., 356 N. — cornu soporem infundit, effunditque papaver, X, 352 N. — supra caput dormientis quatit pennas, X, 355 N. — quod tempus eripit, abscedit vitæ, XII, 560 N.

Sonare uno ore Cannas, IX, 343. — ore facta, XI, 579. — calamis dulce, XIII, 347. — *sonat* cœtu campus, XVI, 303. — Marcellus, XII, 171 V. L. — *sonant* te minores prima voce, II, 491 N.

Sonora flumina, XIV, 227.

Sonus, morientis fusus ab ore, pererravit cornua jam mutis labris, IV, 173 N.

Sophonisba, XVII, 71 sq. N.

Sopire tactu et carmine chelydros, I, 412 N. — fluctus, XIV, 276. — morsum necis, XIII, 274 N. — *sopierat* illum funda, X, 152 N.

Sopor noctis, VIII, 164. — pro morte, II, 574 V. L.; X, 152 N.

Soporifera nox, VII, 287.

Soporus amnis, XIII, 856. — *soporæ* pennæ somni, X, 355 N.

Sora, VIII, 394 N.

Soracte, seu *Sorax* mons Apollini sacer, V, 175 sq. N.; VII, 662; VIII, 492.

Sorbet cruor vestigia, IV, 163 N. — tellus corpora, IV, 576. — *sorbere* corpora hiatu, XV, 429. — haustu, VI, 198; XIV, 254. — *sorbent* campi Latium, X, 267 N.

Sordent fumo frena, VI, 134.

Sordes, v. *Squalor.*

Sorores duræ, I, 281 N. — inproperæ, seu pigræ, III, 96 N. — æquoreæ, VII, 414 N. — *sororum* fila ducta, III, 96 N.; XVII, 361 N.

Sors dura Martis, XIII, 484, 532. — loci, XVI, 507. — *sorti* cecidit custodia, VII, 368 N. — *sortes* loquuntur reditum, I, 416 N.

Spargit sol diem, V, 56. — Phœbus cacumina radiis, IX, 34 N. — se flamma fronte, XVI, 121. — *spargere* ignem, flammas, incendia, I,

462; IV, 432; VII, 369; IX, 599; XVII, 92, 227, 506. — terrorem, XVI, 267. — ficta et vera, VI, 554. — causas ambiguas in castra, VII, 264 N. — plumis honorem, VIII, 442 N. — bellum, IX, 277 N.; XVII, 509 N. — ferrum, tela, etc., I, 267 N.; VII, 653; XI, 388 N. — procella astra, IX, 283 N. — pontum super aera, III, 659. — umbram, XVI, 589. — *sparsa* fama, IV, 1. — cælo astra, XV, 562, 680. — corpora unda, XII, 750. — *sparsæ* matres solutis crinibus, XII, 598. — oræ, XIV, 9 N. — malæ lanugine, VII, 691 N.

Spartani latratus, I, 421 N. — *Spartanorum* exercitationes, quibus durabantur, IV, 361 sq. N.; VI, 311 N.

Sparus, telum, III, 388 N.

Spatiatur leo, II, 688. — ignis, IX, 606.

Spatium amittit ictus, IX, 321 N. — adcipere tuba, XVI, 480 N. — sit fatis, IX, 57. — do muris, XVII, 371. — *in spatium* jacet vorago, XIII, 562. — *spatii* descriptio, IV, 101 sq. N.; XII, 652 sq.; XVI, 346 N. — *spatia* septem in circo, XVI, 372 N.

Species nulla viro, VI, 304. — parentum, XIII, 394. — *specie* ictus, VIII, 388 V. L.

Spectabilis rerum ordo, VI, 657.

Spectacula virtutis, VIII, 554 N. — ferre, et esse, II, 231 V. L. — properare, XV, 645 N.

Spectamen, *spectatio*, I, 77 N.

Spectat nec tela, nec enses, VII, 6 N. — sic eos, V, 108 N. — mons, seu urbs regionem, III, 418 N. — *spectare* viros Martis mole, III, 574 N. — urbem e mœnibus, II, 257. — occasum, VI, 595. — *spectatus* dextra, ausis, castris, Marte, ferro, I, 77 N., 151, 440; III, 317; VI, 210; VIII, 261. — *spectabimur*, IV, 606 N.

Spectator irarum sedet, VI, 261; VII, 123.

Speculator futuri, I, 679.

Specus ultima, VI, 276 V. L.

Sperare saluti, II, 594 N.

Spernax mortis, VIII, 463.

Spernit novisse senectam, I, 227 N. — ne *sperne* juvare, XV, 161.

Spes prima coronæ Eurytus, XVI, 505 N. — ægras extendere et certare fatis, IX, 543. — unica rebus trepidis Fabius, VII, 1 N.

Sphinx, XIII, 589 N.

Spiciferæ oræ, III, 403 N.

Spiramen anhelum, XII, 144.

Spirare fratrem, facta, prælia, III, 240 N.; XV, 411; XVII, 397. — odorem, VII, 469; XV, 23 N. — Bacchum, seu Phœbum, IV, 777 N. — *spirant* duces, signa, h. e. vivunt, II, 430 N.; VIII, 6 N.; XIV, 657; XV, 445. — artus, seu prædæ dentibus, I, 121 N.; VII, 721. — equi solis, XII, 509 N. — nares equi ignem, XVII, 133 N.

Spissa corona, XIII, 140. — *spissum* cælum, V, 37 V. L.

Splendescere olivo, XIV, 137.

Splendet dies, XI, 369; XII, 9.

Spolia templis fixa, XV, 674 N. — arma heroum, V, 137 N. — foribus ædium præfixa, VI, 434 sq. N., 446; X, 600 N. — præmia militum bene meritorum, XII, 226 N.

Spoliare visu, IX, 597. — montem arboribus, III, 640 N.

Sponte heri, XIV, 153 N. — Deum, XIV, 296 V. L.

Spuma sanguinea rutilat horrida barba, IV, 250 N.

Spumat Signia musto, VIII, 378. — rictus ira, XI, 220 N. — *spumant* æquora dextra et sanguine, II, 163 V. L.; VI, 12, 706. — venena mixto felle, II. 538; III, 210. — frena, X,

318; XII, 254. — *spumanti* turbine perflare aures, XI, 579.

Squalet coma, II, 668 N. — *squalent* campi et serpentes, I, 211 N.; II, 547. — maculæ serpentis auro, II, 585 N.; XV, 139. — corpora, I, 674 N. — ora barba, III, 275. — umbræ picearum, I, 83 N. — crines a pulvere, IV, 251.

Squalida palus undosis terris, VII, 277. — arva, XII, 372.

Squalor orantum, lugentium, supplicantium, I, 631 N., 674 N.

Squamæ loricæ, I, 527; VIII, 425 N.

Stabiæ, XIV, 409 N.

Stabilis gressus, IV, 655.

Stabula ducere cantu, XIII, 347. — *stabulis* septima ducitur æstas, III, 383 N.

Stabulans Phœbus, III, 399 N.; XVI, 230. — monstrum omne ante aulam Orci, XIII, 579 N.

Stagna Trasymeni, I, 49. — Phaethontia, XVII, 496. — ima Trebiæ, IV, 638 N. — profundi, VII, 282 N. — soli, X, 462 V. L.

Stamen Pelusiacum, III, 25 N. — tertium torquent Parcæ, I, 282. — properat Atropos, XVII, 120 N.

Stare longa senecta, III, 94 N. — in vultu genetrici suorum, II, 639 N. et V. L. — testes factorum, Divos arbitrabere, XV, 112 V. L. — consulta belli probat et curas, IV, 44 N. — *stat* gloria gentis Agenor, I, 88 N. — terminus ævi, III, 134. — dies, II, 495. — Ausoniæ, XVII, 552. — niveis dentibus vallum, IX, 581. — invadere urbem, II, 235 N. — pro ferro fluctibus uti, XIV, 555. — pensata diu belli sententia, VII, 223. — arduus adversa mole, IV, 651. — *stamus* in hoste, I, 341 N.; X, 597 N.; XIV, 340 N.; XVI, 13. — *stant* in vultibus iræ, V, 673. — tenui tramite fauces, V, 96 V. L. — documenta domus, VI, 123 N. — corde timores, IX, 263 N. — tela loricæ squamis, I, 527 V. L. — vigili bella magistro, III, 173 N. — muri urbes pectore in uno, VII, 743 N. — aures, XIII, 333 N. — nulla gaudia Divis, XV, 466. — *stabat* nequidquam victor ad munimina, XII, 41 N. — in ducibus solis spes et victoria, XVII, 400. — si fatis Carthago, X, 658. — *stabant* quo Itala regna, XIII, 654. — pœnæ, XIV, 99. — *stetit* in media urbe rogus, II, 600 N. — medio æquore pugna, IV, 274. — *stabit* dum vita, IV, 817 N. — *stet* regno, XVII, 78 N. — quum *stetis* turmæ, XVII, 318. — *staret* ad muros sine sanguine Mavors, XIII, 37 N. — *starent* clausæ mortalibus Alpes, I, 546 N. — *stans* ceu subito in funere, VI, 497. — vultus, XV, 29 N. — super omnia tela, VIII, 315 N. — *stante* cruore, X, 462 N. — *stantia* odorato saxo corpora, XIII, 475 N. — *statura* obsequia, XVII, 83 N. — *stetur* si montibus ullis, IV, 746.

Statuit mora capuli, I, 516 N. — *statuere* urbem, I, 24 N.; VIII, 440 V. L. — aras, IV, 701. — victorem ante mœnia, III, 182. — jura Sagunto, I, 650 N. — fata urbi, XVII, 385 N.

Stellates campi, XI, 266 N.

Stellatis axibus intextus agger, XIII, 109 N.

Stelligerum cælum, II, 289. — caput, seu apex Cæsaris et Divorum, III, 629 N.; XIII, 863 N. Cf. *Cæsares*.

Sterile ad pastus mare, XV, 785.

Sternax equus, I, 261 N.

Sternit Deus pecudes in alvum, XV, 87 N. — *sternere* leto, X, 33 N. — valles cædibus, VI, 602. — iter, XII, 514. — feras, II, 72. — *sternitur* mons ruina, XII, 153. — area

telis, XIV, 378. — mare tranquillum, unde *stratum* mare, III, 55 V. L.; XIV, 274 N. — *sternuntur* Jovi, XII, 340 N. — campi milite, IX, 39. — *stratus* ostro equus, XVI, 164 N.

Stesichorus poeta Himeræ natus, XIV, 232 N.

Sthenius, IV, 343.

Stili cæci, seu *cervi, cervuli, valla* et *tela cæca, stimuli, tribuli*, quibus aggeres muniuntur, X, 413 N.

Stimulat fames, V, 312. — jactare corda, III, 649; IV, 169, 499, 727. — iras, II, 55. — equos, IV, 439. — currum, XVI, 366. — in arma, III, 253; VI, 586. — jactare, XII, 504. — ad laudem, I, 245.

Stimuli laudis agunt nos, XVI, 614. — *stimulis* acuere, urere, fodere, I, 113 N.; VII, 702 N.; XVI, 439 N, 513 N. — invidiæ fodere, VII, 512 N. Cf. *Stili*.

Stipantibus armis retro fluit Trebia, I, 47 N. — *stipatur* curia cœtu, XI, 500.

Stoicorum dogmata de anima, etc., XV, 45 N., 71 sq. N. — de fato stultoque vitæ amore, II, 223 sq. N., 576 N.

Strepit Mavors, IV, 11. — Albula, VI, 391 N. — Memphis, XI, 430. — tuba clangore, VI, 224. — *strepunt* omnia clangore tubæ, II, 18 N. — Marmaridæ catervis, III; 300. — primordia belli, XV, 515. — arma conlisa, IX, 280 V. L.

Stridet procella, IV, 653 N.; VII, 573 N. — hasta, I, 334 N.; IV, 567 N.; XV, 441, 773. — serpens et flamma, II, 537 N., 587; III, 191; XII, 260. — elephas, IX, 575, 627. — rota, I, 436; II, 175; XVII, 490. — porta sonitu, VII, 49. — murmur sub pectore, V, 222. — *stridٍent*, seu *stridunt* alæ Boreæ, I, 589. — saxa, I, 317. — magi, VIII, 500 N.; umbræ, XIII, 798 V. L.

Stridor æris, VII, 605; XIV, 371 N. — rudentum, XVII, 256 N. — magicus, VIII, 500. — *stridoribus* nullis fusæ hastæ, XII, 26 N. — *stridores* serpentum, II, 537 N.; VI, 177. — flammæ, II, 537 N.

Stridulus turbo, IX, 510. — *stridula* ballista, I, 334 N.

Strigosi equi, etc., XV, 605 N.

Stringere ramos, remos silvis, gladium, rem familiarem, aciem oculorum, I, 358 N.; VI, 352 N. — vestigia planta, XVI, 491 N. — metam, V, 25 N.; XVI, 361 N. — ripas, IV, 350 N. — *stringunt* tenebræ metas, XIII, 299 N.

Strix sparsis sanguine pennis in taxo sedet in inferis, XIII, 598.

Struitur penus, XI, 277 N. — pruina ad astra, IV, 744 V. L. — periculum, XIV, 188. — rogus, II, 599 N.

Strymon Rhipæus, XI, 459 N.

Studium laticum, VI, 144. — gratum, VII, 178. — spectantium in circo, XVI, 482 N. — *studia* adcendere, I, 185 N.; II, 278 N.

Stupefacit horror sensus, IX, 122. — *stupefactus* membra, II, 624 N.

Stupere fortunam, V, 202 V. L. — Hectore magno, XIII, 800 V. L.

Stygius vates, II, 427. — flatus, XII, 137. — color, XII, 244 N. — odor, XIV, 587 N. — Jupiter, I, 386 N. — rector, XIV, 242. — *Stygia* vestis, I, 94 N. — nox, V, 242 N. — umbra, V, 597. — religio, XII, 125 N. — aula et formido, XIII, 522. — *Stygium* frigus, V, 528. — nemus, VI, 146. — tabum, XIII, 294. — *Stygii* penates et domus, VI, 488 N. — *Stygiæ* tenebræ, VII, 724. Cf. II, 616; IV, 786.

Styx in Averno quæritur, XII, 116 N., 120 sq. N. — pice sulfureque horrida, palus et Diis jurari dignata, XIII, 568 sq. N.

Suadet ensis rumpere pacem, I, 11 N. — pavor, VII, 668.

Sub terra et terram, jugo et jugum, VI, 150 V. L. — umbras, XI, 255 V. L.; XVI, 541. — armis, III, 407, 474 N.; IV, 64; VIII, 352; XI, 262. — crimine, XIV, 288 N. — ira, XI, 244. — pondere, VII, 670; XVII, 490 N. — fronte lumina, III, 76; V, 313. — pectore murmur, vulnus, fixa tela, IV, 277; V, 222, 424 V. L., 594. — gutture hæret telum, IV, 171. — ictu, IV, 42 N. — cuspide, IX, 366 N.; XII, 277 N. — nomine, IX, 373 N.; XVI, 306, 476; XVII, 60, 374. — paupere populo ductor, VI, 633. — omine fausto, III, 217. — ossa pervasit horror, V, 390. — omni Marte, VI, 25. — nutu castra fuere, IV, 712. — corde claudit metum, VI, 381. — hoste nullo potare dedimus Bætin, XIII, 676 N. — hæc dixit, XIII, 772. — armis Macetum instaurare bella, XIII, 878. — auras erigi, XVI, 325. — pedibus videre, XVII, 144. — sidera tollere, II, 337. — corde volutat, XII, 556. — nocte, VII, 362. — hoste majore mutare prælia, IX, 431. — imagine, XII, 357; XVII, 481. — æquo honore, XI, 424; XVI, 243. — imagine pœnæ pendet, II, 435 N. — Tartara misit magnam mentem, VI, 40 N. — *sub* lucem, VIII, 124 N.; XIII, 406 N.

Subcedere terris novis, II, 497. — muros, X, 596 V. L.

Subcendere in iras, I, 164; IX, 525. — face (amoris), XVII, 73 N.

Subcidere ense, V, 41. — bello, XIV, 134.

Subcinctus catenis, II, 341. — nubibus, IX, 471. — populo, X, 485. — furoribus, X, 435. — dolis, X, 189 N.

Subcumbit arbor ictibus, V, 502. — medicina malis, XIV, 609 N.

Subdere colla fortunæ, X, 215 N. — *subdita* Libye Cancro, I, 194. — virgulta, et Carthago igni, seu tædis, VII, 351 N.; XVII, 223 N., 514. — facibus Mænas, IV, 778 N. — telis, XIV, 411.

Subducere servitio, II, 577. — bello, III, 62. — sacris, XV, 465. — *subductus* sanguis, VII, 703 N. — vertex, I, 202 N. et V. L. — sol, V, 678. — verber, XVI, 438 N. — *subducta* tellus, IV, 656 N.; V, 629 N. — lux, VIII, 632. — classis, II, 407 N. — *subductum* flamen, VII, 243 N. — vallum, I, 366 N. — *subducta* vela, VI, 325 N. — *subducto* corpore vitare saxum, VII, 622.

Suberigit Corus Isthmon, XV, 155 N.

Subficere ferre lucem, XIV, 603. — hastæ transmittere spatium, XII, 653 N. — bellis, IV, 536. — *subficit* dux agmina, I, 36 N. — ictus iræ, X, 296. — *subficiunt* vix tela furori, IV, 352 N.

Subfixus robore, I, 153. Cf. V, 151; XII, 572 V. L.; XIII, 486; XVII, 308.

Subfundit os flamma, sanguis, IX, 461 N.; XI, 218 N. — ostrum auro, XV, 25. — *subfusus* vultus lacrimis, VII, 75 V. L. — *subfusum* cælum, XII, 124.

Subgesta theatra columnis, XIV, 644 N.

Subicere dicta, I, 113 N. — ignes, XIII, 298. Cf. *Subjicere*.

Subigit favor plerosque, XVII, 401. — *subigere* apicem ad sidera, XVII, 640 N. — saxum contra montem, XIII, 610 N. — classem ad mœnia, XV, 218 N. — Marte, I, 302. — parere, vertere, visere, I, 635; XII, 61; XIII, 709. — *subacta* bella, IV, 363 N.

Subit cura, I, 327. — formido men-

tem, X, 543. — Deus corda, XIII, 319. — campos, X, 184 N. — agger arduus, I, 348. — ense Caralim, IX, 382 N. — manus feminea, XVII, 16. — rebus defessis, I, 566 N. — munera gubernaculi, XIV, 407. — partem laboris, I, 243. — jugo montis, III, 528; XVII, 605. — jugum equus, XVI, 230. — hostis, I, 488 N. — senectus, VII, 596. — servitia, XIII, 883. — trepidas gentes Martemque Iberum, XV, 2 N. — dumos et dumis, V, 283 V. L. — vertere defessos milites, XII, 61 V. L.

Subitum, seu *in*, *per subitum*, *subito*, *de subito*, VII, 527 N.

Subitum nemus, III, 688 N. — *subitæ* frondes, XVI, 588 N.

Subjicere victimam bipenni, XVI, 263. Cf. *Subicere*.

Subjungere plura, XVI, 221.

Sublimis cernit, I, 51 N. — equo, IV, 219. — agit equum habenis, I, 161. — dono, II, 453 N. — honore, XIV, 111. — tollit opima, I, 133 N. — cristis, XIII, 143. — *sublime* sedet, III, 9 N.; XI, 232. — suberigit, XV, 155.

Submittere auxilia, VIII, 23. — signa, XI, 574 N. — arma rupibus, III, 508 N. — colla dolori, Afris, VI, 414 N.; IX, 19; XI, 19. — arcus laxos alicui, III, 613. — clipeos, V, 216 N. — artus, V, 310. — genu, XV, 147. — palmas, seu dextras, I, 673 N.; IV, 409; VI, 695; XII, 640. — *submissus* in armos equi, X, 464 N.

Subnascens ignis, XIV, 65.

Subnatat pars unda, XIV, 482.

Subnectere plura, XII, 602.

Subnixus ostro, et clade, VIII, 243 N.; XIV, 286. — *subnixa* galea cristis, II, 398 N. — *subnixæ* secures lictore, X, 392.

Subposta cælo saxa, III, 90 N.

Subrepit terror pectus, XV, 136.

Subrigitur coma fronte, XIII, 861. — *subrecta* cuspis, VII, 650 N. — moles ad astra, II, 599.

Subruta Roma, XI, 537.

Subsidit concussus, etc., I, 492 N.; IV, 382 N.; V, 255. — axe perfracto, XVI, 453 N. — leo, V, 310. — leonem, XIII, 221 N. — tellus, IV, 575 N., 310. — fatum, VI, 28 N. — mons, II, 313 N.; XVII, 219 N. Cf. *Crescere*, et V, 3 V. L.

Subsistit ardor, I, 582. — lyræ Hebrus, III, 620.

Substramina lubrica plaustrorum, XII, 444 N.

Substringere lintea malo, I, 689 N. — *substricti* corpus equi virique, XV, 605 N.

Substructa meta, arundo aucupis, VII, 676 N.

Subtemen fulvum, VII, 80 N. et V. L.; XIV; 657; XV, 433.

Subtexere polum nube telorum, IV, 550 N. — clipeum corio, IV, 291 N.

Subvectare saxa, I, 563; IV, 21.

Succi Lyæi, VII, 169 V. L.

Sucro fl. et opp. III, 372 N.

Sudat ebur, æs, marmor, I, 86 N., 98; XII, 642 N. — humor ab uvis, VII, 191. — arma cruore, II, 455. — *sudatus* labor, III, 92. — labore thorax, IV, 434 N.; XIII, 73 N.

Sudem vibrare, VIII, 552 V. L.

Sudor imaginum, I, 98 N. — pro labore, IV, 434 N.

Suere et *sutum* rude parma, III, 234 V. L.

Suessa Pometia et Aurunca, VIII, 398 N.

Suevus crinis, V, 134 N.

Suffragia cæca, VII, 540 N. — tristia pravi campi, XV, 734 N.

Sulcat Bagrada arenas, VI, 140. classis litora, VII, 411; XII, 452.

navis cærula, XV, 239; XVII, 155. — *sulcare* terram vomere, VII, 166; IX, 191, 203; XIII, 92. — *sulcatur* aer flamma, I, 357 N. — Anagnia, VIII, 392. — *sulcatus* limes gurgite, XIV, 362.

Sulcator navita ponti, VII, 363.

Sulcus in aere factus, XV, 141 N. — *sulco* signare mœnia, XIII, 117 N. — nigranti findere cærula spumantia, XIV, 380.

Sulfur æthereum, X, 167. — arcanum fontis, XIV, 27.

Sulfureus Liris et Nar, VIII, 400 N.

Sulla, VIII, 393; XIII, 855 sq.

Sulmo gelidus, Ovidii patria, VIII, 510 N.; IX, 76.

Sulpicius, XV, 313 N.

Sumere bella, I, 272 N. — pugnam cum duce, VIII, 306. — laborem, I, 242. — piacula, IV, 762. — pericula, XII, 497 N. — non diu arma, XIV, 296 N.

Supellex pura, non pretiosa in deliciis prisci ævi, VII, 179 V. L.

Super his, I, 60 V. L. — clamat, I, 340 N.; XVI, 285. — altior it, XVI, 374 N. — eventu explorare, V, 61. — regno certamina movere, I, 6. — clades, III, 540 V. L. — illi nullus, VI, 68 N.; XVI, 285.

Superæ mentes, I, 19 N. — *superum* æthera, VIII, 203. — *Superis* admotum genus, VIII, 293 N. — ad *superos* non digna pati, XIII, 607, 665.

Superat unus, X, 612. — ripas sanguine Trebia, VI, 297. — *superare* astu annos, VIII, 465. — Gorgona vultu, IX, 462. — ventos remige, XIV, 488. — noxam omnem, X, 653.

Superba ausa, V, 339. — laurus, XV, 110. — anima virtute, X, 572 N.; XVI, 134 N. — velo navis, XIV, 388. — domus, II, 179; XIV, 646. — Erinnys, II, 694 N. — laus, XI, 435. — *superbum* nomen, V, 77; XVI, 117. — spolium, II, 190. — insigne, X, 563. — *superbi* gressus equi, XVI, 443 N.

Supercontexere herbida labsos pondera, XVI, 42.

Superest fortunæ sibi quisque dux, XIII, 188 V. L.

Superfluit urbs Aquileia armis, VIII, 604 N.

Superfusus hostis, V, 550 N.

Superingesta tela, XIV, 411.

Superinstrepit axis, II, 186.

Superstare muro, seu muros, XIII, 300 V. L.

Supinas palmas tendere, VI, 301.

Supplices portendunt dextras, II, 413 N. et V. L.; VI, 302; VIII, 60 N.; XV, 637 V. L.

Supremi campi, X, 206. — *suprema* videre, II, 461; VIII, 66. — precari, VII, 708 N. — vota capessere, I, 504.

Surda fama, herba, VI, 75 N. — castra, VIII, 345 N. — pectorum, I, 692 N. — timori, XI, 352 N. — *surdas* aures obstruere, XVII, 85. — *surdum* nomen, VIII, 246 N.

Surgere super agmina cristis, VIII, 375. — contra, I, 591. — in arma, hastam, ensem, ictum, IV, 610 N.; VII, 591; X, 300. — jaculo super nubila, XIV, 507 N. — *surgit* pontus, seu fluctus, I, 468, 646; III, 46; XIV, 480. — campus sublatis arenis, V, 536 N. — Phœbus, III, 481. — puer, seu stirps, I, 112 N.; VI, 89. — dies, IX, 183; XI, 454. — *surgunt* montes, agger, columna, etc., I, 373 N.; 585 N.; IV, 744; V, 313; VI, 664 N.; VII, 747; XIII, 54, 110, 660; XIV, 237; XVI, 262. — audito carmine flammæ, I, 103 N. — regna profundo, VII, 418. — flammæ lumine, XI, 218 N. — bella, I, 686; XIV, 293. — res

fessæ, II, 492. — equi currentes, XVI, 390 N. Cf. *Consurgere.*

Surrentum molle zephiro salubri ejusque vinum, V, 466 N.

Suscipere mentem quietam placidumque animum, VIII, 161.

Suscitat undas Trebia, IV, 574.

Suspendere castra saxis, III, 556 N.; XII, 532 N. — natos ab ubere, IV, 377. — cornipedes, IV, 144 N. — *suspensa* Anagnia dorso montis, XII, 532 N. — robore, I, 165. — dona feretro, V, 168. — ilia, V, 256 N. — vestigia, XV, 614 N. — eventu pugnæ pignora, V, 83 N. — *suspensum* corpus librat, XII, 94. — mare, I, 470 N. — *suspensi* Patres, XV, 457.

Suspiciens cælum nihil amplius inquit, XVI, 83.

Suspirat tellus vapore, XII, 136 N.; XIII, 425. — *Suspirant* nautæ Ledæos fratres, XV, 82 N. — *suspirare* Bacchum pectore inclusum, IV, 777 N.

Suspiria congeminans taurus, XVI, 266.

Sustentare vulnus, IX, 174 N.

Sutrium, VIII, 491 N.

Sutum, v. *Suere.*

Suus Mars, ventus, etc., I, 118 N. — *suam* Dido vocaverat, VIII, 122 N. — pro *ejus*, XII, 33 V. L.

Sychæus, I, 90. — Hasdrubalis proles, III, 245... 317 seq. — ducat per opaca, IV, 825.

Symæthus, IX, 410 V. L. — rapidi colunt vada flava, XIV, 231 N.

Symphoniacus, VI, 361 N.

Synhalus, V, 352 sq.

Syphax, rex potens Massæssylorum, quem Scipio et Hasdrubal adeunt, amicitiæ ejus petendæ gratia, XVI, 170 sq. N. — fœdus facit cum Scipione, XVI, 229... 276. — deficit a Romanis ducta Hasdrubalis filia, XVII, 67 sq. — ejus castra cremantur, XVII, 88 sq. — Hasdrubali junctus cum Scipione pugnat, sed vivus capitur, XVII, 119... 148. — an in triumpho ductus, et ubi mortuus sit, XVII, 629 N.

Syracosia urbs, XIV, 289.

Syracusæ obpugnatæ et captæ a Marcello, XIV, 178 sq. N., 292 sq. N. — urbis situs, magnitudo et fama, XIV, 292 sq. N. — splendor et opes, XIV, 643 sq. N. — quatuor urbes ac duplex portus, XIV, 181 N., 277 N., 640 N., 643 N. — origo, XIV, 50 sq. N.

Syracusani bellum gerunt cum Atheniensibus, XIV, 281 sq. N. — molles ac gymnasiis dediti, XIV, 138 N., 648 N.

Syrticus, V, 243.

Syrtis perfundens sidera, III, 652. — Parætonia, V, 356 N. — semper naufraga, XVII, 634 N. — vasta, I, 408 N. — infida, II, 63 N. — nudatur unda conrepta ab Austro, XVII, 247 N.

Tabæ, XIV, 272 V. L.

Tabes et *tabum* quid proprie significent, II, 463 N.; XIII, 487 N. — *tabes nivis*, IV, 578 V. L. — adflatus, VI, 159 N. — *tabem* undantem torquet serpens, XVII, 450.

Tabescit humor calore, h. e. liquefit, IV, 578 V. L.

Tabifica sanies, VI, 276.

Tabraca, III, 256 N.

Tabulata turris, XIV, 301.

Tabum, v. *Tabes. Tabo* turbida stagna, I, 49. — adspersa limina, I, 102.

Tacent exta, I, 139 N. — vates, VI, 288. — rura, XV, 616.

Taciturnum flumen et murmur, IV, 224 N. et V. L.

Tacitus liquor Araris, III, 451. — horror, VI, 169 V. L. — nisus, XII, 56. — passus, XV, 615 N. — *tacita* ripa, IV, 350 N. — aura, V, 401. — penna arundinis, V, 446 N. — flamma et tela amoris, XI, 385 sq. N., 389, 396. — *tacitum* lumen Phœbes, XV, 563 N. — iter, VI, 71. — murmur, seu rumor amnis, IV, 224 V. L. — letum, X, 209. — numen, II, 486. — per *tacitum*, VII, 527 N.; X, 353; XII, 555. — *tacita* vada, VIII, 400. — incendia celata nocte, XVII, 91.

Tactu sopire serpentes, I, 412 N.; III, 302; V, 354. — molli circumdare vellera, VI, 93.

Tadius, IX, 587 V. L.

Tæda virginea, sancta, jugalis, ad funera versa, II, 184 N., 628; III, 64; V, 291; VI, 447; XIII, 547; XVII, 73. — Phlegethontis gurgite adcensa, XII, 714 N. — in præliis, IX, 336; XIII, 199.

Tagus rex et fluvius aurifer, I, 154 sq. N.

Talaria nectere, XVI, 501.

Tali tempore, VII, 227 N.

Tam dirum bellum, III, 229 V. L. — superest ei gloria, XVI, 605 N.

Tanaquil augurio valens, in inferis, XIII, 818 sq. N.

Tangit Tirynthius astra, XVII, 650 N. — *tetigit* Evandria mater labores futuros, XIII, 817. Cf. *Ara*.

Tantum quid ulterius, VIII, 211 N. — *tantus* mons, IV, 308 N.

Tapetes fulgentes, IV, 268 N.; XVII, 64 N.

Tarantus, v. *Tarentum*.

Tarcon, seu *Tarchon*, Telephi f. qui Tarquinios condidit, VIII, 473 N. et V. L.

Tarda palus, etc., V, 5 V. L.

Tardare vestigia gressu, III, 500. — *tardata* vulnere membra morantur, IV, 622.

Tarde, adnoscas, XI, 557 N.

Tarentum, a Taranto conditum, et a Partheniis, duce Phalanto, occupatum, VII, 665 N.; XI, 16. — captum ab Hannibale præter arcem, XII, 434 sq. N.; XV, 324 N. — receptum a Fabio, XV, 320 sq. N. — Tyndarium, XV, 320 N.

Tarius, IV, 252 V. L.

Tarpeia virgo tondetur præcordia rostro aquilæ, quia arcem Rom. Sabinis prodidit, XIII, 839 sq.

Tarpeia saxa, tecta, rupes, etc., I, 117 N., 541 N.; II, 33; III, 573, 609 N.; IV, 784; VII, 56; XII, 44 N., 609 N.; XIII, 1.

Tarracina, seu *Tarracinæ*, IV, 532 N.

Tarraco vitifera, III, 369 N. — hospita Baccho, XV, 177.

Tartareus Jupiter, II, 674 N. — turbo, VI, 175. — *Tartarea* Bellona, V, 222 N. — cymba, V, 267. — vada, IX, 541 N. — urbs, XII, 133. — porta, XIII, 422. — labes, XIV, 596 N.

Tartari altitudo descripta, III, 483 sq. N. — sub *Tartara* mittere, VI, 40 N. — in *Tartara* portare luctum, VI, 315.

Tartessia in stagna Phœbus mersit equos, X, 537 N. — tellus, XV, 5 N.; XIII, 674; XVI, 647.

Tartessiacus portus, XVI, 114 N. — *Tartessiacum* æquor, VI, 1 N. — *Tartessiacæ* oræ, XVII, 590.

Tartessos, stabulanti conscia Phœbo, III, 399 N.; V, 399.

Taulantius incola, XV, 294 N. — *Taulantia* regna, X, 508 N.

Tauranus, V, 472.

Taureæ Campani certamen singulare cum Claudio Asello, XIII, 142 sq. N.

Taurini campi, III, 646 N.

Tauromenium et *Tauromenitana* sedes, XIV, 256 N.

Taurus victima Neptuni, XVII, 50. — *Tauro* secto litora cingere, I, 25 N. — pro pelle taurina, IV, 291 V. L. — *Tauro* mixtus Athos, III, 494; XIII, 882 N.

Taxus Maurusia, IV, 567 N.; XIII, 210. — in inferis sedes dirarum avium, XIII, 595 sq. N. — *taxo*, h. e. veneno, prævertere annos, III, 327 V. L.

Taygeta, IV, 363 N.

Teanum Sidicinum et Apulum, V, 551 N.; VIII, 511 V. L.

Teate, VIII, 520 N.

Tecta gratissima Junoni, I, 27 N. — Œnotria, XIII, 713.

Tegeætis capra, XIII, 329 N.

Tegimen, *tegmen*, *tegumen*, I, 402 V. L. — leonis, II, 156 N. — vestis, I, 673. — lænæ, II, 166. — taurorum, II, 474 V. L. — armorum, II, 474. — lævo crure, III, 279 N.; VIII, 419 N. — pro galea, I, 402 N., 475 N.; II, 156 N. — pro lorica, I, 528 N.; II, 402 V. L.; XV, 755. — pro clipeo, seu parma, II, 79 N., 166 V. L.; IV, 291; V, 525; X, 317; XVI, 65.

Tegit nox astus, XV, 602. — *tecta* sollertia quiete, VII, 65. — tempora, IX, 232 N.

Teleboum regna, VII, 418 N.

Telegoni muri, XII, 535 N.

Telesinus, X, 148.

Telgon, IV, 628.

Tellus mendax, v. *Mendax*.

Telonis Neptunicolæ insula, VIII, 541 N.; XIV, 443 N.

Telum ingens mors, seu ira, II, 676 N.; VI, 359 N. — Jovis, I, 253 N.; IX, 538 N.; XVII, 267. — tridens Neptuni, XVII, 242. — pro armis, II, 535 N. — *tela* medicata; *telis* et veneno comparantur vis amoris, oscula, etc., VII, 453 N.

Temerare rem sacram, pacem, etc., I, 11 N.; XI, 161; XIV, 83. — res, victui humano non destinatas, II, 472 N., 635. — Alpes, nubila, litus, III, 499 N.; XV, 529; XVII, 500.

Temisus, magus, carmine pollens, I, 431 N. et V. L.

Temperat felix plaga agros, I, 213. — ictus nautarum voce, VI, 361. — *temperare* aciem, IX, 268.

Tempestas vasto e gutture fusa, VI, 177 N. — ferrea, XV, 628 N. — ruit torrentibus armis, XVI, 214 N. — aucta timendo, VI, 557 N. — describitur, XII, 603... 663 N.

Templum, curia, I, 617 N. — in *templis* eorumque foribus suspensa præda, I, 617 sq.; XIV, 649 N. — et picturæ vel cælaturæ, III, 32 sq. N.; VI, 653 sq. N. — eorum postes coronantur in publica lætitia, XII, 641 N., 743 N.

Tempus per geminum, XII, 414. — *tempora* cava vastant venti, I, 206 V. L.

Tempus componere gentem, XVII, 355. — premendi, XI, 385. — *pro tempore* blandas voces addere, VIII, 80 N. — *in tempore*, X, 8 N. — *tempore* tali, VII, 227 N.

Tenax morsus, XIV, 327. — ævi et vitæ, XIII, 126.

Tendere castris, III, 274 N. — fraudes, VIII, 170. — ad mœnia, Arpos, etc., II, 235; VI, 335 N., VIII, 37, 242; XIII, 778. — cursum, gressum, iter, IX, 217; X, 73; XII, 268 N.; XVI, 494, 629; XVII, 589. — supinas palmas, VI, 302 N. — vocem manusque, XV, 637 V. L. — *tendit* se Africa campis, I, 211; XIII, 526. — proximus, XV, 411 N. — solus insano amore pugnæ, VI, 335 N. — honorem nobis, VI, 474 N. — æsculus ramos in æthera, V, 480. — se passus, XII, 512. — dextram

supplici, VIII, 60 N. — *tendantur* campi, III, 654 N.

Tenebræ Stygiæ, VII, 724. — vitæ, XV, 70 N.

Tenere vicem ventorum, IV, 715 N. — fata, IV, 731 N. — cantu phocas, XI, 447 V. L. — tela adtonitus, IV, 469. — turmas voce, IV, 402. — juvenem in suo Marte, I, 640 N. — præcepta, II, 477. — late tellurem, V, 483. — freno, VI, 231. — *tenet* otia mente, XV, 58. — eum memori amore, III, 65. — eos ordo inglorius, IX, 331. — carcer flamina, IX, 492. — sententia mentem, XII, 507 N. — eum murus, XII, 76. — eum libido, XI, 598.

Tentare nisus, II, 518. — novum Martem, XV, 360. — secreta pectora Fidei, II, 480 N.

Tenuata ora macie, XIV, 635. — cuspis longe procedit, IV, 630.

Tenuis aura, VIII, 184. — *tenues* aquæ, XIV, 225. — *tenuia* vestigia, IV, 147.

Tepefacta hasta, I, 309; VII, 651.

Tepescit flatus, III, 379. — pectus telis, XI, 413 N.

Tepidum telum, IV, 182. — *tepidi* Nilus fluviique orientis, VI, 289 V. L.

Teporem ministrare, VI, 99 N.

Ter conatus, *ter*, etc., II, 139 sq.; IV, 457 N., 693; VIII, 155. — *terque* quaterque felix, IX, 159 N. — rapere corpus circa cineres, II, 266 N.

Terga alicujus videre, XII, 277 N. — fugientia increpitare, II, 250. — dare alicui, XI, 523; XII, 416. — convertere alicui, XIII, 677. — dare ventis, seu malis, XII, 379 N., 678. — dare montibus, III, 507 N. — ferarum agitare, IV, 561 N. — villosa leonis, XVI, 451. — post *terga* revinctus, I, 450; XVI, 72. — in *tergum*, seu *terga* referri, redire, revolvi, recedere, IV, 315 N. — post *terga* relinquere ventos, XVI, 335.

Tergemini fratres, IV, 355 N. — *tergeminus* numerus, XIV, 261 N. — *tergemina* moles, XV, 190 N. — Diva, I, 119 N.

Tergit Aurora nubila, XVI, 135 N.

Terit octava æstas messem, XIII, 671 N. — *teritur* pes pede, umbo umbonibus, IV, 352 N.; IX, 325 N. — *teruntur* sedendo, VII, 151 N. — vestigia, V, 180 N. — *trita* ripa fluvio, IV, 350 N. — *tritæ* Hercule viæ, II, 356.

Terminus pereundi, III, 559. — ævi stat cunctis, III, 134 N.

Terræ, homines, III, 75 V. L. — *Terra* peperit omnia monstra, V, 111 N. — ejus motus describitur, V, 615 sq. — instabilis pendet, XI, 456 N.; XIV, 347.

Terreni, XI, 470 V. L.

Terret sonus omnis et aura, VI, 59.

Terribilis decor, VI, 429 N.

Terrigena serpens, VI, 254 N. — exercitus, gigas, IX, 306 N. — *Terrigenæ*; h. e. homines, quorum est in terra vivere, XI, 470 N.

Terror, v. *Metus*.

Tertia regna Jovi laborant, VIII, 116 N. — regna adsistere ante oculos, XIII, 437.

Tesprotia, v. *Thesprotia*.

Tesseræ in castris duplicis generis, VII, 347 N.; XV, 475 sq. N.

Testari corpore inmitem solem, III, 268. — gaudia vultu, XVI, 580. — Deos, X, 440.

Testudo acta, I, 365 N. et V. L. — Aonia, XI, 436 N. — Euboica, XI, 288 N.

Tethys reciproca, extrema, sæva, III, 60 V. L., 411 N.; V, 395 N.; XVI, 172 N. — globum telluris circumligat undis, XIV, 347 N. — passim male confunditur cum *Thetide*,

III, 60 N. et V. L.; VII, 120 V. L.
Tetrica rupes, seu *Tetricum* montis jugum, VIII, 417 N.
Teucer exsul et conditor Carthaginis Novæ, III, 368 N.
Teucri Romani, XVII, 348.
Teucria Pergama, XIII, 36.
Teutalus, IV, 199.
Teuthras canit ad citharam, XI, 288 sq. N., 431 sq.
Texit pampinus umbras, VII, 168. — *texere* classem alno, IV, 492; XI, 586. — pyras, X, 535. — turrim robore, XIV, 418. — volumina, IV, 319. — vestes auro, XIV, 656 N.
Texturæ varietas et ars, XIV, 656 sq. N.; XV, 425 sq. N.
Thabraca, III, 256 V. L.
Thalami flagrantis amores, XVII, 83. — *thalamos* superbos sperare, II, 179. — clausit nox, XV, 542.
Thamyris, II, 177.
Thapsus, II, 160 V. L.; III, 261 N.; IV, 635; XIV, 206 N.
Thebarum muri cantu structi, XI, 441 sq. N.
Therapnæus, VIII, 412 N. et V. L.; XIII, 43.
Therapne, seu *Theramne*, VI, 303 N. et V. L.
Thermæ Himerenses, XIV, 232 N. — Sinuessanæ, VIII, 527 N. — Siculæ, XIV, 27 N.
Thermodon Amazonius, VIII, 430.
Thermodontiaca munita in prælia pelta, II, 80 V. L.
Theron, II, 149 sq. V. L.
Thespiæ, *Thespiadæ*, *Thespius*, *Thestius*, XI, 19 N.; XII, 364 N.
Thesprotia arva in Epiro sita, XV, 297 N. et V. L.
Thessala arma, XV, 278 N.
Thetis passim male confunditur cum *Tethye*, III, 60 V. L. — *Thetidis* proles, Phrygiis Vulcania campis Arma tulit, VII, 120 V. L.
Thoantea Diana, IV, 769 N.; XIV, 260.
Thoas, IX, 99 N.
Thraces equi, III, 38 N.
Thracia, sedes Martis et ventorum, I, 433 N., 587 N.
Thracius Boreas, v. *Boreas*.
Thrasymenus, v. *Trasymenus*.
Threiciæ, II, 73 N.
Thule ignota, III, 597 N. — *Thules* incola, XVII, 416.
Thulis, VII, 602.
Thuris, VII, 598.
Thybris ditior Anienis undis, I, 607 N. et V. L. — pater, I, 606 N.; XII, 540. — flavus, I, 607 N.; XVI, 679. — sceptrifer, VIII, 367 N. et V. L. — Tuscus, VIII, 362 N.; XVII, 15.
Thyrmis, XV, 721.
Thyrus, II, 110.
Tiberis, v. *Thybris*.
Tibia Phrygia, Mygdonia, Lyda, VIII, 504 N.; XI, 430 N. — septena, XIV, 471.
Tibur ejusque conditores Tiburnus, seu Tiburtus, Cora, et Catillus seu Catilus fratres, IV, 187 V. L.; VIII, 364. — ejus pomifera arva et templum Herculis, IV, 224 sq. N. — ejus ebur, XII, 229 N.
Tiburna, II, 554 sq. N.
Tiburnus, v. *Tibur*.
Tiburtes Magii, IV, 187 V. L.
Tiburtus, v. *Tibur*.
Ticinus fl. clade Rom. inclytus, I, 45 N.; IV, 81... 87.
Tifata, XII, 487 N.; XIII, 219.
Tigrim Caucasiam instratus equus, V, 148 N. — *tigres* Caucasiæ, IV, 351 N.; XV, 81. — Hyrcanæ, V, 281 N. — currui Bacchi junctæ, XVII, 648.
Timavus, XII, 215 N.
Timor sacer, III, 31 N.
Tingere, seu *tinguere* unda, VI, 553; XIV, 6; XV, 250 N. — sanguine, IV, 168; VII, 663; XV, 757;

XVII, 315. — tela cruore, IX, 13.
Tingis et Tingitana Mauretania, III, 258 N.
Tiniæ inglorius humor, VIII, 452 N.
Tirynthius, I, 509 N., 661 N.; II, 3 N., 475 N.; III, 433; XVII, 650.
Tisiphone, II, 530 sq. N. — *Tisiphones* pocula, XIII, 575.
Tissa, XIV, 267 N.
Titan fessus, I, 209 N. — solvit equos, VI, 1; XII, 681. — diluit nebulas, V, 57. — adtollit lampada, XII, 648. — novus, XIV, 344 N. — criniger, XIV, 585 N. — qua vehitur, XIV, 641.
Titanes pro Gigantibus, I, 434 N.; IV, 435. — *Titanum* bellum cum Diis, I, 435 N.; IV, 435 N.; XII, 725.
Titania, luna, IX, 169. — orbita, X, 538 N. — bella, XII, 725 N.
Tithoni conjux, I, 576.
Titi laus, III, 603 sq.
Titubat solum, V, 628. — lingua, VII, 201. — fortuna, XI, 4. — gressus, X, 631.
Titulus pro gloria, III, 148; IX, 192; XV, 259, 323 N.; XVI, 668. — *titulum* prætendere cineri, XV, 44 N. — in *titulos* trahere quid, IV, 151 N. — *titulis* claris bellique domique præfulgere in imagine, IV, 497 N.
Tlepolemus in Rhodo ins. Lindum, Ialyssum et Camirum condidit, III, 364 N.
Tmolus urbs et mons, vino ac croco abundans, IV, 738 N.; V, 9 N.; VII, 210 N.
Toga et *togata* gens, XVI, 76 N. — *togæ* castrisque par ingenium, VI, 617 N. — hirta, I, 613 V. L.
Tolleno describitur, XIV, 320 sq. N.
Tollere damam, XVI, 572 N. — gentem sub sidera, II, 337 V. L. — animum, IV, 36. — moram, IV, 57. — *tollit* se cælo gloria, I, 1 N. — se arbor, murus, sol litore, Roma, I, 238, 273; VII, 477; XII, 298. — Carthago muros, XV, 221. — sol currum æquore, V, 55. — se equus, XVI, 510 N. — hoc decus, progenuisse, XVII, 286 N. — *tollitur* pulvere campus, X, 203 N.; XV, 155 N.
Tonans, I, 133 N.; IV, 548; XVII, 654. — dejectus Tarpeia rupe, VI, 713 N.
Tonat bellum, et Mars bella, vel heros armis et bello, I, 436 V. L.; XII, 300. — Ætna, XIV, 160. — dictis, XI, 233. — aula Plutonis, II, 671. — antrum voce sacra, XII, 322. — *tonant* astra, XVI, 95.
Tondere pascua, VIII, 518. — aristas, VIII, 61. — rostro præcordia, XIII, 839.
Tonitru clipei, IX, 423 N.; XIII, 10. — lætum augurium, cælo sereno, triste nubilo, I, 535 N. — bellantis, XI, 522 V. L.
Tonsas adducere, seu revocare ad pectus, XI, 489; XIII, 241; XIV, 533. — *tonsis* aptare lacertos, Ausonius non addubitat, XIV, 358.
Tori mortuorum, X, 561 N. — splendentes ostro multo, XI, 274 N. — *toros* parare mercede regni, XVII, 70 N.
Tormenta muralia, VI, 214. — lenta sedendi, VIII, 233 N. — excutiunt saxa, I, 475.
Torpent dextræ, XI, 348. — defixi, IX, 253. — agmina nervos, IV, 40. — membra frigore, seu quiete, II, 136; III, 637; XII, 19. — vires, VI, 475. — *Torpere* segni dextra, VI, 262.
Torpescere cogebatur senio rerum, XVI, 14 N.
Torpor iners, VI, 543.
Torquatus, VII, 619. — T. Man-

lius res bene gerit in Sardinia, XII, 342 sq. N. — severus Consul, XI, 73 N.

Torquere murmur, seu sibila, III, 465; IV, 278 N., 640 N.; VII, 424 N.; IX, 443; X, 245. — tela, I, 253 N., 318; IV, 629, 640 N.; VI, 248; XI, 417. — omnes vires in prælia, IV, 640 N.; VII, 529. — tertia stamina, I, 282. — fretum verberibus, VII, 412 V. L.; XIV, 360 N. — ligamine inplicitum, IX, 629. — flammas, V, 513. — ignes aplustribus, XIV, 423 N. — globos in ora, IX, 503. — hiemem, III, 197 N. — vaporem ex ore, V, 603. — tabem per auras, XVII, 450. — sedilia convulsa, XIV, 547. — lumina, IV, 234. — *torquet* Boreas mare, I, 592. — mare fluctus retro, V, 625. — terra se circa axem, I, 194 V. L. — nubila turbo, III, 655; IV, 443. — amnis corpora, III, 475. — *torta* concha, XIV, 374 N. — habena et verber, V, 193 N. — hasta, XV, 373 N. — *tortum* plumbum, IX, 233.

Torrens ruit, IV, 520 N. — nimbus, V, 384. — bitumen, IX, 609. — armorum virumque, IV, 159 N.; XII, 189 V. L. — umbrarum, XIII, 760 N. — *torrentes* undæ, III, 52. — *torrentia* arma, XVI, 213 N.

Torret lampas solis, VI, 157. — viscera Itala, VII, 490 N. — *torretur* Libye, I, 194 V. L. — campus, XI, 145.

Torvus obtutus, vultus, X, 263; XI, 208, 219.

Totis habenis fertur, IV, 339.

Trabs dira torquetur, IV, 283 N.; VI, 280 N.

Tractare bella, seu prælia, II, 113; VI, 75; XV, 358, 463. — pontum per artem, IV, 713. — vulgum imperio, XIV, 81. — interritus ora fera, XVI, 238.

Tractus undarum et flammarum, III, 55 V. L.

Tradere famæ, XVI, 45 N. — flammæ, ventis, aquæ, I, 62 N.

Traducere eadem, carmina, etc., XI, 609 N. — noctem, IX, 4.

Tragula Choaspei armat dextram, III, 318, 319 V. L.

Trahere umbram tellure, III, 409. — voce agmina, seu equitem, III, 254 N., 598; IX, 559; XVII, 124. — pubem æquore, XV, 242. — membra languentia, I, 503, 555; IV, 69; VI, 17. — secum omnia, seu Ausoniam, VIII, 333; X, 51. certamina equitum, XII, 178. — Martem, seu prælia, XV, 610; XVI, 676. — volumina curvata, XIII, 644. — fata, VI, 191. — oculis, seu auribus, VIII, 135 N. — vultus alicujus, XIII, 806 N. — in titulos Capitolia capta, IV, 151 N. — famam a gestis, XII, 81 V. L. — signa ad Tyrios, XVI, 182. — nomen a sanguine, seu amne, II, 557; XIV, 218. — semina ab Œnea stirpe, XIII, 31. — auras æthereas, XVII, 376 N. — odorem, VII, 469. — noctes, XII, 21 N. — suspiria, I, 530. — verba cum fletu, VIII, 79 N. — cælum, I, 202 N. — aliquem flammis in Libyam, XVI, 153. — templa in cinerem, XIII, 319. — volucres per auras, seu cælo, VI, 158; XIV, 263 N. — *trahit* nubem ungula, II, 174. — lyra Protea, XI, 448 N. — eum gloria, VI, 332. — Ticinus lente liquorem, IV, 84. — noctem Titania orbita, X, 539. — lævus deus, XIV, 494. — *tracto* æstu relabi, III, 55 N.

Trames vitæ clivosus, VI, 120. — lævus in circo, XVI, 361 N.

Tramittere, seu *transmittere* saltu fossas, seu Gangem, VIII, 552 N.; XII, 460. — arenam, XVI, 485. — Alpes, XV, 818. — bella, XVI,

oo. — signa terris Libyæ, XVI, 681. — alicui signa, VII, 383 N. — rostrum per navem, XIV, 384. — calamum patulo hiatu, II, 119. — artes honori heredis, V, 362 N. — *tramittit*, seu *transmittit*, IV, 487 V. L. — lacum, seu æquora nando, alno, velo, IV, 345; XII, 522; XIV, 569; XVI, 27. — litora puppis, XV, 166. — fluctus Cycladas, I, 472 N. — arduus spatium castrorum saxo, VIII, 558 N. — latratus spatium, XIV, 22. — acies imago, XVII, 539. — cuspide lumen, seu pectus, et cuspis crates, IV, 541; V, 522; VII, 658; XV, 379. — fessus corpus deditum Pœno, II, 509. — tacitus honores, seu cœpta alicujus, VII, 162; XI, 304.

Tranat avis, seu arundo per auras, III, 662 N., 682 N.; XII, 95 N.; XIII, 185. — Hasta pectus, XIII, 238 N. — equus spatia, XVI, 334. — *tranare* pericula, XVII, 365 N. Cf. *Enare*.

Transabiit hasta, XII, 264 N.

Transadigere jaculo, X, 140.

Transcendere annos viribus, seu factis, I, 226; IV, 426 N. — facta suorum, III, 607 N.

Transcurrit arundo per geminum tempus, XII, 414.

Transferre iras in Pœnos, IV, 458. — cursum, III, 472.

Transfodere arcu, VII, 659.

Transforat hasta pectus, IX, 569.

Transfundere agmina in campos, XII, 429 V. L.

Transgredi per cærula saltu, XIV, 418.

Transigere juvenem, seu hastam per ubera, et pectora cuspide, II, 648; IV, 394, 631; V, 473, 577; XIII, 229; XIV, 481. — ævum venatibus, III, 390. — cursu certamina campi, X, 471 N.

Transit tellus, quam nos *transmus*, III, 157 V. L. — ultima ætas Dardanii nominis, VII, 11. — *transire* equo fulmina, I, 255. — saltu spatia inproba, XIV, 509. — ilia cuspide, X, 23; XIII, 166.

Transmittere, v. *Tramittere*.

Transtra novare abiete secta, VI, 353 N.

Transvehit, seu *travehit* pons agmen, IV, 487 V. L.

Transverberat hasta, etc., II, 125; VII, 673; IX, 593; XIV, 408, 443; XV, 806.

Transvolat trabs propiorem hostem, IV, 285 N.

Trasymenus lacus, nobilitatus clade Rom., I, 49 N. et V. L.; V, 1 sq. — ad *Trasymena* fluenta, miles Tyrrhenus captus, XIV, 150.

Travehere, IV, 487 V. L.

Trebia fl. clade Rom. inclytus, I, 47 N.; IV, 498... 697. — precibus Junonis suscitat undas, IV, 573 seq. N. — insurgit in Scipionem, quem numen fluvii increpat, IV, 638... 697 N.

Tremulus pontus, seu liquor, II, 664; XII, 732; XIII, 26. — ductus hastæ, IV, 258 N. — conatus, IV, 211. — *tremula* flamma, I, 357. — umbra, VII, 145. — imago, XIV, 566. — *tremulum* corpus, XIV, 599. — nutamen cristarum, II, 399. — *tremula* antra, XII, 138.

Tremunt limina portæ sonitu, VII, 49 V. L. — hoc victores fecisse, XV, 551 N. — iræ, VII, 581 N. — *tremere* aliquid, seu aliquem, II, 53 N.; X, 443; XVI, 10, 93. — inceptis, XI, 323 N. — *trementes*, seu *tremebundæ* hastæ, II, 448; V, 628; VI, 251; X, 118 N. — venæ, II, 467. — muri, I, 637.

Trepidant mœnia, I, 129. — sidera, 655.

Trepidus somnus, XV, 48 N. — — cursus, VIII, 222 V. L. — equus,

XIII, 146 N. — *trepida* urbs clangoribus, XIV, 667. — planta, VIII, 281 N. — pietas, VI, 100 N. — *trepidi* rerum, seu salutis, II, 234 N.; IX, 584; XII, 13. — pietate, XVI, 474 N. — *trepidæ* res, VII, 1, N., 88; XI, 166.

Tribuunt Dii secundi hunc diem Murro, I, 455. — *tribuere* locum facto, XII, 313.

Tricastini, III, 466 N.

Tricorporis iræ, XIII, 201 N.

Tridens cæruleus, XIV, 13. — sævus, III, 53 N. — æs, seu rostrum, VI, 358 N. — telum Neptuni, XVII, 242.

Tridentipotens, XV, 159 V. L.

Trieteride mota Edonis, et *trieterica* sacra, IV, 776 N.

Trifaux forma Cerberi personat, II, 551 N.

Trifida lingua serpentis, II, 587 N.; VI, 222 N. — rostra, VI, 358 N.

Triformis Diva, I, 119 N.

Trilix auro lorica, II, 401 N.

Trinacrius rex, XV, 423 N. Cf. III, 257. — *trinacria*, V, 489 N.; XIV, 11 N. — mœnia, XIV, 614 N.

Triocala, seu *Tricala*, XIV, 270 N.

Tripodas sacros Autonoe tenebat, XIII, 401; XVII, 281.

Triquetræ oræ, V, 489 N.

Tristis terror, ira, ursa, XI, 540 N. — fragor, seu cælum, XII, 603 V. L. — terra cælo, XII, 371 N. — Calydon Dianæ, XV, 307 N. — Titan, XIV, 345. — sitis, VI, 94. — *tristes* anni, XV, 597. — Superi, IV, 547 N. — tenebræ, VI, 150. — epulæ, III, 281. — *tristia* corda, jussa, dicta, I, 147 N.; II, 2. — ausa, II, 495 N.

Trisulca lingua, VI, 222 N., 263.

Triton excitus æquore, inflat buccinam, seu tortam conchain, XIV, 373 sq. N.

Tritonia Pallas, III, 322 sq. N.; IV, 533 N.; IX, 297, 440.

Tritonis Nympha, II, 65 N. — palus, III, 322 sq. N.; IV, 533 N.; IX, 297.

Triumphare clamore, XVI, 444. — *triumphantis* habitus, XVII, 645 N.

Triumphus Scipionis describitur, XVII, 629... 650 N. — in *triumpho* simulacra urbium, populorum, etc., in ferculis portabantur, et qualia, XVII, 635 sq. N. — *triumphum* ducit fama, XVI, 594 N.

Triviæ lacus, nemus, VIII, 362 N.; XIII, 786.

Trogilos, XIV, 259 N.

Troius exsul, I, 42 N. — *Troia* mœnia, XVI, 678 N.

Troja bis, vel ter capta, I, 43 N. — in *Trojam* raptæ mille carinæ Græc., III, 229 N.

Trojanæ gens, XVI, 655, 658 N. — altaria, I, 543 N.

Trojugenæ, XVI, 658 N. — *Trojugenis* vulgus amicum durat, XIV, 117 N.

Tropæum fixi capitis, II, 209. — insigne stat urbs, XIV, 683 N. — navale, VI, 663. — *tropæa* Salaminiaca Eoaque, XIV, 282 N. et V. L. — Agathoclea, XIV, 652 N. — æquorea, XIV, 32. Cf. I, 221 N.; IX, 382; XI, 549 N.; XV, 491.

Truentinæ turres, VIII, 433 N.

Truncata frons, IV, 539 N. — membra, XIV, 490; XVII, 149 N.

Truncus capitis, X, 310. — *truncæ* frons, III, 42 V. L.; IV, 539 N.; IX, 400. — *truncum* caput auribus, VI, 50. — *trunci* artus capitum, VI, 9.

Trux os., I, 132. — ira, V, 299. — procella, III, 228. — lingua, III, 305. — audere, XIII, 220.

Tu — vos vobis abstulit pavor, IV, 403 N.

Tuba Tyrrhena, II, 19 N.; IV, 167 N.; V, 12 N.

Tudæ, seu *Tude*, v. *Tyde*.

Tuder, seu *Tudertum* devexum pendet, IV, 222 N.; VI, 645 N. VIII, 462.

Tueri nomina, sola fama cladum, IX, 353.

Tullia, Servii f. ardenti Phlegethonte natat, XIII, 833 sq.

Tullius, regiâ progenies, VIII, 404 sq. N.; XII, 175.

Tullus, IV, 183.

Tum et *tunc* permutantur, VI, 299 V. L. — *tum* me scindat — nisi, etc., XV, 538 sq.; XVI, 695 sq.; XVII, 465 sq.

Tumefactum mare, I, 197; III, 54; XVI, 98. — cor, II, 28; VII, 14; VIII, 232.

Tumere atavis, secundis, ad nomen patriæ, vana, etc., IV, 150; VI, 598 N.; VII, 73; X, 51, 176; XI, 556; XV, 292; XVII, 429. — rabie, bile, ira, II, 626 V. L.

Tumescit fluctus flatu, I, 471.

Tumidus sponsa, ore, etc., V, 290; VII, 636; XV, 675. — vox, XI, 69. — *tumida* vela, I, 575; VII, 243. — cervix, VI, 233. — lingua, XVII, 120 N. — unda, seu fluctus, X, 319; XVII, 290. — *tumidi* Galli, XI, 25.

Tumor, ira, II, 626 V. L.; XIV, 117. — pro superbia, II, 288 N.; III, 246; VIII, 545; XIV, 117; XV, 689; XVII, 119 N.

Tumultus pugnæ, XV, 730 N. — animi, X, 372 V. L. — *tumultu* fretum rapitur, XIV, 146.

Tumulus Hesperiæ Cannæ, I, 50 N.; XIV, 285 N. — inanis, seu honorarius, v. *Cenotaphia*. — *tumulos* celebrare, XVI, 292 N.

Tunc, vide *Tum*.

Tunger Maurus, VII, 682.

Turba Cereris, XIII, 535. — Veneris, XI, 395 N. — Libyssa, I, 247 N.

Turbare pontum sanguine, VII, 150; XI, 139. — terras pontumque, I, 37 N.; XVII, 352. — populos armis, IV, 704. — loquentem, II, 329. — *turbat* clamor, XI, 602. — *turbant* classica portas, I, 271. — tela Tisiphones Jovem, II, 535. — *turbatus* casu, I, 518. — mundus, XII, 336 N. — somnus, I, 66. — vultus, IX, 462. — equus, I, 255 N. — malis, II, 642; XII, 502 N. — *turbata* gens luctu, I, 169. — Saturnia ira gradum, II, 529 N. — casu, I, 518. — frena pavore, II, 199 N. — pax, III, 416. — *turbatum* os fletibus, XIII, 696. — mare carinis, III, 174 N. — *turbatæ* hortatibus aures, II, 580. — undæ, VII, 254.

Turbidus infit, invadit, etc., I, 477 N.; II, 559, 619; V, 380; XII, 255; XV, 296. — amnis, XVII, 121. — *turbidæ* iræ, IX, 23; XII, 417. — *turbidi* ausi, XIII, 214. — *turbida* tempestas, I, 134. — stagna tabo, I, 49. — nubila, IV, 441.

Turbo acer equitum, XV, 627 N. — Tartareus, VI, 175. — *turbine* sævo clades veniunt, I, 41 N. — — rupto, V, 208 N. — Martis, II, 4 N., 555; XI, 101. — letifero stridet serpens, III, 191 N. — pugnæ inpacti, IV, 370. — terræ motæ, V, 632. — murali, IX, 568. — nigro sanguinis, IX, 365. — directo intorquet robur, IV, 540 N.; XVI, 58, 498. — saxi, II, 135 N. — fraxini, V, 548 N. — fatorum, V, 54 N.; IX, 287. — cæco ventorum, I, 538 N. — pugnæ, V, 350. — telorum, XIV, 297 N.; XVII, 407. — nigro lanceæ, XV, 631 N. — furiali tollitur clamor, XVI, 319 N. — effundit vires, XVI, 498 N. — flammarum, XIV, 65.

Turgentia colla, II, 546.
Turpat ora pallor, VII, 631.
Turpis senecta, XV, 651 N.
Turrigera fera, IV, 408; IX, 560.
Turris poliorcetica ejusque tabulata, I, 348 sq., 362; XIV, 300 N., 419. — pericli, II, 576 N.
Turrita frons collis, I, 327 N. — tempora cinctus murali corona, XIII, 366 N. — figura celsa, alma Carthago, XIII, 13. — moles, IX, 239 sq. V. L. — *turritum* dorsum, IV, 599.
Tuscula mœnia, VII, 692 N.
Tuscus lacus, VII, 378 N. — Thybris, VIII, 362 N.; XIII, 6, XVII, 15.
Tussis aspera quatit pulmonem, XIV, 601 N.
Tutela navis, v. *Navis*.
Tutia fl., XIII, 5 sq. N.
Tuto discrimine, XIV, 510 N. — *tutis* telis incessere, V, 444 V. L.
Tuus Mars, I, 118 N.; XV, 801 N.
Tyde Ætola, III, 367 N. — a Diomede condita, XVI, 368.
Tydides, XIII, 48.
Tymbrenus, II, 633.
Tyndaris, seu *Tyndarium* opp. et *Tyndaridæ*, XIV, 208 N.
Tyndarium Tarentum, XV, 320 N.
Typhœus, seu *Typhon*, cui imposita Inarime ins., VIII, 540 N.; XII, 660. — sub Ætnâ, XIV, 196 N.
Tyrannus Tyrius, I, 239 N.; IV, 196 N., 707.
Tyriæ leges, XV, 5 N. Cf. I, 82, 143, 239; III, 1, 15, 318, 732.
Tyrrhena pubes, I, 111. — tuba, II, 19 N.; IV, 167 N.; V, 12 N. — vada, XVII, 601 N. — *Tyrrhenæ* oræ, VII, 29 N.
Tyrrhenus tibicen, IV, 167 N. — tubæ inventor et auctor gentis Tyrrhenæ, V, 9 sq. N.

Uber campi, IV, 544. — Rutulo sanguine Thapsus, III, 261 N. — parvus sub *ubere* natus, III, 63 N.
Ubi nunc sunt Scipiadæ, etc., VII, 106 N.
Udi campi, VIII, 506.
Ufens fl., VIII, 382 N. — miles, IV, 337; IX, 587 V. L.
Uligo pestifera, VIII, 379.
Ulixes, II, 182.
Ulnis validis gurgitem frangere, III, 457.
Ulterior corona militum, VII, 589 N.
Ultima virtus, I, 560. — mundi, VII, 108 N. — rerum, VII, 221. — pompa, XV, 391 N. — fata, VII, 224 N. — pati, VII, 23.
Ultor dies stat, II, 495.
Ultrix hora vocat, V, 655 N. — lancea, I, 539.
Ultro, varii sensus, VI, 678 V. L.
Ululat flebile ripa, VI, 285 N. — carmina, III, 346. — dolor, VI, 563 N. — *ululatus* Nymphis Tagus, I, 156 N.
Umber (canis) nare sagax feras exigit, III, 295 N.
Umbo ærati luminis, II, 211 N. — *umbonem* incutere fesso, II, 256 N. — *umbone* urgere catervas, XIV, 135. — premere jacentem, XV, 797. — *umbonibus* junctis teritur, IV, 352 N.
Umbra, I, 97 N. — magni corporis, ingens, parva, in inferis, V, 421 N.; VIII, 145 N.; X, 288; XI, 346; XIII, 799. — belli, XV, 316 N. — humens, seu uvens noctis, et juventa, I, 259 V. L. — *umbram* facere tropæis, XIV, 283 N. — trahere tellure, III, 409 N. — *umbræ*

fluvio nutritæ, IV, 679 N. — nemorum, XIV, 302 N. — nigrantes, XII, 122. — frondentes, XII, 354 N. — squalentes picearum, I, 83 N. — cavæ, XIII, 894, — laceræ, XII, 547 N. — obscuræ, XV, 386 N. — vagantur corpore insepulto, XVI, 293 N. — Ausoniæ rediviva in bella retractant dextras, X, 256 N. — eo habitu ad inferos descendunt, quo erant tempore mortis, XII, 547 N.; XIII, 825. — amplexu petitæ fallunt, XIII, 648 seq. N., 651 sq. — fumo et nebulis similes, XIII, 652. — non sensuræ, quid gesserint, XV, 45. — strident, XIII, 798 V. L. — *umbris* demittere, I, 439 N. — pacem dare, XVI, 293 N. — revocare aliquem, XVII, 462. — *ad umbras* tantum hosti superest, VII, 102 N. — Cf. *Manes*.

Umbrat quercus fastigia montis, V, 488. — olea montes, XIV, 24. — capillus, I, 403. — barba rictus, V, 440. — *umbratus* visus Panis Dei, XIII, 342. — Bætis cornua ramo, III, 405.

Umbriæ fluvii et urbes, VIII, 446 sq. N.

Umbrifer mons, XIII, 219.

Umbrosus mons, V, 45, 481.

Una pro *cum*, III, 268 N.

Unanimum pectus, XVI, 251.

Unca pondera curvati ferri locat navita, VI, 355 N. — naris ob pestem, XIV, 604 N. — *uncæ* manus tela, XIV, 322 N.

Undæ Boiorum, IV, 159 N. — sanguinis, IV, 159 N.; X, 239 N. — flammæ et fumi, II, 631 N.

Undans flamma et fumus, II, 631 N.; IX, 446 N. — dolor, ira, cura, VIII, 288 N.; XI, 548. — vulnus et sanguis, X, 239 N. — amnis strage, XVII, 602. — procella, seu nubes pulveris, V, 538 N.; XIII, 158. — pectus felle, XI, 548 N. — *undantem* tabem torquet serpens, XVII, 450. — *undantia* fluitant frena, VIII, 283 N.

Unde, I, 283 V. L.

Undivagus uritur Python et Corniger Hammon, XIV, 572.

Undosa regna, V, 21. — Berenicis, III, 249 N.

Ungere tela cruore, IX, 13. — pice, I, 355. — vulnus succis herbarum, V, 352.

Ungues ferri curvi, XIV, 324 N. — *unguibus* femineis læsum corpus, XV, 761 V. L.

Unguine pingues tædæ, XIV, 427.

Ungula pulsat axem, XVI, 376 N. — vix toto cornu emicat, XVI, 319. — Phaethontia dispergit rores, VII, 206.

Unicus rerum fessarum, X, 273 N. et V. L.

Uniones rubri maris, in aure lucentes, XII, 231 N.; XIV, 663 N.

Unum naufragium, XIV, 285 N. — non *una* fides, XIV, 351 V. L. — *unum* vidi vultum, *unum*, etc., VII, 387 N.

Urbs e mœnibus spectans, II, 257 N. — condenda, aratro signari solebat, XIII, 117 N.

Urere gentem flammis, II, 351; VII, 490 N. — saltus ad pabula, VII, 365 N. — pectora flammis decoris, XVII, 294 N. — *urit* Phlegethon ripas, XIII, 563. — stimulis metæ finis, XVI, 513 N — fames, II, 482 N. — frigus, IV, 68 N. — *usta* cutem soror Mauri, II, 439. Cf. *Exurere*.

Urgere, seu *urguere* vestigia Pœnorum, XII, 223. — ultima fata, seu fortunam, VII, 224 N. — in hostes mucronem, etc., X, 25; XV, 685. — voce, I, 383 N. — pondere arboris, V, 252. — factis quemque, IX, 245. — umbone, XIV, 135. — juvenem cavare humum, XIII, 428.

— *urget* Romanos hinc rupes, hinc vox, etc., V, 199 N. — vapor, IV, 686. — prælium, VI, 265. — fortuna, IX, 9. — *urgent* vestigia nati ad manes, XII, 419 N. — mala, VI, 374. — membra terras, III, 201 N.

Urna minans dira, IX, 27 N.

Uti Marte suo, XV, 801 N.

Utica prisca situ, III, 241 N.

Uva apum, II, 221 V. L. — *uvæ* odoratæ, VII, 191 N.

Uvens palatum, VII, 651 N. et V. L. — *uvens* et *uvidus* N. Heins. passim conji. pro *humens* et *humidus*, I, 259 V. L.; II, 469 V. L.; III, 522 V. L.; VIII, 458 V. L.

Uvifera arva, VII, 207, 263.

Uxama Sarmatica, III, 384 V. L.

Vacat non invidiam timere, etc., VII, 269 V. L. — quatenus indulgere, XVII, 373.

Vacca urbs, III, 259 N.

Vacuare ora cerebro, XIII, 477. — penates inpensis, XI, 569.

Vacuus aer, I, 97 N. — hiatus, VII, 722 N. — *vacuum* bello, II, 555; XVII, 228 N. — cubile, II, 86.

Vadum pro aqua, mari, fluvio, I, 52 N., 157; II, 1; III, 53. — *Vada* flava Symæthei, XIV, 231.

Vaga urbs, III, 259 N.

Vagenni, seu *Vagienni*, VIII, 605 N.

Vagina eburnea, XVI, 207 N.

Vagitus gravis infantum ominosus, III, 77 N.

Vagus Afer, XV, 538 N. — Chrysas, XIV, 229. — miles, IV, 826 N. — Diomedes et Hercules, XVI, 368 N. — victor, XIII, 763. — *vaga* imago, VII, 144 N. — Cymothoe ac mare, III, 58 N. — *vagæ* volucres, II, 96; XVI, 565 N. — *vaga* tonitrua, XV, 144. — *vagos* cursus vertere, V, 630; IX, 242 N. et V. L.

Valere numero, VIII, 509. — manu, XI, 392. — mente pudica, XVII, 31. — augurio mentis castæ, XIII, 819.

Valeriæ gentis origo et auctor *Valesus*, *Valesius*, *Valerius*, v. *Volesus*. — M. Valerius Corvinus et Messala, V, 78 N.

Vallat Thebas chelys, XI, 443 N. — *vallare* castra monitis, VII, 408 N. — *vallata* urbs monte, XV, 405 V. L. — galea dentibus apri, IV, 559 N. — porta, XII, 490 N.

Vallum elephantorum, IX, 581.

Vaniloquum os, XIV, 280.

Vanus morsus, X, 296. — haruspex, V, 163. — tumor, III, 246. — ictus, V, 570. — *vana* dextra, seu turbo, IV, 557 N.; VI, 249 N. — fides, XIV, 351 V. L. — oscula, XIII, 652. — luctari, XVII, 313. — minitari, I, 306 V. L. — murmura, XII, 629. — *vanum* æquor, II, 459 N. — *vani*, II, 459 V. L.

Vapor sævus urguet, IV, 686 N. — *vaporis* victor, V, 180 N.

Varenus Mevanas, IV, 543 sq.

Variare prælia, XIII, 206. — exsequias, XIII, 469. — per artem vestes, XIV, 659.

Varro, homo sordido loco natus, suffragiis turbæ forensis Consul creatur, VIII, 242... 257 N. — dux temerarius, VIII, 258... 277; IX, 1... 177. — trepide fugit, IX, 644 sq. — tristis redit Romam et benigne excipitur, X, 615.... 639.

Vascones, III, 358 N.; V, 197.

Vasta silentia noctis, I, 67 N. — Syrtis, I, 408 N.

Vastant cava tempora venti, I, 206. — *vastare* greges, VI, 161. — agmina clava, II, 155. — Bruttia

signa, XVII, 432. — iter, et mentem, III, 469 N.

Vates sacri, XII, 408 N. — Stygia, II, 427. — pleni et toti Dei, quos Deus intrat, inrumpit, insidet, inplet, possidet, III, 697 N. — iis inest numen, XIII, 787 N.

Vaticiniorum frequens usus in sermone poetico, I, 125 sq. N.; XIII, 507 sq.

Vectem vibrare, VIII, 552 V. L.

Vectones, III, 378 N. et V. L.

Vector, XVII, 137.

Vehere bella per æquor, VII, 472 N.; XV, 162. — *vehitur* qua Titan, XIV, 641.

Veientes pugnant cum Fabiis, II, 4 sq. N.; VII, 40 sq. N.

Velatur pallor casside, XIV, 637. — lino, III, 24.

Velinus fl., IV, 183 N.

Veliternus, XIII, 229.

Velitræ, VIII, 377 N.

Velle famam nomenque, XII, 473 N. — arma, II, 518 N. — ac nolle ambobus idem, IX, 406 N. — quid *vellet* crastinus Auster, XIV, 455. — *volet* Roma, etc., V, 601 N. — *volens* propitius, V, 167 N. — *volentem* cepere postes, VII, 174 N.; XV, 480; XVI, 142, 218. — *volentia* saxa, XI, 442 N.

Vellera depexa ramis, XIV, 664 N. — circumdare saucio h. e. vittas, VI, 92 N. — fucare, XVI, 176 N. — niveæ lanæ tondere, XV, 706.

Vellere dextram, IX, 520. — sede Calpen, IX, 319. — dum certant signa, V, 66 N.

Velum, ex aplustri dependens, X, 324 N. — *vela* dare, III, 7; XVI, 178. — dare labori, famæ, fatis, III, 706 N. — substringere, seu contrahere, I, 689 N. — deponere, II, 11 N. — fundere, I, 25 N. — subducere, VI, 325 N. Cf. *Carbasa*.

Venæ electri, I, 229. — sitientes Barces, III, 251. — silicis, II, 445 N. — terræ, VII, 490 N.

Venafrum, VIII, 401 N.

Venale vulgus, XIII, 680. — *venales* animæ, XV, 500 N. — in prælia dextræ, V, 195.

Venatricum humerus pectusque dextrum nudatum, XII, 715 N.

Venatu h. e. pellibus induta, VIII, 516 V. L.

Vendere honorem rerum exitio, VI, 474 V. L.

Venenum Assyrium, XI, 40 N. — blandum desidiæ, III, 580 N. — fraudis, VII, 260; XIII, 536. — invidiæ, XI, 547 N. — mentis, XI, 307. — *veneno* infecta tela et gladii barbarorum, I, 219 N.; III, 272 sq.; XV, 681 sq. — *veneno* et telis comparantur vis amoris, oscula, etc., VII, 453 N. — *venena* domare tactu, VIII, 499 N.

Venerari Divos, XI, 502 N. — honore, IV, 700. — *veneranda* Cybele, IX, 293 N.

Venetæ gentes, XII, 217.

Veniam poscere deos, IV, 766 N.

Venit mihi gloria pugnæ, II, 229; V, 173. — Corus in carbasa, I, 688. — templis plurima hostia a populo, IV, 813. — mater in nepotes Herculeos, in nomen, etc., VI, 636 N. — in seros nepotes, IV, 399 V. L. — telum in artus, XV, 376. — in terga, XVI, 55. — vigor membris, VII, 594. — quercus a prima die, III, 690 N. — *venire* in enses alicujus, IX, 198 N. — ad magnos Deos, IV, 731 N. — *veniens* clades, I, 41. — *venientia* fata, seu sæcula, I, 137; III, 11. — *ventura* sæcula, VIII, 407. — *ventum* huc, ut, etc., XII, 556 N.

Ventilat aura jubas, XVI, 443. — flatus incendia, XVII, 506 N. — pinum, XIV, 432 N.

Vento populari, seu iniquo, et

rumore, convicio, etc., jactari, VIII, 291 N. — *ventis* quid tradere, I, 62 N. — *ventorum* prælia, III, 658 sq. N.; IV, 321 seq. N.; VII, 569 sq. N.; XII, 617 sq. N. — carcer, VII, 658 N.; XIV, 71. — alæ, I, 589 N.; XII, 617 N. — frontes, capita ac tempora alata, VII, 257 N. — *venti* promiscue ponuntur, XII, 617 N. — *ventos* relinquere post terga, XVI, 335. — anteire lacerto, XVI, 561 N.

Venuli sanguinea cervice revellens telum, IV, 181.

Venus occulta, III, 381. — Lucrina, XIV, 410 V. L. — e spuma maris nata, XVII, 285 N. — ejus fœdera passæ, II, 83. — apud Jovem queritur de periculo Romanorum, III, 557 sq. N. — ejus gens, IV, 133 N.; XII, 324. — Scipionem cum Trebia pugnantem, ope Vulcani, periculo eripit, IV, 667 sq. N. — Erycina, VI, 697 N. — ejus currui juncti olores, vel columbæ, vel leones, VII, 441 N. — ejus studium in ornanda coma, et opera Cupidinum in hac re, VII, 446 sq. N. — cestus, seu cingulum, quo vestem ligat, VII, 447 N. et V. L. — purpurei capilli et amictus, VII, 447 et V. L. — roseum os, VII, 448 N. — Cypria et Paphia, VII, 456 N. — certat de pulchritudine cum Junone ac Minerva, VII, 437... 471 N. — nitenti vultu ridens adfulsit, et omnia circa nemora, spirantem sacro traxerunt vertice odorem; nec judex Paris sedisse valet, fessique nitoris luce cadunt oculi, ac metuit dubitasse videri, VII, 467 sq. N. — ope Cupidinum Pœnos enervat Capuæ, XI, 385 sq. N. — ejus filii, VII, 446 N.; XI, 388 N. — insidias Junonis anteire laborans, fecit ut Jupiter amore Pomponiæ caperetur, et sic nasceretur Scipio, XIII, 616 sq. — iram Neptuni mitigat, XVII, 283 sq.

Ver ejusque adventus describitur, XII, 1 sq. N.

Verber Baliare, I, 314 N. — Tisiphones, quo agitat manes, II, 530 N. — alternum pedis, III, 347 N. — centenum, seu centum remorum, XI, 490 N.; XIV, 487 N. — *verbera* læta movent Luperci, XIII, 330. — incutit Erinnys, II, 625 N. — *verberibus* torquere fretum, XIV, 360 N., 487 N.

Verberat aquæ splendor laquearia, VII, 145 N. — *verberare* aures, seu oculos, II, 580 N.; III, 694.

Vercellæ, VIII, 597 N.

Vergellus torrens, in quo pons cæsorum structus, VIII, 668 N.

Vergit favor ad Pœnos, VIII, 562 N. — mens ad Martem, II, 381. Sicilia in Italiam, XIV, 77.

Vero, cum emphasi usurpatur, XVII, 460 V. L.

Verona Athesi circumflua, VIII, 595 N.

Verrere humum barbis, XIII, 311. — æquor retibus, XIV, 263 N. — *verrit* tecta Deum crinibus, VI, 561 N. — *verrunt* nautæ, venti, delphines mare, nubila, etc., XI, 472 V. L.

Verriculum, XIV, 263 N.

Versare se in vulnere, V, 577 N. — mentem in virgine, II, 168. — obliquos visus, II, 621 V. L. — Martem, VIII, 260. — ingloria fata, XVII, 569 N. — talia, XV, 541 N. — *versat* miscetque omnia, VII, 141 N. — fortuna labores, X, 575 N. — *versant* suspiria dirum murmur, XI, 221.

Versus, h. e. ordo, catenulæ loricæ, VII, 658 N.

Vertere omen Latio, II, 389 N. — tristia omina in Æneadas, II, 54 N. — opes ad Pœnos, XVII, 74. — spes ad prælia, XV, 634. — ag-

mina per campos, XI, 340. — jugera vomere, seu aratris, VII, 262; XIV, 34. — ad mensas et pocula partem diei, XVI, 226. — in se prælia discrimina omnia, VI, 266; IX, 429; XVI, 651. — consulta Senatus armis ac donis, I, 242. — leges, IX, 475. — regna, urbes, etc., X, 509; XIII, 748; XV, 93 N.; 408. — *vertit* rex ad Pœnos, XVI, 178. — clades populos ad Libyam, XI, 2. — fortuna favorem, III, 93. — Graius subito, I, 529 N. — *versus* in se ab ira, XVI, 435. — in ora pastoris, XVII, 568. — vultus ad urbem, XIII, 2. — *versa* decima ætas, XV, 526. — *versum* æquor remis, seu ventis, VIII, 426 N. — *versi* terga, VII, 680. — ad fœdera, XVI, 219. — *versæ* habenæ, IV, 315. — tædæ ad funera, II, 184 N.

Vertex et *vortex* an differant, II, 631 V. L.; III, 475 N. — galeæ, IX, 446 N. — flammæ, II, 631 N. et V. L.; V, 513; VII, 355. — aquæ, seu fluvii, II, 631 V. L.; III, 475 N. — medius pugnæ, IV, 230 N. — *a vertice* surgit ventus, seu venit procella, XVII, 255 V. L.

Vertigo rapida, qua cælum stellas volvit, VIII, 173 N.

Verutum, jaculum, III, 363 N.

Vesbius, Vesvius, Vesevus, Vesuvius, VIII, 654 N.; XII, 152; XVII, 593. — ejus cineres in Indiam delati, XVII, 592 sq. N.

Vesevus, v. *Vesbius*.

Vespasiani laus, III, 597 sq.

Vesper adest populique reposti, III, 325 N. — agit volucres ad cubilia, II, 216 N.

Vesta pauper, VI, 76 N. — pugnat, IX, 292 V. L. — ejus sacra Troja adlata, I, 543, et V, 82 N.

Vestales foci, I, 542 N. — exstincti sanguine, IV, 411 N. — *Vestalis* virginis pœna in inferis, ob incestum, XIII, 848 seq. Cf. I, 659 N.

Vester Mars, I, 118 N. — Iberus, I, 480 N. — pro *tuus*, VI, 292 N.

Vestigia sacra Herculis incolere, I, 505 N. — concita sacræ plantæ fert Pallas, VII, 463. — nuda militum, III, 235 N. — pedum pellunt somnum, VII, 300 N. — suspensa, XV, 614 N. — alternata trahens, I, 554 N. — premere, terere, et stringere, III, 550 N.; V, 180 N.; XVI, 491 N. — retro rapere, VII, 621. — pro arena, VIII, 128 N. — urgere, XII, 419 N. — signare pulvere, IV, 147 N. — nulla signat arena, XVI, 485 N.

Vestini, VIII, 515 N. et V. L.

Vestis rubra Pœnorum Iberumque in pugna, III, 236 N. — interius tegumentum corporis, et *amictus*, superius, VII, 447 N.

Vestitur mons arboribus et *nudatur*, III, 640 N.

Vesuvius, v. *Vesbius*.

Vesvius et *Vesvina* juga, XII, 152 N. Cf. *Vesbius*.

Vetat virtus posse capi, II, 575 N. — suos latices abesse Bacchus, VII, 187. — *vetantia* per saxa scandit, I, 495 N. et V. L. — *vetitas* vias moliri, IV, 788 N. — *vetita* est cuspis tramittere crates, V, 522 N.

Vettones, III, 378 N. et V. L.

Vetulonia, unde insignia consul. petiit Roma, VIII, 483 sq. N.

Vetus laborum, IV, 530 N.; VI, 254 V. L. — bellare, V, 565 N.

Vexat equus frena, V, 147. — fluvius iter, III, 469 V. L.

Vexilla, XV, 262 N.

Viæ solis; XV, 809 N. — vitæ vocisque, XVII, 440. — ad virtutem arduæ, II, 578 N.; IV, 603 N.

Vibrat (scilicet se) lancea, I, 539 N. — Cato, XV, 730 N. — lingua serpentis, II, 587 N.; VI, 222 N.; VIII, 247 N. — crista, seu coni

penna, II, 398; IV, 156 N. — ventus cristas turbine, IX, 523 N. — incendium, seu ignis, II, 664 N.; VII, 144 N.; X, 365; XI, 327. — cometes, IX, 444. — *vibrans* oratio, VIII, 247 N. — lingua, II, 587 N. — telum, IV, 552 N.; 782 N.; XVII, 406. — splendor, VII, 144 N. — silvam, IV, 619. — calculus tremulum liquorem, XIII, 26. — *vibratus* pontus tremula imagine, XIV, 566 N. — *vibrata* sibila per auras, III, 185. — spicula per auras, II, 87; XVII, 407. — lingua per auras, VI, 222.

Vicem ventorum tenet magister, IV, 715 N. — ferri dens præbet, VI, 48. — *vicis* meritique labor æquatus, VII, 54 V. L. — *vices* belli novisse, III, 13. — adloquio referre, IX, 152 N. — *vice* hac, IV, 321.

Vicinum letum, II, 207 N.

Victimæ humanæ, IV, 367 N.; 765 sq. N. — ad Clitumnum nutritæ, IV, 545 N.; VIII, 450. — earum fuga mali ominis, V, 65; XVI, 264.

Victor vaporis, V, 180 N. — Boreas, IV, 245. — Vulcanus, XIV, 312. — evasi, XII, 503 N.

Victoria alata, XIV, 675 N.; XV, 99 N., 737. — læto vultu adridens, V, 227. — vertit alas, XV, 737.

Victrices flammæ, XIV, 428. — *victricia* signa, I, 31. — spicula, IV, 168.

Victus malignus, III, 280 N.

Videre Acheronta, II, 367 V. L. — æternas umbras, VII, 741 V. L. — seros nepotes, IV, 399 V. L. — *visum* ei, linquere saltus, XIV, 464 N. — *videtur* æquare, aut etiam æquavit, XVI, 424 N. — *visus erat* somnio, XVII, 162 N. — *vidi* ipse, VI, 199 N.

Viduata sedes belli, XI, 91 N. — regna lumine, III, 601 N. — tellus veneno, XII, 370 N.

Viduus teli, II, 247 N.

Vigent nova nomina lecto Dictatore, VII, 21 N. — *vigere* voce, IV, 402. — solo conamine, VI, 35.

Vigil vox, VIII, 209. — nox, XI, 409. — metus, VII, 286.

Vigiliæ quatuor Rom. et totidem *excubiæ*, a tubicine commissæ et a cornicine finitæ, VII, 154 sq. N.

Vigor vividus in exiguis membris, VI, 305. — vocis, XII, 211. — urbis, II, 508. — nulli adspirare, V, 270 N. — poscendi, XIII, 268. — hausurus Latium, XVI, 11 N.

Vile exemplum, V, 638.

Villi ferax, VIII, 597 N.

Villosa ora leonis, II, 193. — pectora heroum sætis horrentia, V, 441 N.

Vincit vertex fumos, VII, 355 N. — turba campum, VI, 390 N. — lituos equus ejusque hinnitus, IV, 97. — fames, II, 490. — *vincere* auro, XVI, 174. — ardua muri, XIII, 105. — finem metæ, XVI, 558. N. — primum hoc servasse parentem, IV, 429 N. — servare invitos, VII, 223 N. — *victus* nulli ponere castra, V, 552 N. — sol telorum umbra, XV, 765. — agger, I, 368. — Lyæo mentem, XIII, 273 V. L.; XV, 115. — *victa* virgo hospite sacro, VI, 634 N. — quercus Deo, X, 168 N. — lumina profundis æquoribus, III, 538 N.

Vinctus montibus, VII, 393. — *vincta* membra ad cingula, IV, 256. — mens vino, XIII, 273 V. L.

Vincula curarum solvere somno, XVI, 228. — inponere Eridano, XII, 696 N. — in *vincula* dare Thybrim, III, 511.

Vindex belli curia, II, 456 V. L.

Vindicare cui tumulum, III, 86.

Vinea gravida dorso, XIII, 110.

Vinum Falernum, seu Massicum, VII, 159... 211 N. — Tarraconis, III, 370 N. — Tmoli, VII,

210 N. — Chium, seu Ariusium, VII, 210 N. — Methymnæum, seu Lesbium, VII, 211 N. — Surrentinum, V, 465 N. — Setinum, VIII, 376 N. — Signinum, VIII, 378 N. — Sinuessanum, VIII, 527 N. — Allifanum, XII, 526 N. — *vina* generosa Latii, III, 370 N. — aqua olim miscebantur, vel temperabantur, VII, 169 N.

Viola tincta cervix, XII, 245 N.

Violata planta, X, 260. — vestis murice, XV, 116 N. — cervix, XII, 245 N. — *violatum* nomen Graviorum, III, 107 N., 366. — corpus crimine, XVII, 39. — corpus (vulnere mucronis, arundinis) V, 602 N.; X, 260; XVI, 111 V. L.

Violenta lumina, V, 275. — tellus, III, 653 N. — *violentum* pectus, XIV, 224.

Violentia ponti, XVI, 96.

Vipereum flagellum, XIII, 611.

Virbius, IV, 380 sq.

Virens ad bella senecta, I, 405 N. — largo Lyæo, XIV, 204 N. — flore ævi, I, 61 N. — *virentes* anni, V, 414. — *virentia* antra musco, XV, 775.

Virga Mercurii fugans tenebras, III, 199 N.

Virgata vestis, IV, 155 N. — tigris, V, 148 N.

Virgilii laus et patria, VIII, 593 N.

Virginea ara, I, 542 N.

Virginia in inferis, XIII, 824 sq. N.

Virgo dicitur et nupta quæque peperit, III, 435 N.

Virgulta vallis, XII, 354 V. L.

Viriathus, seu *Viriatus* et *Viriatthus*, III, 354 sq. N. et V. L.; X, 219.

Viridans umbra, XV, 18.

Viridasius, V, 551 sq.

Viridis senectus, VII, 3 N.; XIII, 127. — consilio, III, 255 N. — *viride* antrum, IV, 344 V. L. — *virides* anni ausis, I, 187 N. — iræ, V, 569 N. — umbræ, VII, 168 V. L.

Virrius a senatu Romano postulat, ut alter Consul e Campanis creetur, XI, 65 sq. N. et V. L.; XII, 86 sq. N.

Virtus multa solo, XIV, 23 N. — inproba, I, 58 N. — horrida, XI, 419 N. — velox, IV, 99 N. — Dea cum Scipione conloquitur, XV, 18... 128 N. — via ad eam ardua, II, 578 N.; IV, 603, 604 N.; XV, 101 sq. — tanta mariti prærepta mihi sorte, IV, 802 N. — — parentis, VI, 535 N. — sibi pulcherrima merces, XIII, 663.

Virus ingenitum, II, 288 N. — mentis flammiferæ, IX, 476 N. — futile linguæ, XI, 557.

Vis elephantorum, virorum, Gestaris, Dolopum, Herculis, etc., IV, 599 N.; VI, 338 N.; XII, 261 N.; XV, 314. — sacra senis, VII, 9 N. — altæ noctis, III, 199. — insita fandi, I, 188. — aspera ponti, VI, 524.

Viscati luci, VII, 674 V. L.

Viscera telluris, I, 232; XII, 141. — montis, V, 396. — gentis, III, 709. — Itala, VII, 490 N. — turris, XIV, 308. — pinus, XIV, 382. — pro liberis, VI, 581 N. — ad nostra penetravit ferus mucro, VI, 581 N.

Visus obliquos versare, II, 621. — *visu* nocturno penetrat Capitolia, I, 64.

Vita opaca, I, 395 N. — *vitæ* tenebræ, XV, 70 N. — brevitas, III, 134... 142 N.; XV, 63 sq. N. — trames clivosus, VI, 120 N.

Vitalia mammæ, X, 231 N.

Vitiata vestis murice, XV, 116 N. — tellus palude, XII, 371 N. — mens sagitta, XI, 423. — *vitiatum* dorsum fervidæ telluris, XIV, 591.

— nomen barbarica lingua, III, 107 N.

Viticola Falernus, VII, 193.

Vitis Latiæ honor, VI, 43 N.

Vitrea antra et unda, IV, 344 V. L.; V, 47; VII, 413 N. — *vitreis* antris abscondere, VIII, 191.

Vitrum, v. *Glastum*.

Vittæ Minervæ, XIII, 62 N. — albentes Syphacis, XVI, 240 N.

Vivax senecta, VI, 587.

Vividus vigor, VI, 306. — *vivida* membra, VII, 64.

Vivit gloria, VI, 549 V. L. — imago, statua, etc., v. *Spirare*.

Vivus amnis, VIII, 125. — *viva* unda, XII, 750.

Vocabula dare terris, V, 11.

Vocare manes, XVI, 310 N., 577. — Deos, per, seu in vota, II, 115 N.; XIV, 396 N. — populos in bella, II, 452. — armenta ad fontes, I, 284. — Deos, I, 94 N.; VI, 469, 680. — *vocat* Hybla, ad certamen Hymetton, favis nectareis, XIV, 199. — ultrix hora, V, 655 N. — nos ira Senatus, II, 45 N. — *vocant* nos fata, IV, 508 N.; X, 522; XVI, 598. — bella, ira, præda et venti, seu fluctus vela, IV, 508 N.; X, 112 V. L. — magna incepta, VII, 163. — *vocati* aggeres, XI, 444 N. — *vocatæ* silvæ, VIII, 501 N. — *vocantur* quæcumque Iberis, IV, 59 V. L.

Vocitata Palatia regi, XII, 709 N.

Vocontii, seu *Vocuntii*, III, 467 N. et V. L.

Vogesus, IV, 213 V. L.

Volat calamus, II, 218. — sonipes, IV, 146; XVI, 390 N. — *volare* prior cunctis, IV, 514. — curru, II, 263.

Volatu, cursu, rapere campum, III, 308 N.

Volcæ in Gallia, III, 445 N.

Volesus, seu *Volusus*, *Valesus*, *Valesius*, *Valerius*, II, 8 N. et V. L.; XIII, 244.

Volitat Massylus, XVII, 128. — *volitant* manes exciti magico cantu, I, 97. — flammæ, VII, 367. — ovantes, I, 164. — *volitare* profundo, III, 175. — per acies et ignes, XV, 41. — summas per Alpes, XVII, 319.

Volucris somnus et sonipes, volucer fama, X, 351, 470 V. L.

Volumina gyro curvata anguis, XIII, 644. — calculi in unda, XIII, 25. — decima maris, XIV, 122 N.

Volunx et *Volux*, V, 261 N.

Voluptas Dea cum Scipione conloquitur, XV, 18... 128 N. — summum bonum, XV, 45 N. — plurimum nocet, XV, 92 sq.

Volusius, V, 261 N.

Volusus, v. *Volesus*.

Volutare sc. mente, seu sub corde et secum, V, 369, 518 N.; VIII, 177, 208; XII, 556; XVII, 185. — sermone eventum, I, 597. Confer *Volvere*.

Volvere res, fata, etc., I, 115 N.; XIII, 35 N. — iram exitiumque alicui, V, 518 N. — convicia, XVI, 544. — murmur, III, 698; VIII, 114. — ore Hannibalem, XI, 113. — nubem pulveream, XIV, 210. — oculos per aura, XVI, 189. — fundam per inane, X, 151. — pectore curas, XV, 19. — sc. animo, seu pectore, II, 482; V, 518 N.; XI, 34; XIII, 35 N. — ævum mutum inglorius, III, 579 N. — *volvit* vertex flammas, IX, 446. — cælum stellas, VIII, 173 N. — *volvunt* se anni et dies, III, 579 N. — *volvente* die, III, 579 N.; V, 8 N. — *volvitur* rota ævi, VI, 121 N. — per prona, XV, 235 N. — tempestas, V, 539. — vertex flammæ, IV, 307. Cf. *Volutare*.

Vomanus, VIII, 437 N.

Vomere vertere rura, XIV, 34.
Vomit fax radios, I, 462 N. — terra cruores, V, 91. — ventus, mugitibus auras, IX, 522 N. — virus letale Avernus, XII, 123. — ægis nimbos, XII, 720 N. — frons flammam, XVII, 398 N. — *vomere* sanguinis rivum, X, 182.
Vorago inmensa in inferis, XIII, 562 N.
Vorat agmina vertex pugnæ, IV, 230 N. — Vulcanus alimenta arida, XIV, 310; XVII, 97.
Vorax flamma, IV, 685.
Vorticibus rapidis mare torquet Boreas, I, 592. Cf. *Vertex*.
Vosegus, Vosagus, IV, 213 V. L.
Vota suprema capessere, I, 504. — precesque Deo ferre, XII, 327 N. — cetera nobis in dextra, XVI, 85. — *votis* absunt Superi, XVI, 260. Cf. *Vocare* et *Secunda*.
Vox trux, I, 67. — *vocem* primam distinguere lingua, I, 78 N. — *voce* implere terras, III, 618; VIII, 409 N. — *voces* finitæ, I, 672. — *cum voce* adtollit caput, IV, 660 N.
Vulcania arma Achillis, VII, 120. — pestis, VII, 360; XIV, 423; XVII, 504... 594.
Vulcanus, et ignes subterranei et gigantes, XII, 139... 154 N. — pascitur turbine venti, scandit ovans, et victor culmina lambit, XIV, 307 seq. N. — exercetur pluteis adesis, I, 363 N. — opera præclaræ artis facit, IV, 433 N. — precibus Veneris motus Scipioni cum Trebia pugnanti opem fert, IV, 667 seq. N. — invictus, indomitus, IV, 677 V. L. — non semper adversus Trojanis et hinc Romanis, IV, 677 V. L. Cf. V, 512 sq.; XVII, 504 seq.
Vulgare per orbem, seu terris, VI, 122; IX, 59.
Vulgus militum, I, 399 N.; IV, 265. — venerabile, II, 697. — tremendum, V, 108.
Vulnerare aures nuntio mali rumore, VI, 80 N.
Vulnus Lychæi, h. e. ab eo inlatum, XIV, 434 N. — pro telo, I, 397 N.; II, 92 N.; V, 251 V. L. — pro ictu, IV, 387 N. — Ausoniæ, VII, 2 N.; VIII, 21. — antiquum mentis gerere, V, 648 N. — toto corpore, X, 512 N. — noctis infaustæ lenire, XVII, 111 N. — de *vulnere* nostro nullus sanguis, XI, 394 N. — *vulnera* pulcra adverso, sub pectore, non in tergo, V, 594 N., 669 sq.; X, 7; XV, 382 N.; XVII, 304, 485. — purgare lympha, VI, 91 N. — non repetenda, VI, 320 N. — quanta, XV, 763 N. — osculari et adorare, VI, 573 N.; IX, 350. — *per vulnera* emetiri noctes, III, 554 N. — *ad vulnera* renovare viros cantu, IV, 170. — *in vulnera* frangere proram, XIV, 548 N. — *in vulnus* devolvi, II, 129 N. — telo non in sua *vulnera* misso occidit, VII, 630 N.
Vultur laniat renatos artus, XIII, 839 sq. N., 873 N.
Vultur mons, IX, 491 N.
Vulturnum opp. et *Vulturnus*, fl., VIII, 528 N. — ventus, adversus Romanos coortus in prælio Cannensi, IX, 491 sq. N. — *Vulturna* vada, XII, 521 N.
Vultus in ira, XIV, 530 N. — stans, XV, 29 N. — Tonantis patent, VIII, 652 N. — ablatus viro, IX, 398 N. — sanguine complere, X, 237. — *vultu* sine voce precari, VI, 567. — patris tractat prælia filius, XV, 358 N.

Xanthippus Ledæus, qui Regulum cepit, II, 305 N., 434 N.; IV, 357 sq. N.; VI, 301 sqq. N. — ab ingratis Pœnis ipsius gloriæ invidentibus puppi projectus et mersus, etc., VI, 680 sq. N.

ZAN ZEU

Zacynthus comes Herculis et ab eo dicta ins. et urbs, I, 275 N., 289 sq. N.; II, 581 sq. N., 603 N. — inde colonia Saguntum ducta, I, 273 sq. N., 379 N. — *Zacintho* arma portata, II, 603 N.

Zama, Jubæ regia, ubi Hannibal victus a Scipione, III, 261 N.; XVII, 292... 617.

Zancle, seu *Zanclæa* mœnia, postea dicta Messana, I, 662 N.; XIV, 48 N., 113.

Zephyro salubri molle Surrentum, V, 466 N. — *zephyri* lenes vexerunt nos ad pœnam, VI, 528. V. L. — ex iis, seu ad eorum flamina concipiunt equæ Lusitanæ, III, 378 seq. N.; XVI, 364. — *zephyris* blandis salubre ver, XII, 4.

Zeusis, VII, 665.

ADPENDIX

SIVE

DIATRIBE DE STYLO POETICO, ET POTISSIMUM SILIANO.

N. B. Hæc adpendix, divisa sectionibus quatuordecim, universum INDICEM RERUM et VERBORUM in SILIUM ITALICUM feliciter concludet.

SECTIO PRIMA.

ADJECTIVA,

I. *secundo casui juncta more Græcorum, omissa voce causa, seu gratia, ergo, ἕνεκα.* — adtonitus serpentis, VI, 231. — æger timoris, animi, delicti, II, 72 V. L.; VIII, 108; XIII, 52. — æmulus ingenii Superum, XIV, 681. — æquales ævi, III, 404. — alternus animæ Pollux, IX, 295. — amans Martis, XVI, 106. — anhelus laboris, XV, 718. — anxia fati, IX, 349. — ardens animi, IX, 262. — avidus motus, leti, pugnæ, I, 56; VII, 69, 643. — cæcus fati, II, 206 N. et V. L. — capax laudum cladumque, VI, 617. — certus necis, IV, 197; VI, 27; VIII, 53. — conscia fatorum, VIII, 531 N. — cupidus cruoris, IX, 312. — deformis leti, I, 166 V. L. — degener belligeri ritus, virtutis, gestorum, VII, 291; X, 68; XII, 287 N. — desolatæ virorum gentes, VIII, 588. — despectus tædæ, VIII, 54. — devius æqui, seu recti, I, 57; VIII, 316 V. L. — dispar sortis, seu animorum, V, 296 N.; VIII, 568. — ditior umbræ mons, XIV, 237. — ditissimus ævi, III, 397. — dives agri, pecoris, auri, prædæ, lactis, avorum, opum, ovium, I, 393; III, 151; VI, 649; VIII, 461, 524; XII, 28; XV, 702. — docilis freni, XVI, 359. — doctus virgæ, seu pelagi, III, 293; VI, 356. — dubius vadi Aufidus, I, 52 N. — egenus decoris, frontis, rerum, VI, 304; VIII, 12. — egregius linguæ, V, 77. — erectus animi, XIII, 188. — experti sagittæ, VIII, 614. — falsus cupiti motus, XIII,

886. — fecundus veri, XIII, 490. — felix nemorum, necis, uteri, famæ, I, 395; II, 570; IV, 357, 396, 729. — ferax villi, VIII, 597. — fervidus ingenii et ævi, XVII, 413. — fessi salutis, rerum, belli, viæ, II, 234 N. — flavus comarum, IX, 414. — floridior ævi, XII, 482. — fluxa morum gens, IV, 50. — fractus opum, XIII, 876. — fugiens laborum, XII, 299. — furens animi, X, 210. — gnarus belli, rerum, metus, cæli, IV, 530; VII, 422; VIII, 69. — gravidæ mellis apes, II, 220. — ignara viri, II, 68 N. — inane deorum pectus, II, 309 N. — indignus avorum, III, 383 N. — indocilis pacisque modique, XII, 726. — infelix obitus, animæ, tori, ausi, culpæ, fidei, II, 682; IV, 506 N.; VIII, 119; IX, 627; X, 630; XII, 432. — inglorius ausi, XII, 39 N. — inmodicus fugæ, XII, 268. — inops sedis, astus, mentis, Martis, cupiti, animi, I, 292; IV, 706; V, 631; IX, 334; XII, 66. — inpatiens ævi, moræ, I, 227 N.; VIII, 4. — inpavidus somni, VII, 128 N. — inprudens tantæ pestis, VI, 166 N. — inritus incepti, VII, 131. — insuetus galeæ, III, 358. — invictus hiemis, æstus, famis, III, 326. — lætus rectoris, opum, tumultus, laboris, iræ, VIII, 546 V. L.; XIII, 33; XIV, 279; XV, 569; XVII, 307. — largus comæ, rapinæ, mercandi, VII, 601 N.; VIII, 249; XV, 495. — laudandus vitæ opacæ et laborum, I, 395; V, 561. — lentus cœpti, III, 176 N. — levior opum, dextræ, etc., II, 102 N.; IV, 542 V. L. — liber campi, II, 441 N. et V. L. — lugendus formæ, III, 424 N. — macte virtutis avitæ, XII, 257 N. — maturus laudum, XIV, 495. — maximus ævi, X, 139. — melior fati, dextræ, V, 333; VII, 619. — memorandus belli, XV, 747 V. L. — modicus voti, V, 14. — mundus famæ, IV, 606 V. L. — mutabile mentis genus, VIII, 17. — nimius pugnæ, cruoris, vitæ, V, 232 N.; VI, 81. — notus fugarum, XVII, 147. — novus doloris, VI, 254 V. L. — nudus famæ et opum, IV, 606; XIV, 343. — optimus militiæ, XIV, 169 N. — orbus visus, XIII, 726. — par ætatis mentisque, IV, 368. — parcus cruoris et fugæ, III, 577; X, 32. — patiens ferri, seu teli, III, 575; X, 243. — pauper chalybis, sulci, penatum, III, 303; VIII, 543; X, 94 N. — perfida pacti, I, 5 N. — piger pericli, undæ, XIV, 264 N.; XV, 501. — plenus iræ, XVI, 511. — plurimus jubæ, XVI, 362 N. — præsagus belli, VIII, 656. — præscius luctus, seu Cannarum, V, 61; VIII, 27. — præstans belli, V, 92 V. L. — pravus fidei, togæ, favoris, audendi, III, 253; VIII, 259 N.; IX, 636; XII, 464. — prodigus animæ, I, 225 N. — pulcherrimus iræ, XI, 363. — purus sceleris, serpentum, IV, 606 V. L.; XII, 370. — rudis pelagi, IV, 713. — sagax fibrarum, etc., III, 344. — satiatus sanguinis, ævi, decoris, IV, 435 N., XVI, 604 N. — securus cædis, fati, equorum, pericli, mei, sceptri, X, 299 N.; XV, 673; XVI, 344, 682; XVII, 611, 627 N. — serus fati, studiorum, belli, II, 206 V. L.; III, 255 N. — siccus sanguinis ensis, VII, 213. — sinister fidei, I, 56 N. — sitiens famæ, III, 578. — spernax mortis, VIII, 463. — spreta vigo-

ris, XII, 28. — surdus pactorum, votorum, I, 692 N.; X, 553 N. — tenax ævi vitæque, XIII, 126. — tenuis opum, VI, 19. — trepidus rerum, salutis, curæ, II, 234 N.; VI, 574; IX, 584 N.; XII, 13 N. — turbatus animi, XIV, 678. — turbidus iræ, ausi, XII, 417 N.; XIII, 214 N. — vacuus iræ, tædæ, X, 155; XIV, 446. — vanus voti, fugæ, XII, 261 N.; XVII, 138 N. et V. L. — venerandus senectæ, curæ, sceptri, II, 409; VI, 574; XVI, 249; XVII, 248. — vetus laborum, operis, scientiæ, doloris, regnandi, bellandi, militiæ, armorum, IV, 530 N.; VI, 616 N.; XI, 26; XVI, 201 N.; XVII, 292 N. — viduus teli, II, 247 N. — vigil armenti, II, 443. — viridissimus iræ, V, 569. Cf. inf. IV, pag. 670.

II. *tertio casui juncta, more loquendi Græco aut singulari.* — novus dolori, VI, 254 V. L. — indocilis Cereri terra, I, 237 N. — inhospita Baccho terra, I, 237. — facilis exiguo; facilis galea nulli, soli, etc., I, 615 N.; IV, 433 N.; VIII, 559 N.; XV, 718 N. Conf. inf. III, pag. 668, α, et V, pag. 670, β.

III. *quarto casui juncta e græca ratione.* Vid. inf. III, p. 669, β.

IV. *infinitivis juncta græce aut insolenter.* — acer metiri juga venatu, III, 338 N. — asper frena pati equus, aut jussis parere, III, 387. — audax raptare et invadere, I, 409 N.; III, 321. — bonus luctari, XIV, 453 N. — celeberrima generasse, etc., XIV, 197. — certus rumpere fœdera, non cedere, superari, I, 268; IV, 448; XII, 624; XV, 490 N. — dignus fieri compos ausi, et vincere, XI, 364; XVI, 487. — dirus quassare, IV, 282 N. — doctus invertere lanas, XVI, 569. — facilis properare mortem, sprevisse, discedere, certasse, dedisse lacrimas, etc., I, 225; IV, 753 N.; VI, 36; VII, 199; VIII, 59; XI, 6 N.; XII, 163; XIV, 83, 101, 230, 279; XV, 315, 496; XVII, 323. — felix ducere, XI, 441 N.; XIII, 126. — ferox renovare odium, XI, 8. — inconsultus servare modum, VIII, 545 N. — indignus obcurrere sagittæ tam certæ, II, 111 N. — indocilis ferre, seu exuere fidem, XIII, 310; XV, 567. — ingens ferre mala, X, 215. — inpatiens teneri freno, seu terga dare, VI, 232, 254. — inprovidus servasse, IV, 284. — insignis anteire ventos, XVI, 561. — invictus palmam ferre, III, 327. — lætus domare labores, fallere astu, cingere ferrum, vivere ferro, bellare, III, 575; VI, 482; VIII, 615; IX, 223; XVI, 564. — levis exsultare, X, 604. — lubricus capi, V, 18 N. — melior producere bellum, seu parere, I, 681 N.; XVI, 359. — minor certasse fatis, V, 76 N. — nescius vinci, tractare pontum, subdere colla fortunæ, III, 548; IV, 714; X, 216. — nobilis æquavisse avum, XI, 74 N. — notus minuisse labores, XII, 331. — novus ferre jugum, XVI, 331 N. — parcus Martem lacessere, seu coluisse, I, 680; VIII, 462. — postremus ponere Martem, I, 160. — potens custodire, etc., XI, 594. — primus inire Martem, sumsisse laborem, etc., I, 242 sq., 160. — rudis ferre medicamina, versare Martem, VI, 90; VIII, 260. — sævior iras servasse, XI, 7. — scitus ad-

XVII, 292. — sollers nutrire, adcendere, I, 79 N.; sollicitus servasse, VII, 442. — spectatior non alter fora, I, 440. — superbus sprevisse, servare, æquare , 433; XIV, 646. — tardus numquam nectere dolos, agitare aprum, XVI, 574. — trux audere, XIII, 220 N. 565 N. — vilior fucare, VIII, 436. Cf. inf. IV, p. 670. *i pro substantivis, vel ita, ut sive hæc supplenda, sive anda sint.* — acerba, XIV, 559. — adversa, V, 225, IX, 347; XII, 325; XV, 822. — æqua pati, XIII, 606. , seu loci, V, 149, 174. — aperta, IV, 146; XIII, 245. VIII, 556. — arcana, XIII, 494. — ardua muri, seu I, 105, 610; XV, 505. — arta, VI, 45 N.; XIII, 773; a, II, 576; IV, 35, 603; IX, 371. — aspera ponti, VI, sa, latebrosa, longinqua, VII, 438; XII, 352; XIII, 92. (Cf. Ind.) — cana casside nudata, XV, 658. — cassa — cauta, IV, 804 N.; VII, 386 N. — clara, I, 570 N. , III, 514 N. — densissima montis, III, 640; V, 392 N. VI, 69; VII, 53; XVII, 122. — digna viro audere, seu I, 605. — dira sonare, minari, avertere, II, 563; IX, onat aula, II, 671. — dubia, I, 562 N. — dura, XIII, m, laborum, rerum, omnia, III, 636; VII, 3, 578; XII, excelsa loci, XV, 233. — exiguum, I, 615 N. — exi- 248. — extremum noctis, IV, 88. — extrema precari, N.; VII, 33, 320 N.; XIII, 97 N. — extrema pericli, I, 559; III, 705 N.; VIII, 25 N.; XIII, 386; XVII, 153. II, 708 N. — fortuita belli, IV, 499 N. — inane, seu 355; VI, 248; XIV, 244. — inane vastum, XIII, 526. seu campi, IV, 8, 137. — infanda, V, 160. — infima - ingentia sperare, XVII, 535. — inhospita tanta, IV, . — inmane audere, IV, 192. — inmedicabile visum — inportuna locorum, III, 540. — insueta, IV, 601 N. IV, 3. — invia devexa, dumosa, nemorosa, III, 632; — læta, VI, 566; XI, 386; XVII, 141. — languentia leviora laborum, XII, 326. — lubrica, IV, 581; VII, , 275; IV, 428. — magna minari, promittere, loqui, liora belli, II, 276. — memorata antiqua, XIII, 35. — nomini Deus, IV, 795 N. — nimium juris, seu regni, nota velle, XIV, 108. — oblata secundare, VIII, 228 mæ, seu noctis, VIII, 508; XV, 591. — obsepta via- lana, III, 532 V. L.; IV, 749; IX, 617. — præruptum, , VII, 388 N. — primum litus, III, 128. — profundum II, 46; VII, 282, 378; X, 590; XII, 355; XIV, 16. —

prona, III, 634; XV, 235. — prospera rerum, IV, 499 N. — quid rerum superest, VII, 451. — raptum, seu rapta, II, 502; III, 390. — sæva locorum, IV, 760. — secreta ruris, XV, 597. — secunda, IX, 346, 352; XI, 391. — secunda fortunæ, VII, 98. — serenum nitidum, seu tepidum, V, 57 N.; XII, 4 N. — subita, IX, 98. — subita belli, IV, 499. — superos condere caligine, II, 611 N. — suprema, VIII, 66. — suprema precari, VII, 708 N. — campi, X, 206. — talia plecti, II, 372 V. L. — tanta, XII, 536 N. — tenue, IV, 248. — vana, XI, 558. — vicina Trebiæ, quatere, IV, 493; XII, 5. — ultima, II, 620. — ultima mundi, seu rerum, VII, 108 N., 221.

VI. *pro adverbiis posita.* — æqua non premit gens fœderibus, I, 107 N. — æterno sub pectore fixum servat, VII, 554. — barbaricum gemere, XII, 418. — coruscum rutilat, XVI, 119. — credenda vix furere, XV, 452 N. — dignum mole viri nisus est, IV, 290. — dirum insonuit, seu tonat aula, II, 616, 671. — dira sonare, seu fremere, II, 563; IV, 378 N. — extrema ardere malis, rogare, etc., VII, 33 N.; XV, 468 N. — flebile inmugire, seu ululare, IV, 63; VI, 285; XIII, 258; XIV, 217. — fœda precari, VII, 708 N. — furiale renidens, XIII, 375. — horrendum increpare, X, 6. — ignavum remum adtrahere, XIV, 538 N. — inmane audere, stridere, gemere, infremere, exclamare, IV, 192; IX, 575; X, 205; XI, 244; XII, 418; XV, 383. — inopina spicula fundit, I, 326. — inspérata juventus extulit se portis, I, 426 N. — justa queri, XVI, 408. — letale rubuit, VIII, 637. — letiferum nutare, seu intonare, I, 460 V. L.; II, 213. — lugubre inmugire, increpitare, XII, 140; XVII, 106. — magna minari, promittere, loqui, VIII, 109 N. — magnum nititur, XVII, 454. — metuendum exsibilat, XII, 138. — nimius ruit, XVI, 342 N. — ocior Euro, II, 173 V. L. — præceps fertur, VIII, 281 N. — primam urbem invadere, seu Libyen perfundere olivo, II, 255 V. L., 406 N.; III, 324; X, 579. — primas Alpes amittere, XV, 731 N. — primis dare sua nomina muris, XI, 297 V. L. — primus dies docuit, XII, 273. — primus Phœbus spargit radiis montem, IX, 33 V. L. — prima feroces, VIII, 16 N. — prior infit, V, 316. — proximus tendit, XV, 410 N. — rapidis flammis vorare, XIV, 310 V. L. — rapidus ruit, V, 304. — sævum adridens, I, 398 N. — secreta pectora tentare, II, 480 N. — sera pavere, XVI, 690 N. et V. L. — seras portas pandere, II, 253. — sublime sedere, rapere, adcipi, ferri, III, 9 N.; IV, 144; VI, 235; XI, 232 N., 274; XVI, 398; XVII, 248. — suprema precari, VII, 708 N. — torvum exclamare, seu renidere, XI, 99 N.; XIII, 375. — tremendum sonare, IV, 283. — vana minitari, tumere, laborare, luctari, I, 306 V. L.; XVI, 508; XVII, 313, 429 N.

VII. *activæ significationis passive sumta.* — cæcus, V, 3 N.; VI, 7, 56; VII, 135, 350, 372, 540 N.; VIII, 255; IX, 281, 500; X, 235, 284, 414,

538; XI, 386, 453; XII, 127, 477, 613, 628. — incautus ictus, II, 99 N. — infestus, XII, 399 V. L. — mutus, III, 579 N. — surdus, VI, 75 N.; VIII, 246. — belligeri campi, IV, 471 N. — nescius, ignarus, dubius, incredulus, II, 99 N.

VIII. *passivæ significationis active posita.* — inmemor gurges, XVI, 477 N. — ignotus, innocuus, notus, suspectus, II, 99 N. — adtonitæ curæ, III, 132 N. — sollicitus labor, metus, amor, dolor, *sollicita* cura, *sollicitæ* opes, III, 161 V. L. — ægræ curæ, IV, 724 N. — facilis introitu piscis, V, 52 N. — navus timor, VII, 350 N. — penetrabilis arundo, VII, 649 N. — felix Deus secundat visa, VIII, 228 N. — expertus sagittæ, VIII, 614 N.

IX. *substantivis juncta, ad quæ proprie non pertinent, quæ vulgo hypallage dicitur.* — trifido lingua micat motu, VI, 222. — viscati luci, VII, 674 V. L. — ignavum remum adtrahit manus, XIV, 538 N. — rabidi bellua ponti, XV, 784 N. — infidum caput rapit victor, XV, 807. — consanguineam dextram protendere Sagunto, I, 655. — primam urbem invadere, II, 235 V. L. — vagis latratibus canis inplet dumeta, III, 294 N. — tacitas ripas Liris perstringit gurgite, IV, 350 N. — magnanima puer pubescente gena, VI, 21 N. — æterno sub pectore fixum serva, VII, 554 N.

X. *ad iram ardoremque proprie spectantia, quæ vel simpl. ornant, vel magnitudinem, potentiam virtutemque significant.* — ferox Carthago, I, 2 N. — dira vox, IV, 260. — inproba virtus, puppis, furor, I, 58 N.; VI, 525; XIII, 761. — atrox fides, seu virtus, VI, 378 N.; XIII, 369. — horrida virtus, XI, 205, 419.

XI. *gentilia et simpl. pro possessivis.* — Africa bella, XVI, 179 N.; XVII, 11. — Arcas mater, VI, 636 N. — Astur exercitus, Panchates, etc., I, 252 V. L.; XVI, 348. — Dardanus ductor, etc., I, 14 N.; II, 425 N. — Iapyx campus, ager, alumnus, I, 51 N.; III, 708; VIII, 37; IX, 185, 270; XI, 1. — Itala regna, seu bella, VI, 596; XIII, 885. — Ithacus Ulysses, II, 180 N.; XIII, 803. — Maurum jaculum, III, 339 N. — Parnasis Cirrha, XII, 320 V. L. — Pœna vis, VI, 338 V. L. — Romula facta, XIII, 793. — Trasymenis, seu Thybris unda, V, 23 N. — Umbri colles, VI, 643.

XII. *quorum genus permutatum est*, v. c. volucris somnus et sonipes, volucer fama, etc., X, 351 V. L. — acris Rhodanus, III, 463 N.

XIII. *in* ias *exeuntia, deducta ab adjectivis gentilibus, in* ius *desinentibus.* — Nasamonias Harpe, I, 117 V. L. — Acheloias, XII, 34 N. — Cephalœdias ora, XIV, 252. — Sidonias Drepane, XIV, 269 V. L.

XIV. *nomina populorum in* as *exeuntia* v. c. Aquinas, Arpinas, Hispellas, Larinas, Mevanas, Privernas, IV, 544 V. L. Cf. Ind.

XV. *interposita.* — Palantes agit ad ripas (miserabile) Pœnus, IV, 571. — rapit (miserandum et triste) biremes, XVII, 275. — vincla viro ma-

nicæque (pudendum) addita, XVII, 140 V. L. Cf. II, 232, 584; IV, 767; V, 612; VI, 78, 199, 203, 305; VII, 187; IX, 598; XVII, 484.

SECTIO SECUNDA.

SUBSTANTIVA,

I. *adjectivorum loco posita.* — carnifices manus, I, 173 N. — grex minister, XI, 274. — jussa magistra, III, 387. — virgulta vallis, XII, 354 V. L. — dominus Senatus, II, 45 N. — bellator equus, seu ensis, II, 411; XIII, 376. — bellatrix bellua, IX, 574. — monitor Deus, IV, 723. — dies ultor, II, 495. — cædis cumulus, I, 453 N. — divortia fontis, XIV, 236. — latrator Cydon, II, 444. — custos Molossus, II, 689. — venator Lacon, III, 295.

II. *feminini generis pro masculinis posita, vel collective, vel respectu ad nobilius genus.* — pars excussi, V, 495 N. — cohors mixti, VIII, 489. — pars inplevere divisi, IX, 301. — dextera, quem, X, 306 N. — animæ, qui, XV, 503. — unicus rerum, X, 273 V. L. — duri bello gens, XV, 566. — clari genus Phœnissa juventa, XVII, 630. — cetera contenti discedunt turba quisque ferox jaculis, XVI, 462 N.

III. *periphrastice posita.* — formæ ferarum, corpus, simulacrum, etc., XV, 86 N. — nomen Iberi, V, 161 N. — corpora redeuntum, VI, 572 N.

IV. *infinitivis insolenter juncta*, v. c. exemplum, non umquam fidere lætis, XVII, 141 N. Cf. inf. IV, pag. 670.

SECTIO TERTIA.

NOMINA ET PRONOMINA,

I. *quorum usus insolentior,*

α. *montium adjectiva, pluralia ac neutra.* — Taygeta, Dindyma, Algida, Mænala, etc., IV, 363 N.; VI, 311; XII, 537 N.; XIII, 346; XVII, 20.

β. *hominum petita a fluviis, oppidis, populis, insulis, montibus, regionibus*, v. c. Caicus, Tagus, Durius, Galæsus, Sicoris, Bagrada, Cydnus, etc., I, 306 V. L.; XV, 721 V. L.; XVI, 465 sq. N.

γ. *animalium promiscue usurpata de utroque sexu, et sæpius feminina apud Græcos*, v. c. cerva, bos, canis, equa, panthera, tigris, leo, III, 39 V. L.

δ. *locorum pro rebus ibi gestis.* — Ægates et Cannas abolere, I, 61 L.; XVII, 608 N. — post Cannas, seu Trebiam, XI, 77; XII, 285 N. — per Tyrrhena stagna et Trebiam vos obtestor, XII, 79. — victor Cannarum, XII, 41. — Romani capiunt Cannas et Trasymena vada, I, 171 sq. N. — hoc iter Alpes, hoc Cannæ tibi stravere, XII, 513.

ε. *loquentis pronominis loco posita.* — Hannibalem pœnæ petit, I, 9 N. — Hannon donat, II, 326. — Juno jubet, II, 533. Cf. VI, 136 N., 61, 262 V. L., 600 V. L.; IX, 647; XI, 185 N.

ζ. *navium feminina et ab insignibus earum ducta*, v. c. Chimæra, urrigera Nessus, etc., XIV, 497 sq. N., 500 V. L., 575 V. L.

II. *Forma nominum et pronominum,*

α. *Græca* v. c. Dardanida, XVI, 191 N. — Belida, III, 650 V. L. — Æacida, XIII, 796. — Æneas, II, 413 V. L. — Dido suam, VIII, 22 N. — Argo infestam, XII, 399. — gigantas, IX, 309 V. L. — Phœas Iliaca, XV, 282 N. — Ide et Iden, VII, 465 V. L.

β. *antiqua* v. c. Pœnicus, pœniceus, mœnera, mœrus, I, 602 V. L. — fide et segnitie pro fidei et segnitiei, III, 88 N. — sorti, igni, colli, nni, cædi, pro sorte, igne, colle, etc.; VII, 368 N.; VIII, 125 V. L.; , 462 V. L. — domo pro domi, VIII, 548 N. — apium pro apum, VIII, 35 N. — afuerit pro abfuerit, VII, 248 V. L. — ambo pro ambos, IV, 75 V. L. Cf. inf., pag. 674, 4 lin.

γ. *mollior*, v. c. qui et quinam pro quis et quisnam, II, 645 V. L.

III. *Casus eorum græce, vel insolenter positi,*

α. *tertius.* Xanthippus huic cadit gladio, etc., IV, 391 N., 543 V. ; X, 28; XVII, 305. — obcumbit Rullo Volunx, V, 261 N. — fusus dem Zeusis, VII, 664. — jacet fratri dux, XV, 647. — sternitur Virilio Caudinus, XVII, 442. — tibi corpora quot cæsa sunt, VII, 559. — devicta seni urbs, XV, 322. — victa fratri mœnia, XV, 509. — bant ei mille lanigeræ, XV, 703. — huic torquetur lancea, I, 318; IV, 90. — huic torquet pilum Telgon, IV, 629. — laudatur Junoni, Jovi, eneri Lucifer, II, 694; VI, 620; VII, 640 N. — bella optata tibi, III, 94. — Tyriis rupta fides, III, 1. — hæc spectata duci, III, 61. — cui icta Castulo, III, 98. — dilectus regibus Hippo, III, 260. — misceri regibus, III, 288. — miscere se labori, XVII, 29. — septima his stabulis longissima ducitur æstas, III, 383. — nocturna Lyæo Mænas, III, 95 N. et V. L. — revocare Pœnum patriæ, III, 591. — regnabitur tuis ngo ævo, III, 593. — substitit lyræ Hebrus, III, 620. — calcatos Jovi icos, III, 676. — damnati Superis, IV, 229. — ferre umbris proavoue, IV, 286 N. — huic horret thorax, IV, 558. — sedet ei casside les, V, 78. — cassis erat viro, cui crista jubas effundit, V, 133. — neidis flebitur hoc longo ævo, V, 187. — fronti librare securim, V, 93. — nulli victus ponere castra, V, 552. — damnatur catenæ, VI,

341. — nulli deprensus in armis circumspectis, VI, 619 N. — devexum lateri pendet Tuder vertice montis, VI, 644 V. L. — figere titulis nomen, VII, 112 V. L. — inmurmurat iræ, VII, 146 V. L. — sorti cecidit custodia, VII, 368 N. — migrantur regna Superis, VII, 431 N. — lateri adcipere ferrum, VII, 626. — ei fulget gemma casside, VII, 638. — regnata nepoti mœnia, VII, 693. — abigo menti, VIII, 124. — ei cælatur clipeus, VIII, 384. — sparsit plumis honorem, VIII, 442 N. — huic genus orditur Minos, VIII, 470. — dilectum Haleso litus, VIII, 474. — rapta Boreæ, VIII, 513. — contemtæ Clanio Acerræ, VIII, 535. — Xanthippo captus Satricus, IX, 67. — percussa Jovi quercus, X, 166. — defigere alicui ensem, X, 299. — vocare aliquem majoribus ausis, X, 344 N. — hærens loricæ arundo, X, 400 N. — calcata deo saxa, XI, 218. — tremit inceptis ætas, XI, 323 N. — auditus Superis et Manibus, XI, 460. — agere costis telum, XII, 240. — parantur morti, XII, 586 N. — abdere terræ, XIII, 406. — jurari Divis dignata palus, XIII, 569. fixi terræ oculi, XIII, 822. — cui coma subrigitur fronte, XIII, 861. — Cf. sup. II, pag. 663; et inf. V, pag. 670, β. et in Ind. vocc. *componere, comparare, certare, pugnare, contendere, bellare, luctari, facilis.*

β. *quartus.* Vid. in Ind. vocc. adstrictus, adtritus, adustus, ambustus, cælare, defixus, demissus, devinctus, disjectus, effultus, effusus, erectus, evinctus, excussus, exterritus, exutus, fraudatus, frendens, fultus, furiatus, fusus, geminatus, horrere, indutus, injectus, instrictus, instratus, labefactus, laceratus, laxatus, levis, minor, mutatus, nutat, orbus, etc.

γ. *Sextus*, et quidem

א. *ablativi absoluti*, v. c. audito, V, 106 V. L.; XVI, 184. — pacto, XIV, 97. — non exspectato, XII, 508.

ב. *ablativi insolentiores*, v. c. marmore mœsto effigies, I, 86. — porrecto limite luci, XIV, 647 N. — fulvo auro vestis, XIV, 656 N. — ductor nomine tanto, VI, 462. — cognato sanguine turba, XV, 12 N. — labenti ævo ambo, XVII, 427 N. — florente juventa famulus, XVI, 455. N.

SECTIO QUARTA.

VERBA,

I. *quæ actum pro conatu designant*, v. c. reservavit arces, I, XIV, N. — dabas, XI, 551 N. — recludis, XIII, 523. — capta, IV, 151. — delenti, I, 514. — exclusit, XIII, 728. — trahebat, XVI, 183.

II. *quorum Futurum indicat. pro optativo positum est*, v. c. ignoscet, VIII, 617 V. L.

III. *quorum Præterita aliaque tempora αὐρίστως posita sunt*, v. c. Alecto operata est (h. e. operari solet) Tartareo Jovi, II, 674 N. — gestabant, h. e. gestare solebant, VIII, 549 N. — superba sprevisse, III, 374 V. L. — non ultra patiens rexisse dolorem, II, 382. — facilis sprevisse, IV, 753 N — Superi minores certasse fatis, V, 76 V. L. Cf. I, 242 sq.; VII, 470, 740; VIII, 24, 59; XIII, 390; XIV, 105, 106 al.

IV. *cum secundo nominum casu Græce juncta*, v. c. laudabat juvenem leti, IV, 259 N. — laudandus vitæ, I, 395. — probare aliquem animi, XVI, 165 N. — complet urbem mœsti clamoris, IV, 775. — exutus formæ, VIII, 441. — damnandus facti, VI, 191. — damnatus doli, XIII, 879. — absistere vani cœpti, XVI, 223. — abstinere, desinere, desistere iræ, seu pugnæ, X, 84 N. Cf. sup. I, pag. 661.

V. *tertio nominum casu juncta*,

α. Græce ac insolenter. Vid. sup. III, pag. 668, *α*.

β. ubi motum a loco ad locum exprimunt, v. c. tollere, seu adtollere cælo, I, 1 N., 508; XII, 411. — ferre cælo facta, I, 277 N. — murus cælo dedit mugitum, I, 370 V. L. — polo crescant Alpes, astrisque coruscos Apenninus agat scopulos, II, 353 V. L. — descendere nocti et Erebo, XIII, 708, 759. — demittere umbris, neci, leto, I, 439 N. — ferre umbris, IV, 286. — ferre signa columnis, seu templis, I, 142 N.; XIV, 581 N. — metis agebat se equus, XVI, 440 N. — volvens oculos cæloque fretoque, XVII, 259. — ire castris, sorori, etc., X, 621; XV, 327. — torquere ignes aplustribus, XIV, 423 N. — detrahere ignibus patriam, XVII, 180 N. — vertere omen Latio, II, 379 N. — templis venit hostia, IV, 813. — portare membra tumulis, XIII, 426. — vocare aliquem majoribus ausis, X, 344 N.

VI. *quorum infinitivi vel pro supino, vel pro substantivo, vel docte saltem et exquisite positi sunt*. — ire precari, IV, 793 V. L. — ruunt tormenta parare, I, 170 V. L. — eripuit evadere letum, XIV, 131. — habe intrare, XVI, 208 N. — Alpes propius conspectæ demsere præteritos ultra meminisse labores, III, 478. — superasse jugum non finit mulcetve laborem, IV, 748. — anteibat cunctos unguere vulnus ferrumque exigere, V, 355 N. — Martem regere haud cederet Hannibali, VI, 307 sq. N. — nulli victus, vel ponere castra, vel junxisse ratem, V, 552 N. — non ullo amne victus Bagrada extendere latius undas, VI, 142 N. — vincam servare invitos, VII, 223 N. — vincat primum hoc servasse parentem, IV, 429 N. — spectari Fabio, vel morte emere volunt, VII, 621 N. — protulit Vetulonia pugnas adcendere ære, VIII, 488. — addiderat ferro circumdare pectus, VIII, 548 N. — intrasse nondum urbem cor acuit, X, 332 V. L. — fidere nimium lætis rebus excusat, X,

379. — non Teucros delere aderam, IX, 532 N. — damnati terga dedisse, X, 655 N. — deficit scandere, seu pascere, III, 112; XIII, 359. — fecit crescere, XIV, 302. — vigor nulli adspirare, V, 270 N. — ardor adpellare viros, XIII, 719. — amor, seu studium est cognoscere, XIII, 720, 732. — exemplum, non umquam fidere lætis, XVII, 141 N. Cf. sup. IV, pag. 663.

VII. *simplicia pro compositis*, v. c. ponere præmia, IV, 267 N.; XVI, 458 N. — sequi, I, 115 N. — ferre, I, 361 N.; IV, 491 V. L. — servare, II, 99 N.; III, 380 N.; XVI, 316. — figere, IV, 386; V, 215 N.; VII, 112 V. L.; XIV, 306. — putare, VII, 519 N. — premere, VII, 613 N.; X, 140. — ducere, VIII, 340 N. — spargere, VIII, 442 N. — tenere, XI, 447 V. L. — trahere, XIII, 806 N. — rumpere, XII, 180 N.

VIII. *composita pro simplicibus*, v. c. confundere, XIV, 334. — effundere, XIV, 349 V. L. — emeritum cælum, VII, 19 V. L. — expendere, VI, 588; VII, 713; XIII, 698. — includere, XIII, 686. — infrenati manipli, IV, 314 N. — perstat, III, 380 V. L., 686. — reditura mors, II, 224 N. — refundi, III, 464; XIV, 349.

IX. *activa, vel transitiva passive, vel intransitive adhibita*, v. c. addebant in spatia, XVI, 373 N. — advertere coloni, I, 288 V. L. — avertisse, XV, 584. — convertere, IX, 645. — effringet, I, 647 N. — intendit finibus agmen, III, 466 V. L. — stipantibus armis, I, 47 N. — vertant inde ad Carthaginis arces, I, 693 N. — vibravit lancea, I, 539 N.

X. *passiva et intransitiva active et transitive posita*, v. c. ruens densissima ferro, V, 392 N. — migrantur regna Superis, VII, 431 N.

XI. *sensuum sæpius permutata*, v. c. videre, audire, etc., VI, 179 V. L.

XII. *unum verbum, a quo generalis notio petenda est, junctum pluribus ab eo per se alienis*, de quo v. ad VI, 179 V. L., et XII, 65 V. L.

SECTIO QUINTA.

PRONOMINA,

mihi, tibi, nobis, vobis abundant, et plus vitæ vigorisque orationi conciliant, I, 46 V. L.; III, 584; XIII, 854; XVII, 295, 323.

SECTIO SEXTA.

PRÆPOSITIONES,

I. *postpositæ*, v. c. effigiem in V, 5. — ite dolos contra, VI, 482.

II. *omissæ* v. c. remeare Thebas, venire lacus, etc., I, 276 N.; IV, 761. — Ausonia si te Fortuna creasset, IV, 730 V. L. condere se sociis, V, 280 V. L. — portari Lybiam, XVI, 160 V. L. — manere gradu, XVI, 19 N. — pendet spes anima una, IV, 301 V. L. — hæsit armis, IV, 389. — pervectus litora classe, IV, 51 V. L.

SECTIO SEPTIMA.

SYNTAXIS,

anomala v. c. ad signa movendum, pacem orandum, arma reponendum, bona censendum, VIII, 36 V. L.; XI, 559, 560; XV, 105. — patrium et commune duobus paupertas, IX, 403 N. — inmedicabile visum seditio, XIV, 292. — hospes cum rege residunt, XVI, 244 N. — haud alium vidit tellus, cui viro, etc., I 280 V. L. — per vos culta primordia gentis scil. oramus, etc., I, 658 N. et V. L. — hos astu adgressus (Pacuvio fuit — nomen) Hortatur, etc., XI, 55 sq. N.

SECTIO OCTAVA.

REPETITIO,

vel palillogia ejusdem vocabuli aut aliorum ejusdem potestatis

I. *poetica* v. c. condit occultata membra, IX, 99 N. — obstructas replere cadavere ripas, XI, 198 N. — tulit portatas carinas, XII, 443 N. — spernor contemta, XV, 523 N. — ducet agens, XVI, 273 N. — eversam exscindere Romam, XVII, 189.

II. *propter versuum interpositionem et memoriæ juvandæ causa*, v. c. IX, 530 sq.; XI, 356 sq.; XII, 437... 441 V. L.; XIII, 38... 41; XVI, 74 sq., 687... 691.

III. *in adfectu* v. c. Nostrum, inquit, nostrum ferre caput, II, 26 N. — lucem captivus, lucem inter vincla petebat, XVI, 74 V. L. Conf. II, 302, 531; V, 640 sq. N.; XI, 512 V. L.; XII, 221; XV, 362, 363.

SECTIO NONA.

ADPOSITIO,

v. c. turba volucris Nomades, XV, 7 V. L., 367. — tot millia, gentes inter tela satæ, I, 340 V. L. — Punica bella, Ægates, I, 621 N. — bis numina capta Penates, I, 43. — Agamemnoniam gratissima tecta Mycenen, I, 27. — hos Boreas scopulos inmitia regna solus habet, I, 587. — angues Lerneia monstra, II, 158 V. L. — nobile nomen Eurydamas, II, 177. — regia quadrupedes spolia, II, 260 N. — labor Alcidæ Lernæa hydra, III, 32. — nobile Amyclæ nomen, IV, 358. — pallam conceptaque vota dicare Junoni, VII, 77 N. — nava manus Rutuli, XVII, 125. — dignus fieri compos ausi, XI, 364. — satis est huic esse priori, XVI, 492 N. — supremis esse cupido est iis, VII, 226 N. — Cristæ nomen erat, X, 93.

SECTIO DECIMA.

ADSPIRATIO,

I. *omittitur* in MSS. v. c. in vocc. humerus, humens, humidus, humectare, II, 125 V. L., 469 V. L.

II. *additur* in MSS. ante *arena* et *arundo*, I, 39 V. L. — ante nomina propria, inpr. Punica, Hannibal, Hamilcar, Hasdrubal, Hannon, Hammon, Hadriacus, Hiberia, Hiberus, I, 39 V. L., 54 V. L., 145 V. L.; VIII, 438 V. L.

SECTIO UNDECIMA.

ORTHOGRAPHIA,

de qua vid. Var. Lectt. v. c. abscissus, abscisus, III, 552; XV, 470. — aclys, aclis, III, 363. — Acragas, Agragas, XIV, 210. — adnisa,

adnixa, II, 123, 629. — adsimilare, adsimulare, II, 553; XV, 427. — Ægates, Ægades, I, 61. — aenum, ahenum, V, 606; VII, 642; XVI, 176. — æsculus, esculus, V, 481. — æthereus, ætherius, V, 73. — ambo, ambos, IV, 175; XVII, 426. — ancora, anchora, VII, 23. — Anguitia, Angitia, VIII, 498. — Anxur, Axur, VIII, 390. — arcessere, accersere, I, 264. — Arretium, Aretium, VII, 29. — artus, arctus, II, 103; V, 477. — baca, bacca, bacifer, baccifer, III, 596. — Bagrada, Bragada, I, 407; VI, 141. — Baliaris, Balearis, I, 314; III, 365. — Brundisium, Brundusium, VIII, 574. — Bruttii, Brutii, Brettii, VI, 15. — Cære, Cere, VIII, 472. — cætra, cetra, III, 278. — Camars, Camers, VIII, 461. — Cerretani, Ceretani, III, 357. — Chrysas, Crysas, XIV, 229. — Clotho, Cloto, IV, 369. — connisus, connixus, II, 123, 629. — Corythus, Corithus, Coritus, IV, 720. — covinus, covinnus, XVII, 417. — Cybele, Cybebe, VIII, 363; XVII, 8. — delectus, dilectus, VII, 43. — densere, densare, IV, 159. — derigere, dirigere, II, 92. — deripere, diripere, XV, 727. — detergent, detergunt, VII, 344. — dissicere, disjicere, IX, 538; XV, 727. — Duillius, Duillius, Bellius, Billius, VI, 665. — exscidere, excidere, exscindere, VII, 643. — exsiluere, exsiliere, VII, 46. — Fæsula, Fesula, VIII, 477. — falarica, phalarica, I, 351. — fastus, fasti, II, 10. — gigantas, gigantes, IX, 309. — Gracchus, Graccus, IV, 495. — Graviscæ, Grabiscæ, VIII, 473. — Hamilcar, Hannibal, Hasdrubal, Hannon, Hammon, Hadriacus, Hiberia, harena, harundo, I, 39, 54, 145; VIII, 438. — Hannon, Hanno, Anno, II, 277. — Henna, Enna, I, 93. — Hirpini, Irpini, XI, 11. — Iarba, Hiarba, Hyarba, I, 417; II, 58. — increbrescere, increbescere, X, 1. — juvenalis, juvenilis, II, 312. — Karthago, Kalendæ, etc., I, 3. — Karthalo, Carthalo, I, 406. — læna, lena, XV, 421. — Lænas, Lenas, XV, 447. — levis, lævis, II, 111. — Lindus, Lyndus, III, 364. — Liternum, Linternum, VI, 654. — litora, littora, I, 25. (Cf. Ernesti ad Sueton. Tiber. c. 40.) — Lutatius, Luctatius, VI, 687. — mapalia, magalia, magaria, XIV, 7; XV, 418. — Masinissa, Masanissa, Massinissa, Massanissa, Massanassa, XVI, 117. — Metaurus, Mataurus, VII, 486. — Minucius, Minutius, VII, 386. — monimenta, monumenta, VI, 716. — mulctare, multare, mulcare, X, 462. — Naides, Naiades, V, 21. — nequidquam, nequiquam, II, 421. — Neritius, Naritius, II, 317. — nisa, nixa, II, 123, 629. — Parætonius, Parætho-nius, XVII, 449. — Parnasus, Parnassus, XII, 320; XV, 311. — penna, pinna, XIV, 567. — Phorcis, Phorcys, Phorcus, III, 402. — Pomptini, Pomtini, Pontini campi, VIII, 379. — Porsenna, Porsena, XVI, 117. — præla, prela, VII, 165. — præstringere, præstinguere, I, 358. — Publicola, Poblicola, Poplicola, II, 8. — quadrupes, quadripes, I, 162; X, 291. — quîs, queis, I, 14. — retulit, rettulit, I, 309. — Rhegium, Regium, XIII, 94. — Rhipæa, Rhiphea, Riphæa, Rhiphæa, Ryphæa, XI,

459. — Sabrata, Sabratha, III, 256. — Sabura, Sabbura, XV, 441. — Sætabis, Setabis, III, 373. — Saguntinus, Sagunthinus, I, 271. — Saguntus, Saguntum, I, 271; XVII, 329. — Sason, Sasson, VII, 480. — satias, saties, IV, 110; V, 52. — Sigeus, Sigæus, I, 665. — similare, simulare, II, 553; XV, 427. — subtemen, subtegmen, VII, 80 N. — succus, sucus, VII, 169. — Tarcon, Tarchon, VIII, 473. — tegimen, tegumen, tegmen, I, 402. — Tethys, Thetys, Thetis, III, 60. — Thapsus, Tapsus, III, 261. — Therapne, Theramne, VI, 303. — Thesprotius, Tesprotius, XV, 297. — Trasymenus, Thrasymenus, Trasimenus, I, 49. — tropæum, trophæum, XIV, 282. — Vettones, Vectones, III, 378; XVII, 365. — Virginius, Verginius, XIII, 828. — Viriathus, Viriatus, Viriatthus, III, 354. — Virrius, Virius, XI, 65. — urguere, urgere, VI, 265.

SECTIO DUODECIMA.

TROPI ET FIGURÆ.

I. Metaphora, *qua rebus inanimis vita, sensus, et actus tribuuntur*, v. c. gregis inlabsu territus acris expavit moles Rhodanus, III, 463 N. — fluctus ac venti latrant, clamant, plangunt, anhelant, gemitum edunt, III, 471 N. — ripas reliquit amnis audito curru Dei, IV, 444 N. — puppes dociles regentis audire manum, XIV, 393 N. — condebat, instabat, claudunt, it clamor canum ad auras, rapiebat puerum aquila, etc., de argumentis et imaginibus in clipeo et textura, II, 406 sq. N., 417 N.; XV, 425 N. — ensis suasit rumpere pacem, I, 11 N. — Trasymenus reformidat sua stagna turbida tabo, I, 49 N. — marmor et effigies mœstæ, I, 86 V. L. — statuæ, seu imagines viventes ac spirantes, I, 86 V. L.; II, 430 N.; VIII, 6 N.; XIV, 657; XV, 445. — vocatæ silvæ, seu aggeres, VIII, 501 N.; XI, 444 N. — flammæ surgentes audito carmine, I, 103 N. — fibræ conticuere, I, 139 N. — sortes loquuntur reditum, I, 416 N. — frustrata litora et vanum æquor, II, 459 N. — terra, mare, montes, etc., recedunt, discedunt, diffugiunt, transeunt, crescunt, adtolluntur, decrescunt, III, 157 V. L. — narrare promissa silvis, III, 430. — adtonitæ arces, IV, 7. — trepidantia mœnia, I, 129. — Istrum indignantem transmittere signa compescit, III, 616. — substitit lyræ Hebrus, et venit Rhodope, III, 620. — Trebia insueta timens, IV, 601 N. — miratur Eridanus, etc., IV, 690. — Trasymenus refugit corpus contractis aquis, V, 331. — hunc fleverunt freta, saxa, etc., XIV, 514 sq. N. — hunc tristes luxere Fregellæ, hunc mater Anagnia flevit, V, 542 N. — mirantem Thybrim tranare, X, 497 N. — volentia saxa, XI, 442 N. — Orpheo modu-

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 06808 5201
NON CIRCULATING